

Gadu Buku

Het Nieuwe Testament in het Saramaccaans

International Bible Society

Gadu Buku

Het Nieuwe Testament in het Saramaccaans

2de uitgave, 2009
©International Bible Society
1st uitgave, 1998

Licencia Creative Commons

Naamsvermelding-Niet-commercieel-Geen Afgeleide werken 3.0
Unported

De gebruiker mag: het werk kopiëren, verspreiden en doorgeven onder de volgende voorwaarden:

- **Naamsvermelding** — De gebruiker dient bij het werk de door de maker of de licentiegever aangegeven naam te vermelden (maar niet zodanig dat de indruk gewekt wordt dat zij daarmee instemmen met uw werk of uw gebruik van het werk).
- **Niet-commercieel** — De gebruiker mag het werk niet voor commerciële doeleinden gebruiken.
- **Geen Afgeleide werken** — De gebruiker mag het werk niet bewerken.

Het voorgaande laat de wettelijke beperkingen op de intellectuele eigendomsrechten onverlet.

De morele rechten van de auteur:

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

Wan wöutu a fesi

Fa u dë aki, hia buku dë a di goonliba aki e, ma disi hën da di möö fanöudu wan u de tuu. Hën u ta kai Gadu Buku. Holansi tóngö ta kai ën “Nieuwe Testament”. Nöö di soni mbei u taa a dë möön dee otowan, fu di na libisëmbë mbei ën ma Masa Gadu seei mbei ën. Biga di Akaa fëen bi ko a sëmbë liba hën a manda de u de sikifi dee soni dee dë a di Buku aki (2 Tim. 3:16). Nöö de an dë mindimindi soni e, ma dee soni Masa Gadu kë fuu libisëmbë musu sabi, de nöö dë a di Buku.

Nöö di Buku i si aki, na túu u di Buku u Gadu disi e. Biga di Buku paati a tu gaan pisi, nöö disi da wan u de nöö. Di fosu gaan pisi hën Holansi tóngö ta ka “Oude Testament”. Hën kë taki “Di Awoo Buka”, biga a ta konda soni u di fosu buka Gadu be mbei ku libisëmbë. Nöö di u tu gaan pisi hën Holansi tóngö ta kai “Nieuwe Testament”. Hën kë taki “di Njunjun Buka”, biga Gadu toona mbei wan njunjun buka ku libisëmbë. Nöö di u di Njunjun Buka, nöö hën u abi a Saamaka Töngo aki.

Nöö di fosu gaan pisi u di Buku u Gadu, di “Oude Testament”, hën ta konda da u kumafa Gadu bi mbei goonliba ku libisëmbë ku hii soni tuu. A toona ta konda da u möön kumafa wan womi de kai Adam bi pasa Gadu buka booko ën wëti. Nöö di booko a booko ën wëti dë, nöö hën mbei dëdë ko abi kaakiti a libisëmbë liba.

Nöö di fosu pisi u di Buku dë ta taki tu kumafa Gadu buta taa a o heepi libisëmbë puu de a di sitaafu u dëdë. Nöö hën a mbei wan buka ku wan sëmbë de kai Abahamu taa dee bakamii fëen a o tei u de heepi hii sëmbë u goonliba. Nöö hën i si a tei dee bakamii fëen ko sëmbë fëen, nöö de u ta kai Dju. De seei u ta kai Isaëli sëmbë tu.

Nöö di fosu pisi u di Buku u Gadu ta konda da u möön kumafa Gadu bi da di womi de kai Mosesi dee wëti fëen u dee Isaëli sëmbë musu hoi. Nöö dee wëti a da de dë, de ta lei sëmbë andi da bunu ku andi da hogi a Gadu wojo. Nöö di Buku ta konda da u tu kumafa dee sëmbë bi musu tja paima go tjuma da Gadu u Gadu an musu hoi dee hogi du u de a bëë möön.

Nöö di fosu gaan pisi u di Buku u Gadu dë seei, a abi dee soni dee dee fesiten Tjabukama u Gadu bi sikifi. De ta taki soni u di Heepima di Gadu bi paamusi taa a o manda ko a di goonliba aki u ko puu libisëmbë a hogi basu.

Nöö di Njunjun pisi u di Buku di dë a i maun aki, Gadu Buku, hë ta konda da u kumafa Gadu bi manda di Heepima a bi paamusi dë ko. Hën

da Masa Jesosi. Nöö dee bakamii u Abahamu, dee Dju sëmbë, de wë pai ën kumafa Gadu bi taki. Nöö fa i se a ko dë, nöö a tei di sitaafu fuu libisëmbë dëdë paka di paima u dee hogi du fuu da u. Hën mbei an dë fuu tja paima go tjuma da Gadu möön e, biga hii paima paka kaa. A fika fuu tei di paima Masa Jesosi paka da u, nöö u waka nëen baka fuu sa feni libi nëen.

Nöö di Njunjun pisi u di Buku aki toona ta lei u tu kumafa Gadu kë fuu musu libi a di goonliba u dë aki.

Nöö dee sëmbë dee bi puu di Buku aki buta a Saamaka tòngö, nöö de biinga ku ën faa musu dë Saamaka tòngö gbelingbelin. De kë fu te wan sëmbë i lesi ën, nöö i sa fusutan di soni Gadu taki limbolimbo. Nöö de ta begi Gadu taa di Akaa fëen musu heepi i, be i fusutan dee soni dee i ta lesi a di Buku aki. Biga ee i fusutan de limbolimbo nöö i piki de, nöö joo feni di teego libi u Masa Gadu. (Joh. 20:31)

Ter inleiding

Dit boek is een vertaling van het Nieuwe Testament in het Saramaccaans, een van de talen in Suriname met ongeveer 20.000 sprekers. De Saramaccaners wonen in dorpen langs de Suriname rivier, in de kustvlakte en in Frans Guyana.

Vele Saramaccaners hebben voortgezet onderwijs genoten en zijn in staat de bijbel vlot in het Surnaams of in he Nederlands te lezen. Maar voor de grote meerderheid van he is het Saramaccaans nog altijd de taal die tot het hart spreekt. Voor hen is deze vertaling bedoeld.

Er is vertaald volgens twee grondbeginselen: de vertaling moet zo nauwkeurig mogelijk de bedoeling van de oorspronkelijke tekst weergeven en moet op een gewone, natuurlijke manier overkomen, zodat de gemiddelde Saramaccaanse spreker de vertaling kan begrijpen.

Op grond van deze principes is “kerktaal” zoveel mogelijk vermeden en richt de vertaling zich meer op de omgangstaal. Deze herziening van het Nieuwe Testament is naar de drukker gegaan onder begeleiding van de gebeden van velen. Moge di Nieuwe Testament onder de Saramaccaners bruikbaar zijn voor de uitbreiding van God's koninkrijk.

Wanlö soni fii sabi

Tei lesi di Buku aki, nöö i o ta si wanlö pikipiki maaka kuma dee disi: „Nöö te i si sö, nöö i musu sabi taa di soni i lesi dë an bi dë a dee fosu sikifi u Gadu Buku, ma dee sëmbë dee puu di Buku buta a Saamaka töngö aki si taa sö a musu dë ufö i sa fusutan di soni a kë taki bumbuu. Ee i luku a Mateosi 5:33 nöö sö i o si di lö maaka aki.

Un bi jei fa de bi fan ku dee gaan sëmbë fuu möön taa te i tei Gadu në soi, nöö ja musu booko di soi dë möönsö. I musu du di soni nöömö. „Ma ee i tei wan oto soni soi, nöö di soi dë an hogi poi fu booko.

Nöö so juu joo si wanlö oto maaka kumafa i ta si a Luk. 17:36:

[36 Söseer tu sëmbë sa dë makandi ta wooko a goon dendu, nöö wan u de Gadu o tei tja go, nöö di otowan Gadu o disëen dë.]

Nöö te i si sö nöö i musu sabi taa di pisi dë seei an bi dë a di fosu Gadu Buku de bi mbei, ma a bakaten hën dee keikima ko si taa a dë fanöudu u de butëen.

Nöö te i ta lesi nango nöö wanwan pasi i o ta si wanlö oto pikipiki maaka kuma sö:

Tjabukama^a

Nöö te i si sö, nöö i musu luku a basu u di pampia, nöö joo si wan soni dë sikifisikifi di o taki soni möön fini da i u si soni di i bi lesi a liba dë, kuma disi:

Dee pispisi u di buku

Mateosi	1
Maikusi	85
Lukasi	137
Johanisi	219
Tjabukama	277
Loomë	356
1 Kolenti	391
2 Kolenti	423
Galasia	445
Efeise	459
Filipi	471
Kolosën	480
Tesalonika	488
2 Tesalonika	496
1 Timoteo	501
2 Timoteo	512
Titusi	520
Filemon	525
Hebelejën	528
Jakobosi	558
1 Petuisi	567
2 Petuisi	578
Johanisi	585
2 Johanisi	593
3 Johanisi	595
Judasi	597
Akoalimbo	601

Dee woto u Masa Jesosi dee

Mateosi sikifi

Wan wöutu a fesi.

Söö. Wë andi di pisi u Gadu Buku aki kë taki da u, dee sëmbë? Wë a di fosu kamian nöö de kai ën Mateosi, biga wan womi de kai Mateosi sikifi ën. Di womi aki bi dë wan u dee tuwalufu bakama u Masa Jesosi dee a bi kai a wan apaiti fasi, dee de ta kai Apösutu. Nöö Mateosi abi tu në e. Biga te i lesi soni fëen a dee oto pisi u Gadu Buku, nöö de ta kai ën Leifi.

Nöö de taa Mateosi sikifi di pampia aki kuma 75 jaa baka u di de pali Masa Jesosi. Nöö te joo lesi ën, nöö joo si taa a sikifi ën möön taanga da dee Dju sëmbë. A ta biinga nöömö u de sabi taa Masa Jesosi hën da di Keesitu, di Könu di Gadu bi paamusi dee Dju sëmbë gaanduwe a fesi taa a o manda ko. Biga sëmëni pasi i sa si taa a ta hai sondi u dee fesiten tjabukama u dee Dju ko fiti ku dee wooko Masa Jesosi bi ta du, be de sabi taa hën da di Sëmbë di dee fesiten tjabukama bi ta taki.

Ma nöö fa Mateosi ta mëni dee Dju sëmbë möön gaanfa seei, ma na u de wanwan hedi Masa Jesosi ko e. Biga a ko faa tja wan njunjun tii ko da hii libisëmbë, nöö a di pampia aki i sa si fa di njunjun tii naandë dë. Nöö a di kaba pisi u di pampia di Mateosi sikifi aki, nöö a ta taki fa Masa Jesosi manda dee bakama fëen u de go a hii goonliba go paaja di buka fëen da hii mundu.

Nöö di pampia di Mateosi mbei nöö hën disi.

**Aki ta konda soni u di lö u Masa
Jesosi.**

Luk. 3:23-38

1 Wë nöö dee sëmbë, fa i si woo taki aki, nöö dee gaan sëmbë u [Masa] Jesosi Keesitu dee a abi, nöö de wë woo kai da unu aki e. Biga di

de pai Masa Jesosi, nöö de pai ën a di lö u Abahamu, di gaan sëmbë fuu dee Isaëli^a sëmbë, ufö a dë wan bakamii u Könu Dafiti tu.

²Wë nöö haika e. Di möön fesiten gaan sëmbë fuu di u Dju sëmbë abi, hën de kai Abahamu, nöö hën pali Isaki e,

---

a 1:1 “Isaëli” seei da “Dju”. So juu de ta kai ën “Isaëli”, so juu de ta kai ën “Dju”.

nöö Isaki ko pali Jakopu,
 nöö hën Jakopu pali Juda ku
 dee baaa feën.
³Nöö hën Juda tei Tamali nöö
 hën ku ën pali Pëlëzi ku
 Zelaki,
 nöö hën Pëlëzi toona ko pali
 Esilon,
 nöö hën Esilon ko pali Lam.
⁴Nöö Lam ko pali Aminada,
 nöö Aminada toona ko pali
 Nakison,
 nöö hën Nakison ko pali Salima.
⁵Nöö hën Salima tei Lakabu
 hën a pali Boasi. Hën Boasi
 tei Luti nöö hën a pali Obëti
 ku ën.
 Nöö hën Obëti toona pali Isai.
⁶Nöö Isai hën pali Könu Dafiti e,
 nöö hën Könu Dafiti toona pali
 Könu Salumon ku di mujëë u
 Ulia di a bi tei.
⁷Nöö hën Salumon toona pali
 Könu Lahabiam,
 nöö hën Könu Lahabiam toona
 pali Könu Abia,
 nöö Könu Abia pali Könu Asa.
⁸Nöö hën Könu Asa ko pali
 Könu Josafati,
 nöö hën Könu Josafati toona ko
 pali Könu Jolam,
 nöö hën Könu Jolam ko pali
 Könu Uzia.
⁹Nöö hën Könu Uzia pali Könu
 Jotam,
 nöö hën Könu Jotam ko pali
 Könu Akasi,
 nöö hën Könu Akasi ko pali
 Könu Esikia.
¹⁰Nöö hën Könu Esikia toona ko
 pali Könu Manase,
 nöö hën Könu Manase ko pali
 Könu Amon,

nöö Könu Amon toona ko pali
 Könu Josia.

¹¹Nöö hën Könu Josia ko pali
 Könu Jekonia ku dee baaa
 feën.

Nöö a di ten u Könu Jekonia ala,
 nëen dee Babilon sëmbë kisi dee
 gaan sëmbë fuu tei tja go buta a
 katibo a Babilon köndë.

¹²Söö. Nöö woo kai dee gaan
 sëmbë u Masa Jesosi go dou. Nöö
 hën woo seti ku Könu Jekonia baka.

Könu Jekonia hën toona pali
 Seatiëli,
 nöö hën Seatiëli pali Zebabeli.

¹³Nöö hën Zebabeli toona ko
 pali Abiutu,
 nöö hën Abiutu pali Eliakim,
 nöö hën Eliakim toona pali
 Azolu.

¹⁴Nöö hën Azolu toona ko pali
 Sadoki,
 nöö hën Sadoki toona ko pali
 Akim,
 nöö hën Akim ko pali Eliutu.

¹⁵Nöö hën Eliutu toona ko pali
 Eleesa,
 nöö hën Eleesa pali Maatan,
 nöö hën Maatan ko pali wan
 sëmbë de kai Jakopu möön.

¹⁶Nöö di Jakopu dë, hën ko pali
 Josëfu,
 nöö di Josëfu aki, hën wë da di
 manu u Malia e,
 nöö Malia hën pai Jesosi, di da
 di Keesitu.

„Nöö fa u kai ën di Keesitu dë,
 hën kë taki di Sëmbë di Gadu bi
 paamusi taa a o manda ko fu ko tii
 di goonliba a wan leti fasi.“

¹⁷Nöö sö u kai teni-a-fö gaan
 avo fu Masa Jesosi fu kumutu a
 Abahamu te dou a Könu Dafiti. Nöö

fu kumutu a Kõnu Dafiti te dou a di ten de kisi de buta a katibo a Babilon dë, u toona kai teni-a-fö gaan avo fëen baka. Nöo fu kumutu a di ten di de kisi de buta a katibo dë tee dou di ten di de pai di Keesitu, u toona kai teni-a-fö gaan avo baka. Nöo sö wë dee gaan sëmbë u Masa Jesosi bi waka e.

**Aki ta konda fa a waka Malia ko pai
Masa Jesosi.**

Luk. 2:1-7

¹⁸Wë nöo fa i si woo taki ën aki, nöo sö de pai Jesosi Keesitu e, dee sëmbë. A dë sö taa Malia hën bi da di kiija mujëe u Josëfu. Nöo de an duumi seei, nöo hën wë de ko si taa di mujëe dë ku bëe gbolo. Nöo fa i si a ko dë ku bëe naandë, nöo di Akaa u Masa Gaangadu hën wë mbei a ko dë ku di bëe.

¹⁹Nöo Josëfu dë wan sëmbë di ta libi leti a pasi kumafa Gadu kë. Nöo di Malia ko dë ku di bëe sö, nöo a kë disëen, ma an kë du ën a wan fasi fu sen kisi di mujëe, ma a kë du ën a wan tjubii fasi sö. ²⁰Nöo hën wë a dë ta pakisei di soni te wan pisi, nöo hën a duumi. Hën a sunjan wan basia u Masa Gaangadu köndë ko nëen.

Hën a kai ën: “Josëfu, di böngö fu Kõnu Dafiti aki.”

Hën a piki.

A taa: “Ja musu fëee fii tei Malia fii mujëe buta a i wosu e. Biga di bëe i si a dë ku ën naandë, na libisëmbë dëen. Di Akaa u Masa Gadu, hën wooko sö. ²¹Nöo a o pai wan womi mii, nöo woon kai ën Jesosi. Hën kë taki ‘di Heepima’.

Biga a o heepi dee sëmbë fëen puu de a dee hogilibi u de basu.”

²²Nöo fa i si di soni pasa dë sö, nöo a kai makandi ku di buka u Masa Gaangadu di a bi da wan fesiten tjabukama fëen de kai Jesaaja. ²³A taa:

Un haika e, dee sëmbë.

Di wëndjé mujëe mii di an duumi ku manu wan daka, hën o tei bëe, nöo a o pai wan womi mii.

Nöo de o kai di mii Imanuwëli.

Hën kë taki “Gadu dë ku u”.

Sö di tjabukama bi taki kaa e.

²⁴Söo. Nöo di Josëfu hopo a duumi, nöo hën a du leti kumafa di basia taki dëen. Biga a tööu ku Malia hën a hoi ën nëen wosu. ²⁵Ma nöo an sabi ën kuma mujëe fëen möönsö u teefa a pali wan womi mii, nöo hën wë de kai ën Jesosi.

Nöo a sö wan fasi de pali Masa Jesosi e.

**Aki ta lei fa dee könima
bi ko luku Jesosi.**

2 Wë nöo di de pai Masa Jesosi, nöo de pai ën a wan köndë de kai Betelehem a di pisiwata u Judea naandë. Nöo di juu dë, wan kõnu de ta kai Helodi hën bi ta tii di köndë.

Nöo hën de dë te wan pisi, nöo hën wanlö könima ko a di köndë. Dee könima dë, de ta luku teeja u de sabi andi o ta pasa a goonliba. Nöo hën de kumutu te a di së u sonu kumutu ala, hën de waka te de ko dou a Jelusalen. Biga hën da di hediköndë u dee Dju sëmbë.

²Nöo fa de ko dou a Jelusalen dë, nöo hën de ta hakisi taa: “Wë na unsë de pai di njunjun könu fuun dee Dju sëmbë aki? Biga di u bi dë a u köndë a di së u sonu kumutu hën u si wan teeja di lei u soni fëën, nöo hën u ko aki fuu ko wai ku ën.” Sö de ta hakisi.

³Wë nöo di Könu Helodi jei di soni dee könima ta hakisi naandë, nöo a toobi ën gaanfa, hën ku hii dee sëmbë u Jelusalen tuu. ⁴Nöo hën a kai dee Gaan Begima u Dju ku dee Sabima u Wëti^b u de ko nëën. Hën a hakisi de taa: “Unfa di Buku taki? Naasë de o pai di Keesitu, di o ko dë könu fuu dee Dju sëmbë?”

⁵Nöo hën de piki ën taa: “Wë leti a Judea aki a di köndë de kai Betelehem, ala de o pai di mii. Biga sö Gadu bi manda di tjabukama fëën faa musu sikifi. A taa:

⁶Di köndë de kai Betelehem, fa i si a dë a di pisiwata u Judea aki, nöo an dë lagi möön dee oto köndë u Judea, a dee hedima wojo e. Biga nëën wan gaan tiima o kumutu.

Hën o tii dee Isaëli sëmbë u mi kuma wan sëmbë ta kiija sikapu ta tii de fu de an musu kaba a sösö. Sö a dë sikifisikifi a di Buku e.”

Nöo sö dee leima piki Könu Helodi.

⁷Nöo di Könu jei sö, hën a kai dee könima ko nëën saapi, nöo hën a ta fini de tefa a kaba fu de konda dëën

gbelingbelin söndö ganjan ee un longi kaa de bi si di teeja. Hën de konda dëën tefa de kaba.

⁸Nöo hën a manda de taa: “Un musu go a Betelehem e, nöo un suku finifini tee un go si di mii ka a dë, nöo un toona ko piki mi baka wantewante. Biga miseei kë go wai ku ën mbei piizii dëën tu.” Sö a taki da de.

^{9,10}Nöo hën wë di di Könu taki sö kaa, nöo hën de tei pasi nöo hën de go e. Nöo fa de nango dë, hën de ko si di wan seei teeja di de bi si a de köndë ala. Nöo di de si ën, nöo de wai seei. Nöo hën di teeja ta waka a de fesi ta tja de tee a go dou leti a di wosu ka di mii dë nëën dendu, nöo hën a tan piiii a di wosu liba.

¹¹Nöo hën dee könima denda go a di wosu dendu, hën de go si di mii ku ën mama naandë, hën de tjökö kini a goon ta wai ku di mii ta bigi ën seei. Nöo hën de jabi dee toonpu u de, nöo hën de tei gaan dii gudu u di ten ala hën de da di mii. De dëën goutu. De dëën wan pei soni de ta tjuma nöo a ta sumëë suti, ku wan sumëë suti fatu degidegi kantii sö. Sö de dëën.

¹²Nöo di ndeti hën de duumi, hën de sunjan wan sunjan taa de an musu toona go a di könu möön. Nöo hën de tei wan oto pasi hën de waka go u de a de köndë.

Aki de tja Jesosi go tjubi a Egepiti köndë.

¹³Nöo hën a baka u di dë, hën wan basia u Masa Gaangadu köndë

b 2:4 Dee sëmbë de ta kai Sabima u Wëti, de da dee mësitë dee bi ta lei dee Dju sëmbë dee wëti Gadu bi da Mosesi, ku dee wëti u dee Dju seei.

ko piki Josëfu a sunjan taa: “Womi, hopo e, nöö i tei di mii ku ën mama nöö un kule go a Egepiti köndë. Nöö un tan ala u tee un jei mi piki unu baka, biga di könu o ta suku di mii faa musu feni ën kii.”

¹⁴Nöö hën a di ndeti naandë seei, hën Josëfu hopo hën a tei di mii ku ën mama hën de fusi go a Egepiti köndë. ¹⁵Hën de fika ala teefa Könu Helodi dëdë bifö de toona ko baka.

Nöö fa di soni pasa dë, nöö a kai makandi ku wan oto buka Masa Gaangadu bi da dee tjabukama fëen a fesiten, a taa:

Mi kai di mii u mi puu a Egepiti köndë.

¹⁶Ma nöö fa de bi dë a Egepiti köndë ala, hën di könu jei taa sö dee könima bi ganjëen, nöö hati fëen ko boonu seei tee an saanfa faa du. Nöö hën a kai dee sodati ko, hën a taki da de taa: “Un go a Betelehem e, nöö un go kii hii dee womi mii naandë tuu, kumutu a tide pai mii te kisi ku dee tu jaa mii.” Biga fu di soni naandë mbei a bi hakisi dee könima ee na un ten de bi si di teeja.

¹⁷Nöö fa di soni pasa dë, nöö a kai leti ku di buka di Gadu bi da di tjabukama fëen de kai Jelemia, a taa:

¹⁸A di köndë de kai Lama, de ta jei wan tumisi wolo, këë ta piki te na soni. Mama Lakëli ta këë dëdë ku libi fu dee mii fëen hedi. An kë sëmbë musu ganjëen möönsö biga dee mii fëen kaba tuu.

Sö wë di Buku bi taki a fesi e. Nöö sö wan gaan hogi pasa a di köndë di ten dë.

Aki de toona tja Jesosi ko a Nazalëti.

¹⁹Nöö hën de dë tee fa Könu Helodi dëdë, nöö hën wan basia u Masa Gadu Köndë toona ko a Josëfu a sunjan möön, te ka a dë a Egepiti köndë ala. A taki dëen taa: ²⁰“Womi, hopo, nöö i tei di mii ku ën mama nöö un toona go a Isaëli köndë baka e. Biga dee sëmbë dee bi ta suku di mii u kii nöö de an dë ku libi möön.”

²¹Nöö hën Josëfu hopo, hën a tei di mii ku ën mama hën de toona go a Isaëli Köndë. ²²Ma nöö di de dou, hën Josëfu ko jei taa di mii fu Könu Helodi de kai Akelausi ko dë könu u hii di pisiwata fu Judea nëen tata kamian. Nöö hën di a jei sö kaa, hën a panta seei.

Nöö hën a toona sunjan wan oto sunjan möön taa an musu go a di pisiwata u Judea ala möön. Nöö hën a bia tei di mii ku ën mama, hën de go a di pisiwata de kai Galilea. ²³Hën de go libi a wan köndë de kai Nazalëti, ka Josëfu ku ën mujëë bi ta dë a fesi.

Nöö fa u du dë, nöö a kai ku wan oto soni Masa Gadu bi manda wan tjabukama fëen faa taki a fesi, u di Paamusi Könu di Gadu o manda. A bi taa:

De o kai ën sëmbë fu Nazalëti.

Aki Johanisi di dopuma ta bai basia a di sabana.

Maik. 1:1-8; Luk. 3:1-18; Joh. 1:19-28

3 Wë nöö baka sëmëni jaa longi, hën wan womi de kai Johanisi ko dë a di gaan sabana u Judea dendu ta bai basia. ²A ta bai taa: “Un disa dee hogilibi fuunu e, bia

ko libi bunu. Biga di juu dou kaa fu Gadu musu tii unu a wan njunjun fasi.” Fa Johanisi ta bai di basia dë, nöö sö a ta taki.

³Nöö di Johanisi dë, nöö hën wë da di sëmbë di di tjabukama u Masa Gadu de kai Jesaaja bi taki a fesi di a taa:

De ta jei wan tóngö, wan sëmbë ta bai a di sabana taa:

“Un mbei di pasi da Masa ooo, be a dë limbolimbo gbegeede dëen.

Un seeka dee bendibendi pisi u di pasi,

be de ko dë tololoo.”

Sö Jesaaja bi taki taa wan sëmbë o ko ta bai, nöö di sëmbë a bi taki dë, nöö di Johanisi aki wë e.

⁴Nöö fa Johanisi sai dë, nöö di koosu a ta bisi nëen sinkii, nöö de mbei ën ku wan mbeti de kai kamëli puuma, nöö di banti a ta tai nëen mindi nöö ku mbeti kakisa de mbei ën. Nöö di soni a ta njan, a dë wan pei atiti ta dë a di sabana naandë, nöö höniwata a ta bebe. Sö wan sëmbë Johanisi dë.

⁵Nöö hii dee sëmbë u Jelusalen te kisi hii dee oto köndë u Judea tuu, te dou ku dee oto pisiwata u di lio de kai Joodan dë, de tuu seei ta hai ko nëen naandë. ⁶Nöö fa a ta bai de a dee hogilibi u de dë, nöö de ta piki. De ko si taa de an ta libi bunu tuu, nöö hën Johanisi ta dopu de a di Joodan lio dë.

⁷Nöö di juu dë, i abi tu paatëi a di dju keiki. Wan da Sadusei, wan da Falisei. [Nöö fa dee sëmbë u de tu paatëi sai dë, de ta mbei deseei gaan hebima u Dju, bumbuu sëmbë.] Nöö di de jei taa Johanisi ta dopu

sëmbë, nöö hën sëmëni u de ko nëen faa dopu de tu.

Ma di a si de, nöö hën a gandji da de seei. A taa: “Un dee takuhatima dë, unfa un hai ko gidjii sö naandë kuma wanlö hia sindeki ta lusu kumutu a dokunu ta kule da faja? Ambë bai unu taa fuun kule da di hatiboonu u Gadu fu an kai a unu liba?

⁸“Wë nöö ee wan kë Gadu hati boonu ku unu, nöö un musu bia unu libi, be lanti si taa un disa dee hogilibi fuunu tuu e! ⁹Wan musu sai naandë ta mbei taa: ‘Fa u dë Abahamu böngö tjika aki, nöö andi seei sa toobi u möön? Gadu sëmbë u dë kaa.’ Wan mëni di soni dë e! Biga mi taki da unu taa ee Gadu kë nöö a sa mbei dee sitonu i si aki kisi libi bia ko Abahamu böngö a unu kamian. [Biga wan ta libi bunu möön de.]

¹⁰“Nöö mi taki da unu e, taa fa u dë aki, nöö de seti koti dee pau lutu kaa. Nöö ee wan pau sai dë an ta pai bumbuu njanjan, nöö de o faa ën puu koti tuwë a faja tjuma kaba a sösö.”

Sö Johanisi bai dee hedima u Dju keiki dee ko nëen dë.

¹¹Nöö hën a toona fan möön taa: “Fa mi ta dopu sëmbë aki, nöö mi ta dopu de ku wata fu di de kë bia disa di hogilibi u de.

“Ma nöö wan oto sëmbë dë ta ko a mi baka, nöö a hebi gaanfa möön mi e. Ma bumbuu tjika seei u mi dë futuboi fëen ta tja saapatu fëen dëen. Nöö fa a o ko dë, nöö a o tja wan oto dopu ko, biga hën o dopu unu ku di Akaa u Masa Gadu, ku faja. [Biga fa a o du ën dë, nöö di

Akaa o dë a unu liba kuma faja ta tjuma hogilibi puu a unu hati.

“Sö wë di Sëmbë di o ko aki o abi kaakiti tjika e.

¹²“Nöö fa u dë aki, a dë kabakaba këëë faa ko seeka di njanjan fëën. A o tja dee bumbuu njanjan ko lai a suwa, ma dee poipoi wan a o tjuma a di faja di an sa tapa a mundu möönsö.”

Sö Johanisi taki.

Aki Johanisi dopu Masa Jesosi.

Maik. 1:9-11; Luk. 3:21-22

¹³Wë nöö di juu dë, hën Masa Jesosi seei kumutu a Galilea ko a Johanisi a Joodan Lio dë, faa musu dopu ën tu. ¹⁴Ma nöö fa a ko dë, hën Johanisi kë tapëën. A taa: “Fa i dë aki, nöö mi bi musu ko a i fii dopu mi, nöö hën i ko a mi nö?”

¹⁵Ma Masa Jesosi piki ën taa: “Nönö, na tapa mi e. Boo du ën nöö. Biga a fiti fuu du hii dee soni dee dë leti a Gadu wojo.”

Nöö di a taki sö kaa, nöö hën Johanisi dopu ën awaa. ¹⁶Nöö di a dopu ën te a kaba, hën Masa Jesosi ta kumutu a di wata. Nöö wantewante dë, hën mundu jabii wajaa gbegedee nëen liba, hën a si di Akaa u Masa Gadu kuma wan pomba saka ko nëen liba. ¹⁷Hën de jei wan tóngö piki te a liba ala taa: “Ja si di sëmbë aki ö? Hën wë da di lobi womi mii u mi. Libi fëën ta kai ku mi.”

Sö wan gaan soni wë pasa di Masa Jesosi dopu e, dee sëmbë.

Aki di didibi ta pooba Masa Jesosi.

Maik. 1:12-13; Luk. 4:1-13

4 Wë nöö baka u di Masa Jesosi dopu, nöö hën di Akaa u Gadu

tjëën go a wan gaan sabana dendu, fu di didibi sa ko nëen ko poobëën luku ee a sa mbei a piki ën buka.

²Nöö hën Masa Jesosi go tan ala föteni daka ndeti ku didia ta begi söndö njan, nöö hangi ko kisi ën seei.

³Nöö hën di poobasëmbëma de kai didibi go nëen ala. A taki dëën taa: “Wë di i dë di Mii u Gadu tuu, nöö be i fan ku dee sitonu i si aki be de bia sondi u njan da i.”

⁴Ma nöö hën Masa Jesosi piki ën taa: “Ja jei fa a sikifi a Gadu Buku ö? A taa na soni u njan wanwan nöö ta hoi sëmbë a libi e, ma a hiniwan wöutu fu Gadu di a ta taki, nöö a de libi ta kumutu. Sö di Buku taki e.”

⁵Nöö hën di didibi tei ën tja go te a di Wosu u Masa Gadu a Jelusalen naandë, tee a di tölu fëën a liba ala.

⁶Hën a taki dëën taa: “Di i da Gadu Mii, nöö vinde i seei tuwë go a goon. Biga di Buku sikifi taa Gadu o manda dee basia fëën u de ko heepi i. De o tja i a maun fu ja musu naki futu a sitonu.”

⁷Nöö hën Masa Jesosi piki ën taa: “Ma di Buku taki tu taa ja musu pooba Masa Gadu e. Biga hën da i Gadu.”

⁸Nöö hën a baka u di dë möön, nöö hën di didibi tei Masa Jesosi tja go tee a wan hei kununu liba, hën a lei ën hii soni u goonliba palalaa lontu dou. Dee waiti soni nëbai wan u goonliba ku hii dee köndë, de tuu a lei ën.

⁹Hën a taki dëën taa: “Ja si ö? Hii dee soni aki tuu mi o da i fii seei, ee i tjökö kini a goon a mi fesi aki begi mi.”

¹⁰Nöo fa di didibi fan te tjika dë, nöo hën Masa Jesosi gandji dëen awaa. A taa: “Hetji pasa kumutu a mi fesi aki, ju didibi Saatan! Biga di Buku u Gadu taki taa ja musu begi na wan oto soni a mundu möön leki Gadu i Masa. Hën tö nöo i musu ta dini.”

¹¹Nöo fa a fan ku ën naandë, nöo hën di didibi disëen go, nöo hën dee basia u Masa Gadu Köndë ko nëen awaa ko sölugu ën.

Aki Masa Jesosi seti konda di buka u Gadu da sëmbë.

Maik. 1:14-15; Luk. 4:14-15

¹²Nöo a baka u di dë, hën Masa Jesosi ko jei taa de kisi Johanisi di Dopuma buta a dunguwosu. Nöo di a jei sö, hën a kumutu a Judea go a di pisiwata u Galilea, a Nazalëti ka de bi kiijëen. ¹³Ma nöo an tan dë. A pasa go libi a wan oto köndë u Galilea de kai Kapenaumi di dë a di ze bandja. Nöo di köndë a go sai dë, nöo a dë zuntu ku dee köndë ka dee Dju lö de kai Zebulon ku Nafutali ta libi.

¹⁴Nöo a kai ku wan soni di tjabukama u Gadu de kai Jesaaja bi sikifi a di Buku di a taa:

¹⁵Un luku dee köndë dë, dee u Zebulon ku Nafutali lö.
De dë leti a di pasi ka i ta waka nango a di ze,
a di oto së banda u di Lio de kai Joodan,
a Galilea seei, ka dee sëmbë na Dju ta libi.

¹⁶Dee lö sëmbë naandë bi dë a suguu,
ma awaa de ko si wan gaan limbo ta ko a de.

Fa de bi ta fëëë dëdë dë,
nöo di limbo dë o ko puu de a di sitaafu dë basu,
leti kuma te didia ta jabi faa jaka di ndeti go.

Sö Jesaaja bi sikifi.

¹⁷Wë nöo di juu dë, nöo hën Masa Jesosi seti ta konda di buka u Gadu taa: “Dee sëmbë o, un disa dee hogilibi fuunu e, bia libi bunu. Biga Masa Gaangadu dë kabakaba faa tii unu a wan hii njunjun fasi awaa.”

Aki Masa Jesosi tei dee fosu bakama fëen.

Maik. 1:16-20; Luk. 5:1-11

¹⁸Tefa wan daka nöo hën Masa Jesosi ta waka a di ze u Galilea bandja naandë, hën a ko si wanlö womi ta tuwë nëti a wata u de kisi fisi. Nöo wan u dee womi de kai Petuisi, hënseei da Simon. Di otowan da hën baaa womi Andiasi. De tu baaa aki sö dë höndima ta kisi fisi.

¹⁹Nöo fa Masa Jesosi ta pasa dë, hën a kai de: “Dee womi aki.”

Hën de piki.

A taa: “Un ko go ku mi e, be mi lei unu fa fuun kisi libisëmbë [tja ko da Gadu].”

²⁰Nöo fa a fan ku de dë, nöo hën wante de disa hii dee soni u de de bi ta höndi dë tuu, nöo hën de go ta waka a Masa Jesosi baka.

²¹Nöo hën de waka go möön longi. Nöo hën Masa Jesosi si tu oto baaa möön, Jakobosi ku Johanisi, nöo deseei dë höndima tu ta kisi fisi. Nöo de dë ku de tata Zebedeosi a wan boto dendu ta lapu dee nëti u de. Nöo hën a kai de tu, fu de ko waka nëen baka. ²²Nöo hën de tu

baaa kumutu wante a di boto disa de tata, nöö hën de go ta waka a Masa Jesosi baka.

Aki Masa Jesosi seti kula sëmbë.

Luk. 6:17-19

²³Nöö hën Masa Jesosi kumutu dë ta waka a hii di pisiwata u Galilea naandë te dou. A nango a dee keikiwosu u dee Dju nango ta lei de ta konda di bunu buka u Masa Gaangadu da de kumafa di Njunjun Tii u Gadu o dë. Nöö a ta kula hii pei siki tu.

²⁴Nöö fa u mbei naandë, nöö hën në fëen ko paaja a hii di pisiwata naandë tuu te kisi Silia köndë, nöö hën de ta tja pepei sikima ko nëen faa kula de. So sëmbë sinkii ta njan de, so sëmbë dë ku gadu a hedi, so sëmbë dë ku pikimii siki ta naki de ta tuwë, so sëmbë dë lanlan, hii dee lö pei sëmbë dë tuu de ta tja ko nëen nöö a ta kula de.

²⁵Nöö na sikima wanwan nöö ta ko nëen sö e. Ma hii sëmbë dee dë a Galilea dë tuu booko seei gililii ta ko nëen, ku dee sëmbë u di pisiwata de kai Dekapolisi, ku dee sëmbë u Jelusalen te dou ku dee oto köndë u Judea tuu, te kisi dee sëmbë ta libi a oto banda u Joodan Lio ala. Hii dee sëmbë dee jei fëen palalaa dou, de tuu ta booko gililii ta ko nëen.

Aki ta lei ambë dë bunu a Gadu wojo.

Luk. 6:20-23

5 Nöö di Masa Jesosi si dee hia sëmbë ta ko nëen dë, nöö hën a subi wan kuun te dou nëen mindi, nöö hën a sindo faa lei de. Hën dee bakama fëen hai ko dë möön zuntu

ku ën. ²Nöö hën a tei dee wöutu aki nöö hën a lei de.

A taa: ³“Dee sëmbë o, wan fëëë e, ee un ta fii taa söndö Gadu wan dë wan wojo soni. Un dë bunu e, biga dee sëmbë ta fii sö, nöö de dë a dendu u di Tii u Gadu kaa.

⁴“Nöö un dë bunu e, dee sëmbë, ee un ta këë. [Biga ee un biibi a Gadu, nöö,] Gadu o mbei hati fuunu ko kötö wan daka nöömö.

⁵“Nöö un dë bunu e, dee sëmbë, ee un abi saka fasi. Biga a bakaten di goonliba aki o ko fuunu nöömö fuun tii.

⁶“Nöö un dë bunu e, dee sëmbë, ee un ta kë fu hii soni musu ta waka tololoo a Gadu wojo. Biga wan daka woon si ën sö nöömö.

⁷“Nöö un dë bunu e, dee sëmbë, ee un abi tjalihati u sëmbë. Biga Gadu o abi tjalihati fuunu tu.

⁸“Nöö un dë bunu e, dee sëmbë, ee hati fuunu dë limbolimbo a Gadu wojo. Biga a a' wan daka unu ku Gadu o miti nöömö fesi ku fesi.

⁹“Nöö un dë bunu e, dee sëmbë, ee un lo/ u mbei sëmbë ku sëmbë ko fii ku deseeri. Biga sö wan sëmbë o tja di në taa a dë miii u Gadu gbelingbelin.

¹⁰“Nöö un dë bunu e, dee sëmbë, ee sëmbë ta suku unu a toobi fu di un ta libi bunu a Gadu wojo hedi. Biga sö wan sëmbë dë a di Tii u Masa Gadu dendu kaa.

¹¹“Nöö un dë bunu e, dee sëmbë, ee sëmbë ta kosi unu ta toobi unu ta mindi hii sootu pei hogi ta buta a unu hedi fu di un ta waka a mi baka hedi. ¹²Un musu ta wai da di dë e. Un musu ta piizii seei, biga a Masa Gadu Köndë ala woon feni

wan gaan paima. Biga leti sō nōö wē de bi du ku dee tjabukama u Gadu dee bi dē bifō unu.

Aki ta lei fa wan bakama u Masa Jesosi musu dē kuma satu ku fa a musu dē kuma limbo.

Maik. 9:50; Luk. 14:34-35

¹³“Nōö un haika e, dee sēmbē. Fa un ko nama ku mi aki, nōö un dē kuma satu da dee sēmbē u di goonliba aki. Nōö i sabi fa satu ta heepi tjika. Ma nōö ee a bi sa lasi di tesi fēēn, nōö an bi o abi heepi a mundu mōönsō e. A sitaati nōö i bi o sa tuwēēn go, ka sēmbē o makisēēn ku futu. Nōö un musu luku bunu fu wan lasi di tesi fuunu, fuun ko kuma satu di lasi ēn tesi.

¹⁴“Nōö sōseei un dē kuma wan lampu faja tu e, da hii dee sēmbē u di goonliba aki. Nōö i sabi nō? Te wan köndē dē a wan hei kununu liba, nōö te dee faja fēēn ta sēndē nēēn nōö di köndē dē an sa dē tjubitjubi. Hii sēmbē ta si ēn kaa. Nōö sōseei un musu dē tu e. Hii sēmbē musu ta si di libi fuunu fa a limbo tjika.

¹⁵“Biga na wan sēmbē o sēndē faja nōö a butēēn a wan tjubi kamian te ka sēmbē an sa si limbo ku ēn. Nōö. Fa a o sēndēēn dē, nōö a o hopo ēn buta a liba be hii sēmbē a di wosu sa si soni ku di limbo fēēn.

¹⁶“Nōö sō nōö di libi fuunu musu dē a di goonliba aki e, dee sēmbē. A musu dē gbedeede kuma wan faja limbo. Nōö sēmbē o ko si dee bunu soni un ta du, nōö de o ta gafa di Tata fuunu di dē a liba ala.

Aki ta taki soni u dee soni dee bi dē sikifisikifi a Gadu Buku kaa.

¹⁷“Dee sēmbē o, fa mi ko ta lei unu aki, ma ko u ko poi dee wēti Gadu da Mosesi fuu hoi e. Nōö. Nōö ma ko u ko poi dee soni dee fesiten tjabukama bi sikifi tu. Ma mi ko u ko mbei hii soni pasa kumafa dee soni dē sikifisikifi dē bi kē taki.

¹⁸“Nōö un si hii dee soni dee dē sikifisikifi a di Buku nō? Wē mi sa taki da unu gbelin taa solanga dee soni u goonliba aki ku dee soni u liba ala dē eti, nōö na wan u dee soni sikifi a di Buku o fika di an o pasa e, te dou ku dee piki pisi fēēn tuu. Hii de tuu seei o pasa.

¹⁹“Nōö ee wan sēmbē i ta poi ee wan piki pisi seei u dee soni Gadu taki ta sōsō de nōö i ta lei sēmbē u de du sō tu, nōö di sēmbē dē o dē di mōön sōsō wan a dee sēmbē dee Gadu ta tii dendu.

“Ma ee wan sēmbē i ta hoi i seei a dee wēti dē liba nōö i ta lei otowan andi de kē taki, nōö hēn o dē gaan heima a dee sēmbē Gadu ta tii dendu.

²⁰“Nōö mi taki da unu e, taa ee wan ta libi mōön bunu a Gadu wojo mōön dee Faliseima ku dee Sabima u Wēti, nōö wan o sa dē a di Njunjun Tii u Gadu dendu mōönsō e.

Aki ta lei taa ja musu abi takuhati u otowan.

Luk. 12:57-59

²¹“Wē nōö un bi jei fa de bi fan ku dee gaan sēmbē fuu a fesi taa ja

musu kii sɛmbɛ, ma ee i kii sɛmbɛ nɔɔ i musu kisi sitaafu fɛɛn.

²²“Ma nɔɔ mii taki da unu taa di sɛmbɛ di hati fɛɛn boonu ku di otowan fɛɛn kaa, nɔɔ hɛnseei musu kisi sitaafu tu e, kuma di sɛmbɛ di kii sɛmbɛ. Sɔseei di sɛmbɛ di kosi di otowan fɛɛn taku kosi nɔɔ hɛnseei musu kisi sitaafu tu. Nɔɔ di sɛmbɛ di o kosi di otowan fɛɛn taa a lau, nɔɔ a musu mɛni ɛn seei bunu, ee nasɔ a o go tja sitaafu a didibi faja.

**Aki ta lei taa i musu seeka
di taki di i ku sɛmbɛ abi.**

²³“Nɔɔ mi taki mɔɔn e, taa ee i go a di keikiwosu fii tja soni go da Gadu nɔɔ hɛn i ko mɛni taa wan sɛmbɛ ta hoi i a bɛɛ a wan soni,
²⁴nɔɔ i musu disa di paima fii leti dɛ, nɔɔ i go a di otowan go seeka di taki te i kaba bifɔ nɔɔ i toona ko da Gadu di soni di i bi o dɛɛn awaa.

²⁵“Nɔɔ ee wan sɛmbɛ ta tja i go a kuutu u wan soni hedi, nɔɔ fa i si un dɛ a pasi nango naandɛ kaa, nɔɔ i musu biinga seei be un koti di taki wante. Biga ee i sai dɛ ta buuja te di felantima fii tja i go a kuutu, nɔɔ soni i miti e. Biga dee kuutuma o buta i a dee sikɔutu maun, nɔɔ dee sikɔutu o tuwɛ i go a dinguwosu.
²⁶Nɔɔ mi taki da i gbelin taa solanga ja paka di mɔni de o kai da i fii paka tee dou ku di lasiti kɔpɔsɛnsi, nɔɔ ja o sa kumutu dɛ mɔɔnsɔ.

**Aki ta lei fa fii biinga tɔjika fii libi
bunu a Gadu wojo.**

Mat. 19:9; Maik. 10:11-12; Luk. 16:18

²⁷“Wɛ nɔɔ un bi jei fa de bi fan ku dee gaan sɛmbɛ fuu taa ja musu

duumi ku wan mujɛɛ na mujɛɛ fii u wosu. Na sɔ de taki nɔɔ? ²⁸Ma nɔɔ mii taa di sɛmbɛ di ta luku wan mujɛɛ kuma a kɛ tei ɛn, nɔɔ nɛɛn hati a tei ɛn kaa e.

^{29,30}“Dee sɛmbɛ o, ɾfa mi ta fan aki, un musu biinga fuun du fa un sa du fii waka a Gadu pasi e. Boo taki ɛn sɔ, taa ee di fa i ta luku soni ku di wojo fii hɛn ta manda i fii du hogi, nɔɔ a mɔɔn bɛtɛ i diki ɛn puu tuwɛ e. Nɔɔ sɔseei tu ee i kɛ du hogi ku di leti sɛ maun fii, nɔɔ a bɛtɛ i koti ɛn tuwɛ tu. Biga a sa mɔɔn bɛtɛ da i taa wan kamian fii sinkii poi ma i feni di libi u teego mɔɔn leki de hiti i ku telu tuwɛ go a di didibi faja.

³¹“De bi taki taa ee wan sɛmbɛ tuwɛ di mujɛɛ fɛɛn nɔɔ a musu dɛɛn wan biifi be lanti si taa a tuwɛɛn. ³²Ma nɔɔ mii taki da unu taa ee wan sɛmbɛ tuwɛ hɛn mujɛɛ ma na manu a tei nɛɛn wosu, nɔɔ a mbei di mujɛɛ naandɛ ko jajo mujɛɛ e. Nɔɔ ee wan womi go tei sɔ wan mujɛɛ, nɔɔ hɛnseei booko Gadu wɛti tu. Biga a tei wan oto sɛmbɛ mujɛɛ.

Aki ta lei taa ja musu ta soi.

³³“Un bi jei fa de bi fan ku dee gaan sɛmbɛ fuu mɔɔn taa te i tei Gadu nɛ soi, nɔɔ ja musu booko di soi dɛ mɔɔnsɔ. I musu du di soni nɔɔmɔ. ɾMa ee i tei wan oto soni soi, nɔɔ di soi dɛ an hogi poi fu booko.ɾ

³⁴“Ma nɔɔ mii taki da unu taa wan musu soi mɔɔnsɔ e, kwetikweti. Wan musu tei liba ala soi ku ɛn biga ala di kɔnubangi fu Gadu dɛ. ³⁵Nɔɔ wan musu tei di goonliba aki soi ku ɛn tu, biga aki

di bangi fëen dë ka a ta buta futu. Nöo söseei ja musu tei Jelusalen soi ku ën biga hën da di köndë u di Gaan Könu. ³⁶Nöo ja musu tei i hedi soi ku ën tu, biga fa i sai naandë, ja a' kaakiti a i seei tjika fii mbei na wan niën u di uwii fii bia ko weti ee nasö baaka.

“Hën mbei wë mi taki e, taa an dë fii soi möönsö ufö di soni i taki dë tuu. Ma te joo taki wan soni nöo i fan gbelin, nöo a bunu kaa. ³⁷Wë biga te i taki aai, a musu tan aai e. Te i taa nönö, a musu tan nönö. Ma ee i musu soi ufö de o tei taa tuu, nöo a go a di së u hogi kaa.

Aki ta lei fa fii libi ku i felantima.

Luk. 6:27-30,32-36

³⁸“Nöo un bi jei tu fa de ta taki taa ɔdu ku du na wisi. Ee wan sëmbë booko wan së wojo fii, nöo i musu toona booko wan së wojo fëen tu. Ee wan sëmbë naki i booko tanda nöo i musu toona naki di fëen tanda booko tu. Na sö de ta taki nö?”

³⁹“Ma nöo mii taki da unu taa wan musu puu hatiboonu a wan sëmbë liba taa te a du i hogi nöo joo du ën hogi baka e. Ee di sëmbë hogi seei, ma ja musu libi sö ku ën. Ma ee wan sëmbë naki i baai maun a i bandja jesi, nöo i bia di oto së dëen be a naki möön. ⁴⁰Nöo ee wan sëmbë kë tja i go a kuutu fu di a kë di liba bisi fii hedi, nöo i dëen di liba bisi fii ku di basu wan tuu. ⁴¹Ee wan sëmbë ta duwengi i fii waka ku ën wan hafu juu langa, nöo i waka ku ën wan hii juu langa e. ⁴²Ee wan sëmbë hakisi i sondi fii dëen, nöo i dëen. Ee a hakisi i soni fii leni ën, nöo i leni ën. Na niinga.

⁴³“Nöo un bi jei de bi taki taa i musu lobi di sëmbë di ta libi bunu ku i, ma di felantima fii i sa buuse ën.

⁴⁴“Ma nöo mii taki da unu taa un musu lobi dee felantima fuunu e. Un musu ta begi da dee sëmbë dee ta du hogi ku unu. ⁴⁵Nöo te un du sö kaa, nöo woon djeesi unu Tata a liba kuma miii fëen gbelingbelin. Wë biga fa a sai dë, nöo te di sonu fëen ta jabi, nöo a ta jabi da dee bunu sëmbë ku dee hogi wan tuu. Te tjuba fëen ta kai, a ta kai te dou a hii sëmbë, dee ta libi bunu nëen wojo ku dee an ta libi bunu nëen wojo tuu.

⁴⁶“Nöo ee i ta lobi dee sëmbë dee ta lobi i nöo, ma ja ta lobi dee felantima fii, nöo un paima fëen seei joo feni? Biga sö nöo dee hogisonima u di goonliba aki ta libi u de kaa. ⁴⁷Ee i ta fan ku dee sëmbë i ku de ta fii nöo, nöo na wan apaiti soni i du dë e. Sö nöo dee sëmbë u di goonliba aki ta libi dee an sabi na wan wojo soni u Gadu möönsö. Ma i musu libi bunu ku hii sëmbë.

⁴⁸“Wë nöo mi taki e, taa un musu biinga be un libi söndö föutu te dou, leti kumafa unu Tata di dë a liba ala ta libi söndö föutu te dou.”

Nöo sö Masa Jesosi ta lei dee sëmbë.

**Aki ta lei taa ja musu
du soni u feni në.**

6 ɔNöo Masa Jesosi toona nango dou ku di lei fëen eti. A taa:ɔ
“Haika e, dee sëmbë, ee woon du wan soni fuun dini Gadu, nöo wan musu du ën fuun feni në a

libisëmbë e. Biga ee i du ën fu sò hedi, nöö wan o kisi na wan paima a unu Tata a liba. Kaba u di taki di dë kaa.

²“Nöö söseei tu, ee joo da wan sëmbë wan soni fii puu ën a fuka, nöö ja musu tei ën ta bai basia a ganda mindi e, kumafa dee sëmbë ta pëë deseei u bumbuu sëmbë ta du. Biga de ta hopo a dee keiki ee nasö a sitaati ta bai ta konda soni u hii sëmbë musu si de taa sò de du wan gaan bumbuu soni. Nöö na sò un musu du, dee sëmbë. Biga mi taki da unu taa fa i si de du ën dë, nöö de an o kisi oto paima fëën a Gadu möönsö, biga de kisi di paima u de kaa.

³“Ma te joo puu wan sëmbë a fuka, nöö i musu du ën a wan tjubi fasi kuma leti maun fii an saandi töötömaun fii ta du, töötömaun an saandi leti maun ta du. ⁴Nöö di Tata fuu di ta si hii soni ee a tjubi seei, nöö hën o si ën nöö a o da i paima fëën.

Aki ta lei fa fii begi.

Luk. 11:2-4

⁵“Nöö söseei tu, te joo begi nöö ja musu ta du ën kumafa dee sëmbë ta pëë deseei u bumbuu sëmbë ta du. Biga de lobi u hopo begi a keiki dendu ee nasö a ganda mindi, be hii sëmbë musu si taa sò de sabi u begi tjika. Mi taki da unu taa fa i si dee lö sëmbë sai dë, de an o kisi na wan wojo soni a Gadu e. Tuu fëën seei wë di dë kaa.

⁶“Ma te joo begi, nöö be i go fii a i dendu wosu nöö i tapa i döö, nöö i begi i Tata ka i dë tapatapa döö dë

te i kaba. Nöö i Tata di ta si andi ta pasa a tjubii, hën o da i di paima fii.

⁷“Nöö te joo begi tu, nöö ja musu ta hai di fan nango langalanga nöömö e, kumafa dee sëmbë u di goonliba aki dee an sabi Gadu ta du. Fa de sai u de dë, de ta mëni taa te de ta begi longi sò nöö Gadu musu u jei de. ⁸Ma na sò un musu begi e. Biga ufö un go u go begi seei, nöö Gadu sabi gaanduwe kaa andi ku andi un abi fanöudu.

⁹“Ma te woon begi, nöö a di fasi aki un musu begi e, dee sëmbë:
Ke, u Tata a liba o,
hii sëmbë musu lesipeki i e,
sabi taa i dë bumbuu
limbolimbo.

¹⁰U begi taa di Tii fii musu paaja a hii goonliba,
be di fii kë pasa a goonliba aki
leti kumafa a ta pasa a i a liba
ala.

¹¹Nöö u begi i tu, fii da u dee soni u abi fanöudu fuu pasa u libi tide.

¹²Nöö u begi i o,
be i puu u a bëë fu dee hogi dee
u ta du,
leti kumafa i si u ta puu dee
otowan fuu a bëë fu dee hogi
de ta du u.

¹³Nöö u begi i,
taa na disa u da dee soni dee sa
hai u tja go a di së u hogi e,
ma puu u a di didibi maun.
Sö fuun begi e, dee sëmbë.

^{14,15}“Biga mi taki e, taa ee un ta hoi sëmbë a bëë u dee hogi de ta du unu, nöö unu Tata a liba ala o hoi unu a bëë tu e, u dee hogi dee un ta du. Ma ee un puu di otowan fuunu

a bëë, nõö unu Tata a liba ala o puu unu a bëë tu.

Aki ta lei fa fii begi söndö njan.

¹⁶“Nõö mi taki da unu möön e, taa te woon hoi begi söndö njan, nõö wan musu dë gudjuu kuma dee sëmbë dee ta mbei deseeri u bumbuu sëmbë. Fa de sai u de dë, de ta gudju fesi fu hii sëmbë musu si taa aai, de da bumbuu sëmbë, sö de ta hoi begi tjika söndö njan. Nõö mi taki da unu taa fa i si de ta du naandë, tuu u de seei di dë kaa e. De an o kisi na wan kodo soni a Gadu möönsö.

¹⁷“Ma te joo hoi begi söndö njan, nõö be i wasi te i kaba, lo/ fatu a sinkii, kan i uwii te i kaba, seeka, ¹⁸be sëmbë an musu sabi taa sö i ta hoi begi söndö njan. Nõö di Tata fii di ta si hii soni ee a dë tjubitjubi seei, nõö hën o sabi nõö a o da i wan paima.

Aki ta lei taa na dee gudu u goonliba aki da di gaan soni.

Luk. 11:34-36, 12:22-31, 33-34, 16:13

¹⁹“Wë nõö mi taki möön e, dee sëmbë, taa wan musu biinga fuun abi hia gudu a goonliba aki. Biga aki kopikopi sa njan dee gudu fii, ee nasö sukufu sa poi de. Fufuuma sa ko fufuu hii dee soni i abi tja go, i fika ku maun tjololoo. Sö di libi a goonliba aki dë kaa. ²⁰Hën mbei i musu biinga fii libi a sö wan fasi taa i ta lai gudu a Masa Gadu Köndë. Biga ala kopikopi an o ko njan mën, sukufu an o kisi ën, fufuuma an o ko dou dë u fufuu ën tja go. Nõö ala fii tjubi dee gudu fii e. ²¹Biga ka gudu fii dë, nõö naandë

di hati fii ta dë tu. Sö wë a dë e, dee sëmbë.

²²“Boo taki ën sö taa di wojo fii di dë a i sinkii dë, nõö a dë kuma wan lampu faja fii sa si soni limbolimbo. Nõö te i ta si soni sö kaa, nõö hii libi fii o dë gbegedee limbolimbo. ²³Ma nõö ee i ta luku dee soni u di goonliba aki ku di wojo fii söndö i mëni Gadu, nõö joo fika a dungu. Di wojo fii di bi musu heepi i fii si soni limbolimbo an heepi i möönsö, ma i fika leti a dungu dë.

²⁴“Haika e, dee sëmbë, na wan sëmbë sa dini tu masa makandi e. I musu fu lobi wan möön wan, ee nasö joo hëngi a wan möön wan. Nõö söseei tu, ja sa waka a Masa Gadu baka ku dee gudu u goonliba aki baka makandi e, kwetikweti.

Aki ta lei taa Gadu ta sölugu di sëmbë ta waka nëen baka.

²⁵“Nõö mi taki da unu taa ja musu ta a’ bookohedi ta hakisi taa: ‘Maingë, andi seei mi o feni u njan?’ nasö ‘Unsë mi o feni wata u bebe baa?’ nasö i ta hakisi taa: ‘Naasë seei mi o feni koosu u mi tapa di sinkii u mi aki?’ Nönö, na sö i musu ta pakisei e. Biga fa i feni libi a Gadu dë kaa, nõö an bunu möön soni u njan ku soni u bebe nõ? Nõö di sinkii fii wë? An bumbuu möön di koosu fii bisi nëen nõ? ²⁶Wë nõö di Gadu da i dee gaan soni naandë kaa, nõö an sa da i dee möön piki soni kuma njanjan ku koosu tu nõ? “Un luku dee fou ta buwa ta lontu a liba ala. Fa de sai naandë, nõö de aan goon ta paandi fu de sa feni njanjan. De an abi na wan suwa

möönsö ka de sa tjubi njanjan tu. Ma de ta njan kädë biga di Tata fii di dë a liba ala ta sölugu de. Wë nöö mi taki da unu taa un bumbuu gaanfa möön dee fou e!

²⁷“Fa un dë aki sö, undi fuunu sa libi tjë sö seei pasa möön leki fa Gadu bi buta da i, fu di i ta booko hedi mbei? Na wan sëmbë e! ²⁸Wë ee ja sa heepi i seei a dee pikipiki soni dë, nöö andi i ta booko hedi ku koosu soni u du?

“Un luku dee folo naandë, fa de hanse. Ma na deseei ta mbei dee bisi u de, nöö de an ta wooko u de bai de tu. ²⁹Ma nöö mi taki da unu e, taa fa Könu Salumon bi ta bisi dee gaan waiti bisi fëen seei, ma dee bisi fëen an bi ta hanso kuma dee folo naandë.

³⁰“Nöö fa Gadu ta bisi dee sösö uwii ku hanse folo dë, an dë taa de ta sai dë longi seei. Te mamate i si taa de dë sö hanse, te u sapate de puu kai dëe u de tja go tjuma. Wë nöö unu wë? Na möön hesi Gadu o sölugu unu ku soni u bisi tu nö? Ee, dee sëmbë aki, unfa seei a waka te nöö di biibi fuunu piki sö baa?

³¹“Fëen mbei mi taki da unu taa, wan musu ta booko hedi taa: ‘Maingë, unsë woo feni soni u njan? Unsë woo feni wata u bebe? Unfa woo feni koosu u bisi?’ ³²Mi taki da unu taa dee sëmbë an dë ku Masa Gaangadu a wan së, de ta a’ bookohedi a dee lö pei soni dë. Ma unu Tata a liba bi sabi gaanduwe kaa taa un abi dee lö soni naandë fanöudu. ³³Ma nöö a di fosu kamian un musu biinga fuun ta dë a di Tii u Masa Gadu dendu ta libi kumafa a kë, nöö hii dee soni u taki dë tuu woon feni.

³⁴“Nöö sö mi ta taki da unu e, dee sëmbë, taa ja musu abi bookohedi fu dee soni fu amanjan, biga te amanjan dou, nöö a sa sölugu fëen seei. Nöö hiniwan daka ta abi hën soni fii booko hedi nëen te tjika kaa.”

Aki ta lei taa i musu seeka i seei ufö i suku otowan u seeka.

Luk. 6:37-38,41-42

7 Nöö hën Masa Jesosi ta fan eti, a taa: “Wë nöö mi taki da unu taa na kuutu sëmbë e, nöö sëmbë an o kuutu i tu. ²Biga fa i si i ta kuutu sëmbë dë, nöö söseei de o toona kuutu i baka. Biga ku di wan seei maaka di i tei maaka di otowan fii, nöö ku ën seei a o toona maaka i baka.

³“Boo taki ën sö taa i ta si wan sakisi a i baaa wojo, ma nöö wan gaan gindi baliki dë a i seei wojo, ja ta si ën. ⁴Nöö hën i sai dë ta taki da di otowan fii taa: ‘Tan e womi, be mi puu di sakisi a i wojo da i,’ ma nöö di gaan gindi baliki dë leti a i seei wojo goboo naandë. ⁵I bödjëema, fa i si i ta mbei i seei gaan bumbuu sëmbë möön di otowan fii naandë, faandi mbei ja sa puu di gaan baliki di dë a i seei wojo, nöö joo si möön limbo fii puu di sakisi a di otowan fii wojo?

Aki ta lei taa i musu sabi ku ambë i ta fan.

⁶“Nöö mi taki möön e, taa i musu ta mëni i seei ku di sëmbë di joo ta konda wan bumbuu soni da. Biga i te i tuwë wan bumbuu soni da dagu, nöö a o disëen dë bia ko kisi i njan tënë pisipisi. Nöö söseei tu, ee joo

tuwë bumbuu soni da hagu, an o si ën u soni. Ma a o bia makisëën ku futu fiönfiön pasa go fëen.

Aki ta lei taa Gadu o piki ee i begi ën.

Luk. 11:9-13

⁷“Nöö un haika e, dee sëmbë. Un musu ta begi Masa Gaangadu soni, nöö woon kisi. Un musu ta suku soni nëen, nöö woon feni. Un musu ta naki ën döö nöömö, nöö a o jabi döö da unu. ⁸Wë biga di sëmbë di ta begi Gadu, nöö hën o kisi. Di sëmbë di ta suku soni nëen, nöö hën o feni. Di sëmbë ta naki ën döö, nöö hën a o jabi döö da. ⁹Biga kumafa un dë aki, ee di mii fii hakisi i wan pisi bëë, undi fuunu o go tei sitonu dëen? ¹⁰Ee a hakisi wan pisi fisi nöö joo go tei wan pisi sindeki tja ko dëen ö? Wë nönö, ja o du sö e. ¹¹Biga hii fa i si hati fii an dë bumbuu te dou seei, ma i ta da dee mii fii bumbuu soni. Nöö di Tata fuunu di dë a liba ala wë? Na möön hesi a o da unu bumbuu soni te un begi ën nö?

¹²“Nöö mi taki e, i musu libi ku sëmbë leti kumafa i seei kë u de musu libi ku i tu. Biga te i libi sö kaa, nöö hën da i piki di mama u hii dee wëti dee Gadu bi buta Mosesi ku dee fesiten tjabukama u de sikifi buta a di Buku fëen.

Aki ta lei tu pasi dee dë u sëmbë waka.

Luk. 13:24

^{13,14}“Wë dee sëmbë, fa u dë a goonliba aki, nöö tu dööbuka dë di sëmbë ta denda e, wan gaan wan ku wan piki wan. Nöö un musu biinga fuun denda a di piki wan.

Biga ee i denda a di gaan wan nöö joo go dou a di didibi faja. Nöö di pasi di ta tja i go a di döö dë baai e, nöö an taanga u waka. Hia sëmbë ta tei ën. Ma ee i denda a di piki döö nöö joo feni di libi u teego. Ma di pasi di ta tja i go dou a di piki döö dë piki tu, nöö a taanga u waka. Nöö biti sëmbë ta waka nëen.

Aki ta lei taa i musu köni ku ganjansëmbëma.

Luk. 6:43-46, 13:25-27

¹⁵“Nöö mi taki e, dee sëmbë, taa un musu mëni unu seei bunu ku dee sëmbë dee ta waka ta ganjan sëmbë taa de ta tja Gadu buka, ma na Gadu hën manda de. Dee lö sëmbë naandë, de dë leti kuma wan takumbeti di bisi sikafu puuma te a kaba, nöö a go a dee sikafu dendu ta mbei kuma hënseei da sikafu tu. Ma hii fu di dë takumbeti hati a abi. Sö dee ganjansëmbëma ta libi. ¹⁶Ma fa de o ko dë seei, joo sabi de e, biga joo si a di libi u de taa ganjansëmbëma de dë.

“Biga ja sa booko bumbuu fuuta a matunga e. ¹⁷Di pau di bi ta pai bumbuu njanjan nöö bumbuu njanjan nöö a o ta pai nöömö, nöö di pau di an bi naa pali bumbuu njanjan nöö an o pai ën möönsö. ¹⁸Wan bumbuu pau an sa pai poipoi njanjan, söseei wan poipoi pau an sa pai bumbuu njanjan. ¹⁹Nöö ee wan pau dë an ta pai bumbuu soni möönsö, nöö de o faa ën gboogboo tuwë a gufalu tjuma puu dë. ²⁰Hën mbei wë mi taki taa i sa sabi dee sëmbë u bi taki dë a di libi u de.

²¹“Biga na hii sëmbë di ta kai mi ‘Masa’ ta dë a di Tii u Gadu dendu

fu de dou nëen köndë e. Ma dee sëmbë dee ta du dee soni dee mi Tata kë, nöö de nöö o dou nëen köndë.

²²“Nöö hën mbei te di gaan kuutu daka dou, nöö mi o jaka sömëni sëmbë puu a mi fesi taa ma sabi de. Nöö de o fia taa: ‘Masa, unfa wë? Na u bi da sëmbë buka a i në nö? Na u bi jaka sömëni gadu puu a sëmbë hedi ku di në fii ö? Sömëni hia gaan foondo wooko u bi du a i në, nöö unfa a waka ja sabi u?’

²³“Nöö mi o piki de taa: ‘Ambë? Mi? Na wan ten seei mi bi sabi unu möönsö e. Un waka pasa kumutu a mi fesi naandë, un takusëmbëma!’ ”

Aki Masa Jesosi da di oto u de tu wosu sëmbë ta mbei.

Luk. 6:47-49; Maik. 1:22

²⁴Nöö hën Masa Jesosi da wan oto möön, a taa: “Ee wan sëmbë i ta jei dee soni mi ta fan ku unu aki nöö i tei de fu tii i libi, nöö sö wan sëmbë mi ta si ën kuma wan gaan fusutan sëmbë di go u go mbei wan wosu fëen. Nöö a seti ën ku wan goonsei taangataanga gingin kuma sitonu. ²⁵Nöö di a mbei di wosu te a kaba, nöö hën wan gaan tjuba kai a mundu bigi möön hii soni singi di kamian zuuu pii, gaan ventu ko tee ta naki di wosu. Tee a pasa go, di wosu dë fëen gingin a pë naandë eti. An booko kai seei möönsö, biga de seti ën bunu.

²⁶“Ma nöö di sëmbë di ta jei di lei u mi aki, ma an tei ën faa libi kumafa mi taki, nöö hën mi ta si kuma wan gaan don sëmbë di mbei di wosu fëen a sandu liba. ²⁷Nöö hën wë tjuba kai singi di kamian dë

pii, di ventu ta böö ta naki di wosu te wan pisi hën a booko kai djolou kaba a sösö fijaa.”

Nöö a sö wan fasi Masa Jesosi lei dee bakama fëen tefa a kaba. ²⁸Nöö fa a fan dë, hii sëmbë tuu foondo gaanfa seei. ²⁹De taa: “Di sëmbë aki sö, an dë kuma dee Sabima u Wëti e. Biga hën, a ta konda soni da u gbelin seei kuma hënseei da basi fëen.”

Aki Masa Jesosi kula wan tjinama.

Maik. 1:40-45; Luk. 5:12-16

8 Nöö hën Masa Jesosi bazia di kuun ko a goon, nöö hën dee gaan hia sëmbë ku ën bi dë ala, hën de dë nëen baka ta ko. ²Te wan pisi hën wan sëmbë waka ko nëen, hën a tjökö kini a goon nëen fesi. Di sëmbë aki siki tjina siki hën a begi Masa Jesosi taa: “Masa o, gaantangi, ee i kë, nöö i kula mi be mi ko bunu baa.”

³Hën Masa Jesosi tuwë maun panjëen, hën a taki dëen taa: “Aai, mi kë. Ko bunu fii e.” Nöö hën wantewante dë hën a ko bunu. Sinkii fëen limbo gbegedee.

⁴Nöö hën Masa Jesosi bai ën taa: “Womi, fa joo go aki, nöö na konda di soni aki da na wan kodo sëmbë e. Ma be i waka tololoo go a di begima u keiki be de si taa i ko bunu. Nöö i tja di paima go paka Masa Gadu kumafa di wëti dë taa te wan sëmbë i ko bunu u sö wan siki nöö sö i musu du.”

Aki ta lei fa wan sodati hedima biibi Masa Jesosi tjika.

Luk. 7:1-10

⁵Nöö a baka u di dë, hën Masa Jesosi toona go a Kapenaumi. Nöö fa

a go dou naandë, hën wan hedima u dee Loomë köndë sodati ko nëen.

⁶Hën a taki dëen taa: “Masa o, mi ko a i aki. Wan u dee futuboi u mi suwaki teee piki sō fika a dëdë. A dë a wosu kandikandi, nöö a dë a gaan fuka seei te an sa buli. Nöö hën mi ko a i ko begi i gaantangi be i kulëen da mi.”

⁷Hën a piki ën taa: “Söö, mati mi jei. Mi o go nëen.”

⁸Ma nöö hën di sodati hedima toona taki dëen taa: “Wë Masa o.”

A piki.

A taa: “Ma bumbuu tjika sō e, fii ko a mi wosu. Ma nöö i sabi nö? Be i fan leti ka i si i sai aki nöö, nöö di futuboi u mi o ko bunu kaa. Biga sō mi sabi taa i abi taki tjika.

⁹“Biga miseei, fa mi dë aki, mi sabi andi da taki. Biga mi dë a sëmbë basu kaa, nöö miseei abi sëmëni sodati a mi basu tu. Nöö ee mi taki da wan u de taa be a go ala, nöö a o go. Ee mi taki dëen taa be a ko aki, nöö a o ko. Ee mi manda wan u dee futuboi u mi faa du wan soni, nöö a o du ën.

“Nöö söseei mi sabi taa i abi taki tu, te a siki liba seei. Nöö hën mbei mi taa fii fan leti ka i dë aki nöö, nöö di futuboi u mi o ko bunu kaa.”

¹⁰Nöö di Masa Jesosi jei fa di sodati hedima fan dë, nöö a bigi dëen tee na soni. Hën a fan ku dee Dju sëmbë dee ta waka ku ën dë taa: “Dee sëmbë, i si fa di sëmbë aki fan ö? Wë mi taki da unu seei gbelin taa, fa mi ta waka ta lontu a u Isaëli köndë aki, nöö ma si di biibi u di sëmbë aki wan daka e. Ma nöö hën an dë Isaëli sëmbë seei faa musu biibi sō.

¹¹“Nöö un mëni unu seei e. Biga mi taki da unu taa sëmëni sëmbë na u Dju kuma di sodati hedima i si aki, o kumutu a dee pepei köndë u goonliba ko biibi a mi disa unu. Nöö de o go sindo makandi ku dee gaan sëmbë fuunu, dee Abahamu, Isaki, Jakopu sō, ka Masa Gaangadu dë könu, ta njan di gaan piizii. ¹²Ma nöö un dee sëmbë bi musu feni di piizii dë, nöö woon fika söndö ën e. Dee basia u Gadu Köndë o tuwë unu go a döö a dungudungu ala, nöö na ala woon dë ta bai ta kai olo ta njan tanda, ma an o heepi möönsö.”

¹³Nöö di a bai de sō kaa, nöö hën a bia fan ku di sodati hedima awaa, a taa: “Mati o.”

Hën a piki.

Hën a taa: “Toona go fii a wosu e. Di soni di i kë, nöö a pasa leti kumafa i biibi naandë.” Nöö fa a fan dë, nöö hën di juu dë seei hën di futuboi u di sodati ko bunu kaa.

Aki Masa Jesosi kula Petuisi mai ku sëmëni oto sëmbë.

Maik. 1:29-34; Luk. 4:38-41

¹⁴Nöö hën Masa Jesosi kumutu dë, hën a go a di bakama fëen de kai Petuisi wosu. Nöö hën a go si di mai u Petuisi sikisiki pëtëë a bedi naandë. Fëbë nöö kisi ën sō. ¹⁵Nöö hën a tëndë maun panjëen, hën di mujëe ko bëtë wantewante. Nöö hën a hopo go seeka soni u njan da Masa Jesosi.

¹⁶Hën di sapate buka dë seei, hën de ta tja wanlö hia sëmbë ta ko a Masa Jesosi faa musu kula de. Sëmëni u dee sëmbë naandë dë ku soni a hedi, nöö hën Masa Jesosi ta jaka de ta puu a

de. Wan wöutu nöö a ta taki, nöö dee soni ta kumutu a de liba go kaa. Sö a abi kaakiti tjika, nöö sö a kula hii dee suwakima de tja ko nëen dë tuu.

¹⁷Nöö fa Masa Jesosi ta du dë, nöö a kai makandi ku di soni di tjabukama u Gadu de kai Jesaaja bi sikifi a fesi di a taa:

A tei dee suwaki fuu ku dee siki fuu tuu tja go.

A puu de a u liba.

Aki Masa Jesosi ta fan ku tu sëmbë dee kë ko nëen baka.

Luk. 9:57-62

¹⁸Nöö hën de dë te wan pisi, hën Masa Jesosi si fa dee hia sëmbë ko ta lontu ën, nöö hën a fan ku dee bakama fëen taa: “Un boo koti wata go a di oto së banda ala ufö e.”

¹⁹Ma nöö di juu dë, hën wan u dee Sabima u Wëti ko a Masa Jesosi.

A kai ën taa: “Mësitë.”

A piki.

A taa: “Mi kë ko ta waka ku i o, hii kamian ka i nango.”

²⁰Nöö hën Masa Jesosi piki ën taa: “I fan bunu e, mati. Ma fii waka a mi baka na sösö soni e. Biga fa dee mbeti ta dë a sabana dë, nöö de abi baaku ta libi. Söseeei dee fou dee ta buwa ta lontu i si dë, nöö de abi wosu a dee pau hedi. Ma nöö Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki, ma abi kamian ka mi ta duumi e.”

²¹Nöö hën wan oto sëmbë bi dë ku ën dë tu, hën a taki dëen taa: “Wë miseei kë waka ku i tu, ma te mi tata dëdë mi bei te mi kaba bifö.”

²²Nöö hën Masa Jesosi piki ën taa: “Mati o, be dee sëmbë dee dë paatipaati ku Gadu bei de na de e. Ma be i ko go ku mi nöö.”

Aki Masa Jesosi du wan gaan foondo soni a wata liba.

Maik. 4:35-41; Luk. 8:22-25

²³Nöö hën Masa Jesosi subi a boto, hën ku dee bakama fëen, ²⁴hën de ta koti nango a di oto së banda. Ma te u de mëni, hën wan gaan ventu ko, a bigi möön hii soni. Hën di wata ta seki nango a di boto dendu teee kuma a sa singi di boto. Ma hii u di dë, Masa Jesosi dë pii a wan kamian u di boto ta duumi.

²⁵Nöö hën dee bakama fëen kule go nëen go kai ën taa: “Masa o! Masa!”

Hën a piki.

De taa: “Heepi u o! Woo kaba a wata!”

²⁶Hën a taki da de taa: “Womi, andi un ta fëë sö u du? Piki nöö di biibi fuunu piki sö nö?”

Nöö fa a fan dë, hën a hopo gandji da di ventu ku di wata taa: “Un tan pii!” Nöö wantewante dë hën di wata kötö pii. Di ventu kaba.

²⁷Nöö di dee bakama fëen si sö kaa, nöö a foondo de te na soni. De luku de na de taa: “Womi, ambë seei da di sëmbë aki, womi? Te a fan ku ventu ku wata nöö de ta piki. A bigi da u o. Poosian nöö a abi sö.”

Aki Masa Jesosi puu wanlö taku soni a tu sëmbë liba.

Maik. 5:1-20; Luk. 8:26-39

²⁸Nöö hën de go dou a oto banda a di pisiwata u dee Galasëni sëmbë. Nöö fa de kumutu a tela naandë, hën de ko miti ku tu womi ta libi a wan geebi naandë. Dee sëmbë dë, de dë ku wanlö taku soni a de liba, nöö de ta hogi tee na wan sëmbë tjika u ko a di kamian ka de sai dë.

²⁹Nöo di de si Masa Jesosi kaa, hën de bai kai logologo wolo taa: “Ambë ta ko dë, ju di Mii u Gaangadu dë! I ta ko fii da u sitaafu bifö di daka dou nö?” Sö de bai.

³⁰Nöo di juu dë, wanlö hia hagu bi dë te ala ta pii soni ta njan.

³¹Hën dee taku soni dee dë a dee sëmbë liba naandë begi Masa Jesosi taa: “Wë ee joo jaka u puu aki, nöo gaantangi da u pasi fuu go a dee hagu ala.”

³²Hën Masa Jesosi piki de taa: “Un go!” Nöo fa a fan dë, wantewante hën de kumutu a dee sëmbë liba go a dee hagu. Nöo hën dee hagu kule ku baai gbulululu bazia wan kununu dë teee go kai a wata djolou dëdë tuu fijaa.

³³Ma nöo di dee sëmbë bi ta luku dee hagu si sö, nöo hën de kule go a ganda go konda taa sö wan soni pasa ku dee sëmbë dee bi dë ku dee taku soni a hedi naandë. ³⁴Nöo hën hii di köndë booko gililii ko miti ku Masa Jesosi. Nöo hën de begi ën taa gaantangi, be a kumutu a di pisiwata u de dë go fëen a oto kamian.

Aki Masa Jesosi kula wan lanma.

Maik. 2:1-12; Luk. 5:17-26

9 Wë nöo di dee Galasëni sëmbë taki sö, hën Masa Jesosi ku dee bakama fëen toona subi a boto. Hën de koti wata toona go a di oto së banda ka de bi kumutu, hën de go a di köndë ka Masa Jesosi ta libi.

²Nöo fa de ko dou, hën de tja wan lan sëmbë ko nëen faa kulëen. A dë kandikandi a wan kama liba. Nöo di Masa Jesosi si fa dee sëmbë dee tja di womi ko nëen dë ta biibi ën

tjika, hën a taki da di womi taa: “Womi, na fëëe e. Masa Gaangadu da i paadon u dee hogi dee i bi du. An o hoi i a bëe möön.”

³Ma nöo so u dee Sabima u Wëti sai naandë, hën de kuutu ku de na de taki taa: “Womi, un luku fa a ta mbei kuma hën da Gadu.”

⁴Ma nöo Masa Jesosi saandi de ta pakisei kaa, hën a piki de taa: “Dee sëmbë o, unfa un ta mëni hogi u mi a unu hati sö?”

⁵“Be mi hakisi unu wan soni. Fii taki da sö wan sëmbë taa Gadu puu ën a bëe, naa fii taki dëen taa be a hopo waka go, undi u dee tu soni sa möön fukë u taki ku buka? Na di fosuwan nö? Biga sëmbë an sa go a Gadu faa go hakisi ee di soni i taki dë ee tuu, ee ganjan.”

⁶“Ma nöo un luku, mi o toona fan ku di womi aki möön. Nöo joo si fa Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki abi makiti tjika tuu u puu di sëmbë aki a Gadu bëe.”

Hën a bia fan ku ën taa: “Womi.” A piki.

A taa: “Mi taki e, hopo taanpu, nöo i tei di kama fii, nöo i go a wosu.”

⁷Nöo fa a fan dë, hën wantewante sö hën di womi di bi dë lanlan dë hopo vu taanpu a hii dee sëmbë fesi naandë. Hën a tei di kama fëen hën a waka go fëen nëen wosu.

⁸Nöo fa di soni pasa naandë, hën dee hia sëmbë bi sai dë da Masa Gadu tangi e. De gafëen seei fu di a da libisëmbë sö wan gaan kaakiti.

Aki Masa Jesosi kai Mateosi faa ko dë bakama fëen.

Maik. 2:13-17; Luk. 5:27-32

⁹Nöo hën Masa Jesosi kumutu dë, hën a ta waka nango. Te wan pisi,

hèn a si mi, Mateosi, dë sindosindo a mi kattoo naandë ta pii lanti möni.

Hèn a kai mi taa: “Mati.”

Hèn mi piki.

Hèn a taa: “Ko go ku mi e. Ko ta waka a mi baka.”

Hèn di a kai mi sö, hèn mi hopo wante ko ta waka nëen baka.

¹⁰Nöö baka u di dë, nöö hèn mi kai Masa Jesosi ku dee oto bakama fëen fu de ko njan ku mi a mi wosu. Nöö fa u go sai dë, nöö wanlö oto sëmbë ko dë tu, dee ta pii lanti möni kuma miseei, ku wanlö oto sëmbë lanti ta si kuma poipoi sëmbë u di köndë, de tuu ko makandi a mi Mateosi wosu naandë.

¹¹Nöö hèn dee Faliseima ko si u dë, hèn de bigi ta buja ku dee oto bakama u Masa Jesosi taa: “Unfa a waka di mësitë fuunu ta sindo ku dee pii-lanti-mönima ku dee oto poipoi sëmbë u di köndë ta njan a wan tafa?”

¹²Nöö fa de fan dë, hèn Masa Jesosi jei gbolo. Hèn a taki da de taa: “Dee sëmbë un haika, mi o hakisi unu wan soni.”

Hèn de taki aai.

Hèn a taa: “Ambë un sabi abi data fanöudu, dee sëmbë dee dë bambuu naa dee sikima?”

¹³Hèn a taa: “Mi o tei wan soni fu Gadu Buku konda da unu e, nöö un musu pakisei bunu ee andi a kë taki. Gadu taki e, taa:

Fa un ta tja dee mbeti ta ko ta kii da mi aki,
nöö na dee lö soni dë mi kë e.
Ma mi kë fuun abi tjalihati u sëmbë.

Hèn nöö wë mi ta suku a unu.

Sö di Buku taki.

“Wë nöö fa mi ko a goonliba aki, nöö ma ko u kai un dee gaan bambuu sëmbë e. Nönö. „Biga mi si taa un dë fa un kë kaa.“ Ma mi ko u ko kai dee sëmbë dee sabi taa de an ta libi bunu kuma dee aki, be de bia libi fu mi sa heepi de puu de a dee hogilibi u de.” Sö Masa Jesosi fan ku dee Faliseima.

**Aki dee bakama u Johanisi di
Dopuma ko hakisi Masa Jesosi wan
soni.**

Maik. 2:18-22; Luk. 5:33-39

¹⁴Nöö baka u di dë, hèn dee bakama u Johanisi di Dopuma ko a Masa Jesosi. Hèn de taa: “Wë u ko a i aki ko hakisi i wan soni. So juu u ku dee Faliseima ta begi söndö njan kumafa di wëti taki, wë ma wa ta si i ku dee bakama fii ta du sö. Un ta njan ta bebe kodo. Nöö u kë sabi faandi mbei.”

¹⁵Nöö hèn Masa Jesosi piki de taa: “Haika e. Te wan womi ta tööu, nöö te de dë a di piizii dendu nöö dee sëmbë di tööuma bi tei u ta seeka soni dëen, nöö de ta wai biga a dë leti a de dendu naandë. Ma nöö te di juu dou de ko puu ën a de dendu bifö de o dë söndö njan ta kusumi awaa.

“„Ma nöö fa mi ta fan ku unu aki, ma a sa toobi unu fuun tei.“ ¹⁶Biga de an ta tei wan njunjun koosu pisi lapu wan awoo koosu e. Biga te i wasi ën, nöö di njunjun koosu o hai disa di awoo wan, nöö di soni o ko möön hogi.

¹⁷“Söseei de an ta tei njunjun diingi lai a wan awoo mbeti kakisa saku e. Biga di njunjun diingi o

soopu, ma nöö di saku an o sa soopu möön biga a gaandi kaa. Te wan pisi a o basiti gboo latja, tuwë di diingi tuu fiaa. Nöö a ko dë taa di saku ku di diingi tuu kaba a sösö.

“Ma njunjun mbeti kakisa saku fii tei, nöö i lai di njunjun diingi nëen te i kaba e. Nöö te di diingi ta soopu nöö di saku seei o ta soopu tu. Nöö di diingi o dë bumbuu nöö di saku seei o dë bumbuu tu.”

Aki Masa Jesosi heepi wan mujëë ku wan mujëë mii.

Maik. 5:21-43; Luk. 8:40-56

¹⁸Nöö Masa Jesosi an kaba u fan seei, nöö hën wan fesima u Dju keiki ko suti kini a goon nëen fesi. Hën a taki dëen taa: “Mësitë o, mi ko a i aki ko begi i taa wan mujëë mii u mi suwaki teee fa u dë aki a dë seei a dëdë ku libi maun. Nöö hën mi ko hakisi i ee i sa ko buta maun nëen da mi be a toona ko libi.”

¹⁹Nöö hën Masa Jesosi piki ën taa: “Antoobi, mati. Un boo go.”

Nöö hën a hopo, hën ku u dee bakama fëen, hën u nango.

²⁰Te wan pisi hën wan mujëë waka ko a u baka dë. Nöö di mujëë dë bi abi wan siki, tuwalufu jaa longi soni ta kule nëen an ta koti möönsö. Ma nöö di a si Masa Jesosi ta ko dë, hën a waka saapi ko nëen baka, hën a panjan di koosu buka fëen tjë sö. ²¹Biga a ta pakisei nëen hati taa: “Ee mi sa nama tjë seei a di koosu fëen, nöö mi libi kaa.”

²²Nöö fa u taki dë, hën Masa Jesosi bia luku, hën a si di mujëë. Hën a taa: “Mujëë o, na fëë e. Di biibi di i abi a mi liba dë heepi

i kaa.” Nöö wantewante seei di mujëë ko bëtë gbegedee u di siki fëen.

²³Nöö hën Masa Jesosi nango te a di wosu u di hedima u keiki di bi kai ën dë. Nöö fa a go dou, hën a si wanlö baakuma sai dë kaa ta böö foloiti, [kumafa di guwenti fuu dee Dju sëmbë dë te wan sëmbë dëdë]. Hia sëmbë sai dë ta bai ta këë tee di kamian ta mbei wööö seei, biga de si taa di mujëë mii dëdë kaa.

²⁴Hën Masa Jesosi taki da de taa: “Dee sëmbë, un hai kumutu aki da mi pasi. Biga na dëdë di mii dëdë e. Duumi nöö a ta duumi.” Ma nöö di de jei a taki sö, nöö hën dee hia sëmbë dë lafu ën mbei ën fa te a bigi.

²⁵Nöö hën dee sëmbë dee abi di wosu mbei dee sëmbë go a döö. Hën Masa Jesosi pasa go dou ka di mujëë mii dë, hën a panjëen a maun. Nöö fa u mbei dë, wantewante naandë hën di mujëë mii weki hopo taanpu.

²⁶Nöö fa a du dë, hën di soni bigi da sëmbë tee di buka paaja dou hii di pisiwata naandë tuu taa sö wan foondo soni Masa Jesosi du.

Aki Masa Jesosi kula wanlö sëmbë möön.

²⁷Nöö hën Masa Jesosi kumutu naandë. Hën a ta waka nango te wan pisi, nöö hën tu bookowojoma ta ko nëen baka ta bai seei ta kai ën taa: “Na i da di bakamii u Könu Dafiti ö, [di Gadu bi paamusi taa a o manda ko faa heepi u]? U begi i gaantangi, be i a’ tjalihati fuu nöö i heepi u ol!” Sö de ta bai ta ko nëen baka nöömö. Ma Masa Jesosi an

piki de möönsö, a pasa go fëen a wosu.

²⁸Te wan pisi, hën de go dou nëen ka a dë a wosu dendu naandë. Nöö hën a hakisi de taa: “Wë dee sëmbë, fa un ko a mi aki, nöö un ta biibi tuutuu taa mi sa kula unu nö?”

Hën de taa: “Aai, Masa, u ta biibi e.”

²⁹Hën a taki aai. Nöö hën a nama maun a de wojo hën a taki da de taa: “Söö. Wë be a pasa ku unu leti kumafa i si un ta biibi dë e.”

³⁰Nöö fa u mbei dë, hën wojo u de tu sëmbë dë ko limbo seei gbedede.

Ma nöö hën Masa Jesosi bai de taanga taa: “Wan musu kondëen da na wan sëmbë e!”

³¹Ma hii fa a bai de dë seei, ma de paaja di soni a du dë te dou hii di köndë.

³²Nöö hën Masa Jesosi ku u dee bakama fëen kumutu naandë. Nöö di u nango, hën de tja wan womi ko nëen faa musu kulëen da de. Di sëmbë aki abi wan soni nëen hedi ta tapëen buka te an sa fan. ³³Nöö hën Masa Jesosi bai ën puu nëen liba tefa a kaba, nöö wantewante dë hën di womi toona ko ta fan baka.

Nöö fa dee gaan hia sëmbë bi sai naandë si di soni pasa dë, hën de taa: “Hëen, aai maingë, u si foondo soni tide di wa bi si a u köndë aki wan daka.”

³⁴Ma nöö dee Faliseima bi sai dë tu, hën de bai taa: “Höön, andi wë! Wan si taa di hedima u didibi hën ta dëen kaakiti faa jaka dee soni nö?”

Aki ta lei fa Masa Jesosi abi tjalihati u sëmbë tjika.

³⁵Nöö hën Masa Jesosi ta waka ta lontu a dee gaangaan köndë

ku dee pikipiki köndë fuu dee Dju sëmbë tuu te dou. A nango a dee keikiwosu fuu ta lei sëmbë soni u Gadu ta konda di Bunu Buka da de kumafa di Njunjun Tii u Gadu dë. Nöö hiniwan sooti pei siki di sëmbë abi kaa, de tuu a ta kula.

³⁶Ma nöö fa a si dee gaan hia sëmbë ta ko nëen nöömö dë, nöö tjali u de kisi ën teee. Biga a si taa de dë fukafuka weiwei, kuma wanlö hia sikafu dë a mundu söndö sëmbë u kiija de.

³⁷Nöö hën a bia fan ku u dee bakama fëen, a taa: “Dee sëmbë o, a tjali da mi e. Wan si fa dee sëmbë ta ko gidjii nöömö a mi nö? De dë kuma wan gaan goon njanjan lepilepi fii koti buta a suwa, ma wookoma biti poi o. ³⁸Nöö un musu begi di goon Masa, be a manda möön hia wookoma fu de koti di njanjan buta a suwa.”

Aki Masa Jesosi lei dee bakama fëen fa de musu wooko.

Maik. 3:13-19, 6:7-13, 9:41,

13:9-13; Luk. 6:12-16, 9:1-6, 12:2-

9,51-53, 14:26-27, 21:12-17

10 ¹⁻⁴Söö. Wë a di pisi aki woo kai dee në fuu dee bakama u Masa Jesosi dee a bi tei a dee otowan mindi, fuu dë dee apaiti tjabukama fëen de ta kai “apösutu”. Di fosu wan hën de kai Simon, di oto në fëen da Petuisi, ku di baaa fëen de kai Andiasi. Nöö i abi Jakobosi ku ën baaa Johanisi, dee mii u Zebedeosi. Nöö a baka u di dë i abi Filipi ku Batolomisi, ku Tomasi, ku mi Mateosi di bi ta pii lanti möni dë. Ufö joo kisi Jakobosi di womi mii u Alufasi, ku Tadeosi, ku

Simon di bi dè a dendu u dee sèmbè bi kè puu u dee Dju sèmbè a Loomè kòndè basu, ku Judasi Isikaliotu, di o sei Masa Jesosi da dee felantima fèèn fu de kii.

Nöö u dee tuwalufu sèmbè u kai aki, Masa Jesosi kai u ko nëèn, nöö hèn a da u makiti fuu ta jaka dee gadu ta kisi sèmbè a hedi ta puu. Nöö söseei a da u makiti tu, fuu kula hii pei sikima ko bunu.

⁵Nöö hèn a o manda u go a kòndèkòndè fuu ta konda di buka u Gadu. Nöö hèn a fan ku u te a kaba fa u musu waka.

A taki da u taa: “Fa woon go aki, nöö wan musu go a dee oto sèmbè na Isaëli^c e. Nönö. Na a dee Samalia sèmbè seei un musu go. ⁶Ma a dee Isaëli sèmbè fuu, dee i si ta dè kuma lasilasi sikafu dè, a de nöö un musu go.

⁷“Nöö fa i si woon go dè, nöö un musu ta konda soni da de gbelingbelin, be de fusutan taa abiti möön nöö Gadu o seti di tii fèèn a wan hii njunjun fasi.

⁸“Nöö fa mi ta manda unu go aki, nöö te un dou a wan kòndè nöö un musu kula dee sikima e. Ee wan sèmbè dèdè, nöö un weki èn. Nöö un kula dee sèmbè dee siki tjina nöö un jaka dee gadu puu a sèmbè hedi. Nöö fa un kisi di kaakiti aki, na bai un bai èn e, nöö wan musu mbei sèmbè paka unu fèèn tu.

⁹“Nöö fa un nango aki, na köpö sensi seei fuun musu tja go ku unu e. ¹⁰Wan musu lai na wan soni a saku tja. Wan musu tei tu djakiti ee nasö tu susu tja go ku unu e. Nöö

na tei tu pau fii mbei kokoti, ma i sa tei wan. Biga di sèmbè di i ta heepi, nöö hèn musu sölugu i.

¹¹“Söö. Nöö te un go a wan kòndè, ee gaan wan ee piki wan, nöö un musu suku wan sèmbè di de abi lesipeki da a di kòndè, nöö unu tuwè lai nëèn wosu. Nöö a di wosu naandè, nëèn i musu ta libi fu tee i kumutu dè e.

¹²“Nöö te woon denda a di wosu, nöö un da dee sèmbè odi taa ‘Masa Gadu musu da unu kòtòhati e, dee sèmbè.’ ¹³Nöö mi taki da unu taa ee dee sèmbè u di wosu naandè dè a pasi u kisi di lö bunu dè, nöö Gadu o da de kòtòhati tuu. Ma ee de an dè a pasi u de feni èn, nöö de an o feni èn. Di bunu dè o toona ko a unu baka.

¹⁴“Nöö ee un go a wan kòndè ee nasö a wan wosu, nöö dee sèmbè an kè tei unu, de an kè jei di buka un ta tja go dè seei, nöö un kumutu dè go fuunu e. Nöö te woon go, nöö un musu puu di susu fuunu a unu futu, nöö un naki èn puu di doti di bi peka nëèn tuwè disa da de, nöö un kumutu dè e. ¹⁵Nöö mi taki da unu taa te di daka Masa Gadu o kuutu a libisèmbè liba, nöö di kòndè dè o kisi wan möön gaan hebi sitaafu möön leki fa dee hogi kòndè de kai Sodom ku Gomola bi kisi.

¹⁶“Nöö un haika e, dee sèmbè. Fa i si mi ta manda unu go aki, nöö a dè leti kuma mi ta manda sikafu go a takumbeti dendu. Nöö un musu dè wekiweki ta wooko ku fusutan e, ma nöö un musu dè ku saapi

^c 10:5 Na fèèkètè taa “Isaëli” ku “Dju” da di wan soni.

fasi seei tu kuma pomba. ¹⁷Nöö wojo fuunu musu ta dë limbolimbo nöömö. Un musu saandi un ta du. Wë biga mi o bai unu a fesi taa de o kisi unu tei tja go a dee gaan kuutu u de e, nöö de o fon unu a dee keikiwosu u de seei. ¹⁸De o ta tja unu go a dee hedima u köndë fu di nê u mi hedi. Ma wan musu fëëë, biga naandë woon feni pasi fuun sa konda soni u mi da hii sëmbë, Dju sëmbë te dou ku dee na Dju sëmbë tuu.

¹⁹“Nöö te de kisi unu tja go a dee kuutu u de, nöö wan musu dë pantapanta ta booko hedi ta pakisei taa: ‘Unfa woo piki de?’ Nönö. Biga a di juu dë Gadu o da unu di fa fuun piki de. ²⁰Nöö an o dë taa unu o fan di fan naandë e, ma di Akaa fuu Tata di dë a unu liba dë, hën o ta fan da unu.

²¹“Nöö mi taki e, taa wan baaa o tjëen baaa go könku u de kii puu fu di a nama ku mi hedi. Söseei tu wan tata o tjëen mii go könku u de kii puu, fu di di mii ta nama ku mi hedi. Dee mii o ta hopo ta puu de mama ku de tata a de liba manda go kii fu di de ta nama ku mi hedi. ²²Boo taa hii sëmbë o buuse unu fu di un ta nama ku mi hedi. Ma nöö di sëmbë di ta hoi te go dou a di kaba pisi, nöö hën o feni di heepi u Gadu.

²³“Nöö te un go a wan köndë nöö te de ta toobi unu tumisi, nöö un kule kumutu dë go a oto köndë e. Biga mi taki da unu taa wan o sa kaba di wooko a hii dee köndë u dee Isaëli sëmbë fuu tuu bifö a dë taa mi di ko dë Libisëmbë Mii aki o toona ko a goonliba.

^{24,25}“Ma nöö fa i si de o du ku unu dë, nöö söseei de ta du ku mi aki kaa e. Hën mbei an musu dë gaan soni da unu. Biga di sëmbë di ta tei lei an sa hei möön di sëmbë di ta lei ën. Söseei tu, wan futuboi an sa hei möön hën masa, ma a sa dë kuma hën masa nöö. Hën mbei fa de ta kosi mi aki taa di didibi hën ta wooko a mi liba, wë nöö na möönmöön de o kosi un dee sëmbë ta nama ku mi nö?

²⁶“Nöö mi taki e, taa fa mi ta manda unu go aki, nöö wan musu fëëë fuun konda dee soni mi ta manda unu fuun konda. Biga na wan soni sa dë a tjubi te nöö an o ko a döö. Nöö na wan soni sa pasa te nöö sëmbë an o ko sabi ën. ²⁷Nöö fëen mbei dee soni i si mi ta konda da unu sapisapi a së aki, un musu ta bai ta konda de a lanti dendu.

²⁸“Nöö wan musu fëëë tu te sëmbë o ta suku unu fu de kii. Biga de sa kii unu sinkii, ma de an sa kii unu akaa. Ma di Sëmbë fii fëëë, hën da Masa Gaangadu e. Biga ₁e ja a’ bisi ku ën, nöö₂ a sa disa i te i kaba a sösö, nöö di sinkii fii ku di akaa fii tuu o go a didibi faja.

²⁹“Dee sëmbë o, un luku dee sösö piki fou ta buwa ta lontu aki. Sëmbë an ta si de u gaan soni, hën mbei de ta sei tu u de u wan tiisënsi nöö. Ma nöö fa i si de ta buwa dë, na wan kodo u de sa puu kai a goon ee na u Tata a liba da pasi. ^{30,31}Wë nöö un dee libisëmbë wë? Wan bumbuu gaanfa möön dee piki fou naandë ö? Nöö te i si wan soni pasa ku unu, nöö nëen da u Tata dëen pasi fa a pasa sö nö? Nöö

hèn mbei mi taa wan musu fëëë. Biga Masa Gaangadu sabi hii soni fuunu finifini, te dou ku un mēni niēn uwii dē a unu hedi.

³²“Nöö mi taki e, taa ee ja fëëë fii piki a lanti fesi taa mi ku i nama, nöö miseei tu ma o fëëë u piki mi Tata a liba ala taa mi ku i nama.

³³Ma ee wan sēmbē ja kē piki taa mi ku i nama, nöö miseei tu, ma o piki mi Tata taa mi ku i nama.

³⁴“Dee sēmbē o, fa i si mi ko a di goonliba aki, na wata mi tja ko e, ma faja mi tja. ³⁵Mi ko u ko paati sēmbē ku sēmbē. Biga fu mi hedi a o pasa leti kumafa i si Gadu Buku taki. A taa:

Wan womi mii ku ēn tata o kisi gaan toobi.

Mujëë mii ku ēn mama o kisi gaan toobi.

Mai ku mai o kisi gaan toobi.

³⁶Nöö dee möön gaan felanti di wan sēmbē o abi, de o dē dee bēë fëēn seei.

Sö a bi sikifi a Gadu Buku kaa e.

³⁷Ma nöö ee wan sēmbē lobi hèn mama ku ēn tata möön mi, ee nasö a lobi ēn womi mii ku ēn mujëë mii möön mi, nöö di sēmbē dē an bunu tjika u waka a mi baka.

³⁸“Un haika e, dee sēmbē. Ja si fa de ta buta wan sēmbē faa tja hèn lakpa pau te de o tjiēn go kii ö? Wē sö nöö hiniwan sēmbē o abi fëēn sitaafu di a musu tjai ee a o ko waka a mi baka. Nöö ee ja kē tja di sitaafu dē, nöö ja fiti fii dē wan bakama u mi e.

³⁹“Söseei tu, ee wan sēmbē i kē dē fii seei, nöö ja o feni wan suti libi kumafa i kē möönsö. Poi nöö libi fii o ta poi. Ma nöö di sēmbē di

ta sakēēn libi da mi, hèn o feni wan suti libi nöömö kumafa a kē.

⁴⁰“Nöö mi taki e, taa fa mi ta manda unu fuun ta tja di buka u Masa Gaangadu aki, ee wan sēmbē tei unu buta a wosu nöö miseei wē a tei dē kaa e. Nöö ee wan sēmbē tei mi, nöö di Sēmbē di manda mi ko a goonliba aki, nöö hēnseei wē a tei dē tu. ⁴¹Nöö ee i si wan sēmbē ta tja Gadu buka nöö hèn i hoi ēn a i wosu fu di a dē tjabukama u Gadu hedi, nöö i seei o feni paima a Gadu leti kumafa di tjabukama dē seei o feni. Söseei tu, ee i si wan sēmbē ta libi bunu kumafa Gadu kē, nöö hèn i kisi ēn hoi fu di i sabi taa sö a ta libi hedi, nöö joo feni paima a Gadu leti kumafa di sēmbē dē seei o feni.

⁴²“Un luku dee sēmbē ta waka a mi baka aki o, dee sēmbē. Sömēni u de dē lagilagi sēmbē seei a libisēmbē wojo. Ma mi taki e, taa ee dēēwata kisi wan u de nöö i dēēn wan kan kötö wata faa bebe fu di a ta waka a mi baka hedi, nöö joo feni paima fëēn a Gadu nöömö.”

Nöö sö Masa Jesosi leti u dee bakama fëēn te a kaba ufö a manda u go.

Aki dee bakama u Johanisi ko a Masa Jesosi.

Luk. 7:18-35

11 Baka u di Masa Jesosi fan ku u sö, hèn a kumutu dē, ta waka ta lontu a dee köndëköndë u Galilea ta konda di buka u Masa Gaangadu ta lei sēmbē soni fëēn finifini.

²Wē nöö di juu dē, de bi kisi Johanisi di dopuma buta a dinguwosu kaa. Nöö ala a dē ta jei

u hii dee soni dee Masa Jesosi, di Keesitu, ta du. Nöo hën a kai dee bakama fëen ko nëen, hën a manda de taa: “Un go a Jesosi e, ³nöo un hakisi ën ee hën da di sëmbë tuu, di Gadu bi paamusi u taa a o manda ko, naa u musu luku wan oto sëmbë möön? Sö fuun hakisi ën e.”

⁴Nöo hën dee bakama u Johanisi nango te de go dou a Masa Jesosi. Hën de dëen di buka te de kaba.

Nöo hën Masa Jesosi piki de, a taa: “Un toona go a Johanisi e, nöo un konda hii dee soni dee un si ku dee un jei a mi aki tuu dëen. ⁵Un taki dëen taa hii dee soni Gadu Buku bi taki u di Sëmbë Gadu o manda ko, nöo de tuu ta pasa fa u dë aki. Biga bookowojoma ko ta si soni, lanma hopo ta waka, sikitjinama ta ko bunu, bookoesima ko ta jei soni, dëdë sëmbë ta weki, dee möfina sëmbë ta jei di suti Buka u Masa Gadu. Sö fuun taki dëen e. ⁶Nöo un taki dëen tu, taa di sëmbë di an ta mati fu di ma ta du kumafa a bi mëni, nöo sö wan sëmbë dë bunu e.”

Sö Masa Jesosi piki de te a kaba.

Nöo hën de toona go a Johanisi baka.

Aki Masa Jesosi taki soni u Johanisi di Dopuma.

⁷Nöo fa dee bakama u Johanisi nango dë, hën Masa Jesosi bia fan ku dee hia sëmbë dee ku ën sai dë. A taa: “Fa un bi kule go a Johanisi a di sabana dë, un sooti sëmbë un go si ala? Un si wan sëmbë di aan pakisei, kuma wan kambaluwa di ventu ta böö nango ta ko nö? ⁸Ee nasö un si wan sëmbë

bisibisi ku gaan waiti koosu nö? Nönö, Johanisi an bi dë sö e. Biga dee sëmbë ta bisi gaan waiti koosu, nöo a guduma wosu de ta dë. Na a sabana dendu de ta libi.

⁹“A kandë un bi mëni tu taa fa woon go dë, nöo woon si wan gaan tjabukama u Gadu ta du gaan foondofoondo soni. Wë mi taki da unu taa un si wan tjabukama u Gadu tuu, ma a möön hei möön wan tjabukama seei. ¹⁰Biga Johanisi wë da di sëmbë di dee fesiten tjabukama u Gadu bi sikifi soni fëen, taa Gadu o manda wan sëmbë ko faa seeka pasi da di Heepima di o ko.

¹¹“Nöo mi taki da unu seei gbelin taa fu hii dee libisëmbë mujëë pai, nöo na wan u de hei kuma di Dopuma de kai Johanisi e. Ma fa mi fan dë seei, ma hiniwan sëmbë di dë a di Njunjun Tii u Gadu dendu te dou ku dee möön lagi wan seei, nöo de tuu a’ kölöku möön Johanisi.

¹²“Nöo fa mi ta fan soni u di Njunjun Tii u Gadu aki, nöo a ta ko taanga seei kaa e, dee sëmbë, fu kumutu a di ten Johanisi hopo seti konda soni fëen fu te kisi fa u dë aki. Nöo di sëmbë di ta biinga taanga nëen baka nöo hën o dë nëen dendu. ¹³Nöo di Njunjun Tii aki, hën da di soni di Mosesi ku hii dee fesiten tjabukama u Gadu tuu bi ta taki, te kisi di ten u Johanisi aki.

¹⁴“Nöo ee un kë piki, nöo woon ko sabi taa Johanisi wë da di sëmbë di bi musu ko a di ten di di tii aki o seti. Hën wë da di Elia di dee oto fesiten tjabukama bi ta taki taa a o toona ko. Biga di wan seei fasi

Johanisi ku Elia abi.,¹⁵ Nöo fa i si mi ta fan ku unu aki nöo un pakisei en bunu e, be un fusutëen.”

¹⁶Nöo hën a bai taa: “Ee, dee sëmbë aki, andi seei mi sa tei maaka ku unu kumafa un dë aki baa? Un dë kuma dee mii ta pëe a sitaati, soni an ta kai ku de möönsö. Fa de sai dë, de ta buja ku de seei taa: ¹⁷‘U böö tutu da unu te u wei fuun baja, ma wan kë baja. Nöo hën u bia kanda tjali kanda da unu fuun këë, ma wan kë këë.’

“Nöo sö wë nöo un dë tu e, dee sëmbë. ¹⁸Biga Johanisi ko, nöo hën an bi ta njan kuma unu, an bi ta bebe kuma unu, nöo un kosi en taa a lau, soni dë nëen liba.

¹⁹“Nöo hën Mi di ko Libisëmbë Mii aki ko, nöo hën mi ta njan ta bebe ku unu, nöo hën un ta kosi mi tu taa mi a’ langabëë tumisi, mi dë bebesonima, mi ta hulu takulibisëmbëma u di köndë. Ma mi sabi taa a o ko a döo nöömö u sëmbë musu ko fusutan taa Gadu hën manda mi ku Johanisi tuu ko, biga u tu tuu bi libi leti kumafa Gadu kë.”

Aki Masa Jesosi ta bai helu da dii köndë.

Luk. 10:13-15

²⁰Nöo hën Masa Jesosi ko gandji da dee sëmbë u dee köndë awaa ka a bi du dee möön hia wooko fëen, foondofoondu wan, ma töku de an bi bia ko piki en möönsö fu de disa dee hogilibi u de.

²¹A taa: “Mi bai helu da unu e, un dee sëmbë u Kolazin, ku un dee sëmbë u Betisaida. Biga fa dee köndë de kai Tilusi ku Sidon sai

naandë, dee sëmbë u de hogi tee de hogi. Ma ee de bi si dee gaan foondo wooko dee un bi si aki, nöo de bi o bia de libi gaanduwe. Mi taki da unu taa, de bi o buta maun a mindihedi ta bai ta këë ta tuwë deseei a goon ta logoda ta bisi djodjo. Sö di hogilibi de bi ta libi dë bi o hati de tjika. Ma un wan du sö.

²²“Hën mbei mi taki da unu taa a di gaan kuutudaka u Gadu, nöo di sitaafu di dee sëmbë u Tilusi ku Sidon o kisi an o bigi kuma di woon kisi e.

²³“Nöo söseei un dee sëmbë u Kapenaumi fa un hei di gaan hei aki, nöo un ninga taa hën o tja unu go a Gadu Köndë ö? Na seei. Mi taki da unu taa a di didibi faja a o tja unu go kaba a sösö. Biga fa dee sëmbë u Sodom bi hogi tjika dë seei, ma ee de bi si dee gaan foondo wooko dee un si aki, nöo de bi o bia libi gaanduwe. Nöo Gadu an bi o booko di köndë u de kaba a sösö te kisi fa u dë aki.

²⁴“Nöo mi taki da unu taa di sitaafu di Sodom o kisi a di gaan kuutudaka an o bigi kuma di un dee sëmbë u Kapenaumi aki o kisi e. Biga wan kë bia unu libi möönsö.”

Aki Masa Jesosi fan ku en tata ufö a fan ku dee sëmbë dee dë ku fuka.

Luk. 10:21-22

²⁵Nöo hën Masa Jesosi bia fan ku en Tata awaa. A taa: “Taata o, i wë da Masa u liba ala ku goon aki tuu. Nöo mi gafa i o, fu di fa i ta wooko. Biga i ta hoi dee soni fii tjubitjubi da dee könima u di goonliba aki ku dee sëmbë dee ta mbei taa de sabi soni poi, nöo hën i ta mbei dee

lagilagi sëmbë ko sabi de. ²⁶Aai Taata, a bigi o, biga wë sö i feni ën bunu fii du. Gaantangi fii e.”

²⁷Nöö hën a bia fan ku dee sëmbë hën ku de sai dë möön. A taa: “Dee sëmbë o, fa mi dë aki, mi Tata buta hii soni a mi maun e. Nöö na wan sëmbë sabi mi fa mi dë boiti mi Tata nöö, nöö söseei na wan sëmbë sabi mi Tata tu fa a dë boiti mi di Mii fëen aki nöö, ku di sëmbë di mi kë mbei a ko sabi ën.”

²⁸Nöö hën a taa: “Haika e, dee sëmbë, ee wan sëmbë i dë fukafuka, i ko wei u dee lai dee i ta tja, nöö be i ko a mi e. Nöö mi o mbei i ko dë bööböö. ²⁹Dee sëmbë, un saka unu seei da mi o, be mi ta tii unu ta lei unu soni. Biga fa mi dë aki, mi abi tjalihati, mi a saka fasi, nöö ee wan sëmbë i ko a mi nöö joo feni böö te dou a i hati. ³⁰Biga di tii u mi an taanga e, nöö dee lai dee mi o da unu fuun tjai, de dë fukëfukë.”

Sö Masa Jesosi fan ku dee sëmbë ta haikëen dë tefa a kaba.

Aki Masa Jesosi lei taa hën da basi u saba daka.

Maik. 2:23-28; Luk. 6:1-5

12 Nöö hën u dë te wan saba daka, hën u ku Masa Jesosi ta waka ta pasa a wanlö goon dendu. Nöö dee goon dë ku wan pei soni kuma alisi, ma i sa njan mën kuwakuwa. Nöö hangi bi kisi u, nöö hën u ta booko so taka fëen ta buuka ta njan.

²Te wan pisi hën dee Faliseima si taa sö u ta du, hën de taki da Masa Jesosi taa: “Ja si fa dee bakama fii ta wooko a di saba daka ta poi di tjina nöö?”

³Hën a piki de taa: “Dee sëmbë o, wan bi lesi a di Buku di soni bi pasa ku Dafiti ku dee mati fëen ö? Hangi bi ta kii de, ⁴nöö hën de go a di wosu u Masa Gaangadu hën dee begima da de di bëëë di de ta buta da Masa Gadu. Wë nöö di bëëë naandë, dee begima wanwan nöö ta a’ pasi u njan mën, na sö nö? [Ma tökuseei Gadu an tei Dafiti ku dee sëmbë fëen fu hogi di de njan mën.]

⁵“Nöö wan ta lesi a di Buku tu nö, taa a a’ juu dee begima musu ta wooko a di saba daka nö? Wë ma tökuseei de an ta du hogi. [Biga a di Wosu u Gadu de ta wooko, nöö di Wosu hei möön dee wëti u saba daka.] ⁶Wë nöö mi taki da unu e, taa Mi di Sëmbë di un ta si dë taanputaanpu a unu fesi aki, nöö mi hebi gaanfa pasa di Wosu u Gadu. [Nöö ee ma si taa dee sëmbë aki du hogi, nöö an dë fuun musu kuutu de e.]

⁷“Wan jei fa Gadu taki a di Buku fëen ö? A taa:

Fa un ta tja dee mbeti ta ko ta kii da mi dë,
na dee lö soni dë mi kë a unu e.
Ma mi kë fuun abi tjalihati u sëmbë.

Hën nöö mi ta suku a unu. Sö Gadu taki e. Wë nöö misikuma ee un bi sabi andi di Buku kë taki dë, nöö wan bi o kuutu dee sëmbë aki sö, [ma un bi o abi tjalihati u de fa di hangi ta kii de dë.]

⁸“Nöö mi toona taki da unu möön taa Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki, nöö mi abi taki a saba daka liba e.”

Sö Masa Jesosi taki da dee Faliseima di juu dë.

Aki Masa Jesosi kula wan sëmbë a di saba daka.

Maik. 3:1-6; Luk. 6:6-11

⁹Nöö hën u kumutu naandë, hën u go dou a wan keikiwosu fuu dee Dju sëmbë, hën u denda nëën.

¹⁰Nöö hën u ko si wan sëmbë dë, wan së maun fëën dë dëedëë tjakaa sö.

Wë nöö dee felantima u Masa Jesosi bi sai leti dë kaa, nöö hën de o poobëën luku ee de sa feni föutu nëën. Hën de hakisi ën taa: “Unfa i mëni? A fiti fu kula wan sëmbë a saba daka nö?”

¹¹Hën Masa Jesosi piki de taa: “Haika e. Ee i abi wan sikafu fii ta kiija nöö hën a kai go a baaku dendu a saba daka, nöö ja o go puu ën fu an musu dëdë ö? ¹²Wë nöö wan libisëmbë wë? An bumbuu möön wan mbeti nö? Nöö ee i kë du wan sëmbë bunu a saba daka nöö aan tjina e.”

¹³Nöö hën a bia fan ku di sëmbë di abi di dëedëë maun taa: “Womi, tëndë di maun fii ko i si.”

Nöö fa a tëndë maun taaan naandë kaa, hën di maun fëën ko bunu gbelingbelin kuma di oto së maun.

¹⁴Ma nöö di dee Faliseima si di soni Masa Jesosi du dë, nöö an kai ku de seei. Hën de go a döö go ta kuutu fa u de du de kii ën puu dë.

¹⁵Ma Masa Jesosi sabi kaa taa sö fëën de ta pakisei, nöö hën a kumutu disa de dë, hën a go fëën. Nöö fa a nango dë, wanlö hia sëmbë ta waka ta ko nëën baka hën a kula dee sikima u de tuu. ¹⁶Ma

nöö hën a ta bai de taa de an musu mbei lanti ko sabi soni fëën.

Aki ta lei taa Masa Jesosi hën da di Futuboi u Gadu di bi musu ko.

¹⁷Nöö hii fa Masa Jesosi ta du naandë, nöö a ta pasa leti kumafa Gadu bi buta di fesiten tjabukama fëën de kai Jesaaja faa sikifi a di Buku taa:

¹⁸Luku di futuboi u mi aki, di mi tei u miseei vö,

hën wë mi lobi e.

Gaan piizii fëën seei dë a mi hati.

Nëën liba wë mi o buta di Akaa u mi,

nöö a o ta konda da dee peipei sëmbë u goonliba andi da bunu ku andi da hogi.

¹⁹Fa a o sai dë, nöö an o ta fia ta kai wolo.

Na wan sëmbë seei o jei bai fëën a sitaati möönsö.

Nöö a o abi tjalihati u sëmbë teee.

²⁰Te a si wan sëmbë booko saka, kuma wan piki pau de booko pië hëngi buta təkëë dë, nöö an o fën ën puu.

Ee a si wan sëmbë abi wan pikii biibi a Masa Gadu liba eti, kuma wan lampu di oli fëën ta kaba

nöö a ta tapa nango njöiin,

nöö an o böö ën tapa.

Sö a o abi tjalihati u sëmbë tjika e.

Nöö sö a o ta libi fëën fu te a wini hii mundu

buta u de musu libi a wan leti fasi nëën wojo.

²¹Nöö hii dee pepei nasiön u di goonliba aki
o buta pakisei nëen liba fu de feni heepi a Gadu.
Sö wë di Buku bi taki fu di Futuboi u Gadu di bi o ko.

Aki dee Faliseima ku Masa Jesosi toosa töngö.

Maik. 3:20-30; Luk. 6:43-45, 11:14-26

²²Nöö di juu dë, hën de tja wan sëmbë ko a Masa Jesosi faa kulëen. Di womi dë, wan soni bi tapëen buka, a booko ën wojo. Nöö hën Masa Jesosi puu di soni nëen liba. Nöö wantewante dë hën buka fëen jabi a ko ta fan, wojo fëen ko limbo a si soni baka.

²³Nöö di soni foondo dee hia sëmbë sai dë te na soni, hën de ko ta hakisi de na de taa: “Maingë, a sa kë di Bakamii u Könu Dafiti di Gadu bi paamusi u taa a o ko, di Heepima, hën disi nö?” Sö dee sëmbë ta hakisi deseiei.

²⁴Ma nöö di dee Faliseima jei fa de ta taki dë, hën de taa: “Höön, andi wë? Di soni dë na gaan soni sö. Fa i si a ta puu dee soni a sëmbë liba dë, nöö di hedima u dee didibi de kai Belisabo hën wë ta dëen di kaakiti faa du sö e. Na oto soni möönsö.”

²⁵Ma nöö Masa Jesosi sabi kaa taa sö fëen dee Faliseima ta pakisei. Hën a fan ku de taa: “Unfa un mëni? Ee wan könu dë nöö hën dee sëmbë dee dë nëen tii hopo ta feti ku de na de, nöö nëen da di tii fëen o booko nö? Söseiei tu, ee wan piki köndë ee nasö wan bëë ko paati ta feti ku de na de, nöö na kaba a ta kaba a sösö nö?”

²⁶“Nöö ee di didibi ta feti ku dee otowan fëen ta jaka de na de ta puu a sëmbë liba, nöö nëen da di tii fëen ta kaba a sösö nö? ²⁷Nöö fa un taki dë, taa mi ta puu dee soni a sëmbë liba ku di didibi kaakiti, nöö dee sëmbë fuunu wë? Ku un kaakiti de ta puu de? Wë de o da unu adjabëë o, biga ku di wan seei kaakiti mi ku de ta puu de.

²⁸“Ma nöö ee mi ta puu de ku di kaakiti u di Akaa u Gadu, nöö un musu sabi taa di Njunjun Tii u Gadu ko a unu awaa e. ²⁹Biga ee wan sëmbë i kë go a wan taanga sëmbë wosu u go tei dee gudu fëen, nöö i musu kisi ën tai te i kaba bifö, na sö nö? Wë nöö hën mi ta du aki.”

³⁰“Nöö ee wan sëmbë ja tuwë gogo ku mi a wan së, nöö hën da i dë felantima u mi e. Ee ja ta wooko makandi ku mi fii hai sëmbë ko a mi, nöö hën da i ta jaka sëmbë puu a mi kaa.

³¹“Nöö un haika bunu fa mi o fan aki, dee sëmbë. Mi taki e, taa a dë wan gaan hogi soni fii sösö di Akaa u Masa Gaangadu. Biga hii hogi di wan libisëmbë sa du ku hii pei hogi soni a sa taki ta sösö Masa Gaangadu, de tuu sa puu a Gadu bëë. Ma ee i ta sösö di Akaa fëen, nöö heepi an o dë da i möön e, biga Gadu an o puu i nëen bëë möönsö. ³²Aluwasi ee wan sëmbë i ta mindi soni da Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki ta sösö mi, nöö Gadu o sa puu i a bëë. Ma ee i ta mindi soni da di Akaa fëen ta sösö ën, mi taki da unu gbelin seei taa Gadu an o puu i a bëë möönsö, na a di ten u dë aki, na a bakaten tu.

³³“Nöö fa un fan di soni dë, nöö wan sabi taa a di pau njanjan nëen

i ta sabi un sootu pau a dè nõ? Ee di njanjan bunu nõõ hèn da di pau seei bunu, ma ee di njanjan an bunu nõõ di pau seei an bunu tu.”

³⁴Nõõ hèn Masa Jesosi kosi dee Faliseima seei awaa, a taa: “Fa un hai ko zunta na dokunu gidjii kuma wanlõ hila sindeki naandë, nõõ un sa taki bumbuu soni mõönsõ nõ? Nõõ, sösõ hogi nõõ un sa taki. Biga di hogi di dè a unu hati, hèn nõõ ta kumutu a unu buka te un ta fan.

³⁵“Nõõ un haika e, dee sëmbë. Ee wan sëmbë i dè nõõ bumbuu soni dè a i hati, nõõ bumbuu fan joo ta fan. Ma ee wan sëmbë i dè nõõ hogi wanwan nõõ dè a i hati, nõõ hogi soni nõõ joo ta taki ta tuwë.

³⁶“Ma nõõ mi taki da unu gbelin taa te di gaan kuutu daka u Masa Gaangadu kisi, nõõ hiniwan sëmbë o piki fu hiniwan sösõ fan di a bi fan söndõ pakisei. ³⁷Dee fan dee i bi ta fan, nõõ de Gadu o tei ta kuutu i luku ee a dè faa da i leti, ee a dè fii musu kisi sitaafu fëen.”

Aki dee hedima u Dju ta hakisi wan maaka.

Maik. 8:11-12; Luk. 11:24-32

³⁸Nõõ hèn wanlõ u dee Sabima u Wëti ku dee Faliseima seei, hèn de toona ko a Masa Jesosi mõön. Hèn de taki dëen taa: “Mësitë, wë fii du wan foondo soni boo si ee a Gadu di taki fii ta kumutu tuu.”

³⁹Hèn Masa Jesosi gandji da de, a taa: “Un dee takulibima aki, fa un disa Gadu dë, nõõ un dè leti kuma wan mujëë di bia baka disëen manu go tei oto womi nëën manu wosu. Sõ un hogi tjika. Hèn mbei un kè

u mi lei unu wan maaka ufõ un sa biibi. Wë mi taki da unu e, taa ma a’ maaka fu mi lei unu mõönsõ mõön leki di soni di bi pasa ku di tjabukama u Gadu de kai Jona. ⁴⁰Biga fa a bi dè dii daka ndeti ku didia a di fisi bëë dendu bifõ a kumutu, nõõ söseëi Mi di ko dè Libisëmbë Mii aki o dè a goon basu dii daka ndeti ku didia ufõ mi o kumutu.

⁴¹“Nõõ fa wan kè biibi mi aki, nõõ mi taki da unu gbelin taa a di gaan kuutu daka u Masa Gaangadu nõõ dee sëmbë u Ninifei o hopo da unu adjabëë e. Biga di Jona konda di buka u Gadu da de, nõõ hesihesi seei de piki di buka hèn de disa di hogilibi u de bia ko begi Masa Gadu faa puu de a bëë. Ma nõõ di Sëmbë di ta fan ku unu aki, nõõ a hebi mõön Jona gaanfa e, ma wan kè piki ën buka mõönsõ.

⁴²“Nõõ söseëi mi taki da unu tu taa di mujëë kõnu di bi ko a Kõnu Salumon, hënseei o da unu adjabëë tu a di gaan kuutudaka u Gadu e. Biga a bi kumutu te a longi ko haika Kõnu Salumon luku fa a kõni tjika. Ma nõõ di Sëmbë un ta si aki, a hebi mõön Kõnu Salumon gaanfa e, ma wan ta tei ën u soni mõönsõ.”

⁴³Nõõ hèn Masa Jesosi bai dee sëmbë ta haikëen dè taa: “Un haika e, dee sëmbë. Te wan soni kumutu a wan sëmbë hedi, nõõ a o ta waka ta lontu ta suku kamian faa tan te a wei, an feni mõönsõ.

⁴⁴“Nõõ a o taa: ‘Söö, antoobi. Mi o toona go a di sëmbë di mi bi kumutu nëën.’

“Nõõ a o toona go dou nëën baka, nõõ te a si di kamian hoo, oto soni

an ko nëen hedi möönsö, nöö a o wai. Biga a dë kuma wan wosu de bai seeka te de kaba buta gbegedee.

⁴⁵“Nöö a o taa: ‘Söö, mi böö.’”

“Nöö a o go kai sèbèn oto gadu möön hogi möön hënseei fu de ko kisi di sèmbè dë a hedi. Nöö mi taki da unu taa di lö sèmbè dë, soni fëen o ko möön hogi möön leki fa a bi dë a fesi.

“Nöö sö wan soni o pasa ku unu e, un dee takulibisèmbëma u di ten aki. Biga hii fa un taa un ta dini Gadu dë seei, ma wan ta tei mi u soni möönsö.”

Aki dee famii u Masa Jesosi ko nëen.

Maik. 3:31-35; Luk. 8:19-21

⁴⁶Nöö fa Masa Jesosi ta fan ku dee hia sèmbè naandë, nöö a wan wosu dendu a dë ta fan. Te wan pisi, hën hën mama ku dee baa fëen ko nëen u de ko fan ku ën, nöö hën de taanpu a döö buka naandë. ⁴⁷Nöö hën wan sèmbè go taki da Masa Jesosi taa: “I mama ku dee baaa fii dë a dööbuka dë e, nöö de kë fan ku i.”

⁴⁸Nöö hën a piki taa: “Aai, wë antoobi. Ma un haika e. Ambë sa dë mi mama ku dee baaa u mi tuutuu?”

⁴⁹Nöö hën a lei finga a u dee bakama fëen taa: “Ja ta si de naandë nö? Dee sèmbè dë, de da mi mama ku dee baaa u mi. ⁵⁰Biga hiniwan sèmbè di ta du kumafa mi Tata a liba ala kë faa du, nöö hën wë da mi baaa ku mi sisa ku mi mama.”

Aki Masa Jesosi da di oto fu di sèmbè ta jaa böngö.

Maik. 4:1-9; Luk. 8:4-8

13 Nöö hën di daka dë seei, hën Masa Jesosi kumutu a

di wosu go sindo a bandja wata ala.

²Nöö hën wanlö gaan hila sèmbè hai go ta lontu hën gilili sö. Hën a hopo go sindo a wan boto bi sai dë dendu, nöö hën dee hia sèmbè dë a tela ala ta haikëen.

³Nöö hën a tei wanlö oto ta lei de soni, a taa: “Wan daka nöö hën wan sèmbè go nëen goon go ta jaa böngö. ⁴Nöö fa a ta jaa ën dë, nöö hafu u di böngö kai a pasi liba, nöö hën dee piki fou pii ën njan puu dë. ⁵Hafu fëen kai a sitonu kamian ka hia doti an dë, nöö hën a nasi hesi seei. ⁶Ma di di sonu ko hati taanga, nöö hën dee lö böngö dë dëe gbegedee kaba a sösö. De an ko soni möönsö. ⁷Nöö hafu u di böngö kai a maka dendu, nöö a nasi ma nöö hën di maka göö peetëen te an ko soni möönsö.

⁸“Ma nöö so u di böngö kai a bunu doti nöö hën a ko soni seei. So fëen puu diiteni toon möön hia möön fa a bi paandi. Otowan fëen puu sikisiteni toon möön hia, otowan puu wan höndö.”

⁹Nöö di Masa Jesosi taki di oto te a kaba, nöö hën a taa: “Söö. Wë di woto mi taki aki, nöö un pakisei ën bunu e, dee sèmbè, be un fusutëen.”

Aki ta lei faandi mbei Masa Jesosi ta lei sèmbè ku nöngö.

Maik. 4:10-12; Luk. 8:9-10

¹⁰Nöö hën u dee bakama fëen ko nëen hën u hakisi ën taa: “Masa o, faandi mbei i ta lei dee sèmbè ku nöngö sö? Biga de an ta fusutan.”

¹¹Nöö hën Masa Jesosi piki u taa: “Fa un dee bakama u mi dë aki, unu wë a kai da e, fuun sa ko sabi dee tjubitjubi woto u Gadu. Biga unu sa

fusutan fa di Njunjun Tii fëen dë.
Ma na dee sëmbë naandë e, biga de
an kë tei di lei u mi u soni.

¹²“Biga ee wan sëmbë i jei wan
soni nöö hën i tei ën u gaan soni,
nöö möönmöön seei joo ta sabi ën.
Ma ee i jei ën, nöö ja tei ën u gaan
soni möönsö, nöö di pikiwan i bi jei
dë, hënseei o lasi da i tu, joo fika
ku sösö maun tjololoo.

¹³“Nöö hën wë mbei mi ta lei dee
sëmbë dë ku nöngö e. Biga hii fa de
ta si mi aki, ma de an sabi ambë da
mi möönsö. Fa mi ta fan aki, nöö
de ta haika ma de an ta fusutan
möönsö. Biga de aan di pakisei u
de fusutan soni. ¹⁴Fa de sai u de
dë, nöö a ta pasa ku de leti kumafa
Jesaaja di tjabukama bi sikifi buta a
Gadu Buku. A taa:

Woon ta si soni ku unu wojo,
ma wan o saandi un ta si.

Woon ta jei soni ku unu jesi,
ma wan o fusutan andi un ta jei.

¹⁵Biga fa un sai dë,
hii un tuu hati dë tapatapa.
Jesi fuunu booko te wan sa jei
soni.

Wojo fuunu dë dungudungu pii
da dee soni u Gadu.

Ee nasö, fa i si un ta luku soni
ku unu wojo dë,
nöö un bi o saandi un ta si.

Un bi o jei soni ku unu jesi,
nöö un bi o abi fusutan a unu hati,
te nöö un bi o ko a mi fu mi
kula unu.

„Sö wë Gadu bi taki a fesiten u
wanlö sëmbë e, nöö dee sëmbë u di
ten aki, sö nöö de dë tu.” ¹⁶Ma nöö
un dee bakama u mi aki, wan dë sö.
Biga un ta si soni ku di wojo fuunu,
un ta jei soni ku di jesi fuunu.

“Nöö Gadu naki unu kölöku tuu
o. ¹⁷Biga sëmëni u dee fesiten
tjabukama u Gadu ku dee oto
sëmbë bi ta libi bunu a Gadu wojo
a fesi, de bi hangi seei u si dee soni
un ta si ku dee un ta jei aki, ma de
an bi si de o. De an bi jei de tu.”

**Aki Masa Jesosi ta puu di nöngö u di
böngö.**

Maik. 4:13-20; Luk. 8:11-15

¹⁸Nöö hën Masa Jesosi taa: “Söö.
Wë awa mi o puu di hedi u di woto
da unu awaa.

¹⁹“I abi so sëmbë de ta jei di buka
u di Njunjun Tii u Gadu aki, ma
nöö de an kë kai ën gaan soni u de
fusutëen hoi a de hati. Nöö te wan
pisi di hogihatima de kai didibi hën
o ko puu di buka de bi jei dë a de
hati gbededee. Nöö sö wan sëmbë
hën hati dë kuma di pasi liba ka di
böngö bi kai. An ko soni möönsö
biga dee fou bi pii ën njan puu dë.

²⁰“Nöö ka di böngö kai a di sitonu
kamian naandë, nöö hën da di
sëmbë di jei di buka nöö hën a kisi
ën seei ku wai. ²¹Ma nöö an pakisei
ën go dou möönsö. Di fa a jei ën
wante wai dë, nöö a kaba.

“Nöö te wan fuka ko miti ën, ee
nasö sëmbë ko suku ën a toobi fu
di wöutu di a bi jei naandë hedi,
nöö an o hoi go dou. A o disëen bia
baka da Gadu. Hën wë da di böngö
di bi kai a di sitonu kamian.

²²“Nöö ka di böngö kai a maka
dendu naandë, nöö hën da di sëmbë
di jei di buka, ma a abi bookohedi a
soni u di goonliba aki poi, ufö dee
gudu u di goonliba aki ta ganjëen
ta hai ën baka te di buka u Gadu an
sa ko soni dëen möönsö.

²³“Ma ka di böngö kai a di bunu doti naandë, hën da di sëmbë di jei di buka nöö a kisi ën seei limbolimbo, nöö a hoi ën nëen hati. Sö wan sëmbë dë kuma di bunu doti ka di böngö kai hën a pai dou diiteni toon möön leki fa a bi dë, ee nasö sikisiteni, ee nasö wanhöndö. Sö di buka ko soni dëen tjika.”

Aki Masa Jesosi ta da di oto u di sëmbë di ta jaa taku sii a sëmbë goon.

²⁴Nöö hën Masa Jesosi toona tei wan oto woto möön ta lei dee sëmbë kumafa di Njunjun Tii u Gadu dë. A taa: “A dë leti kuma wan sëmbë tei wan bumbuu njanjan böngö tja go jaa nëen goon te a kaba, nöö hën a go. ²⁵Nöö tefa ndeti, köndë kötö pii, nöö hën wan felantima fëen tei wan taku sii hën a go saapi a di goon fu di sëmbë. Nöö hën a go jaa di taku sii a di goon dendu te a kaba, nöö hën a go fëen.

^{26,27}“Nöö hën de dë tee juu dou, di njanjan seti nasi. Nöö hën dee wookoma fëen ko si taa wanlö taku soni dë a di njanjan dendu.

“Nöö hën de kule go a di sëmbë abi di goon hën de taa: ‘Wë na bumbuu böngö i bi jaa a di goon nö? Wë u si taku uwii ta nasi ta ko a dee bumbuu wan dendu gidjii. Unsë dee di dë kumutu?’

²⁸“Nöö hën a piki de taa: ‘Nönö, womi. Bumbuu böngö nöö mii bi paandi e. Wë a musu dë taa wan felantima u mi du sö ku mi.’

“Nöö hën de hakisi ën taa: ‘Wë nöö unfa fëen i mëni? Ja kë fuu go hön dee hogi wan puu a dee bumbuu wan dendu nö?’

²⁹“Nöö hën a taa: ‘Nönö e, dee sëmbë. Un boo disa de ufö, biga ee un go u go hön de, nöö woon hön dee bumbuu wan tu. ³⁰A möön bëtë un disëen te de tuu lepi, nöö mi o manda sëmbë go koti dee taku wan tai a bondji tja go tuwë a faja tjuma. Nöö de go koti dee bumbuu wan awaa, tja go lai a suwa.’”

Nöö sö wan oto Masa Jesosi tei lei dee sëmbë te a kaba.

Aki Masa Jesosi da wanlö oto u di uwii de kai mutaadi, ku di mujëe ta dian boon.

Maik. 4:30-34; Luk. 13:18-21

³¹Nöö hën a toona da de wan woto möön, faa lei de kumafa di Njunjun Tii u Gadu dë. A taa: “A dë leti kuma di uwii de kai mutaadi di de ta paandi a di köndë fuu aki. ³²Fa a sai dë, di sii fëen piki möön hii soni de ta paandi. Ma nöö te i paandi ën kaa, nöö a ta ko bigi möön hii dee oto uwii tuu dee u ta paandi a goon dendu, te fou seei ta ko ta mbei wosu nëen.”

³³Nöö hën a toona da de wan woto möön. A taa: “Fa di Tii u Masa Gaangadu sai dë, nöö a djei kuma te wan mujëe ta dian boon. A ta tei wan pikiin sooda sö tuwë nëen, nöö di sooda ta soopu di boon tee a ko gindii, gaan hia soni möön fa a bi dë.”

³⁴Nöö sö Masa Jesosi ta fan ku dee sëmbë. An ta lei de soni söndö an taki ën a nongö da de. ³⁵Nöö a kai makandi ku di soni wan tjabukama u Gadu bi sikifi buta a di Buku. A taa:

Mi o koti nongö da de.

Dee soni bi dë tjubitjubi fu sensi di goonliba mbei,

mi o tei de taki awaa.
Sö Gadu bi taki a fesi e, nöö awaa a ta pasa.

**Aki Masa Jesosi ta puu
di oto u di taku sii.**

³⁶Nöö di Masa Jesosi lei de sö te a kaba, hën a toona go a wosu. Nöö hën u dee bakama fëen ko nëen ko begi ën taa gaantangi, be a puu di oto möön limbo da u andi di taku sii ku di bunu böngö dë bi kë taki.

³⁷Nöö hën a piki u taa: “Antoobi. Un haika e. Di sëmbë di jaa di bunu böngö naandë, nöö Mi wë di ko dë Libisëmbë Mii aki. ³⁸Nöö di goon doti, hën da hii di goonliba u dë aki. Nöö di bunu böngö naandë, hën da dee sëmbë dee dë a di Njunjun Tii u Gadu dendu. Nöö dee taku sii, de da dee sëmbë dee ta dë a di tii u di didibi dendu. ³⁹Nöö di gaan felantima di i si jaa di taku sii naandë, hën wë da di didibi seei. Nöö di ten u koti dë, hën da di kaba juu u di ten u ta libi aki. Nöö dee sëmbë dee o koti di njanjan buta a suwa, nöö de da dee basia u Masa Gadu Köndë.

⁴⁰“Wë nöö fa i si dee sëmbë bi koti dee taku uwii tai a bondji tja go tjuma dë, nöö sö sondi o waka te di ten di u dë aki o kaba. ⁴¹Biga wan juu o ko, nöö Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki o manda dee basia u Gadu Köndë go pii hii dee sëmbë dee ta libi takulibi, ku dee ta lei oto sëmbë u de libi sö tu. De o puu dee lö sëmbë dë a dendu u dee sëmbë dee Gadu ta tii, ⁴²nöö de o tja de go tuwë a didibi faja. Nöö naandë de o dë ta kai wolo ta bai ta këë ta njan tanda.

⁴³“Ma nöö dee sëmbë dee bi libi bunu a Gadu wojo, nöö de o dë a di köndë ka Gadu dë könu, nöö hii sëmbë o si fa de bi libi bunu tjika. Biga di bunu libi u de o ko a döö ta sëndë leti kuma sonu u hii sëmbë musu si ën.

“Nöö fa u ta fan aki, nöö un pakisei ën bunu e, be un fusutëen.”

**Aki Masa Jesosi ta da wanlö sati
oto möön u lei fa di Tii u Gadu dë.**

⁴⁴Hën Masa Jesosi toona tei wan oto woto ta lei sëmbë möön kumafa di Njunjun Tii u Gadu dë. A taa: “A dë leti kuma wan gaan gudu bi dë tjubitjubi a wan pisi goon. Nöö hën wan sëmbë go si ën. Nöö fa a si ën dë, hën a toona tjubi ën te a kaba. An piki na wan sëmbë. Nöö hën a kule go ku gaan wai nëen hati, hën a go sei hii dee soni fëen dee a bi abi tuu fiaa. Nöö hën a tei di möni go bai di goon naandë gbom tei, faa feni di gudu di dë nëen dendu. Sö di gudu bumbuu dëen tjika.

⁴⁵“Söseei tu, di Njunjun Tii u Gadu dë kuma wan wënkëma ta suku gaan bumbuu djamati sitonu faa musu bai.

⁴⁶Hën a ta waka ta lontu tee a ko si wan gaan waiti wan, a dii te na soni. Nöö hën a go sei hii dee soni fëen dee a bi abi tuu fiaa, hën a tei di möni tuu hën a go bai di djamati sitonu dë puu tei. Sö a bumbuu dëen tjika.”

⁴⁷Hën a toona taki wan otowan da de möön. A taa: “Di Njunjun Tii u Gadu aki, nöö a dë leti kuma dee sëmbë ta kisi fisi. De tuwë wan gaan nëti u de a wata. Hën de kisi hii pei fisi, dee dë u njan ku dee na dë u njan tuu, ⁴⁸te di nëti fuu pöö. Hën de hai ën gbulululu puu a tela.

“Nöo hën wë de go sindo, hën de ta pii dee bunuwan ta tei ta buta a manda, nöo de ta tuwë dee na bunu.”

⁴⁹Nöo hën a taa: “Nöo sö a o pasa e, dee sëmbë, te di kaba juu u di ten u ta libi aki dou. Biga Gadu o manda dee basia fëen köndë u de go pii dee takulibisëmbë puu a dee sëmbë dendu dee ta libi bunu a Gadu wojo. ⁵⁰Nöo de o tuwë de go a di faja dendu ka de o dë ta bai ta kai wolo ta njan tanda te de wei, de an o kumutu dë möönsö.”

⁵¹Nöo hën a hakisi de taa: “Dee sëmbë o, fa mi ta fan ku unu aki, nöo un ta fusutan mi ö?” Hën de taa: “Aai, Masa, u ta fusutan i e.”

⁵²Nöo hën a taa: “Wë a bunu. Biga ee wan leima bi sabi dee awoo lei fu Gadu dee bi dë a di Buku kaa, nöo hën a toona ko kisi dee njunjun lei u di Tii u Gadu aki, nöo di sëmbë dë hën abi bumbuu sondi seei te a hia e. A dë leti kuma wan sëmbë di abi wan kamba fuufuu ku awoo ten ku njunjun ten gudu tuu, nöo a sa nango ta tei kumafa a kë.”

⁵³Sö Masa Jesosi taki da dee sëmbë tefa a kaba.

Aki Masa Jesosi toona go a Nazalëti ka a bi kiija.

Maik. 6:1-6; Luk. 4:16-30

Nöo hën a kumutu dë, ⁵⁴hën a tei pasi go a Nazalëti ka de bi kiijëen. Nöo hën wë a go a di keikiwosu u di köndë go ta lei dee sëmbë sai dë. Nöo fa a ta lei de naandë, hën a foondo de te na soni.

Hën de ta hakisi de na de taa: “Wë dee sëmbë o, naasë di mii aki sö feni di köni dë ku di kaakiti ta

du dee foondo wooko? ^{55,56}Biga na di mii u di tëmbëma fuu aki disi nöo? Jee? Na Malia da mama fëen nöo? Nöo dee baaa fëen, Jakopu, Judasi, Josëfu, ku Simon, ku dee sisa fëen, na u ku de ta dë aki nöo? Naasë a go feni dee soni dë?” ⁵⁷Hën de tei ën fu hoo seei.

Hën Masa Jesosi taa: “Awa, sö a dë tuu o. Wan tjabukama u Gadu sa feni gafa a hii oto köndë ma boiti nëen seei köndë e, ku ën wosu dendu ka a bi kiija.”

⁵⁸Nöo hën mbei wë an du hia foondo wooko a Nazalëti naandë. Biga dee sëmbë fëen an kë biibi ën.

Aki ta lei fa de du ku Johanisi di Dopuma.

Maik. 6:14-29; Luk. 9:7-9

14 Wë nöo di juu dë, Könu Helodi di ta tii di köndë ko jei fu dee foondo soni Masa Jesosi ta du a dee köndëköndë. ²Nöo hën a taki da dee otowan ku ën bi sai dë, taa: “Fa di sëmbë ta du dee soni naandë, nöo a musu dë taa di dopuma de kai Johanisi hën di dë e. A toona weki baka a dëdë, nöo hën mbei wë a abi kaakiti faa du soni gaanfa sö.”

³Wë nöo di soni mbei di könu fan sö. A dë sö taa a bi tei di mujëe u wan baaa womi fëen de kai Filipi buta nëen wosu. Di mujëe hën de kai Helodiasi. ⁴Nöo hën Johanisi fan ku ën taa di soni a du dë, an bunu, aan leti seei kwetikweti. Gadu wëti wë a poi fa a tei di mujëe fëen baaa dë. Sö Johanisi fan ku di könu tefa a kaba. ⁵Nöo di a fan sö, nöo hën di könu hati boonu ku ën seei te a bi kë kii ën,

ma fu di a fëëë hogi në a lanti nöö hën mbei an kii ën ma a tuwëen a dinguwosu. Biga wë hii sëmbë bi ta si Johanisi taa a dë wan tjabukama u Gadu.

⁶Ma nöö te wan pisi, hën di könu fujai. Nöö di mujëë di a bi tei dë abi wan mujëë mii fëen di a bi pai ku Filipi. Nöö fa de dë a di piizii u di könu dendu naandë, nöö hën di mujëë mii ko baja wan baja a di piizii dendu te a bigi. Nöö di soni suti da di Könu seei te na soni, ⁷nöö hën a kai di mujëë mii ko nëen. Hën a paamusi ën ku soi a hii sëmbë fesi naandë taa hiniwan soni di a hakisi kaa, nöö a o dëen.

⁸Nöö fa di könu fan dë, hën di mujëë mii kule go piki ën mama taa sö di könu paamusi ën, nöö ee andi a musu hakisi ën.

Nöö hën di mama taa: “Wë go taki da Könu taa i kë faa manda sëmbë go kii di Dopuma de kai Johanisi, nöö a koti hën hedi buta a wan gaan paabi dendu, nöö a tja ko da i. Sö fii taki dëen e.” Nöö hën di mujëë mii kule go a di könu go taki di soni dëen te a kaba.

⁹Nöö di di könu jei sö, hën hati fëen latja te na soni. Biga an bi mëni taa sö wan soni di mujëë mii bi o hakisi. Ma nöö fu di a bi soi sö a hii lanti fesi kaa, hën mbei an sa piki nönö möön. ¹⁰Nöö hën wante fa u mbei dë, hën a manda sëmbë go a dinguwosu go koti Johanisi hedi belim puu. ¹¹Hën de butëen a wan paabi dendu, hën de tjëen ko da di mujëë mii. Hën di mujëë mii tei, nöö hën a tja go dëen mama.

¹²Nöö hën dee bakama u Johanisi go tei di dëdë sinkii fëen hën de tja

go bei. Nöö hën de go piki Masa Jesosi taa sö wan soni. Johanisi dëdë.

Aki Masa Jesosi da 5000 sëmbë soni u njan.

Maik. 6:30-44; Luk. 9:10-17; Joh. 6:1-14

¹³Nöö fa Masa Jesosi jei di buka dë nöö a bigi dëen tee. Nöö hën a kumutu naandë, hën a subi a boto, u ku ën, hën u koti wata go a di oto së banda ala. Biga a bi kë fuu dë u wanwan pii ufö.

Ma nöö di dee sëmbë u dee peipei köndë si ka u ta puu nango dë, hën wë de booko seei gililii kule a futu koti tapa u a fesi ala. ¹⁴Nöö di ten u go dou a lampeesii fuu kumutu a boto go a tela, nöö dee sëmbë sai dë gidjii kaa ta luku u. Nöö hën tjali u dee hia sëmbë dë kisi Masa Jesosi tee na soni, nöö hën a ta kula dee suwakima u de tefa a kaba.

¹⁵Nöö di juu dë, nöö a bi dë ndeti buka kaa. Nöö hën u ko a Masa Jesosi ko taki dëen taa: “Masa o, luku. Ndeti ta ko. Na fii manda dee sëmbë go, be de go suku soni bai u de njan nö? Biga ka u sai aki, kamian u bai soni u njan an dë aki seei.”

¹⁶Ma nöö hën a piki u taa: “An dë u de go e. Be unu da de soni u njan.”

¹⁷Hën u mbei: “Huun? Wë Masa, wa a’ soni u njan aki möönsö. Feifi bëëë tö u abi aki, ku tu pikipiki fisi.”

¹⁸Hën a taa: “Antoobi. Un tja de ko da mi aki.”

¹⁹Nöö hën u tja de ko dëen. Nöö hën a manda dee hia sëmbë u de go sindo a goon a di ahun liba dë, nöö hën de sindo te de kaba. Nöö hën a tei dee bëëë ku dee fisi hën a

hopo wojo luku liba, hën a da Masa Gaangadu tangi te a kaba. Nöo hën a booko dee bëëë [ku dee fisi] pispipisi te fa a kaba, hën a tëndëen da u.

Hën a taa: “Un tja go paati da dee sëmbë e.”

²⁰Hën u tja go paati da de. Hën de njan teefa bëë u de fuu, ma tókusei soni fika eti. Hën u toona pii dee pispipisi dee fika te u kaba, u feni tuwalufu manda fuufuu. Sö a fika hia tjika u dee feifi bëëë ku dee tu pikipiki fisi dë. ²¹Ma nöo fa u du ën dë, de bi dë feifi dusu womi sëmbë dee bi njan dë, boiti dee mujëë ku dee mii.

Aki Masa Jesosi waka a wata liba.

Maik. 6:45-54; Joh. 6:15-21

²²Nöo baka u di dë, hën Masa Jesosi manda u taa be u toona koti wata go ka u bi kumutu, ma nöo hën a o fika naandë ufö faa manda dee sëmbë toona go a wosu. ²³Nöo di a manda de go kaa, nöo hën a go a wan kununu kamian naandë go ta begi hën wanwan.

Nöo di juu dë, kamian ko dungu kaa. ²⁴Nöo u dë te a mindi wata ala nango ku di boto. Te wan pisi hën wan gaan ventu ko ta seki di wata teee wa sa go möön. ²⁵Hën u sai dë ta biinga teefa ganian kanda wa sa dou möönsö.

Nöo hën u bia luku te ala. Hën u si wan sëmbë ta waka ku futu tjuwatjuwa a di wata liba ta ko a u. Wë nöo di sëmbë dë, Masa Jesosi wë e, ma nöo wa bi sabi. ²⁶U mëni taa jooka. Nöo hën u bai kai olo, fëëë nöo u fëëë sö.

²⁷Nöo hën Masa Jesosi bai da u wante taa: “Dee sëmbë, wan fëëë e. Un tai hati. Mi wë disì e!”

²⁸Nöo hën Petuisi taa: “Masa, ju nö? Wë ee ju di dë tuutuu, nöo i piki mi be mi waka a di wata liba tu ko a i.”

²⁹Nöo hën Masa Jesosi piki ën taa: “Antoobi. Waka ko nöo.”

Nöo hën Petuisi kumutu a di boto, hën a ta waka a di wata liba nango a Masa Jesosi. ³⁰Ma te wan pisi hën a ko ta luku fa di ventu ta böö ku fa di wata ta seki tjika, nöo hën a panta te na soni, hati fëën latja, nöo hën a ta saka nango a basuwata zuuu.

Nöo hën a bai kai wolo taa: “Masa, heepi mi o. Heepi mi!”

³¹Nöo hën Masa Jesosi tëndë maun panjëën. Hën a taa: “Womi, unfa i panta sö? Unfa biibi fii piki gaanfa sö?”

³²Nöo fa de mbei dë, hën de ko a di boto dendu. Nöo wantewante dë, hën di ventu saka, di wata ko dë pii.

³³Nöo fa u si dee soni pasa dë, nöo hën u tuu saka tjökö kini a Masa Jesosi fesi dë, hën u taa: “Aai Masa, i da di Mii u Masa Gaangadu tuutuu.”

Aki Masa Jesosi ta kula sikima a Ganesalëti.

Maik. 6:53-56

³⁴Nöo hën u go dou a di köndë ka u bi nango. Hën da Ganesalëti. ³⁵Nöo di dee sëmbë dë si u kaa, hën de sabi taa Masa Jesosi hën ko dë, nöo hën de paaja buka waaa a hii di köndë lontu dou taa hën ko a de dë.

Nöo hën dee sëmbë kisi dee sikima u de, hën de booko gililili ko a Masa Jesosi. ³⁶Hën de begi ën taa

gaantangi, be a da dee sikima pasi u de nama tjë sö seei a di libakoosu fëen buka. Hën Masa Jesosi da de pasi. Nöö fa de ta nama nëen dë, nöö hën hii de tuu fiaa ko bunu u hiniwan siki di de bi abi.

**Aki Masa Jesosi ta lei de andi sa
sundju sëmbë a Gadu wojo.**

Maik. 7:1-23

15 Wë nöö di juu dë, hën wanlö Faliseima ku wanlö Sabima u Wëti kumutu te a Jelusalen ala ko a Masa Jesosi ko hakisi ën wan soni. ²De taa: “Faandi mbei dee bakama fii ta poi dee wëti fuu sö? Biga de an ta wasi maun a di fa dee gaan sëmbë fuu bi buta fuu musu wasi maun bifö u njan.” Sö de hakisi.

³Ma nöö hën a piki de taa: “Dee sëmbë o, faandi mbei un ta tötö dee wëti u Gadu buta go a wan së, nöö un ta buta dee lei fuunu a de kamian sö?”

⁴“Biga Gadu taki taa i musu kai i mama ku i tata gaan soni. Ee wan sëmbë i dë nöö i ta kosi i mama ku i tata ta wisiwasi de, nöö di wëti taki taa sëmbë o kii i puu dë. Sö Masa Gadu hei mama ku tata tjika.

⁵“Ma nöö unu taa wan sëmbë sa taki dëen mama ku ën tata taa: ‘Wë dee sëmbë, heepi an dë. Mi bi abi soni u da unu, ma mi tei ën buta a wan së kaa u mi da Gadu. Wë ma a’ kōni fuunu möön e.’ ⁶Nöö un feni taa te wan sëmbë du sö, nöö a bunu poi. Ma na tuu seei. Hogi a ta du fa an ta sölogu ën mama ku ën tata dë.

“Nöö hën mbei mi taa un ta tötö dee wëti u Gadu nöö un ta hai dee lei fuunu tja ko buta a de kamian.”

⁷Nöö hën a kosi de awaa taa: “Un dee bödjëema aki, hii fa un ta pëë unu seei u bumbuu sëmbë naandë, ma unu wë di tjabukama de kai Jesaaja bi taki e, di a sikifi buta a di Buku taa:

⁸Dee sëmbë aki, ku de buka de ta mbei taa de ta hei mi, ma mëni u de an dë a mi seei.

⁹Hii fa de mbei taa de ta begi mi kuma Gadu u de naandë, ma sösö soni seei de ta du dë e. Biga na mi wë de ta hei. Fa de ta mbei taa de ta lei sëmbë Gadu wëti dë, ma na tuu seei.

Libisëmbë soni tö nöö de ta lei. Sö Jesaaja bi taki, nöö unu wë a bi taki dë e.”

¹⁰Nöö hën Masa Jesosi kai dee hia sëmbë dee bi sai dë ko nëen awaa, hën a taa, “Dee sëmbë o, mi o taki wan soni da unu aki, nöö un musu fusutëen bunu. ¹¹Mi taki e, taa dee soni i ta njan söndö wasi maun, na de sa mbei i ko sundju a Gadu wojo e. Ma dee soni dee i ta fan ku i buka, de wë ta mbei i ko sundju a Gadu wojo.”

¹²Nöö di a fan sö te a kaba, nöö hën u dee bakama fëen ko taki dëen taa: “Masa o, fa i si i fan dë, i sabi taa dee Faliseima tei i fu hogi ö?”

¹³Hën a piki u taa: “An dë fuu a’ toobi ku de e, biga na Gadu ta manda de a dee soni de ta du. Nöö hii dee soni dee mi Tata an paandi nöö a o hön de puu. ¹⁴Dee lö sëmbë dë, de dë kuma wanlö bookowojoma ta suku u de tja oto bookowojoma fu de go pasa ngötö. Nöö na de tuu o kai go a di ngötö

nö? Nöö hën mbei mi bi piki unu taa an dë fuun a' toobi ku de."

¹⁵Nöö hën Petuisi hakisi ën taa: "Wë nöö Masa o, di soni di i taki fu di njan söndö wasi maun dë, ja sa puu ën möön fini da u nö?"

¹⁶Hën a piki taa: "Dee sëmbë, unfa a waka wan bi fusutëen?"

¹⁷"Wë un haika e. Di soni di wan sëmbë ta njan, nöö hën nango nëen bëë. Te wan pisi a o kumutu a i bëë baka, na sö nö? Nöö hën mbei an sa sundju i a Gadu wojo, biga hën da kaba fëen kaa.

¹⁸"Ma dee soni dee i ta puu a i buka ta taki, nöö na kaba u de di dë e. Biga a i hati de ta kumutu, nöö de ta mbei i ko sundju a Gadu wojo. ¹⁹Biga wë a libisëmbë hati dendu hii pei hogi ta kumutu, kuma kii sëmbë, tei otowan mujëë ku hii oto fanafiti libi a di së u manu ku mujëë, fufuu, mindi soni, ganjan sëmbë, kosi sëmbë, njan sëmbë a baka. Hii dee soni dë tuu ta dë a sëmbë hati u de kumutu ko a döö. ²⁰Nöö mi taki da unu e, taa dee lö soni dë wë ta sundju sëmbë a Gadu wojo. Ma fii njan söndö wasi maun a wëti fasi, sö wan soni an sa sundju i a Gadu wojo e, kwetikweti." Sö wë Masa Jesosi fan ku u tefa a kaba.

Aki Masa Jesosi heepi wan mujëë di an dë Dju sëmbë.

Maik. 7:24-30

²¹Nöö hën u kumutu a di köndë naandë, hën u go a di pisiwata fu Tilusi ku Sidon. ²²Nöö fa u go dou dë, hën wan mujëë u di pisiwata naandë ko a Masa Jesosi. Nöö di

mujëë dë, Kaana sëmbë a dë e, na Dju sëmbë.

Nöö hën a ko ta bai taa: "Masa o, na i da di böngö u Könu Dafiti di bi musu ko nö? Na i da di Heepima nö? Wë nöö a' tjalihati u mi o. Biga wan gadu dë a di mujëë mii u mi hedi ta dëen sitaafu ta kii. Mi begi i baa, gaantangi, heepi mi ku ën e."

²³Ma nöö fa di mujëë ta bai dë seei, ma Masa Jesosi an piki ën möönsö.

Nöö hën u dee bakama fëen taki dëen taa: "Masa o, gaantangi, piki di mujëë dë be a disa u baa. A ta bai ta ko a u baka kodo."

²⁴Hën a piki taa: "Haika e. Gadu an manda mi u mi go a oto pei sëmbë e, ma a dee Isaëli sëmbë fuu nöö mi musu go. Biga de dë kuma wanlö hia lasilasi sikafu di dë söndö tiima, nöö de a' heepi fanöudu."

²⁵Ma nöö di juu dë hën di mujëë ko suti kini a goon nëen fesi, nöö hën a begi ën taanga taa: "Masa o, gaantangi, heepi mi o. Di mii u mi ta dëdë."

²⁶Hën a taa: "Wë mujëë o, na kë ma kë heepi i e, ma ja dë Isaëli sëmbë, nöö an fiti u puu bëëë a dee mii maun tuwë da dagu mii."

²⁷Hën di mujëë piki taa: "Aai Masa, wë sö a dë tuu o. Ma dee pikipiki pisi ta puu ta kai a tafa basu wë? Dee dagu mii an sa njan de nö?"

²⁸Wë nöö fa di mujëë fan dë, nöö a suti da Masa Jesosi seei, hën a taa: "Aai mujëë, i ta biibi mi taanga tuu o. Wë nöö di soni di i si i ta suku dë, nöö i fendi ën kaa e."

Nöö an kaba u fan seei, hën di mujëë mii u di mama ko bunu gbegedee.

Aki Masa Jesosi ta da 4000 sëmbë soni u njan.

Maik. 8:1-10

²⁹Nöö hën Masa Jesosi kumutu dë, hën u ku ën ta waka a di ze u Galilea bandja dë ta lontu te u go dou a wan kamian ka wanlö kuun dë, nöö hën a go sindo. ³⁰Nöö hën wanlö hia sëmbë booko gililili ko nëën möön, nöö de tja hia sikima ko tuwë nëën fesi faa musu kula da de. Hën a kula de tuu fiaa: lanlan sëmbë, bookowojoma, makisamakisa sëmbë, tapabukama, hii de tuu a kula te a kaba gbegedee.

³¹Nöö di dee sëmbë ko si faa dee tapabukama ko ta fan, dee lanma ko ta waka, dee makisamakisa sëmbë ko bëtë seei, dee bookowojoma ko ta si sondi, nöö a bigi da de tee. A foondo de tuutuu, nöö hën de da Masa Gaangadu tangi taa: “Ee, di Gadu fuu dee Isaëli sëmbë aki, a bigi tuu o.”

³²Nöö baka fëën, hën Masa Jesosi kai u dee bakama fëën te u piki, a taa: “Tjali u dee hia sëmbë aki kisi mi o. Biga tide mbei di u dii daka di de dë ku mi aki, nöö de an njan na wan wojo sondi möönsö. Wë nöö ma sa manda de go söndö njan, biga a kandë so u de sa faau a pasi.”

³³Nöö hën u piki ën taa: “Aai, u jei, ma nöö unsë woo sa fendi sö wan hia soni u njan fuu sa da de, ka u dë a sösö kamian a sabana aki?”

³⁴Hën a hakisi u taa: “Wë un mëni bëëë un abi dë?”

Hën u piki ën taa: “U abi sëbën bëëë aki ku wantu piki fisi.”

Hën a taa antoobi.

³⁵Hën a manda dee sëmbë go sindo leti a goon na ahun liba dë.

³⁶Nöö hën de sindo te de kaba, hën Masa Jesosi tei dee sëbën bëëë ku dee pikipiki fisi naandë, hën a da Masa Gadu tangi te a kaba. Nöö hën a booko de pisipisi, hën a tëndë da u taa: “Un tja go paati da dee sëmbë.”

³⁷Nöö hën u tei, hën u ta paati da dee hia sëmbë dë te dou de tuu.

³⁸Hën de tuu njan seei teee bëë u de fuu.

Nöö hën u toona go pii dee pisipisi dee de njan fika, te fuu sëbën gaan manda. Nöö fa di soni pasa dë, de bi dë fö dusu womi a di kamian ufö i abi dee mujëë ku dee mii. Sö dee sëmbë bi hia tjika.

³⁹Nöö di de njan tefa de kaba kaa, hën Masa Jesosi manda de go a wosu awaa. Nöö hën u ku ën tei boto hën u koti wata go a di köndë de kai Magidala.

Aki dee hedima u keiki hakisi Masa Jesosi wan maaka möön.

Maik. 8:11-13; Luk. 12:54-56

16 Nöö fa Masa Jesosi ko a Magidala dë, hën dee Saduseima ku dee Faliseima ko nëën. Wë de tu keiki paatëi dë, de an kë piki möönsö taa a Gadu Masa Jesosi kumutu. Nöö fa de ko nëën dë, hën de taa de kë faa lei de wan maaka kumutu a Gadu ala, ee nasö de an o piki taa Gadu hën mandëën ko.

²Ma nöö hën Masa Jesosi piki de. A taa: “Dee sëmbë, a toobi mi

poi da unu. Biga te sapate ee un si bundji a liba ala bë njaan, nõö un taa amanjan sonu o hati. ³Te mamate un si di sonu bë hëii, tjuba ta baaka, nõö woon taa tjuba o kai tide. Sö un sabi u wegi dee maaka u liba ala tjika.

“Wë nõö unfa a waka wan sa wegi dee maaka dee dë leti a unu wojo un ta si aki? Biga ee un luku dee soni ta pasa a di ten u dë aki, de ta kai seei ku dee soni dee tjabukama u Gadu bi sikifi a fesi e. Nõö hën da di ten de bi taki dë, hën dou kaa.”

⁴Nõö hën a gandji da de awaa, a taa: “Un dee takulibima aki, un dë leti kuma wan mujëe disëen manu go ta waka ta suku oto manu. Biga Gadu bi da unu dee maaka fëen gaanduwe kaa, nõö hën un disa de go ta suku oto maaka möön.” Nõö mi piki unu taa wan o feni oto maaka a mi möönsö e, möön leki di i si mi bi taki da unu kaa u di tjabukama de kai Jona.”

Aki Masa Jesosi ta bai dee bakama fëen a di lei u dee Dju hedima.

Maik. 8:14-21

Nõö di Masa Jesosi fan ku dee hedima u keiki sö kaa, hën wë a disa de dë. ⁵Nõö hën u ku ën toona subi a boto möön, hën u ta koti nango a di oto së banda ka u bi kumutu. Ma nõö u bi fëëkëtë u tja bëëë go ku u.

⁶Nõö fa u nango dë, hën Masa Jesosi bai u a soni, a taa: “Un mëni unu seei e, dee sëmbë, ku di sooda u dee Faliseima ku dee Saduseima.”

⁷Ma nõö di a fan sö, hën u pakisei wante taa wë a kandë fu di wa tja bëëë, nõö hën mbei a fan sö.

⁸Nõö Masa Jesosi sabi taa sö u ta mëni. Hën a taa: “Dee sëmbë aki, unfa biibi fuunu piki sö? Unfa un sa mëni taa bëëë soni mi ta taki? ⁹Wan ta fusutan mi möönsö nõ? Naasë un bi dë di mi tei dee feifi bëëë da feifi dusu sëmbë, de njan te de wei toona fika sëmëni manda eti? ¹⁰Nõö naasë un bi dë möön di mi tei dee sëbën bëëë da dee fö dusu sëmbë, de njan te de wei toona fika sëmëni manda möön?”

¹¹“Nõö unfa a waka wan ta fusutan taa ma ta a’ bookohedi ku soni u njan? Nõö na bëëë soni mi taki dë. Ma mi taki e, taa un musu mëni unu seei ku di sooda u dee Faliseima ku dee Saduseima.”

¹²Nõö fa a fan dë ufö u ko kisi u seei awaa taa na di sooda di de ta dian boon, nëen a ta taki, ma di poipoi lei u dee Faliseima ku dee Saduseima di de ta paaja a hii di goonliba, leti kuma wan piki sooda ta soopu ta paaja a wan hia boon, hën wë a ta taki di taki.

Aki Petuisi taki ambë da Masa Jesosi.

Maik. 8:27-30; Luk. 9:18-21

¹³Nõö di u dou a oto banda dë, hën u ta waka te u go dou a di pisiwata de kai Sesalia Filipi. Nõö hën Masa Jesosi kai u te u piki, a taa: “Unfa un ta jei de ta taki u Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki?”

¹⁴Nõö hën u piki ën taa: “Wë u ta jei so sëmbë ta taki fii taa i da di dopuma Johanisi, hën toona weki baka a dëdë. So u de taa i dë wan u dee oto tjabukama u Gadu bi dë a fesi kuma Elia, kuma Jelemia sö, hën toona weki baka. Sö u ta jei de ta taki fii.”

¹⁵Nöo hën a toona hakisi u taa: “Wë unu wë? Ambë un ta mëni taa mi dë?”

¹⁶Hën Simon Petuisi piki ën taa: “Masa o, i da di Keesitu e, di Könu Gadu bi paamusi taa a o manda ko. I da di Mii u Masa Gaangadu seei, di abi libi fu teego.”

¹⁷Nöo di Masa Jesosi jei fa a fan dë, hën a taa: “Aai womi Simon, ju di mii u Jonasi aki, Gadu naki i kölöku tuutuu. Biga di soni di i ko sabi dë, nöo na libisëmbë lei i ën. Ma mi Tata a liba ala hënseei mbei i ko sabi ën.

¹⁸“Nöo fa de ta kai i Petuisi dë, na ‘sitonu’ di në fii kë taki nö? Wë nöo mi taki da i taa ku di gaan sitonu i si aki mi o seti di keiki u mi e. Nöo fa mi o seti ën dë, nöo di didibi ku hii di kaakiti di a abi, ku dëdë köndë seei, an o sa tapëen ën möönsö.

¹⁹“Nöo mi taki da unu taa mi o da unu taki^d a di Njunjun Tii u mi dendu, te hiniwan soni di i si un tai a goonliba aki nöo a o dë taitai a Gadu ala. Söseei tu hiniwan soni di un lusu a goonliba aki, a o dë lusulusu a Gadu ala.”

²⁰Nöo di a fan sö te a kaba, hën a bai u tuu seei taa wa musu konda da na wan sëmbë taa hën da di Könu Gadu bi paamusi taa a o manda ko.

Aki Masa Jesosi konda di hogi di o pasa ku ën.

Maik. 8:31-9:1; Luk. 9:22-27

²¹Nöo a di ten dë hën Masa Jesosi seti fan ku u, fuu sabi andi o pasa

ku ën a bakaten. A taa: “Te wan pisi nöo woo go a Jelusalen. Nöo dee Gaan Womi ku dee Gaan Begima ku dee Sabima u Wëti, de o kisi mi da sitaafu te a tjika de, nöo de o kii mi. Ma nöo a di u dii daka fëen, nöo mi o toona weki baka a dëdë e.”

²²Nöo fa a fan naandë, hën Petuisi kai ën tja go a së, hën a fia ku ën taa: “Masa, na taki dee lö soni dë e. Biga de an o sa pasa ku i seei, kwetikweti.”

²³Nöo hën a bia gandji dëen taa: “Waka pasa kumutu a mi fesi dë e, ju didibi Saatan. I dë kuma wan sitonu a pasi da mi u mi naki futu kai kumutu a di pasi Gadu buta da mi u mi waka. Biga fa i fan dë, nöo na Gadu da i di pakisei dë e. Libisëmbë pakisei nöo di dë.”

²⁴Nöo di a fan ku Petuisi sö te a kaba, nöo hën a bia fan ku u tuu taa: “Dee sëmbë o, wan mëni fa mi bi fan ku unu nö, taa hiniwan sëmbë abi sitaafu fëen fu tjai ufö a sa waka a mi baka.^e Nöo ee i kë waka a mi baka tuutuu, nöo i musu disa di soni di i seei ta kë, nöo i tei di sitaafu dë tja.

²⁵“Biga ee wan sëmbë i ta suku wan suti libi da i seei a di goonliba aki, nöo ja o feni ën fa i kë möönsö e. Lasi nöo joo lasi. Ma nöo ee i saka i libi fu mi hedi, nöo joo fendi ën kumafa i kë nöömö.

²⁶“Nöo ee i feni hii soni u di goonliba aki tuu te dou, ma i seei lasi go a di didibi faja, nöo un heepi seei a abi da i? Nöo andi seei dë a goonliba aki waiti tjika tu, fii

d 16:19 Aki Masa Jesosi taki: “Mi o da i dee söötö u di Könu Tii u Gadu.”

e 16:24 Aki Masa Jesosi taki: “Hiniwan sëmbë abi hën lakpa pau faa tja...”

tookëen ku di libi u teego? Soni an dë e, baa.

²⁷“Biga te wan daka, Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki o toona ko a di goonliba aki nöömö, fu mi kuutu a libisëmbë liba. Nöo fa mi o ko dë, nöo mi ku dee basia u mi Tata köndë tuu o ko makandi, nöo ku di gaan hei u mi Tata seei woo ko e. Nöo mi o paka hiniwan sëmbë kumafa a fiti di libi di a bi libi a di goonliba aki.”

²⁸Nöo hën a taa: “Mi taki da unu e, taa so fuunu dë aki an o dëdë möönsö bifö un si Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki toona ko dou ku di Njunjun Tii u mi.”

Sö Masa Jesosi fan ku u tefa a kaba.

Aki dee bakama u Masa Jesosi si di Gadu fasi fëen di a abi.

Maik. 9:2-13; Luk. 9:28-36

17 Nöo hën a baka sikisi daka, hën Masa Jesosi tei Petuisi ku de tu baaa Jakobosi ku Johansi, nöo hën de subi go te a wan hei kununu liba. ²Nöo hën de sai dë te wan pisi, hën Masa Jesosi ko tooka a de wojo seei. Fesi fëen ko ta koti faja kuma sonu, nöo dee koosu nëen sinkii ko weti faan te sëmbë wojo an sa kai ku de. ³Nöo te u de kë mëni, hën de si tu womi ko taanpu nëen bandja, wan de kai Elia, wan da Mosesi. „De tu womi dë bi dë awoo tjabukama u Gadu u fesiten, gaan nëbai sëmbë, nöo de bi dëdë gaanduwe kaa, ma nöo hën de ko a Masa Jesosi dë ko ta fan ku ën.

⁴Nöo fa de ta fan ku ën dë, hën Petuisi taa: “Masa o, a bunu fa i

tja u ko aki. Nöo ee i kë, nöo mi sa mbei dii tjëkë liba da unu: wan fii, wan u Mosesi, ku wan u Elia.”

⁵Ma nöo di a fan sö kaa, hën wan gaan limbo wöluku saka zalalaa ko tapa de buuu. Hën de jei wan töngö ta fan a di wöluku dendu dë taa: “Un luku di lobi Womi Mii u mi aki. Libi fëen ta kai ku mi. Nöo hën fuun ta haika e.” Sö di töngö piki.

⁶Nöo fa de dii bakama u Masa Jesosi jei di fan dë, nöo hën de fëë te de kai ku fesi a goon. ⁷Hën Masa Jesosi waka go panjan de hën a taa: “Womi o, un hopo. Wan fëë sö e.”

⁸Nöo di de ko jabi wojo, nöo Masa Jesosi wanwan nöo de si. De an si de tu sëmbë möön.

⁹Nöo hën de toona ta bazia di kununu ta saka nango a goon. Nöo fa de nango dë, hën Masa Jesosi bai de taa: “Un haika e, di soni di un si a di kununu liba naandë, nöo wan musu taki ën da na wan kodo sëmbë e. Un musu hoi ën a unu hati ufö. Tee Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki dëdë toona weki baka ufö un sa taki ën.”

¹⁰Nöo hën de taki dëen taa: “Masa o, u kë hakisi i wan soni. Faandi mbei dee leima fuu, dee Sabima u Wëti, taa Elia hën fosu musu ko ufö di könu Gadu bi paamusi o ko a u?”

¹¹Hën a piki de taa: “Awa, fa de ta lei unu dë, nöo sö a dë tuu. Elia bi musu ko a fesi fa a seeka pasi da di Könu. ¹²Ma nöo mi taki da unu taa a ko kaa e. Ma dee sëmbë an bi sabi ën, nöo hën de du ku ën kumafa de kë. Nöo söseei de o du ku Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki tu.” Sö Masa Jesosi taki.

¹³Nöo fa a fan dë ufö de ko sabi taa Johanisi di Dopuma hën a ta taki dë. Hën wë bi da di Elia di bi musu ko.

Aki Masa Jesosi kula wan womi mii bi dë ku miii siki.

Maik. 9:14-29; Luk. 9:37-43a

¹⁴Nöo hën de ta bazia di kuun ta ko te de ko kai a palala goon, nöo hën de ko si wanlö hia sëmbë naandë ta luku de. Nöo hën wan womi kule kumutu a dee sëmbë dendu ko kai a goon a Masa Jesosi fesi.

Hën a begi ën taa: ¹⁵“Masa gaantangi, a’ tjalihati fu wan womi mii u mi aki o. Miii siki dë ku ën seei te na soni. So juu a ta naki ën ta tuwë a faja, so juu a ta tuwëen a wata. Sö a ta fukëen tjika. ¹⁶Nöo mi bi tjëen ko a dee bakama fii aki u de heepi mi kulëen, ma de an bi sa heepi mi möönsö. Nöo hën wë i si mi tjëen ko a i seei.”

¹⁷Nöo hën Masa Jesosi djëmë, a taa: “Ee! Andi seei mi feni a dee sëmbë u di ten aki maun? Fa mi ku de dë aki, de an ta biibi möönsö. Taangajesi nöo de abi sö. Un longi mi musu dë ku unu aki ta hoi pasensi da unu ufö un sa biibi mi?”

Nöo hën a taa: “Söö. Wë tja di mii ko a mi aki i si.”

¹⁸Nöo hën de tjëen ko dëen. Hën a jaka di soni di bi dë nëen liba dë puu tuwë go, nöo wantewante dë hën di mii ko bunu fiae.

¹⁹Nöo baka u di dë, hën u dee bakama fëen ko nëen. Hën u hakisi ën taa: “Masa o, andi seei mbei wa bi sa jaka di gadu dë puu a di mii liba?”

²⁰Nöo hën a taa: “Awa, wë baaa o, fu di wan ta biibi a di fa wë mbei e. Biga mi taki da unu taa ee un abi wan piki biibi tëin sö seei kuma di sii fu di pau de kai mutaadi, nöo i sa go taki da wan gaan kununu taa ‘hopo kumutu dë’, nöo a o kumutu dë go. Biga te di biibi fuunu dë a di fa kaa, nöo na wan soni o dë di wan o sa du e.

²¹“[Ma boiti u di dë, sö wan pei soni, ja sa puu ën a sëmbë liba ee na i tei ten fii begi Masa Gaangadu gaanfa söndö njan.]” Sö Masa Jesosi piki u di ten dë.

Aki Masa Jesosi toona fan soni u di dëdë fëen möön.

Maik. 9:30-32; Luk. 9:43b-45

²²Nöo baka u di dë, hën u ku Masa Jesosi ko makandi a di pisiwata u Galilea naandë, hën a taki da u taa: “Dee sëmbë, mi kë taki wan soni da unu aki taa Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki, nöo wan daka de o buta mi a dee felantima u mi maun. ²³Nöo de o kii mi e. Ma di u dii daka fëen nöo mi o toona weki baka. Sö wë o pasa ku mi e, dee sëmbë.” Nöo fa a fan ku u dë, nöo a dë wan gaan tjali soni seei da u, a da u fuka te na soni.

Aki Masa Jesosi ku Petuisi o paka keiki möni.

²⁴Nöo hën u toona go a Kapenaumi möön. Nöo hën dee sëmbë ta pii möni da di Gaan Keikiwosu a Jelusalen dë, nöo hën de ko a Petuisi ko hakisi ën taa: “Wë mati o, fa di mësità fuunu sai dë, hën an ta paka di keikimöni nö?”

²⁵Hën a taa: “Aai höön, a ta paka.” Ma nöö fa de ta fan dë, nöö Masa Jesosi an sai naandë.

Nöö hën Petuisi go nëen a wosu. Ma nöö fa a denda a di wosu, an jabi buka fan seei, hën Masa Jesosi kai ën taa: “Womi Simon.”

Hën a piki.

A taa: “Mi kë hakisi i wan soni. Fa dee könu u di goonliba aki ta pii lantimöni, nöö na ambë de ta pii ën? A deseei mii, naa a dee sëmbë dee an dë a di könu famii?”

²⁶Hën Petuisi piki ën taa: “Wë a dee oto sëmbë dee na famii u könu.”

Nöö hën Masa Jesosi taa: “Söö. Wë hën da an dë u dee mii u di könu seei musu paka, na sö nö?”

²⁷Ma nöö un boo paka nöö e, fu de an musu mati u.

“Nöö haika e. Tei di huku fii nöö i go a huku. Nöö di fosu fisi di i si joo kisi nöö i jabi ën buka luku, nöö joo si wan möni nëen dendu, nöö i tei ën tja go paka u mi ku i.”

Aki ta lei ambë da hei sëmbë a di tii u Gadu dendu.

Maik. 9:33-37; Luk. 9:46-48

18 Hën u dë te wan daka, nöö hën u dee bakama u Masa Jesosi ko nëen ko hakisi ën taa: “Masa o, u kë hakisi i wan soni. Undi fuu sa dë di möön hei wan a di Njunjun Tii u Gadu dendu di ta ko aki?”

²Nöö hën Masa Jesosi kai wan piki mii tja ko nëen, nöö hën a butëen leti a u dendu naandë. ³Hën a taa: “Wan ta si di mii aki nö? Ee wan sëmbë ja bia ko abi di fasi di wan piki mii abi, nöö ja o sa dë a di Njunjun Tii dendu möönsö e. ⁴Ma

nöö ee i abi sö wan sakafasi, nöö joo dë gaan hei sëmbë a di Njunjun Tii dendu.”

⁵Hën a taki da u möön taa: “Ee i du sö wan piki mii kuma di i si aki wan bunu fu di a nama ku mi hedi, nöö miseei wë i du di bunu dë kaa e.

⁶“Nöö ee wan mii kuma disi ko biibi a mi liba, nöö hën wan fuunu mbei a kumutu a Gadu pasi, nöö mi taki e, di sitaafu fëen di joo kisi a Gadu nöö a o hebi gaanfa e. A bi sa möön bëtë da i de bi tei wan gaan gindi sitonu tai a i gangaa te de kaba, nöö de tja i go tuwë a di möön fundu kamian u di ze dubuu pii. Biga di sitaafu dë an o hebi kuma di i bi o kisi a Gadu, ee i bi mbei so wan sëmbë kumutu a di pasi u Gadu.”

Aki ta lei fa i musu köni tjika fii tan a di tii u Gadu.

Maik. 9:42-48; Luk. 17:1-2

⁷Hën a taa: “Mi bai helu da di goonliba aki e, da dee soni fëen ta ganjan sëmbë puu a Gadu pasi. A dë sö tuu taa sö di goonliba aki dë kaa, ma tökuseei mi bai helu da dee sëmbë dee ta buta sëmbë fu de du dee soni dee an kai ku Gadu.

^{8,9}“Nöö mi bai unu taa ee i kë du wan soni ku i maun di o mbei i kumutu a di pasi u Gadu, nöö a möön bunu i koti di maun fii kolon puu a i sinkii tuwë wante.

“Nöö söseei tu, ee ku di wojo fii dë i kë luku wan soni di o puu i a Gadu pasi, nöö a möön bunu i diki ën puu tuwë. Biga a möön bëtë da i i lasi wan kamian fii sinkii ma i feni di libi u teego, möön leki de hiti i ku telu go a di didibi faja.

^{10,11}“Nöö mi taki da unu möön e, taa un musu mëni unu seei bunu a di fa i ta libi ku dee piki mii kuma di i si aki sô. Wan musu tei de u sôsô soni. Biga dee basia u mi Tata kôndê dee ta waka nango ta ko nëën fesi nôömö dë, nöö de wë ta watji dee mii aki e. Hën mbei wan musu ta kai de sôsô soni.”

Aki Masa Jesosi taki soni u wan sikapu di bi lasi.

Luk. 15:3-7

¹²Nöö hën a tei wan oto konda da u, a taa: “Ee wan sëmbë abi wan hëndö sikafu ta kiija, nöö hën wan u de kumutu a dee otowan dendu lasi go te a go pii, nöö unfa i mëni? Na a o disa dee nëigiteni-ku-nëigi ka de ta njan a di sabana dë, nöö a go suku di lasi sikafu dë tee a feni ën nö? Aai, sô a o du. ¹³Nöö mi taki da unu, taa te a feni di wan kodo di bi lasi go dë, nöö a o wai ku ën gaanfa seei möön leki dee nëigiteni ku nëigi dee an bi go lasi.

¹⁴“Nöö sôseei wë mi Tata di dë a liba ala dë tu e, dee sëmbë. Biga an kë na wan kodo sëmbë fëën musu lasi, te dou ku dee piki mii kuma disa aki seei. Sô a ta kai de gaan soni tjika.

Aki ta lei fa fii du ku wan sëmbë di du hogi ku i.

¹⁵“Nöö mi o taki wan oto soni da unu möön. Ee wan otowan fii du i wan hogi, nöö i musu go nëën i wanwan go fan ku ën, fuun seeka di taki be un ko bunu baka. Nöö ee di otowan fii piki tei di fan fii, nöö hën da i wini ën tja ko buta a pasi. ¹⁶Ma ee i fan ku ën an kë

haika möönsö, nöö i musu toona go kai wantu sëmbë, nöö un tuu go nëën makandi nöö un fan ku ën te un kaba. Nöö a o kai ku di Buku u Gadu ka a sikifi taa i musu abi tu ee nasö dii kotoigima ufö de sa sitampu wan soni taa a dë tuu.

¹⁷“Ma nöö ee di otowan fii an kë haika unu möönsö fu di taki musu seeka, nöö be un tja di taki go a dee oto biibima fuunu ka un ta miti makandi a keiki. Nöö ee un go taki ën te un kaba, ma seei di sëmbë an kë piki möönsö, nöö a ko dë taa heepi an dë. Nöö un luku ën kuma wan sëmbë na sabi soni fu Gadu, kuma wan takulibima.

¹⁸“Nöö mi taki da unu e, taa fa un dee sëmbë u mi ta ko makandi naandë, nöö di soni di i si un sitampu te un kaba taa hën bunu, nöö Gadu seei o nama ku unu nëën taa a bunu. Nöö ee un luku wan soni a goonliba aki tee un kaba sitampu taa an bunu, nöö Gadu seei o taa an bunu tu. Sô taki fuunu a goonliba aki o a' kaakiti tjika e.

¹⁹“Nöö mi taki e, taa ee wantu fuunu ko miti a wan kamian fuun begi mi Tata a liba faa du wan soni da unu, nöö mi piki unu gbelin taa a o du ën e. ²⁰Biga ka tu dii fuunu ko makandi fu di un nama ku mi, nöö mi seei o dë leti a unu mindi dë.”

Aki ta lei taa u musu da sëmbë paadon.

²¹Nöö hën Petuisi ko nëën, hën a hakisi ën taa: “Wë Masa o, ee wan otowan u mi ta du hogi ku mi nöö hën mi puu ën a bëë te dou sëbën pasi kaa, nöö an tjika nö?”

²²Hën a piki ën taa: “Nönö, womi, an tjika e. I musu ta puu ën a bëë nöömö, ee sëbënteni toon sëbën pasi seei. Ja musu hoi ën a bëë möönsö.”

²³Nöö hën a toona da u wan oto möön faa lei u fa di Njunjun Tii u Gadu dë. A taa: “A dë leti kuma wan könu di abi sëmëni wookoma ta juu möni nëën. Nöö hën a dë te wan daka nöö hën a kai de ko fu de pakëën di möni di de bi juu nëën.

²⁴“Wë nöö di de seti di soni, hën de tja wan sëmbë ko nëën. Di sëmbë naandë bi abi sëmëni milion faa pakëën.

²⁵“Hën di könu taa: ‘Wë mati o, da mi di möni u mi di i musu paka mi.’

“Ma nöö di womi an abi di möni. Nöö hën di könu taa: ‘Wë antoobi. Un sei ën, hën ku ën mujëë ku dee mii fëën ku hii soni a abi tuu, nöö un tja di möni u de ko da mi, be mi feni di möni u mi.’

²⁶“Ma nöö di di womi jei sö, nöö hën a saka tjökö kini a goon nëën fesi, hën a begi ën taa: ‘Köndë Masa o, i a’ leti, ma mi begi i gaantangi hoi pasensi da mi o. Di möni di mi juu a i, nöö mi o paka i ën nöömö.’

²⁷“Nöö fa a begi ën te a kaba dë, nöö hën tjali fëën kisi di könu. Nöö hën a taa: ‘Wë mati o, wë an dë fii paka mi di möni möön e. Un boo disa di taki nöö.’ Nöö di a fan ku ën sö tefa a kaba, nöö hën a mandëën go.

²⁸“Ma nöö fa di womi kumutu dë, hën a go miti ku wan otowan fëën a pasi, di hën ku ën tuu ta wooko makandi da di könu. Nöö di womi aki bi juu kuma wan teni-a-feifi

kölu sö a di womi di kumutu a di könu dë. Nöö fa de miti dë, nöö hën a djombo kisi di otowan a gangaa gbolou peeta. Hën a taa: ‘Söö, womi, wë u miti. Paka mi di möni u mi wantewante, nasö mi o du ku i tide.’

²⁹“Nöö hën di womi tjökö kini a goon nëën fesi hën a begi ën taa: ‘Gaantangi baa, hoi pasensi da mi o. Te mi feni di möni nöö mi o da i ën nöömö.’

³⁰“Ma nöö di fosu womi naandë, hën an dë a di taki dë seei, kwetikweti. An haika seei andi di otowan fëën ta taki. Nöö hën wë a mbei dee siköutu ko tei ën tja go buta a dunguwosu fu tee a sa paka di paima.

³¹“Ma nöö fa di soni pasa dë, nöö dee oto wookoma u könu sai dë ta si, nöö hën de kule tjalalaa go piki di könu taa sö wan soni de si pasa, a bigi te an sa taki.

³²“Nöö hën di könu toona kai di wookoma dë ko nëën möön, hën a gandji dëën seei awaa, a taa: ‘Ju hogihatima ju, hii di gaan hia möni di i bi abi u paka mi nöö hën wë mi disa i fu di i bi begi mi. ³³Wë nöö an bi bunu da i fii abi tjalihati da di otowan fii nö? Jee? Sö i dë ö?’

³⁴“Nöö hati fëën boonu ku ën teee, nöö hën a kai dee siköutu, a taki da de taa: ‘Un kisi di sëmbë dë tja go tuwë a dunguwosu, be a ta tja sitaafu fu teee a paka hii di möni di a bi musu paka mi, tee dou ku dee lasiti bësënsi tuu.’ ”

³⁵Nöö sö Masa Jesosi taki wan oto da u te a kaba. Hën a taa: “Un si fa di soni pasa dë ö? Wë nöö leti sö nöö mi Tata di dë a liba ala o libi ku unu tu e, ee wan puu dee

otowan fuunu a bëë ku hii unu hati a dee hogi de ta du unu.”

Aki Masa Jesosi ta taki fa manu ku mujëë an musu tuwë.

Maik. 10:1-12; Luk. 16:18

19 Nöo hën a baka u di dë, hën u ku Masa Jesosi kumutu a Galilea naandë latja Judea go te a di oto së banda u Joodan Lio. ²Nöo fa u ta waka nango dë, wanlö hia sëmbë ta dë a Masa Jesosi baka ta ko nöömö. Nöo di u dou a di oto së banda u di lio, nöo hën a kula dee sikima u de tefa a kaba.

³Nöo di juu dë, hën wanlö Faliseima ko nëën fu de poobëën luku ee de sa feni föutu nëën u de tjëën go kaagi da lanti. Nöo hën de hakisi ën taa: “Mësitë o, u kë hakisi i wan soni aki. Unfa di wëti u Gadu taki? Wan womi sa tuwëën mujëë fu hiniwan piki soni di hën ku ën abi ö?” Sö de hakisi ën.

⁴Nöo hën a piki de taa: “Wan bi lesi a di Buku nö, taa di Gadu mbei goonliba te a kaba nöo hën a mbei libisëmbë, wan womi ku wan mujëë.

⁵Nöo kumutu a di ten dë te kisi fa u dë aki, wan womi o kumutu disa hën mama ku hën tata go libi ku ën mujëë, nöo de o ko dë wan sinkii.

⁶De an o dë kuma tu sëmbë möön. Wë nöo fa Masa Gaangadu buta de ko di wan dë, nöo libisëmbë aan leti u paati de möönsö e.”

⁷Hën de hakisi ën taa: “Wë nöo ee a dë sö tuu, nöo faandi mbei Mosesi bi buta da u Dju sëmbë taa i sa mbei wan pampia a lanti te i kaba taa i ku di mujëë fii tuwë, nöo i manda di mujëë fii go? Faandi mbei a taki sö?”

⁸Hën a taa: “Awa, wë fa a da unu di pasi dë, fu di un abi taangajesi wë mbei e. Ma a seti u goonliba nöo an bi dë sö. ⁹Nöo mii taki da unu seei gbelin taa ee wan sëmbë i abi wan mujëë fii nöo i tuwëën ma na manu a tei a i wosu nöo hën i toona go tei wan oto mujëë, nöo Gadu wëti hën wë i booko dë e.” Nöo sö Masa Jesosi piki dee sëmbë.

¹⁰Nöo di u dee bakama fëën jei a taki sö, hën u taa: “Wë nöo Masa o, ee sö di wëti fu Gadu dë, nöo an dë fu womi abi mujëë, an dë u mujëë abi manu tu e. Un boo dë fuu sö nöo.”

¹¹Hën a taa: “Ma na hii sëmbë sa fika sö e. Nönö. Ma dee sëmbë dee a kai da, nöo de nöo sa dë sö. ¹²Biga so sëmbë an sa tei mujëë biga de pai ën sö kaa. So sëmbë an sa tei mujëë fu di oto sëmbë du hogi ku de. So sëmbë, deseei feni ën fu bunu fu de dë ku wan hati ta biinga fu di Tii u Gadu musu paaja a mundu, hën mbei de an tei mujëë.

“Nöo di sëmbë di sa tei di lei aki, nöo be a tei ën e.”

Aki de tja dee miii ko a Masa Jesosi.

Maik. 10:13-16; Luk. 18:15-17

¹³Nöo di juu naandë, hën de tja wanlö miii ko a Masa Jesosi faa musu buta maun a de hedi begi da de. Nöo di u dee bakama fëën si sö, hën u gandji da dee sëmbë seei.

¹⁴Ma nöo hën Masa Jesosi si taa sö u ta du, hën a bai u taa: “Nönö womi, wan tapa de e. Be de tja dee mii ko da mi nöo. Biga dee sëmbë dee abi sö wan saka fasi kuma dee piki mii i si aki, nöo de nöo o dë a di Tii u Gadu dendu e.”

¹⁵Hën a buta maun a dee mii hedi, hën a begi da de te a kaba.

Aki Masa Jesosi ta fan ku wan guduma.

Maik. 10:17-31; Luk. 18:18-30

Nöö baka fëen, hën u kumutu a di kamian dë nango möön. ¹⁶Te wan pisi, hën wan kijoo ko a Masa Jesosi hën a kai ën te a piki, a taa: “Mësitë, wë mi ko a i aki. Mi ko hakisi i ee un bumbuu soni dë fu mi sa du nöö mi feni di libi u teego?”

¹⁷Hën Masa Jesosi hakisi ën taa: “Faandi mbei i hakisi mi soni u bumbuu? Biga Gadu nöö da bumbuu sëmbë, nöö ee i kë feni libi u teego, nöö i musu hoi i seei a dee wëti fëen.”

¹⁸Hën di womi hakisi taa: “Undi u dee wëti fëen fu mi hoi?”

Hën a taa: “Ja musu kii sëmbë. Ja musu go a wan mujëë na mujëë fii. Ja musu fufuu sëmbë soni. Ja musu mindi soni da sëmbë. ¹⁹I musu a’ lesipeki da i mama ku i tata. I musu lobi hii sëmbë kumafa i lobi i seei.”

²⁰Hën a taa: “Aaa, dee soni dë nöö? Wë hii dee wëti dë tuu seei mi bi ta hoi kaa, fu sensi mi bi dë miii. Ma nöö ee i si taa wan soni toobi mi eti, nöö gaantangi be i taki ën da mi o.”

²¹Hën Masa Jesosi piki ën awaa, a taa: “Söö, wë antoobi. Wë ee i kë ko dë wan bumbuu sëmbë te dou, nöö i go sei hii dee gudu fii dee i abi tuu te i kaba, nöö i tei di möni paati da dee möfina sëmbë u di köndë. Nöö te i du sô kaa, nöö joo abi gudu a Masa Gaangadu köndë te a hia e. Nöö te i kaba, nöö i ko bakama u mi ta waka a mi baka.”

²²Wë nöö fa Masa Jesosi fan ku ën te a kaba dë, nöö hën di kijoo

bia go ku gaan tjali nëen hati, biga a abi hia gudu tuu.

²³Nöö fa a go dë, hën Masa Jesosi bia fan ku u dee bakama fëen, a taa: “Womi, a dë wan taanga soni tuu fu sô wan guduma musu ko a di Tii u Gadu dendu e. ²⁴Ja si fa di mbeti de kai kamëli bigi ö? Ee i luku ën te i kaba, nöö ja sa maakëen seei taa a sa pasa na aguja baaku. Ma mi piki unu taa, di soni dë möön fukë möön leki fu wan guduma sa ko a di Tii u Gadu dendu.”

²⁵Nöö di u jei sô kaa, nöö a toobi u seei. Hën u hakisi ën taa: “Wë ee sô a taanga da wan sëmbë di Gadu heepi sô te a ko gudu, nöö ambë seei sa feni di libi u teego baa?”

²⁶Hën a luku u diin sô, hën a taa: “Ee a nama a di kaakiti u libisëmbë, nöö na wan sëmbë sa feni ën e. Ma a di kaakiti u Masa Gadu a nama, nöö soni seei an dë di hën an sa du.”

²⁷Nöö hën Petuisi taa: “Wë Masa o, uu bi disa hii soni seei ko ta waka a i baka, nöö un paima u o feni?”

²⁸Hën a taa: “Haika e. Te a dou di juu fu hii soni musu ko njunjun, nöö Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki o go sindo a di könu sutuu u mi ku hii di hei u Gadu di a abi. Nöö di juu dë, nöö un dee tuwalufu sëmbë bi ta waka a mi baka aki, nöö woon ko sindo a tiima sutuu tu, ta kuutu dee tuwalufu lö u Isaëli.

²⁹“Nöö na unu wanwan o feni paima e. Ma hii dee sëmbë dee disa de wosu, ee nasö de baaa, ee nasö sisa, tata, mama, miii, pandasi kamian, hiniwan soni fu di a kë waka a mi baka hedi, mi taki da

unu taa dee lõ sëmbë dë an o lasi. Biga de o toona feni dee soni naandë höndö toon baka, nöö te fu kaba fëen nöö de o feni di libi u teego a Gadu tu.

³⁰“Nöö di juu dë, nöö sömëni sëmbë dee de bi ta tei u heihei sëmbë a goonliba aki, de tuu o ko dë lagi sëmbë. Nöö sömëni sëmbë dee bi dë lagima a goonliba aki o ko hei sëmbë awaa.”

Sö Masa Jesosi taki da u tefa a kaba.

**Aki da wan oto fu wanlö
wookoma bi wooko a wan goon.**

20 Nöö hën wë Masa Jesosi konda wan oto woto da u möön, faa lei u fa di Njunjun Tii u Gadu dë. A taa: “Wan guduma abi wan gaan goon fëen. Nöö hën di mamate biten hën a hopo go suku sëmbë fu de heepi ën wooko di goon. ²Nöö di a feni sëmbë, hën a mbei buka ku de te a kaba taa a o paka de wan daka wooko möni. Hën de taki aai, a bunu. Nöö hën wë a manda de go a di goon.

³“Nöö hën a sai dë te kuma nëigi juu sö, hën a toona go suku sëmbë möön u de musu heepi ën wooko di goon. Nöö hën a go si wanlö sëmbë taanputaanpu pii a wojowojo naandë, de aan soni seei u du möönsö.

⁴“Nöö hën a taki da de taa: ‘Un ko go wooko da mi a mi goon, nöö mi o paka unu kumafa a fiti.’ Hën de taki aai, nöö hën a manda de go.

⁵“Nöö hën a dë te kuma tuwalufu juu, hën a toona go suku sëmbë möön fu de heepi ën wooko di goon. Hën a feni sëmbë möön.

“Nöö a di dii juu, hën a toona go suku möön.

⁶“Hën a dë tee sapate feifi juu hën a toona go möön. Hën a go si wanlö sëmbë dë taanputaanpu a wan kamian, na soni seei de ta du möönsö.

“Hën a hakisi de taa: ‘Andi mbei un dë taanputaanpu aki di wan hii daka nöömö sö?’

⁷“Hën de taa: ‘Wë nönö, wa feni wooko seei möönsö e.’

“Nöö hën a taa: ‘Söö. Wë mi o manda unu be un go wooko a mi goon ala. Un kë ö?’

“Hën de taki aai. Hën a manda de go a di wooko.

⁸“Nöö hën de ta wooko tee fa juu kisi u de kumutu a di wooko. Nöö hën di sëmbë abi di goon hën a go fan ku di basi taa: ‘Wë go kai dee wookoma tja ko, nöö i paka de da mi. Nöö joo seti ku dee bi ko lasiti dë te kisi dee fosu sëmbë dee bi ko di mamate e.’

⁹“Nöö hën di a go u go paka de, nöö hën a seti ku dee bakawan hën a paka de wan hii daka möni. Nöö sö a paka de tuu te dou.

¹⁰“Ma nöö di a paka dee sëmbë bi ko a fesi, nöö de bi mëni taa de o kisi möön hila möni möön dee ko a baka dë. Ma nöö de ko si taa di wan möni nöö de tuu feni. ¹¹Nöö di soni an kai ku de seei, nöö hën de sai dë ta guunjan di sëmbë abi di goon.

¹²“Te wan pisi hën de go nëen gbolo, hën de hakisi ën taa: ‘Unfa di soni waka? Di mamate hën u ko dë ta pena a di sonu mindi tefa di ndeti aki, ma nöö dee sëmbë dee wooko di wan kodo juu langa dë, u ku de tuu kisi di wan seei möni. A bunu sö nö?’

¹³“Nöo hën di goon masa kai wan u de, a taa: ‘Mati.’

“Hën a piki.

“A taa: ‘Fa un taki dë, nöo ma du hogi ku unu e. Biga na mi ku unu bi mbei buka taa mi o paka unu wan daka möni nö? Wë nöo un mëni dë a i maun naandë? Na wan daka möni mi da i dë nö?”

^{14,15}“ ‘Nöo unfa i pakisei? Di soni di mi abi, ma sa du ku ën kumafa mi kë nö? Sö nöo mi bi kë da dee sëmbë dee ko lasiti dë, nöo fu di mi abi bunuhati u de fëen mbei un ta haun sö nö?’ ”

¹⁶Sö wan oto Masa Jesosi tei konda da de. Hën a taa: “Sö nöo a o dë a di Njunjun Tii u Gadu e. Dee sëmbë i mëni taa o dë a fesi, nöo de sa ko dë a baka e. Nöo dee sëmbë i sabi taa o dë a baka, nöo de sa ko fesima.”

Aki Masa Jesosi taki soni u di dëdë fëen möön.

Maik. 10:32-34; Luk. 18:31-34

¹⁷Nöo a baka u di dë, hën Masa Jesosi o go a Jelusalen. Nöo hën a kai u dee tuwalufu bakama fëen a së.

Hën a fan ku u te a kaba taa:

¹⁸“Dee sëmbë, un haika e. Woo go a Jelusalen awaa. Nöo fa i si woo go dë, nöo wan gaan soni o pasa ku Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki e. De o sei mi da dee Gaan Begima ku dee Sabima u Wëti, nöo de o kuutu ku de na de te de kaba fiti buka taa mi musu dëdë. ¹⁹Nöo de o tja mi go buta a dee oto köndë sëmbë maun dee na dë Dju sëmbë, u de ta sösö mi ta mbei mi fa. Nöo de o fon mi te a tjika de ufö de o tei mi tja go

peka a lakpa pau kii. Ma nöo a di u dii daka, nöo mi o toona weki baka e.” „Sö wë a fan ku u gbelingbelin tjika.”

Aki wan mama ta hakisi hei kamian da dee womi mii fëen.

Maik. 10:35-45

²⁰Ma nöo baka di Masa Jesosi fan sö, hën di mama u Jakobosi ku Johanisi, dee mii u Zebedeosi, ko nëen ko tjökö kini a goon nëen fesi taa: “Masa o, mi kë begi i wan soni.”

²¹Nöo hën Masa Jesosi piki ën taa: “Antoobi, mujëë. Andi i kë?”

Hën a taa: “Wë ja si dee tu womi mii u mi aki ö? Wë mi ko begi i taa te joo subi a di könu bangi fii, fii tii di köndë, nöo mi kë i mbei de sindo a i bandja, wan u de a i leti maun së, di otowan a i töötömaun së.”

²²Hën Masa Jesosi hakisi ën taa: “Wë mujëë o, fa i ko begi mi di soni aki, ma nöo i saandi i ta begi mi nö?”

Hën a bia fan ku de tu baaa, a taa: “Womi, di soni di de lai da mi u mi bebe aki, nöo un sa bebeën tu ö?”

Nöo hën de taa: “Aai, Masa, u sa bebeën.”

²³Hën a taa: “Awa, wë woon bebe wan pikiwan fëen tuu o. Ma haika e. Ee a dë taa fii ko sindo a dee hebi kamian a mi bandja dë, nöo an dë a mi aki fu mi sa mbei buka ku unu nëen e. Biga dee sëmbë dee mi Tata a liba ala buta, nöo de nöo sa feni dee lö kamian naandë.” Sö Masa Jesosi piki de.

Aki ta lei ambë o hei a di tii u Gadu dendu.

²⁴Wë nöo di u otowan ko jei fa de tu baaa bi fan dë, nöo hati fuu ko boonu ku de seei.

²⁵Nöö hën Masa Jesosi kai hii u tuu ko nëën makandi, hën a fan ku u taa: “Womi, un haika e. Fa dee hedima u di goonliba aki ta tii köndë, nöö de ta masa sëmbë ta buta de a de basu, nöö dee sëmbë dee dë a de basu dë seei ta masa oto sëmbë tu ta buta a de basu. A sô wan fasi wë dee hedima u goonliba aki ta tja köndë.

²⁶“Ma nöö unu, wan musu dë sô e. Nönö. Biga ee wan fuunu kë ko heima a di Njunjun Tii u Gadu aki, nöö i musu saka i seei da di otowan fii. ²⁷Ee i kë ko fesima u dee otowan, nöö i musu ko dë kuma futuboi seei da de. ²⁸A di soni dë un musu ta djeesi mi e, dee sëmbë. Biga fa i si Mi di ko dë Libisëmbë Mii ko a goonliba aki, nöö ma ko fu sëmbë musu dini mi e, ma mi ko u miseei musu dini sëmbë. Mi ko u mi lasi mi libi seei paka paima fu sômëni hia sëmbë sa ko bunu ku Gadu.” Sô Masa Jesosi taki da u a di ten dë.

**Aki Masa Jesosi kula tu
bookowojoma.**

Maik. 10:46-52; Luk. 18:35-43

²⁹Nöö hën u ku ën ta waka nango tefa u go dou a wan köndë de kai Jelikou. Nöö fa u nango dë, na u wanwan e. Wanlö gaan hia sëmbë ta waka a Masa Jesosi baka gidjii kumafa de bi guwenti kaa, nöö hën u ta kumutu a di köndë.

³⁰Nöö di juu dë tu bookowojoma bi dë leti a bandja pasi naandë. Nöö di de jei taa Masa Jesosi hën ta pasa dë, nöö hën de seti bai dëën taa: “Masa gaantangi, na i da di bakamii u Könu Dafiti di bi musu

ko nö? Saa u ooo, saa u!” Sô de ta bai.

³¹Ma nöö dee hia sëmbë dee ta waka ku u dë ta gandji da dee bookowojoma taa: “Un kabuka naandë!” Ma de an haika seei. Awaa de ta bai taa: “Masa, ju di Heepima dë, u begi i gaantangi, saa u ooo! Heepi u!”

³²Nöö hën Masa Jesosi taanpu pii, hën a kai de.

Hën de ko dou.

Hën a hakisi de taa: “Andi un kë fu mi musu du da unu?”

³³Hën de taa: “Masa, u kë fii heepi u be u ko ta si soni.”

³⁴Nöö fa de fan dë, hën tjali u de kisi Masa Jesosi tee na soni, hën a tëndë maun nama a de wojo. Nöö hën wantewante dë, hën wojo u de limbo, de ko si soni gbegedee. Nöö hën de ta waka nango a Masa Jesosi baka, de ku dee hia sëmbë dë.

**Aki dee sëmbë ta wai ku Masa Jesosi
kuma wan könu.**

Maik. 11:1-11; Luk. 19:28-40; Joh. 12:12-19

21 Nöö u ku Masa Jesosi nango tefa u ko dou a wan köndë de kai Betifaigi. Di köndë dë dë zuntu ku Jelusalen, leti a di kuun de kai Oleifi Kuun bandja naandë.

Nöö hën Masa Jesosi kai tu fuu dee bakama fëen, ²hën a taki da de taa: “Womi, un go a di köndë a u fesi naandë e. Nöö te un go dou nöö woon si wan buliki dë taitai ku ën mii nëën bandja. Nöö un lusu de tja ko da mi.

³“Nöö ee a ko dë sô taa wan sëmbë ko hakisi unu taa: ‘Unse

un nango ku dee mbeti?’ nöö un piki ën taa: ‘Di Masa fuu, hën abi de fanöudu,’ nöö de o disa de da unu.” Sö Masa Jesosi fan ku de tu bakama te a kaba.

⁴Wë nöö fa i si di soni o pasa aki, nöö a o kai ku di soni wan tjabukama u Gadu bi sikifi gaanduwe a fesi, a taa:

⁵Un go taki da dee sëmbë u Jelusalen naandë,
leti a Sion dë seei, taa:
“Un luku di könu fuunu ta ko a unu a wan saapi fasi dë.
A dë sindosindo a wan buliki liba ta waka ta ko,
a wan buliki mii seei.”

Sö wë di tjabukama bi taki fu di könu Gadu o manda ko, nöö awaa a ta pasa.

⁶Nöö hën de tu bakama du leti kumafa Masa Jesosi manda de. Biga de nango te de go dou, hën de go si di buliki taitai ku ën mii nën bandja. ⁷Hën de lusu de hën de tei tja ko da Masa Jesosi. Nöö hën de jabi koosu a de baka, nöö hën Masa Jesosi subi «a di miii wan liba» ta waka nango a Jelusalen.

⁸Nöö di juu dë, hën dee hia sëmbë dee ta waka ku u naandë, hën de tei koosu jabi a di pasi liba, so sëmbë ta koti palo maun ta tuwë a di pasi u di buliki di Masa Jesosi dë nën liba musu waka a de. Bigi nöö de ta bigi ën sö.

⁹Nöö hën de ta waka nën baka ta waka nën fesi, te wan pisi hën de seti bai dëen taa:

Ke baa, u böö!
Di Gaan Könu fuu dou,
di Bakamii u Könu Dafiti di
Gadu bi paamusi u.

Masa Gaangadu musu dë ku i e!
Fa i si a manda i ko aki,
në fii musu bai te dou a Gadu
Köndë ala!

Sö dee hia sëmbë ta bai ta wai ta mbei piizii dëen.

¹⁰Nöö fa u mbei dë, nöö Masa Jesosi dou a Jelusalen kaa, nöö di juu dë köndë ta booko seei, sëmbë ta mbei wajawajawajawaja. Sëmbë ta hakisi taa: “Maingë, ambë ko aki?” ¹¹Hën de taa: “Ja jei ö? Jesosi u Nazalëti wë, di tjabukama u Gadu di ta dë a di pisiwata u Galilea, hën ko aki e, hën wë u ta wai ku ën sö.”

Aki Masa Jesosi jaka sëmbë puu a di wosu fëen Tata.

Maik. 11:15-19; Luk. 19:45-48; Joh. 2:13-22

¹²Nöö fa Masa Jesosi ko dou a Jelusalen naandë, nöö hën a go wante a di Wosu u Gadu. Nöö di a go dou, hën a si wanlö hia sëmbë sai naandë ta sei soni da dee wakama ta ko dë. De ta sei dee mbeti ku dee pomba sö dee de ta kii da Gadu ta paka paima. So sëmbë sai dë ta tooka möni. Nöö sö de buta di pisi kamian ko dë kuma wojowojo ta wooko möni te a hia a dee sëmbë ta ko dë.

Nöö hën di Masa Jesosi si sö kaa, hën hati fëen boonu seei. Hën a jaka dee sëmbë puu dë, a kandi dee tafa u de tuwë djolou a goon, a tötö dee bangi u dee sëmbë ta sei pomba dë tuwë ku baka a goon.

¹³Hën a gandji da de taa: “Wan bi jei fa Masa Gaangadu bi taki a di Buku ö? A taa di wosu fëen dë wan kamian ka sëmbë musu ta ko ta begi ën. Ma nöö unu tei ën buta ko tan kamian u fufuuma!”

¹⁴Nöo a baka u di dë, hën dee bookowojoma ku dee lan sëmbë u di köndë ko nëen naandë a di Wosu u Gadu, nöo hën a kula de te a kaba.

¹⁵Nöo di juu dë, wanlö mii sai dë eti ta kanda ta bai taa: “Gaantangi u di Bakamii u Könu Dafiti di Masa Gadu manda da u aki ooo!”

Ma nöo di dee Gaan Begima ku dee Sabima u Wëti ko si dee foombo wooko Masa Jesosi ta du dë, ku di fa dee mii ta kanda ta bai dëen a di Wosu, nöo hati u de ko boonu.

¹⁶Hën de taki dëen taa: “Fa dee mii ta bai ta kai olo dë, ja ta jei fa de ta taki ö? Ja o tapa de be de kabuka nö?”

Hën a piki de taa: “Awa, mi ta jei. Ma nöo wan bi lesi a di Buku u Gadu ö, taa Gadu ta buta dee piki mii u de gafëen, te dou ku dee mii a bobi tuu.”

Nöo hën di a taki sö, ¹⁷hën a kumutu disa de dë, nöo hën a go a di köndë de kai Betania. Naandë a duumi di ndeti dë.

Aki Masa Jesosi fan ku wan pau.

Maik. 11:12-14, 20-26

¹⁸Nöo di dobooko fëen, hën u ku Masa Jesosi kumutu a Betania fuu toona go a Jelusalen möön. Nöo di u dë a pasi nango, hën hangi ko kisi Masa Jesosi. ¹⁹Nöo hën a si wan fuuta pau leti a bandja pasi dë de kai figa, hën a go suku njanjan nëen faa musu njan. Ma nöo an feni. Uwii nöo di pau abi nëen hedi. Nöo hën a fan ku di pau taa: “Fa i si ma feni njanjan a i aki, nöo ja musu pai a di goonliba aki möön e.” Nöo di a fan sö, hën wantewante dë hën di pau uwii lenguwa waaa fiaa.

²⁰Nöo di u dee bakama ko si di pau taa a dëe, nöo soni fëen toobi u tumusi. Hën u hakisi Masa Jesosi taa: “Masa o, unfa a waka i fan ku di pau dë hën a dëe hesi sö?”

²¹Nöo hën a piki u taa: “Dee sëmbë, un haika e. Ee i ta biibi Masa Gadu ku hii i hati, nöo unu seei sa du sö tu e. Nöo na di dë nöo, ma möön gaan soni seei un sa du. Biga ee hën i taki da di kuun aki taa: ‘Hopo kumutu fii aki go a di ze,’ nöo a o du leti kumafa i taki dëen. ²²Biga ee i abi biibi a Masa Gadu tjika, nöo hiniwan soni di i begi ën nöo i sa feni ën nëen.”

Aki Masa Jesosi tai dee Dju hedima ku fan.

Maik. 11:27-33; Luk. 20:1-8

²³Nöo hën u toona go a di Wosu u Masa Gadu möön, nöo hën Masa Jesosi seti ta lei sëmbë. Te wan pisi hën dee Gaan Womi ku dee Gaan Begima ko nëen möön.

Hën de hakisi ën taa: “Ambë da i taki fii du dee soni i ta du aki?”

²⁴Hën a piki de taa: “Wë fa un hakisi di soni dë, nöo miseei o hakisi unu wan soni tu. Nöo te un piki mi, nöo miseei o piki unu unsë mi feni di taki.”

²⁵Hën a hakisi de taa: “Di dopu Johanisi bi ta dopu sëmbë, ambë bi butëen a ta du di lö wooko dë, Masa Gadu naa libisëmbë?”

Wë nöo fa a hakisi de naandë, hën de go a së go pakisei di soni go, de pakisei di soni ko, te de wei, hën de taa: “Wë unfa woo taki di soni aki? Biga ee u piki taa Masa Gaangadu hën mandëen, nöo a o hakisi u ee faandi mbei wa bi piki ën buka? Wë

nöö woo peka. ²⁶Ma nöö ee u taki taa libisëmbë hën mandëën nöö u musu fëëë, biga hii dee sëmbë u di köndë aki tuu tei Johanisi fu wan gaan tjabukama di Gadu seei manda ko. Möön bëtë fëën nöö un boo piki ën taa wa sabi.”

²⁷Nöö hën de go a Masa Jesosi hën de piki ën taa: “Wë di soni i hakisi u dë, nöö wa feni u piki i e.”

Hën a taki da de taa: “Wë di wan feni, nöö miseei tu, më sa konda da unu ambë da mi di taki u mi ta du dee soni mi ta du aki e.”

**Aki Masa Jesosi da wan
oto fu tu baaa.**

²⁸Hën a toona fan ku de möön taa: “Un haika, mi o taki wan woto da unu aki, nöö un pakisei ën bunu e.

“Wan tata bi abi tu womi mii fëën. Nöö hën a go a di möön gaan wan hën a taki dëën taa: ‘Womi o, baa, wë mi kë fii go a u goon tide go wooko e.’

²⁹“Nöö hën a taa: ‘Ambë? Mi ö?’ A taki aai. A taa: ‘Nönö, ma o go e.’

“Ma nöö hën a sai dë te wan pisi, di soni ko hati ën fu di a bi piki hën tata gaan buka sö, nöö hën a hopo go a di goon dendu go wooko.

³⁰“Ma nöö söseei di tata bi go a di oto womi mii fëën tu, hën a taki dëën taa: ‘Womi, mi kë fii go a u goon dendu go wooko tide e baa.’

“Nöö hën a piki ën taa: ‘Söö. Wë antoobi Taata, mi o go e.’ Wë ma nöö hën an go möönsö.”

³¹Nöö hën Masa Jesosi taa: “Wë nöö mi hakisi unu, de tu mii u di tata, di a fan ku de undi u de piki ën buka?”

Nöö hën de piki taa: “Wë di gaan wan, hën du kumafa di tata bi kë.”

Nöö hën Masa Jesosi taki da de taa: “Awa, sö a dë tuu. Nöö un haika e. Dee fufuuma u di köndë aki, ku dee jajo mujëë dee un ta mbei fa, nöö dee lö sëmbë dë sa ko a di Njunjun Tii u Gadu dendu möön hesi möön unu e. Biga de sabi kaa taa de an ta libi bunu. Ma nöö unu, un ta mbei kuma un ta piki Gadu buka, un dë bumbuu sëmbë kaa, nöö hën mbei a taanga da unu fuun saka unu seei a di tii u Gadu basu.

³²“Biga di Johanisi ko, nöö a bi ta lei unu unfa fuun libi ufö un sa ko bunu ku Gadu, ma nöö wan bi kë piki. Nöö hën dee sëmbë dee bi a’ poi në a di köndë, nöö de bia piki Johanisi hesihesi. Ma nöö unu, hii fa un si taa sö de ta piki, ma tökuseei wan bia piki ën buka möönsö. Un mbei taangajesi go dou te kisi fa u dë aki eti.”

**Aki Masa Jesosi da wan oto fu wanlö
hogihati wookoma.**

Maik. 12:1-12; Luk. 20:9-19

³³Nöö hën a tei wan woto konda da de möön, a taa: “Wan guduma bi dë e. Nöö hën a koti wan gaan goon hën a paandi di fuuta de kai doloifi nëën te a kaba faa musu ta mbei win. Hën a mbei wan peni te a kaba lomboto di goon. Nöö hën a diki wan baaku te a kaba mbei baki nëën, fu te di doloifi lepi nöö a di baki dë dendu de o ta makisëën ta mbei di win. Nöö hën a mbei wan hei wosu buta a di peni dendu u dee wakitima musu ta watji fufuuma.

“Nöö di a mbei hii dee soni tefa a kaba, hën a kai wanlô sëmbë ko nëën. Nöö hën a mbei buka ku de tefa a kaba taa de o ta wooko a di goon, nöö te juu kisi di fuuta lepi, nöö de o ta mbei win nöö hën ku de o ta paati ën.

“Nöö di di goon masa mbei di buka ku dee sëmbë te a kaba, hën a mbei wan lêisi go tee a wan oto köndë.

³⁴“Nöö hën a go dë ala teee juu dou di fuuta lepi. Nöö hën wë a kai wanlô futuboi fëën manda go a di goon, fu de go tei di win fëën a dee sëmbë tja ko dëën.

³⁵“Nöö hën wë de nango tefa de go dou. Ma nöö di dee sëmbë dee ta wooko a di goon si taa de ta ko, hën de buta ku de. Wan u de de fon tee a fika a dëdë ku libi maun. Di otowan hën de fon kii. Di otowan hën de naki ën ku sitonu kii.

³⁶“Nöö hën a baka u di dë, hën di goon masa toona manda oto sëmbë u de go möön go suku di win tja ko dëën. Nöö hën de nango tefa de go dou. Hën dee sëmbë dee dë a di goon du ku de leti kumafa i si de bi du ku dee fosuwan.

³⁷“Nöö a baka u di dë, nöö hën di goon masa taa: ‘Söö. Wë mi o manda di womi mii u mi seei go awaa. A kandë te dee sëmbë si ën, nöö de o abi lesipeki fëën, di a dë mi mii.’

“Nöö hën a manda di womi mii fëën go gbolo. ³⁸Ma di dee sëmbë dee dë a di goon si taa hën ta ko dë, nöö hën de taa: ‘Söö. Wë di sëmbë a’ di goon, luku di womi mii fëën ta ko dë e.’

“Nöö hën de kuutu ku deseai taa: ‘Te di masa dëdë nöö di mii i si

naandë, hën o ko tei di goon aki puu a u maun. Nöö un sabi nö? Un boo kii ën puu aki wante, nöö di goon o fika da u wanwan.’

³⁹“Nöö hën wë di womi mii ko dou. Nöö hën dee sëmbë kisi ën tja go a döösë u di djai, hën de kii ën gbegede puu dë.”

Sö wan woto Masa Jesosi konda da de te a kaba.

⁴⁰Hën a taa: “Wë nöö fa dee soni pasa dë, nöö te di goon masa ko, andi un mëni taa a o du ku dee sëmbë naandë?”

⁴¹Hën de taa: “Höön, wë di soni naandë dë u taki ö? A o sitaafu de ku wan gaan hogi sitaafu di fiti de nöö a o kii de. Nöö a o da oto sëmbë di goon di a sabi taa a sa feni wini fu di goon fëën a de.”

⁴²Nöö hën Masa Jesosi hakisi de, a taa: “Wan sabi fa de taki a di Buku u Gadu nö? De taa:

Dee sëmbë ta mbei sitonu wosu, de si wan sitonu taa an bunu, nöö hën de tuwëen a kapëë.

Ma nöö bakaten, hën di sitonu dë ko di mama posu u di wosu.

Masa Gadu seei wë du di soni sö, nöö a dë wan gaan foondo soni da u.

Sö wë di Buku taki.

⁴³“Nöö mi taki da unu taa Masa Gadu an o biinga ku unu möön e, faa buta unu a di Tii fëën basu möön. Nönö. A o disa unu, nöö a o tei wanlô oto sëmbë buta a di Tii fëën di a o sa feni wini a de.

⁴⁴“[Biga di soni Gadu buta taa a bunu, nöö hën un feni taa an bunu kwetikweti, leti kuma di sitonu de bi tuwë dë.] Nöö un sabi fa di sitonu

naandë dë nö? Ee un kai nëen liba nöö woon booko pisipisi, ma ee di sitonu hën kai a unu liba nöö lala a o lala unu finufinu kaba a sösö fiaa.”

⁴⁵Wë nöö fa Masa Jesosi fan dë, nöö dee Gaan Begima ku dee Faliseima jei, nöö de sabi taa de wë a tjökö ku di fan a fan dë, nöö hati u de boonu tee. ⁴⁶Nöö de kë kisi ën tja go buta a dunguwosu, ma fu di de fëëë lanti hën mbei de an du sö. Biga hii sëmbë ta tei Masa Jesosi u wan gaan tjabukama u Gadu seei.

Aki Masa Jesosi da wan oto fu wan tööu wosu.

Luk. 14:15-24

22 ^{1,2}Nöö hën Masa Jesosi toona tei wan woto möön konda faa lei u fa di Njunjun Tii u Gadu dë.

A taa: “Wan könu abi wan womi mii fëen o tööu, nöö hën a kai sëmbë a fesi fu te di daka dou nöö de ko a di tööuwosu. Nöö hën a seeka soni te a kaba këë. ³Nöö hën a manda dee futuboi fëen fu de go piki dee sëmbë dee a bi kai dë taa wë aan soni, di daka hën a dou. Be de ko a di tööuwosu ko njan di gaan piizii.

“Nöö hën dee futuboi go, hën de da di buka te de kaba. Ma nöö dee sëmbë a bi kai dë, de an kë ko. De an dë a di soni dë seei.

⁴“Nöö hën di könu manda wanlö oto futuboi fëen möön taa be de toona go taki da de taa a seeka hii soni tuu kaa. Dee gaan kau, ku dee kau mii dee a bi kijja buta naandë fu de fatu tjika u de njan di daka, nöö a kii de tuu kaa seeka boi. Nöö

be de ko a di piizii. Sö a manda taki da de.

⁵“Ma nöö fa dee futuboi go da di buka te de kaba naandë, hën dee sëmbë tjëkë ahwa maun da de taa de an dë a di soni dë. Hën wan u de hopo go fëen nëen goon dendu, di otowan go fëen a möni wooko.

⁶Nöö dee sëmbë dee fika, hën de hopo, hën de kisi dee futuboi u di könu hën de du hogihogi ku de te a tjika de, hën de kii de puu dë gbelin.

⁷“Nöö hën di könu jei taa sö wan soni, nöö hën hati fëen ko boonu seei tee na soni. Hën a kai wanlö sodati fëen, hën a manda de go kii dee sëmbë dee bi kii dee futuboi fëen, hën de booko di köndë, de suti faja nëen tjuma gbegedee.

⁸“Nöö hën wë di könu toona kai wanlö oto futuboi u de ko nëen, hën a taa: ‘Wë un luku. Dee soni u seeka buta dë fuu njan di piizii, nöö u kaba u seeka de gaanduwe kaa e, ma dee sëmbë dee mi kai u de ko nöö de hogi poi. An fiti u de ko njan di piizii aki möön.

⁹“ ‘Wë nöö un sabi nö? Un go a di köndë nöö un paaja waka a hii dee sitaati tuu, gaan wan ku piki wan. Nöö hiniwan sëmbë di un si, nöö un kai ën taa be a ko a di tööuwosu aki ko njan.’

¹⁰“Nöö hën de paaja hii di köndë. Nöö hën de kai hii sëmbë dee de si kaa, bunuwan ku hogiwan tuu, hën de tja de ko a di piizii te di wosu fuu pöö ku sëmbë.

¹¹“Ma nöö di tööu bi abi wan wëti taa di könu seei o buta di koosu fii bisi ko a di tööuwosu. Nöö hën de dë a di piizii dendu te wan pisi nöö

hën könu ko u ko da de wodi. Nöo fa a ta da de wodi ta lontu dë, te wan pisi hën wojo fëen ko kai a wan sëmbë ko naandë. A dë fëen ku fëen seei koosu nëen sinkii gbolo. An bisi di koosu könu bi dëen möönsö.

¹²“Hën könu luku ën diin, a kai ën: ‘Womi.’

“A piki.

“A taa: ‘Unfa a waka i ko aki söndö i bisi di koosu di mi da i fii musu bisi?’

“Hën di womi dë pii. An sa piki na wan soni.

¹³“Nöo hën di könu manda dee futuboi fëen taa: ‘Un kisi di sëmbë dë tai ën maun ku ën futu te un kaba, nöo un vindëen go a döo a dungudungu ala, ka sëmbë dë a sitaafu ta bai ta këe ta djëmë nöömö.’”

¹⁴Sö wan oto Masa Jesosi taki da de naandë e. Hën a taa: “Nöo sö wë a dë e, dee sëmbë. Masa Gadu kai hia sëmbë u de ko, ma nöo biti sëmbë nöo ta ko nëen a di fasi di a buta faa tei de.”

Aki Masa Jesosi ta taki soni u lanti möni.

Maik. 12:13-17; Luk. 20:20-26

¹⁵Nöo fa Masa Jesosi fan te a kaba dë, hën dee Faliseima go a së go kuutu ku de na de unfa u de du de feni ën kisi tai ku dee fan a ta fan. ¹⁶Nöo hën de feni wan soni fu de hakisi.

Nöo hën de kai dee bakama u de, ku wanlö sëmbë u Könu Helodi paatëi, hën de manda de go a Masa Jesosi go hakisi ën di soni de pakisei dë.

Nöo hën de naki te de go dou. Hën de kai ën: “Mësitë o.”

Hën a piki.

De taa: “Wë u ko a i aki.”

A taki aai.

“Wë u sabi taa fa i dë aki, nöo i dë gaan bambuu sëmbë. Biga i ta konda dee soni u Gadu gbelingbelin da u leti kumafa de dë. Ja a’ toobi ku di fa sëmbë ta pakisei fii, hën mbei ja ta kwei di fan da u. Wë nöo hën i si u ko a i aki ko hakisi i wan soni, nöo di fa a dë nöo i piki u.

¹⁷“Fa di Gaan Könu a Loomë ta duwengi u fuu ta paka lanti möni aki, wë nöo unfa i si ën? A fiti fuu pakëen naa an fiti?” Sö de hakisi ën.

¹⁸Ma nöo Masa Jesosi sabi kaa taa politiki wë de ta naki ën sö, hën a piki de taa: “Un dee bödjëema aki, andi mbei un ta suku mi fuun tai ku fan sö? ¹⁹Wë un da mi wan kwëngëlë möni i si.”

Nöo hën de tei wan kwëngëlë möni tja ko dëen.

²⁰Nöo hën a hakisi de taa: “Wë ambë abi di në ku di fesi dë a di möni liba aki?”

²¹Hën de piki taa: “Di Gaan Könu.”

Hën a taa: “Nasö nö?”

De taki aai.

Hën a taki da de taa: “Wë nöo di soni di dë u könu nöo un da könu ën e, nöo di soni di dë u Masa Gaangadu nöo un da Masa Gaangadu ën.” ²²Nöo fa a piki de dë, nöo a bigi da de seei. De an bi mëni taa sö a bi o piki de a sö wan köni fasi te de an sa feni soni u taki möön. Nöo hën de kumutu disëen dë, hën de go u de.

**Aki dee Saduseima ko hakisi Masa
Jesosi soni u di dëdë weki baka.**

Maik. 12:18-27; Luk. 20:27-40

²³Nöö hën di daka dë seei, hën wanlô sëmbë u di keiki paatëi de kai Sadusei ko a Masa Jesosi. Wë dee lö pei sëmbë naandë, de an kë biibi taa te sëmbë dëdë nöö di akaa fëen ta fika ku libi faa toona ko a di sëmbë sinkii a bakaten, be a weki baka.

Nöö fa de ko nëen dë, hën de hakisi ën taa: ²⁴“Mësitë o, de taa te sëmbë dëdë nöö a o toona weki baka. Wë nöö u ko hakisi i wan soni fëen fii piki u.

“Wë Mosesi bi da u wan wëti. A taa ee wan womi ku ën mujëe libi te nöö hën di womi dëdë söndö a pali ku ën, nöö di baaa fëen musu hoi ën suwagi, be a pali miii ku ën fu di baaa fëen böngö an musu kaba. Na sö nö?”

²⁵“Söö. Wë nöö de bi dë sëbën baaa womi a u mindi aki. Nöö hën di gaan wan u de tei wan mujëe. Hën de dë te wan pisi hën dëdë kii di womi gbolo, hën ku di mujëe an pai möönsö. Nöö hën di oto baaa hoi di mujëe. ²⁶Te di womi dë seei dëdë, an pali ku ën möönsö. Hën di u mbei dii hoi di mujëe. Tefa a dëdë an pai ku ën möönsö. Nöö sö hii dee sëbën baaa womi tuu libi ku di mujëe, ma na wan u de pali miii ku ën möönsö. ²⁷Nöö a baka u di dë, hën di mujëe seei ko dëdë tu.

²⁸“Wë nöö di soni u kë hakisi i, hën da ee sëmbë dëdë de ta weki baka, nöö unfa di soni o pasa te de tuu weki baka? Undi u dee sëbën baaa o abi di mujëe? Biga de tuu bi

libi ku ën.” ²⁹Nöö hën Masa Jesosi piki de taa: “Wë un ta tei di taki a wan föutu fasi poi e, fu di wan saandi Gadu Buku taki, nöö wan sabi un kaakiti Gadu abi tu. ³⁰Biga tee sëmbë dëdë weki nöö manu ku mujëe soni an o dë möön e, ma hii sëmbë tuu o dë kuma dee basia u Masa Gaangadu köndë.

³¹“Ma nöö fuu taki a di fa sëmbë ta dëdë weki baka dë, nöö wan ta lesi a di Buku u Gadu fa Gadu bi fan ku Mosesi a di faja dendu ö? ³²A taa: ‘Mi da di Gadu di dee gaan sëmbë fii ta begi, de Abahamu ku Isaki ku Jakopu.’

“Wë wan jei ö? An taa, ‘Mi da di Gadu di de bi ta begi,’ ma a taa ‘Mi da di Gadu de ta begi.’ Wë nöö Masa Gaangadu an dë di Gadu u dëdëdëdë sëmbë e, ma a dë di Gadu u libilibi sëmbë. Wë nöö hën da Abahamu ku Isaki ku Jakopu, di akaa u de dë ku libi a wan kamian eti, nasö nö? Nöö faandi mbei wan kë piki taa tee sëmbë dëdë nöö de dë ku libi eti?”

³³Wë nöö di dee hia sëmbë sai dë jei fa Masa Jesosi piki dee Saduseima, nöö a bigi da de te na soni.

**Aki Masa Jesosi ta lei undi u dee
wëti u Gadu da di möön hebi wan.**

Maik. 12:28-34; Luk. 10:25-28

³⁴Nöö di dee Faliseima ko jei taa sö Masa Jesosi wini dee Saduseima a fan, nöö hën de toona hai ko makandi möön ko ta suku soni möön u de go kisi ën. ³⁵Te de kaba nöö hën de go nëen.

Nöö de bi abi wan fiafia lei wan a de dendu di sabi Dju wëti finifini,

nöö hën o fan di fan. ³⁶Nöö hën a kai ën taa: “Mësitë.”

A piki.

A taa: “Wë nöö fa Mosesi sikifi dee wëti u Gadu buta a di Buku, nöö undi u de da di möön hebi wan u de tuu?”

³⁷Hën a piki de taa: “Di möön hebi wan ö? Hën da i musu lobi Gadu i Masa te dou ku hii i hati ku hii i akaa ku hii di pakisei fii di i abi. ³⁸Hën da di möön hebi wan u hii dee wëti tuu. ³⁹Ma nöö wan otowan dë leti nën baka, hën da i musu lobi di otowan fii leti kumafa i lobi i seei. ⁴⁰De tu wëti dë, de dë a fesi u hii dee otowan tuu. Biga hii dee wëti Mosesi ku dee tjabukama bi kisi a Gadu tuu, de tuu ta hëngi a de tu wëti naandë e.”

Sö Masa Jesosi piki de.

Aki Masa Jesosi tai dee Faliseima ku wan hakisi.

Maik. 12:35-37; Luk. 20:41-44

⁴¹Wë nöö di dee Faliseima dë a Masa Jesosi dë kaa, nöö hën a bia hakisi de wan soni awaa. ⁴²A taa: “Wë miseei o hakisi unu wan soni. Unfa un ta mëni u di Könu de kai Keesitu, di Gadu bi paamusi taa a o manda ko? Ambë bakamii a musu dë?”

Hën de taa: “Wë a musu dë wan bakamii u Könu Dafiti.”

⁴³Hën a taa: “Na sö nö? Wë nöö unfa a waka Dafiti seei kai ën ‘Masa’, ee bakamii fëen nöö a o dë? Biga i sabi fa di Buku taki. Di Akaa u Gadu ko a Dafiti liba nöö hën a taki wan soni u di Paamusi Könu taa:

⁴⁴Masa Gadu taki da mi Masa taa:

‘Ko sindo a mi letimaun së aki ta luku te mi buta dee felantima fii a i basufutu.’

Na sö Dafiti bi taki ö?

⁴⁵“Wë nöö andi Dafiti kë taki ku di soni dë? Biga ee di Paamusi Könu o dë hën bakamii nöö, unfa a o sa dë hën Masa möön?” Hën di soni dë Masa Jesosi hakisi dee Faliseima.

⁴⁶Ma nöö fa a hakisi de di soni dë, na wan u de saanfa u piki ën möönsö. Nöö hën mbei fu kumutu a di ten naandë, nöö na wan sëmbë abi hati u go hakisi Masa Jesosi soni u de sa kisi ën möön.

Aki Masa Jesosi bai helu da dee hedima u keiki ku dee Faliseima.

Maik. 12:38-40; Luk. 11:37-52, 20:45-47

23 Nöö a baka u di dë, hën Masa Jesosi fan ku u dee bakama fëen ku dee hia sëmbë dee sai dë tuu. A taa: ²“Un haika e, dee sëmbë. Wan si fa dee Sabima u Wëti ku dee Faliseima ta libi ö? De buta deseei a di kamian di Mosesi bi abi ta lei sëmbë dee wëti u Gadu. ³Nöö fa un jei de ta fan dë, nöö un musu piki de tuu. Ma nöö wan musu suku u djeesi de a di fa de ta libi e. Nönö, biga de an ta libi kumafa dee wëti ta taki. ⁴Nöö de ta lai wëti tee a hia da unu fuun musu ta tjai, ma de seei an ta tja wan pikiwan fëen seei.

⁵“Nöö fa dee lö sëmbë dë sai dë, nöö hiniwan soni di de o du kaa nöö de ta du ën fu sëmbë wojo musu si de taa de dë bumbuu sëmbë. Biga Gadu bi taki taa i musu sikifi dee wëti fëen buta a i mindifesi ku i maun fu ja musu fëëkëtë de. Ma nöö dee lö sëmbë dë, de ta mbei gaan gindi dosu te de

kaba ta sikifi Gadu wëti te a hia lai nëen ta tai buta a de mindi fesi ku de maun te de kaba fu sëmbë musu si de taa aai, sò de ta biibi Gadu tjika.

“Sösei Masa Gaangadu bi taki taa te de o nai di koosu u de, nöö de musu nai ën ku jëkëjëkë a buka. Ma nöö de ta nai gaan langalanga jëkëjëkë te pasa maaka fu hii sëmbë musu si taa sò de ta biibi Gadu hebi tjika. Ma an dë sò a de hati. Un si ö?”

⁶“Nöö fa i si de sai dë, ee de o go a wan piizii ee nasö de go a keiki, nöö de lobi u sindo a dee möön hei kamian fu hii sëmbë wojo musu ta kai a de. ⁷Nöö te de o go a wojowojo ee nasö a wan oto kamian a lanti dendu, nöö de lobi u sëmbë musu ta da de wodi a lanti dendu dë ta kai de ‘Munëli, Munëli.’ A ta suti da de seei.

⁸“Wë ma nöö mi taki da unu taa na sò un musu libi e, dee sëmbë. Biga un tuu dë baaa ku baaa makandi. ^{9,10}Nöö wan musu buta unu seei hei möön sëmbë fu de ta ko ta kai unu ‘Munëli’ ee nasö ‘Taata,’ ee nasö ‘Masa.’ Di fa dë an bunu e! Biga wan kodo Masa nöö un abi, ku wan kodo Tata, hën da Masa Gaangadu di dë a liba. Nöö wan kodo Mësitë nöö un abi hën da di könu di Gadu bi paamusu taa a o manda ko. Nöö wan musu tei libisëmbë buta a dee lö kamian dë e, nöö wan musu hopo unu seei buta a dee lö kamian dë tu. Nönö.

¹¹“Ma nöö ee wan fuunu kë dë fesima, nöö i musu saka i seei ko dë kuma futuboi u dee otowan fii.

¹²Biga ee wan sëmbë i ta suku u

hopo i seei, nöö Gadu o booko i saka. Ma ee i saka i seei, nöö Gadu o buta i möön hei.”

¹³Nöö hën Masa Jesosi gandji da dee hedima u Dju awaa, a taa: “Mi bai helu da unu e, un dee Sabima u Wëti ku un dee Faliseima aki, un bödjëema unu! Fa un sai naandë, wan ta ko a di Njunjun Tii u Gadu dendu möönsö, nöö dee sëmbë dee dë fa u ko nëen nöö un ta tapa di pasi da de tu. Un ta tapa di döö seei a de fesi u de an musu denda ko a dendu.

[¹⁴“Nöö mi toona bai helu da unu möön e, un dee Sabima u Wëti ku un dee Faliseima naandë, un bödjëema unu! Biga te un si wan mujë manu fëen dëdë a fika a ganda, nöö un ta tei dee gudu fëen ku hii dee soni dee dë nëen wosu tuu ko fuunu. Nöö naandë seei un ta dë ta begi gaan langa begi, ta mbei taa un dë bumbuu sëmbë poi. Fa un ta du dë, nöö mi taki da unu taa woon kisi wan gaan sitaafu fëen a Gadu e.]

¹⁵“Nöö mi bai helu da unu möön e, un dee Sabima u Wëti ku dee Faliseima aki, un bödjëema unu! Biga fa i si un sai dë, nöö un ta waka hii di mundu fuun feni ee wan kodo sëmbë seei hai tjika ko a unu së. Nöö te un wini ën kaa, nöö un ta butëen ko tu toon didibi möön leki fa un sai dë.

¹⁶“Nöö mi bai helu da unu möön e, un dee bookowojoma dë. Biga fa un sai dë, un ta suku u ta lei otowan pasi ma unu seei wan ta si di pasi möönsö.

“Biga un taa ee wan sëmbë i tei di Wosu u Masa Gadu soi, nöö di soi

dë aan kaakiti. Ee i poi ën seei nöö an o kisi i. Ma ee i tei di goutu di dë a di Wosu soi, nöö hën a' kaakiti tjika fu di soi kisi i. Sö di lei fuunu di un abi, sö a dë. ¹⁷Wë un dee bookowojoma dë, unfa un du don sö? Biga di goutu ku di Wosu u Masa Gadu, undi u de möön hebi? Na di Wosu nö? Nöö fu di di goutu dë a di Wosu dë, hën mbei a ko dë wan hebi soni, na sö nö?

¹⁸“Söseei tu, un ta lei sëmbë taa ee de tei di begitafa soi, nöö di soi aan kaakiti tjika. Ma ee i tei di soni de tja ko buta a di tafa dë soi, nöö hën abi kaakiti, di soi o kisi i ee i booko ën. Na sö un ta taki ö? ¹⁹Wë nöö un wisiwasi di dë? Biga di soni de tja ko buta a di tafa, nöö nëën hebi e. Ma di begitafa hën hebi, nöö te i tja di soni ko buta a di tafa liba ufö a o ko wan hebi soni. ²⁰Nöö mi taki da unu taa, ee i tei di begitafa dë soi, nöö hën da i soi ku ën ku hii dee soni dee dë nëën liba tuu.

²¹“Nöö söseei tu, ee i tei di Wosu u Masa Gaangadu soi nöö hën da i ta soi ku ën ku hii dee soni dee nama ku ën tuu, te dou ku Masa Gaangadu seei tu di ta dë a di Wosu. ²²Nöö te i tei liba ala soi, nöö hën da i tei di könubangi u Masa Gaangadu a liba ala ku Masa Gadu seei di dë sindosindo nëën. Sö di soi fuunu hebi tjika.

²³“Nöö mi bai helu da unu möön e, un dee Sabima u Wëti, ku un dee Faliseima, un bödjëema unu! Biga hii dee soni un ta paandi fuun njan te dou ku dee pikipiki sii tuu, nöö de tuu un ta paati a teni pisi finifini nöö i ta da Gadu fëen pisi. Sö un ta mbei taa un ta hoi Gadu wëti

fini tjika. Ma nöö dee gaan wëti u Gadu kuma fii wegi soni luku a wan leti fasi, ee nasö fii abi tjalihati da otowan, ee nasö fii libi a wan leti fasi fu sëmbë sa futoou i, dee di dë wan ta kai de gaan soni möönsö. Nöö an bunu e! Biga ee i lobi u hoi wëti sö, nöö dee wëti dë tuu i bi musu hoi makandi söndö i disa hafu u de.

²⁴“Nöö mi bai helu da unu möön, un dee bookowojoma ta lei otowan pasi naandë. Biga un dë leti kuma wan sëmbë ee wan piki sundju kai a di wata fëen di a ta bebe, nöö a o hopo wante go maani ën puu te a kaba bifö a o bebëen. Ma ee wan gaan gindi mbeti dë a di wata nöö an o si ën möönsö. A o bebe di wata wiö. Nöö sö wan sabi u wegi soni tjika.

²⁵“Nöö mi bai helu da unu möön, un dee Sabima u Wëti ku un dee Faliseima, un bödjëema unu! Biga un ta wasi paabi fuunu ee nasö kan fuunu finifini a wëti fasi, ufö de sa limbo da unu tjika. Ma hii fu di dë, hati dendu fuunu an dë limbolimbo. A lai ku söso gihi ku langahati ku takufasi. ²⁶Un dee bookowojo Faliseima aki, un haika e! Un mbei hati fuunu ko dë limbolimbo, nöö hii dee döösë soni fuunu o dë limbolimbo tu.

²⁷“Nöö mi bai helu da unu möön e, un dee Sabima u Wëti ku un dee Faliseima aki, un bödjëema unu! Fa un sai dë, un dë leti kuma dee geebi de ta seeka feifi a döösë tee de ko dë wetiweti faan limbolimbo. Ma dendu u de lai ku dëdë sëmbë pondipondi fika bonu. ²⁸Sö un dë e, fa i si un sai dë. Biga un ta mbei

unu seei kuma gaan bumbuu sëmbë, ma hati dendu fuunu lai ku sösö ganjan ku bödjëë fasi ku hii pei hogi.

²⁹“Nöö mi bai helu da unu möön e, un dee Sabima u Wëti ku un dee Faliseima, un bödjëëma unu! Fa un sai naandë, un ta seeka dee geebi u dee fesiten tjabukama u Gadu, ku dee u dee oto sëmbë dee bi libi bunu a Masa Gaangadu wojo. Un ta bisi de te de hanso möön hii soni. ³⁰Sö un ta du e, nöö hën wë un sai dë ta taki taa ee unu bi dë a di ten u de ala, nöö wan bi o kii de kumafa dee gaan sëmbë fuunu bi kii de.

³¹“Ma nöö hii fa un taki dë seei, ma ee sëmbë wegì di fa un ta libi te de kaba, nöö de musu si taa un dë lalalala bakamii u dee gaan sëmbë fuunu dee bi kii dee tjabukama dë. Un djei de tumisi ku di hogilibi fuunu. ³²Nöö mi taki e, taa be un libi di hogilibi fuunu go dou nöö e, te nöö a o kisi di maaka di dee gaan sëmbë fuunu bi buta da unu.

³³“Nöö fa un hai ko zunta gidjii kuma sindeki lolulolu na akata dë, nöö un sabi taa un sa lusu kule go te de an o kisi unu tuwë a di didibi faja nö? ³⁴Wë nönö e! Un haika, mi o toona manda wanlö oto tjabukama ko a unu möön, ku fusutan sëmbë. Bumbuu leima seei mi o manda da unu leti kumafa Masa Gadu bi manda ko da dee gaan sëmbë fuunu a fesiten. Nöö hafu u de woon peka a lakpa pau kii, hafu u de woon kii a oto fasi, hafu u de woon fon a dee keikiwosu fuunu, hafu u de woon ta buta ku

de ta jaka ta puu a köndëköndë kuma dagu. Sö woon du ku de tjika.

³⁵“Nöö hën mbei mi taki da unu taa hii dee bumbuu sëmbë u Gadu dee de bi kii a goonliba aki tuu kaa, de tuu o fika a unu liba e, kumutu na Abeli te dou a Sakaliasi di mii u Belekia di de bi kii a di Wosu u Masa Gadu ganda mindi. ³⁶Hii di hebi u de tuu o kai a un dee hogi sëmbë ta libi a di ten aki liba e.” Sö Masa Jesosi fan ku dee hedima u Dju naandë.

Aki Masa Jesosi ta këë da Jelusalen.

Lk. 13:34-35

³⁷Nöö di a fan sö te a kaba, nöö hën wan gaan tjali kisi ën u di köndë. Hën a taa: “Ee aai, Jelusalen, Jelusalen, a i ganda mindi aki de vinde sitonu naki dee sëmbë kii, dee Gadu bi manda. Hii dee tjabukama tuu de kii a i aki. A tjali e. Sömëni pasi mi bi hangì fu mi kai dee sëmbë fii ko a mi, kumafa wan ganian mama ta kai hën miifu de ko nëën hanza basu faa tjubi de. Ma nöö de an bi kë ko möönsö. ³⁸Da a ko dë taa wë heepi an dë. Nöö mi o disa unu be un libi kumafa un kë e, be di kamian fuunu aki booko kaba a sösö.

“Biga mi disa unu fuun bai sabi sö. ³⁹Nöö mi taki e, te di daka dou u mi toona ko möön, nöö woon dë kabakaba fuun tei mi awaa. Nöö woon toona bai kumafa un bi bai dë kaa taa: ‘Gaantangi u Gadu u di sëmbë a manda da u aki. Gadu musu dë ku ën.’ ”

Sö Masa Jesosi fan te a kaba di ten dë.

**Aki ta lei dee maaka u te di ten u dë
aki o kaba.**

Maik. 13:1-31; Luk. 21:5-33

24 Nöo hën di a ta kumutu a di Wosu u Masa Gadu a Jelusalen dë faa go, nöo hën u dee bakama fëen ko nëen ko hakisi ën taa: “Masa o, ja si fa dee wosu fu di keikipisi aki waiti nö?”

²Nöo hën a taa: “Awa, ma fa i si de hanso seei, ma wan daka ta ko di na wan u dee gaan sitonu i si aki o fika oto a oto liba möön e. De tuu de o booko tuwë a goon paaja fanjanfanjan.”

³Nöo hën a kumutu dë, hën a go a di kuun de kai Oleifi Kuun go sindo. Nöo hën u ko nëen naandë u wanwan hën u hakisi ën taa: “Masa, wë di soni i taki dë, na un juu ten a o ko pasa? Nöo un maaka joo lei u tu, fuu sa sabi di juu di joo toona ko baka ku di juu di ten u dë aki o kaba?”

⁴Nöo hën Masa Jesosi piki u taa: “Söo. Wë a bunu fuun sabi ën tuu e, fu sëmbë an sa ganjan unu. ⁵Biga di juu dë, nöo sëmëni sëmbë o hopo ta tei mi në taa de da di Paamusi Könu, nöo a di fasi dë de o ta kisi sëmëni sëmbë ta ganjan.

⁶“Nöo un haika e. Te di juu ta kisi, nöo woon ta jei taa: ‘Feti dë aki,’ te wan pisi, ‘Feti dë ala.’ Nöo wan musu panta e, biga dee lö soni dë musu ko pasa ufö. Ma nëen da di kaba eti e. ⁷Di juu dë, nöo wan köndë o hopo go feti ku di oto köndë, wan könu o hopo go feti ku wan oto könu, gaan hangi o ko, goonliba o ta seki, kamian o ta bai ta latja. ⁸Nöo di dë hën da di seti

nöo fu di gaan fuka ten di dë u ko. A o dë leti kuma te bëë seti njan wan mujëë faa pai. Sö dee fuka dë o ta lei taa di juu zuntu fu di ten u dë aki musu kaba.

⁹“Nöo di juu dë, de o seti du ku un dee sëmbë u mi tu. De o buta unu a sëmbë maun u de sitaafu kii. Hii sëmbë o ta buuse unu fu di un nama ku mi hedi. ¹⁰Hën wë mbei hia sëmbë o bia baka, de an o a’ biibi a mi liba möön. Nöo di juu ten dë, di libi o hogi tee. Sëmbë o ta tja de na de go sei, de o ta buuse deseei te na soni. ¹¹Nöo sëmëni sëmbë o hopo ta konda taa de da tjabukama u Gadu, nöo de o ta ganjan hia sëmbë ta kisi ta hai tja ko a de së.

¹²“Nöo fa dee sëmbë u di ten dë o libi hogi ku deseei tjika dë, nöo gaan së u de an o lobi de na de möön e. ¹³Ma nöo dee sëmbë dee o tai hati ta biibi a Gadu tee dou di kaba pisi, nöo de o feni di libi u teego. ¹⁴Ma nöo di bunu buka u di Njunjun Tii u Gadu musu paaja te dou hii goonliba e, be hii föluku musu jei. Nöo baka u di dë ufö di ten u dë aki o kaba.

¹⁵“Nöo te wan pisi, nöo woon si di gaan hogi di di tjabukama u Gadu de kai Daniëli bi taki e. Di hogi dë, Masa Gaangadu an sa si ën a wojo seei, kwetikweti, biga hën ta biinga u poi hii bumbuu soni kaba a sösö gbegedee. Nöo di hogi dë o hopo ën seei buta leti a di kaba apaiti kamian u Masa Gaangadu Wosu, ka hën wanwan bi musu dë. Sö a o hopo ën seei tjika. (Nöo fa u sikifi ën aki, nöo di sëmbë di ta lesi, nöo be a buta mëni nëen bunu faa musu fusutëen.)

¹⁶“Nöö te di soni u taki dë pasa, nöö dee sëmbë dee dë a Judea köndë aki nöö de musu kule hesihesi go tjubi a dee gaan kununu liba e. ¹⁷Ee wan sëmbë i dë a i wosu a baiko a liba ala, nöö i musu bazia wante kai a goon kule go tjubi. Ja musu bia go a i wosu dendu seei taa i nango tei soni fii tjaja go ku i. Nönö. Sö i musu biinga kule hesi tjika. ¹⁸Nöö dee sëmbë dee dë a goon dendu, sö nöö de musu kule wantewante go tu. De an musu go a wosu go tei koosu u de tjai. ¹⁹Nöö a o tjali möönsö o, dee sëmbë, da dee mujëë dë ku bëë ku dee dë ku miii a maun. Biga dee daka naandë o dë wan hebi daka seei da de.

²⁰“Nöö un musu ta begi Gadu taanga e, be di juu naandë an kisi i a kötö ten, ee nasö a saba daka di a’ tjina fii kule. ²¹Biga mi taki da unu taa, fu sensi di Masa Gadu mbei goonliba, nöö di lö gaan fuka dë an bi ko pasa wan daka eti. Nöö söseei tu an o pasa ufö di ten dë dou. Nöö fa a o pasa naandë, nöö an o pasa möön tu e. ²²Ka soni o hogi tjika dë, mi taki da unu taa ee Masa Gaangadu an tapëen hesi, nöö na wan sëmbë o dë ku libi a goonliba möön. Hii sëmbë seei tuu fiaa o dëdë kaba. Ma fu dee sëmbë dee Masa Gaangadu tei ko sëmbë fëen, nöö fu de hedi wë a o tapëen möön hesi.

²³“Söö. Nöö di juu dë, nöö wan sëmbë o ko taki da i taa: ‘Luku di Paamusi Könu leti naandë!’ Ma wan musu piki e. ²⁴Biga sömëni sëmbë o ta hopo ta ganjan sëmbë taa de da tjabukama u Gadu ee nasö de da

di Paamusi Könu. De o ta du gaan foondo soni ta bia sëmbë hedi ta hai tjaja ko a de së. Mi taki da unu taa ee a bi sa, nöö de bi o ganjan dee sëmbë fu Gadu seei tu, dee a bi tei kaa ko sëmbë fëen seei. Un si ö? ²⁵Nöö fa mi ta taki dee soni da unu aki, nöö mi ta taki de a fesi da unu fu buuja an musu kisi unu. Biga un bi jei de kaa.

²⁶“Nöö mi o toona bai unu wan pasi möön, kumafa i si mi bi bai unu dë kaa taa ee de ko taki da i taa: ‘Di Paamusi Könu ko e! A dë leti a sabana dendu ala!’ nöö wan musu kule go luku e. Biga na tuu. Ee de taa: ‘Haika, a dë leti tjobitjubi a wosu dendu dë,’ ma wan musu piki e. ²⁷Biga te mi ko, nöö an o dë wan tjobitjubi soni sö. Nönö. A o dë limbolimbo u hii sëmbë u goonliba sa si, leti kuma te gaangadu koti fajaja a di së u sonu kumutu nöö i ta si ën te a di së u sonu go tu. Sö nöö di ko u Mi di ko Libisëmbë Mii aki o dë e. An o dë seei u oto pena taki da oto, biga hii sëmbë o si mi kaa.

²⁸“Ja sabi fa a dë te soni dëdë pondi a wan kamian nö? Te wan pisi nöö joo si hia tingifou ta hai ta ko gidjii dë u de ko njan di soni. Wë sö nöö di ko u mi o dë u hii sëmbë sa si tu. An o dë a tjubi.

²⁹“Nöö a baka u di fukaten u bi taki dë, nöö wanlö gaan soni o pasa, leti kumafa di tjabukama u Gadu bi taki ën. A taa:

Di sonuwojo o dungu kankan.

Nöö di libawojo an o tuwë limbo möön tu.

Nöö dee teeja dee dë a liba ala, de o ta kumutu a de kamian ta puu ta kai.

Hii soni u mundu kaa o ta seki. Sö di tjabukama bi taki, nöö sö a o ko pasa a di ten u ta taki aki.

³⁰“Nöö di juu ten dë, de o si di maaka fu Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki te a liba ala, nöö hii sëmbë u di goonliba aki tuu o ta bai ta këë te na soni. Biga de o si mi ta koti faja ta ko a dee bundji dendu ala ku gaan kaakiti. ³¹Nöö fa mi o ta ko dë, nöö wan tutu o piki taanga. Nöö dee basia fu Masa Gaangadu köndë o ta waka ta pii hii dee sëmbë u Gadu tuu hai tja ko buta a wan kamian. De o pii de a hii kamian ka de bi dë, ee a sonu go, ee a sonu kumutu, ee a basusë, ee a libasë. Sö dee basia o hai de ko makandi.

³²“Söö dee sëmbë, be mi lei unu wan soni a di fuuta pau de kai figa. Te un si di pau dë toona ta buta njunjun uwii ta ko, nöö un sabi taa a deewei buka u dë, na sö nö? ³³Wë nöö so seei tu, te un si dee soni mi bi taki da unu aki ta pasa, nöö un musu sabi taa di juu kisi u Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki toona ko. ³⁴Nöö mi taki da unu seei gbelin taa dee lö sëmbë u di ten u dë aki, na de tuu o dëdë e, bifö hii dee soni mi taki dë tuu o ko pasa.

³⁵“Nöö fa mi ta fan ku unu aki, nöö mi taki e, taa hii soni u goonliba aki ku hii soni a liba ala tuu sa kaba a sösö, ma dee wöutu dee mi ta taki da unu aki, na wan u de seei o lasi kaba a sösö möönsö. Sö de dë tuutuu soni tjika.

Aki ta lei taa i musu dë seekaseeka da di kaba u di ten u dë aki.

Maik. 13:32-37; Luk. 12:41-

48, 17:26-30,34-36

³⁶“Ma nöö fa mi taki dee soni dë seei, ma na wan sëmbë sabi na un

juu ten de o pasa e. Dee basia u Gadu Köndë an sabi, nöö Mi di Mii u Gadu aki seei, ma sabi tu. Ma mi Tata a liba wanwan tö nöö sabi un juu de o pasa.

³⁷“Nöö leti kumafa un jei soni bi waka a di ten u Noa, nöö sö nöö soni o dë a di ten Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki o toona ko a goonliba. ³⁸Biga dee sëmbë u di ten naandë bi dë ta njan u de ta bebe ta tei mujëë ta da mujëë manu, tee dou di daka Noa go a di gaan sipi. ³⁹De an bi mëni seei taa sö wan hogi dë u ko miti de. Ma te u de kë mëni, nöö hën tjuba kai gbulululu singi di goonliba piiii, sawa de tuu fia tja go kii puu dë.

“Nöö mi taki da unu taa leti sö nöö a o dë a di juu ten mi o toona ko a goonliba. ⁴⁰Biga tu sëmbë sa dë u de a goon dendu ta wooko, te wan pisi mi o ko tei wan u de tja go, di otowan o fika naandë. ⁴¹Tu mujëë o dë u de ta puu fania, te wan pisi mi tei wan u de tja go, di otowan fika. ⁴²Nöö hën mbei mi ta bai unu aki taa be un ta dë setiseti ta mëni mi e. Biga wan o sabi na un juu di Masa fuunu aki o toona ko a unu.”

⁴³Nöö hën Masa Jesosi toona taki wan oto soni u di ko fëën möön taa: “Di ko u mi o dë leti kuma te wan fufuuma go booko wan wosu a ndeti. Wë nöö di sëmbë di abi di wosu, ee a bi sabi un juu di fufuuma bi o ko, nöö a bi o dë ku wojo setiseti ta watji ën fu an ko booko di wosu fëën. Na sö nö? ⁴⁴Nöö hën mbei un musu ta dë setiseti e. Biga tee wan daka nöö mi o dou a unu liba vau sö, a wan juu di wan bi mëni seei taa mi ta ko.”

^{45,46}Hèn a taa: “Di juu dë o dë kuma te wan guduma o go a wan kamian. Nöö a o kai wan u dee futuboi fëen ko nëen faa musu butëen basi a dee otowan fëen liba. Hèn o ta seeka de ta da de njanjan kumafa a dë fanöudu, fu tee di juu kisi fu de masa toona ko.

“Wë nöö a o bunu seei da di lö futuboi dë e, ee a dë taa a ta du di wooko fëen a wan bunu fasi ku fusutan. ⁴⁷Biga tee di juu dou u di masa fëen toona ko, nöö a o si taa a wooko bunu. Nöö a o wai ku ën seei te a o buta hii gudu fëen tuu nëen maun faa musu ta seeka dëen nöömö.

⁴⁸“Ma ee di futuboi dë wan hogi sëmbë, nöö kandë a o pakisei nëen hati taa: ‘Wë fa di masa u mi ta hoi longi tjika aki, nöö kandë an o ko eti.’ ⁴⁹Nöö a o seti ta fon dee oto futuboi kuma hèn ta du hogihogi ku de. Nöö a o ta waka ku dee mati fëen ta njan ta bebe soni a kamiankamian ta döongö. ⁵⁰Nöö i sabi andi o pasa ö? Te wan pisi nöö di masa fëen o ko dou a wan juu di an bi mëni ën seei. ⁵¹Nöö mi taki da unu taa a o sitaafu di futuboi fëen naandë wan gaan hogi sitaafu e. Biga a o tuwëen go a di kamian ka dee bödjëema ta dë, nöö naandë a o dë ta tja fuka ta bai ta kai olo ta njan tanda fu nöömö.”

Sö wë Masa Jesosi taki da u di juu dë.

Disi da di oto u dee teni mujëe mii.

25 Nöö hèn Masa Jesosi taa: “Mi o konda wan oto woto da unu aki möön u lei unu fa di Njunjun Tii u Gadu dë.”

Hèn a taa: “Wë un sabi fa di guwenti dë kaa, u te wan womi ku wan mujëe o tööu. Dee wëndjë mujëe mii o go miti ku di womi fu de tei ën tja go tööu ku di mujëe. Na sö nö?”

“Wë nöö hèn wë de o hoi wan tööu, nöö teni mujëe mii bi musu go miti ku di womi a wan kamian, fu de tjëen ko a di mujëe. Hèn wë de seeka te de kaba, hèn de tei de lampu faja hèn de nango. ^{2,3}Ma nöö feifi u dee mujëe mii waka a wan don fasi. Biga de an tja oli möön leki di dë a de lampu kaa. ⁴Ma nöö de feifi otowan, de waka ku fusutan. Biga di de kumutu fu de go, nöö hèn de tja oli go ku de.

⁵“Nöö hèn wë de go sai dë ta luku di womi o tööu di tööu faa ko. Ma nöö a waka lati seei, hèn de sai dë tefa ndeti, hèn wë duumi tja de gbolo.

⁶“Hèn de dë te tuwalufu juu u ndeti, te u de kë mëni hèn de jei bai taa: ‘Un hopo! Un hopo seeka! Di womi ta ko e!’

⁷“Nöö hèn de teni mujëe mii panta hopo vu, hèn de kisi lampu u de valai seeka hesihesi.

⁸“Ma nöö dee feifi dee bi waka a don fasi dë, hèn de pidi dee otowan taa: ‘Mujëe gaantangi, u begi unu un da u wan piki oli fuu munjan maaun, biga faja fuu ta tapa.’

⁹“Ma nöö de piki de taa: ‘Wë nönö, mujëe, di fuu an hila tjika fuu da unu e. Be un go bai a dee wënkëma.’

¹⁰“Nöö hèn wë de feifi mujëe mii hèn de go u go bai oli. Nöö fa de go dë, hèn di womi ko miti ku de feifi mujëe mii dee bi fika dë, nöö hèn

de tjëen go a di tööuwosu. Nöö di de go dou, hën de tapa döo gbalai söötö, biga di juu pasa kaa u sëmbë musu ko a di piizii. Nöö hën de dë a di piizii wante.

¹¹“Nöö hën de sai dë tee wan pisi hën de feifi mujëe mii dee bi fika baka dë ko dou ko ta naki di döo ta bai taa: ‘Gaantangi o, dee sëmbë. Un ko jabi döo da u baa.’

¹²“Nöö hën di womi di abi di tööu hakisi taa: ‘Ambë da dee sëmbë ta bai ta kai mi dë?’ Hën a gandji da de taa: ‘Un go kumutu dë e! Ma sabi unu seei!’ ”

Sö wan oto wë Masa Jesosi tei konda da u te a kaba. ¹³Nöö hën a taa: “Hën wë mbei mi ta bai unu e, taa be un dë seei kabakaba hiniwanten. Biga wan sabi di juu di mi o toona ko a goonliba.”

Aki da di oto u wanlö sëmbë di bi musu wooko ku möni.

Luk. 19:11-27

¹⁴Nöö hën a toona tei wan oto woto konda da u möön, faa lei u fa di Tii u Gadu dë. A taa: “Wan guduma bi dë nëen köndë, nöö hën wë a o go a waka a wan oto köndë. Nöö di a o go, hën a kai dii futuboi fëen ko nëen, nöö hën a tei möni hën a paati da de fu de musu wooko ku ën dëen.

¹⁵“Wë nöö di fosuwan a buta feifi dusu nëen maun. Di u mbei tu a buta tu dusu. Di u mbei dii hën a buta wan dusu. Nöö fa a da de di möni peipei dë, nöö a da de ën leti kumafa a sabi taa de abi köni tjika fu de sa wooko ku ën. Hën a baka u di dë, hën a tei pasi hën a go.

¹⁶“Nöö fa di masa go dë, hën di futuboi di feni di feifi dusu dë, hën

a ta wooko ku ën tefa a toona feni feifi dusu möön buta nëen liba, a ko teni dusu. Sö di sëmbë dë wooko ku di fëen tjika. ¹⁷Nöö söseei di u tu, a wooko ku di fëen tee a feni tu dusu möön buta a di fëen liba, a ko fö dusu.

¹⁸“Ma nöö di u mbei dii, hën a tei di wan dusu fëen dë nöö hën a go diki baaku te a kaba, hën a bei ën buta a goon basu dë.

¹⁹“Wë nöö di masa u de go tan longi seei ufö a toona ko. Nöö di a toona ko, nöö hën a kai dee futuboi fu de ko konda dëen unfa de wooko ku di möni tjika.

²⁰“Nöö hën di fosuwan ko. Nöö hën a taki dëen taa: ‘Masa o.’ A piki. A taa: ‘Wë di feifi dusu i bi disa da mi aki nöö mi wooko ku ën e, tee nöö hën mi feni feifi dusu toona buta nëen liba möön. Nöö ja ta si ën aki nö? Mi tjëen ko da i.’

²¹“Hën di masa fëen wai ku ën seei. A taa: ‘Aai, womi, i dë wan sëmbë u futoou e. I dë wan bumbuu futuboi u mi seei. Wë nöö di i wooko sö bunu ku di piki soni mi bi buta a i maun dë, nöö mi o toona buta wan möön gaan soni a i maun awaa. Nöö be i fika ku mi aki e, be u tuu ta wai makandi.’

²²“Nöö baka u di dë, hën di u mbei tu hën a ko. Nöö hën a taa: ‘Wë, Masa.’ Hën a piki. A taa: ‘Wë i bi da mi tu dusu. Wë nöö mi wooko ku ën te nöö hën mi toona feni tu dusu buta nëen liba möön. Ja ta si ën aki nö? Mi tjëen ko da i.’

²³“Hën di masa fëen taki dëen taa: ‘Aai, womi, i dë wan sëmbë u futoou e. I dë wan bumbuu futuboi u mi seei. Wë nöö di i wooko sö bunu ku di piki

soni mi bi buta a i maun dë, nöö mi o toona buta wan möön gaan soni a i maun awaa. Nöö be i fika ku mi aki e, be u tuu ta wai makandi.’

²⁴“Nöö hën di u mbei dii nöö hën a ko dou. Hën a taa: ‘Wë Masa, wë fa i dë aki, wë nöö mi bi sabi taa i dë wan hogi sëmbë. I ta koti soni ka ja bi paandi. I ta pii ka ja bi jaa tuwë. ²⁵Nöö di mi sabi sö fii kaa, nöö mi fëëë e. Nöö hën wë mbei mi go diki baaku te mi kaba hën mi bei di möni fii. Nöö ja ta si ën kädë aki, mi tjëën ko da i.’

²⁶“Nöö di di sëmbë fan sö te a kaba, nöö hën di masa fëën hati boonu. Hën a gandji dëën te na soni, a taa: ‘Ju hogisonima, malëngëma ju! Di i bi sabi taa mi ta koti soni ka ma bi paandi, mi ta pii soni ka ma bi jaa tuwë, ²⁷wë nöö i bi sa tja di möni u mi tolooo go buta a banku. Biga mi bi sa feni wan piki wini nëën te mi ko.’

²⁸“Nöö hën a manda dee oto futuboi fëën taa: ‘Un go puu di wan dusu nëën maun naandë e, nöö un da di sëmbë di abi teni dusu ën. ²⁹Biga di sëmbë di bi abi te a hila kaa, nöö hën o toona feni te pasa maaka. Ma nöö di sëmbë di abi wan pikiwan nöö, nöö nëën maun de o puu di pikiwan a abi dë, be a fika ku sösö maun tjololoo.’

³⁰“Hën a taa: ‘Un go tei di sösö futuboi naandë puu a mi aki, nöö un tuwëën go a dungudungu ala, ka sëmbë ta tja fuka ta bai ta kai olo ta njan tanda fu nöömö.’ ”

Nöö sö wan woto Masa Jesosi tei lei u e.

**Aki ta lei fa Masa Jesosi o
kuutu sëmbë a bakaten.**

³¹Hën a toona fan ku u möön, a taa: “Te wan daka nöö Mi di ko

dë Libisëmbë Mii aki o toona ko a goonliba e, mi ku dee basia u Gadu Köndë tuu. Nöö fa mi o ko dë, nöö ku hii di hei u Masa Gadu di a abi, ku hën wë mi o ko e. Biga mi o ko fu mi ko sindo a di könubangi u mi, nöö di waiti u Gadu o ta koti faja a hii di kamian.

^{32,33}“Nöö di juu ten dë, nöö de o kai hii sëmbë u goonliba kumutu a hii dee köndëköndë tuu fia tja ko a mi fesi, nöö mi o paati de a tupei. Hafu u de o dë a mi letimaun së, hafu u de o dë a mi töötömaun së, leti kumafa dee sëmbë ta kiija mbeti ta paati dee mbeti u de, sikapu dë a wan së, kaabita dë a wan së.

³⁴“Nöö mi o taki da dee sëmbë dee dë a mi letimaun së taa: ‘Söö, wë un dee sëmbë Gadu limbo fesi da aki, un pasa ko tei di kamian fuunu a mi Tata köndë aki e, di i si a bi seeka buta dë gaanduwe da unu kaa bifö a seti mbei goonliba. ³⁵Biga di mi bi dë da hangi ta kii, nöö hën un da mi soni mi njan. Di dëewata bi ta kii mi, hën un da mi wata mi bebe. Di mi bi dë wakama, nöö hën un tei mi buta a unu wosu seeka. ³⁶Mi bi dë pënëpënë söndö soni a sinkii, hën un tei koosu da mi, mi bisi. Di mi bi siki hën wë un sölugu mi. Nöö di de bi tja mi go söötö a dunguwosu nöö hën un ko luku mi e.’

³⁷“Nöö fa mi o fan dë, nöö a o bigi seei da de. Nöö de o hakisi mi taa: ‘Wë Masa o, na un juu u bi si i a kamian hangi bi ta kii i, hën u da i soni fii njan? Na un juu u bi si dëewata ta kii i, hën u da i wata i bebe? ³⁸Na un juu u bi

si i kuma wakama a wan kamian hèn u tei i buta a wosu? Na un juu u bi si i söndö koosu a sinkii hèn u da i soni u bisi? ³⁹Na un juu u si i suwakisuwaki ee nasö a dunguwosu, hèn u bi ko luku i?’

⁴⁰“Nöö mi o piki de taa: ‘Haika e. Hii dee bunu dee i si un bi ta du dee sëmbë u mi tee dou ku dee kaba lagiwan tuu ala, nöö mi seei wë un bi ta du dee bunu dë e.’ Sö mi o piki de.

⁴¹“Nöö baka u di dë, nöö mi o bia fan ku dee dë a mi töötömaun së taa: ‘Un waka pasa kumutu a mi fesi dël! Fa di siba u Gadu kisi unu dë, nöö un kaba a sösö e! Nöö un go a di faja di ta kisi u nöömö, di de bi seeka da di didibi ku dee basia fëen. ⁴²Biga mi bi dë ku hangi ma wan bi da mi soni u njan. Dëewata bi kisi mi, ma wan bi da mi wata mi bebe. ⁴³Mi bi dë wakama a unu mindi ma wan tei mi buta a wosu. Mi bi dë pënëpënë ma wan da mi soni mi bisi. Mi bi siki, mi bi dë a dunguwosu, ma wan ko sölugu mi.’

⁴⁴“Nöö de o piki mi taa: ‘Aan, ma Masa o, a bigi da u poi. Na un juu seei u bi si i ku hangi, ma wa bi da i soni u njan? Na un juu u bi si i dë wata ta kii, ma wa bi da i wata fii bebe? Na un juu u bi si i kuma wakama ma wa bi tei i buta a wosu? Na un juu u bi si i söndö koosu a sinkii ma wa da i koosu fii bisi? Na un juu seei i bi dë suwakisuwaki ee nasö a dunguwosu, ma wa bi sölugu i?’ Sö de o hakisi mi.

⁴⁵“Nöö hèn mi o piki de taa: ‘Mi taki da unu seei gbelin, taa fa i si wan bi heepi dee sëmbë u mi te dou

ku dee kaba lagiwan seei, nöö mi seei wë i si wan bi heepi dë e.’ Sö mi o piki de.

⁴⁶“Wë sö wë i ta si taa dee takulibima o feni gaan sitaafu fu teego, ma nöö dee sëmbë ta libi bunu a Gadu wojo, de o feni di libi u teego.”

Nöö sö wan oto Masa Jesosi taki dë.

Aki dee felantima u Masa Jesosi ta kuutu u de kii ën.

Maik. 14:1-2; Luk. 22:1-2; Joh. 11:45-53

26 Nöö a baka u di dë, hèn Masa Jesosi kai u dee bakama fëen te u piki. Hèn a fan ku u taa: ²“Dee sëmbë, fa u dë aki tu daka nöö fika e, nöö di Pasika o kai. Nöö a dee daka ta ko aki de o kisi Mi di ko Libisëmbë Mii aki tja go buta a sëmbë maun u de musu peka mi a lakpa pau kii.” Sö wan soni Masa Jesosi taki da u.

³Wë nöö di juu dë kaa, nöö dee Gaan Begima ku dee Gaan Womi bi go dë a di wosu u di Kaba Hei Begima de kai Kajafasi. ⁴Nöö naandë wë de go sindo ta kuutu unfa de sa du de feni Masa Jesosi tja go kii.

⁵Ma so u de dë a di kuutu taa: “Dee sëmbë, un haika e. Ee woo du di soni aki, nöö wa musu du ën a di Pasika daka, biga di köndë o mbei wajawaja da u poi nöö woo abi hogi në a lanti.” Sö so u de taki a di kuutu dendu.

Aki wan mujëë du Masa Jesosi wan gaan bunu.

Maik. 14:3-9; Joh. 12:1-8

⁶Nöö di juu dë, u ku Masa Jesosi dë a di köndë de kai Betania. Nöö

hën u go a di wosu u wan womi de kai Simon di bi siki tjinasiki, go njan.

⁷Nöö hën u ta njan te wan pisi, hën wan mujëë ko dou ku wan hanse bata nëën maun ku wan gaan dii sumëësuti fatu nëën dendu. Nöö hën a waka tololoo ko a Masa Jesosi ka a dë a tafa naandë, hën a tutu di fatu nëën hedi te di fatu kaba këëë a di bata.

⁸Nöö fa a du ën dë, nöö di soni an bunu da u dee bakama u Masa Jesosi seei, nöö hën u sai dë ta guunjan di mujëë taa: “Wë andi a du dë maingë? Di gaan dii fatu dë sò hën a poi kaba a sösò nö? ⁹Biga a bi sa sei ën puu gaan hila möni, nöö de tei di möni paati da dee penama u di köndë.”

¹⁰Ma fa u ta fan dë, Masa Jesosi sabi kaa. Hën a hakisi u taa: “Ma dee sëmbë o, andi mbei un sai dë ta guunjan di mujëë u du? An du wogi e. Wan gaan bumbuu soni seei wë a du da mi aki. ¹¹Biga dee pootima o dë aki nöömö fuun ta sölugu, ma mi, ma o dë ku unu longi möön e.

¹²“Ma nöö boiti u di dë, i si fa di mujëë du dë ö? Fa a tutu di fatu a mi sinkii aki, nöö mi sinkii wë i si a seeka sò a fesi e, da di bei di de o bei mi abiti möön aki.

¹³“Nöö mi taki da unu taa a hii kamian u goonliba ka de o ta konda di buka u mi kaa, nöö sò de o ta konda di bumbuu soni di mujëë aki du da mi tu.”

Aki Judasi go a dee felantima u Masa Jesosi.

Maik. 14:10-11; Luk. 22:3-6

¹⁴Nöö fa u mbei dë, hën wan fuu de kai Judasi Isikaliotu hopo vu

disa u, nöö hën a waka tololoo go a dee Gaan Begima ka de ta kuutu dë, dee felantima u Masa Jesosi. Hën a go hakisi de taa: “Wë ee mi mbei möiti fuun sa feni Jesosi kisi, nöö andi woon paka mi?”

¹⁵Hën de taa: “Sö nö womi? Wë ee u da i diiteni pisi soofu möni, nöö a o tjika ö?”

Hën a taki aai.

Hën de tei di möni konda kpaakpaa te de kaba gbelin, hën de tëndë dëën. Hën a tei ën nöö hën a go. ¹⁶Nöö fu seti a di ten dë, hën a ta suku pasi nöömö unfa a sa du buta Masa Jesosi a dee felantima fëën maun.

Aki Masa Jesosi ku dee bakama fëën ta njan di Pasika.

Maik. 14:12-26; Luk. 22:7-23;

Joh. 13:21-30; 1 Kol. 11:23-25

¹⁷Wë nöö di gaan piizii de kai Pasika dë, nëën de ta njan di bëëë di de ta jasa söndö sooda, ¹⁸nöö sömëni daka longi de ta njan mën. Nöö a di fosu daka fëën de ta kii di sikafu mii njan. Nöö hën mbei u hakisi Masa Jesosi taa: “Masa o, naasë i kë fuu seeka kamian fuu ku i sa njan di daka?”

¹⁸Hën a taki da u taa: “Wë un haika. Un go a di köndë di dë leti a u fesi aki, nöö woon si sò wan womi. Nöö un taki dëën taa: ‘Di Mësitë taki e, a taa di juu Gadu buta dëën nöö a ko zuntu kaa. Nöö a taa a kë ko njan di Pasika aki a i wosu.’ Sö fuun taki da di womi e.”

¹⁹Nöö hën so fuu go hën de feni di wosu, hën de seekëën te de kaba fuu go njan.

²⁰Nöö hën di sapate hën u go sindo a tafa ta njan, Masa Jesosi ku

u dee tuwalufu bakama fëen tuu.

²¹Hën u dë te wan pisi, hën a fan ku u taa: “Mi taki e, taa wan fuunu dë leti a u dendu aki o tja mi go sei da dee felantima u mi.”

²²Nöö di a fan sô tefa a kaba, hën a hati u tee, a da u gaan pakisei. Nöö hën u ta hakisi ën taa: “Masa o, fa i fan dë, nöö a sa kë taa mi ö?” Sô u ta hakisi oto a oto baka.

²³Hën a piki taa: “Wan fuunu di i si mi ku ën ta munjan bëë a di wan kodo baafu paabi aki, hën wë o sei mi sô e. ²⁴Nöö a dë sô tuu taa dee tjabukama bi sikifi sômëni soni a fesi u Mi di ko Libisëmbë Mii aki, nöö de tuu musu pasa. Ma helu u di sëmbë di o sei mi aki. A bi möön bëtë hën mama an bi pai ën wan daka ko a di goonliba aki.”

²⁵Nöö fa a fan dë, hën Judasi seei hakisi ën awaa taa: “Wë Mësitë, ambë da di sëmbë? Mi nö?”

Hën a piki ën taa: “Leti kumafa i si i taki ën dë, nöö sô a dë e, womi.”

²⁶Nöö fa u dë a tafa ta njan naandë, te wan pisi hën Masa Jesosi tei wan bëë hën a da Gadu tangi te a kaba. Nöö hën a booko ën hën a tëndëen da u. Hën a taa: “Ja si fa mi booko di bëë aki ö? Hën da di sinkii u mi di o booko fu libisëmbë hedi. Un tei ën nöö un njan e.”

²⁷Nöö a baka u di dë, hën a tei wan kan win hën a toona da Gadu tangi möön te a kaba, hën a tëndëen da u. ²⁸A taa: “Un tei nöö un bebe e. Hën da di gadjabia u mi di mi o tuwë a goon fu Gadu sa mbei wan njunjun buka ku libisëmbë. Biga fa de o kii mi aki, nöö hën o mbei Gadu o puu hia sëmbë a bëë u dee hogi de bi du.”

²⁹Hën a taa: “Mi taki da unu e, taa te mi ku unu bebe win a di fasi aki möön, nöö di Njunjun Tii fu mi Tata hën seti kaa e.”

³⁰Nöö di u njan te u kaba kaa, hën u kanda wan kanda da Masa Gaangadu te u kaba, hën wë u hopo kumutu naandë ta waka nango a di kuun de kai Oleifi Kuun.

Aki Masa Jesosi ta taki da Petuisi andi o pasa.

Maik. 14:27-31; Luk. 22:31-34; Joh. 13:36-38

³¹Hën Masa Jesosi fan ku u, a taa: “Dee sëmbë o, a di ndeti i si aki seei nöö na wan fuunu o abi biibi a mi liba möön e. Un tuu o go disa mi. Biga a o pasa leti kumafa dee fesiten tjabukama bi sikifi buta a di Buku taa de o fon di sëmbë di ta luku dee sikafu, nöö hii dee sikafu tuu o kule paaja fanjanfanjan.

³²“Ma nöö mi taki e, te mi weki baka kumutu a dëdë, nöö mi o go dë a Galilea ta luku unu.” Nöö sô Masa Jesosi fan ku u tefa a kaba.

³³Ma nöö fa a fan dë, hën Petuisi piki ën wante taa: “Ambë, Masa! Aluwasi hii dee otowan aki tuu go disa i ma mi, aan juu seei di mi o disa i möönsö.”

³⁴Nöö hën Masa Jesosi piki ën taa: “Womi, fa mi o fan aki, nöö tuutuu soni mi o taki e. A di ndeti aki seei, ganian an o kanda ufö joo fia dii toon taa ja sabi mi, womi.”

³⁵Wë nöö Petuisi an sa jei di soni dë. A taa: “Aluwasi ee mi ku i musu dëdë makandi seei, ma ma o fia möönsö taa ma sabi i. Na seei.” Nöö fa Petuisi taki dë, nöö sô nöö u dee oto bakama tuu taki.

**Aki Masa Jesosi dē a di djai de kai
Gētiseimani.**

Maik. 14:32-42; Luk. 22:39-46

³⁶Nöö hën u ku Masa Jesosi nango tefa u go dou a wan djai de ta kai Gētiseimani. Nöö hën a taki da u taa: “Un sindo aki ufō e, nöö mi o go ala go begi.”

³⁷Nöö hën a tei Petuisi ku de tu mii u Zebedeosi, hën de ta waka nango te de go dou a wan kamian u di djai. Nöö hën gaan pakisei ko a Masa Jesosi liba te an saanfa u du. A ko dē seei fukafuka tee na soni.

³⁸Hën a taki da de taa: “Womi, fuka ku tjali fuu mi hati tee kuma a sa tja dēdē kii mi. Nöö un tan aki ta da mi taanga e.”

³⁹Nöö hën a waka go a fesi abiti sō, hën a kai tapa fesi a goon dē wante. Nöö hën a begi taa: “Ke Taata o, gaantangi mi begi i, di soni di i lai da mi u mi bebe aki, ee i sa puu ën da mi u ma bebëen nöö be i puu ën o. Ma nöö fa mi fan aki seei, ma na du di soni di mi kē e, ma be a pasa kumafa i kē.”

⁴⁰Nöö di a begi sō tefa a kaba, hën a hopo toona go a de dii womi dee a bi disa dē, nöö hën a si taa de ta duumi.

Hën a kai Petuisi te a piki a taa: “Womi, wan sa tan ku wojo ku mi di wan kodo juu langa aki seei nöö?”

⁴¹Wë un weki hoi wakiti e, nöö un begi taanga be di didibi an wini unu. Ma mi sabi taa hati fuunu kē du kumafa a fiti, ma wan taanga sō.”

⁴²Nöö hën a toona go begi di wan seei begi baka. A taa: “Taata, di soni di i lai da mi u mi bebe, nöö

ee an sa puu, nöö heepi mi be mi bebëen nöö. Biga di soni di i kē, nöö hën musu pasa.”

⁴³Nöö hën a toona ko a de dii bakama fëen möön, hën a si taa de toona ta duumi möön. Duumi nöö hebi a de wojo sō. ⁴⁴Nöö hën a disa de dē, hën a toona go begi di u mbei dii pasi, di wan seei begi te a kaba.

⁴⁵Nöö hën a toona ko a de dii bakama dē möön. Hën a fan ku de taa: “Duumi nöö un ta duumi ta böö sinkii sō nö baa? Wë ma nöö di juu kisi o. De sei Mi di ko dē Libisëmbë Mii aki da dee hogihatima kaa. ⁴⁶Nöö un hopo boo go e, biga di sëmbë di sei mi hën wë ta waka ta ko dē.”

Aki de kisi Masa Jesosi.

Maik. 14:43-50; Luk. 22:47-53; Joh. 18:3-12

⁴⁷Nöö Masa Jesosi an kaba u fan seei, nöö hën wë Judasi dou, hën ku wanlō gaan hila sëmbë. De ko ku feti lai e, de ko ku ufangi, de dē ku kodjo a maun. Nöö fa de ko dē, nöö dee Gaan Begima ku dee Gaan Womi wë bi manda de e.

⁴⁸Wë nöö Judasi di könkuma bi taki da de kaa taa: “Haika, mi o da unu wan maaka. Fa i si woo go dou naandë, nöö di sëmbë di i si mi o bosu, nöö hën da di sëmbë di un musu kisi e.” Sō wan buka a bi mbei ku de te a kaba.

⁴⁹Nöö fa de go dou naandë, hën a waka go a Masa Jesosi wante, hën a dëen odi taa: “Mësitë, odi o.” Hën a bosu ën a bandjajesi naandë kumafa di guwenti u di köndë bi dē te joo da wan sëmbë fii odi.

⁵⁰Hën Masa Jesosi taa: “Mati o, di soni di i ko aki fii ko du, nöö be i du

ën nöö e.” Nöö fa a fan dë, hën dee sëmbë kule voo ko kisi ën gbalau panjan gingin wante u de tja go.

⁵¹Nöö hën wan fuu dee bakama u Masa Jesosi hai di ufangi fëen valau puu a dosu hën a hiti go dë. Nöö hën a koti di futuboi u di Kaba Hei Begima jesi belim puu tuwë a goon naandë.

⁵²Ma nöö hën Masa Jesosi taa: “Nönö womi, toona tuusi di ufangi fii nëen dosu e. Biga di sëmbë di hopo ufangi a liba nöö ju ufangi o kii.”

⁵³Hën a toona taa: “Unfa i mëni, baa? I sa’ taa ma abi kaakiti fu mi sa hakisi mi Tata faa heepi mi nö? Biga a sa manda möön un mëni dusudusu basia fëen köndë u ko puu mi a dee sëmbë aki maun.

⁵⁴Ma nöö ee mi du sö, nöö dee soni dee fesiten tjabukama bi sikifi buta a di Buku, nöö de an o pasa möön.”

⁵⁵Nöö hën a bia fan ku dee hia sëmbë ko nëen naandë, a taa: “Dee sëmbë, faandi mbei un ko a mi aki ku feti soni ku kodjo ku ufangi, fuun ko kisi mi kuma mi da wan toobisëmbëma a di köndë? Biga hiniwanten mi bi dë a di Wosu u Masa Gadu ta lei sëmbë, ma tökuseei wan bi kisi mi.

⁵⁶“Ma seei mi sabi taa dee soni ta pasa aki, nöö de musu fu ko pasa, be dee soni dee fesiten tjabukama bi sikifi musu ko tuu.”

Nöö fa a fan dë, nöö hën hii u dee bakama fëen tuu fiaa kule go disëen. A fika hën wanwan ku dee sëmbë dee ko kisi ën dë.

Aki de tja Masa Jesosi go a kuutu.

Maik. 14:53-65; Luk. 22:54-55,63-71; Joh. 18:13-14,19-24

⁵⁷Nöö hën de tei ën tja go tee a di wosu fu di Kaba Hei Begima u bi

taki dë de kai Kajafasi. Biga naandë dee Sabima u Wëti ku dee Gaan Womi tuu bi hai ko makandi ta luku u de tja Masa Jesosi ko.

⁵⁸Ma nöö fa dee sëmbë ta tjëen go dë, nöö Petuusi bi dë te a baka ala ta waka sapisapi ta ko. Nöö hën a nango tee go dou a di djai dendu. Nöö hën a sindo ku dee watjima u di wosu ta luku ee unfa de o du ku Masa Jesosi.

⁵⁹Nöö di juu dë, hën di Kaba Hei Begima ku dee tiima ku hii dee oto kuutuma u dee Dju tuu sai dë kaa ta mindi soni ta buta a Masa Jesosi hedi. De ta suku föutu nëen nöömö fu de feni tja go konda da dee lanti u Loomë dee ta tii di köndë, be gaan lanti sa piki taa a musu dëdë.

⁶⁰Ma nöö hii fa de ta pii soni ta mindi dëen seei, ma na wan soni de si bigi tjika faa musu dëdë.

⁶¹Te wan pisi, hën tu u dee mindisonima hopo taanpu. Hën de taa: “Lanti, un haika e. Di womi i si aki sö, hën bi taki taa a sa booko di Wosu u Masa Gadu tuwë a goon, nöö a dii daka dendu nöö a sa toona mbei ën baka. Sö wë a bi taki e, fa i si un ta si ën aki.”

⁶²Nöö hën di Kaba Hei Begima hopo vu taanpu a pë. Nöö hën a fan ku Masa Jesosi, a taa: “Wë di soni fii de ta taki aki, andi fëen joo taki? Soni de ta mindi da i, naa sö i taki tuu?”

⁶³Ma Masa Jesosi dë fëen pii. An piki ën na wan töngö seei.

Nöö hën di Kaba Hei Begima fan ku ën möön taa: “Mi manda i e, fii soi da mi a di libilibi Gadu fesi aki, taa di soni joo piki mi, a o dë tuutuu soni. Nöö mi hakisi i taa ee

ju da di Könu di Gadu bi paamusi taa a o manda ko? Ju da di Mii u Gadu nö?”

⁶⁴Nöö hën Masa Jesosi piki ën awaa, a taa: “Wë leti kumafa i si i taki dë, nöö sö nöö mi dë e. Nöö di juu o dou, nöö woon si Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki sindosindo leti a letimaun së u Masa Gaangadu di abi hii kaakiti a mundu. Woon si mi kumutu a liba ala ta saka ta ko e, a dee bundji dendu.” Sö a piki ën.

⁶⁵Wë nöö fa a fan dë, nöö hën di Kaba Hei Begima tënë dee koosu fëen sinkii seei zaaa, ɥhati fëen nöö boonu sö. Hën a taa: “Dee sëmbë, andi un kë jei möön? An dë fuu suku kotoigi möön e. Biga wan jei fa a mindi soni da Masa Gaangadu nö?” ⁶⁶Andi un pakisei fuun du ku ën?”

Hën de tuu bai piki a di kuutu taa: “Aan soni u du möönsö, dëdë nöö a musu dëdë e!”

⁶⁷Nöö fa u mbei dë, hën de bigi u du hogihogi ku Masa Jesosi awaa. De ta tunta nëën fesi, de ta naki ën ku böö, ɥde tai ën wojoɥ hën de ta naki ën baai maun a bandjajesi ta mbei ën fa taa: ⁶⁸“Di i taa i da di Paamusi Könu, i ku Gadu ta fan, nöö konda da u ee ambë naki i di naki?” Nöö sö dee sëmbë ta du ku Masa Jesosi di juu naandë.

Aki Petuisi fia taa an sabi Masa Jesosi.

Maik. 14:66-72; Luk. 22:56-62; Joh. 18:15-18,25-27

⁶⁹Ma nöö fa dee soni ta pasa dë, Petuisi hën a dë pii sindosindo ku dee watjima a di djai dendu. Te wan pisi hën wan mujëë futuboi

fu di wosu ko nëën, hën a hakisi ën taa: “Wë womi, na i bi dë ku di Jesosi fu Galilea naandë nö?”

⁷⁰Nöö hën Petuisi fia a hii dee sëmbë dë fesi taa: “Ambë? Mi? Nönö! Ma saandi i ta taki dë.”

⁷¹Hën a hopo kumutu dë waka go a di djai dööbuka ala.

Nöö hën wan oto mujëë mii ko nëën möön, hën a fan ku dee sëmbë taa: “Di womi i si aki, a bi dë ku Jesosi u Nazalëti tu e.”

⁷²Hën Petuisi toona fia möön, a soi seei taa: “Ma sabi di sëmbë un ta taki dë e!”

⁷³Te wan pisi, hën wanlö sëmbë bi dë taanputaanpu dë, hën de ko a Petuisi möön taa: “Womi, an dë fii pena fia taa ja dë sëmbë u di womi dë e. Biga u ta jei a di tögö tatai fii taa i da wan Galilea sëmbë.”

⁷⁴Höön, wë Petuisi an bi fia eti e. Hën a ta konda sondi a buka ta sibëen seei ta fia tee, a taa: “Mi taki da unu e, taa di womi dë ma sabi ën seei wan daka, kwetikweti!” Nöö fa a fan dë, wante nöö hën wan ganian bai kanda te a koti.

⁷⁵Nöö hën Petuisi ko mëni di fan di Masa Jesosi bi fan ku ën taa: “A di ndeti aki seei, ganian an o kanda bifö joo fia dii pasi taa ja sabi mi.” Nöö di a ko mëni di soni dë, hën a kule go a döö go këë te a bigi. Hati nöö a hati ën sö.

Aki de tja Masa Jesosi go a Gaama Pilati.

Maik. 15:1; Luk. 23:1-2; Joh. 18:28-32

27 Nöö hën di dobooko fëen mamate biten, hën dee Gaan Begima ku dee Gaan Womi kai kuutu u de taki unfa de sa

du buta Masa Jesosi a dee gaan lanti fu Loomë maun. „Biga de an sa manda sëmbë go kii ee na dee Loomë lanti dë da de pasi.” Hën de kuutu tefa de ko feni wan baaku. ²Nöö hën de go tei Masa Jesosi, hën de bui ën te de kaba. Hën de tjëen go tee a di gaama de kai Pilati, di dee Loomë lanti bi buta faa tii dee Dju sëmbë.

Aki ta lei andi pasa ku Judasi.

Tjab. 1:18-19

³Wë nöö di juu dë, hën Judasi ko si taa fa a sei Masa Jesosi dë nöö de o kii ën tuu. Nöö di sondi ko hati ën tee an saanfa u du möön. Nöö hën a tei de diiteni pisi soofu möni dee de bi pakëen dë, hën a go a dee Gaan Begima ku dee Gaan Womi.

⁴Hën a taki da de taa: “Dee sëmbë, ma du bunu e. Sö wan bumbuu sëmbë mi sei fu de kii ën tuwë buuu fëen a goon. Biga fa i si a sai dë, na hogi a du möönsö e.”

Ma nöö hën de piki ën taa: “Ambë? Wa a’ soni fëen u taki möön e. A fika da i.”

⁵Nöö di de piki ën sö kaa, nöö hën a hiti di möni tuwë djolou a goon leti a di Wosu u Masa Gadu dendu naandë, hën a kule go hëngi hënseei kii.

Nöö sö wë di soni dë pasa ku Judasi e.

⁶Nöö hën dee Gaan Begima go pii di möni te de kaba. Hën de taa: “Wë di möni aki an bunu u buta a di keiki kasi möön. An o kai ku di wëti fuu, biga hën da möni di de paka u de kii sëmbë.”

⁷Nöö hën de kai pakisei te de kaba ee unfa u de du ku di möni.

Nöö hën de ko fendi taa de o go a dee sëmbë ta mbei dee soni kuma agban sö go bai wan pisi goon a de fu de ta bei wakama. ⁸Hën mbei de ta kai di goon dë Buuu Goon te kisi fa u dë aki.

⁹Wë nöö fa di soni pasa naandë, nöö a kai makandi ku wan soni di tjabukama u Gadu de kai Jelemia bi taki a fesi, a taa: “De tei dee diiteni soofu möni di dee Isaëli sëmbë bi si taa a hia tjika fu paka u di sëmbë dë, ¹⁰nöö hën de go bai wan goon ku ën a dee sëmbë ta tëmbë ku doti, kumafa Masa Gadu manda mi.” Sö a bi dë sikifisikifi a di Buku kaa e.

Aki de dë a Gaama Pilati pisi.

Maik. 15:2-15; Luk. 23:3-5,13-15; Joh. 18:33-19:16

¹¹Wë nöö di juu dë, de bi tja Masa Jesosi go a Gaama Pilati kaa. Nöö hën di Gaama hakisi ën taa: “Wë ju da di könu u dee Dju sëmbë tuu nö?”

Nöö hën Masa Jesosi piki ën taa: “A dë leti kumafa i si Gaama taki naandë.”

¹²Di juu dë, dee Gaan Begima ku dee Gaan Womi ta pii soni ta mindi ta buta a Masa Jesosi hedi tee a hia, ma Masa Jesosi an ta piki. A dë fëen pii nöö.

¹³Nöö hën di Gaama hakisi ën taa: “Wë ja ta jei dee hia hogi fii de ta konda dë nö? Nöö ja o piki nö?”

¹⁴Ma Masa Jesosi an taki na wan soni möönsö. Nöö di soni ko bigi da Gaama seei fu di a dë fëen pii, an ta piki.

¹⁵Wë nöö a bi dë sö taa te di Pasika daka dou, nöö Gaama bi guwenti u puu wan sëmbë di lanti

kë a dunguwosu da de. ¹⁶Nöo di ten dë, wan gaan hogihatima de ta kai Balabasi bi dë a dunguwosu. ¹⁷Nöo hën Gaama bia fan ku dee hia sëmbë dee bi hai ko dë taa: “Wë lanti, un saanfa di guwenti fuunu dë taa mi musu lusu wan sëmbë da unu.” Wë nöo undi u dee sëmbë aki un kë fu mi lusu da unu: Balabasi, naa Jesosi di un ta kai di Paamusi Könu fuunu aki?”

¹⁸Wë fa a hakisi di soni naandë, nöo a sabi taa dee Dju hedima bi tja Masa Jesosi ko nëen fu di de ta haun ku ën. “Hën wë mbei na de a hakisi di soni ma a hakisi dee sösö sinkii sëmbë.”

¹⁹Nöo fa Gaama ta fan ku dee sëmbë dë, nöo a bi dë sindosindo a di kuutubangi fëen. Te wan pisi, hën wan sëmbë tja wan buka ko dëen taa hën mujëe taki taa an musu dë a dendu fu di kuutu u di gaan bumbuu sëmbë naandë. Biga a di ndeti dë a bi sunjan wan sunjan, nöo a dëen fuka seei gaanfa nëen hati. Sö wë di mujëe u Gaama manda taki dëen.

²⁰Nöo di juu ten Gaama ta haika di buka fëen mujëe naandë, nöo dee Gaan Begima ku dee Gaan Womi ta tuusi dee sösö sinkii sëmbë a baka ta duwengi de taa: “Un piki taa Balabasi faa lusu e! Un piki taa Balabasi un kë. Jesosi nöömö de musu kii.” Sö dee felantima u Masa Jesosi ta manda de u de taki.

²¹Nöo hën aan soni möön. Gaama bia hakisi de taa: “Wë andi un feni fuun piki?”

Nöo hën de tuu bai wööö ku wan tóngö taa: “Balabasi hën u kë e! Balabasi hën i musu lusu!”

²²Hën a hakisi taa: “Wë andi un kë u mi du ku Jesosi di de ta kai di Paamusi Könu fuunu aki?”

Hën de bai piki taa: “De musu pekëen a lakpa pau kii e!”

²³Nöo hën Gaama toona hakisi de taa: “Ma wë un hogi seei wë a bi du?”

Hën de ta bai möön taanga nango taa: “Un pekëen nöo, un pekëen a lakpa pau kii e!” ²⁴Nöo fa de ta bai dë, nöo Gaama ta luku de diin. A si taa an sa tapa de te a heepi möönsö. Ee an piki fa de kë, nöo de o mbei toobi booko di köndë.

Nöo hën a tei wata nöo hën a wasi maun te a kaba a hii dee sëmbë fesi dë. Hën a taa: “Söö, mi kaba e. Mi wasi maun puu miseei a dendu fu di buuu u di bumbuu sëmbë aki an fika a mi hedi. Soni fëen fika da unu e.”

²⁵Nöo hën hii dee Dju sëmbë sai naandë tuu bai taa: “Aai, be a fika a u ku dee mii fuu tuu hedi e, taa u kii ën. Wa a’ toobi!”

²⁶Nöo hën wë Gaama lusu Balabasi puu a dunguwosu da de. Hën a manda dee sodati fëen u de fon Masa Jesosi te de kaba, hën a butëen a de maun u de pekëen a lakpa pau kii.

Aki dee sodati ta mbei Masa Jesosi fa.

Maik. 15:16-20; Joh. 19:2-3

²⁷Nöo hën dee sodati tei Masa Jesosi hën de tjëen go a di wosu u Gaama dendu. Nöo hën de bai da dee otowan u de taa: “Un ko lontu ën e!”

Nöo hën hii dee sodati u di lö dë tuu ko lomboto ën gililii sö. ²⁸Hën

de puu dee koosu fëen nëen sinkii di a bi bisi, hën de bisi ën wan langa djapona bëëë sò, „kumafa könu ta bisi„. ²⁹Nöö hën de tei wan agbago maka hën de lolu ën te de kaba mbei kuma könu kaapusa, hën de tuusi ën nëen hedi. Nöö hën de tei wan baluma hën de butëen nëen maun kuma könu pau. Nöö hën de ta mbei ën fa ta tjökö kini a goon ta bai taa: “Wodi o, könu u dee Dju! Wodi o, könu!” ³⁰Nöö de ta tunta nëen fesi. Te wan pisi nöö hën de puu di pau nëen maun nöö hën de ta naki ën ku ën a hedi gboogboo sò sòmëni pasi.

³¹Nöö di de du ku ën sò tefa de kaba, hën de toona puu di könu djapona nëen sinkii, hën de tei dee fëen koosu toona bisi dëen baka. Nöö awaa de o tjëen go ka de o pekëen a di lakpa pau.

Aki de peka Masa Jesosi a lakpa pau.

Maik. 15:21-32; Luk. 23:26-43; Joh. 19:17-27

³²Nöö fa de ta tja Masa Jesosi nango dë, te wan pisi nöö hën de miti ku wan womi de kai Simon. A dë wan sëmbë u di köndë de kai Sileni, wan Afikan köndë. Nöö fa de si ën dë, hën de duwengi ën faa tei di lakpa pau u Masa Jesosi tja dëen, biga hënseei an sa tjëen möön.

^{33,34}Nöö hën de nango te de go dou a di kamian de kai Golugata, hënseei da Hedibonu Kamian. Nöö hën de tei win mökisi ku bita hën de da Masa Jesosi faa bebe. Ma di a tesi ën kaa nöö an këen. Nöö hën de kandi ën a di lakpa pau a goon dë peka ku peegu tefa de kaba.

³⁵Nöö di dee sodati pekëen tefa de kaba kaa, hën de hopo ën ku di

lakpa pau taanpu a pë. Nöö hën de tei dee bisi fëen dee bi dë nëen sinkii, hën de tuwë lötu luku ambë ku ambë o wini dee koosu fëen te de kaba, nöö hën de paati de puu. ³⁶Nöö di de du sò kaa te de kaba, nöö hën de sindo u de naandë ta watji Masa Jesosi.

³⁷Ma nöö de bi tei wan paanga hën de sikifi soni nëen te de kaba taa DISI DA JESOSI DI KÖNU U DEE DJU SËMBË, hën de pekëen leti a di lakpa pau hedi. Biga sò dee Loomë lanti bi guwenti u piki sëmbë faandi mbei de peka di sëmbë a di lakpa pau.

³⁸Nöö fa de ta kii Masa Jesosi a lakpa pau dë, nöö de ta kii tu oto sëmbë a lakpa pau tu. Wan dë nëen letimaun së, wan dë nëen töötömaun së, nöö Masa Jesosi dë a mindi. Wë de tu oto sëmbë naandë, de bi dë fufuuma ta watji sëmbë ta kisi fon u de tei soni fii tja go, nöö hën de peka de ku Masa Jesosi a di wan ten dë.

³⁹Nöö fa u du dë, nöö sòmëni sëmbë ta waka ta pasa a di kamian. Nöö te de si Masa Jesosi a di lakpa pau, nöö de ta kosi ën ta mbei ën fa ta seki hedi, ⁴⁰ta taki taa: “Wë ju bi taa joo booko di Wosu u Masa Gadu puu nöö a dii daka dendu joo toona mbei ën baka. Sö i bi mbei taa i a’ kaakiti tjika. Wë nöö andi mbei ja sa puu i seei a di lakpa pau dë? Ee i da di Mii u Gadu tuutuu, nöö saka kumutu a di lakpa pau boo si e.” Sö de ta taki fa i si de ta pasa dë.

⁴¹Nöö söseei dee Gaan Begima ku dee Sabima u Wëti ku dee Gaan Womi ta mbei ën fa ta lafu ën tu. De ta taki taa: ⁴²“Höön, wë a bi ta

heepi oto sëmbë. Andi mbei an sa heepi ën seei? Jee? Ee hën da di Paamusi Könu fuu tuu, wë nõö be a saka kumutu a di lakpa pau ko a goon, nõö woo biibi ën. ⁴³Fa a sai dë, a taa a ta buta futoou fëen a Gadu liba. Wë nõö be Gadu heepi ën biga a taa Gadu dëen tata.” ⁴⁴Nõö söseedi dee hogi sëmbë dee dë pekapeka nëen bandja dë ta kosi ën ta mbei ën fa tu, fa de ku ën sai naandë.

Aki Masa Jesosi dëdë.

Maik. 15:33-41; Luk. 23:44-49; Joh. 19:28-30

⁴⁵Ma nõö fu kumutu a tuwalufu juu sonuati u tee kisi dii juu sapate, nõö hii di köndë tuu ko zuguu pii. Hii dii juu langa a tan sò dungudungu kankan. ⁴⁶Nõö a di dii juu ten dë, hën Masa Jesosi bai taanga [a di tòngö fuu] a taa: “Eloi, Eloi, lama sabaktani?” Di dë kè taki: “Gadu e, di Gadu u mi, andi mbei i bia baka disa mi sò?”

⁴⁷Nõö dee sëmbë dee sai taanputaanpu naandë nõö de jei ën, ma nõö de an sabi andi a taki. Nõö hën de taa: “Dee sëmbë, un haika. Elia në wë a ta kai dë sò e, faa musu ko heepi ën.”

⁴⁸Nõö hën wan u de kule go tei wan sipönsu, hën a munjëen ku wan gandjigandji win te a kaba, hën a butëen a wan pau buka tëndë dëen faa bebe. ⁴⁹Ma dee otowan taa: “Nönö, un tan. Un disëen boo luku ee Elia o ko heepi ën tuu.”

⁵⁰Nõö fa u mbei dë, nõö hën Masa Jesosi bai wan taanga bai möön, hën a manda di akaa fëen go awaa. A dëdë pii, böö fëen koti.

⁵¹Nõö di juu dë seei, hën sëmëni gaan foombo soni ko pasa. Biga di

gaan degi koosu bi dë a di Wosu u Masa Gadu di bi tapa di möön hebi kamba u Masa Gaangadu fu libisëmbë an sa dou ala, hën tënë seei zalalaa kumutu a liba te kisi goon, di kamian fika jabijabi hoo. Goonliba ta seki ta bai. Gaangaan sionu ta bai ta latja. ⁵²Nõö sëmëni u dee geebi u di köndë booko jabi, nõö wanlö hia sëmbë dee bi ta biibi Gadu toona weki ko ku libi baka. ⁵³Hën de kumutu a dee geebi, ma nõö de an go a di köndë ganda u Jelusalen eti. Tefa baka di Masa Jesosi seei toona weki baka a dëdë bifö de go a Jelusalen awaa. Nõö sëmëni sëmbë si de e, fa de toona weki baka dë.

⁵⁴Söö. Wë nõö dee sodati ku di hedima u de, di de si fa di goonliba seki, dee gaangaan soni pasa dë, nõö hati u de latja te na soni. De taa: “Wë di soni aan soni. Di sëmbë aki, a bi musu dë Miiu u Masa Gaangadu tuutu.”

⁵⁵Nõö hii fa i si de bi ta du ku Masa Jesosi naandë, nõö wanlö mujëe bi dë taanputaanpu te a longi ala ta luku. Dee mujëe naandë, fu sensi a di ten di Masa Jesosi bi seti di wooko fëen a Galilea, nõö de bi ta sölugu fëen nõömö. ⁵⁶Wan u de da Malia u Magidala, di otowan da Malia di mama u Jakobosi ku Josëfu, ku di mama u de tu womi mii u Zebedeosi. Sö de bi dë te ala ta luku andi de ta du ku Masa Jesosi.

Aki de tja Masa Jesosi sinkii go bei.

Maik. 15:42-47; Luk. 23:50-56; Joh. 19:38-42

⁵⁷Nõö hën u dë tefa sapate buka. Nõö wan guduma de kai Josëfu bi dë a Jelusalen dë, nõö di köndë de kai Alimatea hën da köndë fëen.

Nöo hënseei bi dë wan sëmbë ta biibi a Masa Jesosi tu. ⁵⁸Nöo di a si taa Masa Jesosi dëdë, hën a go a Gaama Pilati go hakisi ën pasi faa go tei di dëdë sinkii fëen tja go bei. Hën Gaama taa antoobi, hën a manda sodati fu de puu ën a di lakpa pau dëen.

⁵⁹Nöo hën Josëfu tei di dëdë, hën a lolu ën a wan gaan langa weti koosu tefa a kaba. ⁶⁰Nöo a bi abi wan sitonu baaku di de bi seeka njunjun u bei sëmbë, nöo hën a tja di dëdë go buta a di baaku dë dendu. Hën de logoda wan gaan gindi sitonu tuwë ko tapa di baaku buka te de kaba, nöo hën de go.

⁶¹Nöo fa de ta du dë, nöo Malia fu Magidala ku di oto Malia bi dë leti dë sindosindo a di oto së u di geebi ala ta luku.

Aki dee sodati ta watji di geebi.

⁶²Nöo di juu dë, di daka de ta seeka da di saba pasa kaa. Ma hii fu di dë, dee Gaan Begima ku dee Faliseima, hën wë de go a Gaama gbolo.

⁶³Hën de kai ën: “Köndë Masa.”
A piki.

De taa: “Wë u ko a unu aki. U ko taki wan oto ku unu taa di ten di di bödjëema naandë bi dë ku libi, nöo a ta taki kodo taa te a dëdë nöo a di u dii daka fëen nöo a o toona weki ko ku libi baka. Sö a bi ta taki e.

⁶⁴“Wë nöo u kë begi Gaama fuun buta sëmbë a di geebi be de watji ën dii daka longi fu sëmbë an musu ko dë. Biga ee wan du sö, nöo dee bakama fëen o go fufuu di sinkii fëen tja go, nöo de o go ta ganjan sëmbë taa a weki baka a dëdë. Nöo

di lö ganjan dë o hogi möön leki fa de bi ta ganjan sëmbë a fesi e. Nöo hën wë tja u ko a Gaama aki, u ko begi ën faa musu heepi u a di lö pisi dë.”

⁶⁵Nöo hën Gaama taa: “Wë un go tei wanlö sodati tja go buta, nöo un seeka di geebi tapa kumafa un sa tapëen.”

⁶⁶Nöo di a da de pasi sö, nöo hën de go tapa di geebi tee de kaba naki sitampu nëen fu sëmbë an ko dë. Hën de tei sodati buta a di kamian ta watji da de, nöo hën de go u de.

Aki Masa Jesosi weki baka.

Maik. 16:1-10; Luk. 24:1-12; Joh. 20:1-10

28 Wë nöo hën u dë teefa di saba daka pasa. Nöo di oto daka di o ko dë möön, hën da di fosu daka u di wiki. Hën da sonde. Hën di daka dë, hën Malia fu Magidala ku di oto Malia hopo hën de tei pasi nango a di geebi ka de bi bei Masa Jesosi. Nöo di juu dë, sonu seti kumutu kaa.

²Wë nöo wan gaan soni bi pasa a di ndeti dë. Goonliba bi seki tee na soni, hën wan basia u Masa Gadu Köndë kumutu a liba ala bazia ko a di geebi ka de bi bei Masa Jesosi. Nöo hën a puu di gaan gindi sitonu di de bi tapa di baaku buka, hën a go sindo leti a di sitonu dë liba. ³Nöo fa a sai naandë, fesi fëen ta sëndë teee kuma te gaangadu koti faja, nöo dee koosu fëen sinkii dë wetiweti faan.

⁴Nöo hën dee sodati dee bi sai dë ta watji di geebi, di de si di soni pasa sö kaa, nöo hën de fëë tee de ta tëëmë tjatjatja tombi kai a goon gbolou dë pii kuma de dëdë. Sö de panta tjika.

⁵Wë nöö hën de tu mujëë waka go dou a di geebi. Nöö di de si di basia fu Gadu dë, hën de fëëë te na soni.

Nöö hën a kai de taa: “Dee mujëë aki.”

De piki.

A taa: “Wan fëëë sö e. Mi sabi ambë un ta suku kaa. Jesosi di de kii a di lakpa pau, hën wë un ta suku. ⁶Wë an dë aki möön e. A weki baka leti kumafa i si a bi taki da unu ufö a dëdë. Un ko luku di kamian ka de bi butëën. Wan si ö? Sëmbë an sai dë möön. A go.

⁷“Nöö mi taki e, un bia toona, nöö un kule go a dee bakama fëën go piki de taa a weki baka a dëdë nöö a o waka a de fesi go a Galilea. Ala de ku ën o miti kumafa a bi taki. Un jei bunu fa mi taki da unu ö? Mi fan ku unu kaa e.”

⁸Nöö hën dee mujëë toona kumutu dë. De ta panta möönsö ma etiseei de ta wai. Hën de ta kule nango u de tja di bunu buka dë go konda da u dee bakama u Masa Jesosi.

⁹Ma nöö fa de nango dë, te u de kë mëni, hën de ku Masa Jesosi seei miti a pasi. Hën Masa Jesosi da de odi taa: “Dee mujëë aki, un weki nö?”

Nöö di sondi bigi da de teee. Hën de saka tjökö kini a goon nëën fesi, hën de ta kisi ën a futu dë ta baasa.

¹⁰Ma nöö hën Masa Jesosi taki da de taa: “Dee mujëë, wan fëëë e. Un go taki da dee otowan u mi taa be de go a Galilea, nöö ala mi ku de o miti kumafa mi bi taki da de.”

Aki de buta dee wakitima u de mindi soni.

¹¹Wë nöö di juu dë, so u dee sodati kumutu ka de bi ta watji

di geebi naandë, hën de kule go a ganda go a dee Gaan Begima. Hën de go konda da de kumafa hii soni bi pasa ka de bi ta watji a di geebi ala.

^{12,13}Nöö di dee begima jei sö kaa, nöö hën de kai dee Gaan Womi tuu ko a de. Hën de go sindo a kuutu fu de taki ee andi de sa feni fu di soni di pasa naandë.

Nöö di de kuutu tefa de kaba, hën de toona kai dee sodati ko a de möön, hën de taki da de taa: “Wë un haika e. Woo paka unu wan gaan möni aki, nöö wan musu konda taa weki di womi weki e. Ma un musu piki sëmbë taa un bi duumi, nöö hën dee bakama fëën ko fufuu ën tei tja go. Sö un musu taki. Nöö wan musu fëëë e. ¹⁴Biga ee di taki dë dou a di Gaama jesi, nöö woo heepi unu fan ku ën tee nöö hati fëën o kötö.”

¹⁵Nöö hën wë dee watjima tei di möni naandë, nöö hën de ta konda leti kumafa dee hedima manda de. Nöö fa de ta taki ën dë, nöö sö nöö dee Dju sëmbë ta kondëën te kisi fa u dë aki eti.

Aki Masa Jesosi ta manda dee sëmbë fëën u de go paaja di buka.

Maik. 16:14-18; Luk. 24:36-49;

Joh. 20:19-23; Tjab. 1:6-8

¹⁶Nöö hën wë dee mujëë ko dou a u dee ëlufu bakama u Masa Jesosi, hën de da u di buka te de kaba. Nöö di u jei sö nöö aan soni möön, hën wë u go a Galilea. Hën u nango tefa u go dou a di kuun ka Masa Jesosi bi taki da u a fesi fuu go, nöö hën u go si ën ala. ¹⁷Nöö di u si ën, hën u tjökö kini a goon nëën fesi

ta bigi ěn. Ma nŏŏ so fuu an saandi seei fuu pakisei, a bigi da u poi.

¹⁸Nŏŏ hěn Masa Jesosi waka ko a u awaa, hěn a taki da u taa: “Sŏŏ, wě dee sěmbě, un haika e. Mi kisi hii makiti a liba ala ku goon aki tuu. ¹⁹Nŏŏ un musu ta waka a dee kŏnděkŏndě u goonliba ta paaja di buka u mi da hii sěmbě, be de bia ko dě bakama u mi kuma unu. Nŏŏ un musu dopu de a di ně u mi Tata

ku di ně u mi di Mii fěěn aki ku di ně u di Akaa fu mi Tata tu. ²⁰Nŏŏ un musu ta lei de u de piki hii dee soni tuu dee mi manda unu fuun musu ta du kaa. Nŏŏ fa woon nango dě, nŏŏ mi taki da unu taa mi o dě ku unu hiniwanten e, u tee a kaba u di goonliba aki.”

Sŏ wě Masa Jesosi fan ku u dee bakama fěěn a di kuun liba ala e. A kaba.

Dee woto u Masa Jesosi dee

Maikusi sikifi

Wan wöutu a fesi.

Söö. Wë andi di pisi u di buku aki o taki da u, dee sëmbë?

Wë a di fosu kamian, nöö di pisi aki de kai Maikusi, biga hën da di në u di womi di de taa sikifi ën. Nöö a so pisi u Gadu Buku de ta kai di womi aki Johanisi Maikusi. Di womi aki an bi dë wan u dee tuwalufu bakama ta waka ku Masa Jesosi hiniwanten e, ma a bi dë wan biibima nöö u di ten dë.

Nöö fa Maikusi sikifi sondi u Masa Jesosi aki, nöö a sikifi andi a bi jei fëën a oto sëmbë, ku andi hënseei bi sabi tu. Biga di dee bakama u Masa Jesosi seti di wooko ta tja di buka ta konda a köndëköndë, nöö di Maikusi aki bi dë ku de a di wooko. Nöö so sëmbë si kuma Petuisi hën bi konda sömëni u dee sondi dëën, biga a ta fan hia sondi u Petuisi a di pampia aki.

Wë nöö dee fö sëmbë dee bi sikifi soni u di libi u Masa Jesosi a goonliba aki, nöö so u de bi sikifi möön fini a dee soni dee a bi ta lei. Ma Maikusi, hën a sikifi möön fini a dee soni dee a du, be sëmbë sabi taki aai, Masa Jesosi bi abi gaan kaakiti ku gaan taki tuu.

Nöö di a o tapa di pampia, hën a taki finifini fa de kii Masa Jesosi. Ma nöö fu di a taki a di weki baka a dëdë fëën kölö poi, hën mbei wanlö oto sëmbë taki di pisi dë go möön longi.

Nöö dee leima ta mëni kuma Maikusi sikifi di pampia aki kuma 70 jaa baka di Masa Jesosi ko pali a goonliba aki. Nöö fa a sikifi ën, nöö a sikifi ën da dee oto köndë sëmbë dee an dë Dju sëmbë, be de sabi dee soni dee Masa Jesosi bi du di a bi dë a goonliba aki.

Aki ta lei fa di Bunu Buka u Masa Jesosi seti.

Mat. 3:1-12; Luk. 3:1-18; Joh. 1:19-28

1 Söö dee sëmbë, leti kumafa woo taki aki, nöö sö nöö di Bunu Buka u Masa Jesosi di

Paamusi Könu seti e. Jesosi Keesitu hën da di Mii u Masa Gaangadu seei, nöö di pampia aki o lei i fa a dë.

²Nöö a bi ko pasa leti kumafa di sëmbë de kai Jesaaja bi sikifi buta a di Buku u Gadu. Biga Jesaaja bi

dë wan tjabukama u Gadu u fesiten, hën a sikifi wan soni u di Könu Gadu bi paamusi taa a o manda ko a dee Dju sëmbë. A taa, Gadu o manda wan sëmbë waka a di Paamusi Könu dë fesi faa musu buta sëmbë a pasi dëen. ³Nöö di sëmbë dë o dë a di sabana dendu ta bai basia ta taki taa:

Un seeka di pasi da Masa ooo, be a dë limbolimbo gbegeede dëen.

Un seeka dee bendibendi pisi u di pasi, be de ko dë tololoo.

Sö Jesaja bi sikifi taa sö wan sëmbë o ko sai dë ta bai.

⁴Wë nöö da sö a ko pasa tuu leti kumafa Gadu bi taki dë e. Biga wan womi de kai Johanisi di Dopuma, hën Gadu manda ko. Nöö fa a ko naandë, nöö a ta libi a di sabana dendu u di pisiwata de kai Judea. Naandë a ta bai di basia ta dopu sëmbë. Nöö sëmëni sëmbë ta ko nëen nöömö, nöö a ta bai ta taki: “Un bia disa di hogilibi fuunu oo, nöö unu ku Masa Gaangadu o ko bunu. Gaangadu an o hoi dee hogi du fuunu a bëë möön.” Sö a ta bai ta taki.

⁵Nöö hii dee sëmbë u di pisiwata u Judea naandë, ku di mama köndë fëen de kai Jelusalen, nöö de tuu ta ko a Johanisi naandë ta ko ta haika fa a ta bai di basia. Nöö hën de ko ta piki taa: “Awa, wa ta libi bunu tuu.” Nöö te wan sëmbë i piki sö kaa, nöö Johanisi ta dopu i a di lio de kai Joodan dë.

⁶Söö. Wë nöö di koosu fu Johanisi di a ta bisi nëen sinkii, a mbei ku di puuma u di mbeti de ta kai kamëli.

Atiti ku höniwata da sondi u njan fëen. Sö wan sëmbë a bi dë e.

^{7,8}Nöö Johanisi toona ta fan ku dee sëmbë. A taa: “Un haika e, dee sëmbë. Wan oto Sëmbë o ko a mi baka nöö a hebi möön mi gaanfa e. Ma bumbuu tjika seei u sa bendi lusu di susu fëen puu nëen futu. Fa mii dë aki, mi ta dopu unu ku wata, ma di Sëmbë di o ko dë, nöö hën a o dopu unu ku di Akaa u Masa Gaangadu. Biga a o mandëen ko a unu liba.”

Di pisi aki o lei fa Johanisi dopu Masa Jesosi.

Mat. 3:13-17; Luk. 3:21-22

⁹Wë nöö di juu dë, hën Masa Jesosi kumutu a di köndë de kai Nazalëti u di pisiwata de kai Galilea, nöö hën a ko a Joodan Lio naandë fu Johanisi musu dopu ën. Nöö hën Johanisi dopu ën te a kaba. ¹⁰Nöö fa Masa Jesosi ta kumutu a di wata dendu ta ko a tela, nöö hën a luku nëen liba ala hën a si liba jabi hoo. Nöö hën a si di Akaa u Gadu kuma wan pomba bazia ko nëen liba. ¹¹Nöö hën wan töngö piki a liba ala taa: “I da mi lobi Womi Mii. Libi fii ta kai ku mi e.”

Sö wan soni pasa di Masa Jesosi dopu.

Aki di didibi ta biinga ku Masa Jesosi faa du hogi.

Mat. 4:1-11; Luk. 4:1-13

¹²Söö. Wë nöö a baka u di dë, nöö hën di Akaa u Gadu tja Masa Jesosi go a wan sabana kamian. ¹³Nöö hën a go dë ala hii föteni daka. Nöö a dee föteni daka dendu dë, nöö di didibi ta mbei möiti ku ën nöömö

faa musu piki ën buka a soni, ma nöö Masa Jesosi an du kumafa a kë möönsö.

Nöö fa Masa Jesosi dë a di sabana dee hia daka naandë, nöö dee mbeti u di sabana bi sai dë tu, ma dee basia u Gadu Köndë bi dë ku ën ta tjubi ën.

Aki o lei fa Masa Jesosi kai dee fosu bakama fëën.

Mat. 4:12-22; Luk. 4:14-15, 5:1-11

¹⁴Hën de dë te wan daka, nöö hën de kisi Johanisi di Dopuma söötö a dunguwosu. Nöö baka u di dë, hën Masa Jesosi toona go a Galilea, nöö hën a seti ta waka ta lontu ta konda di Bunu Buka u Gadu da dee sëmbë u di pisiwata dë. ¹⁵A ta taki da de taa: “Di juu ko zuntu e, u Masa Gadu musu tii unu a wan njunjun fasi. Nöö ee wan sëmbë i kë ko a di Njunjun Tii u Gadu dendu, nöö i musu bia disa di hogilibi fii, nöö i piki di Bunu Buka u Gadu di mi ta konda aki.” Sö Masa Jesosi ta taki da de.

¹⁶Nöö wan piki ze bi dë a di pisiwata u Galilea naandë. Te wan daka nöö hën Masa Jesosi go ta waka a di ze dë bandja, nöö hën a ko miti ku tu womi. Dee womi aki dë baaa ku baaa. Wan de kai Simon, [hënseei de ko ta kai Petuisi,]. Di otowan da Andiasi. De dë ta tuwë nëti u de kisi fisi biga hën da wooko u de de ta du.

¹⁷Nöö hën Masa Jesosi kai de tu baaa dë te de piki. A taa: “Un ko dë ku mi ta waka a mi baka e, nöö mi o lei unu fuun kisi libisëmbë [tja ko a mi së,].”

¹⁸Nöö wantewante naandë, hën de tu womi disa dee nëti u de hën de go ta waka a Masa Jesosi baka.

^{19,20}Nöö hën Masa Jesosi waka go möön longi, nöö hën a ko si tu oto baaa möön. De seei dë höndima tu ta kisi fisi. Nöö fa Masa Jesosi ta pasa dë, nöö de bi dë ku de tata a boto ta seeka wanlö nëti u de. Wan u dee baaa de ta kai Johanisi, di otowan da Jakobosi, nöö di tata u de hën de kai Zebedeosi.

Nöö di Masa Jesosi si de tu baaa dë, hën a kai de taa: “Un ko go ku mi e.” Nöö hën wante dë, hën de disa de tata ku dee wookoma u de naandë, nöö hën de go ta waka a Masa Jesosi baka.

Aki ta lei fa Masa Jesosi abi taki a dee gadu liba tjika.

Luk. 4:31-37

²¹Nöö hën Masa Jesosi kumutu naandë, hën ku dee bakama fëën, hën de go a wan u dee köndë u Galilea de ta kai Kapenaumi. Nöö hën de dë te di saba daka, hën Masa Jesosi go a di keikiwosu u di köndë go ta lei dee sëmbë dee bi ko dë di lei fëën. ²²Nöö fa a ta lei de naandë, a bigi da hii sëmbë tee na sondi. Biga an ta lei de kumafa dee Sabima u Wëti bi guwenti u lei de Gadu wöutu, ma a ta lei de seei a wan apaiti fasi kuma hënseei abi di lei.

²³Wë nöö di daka dë gbolo, wan womi bi dë a di keikiwosu naandë, a dë ku wan soni nëën liba. Nöö hën wë a bai ko a hedi ko ta fan. A taa: ²⁴“Jesosi u Nazalëti, andi seei u ku i abi? I ko aki fii kaba u a sösö nö? Wë mi sabi ambë da i. I wë da di apaiti Sëmbë u Gadu di a manda ko a di goonliba aki.”

²⁵Nöö hën Masa Jesosi bai ën taa: “Kabuka naandë! Kumutu a di sëmbë liba wante.”

²⁶Nöö fa a fan dë, hën di soni ko möön taanga a di sëmbë liba te hii sinkii fëen ta tëëmë tjatjatjatja. Hën a bai taanga bifö a kumutu nëen awaa.

²⁷Wë nöö fa di soni pasa naandë, a ko foondo dee sëmbë tumisi. Hën de ko ta taki da de na de taa: “Dee sëmbë, andi u ta si aki? Njunjun lei ko a u nö? Di sëmbë aki abi taki a dee soni ta kisi sëmbë a hedi liba tee de ta piki hën buka a sondi seei.”

²⁸Nöö hën di soni Masa Jesosi du naandë paaja a hii dee köndëköndë u Galilea tuu paliiii dou. Sö a bigi da sëmbë tjika.

Aki ta lei fa Masa Jesosi kula wanlö hia sëmbë.

Mat. 8:14-17; Luk. 4:38-41

²⁹Nöö hën Masa Jesosi kumutu a di keikiwosu naandë, hën ku Jakobosi ku Johanisi, nöö hën de go a di wosu u Simon ku ën baaa Andiasi. ³⁰Di juu dë di mai u Simon bi dë ku gaan fëbë. A dë leti a bedi naandë. Hën de kondëen da Masa Jesosi.

³¹Nöö hën wë Masa Jesosi go a di mama, hën a panjëen a maun hopo ën sindo. Nöö hën wantewante di fëbë go, a ko bunu seei te a hopo seeka soni da de.

³²Nöö hën de dë tefa sonu go, hën dee sëmbë u di köndë tja sëmbë te a hia ko a Masa Jesosi naandë. Dee sëmbë de tja ko dë, de dë ku pepei siki ufö i abi dee sëmbë dee dë ku soni a hedi. ³³Hii sëmbë u di köndë tuu fiao hai ko a di dööbuka naandë, ³⁴nöö hën Masa Jesosi kula hii dee sëmbë ku dee pepei siki naandë te a kaba. Söseei a jaka dee

soni ta kisi sëmbë a hedi. An da de pasi u de fan möönsö, biga an kë u de konda ambë dëen.

Aki ta lei fa Masa Jesosi lei dee sëmbë u di pisiwata u Galilea.

Luk. 4:42-44

³⁵Nöö hën di mamate biten, ganian an kanda seei, nöö hën Masa Jesosi hopo. Hën a kumutu a di köndë ganda go dë a wan kamian piiii hën wanwan ta begi Masa Gaangadu.

³⁶Te wan pisi hën Simon ku dee otowan fëen ko hopo, de an si Masa Jesosi a wosu dë, hën de go ta suku ën te fa de ko si ën. ³⁷Nöö hën de hakisi ën taa: “Andi pasa? Dee sëmbë ta hakisi fa fii poi.”

³⁸Nöö hën Masa Jesosi piki de taa: “Nönö, na soni. Ma un boo go a dee oto köndë ala tu e, go tja di Bunu Buka u Gadu go paaja. Biga wë hën mbei mi ko a goonliba.”

³⁹Nöö hën de kumutu ala, hën de ta waka a dee köndëköndë u Galilea tuu. Fa de ta waka dë, nöö Masa Jesosi ta konda di Bunu Buka u Gadu da dee sëmbë a hii dee keikiwosu u dee Dju sëmbë. Nöö a ta jaka dee soni ta kisi sëmbë a hedi ta puu a de liba.

Aki ta lei fa Masa Jesosi kula wan sëmbë ku tjinasiki.

Mat. 8:1-4; Luk. 5:12-16

⁴⁰Hën de dë te wan daka, nöö hën wan sëmbë dë ku tjinasiki ko a Masa Jesosi. Nöö hën a tjökö kini a goon nëen fesi begi ën taa: “Ee, Masa o, mi sabi taa ee i kë i sa kula mi o.”

⁴¹Nöö hën tjali u di sëmbë kisi Masa Jesosi, nöö hën a tëndë maun

panjëen. Hën a taa: “Aai mati, mi kë e. Be i ko bunu wante!” ⁴²Nöö fa a fan dë, hën di sëmbë ko bunu wantewante naandë, di tjinasiki an dë u si nëen sinkii möön seei.

^{43,44}Nöö hën Masa Jesosi mandëen taa be a go. Ma nöö a bai ën tu taa: “Na konda di sondi pasa ku i aki da sëmbë e! Ma waka tololo go a di begima di ta dë a di keikiwosu, be a si taa i ko bunu. Nöö i tja di paima go tuwë da Gadu kumafa Mosesi bi taki.” „Biga gaanduwe Gadu bi da wan tiima u dee Dju sëmbë de kai Mosesi dee wëti fëen. A taa te wan sëmbë i ko bunu u sö wan siki, nöö i musu tja paima go da Gadu bifö i sa toona go a wosu baka.”

⁴⁵Ma nöö fa di sëmbë kumutu naandë, an tapëen buka möönsö. Ma a go ta paaja di taki naandë te dou hii di köndë, te Masa Jesosi an bi sa ko a dee köndë ganda möön u sëmbë si ën. Nöö hën a fika a döösë ka sëmbë an ta dë hia, ma töku sëmbë ta kumutu a hii së nango nëen ala eti.

Aki Masa Jesosi kula wan sëmbë.

Mat. 9:1-8; Luk. 5:17-26

2 Baka wan tu daka sö, hën Masa Jesosi toona go a Kapenaumi. Nöö an dou seei, hën di njunsu paaja taa sö wan soni, Masa Jesosi toona ko nëen wosu. ²Nöö hën dee sëmbë u di köndë booko gulululu ko fuu di kamian naandë pöö te kamian an dë u denda go a wosu dendu möön seei. ³Di juu dë, Masa Jesosi dë a di wosu dendu ta konda di Buka u Gadu da dee sëmbë.

Te wan pisi hën fö womi ko dou ku wan lanlan sëmbë di de ta tja a wan kama liba ko dëen faa kula. ⁴Ma nöö fa sëmbë hia a di kamian tjika dë, nöö de fö womi an sa feni pasi u pasa go dou a Masa Jesosi. Nöö hën de subi a wan sikada go a di wosuliba. „Biga dee wosuliba u di köndë bi dë paatapaata.” Nöö hën de fula wan baaku leti a Masa Jesosi liba dë, hën de saka di womi a di kama liba zëngëe ku tatai te go buta leti a Masa Jesosi fesi a goon dë.

⁵Nöö hën di Masa Jesosi si fa dee womi ta biibi ën tjika te de mbei sö wan gaan möiti, nöö hën a taki da di lan womi taa: “Na fëëë, womi. Mi da i paadon u dee hogi dee i bi du. Masa Gadu an ta hoi i a bëë möön e!”

⁶Ma nöö wanlö Sabima u Wëti bi dë sindosindo leti naandë ta haika soni. Nöö di fa Masa Jesosi fan dë an bunu a de seei, kwetikweti. Nöö hën de ta guunjëen a de hati taa: ⁷“Unfa di womi dë sa a’ hati u taki sö wan gaan soni? Na sösö a ta sösö Masa Gadu nö? Biga ambë sa puu sëmbë a Gadu bëë boiti Masa Gadu seei nöö?”

⁸Ma nöö Masa Jesosi sabi taa sö de ta pakisei, nöö hën a hakisi de taa: “Dee sëmbë o, unfa un ta mëni hogi u mi a unu hati sö? ⁹Wë mi hakisi unu e, taa ee fii taki da sö wan sëmbë taa Gadu puu ën a bëë, ee nasö fii taki dëen taa, be a hopo waka go, nöö undi u de tu soni dë sa möön fukë u taki ku buka? „Na di fosu wan nö? Biga sëmbë an sa go a Gadu go hakisi ën ee a puu di sëmbë a bëë tuu.”

¹⁰“Ma nöö un luku. Mi o lei unu taa Mi di ko Libisëmbë Mii aki, na fan nöö mi sa fan, ma mi abi makiti tu a di goonliba aki fu mi sa puu sëmbë a Gadu bëë.”

¹¹Nöö hën a bia fan ku di womi taa: “Mati, hopo taanpu! Tei i kama nöö i go fii a wosu!”

¹²Nöö fa a fan dë, hën di womi hopo vu taanpu a pë a dee hia sëmbë fesi naandë, nöö hën a tei ën kama hën a waka go fëen a wosu.

Nöö di soni naandë bigi da hii sëmbë tee de ko ta gafa Gadu taa: “Hoo, wa si sö wan gaan sondi wan daka.”

Aki Masa Jesosi kai Leifi faa ko waka nëen baka.

Mat. 9:9-13; Luk. 5:27-32

¹³Nöö hën Masa Jesosi kumutu hën a go a di piki ze u Galilea bandja. Nöö sëmbë ta ko nëen naandë te a hia, nöö a ta da de di lei fëen.

¹⁴Nöö hën a ta waka nango. Te wan pisi, hën a si wan womi de kai Leifi. [Hën seei da Mateosi.] A dë fëen sindosindo a wan piki wosu a bandja pasi dë ta pii lantimöni, biga hën da wooko fëen kaa. Nöö di Leifi aki, wan womi de kai Alufasi hën pai ën. Nöö di Masa Jesosi si ën, hën a kai ën faa musu ko bakama fëen. Nöö wantewante hën Leifi hopo ko ta waka nëen baka.

¹⁵Wë nöö a ko pasa sö taa Leifi kai Masa Jesosi ku dee bakama fëen fu de musu ko njan ku ën nëen wosu. Nöö hën de go sindo u de njan. Nöö sëmëni u dee pii-lanti-mönima ku sëmëni oto sëmbë dee abi poi në a di köndë, nöö sö de

ko dë ta njan ku de a wan tafa makandi. Biga hia u dee lö pei sëmbë naandë bi ta waka a Masa Jesosi baka kaa.

¹⁶Te wan pisi nöö hën wë dee Sabima u Wëti ko ta pasa naandë gbolo, dee u di Dju paatëi de kai Falisei. Nöö hën de ko si Masa Jesosi dë sindosindo ku dee pii-lanti-mönima ku dee oto nëpoima u di köndë dë ta njan makandi, nöö di sondi an bunu a de seei, kwetikweti.

Nöö hën de hakisi dee bakama u Masa Jesosi taa: “Faandi mbei di mësité fuunu go dë ta njan ku dee lö pei sëmbë naandë a wan tafa u du?”

¹⁷Nöö di Masa Jesosi jei di hakisi u de, nöö hën a piki de a nöngö taa: “Dee sëmbë o, unfa un mëni? Wan sëmbë di siki ku wan sëmbë di dë bumbuu, undi u de abi data fanöudu? Na di sikima nö? Wë nöö ma ko u kai dee sëmbë dee dë bumbuu sëmbë kaa e, ma mi ko u kai dee sëmbë dee an ta libi bunu a Gadu wojo, fu mi heepi de.” Nöö sö a piki de.

Aki ta lei faandi mbei Masa Jesosi ku dee bakama fëen an ta disa u njan a di fasi u Dju.

Mat. 9:14-17; Luk. 5:33-39

¹⁸Hën de dë te wan pisi. Nöö di juu dë, dee bakama u Johanisi di Dopuma ku dee u dee Faliseima ta hoi deseei söndö njan. Biga sö dee Dju sëmbë abi wan guwenti taa so juu de ta tja hangi u wan pisiten fu begi hedi. Nöö hën wan tu sëmbë ko a Masa Jesosi, hën de hakisi ën taa: “Faandi mbei dee bakama u

Johanisi ku dee u dee Faliseima ta tja hangi fu begi hedi, ma i ku dee bakama fii wan ta du sö?”

¹⁹Nöö hën Masa Jesosi piki de a wan nongö fasi, a taa: “Fa u dë aki, ee wan sëmbë o tööu, nöö a o kai sömëni sëmbë ko a di piizii, na sö nö? Wë nöö solanga di tööuma dë ku de naandë, nöö de an sa ta kusumi ta tja hangi. Wai nöö de o ta wai. ²⁰Ma te di juu dou de ko puu ën a de mindi bifö de o sa ta kusumi ta tja hangi awaa.”

²¹Nöö hën a taa: “Fa mi ta fan ku unu aki, ma a sa toobi unu fu un tei. Biga na wan sëmbë o tei wan njunjun koosu pisi u lapu wan awoo koosu. Biga te i wasi ën nöö di njunjun pisi o hai kumutu disa di awoo wan, nöö di baaku o ko möön bigi möön leki fa a bi dë kaa.

²²“Sösei tu, ja sa tei wan njunjun win lai a wan awoo mbeti kakisa saku. Biga di awoo saku gaandi kaa, an ta hai möön. Nöö ee i lai di njunjun win go nëen dendu, nöö te di win soopu nöö di saku o tënë tuwë di win fiaa. Da a ko dë i lasi di win fii ku di saku tuu.

“Ma nöö i musu tei wan njunjun saku nöö i lai di njunjun win nëen, nöö de tuu o dë bunu kumafa a fiti.”

Aki ta lei taa Masa Jesosi hën da basi u di saba daka.

Mat. 12:1-8; Luk. 6:1-5

²³Nöö hën de dë te wan saba daka, nöö hën wë Masa Jesosi ku dee bakama fëen ta latja ta pasa a wan goon dendu. Di goon naandë, de paandi wan pei soni kuma alisi nëen, ma i sa njan mën kuakua. Nöö hën wë dee bakama ta booko

dee taka dee bendi ko a di pasi naandë ta gili a maun ta njan.

²⁴Di juu dë wanlö sëmbë u di Faliseima kulupu si de, hën de ko hakisi Masa Jesosi taa: “Fa dee bakama fii ta du dë, na Gadu wëti de ta poi nö? Biga de ta wooko a saba daka.”

^{25,26}Nöö hën a piki de taa: “Wan bi lesi a Gadu buku nö, di soni bi pasa ku Dafiti a di ten u di Kaba Hei Begima de kai Abiata? Hangi bi ta kii hën ku dee mati fëen, nöö hën a go a di wosu u Gadu, hën dee begima da de di bëëë di de ta buta da Gadu naandë. Nöö hën Dafiti njan mën, hën ku dee mati fëen tuu. Wë nöö di bëëë naandë, dee begima wanwan nöö bi a’ pasi u njan mën, na sö nö? Ma tökusei Gadu an tei Dafiti ku dee sëmbë fëen fu hogi di de njan mën o.”

²⁷Nöö hën a taki da de taa: “Haika e, dee sëmbë. Masa Gaangadu an mbei libisëmbë fu de hoi saba tjina hedi e, ma a mbei di saba faa heepi libisëmbë. ²⁸Nöö mi taki da unu, taa Mi di i si ko Libisëmbë Mii aki, nöö mi dë Masa a hii soni liba e te dou ku di saba tuu.”

Sö wan soni Masa Jesosi taki da dee Faliseima a di ten dë.

Aki ta lei fa Masa Jesosi kula wan sëmbë a saba daka.

Mat. 12:9-14; Luk. 6:6-11

3 Wë nöö a wan oto saba möön, hën Masa Jesosi toona go a di keikiwosu. Nöö di a go dou, nöö wan womi sai naandë, wan së maun fëen dë dëdëë tjakaa. ²Ma nöö sëmbë dë leti dë ta watji Masa

Jesosi ee a o kula di womi a di saba daka naandë, biga de kë feni föutu nëen u de tjëen go kaagi.

³Nöö hën wë aan soni. Hën Masa Jesosi taki da di womi di dë ku di dëedë maun naandë taa be a hopo taanpu a dee hia sëmbë fesi dë. Nöö hën a hopo taanpu.

⁴Nöö hën Masa Jesosi bia hakisi dee sëmbë dee sai naandë taa: “Unfa Gadu Buku taki, dee sëmbë? Undi möön bunu? Fii du bunu a saba, naa fii du hogi? Fii musu puu sëmbë a dëdë buka, naa fii disëen faa dëdë? Unfa Gadu wëti sikifi fëen?” Ma nöö fa a hakisi de naandë, na wan sëmbë piki ën möönsö, de tuu ko dë pii.

⁵Nöö hën a luku de ku hatiboonu. Ma nöö a hati ën tu, fu di de abi sö wan taangajesi da Gadu te tjali u sëmbë an ta kisi de möönsö.

Nöö hën a bia fan ku di womi taa: “Mati, tëndë di maun fii i si.” Nöö hën di womi tëndëen maun, nöö hën wantewante di maun ko bunu leti kumafa a bi musu dë.

⁶Nöö hën wë dee Faliseima kumutu dë, hën de waka go langalanga tee a di kulupu u di Könu u di köndë, hën da Helodi. Nöö hën de ko ta kuutu makandi unfa u de du de kisi Masa Jesosi kii. _{„Sö di soni Masa Jesosi du dë hati de tjika.”}

Aki ta lei fa dee sëmbë ta ko hia a Masa Jesosi liba.

⁷Wë nöö wan daka möön, hën Masa Jesosi ku dee bakama fëen hën de go a di piki ze u Galilea bandja. ⁸Nöö fa de ko dou dë, hën wanlö hia sëmbë hai ko nëen

gidjii, dee sëmbë u Jelusalen ku hii dee oto köndë u Judea, ku dee u di pisiwata de kai Idumea, ku dee sëmbë dee ta dë a di oto së banda u Joodan Lio, ku dee u dee köndëköndë u dee pisiwata de kai Tilusi ku Sidon. Sö dee sëmbë hai ko a Masa Jesosi tjika, biga de bi jei u dee foondo wooko a ta du.

⁹Nöö di de ko hia sö kaa, nöö hën Masa Jesosi taki da dee bakama fëen taa be de seeka wan boto buta a bandja wata naandë dëen. Biga fa a ta kula sëmbë dë, nöö awaa seei de ta pusa ta ko nëen liba. ¹⁰Biga de ta si taa ee de nama nëen, nöö de sa ko bunu nöömö.

¹¹Di juu dë, dee sëmbë dë ku soni a hedi, te de ko dou a Masa Jesosi nöö de ta bai kai olo seei kai a goon. Nöö de ta taki dëen taa: “_{„U sabi ambë da i e!} I da di Mii u Masa Gaangadu.” ¹²Ma nöö hiniwanten te de taki sö kaa, nöö Masa Jesosi ta gandji da de taa de an musu taki di soni dë.

Aki ta lei ambë ku ambë Masa Jesosi tei u ko bakama fëen.

Mat. 10:1-4; Luk. 6:12-16

¹³Wë nöö te wan pisi hën Masa Jesosi go a wan kamian ka wanlö hia kuun dë, nöö hën a kai sëmëni sëmbë u de ko nëen. ¹⁴Nöö hën a pii tuwalufu womi a de dendu tei u de fika ku ën ta lei nëen nöömö, nöö de de kai “apösutu”. Nöö a o manda de go a köndëköndë u de paaja di Bunu Buka u Gadu, ¹⁵nöö a o da de makiti tu u de ta jaka dee gadu ta kisi sëmbë a hedi puu a de liba.

¹⁶Söö. Wë nöö dee në u de tuwalufu womi dee a tei dë, nöö di

fosu wan hën da Simon, hën Masa Jesosi ta kai Petuisi. ¹⁷Nöo joo kisi Jakobosi ku ën baaa Johanisi, de da de tu womi mii u di womi de kai Zebedeosi. Nöo Masa Jesosi da de wan në, a ta kai de Boanëgësi, nöo di në dë hën kë taki “Mii u Döndö”, biga sö de tu baaa fasi bi dë. ¹⁸Nöo baka u dee baaa dë, nöo joo kisi Andiasi, Filipi, Batolomisi, Mateosi, Tomasi ku wan oto Jakobosi. Hën tata da Alufasi. Nöo joo kisi Tadeosi ku wan oto Simon, nöo di womi aki, hën bi dë a di paatëi u dee sëmbë dee ta suku u puu Loomë lanti a de liba. ¹⁹Ufö joo kisi Judasi Isikaliotu, hën o sei Masa Jesosi buta a dee felantima maun.

Nöo sö wanlö sëmbë Masa Jesosi tei u de dë ku ën makandi e.

Aki dee Dju hedima taa Masa Jesosi ta wooko ku didibi kaakiti.

Mat. 12:22-32,46-50; Luk. 8:19-21, 11:14-23, 12:10

²⁰Te wan daka möön hën Masa Jesosi go dë a wan wosu, nöo hën sëmbë booko ko nëën naandë tee hën ku dee bakama fëën an sa fendi pasi u njan seei. ²¹Te wan pisi hën dee mama bëë fëën ko jei taa sö ta pasa, hën de taa de o ko tei ën tja go. Biga de ta si kuma tja sondi kamian fëën an dë bunu möön.

²²Nöo di juu dë, wanlö Sabima u Wëti u Jelusalen bi dë a Masa Jesosi naandë, hën di de si andi ta pasa hën de taa: “Wë di sondi aki an dë u taki oto fasi möönsö e. Hën di gaan hedima u dee didibi de kai Belisabo hën wë kisi ën a hedi sö.

Hën ta dëen di taanga faa ta jaka dee gadu puu a dee sëmbë liba.”

²³Nöo Masa Jesosi ,sabi taa sö de ta taki, hën a, kai de ko, hën a taki da de taa: “Dee sëmbë, unfa di didibi^a sa jaka dee otowan fëën puu a wan kamian? A sa booko di tii fëën seei sö nö? ²⁴Biga ee dee sëmbë u wan köndë hopo feti ku deseei, nöo na booko di köndë dë o booko nö? ²⁵Sösei ee wan bëë hopo ta feti ku deseei, nöo na booko di bëë naandë ta booko kaba a sösö nö? ²⁶Wë nöo ee di didibi ta feti ku ën seei sö, nöo nëën da a ta kaba di tii fëën a sösö nö? Ma nöo di soni ta pasa aki, na di soni un ta taki dë e.

²⁷“Ma mi o taki da unu andi da di soni ta pasa aki. Te joo go tei gudu a wan taanga womi wosu, nöo i musu kisi ën tai gingin ufö i sa go tei dee gudu fëën awaa. Wë nöo hën u ta du aki e. ²⁸Nöo un dee leima u wëti aki, un haika. Fa i si un fan dë, un musu mëni unu seei e. Biga fu hii dee hogi dee sëmbë ta du, ee de ta kosi Masa Gaangadu seei ta sösö ën ta poi ën në, Gadu sa puu de nëën bëë eti. ²⁹Ma ee wan sëmbë i ta kosi di Akaa u Gadu ta wisiwasi ën, di sëmbë naandë an o kisi paadon a Gadu möönsö a mundu.”

³⁰Nöo sö Masa Jesosi fan ku dee sëmbë, fu di de taki taa di hedima u dee didibi hën dë nëën liba ta du dee foondo wooko.

³¹Te wan pisi Masa Jesosi mama ku dee baaa fëën ko dou a dööbuka dë gbolo, hën de manda kai ën.

^a 3:23 De kai ën “Saatan” aki.

³²Nöo di juu dë, sëmëni sëmbë bi sindo lontu Masa Jesosi a di wosu dendu. Nöo hën sëmbë taki dëen taa: “Masa o, dee sëmbë fii ko aki, i mama ku dee baaa fii, nöo de ta kai i e. De dë leti a dööbuka dë.”

³³Nöo hën a taa: “Dee sëmbë u mi nö?” ^{34,35}Nöo hën a luku dee sëmbë sindosindo lontu ën naandë, hën a taa: “Un dee sëmbë aki dee ta du kumafa Gadu kë, nöo unu wë da mi mama ku mi baaa ku mi sisa e.”

Aki Masa Jesosi da di oto u di sëmbë ta jaa böngö.

Mat. 13:1-9; Luk. 8:4-8

4 Wë nöo te wan oto daka möön, hën Masa Jesosi toona ko dë a di piki ze u Galilea bandja möön ta lei sëmbë Gadu wöutu. Nöo hën sëmëni sëmbë booko seei gililili ko nëen naandë, nöo hën a subi a wan boto bi dë a lampeesi dë, nöo hën a sindo. Nöo dee hia sëmbë dë a tela liba dë, ²nöo hën a tei wanlö woto ta lei de sëmëni sondi a wödu fasi.

³A taa: “Wan goonma go ta jaa böngö nëen goon dendu. ⁴Nöo fa a ta jaa ën naandë, nöo so fëen ta kai a di pasi liba nöo dee piki fou ta ko ta pii ën ta njan.

⁵“So u di böngö ta kai a sitonu kamian ka doti an dë hia, nöo a nasi hesi seei. ⁶Ma nöo hën di sonu ko hati, hën a kii ën, biga di sitonu kendi di lutu fëen.

⁷“Nöo so u di böngö kai a maka dendu, nöo di böngö ku dee maka tuu ta göö makandi, ma dee maka ta peeta di njanjan te an sa ko sondi.

⁸“Ma nöo dee otowan kai a bunu goon doti, nöo hën a göö ko puu

njanjan e. Biga so puu diiteni toon möön hia möön fa a bi dë, so puu sikisiteni toon möön hia, otowan puu wanhöndö. Nöo sö di pisi dë ko njanjan tjika.”

⁹Sö wan woto Masa Jesosi da dee sëmbë te a kaba, nöo hën a taa: “Wë fa mi fan ku unu aki, nöo un pakisei ën bunu e, be un fusutëen.”

Aki Masa Jesosi puu andi di oto kë taki.

Mat. 13:10-23; Luk. 8:9-18

¹⁰Nöo hën de dë te wan pisi, Masa Jesosi dë ku wantu sëmbë ku de tuwalufu bakama fëen, nöo hën de hakisi ën taa: “Masa o, faandi mbei i ta lei dee sëmbë a tjubi fasi sö?”

¹¹Nöo hën a piki de taa: “Haika e. Unu wë Gadu naki kölöku fuun sa ko sabi dee tjubitjubi soni u di tii fëen. Ma dee oto sëmbë naandë de an ta kë saka deseei a di Tii u Gadu basu möönsö, nöo fëen mbei, mi ta lei de a tjubi fasi sö. ¹²Nöo a ko dë taa de ta si kodo ma de an ta fusutan, de ta haika kodo ma de an ta jei möönsö. Biga ee nasö de bi o bia de libi ko a Gadu, nöo a bi o puu de a bëë.”

¹³Nöo hën a hakisi dee bakama fëen taa: “Wan bi fusutan di woto di mi lei dee sëmbë ö? Wë nöo unfa woon du fusutan dee oto sondi mi o toona lei sëmbë möön?”

¹⁴Hën a taa: “Söö. Wë nöo un haika e, mi o puu ën da unu. Di goonma mi bi taki naandë, hën da di bosikopuma u Gadu e, nöo di böngö hën da di wöutu u Gadu di a ta tja ta paaja. ¹⁵Nöo ka di böngö kai a pasi liba, dee piki fou ko pii ën njan dë, hën da dee sëmbë ta jei

di wöutu u Gadu, ma te de jei ën, nöö wantewante di didibi ta ko puu ën a de pakisei djee, de an ta mëni ën möön.

¹⁶“Nöö ka di böngö kai a di doti ku sitonu a basu, hën da dee sëmbë dee jei di wöutu u Gadu hën de tei ën seei ku wai, ¹⁷ma de an ta hoi dou. Biga te sëmbë ta hoi de u felanti, fuka ku toobi ko miti de u di wöutu hedi, nöö de ta kumutu disa di biibi djee. Biga di wöutu an bi go fundu a de hati tjika.

¹⁸“Nöö di goon ka di böngö kai a maka dendu dë, hën da dee sëmbë ta jei di wöutu ¹⁹ma de ta abi bookohedi ku dee sondi u goonliba aki poi. Dee gudu u di goonliba aki ta ganjan de, de ta kë peipei sondi te de an ta a’ ten u di wöutu u Gadu, nöö an sa göö ko sondi a de libi möönsö.

²⁰“Ma nöö ka di böngö kai a di bunu goon, hën da dee sëmbë tei di wöutu u Gadu nöö de ta dëen pasi faa wooko a de hati. Nöö Gadu ta fendu wini a dee lö sëmbë naandë seei te a hia, leti kuma di böngö di puu diiteni toon möön hia möön fa a bi dë, ku sikisi toon, ku wan höndö toon.”

²¹Nöö hën Masa Jesosi taa: “Fa i si di womi jaa di böngö naandë, nöö sö a musu du e, biga di wöutu u Gadu an musu fika tjubitjubi. Biga ee wan sëmbë tja wan faja ko a wan wosu dendu, nöö an o butëen a sondi basu. Ma a o butëen a wan kamian be hii sëmbë sa si limbo ku ën, na sö nö?”

²²“Nöö un haika e, dee sëmbë. Dee soni mi ta lei a di fasi aki, de an o fika sö tjubitjubi u nöömö e.

De o ko a döö wan daka nöömö u sëmbë musu ko sabi de. Biga hiniwan soni di dë tjubitjubi musu u ko a döö wan daka nöömö.”

²³Hën a taa: “Söö. Wë nöö fa mi fan ku unu aki, nöö un pakisei ën bunu e, be un fusutëen.”

²⁴Nöö hën a taa: “Dee sëmbë, un buta pakisei a dee soni mi ta taki e. Biga di wan seei maaka joo tei u maaka soni, nöö ku hënseei de o toona maaka da i tu, nöö möön hia seei joo kisi a liba. ²⁵Biga ee wan sëmbë i kisi wan piki soni, nöö hën i wooko ku ën, nöö joo toona kisi möön hia. Ma nöö ee ja wooko ku ën möönsö, nöö di pikiwan di i bi kisi naandë joo lasi ën faa.”

Sö Masa Jesosi taki di ten dë.

Aki Masa Jesosi konda wan woto fu di fa njanjan ta waka ko soni.

Mat. 13:31-34; Luk. 13:18-19

²⁶Nöö hën wan oto toon, hën Masa Jesosi tei wan oto woto toona lei dee sëmbë möön fa di Njunjun Tii u Gadu dë. A taa: “A dë leti kuma wan goonma go nëen goon dendu go jaa njanjan böngö te a kaba, nöö hën a go fëen a ganda. ²⁷Nöö fa a go dë, a fëekëtë di oto naandë. A dë fëen nöö ta duumi ta weki.

²⁸“Ma nöö fa di böngö sai a di goon naandë, te wan pisi a tja aguja ko a döö. Hën a ta göö fëen ta ko, teee a ko dë ku bëë ko puu jakajaka seei ko abi njanjan. ²⁹Te wan pisi a lepi, juu fëen dou, hën di goonma ko koti. Ma nöö hii fa di njanjan waka ko sö naandë, ma di sëmbë di paandi ën an saanfa a du ufö a ko sö. Wë nöö leti sö nöö a ta pasa a di Njunjun Tii u Gadu dendu e.”

Sö wan oto Masa Jesosi da di juu dë.

³⁰Nöö hën a taa: “Un oto mi o toona tei u mi lei unu möön fa soni ta waka a di Njunjun Tii u Gadu dendu?”

³¹Hën a taa: “Wë a dë sö leti kuma di uwii de kai mutaadi di u ta paandi a di köndë fuu aki. Fa a sai dë, nöö di sii fëen piki möön hii dee oto sii de ta paandi, na sö nö? ³²Ma nöö te a göö, nöö a ta ko bigi pasa hii dee oto uwii tuu dee u ta paandi a goon dendu, te piki fou seei ta ko ta mbei wosu a dee maun fëen.

“Nöö sö nöö sondi dë a di Njunjun Tii u Gadu dendu e.”

^{33,34}Wë nöö te Masa Jesosi ta konda di wöutu u Gadu da sëmbë, nöö dee lö oto aki a lobi u tei konda. Biga a ta fan ku de a wan fasi kumafa de sa fusutan soni nöö. Ma te hën ku dee bakama fëen dë de wanwan, nöö a ta puu sondi da de möön fini.

Aki Masa Jesosi du wan gaan foondo soni a wata liba.

Mat. 8:23-27; Luk. 8:22-25

³⁵Wan daka hën Masa Jesosi dë ta konda di wöutu u Gadu da dee gaan hia sëmbë naandë tefa sapate, nöö hën a fan ku dee bakama fëen taa: “Womi, un boo koti go a di oto së banda ala ufö.” Hën de taki aai.

³⁶Nöö aan soni, hën de disa dee hia sëmbë naandë, nöö hën de tei Masa Jesosi leti fa a sai dë, nöö hën de subi a boto, hën de ta aba di piki ze naandë nango. Ma nöö wanlö oto boto ta faaka de. ^{37,38}Nöö fa de nango dë, hën Masa Jesosi go a di

boto gogo ala wante go kandi buta hedi a wan kunsu liba, hën a duumi pii. [Wei nöö a wei sö.]

Nöö hën de nango te wan pisi, hën wan gaan ventu ko bigi möön hii soni ta seki di wata teee, di wata nango a di boto dendu seei djululuu, kuma de sa singi. Nöö dee bakama fëëë te na soni hën de kule go a Masa Jesosi go weki ën taa: “Masa, ja si taa woo dëdë kaba a di wata aki ö? Ja a’ toobi nö?”

³⁹Nöö hën Masa Jesosi weki, hën a hopo. Hën a bai di ventu ku di sekiwata taa: “Un tan pii e!” Nöö fa a fan dë, wantewante hën di ventu ku di wata tan pii.

⁴⁰Nöö hën Masa Jesosi hakisi dee bakama taa: “Andi mbei un fëëë sö? [Wan a’ futoou a mi liba eti nö?]”

⁴¹Nöö hën dee bakama panta te na soni, de ko dë ta luku deseei diin ta hakisi de na de taa: “Womi, ambë da di sëmbë aki di abi sö wan poosian te gaan ventu ku sekiwata seei ta piki ën buka a soni?”

Aki Masa Jesosi jaka wanlö taku soni puu a wan womi liba.

Mat. 8:28-34; Luk. 8:26-39

5 Wë nöö hën Masa Jesosi ku dee bakama fëen aba di piki ze go tjökö a di pisiwata u dee Galasëni sëmbë.

²⁻⁴Nöö fa de ta kumutu a boto dë, nöö hën de ko miti ku wan womi di wanlö taku soni dë nëen liba gbolo. Di womi aki ta libi a dee sionu baaku u di köndë ka de ta bei sëmbë, nöö a dë sö taanga tee na wan sëmbë seei sa kisi ën hoi buta a wan kamian pii. Biga sömëni pasi de bi pooba bui ën nëen maun

ku en futu tuu, ma nöö a ta koti dee këti seei wököwökö kule go fëen. ⁵Nöö a ndeti ku didia di womi aki ta dë a di geebi naandë ta sanga nango ta ko ta bai ta kai wolo ta koti en seei ku sitonu pisi hii en sinkii.

⁶Nöö fa a dë a di kamian naandë te wan pisi hën a si Masa Jesosi te ala, nöö hën a kule ko kai a goon nëen fesi holou sö. ⁷Nöö hën a ta bai taanga seei ta fan ku en taa: “Andi tja i ko aki, Jesosi, i di Womi Mii u di möön hei Gadu u mundu? Andi u ku i abi eee? Mi begi i taa be i soi a Masa Gadu fesi taa ja o da mi sitaafu e!” ⁸Nöö sö a taki, biga Masa Jesosi bi fan ku di soni nëen liba naandë taa a musu go kumutu dë.

⁹Nöö hën Masa Jesosi hakisi di womi taa: “Un në fii?”

Hën a taa: “Mi de kai A-Hia-Möön-Hii, biga u dë seei te a hia.”

¹⁰Nöö hën de ta begi Masa Jesosi seei nöömö, taa: “Gaantangi, na jaka u puu a di pisiwata aki e, u begi i.”

¹¹Nöö zuntu ku di kamian naandë i abi wan kununu, nöö wanlö hia hagu bi sai nëen ta pii sondi ta njan. ¹²Nöö hën dee taku soni begi Masa Jesosi taa: “Ee joo puu u a di sëmbë aki liba, nöö gaantangi da u pasi fuu go a dee hagu e.”

¹³Hën Masa Jesosi da de pasi.

Hën de tuu kumutu a di sëmbë go a dee hagu. Fa u mbei naandë hën dee hagu tei kule seei ta bazia di kununu naandë gililili te a di ze u Galilea dubuu pii. Dee hagu dëdë a wata fiaa. Nöö de bi dë kuma tu dusu hagu sö.

¹⁴Nöö di dee sëmbë bi dë ta watji dee hagu naandë si di soni, nöö hën de kule go a ganda go konda taa sö wan sondi pasa ku dee hagu.

Nöö hën dee sëmbë u di köndë booko seei gililili ko a Masa Jesosi. ^{15,16}Fa de ko dou, hën de si di sëmbë di bi dë ku dee hia taku soni nëen liba sindosindo pii ku koosu a sinkii, ku bunu fusutan seei. Nöö dee sëmbë dee bi sai dë, hën de konda da dee otowan te de kaba kumafa de si soni pasa ku di womi ku dee hagu.

¹⁷Nöö hën dee sëmbë u di köndë begi Masa Jesosi taa gaantangi be a kumutu a di pisiwata u de go fëen.

¹⁸Nöö Masa Jesosi an fia ku de. A piki, hën a go a boto wante faa go.

Ma nöö hën di womi a bi jaka dee taku soni puu nëen liba dë begi en taa: “Masa, gaantangi, be mi go ku i e.”

¹⁹Ma nöö Masa Jesosi an dëen pasi faa go ku en. A taki dëen taa: “Mati o, toona go a dee sëmbë fii ku dee mati fii e, nöö i go konda da de di bunu Gadu du da i aki, ku di fa a saa i tjika.”

²⁰Nöö hën di womi go e, hën a ta konda di sondi pasa ku en a hii di pisiwata naandë tuu palalaa te dou, kumafa Gadu heepi en tjika. Baa nöö di sondi dë foondo sëmbë e.

Nöö da sö wan gaan wooko Masa Jesosi du a di pisiwata de kai Dekapolisi naandë.

Aki Masa Jesosi heepi wan mujëe ku wan mujëe mii.

Mat. 9:18-26; Luk. 8:40-56

²¹Wë nöö hën Masa Jesosi ku dee bakama fëen toona aba go a di oto

së banda ala, nöö fa de go dou dë hën sëmbë ko lontu ën seei te a hia buta a mindi.

²²Nöö di juu dë, hën wan womi de kai Jailusi ko dou. Di womi aki, a dë wan u dee hedima u keiki u di köndë naandë. Nöö di a si Masa Jesosi hën a kai ku kini a goon. ²³A taki dëen taa: “Gaantangi mi begi i, nama maun a wan mujëë mii u mi da mi. A siki seei te fu dëdë.”

²⁴Nöö hën de tei pasi u de go a di hedima wosu, nöö dee hia sëmbë naandë ta bondji Masa Jesosi seei gililili sö nango ku ën.

²⁵Wë nöö di juu dë wan mujëë bi dë a dee sëmbë dendu naandë, sondi ta kule nëen tuwalufu jaa longi kaa. ²⁶A bi go a sëmëni data, de kulëen te de wei. Hii möni fëen tuu kaba këëë, ma ka u di siki bëtë awaa a ta ko möön hogi.

^{27,28}Nöö hën di mujëë ko jei u Masa Jesosi gbolo, nöö hën a taa a o ko nëen ko suku heepi tu. Biga a taa: “Ee mi sa nama tjë söseei a di koosu fëen, nöö mi si kuma mi sa ko bëtë nöömö.” Sö di mujëë ta taki nëen hati.

Nöö hën a ta tuusi hënseei a dee sëmbë mindi dë tefa a ko nama maun a di koosu u Masa Jesosi kumafa a bi taki. ²⁹Nöö di a nama nëen, wantewante dë a fii taa a ko bëtë djee, di soni an ta kule nëen möön. A ko böö u di sitaafu dë.

³⁰Nöö Masa Jesosi seei fii taa wan poosian kumutu nëen kula wan sëmbë, nöö hën wante a bia hakisi dee hia sëmbë ta waka nëen baka naandë taa: “Ambë panjan di koosu u mi?”

³¹Nöö hën dee bakama fëen piki taa: “Masa, dee gaan hia sëmbë ta bondji i gililili aki, hën i taa ee ambë nama a i nö?”

³²Ma nöö Masa Jesosi ta tuwë wojo a dee hia sëmbë dendu naandë, faa si ee ambë bi panjëen. ³³Nöö hën di di mujëë ko sabi taa sö wan gaan sondi pasa ku ën, nöö hën a ko fëëë seei. Hën a ko tuwëen seei a goon a Masa Jesosi fesi naandë, hën a konda hii di sondi te a kaba kumafa a bi waka.

³⁴Nöö hën Masa Jesosi fan ku ën taa: “Mujëë, di fa i si i biibi a mi tjika dë, hën wë mbei i fendi heepi e. Nöö go fii, i böö u di siki bi ta sitaafu i dë.”

³⁵Nöö an kaba u fan ku di mujëë seei, nöö hën wanlö sëmbë ko dou dë. De kumutu a di wosu u Jailusi, di hedima u keiki di bi ko begi Masa Jesosi faa ko kula di mujëë mii fëen dëen. Nöö hën de fan ku Jailusi taa: “Mati o, gaan sondi. An dë u di mësité ko a i wosu möön e, biga di mujëë mii fii lasi libi kaa.”

³⁶Nöö hën Masa Jesosi jei fa de fan, ma nöö an dë gaan sondi dëen seei. Nöö hën a fan ku Jailusi taa: “Na fëëë e, mati. Ta biibi a mi nöömö.”

³⁷Nöö hën de nango a di wosu ka di mujëë mii dë dëdëdëdë ala. Ma nöö Masa Jesosi an mbei dee hia sëmbë go ku ën möön. Petuisi, ku Jakobosi, ku ën baa Johanisi, de nöö a mbei go ku ën. ³⁸Nöö di de naki tefa de go dou a di wosu, nöö sëmëni sëmbë sai naandë kaa ta mbei wajawaja ta bai ta këë ta kai olo te a bigi.

³⁹Nöö hën Masa Jesosi denda go a di wosu, hën a hakisi dee sëmbë taa: “Andi un ta du a di kamian aki sô? Biga na dëdë di mujëë mii dëdë e. Duumi a ta duumi.”

⁴⁰Nöö fa a fan dë, hën de lafu ën te a bigi, biga de sabi bunu taa di mujëë mii dëdë tuu.

Nöö hën a buta dee sëmbë naandë tuu go a döö, nöö hën a kai di tata ku di mama u di mujëë mii, ku de dii bakama fëën naandë, nöö hën de go a di kamba ka di dëdë dë.

⁴¹Nöö hën Masa Jesosi go panjan di dëdë a maun, hën a taa: “Talita kumi,” dati wan taki: “Mujëë mii, hopo taanpu fii e!”

⁴²Nöö fa a taki naandë, hën di mujëë mii hopo taanpu a pë. Hën a ta waka ta lontu a di wosu dendu, biga a abi tuwalufu jaa kaa. Baa nöö di soni pasa dë, a bigi da dee sëmbë e.

⁴³Nöö hën Masa Jesosi bai de taa: “Di soni di si pasa aki, wan musu taki ën da sëmbë e. Nöö un da di mujëë mii soni u njan.”

Nöö sô wan gaan soni Masa Jesosi du möön e, ka a dë a di pisiwata naandë.

Aki Masa Jesosi toona go a Nazalëti.

Mat. 13:53-58; Luk. 4:16-30

6 Wë nöö hën Masa Jesosi ku dee bakama fëën kumutu naandë, nöö hën de go a di köndë ka a bi kiija. [Hën da Nazalëti.]

²Nöö a di saba daka, hën a go a di keikiwosu go ta lei dee sëmbë u di köndë dee lei fëën.

Nöö fa a ta fan dë, a ta bigi da de seei, nöö hën de bia ta hakisi de na de taa: “Naasë a kumutu ko aki ku

dee lei fëën dë? Unsë a feni sô wan köni? Ambë dëën kaakiti faa ta du dee foondo wooko u ta jei a ta du?

³Biga na di tëmbëma bi dë aki nëën disi nö? Na di mii aki Malia bi pali nö? Dee baaa fëën u sabi de bunu: Jakobosi, Josëfu, Judasi, ku Simon. Dee sisa fëën, na u ku de ta dë aki nö?” Nöö hën de tei ën u hogi te na soni.

⁴Nöö hën Masa Jesosi taki da de taa: “Un haika e, dee sëmbë. Wan tjabukama u Gadu an ta fuka u nëbai a oto köndë e, boiti a di köndë ka a bi kiija, ku dee bëë fëën. A de nöö an ta fendi gafa.”

^{5,6}Ma fa a fan dë seei, ma a bigi dëën fa dee sëmbë an kë biibi ën. Nöö fëën mbei an du foondo wooko naandë möönsö, boiti wantu sëmbë nöö a kula, di a buta maun a de liba.

Nöö hën a kumutu naandë hën a go a dee oto köndë u di pisiwata dë go ta lei sëmbë.

A di pisi aki Masa Jesosi manda dee bakama fëën go a dee köndëköndë.

Mat. 10:1, 5-15; Luk. 9:1-6

⁷Te wan daka hën Masa Jesosi kai de tuwalufu bakama fëën ko nëën. Nöö hën a taki da de taa: “Un haika e, mi o manda unu go tu ku tu a dee köndëköndë, [nöö woon go konda taa Masa Gadu ta hopo wan njunjun ti]. Nöö mi o da unu makiti fuun sa jaka dee soni ta ko a sëmbë hedi puu a de liba.

^{8,9}“Ma nöö fa woon go aki, wan musu tja soni e. Wan musu tja bëë. Wan musu tja tu susu, di fuunu futu dë tjika kaa. Wan musu tja tu koosu tu, di dë a unu sinkii dë tjika kaa.

Wan musu tja möni e. Nöö di kokoti a i maun dë, hën nöö fii tja.

¹⁰“Nöö fa woon go aki, nöö te un dou a wan köndë, nöö di sëmbë di o kisi unu buta nëen wosu, nöö naandë un musu tan fu te un kumutu a di köndë dë e. Wan musu kumutu dë go tan a oto wosu möönsö.

¹¹“Nöö te un go a wan köndë ka de an kë unu, de an kë jei di lei fuunu, nöö un kumutu disa di köndë dë go e. Ma bifö un go un musu feki di basufutu sandu fuunu tuwë a di köndë kuma wan maaka u de si taa di hebi fika da de.”

Nöö sö Masa Jesosi fan ku dee bakama fëen te a kaba.

¹²Nöö hën dee bakama go e. Hën de go ta konda da dee sëmbë a dee köndëköndë taa be de bia disa dee hogilibi u de. ¹³Nöö fa de go dë, nöö de heepi sëmbë e. Biga de jaka sëmëni soni bi ta kisi sëmbë a hedi puu a de liba, de tutu fatu a sëmëni sikima sinkii kula de ko bunu.

Aki ta lei andi pasa ku Johanisi di Dopuma.

Mat. 14:1-12; Luk. 9:7-9

¹⁴⁻¹⁶Nöö fa Masa Jesosi ta du dee foondo wooko a di pisiwata u Galilea naandë, nöö në fëen ta bai ta paaja nango a dee köndëköndë. De ta taki nëen liba seei.

So sëmbë taa: “Un haika, dee sëmbë. Johanisi di Dopuma di di könu bi manda dee sodati kii, hën wë toona weki a dëdë e, hën a tei oto në ta tja.”

Otowan taa: “Nönö, di fesiten Tjabukama u Gadu de kai Elia, hën

di dë e. Hën toona weki ta tja oto në.”

Otowan a dendu taa: “Nönö e, na weki di sëmbë aki weki a dëdë, ma a dë wan hebi Tjabukama u Gadu nöö, kuma dee bi dë a fesi.” Nöö sö dee sëmbë ta fan peipei soni u Masa Jesosi.

Te nöö di könu u di köndë de kai Helodi seei ko jei u Masa Jesosi. Hën a taa: “Awa, Johanisi di Dopuma di mi bi manda sëmbë kii, hën toona weki tuu. Biga hën nöö sa du dee lö foondo wooko mi ta jei di sëmbë naandë ta du dë.” Sö hën a taki.

¹⁷⁻²⁰Wë nöö fa di Könu fan dë, a bi kii di Dopuma tuu o, biga a bi manda sodati go koti ën hedi puu. Nöö di sondi mbei a du sö. Di Könu bi abi wan baaa fëen de kai Filipi, nöö di baaa bi abi wan mujëe de kai Helodiasii. Nöö hën di Könu tei di mujëe u di baaa fëen aki buta a wosu gbolo. Nöö hën di a du sö, hën wë Johanisi bai ën taa an du bunu, biga a booko Gadu wëti fa a tei ën suwagi dë.

Nöö hën di di mujëe jei taa sö Johanisi bai di manu fëen, nöö a tei Johanisi fu hogi. A hoi ën a bëe seei, a kë kii ën nöömö. Ma nöö di Könu an dëen pasi faa musu kii ën, biga a ta lesipeki Johanisi, a ta si taa a dë wan bumbuu sëmbë ta libi kumafa Gadu kë. Ma nöö u di Könu musu du di mujëe fëen wan piizii, hën a manda sodati buta Johanisi a dinguwosu. Ma so juu di könu ta kai Johanisi faa fan ku ën, nöö a lobi u ta haikëen, hii fa dee fan u Johanisi ta toobi ën seei.

²¹Wë nöö hën de dë te wan daka gbolo, di mujëë kisi pasi faa du ku Johanisi kumafa a bi kë. Biga a ko pasa sô taa di Könu fujai, nöö hën a hoi wan gaan piizii. A kai hii dee bigima u di pisiwata naandë tuu ko a di piizii: dee lanti hedima, ku dee hedima u sodati, ku dee guduma.

²²Nöö hën de dë a di piizii dendu tee wan pisi. Nöö di baa mujëë fëën di a tei dë bi abi wan mujëë mii fëën. Nöö hën di mujëë mii ko baja wan gaan _{deë wojo} baja bigi möön hii sondi. Baa nöö a suti da di Könu ku hii dee bigima sai naandë te na soni, fa di mujëë mii baja dë.

²³Nöö hën di könu kai di mujëë mii ko nëën, hën a taa: “Wë mii, di baja i baja aki a suti poi, nöö mi kë paka i e. Ma nöö i musu piki mi andi i kë, nöö mi soi a hii dee bigima aki fesi tuu taa hiniwan sondi di i hakisi mi mi o da i ën kaa. Ee hafu u di köndë mi ta tii aki seei i kë, mi o da i ën.” Sô di Könu taki da di mujëë mii.

²⁴Nöö di a taki sô, hën di mii kule seei hesihesi go nëën mama taa: “Maama o, sô di Könu taki da mi e, nöö andi mi musu hakisi ën?”

Nöö hën di mama piki di mujëë mii taa: “Go piki di könu e, taa i kë u de tja di hedi u Johanisi di Dopuma a wan paatu dendu ko da i.”

²⁵Nöö hën di mii kule hesihesi go a di könu. A taa: “Wë Köndë Masa, mi ko piki di sondi mi kë e. Mi kë fii da mi di hedi u Johanisi di Dopuma a wan paatu dendu hesihesi seei.”

²⁶Wë nöö di di Könu jei sô, nöö hati fëën ko latja, biga a hati ën faa musu du sô wan sondi ku di Dopuma. Ma nöö fu di soi a bi soi a dee bigima naandë fesi da di mujëë mii kaa, fëën mbei an sa puu di buka dë möön. ²⁷Nöö aan köni, hën a manda wan sodati faa go koti Johanisi hedi buta a wan paatu tja ko. Nöö hën di sodati go koti Johanisi hedi belim puu, ²⁸hën a tei buta a di paatu tja ko da di mujëë mii. Nöö hën di mii tei tja go nëën mama.

²⁹Wë nöö di dee bakama u Johanisi jei di taki dë, nöö a hati de e, ma heepi an dë. Nöö hën de ko tei di dëdë sinkii fëën tja go bei.

Nöö da sô wan gaan hogi Könu Helodi du e.

Aki ta lei fa Masa Jesosi bi da hia sëmbë soni u njan.

Mat. 14:13-21; Luk. 9:10-17; Joh. 6:1-14

³⁰Wë nöö hën dee bakama^b u Masa Jesosi, dee a bi manda go a köndëköndë, hën de toona ko nëën baka, nöö hën de konda dëën te de kaba fa de lei dee sëmbë ku fa de du di wooko tjika.

³¹Nöö hën Masa Jesosi taki da de taa: “Un sabi nö? Un boo go a wan pii kamian u wanwan ka sëmbë an dë, fuu sa böö abiti sô.” Nöö di sondi mbei a taki sô, biga hia sëmbë ta kumutu a dee köndëköndë ta ko nëën nöömö ta suku heepi te hën ku dee bakama fëën an sa fendu pasi u njan, bamba u de böö seei.

³²Nöö hën de kai a boto ta puu nango a di kamian ka de o go dë

b 6:30 Aki de kai dee bakama “apösutu”.

de wanwan. ³³Ma nöö wanlö hia sëmbë si de, nöö de sabi kaa taa a sö wan kamian de nango. Nöö hën de kule lontu a bandja wata u de go miti ku de a di oto së banda ala.

³⁴Nöö di Jesosi ku dee bakama fëen go tjökö, hën de si dee hia sëmbë naandë ta luku de kaa. Nöö aan soni, hën Masa Jesosi go ta lei de sëmëni soni möön, biga tjali u de kisi ën. A si taa de dë kuma wanlö hia sikafu söndö tiima ta waka ta daama nango ta ko.

^{35,36}Nöö fa u mbei dë, nöö sapate ta ko kaa, nöö hën dee bakama taki da Masa Jesosi taa: “Masa o, i sabi nö? A tjika fii manda dee sëmbë go, be de go suku sondi u njan bai a dee köndëköndë a u bandja aki. Biga sëmbë an ta libi ka u dë aki, nöö sondi u njan an dë aki u fendi tu.”

³⁷Ma nöö hën Masa Jesosi taa: “Nönö e, unu musu da de sondi u njan.”

Hën de taki dëen taa: “Unfa i mëni? Dee sëmëni sëmbë aki, u o da de sondi u njan nö? Biga di möni di u musu puu bai sondi u njan da de, nöö a musu dë aiti liba wooko möni.” Sö dee bakama fëen piki ën.

³⁸Nöö hën Masa Jesosi hakisi de taa: “Un mëni bëëë un abi aki? Un go luku i si.”

Nöö hën de go luku te de ko, hën de ko piki ën taa: “U abi feifi bëëë ku tu fisi nöö.”

³⁹Nöö hën a manda de taa: “Un go mbei dee sëmbë sindo a dee ahun liba aki na alö e.”

⁴⁰Nöö hën de go mbei dee sëmbë sindo a hipihipi, feifiteni ku feifiteni a wan hipi, wan höndö

ku wan höndö a wan hipi. ⁴¹Nöö hën di de sindo sö kaa, hën Masa Jesosi tei de feifi bëëë ku de tu fisi, nöö hën a hopo wojo luku liba da Masa Gadu tangi te a kaba, hën a booko de pisipisi te a kaba. Nöö hën a tëndë da dee bakama taa be de paati da dee sëmbë. Nöö hën de tei paati da dee sëmëni sëmbë naandë tee lontu ko kai. ⁴²Nöö hii dee sëmbë tuu seei njan te bëë u de fuu, de an kë möön.

^{43,44}Wë nöö di mëni sëmbë njan di ten dë, feifi dusu womi sëmbë de konda e, ufö i abi dee mujëë ku dee mii. Nöö di de njan te de kaba, hën dee bakama go pii di bëëë ku di fisi dee fika nöö a dou hii tuwalufu manda fuufuu eti.

Nöö da sö wan gaan foondo wooko Masa Jesosi du a di lö kamian dë e.

Aki ta lei fa Masa Jesosi waka a wata liba.

Mat. 14:22-33; Joh. 6:15-21

⁴⁵Nöö di dee sëmbë njan te de kaba naandë kaa, hën Masa Jesosi kai dee bakama ko nëën, hën a taa: “Un go tei di boto, nöö un puu go a Betisaida ala.” Sö Masa Jesosi taki da de. Ma nöö hën a o fika dë faa manda dee sëmbë go.

⁴⁶Nöö hën dee bakama fëen go. Nöö di Masa Jesosi manda dee oto sëmbë go kaa, hën a go a wan kuun kamian naandë hën wanwan go ta begi Masa Gaangadu.

⁴⁷Nöö hën di sapate, di boto u dee bakama fëen dë tee a mindiwata ala. ⁴⁸Te wan pisi hën Masa Jesosi tuwë wojo luku, a si taa de dë a gaan toobi seei. Biga de ta puu

kodo ma de an nango fesi. Wan gaan ventu wë ko ta kii de sò. Nöo a gaan ndeti seei di sondi dë ta pasa, biga fosu ganian an kanda eti.

Nöo di Masa Jesosi si sò, hën a bazia di kuun ko a di wata bandja hën a ta waka seei tjuwatjuwa ta ko a dee bakama fëen.

Nöo hën di a ko zuntu ku de hën a mbei kuma a ta pasa. ^{49,50}Di juu dë dee bakama wojo ko kai a di sëmbë ta waka a di wata liba naandë, nöo hati u de latja te na soni, de bai kai wolo, biga de mëni taa jooka de si dë.

Nöo hën Masa Jesosi kai de taa: “Kijoo, wan fëëë sò e. Un tai hati. Mi wë disi.”

⁵¹Nöo hën a subi a di boto dendu. Fa a subi dë, nöo wante hën di ventu kötö pii.

Wë nöo di sondi dë bigi da dee bakama fëen te na soni. ⁵²Biga wë hii fa de bi si Masa Jesosi tei de feifi bëëë hën a da dee gaan hia sëmbë, de njan dë seei, ma töku de an bi buta mëni nëën fu de sabi ambë dëen.

Aki ta lei fa Masa Jesosi kula sëmëni sikima.

Mat. 14:34-36

⁵³Nöo hën de puu go tjökö a di pisiwata u dee Genesalëti sëmbë ala, nöo hën de tai di boto u de te de kaba. ⁵⁴Nöo fa de ko dou dë, hën sëmbë si de sabi wante kaa. ⁵⁵Nöo hën de kule go paaja di njunsu te dou hii dee köndë naandë, taa: “Jesosi di kulama dë a di köndë fuu.” Nöo hën dee sëmbë kule go tei dee sikima buta a kama ta tja ko a Masa Jesosi seei gililili sò.

⁵⁶Wë nöo sò. Hii ka Masa Jesosi nango kaa, a dee gaangaan köndë ku dee pikipiki köndë te dou ku dee pandasi kamian tuu, dee sëmbë ta tja dee sikima u de ko buta a sitaati dëen faa musu kula de da de. Nöo de ta begi ën taa be a da de pasi u de ta nama a di jëkëjékë u di koosu buka fëen, nöo hii dee sëmbë dee nama sò kaa, de tuu ko bëtë.

Nöo da sò Masa Jesosi kula dee sëmbë u di pisiwata dë tjika.

Aki ta lei fa dee Faliseima ku dee Sabima u Wëti ta kuutu Masa Jesosi.

Mat. 15:1-9

7 Wë nöo hën de dë te wan daka, hën so u dee Faliseima ku dee Sabima u Wëti kumutu a Jelusalen ko a Masa Jesosi dë.

²Te wan pisi hën de ko si taa te dee bakama u Masa Jesosi ta njan, nöo de an ta wasi maun a di fa dee Dju sëmbë guwenti u wasi maun.

³Biga wan tuutuu Dju sëmbë an o njan ee na a wasi maun kumafa a lei a dee gaan sëmbë fëen, ⁴taa te a kumutu a wojowojo ko, nöo a musu wasi a wan apaiti fasi bifö a sa njan. Nöo a musu wasi dee paabi lai fëen a wan apaiti fasi tu, kuma dee kan u bebe wata, gansë, paabi u njan. Biga de ta mëni taa ee de an du sò nöo de an o dë limbolimbo a Gadu wojo.

⁵Nöo hën mbei dee Faliseima ku dee Sabima u Wëti hakisi Masa Jesosi taa: “Faandi mbei dee bakama fii an ta hoi dee wëti dee dee gaan sëmbë fuu buta da u?”

⁶Nöo hën Masa Jesosi fan ku de, a taa: “Un dee bödjëëma i si aki, un haika e. Gadu bi da di tjabukama

fëen de kai Jesaaja wan buka u wanlô sëmbë, nöö a bi a' leti e. Biga a taa:

Dee sëmbë i si aki sö,
de ta lesipeki mi ku de buka,
ma hati u de an dë a mi seei.

⁷ Fa de ta bai taa de ta hei mi naandë, na tuu.

Sösö sondi seei de kai në ta du dë.

Biga na dee wëti u mi de ta lei sëmbë möönsö.

Libisëmbë wëti nöö de ta lei.

Sö Jesaaja bi taki, nöö dee sëmbë a taki dë, unu wë e.”

⁸ Nöö hën a taa: “Dee lei libisëmbë buta, de un ta tei u gaan soni seei, ma nöö dee lei Gadu buta, de un ta disa a wan së ala.”

⁹ Hën a taa: “Aai, un köni seei baa, fa un saanfa u buta dee lei u dee gaan sëmbë fuunu a dee lei u Gadu kamian tjika. ¹⁰ Biga a fesiten di Gadu bi da Mosesi dee wëti, hën a taa i musu lesipeki i mama ku i tata. Ee wan sëmbë i ta kosi i mama ku i tata ta wisiwasi de, nöö de musu kii i puu. Sö Gadu hei mama ku tata tjika.

¹¹ “Ma nöö un biëen ko wan hii oto soni. Biga wan sëmbë sa taki dëen mama ku ën tata taa: ‘Dee sëmbë, mi si taa un dë a fuka. Ma nöö di sondi mi bi musu tei u heepi unu, mi butëen a wan së da Gadu kaa. Da a ko heepi fëen an dë. Ma a' soni u da unu möön.’ ¹² Nöö fa di sëmbë fan dë, nöö un ta si taa a fan bunu poi. Nöö sö un sai dë ta tapa sëmbë u de an sa puu de mama ku de tata a fuka möön.

¹³ “Wë nëen da un puu dee lei u Gadu buta dee lei u dee gaan sëmbë

fuunu a de kamian nö? Nöö di soni mi taki dë, hën da wan kodo nöö, u dee hia sösö lei fuunu dee un ta lei sëmbë.”

Aki ta lei dee soni ta sundju sëmbë a Gadu wojo.

Mat. 15:10-20

¹⁴ Nöö hën Masa Jesosi mbei dee hia sëmbë dee bi ko dë hai ko möön zuntu ku ën, nöö hën a taa: “Un haika bunu fa mi o fan aki, be un fusutëen. ¹⁵ Mi taki e, dee sondi ta kumutu a döö së nango a i sinkii, na de ta mbei i ko sundju a Gadu wojo e. Ma dee sondi ta kumutu a i hati ko a döö, de ta sundju i a Gadu wojo. [¹⁶ Nöö fa mi fan ku unu aki, nöö un pakisei ën bunu e, be un fusutëen.]”

¹⁷ Nöö hën a disa dee sëmbë naandë, hën a go a wosu.

Nöö hën dee bakama fëen ko hakisi ën taa: “Masa o, andi di soni i lei dee sëmbë naandë kë taki?”

¹⁸ Nöö hën a taa: “Fa mi fan dë, unu seei tu wan fusutan nö? Wan sabi nö, taa di sondi di i njan tuwë go a i bëë an sa mbei i ko sundju a Gadu wojo? ¹⁹ Biga te wan pisi a ta toona kumutu a i sinkii baka.” (Nöö ku di lei aki i sa si taa Masa Jesosi puu tjina a hii soni u njan.)

^{20,21} Hën a fan go möön longi, a taa: “Di sondi di ta kumutu a wan sëmbë hati ko a döö, nöö hën ta sundju ën a Gadu wojo, kuma te i ta libi fanafiti a manu ku mujëë soni, kuma te i ta fufuu, i ta kii sëmbë, i ta tei sëmbë mujëë ee nasö sëmbë manu, ²² i a' langahati u sëmbë soni, i ta a' hogihati u sëmbë, i ta ganjan sëmbë, i ta du fanafiti

soni, i ta haun ku sëmbë, i ta tja sëmbë go sei a baka, i abi gaan fasi, i abi wisiwasi fa. ²³Hii dee lö sondi naandë tuu, a libisëmbë hati de ta kumutu ko a döo, nöö de ta mbei i ko sundju a Gadu wojo. Un jei bunu fa mi taki aki nö? Söö.”

Aki Masa Jesosi heepi wan mujëe di an dë Dju.

Mat. 15:21-28

²⁴Nöö hën Masa Jesosi kumutu a di köndë naandë, hën a go a di pisiwata zuntu ku di köndë de kai Tilusi, nöö hën a denda go a wan wosu. Ma nöö an kë u sëmbë sabi taa sö a ko sai naandë. Ma di soni an sa tjubi, sëmbë ko sabi gbolo taa a dë a di köndë.

²⁵Nöö wan mujëe bi sai dë bi abi wan piki mujëe mii, nöö wan taku soni dë a di mujëe mii liba. Nöö sö hesi di di mujëe ko sabi taa Masa Jesosi sai dë, nöö hën a waka seei langalanga ko nëen naandë. Nöö hën a tjökö kini nëen fesi ^{26,27}ta begi ën gaanfa seei taa: “Masa, gaantangi, ko jaka wan sondi puu a di mujëe mii u mi liba da mi. Biga a ta penëen te na soni.”

Ma nöö hën Masa Jesosi piki ën taa: “Mujëe o, an fiti fii musu puu bëëe a de mii maun tuwë da dagu mii e. Biga dee mii fosu musu njan.” Nöö fa a fan dë, a kë taki taa dee Dju sëmbë fëen fosu musu fendi heepi, biga wë di mujëe aki sö an dë Dju sëmbë, oto köndë sëmbë a dë. De pai ën a Finisia u Silia köndë.

²⁸Nöö di Masa Jesosi piki ën sö, nöö hën di mujëe hakisi ën taa: “Wë Masa o, dee sakasaka dee ta puu a di tafa liba ta kai a goon, nöö dee dagu mii an sa pii de njan nö?”

²⁹Nöö hën Masa Jesosi piki ën taa: “Aai mujëe, i hakisi bunu o, nöö i fendi heepi kaa. Toona go fii a wosu, biga di taku soni kumutu disa di mujëe mii fii e.”

³⁰Nöö hën di mujëe toona go a wosu. Nöö fa a go dou dë, hën a si di mii fëen dë kandikandi pii, biga di taku soni disëen go kaa.

Nöö da sö Masa Jesosi heepi di mujëe naandë e.

Aki Masa Jesosi kula wan bookoesima.

³¹Nöö hën a kumutu a di pisiwata u Tilusi naandë nöö hën a o toona go a di ze u Galilea. Nöö fa a nango dë, hën a latja Sidon pasa go dou a di pisiwata de kai Dekapolisi möön.

³²Nöö di a dou, nöö hën de tja wan womi ko nëen. Di womi aki sö an ta jei soni, an ta fan bunu tu. Nöö hën de ko begi Masa Jesosi taa gaantangi, be a buta maun nëen liba faa sa ko bunu.

³³Nöö hën Masa Jesosi puu di womi a dee sëmbë naandë mindi nöö hën a tjëen go a wan së. Nöö hën a buta finga a di womi jesi toona puu. Hën a tunta nëen finga buta a di womi tòngö. ³⁴Nöö hën a luku liba nöö a hai böö taanga. Nöö hën a taa: “Efata,” dati wan taki: “Un jabi.” Di tòngö Masa Jesosi ta fan hën taki sö e. ³⁵Nöö fa u mbei naandë, nöö hën di womi ko ta fan limbolimbo, a ko ta jei soni seei gbegedee.

³⁶Nöö hën Masa Jesosi bai dee sëmbë taanga taa de an musu konda di soni di pasa naandë da na wan sëmbë. Ma nöö di möön a ta bai de, möönmöön seei de ta paajëen nango.

³⁷Nöo hën di soni bigi da hii mundu. De sai dë ta taki taa: “Aai oo, hii dee soni di sëmbë aki ta du, de tuu bunu e. Biga dee tapabukama ku dee sëmbë dee an ta jei soni seei a ta mbei de ta ko ta jei soni ta fan.”

Aki Masa Jesosi da fö dusu sëmbë soni u njan.

Mat. 15:32-39

8 Wë nöo hën a ko pasa sö a di ten naandë taa wanlö hia sëmbë ko dë ku Masa Jesosi möön ta haika di lei fëen. Hën de sai ku ën dë te nöo hangi ko kisi de poi, soni an dë u de njan.

Nöo hën Masa Jesosi kai dee bakama fëen ko nëen, hën a taa: ²“Un haika e. Tjali kisi mi da dee sëmbë aki, biga disu mbei dii daka di de dë ku mi aki, nöo hangi kisi de poi. ³Ma nöo ee mi manda de go a wosu söndö njan, nöo so u de o faau a pasi, biga ka de ta libi ku aki longi poi.”

⁴Nöo hën dee bakama piki taa: “Wë ma sëmbë an ta libi a di kamian aki, nöo unsë u sa feni sondi u njan tjika u da dee hia sëmbë aki?”

⁵Nöo hën a hakisi de taa: “Un mëni bëëë un abi aki?”

Nöo hën de piki taa: “Sëbën nöo u abi.”

⁶Nöo hën a taa antoobi. Hën a mbei dee sëmbë sindo leti a goon naandë. Nöo hën a tei de sëbën bëëë, hën a begi da Gadu tangi te a kaba. Nöo hën a booko dee bëëë pisipisi, hën a tëndë da dee bakama u de paati da dee sëmbë. Nöo hën

dee bakama tei, hën de paati da dee hia sëmbë dë te lontu ko kai.

⁷Nöo de bi abi wantu fisi naandë tu, nöo hën de tei de tja ko da Masa Jesosi. Nöo hën a toona begi Gadu te a kaba dëen tangi, nöo hën a tëndë da dee bakama fëen. Nöo hën de tei toona paati da dee sëmbë te de kaba. ^{8,9}Nöo hën hii sëmbë njan te bëë u de fuu. Nöo dee sëmbë bi njan di njan naandë bi dë fö dusu e.

Nöo di de njan te de kaba, hën dee bakama go pii dee njanjan fika naandë te de kaba zunta, nöo a fuu hii sëbën manda. Nöo hën Masa Jesosi ko manda dee sëmbë go a wosu awaa.

Nöo da sö wan gaan foondo wooko Masa Jesosi du möön a di pisi kamian dë e.

Aki dee Faliseima hakisi Masa Jesosi wan maaka.

Mat. 16:1-4

¹⁰Nöo a baka u di dee sëmbë go, hën Masa Jesosi ku dee bakama fëen subi a boto kumutu dë. Nöo hën de hai go a di pisiwata de kai Damanuta. ¹¹Nöo di de ko dou, nöo wantewante hën dee Faliseima ko a Masa Jesosi ko ta suku ën buka a sondi. Nöo hën de fan go, de fan ko, nöo hën de hakisi ën taa a musu du wan foondo wooko u lei de taa a Gadu di kaakiti fëen ta kumutu tuutuu.

¹²Nöo di de hakisi sö, hën Masa Jesosi djëmë hun. Hën a taa: “A bigi a mi, di a dë taa dee sëmbë u di ten aki ta suku foondo wooko nöömö ufö de sa piki taa Gadu hën manda mi ko.”

Nöö hën a piki de, a taa: “Ma o du na wan foondo wooko lei unu kumafa un kë möönsö e.” ¹³Sö a piki de, nöö hën a disa de naandë go fëen. Hën ku dee bakama fëen toona subi a boto fu de go a di oto së banda u di ze ala baka.

Aki Masa Jesosi ta bai dee bakama u de mëni deseei ku dee poipoi lei u dee Dju hedima.

Mat. 16:5-12

¹⁴⁻¹⁶Ma nöö fa Masa Jesosi ku dee bakama fëen dë a di boto nango dë, de bi fëekëtë u tja bëëë. Nöö hën de nango te wan pisi, hën Masa Jesosi bai de a wan sondi a nongö fasi sö, a taa: “Un mëni unu seei e, be wan tei di sooda u dee Faliseima ku di u Könu Helodi.”

Ma nöö fa a fan dë, dee bakama an fusutan andi a kë taki da de. Nöö hën de ta fan ku deseei taa: “Awa womi, wan kodo bëëë tö nöö u tja ku u a di boto, nöö hën mbei wë i si a bai u sö e.”

¹⁷Ma nöö Masa Jesosi sabi taa sö de ta taki, nöö hën a gandji da de, a taa: “Dee sëmbë o, unfa un sa taki sö wan soni taa u di wa tja bëëë hën mbei mi ta fan sö ku unu? Wan fusutan fa mi dë eti nö? Unfa un sa don sö? ¹⁸Biga misikuma un abi wojo ma wan ta si sondi, un abi jesi ma wan ta jei sondi. Wan sabi möön andi bi pasa ¹⁹di mi bi tei de feifi bëëë booko pispisi, hën un paati da de feifi dusu sëmbë nö? Di de njan te bëë u de fuu, unfa di bëëë bi fika hia tjika?”

Nöö hën de piki taa: “Tuwalufu manda.”

²⁰Nöö hën a hakisi taa: “Wë di mi booko de sëbën bëëë un bi paati

da de fö dusu sëmbë wë? Un mëni manda bi fika?”

Nöö hën de piki taa: “Sëbën.”

²¹Hën a taa: “Wë nöö an tjika fuun sabi taa fa mi dë aki, ma ta abi bookohedi ku njanjan sondi nö?”

Aki Masa Jesosi kula wan bookowojoma.

²²Nöö hën de tjökö a di köndë de kai Betisaida. Nöö di de ko dou, hën wanlö sëmbë tja wan bookowojoma ko a Masa Jesosi, nöö hën de begi ën faa musu nama maun a di womi be a ko ta si sondi.

²³Nöö hën a panjan di womi a maun tja puu a di köndë ganda. Nöö hën a tunta a di womi wojo, hën a nama maun nëen.

Nöö hën a hakisi ën taa: “I ta si sondi ö?”

²⁴Hën di womi piki taa: “Wë mi ta si sëmbë ta waka ma de djei pau.”

²⁵Nöö hën Masa Jesosi toona lobi maun nëen wojo wan pasi möön, nöö hën a hakisi ën taa: “Unfa i ta si sondi möön?”

Nöö hën di womi luku sondi möön. Fa u mbei dë, a ko ta si sondi gbegedee seei awaa. ²⁶Nöö hën Masa Jesosi bai ën taa an musu toona go a di köndë naandë. Hën a mandëen go a wosu.

Aki de taki ambë da Masa Jesosi.

Mat. 16:13-20; Luk. 9:18-21

²⁷Wë nöö hën Masa Jesosi ku dee bakama fëen, hën de tei pasi nango a dee köndëköndë dee dë zuntu ku di gaan köndë de kai Sesalia Filipi. Nöö fa de dë a pasi nango dë, nöö hën Masa Jesosi hakisi dee bakama fëen, a taa: “Womi, ambë un ta jei de ta taki taa mi dë?”

²⁸Nöö hën de piki taa: “Wë de ta taki taa i da wan u dee nëbai Tjabukama u Gadu di toona weki a dëdë, kuma Johanisi di Dopuma, kuma de Elia sö. Sö lanti ta mëni fii e.”

²⁹Nöö hën a bia hakisi de taa: “Wë unu wë? Ambë unu taa mi dë fa mi ku unu ta lontu aki?”

Nöö hën Petuisi piki taa: “Masa, i da di Keesitu e, di Paamusi Könu di bi o ko.”

³⁰Nöö hën Masa Jesosi bai de taa: “Fa Petuisi taki dë, nöö wan musu kondëen da na wan sëmbë e. Un musu hoi ën tjobitjubi ufö.”

Aki Masa Jesosi ta taki u di hogi di o pasa ku ën.

Mat. 16:21-28; Luk. 9:22-27

³¹Nöö hën a seti fan ku de soni fëen seei limbolimbo awaa. A taa: “Mi o taki wan soni da unu aki e, taa Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki, mi o tja sëmëni pei sitaafu a dee Gaan Womi ku dee Gaan Begima ku dee Sabima u Wëti maun. Biga de an kë tei mi u soni möönsö. Te wan pisi nöö de o kii mi. Ma nöö a di u dii daka, nöö mi o toona weki ko ku libi baka.” ³²Nöö sö a fan ku dee bakama fëen limbolimbo.

Ma nöö hën Petuisi kai ën a së, hën a taa: “Haika, di fan i fan dë, ja musu taki sö e. Sö wan soni an musu pasa ku i seei, kwetikweti.”

³³Nöö di a fan sö, hën Masa Jesosi bia luku dee oto bakama naandë, nöö hën a gandji da Petuisi. A taa: “Pasa kumutu a mi fesi dë, Didibi

Saatan ju, biga fa i fan dë, na sö Gadu ta mëni soni. Libisëmbë pakisei nöö di dë.”

Aki Masa Jesosi taki andi wan sëmbë musu du faa waka nëen baka.

³⁴Nöö hën a kai dee oto bakama fëen, ku wanlö hia sëmbë bi sai dë, u de hai ko möön zuntu ku ën. Nöö hën a taa: “Un haika e, dee sëmbë. Ee wan sëmbë i kë ko dë bakama u mi, nöö i musu disa di soni di i seei kë du, nöö i musu dë kabakaba fii tei hiniwan soni di ko a i liba fu di i ta nama ku mi hedi, te dou ku dëdë seei.^c Ja musu hai baka möönsö.” Sö a fan ku de.

³⁵Nöö hën a taa: “Fa mi fan dë, di soni mbei mi taki sö. Biga ee wan sëmbë i ta suku fii hoi i libi kumafa i kë, nöö joo lasi di suti libi Gadu kë da i. Ma ee wan sëmbë i ta saka i libi fu mi hedi nasö fu di Bunu Buka u Gadu musu paaja hedi, nöö di sëmbë dë o fendi libi a Gadu nöömö.

³⁶“Nöö unfa un mëni, dee sëmbë? Ee wan sëmbë i fendi di goonliba aki njan kumafa i kë, ma i lasi go a di didibi faja fu teego, nöö andi seei a heepi i? ³⁷Nöö andi seei dë a di goonliba aki waiti tjika tu fii sa lasi i seei fëen hedi?”

³⁸“Nöö wan ta si fa dee sëmbë u di ten u dë aki ta disa Gadu ta libi dee hogilibi u de nö? Wë nöö ee hën wan sëmbë sen ta kisi i fii piki a dee lö sëmbë dë dendu taa i ta nama ku mi, ee nasö sen kisi i fii piki dee soni mi ta taki da unu aki,

c 8:34 Aki Masa Jesosi taki: “Ee wan sëmbë i kë ko dë bakama u mi...nöö i musu tja di lakpa pau fii...”

nöö söseei sen o kisi mi da i tu, a di daka di mi o ko.

“Biga di juu o dou, nöö Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki o toona ko a goonliba aki, mi ku dee basia u mi Tata köndë tuu. Nöö fa i si woo ko dë, ku hii di gaan hei u mi Tata ku di waiti fëen tuu mi o ko e. Nöö a di juu dë, mi o piki seei gbelin taa ma sabi i di lö sëmbë naandë tu.”

Nöö da sö Masa Jesosi bai dee sëmbë te a kaba.

9 Hën a taki da dee bakama fëen taa: “Dee sëmbë o, mi piki unu seei gbelin taa, so fuunu dë aki an o dëdë bifö un si di Tii u Gadu ko a goonliba ku kaakiti e.”

Aki dee bakama si di Gadu fasi u Masa Jesosi di a abi.

Mat. 17:1-13; Luk. 9:28-36

²Nöö hën a baka sikisi daka u di a fan ku dee bakama fëen sö kaa, nöö hën a tei Petuisi, Jakobosi, ku Johanisi, hën de subi wan gaan hei kununu go te nëen liba ala, de wanwan. Nöö hën de sai dë te wan pisi, hën de ko si Masa Jesosi tooka gaanfa seei a de wojo. ³Dee koosu fëen sinkii ko weti faan. Ka de weti tjika dë, na wan libisëmbë tjika u mbei koosu ko weti kuma di dë e.

⁴Nöö hën de ko si tu sëmbë ta fan ku Masa Jesosi dë. Mosesi ku Elia wë e, de tu gaan nëbai tjabukama u Gadu u fesiten, de wë ko fan ku ën sö, ma de bi dëdë gaanduwe kaa.

⁵Nöö hën Petuisi taki da Masa Jesosi, a taa: “Mësitë o, a suti fa u dë aki. Nöö i sabi nö, woo mbei dii tjëkëliba da unu, wan fii, wan u Mosesi, ku wan u Elia.” ⁶Ma fa a fan dë seei, ma na ku fusutan e,

biga di ten dë hën ku dee otowan fëen bi fëëë te de an sa fa u taki.

⁷Di juu dë, hën de si wan bundji saka zaaa ko tapa de buuu. Nöö hën de jei wan töngö ta piki a di bundji dendu taa: “Di sëmbë aki, hën wë da di lobi Womi Mii u mi e. Nöö hën un musu ta haika.” Sö di töngö taki.

⁸Nöö te u de Petuisi kë mëni, de an si de tu sëmbë dë möön. Masa Jesosi wanwan tö nöö de si fika dë.

Aki Masa Jesosi ku de dii bakama ta bazia di kuun ta ko.

⁹Nöö hën de bia kumutu a di kununu liba ta saka nango a goon. Te wan pisi hën Masa Jesosi taki da de, a taa: “Un haika e, dee sëmbë. Di sondi un si a di kununu liba ala, wan musu taki ën da na wan sëmbë e. Ma un hoi ën fuunu wanwan ufö. Te mi di ko dë Libisëmbë Mii aki weki baka a dëdë bifö fuun sa kondëen.” Sö a bai de.

¹⁰Nöö hën mbei de an kondëen da sëmbë tu. Ma di de ta bazia di kuun nango, hën de ta taki a di sondi dë liba de na de nöö. Nöö de ta hakisi deseei taa: “Fa a taki soni u dëdë weki baka dë, andi a kë taki ku di dë?”

¹¹Nöö hën de bia hakisi Masa Jesosi taa: “Masa o, faandi mbei dee Sabima u Wëti ta lei u taa Elia fosu bi musu ko bifö di Paamusi Könu ko?”

^{12,13}Nöö hën a piki de taa: “Awa, sö a dë a Gadu Buku tuu e, taa Elia fosu musu ko lei sëmbë buta a pasi bifö di Paamusi Könu ko. Ma nöö mi taki da unu taa Elia ko kaa e, nöö hën de du ku ën kumafa de kë,

leti kumafa di Buku bi taki taa de bi o du.”

„Nöo fa a fan dë, hën dee bakama ko fusutan taa Johanisi di Dopuma a ta taki dë. Hën wë bi dë di Elia di bi musu ko.”

Hën a taa: “Wan oto soni dë sikifikikifi a di Buku tu, taa te di Sëmbë di ko Libisëmbë Mii o ko, nöo de an o si ën u wan wojo sondi. De o sitaafu ën te a tjika de. Sö di Buku taki. Nöo unfa un mëni u di dë?” Sö a hakisi de. „Ma de an sabi unfa u piki ën.”

Aki Masa Jesosi puu wan taku soni a wan mii liba.

Mat. 17:14-21; Luk. 9:37-43a

¹⁴Nöo hën de ta saka ta ko tefa de kai a palala goon, ka dee oto bakama bi dë a di kununu futu dë. Nöo di de ko dou, hën de ko si sëmëni sëmbë a di kamian ta fan nango ta ko kuma de dë a wan gaan buja, nöo dee Sabima u Wëti seei bi dë a dendu tu. ¹⁵Nöo te u dee sëmbë kë mëni, hën de si Masa Jesosi gbegedee ta ko, nöo de ko foondo gaanfa seei. Hën de kule go nëen go dëen odi.

¹⁶Nöo hën a hakisi de taa: “Andi ta pasa a di kamian aki mbei un ta fan hia sö?”

¹⁷Nöo hën wan womi piki ën taa: “Mësitë o, mi bi ko a i aki. Wan soni dë a wan womi mii u mi liba ta biinga seei u kii ën. A ta tapëen buka te an sa fan, ¹⁸nöo te a ta ko nëen liba, nöo a ta kisi ën ta tuwë a goon holou, sukuma ta puu nëen buka fukuu, a ta tai ën tanda gingin, sinkii fëen ta ko gagagaa sö. Nöo di ja bi dë, hën wë i si mi

begi dee bakama fii u de musu jaka di soni puu a di mii liba da mi. Ma nöo de biinga seei te de wei, de an sa du na wan sondi da di mii. Nöo sö e baa.”

¹⁹Nöo hën Masa Jesosi piki taa: “Ee maingë, andi seei mi fendi a dee sëmbë u di ten aki maun di a dë taa wan ta biibi möönsö? Un longi seei mi musu dë ku unu aki eti bifö woon biibi? Un longi mi musu hoi pasensi ku unu?”

Nöo hën a taa: “Un go tei di mii tjika ko aki i si.”

²⁰Nöo hën de go tei di mii. Ma fa de ta ko ku ën dë, nöo hën di sondi di dë nëen liba si Masa Jesosi gbegedee, nöo aan sondi, hën a kisi ën ta du sondi te na sipootu. Biga a tuwë di mii a goon holou, a ta logoda a goon, ta puu sukuma a buka seei fukuu.

²¹Nöo hën Masa Jesosi hakisi di tata u di mii taa: “Un longi di sondi dë ku di mii kaa?”

Hën a piki taa: “Wë u sensi di a dë piki mii a maun, ²²hën a ta ko nëen te kisi fa u dë aki. Nöo sëmëni pasi seei a ta biinga u kii ën, te a wata ku faja tuu a ta hiti ën go. Wë nöo Mësitë, ee i sa heepi u, nöo gaantangi mi begi i tei tjalihati fuu nöo i heepi u.” Sö di tata u di mii taki.

²³Nöo hën Masa Jesosi piki ën taa: “Wë na a mi a dë e, ma a i a dë. Biga ee wan sëmbë ta biibi Gadu, nöo sondi seei an dë di Gadu an sa du dëen.”

²⁴Nöo di a taki sö hën di tata u di mii bai taanga taa: “Mësitë o, mi ta biibi e. Ma nöo fii heepi mi be mi biibi tjika.”

²⁵Nöö di juu dë, hën Masa Jesosi si taa sòmëni sëmbë ta booko ta ko a de naandë. Nöö hën a bai di soni di dë a di mii liba taa: “Ju di sondi ta dë a di mii aki liba ta tapëën jesi ku ën buka, mi taa, hetji pasa kumutu disëën! Nöö na toona ko nëën möön a mundu!”

²⁶Nöö fa a bai ën dë kaa, hën di soni bai kai wan hogi olo. Nöö hën a kisi di mii wan pasi möön, di mii ta seki ta du soni, sinkii fëën ko kakakaa. Nöö hën a kumutu go disa di mii djee awaa. Ma nöö di mii fika a goon pii, nöö hën dee sëmbë sai naandë taa: “Awa, dëdë a dëdë e.”

²⁷Ma nöö hën Masa Jesosi panjëën a maun hopo taanpu, biga a ko bunu kaa.

²⁸Nöö hën a kumutu dë ku dee bakama fëën hën de toona go a wosu. Nöö di de dou, hën dee bakama hakisi ën taa: “Masa o, faandi mbei wa bi sa puu di soni a di mii liba?”

²⁹Nöö hën a piki de taa: “Sö wan taku soni ja sa jakëën puu go söndö begi e.”

Aki Masa Jesosi taki soni u di dëdë fëën möön.

Mat. 17:22-23; Luk. 9:43b-45

³⁰Nöö hën Masa Jesosi ku dee bakama fëën kumutu a di köndë naandë. Nöö fa de nango dë, de ta latja ta pasa a di pisiwata de kai Galilea. Nöö di ten dë Masa Jesosi an kë u lanti sabi naasë a dë, ³¹biga a kë lei dee bakama fëën a wantu soni liba.

Nöö hën de nango te wan pisi, hën a kai de te de piki, hën a taa:

“Un haika e. De o könku Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki buta a sëmbë maun e, nöö de o kii mi. Ma nöö a di u dii daka nöö mi o toona weki baka.” Sö a fan ku de.

³²Ma nöö dee bakama an ta fusutan di sondi a ta taki da de dë, nöö de fëëë u hakisi ën tu.

Aki ta lei ambë o dë hei sëmbë a di tii u Gadu dendu.

Mat. 18:1-5; Luk. 9:46-48

³³Nöö hën de nango te de dou a Kapenaumi nöö hën de go denda a wosu. Nöö hën Masa Jesosi hakisi de taa: “Fa u bi dë a pasi ta ko dë, andi un bi fendi ta fia ku unu seei sö?”

³⁴Ma nöö de an piki ën, de dë piiii seei. Biga di soni de bi ta fia, de bi ta hakisi de na de taa tee Masa Jesosi ko könu, nöö ee undi u de o dë möön hei möön dee oto.

³⁵Nöö hën Masa Jesosi sindo te a kaba, hën a kai de tuwalufu bakama fëën tuu ko nëën. Nöö hën a fan ku de, a taa: “Söö. Wë un kë ko fesima a di könu tii u mi dendu ö? Wë be mi taki da unu, taa di fuunu di o saka hënseei tei di möön lagi kamian ta dini dee otowan fëën, hën wë o dë di möön hei sëmbë fuunu tuu e.” Sö a piki de.

³⁶Nöö hën a kai wan piki mii ko a de fesi dë. Hën a hopo ën tei. ³⁷Hën a taa: “Haika e. Ee wan sëmbë i tei sö wan lagi sëmbë kuma di mii aki sö u gaan sondi fu di i nama ku mi hedi, nöö miseei i tei dë e. Nöö fa i tei mi dë, nöö na mi wanwan i tei, ma i tei Masa Gaangadu tu di manda mi ko a goonliba aki.” Nöö sö Masa Jesosi fan ku dee bakama fëën te a kaba.

Aki ta lei ambë ku Masa Jesosi dë a wan së.

Luk. 9:49-50; Mat. 10:42

³⁸Nöo baka u di dë, hën Johanisi taki wan sondi da Masa Jesosi, a taa: “Masa o, u bi si wan sëmbë ta tei di në fii ta jaka dee soni ta kisi sëmbë a hedi puu a de liba. Nöo hën u fan ku ën faa disa, biga an dë a di kulupu fuu.”

³⁹Nöo hën Masa Jesosi piki, a taa: “Wë an bi dë fuun tapëën e. Biga na wan sëmbë sa tei di në u mi du foondo wooko, nöo a bia sò hesi ta kosi mi. ⁴⁰Nöo boiti di dë, fa a ta du foondo wooko a mi në dë, hën da an dë felantima fuu. Nöo ee wan sëmbë an dë felanti fuu, nöo hën da u ku ën dë a wan së.” Nöo sò Masa Jesosi piki.

⁴¹Nöo hën a taa: “Mi o taki wan sondi aki da unu gbelin seei. Di sëmbë di o du wan sëmbë bunu a di në u mi di Paamusi Könü, ee wan gangaa wata seei a dëen, nöo Gadu o dëen paima nöömö.”

Aki ta lei fa a dë gaan soni tjika u wan sëmbë fika a Gadu pasi.

Mat. 18:6-9; Luk. 17:1-2

⁴²Hën Masa Jesosi fan ku dee bakama fëen go möön longi, a taa: “Ja si fa di mii aki dë nö? [An kisi fusutan fu soni fu mi wan bëtë eti.] Nöo ee sò wan sëmbë ko biibi a mi, nöo hën i mbei a du wan soni faa kumutu a Gadu pasi, nöo gaan hogi seei i du dë e. A bi sa möön bëtë da i de bi tai wan gaan gindi sitonu a i gangaa te de kaba, nöo de tja i go tuwë a di möön fundu kamian u di ze dubuu piiii. Biga mi taki da unu

taa di sitaafu naandë an hogi kuma di joo kisi ee i mbei wan lagi sëmbë kuma di i si aki kumutu a Gadu pasi.

⁴³“Nöo mi taki e, i musu biinga seei fii fika a Gadu pasi. Fëen mbei ee wan gaan soni fii kuma di letisë maun fii kë puu i a Gadu pasi, nöo a bëtë i koti ën puu tuwë e. Biga a dë möön bunu da i fii dou a Gadu Köndë ku wan së maun, möön leki de tuwë i a didibi faja ku telu. [⁴⁴Biga di faja ala an ta tapa möönsö, sösei dee bitju ta njan sëmbë ala de an ta dëdë möönsö tu.]

⁴⁵“Nöo ee di futu fii ta suku u puu i a Gadu pasi tu, nöo fii koti ën puu tuwë e. Biga a dë möön bunu ee i dou a Gadu Köndë ku wan së futu, möön leki i dou a didibi faja ku de tu së futu fii, fii go ta tja sitaafu u nöömö. [⁴⁶Biga di faja ta tjuma sëmbë ala, an ta tapa möönsö, sösei dee bitju ta njan sëmbë ala, de an ta dëdë tu.]

⁴⁷“Sösei, ee di letisë wojo fii kë puu i a Gadu pasi, nöo fii diki ën puu tuwë e. Biga a dë möön bunu da i i dou a Gadu Köndë ku wan së wojo, möön leki i dou a didibi faja ku tu së wojo go ta tja sitaafu u nöömö. ⁴⁸Biga di faja ta tjuma sëmbë ala an ta tapa möönsö, sösei dee bitju ta njan sëmbë ala, an ta dëdë möönsö tu e.”

^{49,50}Nöo hën Masa Jesosi fan möön, a taa: “Un haika e, dee sëmbë. Satu dë wan bumbuu soni da u a goonliba aki. Ma ee a lasi ën kaakiti, nöo sondi an dë u toona dëen kaakiti möön e. [Nöo sò un sa luku di libi fuunu. A musu a’

kaakiti tu, kuma satu. Ma bifö a sa ko sö, „nöö i musu tai hati pasa sömëni soni dee ta pooba i ufö. „Ma ee nasö, nöö joo dë kuma di satu u taki dë di lasi ën kaakiti, ja o abi wan wojo heepi da sëmbë möön.„

“Nöö sö e baa, wan musu lasi unu kaakiti, ma un musu ta libi fiifii ku unu seei nango nöömö.”

Aki Masa Jesosi ta taki fa manu ku mujëe an musu tuwë.

Mat. 19:1-12; Luk. 16:18

10 Nöö hën Masa Jesosi ku dee bakama fëen kumutu a di kamian naandë, nöö hën de toona go a Judea. Hën de koti Joodan Lio aba go a di oto së banda. Nöö di de go dou, nöö sömëni sëmbë ko a Masa Jesosi, nöö hën a seti u lei de kumafa a bi guwenti.

²Te wan pisi hën wanlö sëmbë u dee Faliseima kulupu ko nëen naandë, nöö hën de ko hakisi ën soni fu de sa feni ën kisi. Biga de hakisi ën taa: “Mësitë o, unfa di wëti u Gadu dë? Wan womi sa tuwë di mujëe fëen nö?”

³Nöö hën hënseei toona hakisi de wan soni. A taa: “Unfa Mosesi bi sikifi u di soni dë buta a di buku u Gadu?”

⁴Hën de piki taa: “Wë a sikifi buta taa ee wan womi o tuwë di mujëe fëen, nöö a musu sikifi wan pampia te a kaba u taki di soni mbei an këen möön ufö a mandëen go.”

⁵Nöö hën a taa: “Awa, sö a sikifi tuu. Ma fu di taangajesi fuunu mbei Mosesi da unu sö wan pasi. Ma un haika e. ⁶A seti di Masa Gaangadu mbei hii soni u goonliba, nöö hën

a mbei wan womi ku wan mujëe nöö. ⁷Nöö fëen mbei wan womi o kumutu disa hën mama ku ën tata nöö a go dë ku ën mujëe, ⁸nöö de an o dë tu sëmbë paatipaati möön, ma de o ko dë di wan sinkii. ⁹Nöö dee sëmbë Gadu tja ko makandi sö kaa, nöö na wan sëmbë abi leti u paati de e.” Sö Masa Jesosi piki dee Faliseima.

¹⁰Nöö di de toona ko a wosu, hën dee bakama hakisi ën a di manu ku mujëe soni liba di a bi taki naandë. ¹¹Nöö hën a piki de taa: “Mi taki da unu e, taa ee wan womi tuwëen mujëe go tei oto mujëe, nöö Gadu wëti seei a booko dë. ¹²Söseei tu ee wan mujëe tuwëen manu go tei oto manu, nöö Gadu wëti di mujëe dë booko tu.” Sö a piki de.

Aki ta lei fa Masa Jesosi tei pikimii u gaan soni.

Mat. 19:13-15; Luk. 18:15-17

¹³Wan daka hën wanlö sëmbë ta tja dee mii u de ko a Masa Jesosi faa musu buta maun a de liba. Nöö di dee bakama si sö, hën de gandji seei da dee sëmbë taa de an musu tja dee mii ko nëen.

¹⁴Nöö hën di Masa Jesosi si sö kaa, nöö hati fëen boonu. Hën a bai de taa: “Wan tapa dee mii u de an ko a mi e. Biga di fasi i si wan piki mii abi, hën da di fasi di dee sëmbë dee dë a di Tii u Masa Gadu musu abi. ¹⁵Biga mi taki da unu gbelin taa ee wan sëmbë an sa futoou hënseei a Masa Gaangadu maun kumafa wan piki mii ta futoou hënseei a dee gaan sëmbë fëen maun, nöö soni an o mbei te a sa dë a di Tii u Gadu dendu möönsö.”

¹⁶Nöo di a fan sö te a kaba, hën a tei dee mii nëen maun, hën a begi Masa Gaangadu da de.

Aki ta lei fa a dë gaan soni da wan guduma faa ko a di Tii u Gadu dendu.

Mat. 19:16-30; Luk. 18:18-30

¹⁷Nöo hën Masa Jesosi kumutu a di pisi kamian naandë ta waka nango. Te wan pisi hën wan womi ko tjökö kini a goon nëen fesi, hën a hakisi ën taa: “Di bumbuu mësitë aki o, andi seei mi sa du u mi feni di libi u teego a Gadu?”

¹⁸Nöo hën Masa Jesosi piki ën taa: “Fa i taa mi bumbuu dë, na wan sëmbë dë bumbuu boiti Masa Gaangadu tö.

¹⁹“Ma nöo fu piki a di hakisi fii naandë, nöo ja sabi dee wëti Gadu buta da sëmbë u de libi ku de nö? A taa ja musu kii sëmbë, ja musu tei oto sëmbë mujëë, ja musu ta fufuu, ja musu ta mindi soni buta a sëmbë hedi, ja musu ganjan sëmbë a kõni fasi njan, i musu lesipeki i mama ku i tata, na sö nö?”

²⁰Nöo hën di womi piki ën taa: “Aai, ma sensi di mi bi dë piki mii, nöo hën mi ta hoi miseei a dee wëti naandë liba te kisi fa u dë aki.”

²¹Hën Masa Jesosi luku di womi nöo a lobi ën seei. Nöo hën a taki dëen taa: “Wë ma wan soni toobi i eti. Go, nöo i sei hii dee gudu fii dee i abi te i kaba, nöo i tei di möni nöo i paati ën da dee pootima, nöo joo abi gudu a Gadu Köndë ala e. Nöo ko fika ku mi ta waka a mi baka.”

²²Nöo di di womi jei fa a fan naandë, nöo hën a saka hedi a goon ko dë pii. Nöo ku gaan tjali a hati a

go a wosu biga a abi gudu te a hia a di goonliba aki.

²³Hën Masa Jesosi bia luku dee bakama fëen, hën a taa: “Un si ö? A taanga e, fu wan guduma musu ko a di Tii u Gadu dendu.”

²⁴Fa Masa Jesosi taki naandë, nöo a bigi da dee bakama fëen te na soni.

Nöo hën a taa: “A taanga tuu e, dee mii. Mi taki da unu seei taa fu wan guduma musu ko a di Tii u Gadu dendu, an dë sösö soni e.

²⁵Leti kumafa di gaan mbeti de kai kamëli an sa pasa a wan aguja baaku, nöo söseei a taanga da wan guduma faa ko a di Tii u Gadu dendu.”

²⁶Nöo fa a taki naandë, awaa seei di sondi ko foondo dee bakama fëen biga de an bi mëni sö. Nöo hën de bia ko ta hakisi deseai taa: “Wë nöo ee sö a dë, nöo hën da na wan sëmbë sa feni libi u teego e.”

²⁷Nöo hën Masa Jesosi luku de diin, hën a taa: “Ee a nama a di kaakiti u libisëmbë nöo na wan sëmbë sa feni ën tuu. Ma a nama a di kaakiti u Masa Gadu, nöo soni an dë di hën an sa du.”

²⁸Nöo hën Petuisi hakisi ën taa: “Wë nöo u wë Masa? Fa u disa hii soni ko ta waka a i baka aki, un wini fëen woo feni.”

²⁹Nöo hën Masa Jesosi piki taa: “Aai, sö a dë tuu. Ma nöo mi taki da unu taa di sëmbë di o disa hën baaa, ku ën sisa, ku ën mama, ku ën tata, ku ën mii, ku dee pandasi kamian fëen fu di a ko nama ku mi, ee nasö fu di a kë paaja di bunu buka u Gadu, nöo an o lasi e.

³⁰Biga a o toona feni hii soni wan

höndö toon baka: ee sisa, ee baaa, mama, tata, pandasi kamian, ku köndë tuu seei a o feni a di ten u dë aki, ma nöö a o kisi sitaafu tu o. Ma nöö a di ten di ta ko, nöö a o feni di libi u teego a Gadu.

³¹“Nöö a di ten dë tu, sömëni sëmbë dee bi dë heima a goonliba aki o ko lagi sëmbë e. Nöö sömëni sëmbë dee an bi dë wan wojo soni a libisëmbë wojo aki, nöö de o ko fesima seei.”

Nöö sô Masa Jesosi fan ku dee bakama fëen di ten dë.

Aki Masa Jesosi taki di dëdë soni fëen wan pasi möön.

Mat. 20:17-19; Luk. 18:31-34

³²Nöö di juu dë, Masa Jesosi nango a Jelusalen. Nöö a dë a pasi nango seei, ma nöö dee bakama fëen dë nëen baka ta waka, ma na ku wai. Biga de dë fëëfëë pantapanta. Söseei dee oto sëmbë ta waka ku de, deseei dë fëëfëë tu, biga de ta sinti taa soni o pasa ku ën ala.

Te wan pisi, hën a kai de tuwalufu bakama fëen a së, nöö hën a toona fan ku de möön kumafa a bi fan ku de a fesi kaa. ³³A taa: “Womi, un haika e. Fa u nango a Jelusalen aki, nöö de o du ku Mi di ko Libisëmbë Mii aki e. Biga de o sei mi buta a dee Gaan Begima ku dee Sabima u Wëti maun, nöö de o tei mi tja go a kuutu te de kaba buta taa mi musu dëdë. Nöö baka u di dë, nöö de o tja mi go buta a dee oto köndë sëmbë dee ta tii di köndë i si aki maun. ³⁴Nöö de o mbei mi fa seei, de o tunta a mi, de o fon mi ku wipi. Te u kaba fëen de o kii mi. Ma

nöö a di u dii daka nöö mi o toona weki baka ko ku libi e.”

Nöö sô Masa Jesosi piki dee bakama fëen gbelin möön.

Aki tu u dee bakama u Masa Jesosi ko suku hei kamian nëen.

Mat. 20:20-28

³⁵Wë nöö baka u di dë hën Jakobosi ku ën baaa Johanisi, dee mii u Zebedeosi, kai Masa Jesosi a së. De taa: “Masa o, u ko begi i wan soni aki.”

³⁶Hën a hakisi de taa: “Wë andi un kë sô baa?”

³⁷Hën de taa: “Wë Masa, u kë begi i fii buta da u taa te i tei di könu kamian fii, nöö wan fuu o dë a i leti maun së, di otowan o dë a i töötömaun së ta heepi i tii di köndë. Nöö hën da di soni u ko begi i.”

³⁸Nöö hën Masa Jesosi piki de taa: “Ma kijoo, di soni un hakisi mi aki, ma un sabi andi un ta hakisi ö? Di kan de lai da mi u mi bebe aki, woon sa bebëen tu nö? Di sitaafu mi o tja aki, woon sa tjëen nö?”

³⁹Nöö hën de piki taki taa: “Aai Masa, woo sa tjëen.”

Nöö hën a taa: “Awa, woon tja sitaafu tuu, ⁴⁰ma fuun feni dee hei kamian dë, di dë ma sa paamusi unu e, biga an dë a mi. Gadu nöö a fika da, faa da dee sëmbë ku dee sëmbë dee a bi buta fu de feni sô wanlö hei kamian.”

⁴¹Wë nöö di dee oto bakama ko jei taa sô de tu baaa naandë go suku sô wan hei kamian a Masa Jesosi, nöö hën de tei de fu hogi seei.

⁴²Ma nöö hën Masa Jesosi kai hii de tuu makandi ko nëen, hën a taa:

“Un haika e, kijoo. Dee goonliba hedima dee an ta biibi a Gadu, un sabi fa de ta libi kaa. De tuu ta kë pëë basi a oto sëmbë liba te dou a deseëi liba tu. ⁴³Ma nöö unu, na sö un musu libi e. Di fuunu di kë dë heima nöö a musu sakëën seei ta dini dee otowan fëën. ⁴⁴Nöö di sëmbë di kë ko di möön hei wan fuunu tuu, nöö a musu dë kuma saafu da dee otowan. ⁴⁵Biga fa mi ko dë Libisëmbë Mii aki, ma ko u sëmbë musu dini mi e. Ma mi ko u mi dini sëmbë. Mi ko seei u mi paka mi libi kuma paima fu sëmëni hia sëmbë sa ko bunu ku Gadu.”

**Aki Masa Jesosi kula wan
bookowojoma.**

Mat. 20:29-34; Luk. 18:35-43

⁴⁶Nöö hën Masa Jesosi ku dee bakama fëën ko a wan köndë de kai Jelikou tefa de nango. Nöö di de ta kumutu a di köndë, nöö wanlö hia sëmbë nango ku de.

Di juu dë, nöö wan bookowojoma bi dë leti a di pasi bandja naandë sindosindo ta pidi möni. Di womi aki de kai Balitimeosi. A di töngö u de, hën kë taki, di mii u Timeosi. ⁴⁷Nöö hën di a ko jei taa di nëbaima u Nazalëti de kai Jesosi, hënseei ta pasa dë wante, nöö hën a seti ta bai ta kai ën taa: “Jesosi, na i da di bakamii u Könu Dafiti di bi o ko di Heepima nö? Gaantangi mi begi i o, saa mi, saa mi e!”

⁴⁸Nöö fa a ta bai dë, hën sëmëni u dee sëmbë ta waka a Masa Jesosi baka naandë gandji dëën taa: “Womi, kabuka naandë e!” Ma nöö an haika de seei. Möönmöön a ta

bai eti taa: “Jesosi, di bakamii u Könu Dafiti dë, saa mi, saa mi e!”

⁴⁹Nöö hën Masa Jesosi taanpu pii hën a taa: “Un kai di sëmbë ta bai dë da mi.”

Nöö hën de go a di womi, de taa: “Söö. Be hati fii kötö e, womi. A ta kai i. Nöö fii hopo boo go.”

⁵⁰Nöö di a jei sö kaa, hën a feki ën liba koosu vau tuwë go ala, hën a hopo vu taanpu, hën de tjëën go dou a Masa Jesosi.

⁵¹Nöö di Masa Jesosi si ën a taa: “Mati, andi i kë u mi du da i?”

Hën a taa: “Mësitë, mi kë i heepi mi be mi ko ta si soni e.”

⁵²Hën Masa Jesosi taa: “Wë fa i ta biibi a mi tjika aki, mati, nöö i feni heepi kaa e.” Nöö fa u mbei naandë, hën di womi ko si soni gbegedee, nöö hën a ta waka nango a Masa Jesosi baka mökisi ku dee oto sëmbë.

**Aki ta lei fa de ta wai ku Masa Jesosi
kuma wan könu.**

Mat. 21:1-11; Luk. 19:28-40; Joh. 12:12-19

11 Wë nöö hën Masa Jesosi ku dee bakama fëën ta waka nango te de ko dou a di pisiwata ka dee köndë de kai Betifaigi ku Betania dë, ka di kununu de kai Oleifi dë tu. Hën da de ko zuntu ku Jelusalen.

Nöö hën Masa Jesosi kai tu u dee bakama fëën ko nëën. Hën a taki da de taa: ²“Un go langalanga a di köndë a u fesi dë e, nöö te un denda nëën, nöö woon si wan njönku buliki taitai a bandja pasi dë, di sëmbë an sindo nëën liba waka wan daka. Nöö un lusu ën tjä ko da mi.

³“Nöö ee wan sëmbë hakisi unu taa: ‘Faandi mbei un ta lusu di buliki?’ nöö un musu piki ën taa: ‘Masa abi ën fanöudu.’ ” Nöö sö Masa Jesosi manda de te a kaba.

⁴Nöö hën de tu bakama naandë go a di köndë. Nöö fa de go dou, hën de si di buliki taitai a wan dööbuka a bandja pasi naandë tuu, leti kumafa Masa Jesosi bi taki. Hën de go ta lusu ën.

⁵Nöö wanlö sëmbë bi dë taanputaanpu dë, nöö di de si taa sö de ta lusu di buliki, hën de hakisi de taa: “Andi un ta lusu di buliki u du?”

⁶Hën de piki de leti kumafa Masa Jesosi bi taki da de taa: “Masa abi ën fanöudu.” Nöö fa de fan dë, hën dee sëmbë an tapa de möön.

⁷Nöö hën de tja di buliki ko da Masa Jesosi hën de jabi koosu nëën liba. Nöö hën Masa Jesosi subi a di buliki liba. ⁸Nöö hën sëmëni sëmbë ko ta jabi koosu a di pasi liba, otowan ta denda a kapëë ta koti uwii tja ko tuwë a di pasi a Masa Jesosi fesi, nöö di buliki ta waka a dee uwii ku dee koosu liba. Bigi nöö de ta bigi Masa Jesosi sö. ⁹Nöö fa de nango dë, sëmbë ta waka a fesi, sëmbë ta waka a baka, Masa Jesosi dë a mindi.

Di juu dë, hii sëmbë ta bai taanga taa:

“Hosana e! Hosana! Gadu dë ku di sëmbë aki!”

Otowan ta bai taa:

“Aai, Gadu dë ku di sëmbë di a manda ko a u aki!”

¹⁰Otowan taa:

“Ke baa! Gadu o toona seti di tii u Könu Dafiti baka!”

Otowan taa:

“Aai, hosana! Di bai aki a musu go dou seei te a Masa Gaangadu köndë!”

Sö dee sëmbë ta bai ta taki.

¹¹Nöö hën Masa Jesosi go dou a Jelusalen dendu gbolo, nöö hën a go wante a di Wosu u Masa Gadu nöö hën a denda nëën. Nöö hën a tuwë wojo luku hii sondi naandë finifini te a kaba. Ma nöö fu di a ko lati kaa an sa du soni möön, nöö hën hën ku dee tuwalufu bakama fëen hën de toona go a Betania go duumi.

Aki Masa Jesosi fan ku wan pau.

Mat. 21:18-19

¹²Di dobooko fëen hën de kumutu a Betania u toona go a Jelusalen baka, nöö hangi ko kisi Masa Jesosi. ¹³Nöö hën a tuwë wojo go te ala hën a si wan fuuta pau de kai figa, nöö a si taa a dë ku uwii seei tjentjen. Nöö hën a go suku njanjan nëën. Ma nöö di a go dou, an feni na wan kodo, biga an bi dë ten u di pau pai njanjan eti.

¹⁴Nöö hën a taki da di pau taa: “Na wan ten sëmbë o feni njanjan a i njan möön e.” Nöö fa a fan dë, dee bakama bi haikëen nöö hën de pasa go.

Aki Masa Jesosi jaka sëmbë a di Wosu u Masa Gaangadu.

Mat. 21:12-17; Luk. 19:45-48; Joh. 2:13-22

¹⁵Nöö hën Masa Jesosi ku dee bakama fëen ta waka te de go dou a Jelusalen, nöö hën de toona go wante a di Wosu u Masa Gadu möön. Nöö di de go dou, hën de si taa sëmbë sai naandë gidjii te a

hia, so u de ta sei soni, so u de ta tooka möni da dee wakama dee ta ko naandë ta feni hia wini a de. Nöo hën wë di soni an bunu da Masa Jesosi seei, nöo hën a jaka dee sëmbë puu dë. A kandi dee tafa u dee sëmbë ta tooka möni naandë tuwë djolou a goon. Nöo i bi abi wanlö sëmbë ta sei pomba da sëmbë u de sa paka paima da Gadu, nöo hën Masa Jesosi kandi dee bangi u de tuwë tu. ¹⁶Nöo hën a tapa pasi da dee sëmbë dee ta waka ta pasa a di keikipisi naandë kuma gaan pasi, be de an waka naandë möön ku dee soni de ta sei dë.

¹⁷Nöo hën a bai dee sëmbë dë taa: “Wan bi jei fa Gadu Buku taki nö? A taa: ‘Mi wosu musu dë wan kamian u hii pei nasiön sëmbë ta ko ta begi Mi,’ ma uun tei ën ko buta wan kamian u ta tjubii fufuuma.”

¹⁸Nöo hën dee Gaan Begima ku dee Sabima u Wëti ko jei taa sö Masa Jesosi du, nöo an bunu da de seei kwetikweti, nöo hën de ta suku wan fasi u de sa kisi ën kii. Ma da töku de fëë biga wë hii mundu tei ën u gaan soni u di fasi fa a ta lei de soni u Gadu.

¹⁹Nöo hën de fika dë te di ten sonu go a goon, hën Masa Jesosi ku dee bakama fëen toona kumutu a Jelusalen go.

Aki Masa Jesosi lei dee bakama fa de musu begi Gadu ku biibi tjika.

Mat. 21:20-22

²⁰Di dobooko möön, hën Masa Jesosi ku dee bakama fëen ta toona go a Jelusalen baka. Te wan pisi hën de dou a di figa pau di a bi siba naandë, nöo hën dee bakama luku,

de si taa dee uwii fëen ko laulau. Di pau dëdë seei te dou a lutu.

²¹Nöo hën Petuisi ko mëni fa Masa Jesosi bi fan ku di pau, nöo hën a kai ën te a piki, a taa: “Mësitë, luku di figa pau di i bi siba jeside aki, a dëdë tuu o.”

²²Hën Masa Jesosi piki ën taa: “Awa, sö a dë tuu, nöo fëen mbei un musu ta biibi Gadu e. ²³Aai, mi taki da unu taa ee un ta futoou Gadu tuutuu söndö panta a unu hati, nöo sondi an o dë di Gadu an o sa du da unu. Biga ee i taki da di kununu aki sö taa be a hopo kumutu naandë go tuwëen seei a ze, nöo a o du sö tuu.

²⁴“Fëen mbei mi taki da unu taa, ee woon hakisi Gadu wan soni nöo un ta biibi a unu hati taa un abi di soni kaa, nöo woon kisi ën e.”

²⁵Nöo hën a fan ku de möön a taa: “Haika e, te un ta begi, nöo ee i ko mëni taa i ku sëmbë a’ soni, nöo i musu puu di sëmbë a bëë ufö i go dou ku di begi e, nöo Masa Gaangadu o puu i a bëë tu u dee hogi dee i ta du. [²⁶Ma nöo ee wan ta puu sëmbë a bëë u dee hogi dee de ta du unu, nöo unu Tata a liba an o puu unu a bëë tu u dee hogi dee un ta du.]”

Aki Masa Jesosi tai dee hedima u Dju keiki.

Mat. 21:23-27; Luk. 20:1-8

²⁷Nöo hën de ko dou a Jelusalen awaa, nöo hën de toona go a di Wosu u Masa Gadu möön. Nöo fa Masa Jesosi ta waka ta lontu naandë, nöo hën wë a ko miti ku dee Gaan Begima ku dee Sabima u Wëti ku dee Gaan Womi.

²⁸Nöo hën de kai ën te a piki, de taa: “Wë u ko hakisi i wan sondi.

Dee soni dee i du a di Keikiwosu aki, unsë i feni di leti fii du sô? Ambë da di sëmbë di manda i fii du sô wanlô soni?”

²⁹Nöö hën Masa Jesosi piki de taa: “Wë antoobi. Ma mi o hakisi unu wan sondi tu. Nöö ee un piki mi, nöö mi o piki unu ambë manda mi.

³⁰“Wë mi taki e, taa Johanisi di Dopuma, ambë bi mandëen faa dopu sëmbë: libisëmbë, naa Masa Gadu?”

^{31,32}Nöö di a hakisi de sô, hën de hai go a së go ta kuutu nango ta ko te de wei, de taa: “Ee u taa Gadu hën bi mandëen, nöö a o hakisi u ee faandi mbei wa bi piki ën? Ma nöö wa sa piki taa libisëmbë mandëen.” Nöö di soni mbei de taki sô, biga de fëë lanti, fu di sëmëni sëmbë bi biibi taa Johanisi bi dë wan tjabukama u Gadu tuutu.

³³Nöö hën de toona ko a Masa Jesosi, hën de piki ën taa: “Wa sabi ambë bi mandëen e.”

Nöö hën a piki de taa: “Ee wan sa piki mi, nöö miseei ma sa piki unu tu.”

Nöö hën de disa di oto.

Aki ta lei di oto u wan goon masa.

Mat. 21:33-46; Luk. 20:9-19

12 Nöö hën Masa Jesosi tei wan oto ta lei dee sëmbë a wödu fasi. A taa: “Wan womi bi dë, nöö hën a koti wan gaan goon fëen te a kaba, nöö hën a paandi di pau de kai doloifi a di goon, faa ta mbei win u bebe ku di njanjan fëen. Nöö hën a mbei wan sitonu peni te a kaba lontu di goon. Nöö hën a toona mbei wan goon mata

ku sitonu ka de o ta fon di doloifi ta mbei di win. Nöö a baka u di dë, hën a mbei wan wakiti wosu tjongoo sô go a liba.

“Nöö di a kaba u du dee lö soni dë kaa, nöö hën a buta di goon a wanlô sëmbë maun fu de musu ta wooko ën dëen. Nöö hën a kumutu dë go a wan oto köndë.

²“Nöö hën a dë ala tee a sabi taa di juu dou u di fuuta lepi de mbei di win kaa. Nöö hën a kai wan futuboi fëen ko nëen, hën a mandëen taa be a go a dee wookoma go tei di fëen pisi u di win di a bi musu feni u di goon, tja ko dëen.

³“Ma nöö di di futuboi dë naki te a go dou a di goon, nöö hën dee wookoma kisi ën hën de fon mën te a fon, nöö hën de mandëen go ku sösö maun.

⁴“Nöö a baka u di dë, hën di womi toona manda wan oto futuboi go möön. Nöö di dee wookoma si di futuboi ko dou, hën de kisi ën, hën de fon mën a hedi te a fon nöö hën de toona du sëmëni oto hogihogi soni ku ën te a tjika de.

⁵“Nöö hën di goon masa manda wan oto futuboi go möön, hën de toona kisi di dë kii. Nöö hën a ta puu futuboi ta manda nango a dee wookoma kodo, so u de de ta fon, so u de de ta kii, ⁶tee a fika wan kodo sëmbë tö di a sa manda möön, hën da di wan kodo womi mii fëen di a lobi te na soni.

“Hën a taa: ‘Wë mi o manda di womi mii u mi aki go. A kandë te dee wookoma si ën nöö de sa abi lesipeki fëen fu di a dë mii u mi.’

⁷“Nöö hën a manda di womi mii fëen go. Ma nöö di dee wookoma

si di womi mii u di tata ta ko, nöö hèn de taki da de na de taa: ‘Söö, ja ta si di womi mii u di sëmbë abi di goon aki ta ko naandë nö? Hèn wë o kisi di gudu fëen tata a bakaten. Wë nöö un sabi nö? Un böö kisi ën kii, nöö di goon aki o fika a u maun.’

⁸“Nöö hèn de kisi di womi mii, nöö hèn de kii ën wantewante naandë, hèn de puu ën a di djai dendu tuwë go a kapëë ala. De an bei ën seei.”

⁹Nöö hèn Masa Jesosi hakisi taa: “Wë nöö fa dee soni pasa dë, nöö di sëmbë di bi disa di goon da dee wookoma naandë, unfa i mëni taa a o du? Na a o manda sëmbë go kii dee hogihatima dë puu dë nö? Awa, nöö a o buta di goon fëen a oto sëmbë maun.

¹⁰“Nöö wan bi lesi fa Masa Gadu Buku taki nö? A taa:

Dee sëmbë ta mbei sitonu wosu dë,
de si wan sitonu taa an bunu,
nöö hèn de tuwëen a kapëë.
Ma nöö bakaten,
hèn di sitonu dë ko di mama posu u di wosu.

¹¹Masa Gadu seei wë du di soni sö e,
nöö a dë wan gaan foondo soni seei da u.

Na sö di Buku taki ö?”

¹²Nöö di Masa Jesosi fan sö hèn a tapa dë. Ma nöö dee keikihedima u Dju dee sai naandë, hèn hati u de boonu seei te de kë kisi ën kii. Biga de sabi limbolimbo taa de a fan tjökö ku di oto naandë. Ma nöö töku de fëë taa lanti o du ku de ee de kisi Masa Jesosi a wajaa naandë.

Nöö hèn mbei de disëen, nöö hèn de go.

Aki de ta hakisi Masa Jesosi soni u lanti möni.

Mat. 22:15-22; Luk. 20:20-26

¹³Baka u di dë, nöö hèn dee keikihedima dë go puu wanlö sëmbë u di Faliseima kulupu, ku di u könu Helodi, hèn de manda de go a Masa Jesosi go luku ee de sa kisi ën ku fan.

¹⁴Nöö fa de ko dou dë, hèn de kai ën te a piki, hèn de taa: “Mësitë, u sabi taa i dë wan leti sëmbë di an ta ganjan sëmbë. Fa i dë aki nöö libisëmbë an sa ta hai i nango ta ko ku di u de pakisei. Biga ja a’ toobi ku di fa de ta pakisei soni. Nönö. Fa i sai dë, i ta lei sëmbë Gadu woutu seei gbegedee kumafa Gadu kë u sëmbë musu sabi, nöö hèn i si u ko a i aki ku wan hakisi.

“Wë fa di gaan könu u Loomë köndë ta duwengi u fuu musu ta paka lanti möni aki, nöö unfa i feni fëen? ¹⁵A fiti fuu pakëen, naa an fiti? Unfa i si ën?”

Ma nöö Masa Jesosi sabi taa bödjëe de ko ta pëe u de musu kisi ën, nöö hèn a taki da de taa: “Baja, mi un kë kisi sö nö? Wë un da mi wan kpëngëlë möni i si.”

¹⁶Nöö hèn de tei wan kpëngëlë möni tja ko dëen, nöö hèn a luku ën, a taa: “Ambë abi di në ku di fesi dë a di möni liba aki?”

Hèn de piki taa: “Wë di Gaan Könu u Loomë.”

¹⁷Hèn a taa: “Na sö nö? Wë nöö un da di Gaan Könu di soni di da fëen e, nöö un da Masa Gadu di soni di dë fëen.” Sö a piki de.

Nöö fa a piki dë, nöö a foondo de seei, [biga de an bi mëni taa sö a bi o piki de a sö wan kõni fasi].

Aki dee Saduseima pooba u kisi Masa Jesosi ku wan hakisi möön.

Mat. 22:23-33; Luk. 20:27-40

¹⁸Nöö hën sëmbë u di Saduseima kulupu ko a Masa Jesosi awaa. Wë nöö fa dee Saduseima sai dë, de an kë piki taa te wan sëmbë dëdë nöö a o toona weki baka. [Biga de an ta biibi seei taa di akaa u wan sëmbë ta fika ku libi baka u di a dëdë.]

¹⁹Nöö fa de ko a Masa Jesosi dë, hën de kai ën te a piki, de taa: “Mësitë, u kë hakisi i wan soni aki. Wë i sabi fa Mosesi bi sikifi buta da u, taa ee wan womi tei wan mujëë ma nöö an pai ku di mujëë, nöö te a dëdë nöö wan baaa fëën musu hoi ën suwagi faa musu pai ku ën, be hën baaa böngö an kaba. Na sö a dë nö?”

²⁰“Wë nöö a pasa sö taa de bi dë sëbën baaa, nöö hën wan u de tei wan mujëë. Te a dëdë an pai ku ën möönsö, ²¹nöö hën wan oto baaa fëën hoi suwagi. Te di baaa naandë seepi dëdë tu, an pai ku di mujëë tu. Te dou di u dii, hën seepi ko dëdë tu, an pai ku di mujëë möönsö. ²²Nöö sö a go tee dou dee sëbën baaa tuu. Hii de tuu libi ku di mujëë ma na wan kodo pai miii ku ën möönsö. Baka u di dë, hën di mujëë seepi ko dëdë tu.

²³“Wë nöö di de ta bai taki taa te wan sëmbë dëdë nöö a o toona weki baka, wë nöö u kë hakisi i wan soni. Te sëmbë weki baka a dëdë, undi u dee sëbën baaa naandë o abi di mujëë? Biga de

tuu bi libi ku ën.” Nöö sö dee Saduseima hakisi Masa Jesosi.

²⁴Hën a piki de taa: “Wë awa mi jei, ma di hakisi fuunu föutu tumisi fu di wan sabi Masa Gaangadu Buku, hën tu wan sabi di kaakiti di Masa Gadu abi tu. ²⁵Biga te sëmbë weki baka a dëdë kaa, nöö manu ku mujëë soni an o dë möön e. Womi an o tei mujëë möön, mujëë an o tei manu möön tu, ma de o dë kuma dee basia u Gadu Köndë.

²⁶“Ma nöö boiti u di dë, wan jei fa Mosesi bi sikifi buta a di Buku nö? Di ten a bi si di faja ta kisi a di uwii ma di uwii an ta tjuma, nöö hën Gadu fan ku ën. A taa: ‘Mi da di Gadu di dee gaan sëmbë fii ta begi: de Abahamu, Isaki, Jakopu sö.’ Na sö a taki nö? [Wë nöö fa a fan dë, an taa mi bi dë di Gadu u dee lö sëmbë dë e, ma a taa mi da di Gadu u de.] ²⁷Wë nöö Masa Gadu an dë Gadu u wan sëmbë di an dë ku libi e. [Nöö hën da de Abahamu sö dë ku libi a wan kamian eti, hii fa de bi dëdë a sinkii fasi gaanduwe kaa.] Nöö hën mbei mi taa wan a’ leti seei a di soni un hakisi dë.”

Nöö sö Masa Jesosi piki dee Saduseima di ten dë.

Aki ta lei undi u dee wëti u Gadu da dee möön hebi wan.

Mat. 22:34-40; Luk. 10:25-28

²⁸Wë nöö fa Masa Jesosi ku dee Saduseima fan te de kaba naandë, nöö wan Sabima u Wëti bi sai leti naandë ta haika. Nöö di a si taa Masa Jesosi piki de sö bunu hën a hakisi ën taa: “Mësitë o, dee hia wëti Gadu buta da u fuu ta hoi aki, undi u de da di möön hebi wan u de tuu?”

²⁹Nöo hën a piki ën taa: “Di möön hebi wan u de nö? Wë hën da disi:

Un dee sëmbë u Isaëli aki, un haika e.

Masa Gaangadu di Gadu fuunu, hën wanwan tö da Masa u mundu.

³⁰Nöo un musu lobi ën ku hii unu hati ku hii unu akaa ku hii unu pakisei, te dou ku hii di kaakiti di un abi.

³¹Nöo di otowan dë sö taa, I musu lobi oto sëmbë leti kumafa i lobi i seei.

Nöo de tu wëti aki, de da dee möön hebi wan u dee wëti u Gadu tuu.”

³²Nöo hën di Sabima u Wëti piki Masa Jesosi taa: “Aai Mësitë, fa i si i taki dë, sö a dë tuu. Biga Masa Gaangadu hën tö nöo da Gadu u mundu, otowan an dë möönsö.

³³Nöo hën nöo fuu lobi ku hii u hati ku hii u pakisei ku hii u akaa, ku hii di kaakiti di u abi. Wë nöo söseei u musu lobi oto sëmbë leti kumafa u lobi u seei tu. Wë nöo misikuma ee wan sëmbë i ta libi sö kaa, nöo di dë dë möön bunu möön leki hii dee mbeti i ta tja ko ta tjuma da Masa Gaangadu, ku hii dee oto soni u ta tja ko ta tuwë dëen, na sö nö?”

³⁴Nöo di Masa Jesosi jei fa di womi piki ku fusutan, nöo hën a taki dëen taa: “Aai mati, misikuma ja dë longi poi fii sa ko a di Tii u Masa Gaangadu dendu.”

Wë da sö Masa Jesosi fan ku di Sabima u Wëti naandë. Nöo di dee hia sëmbë jei fa a ta piki ku fusutan

tjika dë, nöo na wan u de abi hati u hakisi ën soni möön.

Aki Masa Jesosi tai sëmbë ku wan hakisi.

Mat. 22:41-46; Luk. 20:41-44

³⁵Nöo fa Masa Jesosi dë a di Wosu u Masa Gadu ta lei sëmbë naandë, te wan pisi hën hënseei bia hakisi wan soni. A taa: “Dee sëmbë, faandi mbei dee Sabima u Wëti ta lei unu taa di Paamusi Könu o dë wan baka mii u Dafiti nöo?”

³⁶Biga wë di Akaa u Gadu seei bi ko a Dafiti liba. Hën a taki soni u di Paamusi Könu di o ko. A taa:

Masa Gadu taki da mi Masa taa: ‘Ko sindo a mi letisë maun aki, u tee mi buta hii dee felantima fii a i basufutu.’

Na sö Dafiti sikifi nöo?

³⁷“Wë nöo ee Könu Dafiti ta kai di Paamusi Könu Masa fëen, nöo unfa a sa dë hën bakamii nöo?”

Nöo sö wan soni Masa Jesosi hakisi dee sëmbë naandë, ma de an saanfa u piki. Nöo fa a fan köni tjika dë te a tai hii sëmbë te dou ku dee hedima u Dju, nöo a ta suti da dee söso sinkii sëmbë naandë tee na soni.

Aki ta lei fa Masa Jesosi ta puu dee hedima u keiki gogo a döö.

Mat. 23:1-36; Luk. 11:37-54, 20:45-47

³⁸Nöo hën a fan go möön longi. A bai dee sömëni sëmbë naandë taa: “Un haika e, dee sëmbë. Un musu mëni unu seei bunu ku dee Sabima u Wëti e. Aai. Biga fa i si de sai dë, nöo de lo/ u ta waka ta poolo a lanti dendu ku dee gaan langa djakiti u de zëë, be hii

sëmbë musu ta saka ta da de odi a wan gaan lesipeki fasi. ³⁹De lobi u ta sindo a dee möön gaan hedima kamian a dee keiki fuunu. Te de go a wan sëmbë wosu u de go njan, nöö de nango ta sindo a dee möön gaan heima bangi. Sö de ta mbei de seepi u bumbuu sëmbë tjika.

⁴⁰“Ma na bumbuu sëmbë de de e. Biga fa i si de sai dë, nöö ee de si wan mujëë manu fëen dëdë a fika tjököö a ganda naandë, nöö de o ko njan dee gudu fëen wosu puu nëen maun fiaa seei. Nöö ku ën sö de o ta ko ta taanpu a lanti wojo ta begi wanlö gaan langa begi u de, ta mbei deseai bumbuu sëmbë a sëmbë wojo.

“Wë nöö mi taki da unu taa dee lö sëmbë i si naandë, de o kisi wan gaan sitaafu a Gadu maun e, te a o ko kuutu libisëmbë.”

Sö Masa Jesosi bai dee sëmbë naandë.

Aki ta lei ambë bi tuwë di möön gaan hia möni da Gadu.

Luk. 21:1-4

⁴¹Nöö fa Masa Jesosi ku dee bakama fëen dë a di gaan keikiwosu naandë, te wan pisi nöö hën a waka go sindo zuntu ku di kamian ka de ta tja möni ta ko ta tuwë da Gadu a di keikiwosu. A ta luku fa de ta tuwë dee möni. Nöö di ten naandë, nöö dee guduma ta tja möni ta ko ta tuwë seei djolodjolo sö.

⁴²Te wan pisi hën wan pooti mujëë waka ko naandë. Di mujëë aki, hën manu bi dëdë disëen, nöö hën a ko tuwë tu kpëngëlë möni da Gadu, an dou wan bësënsi seei.

⁴³Nöö hën Masa Jesosi kai dee bakama fëen te de piki, a taa: “Un si di pooti mujëë dë nö? Hën tuwë di möön gaan hia möni möön hii de tuu da Gadu e. Aai. ⁴⁴Biga fa i si dee guduma ta tja möni u de ta ko ta tuwë dë, nöö wan pikiwan nöö de ta tuwë u dee gaan hia wan de abi. Ma nöö di mujëë naandë, di soni a abi faa tei heepi ën seei, hën i si a tei tuwë tuu dë kaa. Nöö fëen mbei mi taki da unu taa hën tuwë di möön hia möni.”

Nöö sö Masa Jesosi taki da dee bakama fëen di daka dë.

Aki Masa Jesosi ta lei dee maaka u di ten goonliba o kaba.

Mat. 24:1-35; Luk. 21:5-33

13 Nöö hën Masa Jesosi ku dee bakama fëen kumutu a di Wosu u Masa Gadu ko kai a döö. Nöö hën wan u dee bakama kai ën te a piki, a taa: “Mësitë o, ja si fa dee wosu u di keikipisi aki waiti nö? Luku fa dee sitonu u de bigi!”

²Nöö hën a piki taa: “Sö a dë tuu o, ma fa i ta si dee wosu dë sitampusitampu aki seei, ma nöö mi taki da unu taa wan daka o dou, hii dee sitonu i si aki tuu o booko kai paaja fanjanfanjan sö. Na wan u de o fika oto a oto liba möön e.” Sö a piki de.

³Nöö hën de kumutu naandë waka go a Oleifi Kununu. Nöö hën Masa Jesosi go sindo a di kununu bandja ta luku go a Jelusalen, nöö a ta si di Wosu u Masa Gadu seei gbegedee.

Te wan pisi hën Petuisi, ku Jakobosi, ku Johanisi ku Andiasi hën de ko nëen. Hën de taa: ⁴“Wë

Masa o, fa i bi taki di booko u di Gaan Keikiwosu di u bi dē ala, un juu dee lö soni dē o pasa? Un maaka joo da u fuu sa sabi taa di ten dē dou?” Sö de hakisi en.

⁵Nöö hën a piki de taa: “Awa, a dē fuun dē ku mēni fēen tuu, fu sēmbē an musu ganjan unu. ⁶Biga mi taki da unu taa sōmēni sēmbē o hopo tei mi nē ta taki taa de da di Paamusi Könu kaa. Nöö ku di fan u de dē, de o ta ganjan sōmēni sēmbē hai tja ko a de sē. Hën mbei un musu mēni unu seei e.

⁷“Söö. Wē nöö di ten dē, nöö woon ta kisi njunsu taa gaan feti ta pasa a sōmēni köndē u goonliba aki. Nöö te un jei sö, nöö an musu buuja unu e, biga dee lö soni naandē tuu musu pasa. Ma nēen da di kaba u goonliba eti e. ⁸Mi taki da unu taa wan nasiön sēmbē ku wan oto nasiön sēmbē o ta hopo ta feti ku deseei. Wan könu o manda dee sodati fēen u de ta miti ta feti ku dee sodati u wan oto könu. Goon o ta seki ta jabi a kamiankamian, gaan hangı o ko a sōmēni köndē ta kii sēmbē. Nöö fa dee lö soni dē o pasa, de o dē leti kuma te bēē ta njan wan mujēē, juu fēen zuntu faa pali. „Sö dee fuka u kai dē o lei taa di juu zuntu fu di goonliba aki musu kaba.”

⁹“Söö. Nöö di juu dē, un musu luku bunu ku unu seei taa un dē tololoo a Gadu pasi. Biga sēmbē o ta kisi unu tja go a kuutu e, de o ta fon unu a dee keikiwosu fuunu. De o ta tja unu go a dee gaama ku dee könu u de kuutu unu. Dee lö soni dē tuu de o du ku unu fu di un ta nama ku mi hedi. Ma nöö töku a

bunu o, biga a di fa dē woon kisi okasi fuun musu taki soni u mi da de. ¹⁰Nöö mi taki e, taa hii nasiön sēmbē u goonliba musu ko jei di bunu njunsu u Gadu, biga te a dē sö kaa ufö di kaba u goonliba sa dē.

¹¹“Söö. Nöö haika. Te sēmbē kisi unu tja go a kuutu fu mi hedi kaa, nöö wan musu sai dē ta booko hedi taa: ‘Andi woon taki ee?’ Nönö, un fan go nöö. Biga na unu o fan ma di juu dē di Akaa u Gadu seepi o da unu andi fuun taki.

¹²“Nöö di ten dē sēmbē o hogi e, dee sēmbē. Biga wan baaa womi o tei en baaa tja go könku u de kii en, söseei wan tata o könku en mii da de u de kii. Dee mii o ta biinga u puu dee gaan sēmbē u de a de liba, de o ta könku de da sēmbē seei u de kii. Sö libisēmbē o hogi tjika e. ¹³Di juu dē, hii sēmbē o buuse unu fu di un nama ku mi hedi. Ma nöö di sēmbē di o tai hati fika a di pasi u Gadu go dou, nöö hën o feni di libi u teego a Gadu.”

Nöö sö Masa Jesosi fan ku dee bakama fēen di ten dē.

¹⁴Wē nöö gaanduwe a fesi kaa wan tjabukama bi taki u wan gaan hogi soni o ko pasa a di Gaan Wosu u Masa Gaangadu dendu, nöö di sēmbē di ta lesi Gadu buku nöö be a buta pakisei faa fusutan andi di soni aki kē taki.

Hën Masa Jesosi fan ku dee bakama fēen go möön longi, a taa: “Te un si di Gaan Hogi Soni ko taanpu a di kamian ka an bi musu dē ta poi Masa Gaangadu tjina, nöö aan soni u taki möön. Un dee sēmbē a di pisiwata u Judea aki musu kule go tjubi a dee gaan kununu liba e.

¹⁵“Ee wan sɛmbɛ dɛ nɛɛn liba wosu a baiko dɛ, nɔɔ a musu saka kai a goon wante kule go ka a sa go. An musu denda a wosu go tei soni.

¹⁶Ee wan sɛmbɛ dɛ a goon dendu ta wooko, a musu kule go wante ka a o go. An musu go tei koosu a gangasa seei. ¹⁷Nɔɔ mi taki da unu e, taa dee mujɛɛ dee dɛ ku bɛɛ, ku dee o dɛ ku miii a maun, a o dɛ gaan fuka soni da de o. Aai. ¹⁸Nɔɔ un musu begi Gadu be di soni aki an musu pasa a gaan kɔtɔ ten, nasɔ a gaan tjuba ten. ¹⁹Biga mi taki da unu taa fu sensi Masa Gadu mbei goonliba, nɔɔ di lɔ gaan fuka dɛ an bi ko pasa wan daka eti, nɔɔ baka u di ten naandɛ nɔɔ an o pasa mɔɔn tu.

²⁰“Nɔɔ hɛn mbei mi taki da unu taa ee Masa Gaangadu an sati di ten puu hafu u dee daka naandɛ, nɔɔ na wan sɛmbɛ o fika ku libi mɔɔn e. Ma fu dee sɛmbɛ dee Masa Gaangadu tei ko sɛmbɛ fɛɛn, fu de hedi mbei an o disa di hogi naandɛ go dou, ma a o koti ɛn hafu.

²¹“Sɔɔ. Nɔɔ a di ten naandɛ, ee de ko taki da unu taa di Paamusi Kɔnu dɛ a sɔ wan kamian, wan musu piki e. ²²Biga sɔmɛni sɛmbɛ o ta hopo ta mindi soni taa de da di Paamusi Kɔnu, de o ta mindi soni taa Gadu hɛn ta wooko a dɛ liba, nɔɔ de o ta du gaan foondo wooko seei. Nɔɔ a sɔ wan fasi de o ta biinga u kisi dee sɛmbɛ u Gadu ta ganjan puu nɛɛn pasi, ee de sa. ²³Hɛn mbei mi taa un musu ta luku bunu ku unu seei.

“Un si, mi taki hii soni da unu a fesi kaa e, nɔɔ be un kɔni.”

²⁴Nɔɔ hɛn Masa Jesosi taki mɔɔn a taa: “Nɔɔ baka u di gaan fuka ten u taki dɛ, nɔɔ wanlɔ oto gaan soni o ko pasa tu e, kumafa di tjabukama bi taki a fesi. A taa:

Di sonuwojo o dungu kankan, nɔɔ di libawojo an o tuwɛ limbo mɔɔn tu.

²⁵Dee teeja dee dɛ a liba ala, de o ta kumutu a de kamian ta puu ta kai.

Hii kaakiti u mundu kaa o ta seki.

²⁶Nɔɔ di juu dɛ, sɛmbɛ o si Mi di ko Libisɛmbɛ Mii aki kumutu a liba ala ta ko a dee wɔluku dendu. Nɔɔ ku gaan kaakiti mi o ko e, ku waiti seei, ta koti faja ta ko. ²⁷Nɔɔ di ten naandɛ nɔɔ mi o manda dee basia u mi go ta pii hii dee sɛmbɛ dee mi tei ko sɛmbɛ u mi kaa kumutu a hii dee peipei kamian u mundu ka de dɛ tuu, tja ko a mi.

²⁸“Nɔɔ fa mi ta fan ku unu aki, nɔɔ un tei wan lei a dee figa pau u di kɔndɛ aki. Te i si taa de ta buta njunjun uwii, nɔɔ i sabi taa deewei zuntu kaa, na sɔ nɔɔ? ²⁹Nɔɔ sɔseei a dɛ ku dee soni dee mi ta taki aki. Te i ta si taa de ta pasa sɔ kaa kumafa mi taki de dɛ, nɔɔ un musu sabi taa di juu dou fu Mi di ko Libisɛmbɛ Mii aki musu toona ko a goonliba. Mi dɛ leti a baka huku naandɛ ta ko e. ³⁰Nɔɔ mi taki da unu taa dee lɔ sɛmbɛ u di ten u dɛ aki, de an o dɛdɛ kaba tuu bifɔ dee soni dee i jei mi taki aki o ko pasa.

³¹“Nɔɔ fa i si dee soni u di goonliba aki ku dee u mundu sai dɛ, nɔɔ de tuu sa pasa go kaba a sɔsɔ e. Ma dee wɔutu dee mi ta konda

da unu aki, nöö de an o kaba a sösö möönsö. Sö de dë tuutuu soni tjika.”

Aki ta lei taa i musu dë seekaseeka da di daka di Masa Jesosi o toona ko.

Mat. 24:36-44

³²Nöö hën a taa: “Di juu ku di ten di mi o toona ko a goonliba, na wan sëmbë sabi ën e. Dee basia u Masa Gaangadu köndë an sabi ën, nöö miseei di ko Libisëmbë Mii aki an sabi ën tu. Gadu u Tata wanwan tö nöö sabi di juu ku di ten dë.

³³Hën mbei un musu dë kabakaba këëë ta watji mi. Biga wan sa na un juu mi o ko.

³⁴“Mi o kondëën da unu a wan fasi aki taa a dë leti kuma wan bigima di o go a oto köndë go waka. Nöö hën a kai dee wookoma fëën go buta wooko a de maun te a kaba u de ta du, hiniwan sëmbë ku ën wooko. Nöö hën a fan ku di sëmbë ta watji a di dööbuka taa: ‘I musu dë kabakaba ta luku mi e.’

³⁵“Nöö mi wë da di bigima mi taki dë, Nöö un musu dë kabakaba ta luku mi. Biga wan o sabi di ten nasö di juu di mi o ko e, ee a sapate buka, ee a gaan ndeti, ee a ganian kanda, ee te kamian ta limbo, wan o sabi. ³⁶Te fii sabi nöö mi dou kaa, nöö na be a dë taa i dë kuma i ta duumi di juu dë e.

³⁷“Nöö sö e. Fa i si mi ta fan ku unu aki, nöö sö nöö mi ta fan ku hii sëmbë. Un musu dë kabakaba ta luku mi e, dee sëmbë.”

Aki wan mujëë du Masa Jesosi wan gaan bunu.

Mat. 26:1-13; Luk. 22:1-2; Joh. 11:45-12:8

14 Wë nöö fa Masa Jesosi ta fan ku dee bakama fëën dë,

nöö a fika tu daka nöö de o njan di gaan piizii daka u dee Dju de kai Pasika. „A di daka dë, de ta mëni fa dee gaan sëmbë u de bi kumutu a saafu a Egepiti köndë, nöö de ta njan wan pei bëëë de ta jasa söndö sooda.

Söö. Nöö di juu dë, dee Gaan Begima ku dee Sabima u Wëti sai dë ta watji Masa Jesosi u de kisi kii a wan köni fasi. ²Ma de ta kuutu ku deseei taa: “Wa musu kisi ën a di gaan daka e, biga ee nasö dee hia sëmbë o mbei toobi ku u, nöö di köndë o seki poi.” So de ta taki.

³Nöö di ten dë, Masa Jesosi dë a di köndë de kai Betania a di wosu u wan womi de kai Simon. Di womi aki bi abi tjinasiki, nöö nëën wosu Masa Jesosi ku dee bakama fëën dë ta njan.

Te wan pisi hën wan mujëë waka ko dou naandë. A dë ku wan sionu bata nëën maun, ku wan sumëë suti fatu nëën dendu. Di fatu aki, de mbei ën ku di lutu u wan pei uwii nöö a dii te na soni. Nöö fa di mujëë ko denda a wosu dë, nöö hën a waka tololoo go a Masa Jesosi, nöö hën a booko di bata a buka naandë kpö, hën a ta tutu di fatu a Masa Jesosi hedi te hii di fatu kaba këëë a di bata.

⁴Ma nöö fa a du dë, nöö so u dee sëmbë sai naandë an tei di soni u bunu seei, nöö hën de ta guunjëën taa: “Faandi mbei a poi di fatu sö u du baa? Jee? ⁵Biga di fatu dë, ee de bi sei ën, nöö wan hii jaa möni a bi o puu, nöö de bi sa tei di möni paati da dee pootima u di köndë. Nöö hën a poi ën sö.” Sö de ta guunjëën.

⁶Ma Masa Jesosi bai de taa: “Un disa di mujëë e. Andi mbei un ta

guunjëen u du? Mi taki da unu taa wan gaan bambuu soni a du da mi aki. ⁷Biga ee un kë da dee pootima möni, nöö un sa ta da de hiniwanten. Ma mi, ma o dë ku unu aki fu nöömö e. ⁸Nöö fëen mbei di mujëe aki ta du andi hën a sa du da mi wante. Un si? Biga fa a du di soni aki, nöö a du ën da di dëdë mi o dëdë abiti möön, leti kumafa de ta tuwë fatu a sëmbë sinkii u de tja go bei.

⁹“Nöö mi taki gbelin seei da unu taa te de ta tja di bunu buka u Gadu ta paaja a goonliba da sëmbë, nöö de o ta taki di soni di di mujëe du aki nöömö. De an o fëekëtëen möönsö.”

Aki Judasi go a dee felantima u Masa Jesosi.

Mat. 26:14-16; Luk. 22:3-6

¹⁰Nöö fa Masa Jesosi fan naandë kaa, nöö hën di bakama fëen de kai Judasi Isikaliotu, nöö hën a kumutu a dee otowan dendu naandë, nöö hën a waka go tololoo a dee Gaan Begima, dee felantima u Masa Jesosi. Hën a go taki da de taa a sa heepi de u de kisi Jesosi. ¹¹Nöö di de jei sö nöö de wai e, nöö hën de paamusi ën taa de o pakëen ee a du sö.

Nöö fu kumutu a di ten naandë, nöö di Judasi aki ta suku wan okasi nöömö faa sa buta Masa Jesosi a dee Dju hedima naandë maun.

Aki de ta seeka u njan di Pasika.

Mat. 26:17-25; Luk. 22:7-14, 21-23; Joh. 13:21-30

¹²Nöö baka u di dë, hën di fosu daka u di Pasika piizii dou. Nöö a

di daka dë, nëen de ta njan di bëëe de ta mbei söndö sooda. Nöö de ta kii wan sikapu u de njan tu, nöö ku di sikapu dë de ta mëni fa Gadu bi puu de a saafu a fesiten. Nöö hën mbei de ta seeka da di daka dë seei gaanfa.

Söö. Nöö hën dee bakama u Masa Jesosi hakisi ën taa: “Masa, naasë i kë fuu musu seeka fuu njan di daka?”

¹³Hën a kai tu u de taa: “Un haika, mi kë manda unu go a Jelusalen ganda. Nöö fa woon nango te un go dou dë, nöö woon si wan womi ta waka ta ko ku wan djogu wata, nöö un faakëen. ¹⁴Nöö te un si taa a denda a wan wosu, nöö woon go fan ku di sëmbë abi di wosu taa ee naasë di kamba dë di di Mësitë ku dee bakama fëen musu ko njan di daka. ¹⁵Nöö te un hakisi ën sö kaa, nöö a o lei unu wan gaan kamba a di wosu a liba, ka hii soni dë di un abi fanöudu. Nöö di kamba dë, hën un musu seeka te un kaba e.” Nöö sö Masa Jesosi manda dee bakama fëen, nöö hën de go.

¹⁶Nöö di de naki te de go dou a di köndë, nöö hën de si hii sondi leti kumafa a bi taki da de, nöö hën de seeka te de kaba.

¹⁷Nöö hën di sapate buka, nöö hën Masa Jesosi ku dee oto bakama ko dou a di wosu. ¹⁸Hën de go sindo a tafa u de njan.

Aki Masa Jesosi pindja dee bakama fëen a wan hogi sondi o pasa.

Te wan pisi hën Masa Jesosi kai de te de piki, a taa: “Un haika e, dee sëmbë. Wan fuunu ta njan ku mi aki o könku mi e.”

¹⁹Fa a taki dë, a booko dee bakama hati seei, hën de ta hakisi ën wan fu wan taa: “Masa, mi a o sa dë nö?”

²⁰Hën a toona piki de taa: “Mi taki seei gbelin da unu taa wan fuun dee tuwalufu i si ta nama di bëëë ku mi a di wan kodo baafu paabi aki, o du sö ku mi e. ²¹Nöö a o pasa ku mi leti kumafa a bi sikifi a Masa Gadu buku kaa, taa di Sëmbë di o ko Libisëmbë Mii musu dëdë. Ma nöö mi taki da unu taa helu u di sëmbë di o könku mi e. A bi sa möön bëtë de an bi pali ën ko a di goonliba aki wan daka.” Sö Masa Jesosi fan ku de te a kaba.

Aki Masa Jesosi njan di lasiti njan ku dee bakama fëën.

Mat. 26:26-30; Luk. 22:15-20; 1 Kol. 11:23-25

²²Nöö fa de ta njan makandi dë, te wan pisi hën Masa Jesosi tei wan bëëë nöö hën a da Gadu tangi te a kaba, nöö hën a booko ën.

Nöö hën a langa da dee bakama fëën, taa: “Disi da di sinkii u mi e. Un tei njan.”

²³Söseëi a tei di kan ku di win nëën dendu, hën a da Gadu tangi te a kaba. Hën a langëën da dee bakama taa: “Un bebe tjëntjën te lontu ko kai.” Hën de bebëën lontu dou te de kaba.

²⁴Nöö hën a taa: “Fa i si un bebe di win aki, hën da di buuu u mi di o kai a goon fu Gadu sa mbei wan njunjun buka ku libisëmbë. Biga fa mi o dëdë aki, hën o paka puu sëmëni hia sëmbë a Gadu bëë u dee hogi du u de.”

²⁵Nöö hën a taa: “Mi taki da unu tuutuu seei, taa ma o bebe di win a di

fasi aki möön e. Biga tee i si mi bebëën möön, nöö Gadu ko ku di Njunjun Tii fëën a libisëmbë mindi.”

²⁶Nöö baka u di dë, hën de kanda wan kanda te de kaba da Gadu tangi, nöö hën de kumutu naandë. Nöö hën de nango a di kununu de kai Oleifi Kununu.

Aki Masa Jesosi fan ku Petuisi a wan soni o pasa ku ën.

Mat. 26:31-35; Luk. 22:31-34; Joh. 13:36-38

²⁷Nöö fa Masa Jesosi ku dee bakama fëën dë a pasi nango dë, hën a kai de te de piki, a taa: “A di ndeti aki hii unu tuu o paaja go disa mi fiaa. A o pasa leti kumafa a sikifi a di Buku u Gadu, taa de o fon di sikafuma nöö dee sikafu o paaja fanjanfanjan go u de.”

²⁸Nöö hën a taa: “Ma te mi weki baka a dëdë, nöö mi o waka a unu fesi go a Galilea e. Ala mi ku unu o toona miti.”

²⁹Nöö hën Petuisi piki taa: “Masa, ee dee otowan aki tuu disa i go seei ma mi, ma o disa i möönsö e.”

³⁰Ma nöö Masa Jesosi toona piki ën taa: “Womi, haika. Mi taki da i taa a di ndeti aki ganian an o kanda dou tu pasi bifö joo fia dii pasi taa ja sabi mi a goonliba wan daka.”

³¹Wë nöö Petuisi an sa jei di soni dë. Hën a taa: “Ambë, Masa! Ee u mi dëdë ku i seei, nöö mi dë kabakaba kaa. Ma sa piki wan daka taa ma sabi i e.” Nöö sö nöö dee otowan tuu ta piki tu.

Aki de dë a di djai de kai Gëtiseimani.

Mat. 26:36-46; Luk. 22:39-46

³²Nöö hën Masa Jesosi ku dee bakama fëën nango te de go dou a wan kamian de kai Gëtiseimani. Nöö hën a taki da de taa: “Un dë

aki ta luku mi e. Mi o go begi ala.”
³³Ma nöö a tei Petuisi ku Johanisi ku Jakobosi fu de musu go ku en möön fundu a di kamian.

Te wan pisi hën Masa Jesosi ko dë fukafuka te na soni. ³⁴Nöö hën a fan ku de dii bakama naandë taa: “Wan gaan fuka ko a mi liba seei tee kuma mi sa dëdë. Nöö un tan aki ufö ta da mi taanga e.”

³⁵Nöö hën a waka go wan pikiwan möön longi, nöö hën a tuwëen seei a goon. ³⁶Nöö hën a begi Masa Gaangadu taa: “Ke Taata o, mi sabi taa i sa du hii soni. Nöö di kan di i lai da mi u mi bebe aki, nöö a hebi da mi o. Nöö mi begi i, ee a sa, nöö be i tei en puu a mi. Ma nöö fa mi fan aki seei, ma na du kumafa mi kë e, ma du kumafa i kë.”

³⁷Nöö di a begi sö te a kaba nöö hën a toona ko a de dii bakama fëen, hën a si taa de duumi pii.

Nöö hën a kai Simon Petuisi te a piki, a taa: “Simon, duumi i ta duumi sö nö, womi? Wan sa dë ku wojo di wan kodo juu aki ta da mi taanga nö?”

³⁸Hën a toona taa: “Be un dë ku wojo ta begi e, dee sëmbë, be di didibi an wini unu. Ma mi sabi taa hati fuunu kë du kumafa a fiti, ma sinkii fuunu an taanga sö.”

³⁹Nöö fa a taki dë, hën a toona go a di begi baka. A begi di wan seei begi di a bi begi te a kaba, ⁴⁰nöö hën a toona ko a dee bakama fëen möön. Awaa seei de dë ta duumi, biga duumi nöö hebi a de wojo sö. Nöö di a weki de, nöö a ko bigi da de te de an saanfa u fan ku en möön.

⁴¹Nöö hën a toona go begi te a kaba di u dii pasi, nöö hën a toona ko a de möön. Hën a taa: “Duumi nöö un ta duumi ta böö sinkii fuunu sö nö baa? Aai. Wë di juu dou e, u de buta Mi di ko Libisëmbë Mii aki a dee takuhatima maun. ⁴²Biga di sëmbë di sei mi, nöö a dou kaa. Nöö un hopo boo go.”

Aki de kisi Masa Jesosi.

Mat. 26:47-56; Luk. 22:47-53; Joh. 18:3-12

⁴³Wë nöö Masa Jesosi an kaba u fan seei, nöö hën Judasi dou. Hii fa a bi dë wan u dee tuwalufu bakama u Masa Jesosi seei, ma töku a ko dou ku wanlö hia sëmbë. De dë ku kodjo ku ufangi a maun u de ko kisi Masa Jesosi. Dee Gaan Begima, ku dee Sabima u Wëti, ku dee Gaan Womi, de wë manda de.

⁴⁴Wë nöö Judasi bi mbei buka ku dee sëmbë dë kaa taa: “Te i si mi bosu wan sëmbë, nöö di sëmbë dë hën fuun kisi tei e. Nöö un musu panjëen taanga, fu an sa kumutu.” Sö Judasi bi fan ku dee sëmbë a fesi.

⁴⁵Nöö di de ko dou, nöö hën Judasi waka go miti ku en nöö hën a taa: “Odi o, Mësitë.” Nöö hën a baasëen bosu. ⁴⁶Fa u mbei naandë, hën dee sëmbë kisi Masa Jesosi gbalau panjan gingin wante.

⁴⁷Ma nöö wan u dee bakama dë a dendu naandë hai en ufangi valau, hën a djafu wan futuboi u di Kaba Hei Begima jesi belim puu tuwë a goon naandë.

⁴⁸Nöö hën Masa Jesosi hakisi dee sëmbë dee ko naandë taa: “Dee sëmbë, a mi liba un ko sö nö, ku pau ku kodjo ku ufangi, kuma mi da wan sëmbë ta booko di

köndë nö? ⁴⁹Wë nöö un bi ta si mi hiniwanten a di Wosu u Masa Gaangadu ta lei sëmbë Gadu wöutu, nöö unfa wan bi kisi mi ala?

“Ma mi sabi taa fa un ta du aki, nöö a ta pasa leti kumafa a bi sikifi a Gadu Buku kaa.”

⁵⁰Fa u mbei naandë, hii dee bakama u Masa Jesosi paaja kule go disëen fiaa. ⁵¹Ma nöö wan kijoo bi dë a de dendu naandë, a bi dë ku wan gaan koosu nëen sinkii lolulolu, nöö hën dee felantima tuwë maun kisi ën wante. ⁵²Nöö hën a feki di gaan koosu valau puu nëen sinkii disa, hën a kule pënëpënë go.

Aki de tja Masa Jesosi go a dee gaan kuutuma.

Mat. 26:57-68; Luk. 22:54-55,63-71; Joh. 18:13-14,19-24

⁵³Wë nöö fa dee sëmbë bi ko kisi Masa Jesosi naandë, nöö hën de tjëen go tee a di wosu u di Kaba Hei Begima. Nöö di ten naandë hii dee hedima u Dju tuu, dee Gaan Begima ku dee Gaan Womi ku dee Sabima u Wëti, sö de tuu hai ko makandi naandë.

⁵⁴Di juu dë Petuisi bi dë te a baka ala ta waka sapisapi ta ko. Nöö hën a ko dou a di djai dendu naandë, nöö hën a go sindo ku dee wakitima bi sai dë ta këndë faja ku de makandi.

⁵⁵Nöö di ten naandë, dee Gaan Begima ku hii dee kuutuma u de Dju sëmbë, nöö de seti ta kuutu a Masa Jesosi liba kaa. Nöö de ta suku u tja kaagi fëen ko a fesi u de sa feni wan soni fu de sa buta taa a musu dëdë, ma de an sa feni soni möönsö. ⁵⁶Biga hii fa dee sëmbë ta

tja sëmëni soni ko ta mindi dëen, ma de an ta kai a di wan baaku möönsö.

⁵⁷Te wan pisi hën wanlö sëmbë hopo taki wan soni, taa: ⁵⁸“Dee sëmbë aki, un haika wan soni u seei bi jei ku u seei jesi. Di womi aki bi taki taa a o booko di Wosu u Masa Gadu di de mbei ku libisëmbë maun tuwë a goon, nöö a dii daka dendu nöö a o toona mbei ën baka söndö libisëmbë maun. Sö a bi taki e.” ⁵⁹Ma fa dee sëmbë fan dë seei, ma dee fan u de an ta kai a wan möönsö.

⁶⁰Nöö hën di Kaba Hei Begima hopo taanpu a dee oto kuutuma fesi naandë, nöö hën a hakisi Masa Jesosi taa: “Wë dee soni fii de ta taki aki, nöö ja o piki de möönsö nö, ee tuu soni de ta mindi da i. Unfa i taki?”

⁶¹Ma Masa Jesosi an jabi ën buka piki na wan soni. Nöö hën di Kaba Hei Begima hakisi ën baka taa: “I da di Könu di Masa Gaangadu bi paamusi taa a o manda ko nö? I da di Mii u di möön hei Gadu u mundu nö?”

⁶²Nöö hën Masa Jesosi piki awaa taa: “Leti kumafa i taki dë, nöö sö a dë. Nöö wan daka o dou, nöö woon si mi di ko dë Libisëmbë Mii aki dë sindosindo a di letisë maun u Gadu di abi hii makiti u mundu. Söseei woon toona si mi ta saka ta ko a dee bundji dendu ala.” Sö Masa Jesosi piki.

⁶³Wë nöö di di Kaba Hei Begima jei fa a piki ën naandë, nöö hati fëen boonu e, tee a hai di koosu nëen sinkii naandë tënë zaan sö.

⁶⁴Nöö hën a hakisi hii dee kuutuma

dee sai naandë taa: “Dee sëmbë aki, un ta suku kaagi a di womi aki möön nõ? Wan jei fa a piki dë nõ? A butëen seei makandi ku Gadu. Nöö unfa un mëni fëen?”

Nöö hën de tuu piki a di kuutu taa: “An dë u taki möön e. Dëdë nöö a musu dëdë.”

⁶⁵Nöö fa u mbei dë, nöö di kamian ko ta fanjanfanjan kaa. Hën de bigi ta tunta a Masa Jesosi fesi, te wan pisi de tai ën wojo ku hangisa, hën de ta naki ën ta dëen baaimaun, ta hakisi ën taa: “Wë di i taa Gadu ta lei i soni, wë nöö piki u, ambë naki i dë?” Dee wakitima u di kamian seei ta naki ën ku böö tu.

Aki di soni Masa Jesosi taki da Petuisi ko pasa ku ën.

Mat. 26:69-75; Luk. 22:56-62; Joh. 18:15-18,25-27

⁶⁶Wë nöö fa de ta du ku Masa Jesosi dë, nöö Petuisi dë a di djai dendu a goon ala.

Te wan pisi nöö hën wan mujëë futuboi u di Kaba Hei Begima waka ko dou. ⁶⁷Nöö hën a si Petuisi sindosindo ta këndë faja ku dee sëmbë naandë. Hën a luku ën diin. A taa: “Womi, na i seei bi dë makandi ku di Jesosi u Nazalëti dë nõ?”

⁶⁸Nöö hën Petuisi piki taa: “Ma saandi i ta taki dë e. Ma fustan seei.” Nöö hën a kumutu dë go taanpu zuntu ku di djai dööbuka. Ma nöö fa a taki dë, nöö hën wan womi ganian kanda kënkënjënkëen.

⁶⁹Te wan pisi, nöö hën di mujëë mii toona si ën möön, hën a fan ku dee sëmbë dee ku ën sai dë taa: “Di womi aki da wan u dee sëmbë u di

womi de ta kuutu dë e.” ⁷⁰Nöö hën Petuisi toona fia taa: “Mi taki e, ma sabi di sëmbë naandë.”

Hën de sai dë te wan pisi, nöö hën dee sëmbë ku Petuisi taanpu naandë taa: “Womi, i musu dë wan sëmbë fëen, biga i da Galilea sëmbë e.”

⁷¹Nöö hën Petuisi fia awaa taa: “Dee sëmbë aki, ee mindi mi ta mindi soni nöö Masa Gaangadu seei musu sitaafu mi e. Biga mi ta soi da unu taa ma sabi di sëmbë un ta taki dë, kwetikweti.”

⁷²Di a fan sö kaa, hën wantewante di ganian toona kanda di u tu pasi. Nöö hën Petuisi ko mëni fa Masa Jesosi bi taki dëen taa: “Ganian an o kanda dou tu toon bifö joo fia dii pasi taa ja sabi mi.” Nöö di a ko mëni sö kaa, nöö hën a bia go ta këë seei te a bigi. Hati nöö a hati ën sö.

Aki de ta tja Masa Jesosi go a Gaama Pilati.

Mat. 27:1-2,11-26; Luk. 23:1-5,13-25; Joh. 18:28-19:16

15 Wë nöö di juu dë, dee Gaan Begima ku dee Sabima u Wëti ku dee Gaan Womi, ku dee oto kuutubasi u dee Dju sëmbë bi sai naandë ta kuutu makandi nöömö unfa u de du ku Masa Jesosi. Nöö hën de ta kuutu tefa di ganian kanda, nöö hën de kai a wan pakisei. Hën de toona kisi Masa Jesosi tai gingin. Nöö hën de tjëen go a di sëmbë di dee Loomë lanti bi buta faa ta kuutu sondi da dee Dju sëmbë. Hën da Gaama Pilati.

²Nöö hën de go a di kuutu wante. Hën di gaama hakisi Masa Jesosi

taa: “Fa de ta taki fii aki, ju da di könu u dee Dju tuu nö?”

Nöö hën Masa Jesosi piki taa: “Kumafa Gaama taki dë nöö.”

³Nöö di ten dë, dee Gaan Begima ta pii sömëni sondi ta kaagi Masa Jesosi da di gaama. ⁴Nöö hën di gaama toona bia fan ku Masa Jesosi möön. A taa: “Haika dee hia hogi de ta konda taa i du aki. Ja o piki ee sondi de ta mindi da i nö?”

⁵Ma nöö Masa Jesosi an piki na wan soni seei.

Nöö di sondi dë bigi da Gaama Pilati e, di Masa Jesosi an ta piki ta fia ku dee sëmbë a dee sondi de ta kaagi ën dë.

⁶Wë nöö wan guwenti bi dë taki taa te di Pasika piizii o dou, nöö dee Dju sëmbë o hakisi di gaama faa puu wan sëmbë a dunguwosu da de. ⁷Nöö di juu dë wan womi de kai Balabasi ku wanlö otowan fëen bi dë a dunguwosu sөөтösөөтö. Biga de bi kii wanlö sëmbë a wan wajawaja dendu, di ten de ta feti u puu dee Loomë lanti a de liba. Nöö hën mbei de bi sөөтö de.

⁸Di juu dë, hën dee hia sëmbë dee bi ko a Masa Jesosi baka di de ta tjëen go a Gaama Pilati dë, hën de hai ko möön zuntu ku di wosu hën de bai taa: “Du da u kumafa i bi guwenti e, Gaama.”

⁹Nöö hën Gaama hakisi de taa: “Ambë un kë mi musu lusu da unu? Un kë mi lusu di könu fuunu aki nö?” ¹⁰Fa a hakisi de di soni dë, a hakisi sö biga a sabi taa „na dee sösö sinkii sëmbë dë bi tja Masa Jesosi ko dë. Ma dee Gaan Begima bi tjëen ko fu di de ta haun ku ën hedi.

¹¹Ma nöö di juu dë, dee Gaan Begima dë a dee sëmbë dendu naandë ta da de faja taa: “Un ta piki taa Balabasi e! Un piki taa Balabasi, hën a musu lusu.”

Nöö hën dee sëmbë seti ta bai ta taki da di gaama taa: “Balabasi hën i musu lusu e!”

¹²Nöö hën di gaama hakisi taa: “Nöö andi mi musu du ku di sëmbë un ta kai di könu fuunu aki?”

¹³Hën de bai taa: “Pekëen a lakpa pau! Pekëen a lakpa pau kii e!”

¹⁴Hën Gaama toona hakisi taa: “Faandi mbei un taki sö? Un hogi a du?”

Hën de bai möön taanga taa: “Pekëen a lakpa pau kii e!”

¹⁵Wë nöö di gaama kë u dee sëmbë hati musu kötö, hën a lusu Balabasi puu a di dunguwosu da de. Nöö hën a manda dee sodati hën de wipi Masa Jesosi wan gaan taku wipi te de kaba. Nöö hën Gaama butëen a dee sodati maun awaa fu de tjëen go peka a lakpa pau.

Aki dee sodati ta mbei Masa Jesosi fa.

Mat. 27:27-31; Joh. 19:2-3

¹⁶Nöö hën dee sodati tei Masa Jesosi hën de tjëen go a wan apaiti kamba u di wosu u di gaama. Nöö hën de kai hii di sodati lö u de tuu ko makandi. ¹⁷Nöö hën de tei wan baaubaa u koosu sö kumafa könu ta bisi, hën de bisi Masa Jesosi te de kaba. Nöö hën de tei wan tatai ku maka hën de lolu ën te de kaba mbei kuma könu kaapusa, tuusi nëen hedi. ¹⁸Nöö hën de ta hoi ën a sipootu awaa. De ta wai maun dëen ta taki taa: “Odi o, könu! Odi o, könu u dee Dju!”

¹⁹Nöö hën de tei wan pau, hën de ta naki ën a hedi. Nöö de ta tunta nëen fesi, de ta saka ta tjökö kini nëen fesi a goon ta mbei kuma de ta dëen lesipeki.

²⁰Nöö di de kaba u mbei ën fa sö kaa, nöö hën de toona puu di koosu de bi bisi nëen sinkii, nöö hën de bisi di fëen seei koosu dëen baka. Nöö hën de tjëen puu a di köndë ganda go a döösë u de go pekëen a lakpa pau awaa.

Aki de tja Masa Jesosi go peka a lakpa pau.

Mat. 27:32-44; Luk. 23:26-43; Joh. 19:17-27

²¹Nöö hën de nango ku ën te wan pisi, hën de miti ku wan womi de kai Simon. A kumutu a kamian ta ko a ganda. Di womi aki, a dë u wan köndë u Afiikan de kai Sileni, nöö a dë di tata u Lufusi ku Alekesani. Nöö fa a ta pasa naandë, hën dee sodati duwengi ën faa musu tja di lakpa pau u Masa Jesosi dëen, biga Masa Jesosi ko suwaki te an sa tjëen möön.

²²Nöö hën dee sodati ta tja Masa Jesosi go tee a wan kamian de kai Golugata, hën da Hedibonu Kamian, sö de kai di kamian naandë. ²³Nöö di de ko dou, nöö hën de mökisi win ku wan pei deesi dëen faa musu bebe, „be di sinkii hati fëen musu bösö,„ ma nöö Masa Jesosi an kë bebëen.

²⁴Nöö hën dee sodati kandi ën a di lakpa pau peka awaa, hën de hopo di pau taanpu a pë. Nöö a baka u di dë, hën de ta tuwë lötu luku ambë o wini dee koosu u Masa Jesosi di de bi puu nëen sinkii buta

dë. Nöö sö de paati dee koosu fëen te de kaba.

²⁵Nöö di ten de peka Masa Jesosi a di lakpa pau dë, nöö a bi dë wan pisiten u nëigi juu mamate sö.

²⁶Nöö de bi sikifi wan soni a wan paanga pisi peka a di lakpa pau hedi naandë, de sikifi taa JESOSI, DI KÖNU U DEE DJU, HËN DISI. Biga sö dee Loomë lanti bi guwenti u piki sëmbë faandi mbei de peka di sëmbë a di lakpa pau.

²⁷Wë nöö fa de du ku Masa Jesosi dë, nöö de peka tu oto sëmbë buta nëen bandja, wan dë nëen leti maun së, di otowan dë nëen töötömaun së. Dee sëmbë dë, de bi ta kii sëmbë ta tei soni u de, hën mbei de ta kii de a sö wan fasi. [²⁸Nöö sö a ko pasa leti kumafa Masa Gaangadu Buku bi taki gaanduwe u di Sëmbë di Gadu o manda ko taa: “De o kondëen makandi ku dee takulibima.”]

²⁹Nöö sëmbë ta waka ta pasa naandë, nöö de ta lafu Masa Jesosi seei, de ta seki hedi ta lei finga nëen ta taki taa: “Luku, i bi ta taki taa joo booko di Wosu u Gadu nöö a dii daka dendu joo toona mbei ën baka. Na sö i bi taki nö? ³⁰Wë nöö be i saka kumutu a di lakpa pau di i a’ makiti sö!”

³¹Söseei dee Gaan Begima ku dee Sabima u Wëti ta taki tu. De taa: “Fa a sai naandë, a bi ta heepi oto sëmbë ta puu de a sitaafu, na sö nö? Wë nöö andi mbei an sa heepi ën seei? ³²Biga ee hën da di Paamusi Könu tuu, nöö be a saka kumutu a lakpa pau ko a goon be u si, nöö woo biibi nëen liba.” Söseei

de tu womi dee dë pekapeka ku ën naandë ta taki soni ta tjökö ën tu.

Aki ta lei fa Masa Jesosi dëdë ku andi pasa di ten dë.

Mat. 27:45-56; Luk. 23:44-49; Joh. 19:28-30

³³Wë nöö a di sonuati tuwalufu juu, nöö hën wan gaan dungu ko kai a goonliba kankan, nöö a dë sö tee dii juu sapate. ³⁴Nöö hën Masa Jesosi bai taanga, a taki a di töngö fëen taa: “Eloi, Eloi, lama sabaktani?” Hën kë taki: “Gadu e, di Gadu u mi, andi mbei i bia baka disa mi sö?”

³⁵Nöö dee sëmbë dee dë taanputaanpu naandë, de jei fa a bai “Eloi,” hën so u de taa: “Un haika, a ta kai di fesiten tjabukama fuu de kai Elia e, faa ko puu ën a di lakpa pau.”

³⁶Nöö hën wan sëmbë sai dë kule go tuusi wan sipönsu a wan asin mbeimbei di de abi naandë, hën a fingëen a wan papai tëndë go a Masa Jesosi buka faa tjupa. Nöö hën a taa: “Söö. Un boo tan luku ee Elia o ko puu ën a di lakpa pau tuu.”

³⁷Ma nöö hën Masa Jesosi bai wan pasi möön a wan taanga töngö te a kaba, nöö hën böö fëen koti awaa. A dëdë piiii.

^{38,39}Nöö di oposii, di hedima u dee sodati, a sai leti taanputaanpu a Masa Jesosi fesi naandë. Nöö di a jei fa a bai, a si di fasi fa a dëdë naandë, nöö hën a taa: “Aai, di sëmbë i si de kii aki, Mii u Gadu wë a bi dë tuu e.”

Di juu dë, nöö de bi abi wan gaan degi gaan koosu a di Wosu u Masa Gadu a Jelusalen naandë ta tapa di kamian u di wosu ka di Kaba Hei

Begima ku Gadu ta miti wan pasi a wan jaa, fu sëmbë an sa go nëen dendu. Nöö fa Masa Jesosi böö koti dë, hën wantewante di gaan degi koosu dë tënë a tu pisi kumutu a liba ala zalalaa te kisi goon, disa di kamian hooo. Sö wan gaan soni pasa a di ten naandë.

⁴⁰Nöö wanlö mujëë bi dë taanputaanpu te a longi ala ta luku fa Masa Jesosi ta dëdë. Wan u dee mujëë de kai Salome, wan da Malia, di u di köndë de kai Magidala, ku wan oto Malia, di mama di bi pali Josëfu ku di piki baaa fëen de kai Jakobosi. ⁴¹De dii mujëë aki sö bi ta waka a Masa Jesosi baka a di pisiwata de kai Galilea ta sölugu ën a sëmëni fasi. Nöö wanlö oto mujëë bi ko ku de tu, fa de bi ko a Jelusalen naandë, nöö sö de tuu bi sai naandë ta luku dee soni de ta pasa.

Aki ta lei fa de bei Masa Jesosi.

Mat. 27:57-61; Luk. 23:50-56; Joh. 19:38-42

⁴²Nöö fa dee soni ta pasa aki, nöö saba ta kisi kaa. Biga fa i si sonu o go dë, nöö saba kai a goon, nöö de an o sa du soni möön. Nöö dee Dju sëmbë ta seeka gaanfa da di lö saba dë, fu di a ta kai a di ten u di Pasika.

⁴³Nöö di juu dë wan womi de kai Josëfu u di köndë de kai Alimatea bi dë a Jelusalen naandë. Di womi aki, a dë wan u dee möön hebi kuutuma u dee Dju sëmbë. Nöö a dë wan sëmbë ta dini Masa Gaangadu seei, biga a dë ta luku di ten di di Njunjun Tii fëen o ko a goonliba. Sö wan sëmbë di Josëfu aki bi dë. Wë nöö di a si taa Masa

Jesosi dëdë, di saba ta ko saaa sō seei, hën mbei a tei hati waka langalanga go a Gaama Pilati. Nöo hën a hakisi ën taa, gaantangi be a dëen di dëdë sinkii u Masa Jesosi faa tja go bei.

⁴⁴Wë nöo fa Josëfu hakisi di soni dë, nöo a foondo di gaama möönsö, biga an kë piki taa Masa Jesosi dëdë sō hesi. Nöo hën a kai di oposii hakisi ën ee a dëdë kaa, nöo hën di oposii piki ën taa aai, a dëdë tuu. ⁴⁵Nöo di Gaama jei sō, hën a da Josëfu pasi faa musu go tei di dëdë sinkii fëen tja go bei.

⁴⁶Nöo hën Josëfu kumutu dë, hën a go bai wan pei finu weti wojo koosu. Nöo hën de go puu di dëdë sinkii u Masa Jesosi a di lakpa pau, hën de lolu ën te de kaba ku di weti koosu. Nöo hën de tjëen go buta a wan sitonu baaku dendu di de bi diki seeka u bei sëmbë. Biga a di fasi dë dee Dju bi ta bei dëdë. Nöo di de du sō te de kaba, hën de lola wan gaan gindi sitonu tapa di baaku buka buuu.

⁴⁷Nöo di juu naandë, de tu Malia dee u bi taki dë, de dë leti naandë ta luku ka de buta di sinkii u Masa Jesosi.

Nöo da sō wanlö gaan soni pasa a di daka naandë.

Aki wanlö mujëe ko jei taa Masa Jesosi weki baka.

Mat. 28:1-8; Luk. 24:1-12; Joh. 20:1-10

16 Nöo hën de njan di saba daka te de kaba, nöo hën Malia u Magidala, ku Salome, ku di oto Malia, di mama u Jakobosi, nöo hën de go bai peipei sumëe suti soni u de musu go sakwi a di

dëdë sinkii u Masa Jesosi kumafa di guwenti u dee Dju sëmbë dë.

²Nöo hën di dobooko fëen, a di fosu daka u di wiki dë, nöo hën dee mujëe tei pasi ta waka nango a di geebi. Di ten naandë, sonu bi ta ko kaa. ³Nöo fa de ta waka nango, nöo de ta hakisi deseei taa: “Mujëe, fa woo go aki, nöo ambë seei woo feni heepi u lola di gaan gindi sitonu puu a di baaku buka, fuu sa go nëen dendu?”

⁴Nöo hën de naki tee de ko zuntu ku di geebi. Hën de ko si taa di gaan sitonu di bi dë a di baaku buka, a dë te a wan së ala. Di baaku fika hoo.

⁵Hën de denda go a di baaku. Nöo hën de si wan basia u Masa Gaangadu köndë leti naandë kuma wan njönku kijoo sō, a dë sindosindo a letimaun së a di baaku dendu. Fa a sai dë, a dë bisibisi ku wan langa djakiti zëëe sō, wetiweti faan. Nöo dee mujëe panta seei.

⁶Nöo hën di basia fan ku de, a taa: “Wan panta sō e, dee mujëe. Na Jesosi u Nazalëti un ta suku ö, di sëmbë di de bi peka a di lakpa pau kii? Wë an dë aki möön e. A weki baka a dëdë. Un luku ka de bi bei ën aki. Un si taa a dë aki möön nö?”

⁷Hën a taki da de taa: “Un toona go, nöo un go piki dee bakama fëen te dou ku Petuisi tu e, taa a o go a Galilea. Nöo ala unu ku ën o miti kumafa a bi taki da unu. Sö fuun taki da de.”

⁸Nöo di dee mujëe jei a taki sō, nöo a toobi de. De fëëe seei. Nöo hën de kumutu a di baaku dendu ko a döo, hën de kule vililili go. De

panta tee de an konda da na wan sɛmbɛ andi de bi si dɛ.

Aki sɔmɛni sɛmbɛ si taa Masa Jesosi weki baka.

Mat. 28:9-10,16-20; Luk. 24:13-53; Joh. 20:11-23; Tjab. 1:6-11

⁹[Wɛ nɔɔ fa Masa Jesosi bi weki baka a dɛdɛ dɛ a di fuuku mamate u di fosu daka u di wiki, nɔɔ Malia u Magidala hɛn bi da di fosu sɛmbɛ di si ɛn ku wojo taa a weki baka tuu. Di mujɛɛ dɛ, a fesi a bi dɛ ku sɛbɛn gadu nɛɛn hedi, nɔɔ hɛn Masa Jesosi bi jaka de puu. ¹⁰Nɔɔ hɛn fa di mujɛɛ si ɛn naandɛ, nɔɔ hɛn a kule go wante a dee bakama u Masa Jesosi ka de bi go ta kusumi ta kɛɛ. Nɔɔ hɛn a go konda da de taa sɔ a si Masa Jesosi gbolo, a weki baka a dɛdɛ. ¹¹Ma fa dee bakama jei taa Masa Jesosi dɛ ku libi dɛ, Malia seei si ɛn, ma tɔku de an biibi.

¹²Nɔɔ hɛn a baka u di dɛ, hɛn Masa Jesosi tjɛɛn seei go lei tu oto sɛmbɛ mɔɔn. Dee sɛmbɛ aki bi ɔkumutu a Jelusalen ganda, ta waka nango, nɔɔ hɛn Masa Jesosi ko a de ko ta fan ku de kuma wan hii oto sɛmbɛ. ɔMa nɔɔ te u kaba fɛɛn nɔɔ hɛn de ko si taa hɛn di dɛ tuu, a weki baka a dɛdɛ.] ¹³Nɔɔ hɛn de toona go a Jelusalen wante go konda da dee bakama taa sɔ Masa Jesosi weki baka a dɛdɛ tuutuu, de bi si ɛn. Ma tɔkuseei dee bakama an kɛ piki.

¹⁴Nɔɔ baka u di dɛ, hɛn dee ɛlufu bakama bi dɛ a tafa ta njan a wan kamian. Te u de kɛ mɛni, hɛn Masa Jesosi dou a de dendu naandɛ kaa. Nɔɔ hɛn a gandji da de fu di de an

bi ta biibi. A bai de fu di de bi abi taangajesi sɔ te de an kɛ piki dee sɛmbɛ dee bi konda di soni da de taa sɔ a weki baka a dɛdɛ.

¹⁵Nɔɔ hɛn a fan ku de taa: “Sɔɔ. Wɛ nɔɔ awaa un musu paaja go a hii kɔndɛ u goonliba e, go konda di Bunu Buka u mi da hii sɛmbɛ.

¹⁶Nɔɔ di sɛmbɛ di o biibi tei dopu, nɔɔ hɛn Gadu o da libi u teego. Ma nɔɔ di sɛmbɛ di an biibi mɔɔnsɔ, nɔɔ hɛn o kisi sitaafu a Gadu fu teego.”

¹⁷Nɔɔ hɛn a taki da de mɔɔn taa: “Dee soni aki sɔ o ta pasa a dee sɛmbɛ dendu dee o biibi mi tuutuu. De o kisi kaakiti a Gadu u de ta du peipei foondo wooko. Biga de o ta jaka dee gadu ta kisi sɛmbɛ a hedi. De o ta fan a wanlɔ oto tɔngɔ di de an bi sabi wan daka. ¹⁸Ee de panjan hogi sindeki ku maun, ma soni an o du de. Ee de bebe taku soni seei, ma an o du de hogi. De o buta maun a dee sikima hedi begi da de, nɔɔ de o ko bɛtɛ. Hii dee soni aki sɔ o ta pasa a dee biibima dendu u lei taa di wɔutu de ta konda dɛ, a Gadu a kumutu tuu.”

¹⁹Nɔɔ sɔ Masa Jesosi fan ku dee bakama fɛɛn te a kaba. Nɔɔ di a manda de sɔ kaa, nɔɔ hɛn Gadu hopo ɛn tja go a liba, hɛn a go sindo a di letisɛ maun u Gadu.

Nɔɔ hɛn dee bakama waka go a hii kɔndɛ go konda di Buka. ²⁰Nɔɔ Masa heepi de seei, a da de maun a di wooko. Biga de du sɔmɛni foondofoondo wooko u lei taa di buka de ta konda naandɛ, a Gadu a kumutu tuutuu.

Da sɔ.]

Dee woto u Masa Jesosi dee

Lukasi sikifi

Wan wöutu a fesi.

Wë dee sëmbë, wan womi de kai Lukasi hën mbei di pampia aki e. A bi dë data, nöö hën a ko dë wan mati u di tjabukama u Masa Jesosi de kai Paulosu. A ta waka ta lontu ku ën ta paaja di Buka u Gadu.

Nöö Lukasi mbei di pampia aki manda da wan mati fëen de ta kai Teofilusi, be a sabi soni u Masa Jesosi. Ma hii fa a mbei ën apaiti da Teofilusi seei, ma a mbei ën a wan fasi fu hii sëmbë musu sa fusutëen. Dee Isaëli sëmbë ku dee sëmbë dee an dë u Isaëli, ku dee biibima u Masa Jesosi ku dee sëmbë dee an dë biibima, de tuu sa lesi ën fusutan. Biga sëmëni sëmbë bi jei di Buka kaa ma de an bi jei ën ku telu, nöö hën a kë fu de jei ën finifini be de sabi seti fëen te go dou a kaba fëen.

Nöö hën da di pampia aki.

Aki Lukasi seti di fan fëen.

1 Wë, mi mati Teofilusi, mi, Lukasi, manda gaan odi da i. Nöö mi kë taki da i kumafa soni bi pasa ku Masa Jesosi. Ma nöö fa mi o taki aki, na mi da fosu sëmbë di mbei ën buta a pampia e. Biga sëmëni sëmbë bi sikifi soni fëen kaa. ^{2,3}Nöö dee bakama u Masa Jesosi ku sëmëni oto sëmbë bi si dee soni aki ku deseji wojo kumutu a seti fëen te kaba fëen, nöö de fika ta konda da sëmbë kumafa a bi pasa. Nöö leti fa de ta kondëen dë, nöö sö nöö dee sëmbë ta sikifi ën buta a pampia. Nöö miseji jei ën

finifini tu, biga mi nango ta hakisi sëmbë, de ta kondëen da mi. Nöö di mi jei ën sö, nöö mi si taa a bunu fu mi mbei di pampia aki manda da i ⁴fii seei musu jei ën finifini tu taa na lëgëdë. Dee soni de bi lei i dë, de tuu dë tuutu soni.

Aki di oto u Johanisi di Dopuma seti.

⁵Wë a di juu ten di di sëmbë de kai Helodi bi dë könu u Judea Köndë, nöö hën wan begima bi dë de kai Sakaliasi. A bi dë a wan feleniki u dee begima de kai Abia. Nöö hën mujëe de ta kai Elizabëti, nöö hënseei dë famii u dee Begima tu. ⁶Nöö de tu sëmbë dë tuu bi ta

libi kumafa Masa Gaangadu kë. De ta hoi dee wëti fëen te na wan sëmbë bi feni föutu a de. ⁷Ma wan soni nöö bi makei de, hën da de an bi abi miii, biga Elizabëti an bi pai wan daka, nöö de tu sëmbë tuu ko gaan sëmbë kaa.

⁸Nöö hën de dë te wan daka, nöö hën Sakaliasi ku dee oto begima musu go du di wooko u de a di Gaan Wosu u Masa Gaangadu „a Jelusalen naandë„. ⁹Nöö hën de dë a di wooko te wan pisi, nöö hën de tuwë lötu kumafa di guwenti u de bi dë, fu de luku ee ambë o go tjuma sumëë suti soni da Masa Gadu nëen Wosu dendu dë. Nöö hën de tuwë tefa de kaba, nöö hën di lötu kai a Sakaliasi. Nöö hën de mandëen go. ¹⁰Nöö di a go a di wosu faa go tjuma di soni, nöö hii dee oto sëmbë tuu dë taanputaanpu a dööbuka ta begi Masa Gadu.

¹¹Nöö hën Sakaliasi dë a di Wosu dendu te wan pisi, hën wan basia u Gadu ko nëen ko taanpu a letimaun së u di tafa ka de ta tjuma di sumëë suti soni. ¹²Nöö di Sakaliasi si ën, nöö hën hati fëen latja. A panta tee na sipootu.

¹³Hën di basia taki dëen taa: “Na fëë e, Sakaliasi. Masa Gaangadu jei dee begi fii, nöö di mujëë fii, Elizabëti, o pai wan womi mii. Nöö i musu kai ën Johanisi. ¹⁴Nöö te i pai di mii, nöö joo abi gaan piizii ku ën. Söseëi hii sëmbë o wai ku di mii. ¹⁵Nöö fa joo pai ën dë, nöö a o dë wan hei sëmbë a Masa Gadu wojo. Hiniwan taanga diingi di sa dööngö sëmbë nöö an musu bebëen. Nöö sensi nëen mama bëë dendu seei di Akaa u Masa Gadu o dë ku

ën, nöö di mii o ta dë nëen leiki.

¹⁶Nöö a o mbei sëmëni sëmbë u Isaëli Köndë aki bia de libi toona ko a Masa Gaangadu, di Gadu u de.

¹⁷“Nöö di mii di woon pai dë o dë wan sëmbë kuma di fesiten tjabukama de kai Elia. Biga kumafa di kaakiti u Masa Gadu bi dë a Elia liba, nöö sö a o dë a di mii liba tu. Nöö leti kumafa Elia bi dë a di Akaa u Masa Gadu leiki, nöö söseei di mii o dë tu. Nöö a o waka a Masa fesi faa seeka hii soni dëen. A o ta bia sëmbë hati, tata ku mii o ko ta libi bunu ku deseëi. A o mbei dee sëmbë dee an bi ta piki Gadu buka musu bia ko abi bunu fusutan, kuma dee sëmbë dee ta libi bunu a Masa Gadu wojo. Leti kumafa mi taki aki, nöö sö a o seeka sëmbë hati da Masa.”

¹⁸Nöö hën Sakaliasi hakisi di basia taa: “Wë fa un taki dë, wë nöö un maaka un o da mi fu mi sa sabi taa a sa dë sö tuu? Biga mi ko gaandi kaa, nöö di mujëë u mi seei ko gaandi tu.”

¹⁹Nöö hën di basia piki ën taa: “Mi da Gabiëli, di basia u Masa Gadu di ta dë hiniwanten leti nëen bandja. Hën wë manda mi ko a i fu mi tja di bunu buka aki ko da i. ²⁰Ma nöö fu di ja kë biibi, nöö di maaka mi o da i hën da buka fii o tapa. Ja o fan möön u te di mujëë dë ku bëë te a pai bifö joo fan möön. Biga dee soni mi taki da i aki, te di daka dou nöö de tuu o pasa sö tuu.”

²¹Nöö di juu dë, dee hia sëmbë bi dë a dööbuka ta luku Sakaliasi. Hën de tuu foombo. De taa: “Wë unfä a tan longi a di Wosu dendu sö?”

²²Te wan pisi, hën Sakaliasi kumutu ko a döo. Nöo buka fëen tapa, an sa fan ku dee sëmbë möön. Nöo de ko si wante taa wan soni a si a di Wosu dendu, biga a ta biinga u kondëen da de ku maun.

²³Nöo hën Sakaliasi ta wooko a di Wosu u Masa Gadu tefa juu fëen kisi faa go a wosu, nöo hën a go.

²⁴Nöo an longi möön seei, hën di mujëe fëen, Elizabëti, tei bëe. Nöo hën a tjubi feifi liba longi a wosu dendu. ²⁵Hën a da Gadu tangi seei taa: “Masa Gadu, gaan tangi fii. I du mi wan gaan bunu fu di i mëmbë mi ku i bunuhati. Biga awaa ufö i puu sen a mi wojo a hii sëmbë fesi.”

**Aki Masa Gadu manda
Gabiëli go a Malia.**

²⁶Nöo baka u di dë, hën Elizabëti dë ku di bëe tee a a' sikisi liba, nöo hën Masa Gadu toona manda di basia dë seei go a wan wëndjë mujëe mii de ta kai Malia. A ta libi a di pisiwata de kai Galilea a di köndë de ta kai Nazalëti. ²⁷Nöo di mujëe aki an sabi womi wan daka, ma wan womi de kai Josëfu bi pidi ën ta kiija. Ma an bi tei ën eti. Nöo Josëfu bi dë wan sëmbë u di lö u di fesiten könu de kai Dafiti.

²⁸Wë nöo fa di basia go dou a Malia naandë, nöo hën a dëen odi taa: “Tia, odi oo. I a' bunuhedi möön hii mujëe e. Biga Masa Gaangadu dë ku i. A o naki i kölöku möön hii mujëe u goonliba.”

²⁹Wë di Malia jei di odi hën a panta teee, biga a toobi ën. Hën a hakisi ën seei taa: “Wë un sooti odi disis? Andi a kë taki?”

³⁰Hën di basia taki dëen taa: “Malia, na fëeë e! Masa Gadu seei tei i apaiti kaa faa lei i di bunuhati fasi fëen. ³¹Biga joo dë ku bëe, nöo joo pai wan womi mii. Nöo i musu kai ën Jesosi. ³²Nöo di mii di joo pai dë, a o hebi möön hii sëmbë. Biga di në fëen o dë ‘di Mii u di möön hei Gadu a liba.’ Nöo Masa Gadu o butëen ko könu nëen gaan avo Dafiti kamian, ³³nöo a o dë könu u dee bakamii fuunu gaan avo Jakopu u nöömö. Taki fëen an o kaba möönsö a mundu.”

³⁴Hën Malia hakisi di basia taa: “Unfa mi sa du dë ku bëe? Biga ma sabi womi wan daka.”

³⁵Hën di basia piki ën taa: “Di Akaa u Masa Gadu hën o ko a i e, nöo di taanga u Gadu hën o du di soni naandë. Nöo hën mbei di mii di joo pai, de o kai ën Gaangadu Mii. A o dë wan apaiti sëmbë u Masa Gadu limbolimbo.

³⁶“Nöo haika e, i sisa Elizabëti dë ku gaan bëe a di gaandigaandi ten fëen aki. Fa u dë aki, a dë ku bëe sikisi liba longi kaa. Di wan seei mujëe di hii sëmbë bi sabi taa an sa pai mii, hën wë ko dë ku bëe e. ³⁷Biga na wan soni dë a goonliba aki di Masa Gaangadu an sa du.”

³⁸Hën Malia piki ën taa: “Wë mi dë a mi Masa maun dendu. Be a pasa ku mi kumafa i taki dë.” Hën di de fan sö te de kaba, hën di basia go fëen.

Aki Malia go a Elizabëti.

³⁹Nöo a baka u di di basia fan ku Malia sö kaa, nöo an longi möön seei, nöo hën Malia hopo tei pasi. Hën a waka hesihesi go tee a wan

köndë u di pisiwata de kai Judea a dee kuun mindi. ⁴⁰Hën di a go dou, hën a denda go a Sakaliasi wosu, hën a da Elizabëti odi. ⁴¹Nöö hën di Elizabëti jei di odi u Malia, hën di mii dë nëën bëë dendu dë buli seei.

Nöö hën di Akaa u Masa Gadu ko a Elizabëti liba ⁴²hën a bai taa: “Keeë, mujëë, i a’ bunuhedi möön hii mujëë. Gadu dë ku i. Söseei di mii di dë a i bëë dendu dë tu, Masa Gadu a’ gaan piizii ku ën. ⁴³Unfa mi du ufö mi a’ bunuhedi sö tee di mama u mi Masa seei ko haika mi? ⁴⁴Wë biga di mi jei di odi fii, nöö di mii dë a mi bëë dendu aki wai te a buli.

⁴⁵“Wë nöö fa i si i piki Gadu buka dë, mujëë, nöö joo si bunu fëën e. Biga dee soni a taki da i dë, nöö de tuu o pasa sö tuu.”

⁴⁶Nöö hën Malia seei bia gafa Gadu tu. A taa:

“Mi gafa Masa tee dou ku mi akaa tuu.

⁴⁷Mi ta wai seei a mi hati ku di Gadu u mi.

Hën da mi Heepima.

⁴⁸Biga a bi luku mi möfina sëmbë te a buta mi ko hei sëmbë a goonliba.

Nöö di hei a hei mi aki, mi abi ën fu teego.

Hii sëmbë u goonliba o ta kai mi në

taa sö Masa bi dë ku mi.

⁴⁹Wë biga di Sëmbë di abi kaakiti a hii mundu liba nöö hën wë du mi di gaan bunu aki.

Di Sëmbë di abi limbo hati möön hii sëmbë a goonliba nöö hën du mi ën.

⁵⁰An ta wei möönsö fu du dee sëmbë dee ta lesipeki ën gaan bunu.

A ta heepi dee lö sëmbë dë nöömö fu teego.

Biga a a’ tjalihati u libisëmbë.

⁵¹Nöö a taanga, a a’ makiti u du soni.

Biga a jaka dee gaanfasi sëmbë ku dee bigimëmbë wan paaja.

⁵²Dee gaan könu u goonliba a ta hai puu a de könu bangi.

Ma dee sakafasi sëmbë a ta hopo fu de musu ko dë hei sëmbë.

⁵³A ta paati dee gudu fëën da dee pena sëmbë, dee ta kë Masa Gadu.

Ma dee guduma dee aan fanöudu fëën, a ta mbei de go ku sösö maun.

^{54,55}A ta a’ tjalihati nöömö ta heepi dee sëmbë fëën u Isaëli, leti kumafa a bi paamusi u tata Abahamu ku dee bakamii fëën.

Fa a bi fan dë, nöö an fëëkëtë möönsö.

A heepi u tuu.

Nöö a o ta heepi u nöömö.”

Sö Malia fan te a kaba gafa Gadu.

⁵⁶Nöö hën a fika ku Elizabëti naandë te a abi dii liba, nöö hën a toona go fëën nëën köndë.

Aki de pai Johanisi di Dopuma.

⁵⁷Nöö hën de dë te di ten u Elizabëti dou faa pai, nöö hën a pai wan womi mii. ⁵⁸Nöö di dee famii fëën ku dee sëmbë a di pisiwata dë jei taa sö Gadu du ën sö wan gaan bunu, nöö hën de tuu wai ku ën seei.

⁵⁹Hën de dë tefa di mii abi aiti daka, hën de ko u ko koti di mii buta di maaka faa dë taa sëmbë u Gadu disi, kumafa di guwenti u dee Dju sëmbë bi dë. Nöo de bi kë tei ën tata në ta kai di mii Sakaliasi. ⁶⁰Ma hën mama taa: “Nönö, u musu kai ën Johanisi.”

⁶¹Hën de piki ën taa: “Wë nönö mujëë, biga na wan sëmbë dë a di famii fuunu de ta kai Johanisi.”

⁶²Hën de go fan ku ën tata ku maun hakisi ën ee un në a kë fu de musu kai di mii.

⁶³Nöo hën a mbei de dëen wan piki böutu sö, nöo hën a sikifi nëen taa di në u di mii da Johanisi.

Hën de taa: “Hmmm, di soni aki, a foombo.”

⁶⁴Nöo a di juu dë seei, Sakaliasi buka jabi, tögö fëen lusu, hën a seti u fan baka. Nöo di a si sö, hën a gafa Gadu seei.

⁶⁵Nöo hii dee sëmbë u di pisiwata naandë foombo te na soni. Nöo hën di woto dë ko paaja a hii Judea a dee kuun mindi naandë. ⁶⁶Nöo di hii sëmbë jei fa di soni pasa naandë, nöo hën de ta pakisei a de hati taa: “Wë unfa seei di mii naandë o dë?” Biga de si taa Masa Gadu dë ku ën.

Aki Sakaliasi ta gafa Gadu.

⁶⁷Nöo hën di Akaa u Masa Gadu ko a Sakaliasi di tata u di mii liba, nöo hën a konda wan buka u Masa Gadu taa:

^{68,69} Gaantangi u Masa Gadu, di Gadu fuu dee Isaëli sëmbë aki, fu di a ko puu u dee sëmbë fëen a sitaafu.

Biga fa i si di wëndjë mujëë mii o pai di mii dë, nöo Gadu o da u wan taanga Heepima a di lö fu di futuboi fëen de kai Dafiti.

⁷⁰A o da u ën leti kumafa a bi mbei dee fesiten tjabukama fëen bi paamusi dee gaan sëmbë fuu gaanduwe kaa ⁷¹taa hën sa ko puu u a dee felantima fuu basu.

Nöo dee sëmbë dee an lobi u, nöo de an o feni u ta sitaafu möön.

⁷²⁻⁷⁵ Biga Gadu taa a o ta a' tjalihati da dee gaan sëmbë fuu

faa ta heepi de.

Nöo a ta mëni di buka di a bi mbei ku de nöömö.

Biga a bi mbei wan buka ku u tata Abahamu

te a djula dëen taa a o puu u dee bakamii fëen a dee felantima fuu basu

fuu musu sa dini ën ta libi gbelingbelin kumafa a kë söndö fëëë fu tee u dëdë.

⁷⁶Wë nöo, di mii u mi aki sö, de sa kai i Tjabukama u di möön hei Gadu a u liba. Biga joo waka a Masa fesi go fan ku lanti be de seeka hatiböö u de dëen.

⁷⁷Joo taki da de taa de musu bia de libi be Masa Gadu heepi de, be an hoi di hogilibi u de a bëë möön.

^{78,79} Biga Masa Gadu a' tjalihati u libisëmbë.

An kë u de ta dë a dungudungu da dëdë ta sitaafu.

Hën mbei a tuwë di limbo fëën ko a goonliba

kuma te sonu ta booko ta ko, fu de sa kumutu a dungu ko ta libi fiifii a di limbo u Gadu.

Sö Sakaliasi fan te a kaba.

⁸⁰Nöö hën di mii sai dë ta göö ta ko. Nöö fusutan fëën ta göö tu biga di Akaa u Gadu ta heepi ën.

Nöö hën a sai dë teefa a ko bigi tjika, hën a kumutu go ta libi a sabana dendu hën wanwan, teefa a dou di juu faa konda di Buka u Gadu da dee Isaëli sëmbë.

Aki Lukasi ta konda soni u di pai u Masa Jesosi.

Mat. 1:18-25

2 Wë nöö a di ten dë, di Gaan Könu u dee Loomë sëmbë de kai Këisë Aukesi bi ta tii, nöö hën a manda wan buka go a hii köndë ka a abi taki taa hii sëmbë musu go sikifi de në buta a lanti buku. Biga de ta konda sëmbë. ²Di konda aki, hën bi dë di fosu toon de o konda sëmbë. Nöö di juu dë, di gaama de kai Sileni bi dë gaama fu Silia Köndë.

³Nöö hën hiniwan sëmbë nango a di kamian ka de bi pai hën avo fu de musu tei hën në sikifi a lanti buku. ^{4,5}Nöö söseei Josëfu fu di köndë de kai Nazalëti a di pisiwata fu Galilea dë hopo tu, hën ku ën kiija mujëë Malia di bi dë ku di bëë. Hën de go tee a di köndë de kai Betelehem a di pisiwata u Judea ala. Biga hën da di köndë fu dee gaan lö fu di fesiten könu de kai Dafiti, nöö Josëfu bi dë bakamii u Dafiti. Nöö hën de go fu de sikifi de në.

⁶Wë nöö di de dou a Betelehem naandë, nöö ten u Malia kisi faa pai.

⁷Nöö hën a pai wan womi mii. Hën da fosu mii fëën. Hën a dimboli ën a koosu, hën a kandi ën buta a wan kädë dendu ka sëmbë ta buta ahun da dee mbeti ta njan. Biga a mbeti wosu de bi buta de fu de duumi, fu di kamian an bi dë a di lantiwosu möön.

Aki dee basia u Gadu ko konda da dee sikafuma taa sö de pai Masa Jesosi.

⁸Wë nöö sëmbë u di pisiwata naandë ta kiija di mbeti de ta kai sikafu. Nöö a di ndeti di de pai di mii dë seei, nöö wanlö womi bi dë a sabana ta luku sikafu fu soni an musu du de. ⁹Hën de dë te wan pisi, nöö te u de kë mëni hën wan basia u Masa Gadu Köndë bazia ko a de a di ndeti dë. Nöö hën kamian ko limbo gbegedee kuma didia, biga a Masa Gadu seei di limbo kumutu. Nöö fa di soni pasa dë, nöö dee womi ta luku sikafu dë tuu panta seei. De ko fëëë tee kuma de sa dëdë.

¹⁰Ma di basia taki da de taa, “Nönö dee womi, wan fëëë sö e. Biga fa mi ko aki, nöö mi tjä wan gaan bunu buka, piizii wan seei, ko da unu. Nöö di piizii an o dë fu wan kodo sëmbë, ma a o dë u hii sëmbë u goonliba. ¹¹Biga mi ko taki da unu taa tide de pai di Heepima fuunu da unu awaa, di i si un bi ta jei soni fëën nöömö taa a o ko a goonliba. Hën de ta kai di Keesitu, di Paamusi Könu. Hën da di Masa fuunu. Nöö tide de pai ën a di köndë u Könu Dafiti de ta kai Betelehem.

¹²“Wë nöö mi o lei unu wan maaka e. Te un go nöö woon si wan mii dimbolidimboli a koosu pisi. De kandi ën buta a wan kädë dendu ka de ta da mbeti soni u njan. Nöö te un si sò, nöö hën di mii di dë e.”

¹³Nöö hën wantewante dë, nöö hën wanlô oto basia u Gadu köndë ko gidjii ko mökisi ku di bi sai dë.

Hën de ta gafa Gadu tee a bigi taa:

¹⁴“Masa Gadu, u ku hii dee sëmbë fii Köndë ala tuu

ta bai i në.

U ta gafa i o,

biga gaan fii ko a goonliba

da dee sëmbë Gadu ta wai ku de.”

Sö de ta bai ta taki. ¹⁵Nöö di de konda di soni te de kaba, hën de toona go u de a Masa Gadu Köndë ka de bi kumutu.

Nöö di dee basia go, hën dee sëmbë fan ku deseei taa: “Wë womi, di buka Masa Gadu manda ko da u aki, nöö un boo go a Betelehem go luku di soni.”

¹⁶Nöö de seeka hesihesi, hën de hopo go a Betelehem. Nöö hën de go si Malia ku Josëfu ku di mii tuu. Di mii dë kandikandi a wan kädë de ta da mbeti njanjan dendu.

¹⁷Nöö di de si ën sò kaa, hën de go konda di woto u di mii da hii sëmbë leti kumafa di basia bi taki ën da de. ¹⁸Nöö hii dee sëmbë dee jei di soni u di mii, nöö de tuu ko foondo te na soni, fu di buka dee sikafuma ko taki da de naandë.

¹⁹Nöö hën Malia tei dee soni a bi jei u di mii ku dee soni dee bi pasa tuu hoi nëën hati ta pakisei de nöömö.

²⁰Nöö hën dee sikafuma bia toona go a di sabana baka. Nöö de ta gafa

Masa Gaangadu ta bai ën në ta wai fu hii dee soni dee de bi jei ku dee de bi si ku de wojo. Biga de bi dë leti kumafa di basia bi taki da de.

²¹Nöö hën de dë tee di mii abi aiti daka hën de koti ën buta di maaka kumafa di wëti u Masa Gadu bi dë. Hën de dëën në. De kai ën Jesosi leti kumafa di basia u Masa Gadu bi kai ën kaa bifö hën mama bi tei bëë fëën.

Aki de tja di mii go a di wosu u Gadu.

²²⁻²⁴Nöö hën Malia ku Josëfu sai dë te di juu dou fu Malia musu seeka puu di pai sundju. Nöö hën a tei tu piki pomba faa tja go tjuma da Masa Gaangadu a di Gaan Wosu fëën, kumafa Gadu bi da Mosesi di wëti. Nöö hën de hopo, hën de tei di mii, hën de tjëën go a Jelusalen go butëën a wan apaiti fasi da Gadu kumafa di wëti taki u wan fosupai womi mii, ufö Malia tjuma dee pomba puu di pai sundju awaa.

²⁵Nöö di juu dë, wan womi bi ta dë a Jelusalen de ta kai Simion. A bi dë wan gaan bumbuu sëmbë ta libi kumafa Gadu kë ta hoi dee wëti fëën. Fa a sai dë a ta luku Masa Gadu nöömö faa musu puu dee Isaëli sëmbë fëën a dee sitaafu u de, be de feni böö. Nöö di Akaa u Gadu dë ku di womi aki ta tjëën nëën leiki. ²⁶Nöö di Akaa bi taki dëën kaa taa an o dëdë ufö a si di sëmbë de kai di Keesitu, di Paamusi Könu di Masa Gadu taa a o manda ko da de u heepi de.

²⁷Nöö di juu di de ta tja di Mii ko, hën di Akaa manda Simion faa go a di Wosu u Masa Gadu dendu. Hën fa a go dou dë, hën a si di

mama ku di tata ta tja di mii ko, fu de seekëen kumafa di wëti u Masa Gadu taki. ²⁸Hën di a si de, hën a tei di mii puu a de maun. Hën a gafa Gadu, taa:

^{29,30} “Ke, Masa, awaa mi sa dëdë waiwai.

Mi hati ko kötö.

Biga mi seei wojo si di Heepima kumafa i bi paamusi mi.

^{31,32} I mandëen ko da u dee Isaëli sëmbë

faa heepi u ku hii dee oto sëmbë u goonliba tuu.

A o puu u a di së u dungu buta ko a di së u limbo,

nöö a o lei u di bunu pasi fuu waka.

Nöö fëen hedi sëmbë o bai u Isaëli sëmbë në taa:

‘Di mii u Isaëli Köndë hën heepi hii sëmbë u goonliba.’ ”

Sö Simion fan te a kaba.

³³Nöö fa a fan dë, nöö a toobi Josëfu ku di mama u di mii. A foombo de seei.

^{34,35}Hën Simion begi Gadu da de te a kaba. Hën a taki da Malia, di mama u di mii, taa: “Di mii i si aki sö, a o mbei sëmëni u dee Isaëli sëmbë aki booko saka e. Nöö söseei a o mbei sëmëni u de ko hei tu. Nöö a o puu sëmëni sëmbë gogo a döö, be de si dee pakisei u libisëmbë dee dë a de hati awaa. Biga a ko a u kuma wan maaka di Gadu da u. Di soni de an si wan daka, hën de o ta si nëën. Di soni de an bi jei wan daka, hën de o ta jei nëën. Fëen mbei na hii sëmbë o lobi ën. De o ta kosi ën. Nöö söseei tu, wan daka ta ko, nöö di soni di o pasa ku di mii aki o hogi da i kuma

de suti i ku ufangi a i hati. Sö a o hogi da i tjika.”

^{36,37}Nöö di juu dë, wan m/ma bi sai naandë tu di Masa Gadu ta fan nëën liba. Hën de ta kai Hana. Wan tata de kai Fanuëli hën pai ën nöö gaan lö fëen dë Asë. Nöö a bi dë wan gaandi mujëë kaa. Fa a sai dë, a bi libi sëbën jaa ku di fosu manu fëen di a bi tei nëën njönku ten, nöö hën di womi dëdë. Nöö hën a dë a ganda te a dou aititeni-ku-fö jaa söndö manu. Nöö a ta dë a di Wosu u Masa Gadu nöömö, an ta kumutu dë möönsö. A sai dë ta begi Gadu ta hopo ën në ndeti ku didia te so juu an ta njan seei.

³⁸Nöö a di juu Simion ta fan dë, hën di mujëë aki seei ko dou tu, hën di a si di mii nöö hën a da Gadu tangi. Nöö hën a sai dë ta konda soni u di mii da hii dee sëmbë u Jelusalen dee bi ta mëni Masa Gadu faa manda di Heepima ko u ko puu de a sitaafu.

³⁹Nöö hën Malia ku Josëfu seeka hii soni kumafa di wëti u Masa Gadu taki te de kaba, nöö hën de toona go u de a de köndë, a Nazalëti a di pisiwata u Galilea.

⁴⁰Nöö hën di mii sai dë ta göö ta ko. A dë seei gaagaa. Möönmöön a ta a’ fusutan u dee soni u Masa Gadu ku libisëmbë tuu. Nöö Masa Gadu seei ta dë ku ën tu ta tjëen a bunu liba.

Aki Jesosi bi fika a di Gaan Wosu u Gadu dendu.

⁴¹Wë nöö dee gaan sëmbë fëen bi guwenti fu go a Jelusalen hiniwan jaa u de go njan di gaan piizii de ta kai Pasika. ⁴²Nöö hën di Jesosi abi

tuwalufu jaa, nöö hën de ku ën go a Jelusalen a di piizii.

⁴³Nöö di dee piizii daka pasa kaa, nöö hën de toona nango a wosu baka. Ma nöö di juu dë Jesosi bi fika a Jelusalen, ma dee sëmbë fëen an bi sabi taa sö a fika ala. ⁴⁴Biga de bi ninga taa sonte a waka ku dee oto sëmbë u de dee bi go a di piizii. Fëen hedi de waka wan hii daka te ndeti bifö de ko mëni u de suku ën. Hën de suku ën a dee famii u de ku dee mati u de dendu tefa de wei.

⁴⁵Hën di de an si di mii, nöö hën de toona go a Jelusalen baka go suku ën. ⁴⁶Nöö a di u dii daka dendu u di de ta suku ën ufö de go si ën a di Wosu u Masa Gadu dendu sindosindo a dee mësitë mindi. A ta haika fa de ta lei sëmbë soni u Masa Gadu, nöö a ta hakisi de soni tu, de ta konda dëen. ⁴⁷Nöö hii dee sëmbë dee ta jei di fan u di mii, nöö a ta foondo de te na soni. Biga de an sabi unfa a waka a abi sö wan bumbuu fusutan te a ta piki dee sëmbë dee ta fan ku ën dë kuma na piki mii a dë. ⁴⁸Nöö söseei di soni toobi Josëfu ku Malia tu tee de foondo.

Nöö di de go si di mii, nöö hën hën mama hakisi ën taa: “Ma di mii aki o, andi mbei i du sö ku u? Tide mbei dii daka di mi ku i tata ta booko hedi ta suku i.”

⁴⁹Hën a toona hakisi de taa: “Wë andi mbei un ta suku mi sö? Wan sabi taa mi dë aki a mi Tata wosu nö?” ⁵⁰Ma fa di mii fan dë, hën tata ku hën mama an bi saandi a kë taki da de. De an fusutëen seei.

⁵¹Nöö hën de tei ën nöö hën de toona go u de a Nazalëti baka. Nöö

hën Jesosi toona sakëen seei a dee gaan sëmbë fëen basu. Ma hën mama tei hii dee soni u di mii buta nëen hati dendu ta pakisei nöömö.

⁵²Nöö hën di mii sai dë ta göö ta ko. Nöö möönmöön a ta a’ fusutan u soni, nöö Masa Gadu ku libisëmbë tuu lobi ën.

Aki Lukasi ta konda dee soni u Johanisi.

Mat. 3:1-12; Maik. 1:1-8; Joh. 1:19-28

3 Wë nöö a di teni-a-feifi jaa u di tii u di Gaan Könu de kai Këisë Tibelia, nëen Johanisi seti di wooko fëen. Nöö a di ten dë sëmëni tiima bi dë a di Gaan Könu dë basu. Biga Gaama Pontuusi Pilati bi ta tii di köndë de kai Judea. Könu Helodi bi ta tii di köndë de kai Galilea. Nöö di baaa fëen de kai Filipi bi ta tii de tu köndë de kai Idumea ku Takonitisi. Nöö Gaama Lisamiasi bi ta tii di köndë de kai Abilene. ²Nöö a di ten dë, Ananiasi ku Kajafasi bi dë dee Kaba Hei Begima u dee Dju sëmbë.

Nöö hën Masa Gadu kai di mii u Sakaliasi de kai Johanisi ka a dë a sabana dendu ala. ³Nöö hën a hopo ta waka ta lontu a hii dee köndë a di pisiwata u di lio de kai Joodan, ta konda da sëmbë taa de musu bia de libi ko dopu, be Masa Gadu an hoi dee hogilibi u de a bëë möön. ⁴Nöö fa a ta du dë, a kai ku di soni di fesiten tjabukama u Gadu de kai Jesaaja bi sikifi a di Buku u Gadu taa:

Wan sëmbë ta bai a di sabana taa:

“Un mbei di pasi da Masa ooo, be a ko dë tololoo.

⁵Hii dee hei liba ku dee kuun,
te dou ku dee sakasaka kamian
tuu
musu ko dë palalaa.
Nöo dee bendibendi u di pasi
musu ko dë tololoo.
Söseei dee baaku dee dë a di
pasi,
de musu tapa de tuu ko buta
palalaa.

⁶Nöo te a dë sö kaa,
nöo hii sëmbë o si di heepi di
Masa Gaangadu abi awaa.”

⁷Nöo fa Johanisi ta bai dë, nöo
wanlö gaan hia sëmbë ta ko nëen
faa dopu de.

Hën a taki da de taa: “Unu
takuhatima kuma sindeki, un ko tei
dopu nö? Ambë taki da unu taa un
sa kumutu a di hatiboonu u Gadu
söndö un bia unu libi.” ⁸Un musu
libi bunu e, be hii sëmbë si taa libi
fuunu tooka. Wan musu sai dë ta
taki taa fu di di gaan avo fuunu de
kai Abahamu ku Masa Gadu bi dë
gaan mati, nöo Gadu an o sitaafu
unu e! Nönö, wan mëni sö. Biga ee
Gadu kë, a sa mbei dee sitonu aki
bia ko böngö u Abahamu a unu
kamian.” ⁹Biga luku, de seti koti dee
pau lutu kaa. Nöo ee wan pau sai dë
an ta pai bumbuu njanjan, nöo de
o faa ën puu koti tuwë a faja tjuma
kaba a sösö.” Sö Johanisi ta bai.

¹⁰Nöo hën de hakisi ën taa: “Wë
nöo andi u musu du möön?”

¹¹Hën a piki de taa: “Ee wan
sëmbë i abi tu hëmpi, nöo i musu
tei wan nöo i da di sëmbë di na abi.
Söseei ee wan sëmbë i abi njanjan,
nöo i musu da di sëmbë di na abi.”

¹²Nöo a baka fëen, nöo hën dee
pii-lanti-mönima ko nëen tu faa

musu dopu de. Hën de hakisi ën
taa: “Mësitë o, andi u musu du
möön?”

¹³Nöo hën a taki da de taa: “Un
haika e. Te un ta pii möni, nöo wan
musu hakisi möön hia möön leki fa
lanti buta.”

¹⁴Nöo hën dee sodati ko nëen tu,
hën de hakisi ën taa: “Wë andi uu
musu du?”

Nöo hën a taki da de taa: “Wan
musu suku toobi ku sëmbë ta musu
de ta tei möni a de e. Söseei wan
musu mindi soni da sëmbë tu fii tja
de go a kuutu fu möni hedi. Ma un
musu dë tifiهدي ku di möni un ta
kisi a lanti.”

¹⁵Nöo fa dee sëmbë ta jei di fan u
Johanisi dë, hën de pakisei taa: “Wë
ambë da di sëmbë naandë, maingë?
A sa kë di Keesitu, di Paamusi Könu
di Masa Gadu bi taa a o manda ko
da u a goonliba aki nö?” Biga de bi
kë fu di Paamusi Könu musu ko.

¹⁶Fëen hedi Johanisi piki de taa:
“Nönö, dee sëmbë, nëen disi e. Ma
hebi kuma ën. Ma di Sëmbë dë hën
ta ko nöömö. Fa mi dë aki, ma hei
tjika u mi lusu di susu fëen puu
nëen futu seei. Biga mii ko u mi
dopu sëmbë ku wata nöo, ma nöo
te hën a ko nöo a o dopu unu ku di
Akaa u Masa Gadu, ku faja. Biga
di Akaa o limbo unu hati puu dee
hogilibi dee bi dë a unu, kuma te
faja ta tjuma goon puu dee soni fika
di goon doti.” ¹⁷Nöo fa di Sëmbë o
ko dë, nöo a dë kabakaba këë faa
seeka di njanjan fëen. Dee bumbuu
njanjan a o tei tjubi a gaan suwa,
ma dee poipoi wan a o tuwë a di
faja di an sa tapa a mundu möönsö,
be de tjuma kaba a sösö.”

¹⁸Nöo sö Johanisi ta wasiköi dee sëmbë nöömö ta konda di Bunu Buka u Masa Gadu da de.

¹⁹Ma Johanisi bi gandji da Könu Helodi tu fu di di könu bi tei hënseei baaa mujëë, ufö a du sëmëni oto hogi tu. ²⁰Nöo hën di Könu hopo hën a go du wan möön gaan hogi eti. A kisi Johanisi söötö a dunguwosu.

Di pisi aki ta konda fa Masa Jesosi ko dopu.

Mat. 3:13-17; Maik. 1:9-11

²¹Ma bifö de söötö Johanisi a dunguwosu, nöo sëmëni hia sëmbë bi ta ko nëen faa dopu de. Nöo Masa Jesosi seei bi kisi dopu nëen tu. Nöo fa a bi dë a di dopu, nöo a ta begi. Tee wan pisi, hën di mundu jabi waaa sö nëen liba. ²²Hën di Akaa u Masa Gadu saka ko kuma wan pomba ko tan nëen liba, nöo hën wan töngö piki a liba ala taa: “I da mi lobi Womi Mii. Libi fii ta kai ku mi te.” Sö wan soni pasa a di dopu u Jesosi e.

Aki Lukasi kai dee gaan lö u Josëfu da u.

Mat. 1:1-17

²³Nöo Jesosi bi abi diiteni jaa di a seti lei sëmbë. Nöo hiniwanten de bi ta luku ën kuma wan mii u Josëfu.

Nöo Josëfu, hën da di mii u Eli.

²⁴Nöo Eli, hën da di mii u

Mataati.

Nöo Mataati, hën da di mii u

Leifi.

Nöo Leifi, hën da di mii u Mëtji.

Nöo Mëtji, hën da di mii u Janai.

Nöo Janai, hën da di mii u

Josëfu.

²⁵Nöo Josëfu, hën da di mii u Matatiasi.

Nöo Matatiasi, hën da di mii u Amosi.

Nöo Amosi hën da di mii u Naum.

Nöo Naum, hën da di mii u Esili.

Nöo Esili, hën da di mii u Nagai.

²⁶Nöo Nagai, hën da di mii u Maati.

Nöo Maati, hën da di mii u Matatiasi.

Nöo Matatiasi, hën da di mii u Semei.

Nöo Semei, hën da di mii u Joseki.

Nöo Joseki, hën da di mii u Joda.

²⁷Nöo Joda, hën da di mii u Joanan.

Nöo Joanan, hën da di mii u Lesa.

Nöo Lesa, hën da di mii u Zebabeli.

Nöo Zebabeli, hën da di mii u Seatiëli.

Nöo Seatiëli, hën da di mii u Neli.

²⁸Nöo Neli, hën da di mii u Mëtji.

Nöo Mëtji, hën da di mii u Adi.

Nöo Adi, hën da di mii u Kosan.

Nöo Kosan, hën da di mii u Elimadon.

Nöo Elimadon, hën da di mii u Eli.

²⁹Nöo Eli, hën da di mii u Josua.

Nöo Josua, hën da di mii u Eleise.

Nöo Eleise, hën da di mii u Jolim.

Nöo Jolim, hën da di mii u Mataati.

Nöö Mataati, hën da di mii u
Leifi.

³⁰Nöö Leifi, hën da di mii u
Simion.

Nöö Simion, hën da di mii u
Juda.

Nöö Juda, hën da di mii u
Josëfu.

Nöö Josëfu, hën da di mii u
Jonam.

Nöö Jonam, hën da di mii u
Eliakim.

³¹Nöö Eliakim, hën da di mii u
Mëlia.

Nöö Mëlia, hën da di mii u
Mëna.

Nöö Mëna, hën da di mii u
Mataata.

Nöö Mataata, hën da di mii u
Naatan.

Nöö Naatan hën da di mii u
Dafiti.

³²Nöö Dafiti, hën da di mii u
Isai.

Nöö Isai, hën da di mii u Obëti.

Nöö Obëti, hën da di mii u
Boasi.

Nöö Boasi, hën da di mii u
Salima.

Nöö Salima, hën da di mii u
Nakison.

³³Nöö Nakison, hën da di mii u
Aminada.

Nöö Aminada, hën da di mii u
Adimin.

Nöö Adimin, hën da di mii u
Alini.

Nöö Alini, hën da di mii u
Esilon.

Nöö Esilon, hën da di mii u
Pëlëzi.

Nöö Pëlëzi, hën da di mii u
Juda.

³⁴Nöö Juda, hën da di mii u
Jakopu.

Nöö Jakopu, hën da di mii u
Isaki.

Nöö Isaki, hën da di mii u
Abahamu.

Nöö Abahamu, hën da di mii u
Teela.

Nöö Teela, hën da di mii u
Naako.

³⁵Nöö Naako, hën da di mii u
Seluku.

Nöö Seluku, hën da di mii u Leu.

Nöö Leu, hën da di mii u Pëlëki.

Nöö Pëlëki, hën da di mii u
Ebeli.

Nöö Ebeli, hën da di mii u Sela.

³⁶Nöö Sela, hën da di mii u
Kainan.

Nöö Kainan, hën da di mii u
Apakasa.

Nöö Apakasa, hën da di mii u
Semi.

Nöö Semi, hën da di mii u Noa.

Nöö Noa, hën da di mii u Lamëki.

³⁷Nöö Lamëki, hën da di mii u
Metusela.

Nöö Metusela, hën da di mii u
Enöku.

Nöö Enöku, hën da di mii u
Jeleti.

Nöö Jeleti, hën da di mii u
Mahalali.

Nöö Mahalali, hën da di mii u
Kainan.

³⁸Nöö Kainan, hën da di mii u
Enösi.

Nöö Enösi, hën da di mii u Seti.

Nöö Seti, hën da di mii u Adam.

Nöö Adam, hën da di mii u
Masa Gadu.

„Dati wan taki Masa Gadu seepi bi
mbei ën ku ën seei maun.“

**Di pisi aki ta lei u kumafa di didibi
pooba Masa Jesosi.**

Mat. 4:1-11; Maik. 1:12-13

4 Nöo di Masa Jesosi kumutu a Joodan Lio ka Johanisi bi dopu en dë, nöo di Akaa u Masa Gadu bi dë nëen liba, hën a tei en tja go a sabana dendu. ²Nöo ala di didibi go poobëen luku ee a o piki en buka a soni. Hën Masa Jesosi tan föteni daka ku föteni ndeti a di sabana dë söndö njan, nöo hën hangi ko kisi en.

³Nöo hën di didibi taki dëen taa: “Luku, di i dë di Mii u Gadu kaa, nöo i fan ku di sitonu aki be a bia ko bëë da i, fii feni soni u njan.”

⁴Ma Masa Jesosi piki en taa: “Nönö e. Biga di Buku u Gadu taa: ‘Na njanjan wanwan ta hoi sëmbë a libi.’ ”

⁵⁻⁷Nöo hën di didibi tjëen go a wan hei kamian, hën a lei en kölö sö hii dee köndë tuu fu goonliba aki. Hën a taki dëen taa: “Luku, hii dee soni aki tuu dë u mi. Gadu da mi de, nöo ee mi kë da sëmbë, nöo mi sa da. Nöo de tuu mi sa da i ku di kaakiti u de ku hii dee gudu u de tuu, be i dë takima u de ta njan di bunu ku di waiti u de. Ma i musu tjökö kini a goon a mi fesi begi mi ufö.”

⁸Hën Masa Jesosi piki en taa: “Nönö e, biga a dë a Masa Gadu Buku taa: ‘Masa Gadu wanwan tö i musu ta begi. Hën wanwan nöo i musu ta dini, biga hën nöo da i Masa.’ ”

⁹Nöo a baka u di dë, hën di didibi tjëen go a Jelusalen, tee a di Gaan Wosu u Masa Gadu liba a di tölu

hedi ala. Hën a taki dëen taa: “Di i dë di Mii u Gadu, nöo hiti i seei puu aki tuwë go a goon, nöo soni an o du i. ¹⁰Biga a dë a Gadu Buku taa: ‘Masa Gadu o manda dee basia fëen ko heepi i fu soni an musu du i. ¹¹De o tja i a maun fu ja musu naki futu a sitonu.’ ”

¹²Hën Masa Jesosi toona piki en taa: “Ma a dë a di Buku tu taa: ‘Ja musu pooba Masa Gadu e, biga hën da i Gadu.’ ”

¹³Nöo sö di didibi pooba Masa Jesosi a hii soni te a wei, an sa wini en möönsö. Nöo a baka fëen hën a disëen dë, hën a go fëen ufö.

**Aki Masa Jesosi seti wooko a di
pisiwata u Galilea.**

Mat. 4:12-17, 13:53-58; Maik. 1:14-15, 6:1-6

¹⁴Nöo a baka fëen, hën Masa Jesosi toona ko a di pisiwata u Galilea. Nöo di kaakiti u di Akaa u Gadu bi dë ku en te në fëen bai a hii di kamian. ¹⁵Nöo a nango ta lei de di oto u Masa Gadu a dee keikiwosu u de, nöo hii sëmbë ta gafëen taa a sabi soni.

¹⁶Nöo hën a sai dë te wan pisi hën a toona ko a Nazalëti ka de bi kijjëen. Nöo hën a dë tefa saba daka dou, hën a go a di keikiwosu kumafa a bi guwenti. Hën a hopo taanpu faa lesi Gadu Wöutu da de. ¹⁷Hën wan u dee tiima u di keiki tei di pampia di di fesiten tjabukama u Masa Gadu de kai Jesaaja bi sikifi, hën a tëndëen dëen. Hën a jabi en te a dou a wan kamian ka a de sikifisikifi taa:

^{18,19} Di Akaa u Masa Gadu dë a mi liba.

Masa Gadu tei mi fu mi konda di Bunu Buka fëen da dee pootima ku dee möfina sëmbë.

A tei mi u mi konda da dee
sëmbë dee dë taitai,
taa mi sa puu de a di fuka de sai
dë fu de de ko feni böö.

A tei mi u mi konda da dee
bookowojoma
taa dee wojo u de sa ko bunu fu
de ko si soni baka.

A tei mi u mi konda da dee
sëmbë dee ta dë a sitaafu ta
kaba a sösö
taa de sa kumutu a di sitaafu dë
basu.

A tei mi u mi konda da hii
sëmbë tuu
taa di juu dou awaa fu Masa
Gadu limbo fesi da libisëmbë.

²⁰Nöo di Masa Jesosi kaba u
lesi di pampia hën a tapëën, hën
a toona tëndëën da di tiima baka.
Nöo hën a go bazia sindo. Nöo hii
dee sëmbë dë a di keikiwosu tuu ko
ta luku ën diin.

²¹Nöo hën a taki da de taa: “Wë
di pisi u di Buku di i si u lesi aki,
nöo di Sëmbë di Gadu taa a o
manda ko dë nöo hën wë disi e.”

²²Nöo di a fan söt te a kaba nöo
di fan fëen suti da dee sëmbë tee
a foombo de. Ma tökuseei de an
gafëen kaba. Biga so u de toona
kosi ën taa: “Wë ambë da di sëmbë
di ta fan di fan naandë? Na di mii u
Josëfu nö?”

²³Nöo hën Masa Jesosi piki de taa:
“Aai, a bunu. Un sa koti wödu da mi
kumafa un kë e. Un sa taki da mi
taa: ‘Data o, heepi i seei. Biga un bi
jei dee soni i bi ta du a Kapenaumi,
nöo di i ko a i seei köndë aki nöo be
i heepi dee sëmbë fii tu, boo si.’

²⁴“Ma un haika e, mi o taki wan
soni da unu. Wan tjabukama u

Gadu an ta a’ në nëen seei köndë
e. ²⁵Biga luku di tjabukama de kai
Elia. Di ten a bi dë, nöo söt de an bi
tei ën u soni tu. A bi tapa di tjuba
hii dii jaa ku sikisi liba longi nëen
köndë Isaëli aki. Tjuba seei an bi kai
möönsö, nöo hën wan gaan hangi
ko. Nöo Isaëli köndë bi abi sömëni
mujëë di manu u de bi dëdë disa de.
²⁶Ma tökuseei fu di dee sëmbë fëen
seei köndë an bi biibi ën tjika, hën
mbei Gadu puu ën manda go tee a
wan oto köndë de kai Salepita te a
di pisiwata u Sidon Köndë ala go ta
heepi wan oto köndë mujëë di hën
manu bi dëdë disa.

²⁷“Nöo söseei a di tjabukama de ta
kai Elisa ten, Isaëli köndë aki bi abi
hia sikitjinama, ma Elisa an bi kula
na wan kodo u de fu di de an biibi
ën tjika. Ma wan oto sëmbë de kai
Naaman kumutu te a wan oto köndë
de kai Silia nöo hën a feni kula.”

Nöo sö Masa Jesosi fan ku dee
sëmbë te a kaba.

²⁸Nöo dee sëmbë dee bi dë a di
keikiwosu dendu, di de ko jei fa Masa
Jesosi fan, nöo hën hati u de ko boonu
tee na sipootu. Biga de sabi taa de a
ta taki. ²⁹Hën de hopo vu hën de kisi
ën hai tja go a döo. Hën de tjëen go a
di kuun buka fu de tuusi ën tuwë go a
goon. Biga di köndë bi dë a wan kuun
liba. ³⁰Ma te u de kë si, hën a pasa a
de mindi dë go fëen.

Aki Masa Jesosi jaka wan gadu puu a wan sëmbë liba.

Maik. 1:21-28

³¹A baka u di dë, nöo hën Masa
Jesosi toona go a Kapenaumi, a di
pisiwata u Galilea dë seei. Nöo hën a
dë tefa di saba dou, hën a go a keiki

go ta lei sëmbë. ³²Nöo fa a ta lei de dë, nöo a foombo de seei. Biga te a ta fan, i ta si taa hën abi di taki.

³³Nöo fa de dë a keiki naandë nöo wan oto sëmbë bi ko dë tu. A bi dë ku wan gadu nëen hedi. Nöo di a si Masa Jesosi, hën a bai kai olo taa: ³⁴“Disa u ooo, disa u, Jesosi u Nazalëti. Andi tja i ko aki? I ko fii ko kii u wante nö? Mi sabi i. Ju da di Sëmbë u Masa Gadu seei apaiti.”

³⁵Ma hën Masa Jesosi gandji dëen taa: “Kabuka dë! Andi joo feni taki? Kumutu a di sëmbë dë liba e!” Nöo hën di gadu hiti di sëmbë tuwë a goon a dee oto sëmbë fesi dë, ma an du ën soni. Nöo hën a kumutu disëen go.

³⁶Hën dee sëmbë tuu ko fëëë teee de taki ku deseei taa: “Maingë, andi u ta si aki! Dee soni a ta lei dë, andi seei da de? Biga ku di makiti ku di taanga fëen a puu di gadu a di sëmbë liba. Fa a fan dë, wante di soni disa di sëmbë.” ³⁷Nöo hën oto fëen paaja a hii di köndë naandë.

Aki Masa Jesosi kula di mai u Simon ku wanlô oto sëmbë möön.

Mat. 8:14-17; Maik. 1:29-39

³⁸Nöo hën Masa Jesosi kumutu a keiki, hën a go a di wosu u di womi de kai Simon. Hën a go si Simon mai sikisiki naandë. Wan taanga fëbë kisi ën. Nöo hën de begi Masa Jesosi faa kulëen da de.

³⁹Nöo hën a bendi go a di mujëe liba hën a gandji da di fëbë. Nöo hën wantewante dë, hën di fëbë pasa di mujëe, hën a hopo go seeka soni da de de njan.

⁴⁰Hën de sai dë tefa sapate buka, sonu nango. Nöo hën dee sëmbë u di köndë naandë tja wanlô hia sikima peipei wan ko a Masa Jesosi, nöo hën a buta maun a de kula de tuu ko bunu. ⁴¹Nöo söseei a puu hia soni a sëmbë liba tu, dee ta kisi sëmbë a hedi. De ta bai taa: “Ju da di Womi Mii u Masa Gadu,” nöo a ta gandji da de taa: “Un kabuka dë! Wan fan dë möön e.” Biga de tuu bi sabi ën tuutuu taa hën da di Keesitu, di Paamusi Könu.

⁴²Hën di dobooko fëen, mamate biten, hën Masa Jesosi hopo go a döo, hën a go dë a wan kamian hën wanwan. Nöo hën dee hia sëmbë go ta suku ën teefa de go si ën naandë. Hën de begi ën taa gaantangi, be a tan ku de naandë. An musu go disa de.

⁴³Ma Masa Jesosi taki da de taa: “Wë ma mi musu fu go a dee oto köndë tu u mi konda di Bunu Buka u Masa Gadu da de, be de jei kumafa a ta hopo di Njunjun Tii fëen fa u dë aki. Biga fu di soni dë hedi mbei a manda mi ko a goonliba aki.”

⁴⁴Nöo hën a ta waka a hii dee köndëköndë u dee Dju tuu ta konda di Bunu Buka u Gadu da de a dee keiki u de.

Aki dee fosu bakama ko ta waka a Masa Jesosi baka.

Mat. 4:18-22; Maik. 1:16-20

5 Wan daka hën Masa Jesosi bi dë a di ze de ta kai Genesalëti^a bandja, nöo hën sëmëni sëmbë ta ko nëen fu de jei Masa Gadu oto. De ko hila tee kamian an

^a 5:1 Hën da Galilea, ee nasö di ze u Galilea.

dë faa taanpu möön. ²Nöo hën a si tu boto a lampeesi dë. Wanlö sëmbë bi kumutu a höndi ko ta wasi dee nëti u de. ³Nöo hën a go subi a di boto u di womi de ta kai Simon.

„Hën seei da Petuisi.” Hën a taa be a tuusi di boto go a wata abiti sö. Nöo hën a sindo a di boto ta lei dee sëmbë dee dë a tela liba ala.

⁴Nöo di a kaba u lei de, nöo hën a taki da Simon taa: “Womi, tuusi di boto go a mindiwata, nöo un tuwë dee nëti fuunu be un kisi fisi.”

⁵Nöo hën Simon piki taa: “Wë Mësitë o, hii di ndeti u ta dëdë ta tuwë nëti te u wei, wa kisi na wan wojo soni. Ma töku di i taki sö, nöo u sa tuwë luku.”

⁶Nöo hën de tuwë dee nëti a wata, hën de kisi fisi teee a fika piki sö nëti u de bi tënë. ⁷Nöo hën de bai kai dee oto sëmbë a di oto boto ala, dee ku de ta wooko makandi, u de ko heepi de hai dee fisi. Nöo hën de ko a de, hën de ta kisi dee hia fisi ta buta a de tu boto teee a fika piki sö möön nöo de tu boto tuu bi singi.

⁸Nöo di Simon Petuisi si sö, hën a tuwëen seei a goon a Masa Jesosi fesi. Hën a taa: “Masa, kumutu a mi aki e! Biga mi dë wan hogilibi sëmbë. „Ma bumbuu tjika fii ko a mi bandja.”

⁹Di soni mbei a taki sö. Fa de kisi dee hia fisi di wan pasi dë, nöo a foombo ën te a ko fëë, hën ku dee oto sëmbë dee ku ën sai naandë.

¹⁰Nöo Johanisi ku Jakobosi, de da dee sëmbë dee ta wooko ku Simon makandi. De dë mii u wan tata de ta kai Zebedeosi. Nöo di soni foondo de tu.

Hën Masa Jesosi taki da Simon taa: “Na fëë, womi. I bi ta kisi fisi, ma fa u dë aki mi o mbei i ko ta kisi libisëmbë „ta tja ko u de musu sabi mi.”

¹¹Hën de tja dee boto u de go buta, hën de disa hii soni u de dë, hën de go ta waka a Masa Jesosi baka.

Aki Masa Jesosi kula wan sëmbë di bi siki tjina siki.

Mat. 8:1-4; Maik. 1:40-45

¹²Wë nöo a baka u di dë, nöo hën Masa Jesosi go a wan köndë. Nöo wan sëmbë bi sai naandë, sinkii fëen lai ku tjinasiki. Nöo di a si Masa Jesosi, hën a kai ku fesi a goon begi ën taa: “Masa, ee i kë nöo i sa kula di tjinasiki u mi da mi.”

¹³Nöo hën Masa Jesosi tëndë maun nama nëen, hën a taa: “Wë mi kë. Ko bunu e!” Nöo hën wante dë, di sëmbë ko bunu kaa.

¹⁴Nöo hën Masa Jesosi bai ën taa an musu konda da na wan sëmbë, ma be a go a di begima „a Masa Gaangadu Wosu dë” be a si taa a ko bunu. Nöo be a tja paima go da Gadu kumafa di wëti taki. Biga da sö Gadu bi taki da di fesiten hedima u dee Dju de kai Mosesi taa sö sëmbë musu du te de ko bunu u di lö siki dë, fu hii sëmbë sabi taa i ko bunu tuu.

¹⁵Ma hii fa a bai ën dë seei, ma tökuseei soni u Masa Jesosi paaja a hii di kamian dë. Nöo hii sëmbë ta ko nëen gidjii u de jei dee soni a ta taki, söseei faa heepi de a dee siki u de tu. ¹⁶Ma Masa Jesosi lobi u

nango a sabana dendu go begi hën wanwan.

Aki Masa Jesosi kula wan lan sëmbë.

Mat. 9:1-8; Maik. 2:1-12

¹⁷Wë nöö wan oto daka möön hën Masa Jesosi ta lei sëmbë „a wan wosu dendu. Nöö wanlö sëmbë u di keiki paatëi de kai Falisei ku dee Sabima u dee Djuwëti seei dë sindosindo naandë tu. De bi kumutu a hii dee köndëköndë u Galilea ku Judea, te dou ku Jelusalen. Nöö di juu dë, di kaakiti u Gadu bi dë a Masa Jesosi faa kula dee sikima.

¹⁸Te wan pisi hën wanlö womi ko dou ku wan lan sëmbë a wan kama liba ko suku heepi a Masa Jesosi.

¹⁹Hën di de ko dou a di wosu ka Masa Jesosi dë, nöö sëmbë sai dë teee a hia. De an sa feni kamian seei u de tja di sëmbë go dou a Masa Jesosi. Nöö hën de subi go a di wosu liba, „biga dee wosu liba u di köndë bi dë palalaa sō. Nöö hën de go booko di wosu a liba ala. Nöö hën de saka di womi a di kama go a dee hia sëmbë dendu dë, go buta a Masa Jesosi fesi.

²⁰Nöö hën di Masa Jesosi si fa dee sëmbë biibi tjika, hën a taki da di sikima taa: “Womi, wë Masa Gadu puu i a bëë e. An ta mëni dee hogi i bi du möön.”

²¹Nöö di dee Faliseima ku dee Sabima u Wëti jei fa Masa Jesosi taki, nöö hën de ta kuutu ën a de hati taa: “Huun? Unfa wan libisëmbë sa fan sō? Ambë da di sëmbë naandë di ta hoi Gadu a sipootu sō? Ambë tjika u puu sëmbë a Gadu bëë boiti hënseei nöö?”

^{22,23}Wë nöö Masa Jesosi sabi di pakisei de abi, nöö hën a piki de taa: “Dee sëmbë, andi mbei un musu ta pakisei dee soni dë u du? Andi seei mi musu du fuun sabi taa mi abi taki a di goonliba aki? Ee mi taa Gadu puu di sëmbë nëën bëë, ee nasö mi taki dëen taa be a hopo waka go nëën wosu, undi u de mi musu du fuun sabi taa mi abi taki a goonliba? ²⁴Ma nöö un luku e, mi o lei unu taa Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki, na fan nöö mi sa fan, ma mi abi makiti tuú a goonliba aki fu mi sa puu sëmbë a Gadu bëë.”

Nöö hën a bia fan ku di sikima taa: “Mi taki e, hopo, nöö i tei di kama fii nöö i waka go fii a wosu.”

²⁵Hën wante dë, hën di sëmbë hopo a hii dee sëmbë tuu fesi. Hën a tei hën kama hën a ta waka ta gafa Masa Gaangadu nango nëën wosu.

²⁶Nöö hii sëmbë ko foondo. A bigi da de te na soni, hën de taa: “Aai, dee sëmbë, Masa Gaangadu bigi e. A bumbuu. U si foombo soni tide.”

Aki Masa Jesosi kai Leifi faa ko dë bakama fëën.

Mat. 9:9-13; Maik. 2:13-17

²⁷A baka u di dë, hën Masa Jesosi go si wan sëmbë de kai Leifi sindosindo nëën kantoo ka a ta pii lanti möni, nöö hën a kai ën faa ko dë bakama fëën. ²⁸Hën di womi hopo disa hii soni fëën dë, hën a waka go a Masa Jesosi baka.

²⁹Nöö hën de dë te wan daka, nöö hën Leifi mbei wan gaan piizii nëën wosu da Masa Jesosi. Nöö sëmëni u dee sëmbë dee ta pii lanti möni ku sëmëni oto sëmbë bi dë a di piizii

ta njan ku de tu. ³⁰Te wan pisi hën dee Faliseima, ku dee Sabima u Wëti dee ta nama ku dee Faliseima, ko si Masa Jesosi ku dee lö sëmbë dë sindosindo ta njan makandi, hën hati u de boonu. Hën de hakisi dee bakama u Masa Jesosi taa ee faandi mbei de ta njan ta bebe ku dee sëmbë dee ta pii lanti möni dë ku dee oto takulibi sëmbë u di köndë? Biga bumbuu sëmbë an bi musu ta hulu dee lö sëmbë dë.

³¹Hën Masa Jesosi koti wan nongö da de taa: “Ee wan sëmbë ja siki, nöö ja abi data fanöudu. ³²Nöö un haika e. Ma ko aki fu bumbuu sëmbë hedi e, ma u dee takulibi sëmbë hedi, u mi kai de u de bia de libi ko a Masa Gadu.”

Aki Masa Jesosi ta konda soni u di njunjun lei ku di awoo lei da de.

Mat. 9:14-17; Maik. 2:18-22

³³Nöö hën dee Faliseima ku dee Sabima u Wëti toona hakisi ën taa: “Wë Mësitë o, andi mbei dee bakama fii an ta disa u njan fu begi hedi kumafa u ta disa? Biga dee bakama u Johanisi di Dopuma ta begi söndö njan hiniwanten, söseei dee bakama fuu ta begi söndö njan tu. Ma dee bakama fii ta njan ta bebe kodo. Unfa a waka?”

³⁴Nöö hën Masa Jesosi da de wan oto. A taa: “Ee wan sëmbë o tööu, nöö dee mati fëen o ko nëen a di tööu. Nöö fa hën ku de o sai dë, nöö de o ta njan ta piizii makandi. ³⁵Ma tee di daka dou de puu ën a de mindi ufö de o ta kusumi ta tja hangí awaa.”

³⁶Nöö hën a toona da de wanlö oto möön ta lei de kumafa di awoo

lei u de ku di njunjun lei fëen an ta kai. A taa: “Dee sëmbë, un haika e. Na wan sëmbë o tei wan njunjun koosu pisi go lapu wan awoo koosu. Wë biga ee a du sö, nöö a o poi di njunjun wan nöö di awoo wan an o kai ku ën tu.

³⁷“Nöö söseei na wan sëmbë sa buta wan njunjun diingi a wan awoo mbeti kakisa saku. Biga a ko taanga kaa. Nöö te di diingi o soopu, nöö di awoo saku o bai latja. Di diingi o kaba a söso nöö di saku seei o kaba a söso tu. ³⁸Ma te i buta di diingi a wan njunjun saku, nöö di saku dë diaan eti. Nöö te di diingi soopu, nöö di saku o tëndë, an o bai latja tuwë di diingi. Nöö di njunjun diingi ku di njunjun mbeti kakisa saku tuu o dë bunu.

³⁹“Ma nöö na wan sëmbë ta bebe awoo diingi nöö i kë bebe njunjun wan möön, biga joo si taa di awoo diingi suti möön di njunjun wan.”

Aki Masa Jesosi lei dee Faliseima kumafa hën ku saba daka dë.

Mat. 12:1-8; Maik. 2:23-28

6 Wë nöö a wan saba, hën Masa Jesosi ku dee bakama fëen ta waka ta pasa a wan goon dendu. Nöö wan sootu pei soni kuma alisi sö dë a di goon ma de sa njan mëen kuakua, nöö hën dee bakama ta booko ën ta buuka ta njan. ²Nöö hën so u dee Faliseima hakisi de taa: “Faandi mbei un ta booko di soni a di saba daka u du? Nëen da un ta booko di wëti nö?”

³Nöö hën Masa Jesosi piki de taa: “Ja bi lesi a di Buku u Gadu andi Dafiti bi du nö, di ten hangí bi ta kii hën ku dee oto sëmbë ku

ën bi ta waka? ⁴De bi ta lontu te de go dou a di wosu u Gadu dendu, hën Dafiti si dee bëëë de bi tja go buta da Gadu naandë. An bi dë soni u de musu njan, biga dee begima wanwan tō nōö bi sa njan mën. Ma tōkuseei Dafiti njan mën, hën ku dee otowan fëën tuu. „Ma Gadu an bi tei de u hōgi fu di fuka u de hedi.”

⁵“Ma „boiti u di dë, un musu sabi taa mi di ko dë Libisëmbë Mii aki dë Masa u saba.”

Aki Masa Jesosi kula wan sëmbë a wan saba daka.

Mat. 12:9-14; Maik. 3:1-6

⁶Nōö hën wan oto saba möön, hën Masa Jesosi go lei sëmbë a keiki. Nōö hën wan sëmbë ko naandë di wan së maun fëën doba fika dëëdëë. ⁷Nōö wanlō Sabima u Wëti ku dee Faliseima bi sai dë kaa, nōö hën de ta luku ee a o heepi di sëmbë naandë a di saba, u de feni föutu nëën fu de tja go kaagi.

⁸Ma nōö Masa Jesosi bi sabi kaa andi de ta mëni a de hati, hën a kai di sëmbë taa: “Womi, hopo ko taanpu a u fesi aki.” Nōö hën di sëmbë hopo hën a ko taanpu naandë.

⁹Hën Masa Jesosi hakisi dee sëmbë sai dë taa: “Andi möön bunu fuu du a saba, hōgi naa bunu? Fuu musu puu sëmbë a dëdë maun, naa fuu disëën faa dëdë? Unfa di wëti taki?”

¹⁰Hën a luku dee sëmbë tuu lontu dou. Nōö hën a taki da di sëmbë taa: “Womi, tëndë di maun fii i si.” Nōö hën di di womi mbei kuma a kë tëndë di maun fëën, nōö hën

wante hën a ko bunu djee kumafa a bi dë.

¹¹Nōö hën dee sëmbë hati ko boonu ku Masa Jesosi tee kuma de sa lau sō, nōö hën de seti kuutu ku deseëi ee unfa u de du ku ën.

Aki Masa Jesosi tei tuwalufu sëmbë ko bakama fëën vō.

Mat. 10:1-4; Maik. 3:13-19

¹²A di pisiten dë, hën Masa Jesosi go a wan kuun liba go begi Masa Gadu, nōö hën a tan dë begi wan hii ndeti. ¹³Te di mamate fëën, hën a kai dee sëmbë dee bi ta waka nëën baka u de ko nëën. Nōö hën a tei tuwalufu sëmbë a de mindi, dee o dë apaiti tjabukama fëën de ta kai apösutu. ¹⁴Nōö haika dee në u de. Di fosuwan de kai Simon, hënseei da Petuisi, ku ën baaa Andiasi, ku Jakobosi ku Johanisi ku Filipi ku Batolomisi, ¹⁵Mateosi ku Tomasi, ku Jakobosi wan mii u Alufasi, ku Simon di bi dë wan sëmbë u di paatëi de kai Zeloti, ¹⁶ku Judasi wan mii fu Jakobosi, ku Judasi Isikaliotu di sei Masa Jesosi.

Aki wanlō hia sëmbë ko suku heepi a Masa Jesosi.

Mat. 4:23-25

¹⁷Nōö hën Masa Jesosi ku dee tuwalufu bakama dee a bi tei dë ku dee otowan dee fika, hën de saka go a goon a wan palala kamian. Nōö sëmbë u Jelusalen te dou ku dee oto kamian u Judea, ku sëmbë u de tu köndë ta dë a di ze bandja de kai Tilusi ku Sidon tuu sai dë kaa. ¹⁸De ko u jei di lei fëën. So sëmbë ko faa kula de. So sëmbë bi abi soni a de liba ta toobi de, nōö hën de

ko a Masa Jesosi faa puu de da de. Nöo hën a puu de tuu. ¹⁹Hii sëmbë bi ta mbei möiti u de nama nëen, biga di kaakiti u Masa Gaangadu ta kumutu nëen ta kula de tuu.

Aki Masa Jesosi ta lei dee bakama fëen fa u de libi nöo de dë bunu.

Mat. 5:1-12

²⁰Nöo hën Masa Jesosi hopo wojo luku dee bakama fëen, nöo hën a taa:

“Un dee möfina sëmbë aki, un dë bunu e, biga woon njan di bunu u di Njunjun Tii u Masa Gaangadu.

²¹“Nöo un dee sëmbë dee ta hangi fuun ko kumafa Masa Gadu kë, nöo un dë bunu e, biga woon feni ën sö tuu.

“Nöo un dee sëmbë dee ta këe, un dë bunu, biga di këe fuunu o bia ko lafu.

²²“Nöo un dë bunu e, un dee sëmbë oto sëmbë an sa si a wojo fu di un ta biibi a Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki hedi. Fa de ta puu unu a de mindi ta kosi unu ta poi unu në a köndëköndë, nöo un dë bunu e. ²³Nöo un musu piizii, un musu wai seei, biga a Masa Gadu Köndë woon kisi wan gaan paima. Biga söseei dee fesiten sëmbë fuunu bi du ku dee fesiten tjabukama u Masa Gadu.

²⁴“Ma un dee sëmbë dee taa: ‘U abi gudu,  nöo wa abi Masa Gaangadu fanöudu möön, mi bai helu da unu, biga te bakaten te di gudu fuunu kaba, nöo wan o a’ soni möön. Biga un bi njan di bunu fuunu tuu a fesi kaa.

²⁵“Nöo un dee sëmbë dee ta mbei taa un dë fa un kë,  wan abi Masa

Gadu fanöudu möön, mi bai helu da unu biga a bakaten wan o dë kumafa un kë möön.

“Nöo un dee sëmbë dee ta wai ta lafu fu di un feni andi un kë, mi bai helu da unu biga a bakaten këe nöo woon ta këe.

²⁶“Nöo un dee sëmbë ta kisi gafa a köndë  fu di un ta libi kumafa dee sëmbë dee an dë a Masa Gadu së kë, mi bai helu da unu. Biga söseei dee fesiten sëmbë dee bi ta ganjan taa de ta tja Gaangadu buka bi kisi gafa tu.”

Aki Masa Jesosi ta lei dee bakama fëen fa u de libi ku dee felantima u de.

Mat. 5:38-48, 7:12a

²⁷Hën Masa Jesosi toona taki da de taa: “Ma un dee sëmbë dee kë jei mi tuutuu aki, un haika. Mi taki e, un musu lobi dee felantima fuunu, nöo un du bunu da dee sëmbë dee abi hogihati fuunu. ²⁸Nöo söseei un musu wensi bunu da dee sëmbë dee ta siba unu ta kosi unu. Nöo un musu begi da dee sëmbë dee ta du hogihogi ku unu tu.

²⁹“Nöo ee wan sëmbë naki i baaimaun a bandjajesi, nöo i bia di oto së dëen be a toona naki e. Nöo ee wan sëmbë tei di liba koosu fii, nöo ja musu tapëen fu an tei di basu koosu fii tu. ³⁰Nöo söseei ee wan sëmbë hakisi i wan soni, nöo ja musu niingëen. Ee wan sëmbë tei soni fii, nöo ja musu toona tei ën nëen baka.

³¹“Nöo leti kumafa i kë fu sëmbë musu libi ku i, nöo sö seei i musu libi ku sëmbë tu.”

³²Hën a taki da de möön taa: “Un haika e, dee sëmbë. Ee i ta lobi

dee sëmbë dee ta lobi i nöö, nöö ja o feni gafa naandë e. Biga na wan apaiti soni i ta du dë. Biga dee sëmbë dee an dë ku Masa Gadu a wan së, sö deseeri ta libi tu.

³³“Nöö söseei ee i ta du dee sëmbë bunu dee ta du i bunu wanwan, nöö ja o feni gafa fëen tu. Biga sö nöö dee sëmbë dee an dë ku Masa Gaangadu a wan së ta libi u de kaa.

³⁴“Nöö ee i juu wan sëmbë soni fu di i sabi taa a o toona da i ën baka, nöö ja du wan apaiti soni fii kisi gafa e. Biga sö nöö dee sëmbë dee an dë ku Masa Gadu a wan së ta du tu. Nöö un musu libi bunu möön de.

³⁵“Biga un musu lobi dee felantima fuunu. Un musu du de bunu. Ee joo juu sëmbë soni, nöö i musu juu di sëmbë di ja abi pakisei taa joo feni soni nëen baka. Nöö te i du sö, nöö joo kisi wan gaan paima a Gadu e. Nöö a di fasi dë woon djeesi unu Tata Masa Gadu tu, biga sö a ta libi. A abi bunuhati u sëmbë, biga dee sëmbë an ta dëen tangi seei a ta heepi te kisi ku dee hogihati sëmbë tuu.

³⁶“Nöö un musu ta abi tjalihati u sëmbë e, leti kumafa Masa Gadu abi tjalihati.”

Aki Masa Jesosi ta bai de taa de an musu kuutu de na de.

Mat. 7:1-5

³⁷Nöö hën Masa Jesosi toona taki da de taa: “Ja musu ta kaagi sëmbë e, dee sëmbë, nöö de an o kaagi i tu. Ja musu kuutu de u de musu kisi sitaafu, nöö Masa Gadu an o kuutu i tu, fii kisi sitaafu. Ja musu ta hoi

otowan a bëë nöö Masa Gaangadu an o hoi i a bëë tu. ³⁸I musu ta da sëmbë soni, nöö i seei o kisi tu. Nöö möön hia seei joo kisi e. Biga Gadu o lai ën a wan gaan manda ta zin ta fugu tee di manda an sa tei möön, nöö a hopo ën da i. Biga ku di wan seepi maaka di i ta maaka da otowan, nöö ku ën seei de o maaka da i tu.”

³⁹Nöö hën a koti wanlö nongö da de, a taa: “Bookowojoma an sa tja bookowojoma a maun e. Biga de tuu o go kai a ngötö dendu kaba a sösö. ⁴⁰Nöö söseei wan siköö mii an o sabi soni kuma di mësitë fëen e, ma te a ta lei te a ko sabi ufö a o kö dë kuma di mësitë.”

^{41,42}Nöö hën a taa: “Dee sëmbë o, unfa i ta si di piki sundju a di otowan fii wojo fii taki dëen taa: ‘Womi, be mi puu di sundju a i wojo dë da i,’ ma di gaan wan a i seei wojo dë, ja ta si ën? I bödjëema, i musu puu di gaan sundju di dë a i seei wojo te i kaba, nöö i sa si bunu fii puu di u di otowan dëen.”

Aki Masa Jesosi ta lei fa i sa du sabi ee wan pau bunu.

Mat. 7:16-20, 12:33-35

⁴³Nöö hën a taa: “Ee wan pau ta pai sösö njanjan, nöö an dë wan bumbuu pau e. Söseei wan pau di ta pai bumbuu njanjan an dë wan sösö pau tu. ⁴⁴Biga hiniwan pau i sa sabi ën nëen njanjan. Ja o feni apeesina naa alandja pau, nöö söseei ja o feni mamaun a panpantii. ⁴⁵Dati wan taki ee i dë hogihatima, nöö ja o taki bumbuu soni. Nöö ee i dë bumbuu sëmbë, ja o taki hogihatima soni. Ma kumafa

di hati fii dë, nöö sö di buka fii o ta fan.”

**Aki ta taki u tu sëmbë dee mbei
wosu.**

Mat. 7:24-27

⁴⁶Nöö hën Masa Jesosi toona lei dee sëmbë soni möön. A taa: “Dee sëmbë o, faandi mbei un ta kai mi ‘Masa’ ma wan ta du dee soni dee mi ta taki da unu fuun du?”

^{47,48}“So sëmbë ta ko a mi ta ko ta jei di lei u mi, nöö te de go nöö de ta du kumafa de jei dë. Nöö sö wan sëmbë, a dë kuma wan sëmbë di o mbei wan wosu fëen, nöö hën a seti ën ku wan goonsei taangataanga gingin kuma sionu. Hën a mbei di wosu te a kaba. Nöö hën a bakaten, hën wan gaan tjuba kai tee na soni, singi di kamian pii. Ma töku di wosu an booko kai möönsö. A fika taanputaanpu apë fu di de seti ën bunu sö.

⁴⁹“Ma di sëmbë di ta jei di lei u mi ma an ta du kumafa mi ta lei ën, nöö a dë kuma wan sëmbë di ta mbei wan wosu fëen, nöö hën a seti ën a sandu liba mbei te a kaba. Nöö hën a baka, hën wan gaan wata ko sawa di wosu tja go fiaa. Biga di goonsei an bi dë gingin tjika.”

**Aki Masa Jesosi kula wan wookoma
u wan oposii.**

Mat. 8:5-13

7 A baka u di Masa Jesosi kaba u lei dee sëmbë naandë, nöö hën a toona go a Kapenaumi. ²Nöö wan oposii u dee Loomë Köndë sodati bi dë a di köndë dë. Nöö a abi wan futuboi fëen di a lobi gaanfa, ma nöö hën di futuboi siki

tee a dë a maunmaun. ³Nöö hën di di oposii jei u Masa Jesosi, nöö hën a go a wanlö Gaan Womi u dee Dju sëmbë go hakisi de ee de sa go a Masa Jesosi go begi ën faa ko kula di futuboi fëen dëen.

^{4,5}Nöö hën dee sëmbë hopo go a Masa Jesosi, hën de begi ën seei taa be a ko heepi di womi da de, mbei di futuboi fëen ko bunu. De taa: “Di womi aki, a dë wan sëmbë di lobi u Dju sëmbë e. Biga di keiki fuu seei a heepi u mbei fiaa. Wë nöö hën u si taa a fiti fii sa du ën di bunu aki da u.”

⁶Nöö hën Masa Jesosi hopo wante faa go ka di oposii ta libi. Nöö hën de ta waka nango. Ma nöö di de ko zuntu, hën di oposii manda sëmbë u de taki dëen taa: “Ma bumbuu tjika fii musu ko a mi wosu e. ⁷Hën mbei miseei an ko a i tu. Ma be i taki wan wöutu nöö, nöö di sëmbë u mi o ko bunu kaa.

⁸“Wë biga miseei, fa mi dë aki nöö mi dë a sëmbë basu, nöö mi abi sodati a mi basu tu. Nöö ee mi taki da wan u de taa be a go ala, nöö a o hopo go. Ee mi taki da wan otowan taa be a ko aki, nöö wante a dou kaa. Ee mi taki da di futuboi u mi taa be a du di dë, nöö wantewante a ta du ën. Nöö söseei mi sabi taa ee i, Masa Jesosi, taki ee wan wöutu seei, nöö a o pasa sö kaa.”

⁹Nöö hën dee sëmbë go, hën de da Masa Jesosi di buka te de kaba.

Nöö di a jei fa di oposii taki, nöö a bigi dëen tee na sondi. Hën a bia luku hii dee sëmbë dee bi ta waka ku ën naandë. Hën a taa: “Dee sëmbë, a bigi da mi e. Biga di wakama dë ko

ta biibi mi möön leki un dee Isaëli^b sëmbë u di köndë aki seei.”

¹⁰Nöö hën dee sëmbë dee bi tja di buka ko dë toona go. Nöö di de go dou a wosu, hën de si taa di futuboi u di oposii ko bunu kaa.

**Aki Masa Jesosi weki wan
kijoo mii a dëdë.**

¹¹Nöö baka u di dë, hën Masa Jesosi go a wan köndë de kai Nain, hën ku dee bakama fëen ku wanlô hia oto sëmbë. ¹²Nöö di de go dou a di dööbuka u di peni di lontu di köndë, nöö hën de si wanlô sëmbë kumutu ta waka ta ko ku wan dëdë de ta tja go bei. Di sëmbë naandë bi dë di wan kodo womi mii tö fëen mama, nöö di mama manu bi dëdë disëen kaa. Nöö di mama ku sëmëni sëmbë ta waka ta ko. ¹³Nöö di Masa Jesosi si di mama u di mii, nöö tjali fëen kisi ën. Hën a fan ku di ën taa: “Mujëë o, kabuka.”

¹⁴Nöö hën a waka go panjan di daagi, nöö hën dee sëmbë ta tja di dëdë taanpu pii. Nöö hën a taa: “Womi, hopo.”

¹⁵Nöö hën wantewante dë, hën di dëdë sëmbë weki. Hën a hopo sindo, hën a seti fan. Nöö hën Masa Jesosi taki da di mama taa: “Luku di mii fii aki. Ko tei i soni.”

¹⁶Wë nöö di soni di pasa dë, a bigi da dee sëmbë tee na soni. De taa: “Masa Gadu bigi e, dee sëmbë. A ko heepi u dee sëmbë fëen te a manda wan gaan tjabukama fëen ko da u.”

¹⁷Nöö hën di oto dë paaja a hii Judea te dou ku dee oto köndë tuu dee dë zuntu dë.

**Aki Johanisi di Dopuma manda wan
buka go da Masa Jesosi.**

Mat. 11:2-19

¹⁸Wë nöö di dee bakama u Johanisi di Dopuma jei hii dee oto u Masa Jesosi dë, hën de go konda de da Johanisi ka a dë a dunguwosu dë.

Nöö hën Johanisi kai tu u dee bakama fëen ko nëen ¹⁹faa manda de go a Masa Jesosi. A taki da de taa: “Wë un sabi taa Masa Gadu bi paamusi taa a bi o manda wan sëmbë ko da u faa puu u a dee fuka fuu. Nöö un go a Jesosi e, go hakisi ën ee hën da di sëmbë dë, naa a dë a baka ta ko eti.” Sö Johanisi manda di buka.

²⁰Nöö hën dee bakama u Johanisi nango tefa de go dou a Masa Jesosi. Nöö hën de taki dëen taa: “Wë Johanisi di Dopuma manda u fuu musu ko hakisi i ee i da di sëmbë di Masa Gadu bi paamusi taa a bi o manda ko da u, naa a dë a baka ta ko eti?”

²¹Nöö a di ten dë seei, Masa Jesosi bi dë ta kula wanlô hia sëmbë. De bi ko nëen ku peipei siki, ku gadu a hedi, so u de dë bookowojo sëmbë, nöö de ko faa heepi de. Hën a ta kula de te a kaba.

²²Hën a fan ku dee bakama u Johanisi taa: “Wë un toona go, nöö un konda dee soni dee un si aki dëen e, ku dee soni dee un jei aki. Un taki dëen taa bookowojo sëmbë ko ta si soni, lan sëmbë ko ta waka, tjinama ta ko bunu, bookojesima ko ta jei soni, dëdë sëmbë ta weki

^b 7:9 “Isaëli” ku “Dju” da di wan soni e.

baka a dëdë, dee möfina sëmbë ta jei di buka u Masa Gadu 1leti kumafa di tjabukama bi taa sö a o dë te di Paamusi Könu ko.

²³“Nöö i taki da Johanisi tu taa di sëmbë di ta futoou mi te an ta mati fu di ma ta du kumafa a bi mëni, nöö sö wan sëmbë dë bunu e. Sö fuun taki dëen.”

**Aki Masa Jesosi taki soni
u Johanisi di Dopuma.**

²⁴Hën di dee bakama u Johanisi go kaa, nöö hën Masa Jesosi bia ko ta hakisi dee sëmbë dee sai dë taa: “Dee sëmbë aki, fa un bi go a Johanisi a di sabana ala, un sooti sëmbë un go si ala? Un si wan söös sëmbë di na a’ pakisei fëen seei nö, kuma wan kambaluwa di di ventu ta tja nango ta ko? ²⁵Andi un bi si? Un si wan sëmbë di bisi wan gaan hanzo bisi ta wai ta njan ta bebe nö? Nönö e! Dee sëmbë ta libi di lö libi dë, a guduma wosu de ta dë, na a sabana dendu. ²⁶Naa un si wan gaan tjabukama u Masa Gadu? Aai, hën un si dë tuu. Ma Johanisi bigi möön wan tjabukama seei e. ²⁷Biga hën da di sëmbë di Buku u Gadu bi taki taa a o manda ko a di Heepima fesi, faa seeka di pasi dëen.

²⁸“Nöö mi taki da unu e, taa fu dee sëmbë de bi pai a fesiten te kisi fa u dë aki, nöö Johanisi di Dopuma hei möön de tuu. Ma tökuseei fa Masa Gadu ta hopo di Njunjun Tii fëen aki, nöö dee möön lagi sëmbë dee ta dë a di Tii fëen dendu, nöö de a’ bunu hedi möön Johanisi e.” Sö Masa Jesosi taki.

²⁹Wë nöö fa Johanisi bi ko dë, nöö dee söös sinkii sëmbë u di

köndë ku dee sëmbë ta pii lanti möni, de bi piki di buka fëen. Biga de ko si taa Masa Gadu a’ leti. Nöö hën de bia de libi hën de mbei Johanisi dopu de. ³⁰Ma dee fesima u keiki kuma dee Faliseima ku dee Sabima u Wëti, de an bi kë di heepi Masa Gadu bi o heepi de möönsö. Biga de bi niinga u bia de libi fu Johanisi dopu de.

³¹Nöö hën mbei Masa Jesosi taki da de taa: “Wë nöö ambë seei mi sa tei maaka ku dee sootu pei sëmbë aki? ³²De djei dee mii ta pëe a sitaati. Ee i mbei fofio da de u de baja, de an o baja. Ee i kanda këë kanda da de u de këë, de an o këë. Nöö sö dee fesima u keiki dë tu. Ja sa du soni te a kai ku de möönsö.” ³³Wë biga di Johanisi di Dopuma ko, nöö an ta njan dee njanjan u di köndë, an ta bebe dee soni u di köndë, hën de feni taa didibi dë nëen liba. ³⁴Nöö hën Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki ko, nöö hën mi ta njan ta bebe kuma dee otowan. Nöö hën de feni taa mi a’ langabëë, mi dë bebesonima, mi ta hoi mati ku dee sëmbë ta pii lanti möni ku dee oto hogilibi sëmbë u di köndë.

³⁵“Ma antoobi. Fa de ta taki dë seei, ma töku dee sëmbë u Masa Gadu o sabi di köni fëen. De o sabi taa mi ku Johanisi tuu ta libi bunu.”

**Aki wan Faliseima kai Masa Jesosi
faa ko njan ku ën nëen wosu.**

³⁶Hën de dë te wan daka, hën wan u dee Faliseima de kai Simon kai Masa Jesosi faa ko nëen wosu ko njan ku ën. Nöö hën Masa Jesosi hopo, hën a go a Simon wosu. Nöö

hën a sindo a wan langa bangi tëndë futu buta nëën liba, kumafa guwenti u de dë a di köndë te de o sindo a tafa u njan.

³⁷Nöö wan mötjö mujëë bi dë a di köndë. Nöö di a jei taa sö Masa Jesosi dë a Simon wosu, nöö hën a o go ala tu. Nöö di a nango, hën a tja wan gaan dii bata sumëësuti fatu. ³⁸Nöö hën a go dou. Hën a go taanpu leti a Masa Jesosi futu së, nöö hën a seti këë. Hën a ta bosu Masa Jesosi futu ta këë tefa di wojowata fëën munjëën futu pëtëëë, nöö hën a dëë ën ku di uwii u hedi fëën. Nöö hën a tei di sumëë suti fatu hën a tutu ën a Masa Jesosi futu.

³⁹Nöö di Simon si di sondi, nöö hën a ta guunjëën nëën hati taa: “Wë, ee di sëmbë aki dë wan tjabukama u Masa Gadu tuu, nöö a musu u sabi taa di mujëë naandë dë wan jajo mujëë. An bi musu nama nëën seei.”

⁴⁰Nöö hën Masa Jesosi kai ën, “Simon.”

Hën a piki.

A taa: “Wë, mi kë taki wan soni da i.”

Hën a taa: “Andi wë, Mësitë?”

⁴¹Hën a taa: “De bi dë tu womi bi juu möni a wan sëmbë. Wan u de juu teni dusu kölu, di otowan juu feifi höndö kölu. ⁴²Nöö hën de dë a di taki dë ta bia nango ta ko biga de an sa feni di möni u de paka di womi.

“Te wan pisi hën di womi ko taki da de taa an dë u de paka di möni möön. Be de disa di möni dë soni seei ku piizii.”

Sö wan oto Masa Jesosi taki te a kaba, nöö hën a hakisi Simon taa: “Wë de tu sëmbë dë, undi u de o lobi di sëmbë möön taanga?”

⁴³Hën Simon taa: “Wë misikuma di womi di bi juu möön hia möni.”

Hën a taa: “Wë awa, i piki bunu. ⁴⁴⁻⁴⁶Nöö luku, fa i kai mi, mi ko a i wosu aki.”

A taki aai.

“Ja da mi wata fu mi wasi futu, ja bosu mi, ja tutu fatu a mi hedi, ja du na wan wojo soni da mi kumafa di guwenti dë. Ma nöö luku di mujëë aki. Fu sensi di a ko aki, hën a ta këë ta munjan mi futu ku ën wojowata ta dëë mi futu ku di uwii u hedi fëën. A bosu mi futu seei, hën a tei wan gaan dii sumëësuti fatu lobi a mi futu.

⁴⁷“Nöö mi taki e, di mujëë i si aki sö, nöö Masa Gadu puu ën a bëë u hii dee hogilibi fëën tuu dee a bi ta libi. Hën mbei wë i si a lobi mi ta wai ku mi sö.

“Biga di sëmbë di sabi taa a du hia hogi hën Gadu puu ën a bëë, nöö di sëmbë dë hën o lobi Gadu möön taanga. Ma di sëmbë di pakisei taa wan piki hogi sö nöö a bi du nöö Gadu puu ën a bëë, nöö di sëmbë dë o lobi Gadu wan pikiwan nöö.”

⁴⁸Nöö hën Masa Jesosi bia fan ku di mujëë taa: “Mujëë, i kisi paadon e. Masa Gadu an hoi dee hogi fii i bi du nëën bëë möön!”

⁴⁹Nöö hën dee oto sëmbë ku Masa Jesosi bi sindo a tafa naandë, hën de ta fan ku deseei taa: “Wë ambë da di sëmbë aki di ta puu sëmbë a Gadu bëë?”

⁵⁰Hèn Masa Jesosi taa: “Mujëë, di biibi fii heepi i e. Nöo i go fii a wosu ku piizii.”

Aki Lukasi ta taki soni u wanlö mujëë dee bi ta waka ku Masa Jesosi ta lontu.

8 A baka u di dë, hèn Masa Jesosi go ta waka a dee köndëköndë ta tja di Bunu Buka ta konda da lanti taa Gadu tja di Njunjun Tii fëen ko a goonliba awaa. Nöo de tuwalufu bakama fëen bi dë ku ën, ²ku wanlö mujëë tu. A fesi nöo dee mujëë dë bi dë ku siki, nöo hèn a kula de ko bunu. So u de, soni bi kisi de a hedi hèn a jaka de puu. Wan u dee mujëë de ta kai Malia u di köndë de kai Magidala, hèn bi abi sëbën gadu nëen hedi hèn Masa Jesosi puu de tuu dëen. ³Wan otowan möön de kai Johana, hèn manu de kai Kusasi, wan hedima u Könu Helodi wosu, ku wan de kai Susana, ku sëmëni otowan möön bi dë ku Masa Jesosi ku dee bakama fëen ta waka ku de ta lontu. De ta heepi de a dee soni dee de bi abi fanöudu u de sa libi, ta puu de a fuka a di së u möni soni.

Aki Masa Jesosi da wan woto u wan sëmbë di ta jaa böngö.

Mat. 13:1-23; Maik. 4:1-20

⁴Wan daka hèn sëmëni sëmbë kumutu a dee köndëköndë ta ko a Masa Jesosi te a hila. Nöo hèn a tei wan oto faa lei de soni. A taa: ⁵“Wan daka hèn wan sëmbë go nëen goon go ta paandi wan soni kuma alisi, Nöo di a ta jaa di sii, nöo hafu kai a pasi liba, nöo sëmbë ta waka dë ta makisëen ku futu te

an sa ko soni, ufö dee piki fou ta pii ën ta njan tu.

⁶“Nöo hafu u di sii kai a sitonu goon. Nöo di a booko wojo ko nöo hèn a toona dëdë, fu di di kamian aan doti tjika nöo an ta feni wata kumafa a dë fanöudu.

⁷“Nöo so fëen kai ka maka dë, nöo hèn di maka göö ko peetëen kii. An sa ko soni möönsö.

⁸“Ma nöo hafu u di sii kai a bunu goon, nöo hèn a göö tee a puu njanjan te a hila.”

Sö wan oto Masa Jesosi taki te a kaba. Nöo hèn a taa: “Fa mi fan ku unu aki, nöo un pakisei ën bunu e, be un fusutëen.”

⁹Nöo baka u di dë, hèn dee bakama fëen ko hakisi ën faa puu di hedi u di oto da de.

¹⁰Nöo hèn a taa: “Wë un haika e. Dee tjubitjubi soni u di Njunjun Tii u Masa Gadu, unu musu sabi de tuu. Ma dee oto sëmbë, de dë kuma dee sëmbë Esaja bi taki taa:

De ta luku ma de an ta si soni.

De ta haika ma de an ta fusutan.

Hèn mbei mi ta fan ku de a nöngö.”

¹¹Hèn a taki da de taa “Wë di puu u di oto dë sö taa: di sii, hèn da di Wöutu u Gadu. ¹²Nöo di ka di sii kai a di pasi, hèn da te wan sëmbë jei di Wöutu, nöo di didibi ko puu ën nëen hati wante fu an fika ta biibi u Gadu heepi ën.

¹³“Nöo di ka a kai a sitonu goon, nöo hèn da di sëmbë di kisi di Wöutu seei ku wai, ma te toobi miti ën faa poobëen luku ee a biibi Gadu tuutuu, nöo a ta toona tuwëen disa biga aan lutu wan bëtë.

¹⁴“Nöo di ka a kai a maka kamian, nöo hèn da di sëmbë di tei di

Wöutu tuu, ma a a' bookohedi u dee soni u di goonliba aki tumisi. A ta pakisei dee peipei libi u di goonliba aki, hogi wan ku bunu wan tuu, ta suku gudu ku piizii. Dee lö soni dë ta fuu di sëmbë hati te nöö di Wöutu an sa ko soni möönsö.

¹⁵“Ma nöö ka di sii kai a bunu goon, hën da a kai a wan bumbuu sëmbë hati. Nöö di a jei di Wöutu, nöö a ta hoi ën nëen hati ta pakisei ën tee a ko soni seei nëen libi.”

Aki Masa Jesosi ta taki andi limbo ta du.

Maik. 4:21-25

¹⁶Nöö hën a taki möön taa: “Di Wöutu u Masa Gadu dë kuma wan faja e. Nöö na wan sëmbë o sëndë faja te a kaba, nöö a butëen a wan bungu dendu, nasö a soni basu. Ma a o butëen a wan heihei kamian ka hii dee sëmbë dë a di wosu sa si soni ku ën. ¹⁷Nöö te di limbo fëen kai ko dë, nöö na wan soni o fika tjubitjubi tee nöö sëmbë an o si ën e, nöö na wan soni sa danga tee an o sa ko a limbo.

¹⁸“Nöö un seti jesi be un jei bunu e, dee sëmbë. Biga di sëmbë di bi jei soni kaa, nöö a o sa jei möön hia. Ma di sëmbë di an kë jei seei, nöö di piki soni di a bi mëni taa a jei, hën a o toona lasi.”

Aki Masa Jesosi mbei de ko sabi ambë da famii fëen.

Mat. 12:46-50; Maik. 3:31-35

¹⁹Wan daka hën Masa Jesosi dë a wan wosu ta lei sëmbë. Te wan pisi hën hën mama ku dee baaa fëen ko u ko luku ën, ma dee sëmbë bi hia a di kamian tee de an sa feni

pasi u go dou nëen. ²⁰Nöö hën wan sëmbë go taki da Masa Jesosi taa: “Mësitë o, i mama ku dee baaa fii ko a i aki. De dë a döö dë, nöö de kë si i.”

²¹Hën a taa: “Sö nö baa? Wë nöö dee sëmbë i si mi ku de dë aki, nöö de da mi mama ku mi baaa e. Wë biga dee sëmbë dee ta jei Gadu buka ta piki ën, de da mi bëë kaa.”

Aki Masa Jesosi mbei di ventu ku di wata ko kötö.

Mat. 8:23-27; Maik. 4:35-41

²²Wan daka hën Masa Jesosi ku dee bakama fëen dë a wata bandja dë, hën a taki da de taa: “Un boo subi a boto koti wata go a di oto së banda ala.” Nöö hën wante hën de subi a boto tuusi go a mindi wata.

²³Nöö hën Masa Jesosi go kandi ta duumi.

Hën de nango te wan pisi, hën wan gaan ventu ko ta seki di wata tee di boto ta biinga seei u singi.

²⁴Hën de go kai ën weki taa: “Masa hesi, hopo ooo, hopo! Woo dëdë a wata tuu kaba!”

Nöö hën Masa Jesosi hopo, nöö hën a gandji da di wata ku di ventu. Nöö hën wantewante dë hën di wata ku di ventu tuu ko kötö piii.

²⁵Nöö hën Masa Jesosi hakisi de taa: “Dee sëmbë aki, andi mbei un fëëë sö? Naasë di biibi fuunu dë? [Wan sabi taa mi ku unu dë aki nöö?]”

Ma nöö fa a du dë, nöö a foondo de te de ko fëëë. Hën de ta hakisi de na de taa: “Wë ambë seei da di sëmbë aki, dee sëmbë? Biga ventu ku wata tuu ta piki ën buka.”

Aki Masa Jesosi puu wanlō hia taku soni a wan sēmbē liba.

Mat. 8:28-34; Maik. 5:1-20

²⁶Nöo baka u di dē, hēn Masa Jesosi ku dee bakama fēēn nango teefa de go tjökö a di pisiwata u dee Galasēni sēmbē, leti a oto banda u Galilea dē.

²⁷⁻²⁹Nöo di a nango a tela, hēn wan sēmbē u di köndē ko miti ku ēn. Di lö sēmbē dē, a abi wanlō hia taku soni nēēn liba, nöo de dē nēēn liba longi kaa. An ta bisi koosu a sinkii, an ta libi a wosu, an ta libi seei kumafa libisēmbē ta libi möön, ma a ta dē fēēn a dee sitonu baaku ka de ta bei dēdē. Dee sēmbē u di köndē mbei möiti a hii fasi te de wei. De ta tai ēn ku bui, ma a ta booko dee bui kölökölō seei lusu puu, nöo dee taku soni nēēn liba ta hai ēn ta tja go a dee sabana kamian. Na tide oto de ta penēēn sō.

Nöo hēn di a si Masa Jesosi, nöo hēn a kai olo tuwēēn seepi a goon a Masa Jesosi fesi. Nöo hēn a taa: “Jesosi, i di Mii u di Möön Hei Gadu a liba, andi mi ku i abi? I ko aki fii ko pena mi nö? Mi begi i, na sitaafu mi e!” Biga Masa Jesosi bi bai ēn kaa taa a musu kumutu a di sēmbē liba.

³⁰Nöo hēn Masa Jesosi hakisi ēn taa: “Un nē fii?”

Hēn a taa: “Mi da A-Hila-Möön-Hii.” Biga de bi dē hia te sēmbē an sa konda de.

³¹Nöo hēn de begi Masa Jesosi fa an musu tuwē de go a di sitaafu kamian u de eti. ³²Nöo wanlō hagu bi dē a wan kuun bandja ta pii soni

ta njan. Nöo hēn dee soni taa be Masa Jesosi da de pasi fu de go a dee hagu dē. Nöo hēn a taa: “Un go!”

³³Nöo hēn de kumutu a di womi, hēn de go a dee hagu. Nöo fa u ta taki aki, hēn dee hagu kumutu kule gililili go kai a wata djulululu dēdē fiaa.

³⁴Hēn dee sēmbē dee bi ta luku dee hagu, hēn de kule go a ganda go paaja di buka te dou a hii kamian u di köndē dē tuu taa sō wan soni de si. ³⁵Nöo hēn hii dee sēmbē tuu booko kumutu a dee kamiankamian ko luku andi pasa. Nöo hēn de go si di womi di dee soni bi dē nēēn liba dē, sindosindo a Masa Jesosi bandja a goon dē pii. A dē ku koosu a sinkii, ku ēn bumbuu fusutan. Nöo hēn de tuu ko fēēē.

³⁶Nöo hēn dee sēmbē dee bi si di soni, hēn de konda da dee otowan fa Masa Jesosi bi puu dee soni a di sēmbē liba. ³⁷Nöo hēn di fēēē de fēēē dē, hēn mbei hii dee sēmbē u di pisiwata dē begi Masa Jesosi taa, gaantangi be a kumutu a di köndē u de go. Nöo hēn Masa Jesosi subi a di boto faa go.

³⁸Nöo hēn di sēmbē di Masa Jesosi bi puu dee soni nēēn liba naandē, hēn a taki da Masa Jesosi taa a kē go ku ēn.

Ma Masa Jesosi taki dēēn taa: ³⁹“Wē, nōnō, mati. Toona go a i köndē, nöo i go konda da dee sēmbē kumafa Gadu du i bunu tjika.”

Hēn di sēmbē piki, nöo hēn a go nēēn köndē go ta paaja di buka ta konda da hii sēmbē di bunu di Gadu du ēn.

⁴⁰Hën Masa Jesosi ku dee bakama fëen toona koti go a di oto sê banda ka de bi kumutu. Nöo di de go dou, nöo hën dee hia sêmbê bi sai dë wai ku de, biga de bi dë ta luku Masa Jesosi faa toona ko.

Aki Masa Jesosi heepi wan mujëe ku wan mujëe mii.

Mat. 9:18-26; Maik. 5:21-43

⁴¹Nöo a di ten dë seei, hën wan hedima u keiki de kai Jailusi ko a Masa Jesosi. Nöo hën a tjökö kini a goon nëen fesi begi ën taa gaantangi be a ko nëen wosu.

⁴²Biga a abi wan kodo mujëe mii fëen tö nöo a abi tuwalufu jaa, ma nöo a siki seei tee a dë a dëdë ku libi maun.

Nöo hën Masa Jesosi piki ën taa, “Söo. Wë antoobi, mati. Un boo go.”

Nöo hën de tei pasi nango, nöo hën wanlô hia sêmbê ta waka ku ën ta peetëen seei tee na soni.

⁴³Nöo di juu dë, hën wan mujëe bi sai a di köndë naandë, a bi dë ku wan siki tuwalufu jaa longi kaa, soni ta kule nëen an ta tapa möönsö. A go a data seei te a wei, ma an sa ko bunu möönsö. ⁴⁴Hën di a jei taa Masa Jesosi ko dë, nöo hën wë a waka saapisaapi nëen baka go panjëen a dee jëkëjêkë u di koosu buka fëen. Nöo hën wante, hën a ko bunu kaa.

⁴⁵Ma nöo hën Masa Jesosi bia hakisi taa: “Ambê panjan mi?”

Nöo hën de tuu ta piki taa: “Na mi.” Disi taa: “Na mi.” Disi taa: “Na mi.”

Nöo hën Petuisi taa: “Wë Masa, luku fa dee sômëni hia sêmbê ta peeta i aki. Nöo unfa joo du sabi ambê panjan i?”

⁴⁶Hën Masa Jesosi taa: “Aai, ma seei mi sabi taa wan sêmbê panjan mi. Biga mi fii wan kaakiti kumutu a mi sinkii go kula wan sêmbê.”

⁴⁷Nöo hën di mujëe si taa wë di soni an sa tjubi möön. Nöo hën a ko ku panta seei ko tjökö kini a goon a Masa Jesosi fesi a hii dee sêmbê wojo dë. Nöo hën a konda hii soni dëen, andi mbei a waka ko panjan di koosu jëkëjêkë fëen, ku fa a ko bunu. De tuu a pii konda dëen.

⁴⁸Nöo hën Masa Jesosi taa: “Mujëe, na fëee möön e. Di biibi fii aki, nöo a heepi i kaa. Go fii a i wosu ku piizii.”

⁴⁹Nöo di juu dë seei, hën wan u dee sêmbê u di hedima u keiki di bi ko kai Masa Jesosi faa ko kula di mujëe mii fëen dëen, ko dou. Hën a taki dëen taa: “Mati, gaan soni. An dë fii mbei di Mësitë ko möön e, biga di mii fii dëdë kaa.”

⁵⁰Ma nöo hën Masa Jesosi seei taki da di tata u di mii taa: “Na fëee e, mati. Hoi di biibi fii a mi liba nöömö, nöo joo si. Di mii fii o toona ko bunu.”

⁵¹Nöo hën de nango te de go dou a di wosu. Nöo Masa Jesosi an kè oto sêmbê go ku ën a di wosu ka di mii dë möön leki Johanisi, Petuisi, Jakobosi, ku di mii tata ku ën mama nöo.

⁵²Nöo di a go dou a di wosu dendu, hën a taki da dee sêmbê dee ta bai ta këe naandë taa be de an këe möön. Wë biga di mii na dëdë a dëdë, duumi a ta duumi. ⁵³Nöo hën de lafu ën mbei ën fa, biga de bi sabi tuutuu taa di mii dëdë.

⁵⁴Nöo hën a pasa go dou a di mujëe mii. Nöo hën a panjëen a

maun, hèn a kai èn taa: “Mujëe mii, hopo e.”

⁵⁵Nöö hèn wantewante dë, hèn di mujëe mii weki hèn a hopo. A libi baka. Nöö hèn Masa Jesosi taa be de dëen soni u njan.

⁵⁶Nöö di soni foondo di mama ku di tata u di mii te na soni. Ma Masa Jesosi taki da de taa: “Di soni i si pasa aki, nöo wan musu taki èn da sëmbë e.”

Aki Masa Jesosi manda dee bakama fëen go a dee köndëköndë.

Mat. 10:5-15; Maik. 6:7-13

9 A baka u di dë, hèn Masa Jesosi kai dee tuwalufu bakama fëen ko nëen. Hèn a da de kaakiti ku taki fu de ta jaka dee gadu ta puu a sëmbë hedi. Söseei a da de kaakiti tu u de ta kula hii sootu pei siki u sëmbë. ²Nöö hèn a manda de u de go ta lontu a dee pepei köndë ta konda da sëmbë taa Masa Gadu ta hopo di Njunjun Tii fëen fa u dë aki. Nöö söseei tu de musu kula dee sikima ko bunu.

³Hèn a taki da de taa: “Fa woon go aki, nöo wan musu tja soni go ku unu e. Wan musu tja wakatiki. Wan musu tja saku. Wan musu tja njanjan. Wan musu tja möni. Nöö dee koosu dë a unu sinkii dë, nöo ku de nöo un musu go. ⁴Nöö te wan sëmbë hoi unu nëen wosu, nöo naandë un musu dë fu tee un kumutu a di köndë dë.

⁵“Nöö te un go a wan köndë, nöo te de an kë haika di buka fuunu, nöo un musu feki di sandu u di köndë di bi peka a unu basufutu puu tuwë da de e, be a fika kuma wan maaka taa un bi konda di buka

da de ma de an bi këen. Nöö a fika da de.”

⁶Nöö hèn de go. De ta waka a dee köndëköndë ta konda di Bunu Buka u Masa Gadu ta kula sëmëni sikima.

Aki lei fa dee soni u Masa Jesosi ta danga Könu Helodi.

Mat. 14:1-12; Maik. 6:14-29

⁷Di juu dë, hèn Könu Helodi, di ta tii Galilea Köndë, ko jei hii dee soni Masa Jesosi ta du. Nöö a toobi èn tee na soni, biga de an sabi ambë ta du dee soni dë. So sëmbë taa wë Johanisi di Dopuma di di könu bi kii, hèn hopo baka a dëdë ko ta du dee soni.

⁸So sëmbë taa di fesiten tjabukama u Masa Gadu de kai Elia hèn toona ko, ee nasö wan u dee oto awoo fesiten tjabukama hèn weki baka.

⁹Hèn Könu taa: “Wë Johanisi miseei bi kii, nöo ma sabi ambë da di sëmbë dë.” Nöö hèn a ta mbei möiti nöömö faa musu si èn.

Aki Masa Jesosi da feifi dusu sëmbë soni u njan.

Mat. 14:13-21; Maik. 6:30-44; Joh. 6:1-14

¹⁰Nöö hèn a baka wan pisiten, nöo hèn dee tjabukama toona ko a Masa Jesosi, hèn de konda dëen fa soni bi waka di de tja di Buka go a dee köndëköndë. Nöö hèn Masa Jesosi tei de, nöo hèn de ku èn go a wan sabana kamian zuntu ku wan köndë de kai Betisaida, de wanwan.

¹¹Nöö di lanti jei taa Masa Jessosi go a di kamian dë, nöo hèn de faakëen. Nöö di a si de, hèn a kisi de ku wai. Nöö hèn a ta konda da de kumafa Masa Gadu ta hopo di Njunjun Tii fëen fa u dë aki. Hèn a ta kula dee sikima u de tu.

¹²Nöo hën de de te di sapate buka, hën dee bakama u Masa Jesosi ko nëen. Hën de taki deën taa: “Masa o, fa u de a di kamian aki, nöo a lati kaa. Nöo na fii manda dee sëmbë go nö, be de go a dee boiti ku dee köndë dee de a zuntu aki go suku soni u njan ku kamian u duumi.”

¹³Nöo hën Masa Jesosi taki da de taa: “Wë nönö, wan musu mbei dee sëmbë go e. Un da de soni u njan.”

Hën de taki deën taa: “Wa abi soni u njan aki möön leki feifi bëë ku tu fisi tö. Ee na i kë fuu go bai soni u njan da de, ma de hia e!”

¹⁴Nöo hën Masa Jesosi taki da de taa: “Wë un mbei dee sëmbë sindo a hiphipi u feifiteni sö te dou.” Biga dee sëmbë bi de kuma feifi dusu womi sö bifö i abi mujëë ku mii.

¹⁵Nöo hën dee bakama go seeka dee sëmbë buta te de kaba. ¹⁶Nöo hën Masa Jesosi hopo wojo a liba, nöo hën a da Masa Gadu tangi. Hën a booko dee bëë ku dee fisi pisipisi, hën a da dee bakama fëen. Nöo hën de tja go paati da dee sëmbë, ¹⁷hën de njan tee bëë u de fuu. Nöo hën dee bakama go pii dee pisi dee fika te de kaba, de fuu tuwalufu gaan manda.

Aki Petuisi taki ambë da Masa Jesosi.

Mat. 16:13-19; Maik. 8:27-29

¹⁸Wan daka möön, hën Masa Jesosi go de a wan kamian hën wanwan ta begi. Te wan pisi hën dee bakama fëen ko nëen, hën a hakisi de taa: “Wë fa mi ku unu ta waka ta lontu aki, ambë lanti ta taki taa mi de? Andi u mi de ta pakisei?”

¹⁹Hën de taa: “Wë u ta jei de ta taki taa i da Johanisi di Dopuma di de bi kii, hën toona weki. So sëmbë taa i da Elia, di fesiten tjabukama u Masa Gadu, hën toona weki ko a goonliba baka. Ee nasö wan u dee oto fesiten tjabukama kuma ën, hën toona weki. Sö de ta mëni.”

²⁰Nöo hën Masa Jesosi hakisi de taa: “Wë unu wë, fa mi ku unu ta waka ta lontu aki, ambë un mëni da mi?”

Nöo hën Petuisi piki ën taa: “Masa o, i da di Paamusi Könu e, di Keesitu di Gadu bi paamusi taa a o manda ko da u ƒfaa heepi u.” ²¹Nöo hën Masa Jesosi bai de taa de an musu konda di soni de da na wan sëmbë.

Aki Masa Jesosi ta konda da de kumafa de o kii ën.

Mat. 16:20-28; Maik. 8:30-9:1

²²Nöo hën a taki da de taa: “Un haika e, dee sëmbë. Mi di ko de Libisëmbë Mii aki musu tja sëmëni sitaafu e. Fa dee Gaan Womi ku dee Gaan Begima ku dee Sabima u Wëti sai de, de an de a mi du nöo de o tja mi go kii. Ma a di u dii daka fëen nöo mi o toona weki baka a de de e.”

Sö Masa Jesosi taki da de te a kaba.

Aki Masa Jesosi konda da de fa de musu du bifö de sa waka nëen baka.

²³Hën a taki da de möön taa: “Ee wan sëmbë i kë ko a mi baka, nöo dee du fii an musu hati i fii disa e. Nöo hiniwan daka i musu ta tja di sitaafu di o ta miti i fu di i ta waka a mi baka, leti kumafa wan sëmbë

ta tja wan lakpa pau u de pekëen kii. ²⁴Biga ee wan sëmbë i ta suku fii hoi i libi ku dee du fii, nöö ja o feni ën kumafa i kë möönsö e. Ma di sëmbë di hopo ën seei ku telu da mi, nöö hën o feni ën kumafa a kë. ²⁵Wë biga ee wan sëmbë i feni hii bunu u di goonliba aki tuu ma i dëdë go a didibi faja, nöö andi i wini? „Nëen da i sei i hedi bai kaapusa nöö?”

²⁶“Biga ee wan sëmbë sen ta kisi i fii piki taa i nama ku mi ta tei dee lei u mi a goonliba aki, nöö söseei tu te mi go te mi ko u mi ko tei di kōnu bangi u mi, nöö sö sen o kisi mi da i tu. Biga wan daka o dou di mi o ko ku di gaan waiti u mi ku di u mi tata, ku di u dee basia u Gadu Köndë ala tuu. Nöö di juu dë, sen o kisi mi tu fu mi nama ku di sëmbë naandë.

²⁷“Nöö dee sëmbë, un haika bunu e. Fa mi ta fan ku unu aki, nöö so u dee sëmbë dë aki an o dëdë bifö de o si fa Masa Gadu o hopo di Njunjun Tii fëen.”

Aki Masa Jesosi ko tooka a dee bakama fëen wojo.

Mat. 17:1-8; Maik. 9:2-8

²⁸A baka u aiti daka fu di Masa Jesosi taki dee oto dë, nöö hën a tei Johanisi ku Petuisi ku Jakobosi go a wan kuun liba go ta begi. ²⁹Nöö di a ta begi tee wan pisi, nöö hën fesi fëen ko tooka. Dee koosu nëen sinkii tuu ko ta sëndë kuma te Gadu ta koti faja.

^{30,31}Te wan pisi, hën tu sëmbë ko naandë ko ta fan ku Masa Jesosi. Dee sëmbë dë seei sinkii ta sëndë te na soni tu, kumafa dee sëmbë

ta libi a Masa Gadu Köndë sinkii ta sëndë. Nöö fa de ko ta fan ku ën naandë, de dë wanlö fesiten tjabukama u Masa Gadu dee bi dëdë gaanduwe kaa. Wan de kai Mosesi, wan da Elia. De ko ta fan ku Masa Jesosi u di wooko di Masa Gadu bi mandëen ko a goonliba faa du. Biga de ta taki soni u di fa a o dëdë a Jelusalen.

³²Di juu dë, nöö Petuisi ku dee otowan fëen bi ta duumi. Te wan pisi, nöö hën de weki. Nöö hën de bia luku, de si Masa Jesosi sinkii ta sëndë seei, nöö de si de tu sëmbë tu dee ku hën ta fan dë.

³³Nöö hën di de tu sëmbë o toona go, nöö hën Petuisi taa: “Wë Masa o, a suti fa u dë aki. Nöö ee i kë, nöö u sa mbei dii tjëkëliba, wan fii, wan u Mosesi, ku wan u Elia.” (Ma wë fa Petuisi ta fan dë seei, nöö a dë kuma an saandi a ta taki e.)

³⁴Nöö an kaba u fan seei, hën de si wan bundji saka zaaa ko tapa de. Nöö dee bakama ko fëëë. ³⁵Nöö hën de jei wan töngö a di bundji dendu taa: “Di sëmbë aki sö, hën da di Womi Mii u mi di mi tei manda ko a goonliba. Nöö hën fuun musu haika e.”

³⁶Nöö di de jei di fan sö kaa, hën de ko si taa Masa Jesosi wanwan tö nöö fika naandë.

Nöö sö wan soni dee sëmbë si pasa e. Ma nöö fa de si ën seei, ma de an kondëen da na wan sëmbë möönsö di ten dë.

Aki Masa Jesosi puu wan soni a wan mii liba.

Mat. 17:14-21; Maik. 9:14-27

³⁷Di dobooko fëen, hën de kumutu a di kuun liba saka ko a

goon, nöö sömëni sëmbë ko miti ku de.

³⁸Nöö hën wan sëmbë a de mindi bai taa: “Mësitë, gaantangi, heepi mi ku di wan kodo womi mii u mi aki o. ³⁹Wan soni ta ko nëen liba, nöö a ta bai ta tuwëen a goon, nöö sukuma ta kumutu nëen buka. Ee fuu taki, an ta disëen möönsö. Möönmöön a ta kabëen a sösö. ⁴⁰Nöö mi bi begi dee bakama fii fu de puu ën da mi, ma de an sa puu ën.”

⁴¹Hën Masa Jesosi taa: “Huun? Andi seei mi feni a dee sëmbë u di ten aki maun? Fa mi ku de ta dë aki, de an ta biibi möönsö. Taangajesi nöö de abi sö. Fu un longi ten mi musu dë ku unu ta hoi pasensi da unu ufö woon biibi mi?”

Hën a taki da di sëmbë taa: “Tja di mii ko da mi aki.”

⁴²Nöö hën di sëmbë ta waka ta ko ku di mii a Masa Jesosi. Ma nöö de an dou seei, hën di soni kisi di mii tuwë a goon dobëen buta kakakaa.

Nöö hën Masa Jesosi bai ën taa, “Hetji pasa kumutu a di mii liba e!” Nöö hën a kumutu wante, di mii ko bunu. Nöö hën Masa Jesosi tei di mii hën a dëen tata.

⁴³Nöö di soni foondo dee sëmbë tee de taa: “Maingë, mi fëëë di kaakiti u Masa Gadu e! Aai, a a’ poosian tuu.”

Aki Masa Jesosi taki soni u di dëdë fëen möön.

Mat. 17:22-23; Maik. 9:30-32

Fa dee sëmbë ta fan dë, hën Masa Jesosi taki da dee bakama fëen taa: ⁴⁴“Un haika e, dee sëmbë. Mi o taki wan soni da unu aki, nöö un musu

hoi ën fu wan fëëkëtëen. [Fa i si dee sëmbë ta gafa mi aki seei,] ma wan ten o dou nöö de o tja Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki go sei da sëmbë fu de kii mi puu.”

⁴⁵Ma nöö di fan a fan dë, a dë wan foombo soni da dee bakama fëen. De an fusutëen möönsö, biga a dë wan tjubitjubi soni da de. Ma seei de bi fëëë u de hakisi ën andi da di soni.

Aki Masa Jesosi ta lei ambë da fesima.

Mat. 18:1-5; Maik. 9:33-37

⁴⁶Wë nöö di juu dë, hën wan gaan toobi hopo a dee bakama dendu. De ko ta hakisi deseei taa: “Undi fuu seei dë di möön hei wan a di wooko aki?”

⁴⁷Nöö hën Masa Jesosi saandi de ta pakisei, hën a go tei wan mii tja ko buta nëen bandja naandë. ⁴⁸Hën a taki da de taa: “Dee sëmbë o, un si di mii aki sö? [An dë wan hei sëmbë, ma tökusee] di sëmbë di ta tei [sö wan lagilagi sëmbë kuma] di mii aki fu mi hedi, nöö hën da a ta tei miseei tu. Nöö di sëmbë di ta tei mi, nöö hën ta tei di Sëmbë di manda mi ko aki.

“Nöö di sëmbë di a’ sakafasi te a ta butëen seei a hii dee otowan fëen basu, nöö hën da di möön hei sëmbë a Masa Gadu wojo e, dee sëmbë.”

Aki ta lei ambë ku Masa Jesosi dë a wan së.

Maik. 9:38-40

⁴⁹Nöö hën wan u dee bakama u Masa Jesosi de kai Johanisi taki dëen taa: “Masa, u bi si wan sëmbë

ta puu soni a sëmbë liba ku i në, ma di sëmbë dë an bi ta nama ku i kumafa u ku i nama aki. Nöo hën u tapëen taa be an musu du sö.”

⁵⁰Hën Masa Jesosi taa: “Wë nönö womi, wan musu tapëen e. Biga ee wan sëmbë an dë feantima fuunu, nöo hën da unu ku ën dë a wan së.”

Aki wan köndë an kë da Masa Jesosi kamian u duumi.

⁵¹Wë nöo di juu dë, Masa Jesosi ten ko zuntu faa toona go a Gadu Köndë ka a bi kumutu. Nöo di a sabi sö kaa, hën a buta taa a o go a Jerusalen. ⁵²Nöo hën a manda wantu u dee bakama fëen go a fesi u de go suku kamian u de duumi a pasi.

Nöo hën dee bakama fëen go te de go dou a wan u dee köndë u dee Samalia sëmbë, hën de go hakisi wanlö sëmbë dë kamian u de ku Masa Jesosi duumi.

⁵³Ma nöo dee sëmbë sabi taa a Jerusalen de nango, nöo hën mbei de piki de taa de aan kamian da de u de duumi. ⁵⁴Nöo hën dee sëmbë bia toona ko piki Masa Jesosi baka.

Nöo hën di Johanisi ku Jakobosi jei di soni, hën de hakisi Masa Jesosi taa: “Masa o, ja kë fuu kai faja kumutu a liba ko kaba dee sëmbë dë a sösö nö?”

⁵⁵Nöo hën Masa Jesosi bai de taa: “Nönö womi, un sooti pei pakisei da di dë? Un kaba ku dee soni dë!”

⁵⁶Nöo hën de pasa go suku kamian a oto köndë duumi.

Aki Masa Jesosi ta leti dee sëmbë kë waka nëen baka.

Mat. 8:19-22

⁵⁷Nöo fa de dë a pasi nango dë, hën wan sëmbë ko a Masa Jesosi

ko taki dëen taa: “Mi kë go ku i aluwasi naasë i nango.”

⁵⁸Hën Masa Jesosi piki ën taa: “Wë a bunu, ma i sabi nö? Dee mbeti abi baaku ka de ta kandi duumi, nöo söseei dee piki fou abi wosu tu. Ma Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki, ma abi kamian ka mi ta dë e. „Ma ee i kë sö, nöo i ko boo go.”

⁵⁹Nöo hën wan oto daka möön, hën Masa Jesosi kai wan womi faa musu ko dë bakama fëen. Hën di womi taa: “Antoobi, mi sa ko, ma mi kë begi i wan soni ufö. Mi kë dë te mi tata dëdë mi bei te mi kaba, nöo mi ko e.”

⁶⁰Hën Masa Jesosi taa: “Wë nönö womi, be dee sëmbë dee an dë a mi du bei dee dëdë sëmbë u de e. Ma ju, be i ko go ku mi go paaja di Buka, be sëmbë ko sabi taa Masa Gadu ta hopo di Njunjun Tii fëen fa u dë aki.”

⁶¹Nöo hën wan oto daka möön, hën wan womi taki da Masa Jesosi taa a kë ko bakama fëen. Ma a kë faa dëen pasi be a go da dee sëmbë fëen wosu adjoisi ufö a ko.

⁶²Nöo hën Masa Jesosi piki ën taa: “Aai, wë mi jei, ma i sabi nö? Ee wan sëmbë ta du wan wooko ku tu hati nöo di wooko dë an o ko bumbuu soni möönsö. Nöo ee wan sëmbë ta wooko a di lö fasi dë, nöo an bumbuu tjika faa ko dë wan wookoma a di Tii u Gadu dendu e.”

Aki Masa Jesosi manda wanlö hia bakama fëen u de go paaja di Buka.

10 Wan oto daka möön, hën Masa Jesosi kai sëbënteni-ku-tu u dee bakama fëen ko nëen. Nöo hën a manda de tu ku tu u de

musu go a dee pikipiki köndë ku dee gaangaan köndë ka hënseei bi pakisei faa musu go, be de konda da dee sëmbë taa Gadu ta hopo di njunjun tii fëën.

²Nöö hën a taki da de taa: “Un haika e, dee sëmbë. Di goon bigi nöö di njanjan lepi u koti, ma wookoma biti poi. Nöö un begi Masa Gadu e, faa puu hia sëmbë manda go a di wooko fëën.”

³Nöö hën a toona taa: “Fa mi ta manda unu aki, mi ta manda unu leti kuma sikafu mii nango a pëndë mbeti dendu. Ma un go nöö. Mi ta manda unu. ⁴Nöö fa woon go dë, wan musu tja möni e, wan musu tja saku. Nöö dee susu un tuusi a unu futu dë, nöö ku de nöö un musu go. Nöö te un nango, wan musu ta buuja ta da oto ku sëmbë a pasi.

^{5,6}“Nöö ee de kai unu a wan wosu fuun go duumi, nöö un musu begi da di sëmbë abi di wosu taa: ‘Masa Gadu musu dë ku i e.’ Nöö fa woon taki dë, nöö ee wan bumbuu sëmbë sai naandë di fiti u feni di bunu i begi dëen dë, nöö di bunu o tan a di wosu. Ma ee di sëmbë an fiti di lö bunu dë, nöö di bunu o toona ko a unu baka.

⁷“Nöö fa de o tei unu a di wosu dë, nöö naandë un musu tan e. Wan musu kumutu ku unu lai go libi a oto wosu. Nöö te de da unu soni u njan, nöö un musu njan mën. Sen an musu kisi unu. Biga wan wookoma musu feni hën paima fu di wooko di a ta du.

⁸“Nöö te un go a wan köndë nöö ee de kisi unu ku piizii, nöö di soni i si de seeka da unu fuun njan nöö hën un musu njan e.

⁹“Nöö un kula dee sikima dee sai a di köndë dë. Nöö un taki da hii dee sëmbë taa di ten kisi u Masa Gadu hopo di Njunjun Tii fëën awaa, nöö be de seeka u ko nëën.

¹⁰“Ma te un go a wan köndë, nöö ee dee sëmbë dë nëën an kë haika unu, nöö un musu go taanpu a sitaati u di köndë, nöö un taki da de taa:

¹¹“Di doti u di köndë aki di bi peka a u futu, nöö u feki ën puu tuwë disa da unu e, kuma wan maaka taa Masa Gadu o sitaafu unu. Biga u bi ko fuu konda da unu taa Masa Gadu ta hopo di Njunjun Tii fëën fa u dë aki, ma wan këën. Nöö di hebi fëën fika da unu e. U, u nango.’ ”

¹²Nöö hën a toona taki möön taa: “Nöö un musu sabi taa a di daka di Masa Gadu o kuutu hii mundu, nöö di sitaafu di köndë dë o kisi o möön hogi möön leki di hogi köndë de kai Sodom bi kisi e.”

Aki Masa Jesosi bai helu da wanlö köndë.

Mat. 11:20-24

¹³Nöö hën Masa Jesosi taa: “Mi bai helu da un dee sëmbë ta libi a Kolazin ku dee u Betisaida e. Wë biga ee dee köndë de kai Sidon ku Tilusi bi si dee gaan foombo wooko dee mi ta du a unu mindi aki, nöö de bi o bia de libi gaanduwe kaa. Di hogilibi u de bi o hati de tee de bi o bisij djodjo go sindo a goon ta tuwë sindja a de sinkii. Sö a bi o hati de tjika. Ma un dee sëmbë u Kolazin ku Betisaida si dee foondo wooko u mi, ma töku wan a’ toobi möönsö fuun disa dee hogilibi fuunu.

¹⁴“Nöö hën mbei mi taki taa tee Masa Gadu o kuutu goonliba, nöö

di sitaafu woon kisi o hogi möön di Sidon ku Tilusi o kisi.

¹⁵“Nöö un dee sëmbë u

Kapenaumi tu, unfa un mëni? Un mëni taa di hei fuunu aki o tja unu go a Gadu Köndë nõ? Nönö e, na seei. Ma a didibi faja a o tja unu go! Biga mi ko a unu ma wan tei di lei u mi u soni möönsö.”

¹⁶Nöö hën Masa Jesosi taki da dee bakama fëen taa: “Ee wan sëmbë ta piki unu buka, hën da a ta piki di buka u mi kaa. Ma ee wan sëmbë an tei unu, nöö hën da an tei mi tu, söseei an tei di Sëmbë di manda mi ko aki tu.”

Aki Masa Jesosi ta lei dee bakama fëen andi de musu wai da.

¹⁷Nöö hën de sëbënteni-ku-tu bakama u Masa Jesosi go tefa de toona ko, nöö de ta wai seei. De taki dëen taa: “Masa o, fa u go dë, nöö dee gadu bi saka a u basu seei, di u tei di në fii bai de.”

¹⁸Hën Masa Jesosi taki da de taa: “Awa, sö de o saka da unu tuu.” Biga miseei bi si fa di kaakiti u didibi bi booko saka gaanduwe kaa. Mi si ën, a kumutu a liba ala pasa a mi wojo valau sö, kuma liba koti faja go a goon. Nöö fa dee gadu saka a unu basu dë, nöö sö de o ta saka.

¹⁹“Biga mi ta da unu makiti a di gaan felantima fuu liba e, ku hii dee hogi soni dee a o manda ko a unu, te dou ku sindeki ku kukutulabu tuu. De an o sa du unu hogi.

²⁰“Ma tökuseei na fu di soni dë hedi un musu ta wai e. Na fu di dee gadu ta saka a unu basu mbei un musu ta wai tu. Ma un musu ta wai

seei fu di un sabi taa në fuunu dë sikifisikifi a Masa Gadu Köndë ala.”

Aki Masa Jesosi konda da dee bakama fëen kumafa de abi bunuhedi tjika.

Mat. 11:25-27, 13:16-17

²¹Nöö hën di Akaa u Gadu mbei Masa Jesosi ko wai tee na soni. Hën a taa: “Masa Gadu, gaantangi fii o. I da Masa u liba ala ku goonliba aki tuu. Nöö mi da i tangi u di a dë taa i tjubi dee soni fii da dee könima ku dee sabisonima u di goonliba aki te de an sa sabi de möönsö. Nöö hën i toona mbei dee lagilagi sëmbë aki dee ta piki i buka, ko sabi de. Aai Taata, gaantangi fii e. Biga sö i feni ën taa a bunu. Wë nöö i bigi e, Taata.”

²²Hën a taa: “Dee sëmbë o, mi Tata buta hii soni a mi maun e. Nöö na wan sëmbë sabi kaba u di Mii boiti di Tata nöö. Söseei na wan sëmbë sabi kaba u di Tata tu boiti di Mii nöö, ku di sëmbë di di Mii kë faa ko sabi ën.”

²³Nöö hën a bia luku dee bakama fëen, nöö hën a taki da de taa: “Un dee sëmbë aki, un abi bunuhedi e, fu dee soni dee un ta jei ku dee un ta si aki. ²⁴Biga sëmëni u dee fesiten tjabukama ku dee könu tuu bi hangì u de si dee soni un ta si aki. De bi hangì tu u de jei dee soni dee un ta jei aki, ma de an bi sa jei de.”

Aki Masa Jesosi konda di oto u wan bunuhati Samalia sëmbë.

²⁵Te wan daka, hën wan u dee sabima u wëti hopo go a Masa Jesosi u go poobëen luku. Nöö hën

a hakisi ën taa ee andi faa musu du te nöö a sa feni di teego libi u Masa Gadu.

²⁶Hën Masa Jesosi hakisi ën taa: “Andi sikifi a Gadu Buku? Andi i ta lesi nëën?”

²⁷Hën a taa: “Wë mi ta lesi taa i musu lobi Masa Gadu ku hii i hati ku hii i akaa ku hii i taanga ku hii pakisei fii. Nöö i musu lobi di otowan fii leti kumafa i lobi i seei.”

²⁸Nöö hën Masa Jesosi taa: “Wë fa i piki dë, nöö i piki bunu. Sö fii libi tuu, nöö joo dou a Masa Gadu Köndë.”

²⁹Ma di di womi si taa di soni a hakisi dë nëën a feni, hën a toona hakisi Masa Jesosi taa: “Wë ambë da di otowan u mi di mi musu lobi kuma miseei?”

³⁰Nöö hën Masa Jesosi tei wan oto konda dëën. A taa: “Wan sëmbë bi kumutu a Jelusalen nango a Jelikou. Nöö hën a nango te wan pisi, hën wanlö fufuuma ko kisi ën panjan. Hën de fon mën te a fon. Hën de tei dee soni fëën dee a bi tja tuu, te kisi ku dee koosu dee bi dë nëën sinkii. Hën de disëën a goon dë a dëdë ku libi maun, hën de go u de.

³¹“Nöö hën a sai dë te wan pisi, hën wan u dee begima di ta wooko a Masa Gadu Wosu ko ta pasa. Nöö di a si di womi a goon dë, hën a koti lontu a oto së pasa go fëën.

³²“Nöö a baka u di dë, hën wan u dee bakamii u Leifi di ta wooko a Masa Gadu Wosu ko ta pasa tu. Nöö di a ko si di womi a goon dë, hën a luku ën diin te a kaba. An du wan wojo soni möönsö. Hën a koti lontu a oto së pasa go fëën.

³³“A baka fëën hën wan Samalia sëmbë ko ta pasa dë tu. Nöö di a si di womi a goon naandë, nöö hën tjali fëën kisi ën te a taa: ‘Wë di sëmbë aki, [fa u ku dee lö sëmbë aki dë feanti seei, ma tjali fëën kisi mi, nöö ma sa disëën aki go. Mi musu heepi ën.’

³⁴“Nöö hën a go a di womi go lobi deesi a dee koti buka fëën hën a tai de te a kaba. Hën a hopo ën buta a di mbeti fëën liba, hën a ta tjëën te a wan lantiwosu. Nöö naandë a go sölugu ën.

³⁵“Nöö di mamate hën a hopo, nöö hën a go a di sëmbë di abi di wosu. Nöö hën a tei möni, hën a dëën. Hën a taki dëën taa: ‘Womi o, gaantangi baa, luku di sëmbë aki bunu da mi, nöö ee di möni an tjika nöö te mi toona nöö mi o paka i dou.’” Sö wan oto Masa Jesosi taki te a kaba.

³⁶Nöö hën a bia hakisi di womi di bi ko nëën dë taa: “Wë mati, andi i pakisei u de dii sëmbë naandë? Undi u de libi ku di womi kuma di otowan fëën di a ta lobi kuma hënseei?”

³⁷Hën di womi taa: “Wë misikuma di sëmbë di bi a’ tjalihati fëën dë.”

Hën Masa Jesosi taa: “Wë nöö i piki bunu. Nöö i go e, nöö i libi kumafa di womi dë libi dë.”

Aki Masa Jesosi dë a Maita ku Malia wosu.

³⁸Nöö di Masa Jesosi ku dee bakama fëën dë a pasi nango [a Jelusalen dë,] te wan pisi hën de go dou a wan köndë. Nöö hën wan mujëë de kai Maita kai ën faa ko nëën wosu. Nöö hën a go.

³⁹Wë nöö Maita bi abi wan sisa fëen de ta kai Malia. Nöö fa Masa Jesosi ko a de dë, hën Malia go sindo leti nëen fesi a goon naandë ta haika dee soni a ta taki.

⁴⁰Ma Maita bi dë ku bookohedi ta seeka soni u njan da Masa Jesosi ku dee bakama fëen. Hën de dë te wan pisi, an sa tjëen möön. Nöö hën a fan ku Masa Jesosi taa: “Masa o, ja si nö? Fa i si i ko aki, nöö hën Malia disa mi wanwan tö fu mi seeka hii soni da unu. Ja sa mandëen fa a ko heepi mi nö?”

⁴¹Hën Masa Jesosi piki ën taa: “Wë Maita o, mujëë, haika e. I dë ku gaan pakisei ta booko hedi a sëmëni soni.

⁴²Ma wan soni nöö dë fanöudu e, mujëë. Fa i si Malia ko sindo ta haika mi aki, nöö hën du di möön bunu soni, nöö ma o puu ën nëen.”

**Aki Masa Jesosi lei dee bakama fëen
fa u de begi Gadu.**

Mat. 6:9-13, 7:7-11

11 Wan daka hën Masa Jesosi bi dë a wan kamian ta begi. Hën a begi teefa a kaba, nöö hën wan u dee bakama fëen hakisi ën taa: “Masa o, andi mbei ja sa lei u fa fuu begi tu, kumafa Johanisi lei dee bakama fëen?”

²Hën a taki da de taa: “Antoobi. Mi o lei unu. Te woon begi, nöö sö fuun musu taki:

Ke, u Tata a liba, hii sëmbë musu lesipeki i e.

De musu sabi taa i dë bumbuu limbolimbo.

U begi taa di Tii fii musu paaja a hii goonliba.

³Nöö u begi i fii da u dee soni u abi fanöudu fuu pasa u libi tide.

⁴Nöö u begi i tu, be i puu u a bëë u dee hogi dee u ta du, leti kumafa u seei ta puu dee otowan fuu a bëë fu dee hogi de ta du u.

Nöö u begi i taa na disa u da dee soni dee sa hai u tja go a di së u hogi e.

Sö fuun ta begi e, dee sëmbë.”

^{5,6}Hën a toona taki da de taa: “Ee wan sëmbë i a’ wan bunu mati, nöö hën wan sëmbë ko a i a mindi ndeti, nöö joo go a di mati fii. Nöö joo taki dëen taa: ‘Mati, gaantangi baa, mi ko begi i soni. Wan mati u mi kumutu a kamian ko a mi, nöö ma a’ sondi u njan fu mi dëen. Gaantangi, juu mi dii bëëë.’

⁷“Nöö di sëmbë o piki i taa: ‘Haika, na toobi mi a di juu aki e. Mi söötö döo go kandi kaa. Mi ku dee mii u mi dë a kamba aki, de ta duumi. Ma sa hopo go tei bëëë da i möön e.’ Ma nöö fu di di fuka fii bigi, nöö joo ta naki di döo kodo ta begi ën nango nöömö.

⁸“Nöö mi taki e, kandë an o jabi di döo da i fu di un dë mati hedi. Ma fu di i ta naki di döo nëen hedi nöömö te an sa feni pasi duumi, nöö hën mbei a musu hopo tei di bëëë da i kuma di mëni i abi fanöudu.

⁹“Fëen mbei mi taki da unu taa i musu ta begi Masa Gadu nöömö e, nöö a o da i di soni di i ta begi ën. I musu ta suku di soni i abi fanöudu nëen, nöö joo feni ën. I musu ta naki di döo fëen, nöö a o jabi ën da i. ¹⁰Biga di sëmbë di ta begi ën, nöö hën a ta da. Di sëmbë di ta suku nëen, nöö hën o feni. Nöö di sëmbë di ta naki di döo fëen, hën a o jabi ën da.

¹¹“Wë nöö fa un dë aki, ee di mii fii pidi i wan pisi fisi nöö i sa tei wan sindeki pisi dëen nō? Na seei. ¹²Nöö ambë dë a unu mindi aki tu di o tei kukutu labu da hën mii ee a pidi i obo. Nönö, sëmbë an dë e.

¹³“Wë nöö fa un ta du hogi so juu seei, ma un sabi taa un musu da dee mii fuunu bumbuu soni, wë nöö unu Tata a liba wë? An sa da unu di Akaa fëen tu nō, te un ta begi ën.”

Aki Masa Jesosi ta taki soni fëen ku dee didibi.

Mat. 12:22-30,43-45; Maik. 3:20-27

¹⁴Te wan oto daka möön, hën Masa Jesosi puu wan soni bi dë a wan womi liba. Di soni bi tapa di womi buka nöö di Masa Jesosi jakëen puu, nöö wantewante a ko ta fan bumbuu baka. Nöö di soni foombo hii sëmbë.

¹⁵Ma seei so u dee sëmbë kosi Masa Jesosi. De taa: “Fa i si a ta puu dee soni a sëmbë liba aki, nöö na ku wan oto kaakiti möönsö, ma ku di kaakiti u di hedima u dee didibi de kai Belisabo, ku ën wë a ta du ën e.”

¹⁶Nöö hën wanlö sëmbë sai dë kë poobëen luku. Hën de hakisi ën taa: “Wë dee soni dee i ta du aki, nöö ee i da sëmbë u Masa Gadu tuu, nöö lei u wan maaka be u sa sabi taa Gadu dë ku i tuu.”

¹⁷Ma Masa Jesosi sabi fa de ta pakisei taa na sëmbë u Gadu a dë, ma a dë sëmbë u didibi. Nöö hën a taki da de taa: “Hiniwan köndë di hopo ta feti ku ën seei, nöö an sa tan e. A o booko. Söseei hiniwan famii di hopo ta feti ku ën seei o kaba a sösö tu.

¹⁸“Wë nöö ee dee didibi hopo ko ta feti ku deseei, nöö unfa i mëni de o du? Na kaba de o kaba a sösö nō? Didibi sa jaka dee otowan fëen go nō?

“Wë nöö di un bai taa ku kaakiti u di hedima fu dee didibi mi ta puu dee otowan fëen, ¹⁹nöö dee sëmbë fuunu dee ta puu soni a sëmbë liba wë? Ambë kaakiti de tei ta du ën? Biga di wan puu nöö u tuu ta puu de. Nöö naandë a o waka mbei dee sëmbë fuunu seei o da unu adjabëë.

²⁰“Nöö un mëni unu seei ku dee lö pakisei dë e. Biga ku di kaakiti u Masa Gadu wë mi ta du dee soni aki. Wë nöö di mi ta du de ku di kaakiti u Masa Gadu, nöö hën da Gadu hopo di Njunjun Tii fëen a unu mindi awaa.”

²¹Hën a toona taki da de möön taa: “Un haika. Solanga wan taanga sëmbë dë fëen seekaseeka ku ën feti lai ta luku ën wosu, nöö na wan kodo sëmbë seei sa ko fufuu soni fëen tja go e. ²²Ma te wan oto sëmbë ko di taanga möön hën, nöö a o sa ko kisi ën panjan feti ku ën tee a wini ën. Nöö a o tei hii dee feti lai fëen dee a bi ta mëni u heepi ën seei, ku dee gudu fëen tuu, tja go paati da dee otowan.”

²³Nöö hën Masa Jesosi taki da de möön taa: “Fa u taki dee soni aki, nöö di sëmbë di an kë nama ku mi, nöö hën da felantima u mi kaa e. Söseei di sëmbë di an ta suku sëmbë tja ko da mi, nöö hën ta jaka sëmbë puu a mi.”

²⁴Nöö hën a taa: “Te wan gadu dë a wan sëmbë hedi, nöö te a kumutu disëen go, nöö a o ta waka ta lontu ta suku kamian ka dee otowan fëen

ta libi te a wei. Nöo a o taa: ‘Wë, nönö, ma feni kamian aki u mi tan.’

“Nöo a o bia toona ko a di sëmbë hedi ka a bi kumutu dë seei. ²⁵Nöo te a ko naandë nöo a o si di kamian limbolimbo hoo. ƭDi sëmbë an feni wan bumbuu soni buta nëen möönsö. ²⁶Nöo paa, tjala! A toona ko a di sëmbë hedi baka. Nöo a o go kai sëbën gadu hogiwan möön leki ën seei, nöo de o ko lai a di sëmbë naandë hedi. Nöo di lö sëmbë naandë, tan fëen o ko dë möön hogi gaanfa möön fa a bi dë a fesi.”

Aki Masa Jesosi ta konda ambë da dee sëmbë sa feni di möön gaan bunu.

²⁷Nöo fa Masa Jesosi ta fan dë, nöo hën wan mujëë bi sai a dee sëmbë mindi dë hopo bai fan ku ën. A taa: “Womi, di mama fii di pai i, a abi kölöku e, fu di Gadu feni taa hën musu pai i.”

²⁸Hën Masa Jesosi piki ën taa: “Aai, mujëë, ƭma fa i si u dë aki, nöo dee sëmbë dee ta jei di Wöutu u Masa Gadu ta piki ën buka, nöo de ta feni di möön gaan bunu möön leki di sëmbë di pai mi e.”

Aki Masa Jesosi ta taki soni u dee sëmbë fëen ten.

Mat. 12:38-42; Maik. 8:12

²⁹Nöo fa de dë ala, nöo sëmbë ta ko a Masa Jesosi naandë gidjii sö. Hën a taa: “Dee sëmbë u di ten aki, de abi takuhatiböö. Na biibi de kë biibi sö e, ma de ta ko a mi u de feni maaka a mi. Ma ma abi oto maaka u lei de möön leki di maaka u di fesiten tjabukama de ta kai Jona e.

³⁰“Wë biga leti kumafa Jona bi dë wan maaka da dee sëmbë u Ninifei, nöo söseei Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki dë wan maaka da dee sëmbë u di ten u dë aki tu.

³¹“Nöo un haika e. Gaanduwe a fesiten, wan mujëë könu bi kumutu tee a wan longi köndë ko a Jelusalen faa ko jei di köni u Könu Salumon. Ma nöo un dee sëmbë u di ten aki abi wan sëmbë a unu dendu kaa di hei gaanfa möön di fesiten könu dë e, ma tökuseei wan kë haikëen.

“Wë nöo woon si fa a o waka a di Gaan Kuutu Daka di Masa Gadu o kuutu hii sëmbë. Biga di mujëë u taki dë, hënseei o hopo ta kuutu unu e, taa: ‘Mi wë bi kumutu a sö wan longi kamian ko haika di fan u di könu, ma unu bi dë leti a wan möön hebi Sëmbë bandja, ma wan bi kë haikëen möönsö.’

³²“Nöo söseei dee sëmbë u Ninifei dee bi piki di buka u Jona o hopo a di Daka dë fu de kuutu unu tu. Biga de bi bia de libi wantewante fu di de jei di fan fu Jona. Ma aki un ta si wan Sëmbë a unu mindi di hei möön Jona gaanfa, ma töku wan kë piki ën buka.”

Aki Masa Jesosi toona ta lei de ku di oto u di faja möön.

Mat. 5:15, 6:22-23

³³Hën a toona taki da de taa: “Na wan sëmbë o sëndë wan faja te a kaba, nöo a tjubi ën a soni basu e. Ma a o sëndëen buta a wan kamian fu hii sëmbë di o ko a di wosu musu sa si limbo ku ën.

³⁴“Nöo ee i sëndë wan faja, nöo ee wojo fii bunu nöo i ta si limbo

ku ën fii saandi i ta du. Biga di wojo hën da di faja fii sinkii. Ma nöö ee wojo fii booko nöö ee i sëndë faja buta naandë seei, töku ja o si soni. A sösö dungu nöö joo ta dë. Ja o saandi i ta du.

³⁵“Hën mbei i musu ta köni ku i wojo fu an musu ko dungu. „Nöö söseei i musu ta köni fu hogi pakisei an musu dë a i hati.” ³⁶Biga leti kumafa i ta si soni bunu te wojo fii dë limbolimbo, nöö söseei ee hati fii dë limbolimbo fii tei Gadu wöutu ta hoi, nöö i o ko dë bumbuu sëmbë te dou.”

Aki Masa Jesosi ta bai helu da dee Faliseima ku dee Sabima u Wëti.

Mat. 23:1-36; Maik. 12:38-40; Luk. 20:45-47

³⁷Di Masa Jesosi fan sö tefa a kaba, hën wan Faliseima kai ën faa ko njan nëën wosu. Nöö hën a go ku ën. ³⁸Nöö di juu de sindo u de njan, nöö soni u Masa Jesosi toobi di Faliseima. Biga an wasi maun kumafa dee Faliseima ta wasi maun.

³⁹Nöö di Masa Jesosi si taa di soni dë toobi di Faliseima, hën a taki dëën taa: “Un dee Faliseima aki, andi mbei un ta biinga fu sinkii fuunu musu ta dë limbolimbo, ma hatiböö fuunu lai te dou ku hii sootu pei hogi. ⁴⁰Un wisiwasi di dë? Un ninga taa Masa Gadu kë fu di sinkii fuunu wanwan nöö musu ta dë limbolimbo nö? Wë di hatiböö fuunu wë?”

⁴¹“Wë un musu biinga be hati fuunu dë limbolimbo e, be un ta libi bunu ku hii sëmbë ta heepi dee penama. Biga te un libi sö, nöö an o dë fuun suku fuun ta wasi soni

a dee pepei fasi dë möön. Biga hii soni fuunu o ta dë limbolimbo kaa.”

⁴²Nöö di a taki sö da de te a kaba, hën a taa: “Un dee Faliseima aki, mi bai helu da unu e. Fa un sai dë, un ta mbei taa un dë bumbuu möön hii sëmbë. Un ta paati hii soni fuunu, fii da Gadu di fëën së te dou ku dee pikipiki goon njanjan fuunu tuu kumafa di wëti dë. Nöö di naandë bunu tuu, ma an tjika. Biga wan ta libi bunu ku sëmbë, nöö wan lobi Gadu tu.”

⁴³Hën a toona taa: “Mi bai helu da unu wan pasi möön e, un dee Faliseima. Biga te un go a keiki, nöö un lobi u sindo a di möön hei kamian u di wosu. Te un ta waka a sitaati, nöö un ta kë hii sëmbë musu ta da unu odi a lanti dendu, kuma un hei möön hii sëmbë.

⁴⁴“Nöö mi bai helu da unu e. Un dë leti kuma wan awoo geebi, sëmbë ta waka ta pasa nëën liba söndö de sabi taa ku sö wan hogi soni de ta nama dë.”

⁴⁵Nöö di Masa Jesosi taki sö kaa, hën wan u dee Sabima u Wëti hakisi ën taa: “Wë Mësitë o, fa i taki aki, na u i ta kosi tu nö?”

⁴⁶Nöö hën Masa Jesosi bia fan ku de awaa, a taa: “Mi bai helu da unu tu, un dee Sabima u Wëti. Biga fa un ta lei lanti dee wëti u Mosesi dë, un ta suku u lai hebi soni a de liba fu de musu tjai, ma unu seei wan ta pooba u tjëën wan pikiwan seei.

⁴⁷“Nöö mi bai helu da unu möön e. Biga un ta seeka dee geebi fu dee fesiten tjabukama u Masa Gadu te de hanso. Dee gaan sëmbë fuunu wë bi kii de, nöö unu ta seeka dee geebi. ⁴⁸Nöö di soni dë mbei

hii mundu ko ta si gbelin taa fa dee gaan sɛmbɛ fuunu bi kii dee tjabukama dɛ, nɔɔ a bunu a unu. Dee gaan sɛmbɛ bi kii, nɔɔ dee mii ta seeka dee geebi.

⁴⁹“Ma antoobi, Masa Gadu sabi fa fuunu. Biga a bi taki a fesi taa a o manda dee tjabukama ku dee futuboi fɛɛn ko da unu, nɔɔ so u de woon kii. So u de woon sitaafu. ⁵⁰Fɛɛn mbei, un dee sootu pei sɛmbɛ aki, unu wɛ Masa Gadu o sitaafu fu hii dee tjabukama fɛɛn tuu dee de bi kii tuwɛ buuu a goon, fu sensi goonliba seti. ⁵¹Fu kumutu a Abeli te dou ku Sakaliasi di de bi kii a di Wosu u Masa Gadu dendu, leti a di begi tafa ku di mɔɔn hebi kamba mindi dɛ, nɔɔ u de tuu woon kisi sitaafu e.”

⁵²Nɔɔ hɛn Masa Jesosi taki da de mɔɔn taa: “Mi bai helu da unu mɔɔn, un dee Sabima u Wɛti. Biga un ta tei dee oto u Masa Gadu tuu ta tapa buta dɛ fu sɛmbɛ an musu sabi de. Unu seei, wan kɛ mbei mɔiti fuun musu sabi de, nɔɔ ee wan sɛmbɛ kɛ sabi de nɔɔ un ta tapa pasi da de. „Biga wan kɛ lei de a di fasi.”

^{53,54}Nɔɔ hɛn di Masa Jesosi fan ku de sɔ te a kaba, hɛn a kumutu go fɛɛn. Nɔɔ a baka u di dɛ, hɛn dee Faliseima ku de Sabima u Wɛti seti ta ko nɛɛn ku hatiboonu fasi nɔɔmɔ ta hakisi ɛn peipei soni. De ta seti taapu dɛɛn faa musu taki wan soni fu de sa feni ɛn tja go kaagi da lanti.

Aki Masa Jesosi ta wasikɔi dee bakama fɛɛn a di ganjan libi u dee Faliseima.

Mat. 10:26-27

12

Nɔɔ di juu Masa Jesosi ta fan dɛ, nɔɔ dusudusu

sɛmbɛ ta ko nɛɛn naandɛ tee kamian an dɛ u de tan, nɔɔ de ta peeta deseei.

Nɔɔ hɛn Masa Jesosi seti wasikɔi dee bakama fɛɛn, a taki da de taa: “Womi, un mɛni unu seei ku di sooda u dee Faliseima e. Dati wan taki wan musu tei di ganjan libi u de. Biga de ta mbei taa de dɛ bumbuu sɛmbɛ ma na tuu. Nɔɔ hɛn mbei wan musu djeesi de e.

²“Biga na wan soni sa tjubi te nɔɔ an ko a dɔɔ. Nɔɔ na wan soni sa danga tu te nɔɔ sɛmbɛ an o ko sabi ɛn. ³Fɛɛn mbei di soni di i si un ta taki a ndeti a dungudungu, nɔɔ de o jei ɛn a gaan didia. Nɔɔ di soni di un ta konda sapisapi da unu seei a kamba dendu, nɔɔ hɛn de o feni ta bai basia a di kɔndɛ.”

Aki Masa Jesosi ta taki taa libisɛmbɛ an dɛ u fɛɛɛ.

Mat. 10:28-33, 12:32; 10:19-20

⁴Nɔɔ hɛn a taki da dee bakama fɛɛn mɔɔn taa: “Un dee mati u mi aki, wan musu fɛɛɛ dee sɛmbɛ dee o sa kii unu e. Wɛ biga ee wan libisɛmbɛ kii i, nɔɔ an sa du oto soni ku i mɔɔnsɔ. Biga an sa du soni ku di akaa fii, hɛn mbei wan musu ta fɛɛɛ de. ⁵Ma Masa Gadu hɛn un musu ta fɛɛɛ e. Biga tee a kii wan sɛmbɛ te a kaba, nɔɔ a sa toona sitaafu ɛn a bakaten. Biga hɛn abi di faja ka didibi o go, nɔɔ hɛn mbei hɛn un musu ta fɛɛɛ.

^{6,7}“„Nɔɔ un musu ta mɛni Masa Gadu tuu e, dee sɛmbɛ, biga hɛn ta sɔlugu fuunu.” Wɛ biga luku dee piki fou ta buwa aki. De ta sei feifi u de u wan bangunɔtu nɔɔ, ma tɔku Gadu ta mɛni de. Wɛ nɔɔ un

dee libisëmbë wë? An möönsö nö? Nöo Masa Gadu sabi unu finifini te kisi ku dee uwii u hedi fuunu tuu.”

⁸Nöo di a fan sö te a kaba, hën a taki da de taa: “Mi taki da unu e, taa dee sëmbë dee ta piki a libisëmbë fesi taa de sabi Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki, nöo a bakaten nöo miseei o piki a dee basia u Masa Gadu fesi taa mi sabi de tu.

⁹“Ma ee wan sëmbë an kë piki taa a sabi mi a libisëmbë fesi aki, nöo a bakaten nöo ma o piki taa mi sabi ën tu, a dee basia u Masa Gadu fesi ala.”

¹⁰Hën a toona taa: “Ee wan sëmbë kosi Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki, nöo Gadu sa puu ën a bëë eti. Ma ee wan sëmbë ta kosi di Akaa fëen, nöo an o puu ën a bëë möönsö e.”

¹¹Hën a toona taki da de möön taa: “Haika, dee sëmbë. Te de kisi unu u tja go a kuutu a dee keiki u de, ee nasö de tja unu go a dee gaan sëmbë ku dee gaama u köndë u de kuutu unu, nöo wan musu ta pakisei taa: ‘Ee maingë, unfa woo du? Andi seei woo taki?’ ¹²Biga te di juu dou, nöo di Akaa u Masa Gadu seei o lei unu andi fuun musu taki e.”

Aki Masa Jesosi ta bai de taa de an musu suku hia gudu a goonliba aki.

¹³Nöo di juu naandë seei, nöo hën wan sëmbë bi dë a de mindi naandë taki da Masa Jesosi taa: “Mësitë o, mi kë begi i wan soni. Di tata fuu dëdë disa di gudu fëen naandë. Nöo mi kë i taki da di baaa u mi taa be a paati dee gudu, be a da mi u mi së.”

¹⁴Hën Masa Jesosi piki ën taa: “Womi, na di wooko dë mi ko aki u ko du e. Ma ko u ko kuutu soni fuunu ta paati gudu da unu.”

¹⁵Nöo hën a taki da dee sëmbë sai dë tuu taa: “Dee sëmbë aki, un musu mëni unu seei fu wan abi langawojo a soni e. Biga na gudu ta mbei sëmbë ta libi gaandi, söseei an ta mbei sëmbë libi suti tu.”

¹⁶Hën a konda wan oto da de, a taa: “Wan guduma bi dë, hën a ta koti goon ta wooko ta paandi njanjan nöömö tefa a feni hia njanjan. ¹⁷Hën a sindo pakisei taa: ‘Wë unfa mi o du? Biga ma a’ wosu tjika fu mi lai dee njanjan dee mi abi.’

¹⁸“Hën a sai dë te wan pisi, hën a taa, ‘Söö. Wë mi saandi mi o du. Mi o booko dee wosu aki tuwë, nöo mi o mbei wanlô gaan gindi wan. Nöo a de mi o lai dee njanjan ku dee gudu u mi tuu, ¹⁹nöo mi o dë kumafa mi kë awaa. Dee gudu dee mi abi, nöo de o tja mi sömëni jaa. An o dë u mi wooko möön. Mi o ta njan ta bebe ta mbei piizii ta libi suti kumafa mi kë.’

²⁰“Ma nöo te faa mëni, hën Masa Gadu taki dëen taa: ‘I lauma ju! A di ndeti aki seei de o ko tei di akaa fii puu a i tja go. Nöo dee gudu i abi dë ku dee njanjan i tjubi buta dë, ambë seei de o fika da?’ ”

²¹Nöo hën Masa Jesosi taa: “Wan si ö? Nöo sö a ta pasa ku dee sëmbë dee ta suku gudu u goonliba aki, söndö de ta suku u libi kumafa Masa Gadu kë, fu de feni gudu nëen ala.”

Aki Masa Jesosi ta konda da dee bakama andi dë fanöudu u de suku.

Mat. 6:25-34

²²Hën Masa Jesosi bia fan ku dee bakama fëen awaa. A taa: “Fëen

mbei wan musu abi bookohedi tumisi taa andi woon njan, nasö andi woon bisi. ²³Biga di libi di Masa Gadu da unu dë, nöö a dë gaan soni möön leki dee njanjan fuun njan. Nöö di sinkii di Masa Gadu da unu dë, a dë gaan soni möön leki dee koosu fuun bisi nëen. Nöö di a da unu libi ku sinkii kaa, nöö an sa toona da unu njanjan ku koosu u bisi tu nö?

²⁴“Wë biga fa dee fou sai dë, de an ta diki goon paandi njanjan. De an ta diki alisi. De an a’ kädë ee nasö gaan suwa ta tjubi njanjan möönsö, ma Masa Gadu hën ta sölugu de. Wë nöö unu libisëmbë wë? Wan bumbuu gaanfa möön dee fou nö? Nöö an sa sölugu fuunu tu nö?”

²⁵“Nöö un sëmbë sa libi ee wan juu langa seei möön fa Gadu bi buta dëen, fu di a ta booko hedi mbei? Di libi fii an o pusa pasa di daka a bi da i möönsö. ²⁶Wë nöö ee di bookohedi fii an sa heepi i a di piki soni dë, nöö ee i ta bookohedi a gaangaan soni seei nöö a sa heepi ö?”

²⁷“Nöö luku dee folo dee ta nasi a pepei kamian, fa de hanse. De an ta wooko, nöö de an ta nai soni u bisi tu. Ma nöö mi taki da unu taa, fa di gaan könu de kai Salumon bi dë ku hii dee gaan waiti bisi fëen seei, ma an bi ta bisi hanso kuma dee folo dë e.

²⁸“Ma nöö fa i si dee folo hanse seei ma te sapate de puu kai pökö. De kaba a sösö kaa. Wë nöö di Masa Gadu ta bisi dee sösö uwii ku so wanlö hanse folo, nöö an sa da unu koosu fuun bisi tu nö? Ke dee

sëmbë aki, luku fa di biibi fuunu piki. Biga wan ta buta mëni a Masa Gadu tjika.

²⁹“Dee sëmbë o, mi taki e, wan musu a’ bookohedi fu njanjan ku soni u bebe. Wan musu ta kai dee soni naandë gaan soni poi. ³⁰Biga a dee lö soni dë, dee sëmbë dee an ta dë ku Masa Gadu a wan së ta booko hedi. Ma unu Tata sabi dee soni un abi fanöudu kaa e. ³¹Nöö be un suku nöö fuun dë a di Tii fëen basu, nöö hënseei o da unu hii dee soni dee un abi fanöudu.”

Aki Masa Jesosi lei taa ja musu tjubi gudu a di goonliba aki.

Mat. 6:19-21

³²Nöö hën a toona taki da dee bakama fëen möön taa: “Dee sëmbë u mi aki, fa un dë biti seei, ma wan musu fëëe e. Biga unu Tata Masa Gadu bi feni ën u bunu faa buta unu u di Njunjun Tii fëen dendu, fuun sa njan dee bunu fëen.

³³“Nöö fa i si un dë aki, wan musu lai hia gudu a wosu te poi. Ma un musu sei de, nöö un paati di möni da dee pena sëmbë. Nöö hën da un ta lai möni a wan saku di an sa gaandi möönsö. Biga di lö möni dë an o kaba a sösö möönsö ka a dë a Gadu Köndë ala. A o dë u teego. Fufuuma an o sa go ala go fufuu ën möönsö, nöö bitju an o sa go ala go njan mën tu. Nöö naandë fii lai di gudu fii buta e, dee sëmbë, ma na a goonliba aki. ³⁴Biga ka di gudu fii dë, naandë hati fii ta dë tu.” Nöö sö Masa Jesosi taki da dee bakama fëen di ten dë.

Aki Masa Jesosi ta konda da de taa de musu ta dë seekaseeka.

Mat. 24:45-51

³⁵Nöö hën a toona taki da de taa: “Dee sëmbë o, un musu dë kabakaba

e, ku faja sëndësëndë a unu maun. Un musu bisi wooko koosu, be i dë kabakaba ta luku di Masa fuunu.

³⁶“Nöo woon dë leti kuma wanlö futuboi de Masa go a kamian a wan piizii. Nöo de o dë a wosu dë pii kabakaba ta luku ën, fu te a ko dou naki di döo nöo de musu hopo jabi di döo dëen wantewante. ³⁷Nöo te di Masa u dee futuboi ko si taa de dë kabakaba kaa, nöo de o feni paima. Biga hënseei o puu ën koosu nëen sinkii buta a wan së, nöo a o hopo tafa sölugu de te a kaba.

³⁸“Wë nöo hën da bunu u dee futuboi seei te de Masa ko baka a wosu nöo a ko si taa de dë kabakaba. Biga wë hiniwan juu di a ko dou, nöo de musu dë kabakaba, ee a ganian kanda, ee a mindi ndeti seei.

³⁹“Nöo un musu pakisei di soni dë bunu e. Biga ee wan sëmbë sabi a fesi taa a sö wan juu fufuuma o ko nëen, nöo a o dë ku wojo ta watji bunu fu an musu ko booko di wosu fëen fufuu soni. ⁴⁰Nöo fëen mbei un musu hoi unu seei bunu fuun dë kabakaba tu. Biga Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki o toona ko a goonliba a wan juu di sëmbë an o mëni taa nëen mi o ko.”

⁴¹Nöo di Masa Jesosi fan sö te a kaba, nöo hën Petuisi hakisi ën taa: “Wë Masa o, fa i ta da u dee oto ta lei u dee soni aki, a dë fuu wanwan nö? Naa a dë u hii sëmbë?”

⁴²Nöo hën Masa Jesosi piki ën taa: “Wë mi ta fan di fan aki da dee sëmbë dee abi bumbuu fusutan, ku dee lanti sa a’ futoou a de liba. Biga sö wan sëmbë hën di masa o tei buta hedima nëen wosu, fu te

di juu dou hën musu paati njanjan da dee otowan. ⁴³Nöo te di Masa fëen toona ko, nöo ee a ko si taa a dë wan bumbuu futuboi, a ta du di wooko fëen bunu, nöo a o kisi wan gaan paima. ⁴⁴Mi taki da unu e, taa nëen maun hën masa o buta hii dee gudu fëen.

⁴⁵“Ma ee di futuboi dë bi taki nëen hati taa: ‘Wë mi masa an o ko eti,’ nöo hën a hopo ta fon dee otowan fëen, womi ku mujëe tuu, ta njan ta bebe ta piizii ta dööngö, ⁴⁶nöo te hën masa toona ko baka a wan daka di an sabi ku wan juu di an bi mëni, nöo a sa sitaafu ën wan hogi sitaafu e. A o du ku ën seei kumafa a ta du ku dee oto sëmbë dee an ta piki ën buka.

⁴⁷“Biga di sëmbë di ta du soni ku sabi, nöo hën o kisi wan möön hogi sitaafu. ⁴⁸Ma di sëmbë di ta du hogi söndö a saandi a ta du, nöo hën an o sa kisi sö wan hogi sitaafu kuma di sëmbë di ta du hogi ku sabi. Biga di sëmbë di i bi du bunu, nöo nëen i ta pakisei u feni bunu baka. Söseei di sëmbë di i bi da möön hia, nöo nëen joo ta mëni taa joo feni möön hia.”

Di pisi aki ta lei u taa sëmbë ku sëmbë sa paati fu Masa Jesosi hedi.

Mat. 10:34-36

⁴⁹Nöo hën Masa Jesosi toona taa: “Fa i si mi ko a goonliba aki, nöo mi ko u ko suti faja kumafa sëmbë ta suti faja a goon. Ma dee sëmbë o, mi bi kë u di faja dë bi suti kaa e. ⁵⁰Biga di sitaafu mi musu tja bifö mi kaba di soni di mi ko u ko du aki, a hebi da mi o.

⁵¹“Nöo unfa un pakisei, dee sëmbë? Un ninga taa mi ko aki

u tja fii ko a di goonliba aki nö? Nönö e, ma mi ko u paati sëmbë ku sëmbë. ⁵²Biga ee feifi sëmbë dë a wan wosu dendu, nöö de o ta kisi toobi ku deseei fu mi hedi. Dii o dë ku mi a wan së, tu dë a wan oto së. Ee nasö, tu o dë ku mi a wan së, dii dë a wan oto së. ⁵³Wan tata o poi ku di womi mii fëen fu mi hedi e, nöö wan womi mii o poi ku ën tata. Wan mama o poi ku di mujëe mii fëen. Wan mujëe mii o poi ku ën mama. Mai ku mai o poi ku de seei. Hën mbei mi taa na u piizii mi ko e.”

Aki Masa Jesosi taki da dee sëmbë taa de musu sabi na un juu de dë.

Mat. 16:2-3, 5:25-26

⁵⁴Hën Masa Jesosi ko ta fan ku dee hia sëmbë ko nëen dë awaa. A taki da de taa: “Dee sëmbë aki o, unfa un du ta sabi dee maaka dë a liba ala, ma dee u goonliba aki wan ta sabi de? Biga te un hopo wojo luku liba, nöö ee un si taa di bundji bë njaaan a di së ka sonu ta kumutu, nöö un taa tjuba o kai. Nöö a ta kai tuu.

⁵⁵“Nöö te un hopo wojo luku a di së u libasë, nöö te di ventu ta ko nöö un taa: ‘Ma di ventu di ta ko di ko aki, di sonu o hati e.’ Nöö sonu ta hati tuu.

⁵⁶“Wë nöö dee soni u liba ala, de un dë aki ta sabi. Wë nöö dee soni ta pasa a unu fesi a goonliba aki wë? Unfa wan ta si de fuun sabi na un juu u dë, un bödjëema?

⁵⁷“Biga un saandi da di leti soni fuun du, nöö faandi mbei wan ta seeka soni fuunu buta a pasi? ⁵⁸Te i ku i felantima a’ soni nöö i si taa

a kë tja i go a kuutu u di soni dë hedi, nöö te i si taa i a’ föutu, nöö be i dëen leti wante e, be di taki koti bifö un dou a di kuutumama. Ma ee nasö, te di kuutu kaba, nöö dee siköutu o kisi i buta a dunguwosu, ⁵⁹fu tee i paka di lasiti bë sënsi u di paima de kai da i fii paka.”

Aki Masa Jesosi ta bai dee sëmbë u de disa dee hogilibi u de.

13 Nöö di juu naandë, hën wanlö sëmbë ko konda da Masa Jesosi taa wanlö Galilea sëmbë bi ta kii wan mbeti u de tjuma da Masa Gadu. Nöö fa de dë ta seeka di paima naandë, nöö de an kaba seei, hën dee sodati u Gaama Pilati ko kii de tuwë leti dë a di paima liba.

²Hën Masa Jesosi piki de taa: “Wë dee sëmbë o, unfa un mëni u dee Galilea sëmbë dee sodati kii naandë? Un mëni taa de dë möön hogi möön hii dee oto sëmbë u Galilea mbei di soni dë miti de nö? ³Wë nönö, na di soni dë mbei e. Ma nöö mi taki da unu taa ee wan bia unu libi, nöö sö unu seei sa dëdë kaba a sösö tu.

⁴“Nöö di di tölu u Siloam bi kai kii dee teni-a-aiti sëmbë, nöö unfa fëen un pakisei? Un mëni taa dee teni-a-aiti sëmbë naandë bi hogi möön hii dee sëmbë u Jelusalen, mbei di soni dë miti de nö? ⁵Nönö e, ma mi taki da unu taa ee wan bia unu libi, nöö söseei un sa dëdë kaba a sösö tu.”

Aki Masa Jesosi ta konda di oto u di fuuta pau.

⁶Nöö hën a toona da de wan oto möön. A taa: “Wan sëmbë bi abi

wan goon fëen, nöö hën a paandi di fuuta pau de ta kai figa nëen. Nöö hën a dë te wan daka, nöö hën a go a di goon go suku njanjan a di pau. Ma nöö an feni na wan kodo njanjan nëen.

⁷“Nöö hën a taki da di sëmbë di ta luku di goon taa: ‘Wë i sabi nö? Dii jaa longi kaa mi ta ko ta suku njanjan a di pau aki, ma ma ta feni möönsö. Nöö fii faa ën e. Andi a dë a di goon ta du?’

⁸“Nöö hën di sëmbë di ta luku di goon taa: ‘Wë un boo disëen di jaa aki möön, nöö mi o diki wan ngötö lontu ën buta deesi dëen. ⁹Nöö te di oto jaa ee an pai njanjan, nöö te i toona ko nöö i sa faa ën awaa.’ ”

Aki Masa Jesosi kula wan mujëe a saba daka.

¹⁰Nöö hën Masa Jesosi dë teefa wan saba, hën a go a wan keiki go ta lei sëmbë. ¹¹Nöö wan mujëe sai naandë bi dë ku wan siki teni-a-aiti jaa longi kaa. Wan gadu wë bi du ku ën sö te sinkii fëen bendi doba fika sö, an sa hopo luku liba.

¹²Nöö di Masa Jesosi si di mujëe hën a kai ën ko nëen. Hën a taki dëen taa: “Mujëe o, i ko bunu e. I böö u di siki fii.”

¹³Nöö hën a buta maun a di mujëe liba. Nöö wantewante dë hën di mujëe ko bunu leti kumafa a bi dë. Nöö hën a da Masa Gadu tangi taa: “Ke! Masa o, i bumbuu e. Gaantangi fii. Mi böö.”

¹⁴Wë nöö di di hedima u di keiki si sö, nöö hën a mati. Hati fëen boonu te na soni, fu di kula Masa

Jesosi kula di mujëe a di saba. Hën a hakisi dee oto sëmbë dë taa: “Na sikisi daka u abi fuu wooko nö? Wë a dee sikisi daka dë dendu un musu ko suku kula, ma na a saba e!”

^{15,16}Ma Masa Jesosi piki taa: “Un dee bödjëema aki, hiniwan saba un ta lusu dee kau ku dee buliki fuunu ta tja de go bebe wata. Nöö di mujëe aki wë? Fa a dë wan bakamii fu Abahamu nöö a dë wan apaiti sëmbë u Gadu kaa, ma töku di didibi^c sitaafu ën teni-a-aiti jaa longi kaa. Wë nöö di tatai di tai ën aki, ee a saba seei an musu lusu nö?”

¹⁷Nöö di Masa Jesosi fan sö teefa a kaba, nöö hën sen kisi dee felantima fëen te na soni. Ma hii dee oto sëmbë tuu ta wai seei ku hii dee gaan wooko dee a ta du.

Aki Masa Jesosi ta konda soni u di Njunjun Tii u Masa Gadu.

Mat. 13:31-33; Maik. 4:30-33

¹⁸Nöö hën Masa Jesosi toona seti lei de baka. A taki da de taa: “Andi mi sa tei taki da unu tee nöö a djeesi di Njunjun Tii u Gadu? ¹⁹Wë a dë kuma wan sii de kai mutaadi di wan sëmbë tei paandi nëen goon. Di sii piki tee kuma wojo an sa si ën. Ma te i paandi ën, nöö a ta nasi ta göö tee a ko pau seei. A ta paaja maun tee fou seei ta feni kamian a dee maun fëen ta mbei wosu. Nöö sö di Njunjun Tii u Masa Gadu dë e.”

²⁰Hën a toona taa: “Andi mi sa tei möön fu mi lei unu fa di Njunjun Tii u Gadu dë? ²¹Wë a dë leti kuma wan piki sooda di wan mujëe tei

^c 13:15,16 Aki de kai ën “Saatan”.

tuwê a wan hia boon, nöö di sooda ta soopu hii di boon te dou. Sö di Njunjun Tii u Masa Gadu dë e.”

Aki Masa Jesosi taa i musu biinga fii pasa a di piki döö.

Mat. 7:13-14,21-23

²²Nöö a baka u di dë, hën Masa Jesosi toona tei pasi nango a Jelusalen. Nöö fa a nango dë nöö a ta pasa a sömëni köndë, nöö a ta lei sëmbë a dee peipei köndë nango.

²³Nöö hën wan sëmbë ko nëën ko hakisi ën taa: “Masa o, biti së u sëmbë nöö o dou a Gadu Köndë nö?”

Hën Masa Jesosi piki ën taa:

²⁴“Un sabi nö? Na suku di soni dë e. Ma biinga be i dë wan u dee sëmbë di sa pasa a di piki döö go a dendu. Biga mi taki e, taa a a’ wan juu ta ko dë, nöö sömëni fuunu o kë biinga fu de pasa go a di piki döö ma wan o sa feni ën. ²⁵Woon sai dë te di sëmbë di abi di köndë o hopo tapa di döö. Nöö woon go taanpu a di döö buka ta naki di döö ta begi di sëmbë taa: ‘Masa o, gaantangi jabi di döö da u.’ Ma a o piki unu taa: ‘Un disa mi. Ma sabi unu. Unsë un kumutu?’

²⁶“Nöö di juu dë woon piki taa: ‘Wë nönö, Masa, i sabi u. U ku i bi ta njan ta bebe makandi. A u köndë seei i bi ta lei u hiniwan juu.’

²⁷“Ma nöö a o piki unu taa: ‘Mi taki e, ma sabi unu e. Ma sabi naasë un kumutu. Un kumutu a mi fesi dë, un takusëmbëma.’

²⁸“Nöö naandë woon fika ta si dee fesiten sëmbë fuunu te a Gadu Köndë ala, de Abahamu, Isaki, ku Jakopu, ku hii dee tjabukama u Masa Gadu. Woon ta si de ma wan

o sa dou a de. Nöö naandë woon dë ta du soni ta kai olo te un wei.

²⁹Nöö sëmbë o kumutu a hii së u di goonliba go a Gadu köndë ala, nöö de tuu o go sindo a tafa ala, ma wan o sa dou a de. ³⁰Nöö hën mbei mi ta taki da unu limbolimbo taa dee sëmbë dee bi dë fesiwan aki sa ko bakawan ala. Dee bi dë bakawan aki sa bia ko dë fesiwan ala. Da sö.”

Aki u ta si fa Masa Jesosi lobi Jelusalen.

Mat. 23:37-39

³¹A di wan seei daka naandë, hën wanlö Faliseima ko a Masa Jesosi ko taki dëen taa: “Mësitë, a bëtë i kumutu aki go e, biga Könu Helodi ta suku i faa kii.”

^{32,33}Ma nöö Masa Jesosi piki de taa: “Un go taki da di bödjëema naandë taa mi dë aki ta jaka dee didibi ta puu a sëmbë liba, mi ta kula dee sikima ko bunu. Nöö mi o wooko di wooko u mi wantu daka eti. Ma fu go, mi musu fu go a Jelusalen nöömö. Biga de an ta kii wan tjabukama u Masa Gadu a wan oto kamian möön leki a Jelusalen.”

³⁴Hën a bia ta fan soni u Jelusalen. A taa: “Aai baa, di köndë de kai Jelusalen, dee sëmbë fëen nöö ta kii dee tjabukama u Masa Gadu sö. Dee sëmbë a ta manda da de tuu de ta naki ku sitonu ta kii. Nöö a tjali möönsö, un dee sëmbë a Jelusalen dë. Biga fa un sai dë, un sabi un mëni pasi mi kai unu fuun ko a mi nö, leti kumafa wan ganian mama ta kai dee mii fëen fu de ko tjubi nëën hanza basu. Ma wan bi kë.

³⁵“Hën mbei fa u dë aki, nöö di köndë fika da unu awaa. Biga mi, ma

o dē ku unu möön. Mi o go. Ma te wan ten dē, woon toona si mi möön. Nöo woon [kisi mi ku wai awaa, ta bai taa: ‘Gaantangi u Gadu fu di sēmbē di ko a u a di nē u Masa.’ ”

Aki Masa Jesosi kula wan sikima a saba daka.

14 A wan saba daka hēn wan u dee fesima u dee Faliseima kai Masa Jesosi faa ko njan nēen wosu. Nöo di a ko, nöo [wanlō Faliseima ku wanlō Sabima u Wēti, dē leti dē ta watji ēn [u de feni wan soni nēen di an bunu, u de tjēen go kaagi.

²Nöo wan womi sai dē tu ku wan siki fēen. Di sēmbē bi siki taanga te hii sinkii fēen soi.

³Nöo hēn Masa Jesosi hakisi dee Faliseima ku dee Sabima u Wēti dee sai dē taa: “Wē dee sēmbē aki o, mi kē hakisi unu wan soni. Te saba daka, a bunu fii kula wan sēmbē ko bunu, naa i musu disēen? Unfa di wēti u Mosesi taki?”

⁴Ma nöo na wan sēmbē piki ēn. De an taki aai, de an taki nönö. Nöo hēn Masa Jesosi tēndē maun panjan di womi. Nöo hēn a kulēen te a kaba, hēn a mandēen go.

⁵Nöo hēn a toona hakisi de möön taa: “Ee wan sēmbē i abi wan womi mii fii ee nasö wan kau, nöo hēn a kai a tobo wata, nöo fu di a dē saba daka nöo joo disēen faa dēdē nō, naa joo go puu ēn?” ⁶Ma nöo de an piki ēn na wan wojo soni möönsö.

Aki Masa Jesosi taa na wan sēmbē musu suku hei fēen seei.

⁷Nöo fa de dē sindosindo a tafa naandē, nöo hēn Masa Jesosi luku

dee sēmbē dee ko a di piizii dē te a kaba lontu dou. Nöo hēn a si taa sēmbē sai dē kē sindo a dee möön hebi kamian fu di tafa, biga de ta suku hei u deseei tumisi. Nöo hēn a konda wan oto da de.

⁸A taki da de taa: “Te wan sēmbē kai i fii ko a wan piizii nēen wosu, nöo te i go, nöo ja musu suku u go sindo a di möön hei kamian wante e. Ma i musu sindo te a wan sē buka ala. Biga kandē sō, di sēmbē di kai i ko dē, bi kai wan oto sēmbē tu di hei möön i. ⁹Nöo a o ko taki da i taa: ‘Wē mati o, saka ko sindo a baka aki, be di otowan sindo a i kamian.’ Nöo di juu naandē, ku gaan sen joo hopo go sindo a di möön lagi kamian.

¹⁰“Ma ee wan sēmbē kai i fii ko a wan piizii nēen wosu, nöo te i go, nöo go sindo a di möön lagi kamian e. Nöo te di juu a ko, nöo ee a si taa wē di kamian i sindo ala an fiti i, nöo a o kai i taa: ‘Mati o, na sindo ala baa. Ko sindo aki.’ Nöo a o tei i tja go buta a wan möön hei kamian. Nöo fa joo hopo ka i bi sindo dē fii waka go sindo a di möön hei kamian, nöo dee oto sēmbē o si taa aai, i dē wan hei sēmbē tuu.

¹¹“Biga di sēmbē di ta hopo ēn seei, nöo hēn de o saka. Ma di sēmbē di ta sakēen seei, nöo hēn de o hopo.”

Aki Masa Jesosi taki da di Faliseima ambē faa musu ta kai a piizii.

¹²Nöo hēn Masa Jesosi taki da di sēmbē di kai ēn a di piizii naandē taa: “Mati o, te joo kai sēmbē möön fu de ko njan ku i, nöo na kai dee bēē fii e, ku dee bunu mati fii, ee

nasö dee gudu sëmbë dee ta libi a i bandja dee sa du i bunu baka. Wë biga ee i kai dee sëmbë dë wanwan, nöö te de o njan nöö de o toona kai i tu. Nöö te de kai i, i go njan te i hopo, nöö hën di njanjan i njan dë, hën nöö da di paima i feni fu di i bi kai de ko njan ku i. Nöö a kaba.

¹³“Ma te joo kai sëmbë u de ko a i wosu ko njan, nöö i musu suku dee pootima e. Ee wan sëmbë aan möni, ee wan sëmbë wojo booko, ee wan sëmbë lan, nöö de i musu ta kai be de ko njan a i wosu. ¹⁴Nöö joo feni bunu fëën. Biga dee lö sëmbë dë, de an sa toona paka i baka. Ma wan daka ta ko Masa Gadu o weki dee sëmbë a dëdë dee bi libi bunu nëën wojo, nöö a di daka dë joo feni di paima fii e.”

Aki Masa Jesosi ta konda di oto u di gaan piizii.

Mat. 22:1-10

¹⁵Nöö hën di Masa Jesosi fan sö te a kaba, nöö hën wan u dee sëmbë ku ën dë sindosindo a tafa dë taki dëën taa: “Wë di sëmbë di o feni kamian go sindo a di tafa u Masa Gadu nëën köndë ala, nöö a a' bunuhedi e!”

¹⁶Nöö hën Masa Jesosi piki ën, a konda wan oto dëën taa: “Wan womi bi dë, nöö hën a kai hia sëmbë u de ko nëën. Nöö hën a seeka soni u njan te a hia u de musu ko njan ku ën.

¹⁷“Nöö di di juu kisi, nöö hën a manda wan wookoma fëën u go taki da dee sëmbë taa di juu dou, be de ko. Biga hii soni dë seekaseeka kaa.

¹⁸“Ma nöö di di wookoma go kai de, hën de tuu ta pii soni ta konda. Wan

u de taa: ‘Wë fa mi dë aki, nöö ma sa ko e. Biga mi bai wan goon, nöö mi musu go luku ën. Nöö taki da i masa taa an musu tei mi u hogi.’

¹⁹“Di otowan taki taa: ‘Wë mi bai teni kau, nöö mi musu go wooko ku de luku. Nöö hën mbei ma o feni pasi u ko. Nöö taki da i masa taa be an tei mi u hogi.’

²⁰“Di otowan taki möön taa: ‘Wë djunsu aki mi tei wan mujëë, nöö ma o sa ko.’

²¹“Hën di wookoma toona ko dëën masa dee bosikopu. Nöö hën di masa hati boonu seei, hën a taki dëën taa: ‘Wë nöö toona go hesihesi e, nöö i waka a dee gaangaan sitaati ku dee pikipiki sitaati dee dë a di köndë aki tuu, nöö i suku dee lanlan sëmbë ku dee sëmbë dee an sa wooko, ku dee bookowojo sëmbë ku dee pena sëmbë, nöö i tja de tuu ko.’

²²“Hën di wookoma go tefa a ko, hën a taa: ‘Wë Masa, wë mi feni dee sëmbë nöö de ko kaa, ma misikuma kamian dë eti.’

²³“Hën a taa: ‘Wë nöö toona go a dee pandasi kamian ku dee boiti ku dee sabana dendu, nöö te i feni sëmbë nöö i panjan de a maun hai tja ko. Biga di wosu u mi musu fuu. ²⁴Ma nöö mi taki da unu taa dee fosu sëmbë dee mi bi kai dë, nöö na wan u de sa feni di njanjan u mi aki njan möön e.’”

Aki Masa Jesosi ta lei dee sëmbë andi de musu du ufö de sa dë bakama fëën.

Mat. 5:13, 10:37-38; Maik. 9:50

^{25,26}Nöö fa Masa Jesosi ta waka nango dë, nöö wanlö hia sëmbë ta waka ku ën nango. Tee wan pisi, hën a bia luku de. Hën a taki da

de taa: “Ee wan sɛmbɛ ja sa kai mi gaan soni mōon i mama ku i tata ku i mujɛɛ ku dee mii fii ku dee baaa fii ku dee sisa fii ku hii dee libi dee i abi tuu, nōo ja sa dɛ wan bakama u mi e. Biga i musu sa tja sitaafu u mi hedi. Ee i dɛdɛ seei fu mi hedi, ja musu a’ toobi. ²⁷ Biga ee wan sɛmbɛ i kɛ waka a mi baka, nōo ja musu abi kɛ fii seei e. Ma di soni di mi kɛ, hɛn nōo i musu du, nōo joo dɛ wan bakama u mi tuutuu.

²⁸ “Wɛ nōo un musu pakisei di soni bunu e. Biga ee wan fuunu kɛ mbei wan wosu nōo unfa joo du? Ja o go sindo pakisei te i kaba luku ee di mōni fii tɔjika u du di wooko bifō i go seti mbei ɛn o?”

²⁹ “Wɛ biga ee i go seti ɛn nōo hɛn di mōni fii kaba, nōo te wan sɛmbɛ ko dɛ ko si ɛn nōo a o taa: ³⁰ ‘Di womi aki, luku wan gaan wosu a seti mbei disa aki. Na mbei wɛ an kɛ mbei ɛn e, ma di mōni fɛɛn wɛ kaba.’ Nōo di juu dɛ nōo de o ta mbei i fa.

³¹ “Nōo sōseei ee wan kōnu abi teni dusu sodati nōo hɛn a pakisei taa a o go feti ku wan oto kōnu di abi tuwenti dusu sodati, nōo bifō a go a musu pakisei bunu ee a sa feti ku ɛn.

³² “Ma ee a luku te a kaba nōo a si taa: ‘Wɛ di kōnu di abi tuwenti dusu sodati dɛ, ma sa wini ɛn,’ nōo an musu luku te di kōnu ko zuntu poi e. Ma a musu manda sɛmbɛ a fesi go begi ɛn te a kaba, be di taki koti bifō de ko miti.

³³ “Wɛ nōo sōseei hiniwan fuunu musu sindo pakisei ee i sa disa dee soni dee i abi, nōo ee ja sa disa de fii ko ta waka a mi baka nōo ja sa dɛ bakama u mi e.

³⁴ “Wɛ biga un luku, dee sɛmbɛ. Satu dɛ wan suti soni u njan tuu, ma ee di satu kaba a sōsō te an sa kisi gansɛ mōon, nōo andi i sa du ku ɛn mōon? ³⁵ A kapɛɛ nōo i sa tei ɛn tuwɛ, biga aan heepi a goonliba mōon. ‘Nōo sōseei joo dɛ tu e, ee ja waka ku hii i hati a mi baka.’

“Nōo fa mi fan ku unu aki, nōo un pakisei ɛn bunu e, dee sɛmbɛ, be un fusutɛɛn.”

Aki Masa Jesosi ta konda soni u wan lasi sikapu.

Mat. 18:12-14

15 Wan daka hɛn dee sɛmbɛ ta pii lanti mōni ku dee oto takulibima u di kōndɛ, hɛn de go a Masa Jesosi faa musu konda Gadu oto da de.

² Nōo hɛn dee Faliseima ku dee Sabima u Wɛti ko si Masa Jesosi ku dee sɛmbɛ naandɛ makandi. Nōo hɛn de taa: “Ee! Aai baa. Di sɛmbɛ aki, a ta butɛɛn seei kuma bumbuu sɛmbɛ, ma a ta hulu dee gaan takulibima u di kōndɛ. So juu hɛn ku de ta njan makandi seei. A bunu nōo?”

³ Nōo Masa Jesosi sabi taa sō de ta guunjɛɛn, nōo hɛn a da de wan oto. A taa: ⁴ “Un haika e, dee sɛmbɛ. Ee wan fuunu abi wan hōndō sikafu nōo wan u de kumutu a dee otowan dendu go lasi, nōo unfa joo du? Ja o seeka dee nɛniteni-ku-nɛni naandɛ disa a sabana dɛ, nōo i go suku di lasi wan te i feni ɛn nōo? ^{5,6} Nōo te i feni ɛn kaa, nōo joo wai seei hopo ɛn buta a gangaa baaku tja ko a ganda. Nōo te i ko dou ku ɛn kaa, nōo joo kai dee mati fii ku dee sɛmbɛ dɛ a i bandja naandɛ taa: ‘Un

ko mbei piizii ku mi e, dee sëmbë. Biga di mbeti u mi bi lasi, nöö mi feni ën baka.’

⁷“Wë nöö fa i si hii sëmbë ta wai naandë, nöö söseei a dë a Gadu Köndë tu te wan takulibima biëen libi ko ta waka a Masa Gadu baka. De ta piizii ku ën möön leki dee oto nëniteni-ku-nëni sëmbë dee bi dë seekaseeka dë kaa.”

Aki Masa Jesosi ta konda di oto u di kpëngëlë möni di bi lasi.

⁸Nöö hën a toona taki da de möön taa: “Nöö söseei tu, ee wan mujëë abi teni kpëngëlë möni nöö hën wan u de lasi, nöö an o sëndë faja nöö a ta bai di wosu köniköni ta suku ën teefa a feni ën baka nö? ⁹Nöö te a feni ën kaa, nöö a o kai dee mati fëen ku dee sëmbë dë nëen bandja tuu ko. Nöö a o taki da de taa: ‘Dee sëmbë o, mi bi abi teni kpëngëlë möni nöö wan u de bi lasi, hën mi ta suku ën tefa u dë aki hën mi feni ën. Nöö un ko wai mbei piizii ku mi makandi.’

¹⁰“Wë nöö fa i si dee sëmbë ta wai u di wan kodo kpëngëlë möni bi lasi de feni dë, nöö söseei dee basia u Masa Gadu ta wai tu e, ee wan kodo takulibima seei biëen libi ko ta waka a Masa Gadu baka.”

Aki Masa Jesosi ta konda di oto u di mii di bi lasi.

¹¹Nöö hën a toona taki da de möön taa: “Wan tata bi dë e, nöö a bi abi tu womi mii fëen. ¹²Nöö hën wan daka hën di piki wan ko nëen. Hën a taki dëen taa: ‘Taata o, mi kë fii paati dee gudu fii, nöö i da mi di u mi së di mi bi o feni wante.’ Nöö

hën di tata paati di gudu fëen da dee womi mii fëen te a kaba.

¹³“Nöö an longi möön, hën di piki wan sei dee gudu fëen. Hën a tei di möni. Hën a go a wan longi köndë, nöö naandë a poi di möni fëen tuu ku jajo libi. ¹⁴Nöö hën a sai dë te wan pisi, hën wan gaan hangi ko a di köndë. Nöö hën pena ko ta kii ën a hii fasi, biga di möni fëen bi kaba gaanduwe kaa.

¹⁵“Nöö hën a go a wan sëmbë u di köndë go suku wooko. Nöö hën di sëmbë dëen wan wooko, a mandëen faa musu go ta luku dee hagu fëen dëen. ¹⁶Nöö hangi ko ta kii di womi mii tee dee hagu njanjan seei a bi kë feni njan fu bëë fëen fuu, ma na di dë seei de dëen. Na wan sëmbë dëen soni u njan a di köndë möönsö.

¹⁷“Nöö hën a sai dë tee wan pisi, nöö hën wojo fëen ko limbo. Hën a taa: ‘Luku fa mi dë aki. Sömëni wookoma mi tata abi ta da njanjan, de ta njan te tjika de, nöö hën mi ko dë aki ta pena da hangi ta kii. ¹⁸Nöö mi sabi andi mi o du. Mi o toona go a mi tata, nöö mi o go taki dëen taa: ‘Taata, wë mi du hogi ku i tee dou ku Masa Gadu tuu. ¹⁹Nöö ma waiti möön seei fii musu tei mi kuma mii fii e, ma tei mi kuma wan wookoma fii nöö.’”

²⁰“Nöö hën a hopo ta waka nango nëen tata.

“Nöö di tata bi dë a wosu naandë. Te wan pisi, hën a tuwë wojo go te ala, hën a si wan sëmbë ta ko. Hën a si taa di womi mii fëen hën ta ko naandë. Nöö hën tjali fëen kisi ën tee. Hën a hopo vu kule go kisi ën baasa, a bosu ën wai ku ën te a bigi.

²¹“Nöö hën di womi mii taa: ‘Taata o, wë ma waiti tjika möön fii

tei mi kuma miii fii e, biga mi du i hogi tee dou ku Masa Gadu seei tu.’

²²“Ma di tata an haika di mii seei. A taki da dee wookoma fëen taa: ‘Un hesi go tei di möön waiti wojo koosu tja ko bisi dëen. Nöö un go tei andelu tja ko tuusi nëen finga, nöö un tja saapatu ko dëen be a bisi. ²³Nöö un go kii di fatu kau tja ko, boo boi njan mbei piizii. ²⁴Biga di womi mii u mi aki bi go kaba a sösö, ma a toona ko a u baka.’ Hën de seti mbei di piizii.

²⁵“Nöö a di ten dë seei, di gaan baaa fëen bi dë a goon dendu. Nöö hën di a kumutu a goon ta ko, hën a jei de ta wai ta pëe ta mbei piizii te a bigi. ²⁶Nöö hën a kai wan u dee wookoma fëen tata ko, hën a hakisi ën taa: ‘Andi ta pasa bigi di bigi aki sös?’

²⁷“Hën a piki ën taa: ‘Wë di piki baaa fii di bi go, hën wë toona ko a wosu. Nöö hën i tata kii di fatu kau ta wai ku ën fu di a toona ko ku libi a wosu baka.’

²⁸“Nöö di di gaan baaa jei sös, hën hati fëen boonu tee a taa an o go a wosu.

“Nöö hën di tata ko jei, hën a go nëen a döo go begi ën taa: ‘Womi, gaantangi, ko boo go a wosu.’

²⁹“Hën a taa: ‘Wë nönö Taata, më o ko a wosu. Wë biga sömëni jaa longi mi ku i dë aki, mi ta du hii soni da i dee i ta manda mi fu mi musu du. Na wan daka seei mi pasa i buka. Mi ta wooko da i kuma mi da wan sitaafuma fii, ma na wan daka i da mi wan u dee kaabita seei fu mi mbei piizii ku dee mati u mi. ³⁰Ma di womi mii fii aki di go poi dee gudu fii ku di jajo libi fëen, tefa

a toona ko aki nöö hën i ta mbei sös wan gaan piizii te i kii di fatu kau dëen. ‘Nöö ma sa ko a wosu. A hati mi poi.’

³¹“Hën di tata taa: ‘Wë mii o, wë fa mi ku i ta libi makandi aki, nöö hii dee soni dee mi abi aki tuu dë fii, na sös nös? ³²Ma di baaa fii di bi go sömëni longi te u mëni taa a dëdë kaba a sösö, hën wë toona ko a u ku libi baka. Nöö an fiti fuu wai mbei piizii ku ën nös?’ ”

Aki Masa Jesosi ta konda taa i musu seeka da di bakaten libi fii.

16 Nöö hën Masa Jesosi toona taki wan oto woto möön da dee bakama fëen. A taa: “Wan guduma bi dë, nöö ‘a a’ hia wookoma. Hën a tei wan sëmbe buta basi a dee wookoma fëen liba faa ta seeka di wooko ta luku hii dee gudu fëen dëen.”

“Nöö hën a dë tee wan daka, nöö hën wan sëmbe ko nëen ko taki dëen taa: ‘Mati o, haika e. Di basi i buta a dee wookoma fii liba dë, an ta wooko bunu e. A ta njan di möni fii.’

“Hën di guduma taa: ‘Sös nös?’ Hën a taki aai. Hën a taa: ‘Wë antoobi.’

²“Nöö hën a manda kai di basi ko nëen. Hën a taki dëen taa: ‘Womi, mi jei wan soni. Wë nöö hën mi kai i ko hakisi fii musu konda da mi. De taki da mi taa i ta njan di möni u mi tuu. Wë nöö i musu taki da mi unfa i wooko ku di möni, biga abiti möön mi o puu i. Ja o dë basi fu di wooko u mi möön.’

³“Nöö hën di basi taki nëen hati taa: ‘Ee maingë, di soni aki, a bigi da mi. Wë nöö ee di masa u mi ko

puu mi a wooko, nöö andi seei mi o du? Biga ma sa wooko a goon dendu te tja heepi ko da mi fu mi feni soni njan. Nöö fu mi ta waka ta pidi njanjan a sëmbë wosu, mi a' sen fëën. Ma sa du ën.'

⁴“Hën a sai dë te wan pisi, hën a taa: ‘Söö. Wë mi saandi mi o du u te de puu mi a di wooko, nöö oto sëmbë sa hoi mi a de wosu. Nöö pena an o kii mi.’

⁵“Hën di a pakisei sö kaa, nöö hën a kai hii dee sëmbë dee bi juu soni nëën masa söndö paka. Nöö hën di de ko nëën, hën a taki da di fosuwan taa: ‘Womi o.’ A piki. A taa: ‘Un mëni i bi abi fii paka di masa u mi?’

⁶“Hën a piki ën taa: ‘Wë basi, mi abi wan höndö bali fatu dee mi bi tei fu mi musu paka.’

“Hën a taki aai. Hën a tei di pampia a bi sikifi dee soni a bi juu, hën a tënëën tuwë. Hën a dëën wan oto pampia taa: ‘Luku wan oto pampia aki. Go sindo, nöö i toona sikifi ën. Ma te joo sikifi, na sikifi wan höndö möön e. Sikifi feifiteni bali nöö.’ Hën a tei, hën a go sindo hën a sikifi.

⁷“Hën a kai wan otowan, di u mbei tu. Hën a taa: ‘Womi o, fa u ta wooko aki, nöö dee soni mi bi juu i, un mëni i abi fii musu paka?’

“Hën a piki ën taa: ‘Wë basi, mi abi wan dusu saku boon fu mi musu paka.’

“Hën a tei di biifi hën a tënëën. Hën a taki dëën taa: ‘Go sindo, nöö i sikifi otowan. Ma te joo sikifi, nöö i sikifi aiti höndö nöö. Na sikifi wan dusu möön.’ [Nöö sö a saka di möni da de tuu.]

⁸“Nöö hën di di guduma si fa di basi du dë, hën a taa: ‘Aai, di sëmbë aki, [hii fa a hogi] ma a sabi u du soni e. A kõni tuu. [A sabi fa u heepi ën seei fu te di fuka ko nëën a bakaten, nöö a sa libi.]’ ”

Nöö hën Masa Jesosi toona taa: “Luku fa di guduma gafa di sëmbë. Nöö mi taki e, dee sëmbë u di goonliba aki dee an ta waka a Masa Gadu baka, de ta libi a wan fasi u tja wini ko da de a bakaten möön leki dee sëmbë dee ta waka a Gadu baka e.”

⁹Nöö hën a toona taki da de taa: “[Un si fa di basi du aki nöö? A seeka di soni faa musu toona heepi ën seei a bakaten.] Nöö sö unu seei musu du tu e, dee sëmbë. Dee möni un si un ta wooko a goonliba aki, nöö un musu ta wooko ku de a wan fasi fu te di daka un kumutu a di goonliba aki, nöö de o kisi unu ku piizii seei te un dou a Gadu köndë ala ka woon dë fu teego.

¹⁰“Nöö a dë sö taa ee wan sëmbë ja sa seeka wan piki soni te a ko bumbuu soni, nöö söseei ja o sa seeka gaan soni tu. Nöö ee i ta fufuu piki soni, nöö söseei joo ta fufuu gaan soni tu.

¹¹“Nöö ee wan sëmbë ja ta seeka di gudu i ta feni a goonliba aki a wan bumbuu fasi, ja ta njan mën kumafa a fiti, wë nöö unfa Masa Gadu o sa futoou i faa da i gaan gudu nëën köndë fii seeka? ¹²Nöö ee wan sëmbë ja ta seeka oto sëmbë soni te de butëën a i maun, nöö unfa de o da i soni fii seei, fii seeka?

¹³“Nöö na wan sëmbë sa dini tu masa makandi e, dee sëmbë. Biga

joo lobi wan möön wan. Ee i hängi a wan, nöö ja o sa hängi a di otowan möön. Wë nöö i sa dë a Gadu baka, ee nasö i sa dë a gudu baka, ma nöö ja sa dë a de tuu baka makandi e.”

¹⁴Nöö di Masa Jesosi taki dee oto aki teefa a kaba, nöö hën dee Faliseima jei, nöö hën de an kë sö. Biga deseei a’ langabëë u möni tumusi. Nöö hën de bia ta sösö Masa Jesosi ta mbei ën fa.

¹⁵Hën Masa Jesosi taki da de taa: “Wë unu wë mi ta taki tuu e. Biga a sëmbë wojo un ta mbei taa un dë bumbuu sëmbë, ma Masa Gadu hën sabi unu hati e. Nöö di soni libisëmbë ta si u gaan bumbuu soni, nöö a Masa Gadu wojo an dë wan wojo soni.”

Aki Masa Jesosi ta konda soni u di awoo tii ku di Njunjun Tii u Masa Gadu.

¹⁶Nöö hën a taki da dee Faliseima möön taa: “Un haika e, dee sëmbë. Fu sensi di ten u Mosesi te kisi di ten u Johanisi di Dopuma, nöö dee wëti Mosesi ku dee tjabukama bi kisi a Gadu bi ta konda da libisëmbë fa u de waka a Gadu baka. Ma nöö fa u dë aki, wan njunjun buka ko taa Masa Gadu hopo wan Njunjun Tii. Nöö hia sëmbë ta biinga a di Njunjun Tii dë baka kaa. ¹⁷Ma tökuseei an dë taa dee awoo wëti an bunu e. Mundu ku goonliba sa kaba, ma na wan piki wan u dee wëti seei o kaba a sösö möönsö.”

Aki Masa Jesosi ta lei fa manu ku mujëë an musu tuwë.

Mat. 5:31-32; Maik. 9:42

¹⁸Hën a toona taki möön taa: “Ee wan sëmbë i go tei wan mujëë te

nöö hën i tuwëën disa nöö i toona go tei wan otowan, nöö di wëti u Masa Gadu hën i booko dë kaa e. Nöö söseei tu, ee wan sëmbë i go tei wan tuwë mujëë fu wan oto womi, nöö i seei booko di wëti u Gadu tu.”

Aki Masa Jesosi ta konda di oto u di guduma ku Lazalosi.

¹⁹Nöö hën a toona taki da de möön taa: “Wë un haika e, dee sëmbë. Wan guduma bi dë a wan köndë. Nöö a gudu tee na sipootu. Hiniwan juu a ta libi fëën kumafa a kë ta bai dee gaan dii koosu ta bisi ta mbei gaan piizii.

²⁰“Ma nöö wan sëmbë bi dë a di köndë naandë tu de ta kai Lazalosi. A pena te an saanfa u du ku ën seei. Kasikaasi kisi ën hii ën sinkii. Na hopo seei a ta hopo ta waka. Nöö de ta hopo ën ta tja nango ta buta a di guduma dööbuka ²¹fu te di guduma njan nöö a kandë a sa feni so u dee sakasaka u dee njanjan fëën dee ta kumutu nëën tafa ta kai a goon. Nöö dee dagu u sitaati ta ko ta lëmbë dee kasikaasi fëën nëën sinkii.

²²“Nöö hën de dë te wan pisi nöö hën di penama dëdë. Hën dee basia u Masa Gadu ko tei ën tja go nëën gaan sëmbë Abahamu bandja. [Nöö a sai dë ta wai ta piizii ta libi suti kumafa di libi dë ala.]

“Nöö a baka fëën hën di guduma dëdë tu, hën de tjëën go bei. ²³Ma nöö fa a dëdë dë, nöö hën a go a didibi faja. Hën a go sai dë a di faja dendu ta tja sitaafu ta bai ta kai olo.

“Tee wan pisi, nöö hën a hopo wojo luku te ala, a si Lazalosi a Abahamu bandja dë.

²⁴“Hèn a bai kai Abahamu taa: ‘Taata oo, Taata, gaantangi, tei tjali u mi nöö i manda Lazalosi be a tuusi finga fëen a wata tja ko munjan mi tóngö. Biga ka mi dë aki, di faja ta kendi mi tumusi.’

²⁵“Nöö hèn Abahamu piki ën taa: ‘Ke, aai mii, wë mi jei e. Ma mëni taa di ten di i bi dë a goonliba ala, i bi ta libi bunu kumafa i kë. Soni seei an bi ta fuka i. I bi njan di bunu libi fii a goonliba ala tuu bifö i dëdë ko aki. Nöö Lazalosi, di a bi dë a goonliba ala, nöö hii fuka a bi ta tjai. Wë nöö fa u dë aki i ko ta tja sitaafu, ma Lazalosi hèn ko feni böö awaa.

²⁶“ ‘Ma haika, boiti u di dë, pasi an dë fu dee sëmbë u mi aki aba ko a unu ala e. Söseei pasi an dë a unu ala tu fu un sa aba ko a u aki. Biga wa sa pasa di gaan fundu ngötö a u mindi aki fuu ko miti ku u seei.’

²⁷“Nöö hèn di guduma taa: ‘Aai, wë mi jei. Ma nöö i sabi nö? Mi begi i Taata, gaantangi, manda Lazalosi be a go a mi tata wosu, ²⁸nöö a o si wanlö baaa u mi naandë. De dë feifi. Nöö gaantangi be a wasiköi de da mi taa de an musu libi kumafa mi bi libi a goonliba ala möön, fu de ko a di sitaafu kamian aki.’

²⁹“Nöö hèn Abahamu piki ën taa: ‘Sö nö, womi?’ Hèn a taki aai. Hèn a taa: ‘Wë, mi jei. Ma i sabi nö? Dee sëmbë a goonliba ala, de abi dee buku fu Mosesi ku dee u dee tjabukama u Masa Gadu kaa. Nöö be dee baaa fii haika andi dee buku ta taki nöö de waka a de baka.’

³⁰“Hèn di guduma taa: ‘Aai, Taata, sö a dë tuu. Ma di dë wanwan an tjika. Ma ee wan dëdë sëmbë hopo go wasiköi de, nöö de o bia de libi.’

³¹“Hèn Abahamu piki ën taa: ‘Ma haika e, mati. Ee de an sa tei dee sikifi a dee buku naandë, nöö ee wan sëmbë hopo kumutu a dëdë köndë go fan ku de seei, de an o jei möönsö e.’ ”

Sö wan gaan oto Masa Jesosi konda dë e.

Aki Masa Jesosi bai dee bakama fëen u de an ganjan sëmbë puu a Gadu pasi.

Mat. 18:6-7,21-22; Maik. 9:42

17 Hèn Masa Jesosi taki da dee bakama fëen taa: “Un musu sabi taa dee soni ta hai sëmbë puu a Gadu pasi an o sa kaba a di goonliba aki möönsö. Ma mi bai helu da dee sëmbë dee o ta tja dee lö soni dë ko a sëmbë. ²Biga ka fii du sö wan soni, nöö a möön bunu de tai wan gaan gindi sitonu a i gangaa, nöö de tja i go tuwë a ze mindi be i dëdë kaba a sösö wante, fu ja du di hogi di i bi pakisei dë. Di sitaafu dë hogi, ma an hogi kuma di i bi o feni ee i bi feni pasi puu sëmbë a Gadu pasi. ³Un musu luku bunu ku di soni naandë fu an musu miti unu e.”

Aki Masa Jesosi ta lei de fa u de libi ku dee sëmbë dee ta du de hogi.

Hèn a toona taa: “Wë nöö ee i si taa di otowan fii du i hogi, nöö i musu fan ku ën be an du sö ku i möön. Nöö ee i si taa a piki disa di hogi du fëen dë, nöö i musu disëen. Ja musu hoi ën a bëë. ⁴Ee a du i hogi sëbën toon a wan daka seei nöö hèn a ko a i sëbën toon ko begi i fii dëen paadon, nöö i musu disëen. Na hoi ën a bëë möön e.”

Aki Masa Jesosi konda taa ee di biibi fii piki seei ma a sa du gaan wooko.

⁵Nöö hën dee bakama^d taki da Masa Jesosi taa: “Wë Masa o, u ta biibi a Masa Gadu liba, ma di biibi fuu an tjika. Nöö u begi i gaantangi, heepi u be di biibi fuu ko möön taanga.”

⁶Nöö hën Masa Jesosi piki de taa: “Aai. Wë womi, ee i abi wan piki biibi a Gadu liba kuma ahun sii seei, hën i taki da di pau i si aki sô taa: ‘Hön kumutu aki go paandi i seei a ze,’ nöö a o piki i buka e.”

Aki Masa Jesosi ta konda da de kumafa di wooko u de dë.

⁷Nöö hën a taki da de möön taa: “Undi fuunu o abi wan wookoma, nöö te a go a wooko a goon dendu nasö a go luku dee mbeti a sabana tee a ko, nöö i taki dëen taa: ‘Ko sindo njan?’

⁸“Na tuu fii. Ma joo taki dëen taa: ‘Wë luku, di i ko kaa, nöö i seeka hesihesi nöö i go boi njanjan seti tafa da mi be mi njan. Nöö te mi njan te bëë u mi fuu kaa, nöö i seei sa njan tu.’

⁹“Wë nöö unfa un pakisei u di soni naandë? Un pakisei taa di basi u di wookoma musu da di wookoma fëen apaiti tangi fu di a wooko dëen taanga sô nö? Nönö. An dë faa dëen tangi e. Wë biga fa a wooko naandë, sô nöö a bi musu wooko.

¹⁰“Wë nöö unu seei tu e, te un wooko da Masa Gadu kumafa a da i di wooko, nöö an dë fuun suku tangi nëen e. Biga sô nöö di wooko fuunu dë kaa.”

Aki Masa Jesosi kula teni sëmbë dee bi siki tjinasiki.

¹¹Nöö fa Masa Jesosi nango a Jelusalen dë, nöö hën a ta pasa a di pisiwata u Samalia ku Galilea mindi.

¹²Nöö hën a go dou a wan piki köndë. Hën teni sëmbë ko miti ku ën naandë, nöö dee sëmbë dë tuu siki tjina siki. Hën de taanpu te ala,

¹³de bai taanga kai Masa Jesosi taa: “Jesosi, Masa o, ke gaantangi, tei tjalihati fuu nöö i heepi u baa!”

¹⁴Nöö di Masa Jesosi jei di bai, nöö hën a bia luku. Hën a si dee sëmbë. Hën a taki da de taa: “Ee, aai mii. Wë un sabi nö? Un pasa go a dee begima be de si unu fa un dë.”

Nöö di de seti nango, te wan pisi hën de tuu ko bunu djee. ¹⁵Nöö di wan u de si taa a ko bunu, hën an go möön ma a bia toona. Nöö hën a ta bai taanga ta gafa Gadu ta dëen tangi u di bunu a du ën naandë.

¹⁶Nöö hën a kule go kai a Masa Jesosi fesi a goon naandë. Hën a taki dëen taa: “Ke Masa, gaantangi fii e, fu di bunu i du mi aki. A bigi. Nöö mi si ën!” Nöö di sëmbë dë bi dë wan Samalia sëmbë.

„An bi dë Isaëli sëmbë seei kuma dee oto nëigi, faa bi musu da Gadu tangi sô.”

^{17,18}Nöö hën Masa Jesosi hakisi ën taa: “Wë womi o, fa i ko i wanwan aki, na teni sëmbë un bi dë ko bunu nö? Unsë dee otowan fii dë? Na wan u de toona ko fu de ko da Gadu tangi möönsö möön leki di döösë sëmbë aki nö? Wë a bigi a mi.”

¹⁹Hën a taki dëen taa: “Wë womi o, hopo go fii e. Di biibi di i abi a mi liba, nöö a heepi i kaa.”

Aki Masa Jesosi ta konda soni u di ten di a o toona ko a goonliba.

Mat. 24:23-28,37-41

²⁰Wan daka, hën wanlô Faliseima ko a Masa Jesosi ko hakisi ën taa: “Mësitë o, na un ten Masa Gadu o ko a goonliba ko tei di Könu Tii fëën, faa taki a hii sëmbë liba?”

Nöö hën Masa Jesosi piki de taa: “Wë un haika e. „Di tii u Gadu an ta ko kumafa un ta mëni ën dë e. Biga, dee könu u di goonliba aki te de o ko u tii dee köndë, nöö hii sëmbë ta sabi taa de ta ko. „Biga de ta wai ta pëë doon, tutu ta piki.„ Ma di ko u di tii u Masa Gadu hën an o dë sö e.

²¹“Biga te a o ko, nöö na wan sëmbë o sa taki taa: ‘Luku ën aki.’ Ee nasö: ‘Luku ën ala.’ De an o sa lei sëmbë sö. Biga di Tii fëën ta dë a dee sëmbë dee ta waka nëën baka hati.”

²²Nöö hën a taki da dee bakama fëën taa: “Fa mi o disa unu go aki, nöö wan ten o ko nöö un tuu o hangî u si ee wan u dee daka seei di Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki o dë nëën könubangi ta taki a hii mundu liba. Ma wan o sa si ën eti.

²³Sëmbë o taki da unu taa: ‘Un luku ën aki!’ Ee nasö: ‘Un luku ën ala.’ Ma wan musu go luku e. Wan musu piki möönsö.

²⁴“Biga te di daka di Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki o toona ko, nöö a o dë leti kuma te liba koti faja walau sö, hii sëmbë ta si ën. Biga liba ala o limbo gbegede te kisi ku goon aki tuu. Nöö söseei di ko u mi o dë tu. ²⁵Ma bifö mi toona ko aki a sö wan fasi, nöö mi musu tja sitaafu ku pena tee bifö. Biga dee lö sëmbë

u di ten u dë aki, de an dë a mi du. Kwetikweti.

²⁶“Ma di ten di Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki o toona ko a goonliba, nöö a o dë leti kumafa di ten u Noa bi dë. Biga leti kumafa soni bi ko miti dee sëmbë a di ten dë, nöö söseei a o miti dee sëmbë u di ten di mi o ko tu. ²⁷Biga a Noa ten de bi ta njan ta bebe, dee womi bi ta tei mujëë, dee mujëë bi ta tei manu. De bi ta libi u de kumafa de kë söndö mëni Gadu möönsö, tefa di daka Noa go a di sipi dendu. Hën di tjuba seti kai, gaan wata ta ko te a kii de tuu fia puu dë.

²⁸“Nöö söseei tu a bi miti dee sëmbë a di ten u Lotu. Dee sëmbë bi sai dë ta njan ta bebe, de bi ta bai soni ta sei, de bi ta koti goon ta paandi njanjan, de bi ta mbei wosu, ²⁹tee di daka di Lotu kumutu a Sodom go. Nöö hën di wan seei daka naandë faja kumutu a liba mökisi ku di soni de kai zuwalufu kai ko a goon tjuma dee sëmbë u Sodom kii tuu fiaa puu dë. ³⁰Wë nöö söseei a o pasa tu te Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki o toona ko a goonliba fu sëmbë musu si mi.”

³¹Nöö hën a taki da de möön taa: “A di daka dë nöö ee wan sëmbë dë nëën baiko, nöö an musu tei ten faa go tei soni fëën nëën wosu dendu e. A musu bazia ko a goon wante nöö a kule go tjubi. Nöö söseei ee wan sëmbë dë nëën goon dendu ta wooko, nöö an musu kule go a ganda go tei soni nëën wosu, ma a musu kule go tjubi nöö.

³²“Nöö fa mi ta fan aki, un mëni di soni di bi pasa ku di mujëë fu Lotu e. ³³Biga di sëmbë di ta biinga

faa hoi en libi kumafa a keen ku dee soni feen dee a abi a goonliba aki, noo a o lasi en noomo. Ma di sembe di aan toobi faa lasi en, noo hen o feni en fa a ke.”

³⁴Hen a taki moon taa: “A di daka di Mi di ko de Libisembé Mii aki o ko, noo tu sembe sa de a wan bedi ta duumi, noo wan u de Gadu o tei tja go noo di otowan a o diseen.

³⁵Noo tu mujee o de makandi a wan kamian ta mbei boon, noo wan u de Gadu o tei tja go, noo di otowan a o diseen. [³⁶Sosee tu sembe sa de makandi ta wooko a goon dendu, noo wan u de Gadu o tei tja go, noo di otowan a o diseen de.]”

³⁷Noo hen dee bakama u Masa Jesosi hakisi en taa: “We, Masa o, na unsé u di goonliba di soni naandé o pasa?” Noo hen a koti wan nongó da de taa: “Ka wan mbeti dedé fika, noo naandé dee opete ta ko.”

Aki Masa Jesosi taki fa u musu ta begi noomo sondó wei.

18 Noo hen Masa Jesosi taki wan woto da dee bakama feen faa lei de kumafa de an musu ko wei u begi Gadu, ma de musu ta begi en hiniwanten sondó lasi hati.

²A taa: “Wan fisikai bi de a wan kondé, noo a bi hogi tee an ta feee Gadu, noo aan toobi ku libisembé tu. ³Noo wan mujee bi ta de a di kondé de tu, manu feen bi dedé. Noo a bi ta ko a di fisikai noomo ta ko ta begi en taa: ‘Fisikai o, mi ke i heepi mi. Mi ku wan sembe a’ sondi, noo mi begi i fii kuutu di soni da

u. Da mi di leti u mi noo i deen di adjabee feen.’

⁴“Noo a fesi di fisikai an bi ke heepi di mujee. Ma a baka feen a ko pakisei tee a kaba, hen a taa: ‘We aluwasi fa ma ta feee Gadu, noo ma a’ toobi ku libisembé tu, ⁵ma tokusee di mujee aki ta ko a mi noomo, an ta disa mi ku di taki moonsó. Noo mi o heepi en be a feni di leti feen, be mi boó feen. Biga ee nasó, a o ta ko ta kaakei mi ku di taki feen de noomo.’ ”

⁶Noo hen Masa Jesosi taa: “Un haika fa di fisikai taki de. A abi hogihati, ma tokusee, a piki di mujee buka. ⁷We noo Masa Gadu di abi só bunuhati we? Ee wan sembe feen ta begi en noomo a ndeti ku didia, an sa heepi en no? Biga a bi pii de puu a oto sembe dendu tei ko feen sembe kaa, noo a o buuja ufó a ko a de no? Nonó, an o buuja e. ⁸Mi taki e, a o ko hesihesi a de ko kuutu soni da de.

“Ma noo fa mi fan de seei, ma fa de o du ku dee sembe u mi a di goonliba aki tjika de, noo te Mi di ko de Libisembé Mii aki toona ko ku mi ko heepi de, noo mi o feni sembe moonsó di ta biibi a mi eti no?”

Aki Masa Jesosi da wan oto u wan Faliseima ku wan pii-lanti-mönima.

⁹Noo hen Masa Jesosi da de wan oto u dee sembe dee ta wisiwasi otowan ta mbei deseei taa de de bumbuu sembe. ¹⁰A taa: “Wan daka noo hen tu sembe hopo, hen de go a Masa Gaangadu Wosu fu de go begi Gadu. Noo wan u dee sembe bi de

Faliseima nöö di otowan bi dë wan sëmbë di ta pii lanti möni.

¹¹“Nöö hën di de go naandë, hën di Faliseima go taanpu te a wan së ala, hën wanwan. Nöö hën a begi taa: ‘Masa Gadu, gaantangi fii e, fu di ma dë kuma dee takusëmbëma, kuma dee fufuuma, kuma dee sëmbë dee ta tei sëmbë mujëë, kuma di sëmbë ta pii lanti möni aki. ¹²Tu toon hiniwan wiki mi ta disa u njan ta begi i. Hiniwan soni mi abi nöö mi ta paati, nöö mi tja fii së ko da i a keiki kumafa di wëti dë. Sö mi ta libi.’ Sö di Faliseima begi.

¹³“Ma di sëmbë ta pii lanti möni naandë, nöö a sabi taa an ta libi bunu tuu. Nöö sen kisi ën tee an sa hopo wojo luku liba möön. A fika a baka ala ta naki maun nëen hati taa: ‘Ke, Masa Gadu, a’ tjalihati u mi nöö i heepi mi o. Biga mi sabi taa mi dë wan gaan takusëmbëma tuu.’ ”

¹⁴Nöö hën Masa Jesosi taa: “Wë mi taki da unu taa fa di sëmbë ta pii lanti möni go a wosu dë, nöö Masa Gadu an hoi dee hogi du fëen nëen bëë möön e, ma a tei ën ko sëmbë fëen. Ma di Faliseima dë, Gadu disëen a go fëen a wosu nöö. Biga hiniwan sëmbë di hopo hënseei, nöö Gadu o sakëen. Ma hiniwan sëmbë di saka hënseei, nöö hën Gadu o hopo.”

Aki de tja dee mii ko a Masa Jesosi.

Mat. 19:13-15; Maik. 10:13-16

¹⁵A di juu dë seei, nöö hën de ta tja dee piki mii ko a Masa Jesosi faa musu buta maun a de liba [begi da de]. Ma di dee bakama u Masa Jesosi si sö, nöö hën de gandji da de

taa: “Wan musu tja dee piki mii dë ko aki e.”

¹⁶Ma di Masa Jesosi jei fa dee bakama taki, hën a taa: “Nönö. Wan tapa de e! Un be dee mii ko a mi nöö. Biga sëmbë kuma dee mii aki, de ta dë a di Njunjun Tii u Masa Gadu dendu ta feni di bunu fëen. ¹⁷Nöö mi taki e, ee wan sëmbë i kë ko dë a di Tii u Gadu dendu, nöö i musu abi sakafasi ta futoou Masa Gaangadu kumafa wan mii ta abi sakafasi ta futoou dee gaan sëmbë fëen.”

Aki Masa Jesosi ta konda soni u gudu da de möön.

Mat. 19:16-30; Maik. 10:17-31

¹⁸Nöö hën wan hedima u dee Isaëli sëmbë ko a Masa Jesosi. Hën a hakisi ën taa: “Mësitë o, mi sabi taa i dë wan bumbuu sëmbë, nöö hën mi ko hakisi i andi mi musu du fu mi feni di libi u teego.”

¹⁹Hën Masa Jesosi piki ën taa: “Womi, fa i ta kai mi bumbuu sëmbë aki, ma i saandi i ta taki dë nöö? Bumbuu sëmbë an dë boiti Gadu wanwan nöö. ²⁰Ma nöö fii feni di libi u teego, nöö ja sabi dee wëti u Masa Gadu eti ö, taa ja musu go a oto mujëë möön leki di mujëë fii u wosu. Ja musu kii sëmbë. Ja musu fufuu sëmbë soni. Ja musu mindi soni da sëmbë. I musu ta lesipeki i tata ku i mama.”

²¹Hën di hedima piki taa: “Wë, hii dee wëti dë tuu mi ta hoi fu sensi di mi dë piki mii.”

²²Nöö hën Masa Jesosi toona taki dëen taa: “Wë, mi jei. Ma ee fuu taki ën gbelin kumafa a dë, wan soni nöö toobi i eti. Hën da i musu go sei hii dee

soni fii dee i abi te i kaba, nöö i paati di möni da dee pena sëmbë. Nöö te i du sö kaa, nöö i ko ta waka a mi baka. Nöö a bakaten nöö joo feni wan möön bunu gudu a Gaangadu Köndë.”

²³Nöö di di sëmbë jei sö, hën tjali ko kisi ën tee kuma a sa kää, biga a abi hia gudu tuu.

²⁴Nöö di Masa Jesosi si fa tjali kisi di womi fu dee gudu fëen hedi, nöö hën a taki taa: “Aai, di soni aki, a taanga e. Fu wan guduma butëen seei a di Tii u Masa Gaangadu basu, a dë wan taanga soni tuu. ²⁵A dë leti kuma te wan gaan mbeti ta biinga faa pasa a wan aguja baaku. Sö a taanga tjika.”

²⁶Nöö di de jei sö, hën de hakisi ën taa: “Wë, ee a taanga da wan sëmbë di Gadu seei heepi sö te a ko gudu, nöö ambë seei o sa go a Gadu Köndë?”

²⁷Hën Masa Jesosi piki de taa: “Di soni dë, na wan libisëmbë a’ taanga u du ën, ma Gaangadu hën a sa du hii soni.”

²⁸Nöö hën Petuisi taki dëen taa: “Wë Masa, luku. U disa hii soni tuu, fuu ko ta waka a i baka.”

²⁹Nöö hën Masa Jesosi piki ën taa: “Wë sö a dë tuu. Ma haika e. Ee wan sëmbë i kë dë a di Njunjun Tii u Gadu dendu te nöö hën i disa i wosu ee nasö i tata ku i mama ee nasö dee baaa fii ee nasö i mujëë ku dee mii fii, ³⁰nöö mi taki e, taa hii dee soni naandë tuu joo toona feni baka möön leki fa i bi abi a goonliba aki, nöö a bakaten nöö joo feni di bunu libi u teego tu a Gadu Köndë.”

Aki Masa Jesosi konda soni u di dëdë fëen da de möön.

Mat. 20:17-19; Maik. 10:32-34

³¹A baka u di dë, hën Masa Jesosi kai de tuwalufu bakama

fëen a së. Hën a taki da de taa: “Un haika e. Fa u dë aki, nöö u nango a Jelusalen. Nöö hii dee soni dee tjabukama u Gadu bi sikifi u Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki, nöö de tuu o pasa ku mi awaa. ³²Dee feantima u mi o tja mi go a dee döösë sëmbë dee abi taki a di köndë aki, nöö de o ta mbei mi fa ta kosi mi ta tunta a mi. ³³Nöö de o wipi mi te de kaba ufö de o kii mi awaa. Ma nöö di u mbei dii daka fëen, nöö mi o toona weki hopo baka.”

³⁴Ma fa Masa Jesosi fan ku dee sëmbë fëen dë, nöö de an fusutëen. A dë wan tjubitjubi soni da de, biga de an saandi a ta taki dë.

Aki Masa Jesosi kula wan bookowojoma.

Mat. 20:29-34; Maik. 10:46-52

³⁵Nöö hën de nango tefa de ko zuntu ku di köndë de ta kai Jelikou. Nöö wan bookowojoma bi dë sindosindo a bandjapasi naandë ta pidi möni. ³⁶Nöö di a ta jei dee hia sëmbë ta fan ta ko dë hën a hakisi taa: “Sëmbë hën ta ko hia naandë sö nö? Andi ta pasa?”

³⁷Hën de taki dëen taa: “Di sëmbë de ta kai Jesosi u Nazalëti, hën wë ta pasa aki e.”

³⁸Nöö di a jei sö, nöö hën a bai taanga taa: “Jesosi eee, i di bakamii u Dafiti dë, na i da di Heepima nö?, Gaantangi mi begi i, a’ tjali u mi, nöö i heepi mi ooo.”

³⁹Ma di dee sëmbë dee bi ta waka a Masa Jesosi fesi jei di bai, hën de gandji dëen taa a musu kabuka dë. Ma tökusee an disa. A bai möön taanga eti taa: “Jesosi eee, di mii u Dafiti dë, saa mi ooo, heepi mi, gaantangi!”

⁴⁰Nöo di Masa Jesosi seei jei di bai, nöo hën a taanpu pii. Hën a taki da dee sëmbë taa be de go tei di sëmbë naandë tja ko nëen.

Nöo hën de tjëen ko. Hën Masa Jesosi hakisi ën taa: ⁴¹“Mati o, wë andi i kë u mi du da i?”

Hën di bookowojoma piki ën taa: “Masa, mi kë ta si soni baa.”

⁴²Hën Jesosi taki dëen taa: “Wë antoobi. Be wojo fii ko limbo e. Biga di biibi i ta biibi a Masa Gadu dë heepi i kaa.”

⁴³Nöo wantewante dë, hën wojo fëen ko limbo gbedede. Nöo hën a ta waka nango a Masa Jesosi baka ta gafa Gadu u di bunu a du ën dë. Nöo fa hii dee sëmbë dee bi sai dë si andi pasa dë, nöo hën de tuu gafa Gadu seei.

Aki Masa Jesosi go a Zakeosi wosu.

19 Nöo hën di Masa Jesosi kula di bookowojoma te a kaba, nöo hën a pasa go dou a Jelikou. Nöo a ta latja pasa a di köndë ganda [faa go a Jelusalen].
²Nöo wan guduma de kai Zakeosi bi ta dë a di köndë. A dë wan hedima u dee sëmbë ta pii lanti möni.

^{3,4}Nöo fa Masa Jesosi ta pasa naandë, nöo Zakeosi bi kë si ën faa sabi ën. Ma an bi sa si ën a dee hia sëmbë dendu, biga a dë wan sati sëmbë. Nöo hën a kule go a fesi go subi a wan pau go dë a liba ala, fu te Masa Jesosi ta pasa dë nöo a musu u si ën.

⁵Te wan pisi hën Masa Jesosi ko ta pasa, nöo hën a hopo wojo a liba hën a si Zakeosi. Hën a kai ën: “Mati Zakeosi!” Hën a piki. Hën a

taa: “Saka hesi ko a goon. Biga a dë fanöudu fu mi ko a i wosu tide.”

⁶Nöo hën Zakeosi saka hesihesi ko a goon, nöo ku gaan piizii seei a tei Masa Jesosi tja go nëen wosu.

⁷Ma nöo di dee oto sëmbë si sö, hën de mati. De tei Masa Jesosi fu hogi seei fu di a de taa a go a wan takusëmbëma wosu.

⁸Ma nöo hën Zakeosi hopo taanpu [a dee sëmbë dendu] nöo hën a fan ku Masa Jesosi. A taki dëen taa: “Masa o, wë luku, te kuma tide nöo mi o paati dee gudu u mi leti mindi, nöo mi o da dee pootima u di köndë wan së. Nöo ee mi bi fufuu wan sëmbë, nöo mi o dëen fö toon möön hia möön fa mi bi tei.”

⁹Hën Masa Jesosi piki taa: “Wë un dee sëmbë u di wosu aki, un a’ bunuhedi e. Biga tide Masa Gadu heepi unu. Nöo di sëmbë di a’ di wosu aki, a bi dë fanöudu u mi ko nëen, biga hënseei da wan bakamii u Abahamu di gaan sëmbë fuu tu. Wë nöo luku, a bi poi seei te kaba a sösö, ma tide a toona ko a Gadu baka. ¹⁰Nöo fu dee lö sëmbë aki hedi mbei Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki ko a goonliba e. Biga mi ko fu mi suku dee sëmbë dee kaba a sösö u mi tja de ko da Gadu.”

Aki Masa Jesosi konda di oto u di guduma di bi paati möni da dee wookoma fëen.

Mat. 25:14-30

¹¹Nöo di juu Masa Jesosi ta fan ku dee sëmbë naandë, nöo de bi dë zuntu ku Jelusalen. Nöo dee Dju sëmbë bi ta mëni taa naandë nöömö Masa Gadu o bazia ko a

goonliba faa ko tei di Könu Tii fëen a hii sëmbë wojo. Nöo dee sëmbë ta waka ku Masa Jesosi dë, de ta mëni taa wantewante di soni dë o pasa. Nöo fëen mbei Masa Jesosi da de wan oto, fu de musu sabi taa an o pasa kumafa de ta mëni ën dë.

¹²Nöo hën a taki da de taa: “Wan hebima bi o go a wan longi köndë fu de butëen ko könu, bifö a o toona ko ta tii di köndë awaa.

¹³“Nöo fëen mbei di juu a o go, nöo hën a kai teni u dee wookoma fëen ko nëen. Hën a da hiniwan u de wan dusu kölu. A taki da de taa: ‘Un wooko ku di möni aki fu mi sa feni wini nëen te mi toona ko.’ Nöo di a taki sö kaa, nöo hën a go fëen.

¹⁴“Ma dee sëmbë u di köndë fëen bi buuse ën te de manda buka go da dee sëmbë u di köndë ka a nango ala taa: ‘Wa kë di sëmbë aki ko könu fuu e.’ ¹⁵Ma tökusee de butëen ko könu.

“Nöo hën a baka fëen hën a toona ko a di köndë ko seti di könu tii fëen awaa. Nöo di a ko, hën a manda buka kai dee wookoma fëen dee a bi da di möni fu de musu wooko dëen, be de musu piki ën unfa de bi wooko ku di möni.

¹⁶“Nöo hën di fosuwan ko nëen nöo hën a tja di möni ko dëen. Hën a taa: ‘Masa o, luku, i bi da mi wan dusu kölu. Nöo hën mi ta wooko ku ën tefa i ko aki, mi feni dusu kölu buta nëen liba. Nöo hën mi tjëen ko da i.’

¹⁷“Nöo hën di masa fëen taa: ‘Aai womi, wë i wooko bunu e. Wë nöo fu di i wooko a sö wan futoou fasi ku di piki soni aki, nöo mi o da i wan gaan wooko awaa. Mi o buta i be i dë hedima u teni köndë.’

¹⁸“Nöo hën di u mbei tu ko. Nöo hën a taki dëen taa: ‘Masa, luku, i bi da mi wan dusu kölu, nöo hën mi wooko ku ën tee mi wini feifi dusu kölu buta nëen liba. Nöo ja si ën aki, mi tjëen ko da i.’

¹⁹“Nöo hën di masa fëen taki dëen taa: ‘Söö. Wë nöo fu di i wooko sö, nöo hën mbei mi o buta i fii dë hedima u feifi köndë.’ Nöo hën a taki aai.

^{20,21}“Nöo hën di u mbei dii ko nëen. Hën a taki dëen taa: ‘Masa, ja ta si di möni fii aki nö. I bi da mi wan dusu kölu. Nöo u di mi sabi taa i dë wan taangalibi sëmbë, langahatima, i ta tei soni ka ja bi buta, i ta koti soni ka ja bi paandi, nöo mi fëëë i. Hën mbei mi tai di möni fii a di hangisa aki fu an musu kaba a sösö, nöo hën mi tja i soni ko da i.’

^{22,23}“Hën di masa fëen taki dëen taa: ‘Womi, sö i hogi gaanfa wë nö? Wë di i sabi taa mi dë wan taangalibi sëmbë, langahatima di ta tei soni ka ma bi buta, mi ta koti soni ka ma bi paandi, nöo faandi mbei ja bi tei di möni u mi tja go buta a banku, fu te mi toona ko nöo a möön hia. A bi sa göö a di banku. Ma fa i du ku ën aki, nöo andi seei mi wini? Wë antoobi.’

²⁴“Nöo hën a taki da dee oto sëmbë sai dë taa: ‘Un hesi ko puu di möni aki nëen maun e, nöo un da di sëmbë di abi teni dusu kölu dë, be disa fika ku sösö maun.’ ²⁵Hën de bai: ‘Huun? Wë Masa, di sëmbë ala, hën a feni teni dusu kölu kaa.’ ²⁶A taki: ‘Aai, mi sabi sö. Ma di sëmbë di abi hia, nöo hën o feni möön hia eti. Ma di sëmbë di na abi,

nöö nëen maun de o puu di pikiwan di a abi, be a fika ku maun.

²⁷“Nöö dee felantima u mi, dee na bi kë u mi dë könu u de, nöö un musu tja de tuu ko kii a mi fesi aki.”

Aki de ta wai ku Masa Jesosi fa a dë a di buliki liba.

Mat. 21:1-11; Maik. 11:1-11; Joh. 12:12-19

²⁸Nöö di Masa Jesosi taki di soni dë tefa a kaba, nöö hën hën ku dee bakama fëen tei pasi nango a Jelusalen, nöö Masa Jesosi hën dë a de fesi. ²⁹Nöö hën de nango tefa de ko zuntu ku de tu köndë de ta kai Betifaigi ku Betania, leti a di gaan kuun de ta kai Oleifi Kuun naandë. Nöö hën Masa Jesosi manda tu u dee bakama fëen fu de waka a fesi.

³⁰A taki da de taa: “Un nango te un go dou a di köndë a unu fesi ala, nöö woon si wan buliki mii taitai naandë. Sëmbë an sindo nëen liba waka wan daka. Nöö un lusu ën tja ko da mi e. ³¹Ma a kandë sô, wan sëmbë o ko hakisi unu taa: ‘Wë faandi mbei un ta lusu di mbeti u du?’ Nöö un musu taki dëen taa: ‘Masa abi ën fanöudu.’”

³²Nöö hën de tu bakama go, hën de go si hii soni leti kumafa Masa Jesosi bi taki da de.

³³Hën di de go seti lusu di buliki, hën sëmbë ko hakisi de taa: “Wë, faandi mbei un ta lusu di mbeti u du?” ³⁴Hën de piki taa: “Masa abi ën fanöudu.”

³⁵Nöö hën de tei ën tja go da Masa Jesosi. Hën de jabi koosu a di buliki baka mindi, hën de mbei Masa Jesosi sindo nëen liba. ³⁶Hën de seti u waka go. Nöö hën dee

sëmbë ku ën ta waka nango dë ta jabi koosu a di gaan pasi liba fu di buliki musu waka a dee koosu liba. „Sö de ta hei Masa Jesosi tjika.”

³⁷Nöö hën de nango tefa de dou ka de o seti bazia di kuun fu de go a goon, nöö hën dee hia sëmbë ta waka nëen baka naandë tuu seti mbei piizii. De ta bai taanga ta gafa Gadu fu dee gaan bunu de bi si Masa Jesosi du a goonliba.

³⁸De taa:

“Gaantangi u Masa Gadu ooo.
A manda di Könu fëen ko da u.
Masa Gadu musu dë ku ën e.
Gadu, gaantangi fii!
I mbei i ku libisëmbë toona ko fii!

Di në fii musu bai te dou a di möön hei kamian a liba ala!”

³⁹Ma di dee Faliseima jei fa de ta bigi Masa Jesosi nöö de an kë sô. Hën de taki dëen taa: “Mësitë o, bai dee sëmbë fii be de kabuka dë.”

⁴⁰Hën a taki da de taa: “Un haika e. Ee dee sëmbë u mi kabuka, nöö dee sitonu a bandjapasi aki seei o bia bai a dee sëmbë dë kamian. „Biga di bai aki musu u bai.””

Aki tjali u Jelusalen kisi Masa Jesosi.

⁴¹Nöö hën Masa Jesosi nango te a ko dou ka a sa si Jelusalen, nöö hën a hopo wojo luku di köndë. Nöö hën tjali fëen kisi ën te a bai këë. ⁴²A taa: “Un dee sëmbë u Jelusalen aki, ee a di ten aki un bi sabi di soni di bi sa heepi unu fuun sa feni böö, nöö wan bi o libi sô e. Ma luku, kumafa u dë aki, a poi da unu kaa, ma wan sa si ën biga a tjubi da unu. ⁴³Nöö wanlô hogi daka ta ko, nöö a dee daka dë dee felantima fuunu o ko lontu di köndë

fuunu tapa buta a djegi, nöö woon fika a di köndë ganda naandë. Na wan fuunu o sa pasa ko a döö.

⁴⁴“Nöö naandë woon dë ta pena ta tja sitaafu fu te de kii unu ku dee miii fuunu tuu. Nöö dee gaan sitonu de tei mbei wosu a unu naandë, na wan u de o fika oto a oto liba möön e. De tuu de o booko tuwë a goon paaja fanjanfanjan. Sö de o booko di köndë fuunu tjika, fu di wan bi kë sabi di juu di Gadu bi ko faa ko heepi unu.”

Aki Masa Jesosi jaka sëmbë puu a di Wosu u Gadu.

Mat. 21:12-17; Maik. 11:15-19; Joh. 2:13-22

⁴⁵Nöö hën Masa Jesosi go dou a Jelusalen awaa, hën a dendu go a di Gaan Wosu u Masa Gadu. Nöö wanlö sëmbë bi sai naandë ta sei soni a di wosu dendu. Nöö hën Masa Jesosi jaka de tuu puu tuwë a döö.

⁴⁶Hën a taki da de taa: “A sikifi a Gadu Buku taa: ‘Di wosu u mi aki, a dë wan wosu fuun ta ko ta begi mi.’ Ma un dee bödjëema aki tei ën buta ko fufuuma kamian ta du kumafa un kë.”

⁴⁷Nöö di juu dë, hën Masa Jesosi ta lei sëmbë a di Wosu u Masa Gadu dendu hiniwan daka. Ma dee Gaan Begima ku dee Sabima u Wëti ku dee oto fesima u di köndë tuu bi ta suku wan fasi fu de musu kii ën. ⁴⁸Ma de an saafa u du u de sa feni ën kii, biga hii sëmbë lobi u go nëen go jei dee soni a ta taki.

Aki dee sëmbë ko hakisi Masa Jesosi ambë dëen taki faa du dee soni a ta du.

Mat. 21:23-27; Maik. 11:27-33

20 Wan daka hën Masa Jesosi bi dë a di Wosu u Masa

Gaangadu dendu ta lei sëmbë ta konda di Bunu Buka u Gadu da de. Nöö hën dee Gaan Begima ku dee Sabima u Wëti ku dee Gaan Womi u di köndë ko nëen. ²Hën de hakisi ën taa: “Wë dee soni i ta lei sëmbë aki, ku hii dee oto soni i ta du tuu, ambë seei manda i fii ta du de? Kondëen da u.”

³Nöö hën Masa Jesosi piki de taa: “Söö. Wë antoobi. Ma miseei o hakisi unu wan soni tu. Nöö te un kondëen da mi, nöö mi o piki unu di Sëmbë di manda mi fu mi ta du dee soni aki.”

⁴Hën a hakisi de taa: “Di dopu Johanisi bi ta dopu sëmbë, naasë a kumutu, a Masa Gadu naa a libisëmbë? Ambë un sabi mandëen? Un kondëen da mi.”

⁵Nöö hën de kuutu ku deseei tefa de wei, de taa: “Wë ee u piki ën taa Masa Gadu hën mandëen, nöö a kandë a o hakisi u taa: ‘Andi mbei wan bi kë biibi ën?’ ⁶Ma ee u piki ën taa a bi dë u libisëmbë, nöö lanti o kë naki u ku sitonu kii.” Biga hii lanti bi tei Johanisi kuma wan tjabukama u Gadu.

⁷Fëen mbei de piki ën taa: “Wë wa sa naasë a kumutu.”

⁸Hën Masa Jesosi taki da de taa: “Wë da miseei tu, ma sa konda da unu ambë manda mi fu mi du dee soni aki.”

Aki Masa Jesosi konda di oto u di guduma ku di pandasi kamian fëen.

Mat. 21:33-46; Maik. 12:1-12

⁹Nöö hën a toona da de wan oto möön. A taa: “Wan sëmbë bi koti wan gaan goon fëen faa mbei pandasi kamian. Nöö hën a paandi

wan fuuta de ta kai doloifi^e nëen tefa a kaba. Nöo fu di a o go a wan oto köndë go tan te a longi, nöo hën a suku wanlö sëmbë tja ko buta a di pandasi kamian u de ta luku ën deën. Nöo hën wë a go fëen.

¹⁰“Hën a go dë ala teefa a sabi taa di fuuta u di goon sa lepi. Nöo hën a manda wan u dee wookoma fëen go a dee sëmbë, fu de musu deën hafu u dee njanjan u di goon faa tja ko deën.

“Ma di di wookoma go dou a di pandasi kamian, nöo hën dee sëmbë kisi ën. Hën de fon mën tee a fon, hën de mandëen go nëen masa ku sösö maun.

¹¹“Hën di masa u di goon toona manda wan oto wookoma go luku möön, nöo söseei de du ku ën tu. De kisi ën fon deën sen tee a tjika de, hën de mandëen go nëen masa ku sösö maun tu.

¹²“Nöo hën di masa u di goon toona manda wan otowan u dee wookoma fëen go möön, di u mbei dii. Ma söseei de du ku ën tu. De naki ën koti hii ën sinkii, hën de jakëen puu a di pandasi kamian. Hën a toona go nëen masa ku sösö maun.

¹³“Hën di masa u di goon taa: ‘Wë andi seei mi musu du möön? Wë nöo mi o manda di lobi mii u mi aki go. Kandë sö de sa a’ lesipeki fëen fu di a dë mi mii.’ ¹⁴Nöo hën wë a mandëen go.

“Ma di de si di mii u di masa ta waka ta ko, nöo hën de fiti buka makandi taa: ‘Söo. Luku di mii fëen ta waka ta ko dë. Hën wë di tata o

disa di goon aki da e. Nöo un boo kii ën wante, nöo woo feni di goon ku dee soni dee dë nëen tuu ko fuu seei.’

¹⁵“Nöo hën di di mii ko dou, hën de kisi ën. Hën de puu ën a di pandasi kamian ganda, hën de kii ën.”

Nöo hën Masa Jesosi hakisi dee sëmbë taa: “Wë nöo fa de kii ën dë, nöo andi di sëmbë di abi di pandasi kamian o du ku dee sëmbë dee kii di mii fëen dë? ¹⁶Na a o ko kii de tuu puu a di pandasi kamian fëen nö? Nöo a o suku oto sëmbë tja ko buta dë fu de ta luku di kamian fëen deën.”

Wë nöo di dee Isaëli sëmbë dee sai dë jei a fan sö, nöo de an këen. Hën de taa: “Nönö, di sondi aki an musu pasa sö e!”

¹⁷Hën Masa Jesosi luku de diin sö te a kaba, hën a taki da de taa: “Wë a o pasa tuu. Biga ja jei fa de sikifi a Gadu Buku nö? De koti wan nongö taa:

Di sitonu dee tëmbëma bi feni
taa an bunu
te de tuwë a kapëë,
hën wë ko dë di mama posu ta
hoi di wosu.”

¹⁸Hën a taa: “Ee wan sëmbë i kai a di sitonu dë liba, nöo a o booko hii i sinkii. Ma ee di sitonu seei hën kai a i liba, nöo ja o a’ pisi möön. Biga a o lala i finufinu.”

Aki de go hakisi Masa Jesosi soni u lanti möni.

Mat. 22:15-22; Maik. 12:13-17

¹⁹Nöo fa Masa Jesosi da de di oto naandë, nöo dee Gaan Begima ku

e 20:9 Di doloifi aki tooka ku di u Saana aki. De ta paandi ën u de mbei win.

dee Sabima u Wëti bi kē kisi ën tja go soötö wantewante, biga de sabi taa de a tjökö ku di oto. Ma de fëëë dee hia sëmbë bi sai naandë.

²⁰Nöö hën de sai dë ta watji ën nöömö tefa de feni wanlö sëmbë. Hën de taki da de taa: “Wë u kē begi unu wan soni fuun heepi u, nöö u paka unu.”

Hën dee sëmbë taa: “Söö, wë antoobi.”

Hën de taa: “Un go a Jesosi kuma bumbuu sëmbë. Nöö un hakisi ën soni a köni fasi fuun feni wan tōngö nëen fuu sa tjëen go kaagi da di gaama.” Nöö hën dee sëmbë go.

²¹Nöö hën de go a Masa Jesosi, hën de hakisi ën taa: “Mësitë o, u ko a i aki. U kē hakisi i wan soni e, ma na u gaan womi fasi. Biga u sabi taa di fan fii dë bumbuu soni. I ta lei sëmbë di pasi u Masa Gadu bunu. I ta luku hii sëmbë di wan fasi nöö, ta konda fa Gadu kē u sëmbë musu libi söndö ganjan.

²²“Nöö hën wë u ko a i aki ko hakisi i wan soni. Fa u ta paka di Gaan Könu lanti möni aki, nöö a bunu fuu pakëen nö, naa an bunu? Unfa a dë a di wëti u Gadu?”

²³Ma fa de taki dë, nöö Masa Jesosi sabi kaa taa de kē kisi ën, hën a taa: ²⁴“Un tja wan kpëngëlë möni ko i si.”

Hën de tei wan möni hën de tja ko dëen.

Hën a hakisi de taa: “Wë ambë fesi dë a di möni? Un në un si dë sikifisikifi nëen?”

Hën de taa: “Wë di u di Gaan Könu.”

²⁵Hën a taa: “Wë, ee a dë u di Gaan Könu, nöö un dëen hën soni

e. Nöö un da Masa Gadu di soni di dë fëen.”

²⁶Nöö fa a fan dë, a foondo de tee. Hën de taa: “Aai, di sëmbë aki, wa a’ möiti fuu mbei te nöö u sa kisi ën möönsö.” Nöö hën de disëen.

Aki Masa Jesosi piki dee Saduseima taa sëmbë ta weki baka a dëdë tuu.

Mat. 22:23-33; Maik. 12:18-27

²⁷Ma a baka u di dë, hën so u dee sëmbë u di keiki paatëi de ta kai Sadusei ko a Masa Jesosi. Dee sëmbë naandë an kē biibi möönsö taa dëdë sëmbë sa weki baka. Hën de hakisi ën taa: ²⁸“Wë Mësitë o, Mosesi bi sikifi wan wëti da u taa ee wan womi libi ku wan mujëë nöö ee di womi dëdë disa di mujëë söndö de pai miii, nöö wan u dee baaa u di womi musu tei di mujëë hoi, be de pai mii fu di böngö u di baaa di dëdë dë an musu kaba.

²⁹“Wë wan tata ku wan mama bi abi sëbën womi mii. Nöö hën di gaan wan tei wan mujëë. Hën de dë te wan pisi, hën di womi dëdë disa di mujëë söndö de pai miii. ³⁰Nöö hën di baaa di waka nëen baka tei di mujëë hoi, ma a dëdë disa di mujëë möön söndö de pai miii. ³¹Hën di baaa di u mbei dii toona tei ën, hën a dëdë disëen tu. Nöö sö a pasa ku hii dee sëbën baa tuu fiaa. Na wan u de pai miii ku di mujëë möönsö. ³²A baka u di dë hën di mujëë ko dëdë tu.

³³“Wë te dee dëdë sëmbë o toona weki ko ku libi, nöö undi u de sëbën baa o abi di mujëë? Biga de tuu bi libi ku ën kaa.”

³⁴Nöö hën Masa Jesosi piki de taa: “Dee sëmbë aki, wan fusutan

di soni bunu e., Biga a goonliba aki nöö, womi ta tei mujëë, mujëë ta tei manu. ^{35,36}Ma a Gadu ala dee lö libi dë an dë ala e. Biga dee sëmbë dee ta dë a Gadu Köndë ala, nöö de ko dë kuma dee basia fëën köndë kaa, de an ta dëdë möön.^f

“Nöö di soni mbei sëmbë an ta dëdë ala. Biga dee sëmbë ta dë ala, de dë Masa Gadu mii, nöö de dëdë weki ko feni di libi u teego kaa. Nöö dee sëmbë dee Masa Gadu si taa de dë bumbuu nëën wojo, nöö de a o weki tei tja go u de feni di lö libi dë e.”

³⁷Nöö hën a toona taki da dee Saduseima taa: “Unfa wan kë piki taa te sëmbë dëdë nöö akaa fëën ta fika ku libi eti, faa toona ko nëën sinkii möön a bakaten?, Biga luku di Buku u Gadu, ka Mosesi bi sikifi kumafa a bi si di faja a di uwii. A bi sai dë ta luku di soni te wan pisi, hën a jei wan töngö a di faja dendu taa: ‘Mi da di Gadu di dee gaan sëmbë fuunu, Abahamu, ku Isaki, ku Jakopu ta begi. Di Gadu u de wë disi.’

³⁸“Wë fa Gadu fan dë, hën kë taki taa dee sëmbë a kai dë, de dë ku libi eti. Biga Gadu an dë wan Gadu u dëdë sëmbë e. Nöö hën da hii dee sëmbë dee Gadu mbei tuu dë ku libi eti nëën wojo.”

^{39,40}Nöö hën wanlö Sabima u Wëti piki ën taa: “Mësitë, i abi leti e, i taki bunu.” Nöö a baka u di dë, nöö na wan sëmbë abi hati u hakisi Masa Jesosi na wan soni möön.

Aki Masa Jesosi hakisi dee sëmbë soni u di Paamusi Könu.

Mat. 22:41-46; Maik. 12:35-37

⁴¹Nöö hën Masa Jesosi taki da de taa: “Wë mi o hakisi unu wan soni

awaa. Dee mësitë ta lei unu di Buku u Gadu taa di Paamusi Könu o dë Dafiti bakamii, na sö nö? ⁴²Wë nöö sö a dë tuu. Ma Dafiti seei sikifi soni fëën a di Kanda Buku. A taa:

Masa Gadu taki da mi Masa taa: ‘Ko sindo a mi letimaun së aki.

⁴³Nöö i dë aki fu tee mi buta dee felantima fii tuu a i basu futu.’

⁴⁴Wë nöö di Dafiti ta kai ën ‘mi Masa’, nöö unfa a sa dë bakamii fëën nöö?”

Aki Masa Jesosi ta bai lanti u de musu luku bunu ku dee Sabima u Wëti.

Mat. 23:1-36; Maik. 12:38-40; Luk. 11:37-54

⁴⁵Nöö leti a hii dee hia sëmbë dendu naandë Masa Jesosi taki da dee bakama fëën taa: ⁴⁶“Un musu luku bunu ku dee Sabima u Wëti e. Biga fa de sai dë, de lobi u tapa gaan langa bandjakoosu ta waka ta lontu u de a köndë ganda mindi nango a wojowojo, fu hii sëmbë musu ta si de ta da de odi a lesipeki fasi a hii sëmbë fesi. Nöö söseei tu, te de go a keiki, ee nasö tee de o go fu de go sindo a tafa a wan piizii, nöö de lobi u go sindo a dee möön hei kamian.

⁴⁷“Ma nöö hii fa de ta mbei taa de bumbuu dë, ma de an bumbuu e. Biga dee mujëë söndö manu dee aan heepi u deseei, nöö de dee Sabima ta njan hii soni de abi te kisi ku de wosu tuu. Nöö ku di fasi dë seei, de ta kumutu u de nango ta begi wanlö gaan langa begi u sëmbë musu sabi taa de dë bumbuu sëmbë. Nöö dee lö sëmbë dë, de o

^f 20:35,36 Nöö an dë u de tei manu ku mujëë möön tu, u de pai miii mbei paansu möön.

kisi di möön gaan hebi sitaafu a Gadu e.”

Aki Masa Jesosi ta luku fa de ta tja möni ko da Gadu.

Maik. 12:41-44

21 Nöo hën Masa Jesosi dë a di Wosu u Gadu te wan pisi, hën a hopo wojo luku ala hën a si fa dee guduma ta tuwë möni a di möni kädë u di keiki. ²Nöo hën a si wan pena mujëë, manu fëen bi dädë, hën a tja tu köpö sensi fëen ko tuwë a di kädë.

³Nöo hën Masa Jesosi luku ën te a kaba, hën a taki da dee bakama fëen taa: “Un si ö? Fa de ta buta möni a di kädë aki, nöo di pena mujëë i si naandë buta gaan möni möön de tuu e. ⁴Biga di wan piki möni dë, hën nöo a bi abi faa njan. Aambi a wosu möönsö. Ma dee guduma abi hia möni a wosu eti.”

Aki Masa Jesosi ta konda dee soni o pasa a bakaten da dee bakama fëen.

Mat. 24:1-22; Maik. 13:1-19

⁵Wë nöo fa de dë a di Wosu dë, hën so u dee bakama u Masa Jesosi taa: “Ja si fa di Wosu u Gadu aki waiti nö? De tēmbëen te a hanso. Nöo hën de bisi ën seei ku dee soni dee de ta tja ko ta da Masa Gadu.”

Nöo hën Masa Jesosi taki da de taa: ⁶“Aai, sö a dë tuu. Ma i si fa di Wosu dë aki nö? Fa i si de mbei ën hanso seei, ma wan ten o ko de o booko ën fiaa tuwë a goon. Dee sitonu i si dë, na wan u de o dë oto a oto liba möön. De tuu o booko paaja.”

⁷Nöo hën de hakisi ën taa: “Wë mësité o, u kë fii lei u wan maaka

fuu sabi na un ten di soni dë o pasa.”

⁸Nöo hën Masa Jesosi piki de taa: “Un musu luku bunu a di ten u ta taki aki fu sēmbë an musu ko ganjan unu. Biga hia sēmbë o ta ko a unu ku mi nē. So u de o taa: ‘Mi wë da di Paamusi Könu,’ nöo di otowan o taa: ‘Di ten dou kaa.’ Ma wan musu piki e. Wan musu haika dee soni de ta taki da unu möönsö.

⁹“Nöo te un ta jei taa takitaki, toobi, feti, buja ta pasa a kamiankamian, nöo wan musu fëëë e. Biga dee lö soni dë musu ko pasa ufö, ma di kaba u di goonliba nēen di dë eti. ¹⁰Wan könu o ta suku di otowan a toobi ta feti ku ën tee a bigi. Nöo söseei wan köndë o hopo ta suku di oto köndë a toobi, de o ta feti te a bigi.

¹¹“Nöo di juu dë, goon o ta seki ta latja a sōmēni kamian u di goonliba ta kii sēmbë. Gaan hangi o ta ko tee soni seei an o ta dë u njan. Nöo taku siki o ko a mundu ta kii piki mii ku gaan sēmbë tuu. Gaangaan soni seei o ta pasa a goonliba tee dou a mundu a liba ala tu. Gaangaan maaka o ta pasa dee ja bi mēni, te hii sēmbë o ko ta fëëë a di ten dë.

¹²“Ma bifö hii dee soni aki ko, nöo de o buta unu da siköutu kisi. De o sitaafu unu ta du hogihogi ku unu te a tjika de. De o tja unu go kuutu a dee keikiwosu u de. De o tja unu go söötö buta a dunguwosu. De o tja unu go a dee könu ku dee gaama go kuutu unu fu di un ta waka a mi baka. ¹³Ma nöo te a pasa sö kaa, nöo woon feni pasi fuun konda di Bunu Buka u Masa Gadu da dee sēmbë awaa.

¹⁴“Ma nöö fa woon go a dee kuutu dë, nöö an dë fuun booko hedi a di soni woon taki e. ¹⁵Biga miseei o da unu dee wöutu dee fuun taki. Mi o da unu fusutan fuun sabi unfa fuun piki de. Nöö te un fan te un kaba kaa, nöö na wan u dee felantima fuunu o feni soni u piki möön e.

¹⁶“Unu tata ku unu mama ku dee baaa fuunu ku dee famii fuunu ku dee mati fuunu, de tuu o tja unu go kaagi da lanti fu de musu sitaafu unu. Nöö sömëni fuunu de o kii puu. ¹⁷Nöö hii sëmbë o buuse unu, fu di un ta biibi a mi hedi. ^{18,19}Ma tökuseei wan musu fëëë. Biga ee un hoi a di biibi go dou, nöö na wan u dee uwii a unu hedi seei sa lasi. Ee un dëdë seei, ma woon toona weki fuun feni di bunu libi fu teego.”

**Aki Masa Jesosi ta konda soni u di fa
Jelusalen o booko.**

Mat. 24:15-21; Maik. 13:14-19

²⁰Hën a taki möön taa: “Te un si sodati lontu Jelusalen buta a djegi, nöö un musu sabi taa di ten dou fu de booko ën puu dë e. ²¹Nöö dee sëmbë dee dë a Judea a di ten dë, nöö de musu kule go tjubi a dee gaan kuun mindi. Nöö dee sëmbë dee dë a köndë ganda, nöö de musu kule kumutu dë. Dee sëmbë dee dë a goon dendu, de an musu toona go a köndë ganda möön. ²²Biga a di daka dë Gadu o sitaafu dee sëmbë u Jelusalen fu hii dee hogi du u de, kumafa di Buku fëën bi taki a fesi.

²³“Nöö a tjali fu dee mujëë dee dë ku bëë a di lö ten naandë e, ku dee mujëë dë ku miii a maun. Biga sô wan gaan hebi sitaafu o ko a di

köndë. Masa Gadu hati o boonu tee na sipootu. ²⁴Nöö hafu u dee sëmbë de o kii ku sëufangi, hafu u de de o kisi tja go paaja a hii köndë. Nöö dee döösë sëmbë o ko tei Jelusalen ko u de nöö de o ta du ku ën kumafa de kë, fu tee dou di ten Masa Gadu bi buta da de pasa.”

**Aki Masa Jesosi ta konda soni u di
toona ko fëën a goonliba.**

Mat. 24:29-35; Maik. 13:24-31

²⁵Nöö hën a toona taki da de möön taa: “Di ten u ta taki soni fëën aki, nöö de o ta si gaangaan maaka a di sonu ku di libawojo, ku dee teeja tuu a gaangadu ala. Nöö a goonliba aki, nöö di ze o ta seki ta giinta tee hii sëmbë a dee köndëköndë o ko fëëë. ²⁶De o ta panta tee. Biga de o si taa de dë a dëdë ku libi maun, fu di de an saandi o ko a di goonliba. Di mundu a liba ala o ta seki te na soni, nöö hii dee soni ala tuu o pusa kumutu a de kama ka de bi dë.

²⁷“Nöö di juu dë, Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki o kumutu a liba ala ta bazia ta ko a goon a wan bundji dendu, ku di gaan kaakiti u mi ku di limbo u mi kuma sonuwojo. ²⁸Nöö te un si dee soni naandë seti ko, nöö un musu dë waiwai awaa. Biga di juu zuntu fuun kumutu a di fuka di un dë aki.”

^{29,30}Nöö hën a da de wan oto taa: “Un luku. Te i si di pau de kai figa ku dee oto pau buta folo, nöö i musu sabi taa de o buta njanjan.

³¹“Wë nöö söseei tu, te un si taa hii dee soni mi ta taki da unu aki tuu seti ko, nöö un musu sabi taa Masa Gadu juu dou faa ko a di

goonliba ko tei di Kõnu Tii fëen ta taki a hii mundu liba awaa.

³²“Nöö mi taki da unu tuutuu taa dee lö sëmbë u di ten u dë aki, de an o dëdë kaba bifö hii dee soni u taki aki ko pasa. ³³Nöö fa mi ta fan aki, nöö di mundu a liba ala ku di goonliba u dë aki tuu sa lasi go kaba a sösö, ma dee wöutu u mi aki na wan u de sa lasi möönsö.”

^{34,35}Hën a taki da de möön taa: “Dee sëmbë o, un mëni unu seei e, fu wan booko unu hedi ku dee sölugu u di goonliba aki ku dee jajo libi fëen, te nöö un fëekëtë di Daka dë e. Wan musu ta sai dë ta dööngö ta poi ten te nöö di daka kisi unu söndö un mëni. Biga a o ko kai a hii sëmbë tuu liba kuma aviti. Aan fa fii kõni te nöö an o kisi i. ³⁶Hën mbei un musu dë ku wojo ta begi Gadu nöömö fuun sa pasa dee soni u ta taki aki söndö un lasi di biibi di un abi a mi liba. Nöö un sa ko taanpu a Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki fesi söndö fëë.”

³⁷Nöö sö Masa Jesosi ta lei dee sëmbë nöömö a di Wosu u Masa Gadu dendu. Mamate a ta lei de tee sapate, ma a ndeti a ta dë a di Kuun de ta kai Oleifi Kuun. ³⁸Nöö te mamate biten, nöö dee sëmbë u di köndë ta toona ta ko a di Wosu u Gadu naandë möön fu de jei andi a o ko taki da de möön.

Aki Judasi taki da dee hedima u Dju taa a sa heepi de u de kisi Masa Jesosi.

Mat. 26:1-5,14-16; Maik. 14:1-2,10-11; Joh. 11:45-53

22 Wë nöö di ten dë, di daka u dee Isaëli Sëmbë ko

zuntu kaa di de ta njan bëëë söndö sooda. „Di daka dë, hën de ta kai Pasika.” ²Nöö dee Gaan Begima ku dee Sabima u Wëti ta suku wan kõni fasi nöömö fa de sa du de feni Masa Jesosi kii. Biga ee lanti ko sabi, a kandë de o mbei gaan toobi ku de.

³Di juu naandë, hën di didibi go a di womi de kai Judasi Isikaliotu hati. Nöö di womi aki bi dë wan u dee tuwalufu bakama u Masa Jesosi. ⁴Nöö hën a hopo go a dee Gaan Begima ku dee hedima u dee sodati dee ta hoi wakiti a di Wosu u Masa Gadu naandë. Hën a taki da de taa ee de kë nöö a sa mbei möiti da de fu de sa kisi Masa Jesosi.

⁵Nöö di dee sëmbë jei sö, hën de wai seei. De taa de sa pakëen möni ee a heepi de sö.

⁶Nöö hën di Judasi jei sö kaa, hën a ta suku fa fu de sa feni Masa Jesosi kisi a wan fasi fu lanti an musu sabi.

Aki Masa Jesosi ku dee bakama fëen njan di Pasika.

Mat. 26:17-30; Maik. 14:12-26;

Joh. 13:21-30; 1 Kol. 11:23-25

⁷Nöö hën de dë tefa di daka dou u de kii di sikapu mii fu de njan di daka. ⁸Nöö hën Masa Jesosi manda Petuisi ku Johanisi a wan soni. A taki da de taa: “Wë un go, nöö un seeka boi soni fuu njan di Pasika.”

⁹Hën de hakisi ën taa: “Wë Masa o, un së i kë fuu go seeka?”

¹⁰Hën a taa: “Un go a di köndë ganda, nöö woon si wan womi ta waka nango ku wan djogu wata, nöö un waka go nëen baka. Nöö te un si a denda a wan wosu, nöö

unu seei musu go denda naandë tu. ¹¹Nöö un musu taki da di sëmbë abi di wosu taa: ‘Di mësitë manda u fuu ko hakisi i ee naasë di kamba dë ka hën ku dee bakama fëen sa ko njan di piizii?’ ¹²Nöö a o lei unu wan gaan kamba a liba dë ku hii dee soni dee un a’ fanöudu. Nöö naandë un musu go seeka soni te un kaba.”

¹³Nöö hën dee sëmbë go. Hën de go si hii soni tuu leti kumafa Masa Jesosi bi taki da de. Nöö hën de go seeka soni. ¹⁴Nöö hën de sai dë tee di juu kisi, hën Masa Jesosi ku dee oto bakama^s fëen ko dou. Hën de tuu go sindo a tafa u de njan.

¹⁵Nöö hën a taki da de taa: “Wë mi bi hangi seei fu mi njan di daka aki ku unu e baa, ufö di juu dou fu mi tja di sitaafu di mi musu tjai. ¹⁶Wë biga ma o njan sö wan daka ku unu möön eti e, u tee dee soni u ta mëni ku di piizii aki tuu pasa, nöö Masa Gadu seti di Njunjun Tii fëen a libisëmbë mindi.”

¹⁷Nöö hën a tei di kan hën a da Masa Gadu tangi te a kaba. Nöö hën a taki da de taa: “Un tei ën nöö un tuu bebe lontu ko kai. ¹⁸Wë biga fa i si u ta bebe di win aki sö, nöö ma o bebëen möön eti e. Ma te Masa Gadu tja di Njunjun Tii fëen ko bifö mi o toona bebëen möön.”

¹⁹Nöö hën a tei di bëë hën a da Gadu tangi te a kaba. Hën a booko ën paati da dee bakama fëen. Nöö hën a taki da de taa: “Di bëë i si aki, hën da di sinkii u mi di o dëdë fuunu hedi. Nöö kumafa i si u ta njan mën aki, sö nöö un musu ta du nöömö, fuun ta mëni di dëdë di mi o dëdë da unu.”

²⁰Nöö di de njan te de kaba, hën a tei di kan, hën a taa: “Di win un ta si a di kan aki, nöö hën da di njunjun buka Masa Gadu mbei ku unu fu di mi o tuwë di buuu u mi a goon, dëdë fuunu hedi.”

²¹Nöö hën a taa: “Ma un haika e, dee sëmbë. Wan fuunu di mi ku ën dë sindosindo ta njan a tafa aki o tja mi go könku fu de musu kii mi. ²²Nöö sö nöö a musu pasa e. Biga Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki musu u dëdë kumafa Masa Gadu bi butëen. Ma helu u di sëmbë di o könku mi sö e, biga di sitaafu di a o kisi, a o bigi.”

²³Nöö di Masa Jesosi taki sö, nöö hën dee bakama seti hakisi de na de taa: “Wë undi fuu seei dë aki di sa du sö wan soni baa?”

Aki Masa Jesosi lei de u de musu saka deseei.

²⁴A di ten dë seei hën dee bakama u Masa Jesosi kisi toobi ku deseei. De ta fia ku de na de ta hakisi taa fa de sai dë undi u de sa dë möön hei möön dee oto.

²⁵Ma Masa Jesosi taki da de taa: “Dee sëmbë aki, un haika e. Dee könu u di goonliba aki dee ta tii köndë, de ta duwengi sëmbë fu de musu du dee soni de kë. Nöö de ta suku u sëmbë musu buta de hei möön oto sëmbë. ²⁶Ma di lö libi naandë an musu dë a unu mindi e. Biga di sëmbë di dë di möön hei wan fuunu, hën musu dë di möön sakafasi sëmbë. Nöö di hedima fuunu hën musu dë kuma wan wookoma a unu mindi.

²⁷“Biga di sëmbë di ta sindo ta njan a tafa ku di sëmbë di ta buta njanjan a di tafa, undi u de möön hei? Na di sëmbë ta sindo a tafa nö? Ma luku mi fa mi dë kuma wan wookoma a unu mindi aki, kuma di sëmbë di ta buta njanjan a tafa da dee otowan. Nöö söseei unu musu dë tu e.”

²⁸Nöö hën a taa: “Wë un haika e baa. Unu bi da dee sëmbë dee bi dë ku mi sëmëni longi, ku dee pena u mi ku dee fuka libi u mi te kisi fa u dë aki. ²⁹Wë nöö fëen mbei mi paamusi unu taa te mi subi a di Könu Tii u mi, nöö mi o da unu taki a sëmbë liba e. Wë biga sö mi Tata bi paamusi mi taa a o da mi taki a sëmbë liba, nöö söseei mi toona paamusi unu tu. ³⁰Nöö un sa sindo a tafa ta njan ta bebe a di köndë u mi ka mi dë könu. Nöö un sa sindo a dee könubangi ta kuutu dee tuwalufu lö u dee Isaëli sëmbë.

“Sö mi paamusi unu e, dee sëmbë.”

Aki Masa Jesosi wasiköi Petuisi taa di didibi o poobëen.

Mat. 26:31-35; Maik. 14:27-31; Joh. 13:36-38

³¹Nöö hën Masa Jesosi kai Petuisi, a taa: “Simon o.”

Hën a piki.

Hën a taa: “Haika e, mi o taki wan soni da i. Di didibi Saatan hakisi pasi faa pooba unu e. Nöö a o pooba unu leti kuma te wan sëmbë ta fon alisi ta böö, faa musu sabi undi da di kakisa, undi da di njanjan. ³²Ma haika Simon, mi begi da i kaa e, fu ja musu disa di biibi fii di i abi. Biga joo disa mi. Ma te i toona ko a mi baka nöö i musu heepi dee otowan fii tu, fu de ko möön taanga a di biibi.”

³³Hën Petuisi taa: “Höön, Masa, nöönö! Mi, fa mi dë aki, nöö hiniwan kamian ka i nango mi sa go ku i. Ee a dunguwosu seei mi sa go. Ee te a dëdëköndë seei mi sa go ku i. Ma o disa i möönsö.”

³⁴Hën Masa Jesosi taki dëen taa: “Womi Petuisi, mi taki e, taa tide seei bifö ganian kanda joo fia dii pasi nöömö taa ja sabi mi, mi ku i na mati.”

Aki Masa Jesosi konda da de andi ku andi de musu tjai te de nango a kamian.

³⁵Nöö hën a toona taki da de möön taa: “A fesi mi bi ta manda unu go a kamian söndö möni, söndö tasi, söndö susu a futu. Wë nöö di un bi nango un bi ta pena nö?”

Nöö hën de tuu piki ën taa: “Wë nöönö, Masa, soni an bi ta fuka u e.”

³⁶Nöö hën a taa: “Söö. Wë un haika e. Fa u dë aki, te woon go a kamian möön nöö ee wan sëmbë abi saku nöö be a tjëen e. Ee wan sëmbë a’ möni nöö be a tjëen. Nöö ee wan sëmbë aambi sëufangi, nöö be a sei di gaan koosu fëen nöö a bai sëufangi.

³⁷“Wë biga wan soni u mi dë sikifisikifi a Gadu Buku taa de ta si mi ku dee takusëmbëma di wan fa. Nöö hii dee soni di Buku bi taki u mi, nöö fa u dë aki de tuu musu ko pasa e.”

³⁸Hën de taki dëen taa: “Masa o, luku. U abi tu ufangi aki kaa.”

Hën Masa Jesosi taki da de taa: “Aaa, wë un boo disa di oto ufö.”

Aki Masa Jesosi ta begi.

Mat. 26:36-46; Maik. 14:32-42

³⁹A baka u di dë, hën Masa Jesosi ku dee bakama fëen go a döö. Hën

de nango tefa de go dou a di kuun de ta kai Oleifi Kuun, kumafa de bi guwenti.

⁴⁰Nöö di de go dou a di kamian, hën a taki da de taa: “Un begi e, dee sëmbë, be di tesi di ta ko a unu aki an musu wini unu.”

⁴¹Nöö hën a waka kumutu dë go a wan së buka. A go longi tjika kuma ka wan sëmbë sa hiti kodjo dou.

Nöö hën a tjökö kini a goon dë begi Masa Gadu. A taa: ⁴²“Taata o, gaan tangi mi begi i, luku di soni dë a mi liba aki. Nöö ee i feni ën bunu nöö un boo du ën a wan oto fasi. Biga a hebi da mi poi. Ma fa mi taki aki seei, na du kumafa mi kë e, ma du kumafa i kë.” ⁴³Nöö di juu dë hën a si wan basia u Masa Gadu Köndë ko nëën ko dëën kaakiti.

⁴⁴Ma nöö hën di soni ko hebi nëën liba möön tee an saanfa faa du. Hën a ko begi möön taanga eti tee di suwa fëën ko dë kuma buuu ta koti ta kai a goon.

⁴⁵Nöö di a kaba u begi, hën a hopo toona go a dee bakama fëën. Nöö di a go dou, hën a si de tuu ta duumi. Biga tjali bi kisi de poi.

⁴⁶Nöö hën a taki da de taa: “Duumi un ta duumi sö nö, womi? Wë un hopo e, nöö un begi Masa Gadu faa musu heepi unu fu di soni di ta ko a unu aki an musu wini unu.”

Aki de ko kisi Masa Jesosi.

Mat. 26:47-56; Maik. 14:43-50; Joh. 18:3-11

⁴⁷Nöö an kaba u fan seei, hën de bia luku hën de si wanlö hia sëmbë ta ko. Nöö fa de ta ko dë, Judasi di bakama u Masa Jesosi dë a fesi, nöö hën a waka ko zuntu ku Masa Jesosi faa musu bosì ën.

⁴⁸Hën Masa Jesosi hakisi ën taa: “Womi Judasi, andi wë, baa? Ku bosì i ta sei Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki nö?”

⁴⁹Nöö hën dee bakama fu Masa Jesosi hakisi ën taa: “Masa o, andi u musu du? U musu tei sëufangi heepi i kii dee sëmbë aki ö?” ⁵⁰Nöö fa u mbei dë, nöö hën wan u dee bakama koti di letisë jesi u wan u dee futuboi u di Kaba Hei Begima belim puu.

⁵¹Nöö hën Masa Jesosi taa: “Womi, nöönö. Na du sö e.” Nöö hën a go panjan di jesi u di sëmbë hën a ko bunu baka.

⁵²Nöö hën a fan ku dee Gaan Begima ku dee hedima u dee sodati dee ta luku di Wosu u Gadu, ku dee Gaan Womi dee ko dë, a taa: “Dee sëmbë, faandi mbei un ko a mi aki ku ufangi ku kodjo kuma un ta ko kisi wan bookoköndëma di ta kii sëmbë?” ⁵³Biga mi ku unu bi ta dë hiniwan daka a di Wosu u Masa Gadu, ma na wan daka un buta maun a mi taa woon kisi mi tja go a kuutu. Nöö hën un ko a mi aki tide sö nö?

“Ma wë antoobi, awaa di juu fuunu ku didibi dou, biga hën a’ taki a di mindi aki.”

Aki Petuisi fia taa an sabi Masa Jesosi.

Mat. 26:57-58,69-75; Maik. 14:53-54,66-72; Joh. 18:12-18,25-27

⁵⁴Wë nöö di Masa Jesosi fan sö te a kaba, hën de kisi ën gbolou panjan. Hën de tjëen go tee a di Kaba Hei Begima pisi. Nöö fa de nango dë, hën Petuisi seei ta waka saapisaapi nango a de baka. ⁵⁵Nöö

hèn de nango tefa de go dou hèn de tja Masa Jesosi go a wosu dendu.

Ma nöö de bi mbei wan gaan faja a di djai dendu, nöö hia sèmbè bi sindo naandè ta kèndè faja. Nöö di Petuisi ko dou, hèn a go sindo a dee sèmbè bandja ta kèndè faja tu.

⁵⁶Nöö hèn a sai dè te wan pisi.

Hèn wan mujèè ta wooko a di wosu ko si èn a di faja bandja naandè, nöö hèn a luku èn diin sò. Hèn a taa: “Huun, di womi aki, mi si kuma di sèmbè de tja ko aki dè sèmbè fii.”

⁵⁷Hèn Petuisi fia taa: “Ambè? Mi? Di sèmbè dè, ma sabi èn!” ⁵⁸Te wan pisi hèn wan oto sèmbè ko dou dè möön. Hèn a taa: “Wè womi, di fasi mi si i aki, i musu u dè wan u dee sèmbè u di womi naandè.”

Hèn Petuisi toona fia möön taa: “Nönö womi, di sèmbè un ta taki dè, ma sabi èn e! Na kai mi nè mökisi ku èn.”

⁵⁹Nöö kuma baka wan juu langa sò, hèn wan otowan ko dou dè möön. A taa: “Huun? Di womi aki, a musu dè sèmbè u di womi dè, biga a dè Galilea sèmbè.”

⁶⁰Hèn a taa: “Nönö e, dee sèmbè. Mi taki e, di sèmbè dè ma sabi soni fèèn e! Un disa mi ku soni fèèn!” Nöö di a taki sò, nöö hèn wè di ganian bai kanda kènkènjènkèèn.

⁶¹Di juu dè, hèn Masa Jesosi bia luku èn diin. Nöö Petuisi ko pakisei di woto di a bi taki dèèn taa: “Womi, a di ndeti aki seei ufö ganian kanda, nöö joo fia dii pasi taa ja sabi mi.” ⁶²Nöö hèn wè a kule kumutu go a döö, hèn a go bai kèè te a bigi. „Di disa di a disa Masa Jesosi dè, nöö hèn wè hati èn sò.”

Aki dee hedima u dee Isaëli sèmbè kuutu Masa Jesosi.

Mat. 26:59-68; Maik. 14:55-65; Joh. 18:19-24

⁶³Ma nöö fa de kisi Masa Jesosi tja go buta naandè, nöö hèn dee sèmbè sai dè ta watji èn. De ta hoi èn a sipootu ta naki èn wanwan böö. ⁶⁴Nöö hèn de tei wan koosu hèn de tai èn wojo tapa. Hèn de ta naki èn ta hakisi èn taa: “Ee Gadu ta fan ku i tuu, nöö i taki da u ambè naki i?” ⁶⁵Nöö hèn de ta kosi èn pepei takutaku kosi tefa a tjika de.

⁶⁶Nöö hèn di dobooko fèèn, mamate biten, nöö hèn dee Gaan Womi ku dee Gaan Begima ku dee Sabima u Wèti, hèn de ko makandi fu de kuutu a Masa Jesosi liba awaa. Nöö hèn de go tei èn tja ko. ⁶⁷Nöö hèn de hakisi èn taa: “Wè unfä i ta pakisei fii seei, fa i dè aki? I da di Paamusi Könu nö? Taki da u.”

Hèn a piki de taa: “Wè ee mi taki da unu seei, wan o kë biibi mi e. ⁶⁸Nöö ee mi hakisi unu wan soni tu, nöö wan o piki mi. ⁶⁹Ma wan soni nöö mi sa taki da unu taa, fu kumutu a di ten aki nöö Mi di ko dè Libisèmbè Mii aki o dè sindosindo a letimaun sè u Masa Gadu ka a dè ku di gaan kaakiti fèèn.”

⁷⁰Nöö hèn de tuu hakisi èn taa: “Wè womi, fa i fan dè, nöö i da di Mii u Gadu nö?”

Hèn a taki da de taa: “Wè, leti kumafa un taki dè, nöö sò nöö a dè e.”

⁷¹Nöö hèn de tuu bai taa: “Söö. Un toobi u abi fu de tja kaagi fèèn ko da u möön? Biga u seei jei nëèn

seei buka fa a taki. A taa hèn da Masa Gadu Mii. U feni soni fuu kii èn awaa.”

Aki de tja Masa Jesosi go a Gaama Pilati ku Könu Helodi.

Mat. 27:1-2,11-14; Maik. 15:1-5; Joh. 18:28-38

23 Nöo hèn hii dee sëmbë tuu hopo vu taanpu. Hèn de tei Masa Jesosi, hèn de tjëen go a Gaama Pilati, di hedima u di köndë. ²Nöo di de ko dou, hèn de seti kaagi èn taa: “Di sëmbë i si aki sò, a ta tja gaan toobi ko a di köndë e, ta bia sëmbë hedi ku dee lei fëèn. A taa wa musu paka di Gaan Könu lanti möni möön. Nöo a taki taa hèn da di Keesitu, di Paamusi Könu di Masa Gadu bi taa a o manda da u.”

³Nöo hèn Pilati hakisi èn taa: “Womi, i da di könu u dee Dju sëmbë tuu nö?”

Hèn Masa Jesosi piki èn taa: “Leti kumafa i taki dë, sò nöo a dë.”

⁴Nöo hèn Pilati taki da dee Gaan Begima ku hii dee oto sëmbë dee ko naandë taa: “Wë di sëmbë aki, ma feni föutu nëen u mi sitaafu èn e.”

⁵Ma nöo hèn dee sëmbë tuu ta piki nöömö taa: “A ta tja gaan toobi ko a hii di köndë ku di lei fëèn e. Biga a seti a Galilea hèn a ta waka ta lontu hii dee köndë teefa a ko dou ku èn a u a Judea aki.”

⁶Wë nöo di Pilati jei sò, hèn a hakisi ee Jesosi dë sëmbë u Galilea.

⁷Biga Pilati seei aan taki a Galilea, ma Könu Helodi hèn abi taki ala. Nöo hèn de piki èn taa: “Aai, a dë sëmbë u Galilea.”

Nöo di Pilati ko jei sò, hèn a mandëen go a Könu Helodi be hèn

kuutu soni fëèn. Biga a di juu dë di könu bi dë leti a Jelusalen dë tu.

⁸Wë nöo di Könu Helodi si Masa Jesosi ko dou, hèn a wai. Biga a bi ta jei fëèn nöömö, ma hèn ku èn an bi miti wan daka. Nöo fa de miti dë nöo a bunu dëen, biga kandë a sa du wan foombo soni dëen be a si.

⁹Nöo hèn di könu hakisi Masa Jesosi wanlö hia soni faa konda dëen, ma Masa Jesosi an piki èn. A dë fëèn pii.

¹⁰Nöo hèn dee Gaan Begima ku dee Sabima u Wëti djombo tei fesi ta konda sömëni soni fëèn ku hatiboonu da di könu.

¹¹Hèn di könu ku dee sodati fëèn, hèn de lafu Masa Jesosi te a bigi, ta wisiwasi èn ta mbei èn fa. Hèn de bisi wan gaan waiti koosu dëen kumafa könu ta bisi, hèn de toona mandëen go a Gaama Pilati baka.

¹²Nöo a di daka naandë seei Gaama Pilati ku Könu Helodi ko mati, ma a fesi de bi dë felantima.

Aki de piki taa Masa Jesosi musu dëdë.

Mat. 27:15-26; Maik. 15:6-15; Joh. 18:39-19:16

¹³Nöo hèn Pilati kai hii dee Gaan Begima ku dee hedima u Isaëli ku hii dee oto sëmbë ko nëen makandi.

¹⁴Hèn a taki da de taa: “Wë un tja di sëmbë aki ko a mi taa a du hogi. Un taa a ta tja gaan toobi ko a di köndë. Ma fa mi luku èn ta hakisi èn soni a unu fesi aki, nöo ma si taa a du dee soni un ta konda dë e. Nöo ma si föutu nëen. ¹⁵Nöo Könu Helodi seei an bi feni föutu nëen tu, biga a toona mandëen ko a u aki baka. An du wan wojo hogi tjika

faa musu dëdë e. ¹⁶Fëen mbei mi o sitaafu ën nöö, nöö mi o toona puu ën da unu.” [¹⁷Wë biga hiniwan jaa a di piizii aki dendu di Gaama bi guwenti u puu wan sëmbë a dunguwosu da dee Isaëli sëmbë.]

¹⁸Ma nöö di a taki taa a o puu Masa Jesosi da de, nöö hën hii dee sëmbë tuu fiaa bai taa: “Nönö e, nönö! Kii ën puu dë! Balabasi, hën i musu puu da u.” ¹⁹(Wë nöö di Balabasi aki, hën de bi buta a dunguwosu fu wan gaan toobi a bi tja ko a di köndë, bifö a bi kii sëmbë tu.)

²⁰Ma Pilati bi kë puu Masa Jesosi. Nöö hën a taa: “Jesosi, hën mi o puu e, biga ma si di föutu di a du!”

²¹Ma de ta bai nango nöömö taa: “Kii ën! Pekëen a lakpa pau kii!”

²²Nöö hën a toona hakisi de möön di u mbei dii pasi taa: “Wë un hogi seei a bi du? Biga ma feni na wan kodo soni nëen fu mi mandëen go kii. Fëen mbei mi o sitaafu ën nöö, nöö mi o puu ën be a go.”

²³Ma dee sëmbë ko bai möön taanga eti taa de musu pekëen a lakpa pau kii. De ta bai ta kai olo tee kamian ta mbei wajawaja. Nöö Pilati an ko saanfa u du möön. ²⁴Nöö hën mbei a taki da de taa: “Söö. Wë ma sabi möön e. Fa un kë du nöö un du.”

²⁵Nöö hën a puu di sëmbë di de kë da de. Di sëmbë dë, hën de bi buta a dunguwosu fu di a bi kii sëmbë nöö a bi tja gaan toobi ko a di köndë tu. Ma di hën de kë, hën a puu ën a dunguwosu. Ma Masa Jesosi, hën a disa da de fu de du ku ën kumafa de kë.

Aki de peka Masa Jesosi a di lakpa pau.

Mat. 27:32-44; Maik. 15:21-32; Joh. 19:17-27

²⁶Nöö hën de ta tja Masa Jesosi nango tee wan pisi hën de miti ku wan sëmbë de ta kai Simon fu di köndë de ta kai Sileni. A bi kumutu a kamian ta ko a ganda, hën de miti ku ën a pasi. Nöö hën de kisi ën panjan taa a musu tja di lakpa pau u Masa Jesosi dëen. Hën de hopo ën buta nëen baka, hën a ta tjëen dëen.

²⁷Wë nöö di juu dë, nöö sëmëni sëmbë ta waka nango a Masa Jesosi baka, womi ku mujëe tuu. Nöö tjali fëen kisi de tee dee mujëe ta bai ta këe.

²⁸Nöö hën Masa Jesosi bia luku de, hën a taki da de taa: “Un dee mujëe mii u Jelusalen aki, wan këe u mi hedi e. Ma un musu këe fuunu seei ku dee mii fuunu hedi. ²⁹Biga abiti möön nöö wan sitaafu ten o ko, nöö sëmbë o dë ta taki taa: ‘Ee maingë, di ten di u dë aki, a bunu da dee mujëe dee an pai mii wan daka, ku dee mujëe mii dee na a’ miii a maun.’ ³⁰Biga a di lö ten dë, nöö hia sëmbë o dë ta bai taa: ‘Dee gaan kuun aki eee, gaantangi, un kai ko a u liba ooo.’ Nöö de o taki da dee piki kuun taa: ‘Gaantangi, un kai ko tapa u, be soni fuu an dë a di goonliba aki möön. Biga di ten aki hogi tumusi.’

³¹“Wë biga ee ku di kuwakuwa pau de ta du sö, nöö di dëdëe pau wë?” Sö Masa Jesosi taki da dee mujëe.

³²Wë nöö fa de ta tja Masa Jesosi nango dë, nöö de ta tja tu

oto sɛmbɛ tu fu de go kii ku ɛn makandi. De tu sɛmbɛ naandɛ bi du gaan hogi a di kɔndɛ.

³³Nɔɔ hɛn de nango te de ko dou a di kamian de ta kai Hedibonu. Nɔɔ hɛn de peka Masa Jesosi ku de tu hogi sɛmbɛ dɛ a lakpa pau, nɔɔ hɛn de hopo de taanpu a pɛ, wan dɛ a Masa Jesosi letimaun sɛ, di otowan dɛ nɛɛn tɔɔtɔmaun sɛ, Masa Jesosi dɛ a de mindi.

³⁴Nɔɔ hɛn Masa Jesosi taa: “Taata o, na hoi dee sɛmbɛ ta kii mi aki a bɛɛ e, biga de an saandi de ta du.”

Nɔɔ hɛn dee sodati tuwɛ lɔtu paati dee koosu fɛɛn.

³⁵Nɔɔ sɔmɛni sɛmbɛ bi sai dɛ taanputaanpu ta luku dee soni ta pasa. Dee hedima u di kɔndɛ seei dɛ a dendu tu, nɔɔ de ta wisiwasi ɛn ta mbei ɛn fa. De taa: “A bi heepi oto sɛmbɛ ta du de gaangaan bunu, nɔɔ be a heepi ɛn seei tu, ee hɛn da di Keesitu, di Paamusi Kɔnu.” Sɔ dee hedima ta taki. ³⁶Nɔɔ sɔseei dee sodati ta mbei ɛn fa tu. De tja gandji win u ko dɛɛn fa a bebe. ³⁷Hɛn de taa: “Ee i da di kɔnu u dee Dju sɛmbɛ tuu, nɔɔ i heepi i seei be i kumutu naandɛ.”

³⁸Nɔɔ de sikifi wan soni peka a di lakpa pau hedi taa: DISI DA DI KɔNU U DEE DJU SɛMBɛ.

³⁹Nɔɔ sɔseei wan u dee sɛmbɛ di de peka ku Masa Jesosi a di lakpa pau naandɛ ta kosi ɛn tu. A taki dɛɛn taa: “Womi, ee i dɛ di Paamusi Kɔnu di Masa Gadu manda da u aki, nɔɔ i puu i seei a di lakpa pau e, nɔɔ i ko puu u tu.”

^{40,41}Ma di otowan gandji dɛɛn taa: “Womi, fa i si mi ku i ta kisi di

sitaafu aki, u ta kisi ɛn leti kumafa a fiti, biga u bi du hogi tumusi. Ma di sɛmbɛ aki sɔ, hɛn an bi du hogi mɔɔnsɔ. Nɔɔ fa i ta kosi ɛn dɛ, ja ta fɛɛɛ Gadu nɔ? Ja sabi taa u tuu o dɛdɛ aki nɔ?”

⁴²Nɔɔ hɛn a bia fan ku Masa Jesosi taa: “Jesosi o, gaantangi mi begi i, te i tei di Kɔnu Tii fii nɔɔ i mɛni mi e.”

⁴³Nɔɔ hɛn Masa Jesosi piki ɛn taa: “Antoobi. Mi taki da i gbelin taa tide seei mi ku i o dɛ makandi a di waiti kamian u Masa Gadu de ta kai Paladɛisi.”

Aki Masa Jesosi dɛdɛ.

Mat. 27:45,56; Maik. 15:33-41; Joh. 19:28-30

⁴⁴Hɛn de sai dɛ te tuwalufu juu sonuati, nɔɔ hɛn kamian ko dungu tee a dɛ kuma ndeti. Nɔɔ hɛn a tan sɔ tee di dii juu sapate, ⁴⁵sonu seei an jabi mɔɔnsɔ.

Nɔɔ hɛn di gaan koosu di bi tapa di Kaba Hebi Kamian u di Wosu u Masa Gadu tɛnɛ leti mindi puu tu pisi.^h

⁴⁶Nɔɔ hɛn Masa Jesosi bai ku taanga tɔngɔ taa: “Taata o, gaantangi, tei di Akaa u mi e. Mi disɛɛn da i.” Nɔɔ fa a fan dɛ, hɛn bɔɔ fɛɛn koti. A dɛdɛ pii.

⁴⁷Nɔɔ di di oposii si fa hii soni pasa, nɔɔ a bigi dɛɛn te na soni. Hɛn a bia gafa Gadu taa: “Aai oo dee sɛmbɛ, di sɛmbɛ i si aki sɔ, a bi dɛ wan gaan bumbuu sɛmbɛ a Gadu wojo e.”

⁴⁸Nɔɔ di dee hia sɛmbɛ dee bi ko naandɛ si fa hii soni pasa, hɛn de naki maun a de hati taa: “Ee, aai

^h 23:45 Hɛn da di kamian jabi ka di Gaan Begima nɔɔ bi sa go begi Gadu.

maingë, di soni pasa aki, a hogi. A tjali da u.” Nöo hën de paaja go a wosu.

⁴⁹Nöo dee mati u Masa Jesosi ku dee mujëe dee bi kumutu a Galilea ko ku ën a Judea dë, de bi dë taanputaanpu te a wan së ala ta luku fa hii soni ta pasa ku ën.

Aki de bei Masa Jesosi.

Mat. 27:57-61; Maik. 15:42-47; Joh. 19:38-42

^{50,51}Nöo wan gaan kuutuma u dee Isaëli sëmbë bi dë de ta kai Josëfu, nöo a di köndë de kai Alimatea a ta libi. Nöo a dë wan bumbuu sëmbë, hii sëmbë ta lesipeki ën. Nöo a dë wan sëmbë ta luku fu Masa Gadu musu ko hopo di Tii fëen a di köndë. Nöo di ten de ta kuutu u kii Masa Jesosi dë, nöo hën an bi dë wan ku de a dee soni de ta taki dë.

⁵²Nöo di di womi aki si taa Masa Jesosi dëdë, nöo hën a go a Pilati go begi ën faa dëen di dëdë go bei.

⁵³Nöo hën a dëen pasi.

Nöo hën a go puu Masa Jesosi a di lakpa pau, hën a lolu ën ku wan gaan limbo koosu. Nöo a bi abi wan njunjun baaku de bi diki a sitonu dendu u de bei sëmbë, ma de an bi bei sëmbë nëen wan daka eti. Nöo naandë a tja Masa Jesosi go bei.

⁵⁴Wë nöo a di daka naandë de ta seeka soni u de njan di saba, biga a di sapate juu dë di saba o kai a goon. ⁵⁵Nöo dee mujëe u Galilea dee bi ko ku Masa Jesosi naandë, hën de go ku Josëfu fu de musu luku unsë de buta di dëdë sinkii u Masa Jesosi. ⁵⁶Nöo hën di de si kaa, nöo hën de bia toona. Nöo hën de go seeka sumëe suti soni, u de tja go lobi a di dëdë sinkii u Masa

Jesosi [kumafa di guwenti bi dë te wan sëmbë dëdë]. Ma di de si taa saba kai a goon kaa, nöo hën de disa hii soni, hën de go dë pii ta böo, kumafa di wëti u dee Isaëli sëmbë bi dë.

Aki Masa Jesosi weki a dëdë.

Mat. 28:1-10; Maik. 16:1-8; Joh. 20:1-10

24 Nöo hën a di sonde mamate biten, hën dee mujëe hopo. Hën de tei dee soni de bi seeka buta naandë fu de tja go sakwi a di dëdë sinkii u Masa Jesosi, nöo hën de go a di kamian ka de bi bei Masa Jesosi. ²Ma nöo di de go dou, hën de si di baaku jabijabi hooo. Di gaan sitonu de bi tapa di geebi bi logoda kumutu a di baaku buka. ³Nöo hën de denda go a di baaku dendu, ma nöo de an si di dëdë sinkii u Masa Jesosi naandë möön. ⁴Hën de bai: “Huun? Wë andi pasa maingë? Unsë de tjëen go?”

Nöo fa de ta fan dë, te u de kë mëni, hën de si tu womi sëmbë dë taanputaanpu leti a de bandja naandë. De dë ku gaan limbo koosu a de sinkii ta koti faja te na soni. ⁵Nöo hën de panta tee, de saka kai ku kini tapa de fesi a goon.

Nöo hën dee basia taki da de taa: “Dee mujëe, andi mbei un ko suku wan libisëmbë a geebi dendu? ⁶Di sëmbë un ta suku an dë aki e. A hopo kumutu a dëdë. Wë nöo un pakisei dee oto a bi taki da unu, di unu ku ën bi dë a Galilea ala. ⁷Biga a bi taki da unu taa de o tja di Sëmbë di ko dë Libisëmbë Mii go sei da dee hogihati sëmbë. Nöo de o pekëen a lakpa pau kii, ma nöo a di

u dii daka fëen a o toona weki hopo baka. Na sô a bi taki nö?”

⁸Wë nöö di dee basia taki sô kaa, hën dee mujëë ko mëni fa Masa Jesosi bi taki awaa. Hën de taa: “Aai, sô a bi taki da u tuu.”

⁹Nöö hën de bia toona go. Hën de nango tee a de ëlufu bakama u Masa Jesosi ku dee oto sëmbë fëen, nöö hën de konda di soni da de taa sô wan soni de go si.

¹⁰Wë nöö dee mujëë dee konda di soni naandë, wan u de de ta kai Malia Magidala, di otowan da Johana, di otowan möön da Malia di mama u Jakobosi, ku wanlô oto mujëë möön dee bi dë ku de naandë. De wë go konda di buka da dee tjabukama u Masa Jesosi. ¹¹Ma dee sëmbë an kë biibi, biga de feni taa dee soni de ta taki dë, na bumbuu soni. Sösö soni de ta taki.

¹²Ma nöö hën Petuisi hopo, hën a kule go a di geebi. Nöö di a go dou, hën a bendi luku a di baaku dendu, hën a si dee koosu dee bi dë a Masa Jesosi sinkii leti dë. Nöö hën a bia toona go a wosu. Di soni foombo ën tee a taa: “Ee maingë, andi seei miti u aki? Andi pasa?”

Aki Masa Jesosi miti ku tu sëmbë nango a Emausu.

Maik. 16:12-13

¹³Wë nöö a di daka dë seei, hën tu u dee sëmbë bi ta waka a Masa Jesosi baka kumutu a Jelusalen dë nango a wan köndë de kai Emausu. An longi ku Jelusalen tumusi, ma a sa dë kuma wan teni-a-fö kilomëti sô fu waka. ¹⁴Nöö di de nango, hën de ta da oto u de a pasi ta taki dee soni dee bi pasa ku Masa Jesosi.

¹⁵Nöö hën de nango te wan pisi, nöö hën de si wan sëmbë ko ta waka ku de a di pasi. De si di sëmbë, ma de an sabi taa Masa Jesosi hën di dë. ¹⁶A bi dë kuma wojo u de bi tapa u de an si ën sabi.

¹⁷Te wan pisi, hën di sëmbë hakisi de taa: “Wë, dee sëmbë, un oto un ta da a pasi taangataanga sô? Andi du unu?” Hën de taanpu pii ku tjali.

¹⁸Nöö hën wan u de de ta kai Kelopasi mbei: “Huun? Wë nöö ja jei di gaan soni di bi pasa a Jelusalen a dee daka aki nö? A sa kë taa wakama i dë mbei ja jei ën nö?”

¹⁹A taa: “Andi pasa?”

De taa: “Ja jei di soni fu di sëmbë de kai Jesosi u Nazalëti nö? A bi dë wan tjabukama u Masa Gadu ta du foombo wooko ta lei sëmbë ku kaakiti leti kuma hën abi di lei. Masa Gadu ku hii sëmbë bi feni ën taa a dë wan gaan hei sëmbë a goonliba. ²⁰Ma dee Gaan Begima ku dee hedima fuu tjëen go a di Gaama faa kuutu ën, nöö hën wë Gaama piki taa a musu dëdë. Nöö hën de pekëen a lakpa pau kii.

²¹Wë u bi pakisei taa hën sa dë di sëmbë di bi o puu u dee Isaëli sëmbë a dee fuka fuu, ma nöö tide mbei dii daka kaa di de kii ën.

²²“Ma na di dë nöö, ma tide wanlô mujëë sëmbë fuu ko taki wan foondo soni da u. De taa a di mamate biten, de go a di baaku ka de bi bei ën. ²³Ma nöö di de go luku, de an si di dëdë sinkii fëen naandë möön. Hën de toona ko taki da u taa de si basia u Masa Gadu Köndë naandë. Nöö dee basia taki da de taa Jesosi dë ku libi, a weki

baka. ²⁴Nöo wantu sëmbë fuu kule go a di geebi go luku tu. Hën de go si di baaku hoo leti kumafa dee mujëë bi taki da de, ma de an si Jesosi.”

²⁵Nöo hën Masa Jesosi taki da de taa: “Ma dee sëmbë aki, unfa un don gaanfa sö? Andi mbei a taanga da unu sö fuun biibi dee soni dee tjabukama u Masa Gadu bi taki? Biga hii dee soni aki tuu de bi taki a fesi kaa. ²⁶Nöo un bi musu sabi taa di Paamusi Könu bi musu fu pena sö bifö a sa go sindo a di könubangi fëen.” ²⁷Nöo hën a seti taki a dee soni liba, dee Mosesi ku dee oto tjabukama u Masa Gadu bi sikifi buta dë. A mbei de ko fusutan hii dee soni fëen seei tuu dee bi dë sikifikikifi a Gadu Buku.

²⁸Nöo hën de ta fan di fan nango tefa de ko zuntu ku di köndë ka dee sëmbë nango, nöo hën Masa Jesosi mbei kuma a kë pasa go fëen.

²⁹Hën dee sëmbë begi ën taa: “Mati o, gaantangi, tan ku u aki. Na pasa go, biga a ko lati kaa. Ndeti.” Nöo hën a piki hën a waka go ku de a wosu.

³⁰Nöo hën de ko sindo a tafa fu de njan. Nöo hën Masa Jesosi tei di bëëë, hën a da Masa Gadu tangi te a kaba, nöo hën a booko di bëëë paati da de. ³¹Nöo di juu dë, hën wojo u de ko limbo gbegeedee awaa. De ko sabi taa di sëmbë i si de ta si aki, nöo Masa Jesosi wë. Ma te u de kë mëni, nöo de an si ën möön. A go djee.

³²Nöo hën de taki ku deseei taa: “Hoo, aai baa, luku fa hati fuu bi fii piizii di a ta fan ku u a di pasi ta puu Gadu Buku da u.”

³³Nöo di juu dë seei, hën de hopo bia toona go a Jelusalen baka. Nöo naandë de go miti ku dee ëlufu bakama u Masa Jesosi ku dee otowan makandi. ³⁴Nöo di de dou, hën dee sëmbë taki da de taa: “Dee sëmbë aki o, Masa Jesosi hopo kumutu a dëdë tuu, biga Simon seei si ën.”

³⁵Nöo hën dee sëmbë seei toona konda hii soni da de wante. De seti ku dee soni bi pasa ku de a pasi, di de nango a Emausu tefa de dou a wosu. Hën de toona konda fa de go sindo u njan, ku di fa Masa Jesosi booko di bëëë paati da de nöo hën wojo u de ko limbo fu de sabi taa hën di dë.

Aki Masa Jesosi ko a dee bakama fëen, be de si ën.

Mat. 28:16-20; Maik. 16:14-18;

Joh. 20:19-23; Tjab. 1:6-8

³⁶Ma nöo dë an kaba u fan seei, nöo te u de kë si nöo Masa Jesosi dë taanputaanpu a de mindi dë piiii. Nöo hën a da de odi, a taa: “Dee sëmbë, Masa Gadu musu dë ku unu ta da unu böö e.”

³⁷Ma nöo fa de si ën dë, nöo de panta seei. De fëëë biga de mëni taa jooka de ta si dë.

³⁸Nöo hën a hakisi de taa: “Wë andi du unu un ta panta gaanfa sö? Andi mbei wan kë biibi? ³⁹Biga luku mi maun ku mi futu aki [ka de bi peka mi]. Mi seepi wë disii e. Nöo un ko panjan mi fii luku. Biga jooka an ta abi mbeti, an ta a' bonu kumafa un si mi abi aki.”

⁴⁰Wë nöo di a taki sö da de kaa, nöo hën a lei de hën maun ku hën futu. ⁴¹Nöo di soni bigi da de te na

soni. A da de piizii te kuma de an sa biibi ën.

Nöö hën a hakisi de taa: “Wan abi soni u njan aki nö?”

⁴²Hën de taki aai. Nöö hën de tei wan pisi fisi jasajasa hën de dëen.

⁴³Nöö hën a tei ën njan leti a de wojo dë, be de si.

⁴⁴Nöö hën a taki da de taa: “Wë hii dee soni aki tuu mi bi taki da unu di ten mi ku unu bi dë e, taa sö dee soni o pasa ku mi leti kumafa de dë sikifisikifi a dee buku u Mosesi ku dee tjabukama, ku di Kanda Buku.” ⁴⁵Nöö hën a mbei de wojo ko limbo fu de musu fusutan di Buku u Gadu.

⁴⁶A taki da de taa: “Sö nöö a dë a di Buku e, taa di Paamusi Könu musu pena te a dëdë, ma a di u dii daka fëen a o weki hopo baka a dëdë. ⁴⁷Nöö di Buku taki tu taa de musu konda soni fëen da hii sëmbë, be de bia de libi ko ta waka nëen baka, be Gadu an hoi dee hogilibi u de a bëë möön. Nöö a Jelusalen fosu de musu seti konda di Buka, nöö de musu kondëen da hii pei

nasiön sëmbë u goonliba. Sö a dë sikifisikifi a di Buku kaa.

⁴⁸“Wë nöö unu wë da dee sëmbë dee musu kondëen e. Biga unu da dee kotoigima dee si hii dee soni pasa aki tuu. ⁴⁹Ma nöö fa mi ta da unu di wooko aki, nöö un musu luku te di kaakiti di mi Tata bi paamusi unu ko ufö. Biga mi o mandëen ko da unu. A Jelusalen aki un musu dë ta luku ën e, fu te Gadu mandëen ko a unu liba.”

Aki Masa Jesosi hopo go a liba.

Maik. 16:19-20; Tjab. 1:9-11

⁵⁰Nöö a baka u di dë, nöö hën de ta waka nango te de ko zuntu ku di köndë de kai Betania. Nöö hën a hopo maun a de liba hën a begi da de. ⁵¹Nöö an kaba seei, hën Masa Gadu tei ën tja go a liba.

⁵²Nöö hën de fika dë ta wai ku ën ta gafëen te wan pisi, nöö hën de bia toona go u de a Jelusalen baka ku gaan wai.

⁵³Nöö hën de go sai dë a di Wosu u Masa Gadu ta gafa Gadu ta dëen tangi nöömö. □

Dee woto u Masa Jesosi dee Johanisi sikifi

Wan wöutu a fesi.

Söö. Wë disi da di u fö pampia di ta taki u di libi u Masa Jesosi ku dee soni dee a fan di a bi dë a goonliba aki. Nöö wan u dee möön gaan mati fëen di bi ta waka ku ën hiniwanten, hën sikifi ën.

Nöö fa Johanisi mbei di pampia aki, nöö a tooka gaanfa ku di u Mateosi ku di u Maikusi ku di u Lukasi. Biga sömëni gaan soni de oto dii sëmbë taki Johanisi an taki, kuma di fa Masa Jesosi bi go a di sabana hën didibi ko tesi ën, ku di fa hën ku de dii bakama fëen bi go a di kununu liba hën a ko tooka a de wojo. An taki di fa Masa Jesosi ku dee bakama fëen bi sindo njan di lasiti njan. An taki andi di diingi ku di bëëë kë taki di de bi njan a di Pasika daka dë. An taki kumafa a bi go begi a di djai de kai Gëtiseimani. Dee lö oto naandë an dë a di pampia u Johanisi aki seei.

Ma a di pampia aki nöö i sa lesi fa Masa Jesosi bi fan ku Nikodemusi di bi ko nëen a ndeti, ku di fa a fan ku di Samalia mujëë a di baaku wata. A di pampia aki i sa si fa a weki Lazalosi a dëdë. Di pampia aki ta konda finifini tu dee soni ku dee soni Masa Jesosi taki da dee bakama fëen bifö a dëdë, faa kötö de hati.

Nöö a 20:31 u di pampia aki, Johanisi seei taki faandi mbei a sikifi ën. A taa a sikifi ën fu te sëmbë lesi ën, nöö de musu biibi taa Masa Jesosi hën da di Könu di Gadu paamusi taa a o manda ko a goonliba faa heepi libisëmbë. Hën da di Womi Mii u Gadu seei. Biga te i biibi sö kaa, nöö joo feni di libi u teego a Gadu.

**A di pisi aki, de o taki soni u di
Sëmbë de kai Di Wöutu u Gadu.**

1 „Söö. Wë dee sëmbë, mi da unu piimisi e, taa mi kë konda wan gaan soni da unu aki.“^{1,2}A dë sö taa bifö hii soni u mundu bi seti, nöö di Sëmbë de ta kai di Wöutu u

Gadu bi dë gaanduwe kaa. Nöö di Sëmbë dë ku Gadu bi dë makandi. Hën seei wë bi da Gadu e.³Hën mbei hii dee soni dee dë a mundu tuu. Biga na wan soni seei dë di ko fëen seei, söndö hën mbei ën.⁴Hën abi libi, nöö te wan sëmbë i feni libi nëen kaa, nöö i kumutu a dungu ko

a limbo. Biga hënseei da di limbo.
 5Nöö di limbo dë ta sëndë seei a di dungu. Hii fa i si di dungu ta mbei möiti u tapëen, ma an sa tapëen möönsö.

6Söö. Wë u dë te wan pisi, hën wë Masa Gadu manda wan womi de kai Johanisi^a ko, 7faa konda soni a fesi u di Limbo di o ko abiti möön. Nöö fa a o konda soni fëen dë, a o kondëen fu hii sëmbë musu jei, be de biibi dee soni a o taki. 8Ma nöö di Johanisi dë, nëen da di Limbo eti e, ma ko a ko nöö faa konda dee soni dee a sabi u di Sëmbë di da di Limbo. 9Biga di Sëmbë di o ko dë, hën da di tuutuu Limbo di sa limbo hiniwan sëmbë wojo. Nöö abiti möön nöö a o ko a lanti wajaa u si.

10Nöö di Sëmbë di u ta konda soni fëen aki, nöö a ko a di goonliba aki tuu e, di goonliba di hënseei bi mbei. Ma dee sëmbë bi dë a di ten dë, de an bi sabi ambë dëen. 11Dee Dju sëmbë dee bi musu dë sëmbë fëen seei an tei ën u soni. 12Ma tükuseei sëmbë bi dë dee bi tei ën u soni, hën de ko biibi nëen liba. Nöö hiniwan sëmbë di tei ën sò kaa, nöö sò wan sëmbë a da i di leti fii ko miii u Gadu. 13Ma na kumafa de ta pali miii a libisëmbë fasi e. Nönö. Ma fu di Gadu hën o wooko sò a i, nöö hën mbei joo ko miii fëen.

14Nöö di Sëmbë u ta konda soni fëen aki di de ta kai di Wöutu u Gadu dë, a ko wan libisëmbë tuu e, nöö hën a ko libi a u mindi fu wan pisiten. Nöö u seei bi si di waiti fëen di a abi. Nöö di waiti u si nëen

naandë, a dë di waiti di di wan kodo womi mii u Masa Gaangadu tó nöö sa abi. Biga fa a libi a u mindi aki, nöö nëen u si fa Gadu abi bunuhati u libisëmbë tjika. Nöö nëen u si tu kumafa a sabi hii soni gbelingbelin tjika, 15leti kumafa a dë a Gadu wojo.

15Nöö kumafa u taki dë, Johanisi hën bi ta konda soni fëen. Nöö hën di a si ën, hën a bai taa: “Söö. Un si di Sëmbë dë nö? Hën wë mi bi ta konda da unu taa o ko a mi baka di hebi gaanfa möön mi. Mi, djunsudjunsu aki ufó de pali mi, ma hën a bi dë gaanduwe kaa a mundu. Nöö hën wë i si di dë e!”

16Nöö di Sëmbë di i si Johanisi taki dë, nöö u seei ko sabi ën tu e, dee sëmbë. 17Hën da Masa Jesosi Keesitu. Nöö fa di bunuhati fasi u Gadu dë nëen tjika dë, nöö u tuu ta feni sömëni bunu nëen baka na baka te a hia. 17Biga a Mosesi Gadu bi manda dee wëti ko da u fuu hoi. Ma a Jesosi Keesitu a mbei u ko sabi di bunuhati fasi fëen di a abi. Hën a mbei u ko sabi soni gbelingbelin tu, 18leti kumafa a dë a Gadu wojo. Sö wanlö gaangaan bunu u feni a Masa Jesosi e.

18Dee sëmbë, fa Masa Gadu sai dë, na wan daka seei libisëmbë si ën ku wojo möönsö e. Ma di wan kodo Womi Mii fëen dë, di hën ku ën dë wan makandi te wata an sa pasa a de mindi, hën mbei u ko sabi ën awaa.

A di pisi aki de manda sëmbë go fini Johanisi di Dopuma.

Mat. 3:1-12; Maik. 1:1-8; Luk. 3:1-18

19Wë nöö di juu Johanisi ko dë, nöö dee gaan hedima u Dju bi ta dë a di

a 1:6 Tu Johanisi dë a di pisi u Gadu Buku aki e. Disi, hën de kai di dopuma. Di oto Johanisi, hën bi dë wan u dee tuwalufu bakama u Masa Jesosi, nöö hën sikifi dee soni u ta lesi a di pisi u di Buku aki.

köndë de ta kai Jelusalen. Nöo hën dee hedima dë manda wanlö begima u Dju ku wanlö oto sëmbë^b ta wooko ku de makandi a di Gaan Wosu u Masa Gaangadu a Jelusalen dë, u de go hakisi Johanisi ee ambë dëen.

²⁰Nöo hën dee sëmbë dë nango tefa de go dou a Johanisi, hën de hakisi ën ee hën da di Keesitu, di Heepima di Gadu bi paamusi taa a o manda ko a goonliba.

Nöo Johanisi an ganjan de. A piki de gbelin taa: “Nönö, na mi da di sëmbë dë e.”

²¹Nöo hën de toona hakisi ën möön taa: “Wë a sa kë taa i da Elia di tjabukama u Gadu, hën weki toona ko nö?” Hën a piki taa: “Nönö, nëen disi e.”

Hën de taa: “Wë di oto Tjabukama di Gadu bi o manda ko wë, hën da i nö?”

Hën a toona piki de möön taa: “Nönö, nëen da mi e.”

²²Hën de taa: “Wë nöo ambë seei da i? Taki da u bumbuu, fuu sa toona go piki dee sëmbë dee manda u ko a i aki. Andi i ta taki fii seei?”

²³Nöo hën a taa: “Wan bi jei fa di tjabukama u Gadu de kai Jesaaja bi sikifi buta a di Buku u Gadu nö? A taa:

U ta jei wan tögö kuma wan basia ta bai a di sabana taa, ‘Un seeka di pasi oo, be a ko dë tololoo da Masa!

[Un seeka di libi fuunu buta a tatai liba!]

Wë di sëmbë di Jesaaja bi taki abi di tögö dë, nöo hën wë disi

e. Awaa di soni ta pasa kumafa Jesaaja bi taki.” Sö Johanisi piki dee sëmbë.

²⁴Nöo fa de ko ta hakisi Johanisi dee soni dë, nöo wanlö sëmbë u di Dju keiki paatëi de kai Falisei bi dë a dendu tu. ²⁵Nöo hën de toona hakisi ën taa: “Wë ja dë di Keesitu. Ja dë Elia. Ja dë di oto Tjabukama tu. Nöo andi mbei i ta dopu sëmbë u du?” Sö de hakisi ën.

²⁶Hën a taa: “Wë nönö, fa mi ta dopu sëmbë aki nöo an bigi sö e. Biga ku wata nöo mi ta dopu de. Ma wan sëmbë dë a unu mindi di wan sabi, nöo hën o du wan möön gaan wooko. ²⁷Hën wë mi ta taki da unu taa mi ta seeka di pasi da. Nöo fa a sai dë, a hei teee ma hei tjika fu mi sa dë futuboi fëen seei. Na di susu fëen seei mi sa lusu puu nëen futu.”

²⁸Nöo di kamian ka de ko ta fini Johanisi dee soni dë, a dë zuntu ku di köndë de kai Betania, a di oto së banda u di lio de kai Joodan Lio. Ala wë Johanisi ta dopu dee sëmbë.

A di pisi aki Johanisi ta taki soni u di Sikapu Mii u Gadu.

²⁹Nöo di dobooko fëen, nöo hën Johanisi si Masa Jesosi ta waka ta ko nëen. Hën a taa: “Un luku di Sikapu Mii u Gadu dë e. Hën wë Gadu manda faa ko paka fu dee hogi du fu hii libisëmbë [kumafa de ta kii sikapu ta paka paima]. ³⁰Nöo hën wë mi bi ta konda da unu taa mi ta seeka di pasi da. Nöo a hebi möön mi e. Biga a bi dë gaanduwe kaa bifö de pali mi.

b 1:19 Di Buku ta kai dee sëmbë aki “dee lö u Leifi”. Biga dee bakamii u di gaan sëmbë u dee Dju de kai Leifi, nöo de nöo sa wooko a di Wosu u Gadu.

³¹“Nöo mi seepi tu, ma bi o sabi ën. Ma nöo fu soni fëen musu ko wajaa a limbo da u dee Isaëli sëmbë aki, hën mbei i si mi ko ta dopu sëmbë a di wata aki.” Sö Johanisi taki u Masa Jesosi.

³²Nöo un haika bunu fa Johanisi konda fëen e. A taa: “Mi seepi si di Akaa u Masa Gaangadu saka ko kuma wan pomba ko tan a di Sëmbë dë liba e.

³³“Nöo ma bi o sabi ën, ma Masa Gadu di manda mi fu mi dopu sëmbë aki, nöo hën bi taki ën da mi a fesi. A taa di sëmbë di mi o si di Akaa fëen saka ko fika nëen liba, nöo hën da di Sëmbë di o dopu sëmbë ku di Akaa u Gadu.^c

³⁴“Nöo di soni Gadu taki da mi dë, mi si ën tuu e. Nöo fëen mbei wë mi ta konda da unu gbelingbelin taa di Sëmbë i si dë, hën da di Womi Mii u Masa Gaangadu.” Sö Johanisi taki da de di ten dë.

A di pisi aki sëmbë ta o seti waka a Masa Jesosi baka.

³⁵Di dobooko möön, hën Johanisi ku tu u dee bakama fëen dë taanputaanpu a di wan seei kamian naandë. ³⁶Te wan pisi hën Johanisi si Masa Jesosi ta waka ta pasa, hën a taa: “Un luku di Sikapu Mii u Gadu, hën wë di dë e.” ³⁷Nöo di de tu sëmbë dë jei a taki sö, nöo hën de tei nëen baka wante ta faakëen.

³⁸Te wan pisi hën Masa Jesosi bia luku, hën a si de ta ko nëen baka. Nöo hën a hakisi de taa: “Andi un kë sö baa?”

Hën de piki taa: “Wë Labi, wë u kë ko sabi unsë i ta dë.” (“Labi” hën da “Mësitë” a de töngö.)

³⁹Hën a taa: “Wë antoobi. Un ko luku nöo woon si.”

Nöo hën wë de go. Nöo a di juu ten de go dë, nöo a bi dë kuma fö juu sapate, hën de fika ku ën dë tefa ndeti.

⁴⁰Wë nöo de tu sëmbë dee go ku Masa Jesosi naandë, wan u de de kai Andiasi, nöo a abi wan baaa fëen de kai Simon. ⁴¹Nöo hën wë di de kumutu a Masa Jesosi dë, hën Andiasi go nëen baaa Simon wante. Hën a taki dëen taa: “Womi e, womi, u feni di sëmbë baa, di Gadu bi paamusi taa a o manda da u faa ko Könu fuu.”

⁴²Nöo hën a tjëen baaa Simon go a Masa Jesosi. Nöo hën wë di Masa Jesosi si de ko nëen, nöo hën a fan ku Simon taa: “Di mii u Jonasi aki, fa u dë aki de ta kai i Simon. Ma bakaten nöo de o bia ta kai i Kefasi e.” (Nöo Kefasi, hën kë taki “gaan sitonu.” Hën seei da “Petuisi”).

Aki Nataniëli ko sabi Masa Jesosi.

⁴³Nöo di dobooko fëen möön, nöo hën Masa Jesosi kë go a di pisiwata de kai Galilea. Hën a suku wan womi de ta kai Filipi tefa a si ën. Hën a taa: “Womi, mi kë i ko go ku mi e, baa.” ⁴⁴Nöo di soni mbei a kai Filipi. Biga a dë sëmbë u wan köndë u Galilea de kai Betisaida. Hën da di köndë u Andiasi ku ën baaa Petuisi tu.

⁴⁵Ma nöo ufö de go, nöo hën Filipi seei go a wan womi de kai Nataniëli, hën a fan ku ën taa: “Womi, u feni di sëmbë di Mosesi ku dee fesiten tjabukama bi sikifi soni

^c 1:33 Hën da a o mbei di Akaa fëen wooko a sëmbë liba.

fëen e. Di sëmbë dë, hën da Jesosi, di Mii u Josëfu u di köndë de kai Nazalëti.”

⁴⁶Nöö hën Nataniëli hakisi ën taa: “Ma wan bumbuu soni sa kumutu a Nazalëti nõ, womi?”

Hën a piki ën taa: “Wë ko luku nöo joo si.” Hën de hopo nango a Masa Jesosi.

⁴⁷Nöö hën wë di Masa Jesosi si Nataniëli ta waka ta ko nëen, hën a taa: “Un luku wan sëmbë ta ko aki. Bumbuu Isaëli sëmbë e. Biga aan ten seei a ta ganjan sëmbë möönsö.”

⁴⁸Nöö hën Nataniëli hakisi ën taa: “Wë unfa i du sabi mi baa?”

Hën a piki ën taa: “Mi bi si i sabi gaanduwe kaa a di ten i bi dë a di figa pau basu, ufö Filipi ko kai i.”

⁴⁹Nöö di soni bigi da Nataniëli tee, hën a taa: “Ee, aai Mësitë, i da di Mii u Gadu tuu e. I da di Könu fu u dee Isaëli sëmbë.”

⁵⁰Nöö hën Masa Jesosi taki dëen taa: “Awa, wë di mi taki sö da i taa mi bi si i a di figa pau basu, hën mbei i biibi sö nõ? Wë joo si möön gaan foombo soni möön di dë e.

⁵¹Biga mi taki da unu gbelin, taa a a’ wan ten woon si mundu jabi wajaa, nöo dee basia u Masa Gadu Köndë o kumutu a Mi di ko Libisëmbë Mii aki ta subi nango a Gadu ta saka ta ko.” Sö Masa Jesosi fan ku ën.

Aki Masa Jesosi go a wan toou.

2 Nöö baka tu daka u dee soni u taki dë, nöo hën de hoi wan tööu wosu a di köndë u Galilea de kai Kana, nöo di mama u Masa Jesosi ko a di piizii. ²Nöö de bi kai Masa Jesosi ku u dee bakama fëen tu, fuu ko a di piizii.

³Nöö hën wë u dë te wan pisi, hën di win u ta bebe ko kaba. Hën Masa Jesosi mama go nëen go taki dëen taa: “Wë Baa o, gaan soni, di win u dee sëmbë kaba.”

⁴Hën Masa Jesosi piki ën taa: “Faandi mbei i ko a mi? Juu u mi an kisi eti e.”

⁵Ma nöo hën di mama bia fan ku dee futuboi dee ta wooko a di wosu taa: “Haika e. Di soni di i si a o taki da unu, nöo hën fuun du e.”

⁶Nöö de bi abi sikisi gaan sitonu djogu naandë. A dee djogu dë de bi guwenti u lai wata u wasi kumafa di wëti u dee Dju bi dë, nöo hiniwan u dee djogu ta hoi kuma wan höndö liti wata sö. ⁷Nöö hën Masa Jesosi fan ku dee futuboi taa be de go ba wata lai a dee djogu naandë tuu. Nöö hën de go ta tja di wata ta tuwë a dee sikisi gaan gindi djogu dë te de fuu pöö.

⁸Hën a taa: “Un go ba so u di wata tja go da di hedima u di piizii be a tesi ën luku.”

Nöö hën de ba di wata tja go da di hedima, ⁹nöö hën di hedima tesi ën te a kaba. Ma nöo bifö de bi tjëen go dëen, nöo di sösö wata dë bi bia ko win kaa. Nöö fa di hedima tesi ën dë, an sabi naasë di win kumutu. Dee futuboi wanwan nöo sabi, biga de bi tja di wata lai a dee djogu.

Nöö hën di hedima u di piizii kai di tööuma a së. ¹⁰A taa: “Womi, unfa di soni waka? Biga hii sëmbë lobi u da di suti win a fesi, nöo te dee sëmbë bebe te a tjika de ufö de o ta da de di möön sösö wan awaa. Ma nöo i ja du sö. I hoi di suti win a baka hën i buta de bebe di sösö

wan fosu, ufö i ko ta da di möön suti wan awaa. Mi kë sabi faandi mbei.”

¹¹Wë nöö fa di soni pasa dë a Kana a di pisiwata u Galilea naandë, nöö hën da di fosu foondo wooko Masa Jesosi du e. Ku ën a mbei sëmbë si di Gadu fasi fëen di a abi, nöö hën u dee bakama fëen ko biibi möön taanga nëen liba.

¹²Nöö hën a baka u di dë, hën Masa Jesosi ku ën mama ku dee baaa fëen ku u dee bakama fëen tuu, hën u go a di köndë de kai Kapernaumi, hën u tan ala wantu daka.

Aki Masa Jesosi go a di Wosu u Gadu a Jelusalen.

Mat. 21:12-13; Maik. 11:15-17; Luk. 19:45-46

¹³Nöö di ten dë, di gaan daka fuu dee Dju de kai Pasika, juu fëen ko zuntu faa kai. Nöö hën Masa Jesosi tei pasi, nöö hën a go a Jelusalen.

¹⁴Nöö hën a nango tefa a go dou a di gadii u di Gaan Wosu u Masa Gadu. Nöö hën a luku, hën a si hia sëmbë sai dë ta sei kau, ta sei sikapu, ta sei pomba. So sëmbë dë sindosindo ta tooka möni da dee sëmbë dee ta ko dë.

¹⁵Nöö di a si dee soni de ta du a di Wosu, hën a tei wanlö tatai mbei wipi tefa a kaba. Nöö hën a buta ku dee sëmbë ta jaka de ku dee kau u de ku dee sikapu u de tuu ta puu a di gadii dë. Hën a ta du soni a di kamian teee, ta tombi dee tafa u dee tookamönima ta tuwë djolou a goon ta paaja dee möni fanjaan a goon dë.

¹⁶Nöö hën a bai dee sëmbë ta sei pomba dë taa: “Un hopo kumutu

aki ku dee soni fuunu dë, biga di wosu u mi Tata aki na wojowojo a dë e!”

¹⁷Nöö fa a du dë, nöö hën wë u dee bakama fëen ko fusutan wan soni bi dë a Gadu Buku sikifisikifi taa: “Di biinga di mi ta biinga da di wosu fii, Gadu, a o njan di kaakiti u mi tuu fiaa.”

¹⁸Wë nöö di soni Masa Jesosi du naandë an kai ku dee hedima u Dju seei. Hën de hakisi ën taa: “Womi, ambë manda i fii du di soni naandë? Un maaka joo da u fuu sabi taa Gadu da i leti u du sö.”

¹⁹Hën Masa Jesosi piki de taa: “Un sa booko di Wosu u Masa Gadu aki, nöö baka dii daka mi o toona hopo ën baka.”

²⁰Hën de taa: “Höön, föteni-ku-sikisi jaa longi de tei kaa ta mbei di Wosu aki, nöö hën i taa i sa hopo ën a dii daka dendu nö?”

²¹Ma nöö fa Masa Jesosi ta fan naandë, na di wosu dë a ta mëni. Ma a ta mëni hënseei sinkii. Biga hën da di Wosu u Gadu kaa ka Gadu ta dë. Nöö Masa Jesosi sabi taa a bakaten nöö de o kii ën, ma a di u dii daka fëen nöö a o toona hopo baka.

²²Nöö hën u dë te a bakaten di a hopo baka a dëdë tuu, bifö u dee bakama fëen ko mëni taa sö wan soni a bi taki. Nöö hën u ko biibi hii dee soni dee dë sikifisikifi a Gadu Buku ku dee soni dee Masa Jesosi seei bi fan ku u tuu awaa.

²³Wë ma nöö di juu ten dë di Masa Jesosi dë a Jelusalen faa njan di Pasika dë, nöö a du sëmëni foombofoombo soni e, nöö fëen mbei sëmëni sëmbë ko biibi nëen

liba taa Gadu hën mandëen. ²⁴Ma hii fa de biibi ën dë seei, ma Masa Jesosi an ta futoou de möönsö. An hopo hënseei tuwë da de, biga a sabi libisëmbë fasi fa de dë. ²⁵Fa a sai dë, an bi a' fanöudu u sëmbë musu konda soni u libisëmbë dëen, biga a sabi gbelin hii soni di dë a de hati kaa.

**A di pisi aki Masa Jesosi
ku Nikodemusi ta fan.**

3 Nöo di juu dë, wan Faliseima bi dë de ta kai Nikodemusi, nöo a bi dë wan u dee kuutuma u dee Dju. ²Nöo hën wë a ko a Masa Jesosi a wan ndeti gbolo. A kai ën: “Mësitë o.” Hën a piki.

A taa: “Wë u sabi taa i da wan leima di Gadu seei manda ko. Biga na wan sëmbë sa du dee gaan foombo wooko dee i ta du, ee na Gadu dë ku i.”

³Nöo hën Masa Jesosi piki ën taa: “Wë a bunu di i taki sö, mati. Ma mi o taki wan soni da i,» nöo tuutuu soni seei a dë. Mi taki e, ee wan sëmbë i dë, nöo de an toona pai i fii feni wan njunjun libi baka, nöo ja o sa dë a dendu u dee sëmbë Gadu ta tii.”

⁴Nöo hën Nikodemusi hakisi ën taa: “Wë nöo unfa de o du pai wan sëmbë möön di ko gaangaan sëmbë kaa? A o toona go nëen mama bëe dendu, faa pai ën di u tu pasi nö?”

⁵Hën a piki ën taa: “Be mi taki wan soni da i gbelin, mati. Fa de pai i a libisëmbë fasi aki, nöo an tjika eti e. Ma di Akaa u Gadu hën musu toona pai i a wan hii oto fasi baka. A musu da i wan njunjun libi a i akaa ufö joo sa dë a dendu u dee

sëmbë Gadu ta tii. ⁶Biga te de pai i a libisëmbë fasi, nöo i ta feni libi a i sinkii nöo. Ma te di Akaa u Gadu pai i, nöo i ta feni libi a i akaa.

⁷“Nöo fa mi ta fan ku i aki, taa de musu toona pai i baka, nöo an musu dë gaan soni da i sö e. ⁸Biga na hii soni mbei fii sa fusutëen wantewante.

“Luku fa u dë aki, di ventu ta böö nango ka a kë. Fa a ta mbei vuuu dë, di bai fëen nöo i ta jei, ma ja sabi naasë a ta kumutu, ja sabi naasë a nango tu. Wë sö nöo a dë tu ku hii dee sëmbë dee di Akaa u Gadu mbei ko pai baka fu de toona feni di njunjun libi u ta taki aki. «Ja o fusutëen, ma joo sabi nöo taa sö a dë.»

⁹Ma nöo fa Masa Jesosi ta fan dë, di soni toobi Nikodemusi eti. Hën a hakisi taa: “Unfa seei di soni dë o sa waka maingë?”

¹⁰Hën Masa Jesosi toona piki ën taa: “Wë mati o, fa i dë wan gaan leima u Isaëli aki, nöo hën ja fusutan dee soni u ta taki aki eti ö?”

¹¹“Wë haika e. Mi o taki da i gbelin taa uu sabi andi u ta taki e. Biga dee soni dee u si nöo de wë u ta konda. Ma nöo wan kë piki dee fan fuu. ¹²Wë nöo ee wan kë piki te mi ta konda soni u di goonliba aki da unu, nöo unfa woon du piki te mi ta konda soni u Gadu? ¹³Biga na wan sëmbë go ka Masa Gadu ta dë wan daka, boiti mi wanwan tö di kumutu nëen ala ko dë Libisëmbë Mii aki.

¹⁴“Luku di soni di bi pasa a fesiten a di sabana. Gadu manda Mosesi faa mbei wan köpö sindeki hopo buta a liba, nöo hiniwan

sëmbë di luku di sindeki dë ku biibi, nöö a ko bunu kaa. Wë nöö söseei de o hopo Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki a liba tu e. ¹⁵Nöö ee wan sëmbë i ta biibi a mi, nöö joo feni libi a Gadu fu teego.

¹⁶“Wë biga Masa Gadu lobi libisëmbë sö tee a da de di wan kodo Womi Mii fëen di a abi. Nöö ee wan sëmbë i ta biibi a di Mii fëen aki liba, nöö ja o lasi go kaba a sösö möönsö, ma i abi di libi u teego kaa. ¹⁷Biga fa Masa Gadu manda di Mii fëen ko a goonliba aki, nöö an mandëen ko faa kuutu sëmbë tuwë go da sitaafu e. Ma a mandëen ko faa hai sëmbë puu a didibi basu, be de feni di libi u teego.

¹⁸“Nöö ee wan sëmbë i ta biibi a di Mii u Gadu aki liba, nöö ja o kisi sitaafu a Gadu e. Ma ee ja kë biibi ën, nöö Gadu kuutu i kaa fii kisi di sitaafu dë. Biga ja kë piki taa di Sëmbë aki, hën da di wan kodo mii u Gadu di a manda ko.

¹⁹“Nöö di soni aki sö, hën da di soni mbei sö wan sëmbë musu kisi sitaafu. A dë sö taa Gadu manda limbo ko a goonliba u limbo libisëmbë wojo, ma nöö de an këen. Fa de sai dë, de lobi di dungu möön di limbo. Biga de an kë disa di hogilibi u de fu de ko a di së u limbo. ²⁰Biga di sëmbë di ta du hogi, hën ta buuse limbo. An o ko seei ka di limbo sa kai nëen, fu di an kë u sëmbë si dee hogi a ta du.

²¹“Ma nöö ee wan sëmbë ta libi leti, nöö hën aan toobi ee di limbo kai nëen. Biga a kë u de si taa Gadu dë ku ën a dee soni a ta du.”

Sö Masa Jesosi fan ku Nikodemusi di ndeti dë.

**A di pisi aki sö, Johanisi di
Dopuma ku dee bakama fëen
ta taki soni u Masa Jesosi.**

²²Nöö a baka u di dë, nöö hën Masa Jesosi ku u dee bakama fëen kumutu [a Jelusalen dë] nöö hën u go a wan oto kamian u Judea, fuu ku ën sa dë u wanwan ufö. Nöö hën u go dë ala te wan pisi, hën sëmbë ta ko a u ala fuu dopu de.

^{23,24}Wë nöö di juu dë, nöö de an bi buta Johanisi a dunguwosu eti e. Nöö hënseei dë a wan kamian de kai Anon ta dopu sëmbë tu. Nöö di Anon dë, a dë zuntu ku di köndë de kai Salim, nöö naandë bi abi hia wata, hën mbei Johanisi ta dopu sëmbë ala. Nöö sëmëni sëmbë ta ko nëen tu faa dopu de.

²⁵Te wan pisi hën dee bakama u Johanisi ku wan oto sëmbë u Dju ko ta fia wan gaan fia a unfa i musu wasi ufö i sa ko limbo a Gadu wojo.

²⁶Nöö hën dee bakama u Johanisi ko nëen, hën de taki dëen taa: “Wë Mësitë, ja jei nö? Di sëmbë u bi si ku i a di oto së banda ala, di i bi ta konda soni fëen nöömö dë, a dë leti a wan kamian ala ta dopu sëmbë seei tee a hia. Hii sëmbë nango nëen ala gililili sö ta disa i.”

²⁷Nöö hën Johanisi piki de taa: “Un haika e, dee sëmbë. Na wan sëmbë sa feni sö wan hei ee na Gadu hën hei ën sö e. ²⁸Nöö wan bi jei fa mi bi fan ku unu kaa nö, taa na mi da di Paamusi Könu, ma Gadu manda mi ko nëen fesi nöö.

²⁹“Wë nöö fa di soni un taki ta pasa dë, nöö a dë leti kuma te wan womi o tööu ku wan mujëë, a o abi wan mati fëen ta seeka soni dëen.

Nöo te di mati seeka te a kaba kaa, nöo a o go dë fëen pii, ta haika ee unfa soni ta waka. Nöo ee a si taa a ta waka bunu, nöo a o wai seei gaanfa. Na sò nò? Wë nöo di wai di mati u di tööuma ta wai dë, nöo hën da di wai di miseei ta wai aki e. ³⁰Biga di Sëmbë dë hën musu ta hei nango nöömö, ma mi musu ta saka nango möönmöön.

³¹“Biga wë di sëmbë di kumutu a Gadu nöo hën hei möön hii sëmbë. Mi, a goonliba aki de pai mi e. Hën mbei goonliba sëmbë nöo mi dë, nöo te mi ta fan mi ta taki soni nöo kumafa goonliba sëmbë sa fusutan soni. Ma di Sëmbë dë, fa a sai dë, hën a musu hei möön hii sëmbë biga a Masa Gaangadu a kumutu. ³²Nöo fa a kumutu nëen dë, nöo a ta konda dee soni dee a si ku dee a jei a Gadu ala, ma tökuseei libisëmbë an kë tei dee soni a ta taki.

³³“Ma ee wan sëmbë i ta piki taa dee soni a ta taki dë, de dë tuu, nöo hën da i ta sitampu taa dee soni Gadu seei ta taki, de dë tuu. ³⁴Biga di Sëmbë dë, fa i si a sai dë, nöo Gadu wë mandëen e, nöo a ta konda soni leti kumafa Gadu ta dëen. Nöo i si fa Masa Gadu dëen di Akaa fëen dë nò? An dëen hafuhafu e, ma a dëen tuu seei ku telu faa sa ta wooko nëen liba nöömö.

³⁵“Di sëmbë i si u ta taki aki sò, nöo Masa Gadu seei Mii a dë e, dee sëmbë. Nöo hën Tata lobi ën tee, nöo hën a buta hii soni nëen maun faa ta tii. ³⁶Nöo ee wan sëmbë i ta biibi a di Womi Mii u Gadu i si dë, nöo i abi di libi u teego kaa. Ma ee wan sëmbë ja kë biibi ën, nöo

ja o feni di libi dë möönsö, biga di hatiboonu u Gadu dë a i liba kaa.”

Sö Johanisi fan ku dee bakama fëen di daka dë te a kaba.

Aki Masa Jesosi ta fan ku wan mujëe u Samalia.

4 Wë nöo di juu dë, hën dee Faliseima ko jei taa sëmbë ta ko a Masa Jesosi te a hia faa dopu de. Nöo de ta fika ku ën dë ta ko bakama fëen, teefa dee bakama u Masa Jesosi ko hia möön dee u Johanisi seei. ²Ma nöo fa u ta taki aki seei, na Masa Jesosi ta dopu dee sëmbë e, ma u dee bakama fëen, u ta dopu de.

³Nöo hën wë di Masa Jesosi ko jei taa sò dee Faliseima ko sabi fëen kaa, nöo hën a kumutu a Judea dë wante faa toona go a Galilea. ⁴Ma nöo a musu latja pasa a di pisiwata de kai Samalia ufö a sa go dou.

⁵Nöo hën u nango te u go dou a wan köndë u Samalia de ta kai Sikali. A dë zuntu ku wan pisi goon di di gaan sëmbë fuu de kai Jakopu bi da hën mii Josëfu. ⁶Naandë Jakopu bi diki wan baaku wata fëen, nöo a sai dë eti. Wë nöo di juu dë, Masa Jesosi ko wei u waka, nöo hën a go sindo a di baaku bandja dë. Nöo a bi dë wan soni u tuwalufu juu sò u didia.

⁷Te wan pisi nöo hën wan mujëe u di köndë naandë ko u ko ba wata. Hën Masa Jesosi hakisi ën taa: “Mujëe o, mi begi i, da mi wan piki wata mi bebe.” ⁸(Di juu dë, u dee bakama fëen bi go a di köndë ganda u go bai sondi u njan.)

⁹Nöo hën di mujëe hakisi ën taa: “Wë womi, unfa i sa hakisi mi wata

u mi da i fii bebe? Na i da wan Dju nõ? Wë mi da wan Samalia mujëe.” (Biga dee Dju ku dee Samalia sëmbë an ta koti.)

¹⁰Nöö hën Masa Jesosi piki ën taa: “Wë mujëe, ee i bi sabi di bunu di Gadu kë da i, ku ee i bi sabi di Sëmbë ta hakisi fii dëen wata aki, nõö i bi o bia begi ën faa da i kuwakuwa wata fii sa feni libi nëen.”

¹¹Nöö hën di mujëe piki ën taa: “Wë womi, fa i ta fan dë, nõö ja abi na wan wojo sondi naandë fii kisi wata, ufö di baaku aki fundu poi tu. Nöö naasë joo feni di wata dë u da mi? ¹²Fa i sai dë, i hei möön di gaan sëmbë fuu de kai Jakopu nõ? Biga di baaku i si aki, nõö hën wë diki ën da u, nõö hën seepi bi ta bebe di wata fëen, hën ku dee mii fëen ku dee mbeti fëen tuu.”

¹³Nöö hën Masa Jesosi toona taki taa: “Wë di sëmbë ta bebe di wata aki sò, nõö dëewata ta toona kisi ën. ¹⁴Ma di sëmbë di o bebe di wata di mi o dëen, nõö hën dëewata an o kisi möönsö a mundu. Biga di wata di mi o dëen, nõö a o dë nëen dendu kuma wan kiikihedi ta kule wata ta ko nõömö. An o kaba möönsö. Nöö so wan sëmbë abi di libi u teego e.”

¹⁵Nöö hën di mujëe taki dëen taa: “Wë womi o, wë mi kë di wata dë e baa, fu dëewata an musu kisi mi möön. Nöö an o dë u mi ta ko aki ta ko ta ba wata hiniwanten möön.”

¹⁶Hën Masa Jesosi taki dëen taa: “Wë antoobi. Go kai i manu be i ku ën ko.”

¹⁷Hën di mujëe taa: “Ambë? Mi nõ? Ma a’ manu e!”

Hën Masa Jesosi piki ën taa: “Söö mujëe, fa i piki naandë, ja ganjan e. Ja a’ manu tuu. ¹⁸Biga feifi womi i tei tuwë kaa. Nöö di i ku ën sai naandë fa u dë aki, nõö an dë manu fii tu. Hën mbei mi taa i piki bunu.”

¹⁹Nöö hën di mujëe taa: “Aai, womi, awaa mi si taa i da wan tjabukama u Gadu tuu.

²⁰“Wë nõö dee gaan sëmbë fuu bi ta begi Gadu a di kuun aki sò. Ma un dee Dju taa Jelusalen ala da di möön bunu kamian fuu ta begi Gadu. Nöö unfa i ta taki u di soni dë?”

²¹Hën Masa Jesosi taki dëen taa: “Mujëe, mi o taki wan soni da i aki, nõö i biibi mi e, taa wan ten ta ko, nõö na a di kununu i si aki, na a Jelusalen tu woo go u go begi Gadu di Tata fuu möön. Biga di kamian ka fuu begi ën, nëen o dë di gaan soni möön.”

²²“Ma nõö haika e. Fa i si un dee Samalia sëmbë ta begi Gadu aki sò, ma an dë taa sabi un sabi ën ufö un ta begi ën e. Ma nõö u dee Dju uu sabi ën kaa bifö u ta begi ën, biga a u di heepi u Gadu ta kumutu ta paaja go a oto sëmbë.

²³“Ma mi taki e, di soni dë seei an o dë gaan soni möön tu. Biga wan ten o ko, nõö a dë kaa tu, taa te sëmbë o begi Gadu u Tata, nõö ku hii de akaa de o ta begi ën ta hopo ën në a wan gbelingbelin fasi söndö ganjan. Nöö te i begi ën sò kaa, nõö hën da i ta begi ën a wan leti fasi. Nöö sò wanlö sëmbë Gadu ta suku u ta begi ën e.

²⁴“Biga fa Gadu sai dë an dë libisëmbë ku sinkii e, ma a dë akaa. Nöö ee wan sëmbë i kë begi ën, nõö

ja musu begi en a wan döösë fasi nöö e, ku ganjan. Nönö. Ma i musu ta hopo en në ta begi en a wan tuutuu fasi ku hii i akaa.”

²⁵Nöö hën di mujëë taa: “Wë i sabi nö? Un boo disa di oto ufö e, baa. Biga di Könu di Gadu bi paamusi u taa a o manda ko, nöö te a ko, nöö a o lei u hii soni möön fini.”

²⁶Nöö hën Masa Jesosi piki en taa: “Mujëë o, di Sëmbë i taki dë, hën wë i si ta fan ku i aki kaa e.”

**A di pisi aki dee bakama u
Masa Jesosi toona ko.**

²⁷Nöö di juu dë, nöö u dee bakama u Masa Jesosi toona ko nëën. Nöö di u si taa a ta fan ku wan [Samalia] mujëë nöö a bigi da u seei. Ma tökuseei na wan fuu hakisi en ee andi a ta taki, ee nasö un oto de ta da naandë.

²⁸Nöö fa u mbei dë, hën di mujëë tuwë di djogu fëen disa dë, hën a kule go a köndë ganda. Nöö hën a go kai dee sëmbë ala taa: ²⁹“Un ko luku wan womi ala, dee sëmbë. A konda hii sondi dee mi bi du tuu da mi. A sa kë hën da di Könu di Gadu bi o manda da u nö?”

³⁰Nöö fa a fan dë, nöö hën dee sëmbë hopo gililili nango a Masa Jesosi.

³¹Nöö di juu dë, u dee bakama bi dë a di baakuwata dë ta begi Masa Jesosi taa: “Mësitë o, wë fii ko njan.”

³²Hën a piki u taa: “Mi abi wan njanjan aki ta njan di wan sabi e, nöö hën ta da mi kaakiti kaa.”

³³Nöö hën u ta hakisi u seei taa: “Wë a sa kë fa u go ala, nöö hën wan sëmbë tja soni u njan ko dëen aki a njan nö?”

³⁴Nöö hën Masa Jesosi piki u taa: “Di njanjan u mi, hën da te mi ta du dee soni di Sëmbë manda mi ko aki kë fu mi du, be di wooko fëen go dou.

³⁵⁻³⁷“Wan jei fa de taki nö? De taa a fika fö liba nöö dee njanjan u dee goon o lepi u koti. Ma mi taki da unu taa, un hopo wojo luku dee njanjan u dee goon. De lepi tjika u koti kaa. [Biga ja ta si dee sëmbë ta ko gidjii ala nö?] De lepi kaa e, fuu heepi de feni di libi u teego wantewante aki. U sa hai de tja ko buta a suwa seei. Nöö hën da u dee kotima ta feni u paima kaa.

“Nöö aki sö di nöngö ko tuu taa wan sëmbë ta paandi, di otowan ta koti. Nöö te di njanjan u di goon lepi, nöö di sëmbë di bi paandi ku di sëmbë di ta koti tuu ta wai makandi.

³⁸“Fa mi bi manda unu go dë, dee sëmbë, mi bi manda unu go fuun koti dee soni dee oto sëmbë bi paandi. Dee otowan dë, de bi waka a unu fesi, nöö de bi wooko taanga ta konda di buka, nöö hën un ko a baka aki ko ta feni di wini. Biga awaa ufö dee sëmbë ta piki di buka.”

**A di pisi aki hia sëmbë u Samalia
ko biibi a Masa Jesosi liba.**

^{39,40}Nöö di juu dë, dee Samalia sëmbë ko dou gidjii dë kaa. Nöö hën de begi Masa Jesosi faa tan ku de naandë. Nöö hën a fika ku de tu daka.

Wë nöö fa de bi ko nëën naandë, nöö sëmëni u de bi ko biibi nëën kaa, fu di fan di di mujëë bi fan ku de taa, “A konda hii dee soni

mi bi du tuu da mi.” ⁴¹Ma nõõ fa Masa Jesosi fika ku de dë, nõõ hën sëmëni oto sëmbë ko biibi nëën möön, fu dee wöutu u Gadu dee a tei ta lei de hedi.

⁴²Nõõ hën de piki di mujëë taa: “U bi ta biibi fu di i bi fan ku u, ma nõõ fa u dë aki u seepi jesi ko jei dee soni dee a taki. Nõõ hën mbei u ko sabi tuutuu taa di Sëmbë i si aki, hën da di Paamusi Kõnu, di Heepima di Gadu manda ko u heepi hii sëmbë u goonliba.”

A di pisi aki Masa Jesosi kula wan womi mii u wan sëmbë.

⁴³Wë nõõ kumafa u taki dë, Masa Jesosi fika dë tu daka a Samalia ala, nõõ hën u kumutu dë. Hën u go dou a Galilea awaa. ⁴⁴Wë nõõ Masa Jesosi bi taki taa wan tjabukama an ta feni nëbai nëën seei köndë. ⁴⁵Ma nõõ [di pasi aki] di a ko dou a Galilea, nõõ dee sëmbë kisi ën seei ku wai. Biga sëmëni u de bi dë a Jelusalen ta njan di Pasika piizii, nõõ de bi si fa Masa Jesosi bi du sëmëni gaan foombofoombo soni ala. Hën wë mbei de wai ku ën gaanfa sô.

^{46,47}Nõõ hën a toona go a Kana ka a bi mbei di wata bia ko win. Nõõ di a go dou, hën wan womi kumutu a Kapenaumi ko nëën. Di sëmbë aki, a dë wan lantima ta wooko da di Kõnu. Nõõ di a jei taa sô Masa Jesosi kumutu a Judea ko a Kana dë, nõõ hën a go nëën wante go begi ën faa ko kula wan womi mii fëën dëen, biga a siki te a fika piki a dëdë.

⁴⁸Nõõ hën Masa Jesosi taki dëen taa: “Söö, wë fa un dë aki, ee na un

si foombo wooko, nõõ wan o biibi mi möönsö nõ?”

⁴⁹Ma nõõ tókuseei hën di womi fan ku ën taa: “Mësitë o, gaantangi mi begi i baa, ko go heepi mi ku di mii u mi bifö a dëdë.”

⁵⁰Hën Masa Jesosi taki dëen taa: “Wë antoobi. Go fii a wosu e. Di mii fii an o dëdë, a libi kaa.” Nõõ fa a fan ku di sëmbë dë, nõõ a biibi, nõõ hën a go fëen. ⁵¹Nõõ fa a tei pasi nango dë, te wan pisi hën dee futuboi fëen ko miti ën a pasi. Hën de tja buka ko dëen taa di mii libi, a bëtë kaa.

⁵²Nõõ hën a hakisi de taa: “Wë nõõ na un juu u di daka di mii ko bëtë?”

Hën de taa: “Jeside a di sonuati a di wan juu ten, nõõ hën di fëbë an kisi ën möön e.”

⁵³Nõõ hën di tata kai pakisei diin. Hën a si taa a kai leti a di ten Masa Jesosi bi fan ku ën dë taa di mii libi, an o dëdë. Nõõ hën di de ko sabi sô kaa, nõõ hën di womi ku hii dee sëmbë fëen wosu dendu tuu fiaa ko biibi a Masa Jesosi.

⁵⁴Nõõ di soni di i si pasa naandë, hën mbei di u tu gaan foombo wooko di Masa Jesosi du a Kana, nõõ a du ën di a kumutu a Judea toona ko a Galilea baka.

Aki Masa Jesosi kula wan suwakima a wan petiwata bandja.

5 Nõõ a baka u di dë, hën wan oto piizii u dee Dju o dë. Hën Masa Jesosi tei pasi hën a toona go a Jelusalen.

²Wë nõõ di juu dë, wan peti wata bi dë a Jelusalen ganda, zuntu ku di djai dööbuka ka de ta tja dee

sikapu ko a di köndè dendu. Di peti naandè sö, dee Dju bi ta kai ën Batesita, nöö de mbei feifi baiko lontu ën. ³Nöö a dee baiko naandè sëmëni sikima sai dë kandikandi: bookowojoma, sëmëni lanlan sëmbë, de tuu sai dë [ta luku di ten di wata o seki. ⁴Biga de taa a ta a' juu nöö wan basia u Gadu Köndè ta saka ko naandè ko seki di wata, nöö ee wan sëmbë i fosu go nama a di wata, nöö i sa ko bunu nöömö aluwasi un sootu siki i bi abi].

⁵Wë nöö wan womi bi sai naandè, diiteni-ku-aiti jaa longi a siki, an sa hopo waka. ⁶Nöö di Masa Jesosi go si ën kandikandi dë, nöö a sabi taa a bi sai dë longi kaa. Nöö hën a hakisi ën taa: "Wë womi, unfa wë? Ja kè ko bëtè nöö?"

⁷Hën a piki ën taa: "Wë awa, mi kè bëtè, ma ma abi sëmbë u tja mi go a di wata. Biga te a ta seki, nöö ufö mi penapena go dou nëën nöö wan oto sëmbë bi go a mi fesi gaanduwe kaa."

⁸Nöö hën Masa Jesosi taki dëën taa: "Wë antoobi. Hopo, nöö i tei di kama fii, nöö i waka go fii a wosu."

⁹Nöö fa i si a taki dë, wantewante hën di womi ko bunu kaa. Hën a tei ën kama hën a go. Ma nöö di soni aki pasa leti a wan saba daka u dee Dju.

¹⁰Nöö di a nango te wan pisi hën wanlö hedima u Dju ko si taa a ta waka ta tja di kama fëën. Hën de hakisi ën taa: "Womi, unfa i du ta tja di kama fii a di saba daka aki? Ja sabi di wëti taa ja musu wooko a saba ö?"

¹¹Hën a piki de taa: "Wë nönö, di sëmbë di kula mi, hën taki da mi

taa mi musu hopo tei mi kama nöö mi go a mi wosu."

¹²Nöö hën de hakisi ën taa: "Ambë da di sëmbë di manda i sö?"

¹³Ma nöö di sëmbë an bi sabi Masa Jesosi seei. Biga hia sëmbë bi dë a di kamian, nöö di a kulëën te a kaba, hën a fusi go fëën.

¹⁴Ma nöö te wan pisi hën Masa Jesosi ko si di womi möön a di Wosu u Masa Gadu. Hën a fan ku ën taa: "Womi." A piki. A taa: "Fa i si i ko bunu aki, nöö i musu kaba ku hogilibi e, ee nasö wan möön gaan soni o miti i."

¹⁵Nöö di di womi ko sabi Masa Jesosi, hën wë a go konda wante da dee Dju hedima taa Jesosi hën wë kulëën mbei a ko bunu.

Aki ta lei fa Masa Jesosi piki dee Dju hedima.

¹⁶Nöö di dee Dju hedima jei sö kaa, hën de bia buta ku Masa Jesosi taa a ta poi tjina fu di saba.

¹⁷Nöö hën a piki de taa: "Wë mi tata an ta disa bunu fëën u du fu di a dë saba daka hedi e, nöö hën mbei miseei di Mii fëën aki, më sa disa bunu u du a saba tu."

¹⁸Wë nöö fa a piki de dë, nöö an bunu da dee hedima, nöö hën hati u de boonu seei te de ta suku köni u de feni ën kii. Biga na di tjina u di saba nöö a poi, ma a kai Gadu hën eigi tata ta mbei taa hën ku Gadu dë pei.

¹⁹Nöö hën Masa Jesosi fan ku de, a taa: "Söö. Wë mi o taki wan soni da unu aki, nöö a tuu möön hii soni. Mi taki da unu e, taa fa mi ku mi Tata dë di wan tjika aki, ma sa du na wan soni mi wanwan möönsö

söndö ën. Di soni mi si a ta du nöö hën nöö mi seei ta du tu, biga u tuu ta du di wan soni.

²⁰“Fa mi dë aki, mi Tata lobi mi e, nöö hii dee soni a ta du kaa tuu a ta lei mi. Nöö a o lei mi möön gaan soni eti u mi du möön leki dee un si aki kaa, nöö a o foombo unu seei. ²¹Biga fa i si mi Tata ta weki dëdë sëmbë toona da de libi, nöö sò nöö mi di Mii fëën aki sa da hiniwan sëmbë di mi kë libi tu.

²²“Nöö na mi Tata ta kuutu libisëmbë e. Ma hii kuutu tuu a buta a mi maun. ²³Nöö di soni mbei a du sò, fu hii sëmbë musu sa hei mi di Mii fëën aki leti kumafa de ta hei mi Tata.

“Nöö sò e. Ee wan sëmbë an kai di Mii fëën aki gaan soni, nöö söseei an kai mi Tata di manda mi ko aki gaan soni tu.

²⁴“Nöö tuutuu mi o taki wan oto soni da unu, taa ee wan sëmbë i tei dee fan mi ta fan aki taa tuu nöö i ta biibi a di Sëmbë manda mi ko aki liba, nöö i abi di libi u teego kaa. De an o sa kuutu i tuwë go da di sitaafu u teego, biga i kumutu a di sè u dëdë ko a di sè u libi.

²⁵“Nöö mi taki da unu e, taa wan juu o dou nöö a dë kaa tu, taa dee sëmbë dee an bi feni di libi u Gadu eti o jei di fan u mi di Mii u Gadu aki. Nöö ee de piki mi, nöö de o feni libi. ²⁶Biga leti kumafa Gadu hën abi libi, nöö sò nöö mi di Mii fëën aki abi libi tu. Sò a butëën da mi kaa. ²⁷Nöö hën a da mi di leti tu fu mi kuutu libisëmbë fu di mi seei ko dë libisëmbë miii.

²⁸“Dee soni mi ta fan aki nöö de an musu bigi da unu poi e, dee

sëmbë. Biga wan juu o dou, nöö hii dëdë sëmbë tuu o jei mi di Mii u Gadu aki ta kai de u de musu ko a kuutu, nöö de tuu o weki kumutu a geebi toona ko ku libi baka. ²⁹Dee bi libi bunu a Gadu wojo, de o weki fu de libi ku Gadu fu teego. Ma nöö dee bi libi hogi a Gadu wojo, nöö de o toona weki fu de feni di sitaafu u teego. Sò mi o kuutu a de liba e.

³⁰“Nöö te mi ta kuutu a sëmbë liba, nöö di kuutu u mi ta dë leti. Biga ma ta du na wan kodo soni mi wanwan, ma kumafa mi ta jei a mi Tata nöö sò nöö mi ta kuutu buta. Nöö ma ta du na wan wojo soni tu faa kai ku miseei e, ma mi ta du dee soni dee ta kai ku mi Tata di manda mi ko aki.”

**Aki Masa Jesosi ta lei dee
fesima u Dju taa a abi
kotoigima ta taki soni fëën.**

³¹Hën a taa: “Un haika e. Ee mi ta konda soni u miseei da unu kumafa mi dë, nöö wan o kë piki mi e.

³²Ma nöö wan oto sëmbë ta konda soni u mi, hën da mi Tata, nöö a ta kondëën leti kumafa a dë.

³³“Nöö Johanisi seei tu bi ta konda soni u mi. Unu seei bi manda sëmbë go fini ën u dee soni a bi ta konda, nöö fa i si a piki dë an ganjan unu e. Ma a piki unu leti kumafa a dë.

³⁴“Ma nöö fa mi ta fan aki seei, ma an dë taa mi ta langi a dee soni libisëmbë ta taki u mi e. Ma mi taki ën sò nöö fuun musu piki, be un feni libi u teego. ³⁵Biga Johanisi bi dë kuma wan lampu sëndësëndë ta lei sëmbë di pasi, nöö a bi suti da unu fu wan pisiten. Di juu dë un bi kë jei ën seei.

³⁶“Ma nöö wan oto soni möön dë eti di ta konda u mi, nöö a möön hebi möön dee fan u Johanisi seei. Hën da dee wooko dee mi Tata manda mi ko u mi ta du aki. Biga fa i si mi ta du dee foombo wooko aki, nöö de ta sitampu gbelin taa mi Tata Masa Gadu hën manda mi ko aki tuu.

³⁷“Nöö fa a manda mi ko aki, hënseei bi ta taki soni u mi tu. Ma kumafa un dë aki, un wan jei fan fëen wan daka. Wan si ën sabi wan daka tu. ³⁸Fa un ta jei dee wöutu fëen dë, de an ta fika a unu hati möönsö. Biga wan kë piki mi, di Sëmbë di a manda ko da unu aki.”

³⁹Hën a taki da de möön taa, “Wan oto soni dë möön di ta konda soni u mi, hën da di Buku u Gadu. Nöö un ta hulu di Buku dë ta bia nango ta ko kodo, fu di un sabi taa nëen un sa feni di libi u teego. [Wë nöö sö a dë tuu.] Ma fu mi wë di Buku ta taki di taki e, ⁴⁰ma wan kë ko a mi möönsö fuun sa feni di libi dë.

⁴¹“Ma nöö fa mi ta fan aki, dee sëmbë, wan musu mëni taa pena mi ta këe e, fu di un libisëmbë wan kë hei mi. Nönö. Biga a Gadu nöö mi ta suku hei. ^{42,43}Ma nöö fa un sai dë, mi sabi unu taa wan lobi Gadu. Biga ee un bi lobi ën, nöö un bi o tei mi u soni. Biga fa mi ko aki, a Gadu në mi ko. Hën da mi Tata, nöö hën manda mi ko aki tuu. Ma nöö wan ta tei mi u soni möönsö. Ma te wan oto sëmbë hopo ko nëen seei në, nöö hën un ta tei u soni waiwai seei.

⁴⁴“Ma nöö fa mi fan dë, unfa un sa biibi mi? An foombo mi tu. Biga

a libisëmbë nöö un ta suku u feni nëbai, ma wan a’ bisi möönsö fuun feni nëbai a di wan kodo Gadu u mundu.

⁴⁵“Ma nöö hii fa i si mi ta fan ku unu aki seei, dee sëmbë, ma wan musu mëni taa mi o tja unu go kaagi da mi Tata e. Ma wan sëmbë dë kabakaba kaa u kaagi unu. Hën da Mosesi di i si un ta buta mëni fuunu sö gaanfa nëen liba taa woon feni heepi a dee soni a sikifi buta dë. ⁴⁶Ma ee un bi biibi Mosesi tuu nöö an bi o toobi unu fuun sa biibi mi e, biga soni u mi wë a bi sikifi buta dë. ⁴⁷Nöö sö wë i si taa wan ta biibi dee soni a sikifi dë, nöö unfa un sa biibi dee soni mi ta fan ku unu aki?”

Sö Masa Jesosi fan ku dee hedima u Dju dë te a kaba.

A di pisi aki Masa Jesosi ta da feifi dusu sëmbë soni u njan.

Mat. 14:13-21; Maik. 6:30-44; Luk. 9:10-17

6 Hën u dë te wan daka hën u ku Masa Jesosi koti di ze u Galilea de kai Tibelia, go te a di oto së banda. ²⁻⁴Hën u subi go sindo a wan kununu bandja. Nöö di ten dë, di gaan daka fuu dee Dju de kai Pasika ko zuntu faa kai.

Nöö di juu dë, wanlö gaan hila sëmbë ta lontu a futu ta faaka Masa Jesosi ta ko, fu di de bi si a du sëmëni foombofoombo soni ta kula sëmëni sikima. ⁵Nöö fa u ku Masa Jesosi dë sindosindo naandë, te wan pisi hën a hopo wojo hën a si dee hia sëmbë ta ko.

Nöö hën a hakisi Filipi taa: “Wë womi, dee sëmbë ta ko dë, naasë woo feni soni u njan u da de?” ⁶Ma

fa a hakisi en dē seei, ma a ta poobēen luku ee unfa di biibi fēen bigi tjika. Wē biga a bi saandi a o du kaa.

⁷Hēn Filipi piki en a taa: “Wē Masa o, ee u bi wooko tu hōndō daka seei, ma tōku mōni fēen an o tjika fuu bai soni u njan da dee hia sēmbē gidjii dē e. Aan fa fuu paati en pikipiki te nōō a sa tjika de.”

⁸Nōō hēn Andiasi di baa u Simon Petuisi taa: ⁹“Wan mii dē aki abi feifi piki bēēē ku tu pikipiki fisi tō, ma nōō unfa dee soni dē sa du heepi dee hia sēmbē aki?”

¹⁰Nōō di a taki sō, hēn Masa Jesosi taa: “Antoobi.” Hēn a manda u taa u musu mbei dee sēmbē sindo a goon, biga di kamian naandē bi dē ku hia ahun.

Nōō hēn dee sēmbē saka sindo. Nōō fa de bi ko hia dē, nōō de dē feifi dusu womi sōndō de konda dee mujēē ku dee mii. Sō dee sēmbē bi hia tjika.

¹¹Nōō hēn Masa Jesosi tei dee bēēē ku dee fisi dē, hēn a da Gadu tangi te a kaba. Nōō hēn a booko de pisipisi te a kaba, hēn a tēndēen da u dee bakama fēen fuu paati da dee sēmbē. ¹²Nōō hēn u tja go paati da de, hēn de njan tefa de bēē fuu.

Nōō di de kaba u njan, nōō hēn Masa Jesosi manda u taa: “Sōō. Wē nōō be un go pii dee pisipisi dee fika e, be de an poi kaba a sōsō.” ¹³Nōō hēn u go pii te a fuu tuwalufu gaan manda. Sō a fika hia tjika u dee feifi bēēē dee sēmbē njan.

¹⁴Wē nōō di dee sēmbē si di gaan soni Masa Jesosi du dē, nōō a bigi da de te na soni. Hēn de taa: “Sōō.

Wē di soni aki an dē u fia. Di sēmbē i si aki, hēn da di Tjabukama di i si Masa Gadu paamusi taa a o manda ko a goonliba.” ¹⁵Nōō hēn di de taki sō kaa, hēn de kē kisi en ku taanga buta kōnu u de wante. Ma nōō di Masa Jesosi sabi sō kaa, nōō hēn a fusi kumutu a de mindi, hēn a go a dee kununu ala hēn wanwan.

A di pisi aki Masa Jesosi waka a wata liba.

Mat. 14:22-33; Maik. 6:45-52

^{16,17}Nōō hēn u sai dē tefa di ndeti buka, Masa Jesosi an ko mōōnsō, nōō hēn u dee bakama fēen go subi a di boto fuu aba go a Kapenaumi. Nōō di juu dē kamian ko ta dungu kaa.

¹⁸Nōō hēn di u nango te wan pisi, hēn wan gaan ventu ko ta böō teee, di wata ta seki te na soni.

¹⁹Hēn u ta puu ku taanga nango te u go kuma wan feifi kilomēti longi ku ka u bi kumutu, nōō hēn u bia luku. Hēn u si wan sēmbē ta waka ku futu a di wata liba ta ko a u. Nōō hēn u ko fēēē te, u ta tēēmē tjatjatjatja sō, biga wa saandi da di soni ta ko a u dē. Nōō hii u di dē, Masa Jesosi wē gbolo, ma wa bi sabi.

²⁰Nōō hēn a fan ku u taa: “Dee sēmbē, wan fēēē e. Mi wē disi.”

²¹Nōō di u jei sō kaa, hēn hati fuu ko kōtō, nōō wa fēēē mōōn faa ko a di boto. Ma nōō fa i si a subi a di boto dē kaa, nōō te fuu mēni hēn u dē a di oto sē banda ala piiii, ka u bi nango.

²²Di dobooko fēen mōōn, hēn dee hia sēmbē dee bi dē a di oto sē banda ka u kumutu ala, hēn de ko

foondo tee. De an sa naasë Masa Jesosi bi go. Biga oto boto an bi sai dë möönsö möön leki di fuu boto, nöö de sabi taa na u ku Masa Jesosi bi go di go.

²³Nöö di juu dë wanlö gaan boto fu Tibelia Köndë ko tjökö naandë zuntu ku di kamian ka Masa Jesosi bi tei dee bëë da Gadu tangi paati da de de njan. ²⁴Nöö hën di dee sëmbë ko sabi taa Masa Jesosi an sai dë möön, u dee bakama fëen seei wa sai dë möön tu, hën de subu a dee gaan boto hën de koti ko a Kapenaumi.

A di pisi aki Masa Jesosi ta fan ku dee sëmbë taa hën da di bëë di ta da sëmbë libi u teego.

Hën dee hia sëmbë ta suku Masa Jesosi ²⁵teefa de ko si ën. Nöö hën de hakisi ën taa: “Mësitë o, na un ten seepi i ko aki baa?”

²⁶Nöö hën Masa Jesosi taki da de taa: “Fa i si mi o fan ku unu aki, nöö tuutuu soni a dë e. Wan ta kule a mi baka fu di un ta fusutan dee foombo wooko mi ta du hedi e, ma fu di a dë taa mi bi da unu di bëë un njan te bëë fuunu fuu.

²⁷“Nöö mi taki e, taa wan musu ta biinga fuun feni di njanjan di ta hoi unu fu wan pisiten nöö e, dee sëmbë. Ma be un biinga fuun feni di njanjan di sa mbei un feni libi u teego. Di njanjan dë, Mi di ko Libisëmbë Mii aki nöö sa da unu ën e. Biga mi nöö Gadu si taa fiti faa da mi di taki fu da unu sö wan soni.”

²⁸Nöö hën de piki ën taa: “Wë nöö unfa u musu du te nöö u sa du dee wooko Gadu kë fuu du?”

²⁹Hën a piki de taa: “Di wooko Gadu kë nö? Hën nöö da fuun musu biibi a Mi di Sëmbë di a manda ko aki.”

³⁰Hën de toona hakisi ën taa: “Wë nöö un maaka joo lei u fuu sabi taa a i u musu biibi? ³¹I sa du foombo wooko kuma Mosesi nö? Biga hën bi ta da dee fesiten sëmbë fuu di njanjan de kai ‘mana’ hibiwan daka, u de njan a di gaan sabana kumafa di Buku taki taa: ‘Gadu Köndë bëë a da de de njan.’ Nöö i sa du sö wan soni tu nö?”

³²Hën Masa Jesosi piki de taa: “Dee sëmbë, be mi taki wan tuutuu soni da unu e. Na Mosesi bi da de di mana dë e, ma mi Tata seei bi da de ën. Ma nöö fa mi taki dë seei, ma nëen bi da di tuutuu njanjan di ta kumutu a Gadu ala eti. ³³Biga awaa ufö a ta da libisëmbë di tuutuu njanjan awaa. Hën da di Sëmbë aki di kumutu nëen ala, nöö hën bumbuu möön di mana. Biga hën sa mbei sëmbë feni di tuutuu libi di dë u teego.”

³⁴Hën de taa: “Wë nöö Mësitë o, tide wante fii seti da u di njanjan dë, fuu sa ta njan mën nöömö.”

³⁵Nöö hën Masa Jesosi piki de taa: “Un haika e. Mi wë da di njanjan di i si mi ta taki dë, di ta da sëmbë libi u teego. Biga ee wan sëmbë i ko a mi, nöö hati fii an o hangi na wan soni möön. Ee i ta biibi a mi liba, nöö dëwata seei an o kisi i möön. [Biga joo dë bööböö.]

³⁶“Ma nöö a dë leti kumafa mi bi taki da unu dë kaa. Un ta si mi fa mi dë, ma wan ta kë piki taa Gadu hën manda mi ko aki. ³⁷Ma fa mi fan dë seei, ma hii dee sëmbë dee

mi Tata Gadu ta da mi, nöö de tuu o ko a mi nöömö, nöö di sëmbë di ko a mi ma o jakëen möönsö.

³⁸“Biga fa mi kumutu a liba ala ko aki, dee sëmbë, ma ko u mi du kumafa mi kë e. Ma mi ko u mi du dee soni dee di Sëmbë manda mi ko kë u mi du. ³⁹Nöö andi da di kë fëen? Hën wë da ma musu lasi na wan u dee sëmbë dee a da mi, ma mi musu weki de a dëdë a di kaba lasiti daka.

⁴⁰“Tuu wë e, dee sëmbë, disi da di soni mi Tata kë, taa hiniwan sëmbë di ta si mi di Mii fëen aki nöö i biibi a mi liba, nöö di sëmbë dë i abi di libi u teego kaa. Nöö sö wan sëmbë mi o weki a di kaba lasiti daka.” Sö Masa Jesosi taki da dee hia sëmbë dee ko nëen dë.

⁴¹Nöö fa de jei di fan fëen naandë taa hën da di njanjan di kumutu a liba, hën so u de tei ën fu hogi seei. Hën de ta guunjëen, ⁴²taa: “Wë di mii aki sö, nëen da di mii u Josëfu de kai Jesosi nö? U sabi hën mama ku ën tata, nöö unfa a sa taki da u taa a kumutu a liba?”

⁴³Nöö hën Masa Jesosi taa: “Dee sëmbë o, un disa di guunjan un ta guunjan mi naandë e. ⁴⁴Biga na wan sëmbë sa ko a mi ee na mi Tata di manda mi ko aki hën hai ën ko. Nöö sö wan sëmbë, hën mi o weki a dëdë a di kaba lasiti daka.

⁴⁵“Wan jei fa dee tjabukama sikifi buta a di Buku u Gadu nö? De taa hii sëmbë tuu o kisi lei a Gadu. Wë nöö ee wan sëmbë i jei di lei u Gadu dë, nöö i tei ën tja go a i hati, nöö a mi joo ko nöömö. ⁴⁶Biga fa sëmbë ta kisi lei a Gadu seei, ma na wan sëmbë bi si ën ku wojo wan

daka, boiti mi tö di kumutu nëen ala. [Hën mbei a mi i musu ko fii sabi soni fëen.] ⁴⁷Nöö fëen mbei mi taki da i tuutuu taa di sëmbë di ko biibi a mi, nöö hën feni di libi a Gadu di dë u teego.

⁴⁸“Mi taki da unu möön e, taa mi da di njanjan di ta da sëmbë gbelingbelin libi. ⁴⁹Dee fesiten sëmbë fuunu, de bi njan di mana a di sabana tuu, ma töku de bi dëdë. ⁵⁰Ma aki sö di njanjan dë awaa di kumutu a Gadu ko, nöö ee wan sëmbë i njan mën nöö ja o dëdë, ma joo feni di libi a Gadu di dë fu teego.

⁵¹“Mi taki da unu möön e, dee sëmbë, taa mi da di njanjan ta da sëmbë libi. A Gadu mi kumutu, nöö di sëmbë di ta njan di njanjan aki hën abi di libi u teego. Nöö di njanjan di mi ta taki aki, nöö hën wë da di sinkii u mi aki, di mi o da fu hii goonliba sëmbë musu sa feni libi.”

⁵²Nöö di dee hedima u Dju jei a fan sö, hën de bigi ta fia ku deseei makandi taa: “Unfa di sëmbë aki sa da u hën sinkii fuu njan, maingë?”

⁵³Nöö hën Masa Jesosi piki de taa: “Tuutuu soni seei mi o taki da unu aki, dee sëmbë, taa ee wan sëmbë ja tei di sinkii u Mi di ko Libisëmbë Mii aki kuma njanjan fii, nöö ee ja tei di buuu u mi kuma wata di i ta bebe, nöö ja feni libi seei eti e. ⁵⁴Ma ee wan sëmbë i tei di sinkii u mi kuma njanjan fii u njan, nöö i tei di buuu u mi kuma wata fii u bebe, nöö i abi di libi u teego kaa, nöö mi o weki i a dëdë a di kaba lasiti daka.

⁵⁵“Biga di sinkii u mi aki, hën da di tuutuu njanjan fii njan ee i kë

libi. Nöo di buuu u mi, hën da di tuutuu wata fii bebe. ⁵⁶Nöo ee wan sëmbë tei di sinkii u mi aki kuma njanjan fëen a ta njan, nöo a tei di buuu u mi kuma wata fëen a ta bebe, nöo mi ku di sëmbë dë ko di wan. Wa o paati ku u seei möönsö.

⁵⁷“Dee sëmbë o, fa mi Tata sai dë, nöo hën wë abi libi e, nöo hën toona da mi ën fu mi abi ën tu. Nöo hën manda mi ko aki. Nöo ee wan sëmbë tei mi kuma njanjan fëen a ta njan, nöo di sëmbë dë hën mi o da di libi dë tu e. ⁵⁸Fëen mbei mi taa mi da di njanjan di kumutu a Gadu ala di ta da sëmbë libi. An dë kuma di mana di dee fesiten sëmbë fuunu bi njan, biga wë de bi dëdë, ma ee wan sëmbë njan di njanjan aki sö, hën o abi di libi u teego.”

⁵⁹Nöo a sö wan fasi Masa Jesosi ta lei dee sëmbë e, a di keikiwosu u dee Dju a Kapenaumi.

Aki sëmbë bia go disa Masa Jesosi.

⁶⁰Nöo fa dee sëmbë dee bi ta waka a Masa Jesosi baka jei di fan a fan dë, nöo hën sëmëni u de taa: “Maingë, andi da dee soni a ta lei dë? Ambë tjika u tei de?”

⁶¹Ma nöo Masa Jesosi sabi kaa taa sö de ta fan, nöo hën a fan ku de taa: “Wë di soni mi taki dë, hën taanga da unu fuun tei sö nö? ⁶²Wë nöo unfa seei a o dë da unu te un si Mi di ko dë Libisëmbë Mii aki toona go a liba ka mi bi kumutu? ⁶³Dee soni dee mi fan ku unu dë, na a sösö sinkii fasi un musu fusutan de e. Biga sinkii soni an sa heepi i fii feni di lö libi dë. Ma Akaa soni mi fan naandë, nöo ee i tei ën, nöo joo feni di libi u teego.

⁶⁴Ma nöo fa mi ta biinga ku unu aki seei, so fuunu an kë piki mi.” Biga Masa Jesosi bi sabi gaanduwe kaa ambë ku ambë an o kë biibi ën, nöo a sabi di sëmbë di o sei ën a bakaten tu.

⁶⁵Nöo hën a toona taki da de taa: “Di soni aki wë mbei mi taki da unu taa na wan sëmbë sa ko a mi ee na mi Tata da i taanga.”

⁶⁶Nöo kumutu a di ten naandë, hën sëmëni u dee sëmbë bi ta waka nëen baka kumutu go disëen, de an dë ku ën möön.

⁶⁷Nöo hën a bia hakisi u dee tuwalufu bakama fëen dee a bi pii tei apaiti taa: “Unfa un pakisei baa? Un kë go tu nö?”

⁶⁸Nöo hën Simon Petuisi piki ën taa: “Masa o, na ambë seei u sa go möönsö? Biga i nöo abi dee wöutu dee ta da sëmbë libi u teego. ⁶⁹Nöo u ta biibi a i liba, biga u sabi taa i da di Paamusi Könu, di Mii u Gadu gbelingbelin di a manda ko.”

⁷⁰Nöo hën a piki de taa: “Awa, sö un ta piki tuu. Ma nöo a dendu fuun dee tuwalufu womi mi pii tei aki, wan fuunu dë didibi e.”

⁷¹Fa a taki naandë, nöo di mii u Simon Isikaliotu de kai Judasi, hën wë da di sëmbë a ta taki. Biga hii fa i si a dë a dendu fuu dee tuwalufu bakama u Masa Jesosi seei, ma hën o sei ën a bakaten.

Aki Masa Jesosi o go a wan piizii u dee Dju sëmbë.

7 Nöo a baka u di dë, hën Masa Jesosi ta waka a dee köndëköndë fu Galilea. An nango a dee köndë u Judea ala möön, fu di dee hedima u Dju ta watji ën fu de

feni en kii. ²Ma nöö di juu dë, wan oto piizii fuu dee Dju sëmbë de ta njan bi zuntu faa kai. A dee daka dë, u ta mbei tjëkëliba ta toona mëni fa dee gaan sëmbë fuu bi libi a di sabana hii föteni jaa longi.

³Nöö hën dee baaa u Masa Jesosi ko ta kaakei en taa: “Womi, andi i ta fika aki u du? Na a Judea ala fii go nö, fu dee sëmbë dee lo/ u nama ku i si dee foombo wooko i ta du.

⁴Biga ee wan sëmbë ta suku nëbai, nöö an o ta dë tjubitjubi, ma a o go lei en seei a lanti wajaa be hii mundu si en. Wë nöö di i ta du dee soni aki kaa, nöö fii go a lanti ala e, be de si i.” ⁵Biga wë hii fa de dë baaa fëen seei, ma de an ta biibi en. Hën wë mbei de fan sö.

⁶⁻⁸Nöö hën Masa Jesosi piki de taa: “Awa, mi sa go, ma di ten u mi an kisi eti e. Ma be un go nöö. Biga hiniwan juu uun kë, nöö un sa go ala. Fa un dë aki, dee sëmbë u di goonliba aki an ta buuse unu, ma mi de ta buuse. De an sa si mi a wojo seei, fu di mi ta konda da de gbelingbelin taa de an ta libi bunu a Gadu wojo. Nöö be unu wanwan go a di piizii e.” ⁹Nöö di a fan ku de sö kaa, hën de de go, ma hën a fika a Galilea naandë ufö.

¹⁰Ma baka u di de go, nöö hën a tei pasi faa go a di piizii awaa. Ma fa a nango naandë, an waka u lanti si en. A waka a wan tjubi fasi sö.

¹¹Nöö di juu dë, fa de dë a di piizii dendu a Jelusalen naandë, nöö dee hedima u Dju ta watji en ta hakisi taa: “Naasë a dë? Unsë di womi dë?”

¹²Nöö dee hia sëmbë dee ko a di piizii naandë, nöö deseai

ta taki soni fëen tu. So u de ta gafëen taa a dë bumbuu sëmbë. Otowan taa: “Nönö huun, a dë wan ganjansëmbëma, politikima.” ¹³Ma hii fa de ta fan naandë seei ma na wajaa a lanti, biga de ta fëëë dee hedima u Dju.

**A di pisi aki, Masa Jesosi
ko dou a di piizii.**

¹⁴Nöö dee daka dee de buta u de njan di piizii nöö de pasa mindi kaa bifö Masa Jesosi ko dou awaa. Hën a go fëen wante a di gadii u di Wosu u Masa Gaangadu, nöö hën a seti lei sëmbë. ¹⁵Nöö dee hedima u Dju ko sai dë ta haikëen tu, nöö de ko foondo seei teee, de taa: “Wë unfa di lagilagi sëmbë aki ko sabi soni sö, ma na a dee siköö fuu a go?”

¹⁶Hën Masa Jesosi bia piki de. A taa: “Dee sëmbë, un haika e. Di lei i si mi ta lei aki, nöö na a mi a kumutu e. Ma di Sëmbë di manda mi ko aki, nëen a kumutu. ¹⁷Nöö ee wan sëmbë i ta hangi fii du fa Gadu kë nöö joo sabi ee a Gadu di lei u mi ta kumutu, ee misei sondi mi ta tei ta taki.

¹⁸“Ma nöö ee wan sëmbë hopo ta konda soni fëen seei, nöö nëbai nöö a ta suku, na sö a dë nö? Ma ee a ta suku nëbai da di sëmbë di mandëen ko, nöö di sëmbë dë dë bumbuu sëmbë kaa. Na politiki a ta naki.”

¹⁹Nöö hën a taa: “Dee sëmbë, na Mosesi bi tja dee wëti u Gadu ko da unu nö? Hën mbei un ta hei en sö. Ma töku na wan fuunu kë hoi dee wëti dë, biga un kë kii mi. Nöö mi kë sa faandi mbei.”

²⁰Nöö hën de piki en taa: “Soni hën ko a i hedî nö, womi? Ambë da di sëmbë di kë kii i?”

²¹Nöo hën a taa: “Fa mi dë aki, wan kodo foondo wooko tō mi du a saba, hën wë a bigi da unu te wan saanfa fuun du. ²²Ma nöo unu, hiniwanten un ta poi saba. Biga Mosesi bi da unu wan wëti taa un musu koti di maaka u Dju a dee womi mii fuunu sinkii, te de abi aiti daka u di de pai ën. Ma nöo tókuseei na a Mosesi ten wë di wëti dë kumutu e, ma sensi a dee oto gaan sëmbë fuunu dee bi dë ufö ën. ²³Nöo ee wan sëmbë ko a unu fuun koti di maaka a di mii fëen sinkii dëen, nöo ee a kai a saba daka seei ma un ta koti ën waiwai fu di di wëti musu hoi. Wë nöo na wooko un ta wooko a di saba dë nö?”

“Wë nöo faandi mbei un musu ta guunjan mi u di mi heepi wan sëmbë ko bumbuu ku telu a saba daka? ²⁴I si ö? Wan musu ta kuutu soni hesihesi sō e, dee sëmbë, ma un musu ta wegi soni luku fini ufö un kuutu, nöo di kuutu fuunu o dë leti.” Sō Masa Jesosi fan ku dee hedima naandë.

**Di pisi aki ta lei i kumafa
sëmbë ta mëni u Masa Jesosi.**

²⁵Nöo fa dee sëmbë u Jelusalen dë ta haika di fan u Masa Jesosi, nöo so u de ta hakisi taa: “Wë di sëmbë aki, nëen dee hedima fuu bi ta suku u kii nö? ²⁶Nöo hën a ko dë aki ta fan a lanti dendu wajaa sō. Ma na wan sëmbë dë aki ta suku u tapëen seei. Wë a sa kë sonte dee hedima fuu ko si taa hën da di Paamusi Könu di Gadu bi o manda ko nö? ²⁷Ma ee de ta mëni sō seei, ma u sabi naasë di sëmbë aki kumutu. U sabi ën bumbuu. Ma

te di Paamusi Könu ko, sëmbë an o sabi naasë a kumutu.”

²⁸Nöo di de fan sō, hën Masa Jesosi bai fan möön taanga ka a dë a di djai dendu dë taa: “Awa, un sabi mi tuu, di da un taa un sabi naasë mi kumutu. Ma tókuseei wan sabi fini fëen eti e. Biga fa mi ko aki, ma ko u mi seepi ma wan Sëmbë hën manda mi ko. Nöo di Sëmbë dë an ta ganjan sëmbë. Ma fa uun sai dë, wan sabi di Sëmbë mi ta taki aki möönsō. ²⁹Ma nöo mii sabi ën biga nëen ala mi kumutu. Hën manda mi ko aki.”

³⁰Nöo fa a fan dë, nöo di fan fëen an kai ku dee hedima seei, nöo hën de kë kisi ën tja go. Ma tókuseei na wan sëmbë panjëen, biga di juu fëen an dou eti.

³¹Ma nöo hii fa dee hedima bi ta suku ën u kisi seei, ma wanlō hila sëmbë sai dë ko ta biibi nëen. Biga de taa: “Wë mi hakisi e, te di Paamusi Könu ko, nöo a o sa du möön gaan foombo wooko möön fa di sëmbë aki ta du nö?”

³²Nöo fa dee lanti ta fan kusikusi naandë, nöo dee Faliseima an kë jei seei taa sō de ta mëni u Masa Jesosi taa hën da di Paamusi Könu. Nöo hën de go a dee Gaan Begima dee ta dë a di Gaan Keikiwosu dë, hën de fiti buka makandi. Nöo hën de manda dee wakitima dee ta watji di Wosu taa be de go kisi Jesosi tja ko da de.

³³Di juu dë, Masa Jesosi ta fan ku dee sëmbë eti. A taa: “Wan sati pisiten nöo mi o dë ku unu möön eti e, nöo mi o toona go a di Sëmbë di bi manda mi ko aki. ³⁴A di juu dë woon ta suku mi te un wei, ma

wan o feni mi möönsö. Biga ka mi o go dë, wan o sa ko dou ala e.”

³⁵Nöö hën dee Dju hedima hakisi deseei taa: “Wë nöö naasë di womi aki sa go maingë te nöö wa o sa si ën möön? A sa kë taa a o go a dee oto köndë ka dee Dju sëmbë fuu paaja go, faa musu go ta lei dee oto köndë sëmbë nö? ³⁶Andi da di oto a ta taki naandë taa woon suku mi te un wei, wan o si mi möön, nöö ka mi o go nöö wan o sa dou ala?”

³⁷Nöö di kaba lasiti daka u di piizii dë, hën bigi möön hii dee oto daka tuu. Nöö a di daka dë, hën Masa Jesosi hopo taanpu hën a bai taa: “Ee wan sëmbë dëwata kisi i nöö be i ko a mi e, ko tei wata fii bebe. ³⁸Biga a sikifi a Masa Gadu Buku taa, di sëmbë di ko biibi a mi nöö a o dë nëën hati dendu kuma wan kiiki hedi ta kule wata ta ko nöömö, ta tja di libi u teego ta paaja.”

³⁹Wë nöö fa a fan naandë, a ta taki u di Akaa u Gadu di dee sëmbë ta biibi nëën o kisi a bakaten. Biga di juu dë, sëmbë an bi kisi di Akaa eti fu di Masa Jesosi an bi toona go a Gadu Köndë faa feni di nëbai fëën eti.

⁴⁰Nöö di dee sëmbë jei fa a bai dë, hën so u de taa: “Maingë, di sëmbë dë, a musu u dë di Tjabukama di Gadu bi o manda ko e.”

⁴¹Otowan taa: “Hën di Paamusi Könu seei di dë wante.” Otowan taa: “Hun? Nönö, na a Galilea di Paamusi Könu bi o kumutu e. ⁴²Biga Gadu Buku taki taa a o dë wan bakamii u Dafiti, nöö a Betelehem a o kumutu, ka Dafiti bi ta libi.”

⁴³Nöö da sö dee sëmbë ko paati fu Masa Jesosi hedi. ⁴⁴So u de kë go kisi ën seei fu de tja go a kuutu, ma tökuseei na wan sëmbë panjëën möönsö.

**Aki ta lei fa dee Dju hedima
buuse Masa Jesosi tjika.**

⁴⁵Nöö fa de mbei dë, hën wë dee wakitima toona go a dee Faliseima ku dee Gaan Begima, dee bi manda de ko. Hën dee hedima hakisi de taa: “Unfa wë? Wan kisi ën tja ko nö?”

⁴⁶Hën de taa: “Wë nönö. Fa u jei di fan fëën te u kaba dë, nöö a bigi da u poi. Biga wa jei na wan sëmbë fan sö wan daka.”

⁴⁷Nöö hën dee Faliseima taa: “Ambëe? A ganjan unu kisi tu nö?”

⁴⁸Fa u dë aki, un jei wan daka taa wan fuu dee takima ku dee Faliseima aki ko biibi nëën ö?

⁴⁹Wan sabi taa dee lagilagi sëmbë sösö wan dë, dee na sabi wan wojo soni u Gadu wëti, de nöö ta biibi ën nö? Helu u de tu!”

⁵⁰Nöö fa de fan dë, nöö Nikodemusi di bi go fan ku Masa Jesosi a wan ndeti, nöö hënseei dë wan u dee hedima tu. Nöö hën a hakisi de taa: ⁵¹“Wë nöö unfa di wëti fuu dë? U sa kuutu wan sëmbë da sitaafu söndö u dëën pasi faa fan, fuu sabi taa hogi a du tuu nö?”

⁵²Nöö hën de piki ën taa: “Aa, fa u dë aki, nöö i seei dë a di së u dee Galilea sëmbë tu nö? Wë go suku a di Buku luku ee unsë joo si taa wan tjabukama u Gadu kumutu a Galilea wan daka.”

[⁵³Nöö fa de fan dë, nöö hën hii sëmbë booko paaja go u de a wosu.

8 Ma nöö Masa Jesosi hën a go a di kununu de kai Oleifi Kununu.

A di pisi aki de tja wan mujëë ko a Masa Jesosi di de bi kisi ku waka manu.

²Nöö di dobooko fëen mamate biten, hën Masa Jesosi toona ko a di Wosu u Masa Gadu möön. Nöö fa a ko dë, nöö hën hii sëmbë hai ko wante nëen naandë, hën a seeka sindo faa lei de.

³Nöö di juu dë, dee Sabima u Wëti ku dee Faliseima tja wan mujëë ko nëen naandë. A dë sö taa de kisi di mujëë dë ku wan womi, hën de tjëen ko buta taanputaanpu leti a dee hia sëmbë fesi dë.

⁴Hën de taki da Masa Jesosi taa: “Wë Mësitë o, di mujëë aki, hën wë u kisi ku womi djunsu dë nöö hën wë u tjëen ko a i. ⁵Wë nöö a dee wëti Mosesi bi da u, nöö a taa te u kisi wan mujëë sö nöö u musu naki ën ku sitonu kii. Nöö unfu ii taki u di soni dë?” Sö de hakisi ën. ⁶Ma nöö fa de ta hakisi ën dë, taapu tö nöö de ta seti dëen sö fu de feni föutu nëen u de tjëen go kaagi. Ma nöö Masa Jesosi an piki de, hën a bendi ta sikifi soni ku ën finga a goon. ⁷Hën de ta buta ku ën nöömö faa musu taki wan soni.

Te wan pisi hën a hopo taanpu. Hën a taa: “Luku, di fuunu di si taa a dë söndö föutu a Gadu wojo, nöö be a hiti di fosu sitonu naki di mujëë.” ⁸Hën di a fan sö kaa, hën a toona bendi ta sikifi soni ku finga a goon möön.

^{9,10}Nöö di dee sëmbë bi tja di mujëë ko dë jei sö, nöö hën de bia

ta fusi nango u de oto a oto baka, seti a dee gaan wan te dou a dee möön njönku wan. Biga de tuu ko si taa de an dë söndö föutu a Gadu wojo.

Nöö hën Masa Jesosi hopo taanpu, nöö an si na wan kodo sëmbë dë möön boiti di mujëë wanwan tö sai dë taanputaanpu. Hën a hakisi ën taa: “Wë mujëë o, unsë dee sëmbë dee tja i ko aki dë? De an da i sitaafu möön nö?”

¹¹Hën a taa: “Wë nönö, Mësitë.”

Nöö hën a taa: “Söö, wë antoobi. Nöö miseei, ma o da i sitaafu tu. Nöö i toona go fii, ma te i go nöö na du hogi möön e, mujëë.”]

A di pisi aki dee hedima u dee Dju ta fia ku Masa Jesosi.

¹²Nöö hën Masa Jesosi toona seti fan ku dee sëmbë dee bi ko nëen naandë. A taa: “Mi da di limbo u di goonliba aki e. Hën mbei ee wan sëmbë i ta waka a mi baka nöö ja o waka a dungu möönsö, ma fusutan fii o dë limbolimbo gbegedee. Biga i kisi di libi u Gadu kaa.”

¹³Nöö di a taki sö, hën dee Faliseima buta ku ën wante. De taa: “Haika fa i ta fan fii seei naandë. Ja abi na wan sëmbë u dë kotoigima da i, hën mbei sëmbë an sa piki di fan fii taa tuutuu soni i ta taki.”

¹⁴Hën Masa Jesosi piki de taa: “Ee soni u miseei mi ta konda seei, ma nöö tuutuu soni mi ta taki e. Biga mii sabi naasë mi kumutu, nöö mi sabi naasë mi nango tu. Ma fa un sai dë, un wan sabi dee soni dë.

¹⁵“Nöö fa un ta kuutu mi aki, un ta kuutu mi a libisëmbë fasi nöö. Ma fa mi dë aki, ma ta kuutu na

wan sɛmbɛ. ¹⁶Ma te mi o kuutu, nɔɔ di kuutu u mi o dɛ leti e, biga na mi wanwan o kuutu ɛn. Ma mi ku mi Tata di manda mi ko aki tuu o kuutu ɛn makandi.

¹⁷“Nɔɔ unfa a dɛ a di wɛti fuunu, dee sɛmbɛ? Na tu sɛmbɛ musu taki di wan soni ufɔ de sa piki taa tuu nɔ? ¹⁸Wɛ nɔɔ mi dɛ wan sɛmbɛ ta kotoigi da miseei kaa, nɔɔ di otowan hɛn da mi Tata di manda mi ko aki.”

¹⁹Nɔɔ hɛn de hakisi ɛn taa: “Sɔ nɔ? Wɛ naasɛ di tata fii dɛ?”

Hɛn a piki de taa: “Wɛ di wan sabi mi, hɛn mbei wɛ wan sabi mi Tata. Ma ee un bi sabi ambɛ da mi, nɔɔ un bi o sabi ambɛ da mi Tata tu.”

²⁰Nɔɔ dee fan Masa Jesosi ta fan naandɛ, nɔɔ a fan de leti a di Wosu u Masa Gaangadu dendu, zuntu ku di kamian ka de ta tja mɔni ko u da Gadu. Ma nɔɔ fa hii sɛmbɛ bi dɛ gidjii dɛ seei, ma tɔku na wan sɛmbɛ kisi ɛn panjan, biga di juu fɛɛn an dou eti.

A di pisi aki Masa Jesosi ku dee hedima u Dju ta fan eti.

²¹Nɔɔ hɛn a toona fan ku de mɔɔn taa: “Mi o go, nɔɔ woon suku mi te un wei ma wan o sa dou ka mi nango e. Nɔɔ woon dɛdɛ sɔndɔ Gadu puu unu a bɛɛ u dee hogidu fuunu.”

²²Nɔɔ hɛn di a taki sɔ, hɛn dee hedima u Dju taa: “Wɛ unsɛ a o go di a taa ka a o go wa o sa dou ala? A sa kɛ a o go kii ɛn seei nɔ, maingɛ?”

²³Ma nɔɔ hɛn a taki da de taa: “Un haika e, uun dɛ u goonliba aki,

ma nɔɔ mii dɛ u Gadu. ²⁴Nɔɔ fa mi taki da unu taa woon dɛdɛ sɔndɔ Gadu puu unu a bɛɛ u dee hogi du fuunu aki, nɔɔ tuu e. Biga ee wan kɛ piki mi taa mi da di Sɛmbɛ di mi taki da unu taa mi dɛ aki, nɔɔ woon dɛdɛ a dee hogi du fuunu liba sɔndɔ Gadu puu unu a bɛɛ.”

²⁵Nɔɔ hɛn de hakisi ɛn taa: “Wɛ fa i ta fan dɛ, ambɛ seei da i?”

Nɔɔ hɛn a piki de taa: “Mi da di Sɛmbɛ di mi ta taki da unu nɔɔmɔ kaa taa mi dɛ. Hɛn nɔɔ mi dɛ eti. ²⁶Nɔɔ fa mi dɛ aki, mi abi sɔmɛni soni u mi sa tei kuutu unu, ma nɔɔ ma o du sɔ e. Biga di Sɛmbɛ di manda mi ko aki, nɔɔ dee sondi dee a ta taki da mi nɔɔ de nɔɔ mi ta tei ta taki. Nɔɔ tuutu sondi a ta taki e, dee sɛmbɛ. I sa futoou ɛn.”

²⁷Ma nɔɔ fa Masa Jesosi ta fan naandɛ, de an ta fusutan taa soni fɛɛn Tata Masa Gadu a ta taki. ²⁸Fɛɛn mbei a taki da de taa, “Te di daka woon hopo Mi di ko Libisɛmbɛ Mii aki buta a liba bifɔ woon ko sabi ambɛ da mi awaa. Nɔɔ a di ten dɛ, nɔɔ woon ko si taa ma ta du na wan wojo sondi u mi seei, sɔseei tu ma ta fan wan soni u miseei, ma dee soni mi Tata lei mi, nɔɔ de mi ta taki. ²⁹Nɔɔ fa a manda mi ko aki, nɔɔ a ta dɛ ku mi tu e. An ta disa mi wanwan mɔɔnsɔ, biga hiniwan juu mi ta du dee sondi dee ta kai ku ɛn.”

³⁰Nɔɔ di dee hia sɛmbɛ bi sai dɛ jei fa a fan, nɔɔ sɔmɛni u de bia ko biibi nɛɛn, [te kisi so u dee hedima u Dju].

A di pisi aki Masa Jesosi ta taki da de taa de an dɛ tuutu bakamii u Abahamu.

³¹Nɔɔ hɛn Masa Jesosi fan ku dee [hedima u] Dju dee ko biibi ɛn dɛ

taa: “Ee un ta hoi dee lei mi ta lei unu aki nango nöömö, nöö woon ko dë bakama u mi tuutuu. ³²Nöö woon ko sabi sondi gbelingbelin, leti kumafa a dë a Gadu wojo. Nöö te un ko sabi sondi sö kaa, nöö a o mbei un ko fii kumutu a di saafu un sai dë.”

³³Nöö hën de piki ën taa: “Ambëë? Fa uu dë aki, u da Abahamu böngö. Hën da gaan sëmbë fuu. Na wan ten u bi dë saafu a sëmbë basu wan daka. Nöö unfa i sa taa woo ko fii kumutu a saafu?”

³⁴Nöö hën Masa Jesosi piki de taa: “Fu tuutuu mi taki da unu taa ee wan sëmbë i ta du hogi nango nöömö, nöö saafu wë i dë a hogi du basu e.

³⁵“Nöö ee i dë saafu ta wooko da wan famii, nöö ja a’ wan tan kamian a di famii dë möönsö. Biga saafu nöö i dë. Ma nöö di sëmbë di dë miii u di famii, nöö hën o dë a di famii nöömö, nöö hën o abi taki a di wosu dendu. ³⁶Wë nöö ee di Mii u Gadu aki, hën puu i a saafu mbei i ko fii, nöö i ko fii tuutuu seei.

³⁷“Dee sëmbë, fa un sai dë, mi sabi taa unu da dee böngö u Abahamu, ma nöö wan ta djei ën e. Biga un dë kabakaba u kii mi fu di wan kë tei dee soni mi ta lei unu aki. Ee Abahamu wë, an bi o du sö o. ³⁸Fa mi dë aki, mi ta lei unu dee sondi dee mi si ku dee mi jei a mi Tata, ma nöö unu ta du dee sondi dee un si a di tata fuunu.”

³⁹Nöö hën de piki ën taa: “Un tata fuu i ta taki dë? Na di böngö u Tata Abahamu u dë nö?”

Hën a piki de taa: “Ee un bi dë dee gbelingbelin böngö u Abahamu, nöö un bi o libi kuma hën. ⁴⁰Ma un dë kabakaba u kii mi, hii fa mi da di Sëmbë di ta lei unu dee tuutuu soni u Gadu dee miseei jei nëën. Abahamu an bi o du sö wan soni e. ⁴¹Ma uun ta du dee soni dee un si a unu tata, hën mbei un kë kii mi.”

Nöö hën de piki ën taa: “Wë nöö fa i ta fan dë, i kë mbei taa u da oto tata mii nö? Nönö. Masa Gaangadu mii seei u dë. Hën nöö da u Tata.”

⁴²Nöö hën Masa Jesosi piki de taa: “Ee Gadu hën bi da unu tata, nöö un bi o lobi mi e, biga nëën ala mi kumutu ko aki. Hën seei wë manda mi ko aki. ⁴³Nöö faandi mbei wan ta fusutan dee soni mi ta taki aki? A dë fu di wan dë a di fa fuun tei de, hën wë mbei e.

⁴⁴“Di didibi seei wë da unu tata e, dee sëmbë. Biga dee soni dee a lo/ u du, nöö deseei wë un ta kë du dë kaa. Fa a sai dë, sensi a di seti u mundu a bi ta kii sëmbë kaa. An nama wan daka seei a tuu soni möönsö, biga di soni de kai tuu, an dë nëën hati seei. Mindi soni, hën da di hiniwan daka fan fëën di a ta fan kaa, biga nëën mindi soni ku lëgëdë kumutu. ⁴⁵Nöö fu di un nama ku ën, hën wë mbei wan kë piki mi a dee tuutuu soni mi ta lei unu aki.

⁴⁶“Fa un dë aki, na wan fuunu sa lei finga a mi taa mi du hogi wan daka möönsö. Wë ee wan sa lei sö, nöö hën da tuutuu soni nöö mi ta taki. Nöö faandi mbei wan kë piki mi? ⁴⁷Na fu di wan dë sëmbë u Gadu nö? Aai, hën wë mbei. Wë

biga di sēmbē di dē u Gadu nōō hēn ta haika Gadu woto.”

⁴⁸Nōō hēn de piki ēn taa: “Sōō. Wa bi taki leti o, taa ju da wan takusēmbēma, ju Samalia sēmbē ju? Wan hogi soni wē dē a i liba ta fan dee lō fan naandē!”

⁴⁹Hēn Masa Jesosi piki de taa: “Nōnō e, dee sēmbē. Na soni hēn dē a mi liba e, ma mi Tata nē hēn nōō mi ta suku u bai. Ma unu ta wisiwasi mi. ⁵⁰Ma nōō ma a’ toobi, biga ma ta suku nēbai da miseei. Ma nōō wan Sēmbē dē di ta suku ēn da mi, nōō hēn ta kuutu buta ambē fiti nēbai ku ambē an fiti. ⁵¹┌Nōō ka a hei mi tjika aki,┐ nōō fu tuutuu mi taki da unu taa ee wan sēmbē ta hoi dee soni mi ta fan aki, nōō an o dēdē kaba a sōsō mōōnsō.”

⁵²Nōō hēn dee Dju hedima piki ēn taa: “Sōō. Awaa u ko si gbelin taa wan didibi hēn dē a i liba tuu, ┌fa i ko ta fan dee laulau fan naandē,┐. Biga Abahamu dēdē gaanduwe kaa, sōseei dee fesiten tjabukama tu. Ma nōō ii ko dē aki ta bai taa ee wan sēmbē ta hoi a dee lei fii nōō an o dēdē mōōnsō. ⁵³Fa i sai dē, i hei mōōn Abahamu ku dee oto tjabukama u Gadu dee dēdē kaa nō? Unfa seei i ta mēni fii seei?”

⁵⁴Hēn Masa Jesosi piki de taa: “Ee miseei ta hei miseei, nōō an dē wan wojo soni. Ma mi Tata di un taa hēn da Gadu fuunu, hēn ta hei mi e. ⁵⁵Nōō hii fa un taa a dē unu Gadu ma tōku wan sabi ēn, ma nōō mii sabi ēn. Ee mi taa ma sabi ēn, nōō hēn da mi dē wan lēgēdēma

kuma unu. Ma nōō mii sabi ēn e, nōō mi ta hoi dee taki fēēn tu.

⁵⁶Nōō Abahamu, di gaan sēmbē fuunu, bi wai tumusi e, di a sabi taa a o si di daka di mi o ko a goonliba aki. Wē nōō a si ēn tu, nōō a wai seei.”

⁵⁷Fa a fan dē, hēn de mbei: “Hōōn, andi i ta taki dē? Fa I sai naandē, ja gaandi dou feifiteni jaa eti, hēn i bai taa i si Abahamu nō?”

⁵⁸Nōō hēn Masa Jesosi piki de taa: “Tuutuu mi taki da unu taa bifō de pai Abahamu, nōō mi bi dē gaanduwe kaa.”^d

⁵⁹┌Nōō fa a piki dē, nōō de jei seei gbelin taa a taki taa hēnseei da Gadu,┐ Nōō hēn de kule go kisi sitonu mii u de naki ēn kii. Ma nōō Masa Jesosi fusi a de dendu pala kumutu a di Wosu dē go fēēn.

A di pisi aki Masa Jesosi kula wan bookowojoma a wan saba daka.

9 Nōō hēn fa Masa Jesosi nango dē, te wan pisi hēn a si wan bookowojoma di de bi pali sō.

²Nōō hēn u dee bakama fēēn hakisi ēn taa: “Wē Mēsītē o, fa de pali di sēmbē bookobookowojo aki, hogi hēn tata ku ēn mama du mbei de pali ēn sō nō, naa nēēn seei a kumutu?”

³Nōō hēn a piki u taa: “Nōnō, na hogi di womi aki du e, na hogi hēn mama ku ēn tata du tu. Ma a ko pasa sō u di kaakiti u Masa Gadu musu ko a limbo nēēn libi. ⁴Fa u dē aki, nōō u abi ten eti fuu ta wooko da di Sēmbē di manda mi ko aki,

d 8:58 Aki Masa Jesosi taki: “Bifō de pai Abahamu, Mi Dē.” Nōō di “Mi Dē” aki, hēn da wan hebi nē u Gadu.

biga didia dë eti. Ma te wan pisi ndeti o ko, nöö na wan sëmbë o sa wooko möön. ⁵Hën mbei solanga mi dë a goonliba aki, nöö mi da di Limbo di ta limbo sëmbë u di goonliba aki wojo.”

⁶Nöö fa a fan naandë, hën a tunta a goon wante. Nöö hën a mbei ën pötöpötö, hën a lobi a di bookowojoma naandë wojo. ⁷Nöö hën a taki dëen taa be a go wasi a di tobo de kai Siloam. (Nöö di “Siloam” dë, hën kë taki “de mandëen”).

Nöö hën di sëmbë go, hën a go wasi te a kaba. Nöö fa a du naandë, hën wojo fëen limbo gbegedee, a ko ta si soni, nöö hën a toona go fëen a wosu.

⁸Wë nöö di a dou a wosu, hën dee sëmbë ku ën ta libi bandja ku bandja naandë, ku dee oto sëmbë dee bi naa si ën ta pidi möni, hën de ko si ën naandë.

Hën de ta hakisi taa: “Wë nöö di sëmbë aki, nëen u bi ta si sindosindo ta pidi möni nö?”

⁹Otowan taa: “Hën seei wë di dë e.”

Otowan taa: “Nönö, nëen. Oto sëmbë nöö wë djei ën sö.”

Ma nöö hënseei piki taa: “Mi seei wë disi wante e, dee sëmbë!”

¹⁰Hën de taa: “Wë nöö unfa a waka wojo fii jabi te i ko ta si soni baa?”

¹¹Hën a piki de taa: “Wan womi de kai Jesosi hën wë mbei wan pötöpötö lobi a mi wojo, hën a manda mi u mi go wasi a di tobo de kai Siloam. Nöö hën di mi go wasi, nöö hën mi ko ta si soni.”

¹²Hën de hakisi ën taa: “Wë nöö naasë di sëmbë dë?”

Hën a taa: “Wë nönö, ma sabi.”

¹³Nöö hën wanlö sëmbë bi sai naandë tei ën tja go a dee Faliseima.

¹⁴Wë biga di daka di i si Masa Jesosi kulëen naandë, nöö a bi dë leti a wan saba.

¹⁵Hën dee Faliseima hakisi ën taa: “Wë womi, unfa i du ko ta si soni? Kondëen da u.”

Hën di sëmbë piki taa: “Wë di sëmbë tei doti mbei pötöpötö lobi a mi wojo, hën mi go wasi. Hën wë wojo u mi ko limbo, mi ko ta si soni e.”

¹⁶Nöö hën so u dee Faliseima taa: “Hön, di sëmbë naandë, na a Gadu a kumutu e. Biga an hoi di saba.”

Ma dee otowan u de taa: “Ma wan hoki sëmbë an bi o sa du sö wan gaan foondo soni e.” Hën de kisi toobi ku deseei naandë.

¹⁷Nöö hën de toona bendi ko a di sëmbë di wojo bi booko naandë baka, hën de taa: “Wë ju a bi kula mbei i ko ta si soni. Nöö unfa fëen ii taki?”

Hën a taa: “Wë mi si taa a dë wan tjabukama u Gadu.”

¹⁸Ma nöö de an kë piki seei taa de bi pai ën bookobookowojo ma nöö fa u dë aki a ko ta si soni. Nöö hën de dë a di taki tee, hën de kai hën tata ku ën mama ko.

¹⁹Hën de hakisi de taa: “Wë di sëmbë aki sö, miii fuunu nö? Nöö bookobookowojo un bi pai ën nö? Nöö unfa a waka ufö a ko ta si soni fa u dë aki? Un piki u boo jei.”

²⁰Nöö hën di tata ku di mama piki de taa: “Wë u sabi taa a dë miii fuu, nöö u sabi gbelingbelin tu taa u bi pali ën bookobookowojo. ²¹Ma nöö fa a waka ufö a ko ta si soni,

nöö di dē wa sabi. Nöö wa sabi tu ambē da di sēmbē di kulēen te a ko ta si soni. Ma nöö di a dē gaangaan sēmbē kaa, nöö a kandē un sa hakisi ēn seei i si, be hēnseei fan ku unu.”

²²Nöö sö di tata ku di mama u di womi piki, u di de fēēē dee hedima u Dju. Biga wē de bi buta taa ee wan sēmbē ta piki taa Jesosi hēn da di Paamusi Könü, nöö de o puu i a keiki. ²³Hēn mbei de piki a di lö fasi dē taa: “Un hakisi hēnseei biga a ko gaan sēmbē kaa.”

²⁴Nöö hēn de toona kai di womi di u tu pasi ko a de.

Hēn de taki dēen taa: “Wē womi, fa i fan dē, u kē jei ēn möön. Ma nöö i musu hopo maun a liba soi a Gadu fesi taa tuutuu soni gbelin joo taki awaa. Biga u sabi taa di sēmbē di i taa hēn kula i dē, nöö takulibima a dē e.”

²⁵Nöö hēn di sēmbē piki de taa: “Wē ee a dē takulibima nöö di dē ma sabi. Ma wan kodo soni nöö mi sabi. Hēn da mi bi dē bookowojoma, ma nöö fa u dē aki mi ko ta si soni.”

²⁶Nöö hēn de hakisi ēn möön taa: “Wē andi ku andi seei a du da i baa, ufö i ko ta si soni. Piki u boo jei.”

²⁷Nöö hēn a piki de taa: “Wē mi bi taki di soni da unu kaa ma nöö wan kē piki. Andi fēen seei un kē jei a mi möön? A sa kē taa unu seei kē bia ko bakama fēen tu nö?”

²⁸Nöö fa a piki de naandē, hēn de kisi faja awaa. Hati u de boonu ku ēn tee hēn de kosi ēn te a bigi. De taa: “Höön, wē nöö i kē dē bakama u sö wan lagilagi sēmbē nö? U dee sēmbē aki, bakama u Mosesi uu dē, ²⁹biga u sabi taa ku Mosesi wē

Gadu bi fan. Ma di lö sēmbē dē, hēn wa sabi naasē seei a kumutu ko aki.”

³⁰Nöö hēn di sēmbē taa: “Aa, wē a foombo mi tumisi o, di un taa wan sabi naasē a kumutu, ma nöö a kula mi te mi ko ta si soni. ³¹Wē u sabi taa fa Gadu sai dē, an ta haika di begi u wan takulibima. Ma di sēmbē di ta lesipeki ēn ta du dee soni dee a ta taki, nöö te hēn begi ēn nöö a ta jei. ³²Wē nöö fu sensi di goonliba mbei te kisi tide, nöö wa jei taa de mbei wan sēmbē di de pali bookobookowojo ko si soni wan daka. ³³Ee di sēmbē dē an bi dē u Gadu, nöö an bi o sa du sö wan soni e.”

³⁴Nöö fa di womi piki naandē, hēn dee hedima kosi ēn tee, de taa: “Ju! Fa i si de pali i bookobookowojo dē, nöö ja sabi taa hogilibi mbei de pali i sö nö? Nöö andi i abi u lei u?” Nöö hēn de jakēen puu a di keikiwosu dē buta go a döö.

³⁵Nöö di Masa Jesosi ko jei taa sö de jaka di womi, hēn a ko miti ku ēn. Hēn a hakisi ēn taa: “Unfa wē baa? I ta biibi a di Mii u Gadu di ko libisēmbē mii nö?”

³⁶Nöö hēn di womi piki ēn taa: “Wē nöö Mēsité o, unsē seei a dē baa? Mi kē biibi nēen.”

³⁷Nöö hēn a piki ēn taa: “Hēn wē i si disi kaa e. Hēn seei wē ta fan ku i aki.”

³⁸Nöö hēn di womi taa: “Aaa, wē Masa, mi ta biibi o.” Hēn a saka tjökö kini a goon dēen.

³⁹Nöö di soni pasa dē, hēn mbei Masa Jesosi taki wan soni aki sö. A taa: “Fa mi ko a goonliba aki, nöö mi ko fu mbei libisēmbē musu kuutu paati ku deseēi. Dee

bookowojoma, de o ko a mi fu mi limbo de wojo be de fusutan soni. Ma nöö dee sëmbë dee taa wojo u de an booko, de ta si soni kaa, nöö de o ko fika bookowojoma awaa.”

⁴⁰Nöö fa a fan naandë, nöö wanlö Faliseima bi sai naandë ta jei, nöö de sabi taa de a ta tjökö. Hën de taa: “Ee? Unfa i taki? I kë taa u de bookowojoma nö?”

⁴¹Hën a piki de taa: “Wë ee un bi piki taki wojo fuunu booko, nöö wan bi du hogi e. Ma nöö di un taa soni an du unu, un ta si soni kaa, nöö fëen mbei föutu fika a unu liba.”

Aki Masa Jesosi ta taki soni u sikafu ku di sëmbë ta kiija de.

10 Nöö hën Masa Jesosi ta lei dee sëmbë möön, a taa: “I sabi fa a dë te wan sëmbë o kiija sikafu. A o mbei wan sitonu peni ta tjubi de fu hogi mbeti an sa ko kisi de kii. Na sö a dë nö? Wë nöö fa a o mbei di peni dë, nöö wan kodo dööbuka tö a o abi. Nöö mi o konda wan soni da unu aki, nöö tuutuu soni seei a dë e. Ee wan sëmbë an kë waka a di dööbuka, ma a ta subi fëen a wan oto kamian fu go a di peni dendu, nöö di sëmbë dë nöö fufuuma e, hogihatima gbelin seepi a dë wante.

²“Ma di sëmbë di o waka a di dööbuka ko a di peni dendu, nöö hën da di kiijama u dee sikafu seei. ³Nöö fa i si a ko dou dë, nöö wantewante di wakitima o jabi di döö dëen, faa pasa go a dendu. Nöö te a go a dendu kaa, nöö hiniwan u dee sikafu a o kai de në, nöö de o jei ën biga de sabi ën töngö. Nöö

a o tja de kumutu a di peni dendu go a döö faa sölugu de. ⁴Nöö fa de o go a döö dë, nöö di sikafuma o ta waka a de fesi, nöö de o dë nëen baka, biga de ta sabi ën töngö.

⁵“Ma ee wan oto sëmbë di nëen ta kiija de ko a de naandë, nöö de an o go nëen baka e. De o kule seei dëen, biga de an sabi wan oto sëmbë töngö möön leki di sëmbë ta kiija de.”

⁶Sö wan woto Masa Jesosi tei lei dee sëmbë a nöngö fasi, ma nöö de an saandi a ta taki da de möönsö.

⁷Nöö di a si taa de an ta fusutan, hën a toona fan ku de möön. A taa: “Mi taki e, dee soni i si mi o fan ku unu aki, nöö tuutuu soni seei de dë e. Mi seepi wë da di dööbuka, di fii waka go dou a dee oto sikapu.

⁸Hii dee sëmbë dee bi buta deseei a di kamian di i si mi abi aki, nöö fufuuma söso nöö de bi dë e. Fëen mbei dee sikafu dee dë u mi tuutuu an bi ta piki de buka.

⁹“Mi taki da unu e, taa mi da di dööbuka da hiniwan sëmbë di sa kë pasa go a di peni dendu faa feni di heepi u Gadu. Nöö sö wan sëmbë i dë fii bööböö seei. I sa ta waka fii nango a döö toona ko, ta feni di sölugu u Gadu.

¹⁰“Dee fufuuma dee mi bi taki dë, de ko u de ganjan dee sikapu kii poi kaba a söso. Ma mii ko u ko da de gbelingbelin libi seei ku telu.”

¹¹Hën a toona taki möön taa: “Mi da di möön bumbuu sikafuma u sikafu e. Biga fa mi dë aki, mi dë kabakaba u mi dëdë da dee sikafu u mi. ¹²Ma di sëmbë de ta juu u luku sikafu u de pakëen, nöö hën an o dë sö e, biga nëen abi dee sikafu.

Nöo te a si taa hogi mbeti ta ko, nöö a o kule disa de naandë go fëen fiaa. Nöo di hogi mbeti o booko ko a de ko paaja de fanjanfanjan. Wan si ö? ¹³Di sëmbë de ta juu ta paka dë, a go fëen gaanduwe biga aan toobi ku dee sikafu. Möni nöö a ta wooko fëen. Ma mi, ma dë sö e.

¹⁴“Mi taki da unu möön e, taa mi da di möön bumbuu kiiijama u sikafu. Mi sabi dee sikafu u mi, nöö dee sikafu u mi seei sabi mi tu. ¹⁵Leti kumafa i si mi ku mi Tata sabi u seei bunu aki, nöö sö mi ku dee sikafu u mi sabi u seei tu, hën mbei wë mi o dëdë da de.

¹⁶“Nöo mi abi oto sikafu dee an dë a di hipi aki dendu eti e, nöö deseeri mi musu tja ko mökisi ku dee disi tu. Biga de o jei di tōngö u mi, nöö te de jei ën nöö de o piki ko a mi, nöö woo dë wan kodo hipi sikapu ku wan kodo sikafuma.

¹⁷“Nöo fu di soni i si mi fan naandë, fëen hedi mbei mi Tata lobi mi sö e, fu di mi o lasi mi libi da dee sikafu u mi, fu mi toona feni ën baka. ¹⁸Nöo fa mi o lasi mi libi dë, na sëmbë hën o puu ën a mi e. Nönö. Ma ku miseeri kë mi o lasi ën. Nöo mi abi leti fu mi lasi mi libi, mi abi leti fu mi sa toona feni ën baka tu, biga sö mi Tata buta da mi kaa u mi musu du.”

Sö Masa Jesosi fan ku dee sëmbë ta haikëen dë te a kaba.

¹⁹Nöo fu di fan u Masa Jesosi naandë hedi mbei dee hedima u Dju kisi toobi buja te a bigi paati ku deseeri. ²⁰So u de taa: “Di sëmbë naandë, didibi dë nëen hedi e. Hën wë poi ën sö. Faandi mbei un sai naandë ta haikëen eti?”

²¹Otowan taa: “Wan sëmbë di didibi dë nëen hedi, nöö a sa fan sö wan fan nö? Unfa wan didibi sa kula wan sëmbë di de pali bookobookowojo te a ko ta si soni?”

**Aki ta lei fa dee hedima u
Dju an ta biibi tjika.**

²²Nöo di juu dë, de ta njan wan gaan piizii a Jelusalen möön, di de ta mëni kumafa de bi toona wëi di Gaan Keikiwosu da Gadu. Nöo di ten dë da di möön kötö ten u di jaa. ²³Nöo hën wë Masa Jesosi ta waka a di baiko u di Wosu u Masa Gadu de ta kai di Baiko u Salumon. ²⁴Nöo hën wë aan soni, hën dee hedima u Dju ko lontu ën naandë wante.

Hën de hakisi ën taa: “Womi, un longi seei joo ta bia u ta daama nango ta ko? Fan ku u limbolimbo awaa. Ee i da di di Paamusi Könu, nöö i piki u gbelin boo sabi awaa.”

²⁵Hën Masa Jesosi piki de taa: “Wë mi bi taki ën da unu kaa, ma nöö wan bi kë biibi. Biga sëmëni gaan wooko mi du a mi Tata në, nöö de ta konda gbelin ambë da mi. ²⁶Ma wan kë piki möönsö. Nöo di soni mbei, fu di wan dë a dee sikafu u mi dendu.

²⁷“Fa dee sikafu u mi sai dë nöö de sabi mi tōngö e, nöö mi seei sabi de tu. Nöo de ta waka ta ko a mi baka, ²⁸nöo mi ta da de di libi u teego. Soni an o mbei te de sa lasi go kaba a sösö möönsö e, nöö de an sa puu de a mi maun dendu tu. ²⁹Biga mi Tata hën da mi de, nöö hën abi di möön gaan kaakiti u mundu. Hën mbei de an sa puu de nëen maun möönsö, nöö de an

sa puu de a mi maun möönsö tu.
³⁰Biga mi ku mi Tata dë di wan.”

³¹Nöo fa i si Masa Jesosi fan dë, nöo hën dee hedima hati boonu wante, te de kisi sitonu mii möön u de naki ën kii.

³²Nöo hën Masa Jesosi fan ku de taa: “Sömëni gaan foondo wooko mi du a unu mindi u lei unu di kaakiti u mi Tata. Wë nöo fu undi u de hedi mbei un kë naki mi ku sitonu kii?”

³³Hën de taa: “Nönö e! Fa i si u kë naki i aki, na u dee foondo wooko fii hedi e. Ma fu di i ta sösö Masa Gaangadu, hën mbei. Biga fa i dë aki, nöo i da wan sösö libisëmbë leti kuma u, ma nöo hën i sai naandë ta pëe i seei taa i dë Gadu. Hën mbei wë u kë naki i ku sitonu kii.”

^{34,35}Nöo hën Masa Jesosi piki de taa: “Wë nöo di soni dë hën bigi da unu sö nö? Wan sabi fa a sikifi a di Buku u Gadu di un taa hën ta tii libi fuunu naandë nö? A taa, Gadu bi kai so sëmbë ‘gadu’ fu di a buta de fu de kuutu nëen kamian. Sö di Buku taki, nöo ja sa puu na wan soni a di Buku.

“Wë nöo ee dee sösö sinkii sëmbë dë a kai ‘gadu,’ ³⁶nöo mi wë? Unfa un sa taki taa mi ta sösö Gadu te mi taa mi da Mii fëen? Andi mbei a ta bigi da unu sö? Biga mi Tata seei wë tei mi apaiti fëen seei vö, hën a manda mi ko a goonliba aki.

³⁷“Ma nöo fa i si mi ta fan ku unu aki seei, ma an dë fuun piki e, ee na un si mi ta du dee lö wooko dee mi Tata nöo bi sa du. ³⁸Ma ee un si mi ta du de, nöo be un biibi fu de hedi e, ee wan kë piki fa mi ta

fan aki. Biga te un biibi u de wooko hedi kaa, nöo woon ko fusutan taa di Tata dë a mi tuu, nöo mi dë a di Tata. Mi ku ën, sö u dë di wan.”

³⁹Nöo fa Masa Jesosi fan dë, hën de kë kisi ën panjan tja go wante, ma nöo hën a fusi kumutu a de dendu go fëen. ⁴⁰Nöo hën a koti go a di oto së banda u Joodan Lio ka Johanisi bi ta dopu sëmbë a fesi, ⁴¹nöo naandë sëmbë ta ko nëen seei te a hia.

Hën de taa: “A dë sö tuu, taa Johanisi an bi du na wan foondo wooko möönsö. Ma Gadu bi dë ku ën e, biga hii dee soni dee a bi taki u di sëmbë aki, de tuu dë tuu.” Sö de ta fan ku deseai. ⁴²Nöo fu di soni dë hedi mbei hia sëmbë ko biibi a Masa Jesosi a di kamian dë.

Aki ta konda fa Masa Jesosi weki Lazalosi a dëdë.

11 ^{1,2}Wë nöo di juu dë, nöo hën wan womi bi dë de kai Lazalosi, nöo hën a kai a siki. Nöo a abi tu sisa fëen: wan da Maita, di otowan da Malia. Nöo de dii sëmbë dë tuu ta dë a di köndë de kai Betania. Nöo di Malia aki sö, hën da di mujëe di o tutu di sumëe suti fatu a Masa Jesosi futu te a kaba nöo a o dëe ën ku di uwii u hedi fëen.

³Nöo hën wë de tu sisa manda buka da Masa Jesosi ka a dë ala taa Lazalosi di mati fëen di a bi lobi di gaan lobi, nöo a siki teee na soni.

⁴Nöo di Masa Jesosi jei di buka dë kaa, hën a taa: “Awa, ma di siki fëen i si aki, na dëdë o dë kaba fëen e, ma fu Masa Gaangadu kisi nëbai. Biga di Mii fëen aki o feni gaan nëbai a di soni di o pasa aki.”

⁵Wë nõö Masa Jesosi lobi de dii sëmbë dë gaanfa: Maita, ku Lazalosi, ku Malia. ⁶Ma tõkuseei fa a jei di buka naandë seei, ma a tan tu daka eti ufõ a o go haika dee sëmbë awaa.

⁷Nõö hën a taki da u dee bakama fëen taa: “Un seeka, boo toona go a Judea awaa e.” „Biga Betania da wan kõndë fu Judea.”

⁸Nõö hën u taa: “Wë ma Mësitë o, djunsudjunsu dë dee hedima bi kë naki i ku sitonu kii ala, nõö hën i kë fuu toona go ala möön nõ?”

⁹Nõö hën Masa Jesosi piki u a wan nõngõ fasi, a taa: “Hiniwan didia ta limbo tuwalufu juu langa, nõö di sëmbë di ta waka a dee juu dë an sa naki futu kai. Biga di sonu ta tuwë limbo dëen. ¹⁰Ma nõö di sëmbë di ta waka a ndeti nõö hën sa naki futu biga limbo an dë. I si?”

¹¹Nõö hën a fan ku u taa: “Di mati fuu de kai Lazalosi duumi e. Ma mi o go weki ën baka.”

¹²Nõö hën u taa: “Wë Masa o, wë ee a dë sõ nõö an hogi poi. Biga ee duumi a duumi, nõö hën da a o bëtë.” ¹³Ma nõö fa Masa Jesosi fan dë, a taki ën fu di a si taa Lazalosi dëdë kaa, ma u dee bakama fëen ta mëni taa sösõ duumi nõö a ta taki.

¹⁴Nõö hën a fan ku u limbolimbo awaa taa: “Lazalosi böö koti e.

¹⁵Ma nõö mi wai fuunu hedi u di a dë taa ma bi dë ala, biga di soni ta pasa aki hën o mbei un ko biibi möön taanga. Nõö un hopo seeka, boo go haika di dëdë.”

¹⁶Nõö hën Tomasi, di de kai Tumii, taki da u dee otowan taa: “Womi, un boo go nõö e, be dee hedima kii u ku Masa Jesosi tuu

makandi, „be de böö fuu.” ¹⁷Nõö fa de fan dë, nõö hën de hopo, hën de nango teefa de go dou a di kõndë. Nõö hën de ko sabi taa Lazalosi dëdë, de bei te a abi fõ daka kaa.

¹⁸Nõö di kõndë de kai Betania dë, hën ku Jelusalen an bi dë longi tumisi. Dii kilomëti nõö de bi dë, ¹⁹nõö hën mbei sëmëni u dee hedima u Dju kumutu a Jelusalen ko a Betania u de ko këë pena ku Maita ku ën sisa Malia.

²⁰Nõö hën di Maita ko jei taa sõ Masa Jesosi dë a pasi ta ko, hën a hopo wante waka go faa go miti ën a pasi. Ma Malia nõö hën a fika a wosu ala eti.

²¹Nõö fa Maita ko dou a Masa Jesosi naandë, hën a taki dëen taa: “Ee Masa o, ee i bi dë aki, nõö di baaa u mi an bi o dëdë e. ²²Ma nõö mi sabi taa hiniwan soni di i hakisi Gadu kaa, nõö Gadu o da i ën.”

²³Nõö hën Masa Jesosi taa: “Mujëë, na fëëë e. Di baaa fii o toona weki baka.”

²⁴Hën a taa: “Aai, wë mi sabi taa a di kaba lasiti daka teee hii sëmbë o toona weki nõö hënseei o weki tu.”

²⁵Nõö hën Masa Jesosi piki ën taa: “Mujëë o, miseei wë disi kaa e, di ta weki sëmbë a dëdë ta da de libi. Nõö di sëmbë di ta biibi a mi, ee hën sinkii dëdë seei ma nëen da kaba u di libi fëen eti e. Biga a abi di libi u teego kaa. ²⁶Nõö hiniwan sëmbë di biibi a mi te a feni di libi dë, nõö na wan ten seei a o dëdë kaba a sösõ möönsõ. I ta piki di soni dë nõ, mujëë?”

²⁷Hën a taa: “Aai Masa, mi ta biibi tuu taa i da di Mii u Masa

Gaangadu. I da di Könu Gadu bi paamusi taa a o manda ko a di goonliba aki.”

²⁸Nöö fa de fan te de kaba naandë, nöö hën Maita toona go a wosu. Hën a kai ën sisa Malia tja go a wan së, hën a taki dëen taa: “Di Mësitë ko e, nöö a hakisi fa fii.”

²⁹Wë nöö di Malia jei sö taa Masa Jesosi ko, nöö hën a hopo wante nango nëen. ³⁰Biga fa Masa Jesosi bi ko dë, nöö an bi dou a di köndë ganda eti. A fika a hafu pasi ka i si Maita bi go miti ku ën naandë. ³¹Nöö di dee ʘhedima u, Dju dee bi ta këe pena ku Malia dë ko si fa a hopo hesihesi go a döo ala, nöö hën de mëni taa kandë a nango këe a di geebi ka de bei Lazalosi ala. Nöö hën de nango nëen baka.

³²Nöö hën Malia waka te go dou a Masa Jesosi. Nöö di a si ën, hën a hiti hënseei tuwë a goon nëen fesi dë. Hën a taa: “Ee, Masa, ee i bi dë aki nöö di baaa u mi an bi o dëdë.”

³³Nöö di Masa Jesosi si fa Malia ku dee ʘhedima u, Dju ta këe, nöö a fukëen nëen hati gaanfa te a fika piki an sa hoi ën seei möön. ³⁴Hën a hakisi de taa: “Wë naasë un bei di dëdë?”

Hën de taa: “Masa, ko go luku nöö joo si.”

³⁵Nöö di ten naandë, nöö wata ta pasa a Masa Jesosi wojo.

³⁶Hën dee Dju ʘhedima, taa: “Dee sëmbë, un luku fa a bi lobi ën!”

³⁷So u de taa: “Wë nöö ma di sëmbë aki, nëen bi heepi di bookowojoma te a ko ta si soni nö? Nöö faandi mbei an bi heepi di womi aki be an dëdë?”

³⁸Nöö di de fan sö, hën Masa Jesosi toona ko dë ku fuka möön te na soni, nöö hën a waka go dou a di geebi. Nöö di geebi dë wan baaku di de bi diki a sitonu, nöö hën de logoda wan gaan sitonu tapa di geebi buka.

³⁹Nöö hën Masa Jesosi taki da de taa: “Un logoda di sitonu puu a di baaku buka e.”

Nöö hën Maita, di sisa u di womi di dëdë naandë, taki taa: “Masa, nönö e. A ta tingi kaa, biga disi mbei fö daka di a dëdë.”

⁴⁰Nöö hën Masa Jesosi taki dëen taa: “Mujëe o, ma bi taki da i taa ee i ta biibi a mi, nöö joo si fa Gadu bigi nö?” ⁴¹Nöö fa a fan dë, nöö hën de logoda di sitonu puu a di baaku buka awaa.

Hën Masa Jesosi hopo wojo luku liba, hën a taa: “Taata o, gaantangi fii e, fu di a dë taa i ta jei mi kaa.

⁴²Nöö mi sabi tu taa hiniwanten te mi ta fan ku i nöö i ta jei mi. Ma nöö fu dee sëmbë dee taanpu aki hedi mbei mi ta fan sö e, fu de sa ko biibi tuu taa i wë manda mi ko a goonliba aki.”

⁴³Nöö fa i si a begi te a kaba dë, nöö hën a bai kai Lazalosi ku wan taanga töngö taa: “Lazalosi, hopo kumutu ko a döo!”

⁴⁴Nöö hën di sëmbë di i si a kai dë, hën a hopo kumutu ko e, ku dee geebi koosu lolulolu nëen sinkii eti te dou ku ën maun ku ën futu. Fesi fëen seei dë taitai ku wan hangisa.

Nöö hën Masa Jesosi taki da dee sëmbë taa: “Un lusu dee koosu puu nëen sinkii, be a go.”

A di pisi aki dee hedima ta kuutu unfa de o du ku Masa Jesosi möön.

Mat. 26:1-5; Maik. 14:1-2; Luk. 22:1-2

⁴⁵Wë nöö di dee hedima u, Dju dee bi sai dë si di soni Masa Jesosi du naandë, nöö hën sömëni u de ko biibi nëën. ⁴⁶Ma nöö so u de kule go konda da dee Faliseima taa sö wan gaan soni Masa Jesosi toona du möön. ⁴⁷Nöö hën wë aan soni, hën dee Gaan Begima u dee Dju ku dee Faliseima kai wan gaan kuutu hakisi ee andi de musu du möön.

De taa: “Wë wa ta du. Wan si fa di bödjëema dë ta du dee foondo wooko fëën nango nöömö nö?”

⁴⁸Wë nöö ee wa tapëën, nöö hii sëmbë o ko biibi nëën taa hën da di könu di bi musu ko. Nöö dee sëmbë u Loomë dee ta tii u, nöö de o ko booko di köndë fuu puu u a di kamian i si u dë aki.” Nöö sö de taki.

⁴⁹Nöö wan womi de kai Kajafasi, hën bi da di Kaba Hei Begima a di lö ten naandë, nöö hën a taki da dee otowan taa: “Dee sëmbë aki, unfa un don sö? ⁵⁰Wan sabi taa a möön bunu di wan kodo sëmbë aki dëdë, möön leki hii di nasiön fuu aki tuu fiaa musu dëdë kaba a sösö nö?”

⁵¹Ma nöö fa a fan dë, nöö na fan fëën seei a fan e, ma fu di hën da di Kaba Hei Begima a di ten naandë, nöö hën mbei Masa Gaangadu seei dëen di fan naandë faa konda fa Masa Jesosi o dëdë a hii Dju sëmbë kamian. ⁵²Ma na Dju sëmbë wanwan nöö e, ma a o dëdë da hii dee sëmbë tuu dee o ko miii u Gadu. Fa de dë paajapaaja a hii goonliba, ma nöö a o tja de ko a di wan.

⁵³Nöö fa Kajafasi fan te a kaba dë, nöö hën dee hedima tuu piki ku ën makandi. Nöö fu kumutu a di ten naandë, nöö de ta suku fu de sa kisi Masa Jesosi tja go kii nöömö. ⁵⁴Hën mbei Masa Jesosi an ta waka wajaa a dee Dju sëmbë dendu möön, ma a hai go fëën te a wan kamian zuntu ku di sabana. Naandë sö a go a wan köndë de kai Efalaim ufö, hën ku u dee bakama fëën.

⁵⁵Nöö di juu dë, di ten ko zuntu u de toona njan di Pasika. Nöö sömëni hia sëmbë u dee boiti kamian hai ko dë a Jelusalen naandë, u de wasi a wëti fasi be de dë kabakaba fu de njan di daka.

⁵⁶Nöö fa de ko dë, nöö de ta tuwë wojo ta suku Masa Jesosi ee a ko. De taanpu a di Wosu u Masa Gadu ta hakisi de na de taa: “Wë dee sëmbë, unfa un mëni fëën? A o ko a di piizii aki möönsö nö?”

⁵⁷Nöö di soni mbei de ta hakisi sö, fu di dee Gaan Begima ku dee Faliseima bi buta kaa taa ee wan sëmbë i sabi naasë a dë, nöö i musu piki de be de kisi ën tja go a kuutu.

A di pisi aki Malia tutu sumëesuti fatu a Masa Jesosi futu.

Mat. 26:6-13; Maik. 14:3-9

12 Wë nöö di a fika sikisi daka ufö di Pasika kai, nöö hën Masa Jesosi toona ko a Betania ka a bi weki Lazalosi a dëdë naandë. ²Nöö di a ko, nöö hën dee sëmbë wai te de hopo tafa dëen. Nöö Maita bi dë wan u dee sëmbë ta seeka soni u njan da dee sëmbë ko dë. Nöö fa de sindo a tafa naandë, nöö Lazalosi seei dë sindosindo ku de dë tu.

³Hën de sai dë te wan pisi hën di oto sisa u Lazalosi de kai Malia hopo go tei wan bata sumëesuti fatu. Nöo di fatu dë, de mbei ën ku wan sootu pei pau lutu nöo a dii te na soni. Nöo hën Malia tutu hii di fatu a Masa Jesosi futu te a kaba këë, nöo hën a ta dëë hën futu ku di hediwii fëën. Nöo fa a du ën dë, nöo hii di wosu ta sumëë suti te na soni.

⁴Nöo hën di soni dë fuka Judasi Isikaliotu te na soni. Wë di sëmbë dë, hën o sei Masa Jesosi, hii fa a dë wan bakama fëën. Nöo hën a ta guunjan taa: ⁵“Na poi a poi di fatu dë nö? Faandi mbei de an bi sei ën, nöo de tja di möni ko da u fuu paati da dee penama u di köndë?” Biga di fatu bi dë kuma wan hafu liti sö, nöo i bi musu wooko wan hii jaa ufö i sa feni möni tjika fii bai ën.

⁶Ma nöo fa i si Judasi fan dë, na pootima seei a ta mëni sö e, ma fu di a dë wan fufuuma nöo hën wë mbei a taki sö. Biga hën ta tja di mönisaku fuu, nöo a ta fufuu hafu u dee möni dee sëmbë ta da u.

⁷Nöo hën Masa Jesosi taki dëën taa: “Nönö womi, un disa di mujëë e. A bi dë fanöudu faa tjubi di fatu dë tuwë a mi futu ufö di daka dou u de bei mi. ⁸Biga dee pootima o dë ku unu nöömö fuun sölogu, ma mi, ma o dë aki ku unu nöömö e.”

⁹Nöo di juu dë, nöo sëmëni u dee Dju ko jei taa Masa Jesosi dë a Betania, nöo hën de booko gililili kumutu a Jelusalen ala ko luku ën. Ma na Masa Jesosi nöo de ko u ko luku e, ma de kë si Lazalosi tu, di

a bi weki a dëdë. ¹⁰Nöo di soni dë mbei dee Gaan Begima fiti buka u de musu kii Lazalosi tu. ¹¹Biga fëën hedi mbei sëmëni u dee Dju sëmbë ta paati ku de ta biibi a Masa Jesosi.

A di pisi aki, dee sëmbë ta bigi Masa Jesosi tee na soni.

Mat. 21:1-11; Maik. 11:1-11; Luk. 19:28-40

¹²Nöo di dobooko möön, hën dee hila sëmbë bi ko a Jelusalen naandë u de ko njan di Pasika ko jei taa Masa Jesosi dë a pasi ta ko. ¹³Nöo hën de go booko palomaun te a hila, hën de kule gililili go kisi Masa Jesosi a pasi ta wai dee palomaun dëën. De ta bai a de töngö taa:

Hosana! Di sëmbë ta ko a u aki, Gadu dë ku ën e!

Hën da di könu fuu dee Isaëli sëmbë

di u bi ta luku nöömö faa musu ko.

Hën wë i si ta ko aki awaa a di në u Masa!

¹⁴Nöo Masa Jesosi bi feni wan njönku buliki, hën a subi nëën liba. Nöo di buliki ta tjëën leti kumafa de bi sikifi a Masa Gadu Buku taa:

¹⁵Wan fëëë, un dee sëmbë u Sion.^e

Un luku, hën di könu fuunu wë ta ko a unu dë e.

A dë sindosindo a wan njönku buliki liba ta waka ta ko a unu.

Sö di Buku bi taki kaa, nöo hën wë i si ko pasa dë. ¹⁶Ma nöo di juu dë, u dee bakama u Masa Jesosi wa bi fusutëën eti. A bakaten di a dëdë weki ko feni di hei di a bi musu feni a Gadu ufö u ko sabi awaa taa

^e 12:15 Sion, hën da wan oto në u Jelusalen.

sö wan soni fëen bi sikifi a di Buku gaanduwe kaa, nöö hën wë i si pasa leti a u wojo dë.

¹⁷Wë nöö dee sëmbë dee bi dë ku Masa Jesosi a di ten a bi weki Lazalosi a dëdë naandë, nöö de bi ta konda di soni nango nöömö teefa hii lanti ko jei ën. ¹⁸Hën mbei i si dee hia sëmbë kule go miti ku Masa Jesosi naandë, fu di de bi jei taa sö wan gaan foombo soni a du.

¹⁹Nöö hën dee Faliseima hai go dë a wan së gudjuu ala, go ta taki ku deseei taa: “Wë di soni aki, wa ta du seei möönsö. Biga hii mundu seei ta kule gililili nango nëen baka.”

A di pisi aki Masa Jesosi ta taki fu di dëdë fëen.

²⁰Nöö fa dee hia sëmbë ko a Jelusalen naandë, nöö wanlö pei sëmbë de ta kai Giiki^f ko tu. De ko fu de ku dee Dju musu begi Gadu makandi, nöö de kë si Masa Jesosi tu. ²¹Nöö hën de go a wan fuu dee bakama u Masa Jesosi de kai Filipi. Biga di Filipi aki, a kumutu a Betisaida, di dë wan köndë u Galilea. ²²Nöö hia Giiki sëmbë bi dë a Galilea di ten dë.

Nöö hën wë de go fan ku ën taa: “Wë mati, u ko a i aki e baa. U ko fuu si Jesosi, ee u sa si ën.”

²²Nöö di Filipi jei sö, nöö hën a go a Andiasi. Hën de tu sëmbë dë, Andiasi ku Filipi, hën de go a Masa Jesosi go piki ën taa: “Masa o, wanlö Giiki sëmbë ko aki nöö de kë si i.”

²³Nöö hën a piki taa: “²³Wë awa, di juu dou tuu e, fu dee oto köndë sëmbë sa ko a mi tu. Biga^g awaa ufö di Sëmbë di ko Libisëmbë Mii aki o feni di hei di a musu feni a Gadu.

²⁴Nöö fu tuutuu mi taki da unu seei gbelin taa ee wan kalu^g sii an kai a goon te a pondi, nöö a o fika hën wanwan tö logoo dë. Ma te a kai a goon pondi toona nasi ufö a sa feni otowan kuma hënseei te a hia.

²⁵“Nöö söseei a dë ku unu tu e, dee sëmbë. Biga ee wan sëmbë ja kë saka i seei kuma di kalu sii di kai a goon naandë, ma i kë libi fii seei kumafa i kë, nöö ja o feni ën fa i kë möönsö e. Ma ee di libi fii a goonliba aki an dë gaan soni da i ^h ta saka i seei da Gadu,^h nöö joo feni ën fa i kë tee dou ku di libi u teego tuu. ⁱNöö hii fa mi ta taki u di kalu sii aki, nöö sö wan soni o pasa ku mi fa u dë aki.”

²⁶“Nöö ee wan sëmbë i kë ko futuboi u mi, nöö i musu ta waka a mi baka a hii futu, ^{te}dou ku di dë tu. Biga hiniwan kamian ka mi nango nöö naandë di sëmbë ta dini mi musu go tu. Nöö ee wan sëmbë ta dini mi a sö wan fasi, nöö mi Tata o hei ën gaanfa seei.”

²⁷Nöö di Masa Jesosi fan sö te a kaba, hën a taa: “Dee sëmbë, hati u mi nöö dë ku fuka sö, fu di soni di o pasa ku mi aki. Wë andi seei mi musu taki maingë? Mi musu begi mi Tata faa puu mi nëen nö? Wë nönö, ma sa begi ën sö, biga fu di soni dë hedi mi dë te kisi di ten aki.

²⁸“Taata o, be sëmbë si di hei ku di kaakiti di i abi e, be di në fii bai.”

^f 12:20 Dee Dju sëmbë bi ta kai dee sëmbë dee na dë Dju, “Giiki sëmbë”.

^g 12:24 Masa Jesosi an kai “kalu” aki, ma a kai wan soni de kai “tarwe” di an dë a Saana Köndë aki.

Nöö fa a fan dë, nöö hën wan tōngö piki kumutu a liba ala wante taa: “Mi feni në a i liba kaa e, nöö mi o toona feni në a i möön eti.”

²⁹Nöö dee sëmbë dee bi taanpu lontu ën naandë jei, hën so u de taa: “Wë maingë, liba hën bai sö nö?”

Otowan taa: “Nönö, wan basia u Masa Gadu Köndë wë fan ku ën sö e.”

³⁰Nöö di Masa Jesosi jei de taki sö, hën a taa: “Dee sëmbë, fa i si un jei di tōngö naandë, nöö na u mi hedi a fan e, ma fuunu hedi wë. ³¹Biga di juu dou kaa u di soni di Gadu o tei fu kuutu hii sëmbë u goonliba musu pasa. Awaa di takulibima di ta tii goonliba musu lasi ën kamian awaa.

³²Ma nöö mi, fa de o hëngi mi kii aki, nöö hën o mbei mi o sa hai hii pei föluku ko a mi.” ³³Nöö fa Masa Jesosi ta fan dë, nöö pindja wë a ta pindja dee sëmbë fu de sabi un pei dëdë o kii ën.

³⁴Nöö di soni a fan dë bigi da dee sëmbë te na soni. Hën de hakisi ën taa: “Wë fa i taa i da di Sëmbë di ko Libisëmbë Mii dë, na di Paamusi Könu i ta taki nö? Wë nöö unfa i sa taki taa de o hëngi i kii? Biga a sikifi a di Buku u Gadu taa di Paamusi Könu o libi u teego. Ambë da di Sëmbë di ko Libisëmbë Mii i ta taki naandë?”

³⁵Hën Masa Jesosi piki de taa: “Un haika e, dee sëmbë. Fa mi dë a unu mindi aki, mi ta limbo unu wojo a dee soni u Gadu eti. Nöö be un waka a di limbo dë e, biga na sö a o dë nöömö. Biga abiti möön nöö di dungu o ko, nöö di sëmbë di o ta waka a dungu an o sabi naasë a nango.

³⁶“Fëen mbei fa i si mi dë aki ta limbo unu wojo eti, nöö be un biibi a mi liba e, nöö unu seei o ko dë sëmbë di sa limbo oto sëmbë wojo a Gadu soni tu.”

Nöö di a fan ku dee sëmbë dë sö te a kaba, hën a kumutu a de dendu go tjubi da de.

Di pisi aki ta lei fa dee hedima u Dju abi taangajesi tjika.

³⁷Nöö sö i ta si taa hii fa dee sëmbë si dee hia foondo wooko Masa Jesosi bi du a de fesi dë seei, ma de an kë biibi möönsö taa Gadu hën mandëen ko. ³⁸Nöö hën da a pasa sö leti kumafa di fesiten Tjabukama u Gadu de kai Jesaaja bi fan di a taa:

Masa o, fa u ta konda di Buka fii aki,

nöö ambë seei ta piki ën?

Ambë seei ta si di gaan kaakiti fii fu de fusutëen möönsö?

³⁹Nöö sö a ko dë taa dee sëmbë dee Jesaaja taki dë, de an bi sa biibi möön e. ⁴⁰Biga a toona taki a wan oto kamian möön taa:

Gadu bi dungu de wojo

fu de an musu si soni fëen möön.

A mbei de aan fii a de hati

möön

u de sa fusutan soni fëen.

Nöö hën Gadu taa:

Fa u dë aki, de an sa piki fu de

bendi ko a mi möönsö,

u mi kula de puu a hogi du.

Sö Masa Gadu bi manda Jesaaja fa a fan. ⁴¹Nöö di soni mbei Jesaaja fan sö e. A bi si di Gadu fasi u Masa Jesosi gaanduwe kaa, ku di gaan waiti fëen di a o abi, hën mbei a këë pena a di fasi dë sö.

⁴²Ma töku fa u taki en dē seei, ma sōmēni u dee hedima u Dju ko biibi nēen, ma de an kē ta tjeēn wajaa a lanti u sēmbē sa sabi. Biga de fēēē dee Faliseima taa ee de jei nōō de o puu de a keiki. ⁴³Nōō sō wē i si de bi kē abi bunu nē a libisēmbē mōōn leki fu de abi bunu nē a Gadu.

⁴⁴Nōō a wan ten naandē, Masa Jesosi bi bai fan ku de a wan taanga tōngō, a taa: “Ee wan sēmbē i ta biibi a mi, nōō na a mi wanwan nōō i ta biibi e. Ma i ta biibi a di Sēmbē di manda mi ko aki tu.

⁴⁵Nōō di sēmbē di ta si mi, nōō di Sēmbē di manda mi ko aki hēnseei a ta si dē tu.

⁴⁶“Fa mi ko a goonliba aki, mi ko kuma wan faja ta tuwē limbo a dungu, nōō ee wan sēmbē ta biibi a mi nōō an sa fika a dungu e.”

⁴⁷Nōō hēn a taa: “Ee wan sēmbē ta jei dee lei mi ta lei aki ma an kē piki de, nōō di sēmbē dē nōō ma ta kuutu en e. Biga fa mi ko a goonliba aki, nōō ma ko u ko kuutu libisēmbē da sitaafu, ma mi ko u ko heepi de puu de a hogi basu. ⁴⁸Ma ee wan sēmbē an kē mi ku dee lei mi ta lei aki mōōnsō, nōō hii fa mi taa ma ta kuutu en dē, ma an dē taa an o feni kuutu e. Nōnō. Di kuutu fēēn hēn a dē kaa. Biga dee lei i si a bi jei a mi aki, deseēi o kuutu en a di kaba lasiti daka.

⁴⁹“Biga dee soni mi ta lei unu aki, nōō an dē taa soni u mi seei mi ta tei ta konda e. Nōnō. Ma mi Tata di manda mi ko aki, hēn ta buta da mi andi u mi musu taki ku unfa mi musu taki en. ⁵⁰Nōō mi sabi gbelin taa dee soni dee a ta manda mi u mi konda aki, nōō de sa heepi i fii

feni libi u teego. Hēn wē mbei mi ta konda de gbelingbelin leti kumafa mi Tata taki da mi u mi konda.”

Nōō sō Masa Jesosi fan di ten dē.

A di pisi aki Masa Jesosi wasi dee bakama fēēn futu.

13 Nōō di juu dē, nōō di Pasika daka bi zuntu kaa faa kai. Nōō Masa Jesosi sabi taa di ten fēēn ta kisi faa musu kumutu a di goonliba aki toona go nēēn Tata. Wē nōō a bi lobi u dee sēmbē fēēn dee bi nama ku en apaiti, ma awaa a o lei u fa a lobi u gaanfa tjika.

²Nōō hēn wē di sapate woo njan makandi. Nōō di juu dē, di didibi bi buta di pakisei a Judasi di mii u Simon Isikaliotu hati kaa, faa musu sei Masa Jesosi.

³Nōō fa u ko a tafa dē, nōō Masa Jesosi bi sabi taa hēn Tata bi dēēn taki a hii soni liba kaa. A sabi taa a Gadu a bi kumutu nōō a Gadu a o toona go baka. ⁴Nōō hēn a hopo hēn a puu dee liba koosu fēēn nēēn sinkii buta go a wan sē ala, hēn a tei wan duku tai nēēn mindi. ⁵Hēn a tombi wata tuwē a wan gaan paabi te a kaba faa wasi u futu. Nōō hēn a ta wasi u futu ta lontu ta dēē ku di duku di a bi tai nēēn mindi dē.

⁶Te wan pisi hēn a go dou a Simon Petuisi faa wasi en futu. Hēn Petuisi taa: “Ambē, Masa! Na tuu fii! Ja sa wasi mi futu.”

⁷Hēn Masa Jesosi piki en taa: “Di soni di mi ta du aki, ja o fusutēēn eti e, ma bakaten ufō joo fusutēēn.”

⁸Hēn a taa: “Kwetikweti! Ja o feni mi futu wasi e!”

Hēn Masa Jesosi taki dēēn taa: “Womi, haika. Ee ma wasi i futu, nōō mi ku i an o sa nama mōōn e.”

⁹Nöo di Petuisi jei sö kaa, hën a bia piki ën awaa, taa: “Masa o, di a dë sö, nöö na mi futu wanwan fii wasi e, ma be i wasi mi futu te dou ku mi maun ku mi hedi tuu.”

¹⁰Hën Masa Jesosi piki ën taa: “Wë nönö, womi. Ee wan sëmbë i bi wasi kaa, nöö an dë fii toona wasi hii sinkii fii möön e, ma futu fii nöö dë u wasi ee a sundju. Nöö fa un dë aki, uun dë limbolimbo kaa, ma nöö na hii unu tuu e.” ¹¹Nöo di soni mbei a taa na u tuu dë limbolimbo, biga a sabi undi fuu o sei ën.

¹²Nöo hën di a wasi u futu te a kaba, hën a toona go tei dee koosu fëen bisi baka, hën a go sindo a tafa awaa.

Hën a hakisi u taa: “Wë dee sëmbë o, di soni mi du aki, un saandi nö?”

¹³Wë un haika e. Fa un dë aki, un ta kai mi ‘Mësitë’ ku ‘Masa,’ nöö un a’ leti biga sö mi dë tuu. ¹⁴Wë nöö ee mi dë di Masa ku di Mësitë fuunu, nöö hën mi saka miseei sö te mi wasi futu fuunu, wë nöö unu wë? Na sö fuun du tu nö? ¹⁵Biga di soni mi du da unu dë, nöö mi du ën fuun sa djeesi mi ta du sö tu.

¹⁶“Biga mi taki da unu gbelin taa wan futuboi an sa hei möön hën masa. Söseei tu wan bosikopuma an sa hei möön di sëmbë di dëen di buka. ¹⁷Wë nöö te un ko sabi dee soni mi ta lei unu aki ta du de kaa, nöö Gadu o ta dë ku unu e.

A di pisi aki Masa Jesosi taki kumafa wan u dee bakama fëen o sei ën.

Mat. 26:20-25; Maik. 14:17-21; Luk. 22:21-23

¹⁸“Ma fa mi ta fan aki seei, nöö na hii unu tuu o dë a di fan mi ta

fan aki dendu e. Biga mi sabi unu tuu hati fa un dë. Ma töku mi bi pii unu tei nöö, fu di soni di sikifi a di Buku u Gadu musu ko tuu taa:

Di sëmbë mi ku ën sindo ta njan a wan tafa,

hënseei hopo ën futu makisa mi. Sö di Buku taki. ¹⁹Nöo mi ta kondëen da unu a fesi, fu te a ko pasa nöö woon biibi taa mi da di Sëmbë di mi bi ta konda da unu nöömö taa mi dë.

²⁰“Nöo un haika e. Mi o manda unu kuma tjabukama u mi, nöö mi taki da unu tuutuu taa di sëmbë di tei unu nöö miseei a tei dë e. Nöo di sëmbë di tei mi kaa, nöö a tei di Sëmbë di manda mi ko a goonliba aki tu.”

²¹Nöo fa Masa Jesosi fan naandë, nöö hën wan gaan fuka ko nëen liba, hën a fan ku u limbolimbo. A taa: “Un haika e. Wan tuutuu soni mi o fan ku unu aki, dee sëmbë. Wan fuunu dë leti aki o tja mi go sei.”

²²Nöo di a taki sö kaa, nöö hën u tuu luku u seei lontu ko kai. Nöo a bigi da u poi, biga wa sabi undi fuu a ta taki.

²³Nöo wan fuu bi dë gaan mati u Masa Jesosi möön de oto,^h nöö a dë sindosindo leti a Masa Jesosi bandja dë. ²⁴Nöo hën Simon Petuisi njan wojo dëen faa hakisi Masa Jesosi ee undi fuu a ta taki. ²⁵Hën di womi pusa ko möön zuntu ku ën hën a taa: “Masa, undi fuu seei dë aki sa du di soni dë baa?”

²⁶Nöo hën a piki ën taa: “Fa i si mi o tuusi di bëë a di baafu aki,

h 13:23 Aki Johanisi ta taki soni fëen seei, ma an kë kai ën seei në.

nöö di sêmbê di mi o tëndêen da, nöö hên dêen e.”

Nöö hên a tei di bëëë hên a tuusi ên a di baafu nöö hên a tëndêen da Judasi Isikaliotu, di mii u wan tata de kai Simon. ²⁷Nöö fa Judasi tei di bëëë dë, nöö wante hên di didibi subi nëen.

Nöö hên Masa Jesosi taki dêen taa: “Womi, di soni di i si i ta pakisei fii du dë, nöö hopo go du ên wante e.”

²⁸Ma nöö fa u dee oto bakama dë sindosindo dë, nöö na wan fuu sabi faandi mbei Masa Jesosi fan ku ên sô. ²⁹So fuu mëni taa, awa, wê di Judasi hên ta tja di mônisaku da u, nöö a kandê Masa Jesosi mandêen faa go bai soni fuu njan di daka. Ee nasô kandê a musu tja möni go da dee penama u di köndê. Sô u bi pakisei.

³⁰Nöö di Judasi tei di bëë, nöö hên a hopo go a döo wante. Nöö di ten naandê ndeti ko kaa.

Aki Masa Jesosi ta fan ku Petuisi u wan soni a o du.

Mat. 26:31-35; Maik. 14:27-31; Luk. 22:31-34

³¹Nöö di Judasi go kaa, hên Masa Jesosi fan ku u dee otowan fika ku ên naandê taa: “Söö. Wê dee sêmbê, awaa di juu dou e, fu Mi di ko Libisêmbê Mii aki musu feni nêbai. Nöö na di dë nöö, ma a di soni di o pasa ku mi aki, nöö Gadu seei o feni nêbai tu. ³²Nöö fu di a o feni nêbai a mi, nöö hênseei o buta mi di Mii fêen aki ko feni möön hia nêbai eti, nöö wantewante seei a o du ên.”

³³Nöö hên a taa: “Dee mii o, a fika wan sati ten nöö fu mi ku

unu dë aki eti. Woon ta hangi mi, ma wan o si mi möön. A o dë leti kumafa mi bi fan ku dee hedima kaa, nöö sôseei mi o toona fan ku unu aki taa ka mi o go nöö wan o sa ko dë.

³⁴“Nöö fa mi nango aki, nöö mi o manda unu a wan njunjun soni e. Wan si fa mi lobi unu nö? Wê nöö sô un musu lobi unu seei tu. ³⁵Biga te un ta lobi sô kaa, nöö hii sêmbê o si taa bakama u mi gbelin un dë e.”

³⁶Nöö hên Simon Petuisi hakisi ên taa: “Wê Masa o, naasê seei joo go disa u baa?”

Hên a piki ên taa: “Ka mi o go di pasi aki, nöö ja o sa ko ku mi eti, ma te bakaten ufö.”

³⁷Nöö hên Petuisi toona hakisi ên möön taa: “Ma wê Masa, faandi mbei ma sa ko ku i wante? Biga mi dë seei kabakaba fu mi lasi mi libi da i.”

³⁸Nöö hên Masa Jesosi piki ên taa: “Awa, i taa i sa lasi i libi da mi. Ma nöö haika. Fu tuutuu mi taki da i womi, taa ganian an o bai kanda seei di ndeti aki, ufö joo fia dii toon taa ja sabi mi.”

Sô Masa Jesosi fan ku Simon Petuisi te a kaba.

Aki Masa Jesosi ta kötö dee bakama fêen hati.

14 Nöö hên Masa Jesosi bia fan ku hii u dee bakama fêen tuu awaa, a taa: “Dee mii o, wan musu dë fukafuka e. Un ta futoou Gadu kaa, nöö un musu futoou mi tu. ²Biga ka mi Tata ta dë nöö kamian u libi sai dë te a hia. Ee an bi dë sô, nöö mi bi o taki ên

da unu. ³Nöo mi o go ala go seeka kamian da unu te mi kaba, nöo mi o toona ko tei unu, be mi ku unu dë makandi ala. ⁴Nöo fa mi ta fan aki, un sabi di pasi u go dou ka mi nango, nasö nö?”

⁵Nöo hën Tomasi piki ën taa: “Wë Masa o, wa sabi naasë i nango seei, nöo unfa u sa du sabi di pasi baa?”

⁶Hën Masa Jesosi piki ën taa: “Womi, miseei wë da di pasi ku di tuu, ku di libi. Biga a mi nöo i sa feni di libi u teego ku dee tuutuu soni dee an dë ganjan. Nöo na wan sëmbë sa dou a mi Tata e, ee na mi tja i go nëën. ⁷Nöo ee un bi sabi mi tuu kumafa mi dë, nöo un bi o sabi mi Tata tu. Nöo fu kumutu a di ten aki, un sabi ën e, biga un si ën kaa.”

⁸Nöo hën Filipi taa: “Masa o, lei u di Tata nöo a tjika kaa.”

⁹Hën Masa Jesosi taa: “Ma womi Filipi, fu di ten mi dë ku unu aki, nöo ja sabi mi eti nö? Ja sabi taa di sëmbë di si mi, nöo mi Tata a si naandë kaa nö? Unfa i sa taki taa mi musu lei i di Tata möön? ¹⁰Ja kë biibi taa mi ku mi Tata dë di wan nö? Biga dee lei mi ta lei aki, nöo na mi abi de e, ma mi Tata hën abi de, nöo hën dë a mi ta wooko a mi liba.

¹¹“Biibi mi e baa, taa mi ku mi Tata dë di wan. Ma nöo ee di fan u mi taanga da i poi fii piki, nöo be i biibi mi nöo u dee foondo wooko dee i bi si mi ta du.

¹²“Nöo tuutuu soni mi ta taki da unu aki e, taa ee un abi biibi a mi liba nöo unu seei o ta du dee wooko mi ta du tu. Nöo möön gaan wooko seei woon sa du eti, biga mi nango a mi Tata. ¹³Nöo fa mi nango aki,

nöo hiniwan soni di un ta hakisi mi Tata a mi në, nöo mi o ta du ën da unu. Nöo a di fasi dë mi, di Mii fëen aki, o tja nëbai ko da mi Tata.

¹⁴“Nöo mi taki da unu wan pasi möön e, taa hiniwan soni di un hakisi mi a mi në nöo mi o du ën da unu e, dee sëmbë.

Aki Masa Jesosi taki soni u di Akaa di a o manda ko.

¹⁵“Nöo un haika e. Ee wan sëmbë i lobi mi, nöo joo du dee soni dee mi ta manda i fii du. ¹⁶Nöo fa mi o go aki, nöo mi o begi mi Tata be a manda wan oto Sëmbë ko da unu, faa taanpu ku unu ta heepi unu. Nöo di Sëmbë i si dë, hën an o disa unu möönsö. Unu ku ën o dë fu nöömö. ¹⁷Nöo i sabi ambë dëen nö? Di Akaa u Gadu wë e, di ta lei unu soni gbelin kumafa a dë tuutuu, nöo hën wë mi o manda da unu.

“Ma nöo fa i si a o ko dë, nöo dee sëmbë u di goonliba aki dee an dë ku mi a wan së, nöo de an o tei ën u soni e. Biga de an o si ën u de fusutëen seei, de an o sabi ën. Ma uun sabi ën kaa, biga a ta dë ku unu fa u dë aki nöo abiti möön a o dë a unu hati ta tii unu. Un si?

¹⁸“Nöo fa mi nango aki, ma o disa unu a zengezenge kuma mi di na a’ mama ku tata e, ma mi o toona ko a unu baka. ¹⁹A fika wan sati ten eti, nöo dee sëmbë u di goonliba aki an o si mi möön, ma unu woon toona si mi baka. Nöo fu di mi o toona libi baka nöo söseei unu seei o toona libi baka tu. ²⁰Nöo a di ten dë ufö woon ko fusutan gbelin taa mi ku mi Tata an dë paatipaati möönsö, di wan nöo u dë.

Söseei tu woon ko si taa mi ku unu an dē paatipaati, di wan nöö u dē.

²¹“Nöö mi taki e, di sēmbē di sabi andi ku andi mi mandēen faa du nöö a ta piki mi buka, nöö di sēmbē dē, hēn lobi mi e. Nöö ee wan sēmbē i lobi mi sō, nöö söseei mi Tata o lobi i tu. Nöö miseei o lobi i, nöö mi o hopo miseei da i fii sa ko sabi mi.”

²²Nöö fa a fan dē, hēn Judasi hakisi ēn soni, ma na di de kai Isikaliotu e. A hakisi taa: “Wē Masa o, faandi mbei u nöö joo hopo i seei da, ma ja o hopo i seei da hii mundu?”

²³Hēn Masa Jesosi piki ēn taa: “Di soni mbei nö? Haika e. Di sēmbē di lobi mi, nöö hēn o ta piki mi buka a soni, nöö hēn mi Tata o lobi. Nöö mi ku mi Tata o ko tan ku ēn nöö woo hopo u seepi dēen. ²⁴Ma nöö ee wan sēmbē an lobi mi, an ta piki mi buka, unfā mi sa du hopo miseei dēen? Biga hēn da a ta sösō mi, nöö na mi wanwan nöö a ta sösō, ma a ta sösō mi Tata tu. Biga, dee soni mi ta konda aki, de an dē soni u mi e, ma de dē u mi Tata di manda mi ko aki.

²⁵“Nöö hii dee soni aki sō tuu mi ta fan ku unu e baa, fu di mi dē ku unu aki eti. ²⁶Ma te mi go, nöö mi Tata o manda di Akaa fēen ko da unu a mi nē. Nöö hēn o ta lei unu hii soni. Fa i si a o ko dē, hii dee soni dee mi ta fan ku unu aki tuu kaa a o toona mbei un ko sabi de baka.

²⁷“Nöö fa mi nango aki, di soni di mi ta disa da unu aki, hēn da kötōhati. Nöö an o dē kuma di kötōhati i ta feni a goonliba aki e.

Nönö. Ma a o dē wan gbelingbelin kötōhati kuma di miseei abi aki. Hēn mbei wan musu ta dē fukafuka fēēēfēēē e, baa.

²⁸“Wē dee sēmbē, un jei fa mi bi taki da unu naandē taa mi o go ma mi o toona ko a unu baka. Wē ee un lobi mi tuutuu, nöö misikuma a sa suti da unu fu di a dē taa mi nango a mi Tata. Biga mi Tata hei möön mi.

²⁹“Nöö mi ta konda dee soni aki da unu a fesi e, fu tee di juu dou de ko pasa, nöö woon ta biibi möön taanga. ³⁰Ma nöö ma sa fan ku unu möön longi e baa, biga di hedima u di goonliba aki ta ko kaa, faa ko du ku mi. Ma fa i si a ta ko dē seei, ma an o feni na wan wojo soni a mi faa musu a’ leti a mi liba. ³¹Ma nöö fu di dee sēmbē u di goonliba aki musu ko sabi gbelin taa mi lobi mi Tata, fēen mbei baa ma ta biinga u mi puu miseei, ma mi ta hoi miseei tololoo a dee soni dee mi Tata buta da mi fu mi du. Da sō e, dee sēmbē.

“Wē nöö un hopo boo kumutu aki go.”

**Aki Masa Jesosi ta taki soni
u wan pau ku dee maun
fēen ku di fuuta a ta pai.**

15 Nöö di juu u ku Masa Jesosi ta waka nango, nöö hēn a taki wan oto da u a wödu fasi. A taa: “Wan sabi fa wan doloifi pau ta dē nö? A abi sōmēni maun nēen sinkii. Wē sō nöö a dē a mi ku unu tu e.”

“Biga mi da di tuutuu doloifi pau, nöö mi Tata hēn da di sēmbē di abi di goon. ²Nöö unu da dee maun u di pau. Wē nöö ee wan u dee maun

u mi an ta pai, nöö mi Tata o djafu en puu. Ma hiniwan maun di ta pai, nöö a o ta seekëen djafu faa musu toona pai möön hia njanjan. Sö e.

³“Ma nöö fa u dë aki, uun dë seekaseeka kaa e, fu di un tei dee fan mi bi fan ku unu. Nöö mi taki e baa, taa un fika namanama ku mi nöömö u di kaakiti u mi musu dë a unu. ⁴Biga un sabi taa ee wan paumaun an dë namanama a di pau sinkii nöö an o sa pai. Nöö sö nöö a dë ku unu tu e. Ee wan fika namanama ku mi, nöö wa o pai dee fuuta dee un musu pai.

⁵“Mi taki e, mi da di doloifi pau, nöö unu da dee maun u mi. Di sëmbë di i si ta fika namanama ku mi u di kaakiti u mi musu feni pasi wooko nëen, nöö a o dë kuma wan fuuta pau di ta pai njanjan te a hia. Biga söndö mi ja sa du na wan bumbuu soni möönsö.

⁶“Ee wan sëmbë an fika namanama ku mi, nöö a dë leti kuma wan paumaun di an ta pali. Dee lö maun dë, de ta djafu de puu tuwë go a wan së ala be de dëë. Nöö te wan pisi nöö de ta pii de tuwë a faja tjuma.

⁷“Ma ee un fika namanama ku mi fu di lei di mi ta lei unu aki ta feni pasi wooko a unu libi, nöö un sa hakisi hiniwan soni di un kë nöö woon feni en e. ⁸Nöö a di fasi dë mi Tata o feni gaan nëbai e, dee sëmbë, ee di libi fuunu ta pai hia fuuta dëen. Nöö sëmbë o si tu taa unu wë da bakama u mi tuutuu.

⁹“Wë nöö mi taki da unu e, taa leti kumafa i si mi Tata lobi mi aki, nöö sö nöö miseei lobi unu tu e baa. Nöö be un ta fika a di kamian ka

di lobi u mi sa dou a unu. ¹⁰Nöö un sabi fa fuun sa du fuun fika sö nöö? Un musu ta piki mi buka a dee soni mi ta manda unu. Nöö ee un du sö, nöö woon ta si di lobi u mi nöömö, leti kumafa mi ta si di lobi u mi Tata, fu di mi ta piki en buka a dee soni a ta manda mi. Sö e.

¹¹“Nöö di soni mbei mi ta fan dee soni aki ku unu, fu di mi kë u di wai mi abi a mi hati aki musu dë a unu hati tu. Nöö mi kë u di wai dë musu dë ku telu fu nöömö.

¹²“Nöö mi o manda unu a wan soni aki, dee sëmbë. Un musu ta lobi unu na unu e, leti kumafa i si mi ta lobi unu aki. ¹³Biga na wan sëmbë sa lobi sëmbë ku sö wan gaan lobi kuma di sëmbë di o lasi en libi fëen mati hedi. Un si? ¹⁴Nöö mi ku unu o dë mati, ee un ta du dee soni dee mi ta manda unu fuun ta du.

¹⁵“Fa u dë aki ma ta kai unu futuboi möön e. Biga wan futuboi an ta sabi soni fëen masa wan bëtë. Ma mati mi ta kai unu. Biga hii dee soni dee mi jei a mi Tata tuu mi tei konda da unu finifini. ¹⁶Nöö fa i si un ko dë mati u mi aki, na unu wë bi tei mi e, ma mi bi pii unu tei. Nöö mi buta unu fu di libi fuun musu pai hia fuuta di o tan fu nöömö. Nöö te a dë sö kaa, nöö hiniwan soni di un hakisi mi Tata a mi në, nöö a o da unu en.

Aki Masa Jesosi ta bai dee bakama fëen a di fa sëmbë o du ku de.

¹⁷“Nöö mi ta manda unu taa be un ta lobi unu na unu e, baa. ¹⁸Biga fa dee sëmbë u goonliba sai dë, de an dë ku Gadu a wan së, nöö de an

o lobi unu möönsö. De o buuse unu seei. Ma nöö an musu dë gaan soni da unu e, biga un musu mäni taa mi fosu de bi buuse kaa bifö unu. ¹⁹Ee un bi dë ku de a wan së, nöö de bi o lobi unu seei kuma sëmbë u de. Ma wan dë sö, biga mi pii unu puu a de dendu tja ko buta a mi së, nöö hën mbei de an sa si unu a wojo seei.

^{20,21}“Wan mäni fa mi bi fan ku unu möön nö, taa wan futuboi an hebi möön hën Masa. Wë nöö leti kumafa i si sëmbë ta sitaafu mi aki, nöö sö nöö de o ta sitaafu unu tu fu mi hedi. Nöö di soni mbei de o du sö, fu di de an sabi taa Masa Gadu hën manda mi ko a goonliba aki. Ma nöö kumafa i si so sëmbë dë a de dendu ta piki mi buka, nöö sö nöö de o ta piki unu buka tu e.

²²“Fa dee sëmbë dee an dë ku Gadu a wan së sai dë, ee ma bi ko a goonliba aki ko fan ku de, nöö an bi o dë taa de du hogi. Ma nöö fa u dë aki, de an sa fia. Biga mi fan ku de kaa, nöö hën de buuse mi seei.

²³Nöö ee wan sëmbë buuse mi, nöö mi Tata seei a buuse tu e. ²⁴Ee ma bi du gaan foombo soni a de dendu di na wan sëmbë u goonliba aki bi sa du, nöö an bi o dë hogi sö ee de an kë piki mi. Ma mi du de, de si, ma tökuseei de ta buuse mi ku mi Tata tuu. Fëen mbei di zöndu u de hebi sö.

²⁵“Ma nöö fa i si di soni ta pasa aki sö, nöö a kai ku di soni di dë sikifikikifi a di Buku u Gadu, di de taa de ta tei ta tii libi u de naandë. Biga a taa:

De ta buuse mi seei, ma an dë taa soni wë mi du de e.

²⁶“Ma nöö te mi o go a mi Tata, nöö mi o manda di Sëmbë mi bi

taki dë da unu e, faa ko taanpu ku unu. Hën da di Akaa di ta mbei sëmbë ko sabi hii soni gbelingbelin leti fa a dë. A Gadu seei a o kumutu, nöö a o ta konda soni u mi. ²⁷Nöö unu seei o ta konda soni u mi tu, biga a seti u di wooko hën mi ku unu bi dë kaa fu te kisi fa u dë aki.”

Aki Masa Jesosi ta fan soni möön u di Akaa fëen di a o manda ko.

16 Hën Masa Jesosi ta fan ku u dee bakama fëen eti, a taa: “Dee sëmbë o, mi ta konda dee soni aki da unu a fesi e, fu bakaten wan musu buuja te un disa u biibi a mi liba. ²Biga dee hedima o puu unu a dee keiki u de. A o ko dë sö taa kii seei de o ta kii unu, nöö de o ninga taa Gadu wë de ta heepi fa de ta du dë. ³Ma di soni mbei de o du sö, fu di de an sabi mi Tata, nöö de an sabi ambë da mi tu. ⁴Nöö mi ta konda dee soni aki da unu a fesi, fu te di juu dou de ko pasa nöö an o bigi da unu poi. Biga woon toona mäni taa sö mi bi taki da unu kaa.

“Nöö ma bi ta konda dee soni aki da unu fu di mi bi dë ku unu eti. ⁵Ma awaa mi o toona go a di Sëmbë di manda mi ko aki baka. Ma nöö na wan fuunu ta hakisi mi möönsö ee naasë mi nango. ⁶Ma fu di mi ta fan dee soni aki ku unu, nöö mi si taa hati fuunu dë fukafuka te na soni.

⁷“Ma mi taki da unu gbelin, dee sëmbë, taa a dë wan gaan heepi da unu fa i si mi nango aki. Biga ee ma go, nöö di Akaa u Gadu di mi o manda u ko taanpu ku unu, nöö an o sa ko e. Ma te mi go kaa, nöö mi o mandëen da unu. ⁸Nöö te a ko,

nöö a o ta lei dee goonliba sëmbë aki taa de an saandi da hogilibi e, de an saandi da letilibi, de an sabi u wegi soni kuutu tu.

⁹“Nöö di soni mbei mi taa de an saandi da hogilibi, biga de an kë biibi mi möönsö. ¹⁰Nöö di soni mbei mi taa de an saandi da letilibi, biga mi libi leti tee mi sa toona go a mi Tata ka dee libisëmbë u goonliba aki an sa si mi möön seei. Sö mi libi leti tjika, ma de an si ën möönsö. ¹¹Nöö di soni mbei mi taa de an sabi u wegi soni. Wë biga Gadu kuutu di hedima u de te a buta dëen taa a o feni sitaafu u nöömö, ma töku de ta waka nëen baka eti.

¹²“Wë mi abi hia soni möön u konda da unu e, dee sëmbë, ma wan o sa fusutan de eti. ¹³Ma te di Akaa ko, di ta lei soni leti kumafa a dë a Gadu wojo, nöö a o mbei i ko sabi hii soni kumafa a dë. Biga fa a o ko naandë, an o tei soni fëen seei konda, ma dee soni dee a jei a mi ku mi Tata, nöö de a o ta taki. Nöö a o fan ku unu a dee soni liba dee dë u ko eti.

¹⁴“Fa a o ko dë, nöö a o mbei un si di hei ku di nëbai di mi abi e. Biga a o ta tei dee soni u mi ta konda da unu finifini fuun sabi de. ¹⁵Nöö hii soni di mi Tata abi dë u mi kaa, hën mbei mi taa di Akaa o tei a dee soni u mi faa lei unu.”

¹⁶Hën Masa Jesosi toona taki da u möön taa: “Abiti möön wan o si mi möön baa, ma nöö te wan pisi woon toona si mi baka.”

^{17,18}Nöö hën di u jei a taki sö, hën u bia ta hakisi u na u makandi taa: “Womi, andi da di soni di a ta

fan naandë taa abiti möön wa o si ën möön, ma te wan pisi nöö woo toona si ën baka? Andi a ta fan dë taa a nango nëen Tata? Andi seei a kë taki di a taa ‘Abiti möön’? Wa saandi a ta taki e.”

¹⁹Nöö hën Masa Jesosi si taa u kë hakisi ën soni fëen, hën a taa: “Fa un ta fan ku unu seei sapisapi naandë, fu di mi taki taa abiti möön wan o si mi möön, nöö te wan pisi woon toona si mi baka, hën ta toobi unu sö nö? ²⁰Wë un haika e. Fu tuutuu mi taki da unu gbelin taa dee sëmbë dee an dë ku mi a wan së, de o ta wai seei, ma unu, woon dë ku gaan fuka ta këë ta kusumi te na soni. Ma nöö wan fëëë e. Di fuka i si woon ta fuka naandë o bia ko wan gaan wai seei da unu.

²¹“Wan sabi fa a dë te wan mujëë dë ku bëë nö? Te di juu fëen kisi faa pali, nöö di bëë ta njan mën seei, ma te a pai kaa nöö an ta mëni di fuka naandë möön. Wai nöö a ta wai fu di a pai wan mii.

²²“Nöö sö nöö a o dë ku unu tu e baa. Fa i si un sai naandë, nöö un dë ku gaan fuka seei a unu hati fu di mi taa mi nango. Ma mi o toona si unu baka e, nöö di juu dë woon bia ta wai seei. Nöö na wan sëmbë o sa puu di wai dë a unu hati möön. ²³Nöö di juu naandë, nöö wan o ta hakisi dee lö hakisi dë möön tu.

“Nöö mi taki e baa, taa hiniwan soni di woon begi mi Tata a mi në, nöö woon feni ën e. ²⁴Te kisi kumafa u dë aki, wan hakisi na wan soni a mi në eti. Ma nöö fuun seti hakisi awaa nöö woon feni, nöö di wai fuunu o ko dë telutelu awaa.

²⁵“Dee sɛmbɛ o, fa mi ta fan ku unu aki, nɔɔ mi ta fan ku unu a nɔngɔ fasi nɔɔ. Ma nɔɔ wan juu o ko di ma o ta konda soni da unu a sɔ wan fasi mɔɔn. Ma mi o ta fan ku unu limbolimbo seei awaa ta lei unu soni u mi Tata. ²⁶Nɔɔ di juu dɛ, nɔɔ unu seei o ta begi ɛn soni awaa a mi nɛ. An o dɛ u mi nɔɔ musu ta begi ɛn da unu mɔɔn. ²⁷Biga mi Tata lobi unu, fu di un lobi mi nɔɔ un ta biibi taa nɛɛn mi kumutu ko aki. ²⁸Nɔɔ sɔ a dɛ tuu e. Biga a mi Tata mi kumutu ko a goonliba aki, nɔɔ awaa mi o toona go nɛɛn baka.”

²⁹Nɔɔ di a fan sɔ, nɔɔ hɛn u taa: “Aaa, u si taa i ta fan ku u limbolimbo awaa tuu. Ja ta fan ku u a nɔngɔ fasi mɔɔn. ³⁰Nɔɔ u ko si tu taa an dɛ fanɔudu fu wan sɛmbɛ musu hakisi i soni biga i sabi hii soni kaa. Hɛn mbei u ta biibi taa a Gadu i kumutu ko.”

³¹Hɛn a piki u taa: “Awa, un ta biibi tuu. ³²Ma nɔɔ un haika e. Wan juu o ko nɔɔ a ta ko seei zaaa kaa, di unu tuu seei o paaja disa mi wanwan tɔ. Hiniwan fuunu o go fɛɛn nɛɛn wosu. Ma nɔɔ ma ta dɛ mi wanwan mɔɔnsɔ e, biga mi Tata ta dɛ ku mi nɔɔmɔ.”

³³“Sɔ wɛ e, dee sɛmbɛ. Mi tei dee soni aki konda da unu baa, fuun sa abi kɔtɔhati fu di un nama ku mi. Biga a di goonliba aki fuka ku sitaafu dɛ nɛɛn. Ma wan lasi hati e, biga mi wini hii soni a di goonliba aki kaa.”

Aki Masa Jesosi ta begi.

17 Nɔɔ di Masa Jesosi fan sɔ ku u te a kaba kaa, nɔɔ hɛn a hopo wojo luku liba. Hɛn a

taa: “Wɛ Taata o, ja si di juu dou. Nɔɔ mi begi i taa a di soni di o pasa aki, nɔɔ fii mbei dee sɛmbɛ u goonliba aki ko si di waiti di dɛ a di Mii fii aki e, nɔɔ di waiti di i seei abi o ko a dɔɔ tu. ²Wɛ biga i da mi taki a hii sɛmbɛ liba kaa, fu mi sa da dee sɛmbɛ dee i da mi di libi u teego. ³Nɔɔ andi da di libi u teego? Hɛn da u de ko sabi i, di wan kodo tuutuu Gadu u mundu ku mi, Jesosi Keesitu, di i manda ko a goonliba aki.

⁴“Nɔɔ fa i manda mi ko aki, nɔɔ mi mbei libisɛmbɛ si di hei ku di waiti di i abi o. Biga di wooko di i da mi u mi du nɔɔ mi kabɛɛn. ⁵Wɛ nɔɔ di i si a dɛ sɔ kaa, nɔɔ be mi toona ko a i e, Taata, u mi sa toona feni di hei ku di waiti baka di mi ku i bi abi makandi ufɔ di goonliba aki mbei.

⁶“Wɛ nɔɔ luku dee sɛmbɛ aki dee i tei a dee oto sɛmbɛ u goonliba dendu da mi. Mi mbei de ko sabi fa i dɛ e. De bi dɛ fii kaa, nɔɔ hɛn i tei de hɛn i da mi de. Nɔɔ de an disa dee wɔutu fii e, Taata. De piki de hoi seei. ⁷Nɔɔ hɛn mbei de ko sabi gbelin taa hii dee soni dee i da mi, nɔɔ a i de tuu kumutu. ⁸Biga mi konda dee wɔutu fii da de, nɔɔ de tei de. Nɔɔ hɛn wɛ de ko sabi gbelingbelin taa aai, a i mi kumutu. De biibi seei taa i manda mi ko aki.

⁹“Nɔɔ fa mi ta begi i aki, Taata, nɔɔ mi ta begi da dee sɛmbɛ dee i da mi aki. Ma ta begi da dee oto sɛmbɛ u goonliba dee an dɛ ku u a wan sɛ e. Nɔnɔ. Biga dee i si aki, nɔɔ de wɛ da fii. ¹⁰Biga hii dee soni mi abi, nɔɔ de dɛ fii, nɔɔ hii soni i abi nɔɔ de dɛ fu mi. Nɔɔ fa i si dee

disi dë aki, nõö de o ta mbei oto sëmbë si di waiti di mi abi, hën wë mbei mi ta begi da de sò. ¹¹Biga ma o dë a goonliba aki möön. Mi ta ko a i kaa, ma de o dë aki eti. Taata, fa i si i dë fii limbolimbo söndö föutu dë, nõö i tjubi dee sëmbë dee i da mi aki ku di kaakiti u di në fii o, be de dë di wan makandi leti kumafa mi ku i dë di wan aki.

¹²“Hii di ten mi bi dë ku dee sëmbë aki, nõö mi bi ta tjubi de ku di kaakiti fii në. Mi bi ta luku de seei fu de an kumutu a di pasi. Fëen mbei na wan u de lasi, boiti di hogi wan di i si fasi fëen tjeën go kaba a sösö naandë, u di soni di Buku fii taki musu ko tuu.

¹³“Ma nõö awaa mi ta ko a i, Taata. Nõö mi ta fan dee soni aki fu di mi dë a goonliba eti. Biga mi kë u dee sëmbë aki musu abi di wai di mi abi aki tuu ku telu a de hati. ¹⁴Hii di juu ten mi dë ku de aki, nõö mi bi ta da de dee wöutu fii, hën mbei dee oto sëmbë u di goonliba aki ta buuse de sò. Biga de an dë ku de a wan së a dee hogi de ta du, leti kumafa i si miseei an dë ku de a wan së tuu.

¹⁵“Ma nõö ma ta begi fii puu de a goonliba e. Nönö. Ma mi kë fii tjubi de be di didibi an musu wini de. ¹⁶Biga na sëmbë u di goonliba aki de dë möön e, leti kumafa mi seei an dë sëmbë u di goonliba aki tu. ¹⁷Nõö mi begi i, Taata, fii lei de di Wöutu fii, be de si soni gbelingbelin kumafa a dë tuutuu, nõö de o ko dë apaiti da i söndö föutu. Biga di Wöutu fii hën da di Tuu.

¹⁸“Nõö leti kumafa i si i manda mi ko a goonliba aki, nõö sò nõö

mi ta manda dee sëmbë aki go a goonliba tu, fu de ta lei sëmbë soni fii. ¹⁹Nõö fu de hedi mi ta buta miseei ku telu a i maun fu de si, nõö deseei o buta deseei ku telu a i maun tu söndö ganjan.

²⁰“Ma nõö na dee sëmbë aki nõö mi ta begi da e, Taata. Ma mi ta begi da dee sëmbë tu dee o jei di buka a de nõö de bia ko biibi. ²¹Taata o, mi begi i gaantangi, be de tuu ko dë wan makandi e, leti kumafa mi ku i dë wan aki. Sö u ku de tuu musu dë wan makandi. Biga ee a dë sò kaa, nõö dee oto sëmbë u goonliba o ko sabi awaa taa aai, i manda mi ko aki tuu.

²²“Fa mi ku i dë aki, i bi da mi sö wan hei taa mi ku i sa dë di wan. Nõö mi ta toona da dee i si aki di wan seei hei dë tu, fu de dë di wan makandi. ²³Nõö mi o dë a de dendu, nõö joo dë a mi dendu, nõö sò u tuu o dë di wan makandi. Nõö te a ko sò kaa, nõö dee oto sëmbë u goonliba o ko sabi gbelingbelin taa i manda mi ko aki. Nõö de o ko si tu taa i lobi dee sëmbë fii naandë leti kumafa i lobi mi aki.

²⁴“Nõö Taata, fa mi ta begi i aki, nõö mi kë dee sëmbë i buta a mi maun aki musu ko dë ku mi ka mi dë e, be de sa si di waiti ku di hei di i da mi. Biga i bi lobi mi bifö i mbei di goonliba seei.

²⁵“Taata, fa i ta du soni ku leti tjika naandë, nõö dee oto sëmbë u di goonliba aki an sabi i e. Ma nõö mi sabi i. Nõö dee sëmbë i da mi aki nõö deseei ko sabi taa i manda mi ko aki. ²⁶Fa mi ku de bi dë aki, mi mbei de ko sabi i gbelin kumafa i dë, nõö mi o ta mbei de ko sabi i möönmöön eti.

Biga te de sabi i kumafa i dë kaa, nöö de o ta lobi deseeci ku di wan seei lobi di i si i ta lobi mi aki. Nöö miseeci o dë a de dendu tu ta tii de.”

Sö Masa Jesosi fan ku ën Tata tefa a kaba.

Aki de kisi Masa Jesosi.

Mat. 26:47-56; Maik. 14:43-50; Luk. 22:47-53

18 Nöö hën di Masa Jesosi begi sö te a kaba, hën u ku ën kumutu dë, hën u pasa di kiiki de kai Gidilon go a di oto së tela. Nöö ala wan djai dë ku wanlö hia pau, nöö hën u go a di djai dë dendu.

²Ma nöö Judasi, di sëmbë di o sei Masa Jesosi, nöö a bi sabi di kamian naandë bunu kaa, biga u ku Masa Jesosi bi lobi u ko makandi naandë. ³Nöö hën u sai dë te wan pisi, hën u si Judasi ta ko ku wanlö hia sodati, ku wanlö siköutu dee ta wakiti a di Wosu u Gadu a Jelusalen dë. Nöö fa de ta ko dë, nöö dee Gaan Begima ku dee Faliseima, de wë manda de nöö de ta ko ku feti soni a maun, so sëmbë ta tja falambo, so sëmbë dë ku lampu, biga a bi dë ndeti.

⁴Ma nöö Masa Jesosi bi sabi hii dee soni dee o pasa ku ën kaa, nöö hën a waka go miti ku de. Hën a hakisi de taa: “Ambë un ta suku sö?”

⁵Hën de taa: “Jesosi u di köndë de kai Nazalëti.”

Hën a piki de taa: “Wë mi disi kaa.” (Nöö fa dee sëmbë ta fan dë, nöö Judasi di könkuma bi dë leti dë.)

⁶Nöö di Jesosi piki de sö, nöö hën de tuu hai baka naki de na de tuwë a goon.

⁷Hën a toona hakisi de möön taa: “Ambë da di sëmbë un ta suku?”

Hën de taa: “Jesosi u Nazalëti.”

⁸Hën a piki de taa: “Wë mi bi piki unu kaa taa miseeci disi wante. Nöö ee mi un ta suku, nöö un disa dee oto sëmbë aki be de go u de.”

⁹Nöö da sö di wöutu ko leti kumafa a bi taki taa:

Dee i bi da mi, na wan u de mi lasi möönsö.

¹⁰Nöö wan u dee sëmbë ko dë de kai Malikusi. A dë wan futuboi u di Kaba Hei Begima. Nöö fa i si u mbei dë, nöö hën Petuisi hai di sëufangi fëen valau puu nëen dosu, hën a koti wan së jesi u di sëmbë dë belim puu tuwë a goon dë.

¹¹Hën Masa Jesosi bai ën taa: “Nönö womi. Tuusi di ufangi fii nëen dosu baka. Di sondi di mi Tata da mi u mi bebe aki, ma musu bebëen tuu ku telu nö?”

Aki de tja Masa Jesosi go a di Gaan Begima.

Mat. 26:57-58; Maik. 14:53-54; Luk. 22:54

¹²Nöö di juu dë, hën dee hia sodati ku di hedima u de ku dee siköutu u dee Dju hedima, hën de kisi Masa Jesosi awaa. Hën de tai ën maun te de kaba. ¹³Hën de tjëen go a di wosu u wan tata de kai Ananasi. Nöö di Ananasi dë, hën bi dë di Kaba Hei Begima a fesi ufö Kajafasi, nöö Kajafasi tööu ku wan mujëe mii fëen. ¹⁴(Nöö Kajafasi hën wë bi da di sëmbë di bi da dee hedima u Dju lai a di kuutu taa, ka u hii di nasiön tuu kaba a sösö nöö a möön bunu wan kodo sëmbë nöö dëdë.)

**Aki Petuisi fia taa an sabi Masa
Jesosi.**

Mat. 26:59-75; Maik. 14:55-72; Luk. 22:55-71

¹⁵Nöo fa de kisi Masa Jesosi tja go naandë, nöo Simon Petuisi ku wan oto bakama bi dë tee a baka ala ta waka ta ko. Nöo di bakama naandë, di Kaba Hei Begima bi sabi ën kaa, fëen mbei de dëen pasi faa go ku Masa Jesosi a di djai dendu. Ma Petuisi hën a fika a döo naandë.

¹⁶Nöo hën wë di oto bakama dë toona go fan ku di mujëe mii ta watji a di döobuka, nöo hën a mbei Petuisi pasa ko a di djai dendu tu.

¹⁷Nöo hën di mujëe mii hakisi Petuisi taa: “Womi, na i da wan u dee bakama u di sëmbë de tja ko aki nö?”

Hën Petuisi piki taa: “Nönö, na mi e.”

¹⁸Nöo fa de dë a di djai dendu a di ndeti dë, nöo kamian bi kötö, hën de mbei wan faja buta dë ta këndë. Dee wookoma ku dee siköutu tuu sai naandë, hën Petuisi seei go ta këndë faja ku de tu.

¹⁹Nöo di juu naandë, de bi tja Masa Jesosi go a di awoo Kaba Hei Begima de kai Ananasi kaa. Nöo hën Ananasi ta hakisi ën pepei soni fuu dee bakama fëen, ku di lei a abi ta lei sëmbë a di köndë.

²⁰Hën Masa Jesosi piki ën taa: “Wë fa i ta hakisi mi dee soni aki, wë hibiwan juu mi bi ta lei sëmbë a lanti wajaa. Biga mi bi nango a hii dee keikiwosu te dou ku di Wosu u Masa Gadu tuu, ka hii dee

Dju sëmbë ta ko makandi. Nöo na tjuubitjubi mi bi ta du ën. ²¹Wë nöo na mi i musu hakisi. Hakisi dee sëmbë dee bi ta haika dee fan u mi naandë, biga misikuma de musu sabi andi da dee soni mi bi ta lei de.”

²²Nöo fa a fan dë, hën wan u dee wakitima di bi dë zuntu ku ën dë, hën a dëen wan baaimaun a bandjajesi dë kpa a taa: “Sö joo piki di Kaba Hei Begima nö?”

²³Hën Masa Jesosi piki ën taa: “Womi, ee mi taki wan hogi soni, nöo lei mi di hogi mi taki. Ma ee mi fan leti, nöo andi mbei i naki mi u du?”

²⁴Nöo fa a fan naandë, nöo hën de disa di taki, hën Ananasi mandëen taitai maun go a Kajafasi awaa.

²⁵Nöo di juu dë, Simon Petuisi dë fëen taanputaanpu naandë ta këndë di faja eti. Te wan pisi hën de bia ko ta hakisi ën möön taa: “Wë womi, na i da wan u dee bakama u di sëmbë naandë nö?” Hën a fia taa: “Nönö, nönö, na mi e!”

²⁶Nöo wan futuboi u di Kaba Hei Begima sai dë. A dë famii u Malikusi di Petuisi bi koti ën jesi, nöo hën a hakisi ën taa: “Tan. Wë womi o, na i ku ën mi bi si a di djai ala ö?”

²⁷Nöo hën Petuisi toona fia möön taanga taa: “Nönö hön, na mi da di sëmbë di i bi si dë e!”

Nöo hën wantewante dë hën ganian bai kanda.

j 18:19 A di ten aki Kajafasi hën bi da di Kaba Hei Begima, ma nöo Ananasi di awoo wan ta heepi ën tii eti.

Aki de tja Masa Jesosi go a Gaama Pilati.

Mat. 26:59-66, 27:1-2,11-14; Maik.

14:55-66, 15:1-5; Luk. 22:66-23:5

²⁸Nöo hën baka u di dë, hën de kumutu a Kajafasi. Hën de tja Masa Jesosi go a di kuutuwasu u dee Loomë sëmbë dee ta tii di köndë. Naandë wan Gaama de kai Pilati ta dë, di dee Loomë lanti buta ta tii di köndë. Nöo di juu dë a bi dë mamate biten. Nöo abiti möön di Pasika o kai, nöo fëen mbei dee hedima u Dju an sa go a di kuutuwasu, biga an dë wasu u dee Dju. Nöo de an kë poi di tjina taa de go a wan wasu na u Dju sëmbë, biga de kë hoi deseei limbolimbo u de sa njan di daka. ²⁹Fëen mbei Gaama Pilati musu ko a de a döo.

Nöo di a ko dou, hën a hakisi de taa: “Wë un hogi di sëmbë aki du mbei un tjëen ko a mi aki?”

³⁰Nöo hën de piki ën taa: “Hön, nönö. Wë di soni dë an dë u hakisi. Wë biga ee an bi dë wan sëmbë di ta du hogi, nöo wa bi o tjëen ko da i aki.”

³¹Nöo hën di Gaama taa: “Sö nö? Wë nöo di a dë sö kaa, nöo be unu seei tei ën tja go kuutu ku dee wëti fuunu.”

Nöo hën de piki ën taa: “Wë nönö, wa sa kuutu ën e, biga un dee Loomë lanti an ta da u pasi u kii sëmbë!”

³²Nöo di soni mbei a musu pasa sö. Biga Masa Jesosi bi pindja de kaa taa de an o kii ën kumafa dee Dju sëmbë ta kii sëmbë, hën mbei de bi musu tjëen go da di Loomë Gaama fu hën musu mandëen go kii.

³³Nöo hën Pilati toona go a di kuutuwasu, hën a kai Masa Jesosi ko nëen. Hën a hakisi ën taa: “Wë nöo i da di könu u dee Dju sëmbë tuu nö, kumafa de ta taki taa i taki?”

³⁴Hën a piki ën taa: “Wë fa i ta hakisi mi aki, na un fasi i ta mëni ën? A di fasi i seei ta mëni u könu, naa a di fasi dee Dju ta mëni ën?”

³⁵Hën Gaama taa: “Hön, ambë? Mi da Dju nö? Unfa mi sa mëni ën a Dju fasi? Na dee sëmbë fii seei ku dee Gaan Begima fii tja i ko a mi aki nö? Nöo hën mi ko hakisi i andi da di soni di i du mbei de tja i ko aki?”

³⁶Hën a piki ën taa: “Wë de taa mi ta mbei miseei könu. Wë ma di Könu Tii u mi an dë wan tii kuma di u dee sëmbë u di goonliba aki e. Biga ee a bi dë sö, nöo dee futuboi u mi bi o hopo heepi mi feti fu dee Dju hedima an bi musu kisi mi tja ko aki. Ma nöo di tii u mi, na a di goonliba aki a kumutu e.”

³⁷Nöo hën Gaama piki ën taa: “Söö. Wë nöo hën da i ta piki taa i dë könu.”

Hën Masa Jesosi taa: “Awa, mi da wan könu tuu. I a’ leti a di dë. Ma boiti di dë, di soni mbei de pai mi ko a di goonliba aki, fu mi sa lei sëmbë andi da tuu ku andi da ganjan. Nöo hibiwan sëmbë di kë jei tuutuu soni, nöo a o haika andi mi ta fan.”

³⁸Nöo hën di gaama taa: “Ambë tjika u sabi andi da di tuu?”

Nöo fa de fan naandë, nöo hën Gaama Pilati toona go a döo a dee hedima u Dju ala, hën a taa: “Wë mi suku föutu a di womi te mi

wei. Ma feni soni nëen möönsö u mi musu kuutu ën. ³⁹Ma nöö un sabi nö? Un bi guwenti fu te Pasika kai, nöö mi lusu wan sëmbë di dë a dunguwosu da unu. Nöö unfä fëen un mëni? Un kë mi lusu di könu fuunu aki da unu nö?”

⁴⁰Nöö fa a fan dë, nöö hën de tuu kai olo taa: “Ambëë? Nëen i musu lusu e! Balabasi, hën fii lusu!”

Nöö di Balabasi dë, a bi dë a dunguwosu fu di a bi dë wan sëmbë ta tja toobi ko a di köndë.

Aki de manda Masa Jesosi go kii.

Mat. 27:15-31; Maik. 15:6-20; Luk. 23:13-25

19 Nöö hën Gaama Pilati manda sëmbë, de wipi Masa Jesosi wan hogi wipi. ²Nöö baka u di dë, hën dee sodati tei wan tatai ku maka kuma agbago maka djangadjanga hën de lolu ën mbei kuma könu kaapusa te de kaba, hën de tuusi ën a Masa Jesosi hedi. Nöö hën de tei wan baau djakiti langa wan kumafa könu ta bisi, hën de bisi ën dëen te de kaba. ³Nöö hën de nango nëen ta mbei ën fa taa: “Odi o, könu u dee Dju, odi o!” Hën de ta naki ën nëen bandjajesi ku ën fesi tuu.

⁴Nöö hën di gaama toona go a döö a dee hedima u Dju, hën a taa: “Wë un haika, mi o toona tja di sëmbë ko da unu e. Biga mi, ma feni na wan föutu nëen möönsö fu mi sa dëen sitaafu.”

⁵Nöö fa a fan dë, nöö hën a mbei de tja Masa Jesosi ko a döö da de. A dë ku di langa djakiti nëen sinkii, ku di maka kaapusa nëen hedi.

Hën di gaama taki da de taa: “Un luku di womi. Hën wë disi e.”

⁶Ma nöö di dee Gaan Begima ku dee siköutu u de si ën, hën de bai kai wan gaan wolo taa: “Un kii ën oo! Un pekëen a lakpa pau kii! Un pekëen a lakpa pau kii!” „Biga a sö wan fasi dee Loomë sëmbë bi guwenti u kii dee sëmbë ta du hogi a di köndë a di ten dë.”

Nöö hën di gaama piki taa: “Mi? Na mi e! Ee a lakpa pau un kë kii ën, nöö be unu seei tjëen go hëngi kii, biga ma feni föutu nëen möönsö.”

⁷Hën dee Dju bai piki taa: “Ja feni föutu nëen nö? Wë haika, u abi wan wëti nöö di wëti taa ee wan sëmbë ta mbei hënseei Gadu nöö a musu dëdë. Wë nöö di womi aki taa hën da Miii u Gadu, nöö hën mbei a musu dëdë e!”

⁸Wë nöö di di gaama jei de fan sö, nöö a ko möön fëëë seei. ⁹Hën a toona go a di kuutuwsosu dendu, hën ku Masa Jesosi, hën a hakisi ën taa: “Wë, ambë seei da i? Naasë i kumutu ko aki?” Ma Masa Jesosi an piki ën na wan soni.

¹⁰Hën Gaama taa: “Ja kë piki mi nö? Ja sabi di makiti di mi abi aki nö, taa mi sa lusu i be i go, ee nasö mi sa mbei de peka i a lakpa pau kii?”

¹¹Hën Masa Jesosi piki ën taa: “Wë nönö, ja sa abi sö wan makiti a mi liba, ee na Gadu hën da i ën. Fëen mbei di sëmbë di i si tja mi ko da i aki, hën du di möön gaan hogi.”

¹²Wë nöö di di gaama jei a fan sö, nöö hën a ta suku wan baaku nöömö faa sa lusu ën. Ma nöö dee hedima u Dju an dë nëen. De ta bai wolo seei taa: “Kaba! Ee i lusu di sëmbë aki go, nöö i ku di Gaan

Könu a Loomè o ko a wan gaan toobi e. Biga ee wan sèmbè ta mbei hènseei könu nöö hèn ku di Gaan Könu dè gaan felantima!”

¹³Wè nöö di Gaama Pilati jei fa de fan dè, hèn a mbei de toona tja Masa Jesosi ko a di djai möön. Hèn a go sindo a di kuutubangi fèèn awaa faa koti di taki. Nöö di kuutubangi dè a wan hei sitonu liba. Mbei de mbei di kamian dè, nöö a di Dju tòngö de kai èn Gabata.

¹⁴Nöö di ten di soni aki ta pasa, nöö a bi dè kuma nèigi juu mamate sö. Nöö de ta seeka seei u de njan di Pasika daka di o kai dè.

Nöö hèn di gaama taki da dee hedima u Dju taa: “Wè un luku di könu fuunu aki e!”

¹⁵Ma nöö de an sa jei di soni dè. Hèn de bai taa: “Un tjèèn puu dè. Un tjèèn puu dè. Un pekèèn a lakpa pau kii!”

Hèn a taa: “Di könu fuunu, hèn u musu peka a lakpa pau kii nö?”

Hèn dee Gaan Begima bai piki taa: “Wa a’ oto könu a u liba möönsö e, möön leki di Gaan Könu a Loomè!” ¹⁶Nöö di Gaama Pilati jei de taki sö, nöö hèn a da de Masa Jesosi awaa fu de tja go peka kii.

Aki de peka Masa Jesosi a di lakpa pau.

Mat. 27:32-44; Maik. 15:21-32; Luk. 23:26-43

Nöö hèn dèè sodati tei èn, hèn de ku èn ta waka nango. ¹⁷Nöö fa de nango dè, hènseei ta tja di lakpa pau fèèn ku taanga nango ka de o pekèèn kii. Nöö hèn de nango te de go dou a di kamian de kai Hedibonu. A Dju tòngö de kai èn

Golugata. ¹⁸Nöö naandè sö de go pekèèn a di lakpa pau te de kaba. Nöö de peka tu oto sèmbè a lakpa pau di daka dè tu. Hèn de hopo de taanpu a pè nöö Masa Jesosi dè a de mindi.

^{19,20}Ma nöö di gaama bi mbei de sikifi wan soni peka a di lakpa pau u Masa Jesosi, nöö de sikifi èn a dii pei tòngö: a dè a di Alamaiki tòngö di u dee Dju sèmbè ta fan, a dè a Latein, a dè a Giiki, a taa: JESOSI FU NAZALÈTI, DI KÖNU U DEE DJU SÈMBÈ, HÈN DISI. Nöö di kamian ka de peka Masa Jesosi a di lakpa pau naandè, a dè zuntu ku Jelusalen, nöö sòmèni u dee Dju sèmbè ta waka ta pasa dè, nöö de ta lesi di sikifi di dè a di lakpa pau.

²¹Nöö hèn dee Gaan Begima go ta mbei toobi ku Gaama Pilati taa: “Ja bi musu sikifi èn sö taa hèn da di könu fuu dee Dju sèmbè e. Ma i bi musu sikifi taa, hèn bi ta mbei taa a dè könu fuu.”

²²Nöö hèn di Gaama bai de taa: “Un disa mi e! Di soni mi sikifi naandè, a fika sö.”

²³Wè nöö di dee sodati peka Masa Jesosi te de kaba kaa, hèn de tei dee bisi fèèn hèn de paati de a fö pei, hiniwan sodati ku fèèn. Ma nöö di gaan djapona fèèn di de bi mbei ku telu söndö miti, hèn nöö fika. ²⁴Hèn de taa: “Wan boo tènè di djapona aki e, ma un boo tuwè lötu luku ee undi fuu o feni èn.”

Nöö sö wè i si taa a kai ku di soni di bi sikifi a Gadu Buku taa

Dee bisi u mi de paati da de na de;

de tuwè lötu da di koosu u mi.

Nöö leti sö dee sodati du e.

²⁵Nöö fa Masa Jesosi dë a di lakpa pau dë, nöö hën mama ku ën mama sisa dë taanputaanpu naandë, ku wan mujëë de kai Malia di da di mujëë u Kelopasi, ku Malia fu Magidala. Sö de tuu sai dë makandi.

²⁶Nöö hën Masa Jesosi bia luku, hën a si hën mama dë ku di bakama fëen di dë gaan mati fëen. Hën a taki dëen mama taa: “Mujëë o, luku di womi i si dë. Hën wë da miii fii e.”

²⁷Hën a fan ku di bakama tu taa: “Womi, luku i mama dë.”

Nöö kumutu a di ten dë, hën di bakama naandë tei Masa Jesosi mama buta nëen wosu ta sölungu.

Aki Masa Jesosi dëdë.

Mat. 27:45-56; Maik. 15:33-41; Luk. 23:44-49

²⁸Ma nöö Masa Jesosi sabi taa hii dee soni hën Tata bi buta dëen faa du nöö de tuu pasa kaa, boiti wan oto soni nöö di bi sikifi a di Buku u Gadu. Hën a taa: “Dëëwata kisi mi.”

²⁹Nöö wan gandjigandji win kuma asin bi dë a wan paniki dendu dë, hën de tei sipönsu tuusi nëen. Hën de tei wan maun u di piki pau de kai hisopu hën de tuusi di sipönsu nëen hën de tëndëen buta nëen buka. ³⁰Nöö di a tjupeën te a kaba hën a bai taa: “A kaba!” Hën a saka hedi hën a manda di akaa fëen go. Böö fëen koti.

³¹Nöö di juu dë, dee Dju bi ta seeka seei u de njan di daka, biga fa a o kai dë, a dë wan gaan apaiti saba. Nöö hën mbei de go begi Gaama Pilati faa mbei sëmbë go booko dee sëmbë dee dë a dee lakpa pau tuu futu, be de dëdë

möön hesi fu de sa puu de. Biga de an kë di sinkii u de musu fika hëngihëngi naandë kisi di saba.

³²Nöö hën dee sodati go booko di fosu sëmbë futu te de kaba. Hën de go booko di u tu. ³³Ma nöö di de dou a Masa Jesosi fu de booko ën futu, hën de ko si taa a dëdë kaa. Nöö hën de an booko ën futu möön.

³⁴Ma wan u dee sodati tei wan lanza hën a suti ën nëen bandja, nöö hën gadjabia ku wata ta kule ta kumutu nëen bandja dë tjölölölö ta kai a goon.

³⁵Nöö di sëmbë i si ta taki dee soni aki, hën seepi si de ku wojo e. Nöö fa a ta fan aki, na soni a ta mindi e. Tuutuu soni seei a ta taki, fu te i jei nöö i musu bia ko biibi a Masa Jesosi tu. ³⁶Biga hii dee soni i si pasa aki, de pasa sö fu dee soni dee dë a di Buku u Gadu tuu musu ko tuu. Biga di Buku bi taa:

Na wan kodo bonu fëen o booko möönsö.

³⁷Ufö a taki a wan oto kamian taa: De o ko si di sëmbë sabi di de bi suti di suti naandë.

Aki de bei Masa Jesosi.

Mat. 27:57-61; Maik. 15:42-47; Luk. 23:50-56

³⁸Nöö di juu dë, i bi abi wan womi de kai Josëfu u di köndë de kai Alimatea. Nöö a bi dë wan bakama u Masa Jesosi tu, ma a tjuubitjubi fasi fu di a bi fëëë dee hedima u Dju.

Nöö di Josëfu aki go a Gaama Pilati go hakisi ën pasi faa sa go tei di dëdë sinkii u Masa Jesosi tja go bei. Hën di Gaama dëen pasi. ³⁹Nöö hën ku di womi de kai Nikodemusi di bi ko a Masa Jesosi

a wan ndeti, hën de ko tei ën. Nöö fa Nikodemusi ko dë, a tja sumëë suti sondi te a hila mökisimökisi faa seeka di dëdë sinkii u Masa Jesosi. Dee soni dee a tja ko naandë, de sa hia kuma wan feifiteni kilo sô, sô de hia tjika.

⁴⁰Nöö hën wë de tu sëmbë dë lolu di dëdë sinkii u Masa Jesosi ku wanlô weti koosu pisi mökisi ku dee sumëë suti soni dë te de kaba, kumafa dee Dju sëmbë guwenti fu seeka wan dëdë bei.

⁴¹Wë nöö zuntu ku ka de bi peka Masa Jesosi kii naandë, wan djai bi dë ku wan sitonu kununu ka de bi seeka wan gaan baaku u de ta bei sëmbë. Ma de an bei sëmbë nëën wan daka eti. ⁴²Nöö fa di gaan daka o kai dë, nöö dee sëmbë ta biinga seei. Nöö fu di di geebi bi dë zuntu naandë kaa, hën de tei Masa Jesosi sinkii tja go bei a di baaku dë te de kaba. Nöö hën de go u de.

Aki Masa Jesosi weki baka.

Mat. 28:1-8; Maik. 16:1-8; Luk. 24:1-12

20 Söö. Wë nöö a di fosu daka u di wiki di hopo dë, hën da sonde, mamate biten, kamian an limbo eti, nöö hën Malia u Magidala hopo go a di geebi ka de bi bei Masa Jesosi. Nöö fa i si de bei Masa Jesosi naandë, nöö de bi logoda wan gaan gindi sitonu tapa di baaku buka. Ma nöö di Malia go dou, nöö hën a si taa di sitonu an dë a di baaku buka möön.

²Nöö hën a kule toona go konda da Simon Petuisi ku di oto bakama u Masa Jesosi di hën ku ën dë gaan mati taa: “Dee sëmbë, u go a di geebi di mamate aki e, ma nöö wa

si Masa naandë. De puu ën dë tja go, nöö wa sa naasë de tjëën go buta.”

³Nöö hën di de tu bakama naandë jei sô, hën de hopo tei pasi ta kule nango a di geebi u de go luku. ⁴Nöö fa de ta kule dë, hën di oto bakama kule go pasa Petuisi, nöö hën fosu go dou a di geebi.

⁵Hën a bendi luku a di baaku dendu, nöö hën a si dee koosu de bi lolu Masa Jesosi ala, ma nöö hën an go a di baaku dendu.

⁶Nöö hën Petuisi ko dou, nöö hën a denda go a di baaku dendu wante. Hën a si dee koosu de bi lolu Masa Jesosi sinkii a wan kamian dë, ⁷ma nöö di hangisa de bi tai ën hedi, hën a si ën dobadoba te a wan së ala.

⁸Nöö hën di oto bakama ku ën ko dë, hën a denda go a di baaku dendu awaa, go luku dee soni te a kaba, nöö hën a ko biibi awaa.

⁹Ma nöö fa a ko biibi naandë seei, ma de an fusutan eti taa sô Masa Gadu Buku bi taki gaanduwe taa di Paamusi Könu musu toona weki baka. ¹⁰Nöö hën de tu bakama toona go a wosu.

Aki Malia si Masa Jesosi.

Mat. 28:9-10; Maik. 16:9-11

¹¹Ma nöö Malia bi toona ko dë möön. Hën a ko taanpu leti a di geebi naandë ta këë nöömö. Te wan pisi, hën a bendi luku a di baaku dendu. ¹²Nöö hën a si tu basia u Masa Gaangadu köndë sindosindo naandë gbolo, leti ka Masa Jesosi sinkii bi dë. Wan dë nëën hedi së, wan dë nëën futu së ala, nöö de tuu bisi weti koosu faan a de sinkii.

¹³Nöo hën de hakisi ën taa: “Mujëë, andi seei du i, i ta këë sö baa?”

Hën a taa: “Wë nönö, de puu di Masa u mi aki e, nöo ma sa naasë de tjeën go buta.”

¹⁴Nöo fa a fan dë, nöo hën a bia luku, hën a si Masa Jesosi taanputaanpu leti naandë, ma hii fu di dë an sabi taa hën di dë.

¹⁵Nöo hën Masa Jesosi hakisi ën taa: “Mujëë o, andi seei du i, i ta këë sö? Ambë fii lasi i ta suku?”

Ma nöo Malia bi mëni taa di sëmbë ta luku di djai wë ta fan ku ën dë, hën a taa: “Wë baa, ee i puu ën aki tja go a wan oto kamian, nöo gaantangi mi begi i, lei mi ka a dë be mi go tei ën.”

¹⁶Nöo fa a fan dë, hën Masa Jesosi kai ën nëen në awaa taa: “Malia!”

Nöo hën di mujëë bia vau luku ën hën a kai ën: “Laboni!” (Hën da Mësitë a di Alamaiki tögö di de ta fan.) Hën a go u go panjëën.

¹⁷Nöo hën Masa Jesosi fan ku ën taa: “Nönö mujëë, na panjan mi e, biga ma go a mi Tata eti. Ma nöo bia toona go piki dee otowan u mi taa mi nango a mi Tata di dë Tata fuunu tu, ku mi Gadu di dë di Gadu fuunu tu. Sö fii taki da de e.”

¹⁸Nöo di de fan te de kaba, nöo hën Malia tja di buka ko konda da u dee bakama u Masa Jesosi taa: “Dee sëmbë, mi si Masa e!” Hën a da u di buka di a manda nëen da u.

Aki Masa Jesosi ko a dee bakama fëën.

Mat. 28:16-20; Maik. 16:14-18; Luk. 24:36-49

¹⁹Nöo a di sapate dë seei, hën u ko dë a wan wosu makandi, hën

u söötö di döo fu di u fëëë dee hedima u Dju. Nöo te fuu kë mëni hën Masa Jesosi ko taanpu leti a u mindi naandë.

Hën a da u odi taa: “Un dë nö? Be hati fuunu kötö e, dee sëmbë.”

²⁰Nöo hën a lei u dee peegu maaka nëen maun dendu ku di lanza buka nëen bandja, be u si taa hënseei di dë kaa. Nöo hën u wai te na soni.

²¹Hën a toona taki da u möön taa: “Un musu dë ku kötöhati e, dee sëmbë.”

Hën a taa: “Wë un haika e. Leti fa i si mi Tata bi manda mi ko a dee sëmbë u goonliba aki, nöo söseei mi ta manda unu go a de tu e.”

²²Nöo fa a fan naandë, nöo hën a böö u vuuu ku buka hën a taa: “Un tei di Akaa u Gadu a unu liba e. ²³Nöo fa woon tei ën dë, nöo di sëmbë woon puu a bëë fu dee hogi du fëën, nöo Gadu puu ën a bëë tu. Ma nöo dee sëmbë dee un hoi a bëë fu dee hogi du u de hedi, nöo Gadu o hoi de a bëë tu e.” Sö a taki da u.

Aki Tomasi si Masa Jesosi.

²⁴Ma nöo wan otowan fuu de kai Tomasi, hënseei de kai Tumii, hën an bi sai naandë di daka dë. ²⁵Nöo di u si ën, hën u fan ku ën taa: “Womi, u seei si Masa Jesosi e.”

Hën a piki u taa: “Un disa mi e, womi. Mi, fa mi dë aki, ee na mi seei si dee peegu maaka nëen maun dendu u mi buta finga a de, ee nasö mi tuusi maun a di lanza buka nëen bandja, ma o piki möönsö e!” Sö Tomasi fia ku u tjika.

²⁶Nöo baka aiti daka fëën, hën u toona ko makandi a di wosu möön, nöo Tomasi seei bi ko tu. Nöo hën

u dē sōötösōötō dōō naandē, te wan pisi hēn u si Masa Jesosi dē taanputaanpu leti a u mindi dē.

Hēn a da u odi taa: “Un musu dē ku kōtōhati e, dee sēmbē.”

²⁷Nōō hēn a bia fan ku Tomasi wante taa: “Sōō. Wē Tomasi, luku mi maun dendu aki ku dee peegu maaka. Nōō tēndē di finga fii ko buta a de e. Tēndē di maun fii ko buta a di lanza buka a mi bandja aki.”

Nōō hēn a fan ku ēn taa: “Womi o, di fasi di i abi taa ja ta kē ta biibi, nōō i musu disēēn e, nōō i bia ko ta biibi awaa.”

²⁸Nōō hēn Tomasi piki awaa taa: “Aai o, Masa. I da mi Masa ku mi Gadu tuu.”

²⁹Hēn Masa Jesosi taa: “Womi, di i si nōō hēn mbei i biibi nō? Ma nōō Gadu ta wai ku dee sēmbē dee ta biibi sōndō de si.”

³⁰Nōō fa u sikifi dee soni aki, dee sēmbē, nōō sōmēni oto foombo soni dē di Masa Jesosi bi du eti e, faa mbei u dee bakama fēēn ko si taa sō wan sēmbē a dē, ma dee di dē wa sikifi de buta a di buku aki. ³¹Ma nōō dee aki, u sikifi de fuun musu biibi taa Masa Jesosi hēn da di Keesitu, di Kōnu di Masa Gadu bi paamusi taa a o manda ko. Hēn da di Womi Mii u Masa Gaangadu seei gbelingbelin. Nōō te un biibi sō kaa, nōō woon feni di libi u teegu fu di un nama ku ēn.

Da sō.

**Aki dee bakama u Masa
Jesosi toona si ēn mōōn.**

21 Wē nōō a baka u di dē, hēn Masa Jesosi tjēēn seei ko

lei u dee bakama fēēn wan pasi mōōn, a di piki ze de kai Tibelia.^k

Wē di oto aki, a pasa sō taa ²Simon Petuisi ku Tomasi, di de kai Tumii naandē, ku Nataniēli u Kana fu di pisiwata u Galilea, ku u de tu womi mii u Zebedeosi, ku tu otowan fuu mōōn, sō u bi dē makandi a wan kamian. ³Te wan pisi hēn Simon Petuisi taki da u dee otowan taa: “Wē mi o go tuwē nēti luku e baa.”

Hēn u piki taa: “Antoobi. Woo go ku i tu e, womi.”

Nōō hēn u hopo, hēn u go tei boto wante, nōō hēn wē u go e. Ma nōō fa u go dē, hii di ndeti tefa didia wa kisi na wan wojo soni mōōnsō.

⁴Nōō hēn di mamate biten, kamian ta mbei bēēē sō, hēn wē Masa Jesosi ko dē taanputaanpu leti a bandja wata naandē, ma nōō wa bi sabi taa hēn di dē.

⁵Nōō hēn a bai hakisi u taa: “Dee kijoo dē e, andi un kisi baa?”

Hēn u bai piki taa: “Nōō, wa feni e.”

⁶Nōō hēn a taki da u taa: “Wē un sabi nō? Un hiti di nēti fuunu go a di letimaun sē u di boto, nōō woon kisi.”

Nōō di u jei sō, nōō hēn u puu di nēti a di sē dē hiti go a di oto sē. Nōō wantewante naandē hēn u kisi fisi te a hila seei, tee wa sa hai di nēti ko a di boto dendu.

⁷Nōō hēn di bakama di hēn ku Masa Jesosi dē gaan mati taki da Petuisi taa: “Womi, Masa Jesosi wē i si di dē e!”

Nōō di Petuisi jei sō kaa, hēn a bia kisi koosu bisi, biga an bi dē

k 21:1 Hēn seei da de ze u Galilea.

ku bumbuu soni a sinkii. Hën a djombo kai a wata djubuu sun go a Masa Jesosi. ⁸Ma nöö u otowan fika a di boto dendu ta diipi ta ko ku dee gaan hia fisi u kisi dë, biga wa bi dë longi ku lampeesi poi. A bi dë kuma wan höndö mëti sö nöö.

⁹Nöö di u ko tjökö kumutu a di boto nöö hën u ko si zonka hëii naandë kaa, ku fisi a faja liba. Hën u si bëë naandë tu.

¹⁰Hën Masa Jesosi taki da u taa: “Wë un go tei so u dee fisi un kisi ala tja ko.”

¹¹Nöö hën Simon Petuisi go ta hai di nëti ta tja ko a tela. Nöö dee fisi u kisi dë dë wan höndö ku feifiteni-ku-dii, nöö de tuu bi dë gaangaan fisi. Ma nöö hii fa de hia seei, ma na wan tatai u di nëti koti möönsö.

¹²Nöö hën Masa Jesosi kai u taa: “Wë un ko boo njan.”

Ma nöö hii fa i si di soni ta pasa dë, nöö u dee bakama fëen ta wegi ën ta luku. Nöö a bigi da u, u ta si kuma nëen ma da hën. Ma nöö na wan fuu bi a' hati u hakisi ën ee ambë dëen.

¹³Nöö hën Masa Jesosi tei di bëë ku di fisi di bi dë a faja liba dë, hën a paati da u.

¹⁴Wë nöö disi mbei dii pasi di Masa Jesosi tjëen seei ko lei u dee bakama fëen, baka u di a weki a dëdë.

**Aki Masa Jesosi toona tei
Petuisi a wooko baka.**

¹⁵Nöö di u njan te u kaba, hën Masa Jesosi fan ku Simon Petuisi, a kai ën: “Simon o.” A piki.

A taa: “Ju di mii u Jonasi aki, i lobi¹ mi möön dee disi ö?”

Hën Petuisi piki taa: “Wë aai Masa, i seei sabi taa mi lobi i e.”

Nöö hën a taa: “Antoobi. Wë nöö fii ta da dee njunjun sëmbë dee ko biibi a mi liba di buka u mi e. Sölugu de da mi leti kumafa wan kiijama u sikapu ta sölugu dee sikapu mii.”

¹⁶Nöö hën a toona hakisi ën di u tu pasi taa: “Simon, ju di mii u Jonasi aki, i lobi mi nö?”

Nöö hën a piki ën di wan seei fasi taa: “Aai Masa, i seei sabi taa mi lobi i.”

Nöö hën a taki dëen taa: “Antoobi. I musu sölugu dee sikapu u mi da mi e.”

¹⁷Hën a toona hakisi ën di wan seei soni di u mbei dii pasi taa: “Simon, di mii u Jonasi aki, i lobi mi nö?”

Nöö di a jei a hakisi ën di u dii pasi ee a lobi ën, nöö a ko hati ën seei. Hën a taa: “Masa o, wë i seei sabi hii soni kaa. I sabi taa mi lobi i.”

Nöö hën Masa Jesosi taki dëen taa: “Söö. Wë nöö i musu sölugu dee sikapu u mi da mi e.”

¹⁸Nöö hën a toona fan ku ën taa: “Womi, mi o taki wan soni da i aki e, nöö a dë tuu möön hii soni. Fa i dë njönku aki, nöö i seei ta bisi koosu da i seei te i kaba, nöö i ta waka fii nango ka i kë, nasö nö? Ma nöö haika e. Te i ko gaandi, nöö joo tëndë maun fii da oto sëmbë be de bisi koosu da i, nöö de o tja i go a wan kamian ka ja o kë go.”

1 21:15 A di oto aki tu pei lobi dë: di lobi u Gadu, ku di lobi u libisëmbë. Nöö a dee fosu tu hakisi u Masa Jesosi aki, a ta taki u di lobi u Gadu. A hii dee oto kamian ka de taki “lobi” a di oto aki, a dë di lobi u libisëmbë.

¹⁹Nöö ku di fan naandë, Masa Jesosi ta pindja Petuisi kumafa dëdë fëen o waka, nöö di dëdë fëen naandë o tja gaan nëbai da Masa Gaangadu.

Nöö hën Masa Jesosi taki dëen taa: “Womi o, Petuisi, be i ta waka a mi baka nöö e.”

²⁰Ma nöö fa de ta fan dë, te wan pisi hën Petuisi bia luku, hën a si di bakama di hën ku Masa Jesosi dë gaan mati ta waka ta ko a de baka. (Di bakama aki, hën wë da di sëmbë di bi sindo hëngi a Masa Jesosi, di de bi ta njan di Pasika. Hën bi hakisi taa: “Undi fuu o könku i di könku?”) ²¹Nöö fa Petuisi si ën dë, hën a hakisi Masa Jesosi taa: “Wë di sëmbë aki wë? Andi fëen i ta taki?”

²²Hën Masa Jesosi piki ën taa: “Wë womi, ee mi kë faa fika ku

libi fu te mi toona ko a goonliba aki baka seei, nöö andi fëen i kë? Be i ta waka a mi baka nöö e.”

²³Wë nöö fu di soni dë hedi mbei dee biibima seti ta mindi soni taa di bakama naandë hën an o dëdë möönsö. Ma nöö fa i jei dë, Masa Jesosi hën an taki sö e. Ma a bi taa: “Ee mi kë faa fika ku libi u te mi toona ko, nöö andi fëen i kë?” Sö a bi taki di taki.

²⁴Wë da sö e, dee sëmbë. Di bakama u taki naandë, nöö hën wë i si ta sikifi hii dee soni aki, nöö u sabi taa de dë tuu. ²⁵Nöö sëmëni oto soni möön Masa Jesosi du tu, ma misikuma ee fuu sikifi de tuu buta a buku, nöö di mundu aki seei an o bigi tjika u hoi hii dee buku naandë e.

A kaba.

Dee woto u dee Tjabukama u Masa Jesosi

Wan wöutu a fesi.

Söö. Wë andi seei di pisi u Gadu Buku aki ta taki da u, dee sëmbë? Wë a di fosu kamian nöö di pampia aki hën ta waka a di de kai Lukasi baka e, biga di data de kai Lukasi hën bi sikifi de tu tuu da wan mati fëen de kai Teofilusi. Nöö de taa a bi sikifi de kuma baka 80 te go miti 90 jaa u di de pai Masa Jesosi.

Nöö di pisi u di Buku aki ta lei u fa dee bakama u Masa Jesosi bi ta paaja di Bunu Buka a köndëköndë ku di kaakiti u di Akaa di bi ko a de liba. De seti a Jelusalen ku dee oto köndë u Judea naandë, nöö hën de go a Samalia köndë, ufö de go a dee oto köndë u goonliba dee de bi sabi a di ten dë. (Luku Tjab. 1:8.)

Nöö di në de da di pampia aki, nöö ee i luku ën te i kaba, nöö an fiti ën ö. A bi möön bunu de kai ën Di Woto u di Akaa u Gadu. Biga na dee Tjabukama bi ta du dee wooko dë, ma di Akaa hën wë du dee wooko a de liba. Nöö an taki soni u hii dee tjabukama tuu e, ma a taki soni u Petuisi ku Paulosu möön taanga.

Nöö dee oto u di pampia aki, nöö de paati a tu gaan pisi. Biga a kapitë 1 te go miti 12 nöö Petuisi në hën ta ko a fesi möön gaanfa. Ma nöö kumutu a kapitë 13, nöö Paulosu në hën ta ko a fesi möön gaanfa. Biga di Akaa u Gadu bi buta Petuisi ta paaja di Buka a Judea köndë da dee Dju sëmbë, nöö hën a toona buta Paulosu ta paaja di Buka da dee sëmbë dee an dë Dju.

Nöö dee soni Lukasi sikifi aki, de dë dee soni a bi jei sëmbë bi ta konda, ku dee hënseei bi ta hakisi sëmbë tu. Ma so juu i sa si taa hënseei bi dë a dendu tu a so u dee soni a sikifi aki.

Aki Lukasi seti di biifi.

1 ^{1,2}Mati Teofilusi, „mi Lukasi manda gaan odi da i e, taa mi dë bambuu,„ Womi, mi bi mbei wan fosu pampia manda da i kaa, hën

mi toona ta mbei disu u mi manda da i möön, di u mbei tu.

Wë nöö di fosu pampia di mi bi mbei dë, nöö mi bi sikifi sëmëni soni u Masa Jesosi da i, u di fa a bi libi a goonliba aki ku di fa a bi

ta lei sëmbë soni u Gadu bifö Masa Gadu tei ën tja go a liba. Ma bifö a go, nöö a bi lei dee sëmbë a bi pii tei u de musu ko tjabukama fëen apaiti, fa u de musu du di a o go. Leti kumafa di Akaa u Masa Gadu mandëen, nöö so a lei de. ³Biga baka u di a dëdë „toona weki baka,„ a nango a de ta ko nöömö te kai föteni daka, ta du peipei soni u de musu sabi taa a toona weki baka tuutuu. De seei ta si ën ku deseei wojo, nöö a ta fan ku de ta lei de fa di Njunjun Tii u Gadu dë.

⁴Nöö hën de dë te wan daka, hën a kai de te de piki, a taa: “Un haika e, dee sëmbë. Wan musu kumutu a Jelusalen aki eti e. Un musu tan aki ta luku di soni Masa Gadu o du da unu. Biga a o da unu wan gaan bunu, leti kumafa mi bi paamusi unu kaa. ⁵Fa i si Johanisi di Dopuma bi sai dë, a bi ta dopu sëmbë ku wata, ma abiti möön nöö Masa Gadu o dopu unu ku di Akaa fëen. „Biga a o mandëen ko a unu liba.„” Sö wan soni Masa Jesosi fan ku dee bakama fëen te a kaba.

⁶Nöö hën de sai dë tee wan daka, nöö hën de hakisi ën taa: “Wë Masa, unfa joo du? Joo puu dee Loomë sëmbë a u dee Isaëli sëmbë liba awaa, fuu sa toona tii u seei baka nö?”

⁷Hën a piki de taa: “Wë nönö, an dë fuun biinga fu un ko sabi dee soni dë e. Biga mi Tata Masa Gadu nöö abi di taki faa buta di daka ku di juu di de o pasa.

⁸“Ma unu, a o da unu di Akaa fëen. Nöö fa di Akaa o ko a unu liba dë, nöö a o da unu kaakiti fuun sa tei dee soni u mi dee un

sabi konda da lanti be de jei. A Jelusalen aki woon seti konda di buka, nöö woon ta kondëen te dou hii Judea köndë te kisi Samalia köndë, nöö woon toona ta kondëen be a paaja a hii dee köndëköndë u goonliba tuu ka sëmbë dë. Sö woon ta waka ta paaja di buka tjika.” Sö Masa Jesosi taki da dee bakama fëen di ten dë.

Aki Masa Jesosi toona go a liba di a weki a dëdë.

⁹Nöö hën de dë te wan pisi, hën Masa Gadu tei ën tja go a liba gbolo leti a de wojo dë. A tjëen go tee bundji tapëen, de an sa si ën möön.

¹⁰Hën dee bakama fëen sai dë ta luku ka a go a liba ala diin. Hën te u de kë mëni, hën de si tu sëmbë taanputaanpu a de bandja dë, ku wetiweti bisi faan a de sinkii.

¹¹Hën de tu sëmbë hakisi dee bakama taa: “Dee sëmbë u Galilea aki, andi mbei un taanpu ta luku liba diin sö? Di wan seei sëmbë di un si Masa Gadu tja go a liba dë, Masa Jesosi, te wan ten a o toona ko a goonliba baka e. Nöö a di wan seei fasi kumafa i si a go dë, sö nöö a o toona ko baka.” Sö de tu sëmbë taki da de.

¹²Wë nöö di juu dë, de bi dë a di kuun de kai Oleifi Kuun. Nöö di di soni pasa sö kaa, nöö hën de kumutu dë hën de toona go a Jelusalen. Biga di kuun an longi ku di köndë, a sa dë kuma wan kilomëti sö nöö. ¹³Nöö di de go dou a Jelusalen, hën de toona go a di wosu ka de bi guwenti u go, a wan kamba a liba ala.

Nöö dee sëmbë ku dee sëmbë dee go dë, de da dee tjabukama

u Masa Jesosi: Petuisi, Johanisi, Jakobosi, Andiasi, Filipi, ku Tomasi, Batolomisi, Mateosi, Jakobosi di da di womi mii u Alufasi, ku Simon di womi di bi kē puu Loomē lanti a dee Dju liba. Ufö i abi di oto Judasi, di womi mii u wan tata de kai Jakobosi. ¹⁴Dee lö sēmbē dē, sō de bi guwenti u ta ko makandi fu de ta begi Gadu nōömō, de ku Malia di mama u Masa Jesosi, ku wanlō oto mujēē, ku dee baaa fu Masa Jesosi.

**Aki de ta kuutu u buta
sēmbē a Judasi kamian.**

¹⁵Nöo hēn de dē te wan daka, hēn wanlō hia sēmbē ko dē makandi a di kamian. De dē wan hōndō ku tuwenti sēmbē, biibima u Masa Jesosi wanwan.

Te wan pisi, hēn Petuisi hopo taanpu a de mindi. ^{16,17}Hēn a taki da de taa: “Dee sēmbē u mi aki, wē un sabi fa di Akaa u Masa Gadu bi ko a Dafiti liba gaanduwe a fesi, faa sikifi soni u di soni Judasi du aki. Wē ee wan soni sikifi a di Buku kaa, nöo a musu pasa nōömō, nöo hēn i si a pasa ku Judasi a u mindi aki. Biga Judasi bi dē wan fuu. Masa Jesosi bi tei u ku ēn tuu fuu musu dē a di wooko u Masa Gadu makandi. Nöo hēn wē i si a tja dee sēmbē ko kisi Masa Jesosi kii.”

¹⁸Wē nöo fa Judasi bi du di hogi dē, nöo dee felantima u Masa Jesosi bi pakēēn. Nöo hēn a tei di möni, hēn a go bai wan goon. Nöo a di goon di a bai dē, naandē seei a kai gbolo dēdē pii. Bēē fēēn latja puu tiipa a döo. Sō wan soni pasa ku Judasi e. ¹⁹Nöo hēn hii dee sēmbē u Jelusalen ko jei taa sō a dēdē a di

goon dendu, nöo hēn de ko ta kai di goon Akelidama, hēn da Buuu Goon.

²⁰Hēn Petuisi taki möön taa: “A bi dē sikifisikifi a di pisi u Gadu Buku de kai Kanda Buku taa:

Di wosu fēēn ka a bi ta dē,
a musu fika söndō sēmbē.

Na wan sēmbē musu go libi
nēēn möön.

Hēn a toona sikifi taa:

Oto sēmbē musu subi a di
wooko nēēn kamian.

^{21,22}“Wē nöo hēn da wan sēmbē musu ko a Judasi kamian e, fu toona heepi u a di wooko. Nöo di sēmbē di woo tei, a musu dē wan sēmbē di bi dē ku u a bigi fu di soni, kumutu a di daka di Johanisi bi dopu Masa Jesosi tee dou di daka di Masa Gadu tei ēn tja go a liba. A bi musu si taa Masa Jesosi dēdē toona weki baka. Sō wan sēmbē wē u musu tei buta a Judasi kamian e.”

²³Nöo di Petuisi taki sō te a kaba, nöo hēn de kai tu womi ko buta. Wan u de de kai Josēfu. Hēn da Basabasi, hēnseei da Jusitusi. Nöo di otowan de kai Matiasi.

^{24,25}Nöo hēn de begi te de kaba taa: “Masa Gadu o, wē u ko a i. Biga i sabi hiniwan libisēmbē hatiböo fa a dē.

“Wē nöo fu di Judasi an dē aki möön, fēēn hedi wan oto sēmbē musu subi a di wooko nēēn kamian ko tjabukama fii. Nöo hēn i si u tja de tu womi aki ko da i, fii lei u undi u de i kē. Biga Judasi disa u hēn a go a di kamian di fiti ēn.” Sō wan begi de begi.

²⁶Nöo di de begi sō te de kaba, hēn de tuwē lōtu. Nöo hēn Matiasi

wini, hën a ko mökisi ku dee ëlufu Gaan Tjabukama u Masa Jesosi dee bi fika mbei tuwalufu.

Aki ta lei fa di Akaa u Gadu ko a dee Tjabukama liba.

2 Hën de dë te wan daka, dee Dju sëmbë o njan di daka de kai Pensiti, nöö hën dee biibima u Masa Jesosi tuu hai ko makandi a wan wosu möön. ²Hën de sai dë te u de kë mëni, hën de jei wan soni kuma gaan ventu kumutu a liba ta ko te a ko dou a di wosu dendu vooo sö, ka de dë sindosindo. ³Hën de si wan soni kuma faja töngö paaja fingafinga go nama a hiniwan u de. ⁴Hën di Akaa u Masa Gadu wë i si ko a de liba sö e. Nöö a tja wan köni ko da de, hiniwan u de ko ta taki oto töngö.

⁵Nöö di juu dë, wanlö hia Dju sëmbë fu dee pepei köndë u goonliba bi dë a Jelusalen. De tuu ta biibi Masa Gadu, nöö de bi ko a Jelusalen dë u de njan di daka. ⁶Nöö di de jei di bai, hën de booko gililii ko a dee sëmbë u Masa Jesosi, ko haika. Nöö hën de ko ta jei de ta fan pepei töngö, hiniwan sëmbë ta jei di töngö fëen seei di a ta taki.

⁷Hën de taa: “Wooo maingë, andi da di soni aki? A bigi da u. Naasë dee Galilea sëmbë aki lei dee töngö sabi sö? Biga na deseei töngö de ta fan dë. ⁸Unfa a waka de ko sabi hii dee töngö fuu tuu ta taki. ⁹Biga a sëmëni pepei köndë u kumutu nöö u ta fan di töngö u di köndë ka u kumutu: Paatia, Media, Elam, Mesopotamia, Judea, Kapadosia, Pontusi, Asia, ¹⁰Fiigia, Panfilia, Egepiti, dee köndëköndë u Libië dee

dë zuntu ku Sileni, ufö i abi Loomë, ku Keeta, ku Alabia. A dee köndë dë tuu u kumutu. ¹¹So fuu dë Dju sëmbë, so fuu an dë Dju sëmbë, ma u ko ta biibi Masa Gadu kuma de, nöö hën u ko ta jei dee sëmbë aki ta konda dee foondofoondo soni u Masa Gadu da u a dee töngö dee u sabi. Nöö a bigi da u e!”

¹²Nöö hën de fika ta hakisi de na de nöömö taa: “Andi disi maingë? Wa fusutëen e!”

¹³Ma nöö otowan a de dendu dë mbei dee Tjabukama u Masa Jesosi fa taa: “Maingë, wan piki e! Dööngö nöö de dööngö sö.”

Aki Petuisi ta fan ku dee sëmbë.

¹⁴Nöö di dee Tjabukama jei de taki sö, hën Petuisi hopo, hën ku dee otowan fëen tuu. Hën a bai taki da dee hia sëmbë dë taa: “Dee sëmbë aki, un haika e. Un dee Dju sëmbë u Jelusalen aki ku hii un dee wakama tuu, un haika bunu fa mi o fan ku unu aki. Mi kë lei unu andi ta pasa aki.

¹⁵“Wë fa un taa u dööngö aki, nöö na tuu e, dee sëmbë. Fa di nëigi juu mamate u dë aki, a tjika u sëmbë bebe soni dööngö kaa nö? Nönö.

¹⁶Ma di soni pasa aki, a dë di soni di di fesiten tjabukama u Gadu de kai Joëli bi taki a fesi. A taa:

¹⁷Masa Gadu manda wan buka ko taa:

‘A di kaba ten u goonliba mi o du wan soni.

Mi o da hii pei sëmbë di Akaa u mi.

Dee womi mii fuunu ku dee mujëe mii fuunu o ta kisi fan a Gadu ta konda da sëmbë.

Dee kijoo mii fuunu o ta si soni
u mi ku wojo limbo.

Dee gaan womi o ta sunjan soni
u mi.

¹⁸ Di juu dë, di Akaa u mi o ko a
dee sëmbë dee ta wooko da
mi liba,

womi ku mujëë tuu.

Nöö de o ta kisi fan a mi u de
konda da sëmbë.

¹⁹ Nöö mi o du foombofoombo
soni a liba ala.

Mi o du bödjëë soni a goonliba
aki tu, kuma maaka sò.

Biga sëmbë o si buuu, de
o si faja, de o si sumuku
baakabaaka.

²⁰ Di sonuwojo o dungu pii,
nöö di libawojo o ko bëëë sò
kuma buuu.

Sò o pasa bifò di Gaan Hebi
Daka u Masa Gadu o dou.

²¹ Ma nöö hiniwan sëmbë di o kai
Masa Gadu në faa feni heepi
nëen,

hën Gadu o puu fu an feni
sitaafu.’

Sö Masa Gadu bi fan a Joëli liba,
nöö hën i si ta pasa aki e, dee
sëmbë.”

²² Hën Petuisi toona taki da de
möön, a taa: “Dee sëmbë fu Isaëli
aki, un haika mi bunu e.

“Di sëmbë de kai Jesosi fu di
köndë de kai Nazalëti, hën bi ta
du sëmëni foombofoombo soni a
unu dendu, leti kumafa un tuu sabi
kaa. Masa Gadu wë dëen di kaakiti
faa ta du sò e, be un musu sabi taa
hën mandëen. ²³ Ma nöö di Jesosi
dë, hën Masa Gadu bi buta a fesi
taa a o da unu pasi fuun kii ën. A
bi sabi kaa taa woon tjëen go da

dee hogihati sëmbë fu de pekëen a
lakpa pau kii. Sò a bi sabi a fesi kaa.

²⁴ “Ma fa un kii ën dë, nöö Gadu
an disëen a dëdë köndë e. A puu ën
a di sitaafu dë, toona weki ën baka.
Biga Dëdë Köndë aan di kaakiti u
tapëen buta dë u nöömö. Nöö hën i
si a toona weki baka.

²⁵ “Wë nöö Dafiti bi sikifi wan soni.
Buka da fëen ma wöutu na fëen. Biga
Masa Jesosi hën abi di wöutu. A taa:

Fa mi dë aki, ma ta fëëë na wan
soni,

biga mi sabi taa Masa Gadu dë
leti a mi bandja aki.

Nöö a o ta dë ku mi nöömö.

²⁶ Fa i dë ku mi tjika aki, Masa
Gadu,

nöö mi ta wai seei te dou a mi
hati dendu.

Dee wöutu dee mi ta tei ta taki,
nöö waiwai soni de dë.

Biga fa i si mi dë ku mi sösö
sinkii aki seei,

ma ma ta fëëë dëdë möönsö,
biga mi sabi taa joo tja mi.

²⁷ Nöö mi sabi tu taa ja o disa mi a
dëdë köndë.

Di futuboi fii di dë apaiti da i yö,
ja o disëen sinkii a dëdë köndë
faa lulu poi kaba a sösö.

²⁸ I lei mi di pasi kaa, ka fu mi go
mi feni libi,

nöö joo dë ku mi, hën mbei mi
o dë waiwai.

Sö Dafiti bi sikifi a fesiten e.

²⁹ “Wë nöö dee sëmbë u mi aki,
be mi puu di soni a sikifi dë da
unu. Biga fa Dafiti taki dë, nöö na
hënseei soni a tei taki e. A bi dë
wan gaan sëmbë fuu, nöö a dëdë te
de bei gaanduwe kaa. Geebi fëen
sai leti dë eti.

³⁰“Ma nöö fa Dafiti fan naandë, nöö a bi dë wan tjabukama u Gadu, nöö a bi ta konda u wan soni o pasa a bakaten. Biga a bi sabi taa Masa Gadu bi paamusi ën wan soni ku soi seei taa wan u dee bakamii fëen o ko tei di könu sutuu fëen fu nöömö.

³¹“Wë nöö di Dafiti sabi sö kaa, hën mbei a taki di lö soni dë fu di sëmbë di Masa Gadu o manda ko. Hën de kai di Keesitu. A o dëdë ma a o toona weki baka. A taa Masa Gadu an o disëen a dëdë köndë fu hën sinkii musu poi. Sö Dafiti bi taki.”

³²Nöö hën Petuisi taa: “Un haika e, dee sëmbë. Di sëmbë Dafiti taki dë, hën da Jesosi e. Biga a bi dëdë, ma nöö Masa Gadu an disëen a dëdë köndë, a weki ën baka a dëdë. U dee sëmbë i si aki tuu seepi bi si ën ku u wojo taa sö a pasa tuu.

³³Nöö fa u dë aki, a dë leti a di letimaun së fëen Tata Masa Gadu a liba ala, ka a tjëen go buta a di möön kaba hebima kamian.

“Nöö fa i si Masa Jesosi go ala, nöö hën di tata fëen dëen di Akaa fëen kumafa a bi paamusi ën taa a o dëen. Nöö hën Masa Jesosi toona da u ën. Nöö fa i si u ta taki dee pepei töngö fuunu aki, nöö di Akaa u Gadu hën mbei e. Sö Masa Jesosi toona da u ën tjika.

³⁴“Nöö i sabi fa Dafiti bi sikifi möön, a taa:

Masa Gadu taki da mi Masa taa:

‘Sindo fii a mi letimaun së aki,

³⁵ ta luku fa mi o buta dee

felantima fii a i basufutu.’

Sö wan soni Dafiti sikifi. Wë nöö fa a sikifi dë, ma na Dafiti bi go a Masa Gadu a liba ala e. Ƴfa a taki

dee soni dë, na hënseei soni a ta taki, ma Masa Jesosi soni a taki. Ƴ

³⁶“Nöö dee sëmbë u Isaëli aki, un musu sabi taa di Jesosi di un peka a di lakpa pau kii dë, hën wë Masa Gadu tei buta ko Masa fu hii mundu e. Hën da di Könu di a bi paamusi u kaa, di Keesitu.”

Sö Petuisi taki da dee sëmbë.

³⁷Nöö di dee hia sëmbë jei fa a taki dë, nöö hën hati u de latja te na soni. A go a de sinkii. Hën de bai hakisi Petuisi ku dee oto Tjabukama u Masa Jesosi taa: “Woolo, dee sëmbë fuu dë, unfa woo du möön?”

³⁸Hën Petuisi piki de taa: “Un musu disa di hogilibi fuunu, be hiniwan fuunu go dopu a di në u Jesosi Keesitu. Nöö te un du sö kaa, nöö Masa Gadu an o hoi dee hogilibi fuunu a bëë möön. Nöö a o da unu di Akaa fëen tu, faa wooko a unu liba.

³⁹“Wë biga Masa Gadu bi paamusi unu kaa taa sö a o da unu di Akaa fëen. Unu, ku dee mii fuunu, ku hii dee böngö fuunu, ku hii dee sëmbë dee ta dë a dee longi köndë dee a ta kai fu ko sëmbë fëen, de tuu a bi paamusi.” Sö Petuisi taki da de.

⁴⁰Nöö hën a tei sömëni oto soni möön ta bai de. A ta biinga ku de kodo u de musu piki di fan fëen, be de an musu feni di sitaafu ta tja kumafa dee hogihatima u di köndë o feni ën.

⁴¹Nöö di a taki sö kaa, nöö hën sömëni sëmbë piki tuu. Biga di daka dë, nöö kuma wan dii dusu sëmbë sö piki di buka go dopu. Nöö hën de ko mökisi ku dee sëmbë u Masa Jesosi dee bi biibi kaa. ⁴²Nöö

fa de ko biibi dë, hën de nango ta lei soni u Masa Jesosi a dee Tjabukama nöömö. De ta libi suti ku deseei ku piizii, ta begi Masa Gadu, ta njan makandi fu di de tuu ta biibi a Masa Jesosi.

⁴³Nöö di juu dë, dee Tjabukama u Masa Jesosi ta du sömëni foombofoombo soni e, te hii lanti ko ta fëëë.

⁴⁴Nöö fa dee sëmbë ko biibi Masa Jesosi dë, de ta libi makandi seei. De an ta mömbi deseei soni. Te wan sëmbë abi, a ta da di otowan. ⁴⁵Nöö ee wan sëmbë dë ku fuka, nöö di otowan o sei wan goon fëën, ee nasö wan oto soni di a abi, nöö te a feni di möni nöö a tja ko paati da dee otowan puu de a fuka. ⁴⁶Nöö hiniwan daka de ta ko ta mökisi a di djai u di Wosu u Masa Gadu a Jelusalen naandë. Nöö sö de ta waka ta njan makandi a dee wosu u de ku piizii, ku limbohata seei.

⁴⁷Nöö de ta gafa Masa Gadu nöömö.

Nöö fa de ta libi dë, hii sëmbë u di köndë tuu ta luku de taa: “Aai maingë, dee sëmbë aki, bumbuu sëmbë de dë e.”

Nöö hiniwan daka Masa Jesosi ta tja oto sëmbë ko nama ku de, dee sëmbë dee ta ko a Gadu fu de feni di heepi fëën.

Aki Petuisi kula wan lan sëmbë ku di në u Masa Jesosi.

3 Nöö hën de dë te wan daka, nöö hën Petuisi ku Johanisi nango a di Wosu u Masa Gadu a wan dii juu sapate. Biga hiniwan daka sëmbë bi guwenti u go begi Gadu a di lö ten dë. ²Nöö di djai u di Wosu u Masa Gadu bi abi wan

döö fëën de kai Hanse Nëngë Döö, nöö naandë de ta tja wan sëmbë ko buta. Di sëmbë dë bi lan sensi nëën mama bëë dendu, nöö hiniwan daka de ta tjëën go buta naandë faa musu ta pidi möni a dee sëmbë ta pasa nango a di Wosu u Gadu.

³Nöö hën di di sëmbë si Petuisi ku Johanisi ta pasa nango a di Wosu, nöö hën a pidi de möni.

⁴Nöö hën de luku ën diin. Hën Petuisi taki dëën taa: “Womi, hopo wojo luku i si.”

⁵Hën a luku de. A a’ di pakisei taa de o dëën wan soni.

⁶Hën a taki dëën taa: “Ma a’ möni e, ma di soni di mi abi nöö hën mi o da i. A di në u Jesosi Keesitu fu Nazalëti mi taki da i taa hopo waka e!” ⁷Nöö hën a panjëën a leti maun faa hopo ën taanpu. Fa u du dë, hën futu u di womi ko taanga, ⁸hën a hopo vu taanpu apë. Hën a denda go ku de a di djai dendu. Hën a ta waka ta djombo ta bai ta gafa Masa Gadu ta dëën tangi u di bunu di a du ën dë.

Aki Petuisi ta fan ku dee sëmbë bi dë a di Keikiwosu.

⁹Nöö di juu dë, sömëni sëmbë bi dë a di Keikiwosu kaa, nöö de tuu si di womi fa a ta waka ta gafa Masa Gadu ta dëën tangi. ¹⁰Nöö de sabi taa hën da di sëmbë bi dë sindosindo a di Hanse Nëngë Dööbuka ta pidi möni, nöö hën a ko hopo taanpu ta waka.

¹¹Nöö hën de kule go a Petuisi ku Johanisi ka de sai dë a di pisi u di Keikiwosu de kai Salumon Baiko. Nöö di womi di bi lan dë, a dë ku de maun ku maun panjanpanjan. Nöö a bigi da de te na soni.

¹²Hèn di Petuisi si dee hia sèmbè ta kule ta ko a de, hèn a taki da de taa: “Dee Isaëli^a sèmbè u mi aki, andi bigi da unu sò? Fa di womi ko bunu aki, un ninga taa ku u seei kaakiti u kulèèn nò? Ee na un mèni taa fu di hati fuu limbo möön oto sèmbè mbei Masa Gadu da u kaakiti sò? Nönö e! Nèèn mbei.

¹³“Ma Masa Gadu, di dee fesiten sèmbè fuu bi ta begi kaa, dee Abahamu, Isaki, Jakopu sò, hèn wè kè da Masa Jesosi gaan nèbai, nöö hèn mbei a kula di sèmbè aki, be un sabi taa sò wan sèmbè Jesosi dè. Biga Jesosi bi dè di Futuboi u Gadu seei di a manda ko da u, ma nöö unu tjèèn go da dee tiima u di köndè fuu aki u de musu kii. Hèn di un tjèèn go, nöö Gaama Pilati an bi si na wan föutu nèèn faa musu dèdè e. Hèn a taa an o kii èn, a o disèèn be a go. Ma di a taki sò, nöö hèn un ko ta bai taa an musu disèèn go.

¹⁴“Di apaiti sèmbè u Masa Gadu, ku hèn wè i si un du sò e, dee sèmbè. A bi bunu te Masa Gadu seei an feni na wan föutu nèèn wan daka, ma unu taa wan kèèn. Hèn un begi di gaama faa musu puu wan oto sèmbè a dinguwosu da unu nèèn kamian. Hèn un kai di sèmbè dèèn. Wan gaan hogi sèmbè di bi ta kii sèmbè, hèn un mbei a puu da unu. ¹⁵Ma di bumbuu Sèmbè di ta da hii mundu libi, nöö hèn un kii puu.

“Ma fa un du dè seei, ma Masa Gadu toona weki èn baka e. Biga u seepi si èn ku u seei wojo. ¹⁶Nöö hèn di kaakiti fèèn wè i si kula di

sèmbè bi lan aki. Fu di u ta biibi nèèn liba, hèn mbei di sèmbè ko dè tjentjen a unu fesi aki kumafa un tuu ta si èn kaa.

¹⁷“Nöö haika e, dee sèmbè u mi aki. Mi sabi taa fa un ku dee hedima fuu kii Masa Jesosi dè, wan bi sabi taa sò wan gaan hogi un bi ta du e.

¹⁸“Ma nöö gaanduwe a fesi Masa Gadu bi da dee tjabukama fèèn wan buka taa di sèmbè fèèn di a o manda ko a goonliba, di Keesitu, a musu tja sitaafu nöömö. Nöö hèn wè i si pasa aki.

¹⁹“Nöö dee sèmbè o, dee hogilibi fuunu musu hati unu te nöö un bia disa de e, ko a Masa Gadu. Nöö an o hoi unu a bëè möön. Nöö te un du sò kaa, nöö a o ta da unu böö. ²⁰Nöö a o toona manda Jesosi Keesitu ko da unu möön e. Biga a bi buta a fesi taa sò a o toona mandèèn da u kaa. ²¹Ma nöö fa u dè aki a musu fika a Masa Gadu köndè ala ufö. Te dou di juu fu Masa Gadu musu puu hogi a goonliba buta hii soni ko bunu baka ufö a o toona ko. Biga sò wan soni Masa Gadu bi paamusi dee gaan sèmbè fuu a dee tjabukama fèèn taa sò a o du.

²²“Nöö Mosesi bi taki da dee gaan sèmbè fuu taa:

Fa i si Masa Gadu manda mi ko da unu aki,
nöö söseei a bakaten a o manda wan oto Tjabukama ko da unu.
Nöö di sèmbè di o ko dè,
a o dè di wan köndè sèmbè kuma unu.

a 3:12 Ta mèni nöömö taa Dju ku Isaëli da di wan soni.

Nöö te a ko, nöö dee soni dee a
o taki da unu,
nöö de tuu un musu piki e.

²³ Biga ee wan sëmbë ja kë piki di
buka u di Tjabukama dë,
nöö joo kumutu a dee sëmbë u
Masa Gadu dendu go kaba a
sösö.

Sö wë Mosesi bi taki da dee gaan
sëmbë fuu e, dee sëmbë.

²⁴ “Nöö hii dee tjabukama u Gadu,
kumutu a Samueli te dou ku hii dee
otowan dee bi ta konda soni u Gadu
da sëmbë, de tuu kisi di wan seei
buka taa sö wanlö soni o pasa, nöö
hën de ko ta pasa a di ten u dë aki.

²⁵ De bi konda taa sö wanlö bunu
Masa Gadu o du sëmbë. Nöö unu
wë da dee sëmbë dee musu kisi dee
bunu dë e. Masa Gadu ku dee gaan
sëmbë fuu bi abi di buka, ma unu
wë ta feni dee bunu de bi taki.

“Biga a bi taki da u gaan sëmbë
Abahamu taa a di böngö fëën hii
pei sëmbë u goonliba o feni heepi.
Wë nöö di böngö di a taki dë, Masa
Jesosi wë e, dee sëmbë.” ²⁶ Hën a
manda ko kuma Futuboi fëën. Nöö
fa a mandëën ko dë, u dee Isaëli
sëmbë fosu a mandëën da e. Biga
a kë faa heepi unu mbei un disa
dee hogilibi fuunu.” Sö wë Petuisi
taki tuwë da dee hia sëmbë a di
Keikiwosu dë.

**Aki de kisi Petuisi ku
Johanisi tja go a kuutu.**

4 Nöö di juu dë, Petuisi ku
Johanisi an kaba u fan seei
hën dee begima ku di hedima u
dee siköutu dee ta watji a di Wosu
u Gadu, ku dee sëmbë u di keiki
paatëi de kai Sadusei, hën de ko

dou a de. ² Hati u de boonu ku de
te na soni, biga de ta konda da dee
otowan taa Masa Jesosi dëdë toona
weki baka. „Biga dee Saduseima an
sa jei taa sëmbë sa dëdë toona weki
baka.” ³ Nöö hën de kisi Johanisi ku
Petuisi panjan gingin tja go sötö
a dunguwosu. Nöö de o luku te
amanjan bifö de o kuutu de, biga
ndeti kaa.

⁴ Ma nöö fa dee Tjabukama bi fan
ku dee sëmbë dë, nöö wanlö hia
sëmbë bia piki di buka bendi ko a
di së u Masa Jesosi. Nöö fa de go
mökisi ku dee oto biibima u Masa
Jesosi naandë hën de ko dë kuma
feifi dusu sëmbë sö.

⁵ Nöö hën de dë te mamate, hën
dee Dju hedima, ku dee Gaan Womi,
ku dee Sabima u Wëti, de tuu hai
ko mökisi a Jelusalen naandë u
de kuutu. ⁶ Di awoo hedima u dee
begima de kai Ananasi, ku di Kaba
Hei Begima de kai Kajafasi, wan
oto sëmbë de kai Johanisi, ku
Alekesani, ku hii dee oto famii u
Ananasi, sö de ko a di kuutu. ⁷ Nöö
hën de manda sëmbë u de go tei
de tu Tjabukama u Masa Jesosi,
Petuisi ku Johanisi, tja ko a de.

Nöö di de ko dou, hën de hakisi
de taa: “Ku un kaakiti un kula di
lan sëmbë dë? Un sëmbë në un kai
ufö un du sö wan soni?”

⁸ Nöö di juu dë di Akaa u Masa
Gaangadu bi dë a Petuisi liba hebi
seei. Nöö hën a piki de gbelin taa:
“Gaan lanti, un piimisi fuunu e. ⁹ Un
kë sabi unfa u du ufö u heepi di
lan sëmbë ö? ¹⁰ Wë be mi taki ën
da unu, biga a dë fanöudu fuun
musu sabi. A dë fanöudu fu hii un
dee sëmbë u Isaëli tuu musu sabi

taa Jesosi Keesitu u Nazalēti hēn kulēen ku ēn kaakiti. Hēn mbei i si a ko taanpu telutelu a unu fesi aki. Di sēmbē di un bi peka a di lakpa pau naandē kii, nōō hēn kulēen e. Unu wē bi kii ēn, ma Masa Gaangadu weki ēn baka.

¹¹“Wē wan sabi fa de sikifi ēn buta a Masa Gaangadu Buku nō? De taa:

Dee sēmbē ta mbei sitonu wosu,
hēn de si wan sitonu taa an
bunu,
nōō hēn de tuwēen a kapēē.
Ma nōō bakaten,
hēn di sitonu dē ko mama posu
u di wosu.

Wē di sitonu dē, Masa Jesosi wē e, dee sēmbē. ¹²Hēn nōō sa puu sēmbē a hogi basu fii sa dou a Masa Gaangadu fesi. Oto nē an dē a goonliba aki mōōnsō di u libisēmbē sa kai fuu feni di heepi u Gadu.”

¹³Wē nōō di dee kuutama jei fa Petuisi ku Johanisi ta fan sōndō fēēē sō, hēn de taa: “Maingē, dee sēmbē aki, na sōsō sinkii sēmbē de dē nō? Biga de an go a sikōō wan bētē, ma nōō hēn de ko ta fan ku u sōndō fēēē sō.” Di soni bigi da de, nōō hēn de ko si taa di fa dee Tjabukama bi ta dē ku Masa Jesosi, hēn wē mbei de sabi u fan sō. ¹⁴Nōō soni an dē u fia mōōn tu. Biga di lan womi di de bi kula sai leti dē taanputaanpu ku de.

¹⁵Nōō hēn de manda Petuisi ku Johanisi ku di womi di bi lan taa be de kumutu a di kuutu kamba ufō. Nōō hēn de kumutu go. Nōō hēn dee kuutama fika dē ta hakisi taa: ¹⁶“Wē unfa woo du ku dee sēmbē? Biga hii sēmbē fu Jelusalen aki tuu

sabi fa de bi kula di lan sēmbē dē. A dē wan gaan foondo soni da hii mundu, nōō wa sa fia, biga a bōdjēē tuu. ¹⁷Ma nōō un boo bai de nōō taa de an musu tei di nē u Jesosi ta paaja a di kōndē mōōn.”

¹⁸Nōō di de kuutu tefa de kaba, hēn de toona kai Petuisi ku Johanisi taa be de ko. Hēn de ko dou. Hēn de buta ku de seei taa de an musu ta kai di nē u Jesosi ta lei sēmbē soni fēēen mōōn a mundu.

¹⁹Nōō hēn Petuisi ku Johanisi piki de taa: “Lanti, fa un taki da u aki, nōō u jei. Un bai u taa wa musu konda soni u Masa Jesosi. Ma Masa Gaangadu manda u fuu musu konda. Nōō unfa un mēni? Undi u dee buka un si kuma Masa Gaangadu o kē fuu musu piki? ²⁰Wē nōō wa sa tjubi dee soni u wojo bi si ku dee u jesi bi jei. U musu konda de nōōmō.” Sō de piki de.

²¹Hēn dee kuutama toona bai de seei gbelin taa de an musu konda de, nōō hēn de manda de go. De an saanfa u de du fu de musu da de sitaafu, biga hii sēmbē ta gafa Masa Gaangadu ta bai ēn nē fu di gaan soni di bi pasa dē. ²²Biga di sēmbē di de bi kula a di gaan foondo fasi dē, nōō a bi abi jaa pasa fōteni, ma an bi waka wan daka.

**Aki dee Tjabukama u Masa Jesosi
ku dee oto biibima ta begi.**

²³Nōō fa dee kuutama manda Petuisi ku Johanisi go dē, nōō hēn de go a dee oto biibima u Masa Jesosi go taki da de unfa dee Gaan Begima ku dee Gaan Womi bi taki da de. Hēn de konda te de kaba.

²⁴Nōō di dee otowan u de jei sō, nōō hēn de tuu ko ta gafa Masa

Gaangadu taa: “Masa Gadu oo, i mbei hii soni a liba ala, ku goon aki tuu, te dou ku di ze. ²⁵Nöö hën i manda di Akaa fii faa fan a di futuboi fii liba, u gaan avo Dafiti, taa:

Andi du dee pepei sëmbë u goonliba mbei hati u de boonu sô?

Faandi mbei de ta suku pasi sô te de wei, u de du hogi ku Masa Gaangadu?

²⁶Dee könü u goonliba ku dee oto tiima tuu ta hai ko fiti buka u de feti ku Masa Gaangadu puu hën ku di Könü fëen di a buta, a de liba.

Sö Dafiti taki.

²⁷“Wë nöö Masa Gaangadu, di soni Dafiti bi taki dë hën wë i si ta pasa fa u dë aki. Biga dee hedima u goonliba, Helodi ku Pontuisi Pilati, ku dee Isaëli sëmbë fuu, ku dee oto köndë sëmbë tuu ko mökisi leti a Jelusalen aki fu de du hogi ku Masa Jesosi, di Futuboi fii di dë apaiti da i. Di Sëmbë di i bi da taki a hii mundu liba, nöö hën de bi sitaafu sô e. ²⁸Nöö hën de du hii dee soni dee i bi buta a fesi taa sô o pasa. Wë Masa, sô i seei abi di kaakiti tuu, fu buta hii soni fu de musu pasa leti kumafa i bi kë.

²⁹“Nöö fa u dë aki ja si o? Dee sëmbë bai u taa de o du ku u. Nöö hën u begi i, Masa, fii da u dee futuboi fii degihati, be u sa ta konda di Buka fii nöömö söndö fëë. ³⁰Masa Gaangadu, i musu kula dee suwakima, be sëmbë si di kaakiti fii di i abi. Be u tei di në u Masa

Jesosi ta du foondofoondo soni, be hii sëmbë si di kaakiti di a abi. Biga hën wanwan tö dë di apaiti Futuboi fii di i buta. Nöö da sô u begi i, Masa.”

³¹Nöö di de begi sô te de kaba, hën di kamian ka de dë ko ta seki seei te na soni. Hën di Akaa u Masa Gaangadu toona ko taanga a de liba, hën de ko ta konda di buka u Gadu seei söndö fëë.

Aki ta lei fa dee biibima u Masa Jesosi bi ta libi makandi tjika.

³²Nöö di juu dë, hii dee biibima u Masa Jesosi tuu bi dë ku wan hati. Na wan sëmbë ta hoi ën gudu buta nëen wosu fëen wanwan, ma de tuu ta abi soni makandi. ³³Hën dee Tjabukama u Masa Jesosi ta konda da lanti nöömö fa Masa Jesosi weki a dëdë. Nöö fa de ta fan dë, di fan u de abi kaakiti, nöö a dë u si tuutuu taa Masa Gaangadu ta tja de ku ën bunuhati seei. ³⁴Fa de sai dë, na wan sëmbë bi dë a de dendu ta pena. Biga ee wan sëmbë i dë ku pena nöö dee otowan ee dee a’ goon ee nasö wosu, nöö de ta sei ën ³⁵nöö de tei di möni tja ko da dee Tjabukama u Masa Jesosi. Nöö dee Tjabukama tei di möni nöö de paati da dee penama puu de a fuka. Sö de bi ta libi di ten dë.

³⁶Nöö hën wan sëmbë bi dë de kai Josëfu. Dee Tjabukama u Masa Jesosi ta kai ën Banabasi; hën kë taki “wan sëmbë di ta da sëmbë hati.” Nöö a dë u di lö u Isaëli de kai Leifi, nöö a kumutu a di köndë de kai Sipuusi. ³⁷Nöö hën di womi aki bi abi wan goon, hën a sei ën. Hën a tei hii di möni fëen tuu tja ko

da dee Tjabukama u Masa Jesosi u de paati da sëmbë.

Aki ta lei andi pasa ku Ananiasi ku hën mujëë.

5 Di juu dë, hën wan womi bi dë de kai Ananiasi, nöö hën mujëë de kai Safila. Nöö de bi abi wan goon u de. Nöö hën de sei di goon. ²Nöö hën di womi tei hafu u di möni hoi buta dë, hën a tei di fika tja go da dee Tjabukama u Masa Jesosi „taa tuu u di möni di a sei di goon hën di dë”. Nöö fa a du dë, hën mujëë seei dë a dendu tu.

³Nöö di a du sö, hën Petuisi gandji dëen taa: “Womi Ananiasi, unfa i du bifö di didibi subi a i liba sö, te i kë ganjan di Akaa u Masa Gadu? ⁴Andi mbei i du sö? I seei bi abi di goon, nöö di i sei ën kaa, nöö i bi sa hoi hii di möni. Ma nöö hën i tjubi hafu fëen buta dë, hën i tei di fika tja ko da u taa „tuu fëen di dë”. Wë na ku libisëmbë i du di hogi e, ma ku Masa Gadu i du ën.”

⁵Nöö di Ananiasi jei di fan wante, nöö hën a tombi kai a goon dëdë pii, böö fëen koti.

Nöö fa di soni pasa dë, dee oto sëmbë jei nöö hati u de latja seei.

⁶Nöö hën wanlö kijoo mii hopo hën de ko dimboli di dëdë tefa de kaba, hën de tei ën tja go bei.

⁷Hën de dë te baka dii juu langa sö, hën di mujëë u di womi ko dou. An bi sabi taa sö wan soni bi pasa ku ën manu.

⁸Nöö di a ko dou, hën Petuisi hakisi ën taa: “Mujëë, haika. Fa di manu fii bi tja di möni u di goon ko aki, tuu fëen a tja nö?”

Hën a piki taa: “Aai, tuu fëen di dë e.”

⁹Hën Petuisi toona taki dëen taa: “Faandi mbei i ku i manu tuu fiti buka makandi taa woon pooba di Akaa u Masa Gadu luku sö? Wë dee womi mii dee bi tja di manu fii go bei, haika futu u de a dööbuka dë. Nöö de o tja i go bei tu e.”

¹⁰Hën di a taki sö, di mujëë jei. Hën a kai gbolo a Petuisi fesi dë dëdë pii. Hën dee kijoo ko dou, hën de si ën dë dëdëdëdë. Hën de toona hopo ën tei tja go bei nëen manu bandja.

Sö wan gaan soni pasa di juu dë.

¹¹Nöö di dee biibima u Masa Jesosi ku dee oto sëmbë jei, nöö hën hii de tuu fëëë te na soni. „De si taa libi u de musu dë tololoo a pasi seei.”

Aki ta lei fa dee Tjabukama u Masa Jesosi ta kula sëmbë.

¹²Di juu dë, dee Tjabukama u Masa Jesosi ta du hia soni, foondofoondo wan kuma maaka sö, „nöö sëmbë ta si taa Gadu dë ku de tuu”. Nöö dee sëmbë dee ta biibi a Masa Jesosi ta ko a di kamian u di Keikiwosu de kai Salumon Baiko nöömö ta mökisi makandi. ¹³Ma fa de ta ko dë, na de ku oto sëmbë e. Biga dee oto sëmbë dee an ta biibi a Masa Jesosi liba, de ta fëëë seei u de ko mökisi ku de, hii fa de ta gafa de nöömö taa bumbuu sëmbë de dë.

¹⁴Nöö dee sëmbë u Masa Jesosi ta ko möön hia seei. Hiniwan juu oto sëmbë ta ko biibi, womi ku mujëë tuu, ta mökisi ku dee otowan bi biibi a fesi.

¹⁵Nöo fa Gadu ta da dee Tjabukama kaakiti tjika dë, nöo sëmbë ta tja dee suwakima u de ta ko ta buta a bandja pasi. De ta tja de ta buta a kama liba a goon dë, so u de dë a bedi, nöo de dë ta luku Petuisi faa pasa dë, sonte di jeje fëen sa kai a de nöo de sa ko bunu. ¹⁶Gaan hia sëmbë seei ta kumutu a dee köndëköndë a Jelusalen bandja dë ta tja dee suwakima u de ta ko, ku dee sëmbë dee dë ku soni a hedi ta sitaafu de ta kii. Nöo de tuu dee Tjabukama kula ko bunu.

**Aki wan basia u Masa Gadu
Köndë ko heepi dee Tjabukama.**

¹⁷Nöo fa dee Tjabukama u Masa Jesosi ta du dee foombo soni sö, nöo hën di Kaba Hei Begima u dee Isaëli sëmbë ku dee mati fëen u di Sadusei paatëi, de ko ta haun ku de te na soni. ¹⁸Te wan daka, hën de go kisi de tja go söötö a dunguwosu.

¹⁹Ma a di ndeti dë seei, hën wan basia u Masa Gadu Köndë ko jabi dee döo u di dunguwosu puu dee Tjabukama tja ko a döo. ²⁰Hën a taki da de taa: “Un go taanpu a di Wosu u Masa Gadu e, nöo un ta konda da lanti nöömö taa wan njunjun libi dë u feni a Masa Gadu. Un puu hii soni fëen da de be de sabi.”

²¹Nöo hën dee Tjabukama piki. Biga di dobooko fëen, hën de toona go dë a di Wosu go ta lei lanti leti kumafa di basia bi taki da de.

**Aki dee Isaëli hedima kai
dee Tjabukama u Masa
Jesosi a kuutu möön.**

Di mamate dë seei, hën di Kaba Hei Begima ku dee mati fëen ko

makandi u de kuutu di soni u dee Tjabukama u Masa Jesosi. Hën de kai hii dee hedima u dee Isaëli sëmbë ku hii dee oto kuutuma u Isaëli tuu taa be de ko a kuutu.

Hën di de ko, hën de manda buka da dee wakitima u di dunguwosu taa be de go tei dee Tjabukama tja ko da de. ²²Nöo hën dee wakitima go. Ma nöo di de go dou nöo pii, djee. Dee sëmbë an sai dë.

Hën de toona go a dee kuutuma go taa: ²³“Dee sëmbë aki, wë u dou e. Nöo gaan soni. Dee sëmbë dee un manda u fuu go tei, wa si de e. U go a di dunguwosu, u si dee döo tuu dë söötösöötö ku dee siköutu dë a dee dööbuka ta hoi wakiti tuu u si. Ma nöo di u go dou hën u jabi di döo, wa si sëmbë. De an sai dë e. Wa sabi naasë de go.”

²⁴Nöo di di Kaba Hei Begima ku dee Gaan Begima ku di hedima u dee wakitima u di Wosu u Gadu jei sö, nöo a toobi de tumisi. De an saandi pasa.

²⁵Te wan pisi, hën wan sëmbë ko dou, a taa: “Un haika e, dee sëmbë. Dee womi un bi buta a dunguwosu, de dë leti a di Wosu u Gadu dë ta lei sëmbë e.”

²⁶Nöo di de jei sö, hën di hedima u dee wakitima kai dee otowan fëen, hën de kule go tei dee Tjabukama tja ko. Ma na ku taanga e, biga de fëë taa a kandë dee lanti hati o boonu ku de te de o naki de ku sitonu kii.

²⁷Nöo hën de tja dee Tjabukama ko, hën de ko taanpu a dee kuutuma fesi.

Hën di Kaba Hei Begima taki da de taa: ²⁸“Dee sëmbë aki, u bi bai

unu kaa e, taa wan musu ta lei lanti dee soni u Jesosi möön. Jetiseei wan disa möönsö. Un ta lei sëmbë kodo, tefa hii sëmbë u Jerusalem tuu jei kaa. Nöö fa un ta du ën dë, un ta biinga kodo fu un buta a u hedi taa u kii ën.”

²⁹Hën Petuisi ku dee oto Tjabukama toona piki ën taa: “Aai, wë u jei, dee sëmbë. Ma Masa Gadu buka hën u musu piki möön gaanfa möön libisëmbë buka e. ³⁰Nöö unu wë bi kii Masa Jesosi tuu. Un pekëen a di lakpa pau, ma Masa Gadu seei, di dë di Gadu di dee gaan sëmbë fuu bi ta begi gaanduwe kaa, nöö hën toona weki ën baka. ³¹Nöö hën a tjëen go buta te a di möön hei kamian nëen letimaun së a liba ala, be a ko dë di kaba Fesima u mundu. Nöö fa a ko dë Fesima dë, nöö a dë di Heepima tu, di sa puu u a hogilibi basu.

“Fa Masa Gadu sai dë, dee sëmbë, an kë hoi di hogilibi fuu Isaëli sëmbë a bëë möön e. A kë fuu tuu musu bia libi, be a sa puu dee hogi du fuu a u liba. Sö a kë heepi u tjika. ³²Nöö u abi fu konda di buka aki da lanti be de jei e. Biga u seei dë kotoigima u dee soni u Masa Jesosi u ta taki aki, u ku di Akaa u Gadu di a ta da dee sëmbë dee ta piki ën buka.”

³³Nöö hën di dee kuutuma jei fa dee Tjabukama fan, hën de kisi faja seei. Nöö hën de taa de o kii de puu a goonliba nöömö.

³⁴Ma nöö wan sëmbë bi dë a de dendu de kai Gamalijëi. A bi dë wan sëmbë u di keiki paatëi de kai Faliseima di ta lei sëmbë dee wëti dee Gadu bi da dee Isaëli sëmbë.

Nöö hii sëmbë abi gaan lesipeki dëen. Nöö hën a hopo taanpu a di kuutu. Hën a manda sëmbë taa be de tja dee Tjabukama go a döö ufö. Hën de tja de go a döö.

³⁵Nöö hën Gamalijëi fan ku dee kuutuma taa: “Dee Isaëli sëmbë aki, un musu mëni unu seei e, ku andi woon du ku dee womi dë.

³⁶Wan saandi bi pasa ku di womi de kai Teodasi nö? Di soni pasa wan pisiten kaa taa a bi kë buta hënseei fesima u di köndë. Nöö hën fö höndö womi go nama ku ën. Hën de dë te wan pisi hën wanlö sëmbë kii ën puu dë, nöö hën hii dee sëmbë fëen paaja tuu. Nöö hën di soni u Teodasi kaba.

³⁷“Nöö baka fëen hën wan oto sëmbë de kai Judasi, di u Galilea pisiwata, ko hopo a di ten lanti bi ta konda sëmbë ta sikifi sëmbë në buta a buku. Nöö sëmëni sëmbë nama ku ën tu, kumafa de bi nama ku di fosu sëmbë u taki dë. Ma söseei sëmbë kii ën tu, nöö hën dee bakama fëen paaja. Kaba u di oto di dë.

³⁸“Nöö hën mbei mi kë taki da unu taa wan musu du soni ku dee sëmbë aki e. Un disa de be de go. Biga ee libisëmbë soni nöö de ta du, nöö a o kaba a sösö. ³⁹Ma ee a Masa Gaangadu a kumutu, nöö wan o sa wini de. Te wan pisi un o ko si taa ku Gadu wë un ta du.” Sö Gamalijëi taki da dee kuutuma te a kaba.

Nöö di de jei fa a fan dë, hën de piki ku ën makandi. ⁴⁰Nöö hën de toona kai dee Tjabukama u Masa Jesosi ko. Hën de buta sëmbë fon de ku wipi te de kaba. Hën de toona

gandji da de möön taa de an musu ta kai Masa Jesosi në ta lei sëmbë soni fëen möön.

Nöö di de bai de te de kaba, hën de manda de go. ⁴¹Nöö hën dee Tjabukama kumutu a di kuutu seei ku wai, fu di Masa Gadu bi si taa de bumbuu tjika u de tja sen fu Masa Jesosi në hedi.

⁴²Nöö hën de nango hiniwan daka a di Wosu u Masa Gadu kumafa de bi guwenti kaa, ku sëmbë wosu tuu, ta konda di Bunu Buka da lanti taa Jesosi hën da di Paamusi Könu di Masa Gadu bi o manda ko.

Aki de tei sëmbë u heepi dee Tjabukama.

6 Nöö hën dee biibima u Masa Jesosi sai de e, nöö hiniwan daka de ta hia nango möönmöön. Di gaan së u de bi de Dju sëmbë, ma de de tu pei. Biga hafu u de ta fan Giiki tòngö, hafu u de ta fan wan oto tòngö de kai Alamaiki. Nöö de tuu bi abi pooti mujëë söndö manu a de dendu.

Hën de de te wan daka, hën de tu pei sëmbë de ko kisi toobi ku deseei. Dee Giiki tòngö wan ta guunjan dee otowan taa de an ta da dee pooti mujëë u de soni u njan tjika kumafa de ta da dee u deseei mujëë.

²Nöö hën de tuwalufu Tjabukama ko jei. Hën de kai dee biibima u Masa Jesosi tuu ko makandi u de fan. Nöö hën de ko.

Hën de taki da de taa: “Un haika e, dee sëmbë fuu aki. U dee Tjabukama aki, wa musu disa di buka u Masa Gadu u konda fuu go ta seeka njanjan soni e. ³Nöö u

kë fuun suku sëbën sëmbë a unu dendu, fu de heepi u ku di soni de. Dee lö sëmbë de, de musu abi në a hii sëmbë taa de abi bunu fusutan, nöö de musu de ku telu a di Akaa u Masa Gadu leiki. Dee lö pei sëmbë de fuun tei buta e. ⁴Nöö u seei sa de ku telu a di fuu wooko ta begi Masa Gadu ta konda di Buka u Masa Jesosi da sëmbë.”

⁵Nöö fa dee Tjabukama fan de, nöö dee oto biibima piki ku de. Nöö hën de go suku sëmbë. Nöö dee sëmbë de pii tei, wan u de de kai Sitefani. A de wan sëmbë ta abi taanga biibi a Masa Gaangadu, nöö a de ku telu a di Akaa leiki. Söseei de tei Filipi, ku Pokolu, ku Nikanou, ku Timon, ku Paamenasi, ku Nikolasi. Nöö Nikolasi bi de wan sëmbë u di köndë de kai Antiokia. An de Isaëli sëmbë, ma a ko ta biibi Masa Jesosi kuma de. ⁶Nöö sö de pii dee sëbën womi de tei, hën de tja de ko da dee Tjabukama. Hën dee Tjabukama buta maun a de liba hën de begi Masa Gadu da de te de kaba, buta de a di wooko.

⁷Nöö di juu de, di wöutu u Gadu ta paaja seei möönmöön. Dee biibima a Jelusalen ta ko möön hia seei, nöö wanlö hia begima piki di Buka tu ko de a de dendu.

Aki de mindi soni da Sitefani.

⁸Nöö di sëmbë de kai Sitefani de, a bi de wan sëmbë Masa Gadu de ku en a wan apaiti fasi. Biga a ta dëen kaakiti seei, a ta du gaangaan soni, foombofoombo wan, sëmbë ta si.

⁹Ma nöö te wan pisi, hën wanlö sëmbë hopo ta fia ku en. Dee lö

sëmbë dë, de dë u wan Dju keiki de kai “Fiima.” Isaëli sëmbë de dë, ma fu wanlô oto kôndë de kai Sileni ku Alekesania, nôö de bi kumutu a de kôndë ko fika a Jelusalen dë. Nôö hën de ku wanlô oto Dju sëmbë u Silisia ku Asia tuwë gogo a wan së ta fia ku Sitefani. ¹⁰Ma di Akaa u Masa Gadu da Sitefani kôni tefa dee sëmbë an sa wini ën a di fia.

¹¹Nôö hën dee sëmbë kumutu dë, hën de go suku sëmbë saapi u de ko mindi soni da Sitefani taa a bi kosi Mosesi, di gaan sëmbë u de, ku Masa Gadu tuu. De seei jesi jei ën. Sö de taki.

¹²Nôö hën de paaja di taki dë go a hii lanti te dou ku dee Gaan Womi ku dee Sabima u Wëti. Nôö di dee sëmbë jei sö, nôö hën hati u de boonu te na soni. Hën de kule go kisi Sitefani hai tja go a gaan kuutu.

¹³Nôö hën de tja sëmbë ko fu de musu mindi soni dëen möön. Hën de ko taki taa: “Di sëmbë i si aki, a ta kosi di Gaan Keikiwosu u Masa Gadu kodo, tee dou ku dee wëti u Gadu tuu. An ta disa möönsö.

¹⁴Biga a taa di womi de kai Jesosi u Nazalëti o ko booko di Keikiwosu fuu, nôö a o puu dee wëti fuu dee Gadu da Mosesi fuu musu libi ku de. Sö u seepi jei ën ku u seei jesi di a taki sö.” Sö dee mindisonima taki a di kuutu.

¹⁵Hën hii dee kuutama bia luku Sitefani diin. Hën de si taa fesi fëen djei wan basia u Masa Gadu Kôndë. Sö a limbo tjika.]

Aki Sitefani ta fan ku dee sëmbë.

7 Hën di Kaba Hei Begima hakisi Sitefani taa: “Womi, fa

dee sëmbë ta taki aki, nôö sö i bi taki tuu nôö?”

²Hën Sitefani piki ën taa: “Dee sëmbë u mi aki, un piimisi fuunu e. Mi kë toona mëni unu a wanlô soni bi pasa ku dee gaan sëmbë fuu a fesiten.

“Masa Gadu, di Gadu fuu di hei tee libisëmbë wojo an sa kai ku ën, hënseei bi ko a di gaan sëmbë fuu de kai Abahamu, ka a bi ta dë a Mesopotamia kôndë. Di juu dë, Abahamu an bi foloisi go a Halan eti. ³Nôö di Masa Gadu ko nëen, hën a taki dëen taa: ‘Womi, foloisi kumutu disa di kôndë fii ku dee sëmbë fii aki, nôö i go a wan oto kôndë ka mi o lei i fii go.’

⁴“Nôö hën Abahamu kumutu a Kalidea naandë go a di kôndë de kai Halan. Hën a ko sai dë teefa hën tata dëdë, a bei. Hën Masa Gadu puu ën dë manda go a di kôndë ka i si u ta libi aki. Ma nôö a di ten dë de bi ta kai di kôndë Kaana.]

⁵“Ma nôö fa Masa Gadu tja Abahamu ko a Kaana aki seei, ma an dëen di kôndë fëen seei eti bifö a dëdë. Na wan kodo pisi fëen a dëen. Ma a bi paamusi ën taa a o dëen di kôndë nôömö, nôö a o kôndë fëen ku dee bakamii fëen dee a o pai. Wë nôö di juu di Masa Gadu paamusi Abahamu di soni dë, Abahamu an bi pai na wan kodo mii eti.

⁶“A di fasi aki wë Gadu fan ku ën e. A kai ën taa: ‘Mati.’ A piki. A taa: ‘Dee bakamii fii o go ta dë a wan oto kôndë kuma wakama e. Nôö dee sëmbë u di kôndë dë o buta de a sitaafu seei. De o ta du hogihogi

ku de tee dou fō höndö jaa. ⁷Ma bakaten mi o sitaafu dee sēmbē ta du hogihogi ku de awaa, nöö dee bakamii fii o kumutu a di köndē ka de bi ta sitaafu de. Nöö de o toona ko a di sē aki baka, fu de sa toona begi mi a di kamian aki möön.’ Sö Gadu bi fan ku Abahamu.

⁸“Nöö baka di a fan ku en sō, hēn a dēen wan wēti taa a musu koti wan maaka nēen sinkii faa dē taa hēn ku hēn a’ buka. Nöö di maaka fika fu hiniwan womi mii di de o pai, de musu koti en nēen sinkii. Hēn mbei di a pai Isaki, baka aiti daka hēn a koti di maaka nēen sinkii. Tefa bakaten, hēn Isaki toona pai Jakopu hēn a koti en. Hēn teefa Jakopu ko pai dee tuwalufu gaan sēmbē fuu, sō seei a toona koti de tu, fu di maaka musu fika nango nöömö a u Isaēli sēmbē sinkii.”

⁹Hēn Sitefani toona taki möön, a taa: “Wē kumafa i sabi kaa, dee gaan sēmbē fuu bi ta haun ku di otowan u de de kai Josēfu, hēn de sei en da wanlö sēmbē. Hēn dee sēmbē dee bai en dē tjēen go a Egepiti köndē go buta a sitaafu. Tökuseei Masa Gadu bi dē ku en e. ¹⁰A puu en a hii dee fuka fēen tuu.

“Hēn de dē te dou wan ten, hēn di gaan könu fu Egepiti köndē de kai Falao manda kai Josēfu. Nöö di Josēfu go a di könu, nöö Masa Gadu bi dē ku en eti ta dēen bumbuu fusutan ku köni seei. Nöö hēn di könu si taa a dē bumbuu sēmbē, nöö hēn a tei en buta ko takima fēen könuwosu te dou ku hii Egepiti köndē tuu.

¹¹“Nöö hēn de dē tee wan gaan hangi ko. Hii dee sēmbē a Egepiti

köndē ku dee dē a Kaana tuu ta tja fuka ta dēdē ku di hangi. Dee gaan sēmbē fuu seei an sa feni soni u njan. ¹²Nöö hēn Josēfu tata Jakopu, hēn a sai dē te nöö hēn a jei taa wē di köndē de kai Egepiti hēn abi soni u njan. Nöö hēn a manda dee gaan sēmbē fuu, dee womi mii fēen, hēn de go bai soni u njan. Nöö hēn bi da di fosu pasi di Jakopu manda de go a Egepiti köndē.

¹³“Nöö di de go di u tu pasi, hēn Josēfu kai de ko nēen, hēn a piki de awaa taa: ‘Hēn di baaa fuunu disi e. Mi wē disi, Josēfu.’ Nöö di juu dē ufö Könu Falao ko sabi fa u Josēfu taa dee famii fēen dee di dē.

¹⁴“Baka u di dē, hēn Josēfu manda kai hēn tata Jakopu taa hii di wosu dendu fēen ku en seei tu musu ko a Egepiti köndē, nöö a o sölugu de. Nöö di juu dē, de bi dē sēbēnteni-ku-feifi sēmbē.

¹⁵“Nöö hēn di Jakopu kisi di buka, nöö hēn de tei pasi go te a Egepiti köndē. Hēn de sai dē tee nöö hēn Jakopu ku hii dee mii fēen tuu ko dēdē. ¹⁶Nöö fa de bi ta dēdē dē, nöö dee mii u de ta tei de ta tja ko a di sē aki a di köndē de kai Sikēm go bei. Di geebi Abahamu bi bai a dee bakamii u Hamolu, nēen de ta tja de go bei.

¹⁷“Nöö da sō dee bakamii fu Jakopu fika dē a Egepiti köndē. De ta pai tee de ko gaan hia sēmbē. Nöö di ten dē, di juu ta zuntu fu Masa Gadu da de di köndē Kaana kumafa a bi paamusi Abahamu.

¹⁸“Nöö di juu dē, hēn wan oto könu ko dē ta tii Egepiti köndē. Nöö di könu dē aan bisi ku Josēfu biga an bi sabi en. ¹⁹Nöö hēn a ganjan

dee gaan sëmbë fuu ta du hogihogi ku de teee. A taa de musu tja dee njunjun pai miii u de go buta a döö be de dedë kaba a sösö.

²⁰“Nöö a di ten dë, de pai Mosesi. A bi dë wan apaiti mii, biga Gadu seei si taa a hanse. Nöö hën de ta kiijën tjubitjubi a wosu te a ’ dii liba. Nöö di de si taa de an sa tjubi ën möön hën de tjëen go buta a wan kamian ka sëmbë sa si ën tei kiija. ²¹Nöö hën di mujëe mii u Könu Falao ko si ën, hën a tei ën tja go kiija kuma hënseei mii. ²²Dee Egepiti sëmbë ta lei ën hii dee köni dee de abi, ku hii dee sabi dee de abi tuu de lei ën. A ko dë wan hebi sëmbë u di köndë seei. Biga a sa’ u fan, nöö a sa’ u du soni tu.

²³“Nöö hën Mosesi sai dë te a abi föteni jaa, nöö hën a taa a o go luku dee sëmbë fëen, dee Isaëli sëmbë, dee ta libi a wan së u di köndë.

²⁴Nöö di a go dou, hën a si wan u dee Egepiti sëmbë ta du hogihogi ku wan u dee Isaëli sëmbë fëen. Hën a naki di Egepiti sëmbë kii pii, fu di a bi du hogihogi ku di fëen sëmbë.

²⁵Fa a du dë, a bi ninga taa dee Isaëli sëmbë fëen o sabi taa Masa Gadu hën ta wooko nëen liba faa puu de a di sitaafu de sai dë. Ma de an si ën sö.

²⁶“Di dobooko möön, hën a toona go si tu u dee Isaëli sëmbë ta feti ku deseei. Hën a paati de puu. A taa: ‘Womi, faandi mbei un ta libi sö? Biga un dë baaa ku baaa. Faandi mbei un ta du sö ku unu seei u du?’

²⁷“Hën di sëmbë di abi adjabëe tuusi Mosesi puu dë. A taa: ‘Ambë buta i fii musu dë hedima ta kuutu a u liba? ²⁸Kii i kë kii mi kumafa i bi kii di Egepiti sëmbë jeside nö?’

²⁹“Nöö di Mosesi jei sö, hën a panta. A si taa di soni di a bi du, a ko a döö. Nöö hën a kule kumutu dë fusi go tee a wan oto köndë de ta kai Midian. Hën a go sai dë te a tei mujëe pai mii. A pai tu womi mii.

³⁰“Nöö hën a dë a Midian föteni jaa longi. Te wan daka hën a go a di sabana dendu, zuntu ku wan gaan hei kuun de kai Sinai. Nöö hën a bia luku, hën a si wan faja ta kisi a wan uwii nöömö, an ta tapa möönsö. Wan Sëmbë u Masa Gadu Köndë wë ko a Mosesi a di faja dë e. ³¹Nöö di Mosesi si di faja ta kisi nöömö, nöö a bigi dëen. Hën a waka go zuntu ku di uwii go luku ën bunu ee andi.

“Nöö di a go dou, hën a jei Masa Gadu töngö fan ku ën a di faja dendu taa: ³²‘Womi, mi wë disi e. Di Gadu di dee gaan sëmbë fii ta begi, de Abahamu, Isaki, Jakopu, hën wë disi e.’ Nöö di Mosesi jei di töngö sö kaa, nöö hën a panta te a ta tëemë tjatjatjatja, aan hati u toona luku di faja möön.

³³“Hën Masa Gadu toona taki dëen taa: ‘Puu di susu fii a i futu. Biga ka i taanpu dë, nöö a dë wan apaiti kamian u mi, nöö i musu a’ lesipeki dëen.’

³⁴“Hën a taki möön taa: ‘Haika e. Mi si fa de ta sitaafu dee sëmbë u mi a Egepiti köndë ala. Mi ta jei djëmë u de, nöö hën mi ko awaa u ko puu de. Nöö hën mi ko kai i taa i musu toona go a Egepiti köndë.’ ”

³⁵Nöö Sitefani ta fan nango eti. Hën a taa: “Wë di Mosesi dë, hën da di sëmbë di dee Isaëli sëmbë an bi kë. De bi dëen gaan buka taa ee ambë mandëen faa ko takima ta

kuutu a de liba. Ma nöö awaa Masa Gadu seei toona mandëen da de baka faa musu ko dë takima u de, faa puu de a di fuka di de sai dë. Di Sëmbë di dë a di faja dendu ta fan ku ën, hën wë mandëen sô.

³⁶“Nöö hën Mosesi hopo hën a go a Egepiti Köndë. Hën a go du pepei foombo soni ala, te a puu dee sëmbë fëen a di köndë tja de go pasa di ze de kai Bë Ze, tja go buta a di sabana dendu ala. Hën de go sai a di sabana te dou föteni jaa. Nöö hii di ten dë, Masa Gadu dë ku Mosesi ta du sômëni gaan foondo soni nëen liba.

³⁷“Wë nöö di Mosesi u ta taki aki, nëen liba wë Gadu wooko sô e, nöö hënseei wë bi fan ku dee gaan sëmbë fuu taa: ‘A bakaten Masa Gadu o manda wan Tjabukama da unu, kumafa a manda mi da unu aki. A o dë wan Isaëli sëmbë leti kuma unu seei.’

³⁸“Wë nöö sô Gadu bi abi futoou a Mosesi liba tjika e. Hën mbei a dëen di taki faa musu tii dee gaan sëmbë fuu a di sabana sô. Hën seei bi dë di sëmbë di Masa Gadu bi fan ku ën a di sabana, di a bi dë a Sinai dë, nöö hën a kisi fan a Gadu faa musu toona da u ën. Nöö ee u tei dee soni a fan dë, nöö woo feni libi a de e.

³⁹“Ma nöö hii fu dati, dee gaan sëmbë fuu an bi kë piki Mosesi buka möönsö. De an bi kë di fan fëen. De kë toona go u de a Egepiti köndë baka. ⁴⁰Hën de ko taki dëen baaa Alon taa: ‘Womi, u kë begi i fii musu mbei wanlô gadu da u. Nöö dee lö gadu dë, de woo ta begi fu te u nango a kamian de musu tja u.

Biga wa saandi pasa ku di womi de kai Mosesi dë, di bi tja u kumutu a Egepiti köndë ko aki.’

⁴¹“Nöö hën de mbei wan pingigadu kuma wan kau mii sô te de kaba. Hën de hoi wan gaan piizii da di soni deseei mbei ku deseei maun dë, ta tuwë soni dëen. ⁴²Nöö hën Masa Gadu disa de be de libi kumafa de kë. Hën de ko ta begi di sonu, di libawojo, dee teeja, dee soni dë tuu de ko ta begi.

“Fa de du ën tjika dë, hën mbei Masa Gadu bi fan a dee fesiten tjabukama liba, a taa:

Dee sëmbë u Isaëli, un haika mi e.

Fa un bi ta kii dee mbeti fuunu ta begi a di sabana te dou föteni jaa dë,

mi un bi ta kii de da nö?

⁴³Nönö, na mi un bi ta kii de da e. Biga di wosu u di gadu de kai Mölökö,

hën un bi ta tja ta lontu ku unu. Nöö di teeja u di gadu de kai

Lomfa,

hën u bi ta hei.

De wë da dee soni un bi ta begi e.

Nöö hën mbei mi o disa unu, be de tja unu go buta a sitaafu a di köndë de kai Babilon.

Sô Masa Gadu taki a dee tjabukama fëen.

⁴⁴“Wë fa dee gaan sëmbë fuu bi sai dë, nöö de bi dë ku di Wosu u Masa Gadu di de bi ta tja a di sabana. Te de ta si di Wosu nöö de ta sabi taa Gadu dë ku de. Di wosu dë, de mbei ën leti kumafa Masa Gadu bi lei Mosesi taa a sô wan fasi de musu mbei ën.

⁴⁵“Hèn de dë te bakaten nöö hèn Josua ko a Mosesi kamian ta tii dee Isaëli sëmbë. Hèn tja de go feti ku dee köndëköndë. Nöö fa de ta feti dë, nöö de ta tja di Wosu ta lontu ku de. Nöö hèn de ta feti tefa Gadu puu dee peipei sëmbë bi dë a di köndë da de, fu de sa go libi a di köndë u de. Hèn di Wosu fika ku de dë tefa de ko pai Könu Dafiti. ⁴⁶Nöö hèn Könu Dafiti libi a wan fasi tee Masa Gadu seei tei ën fu wan bumbuu sëmbë.

“Nöö hèn de dë te wan pisi, hèn Könu Dafiti taki da Masa Gadu taa a kë mbei wan wosu dëen. Fa a bi dë di Gadu u Jakopu ta tja dee Isaëli sëmbë fëen te kisi di ten fëen Könu Dafiti seei dë, nöö a kë mbei wan wosu dëen faa ta libi. ⁴⁷Ma fa Könu Dafiti taki dë seei, ma nëen seei mbei di wosu e. Di mii fëen de kai Salumon, hèn mbei di wosu.

^{48,49}“Ma nöö hii fa u ta taki aki, dee sëmbë, ma Masa Gadu hei poi fu libi a wan wosu di libisëmbë mbei e. Wan fesiten tjabukama bi taki ën kaa. A taa:

Masa Gadu taki e, taa:

‘A gaangadu a liba aki di könubangi u mi dë di mi ta sindo.

Nöö goonliba da mi piki bangi di mi ta buta futu te mi sindo.

Nöö un wosu seei i sa mbei da mi fu mi feni kamian u mi böö sinkii?

⁵⁰Biga mi mbei hii dee soni tuu kaa.’

Sö di tjabukama bi sikifi u Masa Gadu.”

⁵¹Nöö hèn Sitefani fan taanga ku dee sëmbë awaa, a taa: “Dee sëmbë

aki, unfa un mbei? Misikuma jesi fuunu taanga kuma sitonu. Hati fuunu dë leti kuma dee sëmbë dë a goonliba aki dee an sabi soni u Masa Gadu. Biga te di Akaa u Gadu kë lei unu soni, nöö wan ta kë piki möönsö, leti kumafa i si dee gaan sëmbë fuunu an bi ta kë piki ën. Sö nöö un dë eti.

⁵²“Dee gaan sëmbë fuunu bi ta sitaafu hii dee fesiten tjabukama u Masa Gadu tuu. Na wan u de fika. Hii dee sëmbë Gadu bi manda da de tuu de kii, te dou ku dee sëmbë dee bi ta konda taa sö wan Futuboi fëen o ko. Nöö di Futuboi fëen dë, Masa Gadu an feni föutu nëen wan daka. Nöö tefa di juu dou hèn a mandëen ko tuu. Nöö di a ko, hèn un könku ën kii. ⁵³Un dee Isaëli sëmbë aki, unu wë Masa Gadu bi manda dee basia fëen köndë da fu de tja dee wëti fëen ko da unu, ma wan ta hoi dee wëti möönsö. Biga un kii sö wan bumbuu sëmbë.”

Aki de naki Sitefani kii.

⁵⁴Nöö di a taki sö, nöö hati u dee sëmbë boonu te de an sa tjëen möön.

⁵⁵Ma nöö di juu dë, hèn di Akaa u Gadu ko taanga a Sitefani liba. Hèn a hopo wojo luku liba. Hèn a si di waiti u Masa Gadu kuma sonuwojo. Hèn a si Masa Jesosi dë a di letimaun së u Masa Gadu taanputaanpu.

⁵⁶Hèn di a si sö, nöö hèn a bai taa: “Wë un luku, mi si Masa Gadu Köndë jabijabi ala, nöö mi si di Sëmbë di ko Libisëmbë Mii leti a Masa Gadu letimaun së taanputaanpu.”

⁵⁷Nöö di de jei sö kaa, hën de tei de maun hën de tapa de jesi fu de an musu jei andi a ta taki. Hën de tuu bai kai wan gaan olo. Nöö hën de kule ku baai go a Sitefani, ⁵⁸nöö hën de kisi ën panjan. Hën de hai ën gulululu tja go tuwë a wan së u di köndë. Hën de kisi sitonu mii ta naki ën u de kii ën.

Nöö fa de go a di du dë, hën de puu koosu a sinkii disa da wan kijoo de kai Saulosu faa hoi da de.

⁵⁹Nöö hën de ta naki Sitefani te wan pisi, hën a bai taa: “Masa Jesosi, gaantangi, tei di akaa u mi hoi e.”

⁶⁰Nöö hën a kai ku kini a goon begi taa: “Masa, fa dee sëmbë ta du ku mi aki, nöö na hoi de a bëë e.” Hën di a fan sö te a kaba, hën a dëdë. Böö fëen koti.

8 Nöö Saulosu sai leti dë ta luku fa de ta kii Sitefani, nöö a bunu dëen. A kai ku ën seei.

Aki de sitaafu dee biibima te de paaja go a oto köndë.

Di daka dë seei, hën dee sëmbë u di köndë ko ta buta ku dee biibima u Masa Jesosi a Jelusalen dë te a bigi, tee de kule paaja go a kamiankamian. So u de go a dee oto köndë u Judea, so u de go a Samalia. Dee Gaan Tjabukama u Masa Jesosi nöö fika a Jelusalen dë.

²Nöö wanlö sëmbë sai dë dee lobi Masa Gadu, nöö hën de go tei di dëdë sinkii u Sitefani. Hën de këë dëen te a bigi, biga a hati de. Hën de tjëen go bei.

³Ma Saulosu kë kaba dee biibima u Masa Jesosi seei gbelin puu dë. Hën a nango ta denda a dee

wosuwosu u de ta pii de ta tja go söötö a dunguwosu, womi ku mujëë tuu.

Aki Filipi go a Samalia Köndë.

⁴Nöö fa dee biibima ta kumutu a Jelusalen ta kule ta paaja dë, nöö de ta tja di buka u Masa Jesosi ta paaja tu a dee köndëköndë nöömö be sëmbë jei.

⁵Di juu dë, hën Filipi di bi dë wan u dee sëbën womi de bi pii tei dë, hën a go a Samalia Köndë. Hën a ta konda di buka da sëmbë taa Masa Jesosi hën da di Keesitu, di Heepima di Gadu bi paamusi taa a o manda da libisëmbë. ⁶Nöö fa a ta fan ku dee sëmbë dë, nöö de tuu ta haikëen, biga a ta du gaan foombofoombo soni. ⁷Dee gadu dee ta dë a sëmbë liba ta bai ta kai olo ta kumutu, nöö a ta kula sëmëni lan sëmbë ko bunu tu. ⁸Nöö dee soni Filipi ta du dë tuu ta mbei de ta wai a di köndë te na soni.

Aki ta taki u wan tofuma de kai Simon.

⁹Nöö wan sëmbë bi dë a di köndë dë de kai Simon. A bi sai dë longi kaa ta du wanlö tofu soni fëen a di köndë tee a ta foondo hii dee Samalia sëmbë tuu. Nöö a ta njan buka ta mbei ën seei bigima. ¹⁰Nöö fa a ta du dë, nöö hii dee sëmbë u di köndë, sösö sinkii sëmbë ku nëbai sëmbë tuu, tei ën u soni. De ta tei ën fu wan gadu seei taa: “Di sëmbë aki hën de kai Taanga Gadu, Poosian Gadu.” ¹¹Wë biga a ta foombo de nöömö ku dee tofutofu soni fëen.

¹²Nöö hën Filipi ko a di köndë ko ta konda di Bunu Buka ta taki

taa Gadu tja wan Njunjun Tii ko da de. A ta konda taa Masa Gadu manda Jesosi Keesitu da libisëmbë faa heepi de. Nöo hën de ta piki di buka seei nango ta dopu, womi ku mujëë tuu. ¹³Nöo Simon di tofuma seei piki di buka tu, hën a go dopu te a kaba. Nöo hën a fika ta waka ku Filipi hii ka a nango. Hii dee foombofoombo soni Filipi ta du tuu a ta si, nöo de bigi dëen.

¹⁴Nöo hën wë dee Gaan Tjabukama u Masa Jesosi dë a Jelusalen ala ko jei taa sö dee sëmbë u Samalia Köndë ko ta piki di buka u Masa Gadu. Nöo hën de manda Petuisi ku Johanisi go haika. ¹⁵Nöo di de go dou, hën de begi Masa Gadu faa musu manda di Akaa fëen da dee njunjun biibima dë. ¹⁶Biga fa de biibi Masa Jesosi naandë, nöo de dopu a di në u Masa Jesosi ma di Akaa an ko a de eti. ¹⁷Nöo hën Petuisi ku Johanisi buta maun a de, hën di Akaa u Masa Gadu ko a de awaa.

¹⁸Nöo fa u du dë, Simon sai leti dë ta luku. A si taa te dee Tjabukama buta maun a sëmbë, nöo di Akaa ta ko a de. Hën a go tei möni tja ko faa paka Petuisi ku Johanisi.

¹⁹A taa: “Dee sëmbë aki, mi begi unu fuun da mi di poosian di un abi dë, fu te mi buta maun a sëmbë di Akaa sa ko a de tu.”

Hën Petuisi gandji dëen te na soni. A taa: ²⁰“Waka pasa kumutu aki ku di möni fii dë! I ku di möni fii tuu musu kaba a sösö, i takuhatima ju! I ninga taa möni i sa tei paka Gadu faa da i wan soni fëen di a ta da ku ën bunuhati ö? ²¹Ja o feni

ën möönsö, biga di hati fii di i abi an bunu da Masa Gadu. ²²I musu disa di hogilibi fii, nöo i begi ën fu an hoi di pakisei fii dë a bëë möön. ²³Biga misikuma di hati fii dë fuufuu pöö ku haun. Di hogilibi fii kaba i a sösö.”

²⁴Fa a fan dë, hën Simon panta. Hën a begi de taa: “Dee sëmbë, gaantangi mi begi unu, un begi Masa Gadu da mi o, be dee soni un taki dë an musu pasa ku mi.”

²⁵Nöo hën Petuisi ku Johanisi fika a Samalia dë wan pisiten eti ta konda di Buka u Masa Jesosi ku dee soni de sabi fëen da sëmbë. Nöo hën de toona go a Jelusalen. Nöo di de nango, de ta latja dee peipei köndë u Samalia ta konda di Bunu Buka u Masa Gaangadu nango tefa de go dou a Jelusalen baka.

Aki Filipi ku wan Etiopia sëmbë miti.

²⁶Nöo hën Filipi sai dë te wan pisi, nöo hën wan basia u Masa Gadu Köndë ko nëen ko taki dëen taa: “Womi, hopo seeka. Gadu manda i fii go a di së u libasë, a di sabana pasi di kumutu a Jelusalen go a Gaza.”

²⁷Nöo di Filipi jei sö, hën a hopo seeka wante hën a go. Nöo fa a nango dë, hën a go si wan sëmbë u di köndë u Afikan de kai Etiopia ta pasa dë. Di sëmbë dë, a dë wan hei sëmbë nëen köndë ta seeka hii di möni u di mujëë könu u de de kai Kandas. Nöo di womi dë bi go a Jelusalen go begi Masa Gadu te a kaba, ²⁸nöo awaa a ta toona nango nëen köndë. A dë nëen wagi sindosindo ta lesi wan buku nango. Nöo di buku di a ta lesi dë, nöo

a dë wan pisi u Gadu Buku di di fesiten tjabukama u Gadu de kai Jesaaja bi sikifi.

²⁹Nöö hën Filipi go si ën dë, hën di Akaa u Gadu taki dëen taa: “Womi, go waka a di wagi bandja e.”

³⁰Nöö hën Filipi kule go a di wagi bandja. Hën a jei di sëmbë ta lesi di soni di di tjabukama bi sikifi.

Hën a hakisi ën taa: “Mati o, dee soni i ta lesi dë, i ta fusutan de nö?”

³¹Hën a taa: “Wë nönö mati, unfa mi sa du fusutan de? Biga ma a’ sëmbë u puu de da mi.” Hën a taa: “Ja sa ko sindo ku mi a di wagi dendu aki nö?” Nöö hën Filipi subi go sindo.

³²Nöö hën di womi ta lesi nango, nöö di pisi u Gadu Buku a ta lesi dë, a dë wan soni kuma nöngö sö taa:

Di sëmbë dë,

a dë kuma wan sikafu de ta tja go kii.

A dë pii seei kuma wan sikafu mii

de ta limba puuma fëen puu nëen sinkii.

An ta bai möönsö.

³³Fa de ta sösö ën ta mbei ën fa dë,

nöö de an ta da pasi u na wan sëmbë heepi ën möönsö.

Ambë sa taki soni u dee bakamii fëen?

Biga de kii ën puu a goonliba aki.

Sö wan soni di womi ta lesi.

³⁴Nöö di a lesi te a kaba, hën a hakisi Filipi taa: “Wë mati, ambë de ta taki a di pampia aki? Di sëmbë di bi mbei di pampia, naa oto sëmbë?”

³⁵Nöö di a hakisi ën sö kaa, nöö hën Filipi tei di Buku hën a seti

ku di pisi di womi bi lesi dë, hën a konda di Bunu Buka u Masa Jesosi dëen. A taa: “Di sëmbë de ta taki a di pampia aki, hën da Masa Jesosi e.” Hën a puu ën dëen te a kaba.

³⁶Nöö hën de nango te wan pisi, de ko dou a wan wata. Hën di sëmbë taki da Filipi taa: “Mati, wë wata dë aki. Na u mi dopu wante nö?”

[³⁷Hën Filipi piki ën taa: “Ee i ta biibi di buka u Masa Jesosi ku wan hati, nöö i sa dopu.”

Hën a piki taa: “Aai, mi ta biibi taa Jesosi Keesitu hën da di Womi Mii u Masa Gadu.”]

³⁸Hën a manda di sëmbë ta tja di hasi taa be a tapa di wagi. Nöö hën de kumutu. Nöö hën ku Filipi, hën de go a di wata hën Filipi dopu ën te a kaba.

³⁹Nöö di de kumutu a di wata, hën wante di Akaa u Masa Gadu tei Filipi tja go, di Etiopia sëmbë an si ën möön. Ma aan toobi, a go fëen nëen köndë ku wai.

⁴⁰Nöö di Filipi kisi ën seei baka, hën a si taa a dë a wan köndë de kai Azotusi. Nöö hën a ta lontu a dee peipei köndë nango ta konda di Bunu Buka u Masa Jesosi tefa a go dou a di köndë de kai Sesalia.

Aki ta lei fa Saulosu bia hën libi.

Tjab. 22:6-16; 26:12-18

9 Di juu dë, di sëmbë de kai Saulosu bi ta dë ku di libi fëen ta toobi dee biibima u Masa Jesosi nöömö. A ta waka ta konda taa a o du ku de te kaba fëen seei a o kii de tuu nöömö puu a goonliba. Nöö hën a go a di Kaba Hei Begima u Isaëli, ²hën a go hakisi ën pampia

faa sa ta tja go a dee Dju keikiwosu u di köndë de kai Damasikusi. Nöo di pampia o dëen pasi faa sa kisi dee biibima u Masa Jesosi tja go a Jelusalen go söötö, womi ku mujëe tuu. Sö wan pampia a hakisi di Gaan Begima. Nöo hën a dëen di pampia, nöo hën a go.

³Hën a nango tefa a go zuntu ku Damasikusi. Nöo tefa a kë mëni hën wan faja kumutu a liba ala valau tuwë limbo lontu ën ko kai. ⁴Hën a pasa kai a goon.

Hën a jei wan töngö kai ën tu pasi taa: “Saulosu! Womi Saulosu!”

Hën a piki.

Hën a taa: “Andi mbei i ta sitaafu mi sö u du?”

⁵Hën a hakisi taa: “Ee Masa o, ambë ta fan ku mi di fan aki?”

Hën a piki ën taa: “Mi, Jesosi wë, di Sëmbë di i si i ta sitaafu sö, mi ta fan ku i aki e. ⁶Nöo hopo go a di köndë a i fesi ala, nöo te i go, nöo de o konda da i andi ku andi fii musu du.”

⁷Di juu dë, dee sëmbë ku Saulosu bi nango dë nöo de dë pii. De an saandi ta pasa. Biga de ta jei wan töngö ma de an ta si sëmbë.

⁸Nöo hën Saulosu hopo, hën a jabi wojo te a wei, an sa si soni möön. Wojo fëen dungu pii. Hën de panjëen a maun tja go dou a Damasikusi. ⁹Hën a go sai dë. A abi dii daka an sa si soni, an ta njan, an ta bebe wata. A de fëen nöo.

**Aki Gadu manda Ananiasi
faa go a Saulosu.**

¹⁰Nöo di ten dë, wan womi bi dë a Damasikusi de kai Ananiasi. A dë wan biibima u Masa Jesosi. Nöo

hën a dë nëen wosu, te wan pisi hën a sunjan wan sunjan, ma ku wojo limbo. Masa Jesosi ko fan ku ën. A kai ën taa: “Ananiasi!”

A piki.

¹¹A taa: “Womi, hopo seeka, nöo i go a di sitaati de kai Toloo Sitaati. Nöo i go a di wosu u di sëmbë de kai Judasi, ¹²go hakisi fa u di sëmbë de kai Saulosu u di köndë de kai Taasusi. A sai leti a di wosu dë ta begi Masa Gadu. Nöo a sunjan wan sunjan ku wojo limbo taa a si wan womi de kai Ananiasi ko nëen ko nama maun nëen mindihedi, hën di wojo fëen toona ko bunu kumafa a bi dë. Sö a bi si a di wojo limbo sunjan fëen kaa.”

¹³Hën Ananiasi piki ën taa: “Wë Masa, mi jei. Ma nöo mi jei hia soni fu di sëmbë dë di a ta du. Sëmbë konda da mi taa a ta du hogihogi tumisi ku dee sëmbë fii dee ta dë a Jelusalen. ¹⁴Nöo fa a ko a Damasikusi aki, nöo a ko faa ko du ku u tu. Biga mi jei taa dee Gaan Begima seei dëen di taki faa ko aki ko kisi u dee sëmbë dee ta kai i në tja go söötö a dunguwosu.”

¹⁵Hën Masa Jesosi piki ën taa: “Antoobi, go nëen nöo. Biga mi tei ën kaa faa dë wan wookoma u mi. A o tja di buka u mi go konda da dee Isaëli sëmbë ku dee sëmbë na u Isaëli tuu, te dou ku dee könu u de seei. ¹⁶Nöo fa mi o mandëen go a de dë, nöo miseei o taki dëen a fesi fa de o sitaafu ën tjika fu di a ta konda soni u mi hedi.”

¹⁷Nöo hën di Ananiasi jei sö kaa, nöo hën a hopo, hën a go a di wosu. Hën a denda go nama maun a Saulosu hedi.

Hèn a kai en taa: “Mati Saulosu, mi baaa.”

A piki.

A taa: “Womi, Masa Jesosi seepi, di Sëmbë di bi ko a i a pasi ala di i bi ta ko aki, hèn wë manda mi ko a i aki fu di wojo fii sa ko bunu baka. A manda mi tu, be di Akaa u Masa Gadu ko a i liba.”

¹⁸Hèn di a fan sò te a kaba, nöö hèn wante wan soni kumutu a Saulosu wojo kuma fisi kakisa sò. Hèn wojo fëen ko limbo gbegede, hèn a hopo go dopu wante. ¹⁹Hèn a go njan te a kaba, hèn sinkii fëen ko taanga baka.

Aki Saulosu dë a Damasikusi.

Nöö fa Saulosu ko ta biibi Masa Jesosi dë, hèn a fika a Damasikusi sömëni daka ku dee biibima u Masa Jesosi ala. ²⁰Nöö wantewante dë, hèn a bia ta fan a dee keikiwosu u dee Isaëli sëmbë u di köndë, ta konda taa Jesosi da di Womi Mii u Masa Gaangadu tuu.

²¹Nöö fa a ta fan dë, nöö a foondo hii mundu. De taa: “Maingë, wa ta fusutan di libi u di sëmbë aki. Nëen da di sëmbë di bi dë a Jelusalen ta sitaafu dee biibima u Masa Jesosi ta kii nö? Nöö fa a ko aki, na ku pampia a ko faa kisi de tei tja go da dee Gaan Begima u de sitaafu de nö? Soni fëen ta toobi u.”

²²Ma nöö di fan u Saulosu an saka möönsö. A fika ta fan ku dee Dju sëmbë u Damasikusi nöömö, ta buta ku de u de piki taa Jesosi hèn da di Keesitu di Masa Gadu bi paamusi taa a o manda ko. Nöö di fan fëen ta a’ kaakiti möönmöön,

biga a ta wini dee sëmbë nöömö dee ta fia ku en dë.

²³Nöö hèn de dë te bakaten, dee Dju sëmbë an ko a’ peesa ku en möön. Hèn de ko kuutu fa fu de sa du de feni en kii. ²⁴Nöö hèn de ko dë a dee nëngë döö u di köndë ta watji ndeti ku didia fu te a o ko pasa dë, nöö de feni en kii.

Te wan pisi, hèn Saulosu ko jei taa sò de ta watji en. ²⁵Hèn a dë te wan ndeti. Hèn dee sëmbë dee nama ku en, hèn de tei en tja go a di sitonu peni di de tapa di köndë, ka wan baaku bi dë. Hèn de butëen a wan manda sakëen go a goon.

Aki Saulosu dë a Jelusalen.

²⁶Hèn Saulosu fusi kule kumutu dë, hèn a toona go a Jelusalen. Nöö di a go dou, hèn a kë go nama ku dee oto biibima u Masa Jesosi, ma de fëëë en poi. Hii fa a ta taki da de nöömö taa hënseei da wan bakama u Masa Jesosi kuma de, ma de an kë piki. De ninga taa a ta ganjan de faa du hogihogi ku de möön.

²⁷Nöö hèn di sëmbë de kai Banabasi heepi en. Biga a tjëen go da dee Gaan Tjabukama taki da de taa: “Un piki di sëmbë aki e, dee sëmbë. Biga a bi si Masa Jesosi tuu di a bi dë a pasi nango a Damasikusi. Masa seei wë fan ku en. Nöö fa a bi dë a Damasikusi dë, a bi ta konda dee soni u Masa Jesosi seei da hii mundu. An ta fëëë de u konda.”

²⁸Nöö di Banabasi fan sò, hèn de biibi en awaa. Hèn Saulosu fika ku de a Jelusalen wan hii pisiten ta waka ta lontu hii di köndë söndö

fëë, ta konda dee soni u Masa Jesosi da sëmbë.

²⁹Ma nöö so u dee sëmbë a bi ta fan ku de dë bi dë Dju sëmbë ma de ta fan Giiki tōngō. Nöö Saulosu bi ta fan ku de ta biinga ku de u de piki di buka u Masa Jesosi. Ma de an kē di fan fëën. Te wan pisi hën de ko ta suku ën u kii. ³⁰Nöö di dee biibima u Masa Jesosi ko jei sō, hën de tei ën tja go a di köndë de kai Sesalia, di dë a di ze bandja. Hën de butëën a boto manda go a di köndë de kai Taasusi [ka a bi kiija].

Aki Petuisi du tu foombo soni.

³¹Nöö baka u di dë, nöö hën dee biibima u Masa Jesosi u Judea naandë ku Galilea tuu te kisi Samalia, de feni böö a di mindi dë. Di juu dë, di keiki u Masa Jesosi ko abi kaakiti seei. Biga di Akaa u Gadu dë ku de ta da de degihati, nöö sōmëni oto sëmbë ta ko ta nama ku de nōömō. Nöö fa de sai dë, de ta libi a pasi seei ta lesipeki Masa Gadu.

³²Nöö hën Petuisi ta waka ta haika dee sëmbë u Masa Jesosi dee dë a dee peipei köndë, tefa a go dou a wan köndë de kai Lida. ³³Hën a go si wan lan womi de kai Eneasi. A dë suwakisuwaki na amaka aiti jaa longi kaa.

³⁴Hën Petuisi ko kai ën taa: “Mati Eneasi.”

Hën a piki.

A taa: “Womi, Jesosi Keesitu kula i kaa e. Nöö i hopo seeka di kama fii.”

Hën di womi hopo wante. ³⁵Nöö fa di soni pasa dë, hën hii dee sëmbë u Lida ku dee sëmbë ta dë a

di köndë de kai Salon tuu ko si fa di womi ko bunu naandë, nöö hën de tuu bendi ko a di sē u Masa Jesosi.

³⁶Nöö a wan oto köndë de kai Jopa, wan mujëë bi dë de kai Tabita, Giiki tōngō kai ën Doluka. Hën da “mbata”. Nöö di mujëë dë wan bumbuu sëmbë, wan biibima u Masa Jesosi. Hiniwan juu a ta puu sëmbë a fuka ta heepi dee pootima. ³⁷Ma nöö hën a ko suwaki tefa a dëdë. Hën de wasi ën te de kaba, hën de tjëën go buta a wan kamba a liba.

³⁸Wë nöö di köndë de kai Jopa dë, a bi dë zuntu ku Lida ka Petuisi dë. Nöö di dee biibima a Jopa jei taa sō Petuisi dë a Lida, hën de puu tu womi manda go kai ën taa be a hesi ko a de.

³⁹Nöö hën Petuisi hopo hën a go a di köndë. Nöö di a go dou, hën de tjëën go a di kamba a liba ka di dëdë dë. Di juu dë, hii dee pooti mujëë u di köndë manu u de dëdë, de tuu dë ala ta këë. Hën de tei dee peipei koosu tja ko lei Petuisi taa: “Luku dee soni aki di di mujëë mbei da u, di a bi dë ku u eti. Bumbuu sëmbë a bi dë e.”

⁴⁰Nöö hën Petuisi taki da de taa be de kumutu a di kamba ufō. Hën de go. Hën a tjökō kini a goon begi Masa Gadu te a kaba. Hën a bia luku di dëdë. Hën a kai ën taa: “Tabita, hopo.”

Hën di mujëë jabi wojo gbolo. Hën di a si Petuisi, nöö hën a hopo sindo.

⁴¹Nöö hën Petuisi tëndë maun panjëën hën a hopo ën taanpu a pë. Nöö hën a kai dee mujëë ku dee oto bakama u Masa Jesosi taa be de

toona ko. Hën de ko. Hën a tei di mujëë hën a da de. Biga a toona ko libi baka.

⁴²Nöö fa di gaan soni pasa dë, hii sëmbe u di köndë jei, nöö hën wanlö hia sëmbe bendi ko a di së u Masa Jesosi.

⁴³Hën Petuisi fika a Jopa dë wan pisiten ta libi a di wosu u Simon, wan sëmbe ta dëë mbeti kakisa ta sei.

Aki Gadu ko fan ku Konelisi.

10 Di juu dë, i bi abi wan womi de ta kai Konelisi ta libi a di köndë de kai Sesalia. Nöö a dë di hedima u wan kulupu u dee Loomë köndë sodati de ta kai Italia Lö. ²Nöö di womi dë, a ta biibi Masa Gadu ta lesipeki ën, hën ku hii ën wosu dendu tuu. Hii fa an dë Isaëli sëmbe seei, ma a ta dini Masa Gaangadu ta begi ën hiniwanten. Nöö a ta libi bunu ku sëmbe ta puu dee penama a fuka. Sö wan sëmbe a bi dë e.

³Nöö hën a dë te wan daka a wan didia kuma dii juu ten sö, hën Gadu lei ën wan soni a wan wojo limbo sunjan. A si wan basia u Masa Gadu Köndë ko nëen ko kai ën taa: “Womi Konelisi!”

⁴Hën Konelisi ta luku di basia diin. A fëëë poi. Hën a piki ën taa: “Abii, Masa.”

Hën di basia taki dëen taa: “Womi, di fa i ta begi Masa Gadu ku di fa i ta heepi dee penama ta puu de a fuka, nöö Gadu si ën e. Nöö a ko piki i awaa.

⁵“Nöö haika e. Wan sëmbe de kai Simon Petuisi dë a Jopa ala. ⁶A ta libi a di wosu u wan womi de kai

Simon, wan sëmbe ta dëë mbeti kakisa ta sei. Wosu fëen dë a ze bandja. Nöö i musu manda sëmbe go tei di womi dë tja ko da i.” ⁷Sö di basia fan ku ën te a kaba, nöö hën a go.

Nöö hën Konelisi kai tu futuboi fëen ku wan futoou sodati. Nöö di sodati ta biibi Masa Gadu ta lesipeki ën tu. ⁸Hën a konda da de dii sëmbe dë taa sö wan soni a si. Hën a manda de taa be de go a Jopa go tei Petuisi tja ko dëen.

Aki Gadu lei Petuisi wan foondo soni.

⁹Nöö hën dee sëmbe tei pasi hën de nango a Jopa.

Di ten dë, Petuisi dë a di sëmbe wosu a Jopa dë. Hën a dë tefa sonuati hën a subi go a di wosu liba u go begi Gadu. „Biga dee wosu u di köndë mbei paatapaata fii sa go sindo a de liba.”

¹⁰Hën a dë te nöö hangi ko kisi ën, a ta luku u de seeka soni u njan dëen. Hën Gadu lei ën wan soni a wan wojo limbo sunjan. ¹¹Biga a si kuma mundu jabi hoo, hën a si wan soni kumutu a liba ala ta ko kuma wan gaan koosu sö. De ta hoi ën a dee fö së buka fëen tuu ta sakëen ta ko a goonliba. ¹²Nöö di Petuisi luku a di gaan koosu dendu, hën a si hii pei mbeti, hii pei fou, ku dee soni ta hai ku bëë a goon, de tuu dë a di gaan koosu dë dendu.

¹³Hën Petuisi jei wan tóngö taki dëen taa: “Womi Petuisi, hopo. Kii dee soni aki nöö i njan.”

¹⁴Hën a taa: “Wë nönö, Masa, ma sa njan dee lö soni dë e, kwetikweti. U a tjina u de. Ma njan de wan daka.”

¹⁵Hën a toona taki dëen taa:
“Nönö womi. Te Masa Gadu taa wan
soni bunu u njan, nöö ja musu fia
taa i a’ tjina fëen.”

¹⁶Sö wan soni Petuisi si, nöö hën
a si ën dii pasa baka na baka ufö di
gaan koosu hai go a liba baka ka a
bi kumutu. ¹⁷Nöö hën Petuisi sai dë
ta pakisei taa: “Maingë, andi di lö
soni dë kë taki?”

Aki Petuisi go a Konelisi.

Nöö di juu dë dee sëmbë u
Konelisi ko dou a di wosu. De bi
ta lontu ta suku ën tefa de ko si ën.
Nöö hën de sai dë taanputaanpu a
di djai buka.

¹⁸Hën de kai sëmbë te de piki.
Hën de hakisi de taa: “Di sëmbë de
kai Simon Petuisi, aki a ta dë nöö?”

Hën de piki taki: “Aai, a dë aki.”

¹⁹Wë nöö di juu dë, Petuisi dë a
wosu liba ala eti ta pakisei di soni
di a bi si dë. Hën di Akaa u Masa
Gadu taki dëen taa: “Womi, haika.
Dii womi dë leti a basu ala ta suku
i. ²⁰Nöö hopo saka go a goon. Nöö
te de kai i fii go ku de, an dë fii
buuja. Go ku de nöö, biga miseei
manda de fu de ko kai i.”

²¹Hën Petuisi hopo, hën a saka go
a goon. Hën a go piki de taa: “Dee
sëmbë o, di sëmbë un ta suku nöö
hën disi e. Andi un bi kë?”

²²Hën de taa: “Wë wan sodati
hedima de kai Konelisi, hën manda
u taa fuu musu ko a i. A dë wan
bumbuu sëmbë ta biibi Masa Gadu
fëen Gadu. Biga hii dee Dju sëmbë
fu ala ta kai bunu në fëen. Nöö wan
basia u Masa Gadu Köndë ko nëen
ko taki dëen taa be a manda kai i

fii ko nëen wosu be a jei andi i abi
u taki dëen.”

²³Nöö di Petuisi jei fa de fan dë,
hën a kai de taa be de ko a wosu.
Hën de ko a wosu.

Nöö hën de duumi dë tefa di
mamate. Nöö hën de ku Petuisi, ku
wanlö oto bakama u Masa Jesosi u
Jopa dë, nöö hën de tei pasi u go a
Sesalia.

²⁴Dobooko fëen, hën de dou a
Sesalia. Nöö Konelisi bi kai dee
famii fëen ku wanlö mati fëen u de
ko nëen, nöö hën de tuu ko sai dë
ta luku Petuisi faa ko.

²⁵Nöö di Petuisi ko dou, hën
Konelisi go nëen go tjökö kini a
goon nëen fesi ta lesipeki ën.

²⁶Ma Petuisi tapëen, a taa: “Nönö
mati, na du sö e. Hopo taanpu fii.
Mi dë libisëmbë nöö leti kuma i
seei.”

²⁷Nöö di a fan ku ën sö, nöö hën
a hopo. Hën de ta fan nango te de
go denda a di kamba ka dee hia
sëmbë dë, dee Konelisi bi kai ko dë.

Aki Petuisi ta fan ku dee sëmbë a Konelisi wosu.

²⁸Nöö di Petuisi si de, hën a kai
de te de piki, a taa: “Dee sëmbë aki
o, unu seei sabi taa u Dju sëmbë
abi wan wëti taa wa musu hulu oto
sëmbë möön leki Dju sëmbë nöö.
Wa musu denda a de wosu seei. Ma
Masa Gadu lei mi taa ma musu a’
tjina fu hulu na wan oto sëmbë.

²⁹“Nöö hën di un manda sëmbë
ko kai mi, nöö ma niinga. Nöö hën
mi ko wante. Wë di mi ko kaa, nöö
hën mi hakisi unu taa andi da di
soni mbei un kai mi?”

³⁰Hën Konelisi piki ën taa: “Söö. Wë sô mi manda kai i tuu. Wë biga wan soni pasa ku mi. Nöö fö daka fëen disi di a pasa. A wan dii juu sapate kuma di juu aki mi bi dë a mi wosu aki ta begi Masa Gadu. Te u mi sabi hën mi si wan sëmbë a mi fesi. Dee koosu dë a di sëmbë sinkii tuu ta koti faja te wojo u mi an sa kai ku de.

³¹“Nöö hën a kai mi: ‘Konelisi.’ Hën mi piki. A taa: ‘Dee begi i ta begi Masa Gaangadu ku dee soni i ta da dee pootima, nöö Masa Gadu si de e. ³²Nöö i musu manda sëmbë go a Jopa go kai wan sëmbë de ta kai Simon Petuisi tja ko da i. A dë a di wosu u wan womi ta dëë mbeti kakisa de kai Simon. Wosu fëen dë a di ze bandja. Nöö i musu manda sëmbë go kai ën da i.’ Sô di basia u Gadu Köndë taki da mi.

³³“Hën i si mi manda sëmbë ko kai i wante. Nöö di mi kai i, i ko a mi, nöö hën da i du mi wan gaan bunu kaa. Nöö hën i si u ko makandi aki u ko jei hii dee soni dee Masa Gadu manda i fii taki da u. Nöö fa u ko aki, misikuma Gadu seei dë aki tu.” Sô Konelisi taki da Petuisi.

³⁴Nöö hën Petuisi toona taki da de taa: “Aai, wë dee sëmbë, mi jei. Nöö awaa mi ko sabi taa Masa Gadu an ta luku fesi. A ta si hii sëmbë di wan fasi. ³⁵Biga ee wan sëmbë i ta lesipeki ën ta libi bunu nëen wojo, nöö a o tei i ko sëmbë fëen kaa, „ee i dë Isaëli sëmbë, ee ja dë Isaëli sëmbë.”

³⁶“Wë nöö di bunu buka di Masa Gadu manda da u Isaëli sëmbë, hën da disi: Jesosi Keesitu hën da Masa

u hii mundu. Nöö hën seeka di pasi da u fuu ku Masa Gadu sa toona ko fii baka.

^{37,38}“Nöö misikuma un bi jei fa soni bi pasa wi a Isaëli köndë. Di womi de kai Johanisi, hën ko ta konda di buka u Masa Gadu da sëmbë ta dopu de. Te wan pisi, hën Jesosi u di köndë de kai Nazalëti hën a ko a Johanisi ko dopu, nöö hën Gadu manda di Akaa fëen ko nëen liba. A dëen gaan kaakiti, nöö hën a seti di wooko fëen a Galilea te kisi hii Isaëli köndë tuu. A ta waka ta lontu a hii kamian ta kula sëmbë ta puu dee sëmbë a fuka dee dë a di didibi basu. Biga Masa Gadu bi dë ku ën.

³⁹“Nöö fa u taki ën aki, u seei bi dë leti dë ta si dee soni a ta du a dee pepei köndë fuu dee Isaëli sëmbë, te dou ku di gaan köndë fuu de ta kai Jelusalen. Ku u seei wojo u si ën.

“Nöö hën u dë te wan daka, nöö hën dee sëmbë tei ën peka a lakpa pau kii.

⁴⁰“Ma nöö a di u dii daka fëen, nöö hën Masa Gadu toona weki ën baka e, tja ko lei u. ⁴¹Na hii sëmbë si ën, ma u wojo si ën biga Masa Gadu buta a fesi taa u musu si ën. Nöö di a toona weki baka, nöö u ku ën bi toona njan bebe makandi. ⁴²Nöö fa a hopo baka a dëdë dë, hën a taki da u taa u musu konda di buka fëen da lanti taa hën Masa Gadu buta faa kuutu a hii mundu liba, dëdë wan ku libi wan tuu.

⁴³“Wë nöö gaanduwe hii dee fesiten tjabukama u Masa Gadu tuu bi ta taki soni fëen kaa taa sô wan Sëmbë o ko a di goonliba nöömö.

Nöö di Sëmbë dë, ee i piki ën buka ko a di së fëen, nöö Masa Gadu an o hoi dee hogilibi fii a bëë möön e. A o da i paadon fu di i nama ku di Sëmbë dë ta kai ën në. Da sö a dë e, dee sëmbë.”

**Aki di Akaa u Gadu ko
a dee sëmbë liba.**

⁴⁴Nöö Petuisi an kaba u fan seei, hën di Akaa u Gadu ko a hii dee sëmbë dë tuu liba, dee ta jei di buka.

⁴⁵Nöö dee oto biibima u Masa Jesosi, dee Isaëli wan fu Jopa dee tja Petuisi ko dë, di de si taa di Akaa u Gadu ko a dee sëmbë dë liba, nöö a bigi da de te na soni. Biga de an bi sabi taa Masa Gadu o paati di Akaa fëen da oto sëmbë ee na Isaëli sëmbë i dë. ⁴⁶Ma nöö hën de ko si dee sëmbë aki ta gafa Gadu ta taki oto pei töngö di dë an bi sabi, nöö hën de si taa di Akaa ko a de liba tuú.

⁴⁷Nöö hën Petuisi taa: “Wë Masa Gadu manda di Akaa da dee sëmbë aki kaa, kumafa a bi mandëen da u seei. Na fuu dopu de wante nö?”

⁴⁸Nöö hën a taki da dee oto biibima u Masa Jesosi dë taa be de dopu de wante a di në u Masa Jesosi Keesitu. Hën de dopu de te de kaba.

Nöö hën Konelisi ku dee otowan fëen tapa Petuisi taa be a fika ku de wantu daka ufö a go.

Aki Petuisi fan ku dee Isaëli biibima.

11 Hën de dë te wan pisi, nöö hën dee oto Tjabukama u Masa Jesosi ku dee oto biibima dee dë a Isaëli köndë ala ko jei taa

sö dee sëmbë na u Isaëli ko piki di buka u Masa Gadu. Wë nöö di juu dë, dee biibima bi ta mëni taa ee wan sëmbë an ta hoi dee wëti u Isaëli te dou ku di maaka de ta koti a sinkii, nöö Gadu an o limbo fesi da i. Sö de ta mëni.

²Nöö hën di Petuisi ko dou a Jelusalen, hën dee sëmbë ko buta ku ën. ³De taa: “Womi, faandi mbei i go a oto sëmbë wosu dee na Isaëli sëmbë? Dee sëmbë ala, de an koti di maaka a de sinkii da Masa Gadu wan daka, ma töku i go sindo njan ku de. Nöö ja du bunu.”

⁴Di de taki sö, hën Petuisi tei di soni konda da de tefa a kaba, kumafa a bi pasa. ⁵A taa: “Dee sëmbë aki, un haika e. Mi bi dë u mi a di köndë de kai Jopa ta begi Masa Gadu. Te wan pisi hën Gadu lei mi wan soni a wan wojo limbo sunjan. Mi si wan soni kumutu a liba kuma gaan koosu sö. De panjëen a dee fö së buka ta saka, hën a ta ko te a ko dou a mi fesi.

⁶“Hën mi luku ën dendu diin. Hën mi si hii pei mbei u goonliba ku fou ku dee soni ta waka ta hai ku bëë a goon tuu nëen dendu. ⁷Hën mi jei wan sëmbë taki da mi taa: ‘Womi Petuisi, hopo kii dee soni aki njan.’

⁸“Hën mi taa: ‘Wë nönö, Masa, ma sa njan dee lö soni dë, kwetikweti. U tjina. Ma njan de wan daka.’

⁹“Hën di töngö toona taki da mi möön taa: ‘Wë nönö, womi. Te Masa Gadu taa wan soni bunu u njan, nöö ja musu fia ku ën taa an bunu.’

¹⁰“Nöö sö mi si di soni nango ta ko a mi te dou dii pasi, ufö a toona hai go a liba baka.

¹¹“Nöö di juu dë seei, hën dii womi dou a di wosu ka mi bi dë. Wan sëmbë fu Sesalia hën bi manda de ko a mi. ¹²Nöö hën di Akaa u Masa Gadu taki da mi taa be mi go ku de wante, ma musu buuja seei. Nöö hën mi ku de sikisi biibima u Masa Jesosi fu Jopa i si aki, sö u go ku de. Nöö hën u nango te u go dou a Sesalia a di wosu u di womi di bi manda kai mi.

¹³“Nöö hën di womi taki da u taa a bi si wan basia u Masa Gadu Köndë taanputaanpu nëen wosu dë. Hën di basia taki dëen taa a musu manda sëmbë go a Jopa go kai mi, Simon Petuisi, ko nëen. ¹⁴Hën di basia taki da di womi taa, fa mi o ko nëen dë, nöö mi o taki dëen fa Masa Gadu sa puu ën ku dee sëmbë fëen a bëë u dee hogi u de de bi du.

¹⁵“Nöö di mi jei sö, nöö hën mi seti fan ku di womi ku dee sëmbë fëen, hën wantewante dë di Akaa u Masa Gadu ko a de liba. Leti kumafa a bi ko a u a fesi, sö a ko a de liba tu.

¹⁶“Nöö fa mi si di soni pasa ku dee sëmbë dë, nöö mi mëni di soni Masa Jesosi bi taki da u taa: ‘Johanisi bi ta dopu unu ku wata, ma Masa Gadu o dopu unu ku di Akaa fëen.’

¹⁷“Wë nöö fa i si mi si di soni pasa dë, nöö ma a’ soni u taki möön. Masa Gadu ta du ën wooko. Biga a da dee oto köndë sëmbë di wan seei soni di a bi da u di u piki di buka u Masa Jesosi Keesitu. Wë nöö ma tjika u tapa Gadu a di soni di a ta du e.” Sö Petuisi piki dee sëmbë.

¹⁸Nöö di dee sëmbë dee bi ta fia ku ën dë jei sö kaa, nöö hën

de kabuka pii awaa. Nöö hën de bia ko ta gafa Masa Gadu taa: “Ke baa, awaa u ko sabi taa na u Isaëli sëmbë wanwan Masa Gadu jabi pasi da e, ma a ta da hii sëmbë pasi u de disa dee hogilibi u de ko feni di libi u teego!”

Nöö sö wan gaan soni dee sëmbë dë ko fusutan di ten dë.

Aki ta taki u dee sëmbë u Masa Jesosi dee dë na Antiokia.

¹⁹Wë nöö ƭkumafa u bi taki kaa taa, di juu ten de bi kii Sitefani, nöö hën de toona ko ta sitaafu dee oto biibima u Masa Jesosi tee nöö hën dee biibima bi kule kumutu a Jelusalen paaja go a sömëni oto köndë. So u de go te a dee longi köndë, kuma Finisia, kuma Sipuusi, te kisi di köndë de kai Antiokia. Nöö fa de go dë, nöö de ta konda di buka u Masa Jesosi nöömö, ma Isaëli sëmbë wanwan de ta kondëen da.

²⁰Ma nöö te wan pisi, hën wanlö biibima u Masa Jesosi fu Sipuusi köndë ku wan oto köndë de kai Sileni, hën de go na Antiokia go ta konda di buka da dee sëmbë na u Isaëli. ²¹Nöö fa de ta du dë, nöö Masa Gadu dë ku de nëen te sömëni hia sëmbë piki di buka bendi ko a di së u Masa Jesosi.

²²Hën de dë te wan pisi, nöö hën dee biibima u Masa Jesosi dë a Jelusalen jei taa sö wan soni ko pasa a Antiokia. Nöö hën de manda Banabasi go haika.

²³Nöö hën Banabasi go dou. Nöö di a go dou, hën a si taa Masa Gadu dë ku dee sëmbë tuú, ta tja de ku di bunuhati fëen. Nöö hën a wai ku

de te na soni. Hën a da de taanga taa: “Dee sëmbë aki, un musu fika a Masa Jesosi leiki nöömö ta biibi ën ku wan hati nango.”

²⁴Wë nöö di Banabasi aki, a bi dë wan bumbuu sëmbë seei ta biibi taanga a Masa Jesosi liba. Nöö a dë ku telu a di Akaa u Masa Gadu leiki. Nöö fa a ko na Antiokia dë, hën sëmëni oto sëmbë u di köndë möön bia ko a di së u Masa Jesosi.

²⁵Nöö hën de sai dë te wan pisi, hën Banabasi kumutu a Antiokia go a Taasusi go suku Saulosu. ²⁶Hën a go ta suku ën tefa a ko si ën, nöö hën hën ku ën toona ko na Antiokia baka. Nöö hën de tu womi fika wan hii jaa ku dee hia biibima naandë ta lei de dee soni u Masa Jesosi.

Nöö a Antiokia dë, ala fosu sëmbë seti ta kai dee biibima u Masa Jesosi Keesitu sëmbë. De an bi ta kai de sö a fesi.

²⁷Nöö di juu ten dë, wanlö sëmbë dee ta kisi fan a Gadu, hën de kumutu a Jelusalen ko na Antiokia.

²⁸Nöö wan u de de kai Agabusi, di Akaa u Gadu bi dë nëën liba, hën a hopo konda taa abiti möön nöö wan gaan hangì o ko. (Nöö sö a pasa tuu a di juu ten Kalaudio bi dë di Gaan Könu a Loomë.)

²⁹Nöö di de jei sö kaa, hën dee biibima u Masa Jesosi taa de kë heepi dee otowan u de a Judea Köndë pasa di hangì. Nöö hën de pii möni te de kaba. Hiniwan u de da kumafa a sa da, hën de tja di möni ko mökisi. ³⁰Hën de buta di möni a Banabasi ku Saulosu maun

u de tjëen go da dee tiima u dee biibima u Masa Jesosi, dee ta dë a Jelusalen. Nöö hën de go.

Aki wan basia u Gaangadu köndë ko puu Petuisi a dunguwosu.

12 Nöö di juu dë, wan oto Helodi^b bi ko dë könu, nöö a ta buuse dee sëmbë u Masa Jesosi tee na soni. Nöö hën a manda sëmbë go kisi so u de söötö a dunguwosu faa da de sitaafu a bakaten. ²Ma nöö di baaa u Johanisi de kai Jakobosi, hën di könu manda sëmbë kii ën ku së ufangi wantewante dë.

³Nöö fa di könu du dë, nöö a suti seei da dee Dju^c sëmbë dee an ta biibi a Masa Jesosi. Nöö di a si taa a suti da de, hën a toona manda sëmbë go kisi Petuisi söötö a dunguwosu. (Nöö di juu dë, a bi dë di ten u di jaa di dee Dju sëmbë ta njan dee gaan daka u de de kai Pasika. Nöö a dee lö daka dë, de ta njan bëëë söndö sooda.)

⁴Nöö hën de tja Petuisi go söötö a dunguwosu. Hën de kai teni-a-sikisi sodati fu de musu ko watji ën fu an musu kumutu. Hiniwan ten fö u de ta dë ku ën ta watji ën, te dee disi kumutu, otowan ko. Hën Könu Helodi taa: “Te dee daka u Pasika pasa kaa, nöö mi o tja Petuisi go a kuutu a hii lanti fesi, [be de si fa mi o mandëen go kii].”

⁵Nöö fa Petuisi dë a dunguwosu dë, nöö dee oto biibima u Masa Jesosi dë a wan kamian ta begi Masa Gaangadu dëen nöömö taangataanga seei.

b 12:1 Disi da di u dii Helodi di tii dee Dju.

c 12:3 Ta mëni nöömö taa “Dju” ku “Isaëli” dë di wan soni.

⁶Nöö hën de dë wan daka tefa ndeti, nöö kuma amanjan sö de o tja Petuisi go a di kuutu. Hën Petuisi sai dë ta duumi. De bui ën ku tu sodati mökisi maun ku maun, dee oto sodati dë a dööbuka ta watji ën.

⁷Te u Petuisi mëni, hën wan basia u Masa Gaangadu köndë ko a di kamba dë. Fa a ko dou, nöö hii di kamian ko limbo gbegede kuma de sëndë faja nëën.

Hën di basia tuwë maun seki Petuisi weki. Hën a taki dëen taa: “Womi, hesi, hopo!” Hën Petuisi weki, hën dee këti bi dë nëën maun lusu wante kai a goon.

⁸Hën di basia toona taki dëen taa: “Womi, hopo bisi dee koosu fii, nöö i tuusi i susu a i futu.” Hën a hopo bisi.

Hën di basia taa: “Söö. Tei di gaan koosu fii tapa i sinkii, nöö i ko boo go.”

⁹Hën de go. Di basia dë nëën fesi, Petuisi dë a baka. Hën de ta waka nango u de kumutu a di dunguwosu. Ma Petuisi an sabi taa di basia dë tuutu soni, a ninga taa soni a ta sunjan ku wojo limbo.

¹⁰Hën de ko dou a di fosu lö u dee sodati. Hën de pasa. Hën de go dou a di u tu lö, hën de pasa. Hën de ta waka tefa de go dou a di gaan felu nëngë döö di i ta jabi fii ko kai a döö.

Nöö di de ko dou nëën, hën a jabi ën seei da de, hën de pasa kai a sitaati. Hën de ta waka langalanga te de go dou a wan kamian. Hën djee, Petuisi an si di basia möön. A go disëen a sitaati dë.

¹¹Hën wante dë, hën Petuisi wojo ko limbo. Hën a taa: “Aaaa, mi

saandi pasa awaa. Masa Gaangadu hën manda wan u dee basia fëen ko puu mi a Könu Helodi maun. Dee Dju sëmbë an o feni mi fu de du ku mi kumafa de kë möön.”

¹²Nöö di a sabi sö kaa, hën a pasa go dou a di wosu u Malia, di mama u Johanisi Maikusi, ka sëmëni sëmbë bi ko mökisi ta begi Masa Gaangadu dëen. ¹³Hën a go naki di döö kökökökö.

Te wan pisi hën wan mujëe saafu de ta kai Looda ko u ko jabi di döö, ¹⁴hën a jei Petuisi tòngö. Hën a sabi taa hën. Ma nöö a wai te a fëëkëtë u jabi di döö dëen. Hën a toona kule go taki da dee sëmbë taa: “Dee sëmbë o, Petuisi ko aki e! A dë leti a dööbuka dë.”

¹⁵Ma dee sëmbë dë a di wosu dendu an kë biibi. De taki da di mujëe mii taa: “Lëgëdë fii. Soni i ta mindi.”

Hën di mujëe mii toona taki taa: “Nönö, na lëgëdë. A sai dë tuu.” Hën de ta fia ku ën tee nöö hën de taa: “Na Petuisi i ta jei. Di akaa fëen, hën i ta jei dë taa hën.”

¹⁶Di juu dë, Petuisi sai dë ta naki di döö nöömö, te nöö hën de ko jabi dëen awaa. Hën de ko si ën këdë.

Hën de taa: “Wooo maingë, di soni aki bigi da u. Petuisi tuu.”

¹⁷Hën Petuisi tapa maun da de taa: “Wan fan taanga e, dee sëmbë.” Hën a konda da de fa Masa Gaangadu puu ën a di dunguwosu. Hën a taki da de taa de musu piki Jakobosi ku dee oto biibima u Masa Jesosi taa sö Gadu puu ën a dunguwosu. Biga di juu dë wan baaa u Masa Jesosi de kai Jakobosi, hën ko dë wan fesima u dee biibima a Jelusalen.

Nöo di Petuisi fan sö te a kaba, nöo hën a kumutu dë go tjubi.

¹⁸Di dobooko fëen hën dee sodati dë a di dunguwosu ko fanjaan. Hati u de latja biga de an si Petuisi möön, nöo de an saandi pasa ku ën möönsö tu.

¹⁹Nöo di Könu Helodi ko jei, hën a manda sëmbë u de go suku Petuisi. Hën de suku ën te de wei, de an si ën möönsö. Nöo hën di könu manda kai dee sodati dee bi ta watji Petuisi. Hën hën ku de kuutu di soni te de kaba, de an sabi fa u piki ën. Nöo hën di könu toona kai oto sodati u de ko kii dee di dë puu.

Sö Könu Helodi du tefa a kaba, nöo hën a kumutu a Judea go a Sesalia go tan wan pisiten.

Aki ta taki andi pasa ku Könu Helodi.

²⁰Wë nöo di juu dë, hën dee sëmbë fu di köndë de kai Tilusi ku di de kai Sidon, de ku Könu Helodi bi a' soni te a bigi. Nöo hën dee sëmbë u de tu köndë dë fiti buka makandi u de go fan ku di könu be hati fëen kötö. Biga a di köndë u di könu dee sëmbë bi ta bai njanjan ta libi, hën mbei de kë toona ko bunu ku ën baka.

Nöo hën de waka te de ko dou a Könu Helodi köndë. Nöo hën de go mbei guwenti ku wan sëmbë de kai Balitusi. Hën bi dë wan futoou futuboi u di könu ta seeka soni dëen nëen wosu. Hën mbei de go mbei guwenti ku ën. Nöo bakaten bifö de o go a di könu.

²¹Nöo hën de buta wan daka. Hën di di daka dou, hën di könu bisi dee könu bisi fëen tee a kaba. Hën a go

sindo fëen nëen könu sutuu a hii sëmbë fesi. Hën a fan ku lanti.

²²Hën di a fan tefa a kaba, hën dee sëmbë dee haikëen dë bai taa: "Wooloo maingë, di sëmbë di fan di fan aki, na libisëmbë möön e! Wan gadu hën fan di fan aki!"

²³Nöo fa de bai dë, nöo a kai ku di könu seei. Hën wante dë hën wan basia u Masa Gaangadu Köndë tjökö maun nëen. Biga a tei di hei di Gadu nöo musu feni. Hën a buta bitju kisi ën a bëë ta njan mën tefa a kii ën pii. Sö wan soni pasa ku Könu Helodi fu di a hopo hënseei sö.

²⁴Ma nöo di buka u Masa Gaangadu hën a dë ta paaja nango nöömö. Möönmöön sëmbë ta jei ën ta piki kädë.

²⁵Nöo hën Banabasi ku Saulosu tja di möni di de bi pii naandë go da dee Jelusalen sëmbë tefa de kaba. Nöo hën de tei di kijoo de kai Johanisi Maikusi hën de toona go na Antiokia baka ka de bi kumutu.

**Aki di Akaa u Gadu kai
Banabasi ku Saulosu.**

13 Nöo dee biibima u Masa Jesosi fu Antiokia, de abi wanlö sëmbë a de dendu ta kisi fan a Gadu, ku wanlö otowan ta lei sëmbë soni fu Masa Jesosi. Wan da Banabasi, ku wan baakama de kai Simion, ku wan de kai Lusua u Sileni köndë, ku wan de kai Manën. Hën ku Könu Helodi bi kiija a wan wosu. Ufö i abi Saulosu. Sö de feifi sëmbë bi dë a dee Antiokia biibima dendu ta heepi de.

²Nöo hën de dë te wan daka, hën de ko miti u begi Masa Gadu. De

dë ta begi ën ta hopo ën në söndö njan. Te wan pisi nöö hën di Akaa u Gadu ko taki da de taa be de buta Banabasi ku Saulosu apaiti dëen faa manda de go a wan wooko.

³Nöö hën de begi go dou söndö njan tefa de kaba. Nöö hën de tei Banabasi ku Saulosu hën de buta maun a de wëi de da di wooko tefa de kaba. Hën de manda de go.

Aki de dë a di paati de kai Sipuusi.

⁴Nöö fa di Akaa u Gadu kai Banabasi ku Saulosu a di wooko dë, nöö hën de go a wan köndë de kai Selusia. Hën de tei zeboto, hën de pasa go a di gaan paati de ta kai Sipuusi. ⁵Hën de go tjökö a wan köndë u di paati de ta kai Salami.

Nöö hën de go a dee keikiwosu u dee Dju sëmbë u di köndë go konda di buka u Masa Gadu da de be de jei. Nöö fa de ta du dë, nöö di kijoo de kai Johanisi Maikusi bi dë ku de ta heepi de.

⁶Nöö hën de kumutu dë. Hën de ta waka langalanga hii di paati [ta konda di buka u Masa,

Te wan pisi hën de go dou a di otosë u di paati a wan köndë de ta kai Pafosi. Hën de go si wan tofuma de ta kai Baliesosi. Hën da Elimasi. A dë wan Dju sëmbë ta mbei hënseei kuma wan tjabukama u Masa Gadu, ma na tuu seei.

⁷Nöö di tofuma aki bi nama ku di gaama u di paati. Hën de kai Seligiysi Paulosu. Nöö di gaama dë, a dë wan sëmbë abi bunu pakisei. Nöö fa de tu tjabukama u Masa Jesosi ko dë, nöö hën di gaama jei, hën a kai de taa be de ko nëen ko konda di buka u Masa Gadu dëen.

⁸Nöö hën de go u go konda di buka dëen. Ma nöö hii fa de ta kondëen, di tofuma sai leti dë ta suku u poi di buka. An kë di gaama piki seei.

⁹Nöö hën di Akaa u Masa Gadu ko hebi a Saulosu liba. (Hën seei da Paulosu e.) Nöö hën a luku di tofuma diin. ¹⁰A taa: “Mi ku i miti aki tide, i didibi womi mii, ju felantima u hii bunu u mundu. I ta ganjan sëmbë ku dee köni tofu fii di i abi tumisi. Faandi mbei i ta bia di buka u Masa Gadu ta mindi soni dëen?”

¹¹“Wë Masa Gadu o seeka i. Wojo fii o booko, nöö joo tan wan pisiten möön bifö joo si soni ku di wojo fii dë möön.” Nöö fa Paulosu fan dë, hën wantewante di tofuma si wan bundji baakabaaka ko tapëen wojo, a fika a ta waka ta tuwë maun ta suku sëmbë fu de musu panjëen a maun tja.

¹²Nöö hii fa de du dë, di gaama sai leti dë ta luku. Hën di a si sö kaa, nöö a biibi awaa. Biga dee soni u Masa de bi taki dëen dë, de foondo ën.

Aki de tja di Buka ko a Antiokia u Pisidia Köndë.

¹³Nöö hën Paulosu ku dee sëmbë fëen, hën de tei wan boto a Pafosi pasa go dou a di pisiwata de ta kai Panfilia a wan köndë fëen de kai Peliga. Nöö di de go dou dë, hën Johanisi Maikusi kumutu disa de toona go fëen a Jelusalen baka.

¹⁴Hën de kumutu a Peliga pasa go a di pisiwata de ta kai Pisidia. Hën de go dou a wan köndë de kai Antiokia möön, ma disa dë fu

Pisidia Köndë. Hën de dë tefa di saba daka, hën de go sindo a di keikiwosu u dee Isaëli sëmbë.

¹⁵Di juu dë, dee keiki tiima ta lesi di Buku u Gadu da dee sëmbë ko dë kumafa de bi guwenti. De ta lesi a di pisi u dee wëti dee Mosesi bi kisi a Gadu ufö de toona ta lesi di u dee fesiten tjabukama tu.

Nöö baka u di dë, hën de manda sëmbë hakisi Paulosu ku Banabasi taa: “Dee sëmbë, fa un ko mökisi ku u aki, ee un a’ wan soni u taki di sa da u hati, nöö un tuwë ko boo jei.”

¹⁶Nöö hën di de kai de sö kaa, hën Paulosu hopo taanpu a pë. Hën a seti ta fan ku de ta tuwë maun taa, “Dee sëmbë, mi da unu piimisi e, un dee Isaëli sëmbë kuma miseei ku un dee oto lö sëmbë dë aki tuu, hiniwan fuunu di ta biibi Masa Gadu ta lesipeki ën. Mi o fan wan fan ku unu aki nöö un haika bunu o.

¹⁷“Wë kumafa un sabi kaa, di Gadu fuu di u ta dini aki, hën bi tei dee gaan sëmbë fuu u de ko hën sëmbë. De bi dë a Egepiti köndë, nöö hën a kiija de tefa de ko gaan hia sëmbë. Hën a puu de a di köndë dë ku di gaan kaakiti fëen tja go a di sabana. ¹⁸Aluwasi fa de hogi seei ma a ta tai hati ta tja de a di sabana te dou hii föteni jaa. ¹⁹Hën a ta heepi de ta feti da de te de wini hii dee sëbën pei sëmbë dee bi dë a di köndë de kai Kaana. A puu de dë, nöö hën a da dee gaan sëmbë fuu di köndë fu de libi nëen.

²⁰“Nöö hën de libi ala te dou kuma föhöndö-ku-feifiteni jaa longi. Hii di ten dë, Gadu ta da de tiima ta heepi de. Nöö hën de dë tefa

de pai Samueli, hën a ko dë wan tjabukama u Masa Gadu.

²¹“Te wan pisi, hën dee gaan sëmbë fuu ko a Samueli, hën de begi ën taa be a da de wan könu u tii de. Hën Gadu da de Saulosu, di womi mii u di tata de kai Kisi, sëmbë u di lö u Benjamin. Hën Saulosu tii de föteni jaa longi.

²²“Hën Masa Gadu puu ën, hën a buta Dafiti ko könu nëen kamian. Nöö fa Dafiti sai dë, Gadu bi kai ën soni e. A taa:

Di womi mii u di tata de kai Isai,
fasi fëen ta kai ku mi a hii futu.
Hën o piki mi buka
ta du hii soni kumafa mi kë.

Sö Masa Gadu taki fu Dafiti.

²³“Ma nöö Gadu bi paamusi taa a o manda wan Heepima da u dee Isaëli sëmbë faa puu u a hogi basu. Hën o dë wan bakamii u Dafiti. Nöö hën i si u dë te di ten u dë aki, hën di Heepima ko tuu. Hën da di bakamii u Dafiti de kai Jesosi.

²⁴“Ma nöö bifö Jesosi ko, nöö Johanisi di Dopuma bi ko kaa, hën a ta bai basia ta konda da hii dee sëmbë u Isaëli köndë taa de musu disa di hogilibi u de bia ko tei dopu.

²⁵“Nöö hën de dë te Johanisi dë fa u kaba di wooko fëen, hën a taki da de taa: ‘Andi un ninga? Un ninga taa di Heepima di Gadu bi paamusi taa a o ko, hën disi nö? Nönö, nëen disi eti e. Ma wan fëëë, a o ko a mi baka nöömö. Nöö te a ko, nöö a o hei möön mi gaanfa. Ma bumbuu tjika seei u sa lusu di susu fëen puu nëen futu.’ Sö Johanisi taki.

²⁶“Wë nöö dee sëmbë u mi aki, un dee bakamii u Abahamu kuma mi seei, ku un dee oto sëmbë dee

ta biibi Masa Gadu ta lesipeki ën aki, un tuu haika mi e. Di buka di Masa Gadu manda ko taa sö a sa puu sëmbë a hogi basu, nöö u wë a manda di buka da e.

²⁷“Nöö dee oto sëmbë fuu a Jelusalen dë ku dee hedima fuu, de an bi sabi taa Masa Jesosi hën da di Heepima e. Fa de ta lesi dee pampia u dee fesiten tjabukama u Masa Gadu hiniwan saba dë seei, ma töku de an bi sabi ën. Nöö hën de du hogihogi ku ën leti kumafa dee tjabukama bi taki a fesi. ²⁸Biga hii fa de an sa feni na wan föutu nëen fu de musu kii ën, ma töku de begi Pilati faa kii ën nöö.

²⁹“Leti kumafa di Buku u Masa Gadu taki ën dë, nöö sö de du ku ën tefa de kaba këë, hën de puu ën a di lakpa pau tja go bei.

³⁰“Ma Masa Gadu toona weki ën baka e, dee sëmbë. ³¹Nöö hën dee bakama fëen toona si ën baka ku deseei wojo. A nango ta ko a de te dou sömëni daka. Hën ku dee lö sëmbë dë bi kumutu a Galilea ta waka ta lontu makandi te dou a Jelusalen. Nöö fa u dë aki, dee lö sëmbë dë fika ta konda dee soni fëen nöömö da u dee oto Isaëli sëmbë be u jei.

³²“Nöö hën awaa u seei ko a unu aki ko tja di bunu buka u Masa Gadu dë ko konda da unu ³³taa dee soni dee a bi paamusi dee gaan sëmbë fuu, de ko pasa awaa da u dee bakamii u de. Biga Masa Gadu puu Jesosi a dëdë toona weki ën baka tuu.

“Wë wan sabi fa de bi taki a di Buku u Gadu nö? De taki ën a di u tu kanda u di Kanda Buku, taa:

Tide mi tja i ko buta a lanti fesi, be de si taa ju da mi Mii, mi da i Tata.

Sö Gadu bi taki u di Heepima di o ko. ³⁴Nöö a wanlö oto pisi u di Buku a taki u di fa a o weki ën puu a dëdë fu sinkii fëen an musu poi kaba a sösö. Biga a taa:

Dee gaan bunu dee mi bi paamusi Dafiti ku mi bunu hati,
mi o da unu de nöömö.

³⁵Hën a taa:

Di Sëmbë fii di dë apaiti da i, ja o disëen a dëdë köndë fu sinkii fëen poi kaba a sösö.

Könu Dafiti wë sikifi sö e. ³⁶Ma nöö fa a taki ën dë, na hënseei a taki dë e. Nönö. Biga fa a bi sai dë, a bi ta libi ku dee oto sëmbë u di ten ala ta du dee soni Masa Gadu kë tefa juu fëen dou a dëdë. Hën de tjëen go bei a dee gaan sëmbë fëen bandja. Sinkii fëen sai dë tefa a poi kaba a sösö.

³⁷“Ma di Sëmbë Masa Gadu bi weki puu a dëdë köndë u ta taki aki, sinkii fëen an bi poi möönsö e. Hën wë da di sëmbë Dafiti bi taki.

³⁸“Nöö dee sëmbë u mi aki, un haika mi bunu. Fa mi ta fan ku unu aki, un musu fusutan mi. A Masa Jesosi di pasi jabi da u fu Masa Gadu an hoi u a bëë möön e. ³⁹Dee wëti u kisi a Mosesi an sa mbei u ko limbo a Gadu wojo möönsö, biga de an sa puu u te dee hogilibi fuu an fika a u liba. Ma awaa a ko dë taa hiniwan sëmbë di ta biibi Masa Jesosi ta piki ën buka, nöö Gadu sa puu dee hogilibi fëen nëen liba. Boo taa hii dee soni di dee wëti an bi sa du da u, Masa Jesosi sa du da u fa u dë aki.

⁴⁰“Nöo un musu mëni unu seei fu di soni an musu pasa ku unu di dee tjabukama u Gadu bi taki a fesi e. De bi taa:

⁴¹Haika, dee sëmbë dë.
Fa un ta mbei tjö da di buka u Masa Gadu dë,
un ko luku wan soni aki di o toobi unu,
nöo un go kaba a sösö.
Biga di soni di mi o du a di ten fuunu aki,
nöo wan o biibi.
Ee sëmbë puu ën da unu seepi,
wan o piki.

Sö dee fesiten tjabukama bi sikifi. Ma na sö a musu pasa ku unu e.”
Sö Paulosu fan ku dee sëmbë tefa a kaba.

**Aki ta lei fa sëmbë piki di
Buka, ku fa de an piki.**

⁴²Nöo di de kumutu a keiki, hën dee sëmbë hakisi Paulosu ku Banabasi taa te saba möön, nöo be de toona ko a de ko lei de di soni möön fini.

⁴³Nöo hën de go. Nöo di de nango, hën wanlö hia Dju sëmbë ku wanlö otowan na Dju ma de ko ta begi Masa Gadu tu, hën de ko ta waka a Paulosu ku Banabasi baka.

Hën Paulosu ku Banabasi fan ku de. De da de hati taa fa de ta libi dë ta mëni Masa Gadu faa tja de ku di bunuhati fëen dë, nöo be de ta libi sö go dou.

⁴⁴Hën de dë tefa saba daka möön. Nöo hën gaan së u di köndë hai ko makandi u ko haika di buka u Masa Gadu.

⁴⁵Ma nöo fa dee oto Dju sëmbë u di köndë ko si fa dee hia sëmbë

ta haika di buka, nöo hën de ko ta haun seei. Hën de sai dë ta fia ku Paulosu ta kosi ën.

⁴⁶Ma Paulosu ku Banabasi an fëen seei. Hën de taki da de taa: “A bi fiti fuu konda da unu Isaëli sëmbë fosu di buka u Masa Gadu. Ma di wan këen hën un buta unu seei sösö fasi te wan sa feni di libi u teego, wë nöo woo disa unu go a dee oto köndë sëmbë na u Isaëli e.

⁴⁷“Biga Masa Gadu fan ku u kaa, a taa:

Mi buta unu kuma wan lampu faja
u limbo di pasi da dee oto köndë sëmbë,
be hii pei sëmbë u goonliba feni di heepi u Gadu.”

Nöo sö Paulosu taki da de te a kaba.

⁴⁸Nöo di dee oto köndë sëmbë na u Isaëli jei fa a fan, nöo hën de wai. Hën de ko ta hei di buka u Masa Gadu taa a dë wan bumbuu buka. Nöo hën dee sëmbë dee a kai da u de feni di libi u teego, hën de piki bendi ko a di së u Masa Jesosi.

⁴⁹Nöo baka u di dë, hën di buka u Masa paaja a hii dee köndëköndë u di pisiwata dë.

⁵⁰Nöo hën dee Dju sëmbë hati boonu, hën de hopo go a dee hedima ku wanlö nëbai mujëe u di köndë, dee ko ta biibi Masa Gadu. Nöo hën de taki da de taa dee sëmbë dee ta tja di buka dë, na bumbuu sëmbë de dë.

Nöo hën dee hedima ku dee oto sëmbë dë piki, hën de buta ku dee tjabukama u Masa Jesosi jaka puu a di pisiwata dë.

⁵¹Nöo hën di de jaka de sö kaa, hën Paulosu ku Banabasi naki dee

susu u de puu di sandu u di köndë tuwë disa dë da de, fu dee sëmbë u di köndë si taa ee Masa Gadu o sitaafu di köndë dë, nöö na de mbei möön. Biga de konda di Buka fëen da de kaa. Nöö hën de go u de. Hën de pasa go dou a wan köndë de ta kai Ikonium.

⁵²Nöö dee biibima u Masa Jesosi dee fika a di pisiwata dë, nöö de dë ku wai seei. Biga di Akaa u Masa Gadu ta wooko a de liba.

Aki Paulosu ku Banabasi dë a Ikonium.

14 Nöö kumafa u taki dë, Paulosu ku Banabasi bi go a di köndë de kai Ikonium. Nöö hën de go a di Dju keikiwosu kumafa de bi guwenti. Hën de go konda di buka u Masa Jesosi da de. Nöö fa de kondëen tjika dë, hën sëmëni sëmbë ko piki di buka bendi ko a di së u Masa Jesosi, Dju sëmbë ku na Dju sëmbë tuu.

²Ma wanlô Dju sëmbë dë a di köndë tu, de an kë piki di buka. Nöö de ta poi dee biibima u Masa Jesosi da dee oto sëmbë u di köndë dee an dë Dju sëmbë.

³Ma nöö fa dee sëmbë ta du ku de dë seei, ma töku Paulosu ku Banabasi fika a di köndë dë longi ta konda di buka söndö fëëë. De ta taki da de nöömö taa Masa Jesosi an ta libi ku u ku di fuu libi, ma a ta libi ku u ku di fëen bunuhati. Nöö hën Masa Gadu nama ku de, a da de kaakiti u de du pepei soni, foombofoombo wan, be sëmbë sabi taa fa de ta konda di buka dë nöö tuutuu soni de ta taki.

⁴Nöö hën de dë te nöö hën dee sëmbë u di köndë ko paati

a tu. Hafu dë a di së u dee Dju sëmbë, hafu u de dë a di së u dee Tjabukama.

⁵Nöö hën dee Dju sëmbë ku dee otowan na bi kë di buka, ku dee hedima u de, de tuu fiti buka taki taa de o buta ku dee Tjabukama naki de ku sitonu kii.

⁶Ma nöö hën di dee Tjabukama jei sö, nöö hën de kule kumutu dë go. Hën de ta waka ta lontu a dee köndëköndë u di pisiwata de kai Likonia dë, kuma Lisita ku Deebi. A hii di pisiwata dë tuu de ta waka ta lontu, ⁷ta konda di bunu buka u Masa Jesosi nöömö da sëmbë.

A di pisi aki de kai Paulosu ku Banabasi gadu.

⁸Nöö a di köndë de kai Lisita dë, nöö wan lan womi bi sai dë. Söseei de pai ën, an hopo waka wan daka a goonliba. ⁹Hën a dë sindosindo ta haika di fan u Paulosu. Te wan pisi hën Paulosu bia luku ën diin, nöö hën a si taa a abi biibi tjika fu Gadu sa kulëen be a ko bunu wante.

¹⁰Hën a bai taa: “Womi, hopo taanpu a pë!” Hën a hopo vu taanpu, hën a ko ta waka ta lomboto. A ko bunu gbegede.

¹¹Wë nöö dee sëmbë u di köndë dë an sabi Masa Gadu. De abi wanlô oto gadu u de de ta begi. Nöö fa de si di soni Paulosu du dë, nöö hën de ko ta bai a di Likonia töngö u de taa: “Dee sëmbë aki eee, dee gadu fuu bia ko libisëmbë saka ko a u ooo!”

¹²Nöö hën de seti ta kai Banabasi Jupitë. Hën da di hedima u dee gadu u de. Nöö Paulosu de ta kai Meku, biga hën da di basia u dee

gadu u de. Biga Paulosu hèn ta fan möön di otowan.

¹³Nöo di gaduwosu u di gadu u de de kai Jupitè dè leti a wan sè u di köndè. Nöo hèn di basi fëen jei di dee sëmbè ta bai taa sö Jupitè ko, hèn a go tei wanlò kau ku wanlò hia folo tja ko buta a di nëngè dööbuka u di köndè. Hèn ku hii dee sëmbè u di köndè o kii dee mbeti dè tjuma tuwè da Paulosu ku Banabasi kumafa de ta tuwè njanjan da dee gadu u de.

¹⁴Te wan pisi, nöo hèn Banabasi ku Paulosu ko jei taa sö wan soni de o du. Nöo a hogi a de tee de tènè de koosu kule go a dee sëmbè mindi ¹⁵ta bai taa: “Dee sëmbè aki, andi u ta du aki eee! Un disa ooo, gaantangi un disa! U seei da sösö sinkii sëmbè kuma unu tu! Ma u ta tja wan bunu buka ko da unu taa be un disa dee sösö soni un ta begi aki, nöo un bia ko ta begi di libilibi Gadu di mbei hii soni, wata ku tela, goon ku liba, fou ku mbeti ku libisëmbè, hii soni a mbei. Nöo hèn fuun biibi e.

¹⁶“Nöo a fesi Gadu bi disa sëmbè fu de ta libi u de kumafa de kè.

¹⁷Ma tökuseei a bi seti dee soni fëen buta fu sëmbè musu si sabi taa wan bunuhati Gadu dè nöömö. Nöo wan si èn nö? Biga te juu dou, a ta da unu tjuba. Te juu dou, a ta mbei dee soni i paandi göö fuun ta feni soni u njan. Un dè ku wai. „Da a dè taa un musu sabi taa di lö Gadu dè hèn da di tuutuu Gadu u mundu.”

¹⁸Ma fa Paulosu ta taki dè seei, ma ku gaan möiti ufö hèn u Banabasi tapa dee sëmbè fu de an kii dee mbeti da de.

¹⁹Hèn de dè te wan pisi, nöo hèn wanlò Dju sëmbè kumutu a di köndè de kai Antiokia u Pisidia Köndè naandè, ku di oto köndè de kai Ikonium, „ka de Paulosu bi go a fesi,„ hèn de go dou a Lisita. Hèn de ko ta fan ku dee sëmbè u di köndè ta poi dee Tjabukama u Masa Jesosi da de, tefa dee sëmbè tuu disa Paulosu ku Banabasi djee bia ko ta buuse de. Hèn de naki Paulosu ku sionu tee wan pisi, de ninga taa a dèdè. Nöo hèn de hai èn gulululu a goon tja go tuwè a bandja sè u di köndè.

²⁰Nöo hèn dee biibima fu di köndè ko taanpu lontu èn. Hèn a weki. Hèn a hopo toona go a di köndè baka.

Di dobooko fëen, hèn hèn ku Banabasi kumutu dè pasa go a di köndè de kai Deebi.

Aki de Paulosu toona go a Antiokia.

²¹Hèn di de go dou a Deebi, hèn de ta konda di bunu buka u Masa Jesosi da dee sëmbè u di köndè dè tee wanlò hia sëmbè piki di buka bendi ko a di sè u Masa Jesosi. Nöo hèn de kumutu dè, hèn de bia toona go a dee köndèköndè ka de bi waka kaa. De go a Lisita, Ikonium, ku Antiokia u Pisidia Köndè.

²²Nöo fa de ta waka nango dè, nöo de ta da dee biibima u Masa Jesosi taanga taa de musu tai hati ta biibi a Masa Jesosi nöömö. De ta taki da de taa: “Sö nöo a dè e, dee sëmbè. Ee wan sëmbè i kè dè a di Tii u Gadu dendu ku telu, nöo i o tja hia sitaafu a goonliba aki.”

²³Nöo a hiniwan u dee keiki ka de Paulosu ta waka, de ta buta

tiima. Nöo fa de ta buta de dë, nöo de ta du ën ku begi seei te de an ta njan. De ta begi da de ta buta de a Gadu maun fu di nëen de ta biibi.

²⁴Nöo hën Paulosu ku Banabasi kumutu a di pisiwata u Pisidia dë pasa go dou a di pisiwata de kai Panfilia baka. ²⁵Hën de toona go a Peliga. De go konda di buka u Masa Jesosi da dee sëmbë u di köndë dë te de kaba, nöo hën de kumutu dë. Hën de go a wan köndë de kai Atalia di dë a di ze bandja. ²⁶Hën de go subi a boto. Nöo hën de pasa go dou a Antiokia di u Silia Köndë baka, ka de bi kumutu. Naandë dee sëmbë bi buta de a Gadu maun faa musu tja de ku di bunuhati fëen ta heepi de a di wooko. Nöo di di wooko kaba ufö, hën mbei de toona go ka de bi kumutu.

²⁷Nöo di de ko dou a Antiokia dë, hën de kai hii dee biibima u Masa Jesosi tuu u de musu ko mökisi be de jei unfa de bi waka. Nöo di de ko, hën de konda hii dee soni Masa Gadu bi du a de liba, fa a jabi di pasi da dee oto sëmbë dee na Isaëli sëmbë u de sa ko biibi a Masa Jesosi liba tu.

²⁸Nöo hën de fika wan hii pisiten ku dee biibima u Masa Jesosi na Antiokia naandë.

Aki i ko a Antiokia.

15 Nöo di juu dë wanlö sëmbë kumutu a Judea Köndë [ko a Antiokia, ka Paulosu ku Banabasi dë]. Hën de tja wan lei ko ta lei dee sëmbë fu Masa Jesosi taa ee ja koti i sinkii buta di maaka u Isaëli, nöo ja o feni di heepi u Gadu. Biga sö

Gadu da Mosesi di wëti dë faa da dee sëmbë u Gadu. Sö de taki.

²Ma di Paulosu ku Banabasi ko jei taa sö de ta lei, hën de ta fia ku de ta taki da de taa di soni an dë sö. [Biga ee i ko ta biibi a Masa Jesosi liba kaa, nöo an dë fanöudu fii musu hoi dee pepei wëti u Isaëli ufö Gadu o limbo fesi da i.]

Nöo hën di fia ko wan gaan soni. Te wan pisi hën de ko si taa di taki musu koti. Hën de puu sëmbë u de manda go a Jelusalen go piki dee Gaan Tjabukama u Masa Jesosi ku dee oto tiima u keiki taki sö wan soni. Nöo unfa de musu du ku sö wan taki?

Nöo Paulosu ku Banabasi ku wanlö oto biibima fu Antiokia dë, nöo de da dee sëmbë de puu fu go jei di taki da de.

³Hën dee oto biibima u Masa Jesosi u di köndë tja de go buta a pasi. Hën de go. Nöo di de nango, hën de ta latja Finisia ku Samalia ta pasa. Nöo de ta piki dee Isaëli biibima a dee köndëköndë u dee pisiwata dë taa dee sëmbë na u Isaëli ko ta piki di buka awaa. Nöo di dee oto sëmbë u Masa Jesosi jei sö kaa, nöo de ta wai seei.

Aki de hoi wan gaan kuutu a Jelusalen.

⁴Nöo hën de ko dou a Jelusalen. Nöo di de dou, hën dee Gaan Tjabukama u Masa Jesosi, ku dee tiima u keiki, ku hii dee oto biibima u Masa Jesosi u Jelusalen tuu wai ku de. Hën de sindo kai kuutu. Hën de Paulosu konda da de hii dee soni dee bi pasa, kumafa Masa Gadu bi

wooko a de liba di de bi ta tja di buka fëen ta konda.

⁵Ma nöö i bi abi wanlö Faliseima a dee biibima dendu dë. Nöö di de jei taa sëmbë dee na u Isaëli sëmbë ko ta biibi Masa Jesosi, nöö hën de hopo. Hën de taa: “Fa dee oto köndë sëmbë ta ko ta biibi dë, nöö de musu koti di maaka a de sinkii e, ta hoi dee wëti u kisi a Mosesi. A musu dë sö nöömö. De musu abi sëmbë ta buta ku de be de hoi dee wëti dë.” Sö dee Faliseima taki.

⁶Nöö di de fan sö te de kaba, nöö hën dee Gaan Tjabukama ku dee tiima u keiki toona kai kuutu baka fu de taki di soni u dee Isaëli wëti, ee a dë u de disa de, nöö de disa. Ee a dë u de hoi de, nöö de hoi.

⁷Nöö hën de ta kuutu di soni nango ta ko tee, nöö hën Petuisi hopo. Hën a fan ku de. A taa: “Un dee sëmbë u mi aki, an dë u mi piki unu möön di fa Masa Gadu bi kai mi apaiti fu mi musu go konda di bunu buka fëen da wanlö oto köndë sëmbë na u Isaëli, be de ko ta biibi a Masa Jesosi liba.

⁸“Nöö fa mi bi go dë, hën mi konda di buka da dee sëmbë. Nöö Masa Gadu sabi hii sëmbë hatiböö. A si taa de ko ta biibi ën tuutuu, hën a tei di Akaa fëen hën a da de kumafa a bi da u ën a fesi. Nöö fa a da de di Akaa fëen dë, hën da a tei de kaa. „An dë taa de hoi dee wëti u Mosesi möönsö ufö a tei de.”

⁹“Nöö fa dee sëmbë sai dë, Masa Gadu ta luku u ku de tuu ku di wan wojo sabi taa fa u bi biibi ën a fesi, nöö sö nöö de ko ta biibi ën tu. Nöö hën a da de wan njunjun limbo hati kumafa a bi da u kaa. ¹⁰Nöö hën

un ko ta taki taa de musu hoi dee Isaëli wëti fuu. Wë nëen da pooba un ta pooba Gadu nö? Wë biga dee gaan sëmbë fuu a bi da dee wëti u hoi, nöö hën wë de an bi sa hoi de. Nöö söseei tu, u dee bakawan aki bi ta biinga u hoi de te u wei. Nöö hën un kë ko da dee njunjun biibima u Masa Jesosi dee wëti dë fu de hoi. Kwetikweti. Ma dë nëen e.

¹¹“Biga fa u ko a biibi aki, u sabi taa Masa Jesosi Keesitu hën nöö sa mbei u feni di heepi u Gadu. Na di hoi u ta hoi wëti, nëen o tja u pasa, ma Jesosi Keesitu nöö sa tja u ku hën bunuhati.

“Nöö söseei a dë ku dee sëmbë dee na Isaëli sëmbë tu. An dë u de hoi dee wëti ufö Gadu sa heepi de e.” Sö Petuisi taki da de.

¹²Nöö baka fëen, hën Banabasi ku Paulosu konda da de fa Masa Gadu bi ta wooko a de liba di de bi go a dee sëmbë na u Isaëli. A bi du sëmëni foombofoombo soni kuma maaka, u de sa si taa Gadu buka de ta tja tuu. Nöö fa de ta fan dë, hën dee hia sëmbë naandë ko dë pii ta haika.

¹³Nöö di de fan tefa de kaba, hën Jakobosi „di da wan u dee gaan tiima, hën a tei. A taa: “Un dee sëmbë u mi aki, un haika mi. ¹⁴Wë u jei fa Petuisi fan dë kaa. A konda da u fa Masa Gadu seti pii sëmbë a dee sëmbë na u Isaëli sëmbë dendu u de ko sëmbë fëen. ¹⁵Nöö fa a fan dë, a kai ku dee soni Masa Gadu bi buta dee fesiten tjabukama u de taki, taa:

¹⁶Te wan pisi möön, nöö mi o toona ko a unu e.

Nöö mi o ko seeka dee bakamii u Könu Dafiti.

Biga de kaba a sösö
kuma te wan wosu booko ja abi
ën möön.

Sö di lö u Könu Dafiti kaba a
sösö tjika.

Ma mi o toona hopo ën baka e,
be a ko kumafa a bi dë.

¹⁷Nöö fa mi o du ën dë,
nöö dee oto sëmbë u goonliba
o si,
nöö de o suku u de ko sëmbë u
mi tu.

Dee oto köndë sëmbë na u Isaëli,
dee mi tei u ko sëmbë u mi,
de tuu o suku di pasi fu de sa ko
a mi.

¹⁸Sö Masa Gadu bi taki.
Di Sëmbë di ta mbei sëmbë ko
sabi dee soni
dee a bi buta gaanduwe a fesi
faa du,
hën wë taki sö e.

Sö di tjabukama bi sikifi, dee
sëmbë.

¹⁹“Wë nöö fa mi wegi di soni
luku te kaba aki, nöö ma si kuma
u musu toobi dee oto köndë sëmbë
e, dee ko ta biibi Masa Gadu dë, fu
de musu ta hoi dee wëti fuu Isaëli
sëmbë. ²⁰Ma un boo mbei wan
pampia manda piki de taa:

Be de an njan njanjan di dee oto
sëmbë ta tuwë da dee gadu
u de.

De an musu libi fanafiti a di së
u manu ku mujëë.

De an musu njan wan mbeti di
dëdë sitaafu dëdë, buuu an
kumutu nëën sinkii.

De an musu njan soni buuu.

Dee disi, de da wëti de sa hoi, ma
wan boo toobi de fu de hoi dee oto
wëti u Isaëli.

²¹“Nöö ee de kë sabi soni möön
fu dee wëti dee u kisi a Mosesi, nöö
be de go a dee leima fuu go lei.
Biga de ta taki soni u dee wëti dë
a hii dee köndëköndë tuu, ka Isaëli
keikiwosu dë. Gaanduwe de bi dë
ku ën a fesi kaa te tide, hiniwan
saba sëmbë ta dë a dee keikiwosu
fuu ta lesi dee wëti ta puu da sëmbë
u de musu sabi. Nöö ala fu de go ee
de kë sabi de.”

**Aki de mbei wan biifi
manda go na Antiokia.**

²²Nöö di Jakobosi fan sö te a
kaba, nöö hën dee Gaan Tjabukama
u Masa Jesosi, ku dee tiima u keiki,
ku dee oto biibima u Masa Jesosi
tuu mökisi, de feni taa a taki bunu.
Hën de taa a fiti fu de tei wantu
fesima a de dendu manda go na
Antiokia ku Banabasi ku Paulosu,
go piki de unfa de kuutu buta.

Nöö hën de tei tu sëmbë dee dë
fesima u de. Wan u de da Judasi,
hënseei de ta kai Basabasi. Di
otowan de kai Silasi.

²³Hën de mbei wan pampia fu
de manda go da dee biibima u
Antiokia taa:

U dee Tjabukama u Masa Jesosi,
ku dee oto tiima u keiki, dee
sëmbë fuunu a Jelusalen aki, u
ta mbei di pampia aki manda da
un dee sëmbë na u Isaëli ta biibi
Masa Jesosi na Antiokia, ku dee
oto köndë u Silia, ku dee köndë
u Silisia tuu. U ta manda gaan
odi da unu taa u dë.

²⁴Nöö u jei taa wanlö sëmbë fuu
ko a unu dë ko ta toobi unu ku di
lei u de taa un musu koti sinkii

buta di maaka u Isaëli ufö Gadu o limbo fesi da unu. Fa de tja di lei ko a unu dë, nöö a mbei un ko ta pakisei fasifasi te nöö wan saandi fuun tei. Wë dee soni de taki dë, na u manda de e, fu de fan sö ku unu.

²⁵Nöö di u jei sö kaa, nöö hën u ko fiti buka puu wantu sëmbë a u dendu aki manda ko piki unu unfa u si di soni. Nöö ku de tu lobi mati fuu, Banabasi ku Paulosu, ku de dee sëmbë fuu o waka.

²⁶Wë un sabi Banabasi ku Paulosu kaa fa de dë, dee sëmbë. De dë wanlö sëmbë ta sei de hedi fu di në u Masa Jesosi Keesitu musu paaja. ²⁷Nöö dee otowan u ta manda da unu aki, de da Judasi ku Silasi. Nöö de da kotoigima u di soni di u ta sikifi manda da unu aki taa u taki sö.

²⁸Nöö a di së u di soni di ta toobi unu dë, nöö di Akaa u Masa Gadu ku u seei tu feni ën taa a bunu fu wa buta oto wëti da unu möönsö möön leki dee fanöudu wan u ta kai da unu aki taa:

²⁹Be wan njan dee soni de ta tuwë da dee gadu u de.

Na be un njan soni buuu.

Na be un njan wan mbeti buuu an kumutu nëën sinkii.

Na be un libi fanafiti a di së u manu ku mujëë.

Ee un hoi de fö wëti aki, nöö woon du bunu. Hën nöö u kë taki da unu. U ta manda gaan odi da unu.

³⁰Nöö di de mbei di biifi te de kaba, hën de manda dee sëmbë go.

Hën de go dou na Antiokia. Hën de kai dee biibima u Masa Jesosi tuu ko makandi, nöö hën de da de di pampia di dee hedima a Jelusalen bi mbei da de.

³¹Nöö di dee sëmbë lesi di biifi te de kaba, hën de wai. A da de hati seei. „Biga de si taa an dë u de buta deseei a dee hia Isaëli wëti basu.”

^{32,33}Nöö Judasi ku Silasi seei bi dë sëmbë ta kisi fan a Masa Gadu da sëmbë. Hën de fika na Antiokia dë wan hii pisiten ta fan ku dee sëmbë u Masa Jesosi, ta da de taanga u de tai hati ta hoi a di biibi nöömö.

Nöö di de o toona go a Jelusalen baka a dee sëmbë dee bi manda de ko, nöö hën dee biibima u Masa Jesosi tja de go buta a pasi ku kötö hati. [³⁴Ma Silasi kai pakisei taa an o go möön, a o fika na Antiokia ufö.]

³⁵Nöö Paulosu ku Banabasi fika dë tu. Nöö de ku wanlö hia oto sëmbë ta konda di buka nöömö, ta lei dee sëmbë u di köndë soni u Masa Jesosi.

Aki Paulosu ku Banabasi paati.

³⁶Hën de dë te wan pisi, hën Paulosu taki da Banabasi taa: “Mati, un boo toona go ka u bi ta konda di buka, go haika dee sëmbë fuu a dee köndëköndë luku fa de ta du.”

³⁷Nöö di a taki sö, hën Banabasi taa a kë toona tja Johanisi Maikusi go ku de tu. ³⁸Ma Paulosu an kë faa musu go. Wë biga a bi disa de a Panfilia köndë kaa, an bi kë dë ku de a di wooko möön, hën mbei Paulosu an kë faa go.

³⁹Nöö hën di soni ko wan gaan fia da de te de paaja. Banabasi tei

Maikusi hën de subi a boto hën de go a Sipuusi.

⁴⁰Nöö Paulosu kai Silasi fëen ku ën waka. Nöö di de o go, hën dee sëmbë u de a Antiokia, de begi Masa Gadu da de faa tja de ku ën bunuhati. Nöö di de begi sô tefa de kaba, nöö hën de go. ⁴¹Hën de waka a dee pisiwata u Silia ku Silisia. Nöö fa de ta waka nango dë, Paulosu ta fan ku dee biibima fu Masa Jesosi dee ta ko makandi a dee peipei köndë ta da de taanga.

**A di pisi aki Timoteo
seti wooko ku de.**

16 Nöö hën Paulosu ku Silasi ta waka te de go dou a dee köndë de kai Deebe ku Lisita ka Paulosu ku Banabasi bi konda di Buka kaa. Nöö hën de go si wan biibima u Masa Jesosi dë de kai Timoteo. Hën mama da Isaëli sëmbë, nöö hënseei ta biibi Masa Jesosi tu. Ma hën tata an dë Isaëli sëmbë, a dë wan Giiki sëmbë. ²Nöö fa Timoteo sai dë, a abi bunu në a dee otowan fëen ta biibi Masa Jesosi a Lisita ku di oto köndë de kai Ikonium, de tuu ta gafëen fa a ta libi.

³Nöö di hën ku de Paulosu ko miti, hën Paulosu kë faa musu go ku de. Hën a mandëen fu de koti di maaka nëen sinkii kumafa Dju sëmbë ta koti. Wë nöö di soni mbei a mandëen, fu di an kë Timoteo musu abi hogi në a dee Dju sëmbë a dee köndë dë. Biga de tuu sabi taa hën tata da Giiki sëmbë, nöö an bi koti di maaka.

⁴Nöö hën de ta waka nango a dee köndëköndë. Nöö hii fa de

nango dë, nöö di buka di dee Gaan Tjabukama u Masa Jesosi ku dee oto tiima u keiki a Jelusalen bi da de, hën de ta tja go da dee biibima fu de musu jei, be de hoi di taki kumafa de bi kuutu buta.

⁵Nöö fa de ta du dë, nöö a ta heepi dee sëmbë u Masa Jesosi gaanfa, dee ta miti makandi a dee köndëköndë. Biga de ta kisi kaakiti nango fesi seei a di biibi, nöö hiniwan daka möön hia sëmbë ta piki di buka ta ko ta nama ku de.

**Aki Paulosu si wan sëmbë u
Masadonia a wan wojolimbo sunjan.**

⁶Nöö di ten dë, de Paulosu bi kë go a di pisiwata de kai Asia go konda di buka. Ma nöö hën di Akaa u Masa Gaangadu bai de taa de an musu go ala. Nöö di a bai de sô kaa, hën de bia latja di pisiwata de kai Fiigia kisi Galasia.

⁷Nöö di de ko zuntu ku di pisiwata u Misië, hën de ta suku unfa de sa du go dou a Bitinia köndë, ma di Akaa u Masa Jesosi toona tapa de möön fu de an go ala.

⁸Nöö hën de go a oto köndë. De latja Misië kisi di köndë de kai Toasi.

⁹Te wan ndeti, hën Paulosu si wan soni a wan wojolimbo sunjan. A si wan womi u wan pisiwata de kai Masadonia ko taanpu nëen fesi ta kai ën taa: “Gaantangi, aba ko a di së fuu aki ko heepi u baa.”

¹⁰Nöö di Paulosu si di soni, nöö hën u ta seeka fuu go wante. Biga u sabi taa Masa Gaangadu hën ta manda u fuu go konda di bunu buka fëen da dee sëmbë fu Masadonia.

**Aki wan mujëe de kai
Lidia ko a di biibi.**

¹¹Hën u kumutu a Toasi waka tolooo ku sipi go dou a di köndë de kai Samotaake. Hën u duumi. Tefa di mamate hën u go nama a di köndë de kai Niapolisi.

¹²Hën u kumutu a di sipi. Hën u waka a futu go dou a di köndë de kai Filipi. Hën da di gaan nëbai köndë u di së pisi u Masadonia ala, ma dee Loomë köndë sëmbë de ta libi nëen ta tii ën. Hën u tan sëmëni daka ala.

¹³Tefa di saba dou, hën u kumutu a di köndë go dë a wan lio bandja ka u sa' taa sëmbë o ko begi Masa Gaangadu. Nöo di u go dou, hën u si wanlô mujëe bi ko makandi dë kaa. Hën u go sindo ku de ta konda di buka u Gaangadu da de.

¹⁴Nöo wan u dee mujëe hën de kai Lidia. A dë wan sëmbë ta mbei baau koosu ta sei, nöo di köndë fëen hën de kai Tiatila. Di mujëe dë ta biibi a Masa Gaangadu. Nöo fa a dë pii ta haika di woto u Masa Jesosi, nöo hën Masa heepi ën faa tei dee soni dee Paulosu taki dë nëen hati.

¹⁵Nöo di a ko biibi kaa, hën de dopu ën ku dee sëmbë fëen wosu dendu tuu. Hën a begi u gaantangi taa: "Ee un feni taa mi ta biibi Masa tuutuu, nöo be un ko tan ku u a u wosu." Nöo hën a ta begi u nöömö tefa u du kumafa a hakisi u.

**Aki de buta Paulosu ku
Silasi a dinguwosu.**

^{16,17}Nöo di juu dë wan mujëe mii dë a di köndë ku wan gadu a hedi

ta konda a fesi andi o pasa amanjan. Hën wanlô sëmbë u di köndë tei ën buta saafuma u de, nöo de ta wooko gaan hia möni a dee soni dee di gadu ta konda da sëmbë. Nöo di u nango a di kamian ka woo begi, hën di mujëe mii dë ko miti ku u. Hën a ta ko a u ku Paulosu baka ta bai nöömö taa: "Dee sëmbë dee dë a mi fesi aki, de da futuboi fu di kaba hei Gadu u mundu e. De ta lei unu di pasi di fuun waka nöo Gaangadu sa heepi unu puu a hogi basu." Sö a ta bai a u baka nöömö.

¹⁸Hën a ta bai seei nöömö te dou sëmëni daka. A ko ta toobi Paulosu gaanfa. Nöo hën a bia luku ën, hën a fan ku di gadu nëen hedi taa: "Mi tei di në fu Jesosi Keesitu bai i taa, hetji pasa kumutu a di mujëe mii liba e!" ¹⁹Nöo wantewante dë hën a kumutu nëen liba wala. Wojo fëen ko limbo.

Nöo di dee basi u di mujëe mii si taa de lasi di wini fëen di de bi ta feni, hën hati u de boonu. Hën de panjan Paulosu ku Silasi dë gbalau hai gbululuuu tja ko a di köndë ganda mindi ka dee takima fu di köndë ta dë.

²⁰Nöo hën de tja kaagi u de go da dee Loomë sëmbë dee ta tii di köndë taa: "Dee Dju sëmbë i si aki tja toobi ko a u e, te hii di köndë ta mbei seei wajawaja. ²¹Biga de ta tja peipei wëti ta ko ta da u a u köndë. Ma wa musu tei de biga u dë Loomë köndë sëmbë, nöo dee wëti an ta kai ku dee fuu wëti." A di fasi dë de kaagi de Paulosu.

²²Nöo di de taki sö te de kaba, nöo hën hii dee sösö sinkii sëmbë u di köndë piki ku de. Nöo hën dee

hedima hai dee koosu u Paulosu ku Silasi puu a de sinkii, hën de manda sëmbë fon de taku fon. ²³Nöö hën de tja de go söötö a dunguwosu. Hën de piki di wakitima taa a musu hoi de bambuu fu de an musu kumutu.

²⁴Nöö di di wakitima jei sö, nöö hën a tja de go buta seei a di kaba lasiti kamian a di dunguwosu gogo. Hën de tuusi de tu së futu u de a kaapa bui söötö gingin fu de an musu kumutu.

²⁵Nöö hën de dë te wan juu ten kuma tuwalufu juu ndeti sö, Paulosu ku Silasi dë a di dunguwosu ta begi Gaangadu ta kanda dëen ta gafëen. Nöö dee oto sëmbë dee dë söötösöötö dë tuu sai dë ta haika. ²⁶Te u de kë si hën di goonliba ko ta seki seei te dou ku dee dunguwosu posu. Hii dee döo tuu ko dë jabijabi hoo, nöö hii dee sëmbë bi dë a di dunguwosu söötösöötö ku bui dë, de tuu lusu.

²⁷Hën di wakitima u di wosu panta weki a duumi. A ko si taa dee dunguwosu döo tuu dë jabijabi. Hën a hai ën së ufangi faa kii ën seei. Biga a ninga taa hii dee sëmbë dë söötösöötö a wosu dë, de tuu kule go. Nöö hën mbei a o kii ën seei.

²⁸Ma di Paulosu si taa sö a o du, hën a bai taki dëen taa: “Nönö mati, na kii i seei e! U tuu dë aki eti. Wa go!”

²⁹Hën di wakitima bai kai sëmbë taa be de tja faja ko. Hën de tja ko dëen. Hën a kule vou go kai a goon a de Paulosu fesi gbolou. Nöö a ta tëemë tjatjatjatja. Hati fëen nöö latja sö.

³⁰Hën a tja de go a döo. Hën a hakisi taa: “Mati, andi mi musu du ufö mi sa feni di heepi u Gadu?”

³¹Hën de piki ën taa: “I musu biibi Masa Jesosi Keesitu fii Gadu, i ku i wosu dendu tuu, nöö wan o lasi go kaba a söso.” ³²Hën de konda di woto u Masa Jesosi dëen ku hii dee sëmbë fëen wosu tuu.

³³Nöö wante a di gaan ndeti dë seei, hën di wakitima tja de Paulosu go wasi dee wipi buka u de te a kaba. Nöö hën de Paulosu dopu ën ku hii dee sëmbë fëen wosu dendu fu di de ko ta biibi a Masa Jesosi liba.

³⁴Hën di wakitima tei Paulosu ku Silasi tja go nëen wosu, hën a da de soni u njan. Fa hën ku hii dee sëmbë fëen wosu ko ta biibi a Masa Gaangadu liba dë, nöö de ta wai tee na soni.

³⁵Hën di mamate fëen, hën dee gaan lanti u di köndë manda siköutu taa be de lusu Paulosu ku Silasi be de go u de. ³⁶Nöö hën di wakitima ko fan ku Paulosu taa sö wan buka dee gaan lanti manda, nöö be de kumutu go ku kötöhati awaa.

³⁷Ma nöö hën Paulosu toona piki de taa: “Ambëë? U da goon mii u Loomë. Wa bi du soni möönsö ufö de manda sëmbë ko fon u a lanti dendu söötö a dunguwosu. Na kuutu de kuutu di soni möönsö. Nöö awaa de ko manda u fuu musu go tjubitjubi. Wa o go e. Be deseei ko tja u go, ee de kë fuu go.”

³⁸Hën dee siköutu go a dee gaan lanti go piki de taa sö wan soni Paulosu taki. Nöö di de jei sö kaa, nöö de panta. De ko fëë. Biga de an bi sabi taa de da goon mii u Loomë.

³⁹Hën de ko fan ku de da de leti te de kaba. Hën de tei de tja

go a döo awaa. Hën de begi de gaantangi taa be de kumutu a di köndë.

⁴⁰Nöö di Paulosu ku Silasi kumutu a di dunguwosu, hën de toona go a Lidia wosu. Hën de go si dee oto sëmbë u de dë, dee ta biibi Masa Jesosi kuma de. Hën de fan ku de te de kaba da de hati ufö de tei pasi kumutu a di köndë awaa.

Aki de mbei toobi ku de Paulosu a Tesalonika.

17 Nöö di Paulosu ku Silasi kumutu a Filipi, hën de latja wanlö köndë de kai Amfipoli ku Apolonia, hën de pasa go dou a di köndë de kai Tesalonika. Nöö dee Dju sëmbë fu ala abi wan keikiwosu a di köndë dë.

²Nöö hën Paulosu go a di keikiwosu kumafa a guwenti. Nöö a go dii saba baka na baka. A nango ta lesi di Buku u Masa Gadu da dee Isaëli sëmbë fu de musu jei, nöo a ta toona puu ën da de be de fusutan.

³A ta taki da de taa: “Kumafa un sabi kaa, Masa Gadu paamusi taa a o manda wan Heepima di de kai di Keesitu ko a goonliba. Nöö de o sitaafu ën te de kii, ma nöo a o toona weki baka. Sö a dë sikifisikifi a di Buku e.

“Wë nöo di Sëmbë di Buku taki dë, hën da Jesosi e. Hën da di Keesitu Gadu bi o manda ko.” Hën di soni dë Paulosu ta konda da dee sëmbë nöömö fu de musu biibi.

⁴Nöö di dee Dju jei sö kaa, nöo so u de ko biibi hën de nama ku Paulosu ku Silasi. Nöö i abi wanlö hia Giiki sëmbë a de dendu bi ta biibi Masa Gadu kaa, nöo deseei ko

piki di buka tu, ku sëmëni u dee gaan nëbai mujëë u di köndë.

⁵Ma di dee oto Dju sëmbë u di köndë ko si taa dee otowan ko nama ku de Paulosu, nöo hën de ko ta haun seei. Hën de pii wanlö wisiwasi sëmbë bi dë a sitaati hën de manda de fu de kule go mbei toobi a di köndë. Nöö a ko gaan soni. De kule gililili ko a di wosu fu wan womi de kai Jason, biga de mëni taa naandë de Paulosu dë, nöo de kë tja de ko buta a lanti fesi.

⁶Ma di de go dou a di womi wosu, de an si de dë. Ma de si wanlö oto biibima u Masa Jesosi, hën de panjan de ku Jason tuu hai tja ko a dee hedima dee ta taki u di köndë.

Hën de bai taa: “Un si dee sëmbë aki ö? De ta waka a mundu ta toobi hii köndë ku dee fan u de nöömö, hën wë i si de ko dou a u aki tu.

⁷Nöö Jason fuu köndë, hën ta hoi de nëën wosu. Nöö fa de dë u de dë, nöo de tuu ta sösö dee wëti fu di Gaan Könu fuu a Loomë taa wan oto könu dë de kai Jesosi.” Hën di soni dë de taki.

⁸Hën di de jei de taki sö, nöo hën hii dee sösö sinkii sëmbë u di köndë te kisi dee hedima tuu ko ta mbei seei wajawaja sö.

⁹Hën dee hedima naki Jason ku dee otowan butu ufö de disa de go.

Aki Paulosu tja Gadu wöutu go a Belia.

¹⁰Nöö di ndeti dë seei, hën dee biibima fu di köndë manda Paulosu ku Silasi go a wan oto köndë de kai Belia. Nöö di de go dou, nöo hën de go a di keikiwosu u dee Dju sëmbë fu naandë.

¹¹Nöo dee sëmbë u Belia bi abi bunu pakisei möön dee sëmbë fu Tesalonika. Biga di Paulosu fan ku de, nöö de haikëen ku piizii seei. De an tuwë dee fan fëen a kapëë. Nöo hiniwan daka de ta lesi Gadu Buku finifini ta wegi ta luku ee di soni Paulosu ta taki dë ee a ta kai ku di Buku. Nöo di de si taa tuu soni de ta taki dë, ¹²nöo hën sëmëni u dee Dju sëmbë fu Belia ko piki di buka ko dë biibima u Masa Jesosi. Sëmëni womi dee an dë Dju, ku wanlô gaan nëbai mujëë u de tu, ko a di biibi tu.

¹³Ma nöö te wan pisi hën dee Dju sëmbë a Tesalonika ala ko jei taa sö Paulosu ko ta konda Gadu buka a Belia. Nöo hën de hopo hën de go a Belia go ta fon faja a dee sëmbë u di köndë fu de an musu piki di buka. Fa de du dë, nöo hën dee sösö sinkii sëmbë u di köndë piki ku de ta du soni wajawaja.

¹⁴Nöo di dee sëmbë u Masa Jesosi si sö taa lanti o mbei toobi ku Paulosu, hën de mandëen go wantewante a di ze bandja. Ma Silasi ku Timoteo, de de an o go eti. De o fika a Belia ufö.

¹⁵Fa Paulosu ko dë a Belia tefa di a nango, hën wantu sëmbë o tjëen go buta a pasi. Hën de ta tjëen te de go dou a di köndë de kai Atene. Nöo hën di de ta toona go baka, hën Paulosu manda buka da Silasi ku Timoteo taa de an musu tan a Belia ala longi poi. Te de sa ko, nöö be de ko nëen wante.

Hën dee Belia sëmbë toona go ka de bi kumutu. Paulosu fika na Atene dë.

Aki Paulosu dë na Atene.

¹⁶Nöo fa a dë na Atene ta luku dee otowan fëen dë, a ko ta si dee

pindigadu gidjii hii di köndë. Nöo a toobi ën gaanfa, a ta fukëen seei. ¹⁷Nöo di ten dë, a nango a di Dju keikiwosu u di köndë nango ta ko. Dee Dju sëmbë ku wanlô oto sëmbë na Dju ma de ta biibi a Masa Gadu tu, sö de ta miti dë. Nöo fa Paulosu nango a de dë, nöo hën ku de ta taki u Masa Jesosi nango ta ko.

Nöo hiniwan daka Paulosu nango a di gaan sitaati u di köndë tu. „Biga naandë hii sëmbë u di köndë ta ko ta haika njunsu.” Nöo Paulosu ta fan ku dee sëmbë ta ko dë ta taki soni u Masa Jesosi da de.

¹⁸Te wan daka hën dee leima fu wan pei feleniki de ta kai Epikuli ku wan otowan de ta kai Sitoiki ko ta da woto ta fia ku ën. Fa de ta fia dë, so u de ta kosi ën taa: “Di fanhiamama aki, andi da di sösö a ta fan dë? An saandi a ta taki.”

Otowan taa: “Misikuma a feni wanlô oto köndë gadu soni tja ko ta konda da u.” Wë biga Paulosu ta konda dee soni u Masa Jesosi da de, be de sabi taa sëmbë sa dëdë weki baka.

¹⁹Hën de tei Paulosu tja go a wan gaan kuutu gangasa u de de kai Aleopakusi. Hën de kai ën taa: “Womi.” Hën a piki. Hën de taa: “Wë andi da di njunjun soni i ta tja ta lei sëmbë. Kondëen da u boo jei.

²⁰Biga wë dee soni i ta fan, u jesi an bi jei de wan daka a goonliba. Nöo u kë sabi andi.”

²¹Di soni mbei de hakisi sö. Wë biga dee Atene sëmbë ku dee oto sëmbë dee ko ta libi ku de dë tuu, na soni seei de ta suku möönsö möön leki njunjun soni fu de sa feni tja go konda.

**Aki Paulosu ta fan ku dee
sëmbë a di kuutuwasu.**

²²Nöö hën Paulosu hopo taanpu a pë a hii dee kuutuma naandë fesi. Nöö hën a taa: “Dee Atene sëmbë aki, fa mi ko dou aki, nöö mi ta si tuutuu taa un ta dini dee gadu fuunu a hii fasi. ²³Biga wë fa mi ta lontu di köndë fuunu aki, nöö mi ta luku dee sonisoni fuunu dee un ta begi a dee kamiankaman. Nöö hën mi si wan gadu tafa, a abi wan soni nëën sikifisikifi taa DI TAFa AKI, A DË FU DI GADU DI WA SABI

“Wë nöö di Gadu dë di un taa wan sabi soni fëën, ma töku un mbei wan tafa dëën fu hati fëën an musu boonu ku unu, nöö hën soni wë i si mi o konda da unu aki.

²⁴“Di Gadu di i si mi ta taki aki, hën un musu dini e, dee sëmbë. Biga wë hën mbei goonliba ku hii dee soni dë nëën tuu. An ta libi a wosu di libisëmbë mbei ku maun e, biga hën da Masa u hii soni, dee u liba ala ku goon aki tuu. ²⁵An a’ fuka fu libisëmbë musu heepi ën. Biga hënseei ta da hii sëmbë libi. Hën ta da i böö, a ta da i hii soni.

²⁶“Di Gadu i si mi ta taki aki sô, a seti ku wan kodo sëmbë tö, nöö di wan sëmbë dë böngö paaja dou goonliba tefa i si hii dee pepei sëmbë ko fika a goonliba aki. Hën seei buta di ten da de di de o libi, nöö hënseei paati dee köndëköndë tu, buta libisëmbë pepei ka u de musu ta dë.

²⁷“Nöö di soni mbei a buta libisëmbë sô, fu de suku ën ee de sa feni ën. Töku an dë longi poi ku hibiwan fuu e. Ee i kè sabi soni

fëën, nöö i sa sabi. ²⁸Biga hën ta da u libi, mbei u ta dë ta buli.

“Fa dee kandama fuunu sai dë, de mindi wan kanda taa:

U dee disi tuu da böngö fëën.

²⁹“Wë di u dë böngö fëën kaa, nöö wa musu mëni taa Masa Gadu dë wan soni kuma goutu, sitonu, soofu soni, kumafa wan sëmbë sa tëmbë ku di köni fëën. An dë sô e.

³⁰“Masa Gadu si fa libisëmbë bi ta du ma nöö an bi ta tei de fu hogi. Wë biga de an bi sabi soni fëën wan bëtë. Ma fa u dë aki, nöö u ko sabi soni fëën. Nöö hën a ko ta bai hii sëmbë a hii kamian taa de musu disa di hogilibi u de bia ko nëën.

³¹“Biga a buta daka kaa faa kuutu a libisëmbë liba kumafa a fiti. Hën a tei wan Sëmbë buta faa dë fesima u di kuutu. Hën di Sëmbë di a tei dë, a weki ën baka a dëdë e, be sëmbë si taa dee lö soni a ta taki dë o pasa a mundu nöömö.” Sô Paulosu taki da dee Atene sëmbë.

³²Nöö fa a ta fan dë, nöö de bi dë pii ta haika. Ma di de jei a taa sëmbë dëdë weki baka, hën so u de lafu ën mbei ën fa seei taa di soni dë na tuu. Ma so u de taa: “Antoobi. Te wan pisi, nöö woo toona ko a i möön ko jei di soni aki.”

³³Hën Paulosu kumutu a de dendu. ³⁴Nöö hën so u dee sëmbë dee bi haikëën dë ko nama ku ën. Wan u de da Dionisi, hënseei da wan u dee kuutuma fu di Aleopakusi kuutu wosu. Wan otowan da wan mujëë de kai Damalisi ku wanlö otowan möön. De tuu ko dë biibima u Masa Jesosi.

**Aki Paulosu tja Gadu wöutu go
a di köndë de kai Kolenti.**

18 Hën Paulosu kumutu na Atene hën a go a wan köndë de kai Kolenti. ²Nöö di a go dou, hën a ko miti ku wan womi de kai Akila, wan Dju sëmbë. Nöö hën mujëë hën de kai Pesila. Wan köndë de kai Pontusi, hën da Akila mama köndë, ma hën ku ën mujëë bi ta dë a di gaan köndë u Italia de kai Loomë. Ma nöö te wan pisi hën di Gaan Könu u Loomë de kai Kalaudio jaka hii Dju sëmbë puu nëen köndë, nöö hën Akila ku ën mujëë ko a Kolenti ko libi. Nöö hën Paulosu ko a de dë.

³Nöö hën a fika ku de naandë ta wooko makandi ku de. Wë biga de tuu ta du di wan wooko ta mbei wan soni kuma pelawosu ku mbeti kakisa ta sei.

⁴Nöö fa Paulosu ko a Kolenti dë, nöö hiniwan saba a nango a di keikiwosu u dee Dju sëmbë nango ta fan ku dee sëmbë dee ta ko dë, Dju sëmbë ku dee oto sëmbë dee na Dju tuu. A ta biinga ku de nöömö fu de musu piki di buka u Masa Jesosi.

⁵Hën a dë te wan pisi, hën Silasi ku Timoteo kumutu a Masadonia köndë ko nëen. Nöö di de ko dou, hën Paulosu disa di tëmbë wooko fëen go a di wooko u Masa Gadu ku telu. A ta fan ku dee Dju sëmbë nöömö taa Masa Jesosi hën da di Paamusi Könu de bi ta luku, nöö awaa Gadu mandëen ko.

⁶Nöö fa a ta fan ku de dë, nöö dee Isaëli sëmbë ta fia ku ën ta kosi ën ta dëen gaan buka. De an kë piki dee fan fëen.

Nöö hën Paulosu hopo. Hën a sakwi di koosu nëen sinkii bugubugu da de. Hën a taa: “Buuu fuunu fika a unu liba e! Biga ee un dë fuunu aki ta du sösö te wan sa dou a Masa Gadu köndë, an o fika a mi hedi e. Mi nango a dee sëmbë dee na Dju go fan ku de.”

⁷Nöö hën a kumutu a de dendu. Hën a go a wan wosu u wan womi de kai Titiusi Jusitusi. A dë wan sëmbë ta biibi Masa Gadu, nöö di wosu fëen ku di keikiwosu u dee Dju sëmbë dë bandja ku bandja. ⁸Nöö di hedima u di Dju keiki hën de kai Keesipusi, nöö hën seei ku hii dee sëmbë fëen wosu tuu bia ko ta biibi Masa Jesosi. Sömëni u dee oto sëmbë u di köndë dee bi jei di buka ko ta biibi tu ta tei dopu.

⁹Nöö hën de dë te wan ndeti, hën Masa Jesosi ko fan ku Paulosu a wan wojolimbo sunjan taa an musu disa u ta konda di buka möönsö. Be a ta fan ku dee Kolenti sëmbë nango nöömö kumafa a ta du dë kaa. ¹⁰A taa: “Fa mi ta fan ku i aki, nöö na panta e. Mi ta dë ku i. Nöö na wan sëmbë o du soni ku i a di köndë i si aki e. Biga mi abi hia sëmbë aki eti dee o bia ko ta biibi mi.”

¹¹Nöö di Paulosu jei sö kaa, hën a fika a Kolenti dë wan hii jaa ku hafu eti ta lei de u de fusutan Gadu wöutu.

¹²Te wan pisi hën di Gaan Könu a Loomë manda wan womi de kai Galion ko a Kolenti faa musu tii di köndë. Hën de dë te wan daka, hën dee Dju sëmbë u di köndë fiti buka ko kisi Paulosu tja go a kuutu gangasa.

Hën de tjëen go kaagi da Galion taa: ¹³“Di womi i si aki ta fan ku sëmbë ta suku u puu de fu de begi Gadu a wan oto fasi möön leki di fuu wëti di u abi aki.”

¹⁴Nöö fa de fan dë, Paulosu bi dë leti fa u piki. Ma Galion an dëen pasi. A fan ku dee sëmbë tja Paulosu ko dë taa: “Dee Dju sëmbë aki, un haika mi. Ee wan gaan hogi un bi ta tja ko taki da mi, nöö mi bi dë u jei ën. ¹⁵Ma di soni un tja ko aki, an dë gaan soni e. Soni fuunu nöö un ta pii ta fia, soni u dee lö fuunu, kuma dee wëti fuunu soni. Nöö ma dë nëen u piki unu. Unu seei sa kuutu dee soni naandë. Na soni u tja go a gaan lanti di dë e.”

¹⁶Hën a manda sëmbë jaka de puu a di gangasa.

¹⁷Nöö fa di kuutu booko dë, hën de kisi wan womi de kai Sositeni gbulu gingin, di sëmbë di bi ko hedima u di Isaëli keikiwosu a di otowan kamian. Hën de fon mën a di gangasa dööbuka dë te a fon. Galion sai leti dë ma aan toobi ku di fa de ta du ku di sëmbë dë.

Aki Paulosu toona nango a Silia.

¹⁸Nöö hën Paulosu fika a Kolenti dë wan hii pisiten eti.

Hën a da dee otowan fëen adjoisi taa a o toona go a Silia köndë ka a bi kumutu. Hën ku Akila ku ën mujëë Pesila, sö de o waka makandi.

Nöö hën de nango te de dou a di köndë de kai Kenkelea. Nöö naandë Paulosu mbei de koti di uwii fëen hedi te de kaba puu. Nöö fa sëmbë o si ën dë, nöö de o sabi taa a bi mbei buka ku Gadu faa du wan soni.

¹⁹Nöö hën de subi a boto go a di köndë de kai Efeise. Nöö Pesila ku Akila a di köndë naandë de o fika.

Paulosu seei go a tela go denda a di keikiwosu u dee Dju sëmbë go ta fan ku de. De ku ën ta öndösuku soni u Gadu, makandi.

^{20,21}Nöö hën de begi ën faa musu tan ku de möön longi. Ma nöö a da de adjoisi taa: “Dee sëmbë, mi o go. Ma wan fëëë. Ee Masa Gadu kë, nöö mi o toona ko a unu baka.” Hën de taki aai. Hën a go.

²²Hën di boto kumutu a Efeise dë ta waka teee fa a nama a Sesalia. Hën Paulosu kumutu a di boto hën a tei pasi go a Jelusalen, go da dee biibima u Masa Jesosi naandë odi. Nöö di a da de odi te a kaba, hën a kumutu dë waka go dou na Antiokia ka a bi kumutu awaa. Di lö waka dë kaba.

²³Hën Paulosu sai na Antiokia wan hii pisiten, hën a toona kumutu dë möön. Hën a ta waka a dee köndëköndë fu Galasia ku Fiigia ta lontu. A nango ta haika dee biibima u Masa Jesosi a hii dee peipei köndë ka a bi go, ta da de taanga.

Aki de taki soni fu Apolo.

²⁴Nöö di ten dë, hën wan Dju sëmbë de kai Apolo ko dë a Efeise. Di köndë de kai Alekesania hën dëen köndë. Nöö a dë wan sëmbë a goonliba di lei soni tee, nöö a di së u Gadu buku nöö a sabi soni finifini tu.

²⁵Di womi aki sö, sëmbë bi lei ën di pasi u Masa kaa, fa faa waka a dou nëen. Nöö a ta lei sëmbë dee soni fëen fajafaja seei ku hii ën

hati. Ma wan soni du ɛn. Di dopu di Johanisi bi ta dopu sɛmbɛ, hɛn nɔɔ a sabi a di sɛ u dopu soni.

²⁶Nɔɔ fa di womi aki ko a Efeise dɛ, a ta fan sɔndɔ fɛɛɛ a di keikiwosu u dee Dju sɛmbɛ. Nɔɔ Pesila ku Akila dɛ leti dɛ sindosindo ta haikɛɛn andi a ta taki. Hɛn de si taa an sabi di soni dou. Nɔɔ hɛn de tjɛɛn go a wosu go fan ku ɛn butɛɛn a pasi faa sa sabi soni u Gadu mɔɔn fini.

²⁷Te wan pisi hɛn Apolo kɛ go a Giiki Kɔndɛ. Hɛn dee biibima u Masa Jesosi a Efeise, hɛn de heepi ɛn. De mbei pampia manda da dee otowan u de a Giiki Kɔndɛ ala, dee ta biibi Masa Jesosi kuma de, taa de musu hoi Apolo kuma sɛmbɛ u de.

Nɔɔ di Apolo kisi di pampia, nɔɔ hɛn a go. Hɛn a go ta heepi dee Giiki sɛmbɛ seei, dee ko dɛ biibima fu di Masa Gadu abi bunuhati u libisɛmbɛ. ²⁸Wɛ biga a ta taki di wɔutu u Gadu da dee Dju sɛmbɛ u di kɔndɛ ta kuutu ku de nango ta ko a hii mundu fesi naandɛ. A ta tei Gadu Buku ta puu da de, be de si taa sɔ Masa Jesosi dɛ di Kɔnu di Masa Gadu bi o manda ko a goonliba. Nɔɔ fa a ta fan dɛ, nɔɔ dee Dju sɛmbɛ an saanfa u de du de toona piki ɛn baka. Wɛ biga dee fan fɛɛn abi kaakiti.

**Aki wanlɔ sɛmbɛ fu Efeise
kisi di Akaa u Gadu.**

19 Wɛ nɔɔ di juu ten Apolo dɛ a Kolenti dɛ, nɔɔ Paulosu ta waka a dee kɔndɛkɔndɛ dee dɛ longi ku di ze. Hɛn a ta ko tefa a

ko dou a Efeise, hɛn a ko si wanlɔ biibima naandɛ.

²Hɛn a hakisi de taa: “Fa un ko ta biibi aki, di Akaa u Masa Gadu hɛn ko a unu liba nɔɔ?”

Hɛn de piki ɛn taa: “Wɛ nɔnɔ, wa bi jei soni u di Akaa dɛ wan daka.”

³Hɛn a taa: “Wɛ fa de dopu unu dɛ, andi da di dopu de dopu unu?”

Hɛn de piki ɛn taa: “Kumafa Johanisi bi ta dopu sɛmbɛ, nɔɔ sɔ de dopu u.”

⁴Hɛn a taa: “Wɛ fa i si Johanisi bi ta dopu sɛmbɛ dɛ, nɔɔ di sɛmbɛ di kɛ di dopu bi musu kɛ disa hogilibi bifɔ Johanisi bi o dopu ɛn. Ma wan oto soni mɔɔn Johanisi bi ta taki tu. Fa a bi ta bai basia a di lio bandja dɛ, nɔɔ fu wan Sɛmbɛ di bi o ko nɔɔ hii mundu musu biibi a di Sɛmbɛ o ko dɛ liba. Nɔɔ di Sɛmbɛ di i si a bai basia taki dɛ, hɛn wɛ da Jesosi Keesitu e.” Sɔ Paulosu taki da de.

⁵Nɔɔ di de ko jei sɔ, nɔɔ hɛn de toona dopu de a di nɛ u Masa Jesosi.

⁶Hɛn Paulosu buta maun a de, nɔɔ hɛn di Akaa u Gadu ko a de liba. De ko ta taki peipei tɔngɔ, nɔɔ de ta kisi fan a Masa Gadu ta fan.

⁷Nɔɔ dee sɛmbɛ aki bi dɛ kuma tuwalufu womi sɔ.

**Aki hia sɛmbɛ ko lei soni u
Masa Jesosi a Paulosu.**

⁸Nɔɔ dii liba longi Paulosu fika a di kɔndɛ dɛ nango ta fan ku sɛmbɛ a di keikiwosu u dee Isaɛli sɛmbɛ. Nɔɔ fa a ta fan ku de dɛ, an ta fan fɛɛfɛɛɛ. A ta fan gbelingbelin ta biinga ku de kodo fu de sa ko ta

fusutan taa Masa Gadu ko ta tii libisëmbë a wan hii njunjun fasi.

⁹Ma so u dee sëmbë ta ko dë, de abi taangajesi tumisi. De ko ta sôsö di fa Gadu buta taa sëmbë sa feni heepi a Masa Jesosi ta kosi ën a hii sëmbë dendu. Nöo hën Paulosu ku dee oto biibima u Masa Jesosi kumutu a de dendu go disa de.

Nöo di juu dë wan womi de kai Tilanusu bi abi wan wosu fëen ka lanti ta ko ta lei soni. Nöo ala Paulosu ku dee otowan fëen go. Nöo hibiwan daka hën ku dee sëmbë ta ko a di wosu ta fan soni u Masa Jesosi makandi.

¹⁰Nöo sô Paulosu ta du te dou tu jaa longi, tefa hii dee sëmbë fu Asia pisiwata dë tuu ko jei di buka u Masa Jesosi, Dju sëmbë ku na Dju sëmbë tuu.

**Aki dee sëbën womi mii u
Sikefasi pooba u jaka wanlô
gadu ku di në u Masa Jesosi.**

¹¹Nöo Masa Gadu ta dë ku Paulosu ta dëen kaakiti seei faa sa du foondofoondo soni. ¹²De ta tei dee saka angisa fëen ku dee koosu bi nama nëen sinkii tja go nama a dee suwakima, nöo de bëtë kaa. Ee soni bi kisi sëmbë a hedi, a ta kumutu.

¹³Nöo wanlô Dju sëmbë bi dë kaa ta waka ta lontu ta jaka dee soni ta kisi sëmbë a hedi ta puu a de liba. Hën de taa de o kai Masa Jesosi në luku ee a sa puu dee gadu a sëmbë liba da de. Ma töku de ku Masa Jesosi an dë a di wan së.

Nöo hën de fan ku so u dee gadu taa: “Mi tei di në fu Jesosi di Paulosu

ta konda soni fëen manda i taa, hetji kumutu a di sëmbë liba e!”

¹⁴Nöo dee sëmbë dee ta pooba di soni aki luku, de dë sëbën womi mii fu wan tata de kai Sikefa. Hën da wan u dee Gaan Begima fu dee Dju sëmbë.

¹⁵Nöo di de taki sô kaa, nöo hën di gadu taki da de taa: “Jesosi mi sabi, nöo mi sabi Paulosu tu. Ma un dee sëmbë ta fan ku mi aki, ambë da unu?”

¹⁶Nöo hën di womi dë ku di gadu nëen hedi djombo vu kisi de gbolou. Hën a ta feti ku de a di wosu tee tënë koosu u de a de sinkii fon de tee hii de tuu kule kumutu a di wosu ko a döo pënëpënë. Sinkii u de koti fanjanfanjan.

¹⁷Fa di soni pasa dë, hii dee Dju sëmbë u Efeise tuu te kisi dee otowan na u Dju, de tuu ko jei. Hën de panta. De ko fëëë seei u de kai Masa Jesosi në fu sôsö. Nöo di në u Masa Jesosi ta hei nango nöömö fu di soni dë hedi.

¹⁸Nöo sëmëni u dee sëmbë dee bi ta biibi ën kaa ko ta pakisei dee hogi soni de bi ta du. Nöo hën de ko ta puu deseëi gogo a döo taa sô de bi ta du hogi.

¹⁹Nöo sëmëni u dee obiama tja dee obia pampia u de go mbei gufalu tjuma gbegede a lanti fesi dë. Nöo di de konda di mëni dusu de bi sa feni fu dee pampia dë, nöo a pasa feifiteni dusu soofu möni.^d

²⁰Nöo sô di buka u Masa Jesosi ko ta a’ poosian nango fesi nöömö a Efeise kondë dë.

**Aki Dëmëtusi mbei wan
wajawaja hopo a Efeise.**

²¹Te wan pisi hën Paulosu ko kai pakisei taa a o ta waka a dee

d 19:19 A di ten aki de bi ta paka wookoma wan soofu möni wan daka.

köndëköndë fu Masadonia te kisi dee fu Giiki ta konda di Buka, ufö a o toona go a Jelusalen. Nöo a taa baka u di dë nöo a o waka go te a Loomë.

²²Nöo hën a manda Timoteo ku wan womi de kai Elatusi fu de waka nëen fesi go a Masadonia. Wë biga de tu womi dë ta heepi ën a di wooko. Ma Paulosu seei o fika a di pisiwata u Asia dë wan pisenen möön bifö a o go.

²³Nöo di juu dë, wan gaan wajawaja ko a Efeise fu di sömëni sëmbë ko ta waka a Masa Jesosi baka hedi.

²⁴Di soni mbei, fu di wan womi bi dë a di köndë de kai Dëmëtusi, nöo a dë wan gaan tëmbë basi ta mbei pikipiki gaduwosu ku soofu ta sei da sëmbë. Dee gaduwosu a ta mbei dë, nöo de ta djei di gaan wosu u di mujëë gadu u de de kai Diana. Nöo Dëmëtusi abi sömëni otowan ta wooko dëen ta tëmbë ku soofu, nöo de tuu ta kisi gaan möni fu di wooko.

²⁵Nöo hën Dëmëtusi kai dee otowan ku ën ta wooko, ku dee oto tëmbëma ta mbei dee lö soni dë a di köndë tuu, be de ko sindo a kuutu.

Hën a taki da de taa: “Womi, di wooko aki u ta wooko mbei wë u ta feni möni sö e.” ²⁶Ma unu tuu ta jei dee soni di wisiwasima dë de kai Paulosu ta fan. A ko ta bai sëmbë taki taa dee gadu u ta mbei ku maun aki, de an dë gadu. Nöo di fa a ta fan dë, nöo na u köndë sëmbë nöo jei ën e. A fika piki nöo dee fan fëen dou hii köndë u Asia.

“Nöo fa a ta fan dë, nöo sëmbë pakisei a ta bia tuu. Biga sömëni sëmbë ko piki ën buka kaa.

²⁷“Wë nöo fa a ta lontu ta taki ën dë, abiti möön nè fuu o poi taa u ta mbei sösö soni ta ganjan sëmbë. Fa u dë aki, hii Asia köndë sëmbë ku hii mundu tuu ta begi di gaan mujëë gadu fuu de kai Diana. Ma fa Paulosu ta du dë, nöo di gaduwosu u Diana an o abi waiti da sëmbë möön. Nöo di nëbai di a bi abi, nöo a o saka.” Sö Dëmëtusi taki da dee tëmbëma dë.

²⁸Nöo di dee sëmbë jei fa a fan ku de, nöo aan soni. Hati u de boonu te na sipootu. Nöo hën de seti ta bai taangataanga taa: “Diana fuu Efeise sëmbë a a’ gafa e! Diana fuu Efeise sëmbë a a’ gafa e!” Sö de ta bai nöömö.

²⁹Hën de ko ta taki ën wajawaja seei paaja te dou hii lanti u di köndë. Hën de kule go kisi tu u dee sëmbë dee ku Paulosu ta waka. Wan u de de kai Gajusi, di otowan da Alisitakusi. Nöo de tu tuu da sëmbë fu Masadonia köndë. Hën de kisi de tu sëmbë dë kule ku de gilili tja de go a wan pisi u di köndë ka sëmbë ta hai ko luku pëë.

³⁰Paulosu seei kë go fan ku lanti, ma dee oto biibima u Masa Jesosi u di köndë tapëen taa an musu go. „Biga de si taa ee a go a dee hia sëmbë dendu dë, nöo de o du soni ku ën.” ³¹So u dee takima fu Asia köndë, dee mati u Paulosu, deseei manda go tapëen tu taa be an go a di kamian naandë.

³²Di juu dë, de ta fan seei wajawaja sö a di kamian ta bai ta kai hii soni, ma di fan an ta kai a di wan baaku, biga hiniwan sëmbë ta taki fëen nango ka a kë. Nöo gaan së u dee sëmbë dee sai dë an saandi mbei de ko hia naandë sö.

³³Hën de dë te wan pisi. Nöö wan Dju sëmbë de kai Alekesani bi dë a de dendu. Hën dee Dju sëmbë tuusi ën go a fesi faa musu fan ku dee hia sëmbë da de. Nöö a bi o fan ku de suku leti a de da dee Dju sëmbë fëen taa na de mbei di soni ko wajawaja sö. Hën a hopo maun da de taa be de kabuka.

³⁴Ma di de si ën taa hën da wan Dju sëmbë, nöö hën de an kë jei andi a o taki. Nöö hën de tuu bai makandi tapëen taa: “Diana fuu Efeise sëmbë a’ gafa e! Diana fuu Efeise sëmbë a’ gafa e!” Sö de bai tu juu longi söndö böö.

³⁵Hën wan basia u di köndë ta penapena ku de ta fan ku de tefa de ko kabuka. Hën a fan ku de taa: “Dee sëmbë fu Efeise aki, mi kë fan ku unu. Hii sëmbë sabi kaa taa di köndë fuu hën ta hoi di wosu fu di gaan mujëë gadu fuu de kai Diana. U ta hoi di pindi fëen di bi kumutu a liba kai ko a goon. ³⁶Na wan sëmbë sa fia ku u a dee soni dë e. Nöö un dë fuunu pii. An dë fuu ta mbei toobi a di köndë sö. Biga di Diana fuu a’ gafa kaa.

³⁷“Nöö un haika e. Dee sëmbë un tja ko aki, nöö de an fufuu soni a gaduwosu wan daka e. De an kosi di mujëë gadu fuu wan daka tu, ma töku un tja de ko a u fesi aki.

³⁸“Wë ee Dëmëtusi ku dee oto tëmbëma fëen, ee de ku sëmbë a’ soni, nöö be de go a dee kuutuma go taki ën e. Biga dee kuutuma ta dë leti a dee kuutuwsu naandë hiniwanten. Ee un kë da kaagi u wan sëmbë, nöö be un go a de ala.

³⁹“Nöö ee un a’ wan soni u taki möön eti, nöö be un go a kuutu be

lanti seeka di taki. ⁴⁰Ee nasö dee hedima fu Loomë dee ta taki a u liba, de o kai u a kuutu nöö wa o saanfa fuu taki. Biga di soni ko a u aki a pasa wajawaja poi, nöö aan hedi.”

⁴¹Hën di a taki sö kaa, hën de tuu paaja waaa djeeë go a de pisi.

Aki Paulosu ku wanlö hia sëmbë dë a wan lëisi.

20 Nöö baka u di wajawaja dë, hën Paulosu manda kai dee biibima u Masa Jesosi u di köndë fu de musu ko nëen. Hën a fan ku de te a kaba da de hati a di biibi. Hën a da de adjoi si faa pasa go a Masadonia köndë awaa.

²Nöö di a nango, hën a ta waka a dee köndëköndë u Masadonia ta fan ku dee sëmbë dee ta biibi a dee köndë dë ta da de hati fu de hoi di biibi dou. Hën a nango tefa a go dou a Giiki köndë.

³Nöö hën a fika dë dii liba longi. A bi ta seeka faa toona go ku boto a Silia Köndë, ma nöö hën de ko konda dëen taa dee Dju sëmbë ta suku köni u de kisi ën a pasi du wogi ku ën. Nöö di a jei sö kaa, nöö hën a bia pakisei taa an o go ku boto möön. A o bia toona nëen bakafutu, fula a Masadonia lontu go kisi Silia.

⁴Nöö fa Paulosu o go dë, nöö sömëni sëmbë o go ku ën. Wan womi fu Belia de kai Sopate, di fu Piilusi mii, o go ku ën. Tu womi fu Tesalonika, wan da Alisitakusi, wan da Sekundi, o go ku ën. Wan womi fu Deebi de kai Gajusi o go ku ën. Timoteo o go ku ën. Tu womi fu Asia köndë, wan de kai Tikikusi, di

otowan da Toofimusi, o go ku ën tu. Hii dee sëmbë dë tuu o waka ku ën makandi go a Silia Köndë.

⁵Nöö hën dee sëmbë aki tei pasi hën de waka a u fesi go dë a Toasi ta luku u, fuu ku de go makandi a Silia.

⁶Nöö uu go a Filipi. Nöö di ten dë, dee Isaëli sëmbë o njan dee gaan daka u de di de ta njan bëëë söndö sooda. Nöö hën u tan a Filipi pasa dee daka dë. Nöö hën u tei boto nöö baka feifi daka hën u go dou a Toasi ka dee otowan fuu dë ta luku u. Nöö hën u tan ala sëbën daka.

⁷Nöö a di fosu daka fu di wiki jabi dë, hën u tuu hai ko miti fuu booko bëëë paati njan. Nöö hën Paulosu ta konda Gadu woto da dee sëmbë dë te dou tuwalufu juu fu ndeti. Di soni mbei a du sô. A di mamate fëën, nëën woo go, hën mbei a fan ku de longi sô. ⁸Nöö u dë a wan libawosu ku sômëni faja sëndësëndë ta haika Paulosu.

⁹Nöö wan kijoo de kai Etikusi bi dë a di fënsë buka sindosindo. Nöö fa Paulosu ta fan nango dë, nöö hën duumi kisi di kijoo mii, a ta djönkö. Te fuu sabi a duumi pii puu viin kai go a goon. Hën de kule go tei ën. A dëdë pii. Biga di kamian di a puu kai dë bi dë dii södö hei ku goon.

¹⁰Hën Paulosu saka go nëën a goon ala. Hën a go kisi ën baasa. Hën a taa: “Dee sëmbë, wan fëëë. A dë ku libi eti.”

^{11,12}Hën de toona tjëën go a wosu. De wai tee. Hati u de toona kisi goon baka.

Hën u ku Paulosu, hën u toona subî go a di kamba ka u bi dë. Hën u go tei di bëëë hën u booko, hën u

njan tefa u kaba. Hën a toona ta fan ku u tefa didia gbegede. Nöö hën u kumutu a di köndë awaa.

¹³Nöö hën u ku Paulosu o paati fu wan sati ten. U seei o waka a boto lontu go nama na Asusi. Nöö Paulosu o waka a futu ko a u na Asusi ufô a subî a di boto, biga da sô a bi seeka kaa taa sô a o du.

¹⁴Nöö hën di u ku ën go miti na Asusi, hën a subî a di boto hën u nango te u go nama a di köndë de kai Mitilene.

¹⁵Hën u kumutu a Mitilene hën di oto daka möön hën u go zuntu ku di paati de kai Kiosi. Dobooko fëën hën u aba go a Samosi. Hën di dobooko fëën möön hën u go dou a Milete.

Aki Paulosu kai dee hedima u Efeise ko fan.

¹⁶Nöö fa u nango, wa nama a Efeise möönsö. Paulosu pakisei fuu pasa a wata liba. Wë biga a ta biinga faa sa go dou a Jelusalen faa njan di Pensiti Daka ala, hën mbei an kë hoi na Asia köndë poi. ¹⁷Nöö hën mbei tu, di u ta ko tefa u dou a Milete, nöö hën a manda kai dee tiima u keiki fu Efeise taa be de ko nëën.

¹⁸Nöö di de ko dou, nöö hën a fan ku de taa: “Womi, mi kai unu taa sô mi ta pasa aki, nöö mi bi kë fan ku unu. Wë nöö wan si fa mi bi ta libi ku unu a Efeise nö? Sensi di mi bi ko na Asia köndë njunjun, sô nöö i si mi bi ta libi tefa di mi kumutu a unu, ma bia möönsö. ¹⁹Hii di ten dë, mi dini Masa Jesosi kuma wan futuboi fëën, nöö ma du ën ku gaan fasi o. A bi a’ juu di wooko ta da

mi fuka, a ta da mi këë, a ta da mi sitaafu fu di dee Dju sëmbë ta suku mi u kisi fu di mi ta konda di buka.

²⁰“Fa mi ku unu bi libi dë, dee sëmbë, ma hoi na wan soni a baka di sa heepi unu a unu libi e. Mi konda dee wöutu u Masa da unu a lanti fesi te kisi ku unu wosu dendu tuu. Sö mi bi ta lei unu tjika fuun sa fusutan. ²¹Mi bi ta bai hii sëmbë a unu dë, dee Dju sëmbë ku dee na Dju tuu, taa be de disa dee hogilibi u de bia ko a di së u Masa Gadu, be de ko biibi a u Masa Jesosi Keesitu liba. Sö mi bi ta fan nöömö.

²²“Nöö awaa di Akaa u Masa Gadu ta manda mi go a Jelusalen. Ma nöö fa mi nango aki, ma saandi o pasa ku mi ala e. ²³Ma a hiniwan köndë ka mi nango, di Akaa ta piki mi kodo taa de o kisi mi bui buta a sitaafu.

²⁴“Ma fa mi dë aki ma a’ toobi. Biga mi libi an dë wan gaan soni da mi. Wan soni nöö a dë da mi. Di wooko di Masa Jesosi da mi fu mi du dëen, nöö mi kë du ën te dou. Mi kë ta konda di bunu buka fëen nöömö da sëmbë ta lei de kumafa Masa Gadu abi bunuhati fuu libisëmbë tjika. Sö nöö di libi u mi dë da mi.

²⁵“Nöö fa i si mi bi ta lontu a unu dendu dë ta lei unu fa di Njunjun Tii u Gadu dë, nöö ma o du ën möön e. Biga mi sabi bunu taa fa mi nango aki, wan o si mi ku unu wojo möön.

²⁶“Nöö hën mbei mi piki unu gbelin taa di buuu fuunu an dë a mi liba. Ee wan sëmbë i lasi pasi te ja go dou a Masa Gadu, nöö ma o tei hebi fii tjai e. ²⁷Biga ma hoi baka

möönsö fu konda da unu fa Masa Gadu kë heepi libisëmbë tjika.

²⁸“Nöö awaa di Akaa u Gadu tei unu buta fuun ko hedima u dee sëmbë fëen u Efeise dë. Nöö un musu buta mëni taanga a di fa un ta libi e, ku di fa un ta tii dee sëmbë dee dë a unu maun. Leti kumafa wan sikafuma ta abi sikafu ta luku de ta seeka, nöö sö nöö un musu ta luku dee sëmbë fuunu ta hoi de a pasi bumbuu e. Wë biga de da sëmbë u di keiki u Masa Gadu di Masa Jesosi dëdë paka da ku di fëen seei buuu.

²⁹“Nöö mi sabi taa fa mi o go disa unu aki, nöö sëmbë o ko a unu dendu kumafa takumbeti ta denda a sikafu mindi ta paaja de ta kisi ta kii. Sö sëmbë o ko a unu, nöö de an o a’ tjalihati fuunu möönsö.

³⁰“A unu dendu aki seei, sëmbë o hopo ta bia di buka tee an o dë tuutuu soni möön. Nöö a di fasi dë, de o ta biinga u ganjan dee oto biibima fu Masa Jesosi hai ko a de së.

³¹“Hën mbei un musu ta dë ku köni nöömö e, dee sëmbë. Un musu ta mëni kumafa mi bi ta bai unu a di së u Masa Jesosi soni hii dii jaa longi, ta fan ku hibiwan fuunu a ndeti ku didia. Mi bi ta tja fuka ku wata a wojo seei, ma ma disa u fan ku unu möönsö.

³²“Nöö fa mi nango aki, mi ta disa unu da Masa Gaangadu ku di Wöutu fëen fu de tja unu. Biga di Wöutu fëen ta lei u taa Gadu an ta libi ku u kumafa u dë, ma a ta libi ku u ku di fëen bunuhati. Nöö fa un ta piki di Wöutu dë kaa, nöö a o sa ta heepi unu möönmöön, be un sa

ko kumafa Masa Gadu kë. Nöö a o sa heepi unu tu, fuun feni hii dee bunu fëen dee a ta da dee sëmbë fëen dee ko bunu nëen wojo kaa.

³³“Fa mi bi libi ku unu dë, dee sëmbë, ma bi abi giii hati wan daka fu mi sa tei möni a unu, ee nasö dee koosu fuunu a unu sinkii.

³⁴Unu seei sabi taa ku miseei maun mi bi ta wooko ta sölugu mi seei ku dee sëmbë mi ku de bi sai dë tu.

³⁵“Nöö mi bi ta du sö fuun sa si taa un musu wooko taanga ta heepi dee otowan dee suwaki möön unu. Un musu ta mëni nöömö fa Masa Jesosi bi taki taa dee sëmbë ta da sëmbë soni, de dë waiwai möön leki dee sëmbë ta feni.” Nöö a sö wan fasi Paulosu fan ku dee Efeise hedima u keiki te a kaba.

³⁶Nöö di a taki sö kaa, hën a tjökö kini a goon, hën ku dee otowan tuu, hën a begi Masa Gadu da de. ³⁷Nöö hën de tuu ta bai ta këë ta baasëen ta bosi ën. ³⁸Tjali nöö kisi de sö fu di a bi taki da de taa de an o si ën möön. Hën de tjëen go buta a boto.

**Aki Paulosu dë a pasi
nango a Jelusalen.**

21 Nöö di u ku dee hedima u keiki fu Efeise paati, hën u buta a mindi. Hën u nango tefa u dou a di paati de kai Koosi, hën u nama nëen. Hën di u kumutu dë, hën di dobooko möön hën u go dou a Lodosu, hën u nama naandë. Hën u kumutu a Lodosu hën u go dou a Patala.

²Nöö di u ko dou a Patala, hën u si wan oto boto namanama naandë di o go a Finisia. Hën u subi nëen.

Tefa di juu dou hën u tötö buta a mindi. ³Hën u nango tefa u pasa Sipuusi a u töötömaun së. Hën u nango tefa u nama a di köndë u Silia de kai Tilusi, nöö naandë de o puu lai a di boto.

⁴Hën u go a tela go suku dee biibima u Masa Jesosi naandë tefa u si de. Hën u tan ku de dë sëbën daka. Nöö fa u sai ku de dë, nöö di Akaa u Masa Gadu ta wooko a de liba hën de ta bai Paulosu nöömö taa be an go a Jelusalen.

⁵Hën u dë tefa di juu dou fuu go. Nöö hën dee biibima u Masa Jesosi te dou ku mujëë ku mii u de tuu tja u go buta a pasi. U ku de kumutu a di köndë nöö hën u waka go dou a ze buka. Nöö hën u tuu tjökö kini a goon leti a sandu liba dë, hën u begi Masa Gadu te u kaba. ⁶Nöö hën u toona hopo taanpu, hën u da adjoisi te u kaba. Hën u subi a di boto, hën dee sëmbë toona go a wosu.

⁷Hën u kumutu a Tilusi ku di boto nango tefa u go dou a Tolemaisii. Hën u go da dee biibima u di köndë dë odi. U dë ku de dë wan daka te ndeti.

Aki lei andi pasa a Sesalia.

⁸Dobooko möön hën u pasa. Hën u nango tefa u go dou a Sesalia, nöö hën u go a di wosu u Filipi. Hën da wan tjabukama u Masa Jesosi ta konda di buka fëen da sëmbë nöömö fu de sa biibi nëen liba. Di de bi pii dee sëbën womi tei a Jelusalen dë fu de musu ta sölugu dee biibima u Masa Jesosi, nöö di Filipi aki hën bi dë wan u de. Nöö hën u tan ku ën nëen wosu.

⁹Wë nõö Filipi abi fõ mujëe mii de aan manu wan daka, nõö dee mujëe mii tuu ta kisi fan a Gadu fu de konda da sëmbë.

¹⁰Nõö hën u dë sòmëni daka. Hën di womi de kai Agabusi kumutu a Judea köndë ko a u. Nõö hënseei dë wan sëmbë di ta kisi fan a Gadu tu.

¹¹Nõö di a ko dou a u dë, hën a tei di banti u Paulosu, hën a tai ën seei futu ku maun te a kaba. Hën a taki da u taa: “Di Akaa u Gadu taki e, a taa a sõ wan fasi dee Dju sëmbë fu Jelusalen o kisi di sëmbë abi di banti aki, tai ën maun ku ën futu te de kaba. Nõö de o tjëen go da dee oto sëmbë na Dju.” Sõ Agabusi taki.

¹²Wë nõö di u jei sõ kaa, nõö u ku dee otowan dë tuu ta begi Paulosu gaantangi taa be an go a Jelusalen.

¹³Hën a taki da u taa: “Dee sëmbë aki, andi seei ta bigi da unu un ta këe ta fuka mi hati? Fa mi dë aki, nõö ee de tai mi maun ku mi futu ma a’ toobi. Biga ee mi musu dëdë a Jelusalen fu Masa Jesosi hedi seei, nõö mi dë kabakaba fëen kaa.”

¹⁴Wë di u si taa wa a’ kõni fëen, u bai ën te u wei hën a nango fëen, nõö hën u disa. Hën u taa: “Wë antoobi. Fa i si i nango naandë, nõö di soni Masa Gadu kë, hën musu pasa ku i e.” ¹⁵Nõö hën u seeka, hën u tei pasi fuu go a Jelusalen.

¹⁶Nõö fa u nango dë, so u dee biibima fu Sesalia go ku u. Hën u ta waka tefa u go dou. Hën de tja u go a wan wosu u wan womi de kai Naason. Hën da wan u dee fosu sëmbë ko ta biibi Masa Jesosi a fesi. A dë wan sëmbë u Sipuusi ma a ko ta libi a Jelusalen. Nõö hën u tuwë lai nëen wosu.

¹⁷Nõö di u ko dou a Jelusalen kaa, nõö hën dee otowan fuu dë, dee biibima u Masa Jesosi, de wai ku u tee na soni.

Aki dee tiima u keiki da Paulosu lai.

¹⁸Di dobooko fëen, hën u ku Paulosu, hën u go haika Jakobosi. Nõö di u go dou, hën u si dee oto tiima u keiki tuu nëen ala.

¹⁹Hën Paulosu da de odi, hën de piki. Hën a sindo. Hën a pii dee soni tuu fia konda da de, dee Masa Gadu bi du nëen liba di a bi dë a dee sëmbë dendu na u Isaëli. ²⁰Nõö di de jei dee soni Paulosu taki dë, nõö hën de ta wai seei ta gafa Masa Gadu fu dee soni dee a du.

Hën de taki da Paulosu taa: “Wë u jei. Wë ma womi, u kë taki wan soni da i aki. I sabi taa fa u dë aki nõö dusudusu Dju sëmbë ko ta biibi a Masa Jesosi liba, ma awaa de dë ku dee wëti u Mosesi gaanfa eti.

²¹“Nõö de ta jei fii taa i ta lei dee oto Dju sëmbë dee ta libi a dee oto köndë taa de musu disa dee wëti u Mosesi. De ta jei taa i ta taki taa de an musu koti dee womi mii sinkii buta di maaka möön. De ta jei taa i ta taki taa de an musu hoi dee wëti dee de bi guwenti möön. Sõ fii de ta jei.

²²“Wë unfa woo du? Biga de o jei nõömö taa i ko dou aki, nõö de o kë sabi ee dee soni fii dee de bi ta jei, ee de dë sõ tuu.

²³“Wë u abi wan pakisei fëen taa hën di soni aki fii du e. U a’ fõ womi aki, de mbei buka ku Masa Gadu kaa fu de du wan soni. ²⁴Nõö de musu go a Gadu wosu go puuma de hedi kumafa di wëti u Mosesi dë.

Nöö be i go ku de e, go seeka unu sinkii be un dë limbolimbo a Gadu fesi kumafa di wëti taki. Nöö joo paka di paima da de, nöö baka fëen de o puuma unu hedi. Nöö te sëmbë si sô kaa, nöö kumafa de bi jei fii nöö de o tei ën taa lëgëdë. Soni de ta mindi da i. Biga i seepi ta hoi dee wëti tu.

²⁵“Ma a di së u dee otowan na Isaëli sëmbë dee ta biibi a Masa Jesosi liba dë, nöö u bi manda pampia da de kaa u di taki di u bi sitampu dë taa de an musu njan di njanjan di dee oto sëmbë ta tuwë da dee gadu u de. De an musu njan soni buuu. De an musu njan wan mbeti ee buuu an kumutu nëen sinkii. De an musu libi fanafiti a di së u manu ku mujëë. Dee na Isaëli sëmbë, nöö dee fö wëti aki nöö fu de musu hoi.”

²⁶Nöö di dee hedima fan sô te de kaba, nöö hën Paulosu du kumafa de taki dëen. Di dobooko fëen, hën a go nama ku de fö womi nöö hën de go seeka de sinkii kumafa di wëti bi dë fu de sa dë limbolimbo a Gadu fesi. Hën de go a di Wosu u Masa Gadu dendu go piki dee begima taa a sô wan daka de o ko limbo fu de sa tja paima ko da Gadu. Biga a bi musu dou sëbën daka bifö de limbo.

Aki de kisi Paulosu a di Wosu u Gadu.

²⁷Nöö a fika piki dee sëbën daka kaba, hën Paulosu go a di Wosu u Masa Gadu. Hën wanlö Dju sëmbë fu Asia köndë ko si ën naandë. Hën de ko kisi ën gbolou panjan.

²⁸Hën de bai kai olo kai hii mundu taa: “Un Isaëli sëmbë un

hesi ko a u oo! Di womi di ta sösö u Isaëli sëmbë da hii mundu u si ën. A dë aki. Di sëmbë aki ta waka ta lontu ta konda taa dee wëti fu Mosesi an bunu, di wosu aki da sösö soni a goonliba. Sô a ta taki. Nöö awaa a ta tja dee oto köndë sëmbë ta ko a di Wosu u Masa Gadu aki ta poi ën.”

²⁹Wë di soni mbei de taki sô. Biga de bi si ën a di köndë ganda mindi ku di womi de kai Toofimusi, di fu Efeise. An dë Isaëli sëmbë. Nöö hën de ninga taa a bi tjëen ko ku ën a di Wosu u Gadu ko booko di wëti u Isaëli.

³⁰Nöö di de jei de bai sô, nöö hën de kule seei gililili ko gidjii. Hii di köndë ta mbei wajawajawajawa. Hën de hai Paulosu vooo puu tuwë ko a döö. Hën de hai dee döö u di Wosu tapa gbaa. ³¹De ta biinga u kii ën wante fu di de ninga taa a booko di wëti.

Nöö fa de ta du dë, nöö hën sëmbë manda buka go a di gaan hedima u dee Loomë sodati dee dë a di köndë kaa taa hii Jelusalen ko ta mbei seei wajawaja sô.

³²Nöö di di hedima jei sô, hën a kai wanlö sodati fëen ku dee kabiteni u de taa de musu go ku ën wantewante. Hën de kule tjalalaa go dou. Di juu dë, de bi seti ta fon Paulosu kaa, ma nöö di de si dee sodati ta ko, hën de disëen u fon.

³³Hën di hedima ko dou. Hën a panjan Paulosu puu a dee sëmbë ta fon mën dë maun. Nöö hën a manda sëmbë sötö ën ku tu bui buta dë, faa sa ko sabi andi da di soni ta pasa.

Hën a hakisi dee sëmbë taa: “Ambë da di sëmbë un ta fon di fon

aki? Un hogi a du ufö un ta fon mën sö?”

³⁴Nöö hën de ta bai ta konda di soni kpatjakpatja ma di fan u de an ta kai a di wan kamian. Hibiwan sëmbë ta taki fëën tee di hedima u sodati an ta jei di soni bunu möönsö andi bi pasa. Nöö hën a manda dee sodati taa be de tja Paulosu go a dee sodati wosu ka sëmbë an sa kisi ën möön.

³⁵Nöö di de go dou a di sikada buka fu de subi go a liba, nöö dee hia sëmbë dë gidjii a de baka. Hën dee sodati hopo Paulosu a liba tja fu de an musu sa dou nëen.

³⁶Nöö hën de ta waka a de baka ta ko ta bai ta manda de taa: “Un kii ën, un kii ën, un kii ën.”

³⁷Nöö di dee sodati dou fu de tja Paulosu go a di wosu u de, nöö hën Paulosu kai di hedima taa: “Wë piimisi fii, mi sa fan ku i ö?”

Hën a mbei: “Hun? Sö i sabi u fan Giiki tóngö nö? ³⁸Na i bi dë di Egepiti sëmbë di bi kë buta sëmbë feti ku lanti nö? Na i bi tja dee fö dusu hogihatima bi ta kii sëmbë go a di gaan sabana nö? Mi ninga taa i wë bi da di sëmbë.”

³⁹Hën Paulosu piki ën taa: “Nönö, mi da wan Dju sëmbë fu di köndë de kai Taasusi, wan köndë u Silisia. Nöö di köndë u mi na sösö köndë e. Nöö mi kë begi i gaantangi be i da mi pasi be mi fan wan soni ku lanti aki be de jei.”

⁴⁰Hën a dëen pasi. Hën Paulosu taanpu a di sikada dë. Hën a hopo maun da de be de kabuka. Hën de kabuka pii u de haikëen. Hën a fan ku de a di Isaëli tóngö taa:

Aki Paulosu ta fan ku dee Isaëli sëmbë dee bi kisi ën.

22 “Un haika, un dee Isaëli sëmbë u mi aki, mi kë taki wan soni da unu, be un si taa na hogi mi du e.”

²Nöö di de jei a ta fan a di Isaëli tóngö di de seei ta fan, nöö hën de kabuka seei pii sö ta haikëen andi a o taki.

Hën a taa: ³“Mi wë da wan Dju sëmbë tu e, kuma unu. De pai mi a Taasusi a Silisia köndë, ma nöö a Jelusalen aki seei de kiija mi. Nöö di womi de kai Gamalijëi, hënseei lei mi finifini a di së u hii dee wëti u dee gaan sëmbë fuu. Nöö mi seepi tu, mi bi ta biinga seei a dee soni u Masa Gadu leti kumafa unu seei ta biinga nëen tide tu. ⁴Biga a fesi nöö mi bi ta pena dee sëmbë dee ta libi a di njunjun biibi aki ta kii de. Mi seei bi ta kisi de ta buta a dunguwosu. Sö mi bi ta du ku de tjika. Womi ku mujëe tuu mi bi ta da sitaafu.

⁵“Nöö fa mi ta taki aki, dee kuutuma fuu ku di Kaba Hei Begima fuu, tuu da kotoigima taa sö mi bi ta du e. Biga deseeri mbei pampia da mi fu mi tja go da dee oto Isaëli sëmbë fuu dee dë a Damasikusi, fu go kisi dee biibima u Jesosi dee dë a di köndë ala bui tja ko a Jelusalen aki fu da de sitaafu. Hën wë mi bi nango a Damasikusi u go du.

⁶“Ma nöö di mi dë a pasi nango, mi bi ko zuntu ku di köndë, nöö a bi dë kuma tuwalufu juu, sonuati. Hën te u mi kë si hën wan gaan

limbo kumutu a gaangadu kai ko lontu mi tapa.^e

⁷“Hèn mi panta kai a goon. Hèn mi jei wan tòngö kai mi tu pasi taa: ‘Saulosu, Saulosu, faandi mbei i ta sitaafu mi sö u du?’

⁸“Hèn mi hakisi èn taa: ‘Masa ee, ambè ta fan ku mi dè?’

“Hèn a piki mi taa: ‘Mi, Jesosi fu Nazalèti, di sèmbè di i ta sitaafu sö, hèn wè ta fan ku i aki.’

⁹“Nöö di juu dè, dee sèmbè mi ku de bi nango dè, de an saandi ta pasa. De si di limbo ma de an jei di tòngö u di Sèmbè di ta fan ku mi di fan.

¹⁰“Hèn mi toona hakisi taa: ‘Masa, andi i kë fu mi musu du?’

“Hèn a piki mi taa: ‘Hopo, nöö i go dou a Damasikusi. Nöö te i dou nöö sèmbè o ko konda da i dee soni ku dee soni dee Masa Gadu buta da i fii musu du.’ Sö a fan ku mi te a kaba.

¹¹“Nöö di mi hopo fu mi go, hèn ma ta si soni möön. Di gaan limbo dungu mi wojo. Nöö hèn dee sèmbè ku mi bi sai dè panjan mi a maun tja go dou a Damasikusi go buta a wosu.

¹²“Nöö di juu dè, nöö wan womi de kai Ananiasi bi dè a di köndè. Nöö di womi dè, a dè wan sèmbè ta libi a dee wèti fuu Dju sèmbè gaanfa. An ta misi de. Hii dee Dju sèmbè fuu u di köndè tuu ta gafèen seei taa a dè wan gaan bumbuu sèmbè.

¹³“Nöö hèn di womi dè waka ko taanpu a mi bandja. Hèn a kai mi: ‘Mi baa Saulosu.’ Hèn mi piki. A taa: ‘Wojo fii musu limbo e.’

“Di juu dè, hèn mi hopo wojo luku èn. Mi si soni gbegedee.

¹⁴“Hèn a taki da mi taa: ‘Di Gadu fu dee gaan sèmbè fuu, hèn tei i buta fii musu ko sabi dee soni dee a kë du. A tei i buta fii sa si di Gaan Bumbuu Sèmbè fèen di na poi èn wèti wan daka, söseei tu fii sa jei èn tòngö. ¹⁵Nöö joo dè kotoigima u dee soni dee i bi si ku dee i bi jei ta konda de da hii mundu.

¹⁶“ ‘Nöö fa i si u dè aki, an dè fii buuja möön e. Hopo be de dopu i. Kai Masa Jesosi në be a puu dee hogi dee i bi du a i liba.’ Sö Ananiasi fan ku mi di daka dè.

¹⁷“Nöö hèn mi dè tee wan daka, hèn mi toona ko a Jelusalen aki, hèn mi go a di Wosu u Masa Gadu go ta begi èn. Te fu mi kë si, wan soni ko a mi a di wosu kuma mi ta sunjan. Ma na sunjan. ¹⁸Masa Jesosi seei ko fan ku mi.

“A taa: ‘Womi hesi, kumutu a Jelusalen aki e. Fa i ko ta fan ku dee sèmbè u di köndè aki ta konda dee soni u mi da de, de an o jei möönsö u de piki i buka.’

¹⁹“Hèn mi taa: ‘Masa, unfa a waka de an o jei? Biga de bi sabi tuutuu taa mi wè bi da di sèmbè di bi nango a dee keikiwosu fuu Isaèli sèmbè ta kisi dee biibima fii ta fon ta söötö a dunguwosu. ²⁰Nöö di dee sèmbè bi ta kii Sitefani fu di a bi ta konda soni fii da de hedi, nöö mi bi sai leti dè ta hoi dee koosu u dee sèmbè dee kii èn dè. Di di buuu fèen bi ta kule ta kai a goon dè, mi bi dè taanputaanpu dè ta da de leti fu di kii de ta kii èn dè.

e 22:6 I sa lesi di oto aki a Tjab. 9:1-19.

“ ‘Nöo fa de si di libi u mi ko tooka sö aki, ma dë kuma fa mi bi dë möön, nöo unfa de an o sa piki mi?’ Sö mi hakisi ën.

²¹“Hën a piki mi taa: ‘Tei pasi go nöo, womi. Mi ta manda i go a dee sëmbë na u Isaëli dee ta dë a dee longi köndë, fii tja di buka u mi go da de.’ ”

Aki de jei taa Paulosu da goon mii u Loomë.

²²Wë nöo fa Paulosu ta fan dë, dee gaan hia sëmbë naandë tuu dë pii ta haika andi a ta taki. Ma di de jei sö taa Masa mandëen faa go a dee sëmbë na u Isaëli, nöo aan soni. Hati u de boonu te na soni. Hën de tuu bai taanga taa: “Di sëmbë aki an fiti faa musu libi möön. Un kii ën puu a goonliba e!”

²³Hën de ta bai ta kai wolo nöömö ta wai dee koosu u de ta hiti gudugudu a liba ta du soni. Hati u de nöo boonu sö.

²⁴Wë nöo di hedima u sodati an saandi mbei dee Isaëli sëmbë hati boonu sö, biga an dë Isaëli sëmbë faa fusutan soni u de. Nöo hën a manda dee sodati taa de musu tja Paulosu go buta a di sodati wosu, nöo de musu hupi ën faa sa konda di soni mbei de ta bai taanga sö.

²⁵Hën de tjëen go seeka tai fu de hupi.

Hën Paulosu hakisi di kabiteni u sodati taanputaanpu dë taa: “Unfa di wëti dë? Un sa hupi wan goon mii u Loomë ufö un kuutu soni fëen ö?”

²⁶Nöo di di kabiteni jei sö kaa, nöo hën a ko fëë. Hën a go a di gaan hedima taa: “Wë di soni di i

manda u fuu musu du aki, ma i sabi andi u ta du nö? Di sëmbë di i si u ta du di soni ku ën aki, a dë wan goon mii u Loomë.”

²⁷Nöo hën di hedima ko a Paulosu. Hën a ko hakisi ën taa: “Tuu nö? I da goon mii u Loomë nö?”

Hën a piki taa: “Aai, sö mi dë e.”

²⁸Hën di hedima taa: “Fa mi dë aki, mi paka möni tee a hia fu mi musu ko goon mii u Loomë e.”

Hën Paulosu piki ën taa: “Wë mi, an bi dë u mi paka. Wë biga dee sëmbë dee pai mi bi dë goon mii u Loomë kaa.”

²⁹Nöo di dee sëmbë bi o hupi ën dë jei sö kaa, hën de hai kumutu wantewante nëen sinkii. Di hedima seei panta tu. Biga fa Paulosu bi dë goon mii u Loomë seei ma töku de bi söötö ën ku bui fu de hupi.

³⁰Di dobooko fëen, nöo hën di hedima u sodati manda de taa be de lusu Paulosu puu di bui. Hën a manda kai dee Gaan Begima u Isaëli ku hii dee oto kuutuma u de be de ko miti kuutu, biga a kë sabi andi de ku Paulosu abi. Nöo di a kai di kuutu te de ko sindo, hën a tja Paulosu ko fu de fan fesi ku fesi.

Aki Paulosu dë a di kuutu.

23 Hën Paulosu luku dee kuutuma diin. Hën a seti fan taa: “Dee sëmbë u mi aki, sensi di mi dë piki wan, nöo hën mi ta libi kumafa mi hati ta pakisei taa Masa Gadu kë fu mi musu libi te kisi fa u dë aki.”

²Di a taki sö kaa, nöo di Kaba Hei Begima de kai Anianisi manda dee sëmbë dë a Paulosu bandja dë taa be de naki ën a buka.

³Hën Paulosu taa: “Gadu o sitaafu i tu, i poipoi soni kuma wan bookowosu bandja de bi feifi ala. I sindo dë ta kuutu a mi liba a di sè fuu Isaëli wëti, ma i seei booko di wëti fu di i manda sëmbë u de naki mi a buka.”

⁴Hën dee sëmbë taanpu a Paulosu bandja dë hakisi ën taa: “Sö i ta kosi di Kaba Hei Begima u Masa Gadu nö?”

⁵Hën a taa: “Dee sëmbë, un piimisi fuunu. Ma bi sabi taa hën da di Kaba Hei Begima e. Un a’ leti tuu. Biga Gadu Buku taki taa ja musu kosi di sëmbë di dë a i liba ta tii i.”

⁶Nöö di juu dë, Paulosu sabi taa fa dee kuutuma sai dë, nöö de dë a tu keiki paatëi. Hafu u de dë Saduseima. Hafu u de dë Faliseima. Nöö de tu pei sëmbë dë an ta biibi di wan soni. Hën Paulosu fan möön taanga bai da de taa: “Dee sëmbë u mi aki, miseei dë wan Faliseima e, söseei dee gaan sëmbë u mi bi dë tu. Nöö fu di mi ta biibi kuma de taa dëdë sëmbë sa weki baka, hën mbei de tja mi ko a kuutu aki.”

⁷Nöö di a taki sö kaa, nöö hën de tu paatëi bia ko ta fia ku deseei. ⁸Wë biga dee Saduseima an ta biibi taa sëmbë sa dëdë toona weki. De an ta biibi taa Gadu abi basia nëen köndë. De an ta biibi taa sëmbë abi wan soni de kai akaa di ta libi u nöömö. De dii soni dë de an ta biibi. Ma dee Faliseima ta biibi dee soni dë tuu.

⁹Hën dee kuutuma ta bai ta fia ku de na de nango ta ko. Nöö so u dee Faliseima dë bi dë Sabima u Wëti. Te wan pisi, nöö hën de hopo ta fia ku hatiboonu taa: “Di womi aki,

Paulosu, wa ta feni wan föutu nëen möönsö. Kandë wan akaa ee nasö wan basia u Masa Gadu Köndë bi ko nëen tuu ko fan ku ën.”

¹⁰Nöö hën di fia u de ko gaan buja seei, te di hedima u sodati di bi kai di kuutu ko fëëë taa dee kuutuma o kisi Paulosu hai tënë pisipisi. Hën a manda dee sodati go a goon ka de ta kuutu dë go puu ën ku taanga a de dendu tja go a dee sodati wosu, fu dee kuutuma an sa dou nëen möön.

¹¹Hën di ndeti dë seei, Masa Jesosi ko taanpu a Paulosu bandja. Hën a fan ku ën taa: “Womi, tai hati e. Kumafa i si i bi dë kotoigima u mi ta konda soni u mi a Jelusalen aki, nöö söseei i o dë a Loomë ta konda de tu.”

Aki wanlö sëmbë fiti buka u kii Paulosu.

¹²Hën di dobooko fëën, hën dee Dju sëmbë fiti buka djula taa de an o njan möön, de an o bebe wata möön tu ee na de kii Paulosu.

¹³Nöö dee sëmbë dee djula di djula dë, de pasa föteni womi.

¹⁴Nöö hën de go a dee Gaan Begima ku dee Gaan Womi u Isaëli taa sö de djula u de kii Paulosu, ee nasö de an o njan möön, de an o bebe. ¹⁵Hën de taa: “Nöö fa u ta fan ku unu aki, nöö u kë unu ku dee oto gaan kuutuma manda wan buka da di hedima u sodati mbei taa un kë kai Paulosu a kuutu, fuun fan di soni fëën möön fini seeka. Nöö tefa a bazia dou a unu, nöö woo feni ën kii ufö a dou.” Sö de fan ku de te de kaba.

¹⁶Ma di ten dë, nöö hën wan sisa mii u Paulosu jei taa sö de ta

fiti buka fu de kii ën tio. Hën a go denda a dee sodati wosu go piki Paulosu taa sò dee sëmbë o du fu de feni ën kii.

¹⁷Nöo di di kijoo fan ku ën sò te a kaba, hën Paulosu kai wan u dee sodati kabiteni taa: “Kabiten, ja ta si wan kijoo aki. A kë go a di gaan hedima u sodati. Hën mi kai i ko begi fii tjëen go nëen, ee a sa dou nëen. A a’ wan soni fu hën ku ën musu taki.”

¹⁸Hën di kabiteni tjëen go da di hedima. Hën a taa: “Di womi de kai Paulosu di dë sötösötö dë, hën manda mi taa be mi tja di kijoo aki ko a i. A abi wan soni faa taki ku i be i jei.”

¹⁹Hën di hedima tja di kijoo a maun go a së go hakisi ën taa: “Andi da di soni i abi u fan ku mi, kijoo? Fan be mi jei.”

²⁰Hën a taa: “Dee Dju sëmbë ko fiti buka ku deseai makandi. Nöo de o begi i fu amanjan nöo i tja Paulosu go a di gaan kuutu u de. De o mbei taa de kë kuutu soni fëen möön fini.

²¹“Nöo na piki e. Möön föteni womi ta seeka fu de kisi ën kii. De bi soi makandi taa ee de an kii ën, nöo de an o njan möön, de an o bebe tu. Nöo de dë kabakaba fëen kaa e. I nöo de ta luku fii mandëen ko da de nöo de kii.”

²²Hën di hedima bai di kijoo taa be an konda da na wan sëmbë taa sò a bi ko nëen ko fan di soni ku ën. Hën a toona mandëen go.

Aki de manda Paulosu go a Sesalia.

²³Hën a kai tu sodati kabiteni taa: “Un musu seeka tuhöndö

sodati fu de go a Sesalia e. Nöo un tja sëbënteni sëmbë ku hasi ku tuhöndö sëmbë ku lanza. A nëigi juu fu ndeti, nëen un musu dë kabakaba seei pii fuun go.

²⁴“Nöo un musu seeka wan hasi di sa tja Paulosu nöo un tjëen ku köni e, go a Gaama Felikisi.” „Biga Sesalia, hën bi da di köndë u di gaama u di pisiwata di ten dë.”

^{25,26}Nöo hën a mbei wan pampia manda da di gaama taa:

Mi, Kalaudio Lisiasi, mbei di pampia aki manda gaan odi da di gaan lesipeki Gaama Felikisi taa mi dë. ²⁷Nöo di womi i si mi ta manda da i aki, a dë wan womi di dee Dju sëmbë bi kisi panjan ta biinga seei u kii, nöo hën mi ko ku dee sodati u mi ko puu ën a de maun. Biga mi bi jei taki taa a dë wan goon mii u Loomë. ²⁸Nöo fa mi denda a di taki u de dendu aki, nöo mi bi kë jei andi de ku ën abi mbei de kë kii ën. Hën mi ko tei ën tja go a di gaan kuutu u dee Dju sëmbë. ²⁹Ma di mi ko luku di soni u de te mi kaba, nöo mi ko si taa a dë wan soni de ta fia a di së u dee wëti u Dju. Di soni an bi dë gaan soni sò fu de kii ën, ee nasö sötö a dinguwosu. ³⁰Nöo baka fëen, hën mi ko jei taa wanlö sëmbë fiti buka fu de kii ën. Hën mbei i si mi mandëen da i wantewante aki sò. Nöo mi o manda dee sëmbë dee ku ën a’ soni fu de musu tja kaagi fëen ko da i ala. „Na soni möönsö möön leki gaan odi.”

Sö wan pampia di hedima u sodati manda da Gaama Felikisi.

³¹Nöo hën dee sodati seeka tefa de kaba kumafa de bi manda de,

hën de tei Paulosu a di ndeti dë tja go te na Antipatisi.

³²Hën di dobooko fëen möön, hën de paati baka ku baka. Dee sodati söndö hasi toona go a de wosu, ³³hën dee dë ku hasi tja Paulosu go dou a Sesalia.

Nöö di de dou, hën de tja Paulosu go a di gaama. Hën de tei di pampia hën de da Gaama faa lesi.

³⁴Nöö di a lesi di pampia te a kaba, hën a hakisi Paulosu taa: “Wë un köndë fii?” Hën a piki Gaama taa “De pali mi a di pisiwata u Silisia.”

³⁵Hën a taa: “Antoobi. Te dee sëmbë ku i a’ soni ko dou, nöö mi o jei di soni fii.” Hën a manda sëmbë tjëen go buta a Könu Helodi wosu, nöö de musu tei wakitima buta fu de koti wakiti dëen.

Aki dee Isaëli sëmbë ta kuutu Paulosu a Gaama Felikisi fesi.

24 Hën de dë te de a’ feifi daka, hën di Kaba Hei Begima Ananiasi ku wanlö Gaan Womi u Isaëli hën de faaka Paulosu ko a Sesalia. Nöö fa de ko dë, de tja wan afokati de kai Tetulusi faa fan ku Gaama da de. Nöö sö de ko u tja di kaagi u Paulosu ko da Gaama.

²Nöö di de ko dou, hën de manda kai Paulosu tja ko, hën de ko sindo. Nöö hën Tetulusi seti di fan, a taa: “Mati Köndë Masa, kumaa.”

Hën a piki.

Hën a taa: “Wë u ko a i aki. Wë di köndë fuu soni di i ta seeka da u, nöö u si bunu fëen. Biga u dë söndö kisi toobi longi kaa. Nöö di köni di i, Gaama, abi a i hati, nöö hën mbei sömöni soni a di köndë fuu ko ta

waka bunu. ³Nöö hii fa i si un du dë, nöö hii u tuu ta si ën. U ta tei ën fu gaan soni. Nöö hën i si u ko piki i da i tangi, Köndë Masa.

⁴“Nöö fa i si u ta fan ku i aki, nöö wa kë pena i. Ma u begi i gaantangi be i hoi pasensi da u pala sö be u fan te u kaba, nöö u go.

⁵“Wë nöö di womi di i si u tja kaagi fëen ko da i aki, a dë seei wan gaan kaakeisëmbëma u goonliba. A ta suti faja a hii dee Dju sëmbë u goonliba tuu mindi tefa dee sëmbë ko ta mbei gidigidi a hii dee köndëköndë. Nöö a dë wan gaan nëbai sëmbë u di njunjun keiki de kai Nazaleni, nöö di keiki dë an ta kai a pasi ku di lei u Masa Gadu möönsö.

⁶“Nöö hën a ko seei ko biinga u poi di Wosu u Masa Gadu a Jelusalen dë, nöö hën u kisi ën panjan. [Nöö u bi o kuutu ën ku dee fuu wëti, ^{7,8}ma nöö hën di hedima u sodati Lisiasi ko puu ën a u maun ku taanga tei tja go gbolo.

“Nöö hën wë a taa dee sëmbë a’ kaagi fëen musu ko a i.] Nöö hën i si u ko a i aki, Gaama. Nöö te i seei fan ku ën te i kaba, nöö dee soni u ta fan ku i aki, nöö joo si taa u a’ leti a de.”

⁹Nöö fa Tetulusi ta fan dë, hii dee Dju hedima ku ën ko dë tuu ta piki ku ën taa aai, sö a dë tuu.

Aki Paulosu seei ta fan.

¹⁰Nöö di di afokati fan te a kaba, nöö hën Gaama tuwë maun da Paulosu, faa musu fan. Nöö hën di a o fan, hën a kai ën: “Gaama, mi wai fu di i da mi pasi fu mi seepi fan tu. Biga sömöni jaa kaa di i ta kuutu da u Isaëli sëmbë a u köndë aki.

11“Nöö te i luku fini, nöö joo sabi taa an pasa tuwalufu daka eti fu di mi go a Jelusalen u mi go begi Gadu a di Gaan Keikiwosu. 12Nöö fa mi go ala, na wan daka mi ku sëmbë kisi takitaki fia wajawaja a di Wosu u Masa Gadu. Na a dee oto keikiwosu u Isaëli, na a ganda mindi seei, mi buta faja a sëmbë möönsö fu de ko ta mbei gidigidi.

13“Dee soni de ta kaagi mi aki, ja sa suku fini a de te i si taa de dë tuu möönsö. Wë biga na wan ten de bi si ën sö wan daka a mi.

14“Ma wan soni nöö mi sa piki taa tuu. Hën da di taki de taki dë taa mi dë wan sëmbë fu wan njunjun biibi, nöö sö mi go a di Pasi dë tuu. Ma fa de konda dë taa an ta kai ku di lei u Masa Gadu, nöö na tuu e. Mi ta begi di wan seepi Gadu di dee gaan sëmbë fuu bi ta begi a fesi. Nëën nöö mi dë eti. Dee soni dee Masa Gadu bi buta Mosesi ku dee oto tjabukama fu de sikifi dëën, nöö de tuu mi ta piki eti.

15“Nöö mi ta biibi tu taa tee sëmbë dëdë de o toona weki baka, dee bi libi bunu a Masa Gadu wojo ku dee an bi libi bunu tuu. Nöö söseei dee sëmbë ta kaagi mi aki, söseei de ta biibi tu. 16Nöö fu di mi ta biibi dee soni dë, nöö hën mbei mi ta biinga nöömö fu mi dë ku limbohati a Masa Gadu fesi ku libisëmbë fesi tuu.

17“Wë nöö sëmëni jaa u mi disi fu di mi kumutu a Jelusalen. Nöö di soni mbei mi toona ko, fu di mi tja möni ko fu de da dee penama u dee Isaëli sëmbë fuu. Nöö mi bi kë tja paima go buta da Masa Gadu tu. Dee soni dë mbei mi toona ko a Jelusalen.

18“Nöö di mi dou, nöö hën mi o go a di Wosu u Masa Gadu u go du dee soni dë. Mi bi seeka sinkii u mi kaa buta limbolimbo kumafa di wëti taki. Nöö fa mi go dë, sëmbë an bi hia a di Wosu. Wajawaja an dë.

19“Ma nöö wanlö Dju sëmbë fu Asia bi sai dë, nöö hën wë de ko si mi dë, nöö hën de mbei toobi ku mi. Ma nöö fa de mbei toobi ku mi seei, ma de an ko a i aki möönsö. Ee mi ku de bi a' soni, nöö misikuma de wë bi musu tja di kaagi u mi ko da i.

20“Ma ee nasö, nöö mbei dee otowan aki konda da i andi de feni di de bi kuutu soni u mi a dee gaan kuutuma fesi a Jelusalen. 21Wë biga ma saandi u mi de sabi u de ko konda da i möönsö möön leki di wan kodo soni tö di mi bi fan ku de taa fa de ta kuutu a mi liba dë, de ta kuutu da mi fu di mi ta biibi taa sëmbë sa dëdë toona weki. Hën nöö da di soni di mi taki ala fu de sa tja kaagi u mi ko taki da i aki.”

22Fa Paulosu ta fan dë, nöö Gaama Felikisi ta haikëën. Wë a sabi soni bunu u dee sëmbë dee ta waka a di Pasi u Masa Jesosi, fa de ta libi.

Hën a taki da dee kuutuma taa: “Woo luku di sodati hedima Lisiasi be hën konda da u andi a bi si, bifö woo kuutu di soni dou.”

Aki ta lei fa Paulosu bi dë a Sesalia.

23Hën a manda di sodati kabiteni taa a musu buta wakitima da Paulosu. Ma an dë taa hiniwan juu de musu ta dë nëën liba. De musu ta dëën pasi be a ta feni wan piki böö. Nöö de an musu tapa dee mati fëën tu fu de an sa sölungu ën.

²⁴Baka sòmèni daka, hèn Gaama Felikisi toona ko a di kuutuwsosu möön, ku di mujëë fëen de kai Duusila, di dë Isaëli sëmbë. Hèn Gaama toona manda kai Paulosu ko nëen möön. A kë jei di fan fëen andi a ta taki. Hèn Paulosu fan ku de di fa sëmbë musu ta biibi a Masa Jesosi Keesitu liba.

²⁵Hèn a ta fan ku Gaama ku ën mujëë ta bai de taa de musu libi bunu a Masa Gadu wojo. De musu sabi u tai hati disa soni. De an musu libi kumafa de hati kë a di së u hogi. Hèn a bai de taa: “Woo dë te wan daka, nöö Masa Gadu o kuutu a libisëmbë liba kumafa de bi libi.” Sö Paulosu ta fan ku de gbelingbelin tjika.

Nöö fa a ta fan dë, nöö Gaama ta haika, hèn a ko fëëë. Wë biga an ta libi bunu. Hèn a taki dëen taa: “Wë womi, fa i fan aki, mi jei. Nöö toona go fii ufö. Te mi feni pasi möön nöö mi o manda kai i, be i toona ko fan ku u möön.”

²⁶Baka u di dë, sòmèni pasi Gaama ta manda sëmbë ta kai Paulosu nöömö, a ta ko ta fan ku ën. Nöö Gaama ninga taa te Paulosu ko nëen, nöö a o pakëen gaan möni fu Gaama sa puu ën a dunguwsosu.

²⁷Baka tu jaa hèn Gaama Felikisi kumutu a gaama, hèn de buta wan otowan de kai Polisiusi Fesitu fu tja di köndë. Nöö fa Felikisi kumutu dë, a disa Paulosu leti a dunguwsosu dë fu di a kë abi bunu në a dee Dju sëmbë hedi. Hèn mbei an puu ën möönsö.

Aki dee Isaëli sëmbë ku Paulosu ta fan a Gaama Fesitu fesi.

25 Baka dii daka u di Gaama Fesitu ko a Sesalia faa subi

a gaama, hèn a go a Jelusalen go waka.

²Nöö di a go dou, nöö hèn a ta fan ku dee Gaan Begima ku dee oto tiima u dee Dju sëmbë. Hèn de tja kaagi u Paulosu ko dëen wantewante.

³Hèn de begi Gaama taa gaantangi be a du de wan bunu, be a manda Paulosu ko a Jelusalen da de. Nöö fa de ta begi ën dë, nöö de ta seeka u te a mandëen da de, nöö de tapëen a pasi kii.

⁴Hèn Gaama piki de taa: “Wë fa Paulosu dë a Sesalia dë, a dë a wakitima kaa, nöö be a dë fëen nöö. Abiti möön nöö mi seei o toona go ala. ⁵Nöö te mi nango, nöö un sa manda so u dee fesima fuunu ko ku mi. Ee Paulosu bi du wan hogi nöö un sa tja kaagi fëen go kuutu ala.” Sö a piki de.

⁶Hèn Gaama fika a Jelusalen kuma teni daka sö ufö a pasa go a Sesalia awaa. Tefa di dobooko hèn a ko sindo a kuutu. Hèn a manda sëmbë taa be de tja Paulosu ko nëen.

⁷Nöö di de tja Paulosu ko dou, nöö hèn dee Dju sëmbë dee kumutu a Jelusalen lontu ën buta a djegi. Hèn de tja sòmèni kaagi fëen ko konda da Gaama taa a ta du gaan hogi. Ma fa de ta fan dë seei, ma de an saanfa u taki ën te Gaama sa si taa sö Paulosu bi du tuu.

⁸Paulosu seepi piki de taa: “Fa mi Paulosu dë aki, ma buuse na wan u dee Isaëli wëti fuu. Ma du soni di na bunu a di Wosu u Masa Gadu wan daka. Ma du soni na bunu ku di Gaan Könu u Loomë wan daka tu. Fa mi dë aki, na wan u dee soni dë mi du wan daka.”

⁹Di Gaama haika tefa a kaba, nöö a kë feni bunu në a dee Dju sëmbë. Nöö hën a hakisi Paulosu taa: “Wë i sa go a Jelusalen be de go kuutu dee soni de ta taki aki a mi fesi ala ö?”

¹⁰Hën Paulosu piki Gaama taa: “Ka mi dë taanputaanpu aki a wan u dee kuutuwasu u di Gaan Könu u Loomë, mi dë aki kaa, nöö de sa kuutu mi leti aki. Biga ma du dee Dju sëmbë hogi wan daka, leti kumafa i seepi sabi dë, fu de puu mi aki tja go ala.

¹¹“Ee mi bi du wan gaan hogi tjika fu de kii mi, nöö ma bi o fëë sitaafu fëen. Ma dee soni dee sëmbë ta kaagi mi aki, nöö ee de aan leti nöö na wan sëmbë a’ pasi fu de tei mi buta a de maun fu de du hogi ku mi. Fa mi dë aki, mi kë go a di Gaan Könu a Loomë e, be a kuutu da mi.”

¹²Di Paulosu taki sö te a kaba, Gaama jei. Nöö hën hën ku dee oto kuutuma fëen dee ku ën ta tja di köndë, go a së go kuutu te de kaba. Hën Gaama piki Paulosu taa: “Wë antoobi. Di i taa i kë go a di Gaan Könu, nöö mi o manda i go nëen.” Nöö di a taki sö kaa, nöö hën di taki dë kaba.

**Aki Könu Agiipa ku
Gaama Fesitu ta fan.**

¹³Hën de dë tefa wan daka. Hën di Isaëli könu de kai Agiipa hën ku ën sisa Benisi ko a Sesalia ko wai ku Gaama Fesitu fu di de butëen Gaama u di köndë.

¹⁴Nöö di de ko, hën de sai naandë sëmëni daka. Hën Gaama Fesitu fan soni u Paulosu ku Könu Agiipa,

a taa: “Di womi di bi dë gaama a mi fesi de kai Felikisi, di a kumutu a gaama, hën a disa wan womi söötösöötö a dunguwosu aki.

¹⁵“Nöö hën di mi go a Jelusalen, hën dee Gaan Begima ku dee gaan womi u Dju tja kaagi u di womi ko da mi ko begi mi gaantangi taa mi musu da di womi adjabëe da de.

¹⁶“Hën mi piki de taa an dë guwenti fuu dee Loomë sëmbë fu da wan sëmbë adjabëe söndö na kuutu u kai fu hënseei musu piki dee sëmbë ku ën a’ soni.

¹⁷“Nöö di mi taki sö kaa, hën de ko a Sesalia aki. Nöö ma buuja. Di dobooko fëen wante, hën mi go sindo a kuutu fu mi kuutu da de. Hën mi manda sëmbë taa be de tjëen ko a mi.

¹⁸“Hën dee felantima fëen hopo taanpu a pë fu de kaagi ën konda dee soni fëen da mi. Ma de an taki gaan hogi fëen kumafa mi bi mëni taa de bi o taki. ¹⁹Ma de ta fia ku ën a di së u di biibi u de soni. De ta fia ku ën fu wan dëdë sëmbë de kai Jesosi, ma Paulosu ta piki de kodo taa a dë ku libi eti.

²⁰“Nöö fa de ta fia ta fan dë, mi ta jei, ma ma saanfa u kuutu möönsö a di së u dee keiki soni u de. Hën mi hakisi Paulosu ee a kë go a Jelusalen fu de tja dee kaagi fëen go kuutu ala.

²¹“Ma a taa a kë fuu sa hoi ën aki fu te u sa mandëen go da di Gaan Könu a Loomë be hën kuutu di taki seeka dëen. Hën mi manda dee wakitima taa de musu hoi ën da mi. Te mi feni okasi, nöö mi o mandëen go da di Gaan Könu.”

²²Di Gaama Fesitu taki sö kaa, hën di könu taki dëen taa: “Wë miseei kë jei fa di womi ta fan.”

Hèn a taa: “Wè antoobi. Amanjan wante nöö joo jei ën.”

Aki de seti kuutu Paulosu baka.

²³Hèn di dobooko fëen hèn Könu Agiipa ku Benisi ko dou. Nöö di de ko dou, hèn dee sëmbë u di köndë ta wai ta mbei piizii da de te na soni. Hèn de denda a di kuutuwosu ku dee hedima u sodati ku dee tiima u di köndë. Hèn de ko sindo. Hèn Gaama Fesitu manda sëmbë taa de musu tja Paulosu ko da de. Hèn de tjëen ko.

²⁴Hèn Gaama Fesitu seti di kuutu taa: “Wè Köndë Masa, hedima u köndë ku föluku, ja si di womi u tja ko taanpu a u fesi aki. Wè nöö hii dee Dju sëmbë fu Jelusalen te dou ku Sesalia aki tuu tja kaagi fëen ko da mi. De bai taa a musu dëdë, an musu dë a libi möön. Nöö hèn di womi wë i si disii.

²⁵“Nöö fa mi wegii soni fëen luku tefa mi kaba aki, ma si a du soni tjika faa musu dëdë e. Ma di hèn seepi taki taa a kë go a di Gaan Könu faa kuutu dëen, nöö hèn mi piki taa mi o mandëen go a Loomë kumafa a kë.

²⁶“Ma nöö wan soni toobi mi. Ma sabi di soni fëen fini tjika fu mi mbei pampia manda da di Gaan Könu taa sö wan soni a du. Hèn mbei mi manda kai ën faa ko a u aki, be un kuutuma tuu musu jei fa a o taki, ma u kë be Könu musu haika möön fini. Nöö fa a o taki te a kaba aki, i musu feni piki mi fu mi manda pampia da di Gaan Könu.

²⁷“Biga an bunu da mi u mi manda wan sëmbë buibui da di Gaan Könu söndö pampia e. Mi

musu piki ën di soni di u ku ën abi te mi mandëen go.”

Aki Paulosu ta fan ku Gaama Fesitu ku Könu Agiipa.

26 Wè nöö di di Gaama taki sö te a kaba, hèn Könu Agiipa taki da Paulosu taa: “Womi, wë da di soni aan soni. I sa piki kumafa di soni fii dë, boo jei.”

Hèn Paulosu hopo maun a liba da de faa fan ku de. ²Hèn a taa: “Köndë Masa, kölöku tja mi fu di mi ko dou a i aki, fu ko piki i fu hii dee soni dee Dju sëmbë tja mi ko kaagi da unu. ³Wë biga i sabi hii dee guwenti fuu Isaëli sëmbë finifini, te dou ku dee soni dee u ta fia ta taki. Nöö fa i si mi o fan ku i aki, nöö mi begi i hoi pasensi haika mi.

⁴“Fa dee Dju hedima tja kaagi u mi ko da i aki, an bi dë fanöudu fu de du sö e. Biga fu sensi di mi bi dë pikiwan ta libi a mi köndë te kisi Jelusalen fu tefa u dë aki, hii dee Dju sëmbë tuu bi sabi fa mi ta libi. ⁵Biga de sabi mi longi kaa. Nöö ee de bi kë, nöö de bi sa taki da i taa Faliseima mi bi dë. Nöö dee sëmbë fuu dee dë u di paatëi dë, de ta hoi dee wëti u Dju möön hii dee oto sëmbë fuu tuu. Nöö söseei miseei bi ta hoi de tu.

^{6,7}“Nöö kumafa i seei sabi kaa, Masa Gadu bi paamusi dee fesiten sëmbë fuu taa te wan daka dëdë sëmbë sa weki baka. Nöö, Köndë Masa, di soni Masa Gadu paamusi dë, nöö hii u dee tuwalufu lö sëmbë fu Dju, u tuu këen. Hèn mbei u ta lesipeki Gadu ta begi ën a ndeti ku didia nöömö fuu tuu musu feni ën.

Ma tökuseei dee Dju sëmbë seei ta kuutu a mi liba fu di mi ta piki di soni dë taa a dë sô tuu.

⁸“Köndë Masa, faandi mbei un Isaëli sëmbë wan sa piki taa Masa Gadu sa weki sëmbë puu a dëdë köndë?”

⁹“Ma wë sô mi seepi bi dë tu o. Biga mi bi abi di pakisei taa mi musu ta biinga u tapa dee soni u Jesosi fu Nazalëti, fu nê fëen an musu kisi gafa. ¹⁰Nöo hën wë da di soni di mi bi ta du a Jelusalen. Dee Gaan Begima fuu seei da mi taki taa sô mi musu kisi dee sëmbë u Jesosi tja go söötö a dinguwosu. Nöo fa de bi ta manda sëmbë u de kii de dë, nöo mi seepi bi dë a dendu tu.

¹¹“Sömëni pasi mi bi ta denda a dee keikiwosu fuu go kisi dee biibima fu Jesosi ta sitaafu. Mi bi ta buta ku de seei fu de musu poi hën nê taa de an dë ku ën möön. Mi bi dë fajafaja a di soni dë tee mi ta kule ta suku de te dou a dee köndëköndë na u Isaëli ka de bi kule go, fu mi sa sitaafu de.

¹²“Nöo a di soni dë mi bi nango a Damasikusi e. Fa mi nango dë, nöo dee Gaan Begima fuu bi da mi pampia ta da mi pasi a dee hogi mi nango du dë.^f ¹³Ma nöo Köndë Masa, fa mi bi nango dë, a wan juu ten fu sonuati, hën mi si wan gaan limbo kumutu a gaangadu, a sëndë möön sonu lontu u koti zaaa tapa, mi ku dee sëmbë nango ku mi dë. ¹⁴Hën u tuu panta te u tombi kai a goon.

“Hën mi jei wan tóngö kuma sëmbë. A fan ku mi a u Isaëli tóngö

hakisi mi taa: ‘Womi Saulosu, faandi mbei i ta sitaafu mi sô? Ja ta si taa ku i seei i ta du hogihogi nö?’

¹⁵“Hën mi hakisi ën taa: ‘Ee Masa, ambë ta fan ku mi aki?’

“Hën a taa: ‘Mi wë e, Jesosi, di sëmbë di i si i ta sitaafu sô.

¹⁶“ ‘Nöo hopo taanpu e. Biga mi ko a i fu tei i ko futuboi u mi. Nöo fa mi ko a i tide aki, nöo i musu taki ën da sëmbë, te dou ku hii dee oto soni dee mi o toona lei i möön.

¹⁷“ ‘Nöo fa i si mi ta manda i aki, nöo na fëë. Mi o taanpu ku i a hii sê ka mi o ta manda i go, fu dee Dju sëmbë ku dee sëmbë na Dju tuu an o sa feni i kii.

¹⁸“ ‘Biga mi ta manda i fii musu ta fan ku de e, be wojo u de ko limbo, be de kumutu a di sê u dungu ko a di sê u limbo. I musu fan ku de puu de a di kaakiti u di didibi basu, be de feni di heepi u Gadu. Nöo fa de o piki i buka dë, nöo ma o hoi dee hogi du u de a bëë möön. Nöo mi o konda de a dee otowan u mi dendu dee ko dë apaiti da Gadu fu di deseeri bi biibi a mi tu.’ Sô a taki da mi e.

¹⁹“Nöo Köndë Masa, wë di soni di ko a mi dë, nöo Masa Gadu soni wë. Nöo ma niingëen. Mi piki leti kumafa a taki da mi. ²⁰Biga mi go a Damasikusi hën mi go konda di buka da dee sëmbë fu ala te mi kaba. Hën mi toona go a Jelusalen go fan ku dee sëmbë a Jelusalen te dou ku dee oto Dju sëmbë u hii Judea köndë tuu. Nöo hën mi toona fan ku dee sëmbë na Dju. Fa mi ta konda di buka da dee sëmbë a dee

^f 26:12 I sa lesi di oto aki a Tjab. 9:1-19.

köndëköndë dë, nöö mi ta taki da de taa de musu disa di hogilibi u de bia ko a di së u Masa Gadu. De musu libi bunu be hii sëmbë sa si taa hati u de bia tuu.

²¹“Nöö fu di mi ta waka ta konda di buka da dee Dju sëmbë ku dee na u Dju tuu dë, nöö fëen hedi dee Dju sëmbë kisi mi a di Wosu u Masa Gadu a Jelusalen dë ta biinga u de kii mi.

²²“Ma Masa Gadu heepi mi mbei de an kii mi. Nöö hën i si mi dë ku libi te tide eti, ta taanpu aki ta konda dee soni u Gadu nöömö da sösö sinkii sëmbë ku hedima tuu. Ma ta taki wan oto soni möön leki dee soni Mosesi ku dee oto fesiten tjabukama fuu bi ta taki. ²³Biga de bi ta konda taa a bakaten di sëmbë de kai di Keesitu o ko, nöö de o dëen sitaafu kii. Hën o dë di fosu sëmbë o dëdë weki a goonliba faa feni libi u teego. Nöö a o jabi pasi da dee Dju sëmbë fëen ku dee na Dju sëmbë tuu u de sa ko a di së u limbo. „Sö dee fesiten sëmbë bi taki e, nöö fa u dë aki nöö a ko pasa tuu.”

²⁴Di ka Paulosu fan dou dë, nöö hën Gaama Fesitu bai taa: “Paulosu, i lau e. Dee hia soni fii i lei dë mbei i ta fan laulau sô.”

²⁵Hën a piki taa: “Mi lesipeki Köndë Masa, ma lau e. Dee soni mi ta taki aki nöö tuutuu soni de dë e, fii musu sa pakisei. ²⁶Nöö mi sabi taa di Könu sabi de kaa, biga de an pasa a wosu dendu tjubitjubi fu sëmbë an sa sabi de. De tuu pasa a lanti wojo wajaa. Hën mbei ma ta fëë u taki de.”

²⁷Hën a bia hakisi di Könu taa: “Könu o, dee soni dee fesiten tjabukama u Masa Gadu bi sikifi buta dë, ja ta piki de nö? Mi sabi taa i ta piki de.”

²⁸Hën Könu piki ën taa: “Wë ma womi, fa i ta fan ku mi aki, i mëni taa i sa mbei mi ko biibi a Jesosi wantewante aki sô nö?”

²⁹Hën Paulosu piki ën taa: “Ee wantewante i sa ko, ee te bakaten seei, ma a’ toobi. Ma mi ta begi Masa Gadu da i ku dee otowan ta haika mi aki tuu taa un sa ko kuma mi, boiti di fa mi dë buibui a maun aki.”

³⁰Di Paulosu taki sô kaa, nöö hën Könu Agiipa ku Gaama Fesitu hopo, de ku Benisi ku hii dee otowan tuu dee bi dë sindosindo dë, hën di kuutu booko.

³¹Nöö fa de nango dë, hën de ta fan ku deseei taa: “Di womi aki an du hogi möönsö fu de musu kii ën e. An musu dë a dunguwosu seei.”

³²Hën di könu fan ku di gaama taa: “Ee an bi hakisi i kaa fii mandëen go a di Gaan Könu u Loomë, nöö u bi sa puu ën a dunguwosu. Wë ma di a hakisi i sô kaa, nöö wa sa puu ën möön.”

Aki de ta tja Paulosu go a Loomë.

27 Hën de dë te wan daka, hën de buta taa de o manda Paulosu ku wanlö oto sëmbë sötötsötö ku bui go a Loomë. Nöö hën de tei wan sodati kabiteni de kai Julisi buta faa musu tja dee sëmbë dë go a di Gaan Könu. Nöö di kabiteni dë ta wooko da di Gaan Könu seei.

²Nöo di juu dë, wan zeboto bi kumutu a di köndë de kai Adamitia ko tjökö a Sesalia dë, ufö a o go a Italia Köndë. Nöo a di boto dë de o tja Paulosu, biga a Italia Köndë Loomë dë. Nöo di boto o ta nama a dee köndëköndë fu di ze bandja u Asia nango te a dou a Italia.

Hën u subi a di boto dë tefa u kaba. Hën u wai buta a mindi. Nöo fa u nango dë, nöo di womi u Masadonia de kai Alisitakusi di ta dë a Tesalonika hën o go ku u tu.

³Hën di dobooko fëen hën u nango tefa u nama a Sidon. Nöo di sodati kabiteni libi bunu ku Paulosu. Biga a dëen pasi faa go a tela a dee mati fëen fu de sa sölugu ën.

⁴Hën u toona ko subi a boto. Hën u buta a mindi. Ma di ventu ta hai u baka taanga te wa sa go. U musu ta waka a bandja së u di paati de kai Sipuusi nango ka di ventu an ta hai u baka sö möön.

⁵Baka fëen möön, hën u waka a di ze langalanga ta pasa dee köndë u Silisia ku Panfilia, hën u go nama a di köndë de kai Mila u Lisia köndë.

⁶Hën di u ko dou, hën di sodati kabiteni ko si wan boto fu di köndë u Afiikan de kai Alekesania nango a Italia. Hën a mbei u tei di boto dë.

⁷Nöo di u kumutu a Mila, wa sa waka hesi. U ta waka teigiteigi ta ko nöömö te dou sömëni daka ufö u ko zuntu ku di köndë de kai Kinidusi. Tökuseei wa dou möönsö. Di ventu ta hai u baka kodo te wa sa go a di pasi di u bi musu go möön. Hën u ko pasa di paati de kai Saamoni kisi di gaan paati de kai Keeta, nöo hën u ta waka a di së

bandja fëen ka di ventu an ta naki u sö möön.

⁸Ma nöo fa u ta waka zuntu ku di bunu së u di paati nango dë seei, ma tökuseei di ventu ta tja u nango baka eti. Nöo hën u ta waka ku taanga nango, tefa u go nama a wan kamian u Keeta de kai Bumbuu Lampeesi. A dë zuntu ku di köndë de kai Lasea.

⁹Nöo fa u ta du dë, u ta lasi ten seei. Biga di gaan begi daka u dee Dju sëmbë di de ta begi söndö njan pasa kaa, nöo te di daka dë pasa nöo an bunu u waka a di ze möön.

Te wan pisi hën Paulosu hopo bai de taa: ¹⁰“Womi, mi si taa ee u kumutu aki go möön, nöo di boto o booko nöo woo kisi makei. A kandë lai fuu o go. A kandë so fuu o dëdë tu.”

¹¹Fa Paulosu fan dë, hën di sëmbë abi di boto ku di sëmbë di ta tjëen, piki taa de sa go. Hën di sodati kabiteni nama ku de, an piki di fan u Paulosu. ¹²Nöo di gaan së u dee sëmbë dee dë a di boto, deseei tu an kë tan a Bumbuu Lampeesi dë. Biga di kamian an bunu da di kötö wei, nöo de kë biinga luku ee de sa go dou a di köndë de kai Fenikisi go tan ala tefa di kötö ten pasa. Biga Fenikisi hën da wan bunu lampeesi u Keeta. Di ventu an ta kisi taanga ala a hii së kumafa a ta kisi a Bumbuu Lampeesi.

¹³Hën u dë te wan pisi. Hën wan ventu kumutu a di ze ko a u, an bigi. Nöo di lö ventu dë, hën de mëni taa de kë. Nöo di a ko wante, nöo hën de hai di hanka u di boto. Nöo hën u tuusi buta a mindi. Hën u ta waka langalanga a bandja së fu

di paati kumafa u sa waka zuntu ku tela tjika.

¹⁴Ma fa u nango dë te fuu kë mëni, nõö hën wan gaan ventu kumutu a di oto së u di paati dou a u. Nõö di ventu dë, hën da di gaan ventu u di ze. ¹⁵Hën a kisi u a wataliba dë vuuu ku di boto. Hën a bia u viooo go a di ze mindi pii. De biinga u tii di boto te de wei hën de disa. Hën di ventu ta tja u go ka a kë a sösö kamian.

¹⁶Te wan pisi hën u ko zuntu ku wan piki paati de kai Kalauda, ka di ventu an ta kisi u taanga sö möön. Nõö hii fa u nango dë, u ta hai wan piki boto ta tja ku u, ¹⁷nõö hën u hopo ën hai ku taanga tuwë ko a di boto dendu gbogolou. Hën baka fëen hën de tei köödëi hën de tai di gaan boto lontu hii ën sinkii ko dou fu di ventu an musu tjëen go booko.

Nõö hën de fëëë taa di boto o tjökö a di gaan sandu de kai Siite. Nõö hën de saka di zei di dë a di boto zaaa ko basu fu di ventu an sa tja u go hesi sö möön. Nõö di de seeka sö te de kaba, nõö hën di boto dë a di wata liba ta diipi nango ta ko ta tja u go ka di ventu kë.

¹⁸Di dobooko fëen, hën di gaan ventu ta kisi u eti ta seki di boto taanga kuma a sa singi u. Hën de puu hafu u dee lai a di boto tuwë go a wata.

¹⁹Di u dii daka fuu di u kumutu a lampeesi, hën dee wookoma u di boto seei tei dee wooko lai u di boto tuwë go a wata.

²⁰Hën u dë a di boto dendu sömëni daka. U hopo wojo luku liba

te u wei, wa ta si teeja möönsö. Wa ta si sonuwojo. Di gaan ventu an ta saka möönsö, te nõö na wan fuu ta mëni möön taa woo kumutu ku libi.

²¹Nõö di ten dë, dee sëmbë bi dë longi söndö njan. Biga de bi dë ku gaan pakisei te na wan u de ta mëni soni u njan möön.

Hën u dë te wan pisi, nõö hën Paulosu hopo taanpu a u mindi. Hën a taki da de taa: “Womi, hën di soni aki wë mi bi taki da unu taa wan boo kumutu a Keeta e. Ee u bi tan ala di soni aki an bi o miti u, nõö dee lai fuunu an bi o kaba a sösö.

²²“Ma nõö haika, un tai hati e. Di boto hën a o booko kaba a sösö, ma na wan fuu o lasi u libi. U tuu o kumutu.

²³“Nõö di soni mbei mi taki sö. A di ndeti, hën di Gadu di mi ta dini aki, a puu wan basia fëen köndë manda ko taanpu a mi bandja ko fan ku mi, biga mi dëen sëmbë.

²⁴Hën a taki da mi taa: ‘Womi Paulosu, na panta e. I musu nango te i dou a di Gaan Könu fesi nõömö faa kuutu soni fii. Nõö Gadu dë ku i. A o da i hii dee sëmbë ku i ta waka a di boto aki, de tuu o kumutu. Na wan u de o dëdë.’

²⁵“Wë nõö womi, mi ta futoou Masa Gadu e. Di soni i si a manda ko piki mi aki, sö nõö a o pasa nõömö. Hën mbei mi ko fan ku unu taa un tai hati e. Woo libi. ²⁶Ma fa i si u nango aki, di ventu o tja u go naki a wan paati, ma u tuu o kumutu.” Sö Paulosu fan ku u.

²⁷Nõö hën u dë tee di u teni-a-fö ndeti fuu, di ventu ta tja u nango zaaa eti a di pisi u di ze de kai

Adiia. Nöö hën kuma a di tuwalufu juu fu ndeti, hën dee tiima u di boto ko ta fii taa u ta zuntu ku së tela. ²⁸Nöö hën de maaka di wata luku. A fundu föteni mëti. Hën di u go wan pisi möön hën de toona maakëen möön, hën a ko diiteni mëti.

²⁹Hën de ko panta taa di boto o go naki booko a wan sitonu kamian. Hën de saka fö hanka tuwë go a wata djolou a di boto gogo. Hën de ta begi soni fu didia musu ko.

³⁰Nöö di juu dë dee sëmbë ta tii di boto, de kë fusi go. Nöö hën de go puu di piki boto u bi ta tja a di boto dendu dë tuwë a wata. De ta ganjan u otowan mbei taa de kë tuwë hanka a di boto hedi së. Ma möiti wë de ta mbei fu de go disa u otowan a di boto dendu.

³¹Ma Paulosu si de. Nöö hën a piki di kabiteni ku dee oto sodati sai dë taa: “Ee dee tiima u di boto kumutu go disa u, nöö wan o libi möön e. Woon dëdë.”

³²Nöö di dee sodati ko jei sö kaa, hën de hopo kisi de ufangi hën de koti dee tatai u di piki boto tuwë. Di boto diipi go fiaa.

³³Hën di ganian kanda, hën Paulosu fan ku de taa: “Un haika e, dee sëmbë. Tide mbei teni-a-fö daka un dë aki ku bookohedi. Hati fuunu ta latja te wan ta njan. ³⁴Nöö mi begi unu be un njan wan pikiwan. Biga ee wan njan nöö woon dëdë. Wan panta tumisi e. Biga na wan niën fuunu hedi uwii seei o lasi.”

³⁵Hën di a taki sö kaa, hën a tei wan bëëë. Hën a da Masa Gadu tangi a de tuu fesi te a kaba. Nöö hën a booko wan pisi, hën a ta

njan. ³⁶Nöö di de tuu si sö kaa, nöö hën de tai hati, hën deseei njan tu. ³⁷Nöö u dë tuhöndö ku sëbënteni-ku-sikisi womi a di boto dë e, sö u bi hia tjika.

³⁸Nöö di u njan te u kaba, hën u bigi puu lai möön ta tuwë a wata fu di boto musu möön fukë. Dee lai u ta puu ta tuwë a wata dë, de dë sakusaku u di soni de ta mbei boon.

³⁹Tefa kamian limbo, hën de ta si tela ma de an sabi di kamian. Hën de luku ën hën de si taa di kamian abi wan godo dë ku sandu balalaa. Nöö hën de taa de o biinga luku ee de sa tjökö di boto nëën.

⁴⁰Hën de koti dee tatai ta hoi dee hanka tuwë disa a di ze. Hën de lusu dee tatai ta hoi dee pada. Hën de hopo di ze seeka faa sa kisi di ventu möön taanga be a tja u go a fesi möön hesi. Nöö di de seeka sö te de kaba, nöö hën u nango zaaaa faa tja u go dou a di sandu.

⁴¹Nöö di u nango, te fuu kë sabi hën di sipi hedi tjökö a di sandu djoo ka tu ze buka ta kule ko miti. U peka gingin. Fa u peka dë, nöö di boto hedi hën peka, an sa buli. Ma di wata ta naki di boto gogo nango ta ko djugudjugu tefa a booko pisipisi.

⁴²Nöö di dee sodati si sö kaa, de panta taa dee sitaafuma o sun go kumutu, nöö de kë kii de wante.

⁴³Ma di sodati kabiteni an kë u de kii Paulosu, hën a bai de taa be de disa dee sëmbë, be de an kii de. Hën a taa, dee sëmbë dee sa' u sun nöö be de fosu djombo go a wata sun go a së. ⁴⁴Nöö dee sëmbë na sabi u sun, nöö de musu subi a dee paanga liba ku dee bookobooko boto pisi liba, nöö de hai go a së.

Nöo di u du sö kaa, hën u tuu dou a tela. U libi.

Aki Paulosu dë a Malita.

28 Nöo di u nango te u go dou ku libi a tela ufö u ko sabi taa di paati u naki dë hën de kai Malita.

²Nöo dee sëmbë u di köndë kisi u ku wai, de hoi u bunu, de mbei u sëmbë. Fa di tjuba ta kai ta fon u dë u ta kötö, hën de zunta faja da u, u ta këndë. ³Paulosu seei ta pii udu ta tja ko zunta faja. Te wan pisi hën di faja kendi wan sindeki a di udu dendu, hën a kumutu ko njan mën a maun gaa peka gingin.

⁴Hën di dee sëmbë u di köndë si di sindeki pekapeka nëen maun, hën de taa: “Wë di sëmbë di sindeki njan peka nëen maun aki, goonliba si taa an dë fa a libi möön e. Biga de singi a ze kumutu, an dëdë, nöo hën di sindeki njan mën. Wë nöo di sëmbë dë musu dë wan hogisonima.” Sö de taki.

⁵Hën Paulosu sakwi di sindeki vau puu tuwë a faja. Fa a njan mën dë seei, töku na wan soni du ën.

⁶Di juu dë, dee sëmbë dë pii ta luku. Biga de ta mëni taa ka a njan mën tjika dë, nöo te wan pisi maun fëen o soi ee nasö a tombi kai dëdë. Hën de luku ën te de wei, soni seei an du ën möönsö. Hën de bia pakisei taa: “Wë di sëmbë dë, a musu u dë wan gadu. „Biga di sindeki aki an sa njan sëmbë sö, nöo a fika ku libi.”

⁷Nöo di hedima fu di paati dë hën de kai Pubiisi. Nöo a abi wan gaan pisi u di köndë zuntu ka di sindeki njan Paulosu dë. Nöo hën a tja u go

nëen. Hën a sölugu u bunu hoi u seei dii daka longi.

⁸Nöo di tata u di hedima bi dë suwakisuwaki. Fëbë ku bëë dë ku ën te na soni. Nöo hën Paulosu go nëen go begi dëen te a kaba, hën a nama maun nëen. Hën di tata bëtë gbegede. A ko bunu.

⁹Nöo di dee sëmbë ta libi a di paati jei sö, hën de go piki hii dee sikima u de a hii dee köndëköndë u di paati, hën de tuu ko a u ko suku heepi nöo hën de tuu fia ko bunu. ¹⁰Hën de bigi u a sëmëni fasi seei. Tefa di daka woo kumutu dë, hën de buta dee soni u a’ fanöudu a boto da u.

¹¹Nöo u bi a’ dii liba naandë. Nöo di woo go, hën u tei wan boto fu Alekesania de kai “De Tumii u Liba”. A bi sai dë ta luku fu di kötö wei musu pasa. Hën u subi nëen wai buta a mindi.

Aki Paulosu go dou a Loomë.

¹²Nöo di u kumutu a Malita hën u go nama a wan köndë de kai Silakuse. Nöo u hoi dii daka dë, ¹³hën u kumutu. Hën u waka langalanga a di ze bandja. Hën u go nama a di köndë de kai Legiun. Dobooko fëen, hën wan ventu kumutu a u baka ta ko, nöo hën u kumutu ku ën. Hën di dobooko hën u nama a Puteoli.

¹⁴Nöo di u ko nama a Puteoli, hën u ko si wanlö biibima u Masa Jesosi dë, hën de begi u fuu tan ku de sëbën daka. Hën u tan tefa di sëbën daka dou, hën u kumutu dë go dou a Loomë.

¹⁵Wë nöo di u bi ta waka a futu fuu go dou a Loomë, nöo hën dee

sëmbë u Masa Jesosi fu ala jei taa sö u ta ko. Hën de kai a pasi waka ko miti u. Hafu u de waka te dou a di wojowojo fu di gaan pasi de kai Apii. Hafu u de fika a di kamian de kai Dii Wakama Wosu ta luku u.

Nöö di Paulosu si taa sö de du, nöö hën a dëen taanga. Hën a da Masa Gadu tangi fu di piizii de mbei ku ën dë. Wë da sö di waka fuu waka bifö u dou a Loomë.

¹⁶Nöö di u go dou a Loomë, hën de da Paulosu pasi fëen wanwan sa libi, ma a abi wan sodati ta watji ën.

**Aki Paulosu ta fan ku dee
Dju sëmbë a Loomë.**

¹⁷Nöö baka dii daka fëen fu di a dou, hën a kai dee hedima u Dju dee dë a Loomë taa be de ko nëen be a fan ku de. Nöö di de ko dou, hën a fan ku de taa: “Dee Isaëli sëmbë u mi aki, a Jelusalen wë mi kumutu. Ma fa mi dë buibui aki seei, ma na dee wëti u dee gaan sëmbë fuu mi poi e. Ma du hogi ku dee otowan fuu fu Isaëli tu, ma tükuseei de wë kisi mi a Jelusalen ala tja go da dee Loomë lanti fu ala.

¹⁸“Nöö di dee lanti hedima ko öndösuku mi libi luku tefa de kaba, de an si föutu a mi seei möönsö fu de musu kii mi, nöö hën de kë puu mi a dunguwosu. ¹⁹Ma nöö dee Dju sëmbë an kë piki. Nöö di ma si na wan oto baaku möönsö, hën mi taa mi kë ko a di Gaan Könu aki faa kuutu da mi. Ma fa mi ko aki seei, an dë taa mi kë tja kaagi u dee sëmbë fuu u Isaëli ko da di Könu e.

²⁰“Hën mbei mi kai unu fu mi fan ku unu, fuun saandi da di soni mbei mi dë buibui aki. Fu di mi ta

biibi taa di Heepima u Isaëli di u bi ta mëni faa ko nöö a ko kaa, fëen hedi mbei mi dë söötösöötö ku di këti aki.”

²¹Nöö di dee Isaëli sëmbë jei sö, hën de toona piki ën taa: “Wë nöö dee Isaëli sëmbë fuu a Judea ala an sikifi soni fii a pampia manda da u aki möönsö e. Na wan u dee sëmbë fuu dee kumutu ala tja kaagi fii ko da u aki tu.

²²“Ma nöö ee joo fan ku u a di soni di i, Paulosu, ta biibi, nöö fan ku u boo jei. Wë biga wan soni fu di biibi fii nöö u ta jei nöömö taa a hii kamian ka i ta taki a di njunjun biibi dë liba kaa, nöö a ta tja fia. Nöö u kë sabi soni fëen finifini e.”

²³Di de fan sö kaa, nöö hën de buta daka. Tefa di daka dou, nöö hën de ko a Paulosu te a hia nëen wosu. Hën a ta fan ku de wan hii daka fu tefa sapate, ta leti de fa Masa Gadu ko ta tii libisëmbë a wan hii njunjun fasi. Nöö fa a ta fan dë, a ta tei Gadu buku ta lesi dee soni Mosesi ku dee fesiten tjabukama u Masa Gadu bi sikifi, ta puu da de. A ta biinga ku de nöömö fu de musu biibi taa dee soni de bi sikifi buta dë, soni u Masa Jesosi wë de bi ta taki nöö awaa de ko pasa.

²⁴Nöö fa a ta fan ku de dë, de jei di fan. So u de piki taa tuu. Ma nöö so u de an kë tei ën seei.

²⁵Te wan pisi hën de hopo u de go. Hën Paulosu fan ku de wan pasi möön ufö de go taa: “Di Akaa u Masa Gadu bi abi leti e, di a bi ko a di tjabukama fëen de kai Jesaaja liba. Biga a fan ku dee gaan sëmbë fuunu taa:

- ²⁶ Go fan ku dee Isaëli sëmbë aki taa:
 ‘Woon ta haika soni nöömö ma wan o ta fusutan.
 Woon ta luku soni nöömö ma wan o ta si soni möönsö.’
- ²⁷ Biga dee sëmbë dee i si u ta fan ku de aki,
 de a’ taanga hati te de an sa bia pakisei möönsö.
 De a’ taangajesi poi.
 De tapa de wojo seei u de an si soni.
 Ee de an bi tapa wojo,
 nöö de bi o si soni ku de wojo,
 nöö de bi o jei soni ku de jesi,
 de bi o a’ fusutan a de hedi dendu,
 nöö de bi o bia ko a mi.
 Nöö mi bi sa kula de.
 Ma de an kë.
- ²⁸ Sö Gadu bi fan ku dee gaan sëmbë fuunu, nöö mi kë mbei un sabi taa sö un dë te tide eti.]

“Wë nöö di wan ta kë piki di buka u Masa Gadu aki faa heepi unu, nöö mi taki da unu taa a ta manda di Buka go da dee sëmbë dee na Isaëli e, nöö de o piki.”

[²⁹Di Paulosu fan sö tefa a kaba, hën dee Dju sëmbë kumutu dë. Nöö fa de nango dë, hën de ta fia wan gaan fia nango fu di fan a fan ku de dë hedi.]

³⁰Baka u di dë, hën Paulosu libi a di wosu hii tu jaa longi, ta paka di wosu hënseei. Nöö a ta kisi hii dee sëmbë dee ta ko nëen tuu ku wai. ³¹A ta konda nöömö fa Masa Gadu tja wan njunjun tii ko, nöö a ta lei dee sëmbë ta ko nëen dë dee soni u Masa Jesosi Keesitu nöömö. An ta fëë seei u taki de. Nöö sëmbë an ta tapëen tu fu an taki de.

A kaba.

Di biifi Paulosu manda da dee biibima u Loomë

Wan wöutu a fesi.

Söö. Wë di pisi u Gadu Buku aki sô, nöö di tjabukama u Masa Jesosi de kai Paulosu hën sikifi ën manda da wanlö biibima u Masa Jesosi a di köndë de kai Loomë. Nöö fa a sikifi ën da de dë, nëën bi tja de ko a biibi e. Ma a buta taa a kë mbei wan lëisi faa go haika dee sëmbë u Loomë naandë. Nöö hën mbei a sikifi di biifi aki da de u de sabi ambë dëën, ku andi da di buka di a ta konda.

Nöö a di biifi aki, Paulosu ta lei gbegedee seei dee soni ku dee soni dee dë a di Buka u Masa Jesosi dendu. Nöö di mama sondi a taki a di biifi dë taa: Libi u teego fii fendî, nöö an dë sondi di wan sëmbë sa kisi ku ën seei kaakiti möönsö. Ma Gadu hën ta da u ën ku ën bunuhati te u nama ku Masa Jesosi.

Nöö Paulosu ta taki a sëmëni oto soni liba tu, a di biifi aki dendu. A ta lei fa hii sëmbë dë a wogi du basu, nöö de tuu o kisi sitaafu a Gadu ee na de biibi a Masa Jesosi liba. Hën tö sa mbei i ko limbo a Gadu wojo. Hën a toona ta lei fa di Akaa u Gadu tö nöö sa puu wan sëmbë fu an musu libi hogilibi möön.

Nöö a ta lei andi dee wëti u Gadu kë taki, ku fa dee Dju sëmbë ku dee sëmbë an dë Dju tuu dë a dendu u dee sondi Gadu buta faa du. Sëmëni oto soni a lei dee sëmbë u Loomë u de fusutan di Buka möön bunu.

Nöö di a o tapa di biifi, nöö hën a lei fa biibima ku biibima musu ta libi ku deseei makandi, ku fa de musu ta libi ku lanti. Nöö hën a tapa di biifi ku odi apaiti.

Nöö te joo lesi di biifi aki, nöö joo si fa Paulosu bi abi fusutan tjika fu dee soni Gadu du da u a Masa Jesosi. Nöö i seei o ko abi möön bunu fusutan u de tu.

Aki di pampia seti.

1 [Wë dee sëmbë u Loomë dë,]
mi ta manda gaan odi da unu.

Nöö di sëmbë di ta mbei di biifi aki,
nöö mi da Paulosu, wan futuboi u
Jesosi Keesitu di hënseei kai buta
apaiti fasi taa mi musu dë wan

tjabukama fëen ta konda di Bunu Buka u Gadu da sëmbë.

²Nöö di Buka mi ta konda aki sô, nöö Gadu bi paamusi ën gaanduwe a fesi e. Biga a bi taki ën da dee fesiten tjabukama fëen, nöö hën de sikifi ën buta a di Buku fëen. ³Nöö di Buka aki, a nama a di Mii fëen de kai Jesosi Keesitu, di dë di Masa fuu.

Fa Jesosi sai dë, dee sëmbë, a libisëmbë fasi nöö a bi dë di bakamii fu Könu Dafiti, ⁴ma nöö te i luku ën te i kaba, nöö i ta si gbegedee taa Gaangadu Mii seei di dë. Biga libi fëen bi dë limbolimbo söndö föutu, ufö a weki baka a dëdë a wan kaakiti fasi. Sö di Akaa u Gadu bi dë nëen tjika.

⁵Nöö di Mii u Gadu di u ta taki aki, hën wë libi ku u ku ën bunuhati. Hën a da u di wooko fuu sa ta tja di Buka fëen ta paaja da dee peipei sëmbë u goonliba, be de sa biibi ën nöö de o sa piki ën buka. ⁶Nöö un dee biibima u Loomë seei dë a dendu tu e, u dee sëmbë dee Gadu kai fuun ko dë sëmbë u Jesosi Keesitu. ⁷Nöö hën i si mi ta mbei di biifi aki da unu.

Masa Gadu lobi unu e, dee sëmbë. A kai unu fuun ko dë apaiti sëmbë dëen. Nöö mi ta manda gaan odi da unu taa u Tata Masa Gaangadu ku Masa Jesosi Keesitu tuu musu ta tja unu ku de bunuhati. De musu da unu böö.

Aki Paulosu taki di fa a kë go haika dee biibima u Loomë tjika.

⁸Wë nöö a di fosu kamian nöö mi ta da di Gadu fuu di mi ta dini aki tangi da unu tuu a Jesosi Keesitu

në. Biga de tei di fa un ta biibi ën naandë tja go paaja a hii kamian.

⁹Nöö fa mi ta dini ën ku hii mi hati ta konda di Bunu Buka fëen Mii aki, nöö hënseei dë kotoigima u mi e. A sabi taa ma ta fëekëtë unu a di begi u mi möönsö. Hiniwanten mi ta mëni unu. ¹⁰Nöö mi ta begi ën nöömö, a kandë mi sa feni pasi fu mi dou a unu ala awaa, ee Gadu kë. ¹¹Biga wë mi hangi u si unu gaanfa seei, dee sëmbë, u mi musu tja wan soni u di Akaa u Gadu ko paati ku unu, be di biibi fuunu ko möön taanga.

¹²Boo taki ën sô taa mi kë fu mi ku unu tuu musu miti fuu da u seei taanga, fa u ta biibi Gadu makandi aki. ¹³Tuu e, dee sëmbë, mi kë mbei un ko sabi taa sömëni pasi mi buta kaa fu mi sa ko a unu. Mi kë ko wini sëmbë a unu mindi naandë da Gadu, leti kumafa mi bi wini sëmbë a sömëni u dee köndë ka dee sëmbë na Dju ta libi, ka mi bi ta waka. Ma nöö hën mi ta biinga te tide, soni ta tapa mi nöömö.

¹⁴Fa mi ta konda di Buka u Masa Jesosi aki, dee sëmbë, nöö mi musu u kondëen da hii sëmbë e, dee sëmbë dee kisi lei ku dee an kisi lei wan bëtë, dee sëmbë dee ta fusutan soni bunu ku dee sëmbë dee an ta fusutan soni wan bëtë, de tuu mi musu ta konda di Buka da. ¹⁵Hën mbei mi kë ko a unu a Loomë ala, be mi kondëen ala tu.

¹⁶Nöö fa mi ta konda di Bunu Buka u [Masa Jesosi] Keesitu aki, nöö sen an ta kisi mi dëen wan pikiwan seei. Kwetikweti. Biga mi sabi taa hën ta tja di kaakiti u Gadu ko da hii dee sëmbë dee ta biibi ën

fu de feni di heepi u Gadu, u de an lasi go kaba a sösö.

Nöö di Buka aki sö, fosufosu a bi dë fuu dee Dju sëmbë, ma fa u dë aki a ko dë da hii sëmbë tuu. ¹⁷Hën ta lei u di fasi fuu sa ko bumbuu a Gadu wojo. Nöö di fasi u ta taki aki, a Gadu a kumutu. Nöö ku biibi a ta seti, nöö ku biibi nöö a nango dou tu, leti kumafa de sikifi a di Buku u Gadu taa:

Di sëmbë di dë bumbuu a Gadu wojo,
hën ta libi ku biibi nöömö nango.

Aki ta lei fa Gadu hati boonu ku dee sëmbë dee na a' bisi ku ën.

¹⁸Dee sëmbë o, di hatiboonu u Masa Gaangadu a liba ala ta kai a so sëmbë liba kaa e, biga de an ta mëni Gadu seei. Fa de sai u de dë, nöö de ta biinga u tapa dee soni dee dë leti, fu di de kë libi di takuhatilibi u de go dou. ¹⁹Wë biga ee fu de sabi soni u Gadu nöö de sa sabi ën o. Gadu seei wë mbei de sa sabi ën limbolimbo. ²⁰Biga fa Gadu sai dë, ja sa si ën ku wojo e. Ma te i luku dee wooko fëen te i kaba, nöö i sa si di kaakiti fëen di dë u teego, ku di Gadu fasi fëen di a abi. Biga fu sensi di a mbei goonliba, dee soni dee a bi mbei dë limbolimbo u hii sëmbë sa si, hën mbei na wan sëmbë sa puu ën seei taa an bi sa sabi ën.

²¹Ma hii fa dee lö sëmbë dee u bi taki dë sabi Gadu seei, ma nöö de an ta lesipeki ën ta dëen di hei di a abi taa a dë Gadu. Na tangi seei de ta dëen. Nöö fëen mbei de ko ta pakisei sösö soni, hati u de ta

mëni wisiwasi te de an abi bumbuu fusutan möön. ²²Hii fa de ta mbei taa de këni seei, ma di soni dë mbei de toon gaan wisiwasima. ²³Biga de tei di waiti u di Gadu fuu di an ta dëdë möönsö hën de tuwë go a kapëë. Nöö hën de bia mbei pindi u dee soni dee sa poi kaba a sösö buta nëen kamian, kuma libisëmbë, kuma fou, mbeti, ku dee soni dee ta hai ku bëë a goon. Dee lö soni dë de go pii tja ko ta dini a Masa Gadu kamian.

²⁴Nöö fa de du ën tjika dë, nöö hën mbei Gadu disa de be de go du andi de kë ku dee hogihatilibi u de, tee nöö fa u dë aki de ko ta du dee soni dee na fiti libisëmbë u de du ku deseei a di së u manu ku mujëë soni. De ta poi deseei sinkii ta kaba a sösö. ²⁵De tuwë dee leti soni u Gadu tuu fiaa a kapëë go tei ganjanganjan soni. Ka u de ta dini Masa Gaangadu di mbei hii soni u mundu, nöö hën de tei dee soni dee a mbei buta ta begi nëen kamian. De disa di bumbuu Gadu dë di u musu ta begi ta gafa nango nöömö söndö kaba. A tan sö.

²⁶Nöö hën mbei Gadu disa de tu, be de libi söndö sen kumafa de ta hangi a de hati, tee nöö dee mujëë seei an ta libi a di fa Gadu buta u de ta libi ku womi möön. De bia ko ta du soni dee na fiti fu libisëmbë musu du. ²⁷Söseëi dee womi tu, de disa fa Gadu buta de u de libi ku mujëë, nöö hën de ko ta kë de na de. Hën dee lö giini dë ko dë kendikendi a de hati tee de go ta libi fanafiti ku de seepi kuma manu ku mujëë. Nöö hën wë i si taa de ko feni di sitaafu ta tja di fiti di lö takulibi di de ta libi naandë.

²⁸Fa dee sëmbë sai u de dë, dee soni u Gadu de bi sabi naandë, hën de feni taa an dë fanöudu u de hoi de a de pakisei möön. Nöo fëen mbei Gadu disa de, be de du dee poipoi soni de ta pakisei dë go dou, be de ta du dee soni möönmöön dee na fiti fu libisëmbë du. ²⁹Nöo hën hati u de ko fuu ku hii sootu pei hogifasi. Fa de sai u de dë, sösö hogihati ku langahati de ta abi. De aan toobi ku na wan wëti a dee hogi de ta du. De ta haun, de ta kii sëmbë, de lo/ feti, de ta ganjan sëmbë, de a' hogihati u otowan, de ta tja sëmbë go sei, ³⁰de ta guunjan sëmbë a baka. Fa de sai dë, de ta buuse Gadu seei, de ta saanti sëmbë ta wisiwasi otowan, de abi gaan fasi ta njan buka. De ta boi köni seei unfa de sa du hogi nango nöömö. De an ta piki mama ku tata buka möönsö. ³¹Fa dee lö sëmbë sai u de dë, de aan bumbuu fusutan möön e. Ja sa futoou de a na wan soni. De aan tjalihati möön, nöo de an ta saa sëmbë möön tu.

³²Nöo hii fa de sabi taa Gadu a' leti di a buta taa dee sëmbë dee ta du dee lö soni naandë musu dëdë paati ku ën fu nöömö, ma nöo de aan toobi. De ta du sö nango nöömö. Nöo na di dë nöo, ma de ta da oto sëmbë taanga u de du sö tu. Sö dee sëmbë dë hogi tjika e.

**Aki ta lei fa Gadu o kuutu
a wan leti fasi.**

2 Wë nöo a kandë kumafa un jei dee soni u taki dë, nöo un ta kuutu a dee sëmbë liba dee ta libi sö. Ma mi kë un sabi taa fa un ta kuutu dee oto sëmbë dë,

ma nöo unu seei un ta kuutu tu e, dee sëmbë. Na wan fuunu sa puu hënseei a dendu, biga hii unu tuu ta du dee lö wogi naandë tu. ²Nöo u sabi taa Gadu abi leti te a ta kuutu a dee sëmbë liba dee ta libi a dee lö fasi dë. Na sö nö? ³Ma nöo fa i ta suku u kuutu dee oto sëmbë dë, nöo i seei ja dë wan libisëmbë ta du dee soni dë tu nö? Nöo unfa i pakisei? I mëni taa di kuutu u Gadu an o kai a i liba tu nö? A o kai a i liba e! ⁴Fëen mbei ja musu hei i seei fu di Gadu ta libi bunu ku i sö. Biga fa a abi gaan pasensi ku taihati da i dë, nöo a kë fu hati fii musu bia, fëen mbei a ta libi bunu ku i sö te kisi fa u dë aki.

⁵Ma nöo fa i si i ta mbei taangajesi da Gadu naandë, hati fii an kë bia, ma i saandi i ta du ö? I ta pii di hatiboonu u Gadu buta dë faa musu kai a i liba a di daka di Gadu buta faa kuutu libisëmbë. Nöo a di daka dë, a o ko a limbo gbededee fa Gadu ta kuutu leti tjika. ⁶Biga a di juu dë, nöo a o paka hiniwan sëmbë a di sondi di a bi du. ⁷Dee sëmbë dee bi ta libi bunu nöömö fu de feni gafa a Gadu ku di hei di a abi u da de, dee an bi kë dëdë, nöo dee lö sëmbë dë Gadu o da de libi fu teego. ⁸Ma nöo dee sëmbë dee ta suku soni da deseei nöo, de aan bisi ku dee leti soni u Gadu möönsö, de ta waka a hogilibi baka nöömö, nöo a dee sëmbë naandë liba di hatiboonu u Gadu o ko e. ⁹Nöo fa i si dee sëmbë sai dë, nöo toobi ku fuka o miti hiniwan u de, ee i dë Dju sëmbë, ee ja dë Dju sëmbë.

¹⁰Ma ee wan sëmbë i ta libi bunu a Gadu wojo, nöo joo feni gafa a

Gadu e, ku nëbai, ku kötöhati, ee i dë Dju, ee ja dë Dju. ¹¹Biga fa Masa Gadu sai dë, an ta luku ambë da i.

¹²Ma haika e, dee sëmbë. Ee wan sëmbë i ta du hogi ma ja sabi dee wëti u Gadu dee a bi da u dee Dju, nöö Gadu an o kuutu i ku dee lö wëti dë e. Ma seei joo kisi sitaafu, biga hogi i du. Ma ee wan sëmbë i sabi dee wëti ma jetiseei i ta du hogi, nöö ku dee wëti dë seei a o kuutu i da sitaafu. ¹³Biga an dë taa te i jei dee wëti nöö Gadu o luku i u bumbuu sëmbë nëën wojo e, ma te i piki de ufö.

¹⁴Dee sëmbë o, fa i si dee oto sëmbë dee na dë Dju sai dë, de an sabi dee wëti dee Gadu da u Dju sëmbë e. Ma te i luku de te i kaba, nöö so juu i ta si kuma de ta libi leti kuma de sabi dee wëti. Hii fa de an abi dee wëti dë seei, ma a dë kuma de ta buta deseai a de basu. ¹⁵Nöö hën mbei i ta si taa dee soni dee wëti ta taki, nöö de tuu dë sikifisikifi a libisëmbë hati kaa. Biga te de ta poi de, nöö hati u de ta fon de. Fa de sai dë, hiniwan u de ta kuutu ku ën seei ta dëen seei leti ee nasö adjabëë, leti kuma a bi sabi dee wëti u Gadu kaa. ¹⁶„Nöö fëen mbei na wan sëmbë o fika söndö Gadu kuutu ën e.“ Biga wan daka o ko, nöö Gadu o buta Jesosi Keesitu faa kuutu hii dee tjubitjubi soni tuu dee dë a libisëmbë hati, leti kumafa di Buka di mi ta konda aki ta taki.

**Aki ta lei taa aan heepi ee i dë
Dju sëmbë ma ja ta hoi dee wëti.**

¹⁷Söö. Wë awaa mi o fan ku un dee sëmbë dee ta hopo unu seei

naandë fu di un dë Dju hedi. Fa un sai dë, un ta langi a dee wëti dee Masa Gaangadu bi da dee fesiten sëmbë fuu taa de o tja unu go a Gadu. Un taa un dë wan apaiti sëmbë di Gadu ta luku fëen seei. Sö un sai dë ta njan buka ta taki.

¹⁸Un taa un sabi hii soni Gadu kë kaa, un lei dee wëti fëen tee sabi andi da dee möön bumbuu soni u goonliba. Sö un ta taki.

¹⁹Un taa un sa leti dee sëmbë seei dee an bi sabi soni u Gadu wan daka, be wojo u de ko limbo. Un ta taki taa un sa heepi de, be de kumutu a dungu ko a limbo.

²⁰Un taa ee wan sëmbë aan fusutan, nöö un sa heepi ën be a ko sabi unfafa musu libi. Un ta lei sëmbë seei kuma unu da mësitë nöö de da miii. Biga unu abi dee wëti dee ta mbei sëmbë ko sabi andi da tuu ku andi da ganjan. Na sö un ta taki nö?

²¹Ma nöö mi hakisi unu e, taa fa un ta lei oto sëmbë dë, un ta lei unu seei tu ö? Fa un ta konda taa sëmbë an musu fufuu, wë nöö unu seepi wë? Wan ta fufuu ö? ²²Un sai dë ta bai sëmbë taa ja musu tei wan mujëë di an dë mujëë fii. Wë nöö unu wë, wan ta du ën nö? Un taa un ta buuse dee pindigadu u dee oto sëmbë, ma nöö mi hakisi unu taa wan ta feni njan a dee pindigadu wosu u de nö? ²³Un si? Fa un ta njan buka naandë ta mbei unu seei hei taa unu abi dee wëti u Gadu, ma nöö wan ta poi de ta söso Gadu nö, dee sëmbë?

²⁴Wan sabi fa di Buku bi taki nö? A taa: “Fu un dee Dju sëmbë i si aki hedi mbei dee oto köndë sëmbë ta kosi Gadu në e.”

²⁵Dee sëmbë o, fa un dë Dju sëmbë tjika aki, nöö un abi di maaka a unu sinkii kaa taa un dë apaiti sëmbë da Gadu. Na sö nöö? Wë nöö ee un ta hoi dee wëti dee Gadu bi da, nöö di maaka dë abi waiti. Ma nöö ee un ta booko dee wëti fëen nöö di maaka dë an abi wan wojo heepi. Biga di maaka nëen da di gaan soni. Nöö fa i ta booko Gadu wëti dë, nöö i ko dë leti kuma dee sëmbë dee na abi di maaka.

²⁶Haika e, ee wan sëmbë an abi di maaka u Dju nëen sinkii, ma nöö libi fëen ta kai ku dee wëti u Gadu, nöö na Gadu o luku ën apaiti leti kuma a abi di maaka nëen sinkii, na sö nöö? ²⁷Nöö di lö sëmbë dë sa kuutu i o. Biga hii fa i abi dee wëti u Gadu sikifisikifi ku di maaka a i sinkii dë tuu seei, ma töku i ta booko dee wëti. ²⁸Nöö sö wan Dju, an dë wan leti Dju a Gadu wojo e. Nöö sö seei tu di maaka a i sinkii dë, nëen da di tuutuu maaka di a ta si. Kwetikweti. ²⁹Biga di sëmbë di dë wan leti Dju a Gadu wojo, nöö hati fëen hën tooka, na sinkii fëen. Nöö fa di hati fëen tooka dë, an dë fu di a abi dee wëti u Gadu sikifisikifi a pampia e, ma fu di di Akaa u Gadu hën du ën wooko nëen hati. Nöö sö wan sëmbë an ta feni gafa fëen a libisëmbë e, ma a ta feni ën a Gadu.

Aki ta lei fa Gadu dë u futoou u nöömö.

3 Wë a kandë fa mi taki dë, nöö so fuunu dee Dju sëmbë o hakisi taa: “Wë ee a dë sö, nöö un heepi seei a abi ee u dë Dju? Un

heepi a abi fa u abi di maaka a u sinkii aki?” ²Aai, wë a abi heepi seei te a hila e. Nöö di fosu wan, hën da a u dee Dju sëmbë maun wë Gadu bi futoou dee wöutu fëen.

³Ma nöö i abi so Dju sëmbë de an kë biibi Gadu, nöö unfa un pakisei? Fu di de an kë biibi, nöö hën da Gadu disa dee soni a bi taki ö? Sö un pakisei nöö? ⁴Nönö, kwetikweti! Gadu hën a o dë u futoou nöömö. Fa u dë aki, hii sëmbë u goonliba tuu sa ta lëgëdë ta mindi soni u de, ma Gadu hën an o du sö. A o du dee soni dee a taki nöömö.

Wan bi jei fa Dafiti bi taki a di Buku di a fan ku Masa nöö? A taa:

Joo feni leti a dee fan fii dee i ta fan.

Fa de ta kuutu i dë, a bakaten i o wini de nöömö.

Sö a sikifi a di Buku.

⁵Nöö a kandë wan sëmbë sa taa: “Wë ee di hogilibi fuu ta tja di bunulibi u Gadu ko a döö, nöö unfa a sa kuutu u te u ta du hogi? Naa fuu ta du wogi nango möönmöön nö, be në fëen bai.” Sö wan libisëmbë o fan. ⁶Ma di lö fan dë, an bunu e. Biga ee sö a dë, nöö hën da Gadu an o sa kuutu a libisëmbë liba möönsö fu dee hogi de ta du.

⁷A kandë tu wan sëmbë o taa: “Wë mi o ta mindi soni ta lëgëdë, biga hën o ta mbei di fa Gadu an dë mindisonima o ko möön limbo u sëmbë si. Nöö Gadu an o sa kuutu mi tu, biga mi ta heepi ën fu sëmbë sa si fa a bumbuu tjika. ⁸Un boo ta du hogi nango nöömö, biga a ta tja bunu ko.” Sö wan soni so sëmbë ta mindi da u e, taa sö u ta lei sëmbë. Ma dee sëmbë dee ta fan dee lö soni

dë, a fiti u de feni wan gaan sitaafu seei a Gadu e.

**Aki ta lei taa hii sëmbë
dë a hogidu basu.**

⁹Wë nöö fa u taki dë taa Gadu bi hei u dee Dju sëmbë, nöö andi u lei a di dë? U dë bumbuu sëmbë möön dee sëmbë an dë Dju nöö? Kwetikweti. Biga wë u bi taki kaa taa ee i dë Dju, ee ja dë Dju, ma hii u tuu ta dë a hogidu basu makandi a Gadu wojo. ¹⁰Hën di soni dë wë de sikifi buta a di Buku u Gadu taa:

Na wan sëmbë dë di ta libi bunu a Gadu wojo e.

Na wan kodo seepi.

¹¹Na wan sëmbë dë tu di abi fusutan.

Na wan dë di ta suku Gadu.

¹²Hii de tuu fia bia disa Gadu, de ko dë kaba-a-sösöma u mundu.

Na wan sëmbë ta suku u du wan bunu soni möönsö.

Na wan kodo seei.

¹³Ee i haika di fan u de te i kaba nöö a dë gaan poipoi soni, leti kuma te i jabi wan baaku ka de bei sëmbë.

Nöö a de töngö, sösö ganjan tö nöö dë nëën.

¹⁴Dee soni de ta puu a de buka ta taki, de dë hogi kuma te sindeki njaan i.

Fa i si de sai dë, buka dendu u de fuu ku siba ku bita fasi.

¹⁵Hiniwanten de ta dë setiseti u de kule go kii sëmbë.

¹⁶Hii ka de ta waka,

soni nöö de ta poi ta tja fuka ko da sëmbë.

¹⁷Nöö di soni de kai fii ku sëmbë, de an sabi ën seei.

¹⁸Di fa libisëmbë musu fëëë Gadu, de an saandi de kai sö.

Sö di Buku taki e, dee sëmbë.

¹⁹Ma nöö fa di Buku u Gadu ta taki dë, nöö ambë a ta taki tuwë da? Na u dee Dju sëmbë nöö? U wë a ta taki e. Biga u sabi taa u dee sëmbë dee dë a dee wëti u Dju basu, nöö u di Buku sikifi da. Wa sa puu u seei a dendu.

Ma na u dee Dju sëmbë nöö Gadu o kuutu e. Ma hii sëmbë u goonliba tuu o hai ko a Gadu makandi faa kuutu de. Nöö fa woo dë a di kuutu dë, na wan sëmbë seei o feni soni u piki. U tuu o kabuka pii. ²⁰Biga na wan sëmbë sa hoi wëti te nöö a ko bumbuu sëmbë a Gadu wojo möönsö e. Nöö boiti u di dë, na u di soni dë hedi tu mbei Gadu da u dee wëti, ma a da u de faa lei u fa u dë hogi tjika. Nöö sö e.

Aki ta lei fa i sa ko bunu a Gadu wojo.

²¹Ma nöö fa u dë aki, dee sëmbë, awaa ufö a ko a döö di fa Gadu bi buta fu libisëmbë sa ko bunu nëën wojo. Nöö ee i bi lesi dee buku u Mosesi ka a sikifi dee wëti buta, ku dee soni dee oto tjabukama u Gadu bi sikifi tu, nöö i bi o si taa de bi taki soni u di fasi aki gaanduwe kaa. ²²Nöö di fasi fa i sa ko bunu a Gadu wojo di u ta taki aki, na a wëti a nama e, ma a nama a biibi. Biga Gadu buta taa hiniwan sëmbë di ta biibi a Jesosi Keesitu liba, nöö a ko bumbuu sëmbë a Gadu wojo

kaa, 1ee i dë Dju, ee ja dë Dju. Aan toobi un pei sëmbë i dë.

²³Haika e, dee sëmbë. Hii libisëmbë tuu du hogi a Gadu wojo. Na wan kodo seei kumutu a dendu. Di fa a mbei u fuu dë waiti kuma hën, nöö u tuu misi ën. ²⁴Ma nöö fa u dë aki, u tuu Gadu du wan gaan soni da, kuma wan kado di a da u waiwai ku ën bunuhati. Biga a mbei u tuu sa ko bunu nëen wojo fu di Jesosi Keesitu dëdë paka faa puu u a hogi basu.

²⁵Masa Jesosi hën wë Gadu bi da e, kuma wan paima a paka fu tja u ko bunu ku ën. Nöö ee wan sëmbë i ta buta biibi a di fa a dëdë tuwëen buuu da u dë, nöö ii ko bunu a Gadu wojo e.

Nöö fa u ta taki ën aki, dee sëmbë, nöö di soni mbei Gadu buta Masa Jesosi faa paka paima da u, faa lei u taa a dë wan leti kuutuma. Biga a bi dë sô kuma Gadu an bi a' leti, biga an bi ta sitaafu sëmbë u dee hogi de bi ta du. A bi ta hoi pasensi ku de ta tai hati ku de te kisi fa u dë aki. ²⁶Ma nöö a di ten aki nöö a ko lei u taa a dë wan leti kuutuma. Biga a mbei Masa Jesosi dëdë da u. Nöö a di fasi dë a lei u taa sô a ta du soni ku leti tjika, nöö sô a sa mbei sëmbë ko bumbuu nëen wojo tu, ee i ko biibi a Masa Jesosi.

²⁷Wë nöö fa u jei dee soni te u kaba aki, dee sëmbë, nöö u sa njan buka möön nö? Kwetikweti! Faandi mbei? Wë biga u si gbelin taa di ko bunu ku Gadu an nama seei a di fa i ta hoi wëti. Nönö. Ma a biibi nöö a nama. ²⁸Mi taki e, dee sëmbë, ee wan sëmbë i kë ko bunu a Gadu wojo, nöö be i biibi nöö. A di fa dë nöö Gadu o luku i u bumbuu sëmbë, na te i ta hoi wëti ufö.

²⁹Wë nöö mi hakisi e, taa Masa Gadu dë fuu Dju sëmbë wanwan nöö nö? An dë Gadu u dee oto föluku tu ö? Wë aai, a dë Gadu u de tu, ³⁰biga hën wanwan tö nöö da Gadu u mundu. Nöö hën ta mbei u dee sëmbë dee abi di maaka u Dju a u sinkii, ku dee sëmbë dee na abi di maaka tuu, sa ko bumbuu sëmbë nëen wojo. Ma nöö a o luku ee i ta biibi ufö, biga ku di wan seei biibi nöö a ta tei u tuu.

³¹Wë nöö a kandë i sa taki taa: “Wë nöö di a dë sô kaa, nöö nëen da u tuwë dee wëti a kapëë nö?” Na mëni sô e, dee sëmbë. Biga fa i si u ko ta biibi aki, nöö awaa ufö u ta hoi dee wëti u Gadu awaa.

Aki ta lei fa Abahamu ko bunu a Gadu wojo.

4 Wë dee sëmbë, fa u ta taki di soni aki, nöö un boo luku andi pasa ku di gaan sëmbë fuu dee Dju de kai Abahamu. ²Abahamu bi ko wan bumbuu sëmbë a Gadu wojo e. Nöö ee soni a bi du mbei a ko sô, nöö a bi sa njan buka, na sô nö? Ma nöö u sabi taa na wan sëmbë sa njan buka a Gadu fesi e.

³Ma nöö unfa di Buku u Gadu taki? A taa:

Abahamu bi biibi Gadu.

Hën mbei Gadu luku ën kuma wan bumbuu sëmbë nëen wojo.

I si?

⁴Wë nöö sô a dë e. Ee wan sëmbë du wan soni te a kaba, nöö an dë gaan soni te de pakëen. Biga wooko nöö a wooko ën. ⁵Ma ee wan sëmbë na soni a du, ma biibi nöö a biibi Gadu taa a ta kai dee takulibima

fu de ko bumbuu sêmbê nëen wojo, nõö di sêmbê dë hên Gadu ta tei u bumbuu sêmbê e, fu di biibi fëên hedi. ⁶Nõö Dafiti seei bi taki u dee lö sêmbê dë, dee Gadu ta luku u bumbuu sêmbê ma na u dee du u de hedi. A taki u di kôlôku di de kisi. Biga a taa:

⁷Kôlôku u dee sêmbê dee Gadu puu a bëë u di fa de bi poi ën wëti. Kôlôku u de di Gadu an ta si dee hogi de bi du möön e.

⁸Hên a toona taki möön taa: Kôlôku u di sêmbê di Gadu an o mbei a paka u dee hogi dee a du möön.

Sö Dafiti bi taki e.

⁹Wë nõö di kôlôku dee sêmbê naki naandë, nõö unfä i mëni? A dë u dee sêmbê wanwan dee abi di Dju maaka a de sinkii ö? An dë u dee oto fôluku tu nõ? Aai e, a dë u de tuu. Biga wë u bi taki kaa taa fu di Abahamu biibi hên mbei Gadu tei ën fu wan bumbuu sêmbê nëen wojo. ¹⁰Ma nõö na u ten Gadu bi tei ën sô? A baka u di a kisi di maaka, naa bifö a kisi ën? Wë bifö a kisi ën e! ¹¹Nõö hên a kisi di maaka, nõö di maaka hên ta lei taa ufö a kisi ën seei Gadu bi tei ën kaa fu di a biibi ën hedi.

Nõö sö i si taa Abahamu ko dë gaan sêmbê fuu na akaa fasi, biga u ko ta waka nëen baka a di fa a bi ta biibi. Ee ja abi di maaka u Dju a di sinkii seei ma i ta waka a Abahamu baka ta biibi Gadu, nõö Abahamu ko gaan sêmbê fii kaa. Nõö Gadu ta tei i u bumbuu sêmbê nëen wojo. ¹²Nõö fa u taki dë, Abahamu dë

gaan avo tuu u dee sêmbê dee abi di maaka, ma töku na de tuu e, ma dee ta waka nëen baka ta biibi Gadu leti kumafa hënseei bi ta biibi bifö a kisi di maaka naandë.

¹³Wë u sabi taa Gadu bi paamusi Abahamu ku dee böngö fëên wan soni taa de o feni di goonliba a de maun a bakaten. Nõö di paamusi naandë, Abahamu an kisi ën fu di a bi hoi wëti e, ma a kisi ën fu di a biibi Gadu hên Gadu tei ën u bumbuu sêmbê. Hên mbei a paamusi ën sô wan gaan soni.

¹⁴Wë nõö ee a bi dë sô taa di gaan bunu dë sêmbê sa feni ën fu di de ta hoi wëti hedi, nõö hên da biibi aan heepi e. Nõö sôseei di paamusi Abahamu bi kisi a Gadu dë an bi sa dë wan wojo soni tu, ee wëti i bi musu hoi ufö i feni ën. Ma na sö a dë e, dee sêmbê. Wëti an sa tja di lö bunu dë ko. ¹⁵Ma i saandi wëti ta tja ko nõ? Sitaafu wë a ta tja e. Biga ka wëti an dë nõö sêmbê an ta feni ën poi faa tja sitaafu ko da de. Ma ka a dë, nõö naandë sêmbê ta poi ën nõö i kisi sitaafu.

¹⁶Nõö fëên mbei ee Gadu paamusi i wan soni, nõö an o da i ën fu di i ta hoi wëti e. Ma fu di i ta biibi, hên mbei joo feni ën. Di bunuhati u Gadu hên nõö sa mbei di paamusi fëên ko tuu. Nõö di paamusi u Gadu di u taki dë, a dë sitampusitampu da hii u dee böngö u Abahamu tuu fu di u ta biibi Gadu, ee i dë Dju ee ja dë Dju. Biga Abahamu da di gaan sêmbê fuu tuu.

¹⁷A dë leti kumafa Gadu bi taki da Abahamu a di Buku. A taa: Mi tei i buta fii ko dë di gaan sêmbê fu hia fôluku.

Sö wë Gadu bi taki da Abahamu. Nöo sö wan fasi i si taa Gadu ta luku u kuma böngö u Abahamu. Fa Abahamu bi biibi tjika dë, a bi sabi taa Gadu hën ta weki dëdë sëmbë seei toona da de libi baka, hën ta si dee soni dee an dë u si leti kuma de dë kaa.

¹⁸Nöo fa Abahamu bi ta biibi Gadu dë, a bi ta pakisei di soni di Gadu bi paamusi ën taa a o ko di gaan sëmbë u hia föluku. Ma an bi dë faa mëni sö wan soni seei, biga di ten faa pai miii bi pasa gaanduwe kaa. Ma fu di Gadu hën bi paamusi ën taa dee böngö fëen o ko hia kuma dee teeja dë a liba, hën mbei a fika dë ta mëni ën nöömö.

¹⁹Nöo di juu di Gadu bi paamusi ën di soni dë, nöo Abahamu bi ko gaandi seei kaa tee a fika piki a tapa höndö jaa, nöo hën mujëë Sala tu ko gaandi tee bëë fëen bi tapa. Na wan u de bi dë a di fa u pai miii möön e. ²⁰Ma nöo Abahamu an luku di dë. An bi pakisei seei taa dee soni dee Gadu paamusi ën dë an sa pasa. Ma a ta biibi Gadu nöo. Nöo fa a ta biibi nango dë, nöo di biibi fëen ko gingin te a ta wai ku Gadu seei, ²¹taa a abi kaakiti tjika faa du leti kumafa a bi paamusi ën dë. Biibi nöo a biibi sö. ²²Nöo hën di soni dë wë mbei de sikifi fëen a di Buku u Gadu taa Gadu bi tei ën u bumbuu sëmbë nëen wojo.

²³Ma nöo fa de sikifi ën dë, na u Abahamu wanwan hedi mbei de sikifi ën e, dee sëmbë, ²⁴ma fuu hedi tu. Biga u ta biibi Masa Gadu taa a bi weki Jesosi u Masa a dëdë tuu, nöo fëen mbei u seei ko dë bumbuu sëmbë nëen wojo tu. ²⁵Fa

Gadu buta Masa Jesosi a dee sëmbë maun de kii ën dë, nöo hën da di paima a paka fu dee hogi du fuu. Nöo di i si taa Gadu toona weki ën baka, nöo hën da a tei di paima, nöo a ta luku u kuma u dë söndö föutu awaa e, dee sëmbë.

Aki ta lei andi u kisi a Masa Jesosi.

5 Wë kumafa u taki dë, dee sëmbë, u ku Gadu ko fii awaa e. Nöo di soni mbei, fu di u biibi ën hedi hën u ko bumbuu sëmbë nëen wojo. Jesosi Keesitu u Masa, hën wë i si heepi u sö e. ²Hën jabi di pasi da u fuu dë a di kamian ka i si u dë aki. Biga fa u ta biibi ën aki, hën mbei i si Gadu ta libi ku u ku ën bunuhati. Nöo u ko ta wai seei fu di u sabi taa woo feni di waiti u Gadu nöömö di Gadu bi kë fuu feni.

³Ma nöo na di dë nöo u ta wai da e, ma u ta wai tu da dee sitaafu dee u ta tja. Biga u sabi taa sitaafu ta heepi u fuu abi degihati. ⁴Nöo te u abi degihati, nöo woo ko möön bumbuu sëmbë. Nöo te u dë bumbuu sëmbë kaa, nöo wa o dë pantapanta, biga woo ta biibi nöömö taa Gadu o du kumafa a bi taki.

⁵Nöo an o dë fuu panta möönsö e, dee sëmbë, taa di fa u ta biibi ën o dë u söso. Biga u sabi fa Gadu lobi u tjika. Di Akaa fëen di i si a manda ko da u aki, hën ta mbei u ta fii di gaan lobi fëen taanga seei a u hati. Wan si nö?

⁶Un kë sabi fa Masa Gaangadu lobi u tjika nö, dee sëmbë? Wë haika e. A di leti juu di a buta, nöo hën a mbei [Masa Jesosi] Keesitu dëdë da u. A di ten dë wa bi a'

kaakiti u du na wan kodo soni di bunu nëen wojo. Gaan takulibima u bi dë, ma tókuseei Masa Jesosi dëdë da u e.

⁷Wë nöö un pakisei ën bunu. Ee wan sëmbë i ta libi leti seei, ma a sa taanga fu wan oto sëmbë musu mëni faa dëdë da i. Na sò nò? Ee i abi bunuhati, nöö a kandë de sa kë dëdë da i fu di i abi bunuhati hedi. ⁸Ma nöö Gadu lei u taa di lobi fëen pasa di dë gaanduwe. Biga na bumbuu sëmbë a manda «Masa Jesosi» Keesitu ko dëdë da e, ma u dee takulibima aki wë. «Dee sëmbë, a bigi o!»

⁹Wë nöö un luku di soni di Masa Jesosi du dë. A dëdë tuwëen buuu paka da u fuu sa ko bunu a Gadu wojo. Wë nöö ee sò wan gaan soni a du da u kaa, nöö an dë fuu mëni seei taa di hatiboonu u Gadu o kai a u liba e!

¹⁰Nöö ee di Mii u Gadu dë dëdë da u a di ten di u ku ën bi dë gaan felantima hën a mbei u ko fii ku Gadu, nöö unfä i mëni? Na awaa a o möön fukë dëen faa heepi u te dou nò, dee sëmbë, fa a dë a libi aki. Biga u ku ën ko bunu kaa.

¹¹Fa u dë aki u ta wai seei ku Gadu fu di soni di u Masa Jesosi Keesitu du da u naandë e. Biga a bigi o, dee sëmbë, di fa a tja u ko bunu ku Gadu aki.

Aki ta lei fa di soni Adam tja ko ku di Masa Jesosi tja ko tooka tjika.

¹²Söö. Wë un boo luku di soni aki a di sëmbë de kai Adam. Adam hën tja hogi du ko da hii sëmbë a goonliba aki e, nöö di hogi du tja dëdë ko. Hën wë mbei dëdë ko ta

kii hii sëmbë te kisi tide, biga hii sëmbë tuu ta du hogi.

¹³Un boo taki ën sò taa bifö Gadu da dee fesiten sëmbë fuu dee wëti, nöö hogi du bi dë kaa e. Ma nöö de an bi kai ën sò, biga dee wëti an bi dë eti. Nöö ka wëti an dë nöö sëmbë an ta sabi taa de pasëen fu de kisi sitaafu fëen. ¹⁴Ma nöö hii fa dee wëti an bi dë seei eti, ma hogi du bi dë kaa, biga kumutu a di ten u Adam te kisi di ten u Mosesi nöö hii sëmbë bi ta dëdë. Hii fa de an bi poi wëti a di wan seei fasi fa Adam bi poi ën, ma töku de bi du hogi, biga de tuu dëdë.

Nöö di soni u Adam dë, nöö a bi dë kuma wan peentje fuu luku nöö woo fusutan soni. «A ta lei u u wan Sëmbë bi dë a pasi u ko a bakaten. Nöö di Sëmbë dë, Masa Jesosi wë e. ¹⁵Fa a sai dë, hën ku Adam djei a wan soni.» Biga Adam, di wan kodo sëmbë dë, nëen wan soni kumutu paaja ko a sëmbë. Nöö söseei Masa Jesosi tu, di wan kodo Sëmbë dë, nëen wan soni kumutu paaja ko a sëmbë.

Ma di soni di Adam tja ko, ku di Masa Jesosi tja ko, nöö de tooka gaanfa e. De an djei seei. Biga Adam pasa Gadu buka hën a tja dëdë ko ta kii hii sëmbë u goonliba aki. Ma nöö Masa Jesosi hën a piki Gadu buka hën a tja wan kado ko. Hën da a mbei u sa ko fii ku Gadu. Nöö unfä i mëni? Di soni Jesosi Keesitu du da u ku ën bunuhati aki, aan möön hia kaakiti nò? Aai a abi. Hën a tja bunu ko da sëmëni sëmbë. Sò wan soni Gadu du da u ku ën bunuhati e.

¹⁶Nöö un boo luku wan oto soni möön u di fa de tooka gaanfa ku

deseei. Di wan kodo pasi naandë Adam du hogi, nöö hën a tja sitaafu ko da hii sëmbë. Ma nöö di wan kodo soni Gadu du da u aki, a du ën a baka u sëmëni hia hogi di libisëmbë bi du, ma tókuseei a tjika u puu dee hogi du tuu fiaa a u liba mbei u ko bunu nëen wojo.

¹⁷Di pasa Adam pasa Gaangadu buka dë, dee sëmbë, hën buta dëdë ko tiima. Nöö unfa i mëni? Di fa Gadu libi ku u ku ën bunuhati tjika aki te a sa mbei u ko bumbuu sëmbë nëen wojo, nöö aan kaakiti gaanfa möön di hogi du u di sëmbë dë nö? Nöö ee u tei ën, nöö a o mbei u ko tiima a dëdë kamian fu di u abi di libi u Gadu di dë u teego kaa.

Nöö sö wë i si taa di soni di di wan kodo Sëmbë du di ko a baka aki, Jesosi Keesitu, a pasa di hogi du u di oto sëmbë dë gaanduwe e.

¹⁸Wë dee sëmbë, un boo toona mëni dee soni u bi taki aki möön. Fa i si di wan kodo hogi du fu di wan kodo sëmbë dë bi mbei sitaafu musu ko a hii sëmbë liba, nöö sö nöö di wan kodo leti du u di wan kodo Sëmbë aki sa mbei hii sëmbë ko bunu a Gadu wojo tu, fu de feni di libi u teego. ¹⁹Nöö leti kumafa di wan kodo sëmbë dë bi pasa Gadu buka te a mbei hii sëmbë ko takulibima a Gadu wojo, nöö söseei di wan kodo Sëmbë aki piki Gadu buka, te a mbei sëmëni sëmbë ko bumbuu sëmbë a Gadu wojo.

²⁰Nöö fa dee Dju wëti sai dë, dee sëmbë, de ko a baka e, fu mbei sëmbë si fa dee hogi du u de hia tjika. Ma nöö hii fa hogilibi hia söseei, ma nöö di bunuhati u Gadu

dë möön hia gaanfa eti u heepi u. ²¹Leti kumafa i si di hogi du bi dë ta pëë basi a u liba te fa a bi ta kii u kaba aki, sö nöö di bunuhati u Gadu ko basi a dëdë kamian fa u dë aki. Hën a mbei u ko bunu nëen wojo fuu sa feni di libi u teego. Sö wan soni Gadu du da u e, dee sëmbë, fu di Jesosi Keesitu u Masa dëdë da u.

Aki ta lei taa u musu luku u seei kuma u dëdë da hogilibi.

6 Wë fa u jei soni te u kaba naandë, nöö unfa un fusutan fëen? Un ninga taa u taa fuun du hogi go dou, fu di di bunuhati u Masa bigi gaanfa te pasa dee hogilibi fuu ö? Sö u taki nö, dee sëmbë? ²Kwetikweti, wa taki sö e. Biga fa u nama ku Masa Jesosi aki, nöö hën da u ku hogilibi paati kaa. A dë seei leti kuma u dëdë dëen, biga wa dë nëen soni möön. Nöö unfa u sa du toona go nëen möön? Nönö e, wa sa du sö baa!

³Wan sabi andi di dopu di u dopu aki kë taki nö, dee sëmbë? A kë taki taa fa Jesosi Keesitu dëdë dë, nöö u seei dëdë tu da di awoo libi fuu u bi dë. ⁴Fa de bei ën dë, nöö u ku ën wë de bei makandi e. Nöö fa i si hën Tata weki ën a sö wan foondo fasi ku di gaan kaakiti fëen dë, tja go a wan njunjun libi dendu, nöö sö u seei tu toona ko ta libi wan hii njunjun libi fa u dë aki. ⁵Biga ee u ku ën bi dëdë makandi tuu, nöö na u ku ën toona weki makandi tu nö fuu libi wan hii njunjun libi?

⁶Dee sëmbë o, fa Masa Jesosi dëdë a di lakpa pau dë, nöö a dë kuma di awoo fasi fuu u bi ta libi,

hën wë dëdë ku ën makandi e. Nöo di soni mbei a pasa sö, fu dee hogi du di di hati fuu ta kë ta du an musu a' kaakiti a u liba möön. An dë fuu dë saafu a de basu möön e. ⁷Biga te wan sëmbë dëdë, nöo a kumutu a hogilibi basu ko fii.

⁸Wë nöo fa u ku Keesitu dëdë makandi dë kaa, dee sëmbë, nöo u a' di biibi taa u ku ën o ta libi makandi tu. ⁹Biga u sabi taa Masa Gadu toona weki ën, nöo an o sa toona dëdë möön e. Dëdë an abi kaakiti nëen liba möön seei. ¹⁰Fa i si a dëdë di wan pasi dë kaa, nöo dee hogidu u libisëmbë wë a dëdë da. Ma nöo fa a dë ku libi aki, nöo Masa Gadu wanwan nöo a ta libi da.

¹¹Wë nöo sö a dë ku unu tu e, dee sëmbë. Un musu si unu seei kuma hogilibi aan na wan kaakiti a unu liba möön e. Un dëdë dëen gbegedee kaa. Un musu sabi taa Gadu tö nöo un ta libi da, biga unu ku Masa Jesosi Keesitu nama kaa.

¹²Nöo fu di un dë sö kaa, nöo dee hogi soni dee i hati ta kë du, wan musu da de pasi u de tii unu sinkii möön e. Wan musu haika de seei. ¹³Biga wan musu da hogilibi pasi faa sa wooko a na wan pisi fuunu sinkii u du fanafiti soni ku ën. Nönö. Ma un musu hopo unu seei ku telu tuwë da Gadu. Un musu buta dee kamiankamian fuunu sinkii tuu nëen maun kuma wooko felu, faa sa du dee leti wooko fëen ku de. Biga un dëdë da di awoo libi fuunu, fuun toona ko a wan hii njunjun libi dendu.

¹⁴Di ten di un bi dë a dee wëti basu dë, dee sëmbë, nöo wan bi sa hoi de tjika te un ko bumbuu

sëmbë a Gadu wojo. Ma fa u dë aki, Gadu naki unu kölöku te a tei unu u bumbuu sëmbë nëen wojo. Hën mbei nöiti hogilibi musu dë basi fuunu möön e.

Aki ta lei ambë saafuma u musu dë.

¹⁵Wë dee sëmbë, fa un jei dee soni dë, nöo kandë woon taki taa awa, wë di wa dë a dee wëti basu möön nöo da u sa du hogi, biga Gadu ta luku u ku ën bunuhati kaa. Sö nö? Na sö e. ¹⁶Wan sabi taa te i tuwë i seei da wan sëmbë, nöo i dë saafuma u di sëmbë naandë nö? Hën buka nöo joo ta piki a soni. Wë aki i sa tei de tu sondi. Ee i kë dë saafu a hogidu basu, nöo joo dëdë. Ma nöo ee i kë dë saafu a Gadu basu ta piki ën buka, nöo joo ta libi wan leti libi nëen wojo.

¹⁷Ma fa mi taki dë seei, mi ta da Gadu tangi fuunu hedi e, dee sëmbë. Biga un bi dë saafuma a hogidu basu tuu, ma nöo di un kisi di lei u Gadu hën un piki tuwë unu seei dëen ku hii unu hati. ¹⁸Fa u dë aki, un ko fii kumutu a hogilibi basu. Hën un ko saafu seei da Gadu fuun ta libi wan leti libi nëen wojo.

¹⁹Fa mi ta fan dee soni aki, dee sëmbë, nöo mi ta taki de a libisëmbë fasi fu un musu sa fusutan. Biga wë libisëmbë nöo un dë, hën mbei a taanga da unu fuun fusutan andi Gadu kë. Nöo mi taki e, a fesi dee kamiankamian fuunu sinkii bi ta du fanafiti soni. Hii fan sootu pei hogi un bi ta du ku de nango nöömö. Ma fa un ko sabi Gadu aki, nöo un musu buta de tuu nëen leiki kuma saafu fëen, be de ta du dee letileti soni dee ta

kai ku ën. Sösö gbelingbelin soni i musu ta du ku de e, dee soni dee dë limbolimbo a Gadu wojo.

²⁰Haika e, dee sëmbë. Di ten un bi dë saafuma a hogidu basu naandë, nöö wan bi a' toobi seei fuun libi leti a Gadu wojo e. Na seei! ²¹Wë ma mi hakisi unu, un wini seepi un bi feni u dee lö libi dë? Na dëdë nöö de bi o tja ko da unu nö? Nöö fa u dë aki de ko ta tja sen ko da unu. Un si ö?

²²Ma fa un ko fii kumutu a hogilibi basu naandë hën un ko dë saafu u Gadu aki, nöö awa ufö un abi wini. Biga un dë a pasi awaa fuun ko gbelingbelin da Gadu söndö föutu, nöö di kaba fëen hën da woon libi ku Gadu fu teego.

²³Dee sëmbë o, hogilibi abi hën paka, hën da dëdë. Ma nöö Gadu, na paka a ta paka u. Soni a ta da u fu sösö, hën da di libi u teego di u sa feni a Jesosi Keesitu u Masa.

Aki Paulosu ta lei taa biibima kumutu a wëti basu.

7 Wë fa mi ta fan aki, dee sëmbë, nöö mi ta fan ku un dee sëmbë fuu, dee sabi dee Dju wëti kaa. Wë nöö wan sabi nö, taa wëti ta abi kaakiti a wan sëmbë liba solanga a dë ku libi. Ma tee a dëdë kaa, nöö aambi kaakiti nëen liba möön.

^{2,3}Nöö un boo luku ën a wan futu aki i si. Wan mujëë te a tööu nöö a dë a wan wëti basu taa solanga di womi dë ku libi nöö an sa abi oto manu. Na sö a dë nö? Ee a tei oto manu nëen manu wosu, nöö de o kai ën wan puta mujëë. Biga a booko di tööu. Ma te di womi

dëdë kaa, nöö di mujëë an dë a di wëti dë basu möön. Ee a ko abi oto manu seei, ma an du wogi.

⁴Wë nöö dee sëmbë, söseei a dë ku unu tu e. A wan juu dë un bi dë a wëti basu. Ma fa i si unu ku [Masa Jesosi] Keesitu ko nama naandë kaa, nöö wan dë a wëti basu möön e. Un ko abi wan oto masa awaa. Hën da di Sëmbë di bi weki baka a dëdë, faa sa ta wooko a u liba u tja wini ko da Gadu.

⁵A wan ten dë dee hogi pakisei dee bi dë a u hati bi ta wooko a u liba fu de hai u tja go a di së u dëdë. Biga wa sa hoi dee wëti u Gadu.

⁶Ma nöö fa u dë aki, di awoo fa u bi ta libi dë an dë wan wojo soni da u möön. A dë leti kuma u dëdë kumutu nëen basu ko fii. Biga wa ta dini Gadu a di awoo fasi dë möön, ta biinga u hoi wëti sikifisikifi a pampia e. Nönö. U ko ta dini ën a wan hii njunjun fasi. Nöö di njunjun fasi u ta taki aki, hën da di Akaa u Gadu seei dë a u hati ta tii u.

Aki ta lei fa hogilibi ta fia ku dee wëti u Gadu.

⁷Wë unfa u sa taki u di sondi dë baa? Dee wëti dë, de hogi nö? Nönö, de an hogi e. Biga ma bi o sabi andi da hogilibi ee na dee wëti bi lei mi ën. Mi o taki ën sö, dee sëmbë. Bifö mi ko sabi dee wëti u Gadu, nöö di wëti bi dë kaa taa ma musu abi langahati u na wan soni. Ma nöö di mi ko jei di wëti dë ufö mi ko fusutan taa sö wan libi da hogilibi. ⁸Ma nöö andi pasa? Fa mi jei di wëti dë, nöö hën mi ko si taa sömëni soni dë a mi hati mi ta kë dee an ta kai ku Gadu. Ee i luku te

i kaba, nöö a ta djei taa ka wëti an dë nöö hogilibi dë duumiduumi.

⁹A fesi di ma bi sabi dee wëti u Gadu eti, nöö mi bi dë ta libi u mi seei waiwai. Soni an bi ta toobi mi. Ma di mi ko sabi dee wëti kaa, nöö mi ko si fa dee hogi pakisei dë hia a mi hati tjika. Nöö di lö libi di mi bi ta libi fiifii söndö soni ta toobi mi dë, nöö a ko kaba gbelin. ¹⁰Nöö hën mi ko si taa dee wëti dee bi musu heepi mi u mi feni libi a Gadu, nöö de tja gaan paati ko a mi ku Gadu. Biga ma sa hoi de möönsö.

¹¹Ee i luku ën te i kaba, nöö a djei taa dee hogifasi dee dë a mi hati tei dee wëti u Gadu ganjan mi. Biga mi bi mëni taa mi sa hoi de fu mi feni libi a Gadu, ma hii u di dë ma sa hoi de. Dëdë nöö mi bi o feni. ¹²Ma nöö fa mi taki ën dë seei, an dë taa dee wëti an bunu e. De bunu, biga de dë u Gadu. De dë wan leti soni gbelingbelin.

¹³Wë nöö hën wë mi ta hakisi, dee sëmbë, dee bumbuu wëti naandë, de poi mi ku Gadu sö nö? Nönö e, na de. Ma di hogi di dë a mi hati aki kaa, hën wë tja mi ko a di lö sitaafu dë, faa musu ko a limbo taa gaan hogi logologo seei a dë. Biga a tei dee bumbuu wëti u Gadu dë kisi mi ku de, fu tja mi go kaba a sösö. Nöö di soni mbei a pasa sö, fu mi musu ko sabi di fasi di dë a u libisëmbë hati aki, fa a hogi tjika.

**Aki ta lei fa di hogilibi
fuka Paulosu tjika.**

¹⁴Wë nöö u sabi taa dee wëti dee i si u ta taki aki, de kumutu a di Akaa u Masa Gaangadu. Ma nöö

andi da di toobi? Wë di toobi dë a mi aki. Biga ma ta dë a di leiki u di Akaa u Gadu. A dë kuma dee hogi fasi u libisëmbë dee dë a mi hati aki, de bai mi tei ko saafuma u de.

¹⁵Nöö andi mbei mi taki sö? Wë biga ma ta fusutan seei andi mi ta du. Biga di soni di mi ta kë du, nöö nëën mi ta du e, ma di soni di mi buuse gaan buuse, nöö te u mi mëni nöö mi du ën kaa. Ja si nö?

¹⁶Wë dee sëmbë, di ma kë du dee hogi soni dee mi ta du naandë, nöö hën da mi ta tei dee wëti u Gadu u gaan bumbuu soni. ¹⁷Nöö hën wë mi ko si taa na mi seepi ta du möön e, ma dee hogifasi dee dë a u libisëmbë hati aki, de wë ta buta mi u mi ta libi di lö libi dë. I si nö? ¹⁸Nöö mi ko sabi taa fa mi dë aki, ma sa du na wan bumbuu soni möönsö a mundu e. Di lö soni dë an dë a di fasi u mi seei. Fu mi du bumbuu soni mi dë kabakaba, ma di kaakiti an dë a mi u mi du ën. ¹⁹Biga di bunu di mi kë du nöö nëën mi ta du, ma di hogi di ma kë du seei nöö hën nöö mi ta du nöömö. ²⁰Hën mbei mi taki taa na mi wë ta du. Ma di hogi pakisei u libisëmbë di dë a mi hati aki, nöö hën wë i si buta mi u mi musu libi a sö wan wisiwasi fasi.

²¹Wë sö a dë e, dee sëmbë. Wan soni ta wooko a mi liba hebi fu te mi go u go du wan bumbuu soni nöö hogi nöö mi ta du. ²²Fa mi dë aki, mi sa wai tumisi fu mi ta du kumafa dee wëti u Gadu taki. ²³Ma nöö mi ta si taa wan oto soni dë ta wooko a hii dee pisipisi u mi sinkii tuu. A ta feti taanga ku dee wëti u Gadu dee dë a mi pakisei, ta hoi mi

gingin a hogidu basu. ²⁴Ee maingë, unfa seei mi o du te mi kumutu a di fuka aki basu? Ambë seei o puu mi a dee fasi u di sinkii u mi aki, fu ma musu paati ku Gadu? ²⁵Wë gaantangi u Gadu di a dë taa a manda heepi ko a Jesosi Keesitu u Masa.

Wë da sö e, dee sëmbë. Fa mi dë aki, a mi hati mi ta kë dë saafu u Gadu ta piki dee wëti fëen, ma di fasi u mi ta buta mi saafu a hogilibi basu.

Aki ta lei fa di Akaa u Gadu sa puu u a hogilibi basu.

8 Wë dee sëmbë, hii fa i si u këe di pena dë seei, ma an dë fuu panta. Biga fa u ku Masa Jesosi Keesitu nama tjika aki, nöö wa dë a pasi fu Gadu musu kuutu u tuwë go da sitaafu möön e. ²Biga di soni mbei. Di Akaa di u feni a Jesosi Keesitu, nöö hën abi libi. Nöö hën wë i si lusu u puu a hogilibi basu, be an feni u paati ku Gadu.

³Fa i si Gadu bi da u dee wëti fëen dë, dee sëmbë, nöö de bi musu heepi u mbei libi fuu kai ku Gadu. Ma nöö de an bi sa heepi u sö e, biga dee fii ku dee kë fuu hati tapa u fu wa sa feni di heepi dë.

Nöö hën wë i si Gadu manda di Womi Mii fëen ko a goonliba aki. Nöö fa a ko dë, nöö sinkii fëen bi djei di fuu libisëmbë di ta du hogi aki, nöö ku ën a paka paima da u fu dee hogi du fuu. Nöö a sö wan fasi a kuutu di hogi di dë a u hati puu ën a u liba, be aan kaakiti a u liba möön. ⁴Nöö fëen mbei libi fuu sa kai ku dee wëti u Gadu awaa a hii futu e, ee wa dë a di leiki u dee

kë fuu hati möön ma u dë a di leiki u di Akaa u Gadu.

⁵Dee sëmbë, un haika e. Ee di sösö kë fuu hati ta tii u, nöö a dee soni fëen woo ta buta pakisei. Ma ee di Akaa u Gadu ta tii u, nöö a dee fëen soni woo ta buta pakisei. ⁶Nöö te i dë a di tii u di Akaa kaa nöö i feni libi u teego e, söseei i feni kötöhati tu.

Ma nöö ee di kë fuu libisëmbë hati ta tii i, nöö i ku Gadu paati kaa e. Ja abi di libi u teego. ^{7,8}Biga sö wan sëmbë i ku Gadu dë felantima. Fa i sai dë, ja kë saka i seei da dee wëti fëen. Nöö boiti di dë, ja o sa saka i seei da de tu, te i dë a sö wan fasi. Nöö ja o du wan bumbuu soni möönsö tu fu Gadu sa wai ku i.

⁹Ma nöö ee di Akaa u Gadu hën ta dë a i naandë, nöö na dee sösö fii ku dee kë fii hati o ta tii i möön e. Di Akaa wë o tii i. Ma nöö ee wan sëmbë ja abi di Akaa u Masa Jesosi Keesitu dë, nöö ja dë sëmbë fëen tu. ¹⁰Ma ee Keesitu ta dë a i hati, nöö an dë fii panta e. Biga hii fa hogidu mbei sinkii fii o dëdë nöömö wan daka, ma töku di akaa fii hën abi di libi u Gadu kaa, biga Gadu mbei i ko bumbuu sëmbë nëen wojo.

¹¹Fa Gadu sai dë, dee sëmbë, na sösö kaakiti a abi e! Biga hën bi weki Masa Jesosi Keesitu a dëdë toona dëen libi. Nöö ee di Akaa fëen dë a i hati, söseei tu a sa weki di sinkii fuunu naandë di aan kaakiti, mbei a kisi kaakiti faa libi kumafa Gadu kë.

¹²Dee sëmbë fuu dë, un haika e. Soni dë fuu musu du tuu, ma na fuu musu piki dee fii fuu hati möön e. Nönö. ¹³Biga ee un libi a

dee lö fii naandë, nöö woon dëdë paati ku Gadu fu teego. Ma ee un da di Akaa pasi faa tapa dee lö libi naandë, nöö woon feni di libi u Gadu. ¹⁴Biga dee sëmbë dee ta libi a di leiki u di Akaa u Gadu, nöö de wë da miii u Gadu e.

¹⁵Nöö di Akaa di i si un kisi dë, an dë wan akaa di ta toona buta unu a katibo möön e, dee sëmbë, fuun musu ta dë fëëfëë hiniwanten kumafa un bi dë a fesi. Nönö. Ma a dë di Akaa u Gadu seei, di buta unu ko miii u Gadu. Nöö hën mbei u ta kai Gadu “Taata”.

¹⁶Biga di Akaa fëen ta piki ku di fuu akaa taa u da miii fëen seei gbelin. ¹⁷Nöö di u dë miii u Gadu kaa, nöö hën da u dë a pasi fuu feni dee gudu fëen a bakaten. U ku „Masa Jesosi” Keesitu tuu o feni de makandi e. Biga ee u hoi a dee sitaafu dee u ta tja aki go dou, leti kumafa hën seepi bi hoi a dee fëen sitaafu a bi tja, nöö woo dë a dendu u di waiti fëen di a abi nöömö.

**Aki ta taki u di waiti di
woo feni a bakaten.**

¹⁸Dee sëmbë o, fa mi wegî soni luku te mi kaba aki, nöö mi ko sabi gbelin taa dee sitaafu u ta tja aki an sa maaka seei ku di gaan waiti di dë a u aki u booko ko a döo a bakaten.

¹⁹Un boo taki ën sô taa hii dee soni dee Gadu mbei kaa tuu dë setiseti ta luku di ten di Gadu o tja u dee sëmbë fëen ko a limbo ta lei taa u dë miii fëen. ^{20,21}Biga te di juu dë kisi, nöö woo feni di gaan waiti fuu di u musu abi. Woo kumutu a dëdë basu ko fii, nöö hii

dee soni Gadu mbei tuu o feni di fii naandë tu.

Ma nöö fa u dë aki, dee soni Gadu mbei an sa ko wan wojo soni möönsö, dee sëmbë. Biga di soni mbei. De dë a wan hebi siba basu taa de o dëdë wan daka nöömö. An dë taa ku deseei kë wë de ko sô e. Gadu hën buta de sô, ma nöö a du ën ku wan pakisei taa a bakaten de tuu o toona kumutu a di siba dë basu.

²²Dee sëmbë, ee i luku soni u mundu te i kaba, nöö a djei kuma hii soni tuu ta dë a gaan fuka ta djëmë seei, leti kuma te bëë ta njan wan mujëë faa pai. Sensi a fesi te kisi tide a dë sô eti. ²³Ma an dë taa dee soni dë nöö ta fuka e, ma u seei ta djëmë a u hati te na soni tu. U kë di ten ko poi, di Gadu buta faa tja u ko a lanti ko lei taa u da miii fëen. Biga te di juu dë kisi, nöö Gadu o tooka dee sinkii fuu aki puu u a dëdë basu. Nöö u sabi taa a o du ën tu, biga di Akaa fëen di i si a da u aki hën da di fosuwan fu hii dee bunu dee a abi faa da u a bakaten.

²⁴Nöö di soni u ta taki aki, a bi dë a dendu u di heepi di u feni a Gadu, ma tökusee an pasa sô eti. Hën mbei u fika ta mëni ën nöömö. Biga na wan sëmbë dë di te a si wan soni kaa, nöö a o fika ta mëni ën eti taa a o si ën. Biga a si ën kaa. ²⁵Ma te u sabi taa u abi di soni kaa, hii fa wa si ën eti seei, ma woo dë ku gaan pasensi ta luku di juu faa dou fuu feni ën.

²⁶Nöö wan oto gaan heepi dë möön. Hën da di Akaa u Gadu di ta heepi u a dee suwaki fasi fuu libisëmbë aki. Biga so juu wa ta

sabi unfa fuu musu begi, ma di Akaa hën ta begi da u ku djëmë seei tee pasa di fan fu wan libisëmbë. ²⁷Nöö Masa Gaangadu di sabi dee hati fuu finifini kaa ta fusutan andi di Akaa ta mëni te a ta begi da u. Biga a ta begi a wan fasi di ta kai gbelin ku dee soni Gadu seei ta kë a u.

**Aki ta taki fa u dë winima
a Masa Jesosi tjika.**

²⁸Dee sëmbë o, u sabi taa Gadu ta wooko hii soni tuu makandi u tja bunu ko da u dee sëmbë dee lobi ën. Biga u wë da dee sëmbë dee a kai fu di a abi wan pakisei ku u. ²⁹Biga gaanduwe a fesi a bi sabi u kaa. Hën a tei u buta fuu ko djei di Mii fëen, be hën Mii musu dë di fosuwan a dendu u sëmëni hia oto mii fëen. ³⁰Nöö te Gadu o buta wan sëmbë fii djei di Mii fëen, nöö a o kai i nöömö. Nöö te a kai i kaa, nöö a o mbei i ko bunu nëen wojo. Nöö te a mbei i ko bunu nëen wojo kaa, nöö a o da i di waiti fëen nöömö di i musu abi.

³¹Wë andi seei u sa taki möön fu hii dee soni dee u jei naandë, dee sëmbë? Fa Gadu dë ku u a wan së tjika aki, nöö ambë seei o sa du soni ku u te a wini u? ³²Biga Gadu kai u gaan soni te a da u di fëen seei Mii. An hoi ën a baka, ma a mbei a paka di paima fuu hedi. Nöö ee sö wan gaan soni a du da u kaa, nöö na waiwai seei a o da u hii dee oto soni dee u abi fanöudu nö?

³³Wë nöö mi hakisi möön, ambë tjika u tja u dee sëmbë Gadu tei ko sëmbë fëen go kaagi? Sëmbë an tjika e! Biga Masa Gaangadu seei

tei u u bumbuu sëmbë kaa, an si föutu a u möön. ³⁴Nöö ambë seei da di sëmbë sa kë tja u go kuutu da sitaafu? A sa kë Jesosi Keesitu nö? Nönö, an o du sö wan soni e. Biga hën dëdë da u kaa, nöö na di dë nöö ma Gadu toona weki ën baka, nöö fa u dë aki a dë sindosindo a letimaun së u Gadu ta begi da u.

³⁵Mi hakisi unu möön, dee sëmbë, ambë sa paati u ku ‚Masa Jesosi‘ Keesitu, puu u a di gaan lobi di u dë aki? A sa kë toobi nö? Na seei. Fuka ö? Na seei. Wë ee sëmbë ta sitaafu u wë? Na seei. Wë ee gaan hangi ko wë? Na seei. Wë pena wë? Kwetikweti. Wë ee i jei taa wan gaan soni sa ko miti i wë? Na seei. Wë ee de ta ko a i ku ufangi wë? Na seei. ³⁶Awa, kumafa i si i jei dë, sö wan soni dë sikifisikifi a Gadu Buku tuu taa:

Fii hedi u dë a dëdë buka hii daka.

De ta luku u seei kuma wanlö sikapu de ta tja go koti gangaa kii.

Sö u dë a libisëmbë wojo e, dee sëmbë. ³⁷Ma nöö tökuseei a hii dee soni u jei dë tuu, u dë gaanfa möön winima e! Biga di Sëmbë di i si lobi u aki sö hën wë wooko sö da u.

³⁸Nöö hën mbei mi ko sabi gbelin taa na wan soni dë di sa paati u ku di fa Gadu lobi u tjika aki e. Na dëdë, na libi, na wan basia u Gadu Köndë ee nasö dee u didibi köndë, na wan soni u di ten u dë aki, na wan soni u bakaten tu, na wan makiti sa paati u puu a di lobi u Gadu aki. ³⁹Na wan soni a liba ala, na wan soni a basu aki tu. Na wan kodo soni seei a hii di mundu

di Gadu mbei aki abi di kaakiti u sa paati u ku di lobi di Gadu lobi u aki e, dee sëmbë, fu di u nama ku Jesosi Keesitu di Masa fuu.

**Aki ta lei fa Gadu hei dee
Dju sëmbë tjika.**

9 Wë dee sëmbë, ka mi ku **¶**Masa Jesosi[¶] Keesitu nama tjika aki kaa, nöö mi o taki wan soni da unu, nöö na sipootu mi ta mbei e. Tuutuu soni mi o taki. Di Akaa u Gadu seei ta piki ku mi hati taa tuutuu soni mi o taki aki, dee sëmbë.

²Nöö mi taki e, fa i si mi dë aki, mi dë ku wan gaan fuka a mi hati ta kusumi seei nöömö te na soni. ³I sabi faandi mbei ö? U dee sëmbë u mi dee dë Isaëli sëmbë^a kuma miseei. A ta hati mi da de teee, leti kumafa i si mi o fan aki, taa ee a bi sa dë sö, nöö mi bi sa kë u **¶**Masa Jesosi[¶] Keesitu jaka mi puu nëen fesi tuwë go kaba a sösö, ee dee Isaëli sëmbë u mi bi sa ko feni di libi u teego a mi kamian. ⁴Biga wë fa i si de sai naandë, nöö de wë bi dë a pasi u de ko miii u Gadu, u de feni dee bunu fëen a bakaten. De wë Gadu bi lei di gaan waiti fëen kaa di a abi kuma Gadu. Ku de wë a bi mbei sëmëni buka, nöö söseei de a bi da dee wëti fëen, ku di fa u de musu ta dini ën ta begi a di Wosu fëen. De wë Gadu bi paamusi sëmëni gaan soni. ⁵De abi dee nëbaan gaan sëmbë fu goonliba tu, nöö a de wë Keesitu kumutu a libisëmbë fasi, hii fa a dë Gadu seei a hii soni liba, di dë u ta gafa nöömö. A tan sö.

**Aki ta lei taa ja sa fia ku
Gadu a di soni di a ta du.**

⁶**¶**Ma hii fa Gadu bi hei u dee Dju sëmbë tjika seei, ma na hii u tuu dë apaiti sëmbë dëen e, dee sëmbë. Wë ma nöö fa mi fan naandë, nöö unfa fëen i mëni?[¶] I ninga taa dee paamusi Gadu paamusi dë, de an ko soni möönsö nö? Nönö, na di soni dë mi taki e. Ma mi taki taa na hii dee bakamii u Isaëli dë tuutuu Dju sëmbë a Gadu wojo.

⁷Leti kumafa i si i sabi tu taa na hii sëmbë dee ta kai Abahamu gaan avo dë tuutuu bakamii fëen a Gadu wojo. Biga wë Gadu bi fan ku Abahamu taa:

Fu dee bakamii fii,
nöö dee u Isaki mii nöö mi o tei
konda e.

⁸Nöö sö i si taa Gadu ta konda dee bakamii u di mii u Abahamu di a pai ku di paamusi u Gadu. An ta konda dee bakamii u di mii di a pai a libisëmbë fasi nöö.

⁹Wë nöö haika bunu fa de pai Isaki e. Gadu kai Abahamu te a piki, a taa:

Luku, te kuma sö wan ten möön,
nöö mi o toona ko a i,
nöö Sala o dë ku wan womi mii
a maun kaa.

Nöö ku sö wan paamusi u Gadu wë i si Isaki ko e.

¹⁰Nöö sö a bi waka tu ku de tu mii u Lebeka de kai Esau ku Jakopu, dee de pai tulingi. Fa dee mii sai dë, di wan kodo tata nöö de abi, hën da Isaki, di gaan sëmbë fuu. De an tooka seei a di dë. ^{11,12}Ma nöö bifö

a 9:3 "Isaëli" ku "Dju" dë di wan soni. So juu de ta kai "Isaëli", so juu de ta kai "Dju".

Lebeka bi pai de tu mii dë, Gadu bi taki dëen taa:

Di gaan wan o saka a di pikiwan basu.

De an bi du bunu, de an bi du wogi seei, ufö Gadu taki sö. I si? Nöo di soni mbei a taki sö, fii musu si taa an ta nama seei a di du u wan libisëmbë, ma a ta nama nöo a di fa Gadu kai i. Sösei tu, i sa si taa fa Gadu pakisei faa buta wan soni ko, sö nöo a musu pasa nöömö. ¹³A ko dë nöo kumafa de sikifi a di Buku taa:

Jakopu hën mi tei, ma Esau hën mi disa.

¹⁴Wë fa u fan dë, nöo unfa i mëni fëen, dee sëmbë? Kandë joo kë taa wë nöo Gadu an du bunu. Sö nöo? Di lö pakisei naandë an musu ko a i seei. ¹⁵Ja jei fa Gadu bi fan ku Mosesi ö? A taa:

Mi ta a' tjalihati a di sëmbë di mi kë e.

Mi ta saa di sëmbë di mi kë.

¹⁶Nöo da sö i ta si taa an ta hëngi a di kë u wan libisëmbë, nasö a di fa i ta biinga, ma a ta dë a di fa Gadu ta abi tjalihati da i tjika.

¹⁷Dee sëmbë, wan jei fa Gadu fan ku Könu Falao nö? A taa:

Mi ko buli i fu mi sa lei fa mi a' makiti tjika,

be në u mi bai a hii goonliba.

Wan jei nö, dee sëmbë? ¹⁸Wë nöo sö u ta si taa Gadu ta abi tjalihati da di sëmbë di a kë, nöo söseei tu te a kë a ta buta wan sëmbë faa abi möön taangajesi.

¹⁹Nöo a kandë joo hakisi taa: "Wë nöo ee a dë sö, nöo unfa Gadu sa kuutu u ee wa kë piki ën buka? Nëen seei buta u sö nö? Ambë sa

bia kumutu a di soni di Gadu kë du?"

²⁰Aaa, sö i hakisi nö? Ma fa i sai dë libisëmbë nöo i dë, nöo i sa kai Gadu a kuutu ö? Haika e, ee wan sëmbë ta tëmbë ku doti, nöo unfa fëen i mëni? Ee a mbei wan soni, nöo di soni dë sa hopo hakisi ën taa: "Faandi mbei i mbei mi sö u du?" Nönö, an o sa taki sö e. ²¹Fa i si di sëmbë ta wooko ku di doti dë, nöo a abi leti faa du ku ën kumafa a kë, na sö nö? Fa a sai dë, a sa tei wan pisi u di doti mbei paabi fu de sa du gaan bumbuu soni ku ën, nöo a sa toona tei wan oto pisi mbei paabi u de du wan möön lagi soni ku ën. Na sö nö?

^{22,23}Dee sëmbë o, andi i abi u taki u di fa Gadu ta wooko? Ja si fa a ta hoi pasensi ku dee sëmbë dee di hatiboonu fëen dë a de liba nö? Fa de sai dë, nöo de dë a pasi kaa u Gadu musu da de sitaafu kaba de a sösö. Nöo ee a bi kë lei kumafa hati fëen ta boonu ku de tjika, ku di fa a abi kaakiti tjika faa musu du ku de, nöo a bi sa du sö o. Ma a ta hoi pasensi da de ufö. Nöo di soni mbei, biga a kë lei di Gadu fasi fëen da u dee oto sëmbë dee a abi tjalihati da. Biga u da dee sëmbë dee a seeka buta kaa fuu musu feni di gaan waiti fëen a bakaten.

²⁴Nöo di waiti dë, nöo na u Dju sëmbë nöo Gadu kai fuu feni ën e, ma oto köndë sëmbë seei dë a dendu tu. ²⁵Nöo a kai ku di soni Gadu buta di tjabukama fëen de kai Hosea fa a taki, taa:

Dee sëmbë dee an bi dë sëmbë u mi,
nöo de wë mi o kai mi sëmbë.

Di sëmbë di sëmbë an bi lobi
seei,
hën mi o kai mi lobima.
Sö Gadu taki e. ²⁶Hën Hosea taki
möön taa:

Ka Gadu bi fan taa dee sëmbë
dë
na sëmbë fëen de dë,
nöö leti naandë
de o kai de miii u di libilibi
Gadu.

Sö nöö a ta pasa fa u dë aki ku dee
sëmbë dee an dë Dju.

²⁷Ma a di së u dee Dju sëmbë, di
tjabukama de kai Jesaaja bi bai taa:

Dee Isaëli sëmbë sa hia
tee de dë kuma dee sandu sii u
di ze bandja seei,
ma wan biti wan nöö o feni
heepi a Gadu e.

²⁸Biga fa Masa Gadu buta faa du
ku di goonliba aki,
nöö te juu fëen kisi,
nöö a o du ën tjua puu wante a
wan leti fasi söndö buuja.
Sö Jesaaja bi taki. ²⁹Hën mbei a bi
taki tu taa:

Ee na Masa Gadu di abi hii
makiti
bi hoi wantu bakamii fuu a libi,
nöö hii u tuu bi o kaba a sösö
gbegedee
leti kumafa a pasa ku dee
sëmbë u dee köndë de kai
Sodom ku Gomola.

³⁰Wë nöö andi u sa taki u dee
soni u jei dë, dee sëmbë? Dati wan
taki, dee sëmbë na u Dju u bi taki
Gadu kai dë, de an bi ta biinga seei
u de ko bumbuu sëmbë a Gadu
wojo e, ma tökusee de ko sö o. Nöö
unfa a waka? Di biibi de ko biibi,
hën mbei. I si? ³¹Ma dee Isaëli

sëmbë u mi wë? De ta biinga u de
hoi wëti dëdë ku libi seei fu de sa
ko bumbuu sëmbë a Gadu wojo, ma
fa i si i jei dë, de an ko sö möönsö
e. ³²Faandi mbei? Fu di de an ta
suku ën ku biibi, ma de ta suku ën
ku du. Nöö hën wë i si de naki futu
a di sitonu gbolo di di Buku bi taki.

³³A taa:

Dee sëmbë, un luku.
Mi tjä wan gaan sitonu ko buta
„a dee Dju sëmbë u mi dendu.”
Leti a Sion seei mi tjëen go buta.
Nöö a dë wan sitonu
sëmbë ta naki futu nëen ta kai.
Hën ta tuwë sëmbë gbolou.
Ma nöö ee wan sëmbë i ta biibi
nëen liba,
nöö aan ten di joo kisi sen a
bakaten möönsö.

Da sö e, dee sëmbë.

Aki ta lei fa dee Dju sëmbë
a' taangajesi tjika.

10 Wë dee sëmbë, kumafa
mi taki dë, nöö mi hati ta
hangi seei u dee Isaëli sëmbë kuma
mi musu feni di heepi u Gadu. Mi
ta begi Gadu gaanfa da de fu di
soni dë. ²Biga misee dë kotoigima
u de taa de ta biinga taanga seei u
de sa dini Gadu e, ma fa i jei dë, na
ku fusutan o. ³Biga de aan bisi ku
di fa Gadu buta u sëmbë musu ko
bumbuu nëen wojo. De an ta saka
dëen seei, ma de ta hopo ta biinga
nöömö ku dee wëti u de de ta hoi,
fu de ko bumbuu nëen wojo.

⁴Ma fa i si Gadu bi da de dee
wëti dë, na u mbei de ko bumbuu
nëen wojo e, ma fu tjä de ko dou
a „Jesosi” Keesitu. Biga hën nöö sa
mbei hiniwan sëmbë ko bumbuu a

Gadu wojo, ee i ta biibi nëën liba.
Nöö sö e.

⁵Un boo toona mëni fa Mosesi bi taki da dee fesiten sëmbë fuu. A taa:

Di sëmbë di ta hoi hii dee wëti aki, nöö i feni di libi u Gadu. Sö wë a taki e, kumafa i musu hoi wëti tjika ufö i sa ko bumbuu a Gadu wojo. ^{6,7}Ma haika fa a taki u di fa i sa ko bunu a Gadu wojo ku biibi. A taa:

Wan musu peevu hakisi a unu hati taa:

“Ambë o subi go a liba ala go tei heepi tja ko da u?”

Ee nasö, “Ambë sa saka go a goonbasu go tei heepi ko da u?”

Nöö a di soni dë i musu si taa an taanga sö fii du fa Gadu kë. An nama seei a soni di woo du ku u kaakiti. Biga na u bi subi go a liba ala go tei „Masa Jesosi” Keesitu tja ko dëdë da u e. Nöö söseei di a dëdë nöö na u saka go a goonbasu ala go tei ën tja ko baka. Na sö u ta feni di heepi u Gadu. ⁸Ma nöö a dë leti kumafa i si Mosesi bi toona taki dë möön, a taa:

Di taki, a dë a i seei naandë.

A dë leti a i buka kakisa ku i hati dendu.

Nöö di Buka di i si u ta tja ta konda da sëmbë aki, nöö hën nöö wë di dë e. An nama a du, ma a nama a biibi. ⁹Biga ee i jabi i buka piki taa Jesosi hën nöö da Masa u mundu, nöö i biibi a i hati taa Gadu bi weki ën a dëdë toona dëën libi, nöö i feni di heepi u Gadu kaa.

¹⁰Biga ku i hati i ta biibi, nöö hën ta mbei Gadu ta si i kuma bumbuu

sëmbë. Nöö ku i buka i ta piki taa Jesosi da Masa, nöö hën ta mbei i sa feni di heepi u Gadu fu ja lasi go kaba a sösö.

¹¹A dë leti kumafa di Buku u Gadu bi taki dë kaa taa:

Di sëmbë di ta biibi nëën liba, an o kisi sen a bakaten möönsö.

¹²Nöö ee i dë Dju sëmbë, ee ja dë Dju, na wan sëmbë dë a fesi a di soni aki e. Biga u tuu abi di wan Masa a u liba, nöö a abi bunu te a hia ta da hiniwan sëmbë di ta kai ën në ta suku heepi nëën, ee i dë Dju, ee ja dë Dju. ¹³Biga di Buku taki taa:

Hiniwan sëmbë di ta kai Masa në o feni di heepi fëën.

¹⁴Wë ma fa mi fan naandë, mi kë hakisi unu wan soni. Unfa sëmbë o sa kai wan sëmbë në ee de an ta biibi nëën liba? Nöö unfa de sa biibi nëën liba ee de an jei soni fëën wan daka? Nöö unfa de o du jei soni fëën, ee sëmbë an kondëën da de? ¹⁵Nöö unfa wan sëmbë sa kondëën da de ee de an mandëën go faa kondëën? Hën mbei de sikifi a di Buku taa:

Di futu u di sëmbë di ta tja wan bunu njunsu ko, nöö a dë gaan waiti soni seei.

¹⁶Nöö sö a dë tuu e. Ma hii fa sëmëni Dju sëmbë ko jei di buka u Gadu kaa, ma na de tuu piki o. Ja jei fa Jesaaja bi hakisi nö? A taa:

“Masa o, ambë seei ta biibi di buka u ta tja aki baa?”

¹⁷Wë nöö kumafa u bi taki dë, dee sëmbë, nöö sö a dë e. Biga te i jei di buka u Gadu ufö biibi ta ko a i hati, nöö di buka u Gadu

dë hënseei da di u Keesitu di u ta konda aki kaa.

¹⁸Nöo mi hakisi, dee Dju sëmbë an jei di buka nö? Awa, de jei ën o. Ja jei fa di Buku taki u dee bosikopuma u Masa ö? A taa:

Töngö u de ta piki a hii di mundu.

A hii dee kamiankamian u goonliba tuu seei sëmbë sa jei dee soni de ta taki.

Sö di Buku taki e.

¹⁹Wë nöo mi toona hakisi möön, a sa kë taa dee Isaëli sëmbë an bi fusutan di buka nö? Na di soni dël! Ja si fa Gadu buta Mosesi faa sikifi nö? A taa:

Mi o mbei un haun da wanlö pei sëmbë

dee an bi dë wan nasiön.

Fa un ta si de kuma wanlö sösö sëmbë söndö fusutan dë, ma de o ko dë a unu fesi, nöo di juu dë hati fuunu o boonu seei.

²⁰Nöo söseei Jesaaja konda wan soni limbolimbo, an bi fëëë u taki ën. A taa:

Gadu taki taa,

“Wanlö sëmbë ko feni mi dee an bi ta suku mi seei.

Mi tja miseei ko a limbo da wanlö sëmbë

dee an bi ta hakisi fa u mi möönsö.”

²¹Ma fu dee Isaëli sëmbë a taa:

“Ndeti ku didia mi ta tëndë maun da de,

ma de ta hai baka.

De an kë piki mi buka.

Fa de sai u de dë,

de an kë tan seei a di tii u mi basu möönsö.”

Sö Gadu taki u dee Dju sëmbë u mi e.

Aki ta lei fa dee sëmbë na u Isaëli feni pasi u ko a Gadu.

11 Wë nöo fa mi taki naandë, dee sëmbë, a sa kë un sa mëni taa Gadu tuwë dee Dju sëmbë fëën nö? Kwetikweti. An tuwë de e. Biga wë miseei da wan Dju sëmbë tu. Böngö u Abahamu seei mi dë. De pali mi a di lö u Benjamin. I si?

²Nöo Gadu an tuwë dee sëmbë fëën dee a bi tei a fesi e. A ta mëni de eti.

Wan jei fa di Buku u Gadu taki u di tjabukama de kai Elia nö? Elia kaagi dee Dju sëmbë fëën da Gadu.

A taa:

³Masa o, fa u dë aki, hii dee tjabukama fii tuu de kii e, nöo dee sitonu tafa ka u bi ta tjuma soni da i, de booko de tuu fiaa puu.

Mi wanwan tö nöo da Isaëli sëmbë fika ta begi i eti.

Nöo na di dë nöo,

ma de dë a mi baka seei u kii mi puu nöömö.

Sö Elia taki.

⁴Ma nöo unfa Gadu piki ën? A taa:

Na di soni dë e.

Mi hoi sëbën dusu sëmbë da miseei

dee an tjökö kini a goon da Baali wan daka.

„Biga Baali hën da di pindigadu sëmbë bi ta begi a di ten dë.”

Nöo sö Gadu fan ku Elia e. ⁵Nöo söseei a dë fa u dë aki tu e, dee sëmbë. Wanlö Dju sëmbë fika eti, dee Gadu tei fëën seei ku ën bunuhati. ⁶Ma nöo ee a dë taa ku

bunuhati a tei de, nöö an dë taa soni de du mbei e. Biga wë ee sö, nöö nëen da bunuhati möön.

⁷Wë andi u sa taki u di soni aki baa? Fa Isaëli sëmbë ta biinga fu de ko bunu a Gadu wojo tjika dë, ma di gaan së u de an feni ën möönsö. Dee Gadu tei a de dendu, de nöö feni ën, nöö dee otowan ko abi möön taangajesi. ⁸A ko leti kumafa i si de sikifi a di Buku taa:

Gadu buta de ko dë doon sö.
A da de wan pei wojo fu de an musu ta si soni fëen möönsö, ku wan jesi u de an musu ta jei soni fëen tu, te kisi tide eti.

⁹Nöö Dafiti seei bi taki tu u dee lö Dju sëmbë dë. A taa:

Di soni de ta tei hebi kuma soni u njan u de dë, a musu bia wan taapu da de u kisi de.
A musu dë kuma tatai a pasi da de, nasö wan sitonu fu de naki futu kai, u de feni di sitaafu nöömö di de musu feni.

¹⁰Fa de sai u de dë, wojo u de musu ko dungu, be de an ta si sondi möön. Hiniwanten de musu dë ku fuka, kuma wan sëmbë di ta waka bendibendi nöömö.

Sö Dafiti taki e, u dee lö sëmbë dë.

Aki ta taki fa dee sëmbë an dë Dju ko a dendu u di heepi u Gadu.

¹¹Wë mi hakisi möön taa, fa dee Dju sëmbë naki futu dë, nöö de kai fu nöömö nö? De an o hopo möönsö nö? Aai, de o toona hopo e.

Ma nöö fa i si de kai fu wan pisiten dë, hën wë mbei un dee oto köndë sëmbë feni di heepi u Gadu. Nöö di soni mbei a ko sö, fu dee Dju sëmbë musu haun ku unu. ¹²Biga di kai i si de kai dë, hën wë mbei un dee otowan feni dee gudu u Gadu te a hila. Nöö unfa seei a o dë baa te dee Dju sëmbë toona ko a di kamian fu de feni hii dee gudu Gadu bi buta da de baka? Di juu dë, na dee gudu o ko möön hila da hii sëmbë nö? Awa, sö wë a o dë e.

¹³Wë fa mi ta fan aki, dee sëmbë, nöö mi ta fan ku un dee sëmbë na Dju ufö. Nöö fa i si Gadu buta mi tjabukama fëen u ta konda di Buka da unu aki, nöö mi ta kai di wooko gaan soni e. Mi ta hopo ën seei.

¹⁴Biga ku ën mi sa buli dee Dju sëmbë u mi be de haun ku unu, nöö a kandë a di fasi dë so u de sa bia ko feni di libi u teego tu.

¹⁵Kumafa u taki dë kaa, dee sëmbë, Gadu disa dee Dju sëmbë fu wan pisiten e, nöö hën mbei un dee oto köndë sëmbë feni pasi fuun ko dë bunu ku Gadu. Nöö unfa seei soni o waka un mëni te Gadu o tei dee Dju toona tjä ko nëen baka? Di soni dë, an o bigi ö, leti kuma te wan sëmbë dëdë toona weki baka? Aai, sö a o bigi tjika e.

¹⁶Un boo mëni di soni u ta taki aki kuma te wan sëmbë ta dian boon. Ee a da Gadu wan pisi u di boon, nöö nëen da hii di boon tuu dë apaiti dëen ö? Söseei ee wan pau dë nöö di lutu fëen dë apaiti da Gadu, nöö na hii dee maun fëen tuu o dë apaiti dëen tu nö? Wë nöö sö a dë ku u dee Dju sëmbë tu. Fa dee gaan sëmbë fuu bi dë apaiti sëmbë

u Gadu tjika dë, nöö söseei u dee bakamii u de dë tu.„

¹⁷Di fa Gadu ta wooko aki, nöö u sa mëni ën tu kuma wan sëmbë di abi di wooko ta tei wanlô oto pau maun tja ko mindi a wan oto pau, faa musu pai möön bunu fuuta. Nöö hën wë de bi abi wan pau ta pai di fuuta de ta kai oleifi. Hën de koti so u dee maun fëën puu. Hën de koti dee maun u wan matu oleifi di de an bi kiija seei, hën de tja de ko mindi a dee kamiankamian u di bumbuu pau di de ta kiija a ganda. Nöö fa de tja dee maun ko mindi dë, fu de feni di fatu u di bumbuu pau di ta kumutu nëën lutu, be de ko bumbuu soni.

¹⁸Wë nöö dee paumaun i si de tja ko mindi dë, nöö un dee sëmbë na Dju wë e. Nöö di bumbuu pau i si dë, Dju sëmbë wë u kë taki. Nöö fa i si un nama naandë, nöö wan musu sai dë ta njan buka ta wisiwasi dee oto maun u di pau dee de bi koti puu naandë e. Biga wë fa i si un sai dë, nöö dee lutu u di pau ta hoi unu, na unu ta hoi dee lutu.

¹⁹Wë a kandë i sa taa: “Awa, wë de koti dee di dë puu u de tei u a de kamian, na sö nö?” ²⁰Tuu wë e, ma fa i si de koti dee maun dë, fu di de an kë biibi hën mbei de koti de puu. Nöö fu di uun biibi hën mbei wë un ko nama naandë. Nöö un musu mëni unu seei be wan abi gaan fasi. Un musu fëëë seei. ²¹Biga ku dee maun u di pau seei wë Gadu wooko sö. Nöö unfa un mëni a o wooko ku unu dee an bi dë maun u di pau seei, ma nama nöö de tja unu ko nama dë? Ee wan biibi, nöö na hesihesi Gadu sa koti unu puu tu nö?

²²Söö. Wë dee sëmbë, ee i buta pakisei bunu a dee soni u ta taki aki, nöö i o si fa Gadu abi bunuhati tjika, nöö i o si fa Gadu ta gandji da sëmbë tjika tu. Biga a gandji seei da dee sëmbë dee i si kai kumutu a di kamian de bi sai dë. Ma nöö a a’ bunuhati da unu, ee un tan a di kamian nöömö faa sa lei unu di bunuhati fëën. Ma ee na sö, nöö söseei a o koti unu puu tu. ²³Fa dee Dju sëmbë dee u taki sai dë, ee de disa di taangajesi fasi u de toona ko biibi, nöö Gadu o toona tja de ko nama baka ka de bi dë. Biga a abi kaakiti tjika faa du di soni dë e.

²⁴Un boo pakisei wan oto futu u di nöngö aki, dee sëmbë. Fa i si Gadu koti dee paumaun puu dë, nöö de wë bi dë u di bumbuu pau seei. Nöö hën wë a du wan soni di toobi libisëmbë fusutan. Biga unu dee bi dë a matu a tei tja ko nama a di kiijakiija oleifi pau a ganda dë. Nöö fa a heepi unu tjika dë, nöö na hesihesi a sa toona tei dee maun dee bi dë u di pau seei toona tja ko nama baka nö?

**Aki ta lei taa Gadu an disa dee
Isaëli sëmbë fëën u kooo.**

²⁵Dee sëmbë u mi dë, mi o taki wan soni aki awaa di bi dë wan tjubitjubi soni a Gadu hati, ma fa u dë aki an musu dë sö möön. Un musu fustutëën, ee nasö nöö un sa kisi gaan fasi.

Un haika e. Fa u dë aki, sömëni u dee Isaëli sëmbë mbei taangajesi da Gadu tuu, ma fu wan pisiten nöö. Nöö te hii dee oto köndë sëmbë dee o ko a Gadu ko a biibi kaa, ²⁶nöö baka u di dë nöö dee Isaëli sëmbë

seei o bia ko a Gadu awaa u de feni heepi nëën. Nöo di ten dë a o dë leti kumafa Gadu bi taki a di Buku.

A taa:

Leti a dee Isaëli sëmbë dendu dë di Heepima o kumutu, a Sion seei.

Nöo a o puu dee bakamii u Jakopu^b a di fa de sai dë, be de bia ko ta mëni mi.

²⁷Nöo sö wan buka mi o mbei ku de e:

mi o puu dee hogi du u de a de liba.

Sö Gadu bi taki e, u dee Dju sëmbë.

²⁸Te i luku te i kaba a di fa dee Dju sëmbë an kë piki di Buka u Masa Jesosi u ta konda aki, nöo de ku Gadu ko dë gaan felantima fu di soni dë hedi e. Ma fa de ku ën ko felantima seei, ma un feni wini nëën, biga hën wë mbei di Buka ko a unu. Ma tökuseei a lobi dee Dju sëmbë eti o, fu dee gaan sëmbë u de hedi. ²⁹Nöo dee bunu dee a buta da de kaa, ku di fa a kai de ko sëmbë fëën, dee lö soni dë an o sa puu möönsö.

³⁰Fa i si un bi sai dë, dee sëmbë, nöo a fesi wan bi ta piki Gadu buka seei. Ma fu di dee Dju sëmbë an piki, hën wë mbei un feni di tjalihati u Gadu. ³¹Nöo te kuma tide eti dee Dju sëmbë an ta piki Gadu buka möönsö. Nöo di soni mbei, fu Gadu musu a' tjalihati a de liba leti kumafa a bi abi tjalihati fuunu. ³²Nöo hën da te i luku soni te i kaba, nöo joo si taa a di wan fasi dë Gadu ta heepi hii sëmbë tuu. Biga a disa u tuu be wa piki hën

buka, fu a bakaten a sa feni pasi lei u di tjalihati fëën, ee i dë Dju, ee ja dë Dju.

Aki Paulosu ta gafa Gadu.

³³Ke maingë, un luku fa di köni u Gadu fundu tjika! Un luku fa a sabi soni tjika maingë! Un luku fa a gudu tjika. Fa a ta kuutu soni buta, na wan sëmbë seei sa dë u suku fini nëën te a fusutëën möönsö. Na wan sëmbë sa fusutan tu fa Gadu ta buta soni faa waka. ³⁴A dë leti kumafa i si Jesaaja sikifi a di Buku, a hakisi taa:}

Ambë seei sa sabi di pakisei u Gadu, andi dë nëën?

Ambë seei dëën lai wan daka taa sö a musu du?

³⁵Ambë da Gadu soni wan daka faa musu go hakisi ën soni baka?

Un sëmbë seei baa?

³⁶Biga nëën wë hii soni ta kumutu ko e.

Hën ta hoi hii soni fu de an kaba a sösö, nöo de tuu o toona ko fëën nöömö tu.

Fa a sai dë, hën nöo musu abi hii nëbai fu teego.

A tan sö.

Aki ta lei fa i musu hopo i seei da Gadu tjika fii libi kumafa a kë.

12 Söo. Wë un dee sëmbë u mi o, wan si fa Gadu abi tjalihati da u nö? Wë nöo hën mbei mi begi unu gaantangi baa, be un hopo unu seei ku telu da Gadu e, kuma wan libilibi paima apaiti wan

b 11:26 Jakopu da wan oto në u Isaëli.

i ta tuwë dëen ƒu dëen tangi. Nöo a o suti dëen seei. Nöo te un du sö kaa, nöo hën da un ta dini ën a wan tuutuu fasi.

²Fa i si un sai dë, dee sëmbë, wan musu ta djeesi dee sëmbë u di goonliba aki dee na sabi Gadu a dee soni de ta du. Ma i musu da Gadu pasi faa tooka di pakisei fii, be i ko abi wan hii oto pakisei. Nöo joo sabi u wegi soni luku fii sabi andi Gadu kë. Biga di soni Gadu kë, a dë wan gaan bumbuu soni e. A dë wan gbelingbelin soni da i fii tei ku piizii.

³Dee sëmbë o, fa Gadu buta mi a sö wan gaan wooko ku ën bunuhati aki, nöo fëen mbei mi ta fan ku hiniwan fuunu taa ja musu luku i seei hei möön fa i dë e. Ma i musu ta wegi i seei ku bumbuu pakisei ta luku andi Gadu buta da i fii tei wooko ku ën ku biibi.

⁴Ja si fa di sinkii fuu aki dë nö? A abi sëmëni pisi, ma de an ta du di wan wooko. ⁵Wë söseei a dë a u tu kuma biibima. Fa u ku ƒJesosi, Keesitu nama aki, nöo u dë hia seei, ma töku u dë kuma di wan kodo sinkii nöo, nöo hiniwan fuu dë kuma wan kamian fëen. ⁶Biga fa Gadu paati dee köni fëen da u ku ën bunuhati aki, ma nöo de an dë di wan fasi e. De dë pepei. Nöo fëen mbei ee wan fuunu sai naandë, nöo Gadu da i di köni fii ta kisi fan nëen ta konda da otowan, nöo be i du ën kumafa di biibi fii dou. ⁷Ee Gadu da i di köni fii ta heepi otowan, nöo be i du di dë. Ee Gadu da i di köni fii ta lei otowan soni, nöo be i ta lei nöo. ⁸Ee Gadu da i di köni fii ta da otowan hati, nöo be i du di

dë. Di sëmbë Gadu da di köni faa ta puu otowan a fuka nöo be a du ën söndö landa e. Ee Gadu da i di köni fii dë fesima ta tii oto sëmbë, nöo be i du ën ku hii i kaakiti. Ee wan sëmbë Gadu da i tjalihati fii ta heepi otowan, nöo be i ta du ën ku piizii söndö konda soni a buka. ƒNöo a di fasi dë, woo ko dë wan sinkii telutelu. ƒ

⁹ƒSöö. Nöo awaa mi o taki pepei soni kumafa fii libi kuma biibima. ƒ A di fosu kamian di lobi fuunu musu dë söndö ganjan. Nöo i musu buuse hiniwan soni di i si taa hogi, biga ku bunu soni nöo i musu ta nama. ¹⁰Un musu ta fii makandi kuma baaa ku baaa, nöo be i ta hopo di otowan fii möön fa i ta hopo i seei.

¹¹Dee sëmbë, wan musu dë malëngëmalëngë e. Ma i musu ta dë gaagaa sabi taa Masa hën i ta dini.

¹²Un musu ta wai nöömö e, fu di un sabi taa woon feni dee bunu u Gadu dee a bi paamusi u. Nöo un musu ta tja sitaafu ku pasensi e. Nöo un musu ta begi nango nöömö tu. Wan musu disa.

¹³Nöo un musu ta heepi dee oto sëmbë u Gadu a dee soni de abi fanöudu. Nöo be un ta tei sëmbë ku wai a unu wosu tu.

¹⁴Ee wan sëmbë ta toobi i ta du hogihogi ku i, nöo na sibëen e, ma wensi bunu dëen. ¹⁵Ee i si wan sëmbë ta wai, nöo wai ku ën e. Ee i si wan sëmbë ta këë, nöo këë ku ën makandi. ¹⁶Biga fa un sai dë, un musu ta libi ku wan hati makandi. Ja musu mbei taa i hei te nöo ja sa nama ku lagi sëmbë. Ja musu abi gaan fasi.

¹⁷Ee wan sêmbê du hogi ku i, nöö ja musu toona du hogi ku ên baka. Ma i musu ta biinga fii libi a wan leti fasi a hii sêmbê fesi. ¹⁸Nöö i musu biinga fii libi fiifi ku hii sêmbê, ee i sa.

¹⁹Un dee lobi mati u mi dë, un haika e. Wan musu paka hogi ku hogi baka, ma un musu disa pasi da di hatiboonu u Gadu. Wan jei fa Gadu taki a di Buku ô? A taa:

Fu tei paima a sêmbê, nöö mi a fika da.

Te wan sêmbê du hogi, nöö mi o pakëen nöömö. Sö Masa Gadu taki. ²⁰Ma nöö unu, wan musu du sö e. Biga di Buku taki möön taa:

Ee hangi ta kii di felantima fii, nöö dëen soni u njan.

Ee dëewata kisi ên, nöö dëen wata a bebe.

Biga te un du sö kaa, nöö a o hati ên kuma i tuwë zonka ku faja nëen hedi djolou.

²¹Sö wë e, dee sêmbê. Na da hogi pasi faa wini i e, ma i musu wini hogidu ku bunulibi.

**Aki ta lei fa u musu libi
ku dee tii lanti buta.**

13 Wë awaa woo konda da unu fa fuun musu libi ku lanti. Un haika e, hii sêmbê musu ta saka a dee tii u lanti basu e. Biga fa dee tii sai naandë, nöö na wan kodo u de dë di na Gadu buta. Biga hii dee tii u lanti dee dë kaa, nöö Gadu wë buta de. ²Nöö fëen mbei ee wan sêmbê ja kë saka a di tii u lanti basu, nöö a di sondi di Gadu buta basu wë ja kë saka. Nöö dee

sêmbê dee ta libi sö, sitaafu wë de ta hai ko a deseei liba e. ³Biga ee wan sêmbê i ta libi bunu, nöö ja o ta fëëe dee tiima. Ma dee sêmbê ta du hogi nöö de musu dë ku gaan fëëe a hati da de. Hën mbei ee i kë kumutu a di lö fëëe naandë basu, nöö i musu bia ko ta libi bunu, nöö joo feni bunu në a lanti tu.

⁴Biga fa i si dee tiima sai naandë, dee sêmbê, nöö futuboi u Gadu wë de dë e, fu de tja bunu ko da unu. Ma nöö ee i ta du hogi, nöö fëëe nöö fii fëëe. Biga dee sondi de ta tja a de bandja ta lontu ku de naandë, nöö na u sösö de ta tja de. Fa i si de sai dë, futuboi u Gadu de dë e, nöö ee de kisi i u da sitaafu, nöö hën di hatiboonu u Gadu wë i si ko a i liba dë kaa. ⁵Fëen mbei a fiti fii saka i seei da di tii u lanti e, na fu di i ta fëëe sitaafu wanwan nöö, ma fu di ja musu ta dë ku latjahati taa ja ta libi bunu.

⁶Nöö fu di dee tiima dë futuboi u Gadu kaa, nöö hën mbei u musu ta paka lanti möni tu. Biga di wooko de ta du dë musu nango nöömö.

⁷Nöö un musu ta paka de kumafa a fiti. Ee möni fuun da de, nöö un da de e. Ee a dë fuun lesipeki de, nöö un lesipeki de. Ee a dë fuun hei de, nöö un hei de.

**Aki ta lei fa u musu libi
ku dee otowan fuu.**

⁸Dee sêmbê, un haika e. Wan musu abi oto paima a unu liba fuun paka möönsö, boiti di paima di un abi kaa taa un musu ta lobi unu seei makandi. Biga di sêmbê di ta lobi di otowan fëen, nöö hën ta hoi hii dee wëti u Gadu tuu. ⁹Biga dee

soni dee i si Gadu taki naandë sò, kuma ja musu waka ku wan mujëë di na mujëë fii u wosu, ja musu kii sëmbë, ja musu fufuu, ja musu haun, ku hii dee oto wëti tuu dee Gadu buta da u, nöö a di wan kodo wöutu aki nöö de tuu nama taa i musu lobi di otowan fii kumafa i lobi i seei. ¹⁰Biga di sëmbë di lobi di otowan fëen kaa, nöö an o du hogi ku ën e. I si? Fëen mbei baa lobi hën wanwan tö sa mbei i ta hoi hii dee wëti u Gadu tuu ku telu.

¹¹Fa i si u ta fan ku unu aki, dee sëmbë, nöö sò fuun musu libi e, fu di un ko abi fusutan u di ten u dë aki. Biga wë di ten Gadu buta faa heepi u nöö a ko möön zuntu möön leki di ten un bi ko a biibi dë. Fëen mbei un musu weki a duumi buli seei. ¹²Fa u dë aki, di ndeti ta kule hesihesi ta pasa, nöö didia ta jabi ta ko. Wë nöö be wa libi kuma dee hogilibima dee ta du soni a ndeti tjubitjubi fu sëmbë an musu si de e. Nönö. Di lö libi dë u musu disa, nöö un mboo libi a wan limbolimbo fasi. Hën o dë kuma u dë ku fetilai bisibisi fu di didibi an sa wini u. ¹³Biga u musu libi a wan fasi di fiti, kuma a didia nöö u ta libi.

Wan musu hai ko dë a wan kamian ta bebe ta dööngö ta bai ta kai olo ta du soni e. Wan musu ta booko dee wëti u Gadu a di së u manu ku mujëë tu, ta du pepei soni dee na fiti. Söseei tu wan musu ta kisi toobi ku unu seei ta haun ku unu na unu. ¹⁴Ja musu ta suku unfa fii sa da di sinkii fii okasi faa piki dee taku kë fii hati e. Ma be di libi u Masa Jesosi Keesitu dë a unu fu hii sëmbë sa si, kuma wan waiti koosu di un ta bisi hiniwan daka.

„Sö fuun libi e, dee sëmbë, nöö Gadu o abi piizii ku unu.“

Aki ta lei fa i musu libi ku wan oto biibima di i ku ën an ta kai a di soni un ta du.

14 „Söö. Wë awaa woo taki a dee soni liba dee biibima ku biibima an ta kai ku deseei a de.“ Fa un sai naandë sò, ee wan sëmbë biibi fëen suwaki te a ta dë a wanlö wëti basu di unu ku ën an ta kai a di wan, nöö un tei ën sò nöö e. Ja musu ta kuutu nëen liba u dee lö soni dë hedi. ²Kandë wan sëmbë biibi fëen taanga tjika te a sa njan hii soni. Di otowan biibi fëen suwaki tee hën an sa njan hii soni, guluntu wanwan nöö a ta njan. ³Wë ma nöö di sëmbë di ta njan hii soni dë an musu ta mbei di otowan fa e. Nöö söseei di sëmbë di an ta njan hii soni, guluntu nöö a ta njan, nöö an musu ta kuutu di sëmbë di ta njan hii soni, biga Gadu tei ën kaa. ⁴Biga ambë da i fii kuutu a wan sëmbë liba di an dë futuboi fii? Na soni fii di dë e. Nöö ee a kai, ee an kai, di dë di Masa fëen hën musu sabi. Nöö an o kai tu, biga Gadu abi kaakiti tjika faa hoi ën fu an kai.

⁵A kandë wan sëmbë ta hoi wan daka apaiti möön dee oto daka. Di otowan ta luku hii daka tuu di wan fasi nöö. Ma fa de ta du ën dë, hiniwan u de musu sabi gbelin nëen hati taa Gadu kë faa du sò e. ⁶Di sëmbë di ta hei wan daka möön dee oto daka, nöö Gadu hën a ta hei ën da. Di sëmbë di u taki ta njan hii soni dë, a ta du sò fu di a si taa a kai ku Gadu, nöö a ta da Gadu

tangi nëen liba. Söseei di oto sëmbë dë tu. Fa hën an ta njan hii soni dë, a dë fu di a si taa Gadu an kë faa njan mën, nöö a ta da Gadu tangi u dee soni dee a sa njan.

⁷Dee sëmbë o, na wan kodo fuu ta libi fuu seei e, nöö na wan kodo fuu ta dëdë fuu seei tu. ⁸Ee u dë ku libi, u dë u Masa. Ee u dëdë, u dë u Masa. Fëen mbei ee u dë ku libi, ee u dëdë, fu Masa nöö u dë nöömö.

⁹Biga fa Keesitu dëdë toona weki ko libi baka dë, nöö a du ën sô faa musu dë Masa a libisëmbë ku dëdësëmbë tuu liba. ¹⁰Nöö di a dë Masa fuu tuu kaa, nöö faandi mbei i ta taanpu ta kuutu a di otowan fii liba möön? Ee nasö, faandi mbei i ta sösö di otowan fii u du? Wë biga te wan daka u tuu seei o hai ko a di kuutu bangi u Gadu, faa kuutu soni fuu.

¹¹Wan jei fa a dë a di Buku ö? Gadu taki e, taa:

Fa i si mi ta libi nöömö aki,
nöö mi soi taa hiniwan sëmbë
seei kaa o tjökö kini a mi fesi
nöömö wan daka.

Nöö söseei hiniwan sëmbë o
jabi ën buka piki mi a dee
soni dee a bi du.

Sö Gadu taki e.

¹²Nöö sô i si taa hiniwan fuu o piki Gadu a dee soni dee u seei bi du. ¹³Nöö fëen mbei u musu disa di kuutu u ta kuutu di otowan fuu. Nöö be un mëni unu seei bunu tu fu wan musu buta wan sïtonu a pasi fu di otowan fii naki futu kai.

¹⁴Dee sëmbë o, ka mi ku Masa Jesosi nama tjika aki, nöö mi sabi gbelin a mi hati taa na wan soni u njan, seei abi tjina. Ma töku ee wan

sëmbë si taa a abi tjina, nöö nëen dë a abi tjina tuu. ¹⁵Nöö ee joo njan wan soni ma i sabi taa ee i njan mën a o buta di otowan fii a fuka, ma i ta njan mën sô nöö, nöö hën da ja ta libi kuma i lobi di sëmbë dë e. Haika e, ja musu mbei di otowan fii kaba a sösö fu di i kë njan wan soni hedi. Biga hënseei tu [Masa Jesosi] Keesitu bi dëdë da.

¹⁶A kandë i ta si wan soni taa a bunu fii du ën, ma di otowan fii hën an si ën sô. Wë nöö ja musu du ën a wan fasi faa feni i kosi taa hogi i ta du. Na tja i seei go a dee lö fia dë. ¹⁷Biga wë fa Gadu ko dë könu a u liba ta tii u aki, nöö an nama a soni u njan ku soni u bebe. Nönö. Ma a nama a di fa i dë a di Akaa u Gadu leiki ta libi a wan leti fasi ku kötöhati, ku piizii. ¹⁸Nöö hiniwan sëmbë di ta dini [Jesosi] Keesitu a di fasi dë, nöö ku i Gadu ta wai. Nöö dee oto sëmbë o si taa i ta libi bunu tu.

¹⁹Söö. Dee sëmbë o, un boo biinga ku dee soni dee sa mbei u dë fiifii ku u seei, ku dee soni dee sa heepi u fuu ko a fesi a di biibi. ²⁰Gaantangi baa, na poi di wooko u Gadu u soni u njan hedi e. Kumafa u taki dë kaa, Gadu an buta tjina a soni u njan. Ma nöö töku seei ee wan sëmbë i ta njan wan soni di sa mbei di otowan fii naki futu kai, nöö hën da hogi i ta du. ²¹Nöö hën wë mbei, ee a nama a wan soni u njan, nöö i disëen. Ee soni u bebe, nöö na bebëen möön. Biga ja musu du na wan soni di sa kaba di otowan fii a sösö [fu di di biibi fëen an taanga tjika et].

²²Söö. Nöö fa di biibi fii taanga tjika a dee lö soni u ta taki aki,

dee sëmbë, nöö be i hoi ën fii ku Gadu nöö. An dë fii tjëen go a oto sëmbë. Nöö i dë bunu e, ee hati fii an ta foo i a dee soni i ta du taa hogi. ²³Ma nöö ee wan sëmbë i ta panta u njan wan soni fu di ja sabi ee a bunu ee an bunu a Gadu wojo, ma töku hën i njan mën nöö, hogi i du dë kaa e. Biga ja du ën ku biibi. Nöö hiniwan soni di ja du ku biibi, nöö hën da hogi i du kaa.

**Aki ta lei u möön fa di libi
makandi musu dë.**

15 Söö. Wë dee sëmbë, kumafa u taki dë kaa, u dee sëmbë dee dë taanga a di biibi musu hoi pasensi da dee otowan e, dee an dë sö taanga eti. Wa musu ta du di soni di ta kai ku u seei nöö a kaba, ²ma un boo du di soni di sa kai ku di otowan fuu, be a tja bunu ko dëen faa ko möön taanga a di biibi. ³Biga „Jesosi” Keesitu seei an bi ta biinga dëen seei wanwan e. Ma leti kumafa de sikifi a di Buku, nöö sö nöö a bi pasa ku ën taa:

Dee kosi de kosi i dë, Gadu, de tuu kai a mi liba.

⁴Nöö fa de sikifi dee soni a di Buku u Gadu dë, nöö de sikifi de tuu fu de lei u soni e. Biga te u lesi fa dee sëmbë u fesiten bi abi degihati ta hoi pasensi, nöö a ta da u degihati tu fuu hoi dou ta luku dee soni dee Gadu bi paamusi u taa de o pasa nöömö.

⁵Fa Masa Gadu sai dë, dee sëmbë, nöö hën wë abi pasensi ku taihati e. Nöö hënseei musu heepi unu fuun libi ku wan hati makandi kumafa

Keesitu Jesosi bi lei u fuu libi. ⁶Nöö te un dë sö kaa, nöö un sa fiti buka ku wan kodo hati ta gafa Gadu makandi, di dë di Gadu fu u Masa Jesosi Keesitu, bifö a dë hën Tata tu.

⁷Söö. Wë dee sëmbë, be un tei unu na unu kumafa un dë e, leti kumafa „Jesosi” Keesitu bi tei unu kumafa un dë, nöö Gadu o feni nëbai a unu.

⁸Fa i si Jesosi Keesitu bi ko a goonliba dë, dee sëmbë, nöö a ko kuma wan futuboi u Gadu faa lei u dee Dju sëmbë taa Gadu dë u futoou. Biga a mbei u ko si taa hii dee soni Gadu bi paamusi dee gaan sëmbë fuu dë, nöö de tuu o pasa.

⁹Nöö a ko a goonliba fu dee oto köndë sëmbë na u Isaëli tu, fu de sa si di gaan tjalihati u Gadu di a abi, be në fëen bai.

Ja sabi fa wan sëmbë sikifi a di Buku ö, u dee sëmbë na Dju. A fan ku Gadu taa:

Fëen mbei mi o gafa i në a dee oto köndë sëmbë dendu dee na Dju.

Mi o ta kanda ta bai di në fii. Sö a sikifi a di Buku e.

¹⁰Nöö de sikifi tu taa:

Un musu ta wai seei, un dee sëmbë na Dju.

Un mökisi ku dee sëmbë u Gadu ta wai.

¹¹Nöö hën de toona taki möön taa: Hii un dee sëmbë na Dju, un hopo Masa në e.

Hii un dee föluku tuu, un musu ta kanda dëen.

¹²Nöö söseei Jesaaja taki wan soni u dee sëmbë na Dju tu. A taa:

Dee böngö u Isai,^c

c 15:12 Isai da Könu Dafiti tata.

ee i si de joo taa de kaba a
 goonliba.
 Biga de ko dë kuma wan pau de
 koti tee fika lutu wanwan.
 Ma te wan pisi di lutu dë o
 booko wojo toona nasi ko.
 Nöo fa a o nasi dë,
 nöo hën o ko dë Tiima a hii pei
 föluku liba.
 Nëen liba hii dee oto köndë
 sëmbë na Dju o buta de
 futoou fu de feni heepi.

Sö Jesaaja bi taki e.

¹³Nöo da sö e, dee sëmbë. Di
 Gadu di ta buta sö wan gaan biibi
 a u hati aki taa a o heepi u nöömö,
 hën musu fuu unu hati ku piizii e,
 ku kötöhati, fa i si un ta futoou ën
 naandë. Fa di Akaa fëen abi kaakiti
 tjika dë, hën musu ta wooko a unu
 liba mbei un fika ta mëni nöömö
 taa Gadu o du dee soni dee a bi
 paamusi.

**Aki Paulosu ta taki u di fa
 Gadu wooko nëen liba.**

¹⁴Dee sëmbë o, fa mi dë aki mi
 sabi gbelingbelin a mi hati taa un
 ta du sëmëni bumbuu soni kaa. Mi
 sabi taa un sabi soni te tjika, nöo
 un abi di köni tu fuun sa lei unu
 na unu. ¹⁵Ma tökuseei mi mbei di
 pampia aki da unu nöo. Dee soni
 mi sikifi aki, mi fan so u de gbelin
 seei. Ma fëë u taki de, fu di mi bi
 kë toona mëni unu de a bakafutu.
 Nöo di soni mbei mi du sö, fu di
 Gadu tei mi buta a sö wan gaan
 wooko ku ën bunuhati. ¹⁶A buta
 mi u mi ko wan futuboi u Keesitu
 Jesosi ta tja di bunu buka fëen ta
 konda da un dee oto sëmbë na Dju.
 Mí dë kuma wan mindima fuunu

ku Gadu, fu mi sa hopo unu kuma
 wan suti paima tja go dëen. Nöo
 di paima aki, a dë wan paima di
 di Akaa fëen seei seeka buta dëen
 apaiti.

¹⁷Nöo fa i si mi ku Jesosi Keesitu
 nama aki, nöo mi ta hopo di wooko
 Gadu da mi u mi du dëen e. Mi ta
 kai ën gaan soni seei. ¹⁸Nöo te mi
 ta konda soni, ma ta tei na wan soni
 u miseei ta konda. Ma mi ta konda
 dee soni dee „Jesosi„ Keesitu bi du a
 mi liba. Biga a tei dee fan dee mi fan
 ku dee soni dee mi du hën a du gaan
 soni ku de, tee sëmëni u dee sëmbë
 na Dju ko piki Gadu buka seei. ¹⁹Ka
 di Akaa fëen abi kaakiti tjika dë, a
 mbei sëmëni gaan foombo soni pasa,
 u lei taa hën abi di wooko.

Nöo sö mi bi dë ta konda di bunu
 buka u „Jesosi„ Keesitu ku telu a hii
 kamian ka mi bi waka. A Jelusalen
 naandë mi seti, nöo hën mi ta kondëen
 ta lontu a dee kamiankamian tee go
 dou a di pisiwata de kai Iliikum. ²⁰Hii
 fa mi du ën dë, mi ta biinga u konda
 di buka nöömö a dee kamian ka de an
 bi jei di në u „Masa Jesosi„ Keesitu wan
 daka eti, fu an musu dë kuma mi tei
 wan wosu ta mbei di wan oto sëmbë
 bi seti kaa. ²¹A dë leti kumafa di Buku
 taki taa:

Te ka sëmbë an konda di buka
 wan daka

nöo na ala de o ko jei ën.

Dee sëmbë dee an bi jei ën wan
 daka o ko fusutëen.

Wan si ö?

**Aki Paulosu toona taki möön
 fa a kë ko a Loomë.**

²²Nöo di wooko di i si mi taki dë,
 hën wë tapa mi sëmëni pasi mbei

ma bi sa ko a unu ala eti. ²³Ma nöö fa u dë aki, nöö ma a' kamian a dee köndë aki möön fu mi konda di buka. Mi kaba di wooko u mi aki kaa. Nöö fu di mi bi hangi sömëni jaa longi kaa u mi musu ko luku unu ala, ²⁴hën mbei pakisei u mi toona kai a di soni dë liba möön. Mi ta mëni fu mi go a Sipanjan köndë, nöö te mi o go nöö mi o pasa a unu ala ko tan wantu daka ku unu. Nöö a baka u di suti ten di mi ku unu o abi dë, nöö mi o kë fuun sa heepi mi fu mi go a Sipanjan awaa.

²⁵Ma nöö fa u dë aki, nöö mi dë a pasi nango a Jelusalen ufö. Mi ta heepi dee biibima ala ku wan soni. ²⁶Biga a dë sö taa dee biibima u Masa Jesosi a Masadonia ku Akaja pii möni fu de manda go da dee pooti biibima fuu, dee Dju wan, a Jelusalen ala. Nöö hën di möni dë wë mi ta tja go da de. ²⁷Nöö fa dee biibima na Dju du di soni aki, nöö waiwai seei de du ën o. Biga ee i luku ën te i kaba a dë sö kuma dee sëmbë na u Dju, de a' paima seei a u dee Dju sëmbë. Biga a u de feni di bunu u Gadu a de akaa. Nöö hën mbei a fiti u de toona heepi dee Dju sëmbë fuu baka ku dee soni de abi fanöudu u de sinkii.

²⁸Wë nöö te mi tja di möni aki go da dee sëmbë kaa, nöö mi o ko haika unu ufö mi pasa go a Sipanjan. ²⁹Nöö mi sabi taa fa mi o ko a unu dë, nöö mi o ko ku hii dee bunu tuu dee u ta kisi a „Jesosi„ Keesitu.

³⁰Söö. Wë nöö dee sëmbë, fa mi ku unu nama ku Masa Jesosi Keesitu makandi aki, mi kë begi unu a wan soni. Biga di Akaa u

Masa Gadu seei hën buta di lobi fëen a u hati mbei u ta lobi u seei sö. Hën mbei mi kë hakisi unu fuun heepi mi begi fajafaja a tu soni liba.

³¹Di fosuwan, hën da mi kë fuun heepi mi begi fu Gadu musu puu mi a dee Dju sëmbë u Judea pisiwata maun dee an ta biibi.

Nöö di otowan, hën da fu di wooko i si mi nango du a Jelusalen aki, dee Dju biibima musu tei ën u bumbuu soni. „Biga a kandë de an o kë tei soni di kumutu a oto köndë sëmbë maun.“ ³²Ma nöö te mi si taa hii soni waka bunu, nöö mi o ko a unu ala ku wai seei, ee Gadu kë, nöö woo ta da u seei hati makandi. Nöö da sö e, dee sëmbë.

³³Nöö di Gadu fuu di nëen wanwan tö sëmbë ta feni kötöhati, hën musu dë ku unu. A tan sö.

Aki Paulosu ta manda odi apaiti da sëmbësëmbë.

16 Fa i si di mujëe de kai Fiibi ko a unu naandë, dee sëmbë, mi butëen a unu maun e. Di mujëe i si aki sö, a dë wan sëmbë fuu di ta wooko a di keiki a Kenkelea. ²Nöö mi ta begi unu gaantangi be un kisi ën a wan fasi di fiti dee sëmbë dee dë apaiti da Masa Jesosi. Fa i si unu ku ën tuu nama ku Masa Jesosi dë, nöö un musu heepi ën a dee soni a abi fanöudu. Biga fa a sai dë, a heepi sömëni sëmbë gaanfa seei te kisi ku mi seei tu.

³Nöö mi ta manda gaan odi da Pesila ku Akila taa mi dë bumbuu. Dee sëmbë dë, mi ku de bi ta du di wooko u Jesosi Keesitu makandi, ⁴nöö a fika piki de bi dëdë fu mi

hedi. Hën mbei na mi wanwan nöö ta da de tangi, ma hii dee oto biibima u Masa Jesosi dee na Dju, dee ta miti makandi a dee köndëköndë tuu, ta da de tangi tu. ⁵Nöö un da dee biibima odi tu, dee ta hoi keiki a de wosu.

Nöö mi ta manda gaan odi da mi lobi mati Epënëtusi. Hën wë da di fosu sëmbë di ko biibi „Masa Jesosi, Keesitu na Asia köndë.

⁶Nöö un da Malia odi tu. Di mujëë dë bi wooko taanga seei da unu e, dee sëmbë.

⁷Nöö un da Andoonikusi ku Juniasi odi, di mi ku de dë di wan famii. Mi ku de de bi söötö a dunguwosu makandi e, nöö de abi bunu në seei a dee oto tjabukama u Masa Jesosi. Fa i si de sai dë, de bi ta biibi a „Jesosi, Keesitu kaa bifö miseei ko ta biibi nëën.

⁸Nöö un da Ampiliatusi odi, di mi lobi fu di mi ku ën nama ku Masa makandi.

⁹Nöö un da Ubanisi gaan odi. Hën bi heepi u a di wooko u „Jesosi, Keesitu tu.

Nöö mi ta manda odi da mi lobi mati Sitaki tu.

¹⁰Nöö be un da Apëlësi odi. Di womi dë, de bi poobëen te de wei, nöö hën de ko si taa aai, a dë wan bumbuu sëmbë u „Jesosi, Keesitu tuutuu.

Nöö un da dee sëmbë u Alisitobu wosu tuu gaan odi da mi e.

¹¹Nöö un da di oto sëmbë u mi de kai Helodion odi, ku dee sëmbë u Naasisusi wosu dee ta biibi a Masa.

¹²Nöö un da Teefena ku Teefosa odi da mi tu. De tu mujëë dë ta wooko taanga da Masa e.

Nöö un da mi lobi mati Pëësis odi da mi tu. Di mujëë dë seei bi ta wooko taanga da Masa tu.

¹³Nöö un da Lufusi odi da mi, di Masa bi tei apaiti. Nöö un da hën mama gaan odi da mi e, biga a dë mi mama tu.

¹⁴Nöö un da Asinkitusi odi da mi tu, ku Filegon, ku Hëlimësi, ku Patobasi, ku Hëlimasi, ku dee oto biibima sai ku de naandë tuu.

¹⁵Nöö un da Filologusi odi, ku Julia, ku Neluisi ku ën sisa, ku Olimpasi, boo taa hii dee biibima u Masa Jesosi tuu dee sai ku de naandë.

¹⁶Nöö un baasa unu seei e, dee sëmbë, kuma apaiti sëmbë u Gadu.

Hii dee sëmbë u „Jesosi, Keesitu dee ta ko a keiki makandi a dee kamiankamian tuu manda gaan odi da unu.

**Aki Paulosu toona da de
lai a wantu soni möön.**

¹⁷Söö. Wë dee sëmbë, mi begi unu gaantangi taa be un mëni unu seei ku dee sëmbë ta suku u poi unu na unu naandë e. Dee sëmbë i si naandë, taapu wë de ta buta a pasi fu kisi unu puu a di lei di un bi kisi kaa. Nöö wan musu hulu de möönsö. ¹⁸Biga fa dee lö sëmbë sai dë, na „Jesosi, Keesitu u Masa de ta dini e, ma dee soni deseeri hati kë, de de ta dini. Fa i si de ta waka ta lontu ta fan suti ta naki sëmbë tëtë naandë, ganjan nöö de ta ganjan dee sëmbë dee an sabi soni möön bëtë e, fu de musu poi pakisei u de.

¹⁹Ma töku fa i jei mi fan dë seei, ma hii sëmbë sabi unu kaa taa un ta piki Gadu buka, nöö fëen mbei

baa mi ta wai seei ku unu. Nöo mi kë fuun abi fusutan te tjika fuun sabi bumbuu soni, ma nöo a di së u sabi hogi, un musu ta dë kuma miii.

²⁰Dee sëmbë o, abiti möön nöo di Gadu fuu di ta da sëmbë kötöhati o makisa di didibi Saatan buta a unu basufutu e.

Jesosi Keesitu, di dë di Masa fuu, hën musu dë ku unu ku ën bunuhati, dee sëmbë.

²¹Nöo Timoteo, di mi ku ën ta wooko makandi aki, ta manda gaan odi da unu tu, hën ku Lusiusi ku Jason, ku Sosipata. Boo taa, hii dee sëmbë u mi aki tuu ta manda gaan odi da unu.

²²Söö. Nöo mi, Teetusi, fa mi ta sikifi di biifi da Paulosu aki, nöo miseei ta manda gaan odi da unu tu a di në u Masa Jesosi.

²³Nöo mi Paulosu toona ta manda odi u Gajusi da unu tu. Fa di womi dë aki, hën wë ta hoi mi nëën wosu, nöo hii dee oto biibima dee ta ko a keiki makandi aki tuu seei a ta kisi ku wai. Söseei Elatusi, di dë wan lantima ta seeka möni soni u di köndë aki, ta manda gaan odi da unu, hën ku di oto sëmbë fuu de kai

Kwatusi ta manda gaan odi da unu tu e, dee sëmbë.

[²⁴Masa Jesosi Keesitu musu dë ku unu ta tja unu ku ën bunuhati. A tan sö.]

**Aki Paulosu tapa di biifi
ku tangi a Gadu.**

²⁵Söö. Wë dee sëmbë, mi ta buta unu a Masa Gaangadu maun. Hën abi kaakiti faa hoi unu gingin fu di un ta piki di Buka fëen di mi ta konda aki. Biga soni u Jesosi Keesitu wë mi ta konda, nöo hën ta mbei di soni ko a limbo di bi dë tjubitjubi a di pakisei u Gadu sömëni jaa longi kaa. ²⁶Ma fa a bi dë tjubitjubi seei, ma töku dee fesiten tjabukama bi mbei sëmbë ko sabi soni fëen. Biga Masa Gadu di ta libi u teego, hën wë bi manda de u de sikifi soni fëen, be hii föluku u goonliba sa ko biibi Masa Jesosi u de piki ën buka.

²⁷Nöo di Gadu fuu i si dë, nöo nëën maun wë i si mi ta buta unu e, dee sëmbë. Hën wanwan abi hii köni, nöo hën musu feni nëbai fu nöömö u di soni di a du da u a Jesosi Keesitu. A tan sö.

Di fosu biifi Paulosu manda da dee biibima u Kolenti

Wan wöutu a fesi.

Wë un haika, dee sëmbë. Di sëmbë de kai Paulosu bi dë wan u dee tjabukama u Masa Jesosi de kai apösutu. Gadu kai ën ko buta sö. Hën seei bi tja di Buka u Masa Jesosi ko da dee sëmbë u di köndë de kai Kolenti, nöö hën so u de piki di Buka tei Masa Jesosi ko Gadu u de.

Nöö di soni mbei Paulosu sikifi di biifi aki. Dee biibima u Kolenti fosu bi sikifi biifi manda hakisi ën wanlö soni unfa u de musu libi a di biibi, nöö hën a toona sikifi di biifi aki manda piki de.

Nöö a mbei di biifi aki tu, fu di a jei taa de an ta libi bunu a di biibi kumafa a bi lei de. A ta bai de be de bia ko ta libi kumafa a sa bunu da Masa Gadu.

Dee soni dë abi di biifi.

A di pisi aki Paulosu ta da dee sëmbë odi.

1 Dee sëmbë o, mi Paulosu, ta mbei di pampia aki e. „Nöö kumafa un sabi kaa,„ mi da di sëmbë Masa Gadu bi kai ku ën seei kë faa ko dë wan u dee tjabukama u Jesosi Keesitu de kai apösutu. Nöö fa mi ta mbei di pampia aki, nöö mi ku wan sëmbë fuu de kai Sositeni, ²sö u ta sikifi ën ta manda odi da un dee biibima u Masa Jesosi dee dë a di köndë de kai Kolenti. U ta mandëën da un dee sëmbë dee Masa Gadu bi kai fuun ko dë sëmbë fëën a wan apaiti fasi, fu di unu ku Masa Jesosi ko dë di wan. Nöö u ta

mandëën tu da hii dee oto sëmbë a dee kamiankaman, dee ta kai Jesosi Keesitu në ta begi ën. Hën da Masa fuu ku de tuu.

³U ta manda odi da unu taa Masa Gadu ku Masa Jesosi Keesitu tuu musu dë ku unu ku de bunuhati. De musu da unu böö.

A di pisi aki Paulosu ta da Masa Gadu tangi.

⁴Dee sëmbë o, hiniwanten mi ta da di Gadu u mi „ku unu tuu,„ tangi fuunu hedi e, fu dee soni dee a du da unu ku ën bunuhati, fu di un ko nama ku Jesosi Keesitu. ⁵Biga wë a mbei un ko abi hii soni fa u dë aki a hii fasi. A mbei un ko abi

fusutan ku bumbuu pakisei fuun sa sabi di Buka u Gadu. Nöo söseei a mbei un ko sa' fa u fan fuun kondëen tu. ⁶Biga wë dee soni u „Jesosi” Keesitu dee u bi konda da unu, de mbei lutu a unu hati te de dë u si a unu libi seei. ⁷Fëen mbei fa un ta luku u Masa Jesosi Keesitu faa toona ko a goonliba aki, nöo na wan soni makei unu möön a di së u dee kõni dee di Akaa u Gadu ta da dee sëmbë fëen e. ⁸Nöo mi sabi taa Masa Gadu o hoi unu tu tee go dou a di kaba juu, fu te u Masa Jesosi Keesitu toona ko a goonliba nöo woon sa dë gbelingbelin söndö föutu. ⁹Nöo u sabi taa a o du ën sö tuu, biga di Gadu fuu dë, un sa futoou ën. Nöo hën wë bi kai unu fuunu ku ën Mii Masa Jesosi Keesitu musu libi suti makandi.

Aki Paulosu ta fan ku dee sëmbë u de musu disa di fia libi u de.

¹⁰Wë nöo un dee sëmbë u mi dë, fa mi gafa unu dë seei, ma mi kë toona bai unu a wan soni. Mi tei di në u Masa Jesosi Keesitu ta begi unu baa, taa be un disa di fia un ta fia ku unu seei naandë, ku di paati un ta paati ku unu na unu. Un musu dë makandi ku wan pakisei e, ku wan hati.

¹¹Biga wë wanlö sëmbë dee ta dë a di wosu u di womi de kai Kolu mbei mi ko sabi taa fia fasi dë a unu mindi. ¹²Mi jei taa so fuunu ta taki taa: “Fa u ta waka a Masa Jesosi baka aki, nöo mii ta tei di lei u Paulosu.” Otowan taa: “Mii ta tei di lei u Apolo.” Di otowan taa: “Mii ta tei di lei u Kefasi.” „Hën seei da Petuisi.” So sëmbë taa: “U ta waka a „Masa Jesosi” Keesitu wanwan baka.”

¹³Wë nöo mi hakisi unu, unfa wë? Fa un dë a peipei sëmbë baka dë, „Jesosi” Keesitu paati a pispisi nö? Naa mi, Paulosu, de bi kii a lakpa fuunu hedi nö? Fa un bi tei dopu dë, nöo a di në u Paulosu un bi tei ën nö?

¹⁴Wë mi da Gadu tangi seei fu di ma bi dopu na wan sëmbë a unu mindi e, boiti Keesipusi ku Gajusi, ¹⁵fu na wan sëmbë sa taki taa mi dopu sëmbë a mi në „fu de konda taa de da bakama u mi.” ¹⁶Oooo, aai, mi bi dopu Sitefanasi tuu, ku dee sëmbë fëen wosu dendu. Ma ma si kuma mi dopu oto sëmbë naandë möönsö.

¹⁷Biga wë „Jesosi” Keesitu an bi manda mi „a di fosu kamian” u mi dopu sëmbë e, ma fu mi konda di Bunu Buka fëen, be sëmbë jei. Nöo söseei tu an manda mi u mi kondëen ku gaan kõni u libisëmbë. Biga an musu dë taa di suti u di fan u mi hën ta hai sëmbë tja ko a di biibi. Biga ee mi ta kondëen sö, nöo di buka u di dëdë u Masa Jesosi a di lakpa pau o lasi ën kaakiti.

Aki Paulosu ta taki u di kõni u Masa Gadu ku di kaakiti fëen.

¹⁸Dee sëmbë o, di Buka u di fa Masa Jesosi dëdë a di lakpa pau, a dë seei wan gaan söso soni da dee sëmbë dee o kaba a söso a didibi faja e. Ma fu wi dee sëmbë dee Gadu puu a dee hogi du fuu basu, te u jei ën nöo u ta si fa Gadu abi kaakiti tjika. ¹⁹A dë leti kumafa de bi sikifi ën buta a di Buku u Gadu taa:

Masa Gadu o mbei di kõni u dee kõnima bia ko söso soni.

Söseei a o mbei di fusutan u dee sabisonima ko poipoi soni.

²⁰Wë biga fa u dë aki, unsë dee könima dë? Unsë dee leima ku dee hulusionima u di goonliba aki dë? De an dë wan wojo soni möön e. Biga Gadu buta di köni ku di lei u libisëmbë tuu ko sösö soni kaa. ²¹Fa a köni tjika dë, nöö hën wë i si a seeka di soni buta sö taa dee sëmbë u goonliba aki ku hii di köni di de köni ku hii di lei de lei dë seei, de an o ko sabi ën möönsö. Ma ku di sösö fan fuu dee tjabukama fëën nöö dee sëmbë dee ta biibi ën sa kumutu a dee hogi du u de basu.

²²Fa u dë aki, dee Dju kë si foombo wooko u Gadu bifö de o biibi. Nöö dee Giiki sëmbë ta suku gaan köni a libisëmbë fasi bifö de, de o biibi. ²³Ma u, u ta konda u „Jesosi„ Keesitu kodo, di de bi peka a lakpa pau kii. Nöö di Buka u di dëdë u Masa Jesosi aki, nöö hën ta toobi dee Dju sëmbë te de an kë jei ën seei. A dë wan sösö fan tu da dee oto köndë sëmbë, ma töku u ta kondëën nöömö.

²⁴Ma dee sëmbë dee Gadu kai u de ko nëën, ee Dju, ee oto köndë sëmbë, te u ta konda di Buka da de nöö nëën de ta si fa Gadu taanga tjika e, ku fa a köni tjika. ²⁵Biga di soni Gadu du, di libisëmbë kai sösö soni dë, köni dë nëën möön leki hii di köni di libisëmbë abi. Söseei di suwaki fëën di de ta si a di dëdë u Masa Jesosi dë, a abi kaakiti möön hii kaakiti u libisëmbë.

²⁶Biga wë un luku a unu seei, dee sëmbë. A di ten di Masa Gadu bi kai unu, nöö di möön gaan së fuunu an bi dë lelei sëmbë a goonliba fasi

e. Wan bi abi taki a köndë. Wan bi dë hei sëmbë. ²⁷Ma dee sëmbë dee goonliba sëmbë ta si taa de an sabi soni, nöö de Gadu ta tei fu da dee sabisonima u goonliba aki sen. Söseei a ta tei dee suwakisuwaki sëmbë faa mbei dee taanga sëmbë kisi sen. ²⁸A ta tei dee lagilagi sëmbë dee an bi dë wan wojo soni a goonliba aki, dee sösö wan, buta ko hei, fu goonliba sëmbë sa si taa dee soni mbei de bi ta gafa sëmbë an dë wan wojo soni.

²⁹Nöö di soni mbei a du sö, fu na wan libisëmbë musu njan buka a Gadu fesi e. ³⁰Biga Gadu wanwan mbei u ko feni di libi a „Jesosi„ Keesitu.

Nöö Masa Jesosi wë mbei u ko sabi fa Masa Gadu köni tjika e. Sö seei a mbei u ko dë a Gadu wojo söndö föutu. A puu u a hii dee sitaafu dee u bi hai tja ko a u liba fu di u bi booko Gadu wëti, nöö fa u dë aki a ta puu hogi a u fuu sa ko dë limbolimbo. „Hii dee soni dë tuu u feni a Masa Jesosi e, dee sëmbë.“

³¹Fëën mbei de sikifi ën a di Buku taa:

Ee wan sëmbë kë njan buka,
nöö be a njan buka a dee soni
Masa bi du dëën.

**Aki Paulosu ta konda da de
taa ku di kaakiti u di Akaa u
Gadu a ta fan ku sëmbë.**

2 Wë, dee sëmbë, fa i si mi bi ko a unu naandë fu mi konda di woto u Gadu da unu, nöö ma bi ko kuma wan sëmbë di sabi soni tumisi e. Söseei ma bi ta fan ku unu kuma wan sëmbë di sabi u fan poi tu. Nönö.

²Biga fa mi bi dë a unu mindi dë, nöö mi buta miseei taa ma o konda oto soni möönsö möön leki di fa Masa Jesosi Keesitu bi dëdë a di lakpa pau. ³Nöö mi bi ko a unu ku saka fasi ku fëëë, ku panta a hati seei. „Biga ma bi sabi ee mi sa du di wooko bunu.“ ⁴Nöö a di fa mi bi ta konda di buka da unu dë, nöö ma bi ta mbei kijoo fa, ta tei dee köni di libisëmbë abi u wini unu hati e. Ma mi bi kë u di kaakiti u di Akaa u Masa Jesosi hën musu tja unu ko a biibi, ⁵fu di biibi fuunu an musu hëngi a libisëmbë köni ma faa musu hëngi a di taanga u Gadu.

**Aki Paulosu ta konda da de
taa di Akaa u Gadu wanwan tö
sa lei sëmbë soni fu Gadu.**

⁶Ma nöö hii fa ma ko a unu kuma wan könima seei, ma töku dee soni u ta taki aki, de ta lei u fa Gadu abi köni tjika. Nöö wa ta taki de da hii sëmbë, ma u ta taki de da dee sëmbë dee ko taanga kaa a di biibi. Nöö di köni u ta taki aki an dë di köni u dee hedima u di goonliba aki e, dee o go kaba a sösö. Nönö. ⁷Ma u ta lei sëmbë di köni u Gadu. Nöö di köni dë, hën Masa Gadu bi abi nëën pakisei gaanduwe faa heepi u fuu ko feni dee gaan bunu fëën. Bifö a mbei goonliba seei, nöö a bi sabi fa a o heepi u kaa, ma a fesi a bi dë wan tjubitjubi soni. ⁸Nöö na wan u dee hedima u di goonliba aki bi sabi di lö köni dë e. Biga ee de bi sabi ën, nöö de an bi o peka di gaan nëbai Masa u mundu a di lakpa pau kii. ⁹A dë leti kumafa de bi sikifi ën a di Buku u Gadu taa:

Di soni na wan sëmbë wojo bi si,

di soni na wan sëmbë jesi bi jei, ku di soni di na wan sëmbë bi mëni nëën hati wan daka taa a sa feni ën möönsö, nöö hën wë Gadu bi seeka buta a wan së kaa faa da dee sëmbë dee lobi ën.

¹⁰Nöö sö di Buku taki, nöö sö a dë tuu. Ma uu ko sabi dee soni, biga di Akaa u Masa Gadu di a manda ko da u aki, hën ta lei u de.

Fa di Akaa u Gadu sai dë, dee sëmbë, hën ta öndösuku hii soni, te dou ku dee tjubitjubi soni dee dë a Gadu hati. ¹¹Biga wë ambë sabi dee soni dee dë a wan sëmbë hati ee na di sëmbë dë seei? Söseei tu, ambë sa sabi dee soni dee dë a Gadu hati, boiti di Akaa fëën seei? ¹²Nöö di Akaa dë, hën Gadu manda ko buta a u hati, nöö hën ta lei u dee bunu Gadu da u ku ën bunuhati. Na ku wan libisëmbë akaa u ko sabi de e. ¹³Nöö dee soni di Akaa u Gadu ta lei u aki, nöö dee soni dë seei u ta tei ta lei sëmbë. Nöö wa ta lei sëmbë a di fa libisëmbë ta lei sëmbë ku de köni e, ma kumafa di Akaa ta manda u fuu kondëën, nöö sö u ta kondëën.

¹⁴Nöö ee wan sëmbë i dë nöö ja abi di Akaa u Gadu, nöö ja o piki dee soni di Akaa ta taki e. De tuu o dë kuma wan sösö soni da i, fu di ja o fusutan de. Biga fa dee soni u Gadu sai dë, di Akaa u Masa Gadu nöö sa lei i de.

¹⁵Ee wan sëmbë i dë nöö i abi di Akaa aki a i hati, nöö i sa sabi u öndösuku hii soni. „Biga hën ta wooko a i liba.“ Ma dee sëmbë dee na abi di Akaa, de an o sa fusutan di libi fii dë. ¹⁶A dë leti kumafa di Buku taki:

Ambë seei da di sëmbë di sa
sabi andi dë a Gadu hati
faa musu lei ën soni?

Ma u, fu di u abi di wan seei hati
kuma di u „Jesosi„ Keesitu, „nöö u sa
sabi soni fëën„.

**Aki Paulosu ta konda da de taa
hii dee wookoma u Masa Gadu
dë a di wan kodo wooko.**

3 Dee sëmbë o, di un bi ko a di
biibi njunjun, ma bi sa fan ku
unu kuma sëmbë di sabi u libi a di
Akaa u Masa Gadu leiki e. Ma mi bi
musu lei unu kuma sëmbë di ta libi
a deseei kë, kuma piki mii. ²Biga
wë ku bobiwata nöö mi bi ta kiija
unu, na ku taangataanga njanjan.

Ma nöö te tide un dë a di wan
seei fasi dë eti, wan göö kumutu
dë möönsö. Ee fuu taki, nöö dee
fukëfukë pisi u di lei u Masa nöö
mi sa tei ta konda da unu eti. Ma sa
go a dee degidegi pisi u di lei, ³fu
di un ta libi kumafa dee libisëmbë
u di goonliba aki ta libi eti. Biga
wë ee un sai dë ta djalusu ta buja
ta paati ku unu na unu, nöö nëën
da unu ku dee sëmbë u di goonliba
aki dë di wan fa nö? ⁴Biga so fuunu
ta taki: “Mi o tei di lei u Paulosu,”
otowan ta taki: “Mi o tei di u
Apolo,” nöö nëën da un ta libi kuma
dee sëmbë u di goonliba aki dee na
sabi Gadu nö?

⁵Wë nöö fa un ta fia di fia dë,
ambë un sabi da Apolo? Ambë un
sabi da Paulosu? U tuu dë futuboi
u Masa Gadu nöö. U tuu tja unu ko
biibi nëën, fuun ta waka nëën baka.
Biga hën da di wooko Masa da u.
⁶Mi paandi di goon „biga mi fosu
bi tja di buka ko konda da unu dë„.

Nöö hën a baka u di dë hën Apolo
ko munjan di goon, „biga a ko lei
unu soni möön fini„. Ma Gadu hën
mbei di buka göö a unu hati.

⁷Nöö fëën mbei na wan sëmbë
hei möön di otowan, na di sëmbë di
paandi, na di sëmbë di munjan di
goon. Ma Gadu wanwan, biga hën
ta mbei soni ta göö nëën. ⁸Nöö di
sëmbë di paandi ku di sëmbë di ta
munjan di goon, a di wan wooko
nöö de dë e. Nöö hiniwan o kisi ën
paima kumafa a bi wooko. ⁹Biga
fa u dë aki, Gadu buta u tuu fuu
ta heepi ën a di wooko. U ku ën ta
wooko makandi. Nöö fa u ta taki
soni u di goon aki, nöö unu wë da
di goon, ma Gadu hën abi ën e.

**Aki Paulosu ta taki taa dee
wookoma u Gadu musu mëni u
de du di wooko fëën bunu.**

„Wë nöö söseei fa un ko dë sëmbë
u Gadu makandi dë, nöö un dë
kuma wan wosu fëën tu, di a ta
mbei„ ¹⁰Nöö di wosu dë, Masa
Gadu da mi wan wooko nëën ku
ën bunuhati, hën a lei mi tu unfa
mi musu seti ën. Nöö hën mi seti
di goonsei te mi kaba kuma wan
sëmbë di sabi di wooko. Nöö fa u
dë aki, nöö dee otowan fuu ta ko
ta mbei a di goonsei dë liba. Nöö
a bunu, ma hiniwan sëmbë di o ko
mbei dë, a musu saandi a ta mbei
buta dë. ¹¹Biga wë na wan sëmbë sa
buta wan oto goonsei möön leki di
Gadu buta kaa e.

Biga fa i si di wosu seti dë, dee
sëmbë, nöö a Jesosi Keesitu liba wë
a seti. ¹²Nöö ee wan sëmbë joo tja
soni go mbei a di goonsei dë liba,
nöö i sa tja sëmëni pei soni. I sa tja

goutu, i sa tja soofu, i sa tja djamati sitonu, i sa tja pau. Ma i sa tja ahun ku dëdëë uwii tu. „Biga sëmëni sootu pei fasi i sa wooko di wooko u Gadu, bumbuu fasi ku poipoi fasi.”

¹³Ma a di Gaan Kuutu Daka te Masa Jesosi ko, nõö hiniwan sëmbe wooko o ko a limbo. Biga dee soni dë tuu o pasa a wan faja, nõö di faja hën o mbei sëmbe si ee andi i bi tja ko buta dë. ¹⁴Nõö ee di wooko fii pasa a di faja, nõö joo feni i paima. ¹⁵Ma ee wan sëmbe wooko tjuma, nõö a lasi ën paima ku hii di möiti di a bi mbei tuu. Nõö hënseei o kumutu, ma ku sösö maun tjololo. A fika piki hënseei bi o tjuma tu.

¹⁶Nõö dee sëmbe, fa i si un dë sëmbe u Masa Gadu makandi dë, nõö unu wë da di Wosu u Masa Gadu kaa e, ka di Akaa fëen ta libi.

¹⁷„Nõö fa un ta buja ta paati ku unu seepi dë,” ee wan sëmbe kaba di Wosu u Masa Gadu a sösö, Masa Gadu o kaba i seei a sösö tu e. Biga di wosu u Masa Gadu dë wan apaiti soni limbolimbo, „nõö dee lö soni dë an musu ta pasa nëen dendu.”

Aki Paulosu ta lei de taa de an musu libi ku di kõni u dee sëmbe u di goonliba aki.

¹⁸Dee sëmbe o, na be na wan fuunu ganjëen seepi e. Ee wan sëmbe dë a unu mindi naandë ta pëe i seei kõnima a di goonliba aki, nõö a möön bëtë i disa di kõni dë, nõö i tei di lei u Gadu fii toon donma a di goonliba aki. ¹⁹Biga wë di kõni u di goonliba aki dë wan sösö soni a Gadu wojo.

Ja sabi fa a sikifi a Gadu Buku ö? A taa:

Di kõni u dee kõnima dë seepi Gadu o tei kisi de.

²⁰Sösei a taki möön taa:

Masa Gadu sabi di pakisei u dee kõnima taa a dë wan gaan sösö soni.

^{21,22}Fëen mbei na wan libisëmbe musu tei wan libisëmbe në ta njan buka taa oto hei möön oto. Biga wë dee sëmbe tuu dë fu heepi unu. Paulosu ku Apolo ku Petuisi, u tuu Gadu manda da unu e. Sösei tu, hii dee soni u di goonliba aki tuu dë fuunu. Ee i dë ku libi, ee i dëdë seei, hii soni u di ten u dë aki, ku hii dee soni sa ko a bakaten, dee soni naandë tuu dë fuunu „fuun feni bunu a de e.” ²³Biga unu da sëmbe u „Masa Jesosi” Keesitu, nõö Masa Jesosi dë u Gadu.

Aki Paulosu ta konda da de kumafa a dë tjabukama tjika.

4 Wë nõö dee sëmbe, hiniwan sëmbe musu ta luku u dee tjabukama kuma futuboi u „Jesosi” Keesitu nõö. Un musu ta luku u kuma sëmbe Masa Gadu futoou fuu ta konda dee soni fëen dee bi dë a tjubi.

²Wë nõö di soni sëmbe ta luku a wan basi, nõö hën da ee a ta du di wooko kumafa hën masa kë. ³Nõö fa mi ta wooko aki, ee un sai dë ta kuutu mi seei ma a’ toobi. Sösei ma a’ toobi tu ee hiniwan oto sëmbe ta kuutu mi, tee kisi miseei. ⁴Ma fa mi fan dë seei, ma hati u mi an ta kuutu mi taa ma ta wooko bunu e. Ma di dë an kë taki taa mi

dë söndö föutu. Masa Jesosi hën nöö da di Sëmbë di sa kuutu mi.

⁵Fëen mbei wan musu kuutu sëmbë a fesi e, biga te Masa Jesosi ko kaa, nöö hën o tja hii soni ko a limbo. Dee soni bi dë tjubitjubi a sëmbë hati tuu a o puu tja ko a döö, nöö hiniwan sëmbë o feni ën gafa kumafa a fiti.

⁶Dee sëmbë o, fa mi ta sikifi soni da unu ta kai mi ku Apolo në a dendu aki, nöö mi ta du ën fuun sa lei soni e. Biga mi kë lei unu taa wan musu tei oto wëti möön leki dee wëti Gadu da u fuu ta wegi sëmbë ta luku. Wan musu buta wan sëmbë hei möön oto ta njan buka dëen. ⁷Biga wë ambë da i di köni di i abi? Na Gadu ta da u hii soni nö? Wë ee Gadu hën da i ën, nöö unfä i sa njan buka fëen?

⁸Ma nöö unu, un ta mëni taa soni an makei unu möön. Un sabi hii soni kaa. Un abi hii soni kaa tu „dee Gadu abi faa da dee sëmbë fëen„. A buta unu könu fuun ta tii hii mundu söndö u dee tjabukama. Sö un ta mëni.

Aai, mi bi sa kë un ko dë könu tuu o, dee sëmbë, biga ee un bi dou dë nöö u ku unu tuu bi o dë könu makandi. ⁹Ma fa mi ta wegi di soni ta luku aki, nöö a djei da mi taa Gadu tei u dee tjabukama fëen de ta kai apösutu aki buta a di möön hogi kamian. U dë kuma sëmbë di lanti kuutu buta u de tja go kii a ganda mindi ta mbei fa, fu hii libisëmbë te dou ku dee basia u Gadu Köndë tuu, sai dë ta luku. ¹⁰U ko dë kuma lauma u „Jesosi„ Keesitu hedi. Ma unu, un dë könima. Un sabi hii soni fu di unu ku „Jesosi„

Keesitu ko di wan kaa. Wa abi taki, ma unu dë takima. Unu de ta gafa, ma wi de ta kosi.

¹¹Fa u dë aki, u ta dëdë ku hangi ku dëewata. Wa a' koosu u bisi. De ta foo u ku böö. Wa abi na wan kamian u tan seei. ¹²U ta dëdë ku wooko. U sösö tee te sëmbë ta kosi u, wa ta kosi de baka, u ta toona ta begi da de. Te de ta sitaafu u ta du hogihogi ku u, nöö u ta tjëen. ¹³Sösei te de ta lëgëdë da u ta mindi soni ta poi u në, töku u ta fan ku de suti. Boo taa u ko dë a sëmbë wojo kuma wan feki futu koosu, kuma wan sundju a sitaati u de ba tja go tuwë a matu. Sö u dë da de e.

¹⁴Fa mi ta sikifi dee soni da unu aki, dee sëmbë, nöö ma ta sikifi de u da unu sen e, ma mi ta bai unu a soni nöö, kuma unu da miii u mi di mi lobi. ¹⁵Biga aluwasi un abi teni dusu sëmbë ta kiija unu da „Jesosi„ Keesitu seei, ma wan kodo tata nöö un abi. Fa mi fosu bi tja di Buka u Masa Jesosi ko konda da unu ala, nöö hën mbei un ko dë kuma miii u mi. ¹⁶Nöö mi ta begi unu baa taa be un suku fuun musu ko djeesi mi e.

¹⁷Nöö hën mbei mi ta manda Timoteo ko da unu ala. Hën da wan lobi womi mii u mi di Masa Gadu da mi, nöö mi sabi taa a o du leti kumafa Gadu taki. Fa a o ko a unu dë, nöö a o toona mëni unu u di fa mi bi ta konda da unu u Jesosi Keesitu, kumafa a kë fu un musu libi. Leti kumafa mi ta kondëen a oto kamian a dee keikikeiki, nöö sö nöö a o kondëen da unu.

¹⁸Wë a dë sö tuu taa sëmbë sai dë ta mëni taa ma o ko a unu ala

möön, hèn mbei de ta njan buka ku di gaan fasi u de. ¹⁹Ma mi o ko e. Mi o ko hesihesi seei, ee Masa kë. Nöö te mi ko, nöö mi o si ee di kaakiti u dee gaan fasi sëmbë naandë dë a buka wanwan, naa a dë a dee du u de tu. ²⁰Biga wë ka Gadu dë Tiima, nöö kaakiti an dë a fan a buka nöö a kaba e, ma a o dë u si a di fa i ta libi ku di kaakiti fëen.

²¹Söö. Wë dee sëmbë, mi fan ku unu kaa e. Nöö andi un kë? Mi musu ko a unu ku gandji, ku wipi nö? Naa mi ko a wan saapi fasi, ku lobi? A fika da unu.

Aki Paulosu ta konda da de taa de musu kuutu di soni u di sëmbë di bi tei ën tata mujëë.

5 Söö. Wë nöö mi jei taa wan taki dë a unu mindi naandë di nama a manu ku mujëë soni. Nöö di lö libi dë, dee sëmbë dee an ta biibi seei ta si ën u gaan hogi soni te de an ta libi sö. De taa wan womi dë a unu mindi dë tei ën tata mujëë.

²Ma töku ku dee lö libi dë seei un sai dë ku gaan fasi eti. Un bi musu kisi sen ta tjali, te un jaka di sëmbë di du di hogi dë puu a unu mindi gaanduwe.

³Fa mi dë aki, dee sëmbë, ma dë a unu mindi ma töku di akaa u mi dë a unu ala. Nöö mi saandi mi o du ku di sëmbë dë kaa. ⁴Nöö mi taki e, un musu kai wan kuutu makandi a di në u Masa Jesosi Keesitu. Nöö di akaa u mi o sai dë tu, nöö Masa Jesosi o mbei a pasa leti kumafa un kuutu buta dë. ⁵Nöö un tei di sëmbë dë nöö un tuwëen disa da di didibi be a du ku ën te di hogi a du

dë kaba nëen hati, fu di akaa fëen an musu go kaba a sösö a di daka Masa Jesosi o ko.

⁶Nöö hii fa di soni naandë dë gaan sen soni seei, ma töku un sai dë ta njan buka ta mbei taa un bumbuu poi. Nöö an bunu e. Wan sabi taa wan pikii sooda ta paaja nango a wan hii gaan paabi boon nö?. ^{7,8}Hèn mbei dee Dju sëmbë ta puu sooda a de wosu fu de sa njan di Pasika Daka limbolimbo. Biga a di daka dë Gadu bi puu de a di saafu libi de bi dë a Egepiti köndë. Nöö de bi kii wan sikafu mii fu de sa kumutu a di awoo libi naandë basu. Nöö di sikafu mii de kii dë, hèn kë taki u Keesitu e, dee sëmbë, di dëdë da u fuu sa kumutu a di awoo libi fuu.

Fëen mbei un musu puu hogi a unu mindi fuun sa dë limbolimbo a Gadu wojo e. Biga sö a buta da unu kaa. Un boo disa di awoo libi, fuu sa libi di njunjun libi Masa Jesosi tja ko da u, söndö ganjan, söndö hogihati.

⁹Nöö mi bi sikifi wan pampia da unu kaa taa wan musu hulu dee sëmbë dee ta libi fanafiti libi a di së u manu ku mujëë soni. ¹⁰Ma fa mi bi taki dë, na dee sëmbë an ta biibi a Gadu mi bi taki e. Biga dee lö sëmbë dë, u tuu sabi taa de ta libi dee lö libi dë kaa, de a' langahati, de dë fufuuma, de ta njan sëmbë möni, de ta waka a oto gadu baka. Nöö na de mi bi taki fu wan musu hulu. Biga ee de mi bi taki nöö hèn da un musu kumutu a di goonliba aki. „Biga a dee sëmbë dë mindi u dë kaa.”

¹¹Ma dëë sëmbë mi bi sikifi taa wan musu hulu, nöö de da dee

sëmbë ta kai de seepi biibima, ma de ta libi fanafiti a di së u manu ku mujëë soni, ee nasö de a' langahati, ee nasö de ta waka a oto gadu baka, ee nasö de ta kosi sëmbë a baka, ee nasö de dë bebema, ee nasö de ta fufuu. Sö wan sëmbë wan musu njan ku ën seei.

¹²Wë biga un bisi mi abi ku dee sëmbë dee dë a döösë ala u mi musu kuutu de a dee soni dë? Nönö, ma dee sëmbë dee dë a di keiki, de u abi pasi u kuutu. ¹³Dee sëmbë dee dë a döösë ala, Masa Gadu hën o kuutu de. Ma unu musu kuutu di sëmbë di du di hogi dë, puu a unu mindi e, *„kumafa Gadu Buku taki,*^a

Aki Paulosu ta bai de a di fa de ta tja kuutu u de go a dee sëmbë an ta biibi Gadu.

6 Nöö dee sëmbë, wan oto soni fuunu dë möön, a bigi da mi te na soni. Hën da di fa un a' hati nango suku leti a dee kuutuma u köndë dee na a' bisi ku Gadu, u de kuutu dee toobi un abi ku unu na unu. Na a dee biibima kuma unu un nango. Nöö anbunu e!

²Wan sabi taa a bakaten u dee biibima o kuutu hii goonliba nö? Wë ee un sabi sö kaa, nöö faandi mbei wan sa kuutu dee pikipiki toobi a unu mindi dë?

³Wan sabi tu taa dee basia u Masa Gadu Köndë seei u dee biibima o kuutu a bakaten nö? Wë nöö unfa a waka wan sa kuutu dee soni u di goonliba u dë aki? ⁴Fëën mbei te un abi wan toobi di nama a dee soni u di goonliba aki, nöö

un sa kai ee dee möön lagi biibima seei ko, fu de kuutu dee soni dë da unu.

⁵Fa mi ta fan aki, nöö mi ta fan u sen musu kisi unu e, dee sëmbë. Biga fa un ta tja dee toobi fuunu nango a dee kuutuma u köndë dë, nöö a djei sëmbë an dë a unu mindi möönsö di abi fusutan tjika faa kuutu dee toobi un abi ku unu na unu. ⁶Ma wan biibima ta tei oto biibima tja go buta seei a kuutu a dee sëmbë dee na ta biibi fesi. A bigi da mi e, baa.

⁷Ma di soni dë seei dë wan gaan lasi soni e, dee sëmbë, taa un ta kisi sö wan gaan toobi ku unu seei tee un musu go a kuutu. Andi mbei wan sa disa unu seei be otowan nöö ta du hogihogi ku unu? A bi sa möön bunu un tai hati be sëmbë ganjan unu nöö. ⁸Ma ka fuun tai hati, nöö hën un sai dë ta du hogihogi ku otowan ta ganjan de. Te dou ku biibima seei un ta du sö.

⁹Dee sëmbë, wan sabi taa ee wan sëmbë ta libi fanafiti a Masa Gadu wojo, nöö an o sa dë a dendu te Gadu o ko Tiima ku telu nö? Wan mbei sëmbë ganjan unu e. Dee sëmbë dee ta libi fanafiti a di së u manu ku mujëë soni, dee sëmbë dee ta waka a oto gadu baka, dee womi dee ta tei oto sëmbë mujëë, dee mujëë dee ta tei oto sëmbë manu, dee womi dee ta tei oto womi kuma mujëë, dee mujëë dee ta tei oto mujëë kuma manu u de, dee sëmbë dee ta du dee gaan sen soni dë, nöö na wan u de lö sëmbë dë o dou ka Gadu dë Könu. ¹⁰Söseei tu dee fufuuma, dee langahatima,

dee dööngöma, dee sëmbë dee ta waka ta kosi otowan, dee sëmbë dee ta ganjan sëmbë ta njan, na wan u dee lö sëmbë dë o dou tu.

¹¹Nöö sö so fuunu bi dë a fesi tu e. Ma fa u dë aki, di Akaa u Masa Gadu wasi unu ko limbo buta a wan së kaa da Gadu. Un ko dë seei söndö föutu a Gadu wojo fu di Masa Jesosi Keesitu dëdë da unu.

Aki Paulosu ta konda da de u de musu libi ku di sinkii u de faa musu tja nëbai ko da Gadu.

¹²Dee sëmbë o, fa u ko a Masa Jesosi aki, a kandë wan sëmbë o taa: “Ma dë a dee fesiten wëti basu möön e, nöö mi sa du hii soni kumafa mi kë.”

Wë fa i taki dë, sö a dë tuu, ma na hii soni sa tja heepi ko da sëmbë e. Mi sa a' pasi u du hii soni tuu, ma na wan soni musu kisi mi buta nëën basu kuma hën da mi masa.

¹³Dee sëmbë ta du hogi a di së u manu ku mujëë soni, nöö de sai dë ta koti wan nöngö ta taki taa: “Njanjan dë u bëë, bëë dë u njanjan.” Wë nöö sö a dë tuu. Gadu mbei bëë fii njan njanjan buta. Ma di bëë dë ku di njanjan tuu, Gadu o kaba ku de wan daka. Ma te woo taki a di së u manu ku mujëë soni, di dë dë oto soni. Biga Masa Gadu an mbei di sinkii fii fii libi ku ën fanafiti a di së u manu ku mujëë e. Ma hën abi di sinkii fii, nöö a mbei ën fii musu dini ën ku ën. ¹⁴Nöö di sinkii fii an o kaba a sösö möönsö. Ma leti kumafa Masa Gadu bi weki Masa Jesosi puu a dëdë ku ën kaakiti, nöö söseei a o weki dee dëdë sinkii fu puu a dëdë tu, ku ën kaakiti.

¹⁵Dee sëmbë o, wan sabi nö taa di sinkii fuu aki, a dë wan pisi u di sinkii u [Masa Jesosi] Keesitu. Wë ee a dë sö, nöö mi sa tei di sinkii u Masa Jesosi aki ta waka ku mötjö nö? Nönö, kwetikweti. ¹⁶Wan sabi taa di sëmbë di ta waka ku mötjö mujëë hën ku ën ko dë wan sinkii nö? Biga di Buku taa: “Te wan womi ku wan mujëë tei deseei kaa, nöö de tu sëmbë dë ko dë wan sinkii.” ¹⁷Ma nöö di sëmbë di nama ku Masa, hën ku ën ko dë di wan na akaa fasi.

¹⁸Söö. Wë dee sëmbë, di un jei sö kaa taa di fanafiti libi a di së u manu ku mujëë an bunu, nöö be un mbei möiti kumafa un sa mbei fu an musu kisi unu e. Biga wë hii dee oto hogi sëmbë ta du kaa, de dë hogi a Gadu wojo tuu, ma di hogi a di së u manu ku mujëë soni ta kisi i seei sinkii a wan hii oto fasi. Biga ku i sinkii i ta du di hogi dë.

¹⁹Dee sëmbë o, wan sabi taa di sinkii fuunu dë wan wosu u di Akaa u Masa Gadu nö? Di Akaa fëen di i si a da unu dë, a unu hati wë a ta libi e. Nöö wan dë basi fuunu seei möön, ²⁰biga Gadu bai unu dii ku di buuu u Masa Jesosi. Fëen mbei hii dee soni un ta du ku dee sinkii fuunu, de musu dë fu Masa Gadu sa feni gafa a de e.

Aki Paulosu ta konda da de unfalibi u manu ku mujëë musu dë.

7 Söö. Wë dee soni dee un bi sikifi da mi, awaa ufö mi o fan a de liba. Nöö mi taki e, ee wan womi dë nöö an kë tei mujëë, nöö antoobi. A bunu. ²Ma fu di wakawaka libi hedi, hën mbei mi o

fan sò taa be hiniwan womi tei wan mujëë fëën seei vö. Söseei hiniwan mujëë musu abi wan manu fëën seei vö.

³Nöo di womi musu du di soni di fiti dëën mujëë. An musu niingëën a ndeti. Söseei di mujëë musu du da di womi tu e. ⁴Biga di mujëë sinkii an dë fëën wanwan möön e, ma a dë fëën manu tu. Söseei di womi sinkii an dë fëën wanwan möön, ma a dë fëën mujëë tu. ⁵Nöo fëën mbei wan musu duumi paatipaati ku unu seei ta niinga unu seei, boiti ee un tuu fiti buka taa woon begi Masa Gadu u wan pisiten. Ma te un kaba u begi kaa, nöo un musu toona ko duumi makandi baka e, be di didibi an musu feni wan baaku faa tja unu go du hogi, fu di wan a' taanga fuun hoi unu seei.

⁶Ma fa mi taki dë seei, an dë taa wan wëti mi buta e, dee sëmbë, ma sò misikuma a sa fiti. ⁷Biga wë mi bi kë fu hii sëmbë musu dë kumafa mi dë aki söndö mujëë. Ma di Masa Gadu ta da hiniwan sëmbë hën apaiti taanga, wan sëmbë dë sò, di otowan dë sò, nöo hën mbei mi taki sò.

⁸Nöo mi taki e, unu dee na tei manu nasö mujëë eti, ku un dee mujëë manu fuunu dëdë, mi taa a bunu fuun fika sò kumafa mi dë söndö mujëë aki. ⁹Ma ee un si taa wan sa tan sò, nöo be un tei manu ku mujëë fuunu. Biga wë a sa möön bunu un tei manu ku mujëë tööu bifö di hangi u manu ku mujëë ko möön unu.

¹⁰Ma un dee sëmbë dee tei manu ku mujëë kaa, nöo mi o da unu wan wëti awaa, nöo di wëti aki Masa

Jesosi seei butëën, taa dee mujëë an musu paati ku dee manu u de möönsö. ¹¹Ma ee de paati, nöo de musu fika a ganda nöömö. De an musu go tei oto womi möön. Ma ee de kë tei manu nöo de musu go mindi ku di awoo manu u de. Söseei a dë da dee womi tu. De an musu tuwë dee mujëë u de möönsö.

¹²Wë nöo awaa ufö mi o taki soni u dee sëmbë a' manu ku mujëë kaa. Fa mi o fan aki, nöo na Masa hën ta taki ën e. Mi seei ta taki ën. Nöo mi taki e, ee wan womi dë biibima nöo di mujëë fëën an ta biibi, ma di mujëë tifihedu faa tan ku di lö womi dë, nöo di womi an musu tuwë di mujëë. ¹³Söseei ee wan mujëë dë biibima ma hën manu an ta biibi, ma di womi dë tifihedu faa sa tan libi ku di mujëë, nöo di mujëë dë an musu tuwë di womi.

¹⁴Un saandi mbei ö? Biga fu di di mujëë dë biibima, nöo Gadu ta luku di lö womi dë a wan apaiti fasi u di mujëë fëën hedi. Söseei tu, fu di di manu fëën dë biibima, nöo Gadu ta luku di mujëë a wan apaiti fasi u di manu fëën hedi. Biga ee an bi dë sò, nöo Gadu an bi o ta luku dee mii u de apaiti tu. Ma te i si Gadu ta luku dee gaan sëmbë apaiti nöo hën da a ta luku dee mii apaiti tu.

¹⁵Ma ee di sëmbë di na ta biibi kë paati ku di biibima faa go fëën, nöo be a go e. Nöo ee sò a waka, nöo antoobi. Di womi ee nasö di mujëë di ta biibi an musu fika kuma a dë taitai a duwengi. Biga wë Gadu bi kai u fuu musu dë fifii ku hii sëmbë. ¹⁶Unfa wan mujëë sa sabi ee a sa mbei di manu fëën ko a biibi, ee an o ko? Söseei unfa wan womi

sa sabi ee a sa mbei di mujëë fëen ko a biibi, ee an o ko? „Be i disëen da Gadu nöö.“

Aki Paulosu taki da de taa be de an suku u tooka di fa de dë.

¹⁷Wë nöö dee sëmbë, fa i si i bi dë di Gadu kai i fii ko nëen, nöö sö i musu dë e. Nöö ka i si Masa buta i, nöö i tan dë e. Sö mi ta fan ku hii sëmbë a dee oto keiki tu.

¹⁸Ee wan womi bi a' di koti u dee Isaëli sëmbë nëen sinkii kaa bifö Masa Gadu kai ën, be an suku faa puu ën. Ee wan womi an bi kisi di maaka u Isaëli dë eti, be an go suku di lö koti naandë buta nëen sinkii e. ¹⁹Biga wë ee i koti, ee ja koti, di soni dë an dë wan wojo soni fa u dë aki möön. Na dee soni dë Gadu ta suku a u. Ma dee wëti u Gadu fuu hoi, nöö de wë da dee gaan soni fa u dë aki.

²⁰Fëen mbei hiniwan sëmbë musu dë fa a bi dë a di ten di Gadu bi kai ën. ²¹Ee wan sëmbë i bi dë saafu di Gadu kai i, nöö na be di soni hati i te i hopo ta suku fii kumutu nëen. Ma an dë taa ee i ko feni pasi fii kumutu nöö ja musu kumutu e. I sa kumutu fii ku piizii. „Ma ee i tan dë tu an hogi.“ ²²Biga wë wan saafuma di Gadu kai u ko nëen nöö a kumutu a saafu, a ko fii kaa. Söseei ee wan sëmbë an bi dë saafu nöö Gadu kai ën ko nëen, nöö a ko dë saafu e, u „Jesosi,“ Keesitu, ²³fu di a bai unu dii „ku ën buuu.“ Fëen mbei wan musu buta unu seei da libisëmbë ta masa unu, tee un disa u piki Gadu buka ko ta piki libisëmbë buka a di soni u ta taki aki.

²⁴Nöö da sö a dë e, dee sëmbë. Leti fa i si i bi dë di ten Gadu kai i, nöö sö i musu dë ta dini ën.

Aki Paulosu ta fan ku dee sëmbë an tei manu ku mujëë eti, ku dee mujëë manu u de dëdë.

²⁵Wë nöö un dee mujëë mii dee an tei manu eti, ku dee womi mii an tei mujëë eti, nöö Masa an da mi buka a unu e. Ma kumafa a heepi mi tjika aki fu di a' tjalihati u mi, nöö misikuma mi dë wan sëmbë un sa futoou te un sa tei lai a mi. ²⁶Wë nöö fëen mbei mi taki da unu taa misikuma a möön bunu fuun dë söndö manu söndö mujëë fu di fuka libiten di u dë aki hedi. ²⁷Ma nöö ee wan womi a' mujëë, nasö wan mujëë a' manu kaa, nöö de an musu paati. Ma ee wan womi an abi seei, nöö be an suku möönsö.

²⁸Ma nöö töku fa mi taki dë seei, ee i ko abi mujëë nöö na hogi i du e. Söseei ee wan mujëë mii ko a' manu, nöö na hogi a du tu. Ma dee womi a' mujëë ku dee mujëë abi manu, de abi sömëni fuka u de tjai a di ten u dë aki, nöö hën mbei mi bi kë heepi un otowan a di pisi dë.

²⁹Wë di soni mi kë taki, dee sëmbë, hën da di ten u dë aki a ko zuntu poi fu di goonliba kaba. Fëen mbei ja musu kai dee soni u di goonliba aki gaan soni te poi e. Biga ee wan womi abi mujëë, nöö na di mujëë dë wanwan nöö a musu ta mëni. ³⁰Söseei ee wan sëmbë abi fuka nëen hati te a ta këë, an musu ta kai di soni dë gaan soni te poi. Ee wan sëmbë ta wai ta piizii, nöö na di dë wanwan nöö a musu ta mëni.

Söseei tu ee wan sëmbë ta bai wan soni, nöö a musu sabi taa an o abi di soni dë fu nöömö. ³¹Ee wan sëmbë i ta wooko ku dee soni u di goonliba aki, nöö ja musu da de pasi u de tai i, biga abiti möön nöö di goonliba aki o kaba e!

³²Ma nöö fa mi taki da unu dë, dee sëmbë, fu di ma kē un dë ku fuka a unu hati, hën mbei mi taki sō e. Di womi di na abi mujëë nöö hën ta a' bookohedi a dee soni u Masa wanwan, faa sa libi kumafa Masa kē. ³³Ma dee womi dee abi mujëë, de a' bookohedi u dee soni u di goonliba aki, fu de sa libi kumafa de mujëë kē. ³⁴Sō i ta si taa di bookohedi dë a tu sē.

Söseei tu, dee mujëë dee abi manu ta a' bookohedi u dee soni u di goonliba aki, fu de sa libi kumafa de manu kē. Ma wan mujëë di na a' manu, a ta a' bookohedi u dee soni u Masa nöö, fa a sa ko libi ku ën sinkii ku ën akaa tuu apaiti da Masa Gadu.

³⁵Nöö fa mi taki aki, mi taki ën sō fu di mi si taa a sa heepi unu. Ma an dë taa tai mi kē tai unu e. Ma mi ta fan nöö kumafa mi si a fiti, be na wan soni musu ta hai unu baka fu wan sa dini Masa ku hii unu hati.

³⁶Nöö ee wan womi bi ta kiija wan mujëë, nöö te di mujëë ko bigi tjika nöö hën di womi ko fii taa ee an tei di mujëë fëen mujëë nöö an libi bunu ku ën, nöö antoobi. Be a tei ën fëen mujëë. An wogi. ³⁷Ma

ee di womi abi di fii nëen hati taa a taanga tjika faa sa hoi ën seei söndö mujëë, nöö a ta pakisei nëen hati taa an o tei di mujëë dë möön, nöö di dë bunu tu. ³⁸Nöö a dë sō taki taa di sëmbë di tei, a du bunu, ma nöö di sëmbë di an tei, hën du möön bunu.

³⁹Ma nöö haika, te wan mujëë dë ku manu, nöö a dë a wëti basu taa an sa tei oto womi solanga di fosu manu fëen dë ku libi. Te di manu fëen dëdë kaa bifō a abi pasi fu tei oto manu. Ma di womi a o tei dë, a musu dë wan biibima tu. ⁴⁰Ma u mi aki, nöö mi pakisei taa di mujëë sa dë möön bunu ee a fika söndö manu, nöö mi ta si taa di Akaa u Masa Gadu dë ku mi a dee soni mi ta taki aki.

Aki Paulosu ta taki u dee njanjan sëmbë ta tuwë da dee gadu u de.

8 Söö. Wë nöö wë da u ko a soni u dee gwamba dee sëmbë ta tja go tuwë da dee gadu u de.^b Nöö un ta taki taa u tuu sabi soni u de kaa, taa dee pindigadu na soni u fëëë, u sa njan di njanjan de ta tuwë da de. Awa, sō a dë tuu. Ma sabi ku sabi na di wan e. Biga i sa mbei taa i sabi soni tjika te i ko a' gaan fasi, ma lobi hën da di gaan soni biga hën ta tja heepi ko da sëmbë. ²Nöö ee wan sëmbë i mbei taa i sabi soni kaa, nöö hën da ja sabi soni kumafa a dë eti e. ³Ma ee wan sëmbë i lobi Gadu, nöö di sëmbë dë Gadu ta sabi taa i dëen sëmbë.

b 8:1 Aki Paulosu ta taki soni u dee njanjan dee sëmbë ta tuwë da dee pindigadu u de. Di guwenti u de bi dë taa te di njanjan u di pindigadu fika hafu, nöö de ta tjëen go sei a wojowojo. Nöö hën Paulosu fan ku dee biibima fa u de musu du ku di njanjan dë, ee de sa njan mën, ee de an musu njan mën.

⁴Wë nöö ee fuu taki u dee soni de ta tuwë da dee gadu, wë u sabi taa dee lö gadu dë an dë wan wojo soni. Biga oto gadu an dë möön leki di wan kodo Gadu tö. ⁵Aluwasi soni dë a goonliba aki te dou a liba ala tuu te a hia di de ta kai gadu ta begi, ⁶ma töku u sabi taa wan kodo Gadu nöö dë. Hën da u Tata, nöö nëën hii soni kumutu ko. Fëën nöö u dë. Sösei wan kodo Masa tö nöö dë tu. Hën da Masa Jesosi Keesitu. Hën mbei hii soni u mundu, nöö hënseei ta da u libi.

⁷Ma töku fa i jei dë seei, ma na hii u dee biibima tuu sabi bunu eti taa dee oto gadu an dë gadu e. Biga te tide eti biibima sai dë di bi guwenti oto gadu te de ta si de kuma tuutuu gadu eti. Te de go bai gwamba soni tja ko sindo u de njan, nöö de ta panta kuma kandë a bi dë wan soni de tuwë da dee gadu. Nöö de ta fëëë taa fa de ta njan mëën dë, nöö Masa Gadu o tei de u hogi.

⁸De ta mëni sô tuu, ma na sô. Biga njanjan soni an ta puu u a Gadu e, nöö söseei an sa tja u ko nëën tu.

⁹Ma nöö un mëni unu seepi, un dee sëmbë dee kumutu a dee oto gadu basu kaa. Fa un sabi tjika dë taa dee oto gadu an dë tuutuu gadu, ma wan musu tei di sabi dë buta kuma wan sitonu a pasi da dee sëmbë dee ta fëëë, u de naki futu kai.

¹⁰Biga wë i sabi fa a o dë nöö? Fu di i sabi bunu kaa taa dee gadu an dë tuutuu gadu, nöö joo go sindo ta njan ku dee sëmbë dee ta njan a di gaduwosu u de. Wë nöö te wan pisi, nöö di otowan fii di i si bi dë

fëëëfëëë dë o ko si i ta njan, nöö hën seepi o tei hati go njan tu, ma ku di gaan fëëë i si u bi taki dë.

¹¹Wë nöö di sabi fii i sabi dë, nëën tja di otowan fii go kaba a sôsö nöö? Hii fa „Jesosi„ Keesitu bi dëdë dëën tu, ma i ta du hogihogi ku ën sô. „Biga i mbei a du wan soni di hënseei si taa an bunu.“ ¹²Nöö te un buta wan otowan fii faa du soni di ta fon mëën a hati taa an du bunu, nöö hogi i du ku „Masa Jesosi„ Keesitu seei e.

¹³Nöö fëën mbei fa mi dë aki, ee mi sabi taa ee mi njan wan soni nöö a o mbei di otowan u mi kai, nöö ma o njan di soni dë a mundu möön e. Na seei.

Aki Paulosu ta konda kumafa a ta puu dee leti fëën buta a wan së u di Buka u Masa Jesosi hedi.

9 Wë fa mi ta fan ku unu aki, dee sëmbë, nöö miseei wë, ma bi ko fii kumutu a dee tjina naandë basu nöö? Ma dë wan u dee tjabukama u Masa Jesosi de ta kai apösutu nöö? Aai, mi dë wan u de e. Biga mi si Jesosi Keesitu u Masa ku miseei wojo. Nöö fa un ko a di biibi aki, na di wooko mi ta wooko da Masa Jesosi mbei un ko sô nöö? ²Ee oto sëmbë an kë luku mi kuma wan tjabukama seei, ma unu musu luku mi sô. Biga fa i si un ko ta biibi dë, nöö hën ta lei limbolimbo taa mi da wan tjabukama u Masa Jesosi. ³Nöö fëën mbei te dee sëmbë ta sôsö mi a kamiankaman, nöö mi ta konda soni fuunu da de, be de sabi taa sô mi sa du di wooko u Gadu tjika.

⁴Wë nöö di a dë sô kaa, nöö mi ku Banabasi, wa a' pasi fuu ta njan

ta bebe ku unu nö? ⁵Söseei kumafa Petuisi ku dee oto Tjabukama ku dee baaa u Masa Jesosi ta waka ta lontu ku dee mujëe u de nango a sëmbë de ta sölugu de, nöö u wë? Wa a' leti fu toou ku wan mujëe di dë a di biibi fuu ku ën ta waka ta lontu tu nö? ⁶Mi ku Banabasi wanwan nöö musu ta wooko möni ufö u sa feni soni fuu njan nö?

⁷Nöö ee wan sodati ta wooko, nöö aan leti u de pakëen nö? Söseei tu, ee wan sëmbë paandi wan fuuta fëen, nöö aan leti faa njan di njanjan fëen nö? Ee wan sëmbë ta kiija mbeti, nöö aan leti faa feni wan njan nëen nö?

⁸Nöö fa mi fan dë, libisëmbë soni nöö mi taki ö? Naa söseei u ta lesi a Gadu Buku tu nö, ⁹ka Mosesi sikifi dee wëti dee Gadu dëen. A taa:

Di kau di ta bia di mbii,
ja musu tai di buka fëen fu an
musu njan dë.

„Biga ka i ta wooko nöö naandë
joo njan.”

Wë fa Gadu fan dë, kau soni nöö a ta mëni nö? ¹⁰An taki soni fuu tu nö? Aai, a taki soni fuu tu e. Nöö dee sëmbë ta wooko goon ku dee sëmbë ta puu njanjan wë? Fa de ta wooko dë, na de tuu o feni njan naandë nö?

¹¹Wë nöö fa u bi konda dee soni u Masa Gadu da unu dë, nöö a sa hebi da unu poi ee u suku goonliba gudu a unu nö, dee sëmbë? ¹²Biga ee oto sëmbë abi di lö leti dë a unu, nöö u wë? Misikuma u musu abi leti möön de.

Ma nöö hii di leti fuu dë u buta a wan së ta tja pena fu soni an musu toobi sëmbë te de an sa piki di Buka u „Jesosi” Keesitu u ta tja aki.

¹³Ma töku fa u taki aki seei, dee sëmbë, ma un sabi taa dee sëmbë dee ta wooko a di Wosu u Masa Gadu, de ta feni hafu u dee soni sëmbë ta tja ko da Gadu naandë. Nöö dee begima dee ta tjuma mbeti da Gadu naandë, nöö deseei ta tei hafu, na sö nö?

¹⁴Nöö söseei Masa bi taki tu taa dee sëmbë dee ta konda di buka fëen, nöö de musu ta feni soni u libi a goonliba aki a dee sëmbë dee de ta konda di Buka da.

¹⁵Ma hii dee leti fuu dë tuu mi buta a wan së. Nöö fa mi ta sikifi dee soni aki da unu seei, nöö na paima wë mi ta suku a unu e. Biga fa mi ta wooko da unu söndö paka aki, a dë wan soni mi ta njan buka da o. Nöö ma kë poi ën. Ee de o kii mi fëen hedi seei, ma ma o hakisi paima fëen möönsö.

¹⁶Ma nöö dee sëmbë, fa mi ta konda di Buka aki, na u di dë hedi mbei mi ta njan buka e. Biga musu mi musu u kondëen da sëmbë. Nöö helu u mi tu ee ma kondëen. ¹⁷Ee mi bi buta miseei u mi kondëen, nöö mi bi a' leti u suku paima. Ma ee fuka mi ta puu da miseei te mi kondëen, nöö an dë taa wan apaiti soni mi du e. Biga di soni Gadu fitouu mi u mi du dëen, hën nöö mi ta du kaa. Nöö aambi wan apaiti paima.

¹⁸Wë di a dë sö kaa, nöö un sooti wini seei mi o feni? Wë di wini di mi ta feni nëen, nöö hën da te mi konda di buka u Keesitu söndö tei paima a sëmbë kumafa dee oto tjabukama ta tei. Nöö a kai ku mi, a bunu da mi kaa. Mi a' piizii ku ën. „Biga mi du pasa möön fa Gadu bi

manda mi. Nöo hën da paima u mi kaa, nöo hën mbei ma ta tei paima kumafa di leti u mi dë.

¹⁹Dee sëmbë o, fa mi dë aki ma dë a sëmbë basu e, ma mi dë u mi seepi. Ma nöo mi ta buta dee leti u mi a wan së ta saka mi seepi a sëmbë basu kuma wan saafu. Nöo di soni mbei mi ta du sö, u mi wini hia sëmbë kumafa mi sa wini tja ko da Masa Jesosi.

²⁰Fëen mbei te mi dë ku dee Dju sëmbë kuma miseei, nöo mi ta libi kuma Dju sëmbë, u mi sa wini de hedi. Fa de dë a dee fesiten wëti basu eti, mi ta hoi miseei kuma mi dë a dee wëti dë basu tu u mi sa wini de hedi, hii fa mi sabi taa ma dë a dee wëti dë basu möön. ²¹Te mi dë a dee sëmbë dendu dee na abi Isaëli wëti, nöo mi ta hoi mi seepi kuma ma dë a dee wëti dë tu, u mi sa wini de hedi. (Ma fa mi fan dë seei, ma an dë taa ma ta hoi Masa Gadu wëti e, biga mi ta hoi Jesosi Keesitu wëti.) Sö mi ta libi e, dee sëmbë.

²²Sösei tu, te mi dë ku dee biibima dee ta dë pantapanta fu di de an sabi soni u Masa Gadu tjika, nöo ma ta mbei taa mi sabi hii soni kaa. Ma mi ta hoi mi seepi kuma mi dë pantapanta tu, fu mi sa feni pasi heepi de. Sö mi ko sabi u libi ku hii sootu pei sëmbë u mi sa wini de. Mi ta biinga a hii pei fasi u mi sa puu de a didibi faja tja ko da Masa Jesosi. ²³Dati wan taki mi ta libi sö u di buka u Masa Jesosi sa wini hia sëmbë. Nöo mi seepi tu ta feni dee bunu Gadu ta da dee sëmbë fëen.

²⁴Nöo un haika möön e. Te sëmbë ta fia ta kule makandi, hii de tuu

ta kule u de wini wan paima, na sö nö? Ma na de tuu o wini e, biga na de tuu ta kule a di fasi kumafa a dë fanöudu.

Wë nöo di kule u dee sëmbë u ta taki aki, nöo hën wë da di libi fuu e. Nöo fa i si de ta biinga ta kule fu de musu feni wan paima dë, nöo sö u seei musu biinga tu ta libi a di fasi fuu feni paima a Gadu.

²⁵Fa dee oto sëmbë ta kule dë, nöo de ta mbei taanga möiti u sinkii u de musu lusu tjika fu de sa kule taanga u de wini di paima. Nöo de ta du ën u de feni wan uwii kaapusa a de hedi faa lei taa de da winima. Ma di kaapusa dë an dë wan soni di o dë u nöömö e, dee sëmbë. Ma di soni uu ta suku u wini aki, hën a o dë u nöömö. An o kaba möönsö.

²⁶Nöo fëen mbei mi ta biinga, ma na kuma wan sëmbë nango a kamian ma an sabi naasë a nango. Na kuma wan sëmbë di ta hiti böö nango a sösö kamian tu. Nönö e. ²⁷Ma mi ta duwengi miseei a hii fasi u mi ta dë a tatai liba nöömö, fu te di juu kisi an musu dë taa hii fa mi tja oto sëmbë ko a Masa, ma libi u mi an bi bunu tjika u mi sa feni paima a Gadu.

Aki Paulosu ta wasiköi dee sëmbë kumafa soni bi pasa a fesiten.

10 Dee sëmbë, un boo toona mëni dee fesiten sëmbë fuu u Isaëli. Hii de tuu bi ta waka a di wöluku u Gadu baka faa ta tjubi de ta tii. De tuu bi pasa di gaan ze ka Gadu bi paati di wata da de. ²Nöo fu di dee sëmbë waka a di wöluku baka pasa di ze, nöo hën mbei tu u sa taki

taa de dopu ko dë bakama u Mosesi. ³Hii de tuu bi ta njan di njanjan u Gadu di a bi ta tuwë da de a wan foombo fasi. ⁴Hii de tuu bi ta bebe di wata di Gadu mbei kumutu a di sitonu dendu a wan foombo fasi. Di Sitonu dë, nöö „Masa Jesosi„ Keesitu seei wë a kë taki e, dee sëmbë. Hën bi da de di wata dë, nöö hën bi ta dë ku de nöömö ta tja de a di pasi.

⁵Ma nöö tökusee fa i jei dë, di möön gaan së u dee sëmbë Gadu an bi lobi di fa de bi ta libi e. Fëen mbei de bi dëdë fika a peipei kamian a di sabana naandë. „De an dou a di bumbuu köndë di Gadu bi paamusi de möönsö.“

⁶Ma nöö dee soni i si dë, u musu tei de kuma wan wasiköi fu wa musu hangi fuu go du hogi kumafa dee fesiten sëmbë dë bi du. ⁷Wa musu waka a oto gadu baka kumafa so u de bi waka a oto gadu baka. Biga a dë a Gadu Buku taa:

Dee sëmbë bi sindo njan bebe te de kaba,
hën de hopo baja „da di pindigadu.“

⁸Söseeei wa musu du fanafiti soni a di së u manu ku mujëë kumafa dee sëmbë bi du gaan sen soni a di fasi dë tefa Gadu kii tuwenti-a-dii dusu u de a wan kodo daka. ⁹Wa musu duwengi Masa ku di hogi du fuu kumafa so u dee sëmbë bi duwengi ën tefa a manda dee sindeki ko njan sëmëni u de kii. ¹⁰Söseeei wa musu guunjan tu, kumafa so u de bi ta guunjan tefa Gadu manda di basia fëen di ta kii sëmbë go kii sëmëni u de.

¹¹Nöö fa i si hii dee soni pasa dë, de pasa kuma wan wasiköi da u

dee sëmbë dee ta libi a di kaba ten u di goonliba di u dë aki. ¹²Nöö di sëmbë di ta mëni taa a taanpu gingin, nöö a musu luku bunu be an kai e. Biga i sa kai.

¹³Ma nöö dee soni dee ta pooba i hiniwan daka dë, na tooka soni de dë e, dee sëmbë. De seei ta pooba otowan tu. Ma Gadu dë u futoou, nöö an o disa i u di soni musu wini i. A o mbei wan baaku da i nöömö fii pasa be ja kai.

Aki Paulosu ta bai dee sëmbë a dee oto gadu soni eti.

¹⁴Wë nöö un dee lobi mati u mi dë, mi taki e, wan musu nama seei ku dee soni de ta kai gadu e. ¹⁵Mi ta fan ku unu leti kuma sëmbë di abi fusutan kaa, taa be unu seei pakisei dee soni dee mi ta taki aki, ee de an dë sö tuu. ¹⁶„Nöö mi taki möön e, taa wan musu nama seei ku dee pindigadu soni. Biga un ta nama ku Masa Jesosi kaa.“

Un luku e, dee sëmbë. Di win di u ta bebe ta da Gadu tangi aki, na ku ën hii u tuu ta nama makandi a di dëdë „Masa Jesosi„ Keesitu dëdë tuwëen buuu da u nö? Söseeei di bëë di u ta booko ta njan makandi aki, nöö ku ën u tuu ta nama a di dëdë „Jesosi„ Keesitu dëdë booko hën sinkii da u. ¹⁷Biga aluwasi fa u dë te a hia seei, töku di wan kodo bëë dë u tuu ta njan makandi. Nöö hën da u tuu ko di wan sëmbë, ¹⁸leti kumafa dee Isaëli sëmbë ta ko wan te de ta tja soni go tuwë da Masa Gadu. Biga hii dee sëmbë dee ta njan dee soni dë, de tuu nama makandi a di begi dë dendu, hën mbei de ko di wan.

¹⁹Wë fa un jei di fan u mi aki, andi mi kë taki da unu? Dee pindigadu, de dë tuutuu gadu nö? Dee njanjan de ta tuwë da de dë, apaiti soni de dë nö? Nönö e! ²⁰Dee lö gadu dë an dë wan wojo soni. Ma fa de ta tja soni go tuwë da de dë, nöö dee didibi seei de ta tja de go tuwë da. Na Masa Gadu de ta tja de go da. Nöö ma kë fuun musu nama ku dee didibi e. ²¹Wan sa bebe a di kan u Masa taa un nama ku ën te un kaba, nöö un toona go bebe a di kan u dee didibi taa un nama ku de. Söseei wan sa go sindo njan a Masa tafa taa un nama ku ën te un kaba, nöö un toona go sindo njan a dee didibi tafa taa unu ku de nama. ²²Un kë duwengi Masa faa djalusu nö? Wë nöö fa a o djalusu dë, un tjika u tjëen nö?

Aki Paulosu ta taki da de taa Gadu musu kisi gafa a hii soni de ta du.

²³Söö. Wë mi o toona taki di soni aki wan pasi möön taa so sëmbë ta taki taa: “Hii soni mi a’ pasi u du „ee an booko Gadu wëti,„” Ma nöö mi o toona piki di sëmbë dë taa: “Wë sö a dë tuu, ma na hii soni ta tja heepi ko e.” Hii soni mi a’ pasi u du tuu, ma na hii soni ta heepi otowan u de ko a fesi a di libi u Masa Gadu. ²⁴Nöö hën mbei na wan sëmbë musu ta du wan soni di bunu dëen seei nöö a kaba e, ma i musu ta mëni andi dë bunu da di otowan fii tu.

²⁵Nöö te un go a wojowojo nöö ee un bai di gwamba de ta sei ala tja go, nöö un njan mën nöö. Ma wan musu hakisi ee unsë a kumutu fu ja musu ta pakisei taa i njan wan soni di ja bi musu njan. ²⁶Biga

Hii di goonliba aki ku dee soni dë nëen tuu dë u Masa. Sö Gadu Buku taki e.

²⁷Nöö söseei tu ee wan sëmbë di an ta biibi kai i fii ko njan nëen wosu, nöö ee i kë go nöö be i go. Nöö di soni a da i fii njan, nöö i musu njan mën nöö. Ma ja musu go sai dë ta hakisi unsë di soni i ta njan dë kumutu, fu ja musu ta pakisei taa sonte i njan wan soni di ja bi musu njan.

^{28,29}Ma ee wan sëmbë ko taki da i taa di njanjan naandë de bi tuwë da oto gadu, nöö ja musu njan mën möön e, fu di sëmbë di fan ku i naandë hedi. Na fu di fii seei pakisei hedi taa i njan wan soni ja bi musu njan, ma u di oto sëmbë ala hedi. „Biga a o mëni taa i ta booko wëti u Gadu,„

Ma nöö i sa hakisi i seei taa: “Wë andi mbei di sëmbë di ta dë fëëëfëëë ku dee soni dë musu ko buta wëti da mi? ³⁰Biga ee mi ta da Masa Gadu tangi a dee soni dee mi ta njan aki, nöö faandi mbei sëmbë musu sai dë ta kuutu mi taa mi ta du hogi?”

³¹„Wë i kë sabi faandi mbei nö? Wë nöö haika e,„ Ee woon njan wan soni, ee woon bebe wan soni, nasö hiniwan soni woon du kaa, nöö i musu du ën fu Masa Gadu musu feni gafa a i. ³²Nöö hën mbei wan musu buta wan soni kuma wan sionu a pasi da sëmbë fu de naki futu kai e, na Isaëli sëmbë, na dee oto köndë sëmbë dee na ta biibi a Masa Gadu, na dee sëmbë dee ta biibi nëen seei tu. ³³A hii fasi un musu suku u libi faa sa kai ku hii sëmbë, leti kumafa miseei ta libi

aki. Biga ma ta suku bunu u mi seepi nöö a kaba e. Ma mi ta suku bunu u dee otowan, u mi sa feni de puu a di didibi faja.

11 Nöö un musu ta djeesi mi e, dee sëmbë, leti kumafa mi ta djeesi „Masa Jesosi„ Keesitu.

Aki Paulosu ta konda da de kumafa de musu libi a di keiki.

²Wë nöö, dee sëmbë, fa un ta mëni mi hiniwan juu „ta manda biifi ta hakisi mi soni u di fa un musu libi„, nöö mi ta gafa unu u di soni dë e. Nöö mi ta gafa unu tu, fu di un ta hoi dee lei mi bi kisi a Masa Jesosi toona lei unu. ³Ma nöö mi kë fuun sabi wan tu soni möön eti.

Nöö mi taki e, Masa Gadu hën da di hedima u Masa Jesosi Keesitu, nöö Masa Jesosi hën da di hedima u wan womi, nöö di womi hën da di hedima fëen mujëë. ⁴Nöö ee wan womi ta begi Gadu a lanti dendu, ee nasö a ta da wan buka di Gadu dëen, nöö ee a dë tapatapa hedi nöö a ta da di hedima fëen sen. ⁵Ma ee wan mujëë ta begi Gadu a lanti dendu nasö a ta da wan buka di Gadu dëen, nöö ee an tapa hedi nöö a ta da di hedima fëen sen. Biga di soni dë, a hogi leti kuma wan mötjö mujëë de puumëen hedi maakëen fu lanti musu sabi taa sö wan mujëë a dë. ⁶Nöö ee wan mujëë an kë tapëen hedi nöö be a koti ën uwii. Ma ee sen o kisi ën faa musu dë ku sati uwii, ee nasö ku puumapuuma hedi, nöö be a tapëen hedi.

⁷Ma wan womi an musu tapëen hedi e, biga Gadu mbei womi kumafa hën seei dë. A mbei ën faa tja gafa ko dëen. Ma a mbei mujëë

faa tja gafa ko da di manu fëen.

⁸Biga di fosu womi an bi kumutu a mujëë, ma di fosu mujëë bi kumutu a womi. ⁹Nöö Gadu an bi mbei di fosu womi faa musu dë wan heepi da di mujëë e, ma a mbei di fosu mujëë faa dë wan heepi da di womi. ¹⁰Nöö fëen mbei wan mujëë musu tapëen hedi kuma wan maaka taa a ta sakëen seei nëen manu basu, fu dee basia u Masa Gadu Köndë musu si sö tu.

¹¹Ma nöö fa u ta biibi a Masa Jesosi aki, nöö Gadu buta taa womi ku mujëë sëmbë tuu dë fanöudu. Womi an sa libi söndö mujëë, nöö mujëë an sa libi söndö womi tu.

¹²Biga leti kumafa mujëë kumutu a womi sëmbë a fesi ma nöö fa u dë aki womi ko ta kumutu a mujëë, ma de tuu ta kumutu a Gadu.

¹³Nöö unu seei sa kuutu a di soni aki liba luku ee un si taa a fiti fu wan mujëë musu begi Gadu söndö faa tapa hedi. ¹⁴Biga wë di fa libisëmbë mbei seei ta lei u taa ee wan womi abi langa uwii nöö an ta fiti ën, ¹⁵ma ee wan mujëë abi langa uwii nöö a dë wan gafa dëen. Biga di langa uwii dë, a dë wan soni di ta tapëen hedi kuma wan bisi fëen.

¹⁶Ma ee wan sëmbë kë fia a dee soni aki, nöö be a luku a dee keiki u Gadu tuu. Wa abi wan oto guwenti möön leki fa mi taki aki.

Aki Paulosu ta bai de a di fa de ta njan di bëëë ta bebe di win u Masa.

Mat. 26:26-29; Maik. 14:22-

25; Luk. 22:14-20

¹⁷Nöö mi kë taki wan oto soni da unu e, dee sëmbë, nöö a di soni aki

nöö ma sa gafa unu seei. Hën da di fa un ta ko makandi, ka faa tja heepi ko da unu nöö poi a ta poi unu.

¹⁸A di fosu kamian, nöö mi jei taa fa un dee biibima ta ko makandi dë nöö un ta dë paatipaati. Wë nöö mi sa biibi hafu fëen tu. ¹⁹Nöö an bunu. Ma seei so juu a dë fanöudu fu paati musu ko, fuu si ambë a' leti a Gadu.

²⁰Wë nöö kumafa i si un ta ko makandi taa woon ta njan di bëë ta bebe di win u da Masa tangi u di dëdë fëen, nöö mi kë un sabi taa na di soni dë un ta du dë möön e. ²¹Biga di fasi un ta ko ta njan dë, nöö an bunu seei. Biga hiniwan sëmbë ta njan hënseei njanjan apaiti te bëë fëen fuu. An ta mëni dee pootima möönsö. Te de ko dou, hangi ta kii de, soni an dë u de njan. Sösesee so sëmbë ta bebe di win fëen tee de dööngö, de an ta mëni u de paati da dee otowan möönsö.

²²Unfa wë baa? Wan a' wosu ka un bi sa njan bebe nö, naa dee biibima u Masa Gadu un ko u ko wisiwasi? Dee pootima un ko u ko da sen nö? Wan ta si de u soni nö? Andi seei mi sa taki u di soni aki baa? Mi sa gafa unu nö? Kwetikweti.

Aki Paulosu ta lei de fa de musu njan di bëë bebe di win u Masa.

Mat. 26:26-29; Maik. 14:22-25; Luk. 22:14-20

²³Haika e, dee sëmbë. A Masa Jesosi seei wë mi feni di lei aki e. Nöö mi bi lei unu ën kaa tu, fa un musu ta njan di bëë ku fa un musu ta bebe di diingi fuun mëmbë Masa Jesosi.

Mi taki da unu taa di wan seei ndeti di de könku ën dë, nëen a tei di bëë, ²⁴hën a da Masa Gadu tangi te a kaba, hën a booko ën paati da de te lontu ko kai. Hën a taki da de taa: “Di bëë i si aki, hën da di sinkii u mi di o dëdë fuunu hedi. Nöö kumafa i si u ta njan mën aki, nöö sö un musu ta njan mën nöömö, fuun ta mëni di dëdë di mi dëdë da unu.”

²⁵Sösesee di de njan tefa de kaba, nöö hën wë a tei di kan, hën a taki da de taa: “Di diingi i ta si a di kan aki, nöö hën da di buuu u mi e. Ku ën mi o sitampu di njunjun buka di Masa Gadu mbei ku unu, fu di mi o dëdë tuwë di buuu u mi a goon fuunu hedi.”

²⁶Nöö hiniwanten te woon njan di bëë bebe di diingi a di lö fasi aki, nöö ku ën un ta mëni fa Masa Jesosi dëdë da u. Nöö un musu ta du ën sö fu te a toona ko baka.

²⁷Fëen hedi, ee wan sëmbë o njan di bëë aki, ee nasö joo bebe di diingi a di kan u Masa a wan fasi di an fiti, nöö hën da i ta sösö di sinkii u Masa Jesosi di bi dëdë fuu hedi, ku di buuu fëen di a tuwë paka da u. Nöö gaan wogi i du dë e. ²⁸Ma hiniwan sëmbë di o njan di bëë aki bebe di diingi a di kan, a musu weg i ën seei luku bifö a njan e, be an abi föutu nëen libi. ²⁹Biga wë ee wan sëmbë i ko ta njan ta bebe a wan fasi di an fiti, nöö hën da i ta hai wan sitaafu tja ko a i seei, fu di ja lesipeki di sinkii u Masa Jesosi di bi dëdë da i. ³⁰Nöö fëen mbei sömëni sëmbë dë a unu dendu dë aan kaakiti, otowan ta dë sikisiki. So sëmbë lasi libi seei kaa.

³¹Ma ee u seepi ta kuutu ku u hati ta seeka a fesi, nöö Gadu an o kuutu u da sitaafu möön. ³²Ma te a ta kuutu u ta da u sitaafu, nöö seeka a ta seeka u e, fu wa musu go kaba a sösö ku dee sëmbë dee an bi ta waka a Gadu baka.

³³Wë nöö da sö e, dee sëmbë. Te un ko makandi u njan di njan aki sö, nöö un musu tan ta luku be un tuu ko makandi ufö un njan. ³⁴Ma ee hangi ta kii wan sëmbë, nöö be a njan nëen wosu bifö a ko e, fu te un ko u ko njan makandi nöö wan o njan a wan fasi fa a tja sitaafu ko da unu.

Nöö a di së u dee oto soni, te mi ko ufö mi o buta unu a pasi a de e.

**Aki Paulosu ta taki soni
u dee köni dee di Akaa u
Gadu ta paati da sëmbë.**

12 Wë nöö dee sëmbë fuu dë, fu dee peipei köni Masa Gadu ta manda di Akaa fëen faa paati da dee sëmbë fëen, nöö ma kë fuun dë a dungu a dee soni dë e. ²Biga wë unu seepi sabi taa a fesi nöö un bi ta dini dee pindigadu ta waka a de baka. Ma dee lö gadu dë, ganjanganjan soni de dë e. De a' buka ma de an sa fan ku sëmbë, nöö wan bi sa ko sabi soni u Gadu möönsö a de. ³Ma nöö mi kë fuun ko fusutan soni fëen awaa.

Nöö un haika. Mi taki e, ee wan sëmbë ta taki soni ta kosi Masa Jesosi, nöö i musu sabi taa di sëmbë dë di Akaa u Masa Gadu an dë nëen liba e. Nöö na wan sëmbë sa piki ku hii ën hati taa Masa Jesosi hën da di Masa u mundu, ee na di Akaa u Masa Gadu ta wooko nëen liba.

⁴Nöö fa u ta abi dee peipei köni aki seei, ma töku di wan Akaa nöö ta paati de da u. ⁵Söseeri fa Gadu ta da dee sëmbë fëen wooko, nöö dee wooko dë peipei, ma töku di wan Masa nöö u tuu ta dini. ⁶Nöö söseei tu di kaakiti u Gadu ta wooko a peipei fasi a sëmbë liba, ma di wan kodo Gadu nöö ta wooko a de tuu.

⁷Ma nöö hiniwan sëmbë di abi di Akaa u Masa Gadu o abi hën apaiti köni, faa musu sa heepi dee otowan fëen ku ën. ⁸So sëmbë di Akaa ta da wan apaiti fusutan faa sa da sëmbë lai. Wan otowan a ta da köni faa sa sabi dee tjubitjubi soni u Gadu, faa sa konda de da sëmbë. Ma hii u di dë, di wan Akaa nöö ta wooko dee wooko aki sö e. ⁹Nöö wan otowan, di wan seei Akaa ta dëen taanga biibi möön dee otowan fu Gadu sa du gaan soni da de. Di otowan, di wan seei Akaa ta buta i fii sa kula sikima ku di kaakiti u Gadu. ¹⁰Wan otowan, di Akaa ta dëen kaakiti faa sa du foombofoombo soni. Wan otowan, Gadu ta dëen di köni faa kisi buka nëen taki da otowan. Wan otowan, Gadu ta da köni faa sa wegi soni luku ee a Gadu a kumutu nasö a didibi. Di otowan a ta da faa sa taki a oto töngö di an bi jei wan daka. Di otowan a ta da faa sa kisi di fan u di sëmbë dë puu da oto sëmbë. ¹¹Ma hii dee peipei köni dë, di wan kodo Akaa u Gadu dë tö nöö ta wooko a de tuu. Hën ta paati de da hiniwan sëmbë fëen kumafa hën seepi kë.

**Aki Paulosu ta konda da de taa
dee sëmbë u Gadu dë peipei, ma
hiniwan abi ën wooko faa du.**

¹²Biga wë leti kumafa sëmbë sinkii mbei aki, a paati a sömëni

pisi, ma tōku di wan sinkii nōō a dē. Aluwasi fa dee kamiankamian dē hia seei, ma nōō hii de tuu mōkisi ko di wan sinkii. Nōō sōseei Masa Jesosi Keesitu ku dee sēmbē fēēn dē tu e. ¹³Hii fa u dē peipei sēmbē seei, Dju sēmbē, Giiki sēmbē, saafuma, fiima, ma di wan Akaa hēn dopu u tuu buta ko di wan sēmbē. Ee fuu taki ēn, di wan seei Akaa u Masa Gadu dē hēn nōō ta wooko a u tuu hati.

¹⁴Nōō fa di sinkii fuu mbei aki, na wan kamian nōō a dē e, ma a paati a kamiankamian. ¹⁵Nōō ee di futu fii sa mati taa: “Wē di ma dē maun, nōō ma dē wan pisi u di sinkii,” di fan dē o mbei an dē wan pisi u di sinkii tuu nō? ¹⁶Nōō ee jesi sa mati taa: “Wē di ma dē wojo kaa nōō ma dē wan pisi u di sinkii,” di dē o mbei an dē wan pisi u di sinkii tuu nō? ¹⁷Wē nōō ee hii di sinkii fii dē wojo wanwan, nōō ku andi joo ta jei soni? Ee hii di sinkii fii dē jesi wanwan, nōō ku andi joo ta sumēē soni? ¹⁸Nōō fēēn mbei Gadu seepi buta de peipei a i sinkii, hiniwan nēēn kamian kumafa a kē. ¹⁹Ee de tuu bi dē di wan soni, nōō unfa sinkii bi o sa dē? ²⁰Ma nōō, an dē sō e. Dee pisipisi dē hia, ma di wan sinkii nōō de dē.

²¹Nōō wojo an sa taki da maun taa: “Ma abi i fanōudu.” Sōseei hedi an sa taki da futu taa: “Ma abi i fanōudu.” An sa dē sō e. ²²Nōō dee pisi fuu sinkii dee wa ta kai gaan soni sō, nōō i musu sabi taa ja sa dē sōndō de nōō i dē bunu e. ²³Ma nōō dee pisi da sen kamian fuu nōō de u ta mōōn sōlugu. Biga dee pisi fuu sinkii dee an musu ko a dōō nōō

de u ta tapa fu lesipeki fasi. ²⁴Ma nōō dee pisi dee u ta si kuma mōōn waiti nōō wa ta tapa de. Biga Gadu hēn bi fiti di sinkii buta makandi sō e, u dee oto pisi dee wa ta si taa de waiti ta kisi mōōn sōlugu. ²⁵A mbei de sō fu de an musu mbei toobi ku deseei a i sinkii, ma fu de musu ta sōlugu de na de makandi. ²⁶Fēēn mbei te wan pisi fii sinkii ta hati i, nōō dee oto pisi tuu ta hati i tu. Sōseei te wan pisi kisi gafa, dee oto pisi tuu ta wai.

²⁷Wē nōō fa u taki soni u di sinkii dē, nōō sō u ku „Jesosi, Keesitu dē tu e. U dee sēmbē ta waka nēēn baka, hiniwan fuu dē wan pisi fēēn. ²⁸Nōō fēēn mbei Gadu buta u peipei a di keiki fēēn. A di fosu kamian a buta sēmbē u de dē gaan tjabukama fēēn de ta kai apōsutu. A di u tu kamian, a buta sēmbē u de ta kisi fan a Gadu ta konda da sēmbē. De de ta kai poofeiti. A di u dii kamian a buta sēmbē u de ta lei oto sēmbē. A buta otowan u de ta du foombo wooko. Otowan a buta u de sa kula sikima ku di kaakiti u Gadu. Otowan a buta u de ta heepi otowan a sōmēni fasi. Otowan a buta u de dē tiima. Otowan a buta u de ta taki a peipei tōngō di de an jei wan daka.

²⁹Nōō unfa i fusutan fēēn? De tuu dē gaan tjabukama nō? De tuu ta kisi fan a Gadu ta konda da sēmbē nō? De tuu ta lei sēmbē nō? De tuu ta du foombo wooko nō? ³⁰De tuu ta kisi taanga u de sa begi da sikima te de ko bunu nō? De tuu ta fan a oto tōngō nō? De tuu sa puu dee tōngō nō? ³¹Nōō e. Ma hiniwan sēmbē abi ēn wooko.

Wë nöö un suku dee möön gaan
köni a dee u ta taki aki dendu
e, dee sëmbë, ma mi kë taki wan
oto soni da unu ufö. Mi o lei unu
wan soni di un musu kai gaan soni
möön hii dee otowan tuu.

Aki Paulosu ta taki andi da lobi.

- 13** Fa mi dë aki,
ee mi sabi u taki hii töngö
u libisëmbë
tee kisi dee töngö u dee basia u
Masa Gadu Köndë tuu,
ma ee ma lobi di otowan u mi,
nöö mi dë leti kuma wan genge
ee nasö wan felu
di ta piki gbeingbein nöö a kaba.
- ² Söseer tu,
ee mi ta kisi fan a Masa Gadu
ta konda da sëmbë seepi,
nasö mi sabi hii soni
te kisi dee tjubitjubi soni u Masa
Gadu tuu,
nasö mi ta biibi Gadu te tjika u
hopo wan hii kununu
puu ka a dë buta go a oto
kamian,
ma ee ma ta lobi di otowan u
mi,
nöö ma dë wan wojo soni e.
- ³ Nöö aluwasi mi tei hii dee soni
dee mi abi tuu
nöö mi paati de da dee penama
hën mi toona hopo miseer sinkii
da sëmbë
fu de tjuma mi kii fu Masa
Gadu hedi,
ma ee ma ta lobi sëmbë,
di soni dë aan heepi da mi.
- ⁴ Wë nöö fuu taki soni u lobi
otowan,
nöö ee i lobi wan sëmbë
joo ta hoi pasensi dëen e.

- Joo ta fii ku ën.
Ee i lobi wan sëmbë,
ja o ta haun ku ën.
Ee i lobi wan sëmbë,
ja o ta njan buka ta taki soni ta
tuwë dëen.
Ja o mbei i seei hei dëen.
- ⁵ Ee i lobi wan sëmbë,
ja o ta du fanafiti soni ku ën.
Ja o ta suku bunu fii seei
wanwan nöö a kaba,
ma joo ta suku bunu fii ku ën
tuu.
Ee i lobi wan sëmbë,
hati fii an o ta boonu ku ën
hesihesi,
nöö ja o ta hoi ën a bëë tu.
- ⁶ Ee i lobi wan sëmbë,
nöö ja o ta abi piizii ku hogi du
fëen möönsö,
ma te a ta du soni a pasi,
nöö joo wai.
- ⁷ Ee i lobi wan sëmbë,
joo ta tjubi ën fu an kisi sen a
lanti.
Joo ta suku di bunu pisi fëen
nöömö.
Joo a' di mëni taa na sö nöö a
o dë,
te wan ten seei a o ko bunu
nöömö.
Ja o lasi hati nëen möönsö.
- ⁸ Nöö di soni de kai lobi,
hën an o kaba a mundu möönsö
e.
Ma di soni de kai kisi fan a di
Akaa u Gadu konda da sëmbë,
di dë sa kaba.
Söseer taki a oto töngö sa kaba
tu.
Di köni fii ko sabi dee tjubitjubi
soni u Gadu,
wan daka hënseei o kaba tu.

- ⁹ Biga wë fa u ta sabi soni a
 goonliba aki,
 nöö wan pikiwan nöö wë u ta
 sabi e.
 Fa u ta kisi fan a Gadu ta konda
 da sëmbë aki,
 wan piki pisi fëen nöö wë u ta
 kisi.
- ¹⁰ Ma nöö te di tuutuu soni ko ku
 telu kaa,
 nöö dee hafuhafu soni aki tuu o
 kaba këëë.
- ¹¹ A dë leti kuma di mi bi dë piki
 mii,
 nöö mi bi ta fan kuma wan piki
 mii.
 Sö nöö fusutan u mi bi dë,
 kuma wan piki mii.
 Sö mi bi ta pakisei soni.
 Ma nöö di mi ko gaangaan
 sëmbë kaa,
 nöö mi kaba ku piki mii fasi.
- ¹² Nöö söseei fa u dë aki,
 wa ta si soni limbolimbo eti e,
 ma u ta si soni vitiviti sö.
 Ma a bakaten woo ko ta si soni
 gbegedee
 kuma u dë fesi ku fesi.
 Fa mi dë aki,
 wan piki soni sö nöö mi sabi,
 ma bakaten mi o ko sabi soni
 limbolimbo,
 leti kumafa Gadu seei sabi mi
 kaa.
- ¹³ Wë nöö da sö e, dee sëmbë.
 De dii soni aki an o kaba a
 mundu möönsö:
 di biibi a Gadu,
 ku di mëni u abi a dee paamusi
 fëen,
 ku lobi.
 Ma nöö lobi,
 hën da mama u de tuu.

**Aki Paulosu ta taki soni möön u dee
 köni di Akaa u Gadu ta da sëmbë.**

- 14** Wë nöö dee sëmbë o, un
 musu biinga fuun feni di
 lö lobi dë e, söseei un musu hangi
 fuun feni dee köni dee di Akaa u
 Gadu ta paati. Ma di fii kë möön
 taanga, hën da fii ta kisi buka a di
 Akaa u Gadu fii konda da sëmbë.
- ² Biga di sëmbë di ta fan a wan
 tōngö di di Akaa u Gadu ta dëen,
 nöö hën an ta fan ku libisëmbë, ma
 ku Gadu wanwan a ta fan. Biga wë
 sëmbë an ta fusutan andi a ta taki.
 Ku di akaa fëen a ta konda gaan
 tjubitjubi soni u Gadu.
- ³ Ma nöö di sëmbë di ta kisi buka
 a di Akaa u Gadu ta konda da
 sëmbë, nöö hën ta heepi de u de
 go a fesi. A ta da de degihati ku
 kötöhati tuu.
- ⁴ Di sëmbë di ta fan a wan oto
 tōngö di di Akaa ta dëen, nöö hën
 wanwan nöö ta feni heepi a di biibi.
 Ma di sëmbë di ta kisi buka a di
 Akaa u Gadu, nöö hën ta heepi dee
 otowan fëen u de ko a fesi.
- ⁵ Wë nöö mi bi sa kë fuun tuu sa
 feni di köni u di Akaa fuun sa fan
 oto tōngö, ma a bi sa möön bunu
 da mi fuun tuu feni di köni fuun ta
 kisi buka nëen ta konda da sëmbë.
 Wë biga di sëmbë di ta kisi buka a
 Gadu, hën u ta kai gaan soni möön
 dee sëmbë dee ta fan a oto tōngö di
 sëmbë an ta fusutan, boiti ee sëmbë
 dë ta puu dee fan da sëmbë u de
 fusutëen.
- ⁶ Wë dee sëmbë, kumafa u dë aki,
 nöö ee hën mi ko a unu ko ta fan
 a oto tōngö söndö un saandi mi ta
 fan, nöö un heepi seei mi tja ko da

unu baa? An bi möön bunu mi ko konda wan soni di Gadu mbei mi ko sabi nö, ee nasö mi taki wan soni da unu di wan bi sabi? Ee nasö mi da unu wan buka di mi kisi a Gadu u mi da unu, ee nasö mi lei unu soni u di Buka fëen möön fini.

⁷A dë kuma dee pepei soni de ta pëe te de ta kanda a di goonliba aki, kuma foloiti ee nasö benta. Ee de an ta naki ën limbolimbo, nöö unfa i sa sabi un kanda de kë kanda?

⁸Söseei tu, te dee sodati o go a feti, nöö ee di tutu an piki a di fasi, nöö unfa de o du seeka u de hopo go a feti?

⁹Wë nöö söseei soni sa waka ku unu tu. Ee i ta fan wan oto töngö di sëmbë an ta fusutan, nöö a dë leti kuma i ta fan tuwë go a mundu dë nöö. ¹⁰Biga fa u dë a di goonliba aki, sömëni pei töngö dë, nöö hii de tuu dë u sëmbë sa fusutan. ¹¹Ma nöö ee mi ku wan sëmbë miti nöö ma sabi di töngö u di sëmbë, nöö ee a ta fan nöö ma o fusutan andi a ta taki. Nöö u ko dë kuma oto sëmbë ku oto sëmbë da u seei. ¹²Wë nöö sö a dë ku unu tu e. Nöö fëen mbei fa un ta suku dee köni u di Akaa u Gadu gaanfa naandë, nöö be un suku dee köni dee sa heepi dee sëmbë dee dë a di biibi u de ko a fesi e.

¹³Hën mbei ee wan sëmbë ta fan a wan töngö di sëmbë an ta jei, nöö a musu begi Gadu fu Gadu musu dëen köni faa musu sa puu di fan be sëmbë sa fusutëen. ¹⁴Biga wë ee mi ta begi a wan töngö di sëmbë an ta jei, nöö di akaa u mi ta begi Gadu tuu, ma miseei ma ta fusutan.

¹⁵Wë nöö unfa a musu dë? Wë a musu dë sö taa mi akaa o begi, ma

miseei o begi ku mi fusutan tu. Nöö söseei mi akaa o kanda, ma mi o kanda be sëmbë sa fusutan mi tu.

¹⁶Ee nasö, te mi akaa ta gafa Gadu, nöö dee sëmbë dee dë sindosindo dë, de an o fusutan di soni kaba eti. Nöö unfa de o sa du nama ku mi fuu gafa Gadu makandi? Biga de an saandi mi ta taki. ¹⁷A kandë mi ta gafa Gadu tuu, ma tökuseei an ta tja heepi ko da otowan.

¹⁸Nöö mi ta da Gadu tangi fu di mi ta taki a töngö möön hii unu tuu. ¹⁹Ma tökuseei te mi dë a dee biibima dendu, a möön bëtë mi fan feifi wöutu di sëmbë sa fusutan fu de lei soni nëen, möön leki mi fan teni dusu wöutu di na wan sëmbë sa fusutan.

²⁰Wë nöö dee sëmbë u mi dë, un disa u pakisei soni kuma piki mii e. A dë sö tuu taa a di së u sabi hogi un musu dë kuma piki mii, ma a di së u pakisei soni, nöö un musu dë gaangaan sëmbë. ²¹Biga wë a Gadu Buku a sikifi sö taa, Masa Gadu taki taa:

Mi o manda oto köndë sëmbë ko fan ku dee sëmbë aki.

Mi o manda sëmbë ko di sa fan ku de a oto töngö tu, ma tökuseei de an o kë piki möönsö.

^{22,23}Wë nöö sö a dë taa di taki a oto töngö, a dë wan maaka da dee sëmbë dee an ta biibi, u de sa biibi [Ma fa un ta du ën tjika dë, nöö an ta heepi möön e.] Biga wë ee hii di keiki ko makandi a wan kamian, hën de tuu bigi ta fan a oto töngö di sëmbë an ta jei, nöö unfa i mëni? Ee wan sëmbë dë a di keiki an ta fusutan di soni, ee nasö wan

sëmbë ko dë di an bi ta biibi seei, nõö hën a jei un ta taki a oto tõngö waja waja sò, nõö na a o taa hedi fuunu poi nõ?

Ma di kisi fan a di Akaa u Gadu dë wan oto soni. A dë wan soni u tja sëmbë ko a limbo u si ambë kë biibi Gadu. ²⁴Biga fa un ta ko makandi dë, nõö ee un tuu ta kisi fan a di Akaa u Gadu ta konda fu sëmbë musu jei limbolimbo nõö a o dë wan bunu soni. Biga ee sëmbë dë a unu mindi dë di an fusutan soni kaba eti, ee nasö wan sëmbë ko dë an bi ta biibi seei, nõö hën a jei di buka limbolimbo dë, nõö a o ko si gbedeede fa a dë takulibima a Gadu wojo tjika. ²⁵Hii dee fan dee a jei dë tuu o tja dee tjubitjubi soni bi dë nën hati ko a döö. Nõö a o kai ku fesi a goon begi Gadu, nõö a o piki taa Gadu dë a unu mindi tuutuu.

Aki Paulosu ta leti de a di fa soni musu waka te de ko makandi a keiki.

²⁶Wë nõö unfa a musu dë, dee sëmbë? Wë te un ko makandi, nõö hiniwan sëmbë o abi ën soni faa du. Wan sëmbë o abi kanda faa kanda. Di otowan o abi wan soni di a kë lei sëmbë. Wan sëmbë o abi wan soni di Gadu tja ko a limbo dëen faa musu taki. Di otowan o kisi wan fan faa fan a oto tõngö, nõö di otowan o puu di fan dë da otowan. Ma hii dee soni dë tuu musu waka u dee biibima dee sai dë musu feni heepi a de e.

²⁷Nõö ee sëmbë sai dë ta fan a oto tõngö, nõö be tu ee nasö dii nõö musu sa fan, ma de musu fan oto a oto baka. Nõö sëmbë musu dë di

sa puu di fan da dee otowan. ²⁸Ma ee sëmbë an sai dë u puu ën, nõö ja musu fan a di lö ko makandi dë, ma i sa begi Gadu i wanwan a i hati.

²⁹Söseee a dë ku dee sëmbë dee ta kisi fan a di Akaa u Gadu ta konda da sëmbë tu. Tu ee nasö dii sa fan, ma oto a oto baka. Nõö dee oto sëmbë a keiki dë, de musu ta wegi dee soni de ta taki dë luku ee a Gadu dee fan dë ta kumutu tuu.

³⁰Ma ee wan sëmbë bi ta fan, nõö wan oto sëmbë sai dë sindosindo nõö hën Gadu dëen wan buka faa taki, nõö di fosu sëmbë di bi seti fan dë musu kabuka be di otowan fan. ³¹Un dee sëmbë ta kisi fan a di Akaa u Gadu tuu sa fan e, ma un musu fan oto a oto baka fu hii sëmbë musu lei soni fu de feni degihati.

³²Biga wë dee sëmbë dee ta kisi fan a di Akaa u Gadu, nõö di fan an ta ko a de ku duwengi, ma a ta ko a de u de sa tii deseei ku ën kumafa a fiti. ³³Biga Gadu an dë wan Gadu ta du soni fanjanfanjan e, ma a dë wan Gadu di ta tii soni tololo a pasi.

Söö. Nõö leti kumafa a dë a dee keiki u dee biibima a dee kamiankamian, nõö söseee a musu dë a unu tu. ³⁴Hën da dee mujëe fuunu an musu ta fan a di keiki dendu. Biga de aan pasi u de ta fan a sö wan fasi, ma de musu saka deseei kumafa di wëti u Gadu taki. ³⁵Ee de kë hakisi wan soni, nõö be de hakisi de manu a wosu. Biga wë an fiti sö u dee mujëe musu ta fan a di keiki dendu.

³⁶Söö. Wë nõö unfa un pakisei u dee soni mi taki aki, dee sëmbë? Un

ta mëni taa a unu di buka u Gadu kumutu paaja go a dee oto kamian nõ? Naa a unu wanwan nõö a ko nõ? ³⁷Ee wan sëmbë i ta mëni taa di Akaa u Masa Gadu da i di kõni fii kisi fan nëen ta konda da sëmbë, ee nasö a da i wan oto kõni, nõö sö wan sëmbë musu sabi taa Gadu buka hën mi ta sikifi aki. ³⁸Ma ee wan sëmbë an kë piki di buka aki, nõö oto sëmbë an musu piki ën buka tu.

³⁹Wë nõö sö a dë e, dee sëmbë. Un musu kë di kõni di di Akaa u Gadu ta da sëmbë fu de ta kisi fan nëen ta konda da oto sëmbë. Ma wan musu tapa dee sëmbë dee ta fan a oto tångö e. ⁴⁰Ma be hii soni waka ku lesipeki fasi kumafa a fiti.

Aki Paulosu ta konda da de taa Gadu ta weki sëmbë puu a dëdë tuu.

15 Söö. Wë dee sëmbë u mi dë, wë mi kë toona konda di Buka u Masa Gadu da unu wan pasi möön, di i si mi bi konda da unu a fesi kaa. Fa mi bi kondëen da unu dë, nõö un bi piki ën tei te nõö un dë ku ën seei gingin. ²Nõö ee un ta hoi ën sö nõömö kumafa mi kondëen da unu dë, nõö hën da un kumutu a dee hogilibi fuunu basu feni libi a Gadu. Ma ee un disëen go ta piki oto buka, nõö di Buka un bi jei a mi dë aan heepi da unu möön e.

³Biga wë dee soni miseei bi jei, nõö deseei mi toona konda da unu, nõö de da dee möön gaan pisi u di biibi fuu. Nõö di fosu wan, hën da [Masa Jesosi,] Keesitu dëdë u dee hogi du fuu hedi, leti kumafa de sikifi ën a Gadu Buku a fesi kaa.

⁴Nõö di u tu, nõö hën da de bei ën. Nõö di u dii, hën da a di u dii daka dendu hën Gadu weki ën puu a dëdë, kumafa de bi sikifi ën buta a Gadu Buku a fesi tu. ⁵Nõö di a weki hopo, nõö hën a ko a Petuisi be a si ën. Hën a baka u di dë, hën a ko a dee oto tjabukama fëen dee ku ën bi ta libi makandi, be de si ën tu. ⁶Nõö a baka u di dë, hën a ko a möön hia möön feifi höndö u dee biibima. De tuu si ën ka de bi dë makandi a wan kamian. Sömëni u dee biibima naandë lasi libi kaa, ma gaan së u de dë a libi eti. ⁷Nõö baka u di dë, hën a ko a Jakobosi be a si ën tu. Nõö hën a toona go a dee tjabukama fëen möön, dee de ta kai apösutu, be de tuu si ën. ⁸Tee kaba fëen, hën a ko a mi tu. Biga mi da di lasiti wan u dee apösutu di si ën. Hën i si miseei ko a di wooko vau sö kuma wan mii de pai bifö ten fëen kisi.

⁹Biga wë fa mi dë aki mi dë di möön lagi wan a dee tjabukama u Masa Jesosi mindi. Ma bumbuu tjika u de kai mi wan tjabukama fëen seei, biga mi bi du hogi ku dee biibima u Gadu a fesi.

¹⁰Ma fu di Gadu abi gaan bunuhati, hën mbei i si mi ko dë di sëmbë di i si mi dë tide aki. Nõö di bunuhati u Gadu dë, an dë taa an tja heepi ko e. A tja heepi ko gbolo. Biga wë mi ta wooko taanga möön dee otowan tuu, ma nõö na miseei ta wooko di wooko sö e. Masa Gadu wë ta wooko a mi sö ku ën bunuhati.

¹¹Ma boiti u di dë, ee mi, ee nasö dee otowan, u tuu ta konda di wan seei soni da unu [taa Masa Gadu

weki Masa Jesosi a dëdë. Hën nöö u bi konda, nöö hën nöö un bi piki tu.

¹²Wë nöö unfa a waka so fuunu sai dë ta fia taa te wan sëmbë dëdë an o sa weki baka, hii fa u bi konda da unu kaa taa Masa Jesosi Keesitu weki baka a dëdë. ¹³Biga wë ee a dë sō taa dëdë sëmbë an o weki a dëdë, nöö hën da „Jesosi” Keesitu seei an bi weki baka a dëdë tu. ¹⁴Nöö ee an bi weki baka a dëdë, nöö hën da di buka fëen u ta konda aki dë wan sösō soni, sōseei di biibi fuunu dë wan sösō soni tu. ¹⁵Ma na di dë nöö e, ma hën da u seei ta mindi soni da Gadu tu, fu di u ta konda taa a weki baka.

Biga wë ee sëmbë an sa weki baka a dëdë, nöö da Gadu an bi weki Masa Jesosi a dëdë tu. ¹⁶Biga wë ee sëmbë an o weki baka a dëdë, nöö hën da „Masa Jesosi” Keesitu seei an bi weki a dëdë tu. ¹⁷Nöö ee an bi weki baka, nöö di biibi un ta biibi dë dë wan gaan kaba a sösō soni. Hën da un dë a dee hogi du fuunu basu eti. ¹⁸Nöö hën da dee sëmbë dee nama ku „Masa Jesosi” Keesitu ma de dëdë kaa, nöö deseei lasi tu. ¹⁹Nöö hën da fa u hai kumutu disa hii soni u köndë ko ta biibi a „Jesosi” Keesitu liba aki, nöö ee te u dëdë nöö a kaba, nöö hën da u ko dë dee möön gaan hogihedima u mundu.

²⁰Ma an dë sō e, dee sëmbë. Keesitu weki baka a dëdë tuu. U hii dee sëmbë dee bi dëdë kaa, nöö hën da di fosu wan di weki baka „fu an dëdë möön.” ²¹Biga leti kumafa i si a dë taa wan libisëmbë „bi booko Gadu wëti hën a „tja dëdë ko ta kii hii sëmbë, nöö sōseei di

wan Libisëmbë di hoi Gadu wëti dë tja weki baka a dëdë ko dou a hii sëmbë tu. ²²Nöö leti kumafa hii sëmbë musu dëdë fu di de da bakamii u Adam, nöö sōseei dee sëmbë u „Masa Jesosi” Keesitu o toona weki baka a dëdë tu fu de feni libi, fu di de dë sëmbë u Masa Jesosi.

²³Ma nöö hiniwan sëmbë abi ën leti juu faa weki baka e. Nöö di fosu wan, hën da „Jesosi” Keesitu, nöö baka fëen te a o toona ko a goonliba, nöö dee sëmbë fëen. ²⁴Baka u di dë, nöö Masa Jesosi o kaba ku hii dee takima ku dee hedima, ku dee soni abi makiti a goonliba aki ku mundu ala tuu fiaa. Nöö di kaba juu u di ten u dë aki o dou awaa, nöö Masa Jesosi o toona da hën Tata di könubangi. ²⁵Biga Masa Jesosi hën o dë könu a di ten dë. Nöö a o dë könu fu te kisi di juu Masa Gadu buta hii dee feantima fëen tuu nëen basufutu, ²⁶tee kisi ku di dëdë di ta kii u aki tuu, di da di kaba lasiti felantima. ²⁷Biga a sikifi a Gadu Buku taa: “A buta hii soni nëen basufutu.”

Ma fa a taa “hii soni” dë, hën da hii soni ma boiti Masa Gadu. Biga Masa Gadu seei hën buta dee soni a Masa Jesosi basu. ²⁸Ma te a kaba u buta hii soni nëen basu kaa, nöö di Womi Mii fëen seei o toona sakëen seei nëen Tata basu, fu hën Tata musu dë di kaba Takima u Mundu.

²⁹Ma ee a dë sō tuutuu taa te sëmbë dëdë de an o weki baka a dëdë, wë nöö dee sëmbë dee ta tei dopu a dee dëdë sëmbë kamian wë? Faandi mbei de ta du di lö soni dë? Nöö andi a o heepi de?

³⁰Wë nöö u seei tu, ee di weki baka a dëdë an dë, nöö faandi mbei u ta buta u seei a dëdë ku libi maun hiniwan juu u di buka dë hedi?

³¹Sö u ta libi tuu, dee sëmbë. Mi sa djula u di dë leti kumafa mi ta njan buka u di waka un ta waka a Masa Jesosi Keesitu baka. ³²Biga di mi bi dë a Efeise köndë, de bi dë a mi baka kuma takumbeti. Nöö ee di weki baka a dëdë an dë, nöö andi seepi di soni dë o heepi mi möönsö, ee bunu u di goonliba aki nöö mi ta suku? Aan heepi e. Nöö ee sëmbë an sa weki baka a dëdë nöö un boo bia ta njan ta bebe ta libi kumafa u kë, biga amanjan te u dëdë nöö kaba u kaba.

³³Ma na sö a dë e, dee sëmbë. Na mbei sëmbë ganjan unu seei. Poipoi sëmbë ta poi bumbuu sëmbë. ³⁴Nöö un bia kumutu disa di wisiwasi pakisei dë, nöö un ko ta libi wan leti libi a Gadu wojo. Un musu kaba ku dee hogi du fuunu. Biga sëmbë dë eti a unu mindi naandë dee an sabi wan wojo soni u Gadu. Nöö fa mi ta taki aki, nöö sen musu kisi unu e, dee sëmbë.

**Aki Paulosu ta konda kumafa
de o kisi wan njanjun sinkii
te de weki baka a dëdë.**

³⁵Ma sonte wan sëmbë sa hakisi taa: “Wë unfa sëmbë sa weki baka a dëdë? Unfa sinkii fëen o dë?”

³⁶Dee sëmbë, di hakisi dë a dë wan sösö hakisi e. Biga wë luku dee soni i ta paandi. De an musu dëdë pondi bifö de toona nasi ko a libi nö? ³⁷Nöö dee sii i ta paandi naandë, na de da di pau eti e. Ma de dë böngö nöö, di de ta paandi.

A kandë alisi [ee pinda, ee nasö hiniwan sootu pei soni böngö, ³⁸ma Gadu hën ta toona dëen wan hii oto sinkii kumafa a kë, hiniwan sii ku fëen sinkii.

³⁹Sö Gadu ta mbei soni peipei. Biga luku dee sinkii u dee libilibi soni, de an dë di wan fasi e. Libisëmbë sinkii dë wan fasi. Mbeti dë wan oto fasi. Fou dë wan oto fasi. Fisi dë wan oto fasi.

⁴⁰Söseei dee soni dë a liba ala tooka ku dee u goon aki tu. Di waiti u dee soni ala ku dee u goon aki an dë di wan. ⁴¹Biga sonu abi ën fasi faa ta sëndë. Libawojo abi fëen sëndë. Söseei dee teeja abi u de sëndë, nöö dee sëndë u de an dë wan fasi, de tooka ku de na de.

⁴²Wë nöö sö nöö di weki baka a dëdë o dë tu e. Di sinkii de ta tja go bei dë, a dë wan sinkii di dëdë ta poi nöö. Ma di sinkii di o toona weki dë, hën an dë soni di o dëdë poi möönsö. ⁴³Di de bei dë, hën a dë wan kaba a sösö soni, ma fa a o toona weki ko dë, nöö a o dë wan gaan waiti soni. A bi dë wan suwakisuwaki sinkii nöö, ma te a weki baka a o dë ku kaakiti seei.

⁴⁴Wan sinkii u goonliba hën de tja go bei dë, ma fa a o weki baka dë nöö a o dë wan sinkii a di fasi faa sa libi a Masa Gadu Köndë.

Söö. Wë leti kumafa u abi wan sinkii fuu libi a di goonliba aki, nöö söseei woo abi wan sinkii fuu libi a Gadu Köndë ala tu. ⁴⁵A o pasa leti kumafa a sikifi a Masa Gadu Buku kaa, u di sëmbë di mbei libisëmbë böngö. A taa: “Gadu mbei Adam te a kaba, [hën a böö nëen nusu, hën a kisi libi.”

Ma di Sëmbë di ta mbei dee böngö u Gadu Köndë ala, hën de ta kai di u tu Adam. «Hën da Masa Jesosi.» Hën feni wan oto pei sinkii di Gadu weki ën baka a dëdë, nöö ku ën a dë a Gadu Köndë ala ta da u libi.

⁴⁶Ma di sinkii u Gadu Köndë nëën fosu bi dë e. Di u goonliba fosu bi dë. A baka ufö di u Gadu Köndë ko.

⁴⁷Nöö di fosu sëmbë mbei ku di doti u di goonliba aki. Ma nöö di u mbei tu sëmbë kumutu a Gadu Köndë.

⁴⁸Nöö di fasi u sinkii di di fosu libisëmbë u goonliba aki bi abi, hën di wan seei fasi dë nöö dee sëmbë u goonliba aki abi te tide eti. Nöö söseei di fasi u sinkii di di fosu Sëmbë u Gadu Köndë abi, nöö hën di wan seei fasi u sinkii dee sëmbë u Gadu Köndë o abi tu. ⁴⁹Nöö leti kumafa u dë aki u abi di wan sinkii kumafa di fosu sëmbë u goonliba bi abi, nöö söseei wan daka woo ko abi di wan sinkii kumafa di fosu sëmbë u Gadu Köndë abi.

⁵⁰Ma nöö mi kë taki wan soni aki da unu, dee sëmbë. Mi taki e, taa dee sinkii fuu dee dë ku buuu u go dëdë poi aki, de an o sa go a Gadu Köndë söndö tooka e. Biga dee soni dee dë u poi kaba a söso an o sa go ka soni an o poi kaba a söso möönsö.

^{51,52}Nöö un haika, mi o taki wan gaan tjubitjubi soni da unu aki. Mi taki e, na hii u tuu o dëdë bifö di kaba juu dou e. Ma te di juu dou di tutu böö kaa, nöö wantewante bifö i mëni, nöö Gadu o tooka di sinkii fuu. A o da u wan sinkii di an sa poi kaba a söso möönsö. Nöö

dee biibima dee bi dëdë, de o weki toona ko dë ku libi ku di njunjun sinkii dë. Nöö söseei u dee biibima dee o dë ku libi eti, nöö u seei o tooka ko abi di njunjun sinkii dë tu. Nöö sö a o pasa e, dee sëmbë.

⁵³Biga wë di sinkii fuu di o dëdë poi kaba a söso aki, a musu tooka ko wan hii oto pei sinkii di an o sa dëdë poi möönsö. ⁵⁴Nöö te a pasa sö kaa, nöö a o kai ku di soni de sikifi a Gadu Buka taa:

Di wini Gadu wini, hën kaba dëdë a söso kuma a guli ën wiöö!

⁵⁵Nöö hën a sikifi möön taa:

Wë Dëdë oo, andi seei i wini?

Naasë di poosian fii dë möön?

⁵⁶Biga di poosian u dëdë, nöö hën da di sitaafu di u bi o kisi a baka u dee hogi du fuu hedi. Nöö di soni mbei u bi o kisi sitaafu, biga wa hoi dee wëti dee Gadu buta da u. ⁵⁷Ma nöö gaantangi u Gadu di a mbei Masa Jesosi Keesitu wini hii dee lö soni dë tuu da u.

⁵⁸Wë da sö a dë, un dee lobi sëmbë u mi naandë, un musu tan gingin a di biibi un ta biibi Masa Jesosi dë. Wan musu disa möönsö. Un musu ta biinga hiniwanten a di wooko u Masa, biga i sabi taa di wooko i ta wooko da Masa dë an dë u söso.

Aki Paulosu ta taki wan möni soni da de.

16 Söö. Wë nöö, dee sëmbë, a di së u di möni di woon pii manda go da dee sëmbë u Masa Jesosi «a Jelusalen», nöö un musu du ën leti kumafa mi fan ku dee biibima a di pisiwata u Galasia a

dee keikikeiki u de taa, ²hiniwan sonde un musu pii möni buta a wan së. Hiniwan sëmbë sa da kumafa a ta kisi. Nöo sö un musu zuntëen buta dë fu te mi ko nöo an o dë fuun ta biinga ta pii möön. ³Nöo un musu suku wanlö sëmbë buta dë, dee un ta futoou. Nöo te mi ko, nöo mi o sikifi pampia da de u de tja di möni go da dee sëmbë a Jelusalen. ⁴Nöo ee a dë taa miseei musu go tu, nöo mi o tja de go.

Aki Paulosu ta konda da de kumafa a ta mëni u ko a de.

⁵Nöo mi o ko a unu nöömö e, dee sëmbë. Ma te mi o ko, nöo mi o latja pasa a di pisiwata u Masadonia go haika dee sëmbë ala pala sö ufö.

⁶Biga wë te mi ko, mi a' di pakisei taa mi o tan ku unu naandë wan hii pisiten. A kandë mi sa sai dë te di kötö ten pasa seei. Nöo bakaten un sa heepi mi seeka fu mi sa go a dee kamian ka mi nango. ⁷Biga ma kë ko da unu odi vaavaa sö nöo mi pasa, ma mi kë dë ku unu wan hii pisiten, ee Gadu da mi pasi.

⁸Ma nöo mi o dë a Efeise aki pasa Pensiti e. ⁹Biga wë mi ta feni wooko aki te a hia, sëmbë ta piki di buka mi ta konda da de. Ma söseei feanti dë aki te a hia tu, ta mbei möiti u tapa mi.

¹⁰Wë nöo ee un si Timoteo ko a unu ala, nöo un kisi ën a wan fasi faa sa fii bunu e, biga hënseei dë a di wooko u Masa leti kuma mi seei. ¹¹Hën mbei na wan sëmbë musu sösö ën, ma un musu butëen a pasi ku piizii be a toona ko a mi aki. Biga mi dë aki ta luku hën ku dee oto biibima u de ko a mi.

¹²Ma nöo u baaa Apolo, mi kë un sabi taa mi bi begi ën fu hën ku dee otowan fuu musu ko a unu, ma nöo an bi kë ko eti. Ma te a feni pasi, nöo a o ko.

Aki Paulosu ta tapa di biifi.

¹³Nöo mi taki e, dee sëmbë, be un ta dë setiseti hiniwan juu fu soni an puu unu a pasi. Un musu dë gingin a di biibi un ta biibi Masa dë. Söseei un musu abi degihati ku taihati. ¹⁴Nöo hii dee soni woon ta du kaa, nöo un musu du de fu lobi hedi e, dee sëmbë.

¹⁵Ma nöo mi kë mëmbë unu a wan soni aki, taa dee sëmbë u Sitefanasi wosu dë, de da dee fosu sëmbë u di pisiwata fuunu na Akaja dë dee bi ko a di biibi. Nöo hën de buta deseei fu de musu ta heepi dee oto sëmbë u Gadu. ¹⁶Wë nöo fëen mbei mi ta begi unu gaantangi be un ta piki dee lö sëmbë dë buka a soni, ku dee otowan dee ta wooko taanga da Masa a unu ala.

¹⁷Nöo mi wai tuutuu u di Sitefanasi ku Folunatusi ku Akaikusi bi ko a mi aki. Biga de bi heepi mi leti kumafa unu bi o heepi mi. ¹⁸De da mi degihati aki seei, leti kumafa de bi da unu hati ala tu. Nöo sö wanlö sëmbë un musu tei de u gaan soni e.

¹⁹Da sö u taki e, dee sëmbë. Dee biibima dee dë a dee keikikeiki u di pisiwata u Asia aki tuu manda gaan odi da unu taa de dë. Akila ku Pesila seepi manda gaan odi da unu tu a di në u Masa. Nöo dee biibima dee ta ko hoi keiki a de wosu manda gaan odi da unu tu, ²⁰ku hii dee oto biibima fuu aki tuu manda gaan odi da unu.

Nöö te woon da unu seei odi, nöö un baasa unu seei ku limbo hati e.

²¹Nöö mi Paulosu seepi ta sikifi di lasiti pisi u di biifi aki ku mi seepi maun ta manda gaan odi da unu.

²²Ee wan sëmbë an lobi Masa Jesosi Keesitu, nöö di siba u Gadu musu kisi ën e.

Ma u dee sëmbë dee lobi ën, u ta bai taa: “Ko o, Masa.”^c

²³Masa Jesosi Keesitu musu dë ku unu ku ën bunuhati e.

²⁴Fa mi ta manda di biifi aki da unu, dee sëmbë, nöö mi lobi unu e, fu di mi ku unu tuu nama ku Masa Jesosi Keesitu.

┌Na soni möönsö e. Mi, Paulosu, manda gaan odi da unu. A tan sö.┐

---

c 16:22 A wan tóngö de ta kai Alamaiki “Ko o, Masa” hën da “Maranatha”.

Di u tu biifi Paulosu manda da dee biibima u Kolenti

Wan wöutu a fesi.

Disi da di u tu biifi di di tjabukama u Masa Jesosi de kai Paulosu mbei manda da dee biibima a di köndë de kai Kolenti.

Nöö di soni mbei a mbei di pampia aki. A dë sö taa wanlö sëmbë ko a de naandë ko ta hopo deseei buta kuma de dë tjabukama u Masa Jesosi, ma na tuu e. Biga na Masa Jesosi manda de, ma de dë ganjansëmbëma. Nöö fa de ko a Kolenti dë, hën de tja Paulosu në ko ta poi da dee biibima. De ta mbei ën fa taa an dë wan tuutuu tjabukama u Masa Jesosi, nöö de aan fu piki ën buka. Sö dee sëmbë ta lei dee sëmbë u Kolenti. Nöö hën Paulosu jei, hën a manda di pampia aki go da de fu de si fa a dë tjabukama tjika, ku fa dee sëmbë naandë an dë tjabukama u Masa Jesosi seei.

Nöö a leti de a wan oto soni möön. A dë sö taa fa a bi wooko a dee sëmbë mindi naandë, nöö de ku ën bi abi buka taa a bi o toona ko haika de. Nöö hën wë an ko kumafa a bi taki möön, hën dee sëmbë tei ën fu hogi. De si taa a ganjan de. Nöö hën a manda taki da de faandi mbei an ko.

Nöö a taki wan oto soni da de möön, hën da a da de taanga u de go dou ku wan pakisei de bi abi u pii wan möni manda go da dee biibima u Jelusalen u heepi de.

Nöö de dii soni aki, de da hedi u di pampia.

Aki Paulosu ta da dee sëmbë odi.

1 Wë un dee biibima u Masa Jesosi dee dë a Kolenti dë, mi Paulosu ta manda gaan odi da unu e. „Leti kumafa un sabi kaa,„ mi dë wan u dee tjabukama u Jesosi Keesitu de ta kai apösutu, nöö Gadu seepi tei mi buta sö e.

Wë nöö fa mi ta sikifi di pampia aki, nöö mi ku Timoteo nöö sö u ta sikifi

ën makandi. U ta mbei ën manda da unu ku hii dee oto biibima dee dë a di pisiwata fu Akaja naandë te lontu dou, ²taa Masa Gadu u Tata ku Masa Jesosi Keesitu musu dë ku unu ku de bunuhati. De musu da unu böö.

Aki Paulosu ta da Masa Gadu tangi u di heepi fëën.

³Wë dee sëmbë o, u ta da Masa Gadu tangi e, di dë di Gadu u Masa

Jesosi Keesitu ku en Tata tuu. Hen ne we u ta hopo e. Hen seei da u Tata tu, noo a abi tjalihati fuu. Neen hii kotohati ta kumutu.

⁴Fa dee hia sitaafu ta miti u a di goonliba aki, noo Gadu hen ta heepi u fuu feni kotohati e, dee sembe. Noo di soni mbei a du en so, fuu sa toona kotö dee sembe hati dee ta tja sitaafu tu. Leti kumafa a bi heepi u, noo so u seei sa heepi de tu fu de feni kotohati.

⁵Wë biga fa u de aki noo u ta tja fuka te a hia u „Masa Jesosi” Keesitu hedi e. Ma noo leti kumafa dee fuka ta hia, noo so di kotohati di u ta feni a Masa Jesosi ta hia tu.

⁶Ma noo dee sitaafu i si u ta tja aki, noo de de fuunu hedi we e, dee sembe, fuun jei fa Gadu ta heepi sembe tjika fu de feni di bunu feen. Biga fa Gadu ta kotö u hati aki, noo soseei woo sa toona kotö unu hati tu. Noo te hati fuunu ko kotö kaa, noo woon abi taihati fuun sa tja dee sitaafu go dou, leti kumafa u seei ta tja de aki.

⁷Noo feen mbei wa ta panta da unu e. Biga u sabi taa leti kumafa un ta tja dee sitaafu kuma u de, noo soseei un ta feni kotohati kuma u tu.

⁸Soo. Wë noo dee sembe, u ke konda da unu taa dee sitaafu dee u tja a di ten u bi de na Asia Kondë de, noo de bi hebi da u tee kuma wa bi sa tjeen. U bi feee seei tee u bi meni taa de bi o kii u. ⁹Tuu e, dee sembe. Wë biga u bi ta fii a u hati kaa taa woo dede. Wë ma tokuseei, so noo a bi musu waka fuu musu puu pakisei a u seei taa wa sa heepi u seei, ma Gadu noo u musu futoou taa hen noo sa heepi u.

Noo a sa heepi u tuu, dee sembe, biga hen ta weki sembe puu a dede. ¹⁰Noo so a heepi u puu u a di hogi dede naandë e, noo u ta futoou en taa so a o ta heepi u noomö. ¹¹Noo unu seei musu ta heepi u ku dee begi fuunu tu e. Wë biga ee hia sembe ta begi, noo te Gadu piki ku di bunuhati feen manda di heepi ko da u kaa, noo hia sembe o de u deen tangi tu.

Aki Paulosu ta konda di soni mbei an bi ko a de kumafa a bi taki.

¹²Wë noo, dee sembe, mi ke taki soni u di fa ma bi ko haika unu moon kumafa mi bi taki. Wë un sabi en bunu taa, u abi wan soni fuu sa hengi neen liba njan buka wan piki wan e. Hen da wa ta libi ku ganjan. Biga we u hati seepi ta piki u taa wa ta ganjan sembe e. Hii kamian ka u ta waka ta lontu kaa, noo u ta tja u seei a wan limbo fasi fu di u de sembe u Gadu. Wë ee ku oto sembe u ta libi so, noo ku unu we? Na moonso no?

Noo fa u ta libi aki, na ku di koni u libisembe u ta libi so e. Nono. Ma a Gadu noo u ta hengi taa hen o heepi u ku en bunuhati. ¹³Te kisi dee biifi u ta sikifi ta manda da unu seei, wa ta sikifi de ku hebi woutu a konima fasi te wan sa fusutan de e. Nono. Ma de sikifi fuun sa fusutan de gbelingbelin seei.

¹⁴Noo soseei un ta fusutan di libi fuu wan pikiwan tu. Ma noo u ke fuun sa ko fusuteen ku telu. Biga ee a waka so, noo te Masa Jesosi toona ko a di goonliba aki, noo woon njan buka da u leti kumafa u seepi o njan buka da unu tu.

¹⁵Ma fuu toona go a di taki, di mi sabi taa mi ku unu dē bunu sō kaa, nōō hēn mbei mi bi pakisei taa mi o ko luku unu tu pasi. ¹⁶Biga wē a unu naandē fosu mi bi o ko bifō mi bi o pasa ko a Masadonia Kōndē aki. Nōō te mi toona, nōō mi bi o ko fika a unu dē möön wan pisiten, fuun sa buta mi a pasi fu mi go a Judea. Nōō hēn da un bi o feni di bunu dē tu pasi.

¹⁷Ma nōō fa mi pakisei dē, nōō di soni an waka kumafa mi bi kē möön. Wē di an waka sō, nōō unfa un mēni? Un tei mi u ganjansēmbēma nō, kuma wan sēmbē di taki sō tide, nōō amanjan a bia taki oto soni? Ma na sō mi dē e, dee sēmbē. Nōnō. ¹⁸Ma leti kumafa i si un sa futoou Masa Gadu, nōō sōseei un sa futoou u tu. Te u taki aai, nōō a tan aai. Te u taa nōnō, nōō a tan nōnō. Wa o ganjan unu.

¹⁹Biga mi ku Timoteo ku Silasi, soni u Jesosi Keesitu di Womi Mii u Gadu u ta konda, nōō ganjan an dē nēen möönsō. Ma hii soni di a ta taki nōō a tan sō kaa e. ²⁰Fa Masa Gadu sai dē, a paamusi u sōmēni soni, nōō u ta feni de tuu nōömō biga Masa Jesosi hēn ta tja de ko da u. Hēn mbei u ta bai Gadu nē nōō hēn mbei u seei wa ta ganjan sēmbē tu.

²¹Wē di Gadu u ta taki aki, hēn ta heepi mi ku unu tuu fuu sa tan gingin a [Masa Jesosi] Keesitu e. Biga hēnseei tei u buta apaiti fuu dē futuboi fēen, ²²nōō hēn a buta di Akaa fēen a u hati kuma wan sitampu taa u da sēmbē fēen seei vō. Nōō a dē di maaka tu, taa te di

juu dou nōō woo feni hii dee soni tuu dee Gadu abi faa da u. Nōō fa u ku ēn nama tjika aki, nōō u sa ganjan unu nō, dee sēmbē?

²³Wē nōō Gadu seepi dē kotoigima u mi e, taa di soni mbei ma ko a unu a Kolenti möön kumafa mi bi taki, a bi dē fu di ma bi kē ko ku hatiboonu a unu liba fu mi musu ta gandji da unu.

²⁴Fa mi fan dē, dee sēmbē, an dē kuma mi kē buta miseei basi a unu liba ta taki da unu fa un musu biibi möön e, biga un dē gingin a di biibi kaa. Ma heepi nōō mi kē heepi unu fuun sa ta dē waiwai te dou.

2 Fa i si mi bi pakisei u mi ko luku unu dē, nōō ma bi kē ko fu ko da unu fuka möön e, dee sēmbē. ²Biga wē ee mi ko da unu fuka, nōō ambē o dē u da mi hati möön? Biga na unu musu dē dee sēmbē ta mbei mi ta wai nō? Awa, unu wē e, dee sēmbē. ³Wē nōō di ma kē da unu fuka, nōō hēn mbei mi mbei di oto pampia manda da unu, fuun musu buta soni tololoo a tatai liba a fesi fu te mi ko nōō mi sa dē waiwai. Nōō mi sabi unu taa ee mi dē waiwai nōō unu seei o dē waiwai tu.

Ma ee sō mi musu ko si unu taa un ta libi wan libi di an fiti, nōō un dee sēmbē dee bi musu mbei mi dē waiwai nōō woon mbei mi dē fukafuka. Nōō wai an o dē. ⁴Nōō mi kē fuun sabi taa fa mi bi sikifi di pampia dē, nōō ku gaan fuka a hati e, ku wata a wojo seei. Ma na fu da unu fuka mbei mi sikifi ēn e, ma mi bi kē lei unu kumafa mi lobi unu tjika.

Aki Paulosu ta konda da de fa de an musu hoi di sēmbē a bēē möön.

⁵Wē nōō dee sēmbē, un sabi di sēmbē di bi du hogi a unu mindi dē,

fa a bi booko unu saka tjika. Nöö sö a booko miseei saka tu e, ma misikuma uun booko saka möön mi gaanfa.

Ma nöö fa mi taki soni u di sëmbë dë seei, ma ma kë taki ën nöömö kuma mi ta deën sitaafu pasa maaka e. ⁶Biga di sitaafu di di gaan së fuunu bi sitaafu ën naandë kaa, nöö a tjika. ⁷Nöö fëen mbei mi kë fan ku unu taa be un puu ën a bëë e. Nöö un fan ku ën be hati fëen kötö, be an musu dë ku tjali poi tee a lasi hati. ⁸Mi begi unu baa, be un lei ën taa un lobi ën eti e.

⁹Biga wë fu di soni aki hedi wë mi sikifi di oto pampia manda da unu, fu pooba unu luku ee un ta piki mi buka a hii soni. ¹⁰Nöö ee un tuu puu wan sëmbë a bëë fu wan soni, nöö miseei puu ën a bëë tu e. Biga wë ee a dë u mi puu di sëmbë a bëë nöö mi ta puu ën a bëë waiwai, faa tja heepi ko da unu. Nöö „Masa Jesosi, Keesitu seei dë kotoigima. ¹¹Nöö a sö wan fasi u musu libi tu, fu didibi an wini u. Biga u sabi andi dë nëen hati, taa a sai dë ta boi köni faa kisi u.

**Aki Paulosu ta konda da
de fa a bi go a Toasi.**

¹²Wë nöö dee sëmbë, mi kë fuun sabi kumafa di waka u mi bi dë. A dë sö taa di mi go dou a Toasi fu mi konda di Bunu Buka u „Masa Jesosi, Keesitu ala, nöö Gadu bi seeka di soni kaa e. „A bi naki dee sëmbë hati seei, biga hia sëmbë bi dë di kë jei di buka. ¹³Ma töku hii fa sëmbë kë jei di buka seei,„ ma hati u mi an bi dë kötökötö biga ma bi si mi mati Titusi naandë „fu mi jei

fa fuunu, Nöö hën wë mi da dee sëmbë adjoisi hën mi pasa go dou a Masadonia aki.

**Aki Paulosu ta konda fa a ta tja
di Bunu Buka u Gadu tjika.**

¹⁴Ma nöö gaantangi u Gadu di a ta buta u u ta waka a „Jesosi, Keesitu baka kuma winima nöömö. Biga a manda u fuu ta konda soni fëen da hii sëmbë, kuma sëmbë ta tja sumëesuti fatu ta paaja a hii kamian. ¹⁵Nöö fa u ta paaja di buka aki, nöö u seei tu ko dë kuma sumëesuti soni di „Masa Jesosi, Keesitu ta tjuma da Gadu ta mbei sumuku deën. Biga hii ka u nango, sëmbë ta jei di buka. Dee sëmbë dee o kumutu a didibi faja ku dee sëmbë dee o go a didibi faja tuu ta jei ën. ¹⁶Nöö dee sëmbë dee o kumutu a didibi faja, nöö u dë wan sumëesuti soni da de tuú, biga u ta tja libi ko. Ma nöö dee sëmbë dee o go a didibi faja, nöö u dë da de kuma wan hogi soni di sa tja dëdë ko da de.

Ma nöö fa u ta fan aki, ambë seei fiti u du sö wan wooko baa? ¹⁷Wë a kandë u dee sëmbë aki wë e. Biga u ta konda di Buka u Gadu ku limbohata söndö ganjan. Wa ta suku möni nëen möönsö kuma so sëmbë. Nöö Gadu seei ta si taa u ta du di wooko kuma futoou futuboi u „Masa Jesosi, Keesitu di Gadu seei manda.

3 Ma nöö fa u taki dë, nöö hën da u ta gafa u seei möön nö? Te woo ko a unu, u musu tei pampia a oto sëmbë tja ko, be un jei fa u dë tjabukama tjika nö? Ee nasö u musu tei pampia a unu dë tja go lei

sëmbë, be de si fa u ta du di wooko tjika nô? Nönö, di lö pampia dë an dë fanöudu e, dee sëmbë. A kandë otowan sa abi ën fanöudu, ma na u.

²Biga a u hati nöö unu wë da u pampia kaa e, fu hii sëmbë sa lesi nöö de sabi fa u dë tjabukama u Gadu tjika. ³Biga di u bi konda di buka u Masa Jesosi da unu dë nöö hën wë un piki ën, nöö fa u dë aki hii sëmbë ta si di libi fuunu ta lesi, kuma wan pampia di Masa Jesosi Keesitu manda da de. Nöö di pampia dë, u seei toona ta tjëen ta paaja tu, biga u ta konda da sëmbë kumafa un ta dini Gadu tjika.

Ma nöö di lö pampia u ta taki aki an sikifi ku pëni e, ee nasö a wan linzo sitonu kuma dee wëti Gadu bi da Mosesi. Ma di Akaa u di Gadu di ta libi u teego, hën ta sikifi ën a libisëmbë hati.

⁴Wë nöö di soni mbei u abi degihati u gafa u seei sö e, fu di heepi [Masa Jesosi], Keesitu ta heepi u ku di wooko fëen. Nöö u ta futoou Gadu taa sö a o ta heepi u nöömö. ⁵Biga an dë taa u ta pakisei möönsö taa u seei sa du di wooko e. Ma a Gadu hii di köni ku di kaakiti fuu du di wooko aki tuu ta kumutu. ⁶Hën seei ta heepi u mbei u sa ta tja di Njunjun Buka di a mbei ku libisëmbë aki ta paaja da lanti.

Nöö di buka aki sö, hën an dë kuma di awoo buka di bi dë sikifisikifi a dee linzolinzo sitonu dë e. Nönö. Dee wëti de sikifi di ten dë, dëdë nöö de ta tja ko. [Biga sëmbë an tjika u hoi de möönsö u de kumutu a di sitaafu u Gadu.] Ma nöö di njunjun buka di u feni a di Akaa u Gadu aki, hën ta tja libi ko.

Aki Paulosu ta konda fa di buka de ta tja dë möön waiti möön di fesiten buka.

⁷Wë nöö, dee sëmbë, fa u ta taki soni u de tu Buka aki, nöö mi taki da unu e, taa di awoo buka naandë, dee wëti Gadu bi sikifi a dee sitonu dë, nöö de bi ta tja dëdë ko e. Ma töku di sëmbë di bi tja dee wëti ko da dee sëmbë u de piki, a bi kisi gaan nëbai e. Biga fa Mosesi ta tja dee wëti ko dë, nöö fesi fëen bi ta sëndë seei tee sëmbë wojo an sa kai ku ën. Ma hii u di dë, di sëndë fëen fesi bi seti saka kaa e.

Wë nöö ee di sëmbë di bi tja dee wëti naandë ko bi abi sö wan gaan hei, ⁸wë nöö u dee sëmbë dee ta tja di njunjun buka aki ta paaja wë? Na u musu abi möön gaan nëbai u di wooko fuu hedi nö? Biga u dee disi ta lei sëmbë fa di Akaa u Gadu ta da sëmbë libi.

⁹Nöö di fosu buka dë bi tja sitaafu ko a sëmbë liba fu di de an sa hoi dee wëti möönsö. Wë ee di sëmbë di tja di buka dë ko bi abi sö wan gaan nëbai, wë nöö u dee sëmbë dee ta tja di njunjun buka aki ko wë? Na u musu abi möön gaan nëbai nö? Biga u ta konda da sëmbë fa Gadu seeka wan njunjun fasi fuu sa ko bumbuu sëmbë nëen wojo.

¹⁰Hën mbei de tu buka aki, ee i luku de te i kaba, nöö i sa si taa di awoo buka an abi waiti möön seei. Biga di waiti u di njunjun buka aki pasëen gaanfa. ¹¹Hën tu, ee di soni di dë u wan pisiten nöö abi nëbai, nöö di teego soni wë? Na hën musu abi di möön gaan nëbai nö?

¹²Wë nöö dee sëmbë, di u sabi sô kaa, nöö wa ta konda soni u di njunjun buka aki da sëmbë tjubitjubi ku panta e. Na seei!

¹³Biga an o pasa ku u kumafa a bi pasa ku Mosesi. Fa fesi fëen bi sëndë dë, nöö u wan pisiten nöö. Hën mbei a bi tapëen fesi, fu dee Isaëli sëmbë an musu sa si fa di sëndë fëen fesi ta saka. „Ma di waiti u di buka u ta tja aki hën an o saka möönsö.”

¹⁴Ma i saandi pasa nö? Fa Mosesi tapëen fesi dë, nöö na hën fesi wanwan bi tapa e, ma hati u dee sëmbë bi tapa tu da di wooko u Gadu. Nöö te kuma tide hati u de dë tapatapa eti. Biga te de ta lesi a di Buku ka a ta taki soni u di awoo buka Gadu bi mbei ku de, nöö de an ta fusutan möönsö u de saandi Gadu kë taki. Nöö sô nöö a o dë tu e, dee sëmbë. Biga tee wan sëmbë i ko ta biibi a „Jesosi” Keesitu bifö wojo fii o ko limbo awaa.

¹⁵Nöö di soni mbei mi taa wojo u de an limbo. Biga te tide eti te de ta lesi dee wëti Gadu bi da Mosesi, „de ta mëni kodo taa ee de hoi dee wëti dë, de sa kumutu a di sitaafu u di hogi du u de. Ma an dë sô e.”

^{16,17}Ma te wan sëmbë i ko biibi a Masa Jesosi bifö wojo fii o ko limbo awaa. Biga di Akaa u Masa Jesosi, hën nöö sa da sëmbë fusutan u de kumutu a dee wëti dë basu ko fii.

¹⁸Wë nöö fa u ta biibi a Masa Jesosi liba aki, dee sëmbë, nöö soni an ta tapa u wojo möön e „kuma dee sëmbë u taki dë”. Ma u ta si Masa Jesosi gbedede seei kumafa

a waiti tjika. Nöö fa u ta luku ën dë, nöö möönmöön di Akaa u Gadu ta tooka u fuu ko dë kuma Masa Jesosi seei, nöö möönmöön sëmbë ta si di waiti di Gadu abi a u.^a

Aki Paulosu ta konda kumafa di wooko fëen dë.

4 Wë nöö dee sëmbë, fa i si Masa Gadu buta u a di wooko aki ku ën gaan bunuhati, nöö hën mbei wa ta lasi hati e. ²Nöö hën mbei tu, wa ta tja di Buka u Gadu a wan ganjanganjan fasi tjubitjubi, faa da u sen a bakaten. Söseer tu, wa ta bia di Buka, ma u ta kondëen gbelingbelin be libisëmbë ku Gadu tuu si taa u ta du di wooko a wan leti fasi.

³Nöö fëen mbei ee di Buka an dë limbolimbo da sëmbë, nöö na hii sëmbë e. Ma dee sëmbë dee o go a didibi faja, nöö de a dë dungudungu da. ⁴Biga a di ten di u dë aki nöö didibi hën dee sëmbë u goonliba ta tei kuma gadu u de de ta dini, nöö hën ta abi taki a di goonliba aki. Nöö hën poi dee lö sëmbë dë hati ku de pakisei tuu, te di buka ta dë dungudungu da de. Hën mbei de an sa ko fusutan möönsö taa di waiti u „Jesosi” Keesitu di dë a di Bunu Buka fëen u ta konda aki, nöö hënseei da di waiti u Gadu kaa. Te i si ën, nöö hën da Gadu seei i si dë kaa.

⁵Fa i si u ta konda di Buka aki, dee sëmbë, nöö na soni fuu seei u ta konda e. Ma soni u Jesosi Keesitu tö nöö u ta tei ta konda, taa hën da di Masa u hii mundu. Ma fuu seei, u ta konda taa u dë futuboi fuunu

nöö, fu Masa Jesosi hedi. ⁶Biga di ten Masa Gadu mbei goonliba, nöö a bi taki taa di limbo musu ko jaka di dungu puu. Nöö hën seei wë sëndë wan limbo a u hati, fuu musu ko sabi taa a „Jesosi, Keesitu u sa si hii di waiti fëen di a abi.

⁷Ma nöö fa u ta tja di Buka aki, nöö a dë kuma wan sëmbë tei wan gaan gudu fëen buta a wan doti paabi dendu. Biga Gadu da u dee suwakisuwaki libisëmbë aki di Buka fëen fuu ta tja ta paaja. Nöö sö i sa si ën taa di gaan kaakiti di u abi aki, nöö na a u a ta kumutu e, ma a Gadu. ⁸Biga hiniwan juu toobi tö nöö ta miti u, ma tökuseei an ta kaba u a sösö. So juu saanfa-u-du fuu ta kaba, ma seei wa ta lasi hati. ⁹De ta du gaan hogi ku u, ma seei Gadu an ta disa u möönsö. So juu de ta foo u tee tuwë ku baka a goon, ma tökuseei dëdë an ta kii u. ^{10,11}Fa u ta waka ta lontu aki, nöö hiniwan juu u ta nama ku Masa Jesosi a di dëdë fëen di a tja, fu di libi fëen di dë a u aki musu ko a döö u sëmbë sa si.

¹²Wë da sö i ko si taa hiniwan juu u ku dëdë ta dë fesi ku fesi. Ma töku ku ën sö nöö u ta tja di buka ko da unu fuun feni libi nëen.

¹³„Biga u ta biibi taa Gadu abi kaakiti tjika u puu u a dëdë maun.„ A dë leti kumafa wan sëmbë bi sikifi a di Buku u Gadu kaa taa:

Mi ta biibi Masa Gadu,

hën mbei mi ta konda soni fëen. Nöö sö nöö u seepi sa taki tu. Biga di wan biibi dë nöö u seei abi, hën mbei u ta konda di Buka. ¹⁴Biga wë u sabi taa di wan seei Gadu di i si bi weki Masa Jesosi puu a dëdë dë,

hënseei o weki u a dëdë tu fu di u ku Masa Jesosi ko dë di wan. Söseei u sabi tu taa wan daka o dou di a o tja u ku unu tuu go buta nëen fesi.

¹⁵Nöö hii dee soni ta pasa ku u, ee bunu ee hogi, nöö de dë nöö fuunu hedi e, dee sëmbë, „fuun sa jei di buka, be un feni di heepi Gadu ta heepi sëmbë ku ën bunuhati. Nöö möönmöön sëmbë o ta jei di buka ta feni di heepi u Gadu, tee wanlö hia sëmbë o dë u ta dëen tangi. Nöö möönmöön Gadu o ta feni nëbai tu.

Aki Paulosu ta konda faandi mbei an ta lasi hati.

¹⁶Wë nöö di u sabi sö kaa, dee sëmbë, fëen mbei wa ta lasi hati e. Aluwasi ee di sinkii fuu aki ta gaandi nango seei, ma u sabi taa a u hati dendu aki u ta njunjun nango hiniwan daka. ¹⁷Fa i si u ta tja dee sitaafu u konda naandë seei, ma töku wa ta tei de u gaan soni. Biga fu wan pisiten nöö de dë, nöö de ta mbei woo feni wan gaan waiti bunu a Gadu ala e, di o pasa dee pena dë gaanduwe.

¹⁸Hën mbei wa ta luku a dee soni dee u ta si ku wojo nöö e. Ma u ta tuwë wojo ta luku a dee soni a Gadu ala, ka libisëmbë wojo an sa si dou. Biga dee soni dee u ta si ku wojo aki, de dë u wan pisiten nöö, ma dee soni a Gadu ala ta dë u teego.

Aki Paulosu ta taki u di tooka u sinkii.

5 Dee sëmbë o, fa u ta libi a di goonliba aki seei, ma u sabi taa di sinkii u ta libi nëen aki, nöö

a dē kuma wan gangasa nöö di o kaba a sösö nöömö wan daka. Ma u sabi tu taa te wan daka woo feni wan möön bunu sinkii a Masa Gadu ala di o dē u teego, kuma wan wosu di an o booko möönsö. Biga Gadu seei o mbei en faa musu dē sö. ²Nöö u ta hangi seei fuu sa go libi a di oto sinkii Gadu o da u nëen köndē ala e. ³Biga u sabi taa te u kumutu a di goonliba aki, nöö wa o go fika a zengezenge naandē söndö sinkii e. Nönö. Woo feni di njunjun sinkii fuu nöömö.

⁴Fa u ta libi a di sinkii fuu a goonliba aki, nöö u ta tja fuka nëen tuu. U ta tja sömēni hebi nëen. Ma nöö fa mi ta fan aki seei, ma an dē taa buuse u ta buuse di sinkii fuu aki sö e. Nönö. Ma u ta hangi fuu go libi a di oto sinkii fuu ala, be di sinkii fuu aki di ta dēdē musu tooka ko kuma di an ta dēdē möönsö.

⁵Nöö fa u taki dē, dee sēmbē, Masa Gadu seei buta taa sö a o dē e. Nöö hēn a da u di Akaa fēen kuma wan sitampu, fuu sabi taa hii dee oto gaan bunu dee a abi u da u tuu woo feni.

⁶Fēen mbei u abi gaan taihati, hii fa sömēni soni sa miti u aki seei. Biga u sabi taa solanga u ta libi a di sinkii fuu aki, nöö a dē sö kuma u dē a döö eti. Biga wē u ku Masa Jesosi an miti fuu libi nëen köndē eti. ⁷Nöö na ku si u ta libi eti e, ma ku biibi.

⁸Wē nöö di u sabi dee soni dē gbelingbelin sö kaa, nöö u ta hangi seei fuu musu sa kumutu a di sinkii aki go dē ta libi ku Masa Jesosi makandi. ⁹Nöö fēen mbei tu u ta biinga fuu sa libi bunu a hii futu,

be Masa musu dē waiwai ku u, ee u dē a di sinkii aki eti ee wa dē nëen möön seei. ¹⁰Biga u sabi taa wan daka o dou nöö hii u tuu o hai ko taanpu a di kuutu sutuu a „Masa Jesosi” Keesitu fesi, faa da u paima u dee soni dee u bi du a di ten u bi ta libi a di sinkii fuu aki. Ee hogi, ee bunu, woo feni en paima e.

Aki Paulosu ta konda fa a ta biinga u wini sēmbē tja ko bunu ku Gadu.

¹¹Wē nöö dee sēmbē, di u ta fēē Masa Gadu ta lesipeki en, nöö fēen mbei u ta biinga seei u hai sēmbē tja ko a di biibi. Nöö Gadu sabi sö fuu kaa, ma nöö u kē fuunu seepi musu ko sabi sö tu.

¹²Nöö fa u taki dē, an dē taa u ta mbei u seepi bumbuu sēmbē a unu fesi e. Nönö. Ma u kē da unu pasi fuun sa gafa u da dee sēmbē dee ta kosi u da unu naandē. Fa dee lö sēmbē dē sai dē, de ta njan buka a dee döösē soni „kuma fa sēmbē hanso tjika, kuma fa de sabi soni tjika, kuma fa de bumbuu tjika”. Ma de an ta mēni fa i dē a i hati. ¹³„Biga hii soni u ta du kaa, nöö fu di u ta tja di Buka hedi e.” Nöö ee sēmbē ta kosi u taa u lau, nöö a dē u Gadu hedi. Ma ee u dē ku fusutan, nöö fuunu hedi, dee sēmbē.

¹⁴Biga fu di u sabi taa sö wan gaan lobi Masa Jesosi Keesitu lobi u, nöö fēen mbei u musu ta konda di Buka. Wa sa disa möönsö. Biga fa a dēdē dē, nöö wan sēmbē dēdē a hii sēmbē kamian. ¹⁵Nöö di soni mbei a dēdē da u, fu wa musu libi a u seei kē möön e. Ma u musu libi a di kē u di Sēmbē di dēdē toona weki baka fuu hedi naandē.

¹⁶Wë nöö di u ko sabi dee soni dë kaa, dee sëmbë, nöö wa ta maaka sëmbë möön a di fasi di dee sëmbë u di goonliba aki ta maaka sëmbë fu de si ee de dë bumbuu sëmbë. Sö seepi dee soni u bi ta tei ta maaka „Masa Jesosi„ Keesitu, nöö wa ta maakëen a di fasi dë möön tu. Nönö. U ko feni njunjun maaka e. ¹⁷Biga ee wan sëmbë i ko nama ku „Masa Jesosi„ Keesitu kaa, nöö i ko wan njunjun sëmbë. Di awoo libi go kaa, wan hii njunjun libi ko.

¹⁸Nöö di wooko dë, Masa Gadu hën wë wooko ën da u e. Biga di ten u ku ën bi dë felantima, nöö hën a manda Jesosi Keesitu faa dëdë da u fuu sa toona ko fii ku ën baka. Nöö hën a toona buta u a di wooko aki, fuu sa tja sëmbë ko fii ku ën tu. ¹⁹Fa Masa Jesosi dëdë dë, dee sëmbë, nöö Gadu jabi pasi fu an hoi dee hogi du u libisëmbë nëen bëë möön. Nöö hën a da u di suti buka dë fuu sa konda da hii sëmbë taa de ku Gadu sa ko fiifii.

²⁰Nöö hën mbei i si u ta lontu goonliba aki sö ta konda di Buka u Gadu da sëmbë a „Masa Jesosi„ Keesitu kamian. Nöö hën mbei tu, te u ta fan ku unu, nöö a dë leti kuma Masa Gadu seei ta fan e. Nöö hën i si u ta begi unu a „Jesosi„ Keesitu kamian taa gaantangi, un ko fii ku Gadu baka e, dee sëmbë.

²¹Biga fa Masa Jesosi sai dë, hën da di kaba limbohati Sëmbë u mundu di an du hogi wan daka. Ma nöö Gadu tei hii dee hogi du u libisëmbë tuu lai nëen liba te a ko dë hogi sösö a Gadu wojo. Nöö fa a du ën dë, a du ën fu te u ku Masa Jesosi ko dë wan, nöö Gadu o luku u kuma bumbuu sëmbë fëen hedi.

Aki Paulosu ta bai de fu de an musu lasi di bunu Gadu kë da de.

6 Wë nöö dee sëmbë, fu di u ku Gadu ta wooko makandi, nöö u kë begi unu a wan soni e. Wan si fa Gadu kai unu ku ën bunuhati tefa un ko nëen naandë nö? Wë nöö wan musu lasi di bunu di a kai unu fuun feni nëen e. ²Wan jei fa Gadu seei taki nö? A taa:

Di juu un kai mi dë, nöö mi jei, biga wë un bi kai mi a di leti juu.

Nöö hën mi piki, hën mi tja heepi ko da unu.

Söö. Wan jei fa a taki ö? Nöö fa u dë aki, nöö a di leti juu u dë aki. Biga a di juu aki Gadu ta puu sëmbë a hogi basu eti.

Aki Paulosu ta konda kumafa a ta biinga tjika u sëmbë musu feni di bunu u Gadu.

³Wë nöö hën mbei u ta köni seei, dee sëmbë, fu wa musu buta na wan sitonu a pasi da sëmbë u de naki futu kai, te de lasi di bunu Gadu kë u de musu feni nëen. Nöö u ta köni tu, u sëmbë an musu feni wan sondi a u fu de kosi u taa wa ta du di wooko bunu. ⁴Ma u ta biinga a hii futu seei u sëmbë si taa u dë futuboi u Gadu tuutuu. Hii fa fuka ku sëmëni gaan sitaafu ta miti u, ma u ta hoi gaan pasensi ta tja pena seei. ⁵So juu de ta foo u. So juu de ta sөөtö u a dunguwosu. So juu de ta booko seei gbululu ko a u liba. So juu u ta wooko gaan hebi wooko te na a ndeti seei u ta duumi. So juu u ta tja hangi tee, biga soni an dë fuu njan.

⁶Ma nöö hii fa dee soni ta miti u seei, ma u ta libi ku limbohati. U ta mbei möiti fuu fusutan soni u Gadu finifini. U ta hoi pasensi da sēmbē ta a' tjalihati da de. Sö u buta u seei a di Akaa u Gadu leiki tjika. U ta lobi hii sēmbē söndö ganjan. ⁷Nöö u ta konda di Buka u Gadu leti kumafa a dē, biga wē di kaakiti u Gadu hēn ta dē ku u. Ee u ta konda di Buka, ee u ta piki dee sēmbē ta fia ku u seei, ma u ta libi a wan leti fasi. Hēn da di fetilai fuu kaa. ⁸Ee sēmbē ta gafa u, ee sēmbē ta da u sen, ee de taa u ta libi bunu, ee de taa u ta libi hogi, ee de taa u ta ganjan sēmbē, ma wa ta libi ku ganjan möönsö. ⁹Ee libisēmbē an kē kai u soni, ma Gadu hēn a ta kai u gaan soni kaa. Sēmbē ta da u sitaafu te a bigi, ma tökuseei di sitaafu an ta kii u. ¹⁰U ta dē ku tjali, ma seei u ta wai. U dē kuma penama, ma u ta mbei hia sēmbē ko guduma a Gadu fasi. U dē kuma sēmbē di aan na wan wojo soni a mundu e, ma töku hii dee soni u goonliba tuu ta dē a u maun.

¹¹Dee sēmbē u Kolenti naandē, un haika o. Fa u ta fan ku unu aki, nöö u ta jabi hati fuu da unu. ¹²Wa ta tjubi bēē da unu wan pikiwan seei, dee sēmbē. Ma nöö unu, wan dē sö e. Un ta tjubi bēē da u. ¹³Wē nöö hēn di soni dē mbei mi ta fan ku unu kumafa wan tata ta fan ku ēn mii, taa be un hopo unu hati da u baa, leti kumafa u ta hopo di fuu da unu.

**Aki Paulosu ta konda fa wan
biibima an musu dē wan ku
wan sēmbē di an ta biibi.**

¹⁴Nöö un dee sēmbē ta biibi Gadu dē, un haika e. Wan musu fiti buka

ku dee sēmbē na ta biibi Gadu, fu un tai unu seei a wan bondji e. Kwetikweti. Biga wan sēmbē di ta libi bunu a Gadu wojo ku wan sēmbē di an ta libi bunu a Gadu wojo, unfa de o sa fii ku deseei? Luku fa dungu ku limbo sai dē, de an sa mökisi möönsö. Goonliba an mbei sö.

¹⁵Nöö unfa un ta pakisei, dee sēmbē? Fa ƵJesosiƶ Keesitu sai dē, hēn ku didibi sa fiti buka makandi nö? Wē nöö unfa a waka di sēmbē di ta biibi ku di sēmbē di an ta biibi sa tai deseei a wan? Nönö, an musu dē sö e. ¹⁶Di wosu u dee pindigadu ku di Wosu u Masa Gadu an o sa mökisi möönsö. Nöö di sinkii fuu i si aki, hēn da di tan kamian u di libilibi Gadu e.

Ja jei fa a bi taki nö? A taa:

Mi o libi a dee sēmbē u mi
dendu,

mi o ta waka a de mindi.

Mi o dē di Gadu u de, nöö de o
dē sēmbē u mi.

¹⁷Sö Masa taki e. Nöö hēn a toona taki möön taa:

Fēēn mbei un musu hai kumutu
a dee oto sēmbē dendu.

Un musu buta unu seepi apaiti
da mi.

Wan musu nama ku na wan soni
di an dē limbolimbo e.

Nöö te un libi sö kaa,
nöö mi o tei unu ku wai seei.

¹⁸Mi o dē unu Tata,
nöö unu o dē womi mii ku
mujjē mii u mi.

Sö Masa Gadu taki e, di Gadu di
abi hii kaakiti a mundu.

7 Wē nöö un dee lobi sēmbē fuu naandē, di u kisi dee pamusi

u Gadu dē kaa, nōo un boo disa dee soni dee ta poi u hati ku dee ta poi u sinkii e. Un boo ta fēēē Gadu te u ta libi apaiti dēēn gbelingbelin sōndō föutu.

Aki Paulosu ta konda kumafa a ta wai ku dee sēmbē tjika.

²Dee sēmbē o, u toona begi unu möön taa gaantangi, be un hopo unu hati da u baa. Biga fa i si u bi ko libi ku unu naandē, nōo wa bi du hogihogi ku na wan kodo sēmbē a unu naandē e. Wa bi poi na wan sēmbē libi nōo wa ganjan na wan sēmbē fuu njan soni fēēn tu.

³Sōo. Nōo fa mi ta fan aki, nōo an dē taa mi ta fan kuma mi ta da unu föutu e. Nōnō, na sō mi ta mēni ēn. Biga wē mi bi taki da unu kaa taa mi lobi unu tee ee ku libi ee ku dēdē seei, ma mi ku unu dē a wan sē. ⁴Nōo u ta futoou unu gaanfa e, dee sēmbē. U ta njan buka da unu. Hii fa mi dē a sitaafu ta tja pena aki, ma tōku mi ta wai ku unu. Un ta da mi hati seei.

⁵Biga un sabi taa fa u bi ko dou a Masadonia aki, nōo wa bi dē bööböö. Hiniwan juu sēmbē bi ta suku u a toobi ta buja ku u, nōo hati fuu bi ta dē fēēēfēēē. ⁶Ma nōo Gadu, di ta da dee lasihati sēmbē hati, nōo a da u hati e baa. Aai. Biga a mbei Titusi kumutu a unu ala ko dou a u aki, ⁷nōo u ko ta wai seei. Ma na fu di u si ēn wanwan e, ma fu dee soni fuunu a konda da u. Biga a konda da u kumafa un bi dēēn degihati tjika, nōo a konda da u tu kumafa un lobi u. Un ta hangi u ta kēē pena fuu hedi seei. Nōo hēn mbei mi ko ta wai gaanfa e, dee sēmbē.

⁸Fa i si mi bi mbei di fosu pampia manda da unu naandē, nōo a ko hati mi seei a baka biga mi sabi taa a o hati unu. Ma fa u dē aki an hati mi möön e. ⁹Mi ko ta wai seei. Ma na u di di biifi hati unu mbei mi ta wai e, ma fu di tjali kisi unu fu dee hogi du fuunu hedi, leti kumafa Gadu bi kē. Biga un bia ko ta buta hii soni fuunu tololoo a tatai liba.

Hēn mbei un musu si taa na hogi u du ku unu möönsō. ¹⁰Biga te wan sēmbē ta tjali kumafa Gadu kē kaa, nōo a ta heepi ēn faa biēēn libi kumutu a hogilibi basu. Nōo di soni dē na soni u bai sabisō da. Ma ee wan sēmbē ta tjali kumafa dee sēmbē an ta biibi Gadu ta tjali, nōo di dē an ta tja heepi ko dēēn möönsō. Lasi nōo a ta tja ko, biga möönmöön a ta tjēēn go möön longi ku Gadu.

¹¹Wē nōo fa i si a dē taa di biifi hati unu kumafa Gadu kē naandē, nōo hēn wē mbei un ko ta mbei möiti seei fuun libi bunu nēēn wojo awaa. Biga un ko si hogi u di soni di pasa a unu mindi naandē te un tei hatiboonu seei. Un ko panta te un ta biinga a hii fasi fuun puu di föutu dē a unu liba. Sōseei un ko ta hangi mi tu fu mi ku unu musu ko fii baka.

¹²Ma nōo fa mi mbei di pampia manda da unu naandē, dee sēmbē, nōo ma mandēēn fu di sēmbē di du di hogi dē nōo hedi e. Sōseei ma mandēēn tu fu di sēmbē di a du di hogi ku ēn dē. Mi bi kē dee soni dē bi musu seeka tuú, ma na de da di mama u di biifi. Ma mi mandēēn da unu be unu seei si taa un ta kai u gaan soni te un ta piki u buka a

soni, kumafa Gadu kë. ¹³Nöö hën mbei hati fuu ko kötö, dee sëmbë.

Ma na di dë wanwan mbei u toona kisi hati baka e. Ma fa Titusi toona ko a u aki nöö a ko ku wai seei, nöö hën mbei u seei toona wai möön. Aai. „Biga di a bi pakisei u ko a unu ala, nöö an bi sabi unfa soni bi o waka. Ma nöö di a ko si fa un kisi ën hoi ku wai tjika dë,„ nöö hati fëen toona ko kötö. Böö fëen kisi goon awaa. ¹⁴Biga wë hii dee bunu soni fuunu dee u bi konda dëen, nöö wan da u sen a de. De tuu a si tuú. Wa ganjëen leti kumafa wa ta ganjan unu tu.

¹⁵Nöö fa un libi ku ën naandë, nöö hën mbei di lobi fuunu ko möön taanga nëen hati e. Biga wë hiniwan juu a ta pakisei unu kumafa un bi kisi ën hoi ku wai naandë, hii fa un bi dë pantapanta „taa kandë a o gandji da unu,„ A ta mëni di fa un bi haikëen ta tei lai nëen. Nöö hën wë i si a ko ta wai sö ku unu e.

¹⁶Nöö söseei u seei ta wai tu baa. Biga u ko si taa u sa futoou unu seei „sabi taa woon piki u buka a hii soni,„

Aki Paulosu ta taki soni fu wan möni de kë manda da dee biibima a Jelusalen

8 Söö. Wë nöö, dee sëmbë fuu naandë, u kë taki wan soni fu dee biibima u Masadonia aki da unu. Wë biga fa dee sëmbë dë aki, nöö Gadu heepi de seei ku ën bunuhati e. ²Sömëni gaangaan tesi ta miti de aki, ma töku de ta wai tee na soni. Aluwasi fa de pena seei, ma de ta feni soni ta da sëmbë te a hia.

³Nöö fa u dë aki, nöö de pii möni zunta te de kaba kaa „u de heepi dee biibima a Jelusalen ala,„ Nöö fa de du ën dë, nöö de du ën te pasa maaka e. An dë taa sëmbë hën musu de, ma deseei hati pakisei ën sö. ⁴Nöö hën de ko begi u gaanfa taa be u tei di möni u de mökisi ku di u dee otowan, be deseei dë a dendu u di piizii dë tu u de heepi dee sëmbë. ⁵Ma nöö de du ën pasa möön fa u bi mëni seei. Biga de hopo deseei da Masa te de kaba, hën de toona hopo de seei da u tu kumafa Gadu kë.

⁶Nöö hën mbei u begi Titusi taa be a toona ko a unu ala, faa sa go dou ku di bumbuu wooko u di möni soni aki di hënseei bi seti ku unu naandë kaa.

⁷Biga fa un sai dë, un dë a fesi gaanfa kaa a hii soni. A di së u biibi un dë a fesi, söseei un dë a fesi a di së u sabi dee soni u Gadu ku di fa un ta konda de da sëmbë tu. Un dë fajafaja a di wooko u Gadu hiniwanten, nöö un dë a fesi a di fa un ta lobi u. Wë nöö hën wë mbei mi taki da unu taa be un dë a fesi a di pisi u di libi aki tu, fuun heepi dee otowan fuu a di möni soni u ta taki aki.

⁸Ma nöö fa mi ta fan aki, an dë taa mi ta duwengi unu e. Nönö. Ma mi kë fuun sabi fa dee oto keiki du kaa, be mi si fa woon du fu mi sa sabi fa di lobi fuunu dë. ⁹Biga wë un sabi di bunuhati fasi u Jesosi Keesitu u Masa. A bi dë wan gaan guduma nëen köndë ala, ma fuunu hedi a ko libi kuma penama seei a di goonliba aki, be un feni dee gudu a abi tu.

¹⁰Wë nöö mi kë da unu wan lai aki, dee sëmbë, biga mi si taa hën da di möön bunu soni fuun du. Biga unu fosu wë bi mëni u pii di möni aki, nöö hën a di jaa pasa dë un bi seti pii ën tu. ¹¹Nöö mi taki da unu taa fa i si un seti ën ku wai dë, nöö sö fuun tjëen go dou e. ¹²Nöö mi taki e, be hiniwan sëmbë musu da kumafa a sa da dou. Biga wë ee wan sëmbë i kë da sëmbë soni, nöö an dë a di fa di soni hia ma fu di i kë da. Ja o da wan soni di ja abi ma joo da di i abi, nöö Gadu o si taa a bunu kaa.

¹³Söö. Wë nöö fa mi ta fan aki, ma ta mëni ën sö taa fii puu dee otowan a fuka nöö i ko dë da pena ta kii e. Nönö, na sö mi ta mëni, ma fuun musu dë makandi. ¹⁴Biga wë di un abi hia a di mindi aki, nöö be un heepi dee otowan fu de sa abi tu. A kandë te unu seei abi soni fanöudu a bakaten nöö de o sa heepi unu tu, nöö woon dë makandi. ¹⁵A o dë kumafa de bi sikifi buta a Gadu Buku taa: „Fa dee sëmbë bi go pii di njanjan Gadu bi da de de ta kai “mana” naandë, nöö, dee sëmbë dee bi pii hia ku dee sëmbë dee bi pii biti, oto an bi abi möön oto. Ma hiniwan sëmbë bi feni kumafa a dë fanöudu.

Aki Paulosu ta konda kumafa sëmbë o ko a dee Kolenti sëmbë naandë.

¹⁶Söö. Wë nöö mi da Gadu tangi möön fu di a buta di wan seei fii da unu a Titusi hati kumafa miseei ta fii da unu tu. ¹⁷Nöö fa mi begi ën faa toona ko a unu naandë, nöö a dë seei waiwai faa ko e, fu di hënseei bi kë ko kaa.

¹⁸Nöö u begi wan oto womi aki faa tjëen ko. Nöö di womi aki, a dë wan sëmbë di hii dee biibima tuu ta kai ën bunu nè seei a di fa a ta biinga ku di Buka u Masa Jesosi fu hii sëmbë musu jei ën. ¹⁹Ma nöö na di dë nöö, ma fa woo tja di möni go da dee sëmbë „a Jelusalen” ala, nöö dee biibima aki seei begi di sëmbë aki faa musu tja u go ala tu. Nöö te u go sö, nöö a o tja nèbai da Masa e, nöö sëmbë o si tu kumafa u kë heepi dee sëmbë tjika.

²⁰Wë nöö a di lö fasi aki u kë u di möni musu tja tu e, u sëmbë an musu taki taa wa ta tjëen bunu. Biga di möni na biti möni, a hia. ²¹Fëen mbei u ta kõni fu hii soni musu waka a tatai liba, na a Masa Gadu wojo wanwan nöö e, ma te dou a libisëmbë wojo seei tu.

²²Ma nöö u toona begi wan oto sëmbë fuu aki möön faa musu waka ku de Titusi ko a unu ala. Nöö di womi aki tu, u ta gafëen taa a dë wan bumbuu sëmbë. Biga fa u ku ën libi makandi aki, nöö hiniwan juu a ta dë waiwai faa heepi u a di wooko u Gadu. Nöö hën seei ta wai seei taa a sa tja de go, biga a abi gaan futoou fuunu e, dee sëmbë.

²³Wë nöö fa i si Titusi o ko a unu naandë, nöö un bi sabi ambë dëen kaa. Biga mi ku ën, sö u ta waka ta du di wooko u Gadu makandi. Fa mi bi ta biinga ku unu naandë, nöö hën wë bi ta heepi mi e.

Nöö dee womi woon si ko ku ën naandë, nöö de ko a dee sëmbë u dee keiki aki kamian. Nöö de dë bumbuu sëmbë e. „Masa Jesosi” Keesitu ta feni nèbai a de. ²⁴Nöö un musu mbei de si taa un lobi de

e, dee sëmbë. Nöö dese ei o si taa fa u bi ta gafa unu da de aki, nöö wa bi ganjan de, nöö hii dee sëmbë dee dë a dee oto keiki tuu o ko sabi sö tu.

Aki Paulosu ta konda da de fa fu de musu da di möni ku piizii.

9 Wë dee sëmbë, mi si kuma an dë fanöudu fu mi musu sikifi da unu go möön longi a di fa un musu heepi dee oto biibima kuma unu seei. Nönö. ²Biga mi si taa un dë kabakaba kaa fuun du ën waiwai. Nöö fa i si mi dë a Masadonia aki, nöö mi njan buka da unu taa un dee sëmbë fu di pisiwata fu Akaja ala, a di jaa di pasa naandë nöö unu bi dë kabakaba kaa fuun pii möni zunta fuun heepi dee biibima u Jelusalen. Sö mi njan buka da unu aki. Nöö fa mi fan dë, nöö a weki sömëni otowan hati te de hopo ta pii möni ta zunta fu de djeesi unu e.

^{3,4}Nöö fu di mi bi taki sö fuunu aki kaa, nöö fëen mbei mi ta manda dee sëmbë aki ko a unu, fuun seeka di möni di un pii naandë buta kabakaba. Nöö ee sëmbë u Masadonia kumutu aki ko ku mi a unu ala, nöö de o si taa di soni fuunu mi bi ta taki da de dë, sö a dë tuu. Biga ee nasö, dee sëmbë, nöö woon kisi sen e. Nöö mi seepi o kisi sen tu u di fa mi bi futoou unu tjika. ⁵Nöö hën mbei mi si taa a bunu fu mi manda dee sëmbë aki waka a mi fesi ko a unu ala, be de ko seeka di möni di un bi paamusi naandë.

Nöö a sö wan fasi sëmbë o si taa di soni un ta da dee sëmbë, nöö a

dë wan peesenti di un ta da waiwai ku piizii. An o dë kuma wan soni un ta du ku duwengi.

⁶Nöö wan jei fa de bi koti wan nongö nö, dee sëmbë, taa: “Piki goon, piki suwa njanjan, gaan goon, gaan suwa njanjan.” Nöö sö a dë tuu. ⁷Nöö fëen mbei mi taa ee wan sëmbë o da, nöö be a da ku piizii nëen hati, ma na ku guunjan kuma sëmbë duwengi ën. Biga di sëmbë di ta da soni ku wai nëen hati, hën Gadu ta lobi. ⁸Nöö mi taki da unu taa te un du sö kaa, nöö Gadu abi kaakiti te tjika faa da unu soni ku ën bunuhati te a hia, fii puu i seei a hii fuka nöö i toona heepi oto sëmbë tu.

⁹Ja sabi fa Gadu Buku taki nö? A taa:

Di sëmbë di ta paaja bunu da dee pootima,
nöö di bunu në fëen o fika de ta kai nöömö.

Biga a bi libi bunu kumafa Gadu kë.

¹⁰Nöö Masa Gadu di ta da di goonma böngö faa paandi ku di njanjan di di böngö ta puu tuu, hën o da unu soni te a hia pasa maaka e, dee sëmbë. Nöö a o mbei dee bunu du fuunu ko hia nango möönmöön tu. ¹¹A o mbei i ko guduma a hii futu fu hiniwan juu i sa ta wooko hiniwan bunu wooko di dë fanöudu u du. Nöö dee bunu wooko i ta du dë o tja gafa ko da Gadu tu.

¹²Biga wë fa i si woon manda di möni go da dee biibima a Jelusalen dë, nöö an o dë taa a fuka wanwan nöö woon puu de e, ma a o mbei dee sëmbë gafa Gadu dëen tangi seei. ¹³Biga de o ko si taa na taki

nöö un ta taki ku buka taa un ta piki di Buka u [Masa Jesosi] Keesitu, ma de o si taa a dë sò a unu libi tu. Biga fa de o si di heepi un manda da de naandë, nöö de o da Gadu tangi seei fu di un ta piki ën buka ta heepi de ku oto sëmbë tu. ¹⁴Nöö de o ta begi da unu seei ku gaan lobi, fu di de si fa di bunuhati u Gadu wooko a unu tjika dë.

¹⁵Wë andi u sa taki möön, dee sëmbë, möön leki gaantangi u Gadu fu di a manda Masa Jesosi kuma wan gaan gudu ko da u. A bigi tee buka an tjika u sa taki ën, dee sëmbë.

**Aki Paulosu ta toona taki
möön kumafa a dë tjabukama
u Masa Jesosi tjika.**

10 ^{1,2}Wë dee sëmbë, [awaa mi toona ko a unu möön a di toobi u mi ku unu, ku dee sëmbë dee ko a unu mindi dë]. Wë nöö mi, Paulosu, ta tei di saapihati fasi u [Masa Jesosi] Keesitu ta fan ku unu kumafa hënseei ta fan ku sëmbë. Mi manda begi unu gaantangi taa [be un disa u piki dee sëmbë buka dee ta poi mi da unu naandë e,] fu te mi ko ala nöö an o dë u mi musu fan ku unu ku hatiboonu.

Biga mi jei taa so sëmbë dë a unu ala ta kosi mi taa te mi dë a unu mindi nöö mi ta dë fëëfëëë, ma te ma dë a unu mindi möön nöö mi ta abi degihati seei ta mbei biifi ta fan gaangaan fan a unu liba.

Fa dee lö sëmbë ta fan dë, nöö de ta mëni u a libisëmbë fasi nöö a kaba, ma na sò u dë e. ³A dë sò taa u dë a di goonliba aki tuu, ma töku wa ta feti ku dee felantima fuu

kumafa sëmbë u di goonliba aki ta feti ku deseei. ⁴Biga dee fetilai dee u ta tei tja go a feti, nöö de an dë soni u di goonliba aki. Nönö. Ma a Gadu de kumutu, nöö de abi kaakiti tjika u ta booko dee gaan taanga kaakiti u didibi tuu fiaa kaba a sösö. ⁵Ku de u ta poi hii dee sösö fia ku dee gaan heihei sabi dee sëmbë ta tei ta tja ko u puu sëmbë a pasi fu de an sabi Gadu kumafa a dë. Nöö u ta booko hiniwan poipoi pakisei, be sëmbë ko si taa na bumbuu soni a dë, be de disëen nöö de ko piki Masa Jesosi buka nöö. ⁶Nöö fa i si woo ko a unu naandë, nöö te un ko ta piki Gadu buka a wan bunu fasi kaa, nöö woo dë kabakaba u da dee oto sëmbë sitaafu awaa.

⁷Wë nöö dee sëmbë, fa u ta taki di toobi u mi ku unu aki, nöö un wegi di soni luku bunu e. Biga ee wan sëmbë a unu mindi naandë ta taki taa a dë [tjabukama] u Keesitu, nöö a musu mëni ën seei, biga u seei da [tjabukama] fëën tu. ⁸Ee mi ta taki ën pasa seei fa u abi taki a unu liba tjika, ma töku sen an o kisi mi e. Biga Masa da u taki a unu liba tuú. Ma na fuu booko unu saka, ma fuu heepi unu.

⁹Nöö fa u ta mbei dee pampia ta manda da unu aki, nöö wa ta manda de fu de panta unu e. Nönö. ¹⁰Ma fu di u jei taa sëmbë sai naandë ta taki taa: “Dee fan a dee pampia fëën ta hebi tumusi te de ta panta sëmbë. Ma te hën seepi ko a u aki, nöö an dë wan wojo soni nöö dee fan fëën an ta a’ goma tu.” Sö u jei de ta taki. ¹¹Ma nöö mi kë sò wan sëmbë musu sabi taa fa dee fan fuu hebi a dee pampia fuu, leti

sö nöö woo dë a unu mindi tu e, te u ko.

¹²Söö. Ma nöö fa i si u taki naandë seei, ma wan fëëe e, dee sëmbë. Biga wa a' hati tjika u tja u seei go maaka ku dee heihei sëmbë dee ta buta deseei a fesi naandë e. Dee sëmbë dë ta maaka de seepi ku de na de te de kaba, nöö de ta si deseei u gaan bumbuu sëmbë. Ma di lö maaka naandë, a dë donma soni e.

^{13,14}Ma fuu seei, nöö wa o njan buka djombo pasa di maaka di Gadu buta da u fuu wooko. Nöö fa u bi ko a unu ala nöö wa bi djombo pasëen tu. Biga Gadu manda u tuú fuu tja di Bunu Buka u Masa Jesosi Keesitu ko konda da sëmbë. Nöö ee u njan buka a unu liba nöö antoobi, biga unu seei bi dë wan pisi u di wooko fuu tu.

¹⁵Fa u ta fan aki, wa o go suku u njan buka a wan oto sëmbë wooko liba e. Nönö. Ma u ta suku nöö u di biibi fuunu musu göö ko soni. U ta kë fu di wooko u wooko a unu mindi naandë musu ko wan bumbuu soni, fuu sa disa unu go a oto sëmbë tu.

¹⁶Biga u abi di mëni fuu tja di Bunu Buka u Masa Jesosi go paaja te a dee oto köndë tu. Ma na ka oto sëmbë bi go konda di Buka kaa e, be an dë taa u go ta njan buka a di wooko di wan oto sëmbë bi wooko kaa.

¹⁷Biga u kë faa dë leti kumafa de bi sikifi buta a Gadu Buku taa:

Ee wan sëmbë kë njan buka a wan soni,

nöö be a njan buka da Masa a di soni di a wooko nëen liba.

¹⁸Biga wë ee wan sëmbë luku ën seei te a kaba si taa a bumbuu, nöö

an dë bumbuu sëmbë eti e. Ma di sëmbë di Masa luku te a kaba feni taa a bumbuu, nöö di sëmbë dë hën da bumbuu sëmbë tuu.

Aki Paulosu ta taki soni möön u dee ganjansëmbëma dee ko a dee Kolenti sëmbë naandë.

11 Söö. Wë nöö dee sëmbë, mi begi unu, be un hoi pasensi abiti sö möön longi, fuun haika wanlö wisiwasi fan mi o fan aki. ²Wë biga mi ta djalusu da unu leti kumafa Gadu seei ta djalusu da unu. Mi ta watji unu kumafa wan tata ta watji wan mujëe mii fëen di wan womi ta kiija, faa musu göö bunu dëen. Biga sö nöö mi paamusi unu da ‚Jesosi‘ Keesitu, fu te di daka dou nöö mi sa buta unu nëen fesi limbolimbo söndö föutu.

³Ma nöö mi ta fëëe da unu o. Biga a kandë sëmbë sa ko ganjan unu fu wan waka a ‚Masa Jesosi‘ Keesitu baka ku limbo hati möön, leti kumafa i si di sindeki bi go ganjan Eva a di djai ku dee bödjëe fan fëen. ⁴Biga fa un sai naandë, nöö misikuma te wan oto sëmbë ko a unu naandë ko ta mindi soni da Masa Jesosi te an ta djei di Jesosi di mi bi konda da unu dë möön, tökuseei wan ta fia ku ën jakëen puu dë. Söseei ee wan sëmbë ko ta mindi soni da di Akaa u Gadu te an ta djei di Akaa u Gadu di bi dë a unu kaa, nöö woon piki. Ee nasö, ee wan sëmbë tja wan oto buka ko ta konda da unu ta mindi soni tee an djei di Bunu Buka u Gadu di mi bi konda da unu naandë möön, nöö wan o jakëen. Wë dee sëmbë, a bigi a mi da unu o.

⁵Biga misikuma ma dë möön lagi möön leki dee sëmbë dee ta buta deseei kuma gaan tjabukama naandë e, te de ta kai deseei apösutu tu. ⁶Fa mi dë aki, nöö ma lei fa u fan tuu, ma töku sabi an pena mi e. Biga te mi ta fan, mi saandi mi ta taki. Unu seei sabi sö tu a hii futu, biga a unu mindi naandë mi bi libi.

⁷Dee sëmbë o, kumafa u ta taki dee soni aki, na unsë seei un si mi a' föutu a unu baa? A sa kë taa fa mi bi ta wooko ta heepi mi seei fu mi sa konda di Buka u Masa Gadu da unu söndö mi tei möni a unu nö? Fa mi bi lagi miseei fu mi sa hei unu dë, hën da di föutu di mi mbei a unu mindi nö, dee sëmbë? ⁸Biga a dë sö tuu taa ee i luku ën te i kaba, nöö a djei kuma mi fufuu dee oto keiki u mi heepi unu. Biga de wë bi ta sölogu mi ku dee soni mi abi fanöudu, hii fa unu mi bi ta heepi. ⁹Ee mi bi abi wan soni fanöudu, nöö ma bi ta toobi unu ku ën e. Nönö. Ma dee biibima dee bi kumutu a Masadonia ko a mi dë, nöö de bi tja dee soni mi bi abi fanöudu ko da mi. Sö mi bi ta hoi mi seei a hii futu fu ma musu tuwë dee hebi u mi a unu liba. Nöö mi taki da unu taa sö nöö mi o ta libi ku unu nango nöömö tu.

¹⁰Nöö sö mi o ta njan buka nango nöömö tu, taa ma ta konda di Buka u Gadu fu mi feni njan a unu hedi. Biga fa mi ku Keesitu nama aki, nöö leti fa a ta taki tuutuu soni söndö tooka töngö, nöö söseei mi ta fan aki söndö tooka töngö tu e. Nöö na wan sëmbë dë a di pisiwata fuunu ala o tapa mi a di soni mi ta

njan buka aki möönsö. ¹¹Nöö fa mi ta fan aki, dee sëmbë, nöö un ta si kuma ma lobi unu mbei nö? Nönö e. Biga Gadu sabi tuutuu taa mi lobi unu seei.

¹²Söö. Ma nöö fa mi ta du aki un saandi mi ta du nö? Mi ta tapa pasi da dee sëmbë fu de an sa njan buka taa mi ku de dë pei ku pei a di wooko u Gadu. Nöö sö mi o ta du ën nango nöömö tu. ¹³Biga wë dee lö pei sëmbë dë ta mbei taa de seei dë tjabukama u Masa Jesosi Keesitu kuma u dee apösutu, ma na Masa Jesosi hën manda de e. Ganjan de ta ganjan sëmbë.

¹⁴Ma nöö fa de ta du dë, an dë gaan soni da mi tu. Biga fa didibi sai dë, nöö so juu a ta tooka seei ko dë dililii kuma wan basia u Masa Gadu Köndë, ta mbei taa a ta limbo sëmbë wojo. ¹⁵Wë nöö andi wë? Ee dee futuboi fëën ta buta deseei kuma de dë bunulibima, nöö an dë wan foondo soni. Biga wan futuboi musu djeesi ën masa. Ma kaba u de o dë a di paima di de o kisi leti kumafa a fiti di wooko u dë.

Aki Paulosu ta konda dee soni dee ta miti ën a di tja u di Buka baka.

¹⁶Wë nöö dee sëmbë, mi taki da unu möön e, taa wan musu mëni taa fusutan u mi poi, fa mi ta njan buka da miseei aki. Ma ee un si sö seei ma un haika mi nöö, leti kumafa un ta haika te wan siki-ahedima ta fan.

¹⁷Nöö di soni mi o fan aki an dë taa Masa manda mi e. Nönö. Ma a dë wan gaan wisiwasi fan nöö, di mi o fan fu di mi sabi taa mi abi leti u miseei ta njan buka

tu. ¹⁸Biga sòmèni sèmbè dè a unu mindi naandè ta njan buka a soni u di goonliba aki ta hopo deseei buta u sèmbè si kumafa de bumbuu tjika. Nöo misikuma miseei sa njan buka sò tu. ¹⁹Biga wè fa un sai dè, un lobi u haika di fan u dee wisiwasima kaa. Wè di un köni sò, nöo misikuma un sa haika miseei tu kumafa un ta haika dee otowan.

²⁰Biga fa un sai dè, ee sèmbè buta unu a katibo, wan a' toobi. Ee sèmbè ta njan möni fuunu, wan a' toobi. Ee wan sèmbè kisi unu buta nëèn basu, nöo wan ta a' toobi. Ee sèmbè ta hopo èn seei buta a unu liba ta lagi unu ta wisiwasi unu, wan a' toobi. Ee de naki unu a bandja jesi seei, an dè gaan soni a unu. Biga sò dee sèmbè dè ta libi ku unu kaa. ²¹Ma fu mi aki, a dè wan gaan sen soni da mi e, baa. Biga wè mii bi sösò tee ma bi libi ku unu a dee lö fasi dè.

Ma nöo ee wan sèmbè a' hati u njan buka a wan soni liba, nöo miseei a' hati u njan buka da soni tu.

Söö. Nöo mi o taki wanlö soni aki da unu möön kuma wisiwasima e, ma sò nöo mi o taki. ²²Biga ee wan sèmbè ta njan buka taa a dè lalalala Dju [fu di dee Dju sèmbè dè apaiti sèmbè u Gadu], nöo miseei sa njan buka sò tu. Ee de taa de dè bakamii u Abahamu, nöo miseei dè sò tu. Ee de taa de dè Isaèli sèmbè, nöo miseei tu. ²³Ee de taa de dè futuboi u [Jesosi] Keesitu, mi bi pasa de gaanfa a di soni dè.

Nöo fa mi ta fan aki mi ta fan leti kuma wan wisiwasima, ma

mi o ta taki èn te go dou. Biga mi biinga da Masa Jesosi möön gaanfa möön leki dee ganjanma a unu mindi naandè e. Biga sòmèni pasi mi bi dè sötösötö a dunguwosu fu Masa Jesosi hedi. Sòmèni toon mi bi kisi wipi fèèn hedi tu. Sòmèni pasi mi ku dèdè bi miti fesi ku fesi. A hii dee soni dè tuu mi pasa dee sèmbè dè gaanduwe kaa. ²⁴Feifi pasi dee Dju sèmbè u mi fon mi ku wipi. Hiniwan pasi fon de ta da mi diiteni-ku-nèigi wipi. ^b ²⁵Dii pasi de fon mi ku pau. Wan pasi de naki mi ku sitonu [te de ninga taa mi dèdè]. Dii pasi sipi booko disa mi a ze mindi. Wan u de mi bi dè wan hii ndeti ku wan hii didia a zengezege a liba wata ta tja fuka.

²⁶Fa mi dè aki, ma ta dè a wan kamian. Hii juu mi nango a kamian ta ko kodo. Nöo fa mi ta waka ta lontu aki, sòmèni pasi gaan wata bi dè fa u tja mi go kii. Sòmèni toon mi bi musu waka ka fufuuma ta watji sèmbè u de kisi. Mi bi ta dè a gaan nöutu a dee sèmbè u miseei köndè maun, te kisi ku dee oto köndè sèmbè maun tu. Mi bi dè a nöutu a ganda mindi. Mi bi dè a nöutu a sabana dendu. Mi bi dè a nöutu a wata liba. Mi bi dè a nöutu a dee sèmbè dee ta ganjan taa de dè biibima maun. ²⁷Mi ta biinga ta wooko taanga tee so juu ma ta duumi a ndeti seei. So juu mi ta tja hangi tee na soni. So juu na wata seei mi ta feni u mi bebe tu. So juu ma ta a' soni u njan. So juu mi ta tja kötö tee, biga soni an dè u mi tapa sinkii.

b 11:25 fu di de an musu pasa dee föteni wipi di di wèti taa de sa wipi sèmbè

²⁸Ma nöö boiti u dee döösë soni naandë, hiniwan juu mi ta tja di hebi u dee biibima a dee kamiankamian a mi hati. ²⁹Biga wë ee wan sëmbë dë suwakisuwaki a di biibi, nöö mi seei ta suwaki tu. Ee wan biibima kai, nöö mi ta tja di hebi fëen, biga hati u mi ta boonu ku di soni mbei a kai dë.

³⁰Wë nöö fëen mbei ee mi musu ta njan buka a soni, nöö a dee lö soni dee miti mi dë, dee ta mbei mi lagi a sëmbë wojo naandë, nöö a de nöö mi sa njan buka. ³¹Nöö Masa Gadu, di Tata u Masa Jesosi Keesitu di musu kisi gafa u teego, hën sabi taa fa mi ta fan aki, na soni mi ta mindi e, dee sëmbë. Tuutuu soni mi ta taki. ³²Biga di mi bi dë a di köndë de kai Damasikusi naandë, nöö di hedima di di könu de kai Aletasi bi buta dë, a manda wanlö sodati u de lontu mi watji kisi.

³³Ma nöö hën dee biibima naandë fusi mi. De buta mi a wan manda dendu hën de saka mi go a goon a döösë u di sitonu peni u di köndë. A sö wan lagi fasi mi kumutu a dee felantima u mi maun.

Nöö sö soni bi waka ku mi, dee sëmbë. „Nöö a dee lö soni dë nöö mi sa njan buka e.”

**Aki Paulosu ta konda da de fa
Gadu bi lei ën tjubitjubi soni.**

12 Wë nöö dee sëmbë, leti kumafa i si mi taki da unu naandë kaa taa ee mi ta njan buka, nöö an o heepi mi a wan wojo soni. Ma töku mi o go dou. Biga mi o konda da unu kumafa Masa bi lei mi dee tjubitjubi soni fëen a wan apaiti fasi. A dë leti kuma mi bi ta

sunjan sö, ma na sunjan, biga mi bi dë ku wojo.

²Mi sabi wan womi di bi biibi a Masa Jesosi Keesitu, nöö hën wan gaan soni pasa ku ën kuma teni-afö jaa longi kaa. Wë ee sinkii soni, ee akaa soni, di dë ma sabi. Gadu wanwan nöö sabi. Ma a dë kuma wan soni tei ën tja go pasa dee teeja u mundu go te a di köndë u Gadu seei. ³Nöö kumafa i si mi taki dë kaa, ee sinkii soni ee akaa soni më sabi. Gadu wanwan nöö sabi.

⁴Ma nöö de tjëen go dou a di waiti kamian u Gadu de ta kai Paladëisi. Nöö hën a jei wanlö soni ala di an sa konda seei. Ma boiti di dë, de bai ën taa an musu konda de tu.

⁵Wë nöö, dee sëmbë, a dee lö soni dë mi bi sa njan buka e, ma nöö ma o du ën. Ma dee soni mi o tei ta njan buka da, nöö de da dee soni dee ta buta mi ko lagi a sëmbë wojo.

⁶Ma ee u mi tei dee soni dee Gadu lei mi naandë fu mi sa njan buka a de liba, nöö ma lau e, biga sö Gadu bi lei mi de tuú. Ma nöö ma o du ën e. Biga fa mi dë aki ma kë u sëmbë musu luku mi möön hei möön leki fa de ta jei mi ta fan, ku fa de ta si mi ta libi.

⁷Ma nöö dee sëmbë, fa mi taki dë seei, ma ma sa kisi gaan fasi fu dee gaan heihei soni i si Gadu lei mi naandë e. Nönö. Biga wë Gadu disa pasi da didibi, hën a manda wan futuboi fëen ko naki mi. A buta wan soni da mi di ta tjökö mi leti kuma maka, nöö hën ta fuka mi nöömö mbei ma sa abi gaan fasi. ⁸Nöö dii pasi mi begi a wan apaiti fasi fu Masa musu puu di lö soni naandë a mi liba. ⁹Ma nöö hën a fan ku mi

taa: „Fa i dē aki, nōō mi sabi dee fuka fii kaa. Nōō be i tifihedu ku de nōō, biga mi o tja i ku mi bunuhati. Biga te wan sēmbē kaakiti ku saanfa-u-du fēen kaba, nōō nēen mi sa feni pasi u wooko nēen liba ku di kaakiti u mi awaa.” Sō Gadu fan ku mi e. Nōō fēen mbei a mōōn bunu da mi fu mi ta njan buka a dee suwaki pisi u mi libi. Mi o ta wai ku de seei, be di kaakiti u „Masa Jesosi, Keesitu tan ku mi.

¹⁰Wē nōō da sō e, dee sēmbē. Fa u dē aki, mē a toobi mōōn ee hiniwan soni ta pasa ku mi fu „Masa Jesosi, Keesitu hedi. Ee mi suwaki a soni, mē a toobi. Ee sēmbē ta kosi mi, ee de ta sitaafu mi, an dē gaan soni da mi tu. Ee mi ta tja pena nasō mi ta tja fuka, ma a’ toobi. Mi ta wai seei a dee soni dē dendu. Biga wē hii dee suwaki pisi u mi dē tuu ta buta mi fu mi dē taanga „ku di kaakiti u Gadu wanwan.”

Aki Paulosu ta konda da de kumafa a kē heepi de tjiika.

¹¹Wē dee sēmbē, mi taki e, fa i si mi njan buka da miseei dē, nōō a dē leti kuma hedi u mi poi. Ma unu wē buta mi e. Biga unu bi musu ta gafa mi. Biga wē hii fa i si ma dē wan wojo soni seei fa mi dē aki, ma misikuma ma dē mōōn lagi mōōn dee sēmbē dee ta hopo deseei buta u gaan tjabukama a unu mindi naandē. ¹²Biga wē mi bi libi a unu mindi ku gaan pasensi e, nōō sōmēni foondo wooko mi bi ta du a unu dē ku di kaakiti u Gadu. Sōmēni maaka un si tu, nōō dee soni dē bi musu ta lei unu taa mi dē wan tjabukama u Gadu tuu.

¹³Nōō dee sēmbē, unfa a waka un si taa mi ta seeka dee biibima a dee oto kōndē bunu mōōn unu? A sa kē taa fu di ma bi ta tja dee fuka u mi ko tuwē da unu nō? Hēn da di fōutu mi mbei nō, dee sēmbē? Wē ee di dē wanwan, nōō mi begi unu be wan hoi mi a bēē. Wē biga sō mi libi ku unu tuu.

¹⁴Ma fa u dē aki, mi dē kabakaba u mi ko a unu di u dii pasi. Ma seei te mi ko, ma o buta fuka u mi a unu liba mōōnsō e. Nōnō. Biga wē na gudu mi ta suku a unu e, dee sēmbē, ma unu seepi wē mi kē di kē. Biga wan piki mii an musu ta sōlugu ēn tata ku ēn mama, ma tata ku mama de ta sōlugu piki mii. ¹⁵Nōō fēen mbei fa u dē aki, mi dē seei kabakaba fu mi lasi hii soni da unu, te dou ku miseei tu. Ma nōō fu di un si taa mi lobi unu taanga, nōō fēen mbei wan sa lobi mi tu nō?

¹⁶Ma nōō fa mi fan dē, nōō kandē sēmbē o dē a unu mindi naandē di o taa: “Hōōn, awa, fa i si an ta buta dee fuka fēen a u liba aki, bōdjēē wē a ta pēē e. Biga a o abi kamian nōōmō faa ganjan u njan a wan kōni fasi.” ^{17,18}Sō un ta mēni nō, dee sēmbē? A kandē dee sēmbē mi bi manda ko a unu naandē, de un ta taki nō? Fa mi bi manda Titusi ku di otowan fēen ko a unu, nōō Titusi bi suku soni a unu a wan tjubi fasi faa tja wini ko dēen seei nō? Wē ma sikuma a dē sō e. Biga mi ku Titusi tuu ta waka a di Akaa u Gadu leiki ta libi a di wan seei fasi nō.

¹⁹Wē nōō fa mi fan ku unu naandē, dee sēmbē, a sa kē un mēni taa bunu nē mi ta suku a unu nō? Nōnō e. Ma mi ta fan ku unu

a Gadu fesi fu di u ku unu tuu dē sēmbē u „Jesosi„ Keesitu, nōō u kē fuun musu ko taanga a di biibi. Hēn di soni dē nōō u ta suku a unu e, dee sēmbē.

²⁰Biga wē mi ta fēēē da unu taa te mi o ko a unu ala, nōō mi o ko si unu a wan fasi di an bunu da mi seei. Nōō ee a dē sō, nōō unu seepi o ko si mi a wan fasi di an bunu da unu tu. Biga mi ta panta taa te mi ko dē, nōō mi o ko si unu taa un ta kisi toobi ku unu na unu ta haun ku unu seepi, hati fuunu ta dē boonuboonu, hiniwan sēmbē ta biinga nēen seei soni baka, wan abi toobi ku otowan, un ta tja unu seepi ta kosi a baka ta mindi soni da unu na unu, so fuunu o sai naandē ku gaan fasi, nasō un o dē ta du fanjanfanjan soni.

²¹Dee sēmbē, misikuma ee mi ko si unu a sō wan fasi, nōō sen o kisi mi seei a Gadu fesi o. Nōō a o ta hati mi te na soni da dee sēmbē fuunu naandē dee an disa dee peipei fanafiti libi u de, te dou ku dee sensen soni de ta du a di sē u manu ku mujēē soni. „Nōō mi kē un seeka dee lö pei libi fuunu dē bifō mi ko a unu ala e, baa.“

Aki Paulosu ta bai dee sēmbē möön u de musu seeka de libi bifō a ko a de.

13 Sōō. Wē kumafa i si mi taki dē kaa, dee sēmbē, disi o mbei di u dii pasi di mi o ko haika unu. Wē nōō un sabi fa de sikifi a Gadu Buku taa ee wan sēmbē du wan hogi, nōō tu nasō dii sēmbē musu piki taa sō a du ēn tuu, bifō di sēmbē di du di hogi dē o kisi sitaafu awaa.

²Wē fa i si mi o ko a unu dē, nōō leti sō soni o waka e. Biga wē a di u mbei tu pasi di mi bi dē a unu ala, nōō mi bi bai wanlō sēmbē a dee hogi de ta du. Sōseei fa mi ta mbei di pampia aki, mi toona ta bai de möön. Nōō fa i si mi o ko di pasi aki, nōō hēn o mbei dii pasi. Nōō ma o fan ku de ku buka möön e. Ma mi o du ku de awaa te dou ku hii dee oto sēmbē dee sai dē tuu, dee an bia disa dee wogi du u de.

³Biga wē misikuma un kē sabi ee dee fan mi ta fan ku unu, ee Masa Jesosi Keesitu hēn ta da mi de tuutuu. Biga un taa te mi ta fan nōō mi ta fan fēēēfēēē, ma Masa Jesosi hēn an ta fēēē ma a ta wooko ku kaakiti a unu dē. ⁴Wē nōō tuu. Ma fa i si de bi kii Masa Jesosi a di lakpa pau dē, nōō wan suwakisuwaki libisēmbē de kii dē, ma nōō di a weki ko dē ku libi fa u dē aki, nōō ku di kaakiti u Gadu a ta libi e. Nōō fa u ku ēn nama makandi aki, nōō u dē suwakisuwaki libisēmbē eti tuu, ma tōkuseei ku di kaakiti u Gadu u ta libi fuu heepi unu.

⁵Wē dee sēmbē, mi taki e, „di un lo/ u wegi sēmbē luku naandē kaa,„ nōō mi kē fuun wegi unu seei luku bunu ee un dē biibima tuutuu. Biga a kandē fa i si un sai dē seei, ma Jesosi Keesitu an dē a unu hati. „Ma tōku na sō mi ta mēni e, dee sēmbē. Ma mi a’ di mēni taa un dē tuutuu biibima u Masa Jesosi.“ ⁶Nōō ee un pasa di lö tesi dē, nōō misikuma woon si taa u seei pasēēn tu „taa u dē tuutuu tjabukama u Masa Jesosi,„

⁷Nōō mi ta begi Masa Gadu da unu fu wan musu du na wan

hogi. Nöo ma taki sô fuu lei sêmbê kumafa u dë tjabukama u unu liba tjika e. Nönö. Ma fuun seepi hedi. Biga u kë di libi fuunu musu dë a tatai liba, hii fa sêmbê ta taki fuu taa wa dë bumbuu tjabukama tjika.

⁸Biga wa ta mbei möiti u sêmbê musu du wan soni di an ta kai ku di Buka u Gadu e, ma fu de musu libi leti kumafa Gadu kë.

⁹Nöo fëen mbei ma a' toobi ee mi ta libi kuma mi sösö, kuma ma abi kaakiti a unu mindi. Solanga un dë taanga a di biibi kaa, nöo mi dë waiwai. Nöo mi ta begi seei da unu fuun musu ko dë telutelu gbelingbelin kumafa Gadu kë.

¹⁰Nöo hën mbei mi ta buta dee soni aki a pampia manda da unu a fesi, fu te mi ko a unu nöo ma o feni soni fu mi gandji da unu möön. Biga di makiti di Masa da mi aki, nöo an dë wan soni u mi booko unu saka e, ma fu mbei un ko dë gingin a di biibi.

Aki Paulosu ta tapa di biifi.

¹¹Söö. Wë nöo ka mi sikifi tjika aki, nöo mi o tapa ufö e, dee sêmbê. Nöo mi taki e, be un piki dee soni mi sikifi aki nöo un buta unu libi a tatai liba ku telu. Nöo be hati fuunu dë bööböo ku wan pakisei makandi, nöo Masa Gadu o dë ku unu. Biga nëen lobi ku kötöhati ta kumutu.

¹²Nöo te woon da unu seei odi, nöo un baasa unu seei makandi ku limbohata e, kumafa a fiti biibima ku biibima.

¹³Nöo hii dee sêmbê dee Gadu tei apaiti aki tuu ta manda gaan odi da unu.

¹⁴Masa Jesosi Keesitu musu dë ku unu ku ën bunuhata e, dee sêmbê. Nöo di lobi u Masa Gadu ku di makandi libi di di Akaa fëen ta da musu dë ku unu tu.

Na soni möönsö e, dee sêmbê. Mi, Paulosu, ta manda gaan odi da unu. A tan sö.

Di biifi Paulosu manda da dee biibima u Galasia

Wan wöutu a fesi.

Di womi de kai Paulosu bi dë wan u dee tjabukama u Masa Jesosi de ta kai apösutu. Nöö hën mbei di biifi aki manda da dee biibima a dee köndëköndë u di pisiwata de kai Galasia.

Nöö di soni mbei a mbei di biifi aki. A bi go a Galasia faa tja di Buka u Masa Jesosi go da dee sëmbë u di köndë. Nöö hën so u dee sëmbë fu ala bia libi ko ta waka a Masa Jesosi baka. Nöö di a kumutu dë, tee bakaten hën a ko jei taa wanlö sëmbë ko a dee Galasia biibima dendu dë ko tja wan njunjun buka poipoi wan ko da de, taa di fa de biibi a Masa Jesosi dë an tjika eti. De musu koti di maaka u Isaëli ta hoi dee Isaëli wëti ufö Gadu sa limbo fesi da de. Nöö de taki wan oto soni tu taa Paulosu aan taki a di Buka a bi tja ko da de naandë, biga na Gadu bi dëen di buka. A libisëmbë nöö a feni ën. Sö de ta lei dee Galasia sëmbë.

Nöö di Paulosu jei sö, hën a mbei di biifi aki wante manda bai de a dee lö lei dë. A manda leti de tu fa u de musu libi kuma biibima u Masa Jesosi.

Aki di biifi seti.

1 ^{1,2}Wë dee sëmbë, mi Paulosu ta manda gaan odi da unu e. Nöö mi ta mbei di pampia aki da un dee sëmbë dee ta biibi a Masa Jesosi liba ta miti makandi a dee köndëköndë u di pisiwata u Galasia dë. Fa mi dë aki, mi da wan u dee tjabukama u Masa Jesosi de ta kai apösutu e. Nöö na libisëmbë buta mi sö. Na de manda mi tu. Ma Jesosi Keesitu ku hën Tata di bi weki ën a dëdë buta mi. Nöö fa

mi ta manda di biifi da unu aki, nöö mi ku dee oto biibima u Masa Jesosi dee mi ku de dë aki, sö u tuu ta mandëen.

³Nöö u Tata Masa Gadu ku Masa Jesosi Keesitu musu dë ku unu e, ta heepi unu ku de bunuhati. De musu mbei hati fuunu dë bööböö.

⁴Fa Masa Jesosi sai dë, dee sëmbë, nöö hën wë hopo ën seei paka di paima da u fu dee hogidu fuu hedi e. Nöö a du ën faa sa puu u a dee hogi libi basu u di ten u dë aki. Sö wë u Tata Masa Gadu bi kë kaa.

⁵Nöo fa a sai dë a musu abi gafa ku nëbai fu teego. A tan sö.

Aki Paulosu ta piki de taa wan kodo buka u Masa Gadu nöo dë.

^{6,7}Wë dee sëmbë, di soni aki sö, a foondo mi tumisi e. Ma bi mëni sö fu unu taa un bi o bia sö hesi kumutu a di Sëmbë di bi kai unu ku ën bunuhati ko nëën. Wë biga ku ën bunuhati a bi manda „Jesosi„ Keesitu ko jabi pasi da unu fuun sa ko sëmbë fëën. „Hën wë da di Buka di u konda da unu.“

Nöo hën wë un kë disa di bumbuu soni naandë go ta piki dee sösö buka dee oto sëmbë ta konda da unu naandë taa Gadu buka, ma na Gadu buka seei de dë. Wë biga Gadu aambi oto pei Buka möönsö „möönsö leki di u konda da unu. Ma fu di un ta haika dee oto sëmbë,“ hën wë i si ta buuja unu sö teefa wan saandi un ta du möön.

⁸Nöo mi taki e, dee sëmbë, di Buka di i si u bi tja ko da unu dë, nöo hën nöo da di tuutuu wan e. Hën nöo un musu piki. „Ee u seei toona ko a unu baka ko da unu wan oto buka, nöo wan musu piki e. Ee wan basia u Masa Gadu Köndë seei bazia ko a unu dë ko da unu wan oto buka möön leki di u bi konda da unu kaa, nöo Masa Gadu musu sibëën fu nöömö e! „Biga di Buka u Gadu hën a ta poi.“

⁹Mi toona taki ën wan pasi möön leti kumafa i si u bi taki ën kaa, taa ee wan sëmbë a unu dë ta konda wan oto buka da unu möön leki di un bi jei a u kaa, nöo di siba u Gadu musu kisi ën fu nöömö e.

¹⁰Wë di fan mi fan aki, unfa un mëni fëën, dee sëmbë? Mi fan ën

faa kai ku libisëmbë ö, naa faa kai ku Gadu? Fa u dë aki, un ninga taa mi ta suku gafa a libisëmbë eti ö? Wë nöönö e baa. Biga ee mi ta suku gafa a libisëmbë eti, nöo hën da ma dë wan futuboi u „Jesosi„ Keesitu.

Aki a ta konda da de taa na a libisëmbë a kisi di Buka.

¹¹Be mi taki da unu e, dee sëmbë u mi dë, taa di Buka di i si mi bi tja ko konda da unu dë, nöo na libisëmbë abi ën e. ¹²Biga na a libisëmbë a kumutu, nöo na libisëmbë lei mi ën tu. Ma Jesosi Keesitu hënseei wë ko a mi ko lei mi ën sö. ^{13,14}Biga fa un sai dë, nöo un bi musu jei sö u mi taa a fesi mi bi ta biinga ku hii dee guwenti fuu Isaëli sëmbë tuu, kumafa u bi lei a dee gaan sëmbë fuu. Mi bi dë a sömëni u dee pei u mi fesi a dee soni naandë. „Biga mi bi mëni taa fa mi ta hoi dee Isaëli wëti dë, nöo hën di soni dë Gadu bi kë ufö a o limbo fesi da mi.“ Nöo hën wë mbei mi bi ta sitaafu dee biibima u Masa Jesosi gaanfa seei „fu di de an dë ku dee wëti dë möön.“ Ma hii fu di dë, nöo hën di keiki u Gadu wë mi bi ta biinga u kaba a sösö sö e. Ma bi sabi seei.

¹⁵Ma fa i si mi bi ta du dë seei, Gadu bi a' bunuhati u mi o. Biga gaanduwe a fesi bifö de pai mi, nöo a bi tei mi kaa fu mi ko sëmbë fëën a bakaten. ¹⁶Nöo hën wë u dë teefa di juu dou, hën a mbei mi ko sabi Jesosi di Mii fëën, fu mi sa ta tja di Buka fëën awaa ta konda da dee sëmbë dee an dë Isaëli sëmbë.

Wë nöo fa i si a bi ko a mi naandë, nöo ma bi go a na wan libisëmbë go

hakisi ee andi u mi musu du möönsö e. ¹⁷Na a dee Tjabukama u Masa Jesosi de ta kai apösutu, dee dë a Jelusalen, seei mi bi go. Fa de bi dë tjabukama ufö mi seei, ma töku ma bi go a de. Ma mi hopo u mi wante, mi wanwan, hën mi go u mi te na Alabia a di sabana köndë dë. [Wë nöö fa mi ta taki ën aki sò, hën da libisëmbë lei mi di buka nö?]

Nöö di mi kumutu na Alabia naandë, hën mi toona go a Damasikusi baka [ka mi bi kumutu]. ¹⁸Nöö hën mi tan dii jaa naandë. Nöö hën mi toona kumutu a Damasikusi go a Jelusalen go haika Petuisi, be mi ku ën mbei guwenti awaa. Nöö hën mi dë ku ën a Jelusalen dë teni-a-feifi daka ufö mi kumutu dë. ¹⁹Ma nöö fa i si mi bi go dë seei, ma si dee oto Tjabukama u Masa Jesosi möönsö e, ma di baaa u Jesosi de ta kai Jakobosi hën nöö mi bi si dë. ²⁰Nöö fa mi ta fan aki, Masa Gadu seei sabi taa na soni mi ta mindi e. Tuutuu soni mi ta taki.

²¹Nöö hën di mi kumutu a Jelusalen naandë, hën mi go ta waka a dee köndëköndë u Silia ku Silisia ta konda di Buka u Masa Jesosi Keesitu ta lontu. ²²Ma dee oto biibima fëen dee ta miti makandi a dee köndëköndë u Judea, nöö deseei an bi si mi sabi eti e. ²³Ma de ta jei soni u mi nöö taa di sëmbë di bi ta sitaafu de a fesi ta kii, nöö hën wë bia ko biibi te a tei di Buka u Masa Jesosi ta tja ta paaja, di hënseei bi ta biinga u tapa. ²⁴Nöö di de ko jei sò, hën de ta wai seei ta gafa Masa Gadu fu mi hedi.

Aki Paulosu konda fa a bi go miti ku dee hedima u keiki a Jelusalen.

2 ^{1,2}Wë nöö fa mi ta tja di buka ta paaja dë, nöö a baka teni-a-

fö jaa bifö mi toona go a Jelusalen möön, mi ku Banabasi. Nöö di soni mbei u go ala, u di Gadu seei ko lei mi taa mi musu go. Nöö di u nango, hën u tja di kijoo de kai Titusi go ku u. [Biga u ku ën ta wooko di wooko u Gadu makandi.]

Nöö hën wë di u go dou a Jelusalen, hën u go a dee sëmbë dee de ta si kuma fesima u de a di biibi. Nöö hën u kai de tja go a së. Nöö hën u fan ku de te u kaba taa sò wan buka u ta tja ta paaja da dee oto köndë sëmbë dee na u Isaëli [taa, ee wan sëmbë ja dë Isaëli sëmbë ma i ko ta biibi a Masa Jesosi kaa, nöö a tjika. An dë fii ta hoi dee wëti u Isaëli ufö Gadu o limbo fesi da i.] Nöö hën u hakisi de ee fa u ta konda di buka dë, ee de dë ku u a wan së. Biga fa de dë hedima naandë nöö u kë de nama ku u, ee nasö nöö a kandë sëmbë o mëni taa sösö soni u ta du.

³[Nöö di u fan ku de teefa u kaba, nöö hën de feni taa di buka u ta tja ta paaja naandë, nöö a bunu.] Nöö fa Titusi sai ku u dë, an dë Isaëli sëmbë e. Giiki sëmbë a dë, nöö aan di maaka u Isaëli, ma de an duwengi ën tu fu de koti ën sinkii buta di maaka. ⁴Nöö de an bi o mëni di soni dë seei tu e, ma wanlö sëmbë ta ganjan taa de dë biibima u Jesosi Keesitu fufuu pasi ko saapi a u mindi dë, ko ta watji u ta luku fa u ta libi fiifi söndö u dë a wëti basu. Biga de kë kisi u toona tja go buta kuma saafuma a dee wëti dë basu möön. ⁵Ma fa de ta du dë, nöö wa saka u seei da de e. Wa piki de buka seei a di soni dë. Biga u kë hoi di Buka u Gadu gbelingbelin da unu kumafa a dë.

⁶Nöo dee sëmbë u go a de dë, nöo de wë de ta luku kuma gaan hei sëmbë e. Ma di soni dë an dë gaan soni a mi, biga mi sabi taa Gadu hën an ta luku a sëmbë fesi. Ma boiti u di dë, fa de dë heima dë seei, ma de an buta wan wojo soni a di lei mi ta lei liba möönsö. „Biga de si taa di fa mi ta lei naandë, nöo a bunu kaa.”

⁷Nöo hën wë de ko si taa mi ku Petuisi, di wan wooko nöo wë Gadu da u ma de dë paatipaati. Petuisi hën da Tjabukama u Masa Jesosi a dee Isaëli sëmbë dendu, nöo mi da Tjabukama fëen a dee sëmbë dee na dë Isaëli sëmbë dendu. ⁸Nöo leti kumafa Gadu dë ku Petuisi a di wooko di a sai dë, nöo söseei a dë ku mi tu.

⁹Nöo fa i si Jakobosi, Petuisi, ku Johanisi sai dë, nöo de wë da dee sëmbë dee otowan ta si kuma posu a di biibi. Ma nöo fa de ko si fa Gadu dë ku mi ku ën bunuhati tjika, nöo hën de ko da mi ku Banabasi tuu maun. Nöo hën wë u ku de mbei buka te u kaba taa sö di wooko o paati. De o ta tja di Buka ta paaja a dee Isaëli sëmbë dendu. Nöo u, woo go a dee oto köndë sëmbë dee na u Isaëli. ¹⁰Ma wan soni nöo de begi u taa u musu ta heepi de ku dee penama u de „dee dë a Jelusalen naandë.” Ma nöo di soni de taki dë, mi bi dë tifihedu ku ën gaanfa seei kaa.

**Aki Paulosu konda taa a bi
bai Petuisi a wan soni.**

¹¹Nöo mi o taki wan soni aki da unu e, dee sëmbë. Fa i si Petuisi dë

gaan fesima dë seei, ma a wan juu dë nöo a bi ko a u na Antiokia, nöo hën wë mi bai ën a lanti fesi fu wan soni a bi du. Biga an bi a' leti.

¹²Biga a bi ta libi makandi ku dee biibima u Masa Jesosi fu Antiokia, dee na Isaëli sëmbë. Hën ku de bi ta njan a wan paabi. Nöo hën wanlö oto biibima u Masa Jesosi kumutu a Jakobosi a Jelusalen ala ko a u na Antiokia naandë. Nöo fa i si de ko dë, nöo de ta hoi di Isaëli wëti taa ee wan sëmbë aan di maaka u Isaëli nëen sinkii, nöo de an musu njan ku ën. Nöo di Petuisi ko si taa sö de ta du, nöo hën a ko fëëë. Hën a hai hënseei puu a dee sëmbë na Isaëli sëmbë dë dendu ko ta hoi di wëti dë tu, ¹³hën ku hii dee oto Isaëli biibima dee ku u sai dë. Banabasi seei de kisi hai tja go a dendu tu, faa go ta libi a di ganjan fasi dë.

¹⁴Nöo di mi si taa di libi u de an ta kai ku di Buka u Masa Jesosi di u ta konda aki, nöo hën wë mi fan ku Petuisi a hii dee oto biibima dë tuu fesi taa: “Womi.” A piki. Mi taa, “Di soni aki, a bigi a mi da i möönsö. Wë biga i da wan Dju^a sëmbë di bi ta dë a wëti basu, nöo di wojo fii ko limbo te nöo hën wë i kumutu. Nöo andi mbei i kë toona hai dee sëmbë na Dju aki tja go buta a dee wëti dë basu u du?” Sö mi fan ku ën.

¹⁵Nöo di soni mbei mi taki sö, dee sëmbë. Biga wë un sabi fa u dee Dju sëmbë dë kaa. U ta si u seei kuma wa ta booko Gadu wëti kuma dee oto köndë sëmbë. ¹⁶Ma tökuseei, so fuu bi ko sabi taa di hoi di u bi ta hoi dee wëti dë, nöo an ta heepi u

fuu ko bumbuu sêmbê möönsö a Gadu wojo. Wan kodo soni tö nöö sa mbei u ko sö, hên da ee u ta biibi a Jesosi Keesitu liba. Nöö hên wê mbei u ko ta biibi nëen e.

¹⁷Nöö fa i si u ta suku fuu musu ko bumbuu sêmbê a Gadu wojo ku biibi a [Masa Jesosi] Keesitu söndö hoi wêti aki, nöö hên wê mbei dee oto Dju sêmbê fuu ta luku u kuma bookowëtima. Nöö unfa un pakisei u di soni dë? Hên da Keesitu manda u fuu booko Gadu wêti ö? Nönö. Kwetikweti. ¹⁸Ma ee Gadu bai mi a wan soni te mi disëen kaa, nöö bakaten hên mi toona go tei ën möön, nöö awa ufö mi ko bookowëtima a Gadu wojo awaa.

¹⁹Wê, dee sêmbê o, fa i si mi bi ta hoi dee wêti dë, nöö hên wê tja mi ko a Gadu e. Biga mi bi biinga tefa mi wei, ma bi sa hoi de ku telu möönsö. Nöö fa mi dë aki, nöö ma dë a dee wêti dë soni möön e. Mi disa de gaanduwe fu mi sa libi kumafa Masa Gadu kë awaa. ²⁰Biga fa [Masa Jesosi] Keesitu dëdë a di lakpa pau dë, nöö mi ku ën tuu wê dëdë naandë e. Biga u dë di wan. Nöö di libi i si mi abi aki, na miseei ta libi ën möön. Masa Jesosi seei hên dë a mi hati ta tii mi. Nöö hii fa mi ta libi a di goonliba aki, nöö ku biibi nöö a di mii u Masa Gadu liba, di bi lobi mi tee a tei mi dëdë dëdë da mi.

²¹Nöö ee mi ta hoi wêti eti fu hên musu mbei mi ko bumbuu sêmbê a Gadu wojo, nöö hên da mi ta sösö di soni di Gadu du da mi naandë ku ën bunuhati. Hên mbei ma o du ën e. Biga ee a dë taa wan sêmbê bi sa hoi wêti te a ko bumbuu tjika

a Gadu wojo, nöö da an bi o dë fanöudu fu [Jesosi] Keesitu musu dëdë.

Aki Paulosu ta gandji da dee Galasia biibima u di de bia go ta hoi wêti.

3 Wê nöö un dee Galasia sêmbê u mi dë, andi seei du unu mbei un don sö? Sêmbê hên ko ganjan unu gaanfa sö nö, mbei un lasi unu seei te un fëëkëtë di fa Jesosi Keesitu bi dëdë da unu nö? Ee! A bigi a mi da unu. Biga fa u bi tja Gadu Buka ko da unu dë, nöö u bi kondëen gbelingbelin da unu te a dë kuma a unu fesi seei de bi tja Masa Jesosi go peka a di lakpa pau kii. Sö wê un bi fusutan di Buka tjika e.

²Nöö hên wê mbei mi kë hakisi unu wan soni. Fa un bi kisi di Akaa u Gadu dë, fu di un bi ta hoi wêti mbei nö, naa fu di u bi konda di Buka da unu hên un ko ta biibi nëen? ³Wan a' fusutan nö? A fesi di un bi ko a Masa Jesosi, nöö di Akaa u Gadu hên bi seti di wooko a unu hati. Ma nöö fa u dë aki, un kë puu unu seei a di Akaa leiki tjëen go dou ku di fuunu seei kaakiti nö? ⁴Hii dee sitaafu un bi tja a fesi di un bi ko njunjun a di biibi dë, nöö u sösö un tja de nö? ⁵Nöö fa Masa Gadu ta da unu di Akaa fëen ta du foombofoombo soni a unu dë, nöö faandi mbei a ta du sö? Fu di un ta hoi wêti mbei nö, naa fu di un bi jei di Buka nöö un ko ta biibi nëen?

Aki Paulosu ta lei fa Gadu bi tei Abahamu fëen sêmbê u di biibi fëen hedi.

⁶Wê dee sêmbê, mi kë fuun toona mëni di soni di un bi jei u di gaan

sëmbë fuu de kai Abahamu. Biga de sikifi soni fëen a Gadu Buku taa, fa a biibi Gadu dë nöö fëen mbei Gadu si ën kuma an booko ën wëti wan daka. ⁷Nöö hën a ko fika sô taa dee sëmbë ta biibi Gadu nöö de wë Gadu ta luku kuma gbelingbelin mii u Abahamu ɓbiga de djei ën a di biibi.

⁸Nöö di Buku u Gadu bi taki tu taa te wan daka nöö dee sëmbë dee an dë Isaëli sëmbë o ko ta biibi, nöö Gadu o si de kuma de an bi booko ën wëti wan daka fu di biibi u de hedi. Nöö di Buka u Masa Jesosi aki sô, hën wë i si di Buku bi taki dë e. Nöö hën wë Gadu bi ta mëni tu di a taki da Abahamu taa:

A i hii fôluku u di goonliba sa feni heepi.

⁹Nöö da sô e, dee sëmbë. Ee u ta biibi kumafa Abahamu bi biibi, nöö woo feni di bunu u Gadu leti kumafa i si di gaan biibima dë bi feni ën.

Aki Paulosu ta lei de taa Masa Jesosi puu u a di siba u dee wëti.

¹⁰Ma hii dee sëmbë dee ta mëni u de hoi wëti fu de ko dë bumbuu sëmbë a Gadu wojo, nöö di siba u Gadu kisi de kaa e. Wë biga a dë a di Buku u Gadu taa:

Ee wan sëmbë ja ta hoi hii dee wëti u Gadu tuu

dee dë sikifisikifi a di Buku aki, nöö di siba u Gadu dë a i liba e.

Sô di Buku taki. ¹¹Ma nöö u sabi kaa taa na wan sëmbë sa ko bumbuu sëmbë a Gadu wojo fu di a ta hoi wëti hedi e. Biga di Buku taki möön taa:

Di sëmbë di ko bumbuu sëmbë a Gadu wojo

fu di a ta biibi nëen hedi, nöö hën nöö o feni di libi u Gadu.

¹²Nöö wëti hoi, nëen da biibi e, dee sëmbë. Biga dee wëti dë seei taki taa:

Di sëmbë di ta du ɓhii, dee soni dee dë sikifisikifi aki o feni libi a Gadu.

Wë nöö nëen da biibi möön e. ɓNöö hën tu, fa a taki dë, nöö hën da dee wëti siba u kaa. Biga na wan sëmbë tjika u hoi dee wëti u Gadu söndô misi.

¹³Ma fa i si ɓJesosi, Keesitu sai dë, hën puu u a di siba u dee wëti naandë. Biga di Buku taki möön taa,

Hiniwan sëmbë di de tei hëngi a pau kii,

nöö di siba u Gadu wë kisi ën.

Nöö fa de tei Masa Jesosi hëngi a di lakpa pau kii dë, nöö hën wë da di siba u Gadu kisi ën fuu hedi e, dee sëmbë. ¹⁴Nöö di soni mbei a du ën, fu hii sëmbë sa feni di bunu u Gadu awaa, kumafa Gadu bi paamusi Abahamu. Nöö a ko dë taa ɓna Isaëli sëmbë wanwan ma, hii sëmbë, ee i biibi a Jesosi Keesitu liba nöö joo feni di bunu dë. Nöö Gadu o da i di Akaa fëen tu di a bi paamusi u, fu di i ta biibi nëen liba.

Aki Paulosu ta lei de taa wëti an sa puu di buka u Gadu.

¹⁵Wë dee sëmbë u mi aki o, un boo taki di soni aki sô kumafa libisëmbë guwenti taa te i ku wan sëmbë mbei buka a wan soni te un sitampu ën a lanti fesi, nöö na wan sëmbë sa puu di buka dë möön e. Nöö sôseei de an o sa buta wan oto soni nëen liba möön tu. Biga di buka mbei sô kaa.

¹⁶Nöo sö wë, Masa Gadu mbei wan buka ku Abahamu te a kaba taa a di böngö fëen hii sëmbë u goonliba sa feni heepi. Nöo fa a taki ën dë, an bi taa “dee böngö” e, ma a bi taa “di böngö”. Nöo di böngö dë nöo hën da „Jesosi„ Keesitu.

¹⁷Nöo di ten di Gadu bi mbei di buka ku Abahamu naandë, nöo dee Isaëli wëti an bi dë eti e. A baka föhöndö-ku-diiteni jaa bifö dee bakamii fëen ko kisi dee wëti a Gadu awaa u de musu hoi. Ma nöo fa de ko kisi de seei, ma dee soni Gadu bi paamusi Abahamu di a mbei di buka ku ën dë, de an puu möönsö. ¹⁸Biga ee a dë taa dee wëti dee ko a baka dë musu hoi ufö sëmbë sa feni dee bunu u Gadu, nöo an bi o dë taa Gadu ta da sëmbë dee bunu fëen u sösö fu di paamusi fëen hedi.

Ma na sö a dë e, dee sëmbë. Gadu ta da u dee bunu fëen u sösö ku ën bunuhati „söndö u ta hoi wëti e„ fu di sö a bi paamusi Abahamu.

Aki Paulosu ta lei de un heepi dee wëti Gadu bi da Mosesi abi da u.

^{19,20}Wë nöo mi hakisi unu e, dee sëmbë, ku un pakisei Gadu da u dee wëti? Wë a da u de faa lei u andi da bunu ku andi da hogi, nöo fu de hoi u a pasi tu fu te dou di juu di Masa Jesosi o ko. Biga hën wë bi da di böngö di Gadu bi paamusi Abahamu taa woo feni heepi nëen.

Nöo di paamusi di a bi paamusi dë, a hebi möön dee wëti a bi da a baka e. Biga di Gadu bi mbei di buka ku Abahamu, nöo hën ku ën wanwan tö nöo bi mbei ën. Oto sëmbë an bi dë ku de a de mindi.

Ma dee wëti, mindima hën wë tja de ko e. Biga Gaangadu manda dee basia fëen köndë u de tja dee wëti ko da Mosesi, nöo hën Mosesi tei de hën a tja de go da dee Isaëli sëmbë fu de musu ta hoi.

Aki ta lei faandi mbei dee wëti u Gadu bi ko.

²¹Wë nöo unfa un mëni u dee wëti dë? De ta fia ku dee paamusi u Gadu dee a bi paamusi Abahamu nö? Wë nöönö, de an ta fia ku dë e. Kwetikweti. Biga ee wëti bi sa dë di u bi sa hoi tee nöo hën u kisi libi a Gadu, nöo hën da wëti bi o mbei u ko bumbuu sëmbë a Gadu wojo tuu. Ma an dë sö e! ²²Biga hii u libisëmbë tuu dë a hogidu basu, leti kumafa i si di Buku u Gadu bi taki kaa. Wa sa kumutu nëen basu fuu ko bumbuu sëmbë möönsö.

Ma dee sëmbë dee ta biibi a Jesosi Keesitu liba, nöo de nöo sa kumutu a wogi du basu u de feni di bunu di Gadu bi paamusi dee sëmbë ta biibi nëen.

^{23,24}Wë un boo taki ën sö, taa Masa Gaangadu bi buta u a dee wëti dë basu fu de ta hoi u gingin seei a pasi fu te „Jesosi„ Keesitu ko. Nöo di a ko, hën a tja di pakisei u Gadu ko a döo taa ee u biibi nëen nöo woo ko dë bumbuu sëmbë a Gadu wojo. ²⁵Nöo fa u dë aki, wa dë a dee wëti basu möön e, dee sëmbë, fu di u ko ta biibi a Masa Jesosi.

Aki Paulosu ta lei de fa biibima ku biibima dë a Gadu wojo.

²⁶Dee sëmbë o, fa un ko ta biibi a Jesosi Keesitu liba dë, nöo un ko

miii u Gadu e. ²⁷Fa i si un ko nama ku ën tei dopu dë, nõö unu ku ën tuu ko dë di wan sëmbë. ²⁸Nõö aan toobi e, ee i dë Dju sëmbë ee ja dë Dju, ee i dë saafu ee ja dë saafu, ee i dë womi ee i dë mujëë, ma fu di un dë sëmbë u Masa Jesosi Keesitu, nõö unu tuu ko dë di wan. ²⁹Nõö a Gadu wojo, nõö unu wë da dee gbelingbelin böngö u Abahamu e, nõö woon kisi hii dee bunu Gadu bi paamusi ën taa a o da dee böngö fëën.

**Aki Paulosu ta taki soni
u di guduma mii.**

4 Wë nõö aki woo taki soni u wan guduma mii. A dë sò taa te a dë miii nõö an dë fëën seei eti e. Aluwasi fa a o abi hii dee gudu fëën tata a bakaten seei, ma a dë a sëmbë basu leti kuma saafu nõö. ²Hën tata o buta wanlö futuboi faa kijjëën dëën, nõö de o ta tjëën ta manda a soni fu tee juu fëën dou faa kumutu a sëmbë basu.

³Wë nõö a fesi, nõö sò wë u bi dë tu e, dee sëmbë, a dee wëti u libisëmbë basu. ⁴Ma teefa di leti juu u Gadu dou, nõö hën a manda di Womi Mii fëën ko a goonliba. Wan mujëë pai ën leti kumafa mujëë ta pai miii nõö. Hën seei bi dë a wëti basu tu e. ⁵Nõö fa a ko dë, a ko faa puu u a wëti basu buta ko miii u Gadu kumafa di guduma mii bi kumutu a dee futuboi basu. Biga a buta u fuu kisi hii dee soni dee wan mii u Gadu musu kisi. ⁶Nõö fu di u dë miii u Gadu, hën a manda di Akaa u di Womi Mii fëën ko a u

hati. Hën ta mbei u ta wai ku ën ta kai ën “Taata”.^b

⁷Wë nõö sò a waka e, dee sëmbë. Wan dë a wëti basu möön kuma wan saafuma e, ma un ko dë miii u Masa Gadu fu di unu ku hën mii Jesosi Keesitu ko di wan. Nõö woon feni hii dee bunu dee a buta da unu fuun feni fu di un dë miii fëën e.

**Aki Paulosu ta gandji da de
mööñ u dee wëti hedi.**

⁸Ma kumafa u bi taki dë seei, dee sëmbë, a fesi wan bi sabi Masa Gadu e. Un bi dë saafu a wanlö soni de ta kai gadu basu, ta hoi dee wëti u de. Ma hii fu di dë na Gadu seei de bi dë. ⁹Ma nõö di ten un ko sabi Masa Gadu, ma fuu taki, Masa Gadu hën fosu ko sabi unu, wë nõö andi mbei un toona go a dee lö sösö wëti dë möön u du? Saafu un kë dë sò möön nõ? ¹⁰Wë biga misikuma un toona ta hoi wantu wëti apaiti möön di ta nama a liba, bamba daka, ee nasö jaa. ¹¹Hën mbei wë mi ko fëëë da unu e, dee sëmbë, taa fa mi bi ta wooko a unu mindi dë, nõö u sösö mi bi ta wooko.

¹²Dee sëmbë o, mi ta begi unu gaantangi e, taa be un toona ko dë leti kumafa i si mi dë aki. Biga mi wë da wan Isaëli sëmbë di bi ta hoi dee wëti fu mi ko bumbuu sëmbë a Gadu wojo. Te wan pisi nõö hën wë mi disa de ko ta libi söndö hoi de, kuma unu. Nõö hën fa u dë aki misikuma un kë ko tei dee lö wëti dë awaa ta hoi. Wë nõö an bunu e.

**Aki Paulosu ta mëni de a
di fa de bi libi ku ën.**

Dee sëmbë o, mi begi unu, un boo toona libi kumafa u bi dë e. Wë

b 4:6 Aki Paulosu kai “Abba”. Hën da di fasi wan piki mii bi ta kai ën tata a di Alamaiki töngö.

biga di mi bi ko a unu dē, nöö na wan daka un bi libi hogi ku mi seei.

¹³Mi kë fuun toona mëni di soni mbei mi bi ko fika ku unu ala. Mi bi suwaki e, nöö hën wë un bi hoi mi. Nöö fa un bi hoi mi dē, nöö naandë a waka mbei mi konda di Buka u Masa Jesosi fosu toon da unu.

¹⁴Nöö a di ten dē, na wan fuunu seei bi mbei mi fa u di siki di bi dë a mi sinkii. Fa a bi dë wan fuka soni da unu seei, ma töku wan bi sösö mi e, ma un tei mi leti kuma wan basia u Masa Gadu Köndë, kuma Jesosi Keesitu seei. Sö wë un hoi mi bunu tjika.

¹⁵Nöö di gaan wai di un bi ta wai ku mi naandë, naasë a dë? Wë biga mi sa piki sëmbë gbelin seei taa soni an fika di wan bi sa du da mi a di ten dë. Ee dee wojo sii fuunu a unu sinkii dë seei un bi sa diki puu, nöö un bi o puu de da mi. ¹⁶Wë nöö andi mbei mi ku unu poi? Fu di ma ta kwei fan da unu ma mi ta fan ku unu gbelingbelin, nöö hën di soni dë mbei mi ku unu ko felantima nö?

Aki Paulosu ta bai de a dee sëmbë dee kë tja de ko buta a wëti basu.

¹⁷Wë be mi bai unu a wan soni e, dee sëmbë. Fa i si dee sëmbë ta biinga ku unu naandë, nöö na bunu fuunu de kë sö e. Ma puu wë de kë puu unu a u, be un go ta kule a de baka.

¹⁸Wë nöö ee wan sëmbë ta biinga ku unu nöö a bunu, ee a dë taa fu wan bumbuu soni hedi. Biga söseei mi ta biinga ku unu kaa. Ma nöö na te mi ta dë ku unu bifö mi ta biinga sö e, ma hiniwanten. ¹⁹Biga fa i si u dë aki, dee mii, mi toona ko dë seei

a wan gaan fuka fuunu hedi, leti kuma te wan mujëë dë a pai liba. Biga mi ta biinga seei da unu möön fu mi sa si di bumbuu libi fu Jesosi Keesitu a unu.

²⁰Ma fa mi ta bai unu aki seei, nöö na sö mi bi kë e. Mi bi kë fan ku unu a wan möön suti fasi. Fëen mbei mi kë toona ko a unu ala möön hii soni, biga mi a' booko hedi fuunu gaanfa e.

Aki Paulosu ta konda soni u Abahamu ku de tu mujëë fëen.

²¹Wë un dee sëmbë dee kë libi a wëti basu dë, un konda da mi. Wan bi jei di oto u Abahamu di dë sikifisikifi a Gadu Buku ö?

²²Wë a dë sö taa Abahamu bi pai tu womi mii. A pai wan ku di saafu mujëë, nöö a pai wan ku di tööu mujëë fëen. ²³Nöö di mii di a pai ku di saafu mujëë, hën an pai a wan foondo fasi e. Ma di mii di a pai ku di tööu mujëë fëen hën pai a wan foondo fasi. Biga Abahamu ku ën mujëë an bi pai wan daka, ma fu di Gadu bi paamusi de taa a o da de wan mii nöö hën mbei de ko pai ën.

²⁴Nöö di soni dë leti kuma wan nöngö sö, fu de tu buka Masa Gadu bi mbei ku libisëmbë. Boo taki ën sö taa di saafu mujëë, hën da di buka Masa Gadu bi mbei ku dee Isaëli sëmbë di a da de dee wëti fu de musu hoi. Di fii mujëë, hën da di buka Gadu bi mbei ku Abahamu di a paamusi ën taa a o dëen sëmëni soni fu di a ta biibi ën hedi. Nöö di saafu mujëë, hën de kai Hagali, nöö dee bakamii fëen tuu dë a saafu leti kuma de mama.

²⁵Wë nöö a di kununu de kai Sinai na Alabia Köndë, nëen hedi ala Gadu bi da dee Isaëli sëmbë dee wëti u de musu hoi. Nöö di kununu dë, a ta da u mēni u di saafu mujëë. Biga leti kumafa i si Hagali ku dee mii fëen bi dë a saafu, nöö söseei Isaëli sëmbë dë a saafu u dee wëti Gadu da de naandë fu te kisi fa u dë aki eti. Söseei fa Jelusalen sai dë, hën da di hedi köndë fu Isaëli sëmbë, nöö hënseei dë kuma di saafu mujëë tu. Biga a dë a saafu te kisi hii dee sëmbë fëen. De tuu dë a wëti basu.

²⁶Ma de ta kai wan oto köndë Jelusalen möön tu e, ma hën an dë a goonliba aki. A dë a Masa Gadu ala, nöö di naandë „dë kuma di tööu mujëë u Abahamu. Biga, an dë saafu a wëti basu. Ma hën a dë fiifii. Nöö hën wë da mama köndë fuu e, dee sëmbë, biga u seei wa dë a wëti basu tu.

²⁷Nöö haika fa di Buku taki e. A taa:

I da wan mujëë ja bi ta pai,
ma fa u dë aki, i sa ko dë
waiwai awaa.
Aluwasi fa bëë an bi njan i wan
daka,
ma seei joo ta wai.
Fa i bi dë i wanwan tö naandë,
nöö joo ko abi mii seei tee a hia
awaa
möön di mujëë di i si bi abi di
manu fii.

Sö di Buku taki e.

²⁸Nöö ku sö wan paamusi u Gadu Sala pai di mii de kai Isaki e. Nöö söseei, dee sëmbë, fa mi ku unu ko miii u Gadu aki, nöö di paamusi u Gadu hën wë mbei u ko sö e. „Biga

Gadu paamusi u taa ee u biibi a Masa Jesosi nöö u sa ko miii fëen.„

²⁹Nöö leti kumafa i si di mii u Hagali bi ta toobi Isaki a di ten ala, nöö sö nöö a dë ku u fa i si u dë aki tu. Biga dee sëmbë dee dë libisëmbë mii nöö, de ta toobi u dee sëmbë dee ko dë miii u Gadu ku di kaakiti u di Akaa fëen.

³⁰Wë unfa di Buku u Gadu taki möön? A taa:

Jaka di saafu mujëë ku ën mii
puu dë,
be de go.
Biga di gudu u di tata,
di saafu mii an o feni na wan
kodo soni fëen möönsö.
Ma di mii u di fii mujëë, hën
wanwan nöö o feni ën.
Sö a sikifi a di Buku e.

³¹Wë da sö a dë e, dee sëmbë. Wa dë kuma mii u di saafu mujëë e, ma u dë kuma mii u di fii mujëë.

**Aki Paulosu ta taki da
de u de fika fiifii.**

5 Wë dee sëmbë o, di soni mbei „Jesosi,“ Keesitu puu u a di sitaafu u dee wëti basu, hën da fuu musu ko dë fiifii e. Wë nöö be wan toona go dë a wëti basu möön, ma un boo fika fiifii sö wante.

²Nöö un haika. Mi Paulosu ta fan ku unu aki, taa ee wan sëmbë i tei di maaka u Isaëli a i sinkii fu hën musu mbei i ko bunu ku Gadu, nöö hën da di dëdë u „Masa Jesosi,“ Keesitu an heepi i seei eti e. ³Fa i si mi fan aki, nöö sö nöö mi o ta fan ku hiniwan sëmbë di tei di maaka naandë, taa fa i seti hoi wëti dë kaa, nöö i musu ta hoi hii dee wëti tuu te dou, ufö i sa ko bunu ku Gadu.

⁴Nöo hën wë da un koti paati ku „Jesosi” Keesitu. Biga un kumutu a di soni di Gadu du da u ku ën bunuhati toona kai go a wëti basu möön.

⁵Ma fa i si uu dë aki, wa dë sö e. Biga uu sabi taa Masa Gadu buta u bumbuu sëmbë nëen wojo kaa fu di u ta biibi ën hedi. Nöo di Akaa u Gadu wë, hën ta mbei u abi di biibi dë e, dee sëmbë. Fëen mbei u dë ku wai ta mëni di daka di woo ko bumbuu ku telu a u libi. ⁶Nöo fa i si u nama ku Jesosi Keesitu aki, ee i abi di maaka, ee ja abi di maaka, an dë wan wojo soni e. Ma ee u ta biibi a Masa Jesosi te di lobi u Gadu dë u si a u libi, nöo hën da di soni Gadu ta suku a u fa u dë aki.

⁷Un bi ta libi seei tololoo nango e, dee sëmbë. Wë ambë seei ko tapa unu mbei wan ta piki dee tuutuu soni u bi konda da unu möön? ⁸Fa de tja di njunjun lei ko a unu dë, nöo na a di Gadu di kai unu fuun ko sëmbë fëen a kumutu e. ⁹Biga di lei dë o poi dee bumbuu lei fuunu tuu fiaa, leti kumafa te wan kodo fisi poi a suwa nöo a ta kisi dee otowan tuu. ¹⁰Ma töku fa un ta hëngi nango ala seei, ma mi ta biibi a Masa taa woon toona ko nama ku mi nöömö. Ma nöo di sëmbë di tja di buuja libi naandë ko a unu, Masa Gadu o sitaafu ën nöömö e, aluwasi ambë a dë.

¹¹So sëmbë ta mindi soni da mi taa mi ta manda sëmbë eti fu de musu koti di maaka u Isaëli a de sinkii ufö de sa ko bumbuu sëmbë a Gadu wojo. Wë nöo ee sö mi ta lei sëmbë tuu, nöo faandi mbei dee Isaëli sëmbë ta toobi mi sö? Biga

di lei dë an ta toobi de e. Ma di lei u Masa Jesosi fa a dëdë da u a di lakpa pau puu u a wëti basu, hën ta toobi de.

¹²Wë dee sëmbë dee ta buta ku unu ku di maaka u Isaëli soni dë, nöo mi kë fu de koti de sen kamian kolom puu a de sinkii tuwë wante „be di maaka soni dë kaba a mi jesi”.

Aki Paulosu ta lei de fa u de libi awaa.

¹³Wë dee sëmbë u mi aki, Masa Gadu bi kai unu puu a wëti basu fuun ko dë fiifii tuu e. Ma na fuun pasa maaka go ta du hii dee hogi dee di hati fii ta manda i fii du. Kwetikweti! Ma un musu ta lobi unu na unu ta dini unu seei makandi. ¹⁴Wë biga „ee wëti un kë hoi sö,” nöo be un hoi di wan kodo wëti aki. Hën da i musu ta lobi di otowan fii kumafa i lobi i seei. Nöo te i du sö kaa, nöo hën da i hoi hii dee wëti u Gadu tuu. Na wan u de o fika. ¹⁵Ma ee un sai dë ta kosi dee otowan fuunu ta feti ta du taku soni ku unu seei makandi kuma taku mbeti, nöo un luku bunu e. Biga dee soni dë o poi unu kaba a sösö gbegedee.

Aki ta lei di tooka u te i dë a i seei leiki, ku te di Akaa u Gadu ta tii i.

¹⁶Nöo mi taki e, dee sëmbë, un musu buta unu seepi a di Akaa u Masa Gadu leiki, nöo wan o ta du dee hogi soni dee di hati fii ta manda i fii du. ¹⁷Wë biga na dee lö soni dë di Akaa u Gadu ta kë a u e. Söseei di bunu di di Akaa kë fuu du, nöo nëen di hati fuu ta kë fuu du. Nöo sö de dë ta fia ku deseeri

makandi te wa sa du dee soni u kë du.

¹⁸Ma ee i buta i seei a di Akaa u Gadu leiki, nöö an o dë fii musu ta duwengi i seei fii ta hoi pepei wëti möön e, biga di Akaa hën o ta tii i kaa.

¹⁹Nöö dee soni di hati fii ta manda i fii du dee na ta kai ku Gadu, nöö hii sëmbë sa si taa de wë disi:

I ta libi jajo libi.
I ta libi fanafiti libi söndö sen.
I ta du pepei hogi a di së u manu ku mujëë soni.

²⁰I ta dini oto gadu möön leki Masa Gadu.

I ta wisi sëmbë.
I ta buuse sëmbë.
I lo/ fia ta buja ku sëmbë.
I ta djalusu da otowan.
I a' taku hatiboonu.
I ta biinga fii wanwan tö musu feni bunu.

I lo/ u suku toobi ta pii oto ta paati sëmbë ku sëmbë.

I ta hai i seei puu a sëmbë dendu fu hiniwan piki soni hedi.

²¹I ta haun ku sëmbë.

I ta bebe soni ta dööngö ta du fanjanfanjan soni, ta libi hii dee lö libi dë.

Nöö mi ta bai unu wan pasi möön kumafa mi bi bai unu kaa, taa dee lö sëmbë ta libi dee lö libi dë, de an o dë a dendu u dee sëmbë Gadu ta tii möönsö e.

²²Ma te di Akaa u Masa Gadu ta tii i, nöö dee soni aki o dë a i libi:

Joo ta lobi sëmbë.
Joo dë ku wai a i hati.
Joo abi kötöhati.

Joo abi pasensi.

Joo abi tjalihati u sëmbë.

Joo abi bunuhati.

Sëmbë o sa futoou i a soni.

²³Joo abi sakafasi.

Joo ta tii i seei a soni.

Nöö ee u libi sö, nöö wa o poi na wan wëti e, dee sëmbë.

²⁴Nöö u dee sëmbë dee dë u Jesosi Keesitu, nöö uu kaba ku dee awoo libi fuu dee u bi ta libi e. Fa u bi ta hangi u du dee soni dee an ta kai ku Gadu dë, nöö u kaba ku dee lö soni dë gbegedee. A dë sö kuma u tja de go peka disa a di lakpa pau ka de bi kii Masa Jesosi, fu de aan kaakiti a u liba möön. ²⁵Biga fa u dë aki, di Akaa u Masa Gadu da u wan njunjun libi. Wë nöö di a da u ën sö kaa, dee sëmbë, nöö un boo dë nëen leiki e.

²⁶Wan musu ta suku hei ku në, biga dee soni dë ta tja haun ku toobi ko.

Aki Paulosu ta lei de fa u de libi ku deseei.

6 Wë dee sëmbë u mi o, kandë wan fuunu du wan soni di an kai ku Gadu. Nöö te a pasa sö, nöö un dee sëmbë dee di Akaa u Gadu ta tii, nöö unu wë musu toona heepi di sëmbë dë tjëen a wan saapi fasi ko buta a pasi baka. Ma nöö fa i si i ta heepi ën dë, nöö i musu köni ku i seei tu e, biga i seei sa misi tu.

²Un musu ta heepi unu seei makandi ta tja dee fuka fuunu e, dee sëmbë. Nöö te un du sö kaa nöö hën da un ta hoi dee wëti u [Masa Jesosi, Keesitu.

³Nöö ee wan sëmbë i ta mbei i seei hei ma ja dë sö, nöö hën da i ta ganjan i seei e.

⁴Hiniwan sēmbē musu wegi di soni a ta du luku ee a bunu, ee an bunu, nöö joo dē waiwai. An o dē fii luku ee di fii kai ku di u di otowan. ⁵Wē biga hiniwan sēmbē musu piki Gadu hēnseei a dee soni dee a ta du.

⁶Nöö ee wan sēmbē i ta lei Gadu wōutu a wan sēmbē, nöö i musu libi bunu ku di sēmbē dē ta paati dee bunu fii ku ěn.

⁷Nöö wan ganjan unu seepi e, dee sēmbē, [taa di Gadu puu u a wēti basu kaa nöö u sa libi fa u kē]. Wē biga wan sa hoi Gadu a sipootu.

Di soni di i paandi, hēn nöö joo koti.

⁸Di sēmbē di butēen seei ta du dee hogi soni dee hēn hati ta mandēen, nöö a o poi kaba a sösö u teego. Ma di sēmbē di butēen seei a di Akaa u Gadu basu ta du dee soni di Akaa ta mandēen, nöö hēn di Akaa o da di libi u teego.

⁹Nöö fēen mbei u musu ta du bunu nango nöömö. Wa musu wei möönsö. Nöö ee wa lasi hati nöö te di lepi ten dou nöö woo koti nöömö.

¹⁰Fēen mbei ee u feni pasi u du wan sēmbē bunu nöö u musu du ěn wante. Sö u musu libi ku hii sēmbē e, ma möön gaanfa ku dee oto sēmbē dee ta biibi Masa kuma u seei.

Aki Paulosu wasiköi de wan pasi möön ufö a tapa di biifi.

¹¹Dee sēmbē o, un luku fa dee sikifi maaka a di pampia aki bigi.

¹²[Ma mi ta mbei ěn sö nöö, biga mi kē bai unu taa, dee sēmbē dee lo/ u

hoi wēti dē, sösö gafa tö nöö de ta suku a libisēmbē. Hēn mbei wē de ta duwengi unu fuun musu tei di maaka u Isaēli a unu sinkii. Na fu wan oto soni mbei, ma de an kē fu dee oto sēmbē u de toobi de. Biga de o kisi sitaafu ee de piki taa fa [Jesosi], Keesitu dēdē a di lakpa pau dē, nöö a puu u a wēti basu.

¹³Fa dee lö sēmbē koti de sinkii dē seei, ma de an ta hoi dee wēti u Gadu e. Ma de kē fuun musu koti di maaka be de feni gaan nēbai taa de wini unu tja ko a de sē.

¹⁴Ma mi, fa mi dē aki, ma ta njan buka a oto soni möönsö möön leki di dēdē Masa Jesosi Keesitu dēdē da u a di lakpa pau. Hēn nöö mi ta kai gaan soni. Nöö hēn wē puu mi a dee soni u goonliba aki basu.

Wē biga dee soni goonliba sēmbē ta kai gaan soni, nöö ma ta kai de soni möön e. Söseei dee soni mi ta kai gaan soni aki, nöö de an dē wan wojo soni da de tu.

¹⁵Mi taki e, dee sēmbē, ee i abi di maaka, ee ja abi di maaka, an dē wan wojo soni. Ma ee i ko feni libi a Masa Jesosi Keesitu te i ko wan hii njunjun sēmbē, nöö hēn da di gaan soni fa u dē aki.

¹⁶Nöö un dee sēmbē ta libi kumafa mi ta lei unu aki, mi ta begi Masa Gadu da unu tuu taa a musu dē ku unu ku ěn bunuhati ta da unu kötöhati e. Biga fa un dē aki, unu da dee apaiti sēmbē u Gadu.^c

¹⁷Nöö mi ta begi unu tu, taa wan mbei sēmbē toobi mi ku dee soni aki möön e. Biga dee maaka dee mi kisi u dee fon de bi foo mi fu Masa

^c 6:16 Aki Paulosu taa: “Unu da dee Isaēli sēmbē u Gadu.”

Jesosi hedi, nõö de tuu dë leti a mi sinkii aki kaa.

¹⁸Söö. Wë mi o tapa aki, dee sëmbë. Masa Jesosi Keesitu

musu dë ku unu ta tja unu ku ën bunuhati. A tan sö.

Di biifi Paulosu manda da dee biibima u Efeise

Wan wöutu a fesi.

Wë di pampia aki, hën da wan pampia di Paulosu mbei da dee biibima u Masa Jesosi dee dë a di köndë de kai Efeise. Paulosu bi dë wan u dee gaan tjabukama u Masa Jesosi de ta kai apösutu. Nöö fa a mbei di pampia aki, nöö a djei kuma na dee Efeise sëmbë wanwan a mbei ën da, ma a mbei ën da hii dee oto biibima tuu dee dë a di pisiwata naandë. Di a dë a Loomë a dunguwosu, nöö hën wë a mbei ën e.

Nöö a mbei ën u dee sëmbë musu sabi di pakisei Gadu abi taa a kë tja hii mundu ko buta a Masa Jesosi basu. Hën a toona ta leti de taa di de ku Masa Jesosi ko di wan kaa, nöö sëmbë musu si ën a de libi.

Aki di biifi seti.

1 A di pampia aki mi ta manda gaan odi da unu dee biibima u Masa Gadu dee dë a Efeise ala, dee ta waka a Masa Jesosi baka ta biibi nëën tuutuu. Mi, Paulosu, ta fan ku unu aki, wan u dee tjabukama u Jesosi Keesitu di Gadu seei bi buta. Nöö mi ta mbei di pampia aki manda gaan odi da unu, ²taa Masa Gadu u Tata ku Masa Jesosi Keesitu musu dë ku unu ku de bunuhati. De musu da unu böö.

Aki Paulosu ta konda da de u dee bunu Gadu da u fu Masa Jesosi hedi.

³Wë dee sëmbë, mi ta hopo Masa Gadu në e, di Tata u Masa Jesosi Keesitu. Mi ta dëen tangi u di a

naki u sö wan gaan kölöku. Biga a seeka di akaa fuu a hii futu, nöö a da u hii dee bunu fëen köndë tuu dee a abi u da u, u di u ku „Jesosi„ Keesitu ko di wan.

⁴Biga gaanduwe kaa bifö Masa Gadu mbei goonliba, nöö a bi pakisei buta dë kaa taa a o tei u ko sëmbë fëen, u di Masa Jesosi o dëdë da u fuu ku ën sa ko di wan. A bi buta taa a o seeka u fuu musu ko dë gbelingbelin söndö föutu nëën wojo. U di a lobi u hedi, ⁵hën mbei a bi buta taa a o tei u ko mii fëen fu di u ku Jesosi Keesitu o ko di wan. Nöö sö a feni ën taa a bunu. ⁶Nöö fëen hedi a musu kisi gafa ku gaan nëbai e, u di gaan bunuhati fëen di a abi da u te a mbei u ku di lobi mii fëen, Masa Jesosi, ko di wan. Nöö u sö sö seei a du ën da u o.

⁷Nöo di bunuhati di Masa Gadu abi fuu dë, a bigi pasa maaka e, dee sëmbë. Biga fu di Masa Jesosi dëdë tuwëen buuu a goon paka da dee wogi du fuu da u dë, hën mbei Masa Gadu puu u a bëë. Sö wan gaan bunuhati a abi e! ⁸Nöo hën a toona da u fusutan. A limbo u wojo gbegede seei. ^{9,10}Biga a mbei u ko sabi dee tjubitjubi pakisei dee a bi abi nëen hati, fu di a o manda Masa Jesosi ko a goonliba.

Biga a bi pakisei ën buta dë kaa taa te di juu dou nöo a o tja hii soni u mundu ko buta a „Masa Jesosi” Keesitu maun. Dee soni u goonliba aki ku dee u liba ala tuu a o buta nëen maun, fu hën musu dë Masa u hii de tuu. A bi buta dee soni a fesi kaa, nöo awaa a mbei u ko sabi de.

¹¹Nöo söseei a buta a fesi taa a o tei u ko sëmbë fëen fu di u ku Masa Jesosi Keesitu o ko di wan. Wë nöo sö a pasa tuu, biga di soni di Gadu kë hën nöo o pasa nöömö. ¹²Nöo „u Isaëli sëmbë,” u musu tja nëbai ko da Gadu e, u di fa a ta heepi u tjika. Biga „u bi ta mëni di Keesitu faa musu ko heepi u nöömö, nöo hën di a ko, nöo,” u fosu ko biibi nëen. Hën mbei u musu tja nëbai ko da Gadu.

¹³Wë nöo unu seepi tu, „un dee sëmbë na u Isaëli,” di unu ku Masa Jesosi ko di wan, nöo hën Masa Gadu da unu di Akaa fëen di a bi paamusi taa a o da dee sëmbë fëen. Biga di Bunu Buka Gadu manda da u aki, hën da di leti buka di ta lei u fa Gadu ta heepi u fuu kumutu a didibi faja. Nöo di un jei ën nöo hën un piki ën, nöo hën a da unu di Akaa fëen kuma wan nöbu taa un dë sëmbë fëen. ¹⁴Nöo di Akaa

u Gadu di u ta taki aki, a dë kuma wan gaan gudu a da u a fesi e, fu lei u taa te di juu dou faa puu u a hogi basu ku telu, nöo a o da u hii dee soni tuu dee a bi paamusi u da dee sëmbë fëen.

Wë nöo, dee sëmbë, mi taki e, fu dee soni dë hedi mbei Masa Gadu musu kisi gafa ku gaan nëbai e!

Aki Paulosu ta begi da dee sëmbë a peipei soni.

¹⁵⁻¹⁷Wë nöo dee sëmbë, „di un dë a dendu u dee sëmbë u Gadu dee o feni dee bunu fëen,” nöo hën mbei mi ta begi Masa Gadu, di nëbai Tata fuu ku di Gadu u Masa Jesosi Keesitu, da unu. Mi ta dëen tangi fuunu hedi nöömö. Biga mi jei fa un ko ta biibi a Masa Jesosi tjika, ku fa un ta lobi dee oto biibima kuma unu a hii kamian.

Nöo mi ta begi Gadu u di Akaa fëen musu da unu këni ku fusutan fuun musu sabi Gadu möön bunu. ¹⁸Mi ta begi taa wojo fuunu musu ko limbo fuun sa ko sabi di bunu di a bi kai unu fuun musu feni nëen. Biga a paamusi u wanlö gaan waiti gudu faa da u, fu di u dë sëmbë fëen hedi.

^{19,20}Nöo mi ta begi tu taa un musu ko sabi di kaakiti u Gadu di dë a u, fa a bigi tjika, be a ta wooko a unu libi. Biga ku di wan seei kaakiti dë a weki „Jesosi” Keesitu puu a dëdë tjëen go buta nëen letimaun së a liba ala. ²¹A tei ën buta a hii dee kënu ku dee gaama ku dee kabiteni ku hii dee takima u köndë ku dee u mundu ala tuu liba. Nöo hën a dëen nëbai pasa hii dee sëmbë u di ten aki tee kisi ku di oto ten di o ko a baka.

²²Da sö Masa Gadu buta hii soni a Masa Jesosi basu e. Söseei a butëen hedima u hii soni fu u dee biibima tu. Biga leti kumafa i hedi abi taki a hii i sinkii liba, nöö sö Masa Jesosi ku u dee sëmbë fëen dë tu. Hën ta taki a u liba. ²³Nöö fa u ku ën dë di wan sinkii aki, nöö a buta taa u ku hii mundu tuu o ko dë gbelingbelin [kumafa Gadu seei bi pakisei fuu dë].

Aki Paulosu ta mëni dee sëmbë fa de bi dë kuma dëdëdëdë sëmbë ma Gadu puu de a di dëdë dë.

2 Dee sëmbë o, fa un bi dë a fesi ta libi a di hogihati fasi fuunu dë, nöö un bi ta böö nöö e, ma wan bi dë ku libi eti [biga unu ku Masa Jesosi bi dë paatipaati]. ²Un bi ta libi kumafa dee sëmbë u di goonliba an dë u Masa Gadu ta libi. A di didibi baka un bi ta waka e, di abi taki a dee oto didibi dee dë a mundu ala tuu. Nöö fa u dë aki a ta wooko eti a dee sëmbë hati dee na kë piki Gadu buka.

³Nöö sö u seei bi ta libi a fesi tu e. U tuu bi ta libi kumafa u kë. Hiniwan hoga pakisei, hiniwan taku mëni di ko a u hati, ku dee soni Gadu taa wa musu du, nöö de tuu u bi ta du. Sö u bi dë makandi tjika ku dee sëmbë dee fiti u di hatiboonu u Gadu musu kai a de liba.

⁴Ma Masa Gadu bi a' tjalihati fuu te tjika. A lobi u gaanfa e. ⁵Biga aluwasi fa u bi dë paatipaati ku ën ta libi dee takulibi fuu seei, ma töku a puu u a di lö dëdë dë hën a da u libi. Biga fa Masa Gadu weki [Jesosi] Keesitu a dëdë dë, nöö u ku

ën tuu a bi weki makandi dë kaa. Nöö sö wë i si di bunuhati u Masa Gadu mbei u kumutu a di sitaafu u di didibi faja e, dee sëmbë. ⁶Nöö fa Masa Gadu tja Jesosi Keesitu go buta nëen leti maun së a liba ala faa taki a hii mundu liba dë, nöö hën da u ku ën dë makandi ala kaa e. Biga u ku Masa Jesosi dë di wan.

⁷Nöö di soni mbei Gadu wooko sö ku u mbei u ku Jesosi Keesitu ko di wan. A du ën fu hii mundu musu ta si nöömö taa sö di bunuhati fëen bigi te pasa maaka. ⁸Biga di bunuhati u Masa Gadu hën wë mbei un kumutu a didibi faja e, dee sëmbë. Sö a du da unu u sösö, fu di un biibi a Masa Jesosi liba hedi. Biga na wan möiti un mbei mbei un feni ën e. Gadu wanwan hën mbei. ⁹Nöö hën da na wan sëmbë sa ta waka ta njan buka taa: "Mi seei biinga mbei mi feni di lö bunu aki." Nönö, na seei. ¹⁰Ma Masa Gadu hën mbei u ku Jesosi Keesitu ko di wan. A mbei u ko wan hii njunjun sëmbë, fuu sa du dee bunu soni dee a bi buta a fesi kaa fuu musu ta du.

Aki Paulosu ta konda da de taa de tuu ko di wan.

¹¹Un dee sëmbë dee an dë Isaëli sëmbë, wan musu fëëkëtë di fa unu ku Masa Gadu bi dë longi e. U Isaëli sëmbë bi ta njan buka ta kosi unu taa fa un sai dë wan abi di maaka u Gadu a unu sinkii kuma u. (Ma hii fu di dë, a bi dë wan maaka u sinkii nöö. Libisëmbë nöö butëen.) ¹²Wan bi dë a dendu u dee sëmbë Masa Gadu bi tei fëen seei, kuma u Isaëli sëmbë. Biga ku u dee lö sëmbë aki Masa Gadu bi a' buka. A paamusi

u sëmëni soni, ma unu, wan bi dë a dendu. Un bi ta libi fuunu a di goonliba aki nöö a kaba. Wan bi abi di biibi taa sô wanlô gaan bunu Gadu bi abi u da unu. Wan bi ta mëni Gadu seei. Sô un bi ta dë di ten wan bi dë ku Masa Jesosi Keesitu.

¹³Ma fa u dë aki, nöö wan dë sô möön e. Hii soni ko tooka. Unu ku Jesosi Keesitu ko dë di wan, u di a dëdë da unu tuwëen buuu a goon paka di paima da unu. Un bi dë longi ma un ko zuntu awaa.

¹⁴Biga Masa Jesosi mbei u Isaëli sëmbe ku un dee oto lö sëmbe ko fii ku u seei awaa. A booko dee soni dee bi mbei u ku unu bi dë felantima, puu a pasi. ¹⁵Biga fa a dëdë tuwëen buuu a goon dë, nöö a paka Gadu di paima u dee peipei wëti dee Gadu bi da u Isaëli sëmbe fuu hoi. A kaba dee wëti dë a sôsô fiaa, hën a mbei u ku unu makandi ko wan hii oto pei sëmbe, njunjun wan. Biga u tuu ko dë wan a Masa Jesosi.

¹⁶Nöö di u ko dë di wan sëmbe, nöö wa sa buuse u seei möön e. Biga a di lakpa pau ka Masa Jesosi dëdë da u dë, naandë a mbei u tuu ku Masa Gadu toona ko fii, nöö naandë di taki fuu ku unu koti.

¹⁷Fa Masa Jesosi du dë, dee sëmbe, nöö hën tja di buka ko da hii u tuu, taa dee sëmbe bi dë longi ku Gadu ku dee sëmbe bi dë zuntu ku Gadu tuu sa abi wan libi makandi ku ën. Sôseei u tuu sa abi wan libi makandi ku u seei tu.

¹⁸Biga fa u tuu ko nama ku Masa

Jesosi aki, ee i dë Isaëli sëmbe, ee i dë oto lö sëmbe, ma di Akaa u Masa Gadu sa fan ku Gadu da i, be a limbo fesi da i awaa.

¹⁹Nöö da sô e, dee sëmbe. Fa wan bi dë a Isaëli lö, nöö un bi dë dööse sëmbe. Ma fa u dë aki, wan dë sô möön. Un ko dë goonmii u Masa Gadu köndë makandi ku u dee oto sëmbe fëen. Un ko wosu dendu sëmbe u Gadu seei. ²⁰Fa dee fesiten tjabukama u Masa Gadu ku dee tjabukama u Masa Jesosi^a bi ta konda soni u Masa Jesosi da sëmbe dë, nöö de seti di wooko kuma te wan sëmbe ta seti wan wosu buta di goonsei. Nöö hën u ko dë sionu a di goonsei dë liba, ma „Masa, Jesosi Keesitu seei da di gaan posu. ²¹Biga hën ta hoi hii di wosu makandi ta seeka u dee biibima fëen, fuu ko dë wan apaiti wosu gbelingbelin dëen. ²²Nöö unu seei dë a dendu tu. Wë biga fa unu ku Masa Jesosi ko di wan dë, nöö di Akaa fëen ta seeka unu ku hii dee oto biibima u Masa Jesosi tuu makandi fuun ko dë wan wosu ka Gadu ta libi.

Aki Paulosu ta taki da de fa di wooko fëen dë.

3 Nöö fëen hedi mi, Paulosu, ta begi da unu ka mi dë a dunguwosu aki e. Nöö di soni mbei de tja mi ko buta aki, fu di mi konda di buka u Jesosi Keesitu da un dee sëmbe dee na Isaëli lö taa un sa ko dë sëmbe u Gadu tu. ²Nöö mi ta wooko leti kumafa un sabi kaa taa sô wan wooko Gadu

a 2:20 Aki Paulosu kai “poofëiti” ku “apösutu”.

bi da mi, fu mi konda di Buka u di bunuhati u Gadu da unu. ³⁻⁶Biga a lei mi a wan apaiti fasi di tjobitjubi pakisei fëen di a bi abi, taa na Isaëli sëmbë wanwan sa feni di bunu u Gadu e, ma dee sëmbë dee na dë Isaëli sëmbë seei sa feni ën tu. A ta kai u tuu fuu ko nëen fuu ko di wan sinkii, be u feni dee bunu dee a bi paamusi u fu di u piki di buka u Masa Jesosi, Keesitu.

Nöö di soni aki, dee fesiten sëmbë an bi sabi ën wan bëtë e. Ma fa u dë aki, di Akaa u Masa Gadu lei mi ku dee oto tjabukama u Masa Jesosi dee ta konda di buka u Gadu taa hii pei sëmbë sa ko a Gadu. Nöö mi bi sikifi di soni aki da unu kaa, nöö ee un lesi ën, nöö woon si fa mi fusutan di pakisei di Masa Gadu bi abi dë tjika, mbei a manda Jesosi, Keesitu ko a goonliba.

⁷Nöö Masa Gadu naki mi kölöku te a buta mi a di wooko aki, fu mi konda di buka aki da lanti. Ku di gaan kaakiti fëen a seeka mi buta a di wooko e. ⁸Aluwasi fa mi bi dë di möön sösö wan u dee biibima tuu, ma tökusei Masa Gadu da mi di buka fëen aki ku ën bunuhati. A manda mi fu mi sa kondëen da un dee sëmbë dee na Isaëli lö, taa ee un ko bia piki di buka u Jesosi, Keesitu, nöö unu seei sa feni dee bunu u Gadu tu. Biga Gadu abi gaan hia bunu te pasa fa hii sëmbë sa pakisei, faa da dee sëmbë fëen. Nöö un dee sëmbë na u Isaëli seei sa feni de tu.

⁹Fa Gadu buta mi a di wooko aki, dee sëmbë, nöö a manda mi u mi mbei hii sëmbë musu ko sabi limbolimbo fa soni musu waka bifö

a sa ko dë kumafa Gadu bi pakisei ën. Biga a fesi Masa Gadu, di bi mbei hii soni u mundu bi pakisei di soni aki kaa, ma a bi hoi ën tjobitjubi nëen hati ufö. Nöö awa ufö a mbei sëmbë ko sabi ën.

¹⁰Nöö di soni mbei a du ën sö, fu dee gaan hedima u mundu dee abi taki a liba ala, musu sa si a u dee biibima fëen kumafa Gadu abi peipei köni tjika. ¹¹A du ën leti kumafa a bi ta pakisei nëen hati nöömö taa sö a o manda Jesosi Keesitu u Masa ko a di goonliba aki. ¹²Nöö fu di u biibi nëen te u ku ën ko di wan aki, nöö u tuu sa ko a Gadu waiwai awaa söndö fëëë. Biga u sabi taa Gadu o limbo fesi da u fu Masa Jesosi hedi.

¹³Nöö fëen hedi, dee sëmbë, fa mi dë a dunguwosu aki seei, ma mi ta begi unu fu wan musu lasi hati u dee sitaafu mi ta tja da unu aki e. Biga unu seei feni gaan wini nëen.

Aki Paulosu ta begi da dee sëmbë möön.

¹⁴Dee sëmbë o, Gadu naki u kölöku tuu e, nöö fëen hedi mi ta tjökö kini a goon ta begi u Tata a liba, ¹⁵di abi hii dee peipei sëmbë u mundu tuu, taa ¹⁶fa a abi bunu pasa maaka tjika dë, nöö be a mbei di Akaa fëen da unu gaan degihati fuun ta waka nëen baka ku wan hati.

¹⁷Nöö mi ta begi ën tu fuun musu sa biibi a Jesosi, Keesitu möönmöön, be a ko dë bööböö a unu hati kuma nëen seei wosu a dë.

Nöö mi ta begi ën da unu tu, u di lobi un ta lobi Masa Gadu ku libisëmbë tuu musu göö ko bigi,

kuma wan pau di lutu fëen go fundu a goon te an sa hön kai.

¹⁸Nöo te a dë sö kaa, nöo unu ku dee oto biibima tuu o ko sabi di lobi di [Masa Jesosi, Keesitu lobi u, fa a hei, fa a fundu, fa a baai tjika te a pasa hii soni u mundu. ¹⁹Di lobi a lobi u dë, sëmbë an tjika u sabi kaba fëen möönsö e. Ma töku mi ta begi da unu be un musu sa sabi ën tee a bebe unu. Sö mi ta begi da unu, dee sëmbë.

²⁰Söö. Wë dee sëmbë o, Masa Gadu musu kisi gafa e. Biga fa di gaan kaakiti fëen ta wooko a u hati tjika aki, nöo a sa du soni gaanfa möön leki fa u ta begi ën. A sa du soni pasa ka pakisei fuu sa dou seei.

²¹Fa a sai dë, dee sëmbë, a musu kisi gafa a u dee sëmbë fëen e, fu di u ku Jesosi Keesitu ko dë di wan. Gafa fëen an musu kaba a mundu möönsö fu ten na ten. A tan sö.

Aki Paulosu ta lei de taa di wan sëmbë nöo u dë.

4 Wë dee sëmbë, fa i si mi dë a dunguwosu aki, nöo fu di Buka u Masa Jesosi di mi ta konda hedi e. Nöo mi ta begi unu gaantangi taa fa i si Gadu tei unu fuun ko sëmbë fëen dë kaa, nöo un libi kumafa a fiti u sëmbë fëen musu libi. ²Biga un musu a' sakafasi ku saapifasi. Un musu ta hoi pasensi da unu seei nöömö. Un musu ta tei di otowan fii kumafa a dë, fu di un lobi ën hedi. ³Söseei un musu mbei möiti be un ta libi fiifii ku unu seei. Un musu dë ku wan hati kumafa di Akaa u Masa Gadu buta unu.

⁴Biga fa u dë peipei sëmbë seei, ma di wan kodo nöo u dë e. Di wan Akaa u Gadu hën nöo dë a u tuu hati. Di wan bakaten bunu nöo a paamusi u tuu, fu di u dë sëmbë fëen. ⁵Wan Masa nöo u tuu abi, di wan biibi nöo u tuu ta biibi, di wan kodo dopu nöo u tuu dopu. ⁶Wan Gadu nöo u abi, hën da di Tata fuu tuu. Hën da di Masa u hii mundu, di ta libi a u dee sëmbë fëen tuu hati ta wooko a u liba fuu musu du andi a kë.

⁷Nöo sö a dë e, dee sëmbë, ma töku fa u dë di wan seei, ma u tooka. Biga [Jesosi, Keesitu paati dee peipei köni fëen da u ku ën bunuhati kumafa a fiti. ⁸Fëen mbei Gadu Buku taki soni [u Masa Jesosi, taa:

A toona hopo go a Gadu Köndë a liba ala.

Nöo fa a go dë, nöo a go kuma wan winima ku gaan nëbai seei, ta tja sëmbë te a hia ko nëen baka.

Nöo di a go, nöo hën a paati peipei gudu da sëmbë.

⁹Wë nöo unfa di oto dë waka taa a toona hopo go a liba? Wë di a taa toona a toona, nöo hën da a bi dë a Gadu Köndë a liba ala a fesi, bifö a saka ko a di kaba lagi kamian a di goonliba aki.

¹⁰Wë da sö e, dee sëmbë. Di Sëmbë di bi saka ko aki, hënseei toona subi go pasa dee bundji go te ka di wojo fii an sa si dou, tee dou a di kaba hei kamian a Gadu Köndë ala seei, faa sa dë Tiima a hii mundu liba. ¹¹Hën seei wë da di Sëmbë di bi paati dee peipei wooko

da u dee sêmbê fêên. So fuu a buta fuu dē gaan tjabukama dēên.^b So fuu a buta fuu musu kisi fan fêên ta konda da sêmbê.^c So fuu a buta fuu ta waka ta konda da sêmbê taa sō a dēdē da de nōō be de bia libi ko nēên.^d So fuu a buta fuu tan a wan kamian ta tii dee otowan ta tja de.^e So fuu a buta fuu ta lei otowan.^f

^{12,13}Nōō sō u dee wookoma fêên dē peipei, ma di wan wooko nōō a da u. Hēn da fuu musu ta seeka dee sêmbê fêên, be de du di wooko fêên kumafa a fiti ta heepi de na de. Nōō a di fasi dē woo go a fesi a di biibi, te u tuu sa ko ta libi ku u seei ku wan hati kumafa Gadu kē. Biga u da sêmbê u Masa Jesosi Keesitu. U dēên sinkii. Nōō u musu ta lei soni u di Womi Mii u Gadu dē te u sabi ēn bumbuu kumafa a dē, nōō woo ko dē gbelingbelin kumafa Masa Jesosi seei dē sōndō fōutu.

¹⁴Wa o dē kuma miii mōōn, u sêmbê ta tja nango ta ko ku dee ganjanganjan lei u de. Di sêmbê aki taki disa da i, i piki. Di otowan taki sō, i piki. Dee lō sêmbê dē ta mbei mōiti u de ganjan sêmbê tja go a sōsō sē. ¹⁵Ma na be uu du sō e. Ma un boo ta fan dee leti soni dee Masa Gadu kē fuu ta fan gbelin da sêmbê ku lobi. Nōō woo ta ko dē kuma „Jesosi”, Keesitu, di hedima fuu, a hii fasi.

¹⁶Nōō fa Masa Jesosi dē hedima fuu dē, a ta seeka u dee sêmbê fêên be hiniwan fuu musu dē leti

ka i fiti a di wooko, kumafa dee kamiankamian a sêmbê sinkii fiti ku deseei. Nōō te hiniwan sêmbê ta du ēn wooko kumafa a fiti ta lobi dee otowan fêên, nōō woo nango a fesi seei.

Aki Paulosu ta bai dee sêmbê taa de an musu libi dee awoo libi mōōn.

¹⁷Fêên hedi, dee sêmbê, mi ta tei di nē u Masa Jesosi bai unu taa wan musu libi kumafa dee sêmbê dee an ta dē ku Masa Gadu a wan sē ta libi e. Dee sêmbê dē, fusutan u de poi gaanduwe. ¹⁸Pakisei u de dungu. De dē longi ku di teego libi u Masa Gadu. Biga de niinga u piki ēn buka tee de an sabi wan wojo soni fêên. ¹⁹De an ta fii sen da na wan soni mōōn. De ta waka a dee taku giii u de hati baka ta du fanafiti soni tee a ko de sinkii kaa. Nōō soni an dē mōōn di sa hogi da de te de an sa du ēn.

²⁰Ma unu, wan musu dē sō e. Na a dee lō fasi aki u bi lei unu taa sō dee sêmbê u „Jesosi”, Keesitu ta libi. ²¹Biga un bi kisi lei fêên, na sō nō? Aai, de bi lei unu dee tuutuu soni dee de bi si ku dee de bi jei a Masa Jesosi. ²²De bi lei unu taa un musu kaba ku dee awoo fasi dee un bi abi a fesi. Biga di hatibōō fuu libisêmbê hēn ta ganjan u ta tja u go kaba a sōsō.

²³Nōō un musu bia disa di awoo fasi dē. Di hatibōō fuunu ku di pakisei fuunu musu tooka te i ko

b 4:11 ee nasō, “apostel”.

c 4:11 ee nasō, “profeti”.

d 4:11 ee nasō, “evangelist”.

e 4:11 ee nasō, “herder” ee nasō, “voorganger”.

f 4:11 ee nasō, “leriman”.

wan hii njunjun sèmbè. ²⁴Un musu tei di njunjun libi di Gadu da u, nöö woon ko ta djeesi èn seei. Biga hèn ta libi bunu a hii futu ku limbo hati.

²⁵Wè nöö fa u ta taki èn aki, dee sèmbè, nöö un musu kaba ku mindi soni e, nöö un fan ku unu seei gbelingbelin söndö ganjan. Biga di wan sèmbè nöö u dè, sèmbè u Masa Jesosi.

²⁶Ee hati fii boonu, nöö i musu mëni i seei fu ja du hogi. Sonu an musu go bifö hati fii kötö. ²⁷Biga di didibi ta suku pasi faa buta i fii du hogi, nöö na dèèn pasi e.

²⁸Ee wan sèmbè i bi ta fufuu, nöö be i disa. Be i go suku bumbuu wooko ta du, fii sa ta heepi i seei te dou ku dee sèmbè dee dè a fuka.

²⁹Na mbei poipoi fan kumutu a i buka e, ma be i ta fan dee lö fan dee dè fanöudu fu sa heepi sèmbè tja de ko a fesi.

³⁰Wan musu libi a wan fasi di an fiti te nöö di Akaa u Masa Gadu kisi tjali e. Biga ku di Akaa dè seei Masa Gadu maaka u, fu tee di daka dou fu Masa Jesosi Keesitu musu toona saka ko a goonliba nöö woo kumutu a sitaafu ku telu awaa.

³¹Nöö un musu kaba ku hoi sèmbè a bëë, dee sèmbè, ku di gandji un ta gandji da sèmbè. Un musu kaba ku dee lö libi aki e: hatiboonu, buja ku sèmbè, feti, kosi sèmbè. Hii dee sootu takuhati libi dè tuu fiaa musu kaba a unu.

³²Ma un musu ta fii ku di otowan fii ta tjali ku èn. Un musu ta dèèn paadon. Biga fa „Masa Jesosi„ Keesitu dèdè da i dè, nöö Gadu an ta hoi i a bëë möön e.

Nöö sö u taki e, dee sèmbè.

Aki Paulosu ta lei dee sèmbè fa u de libi kuma sèmbè di dè a limbo.

5 Dee sèmbè o, unu da dee lobi mii u Masa Gadu, nöö un musu mbei möiti be un ko kuma hèn, kumafa wan mii kë djeesi èn tata a soni. ²Un musu lobi unu seei gaanfa e, kumafa „Masa Jesosi„ Keesitu lobi u tefa a tuwè hèn libi da u, kuma wan paima di a paka di suti da Gadu.

³Un musu kaba ku dee peipei takulibi a di sè u manu ku mujëë soni. Un musu kaba ku langa hati ku jajo libi. Dee lö libi dè an fiti unu, biga unu da sèmbè u Masa Gadu „nöö un dè limbolimbo nëèn wojo kaa„.

⁴Söseei dee peipei wisiwasi fan an musu ta kumutu a unu buka e, dee dèëwojo fan, ku dee gaan sipootu, ku dee fanafiti fan a manu ku mujëë soni. Dee lö fan dè an ta fiti wan sèmbè u Gadu. Ka fii dè ta fan dee lö fan dè, nöö a möön bunu fii ta da Gadu tangi.

⁵Nöö wan soni i musu sabi gbelin e, dee sèmbè. Hèn da, te Gadu buta „Jesosi„ Keesitu ko könu a hii mundu liba kaa, nöö di bunu fëèn köndè an o dè u dee sèmbè dee ta libi dee fanafiti libi ku dee mötjö libi u di goonliba aki. Söseei an o dè u dee sèmbè dee abi langahati u soni tu. Biga dee langahatima ku dee sèmbè ta begi oto gadu tuu dè di wan soni. Nöö di bunu u Gadu Köndè, dee lö pei sèmbè dè an o feni èn seei.

⁶Wan musu mbei na wan sèmbè ganjan unu ku dee sösö fan u de taa Gadu u dini an taanga sö. Biga u dee lö libi naandè hedi mbei Gadu o

kuutu dee sëmbë dee an kë piki ën buka, ku gaan hatiboonu seei. ⁷Hën mbei wan musu nama ku de.

⁸Biga a fesi unu seei bi dë a dungu tu, ma fa u dë aki wan dë sò möön. Masa Gadu tja unu ko buta a limbo, nöö un musu libi kuma sëmbë di dë a di së u limbo. ⁹Biga ee i dë a di së u limbo, nöö joo ta libi bunu ku sëmbë, nöö joo ta libi letileti söndö ganjan. ¹⁰Nöö un musu mbei möiti fuun sabi di libi di Gadu lobi e, dee sëmbë.

¹¹Wan musu a' bisi ku dee soni dee sëmbë dë a dungu ta du, biga de an ta tja heepi ko. Ma un musu libi a sò wan fasi u dee sëmbë dë musu si taa de an ta libi bunu.

¹²Biga dee soni de ta du tjubitjubi dë, de dë gaan sen soni seei, te ja sa tei de taki da sëmbë. ¹³Ma fa woon ta libi bunu a de dendu dë, nöö deseei o ko si taa de an ta libi bunu. Biga ka limbo dë nöö naandë sëmbë ta si hii soni gbegedee. ¹⁴Fëèn hedi de taa:

Di sëmbë di dë a duumi dë,
weki.

Hopo kumutu a dee dëdë sëmbë
mindi dë,

be di Keesitu tuwë faja da i fii si
limbo.

¹⁵Fëèn mbei i musu mëni i seei kumafa i ta tja i libi e. Wan musu libi kuma dee sëmbë söndö fusutan, ma un musu libi kuma sëmbë di a' bumbuu pakisei.

¹⁶Nöö ee i feni okasi fii du wan bunu soni, nöö i musu du ën wante e, biga u dë a wan gaan hogi ten.

¹⁷Fëèn hedi ja musu dë kuma dee

wisiwasima, ma i musu mbei möiti fii sabi andi Gadu kë a i.

¹⁸Ja musu bebe soni te a buta i nëën leiki e, biga hën ta buta i ko kaba-a-sösöma. Ma be i ta dë a di Akaa u Gadu leiki. ¹⁹Nöö un tei dee kanda dë a di Buku u Gadu ku dee oto kanda dee biibima mindi u ta gafa Gadu, nöö un ta fan ku unu seei ku de ta kanda ta mbei piizii da Masa Gadu ku hii unu hati. ²⁰Sö un musu ta da Masa Gadu u Tata tangi hiniwan juu e, dee sëmbë. I musu ta dëèn tangi u hii soni a di në u Masa Jesosi Keesitu.

**Aki Paulosu ta fan ku dee
womi ku dee mujëë fa u de
musu libi ku deseei.**

²¹Sö wë, dee sëmbë, un musu ta saka da unu seei e, fu di un ta lesipeki Gadu.

²²Dee mujëë, un musu ta saka da unu manu fu di un ta nama ku Masa Jesosi. ²³Biga di womi hën da hedima fëèn mujëë, leti kumafa „Jesosi” Keesitu dë hedima fuu dee sëmbë fëèn.^g Hën seei da di Heepima fuu tu. Hën ku u dë leti kumafa sëmbë hedi ku ën sinkii dë, biga hën ta taki a u liba.

²⁴Nöö leti kumafa u dee biibima ta saka da „Masa Jesosi” Keesitu a hii soni, söseei dee mujëë musu ta saka da de manu a hii soni.

²⁵Nöö un dee womi, un musu lobi dee mujëë fuunu leti kumafa „Jesosi” Keesitu lobi u dee sëmbë fëèn teefa a dëdë da u.

²⁶Nöö di soni mbei a dëdë da u e, dee sëmbë, faa musu puu sundju

^g 5:23 ee nasö “u di keiki fëèn”.

a u hati seeka u buta gbelingbelin söndö föutu da Masa Gadu. Biga a bi konda di buka fëen da u te a kaba nöö hën a manda u fuu go dopu ku wata. Nöö a de tu fasi dë a buta u ko dë limbolimbo.^h ²⁷Nöö a du ën sô fuu sa dë wanlö waiti sëmbë dëen seei gbelingbelin söndö föutu a u hati, kuma wan mujëë de seeka bisi buta dililii faa toou ku wan womi.

²⁸Nöö sô dee womi musu ta lobi dee mujëë u de kuma deseei sinkii. Biga fa i si manu ku mujëë sai dë kaa, nöö de dë di wan sinkii e. Nöö hën mbei te wan womi ta lobi ën mujëë, nöö hën da a ta lobi ën seei.

²⁹Biga leti kumafa na wan sëmbë ta buuse hënseei sinkii ma a ta lobi ën ta dëen njanjan ta tjubi ën faa musu dë bumbuu, nöö leti sô nöö Masa Jesosi ta lobi u dee sëmbë fëen ta sölugu u fuu musu dë bumbuu.

³⁰Biga u da dee kamiankamian fëen sinkii. ³¹Fëen mbei a sikifi a Gadu Buku taa:

Ee wan womi i dë nöö i a' wan mujëë fii,
nöö i musu kumutu disa i mama ku i tata go libi ku i mujëë,
be i ku ën ko di wan.

³²Nöö di fa wan womi ku ën mujëë ta libi ku deseei dë, nöö a fesi a bi dë wan tjubitjubi soni di libisëmbë an bi futsutëen. Ma fa u dë aki, Gadu lei mi taa di libi u de dë kuma wan peentje ta lei u fa di libi u „Jesosi„ Keesitu ku dee sëmbë fëen dë.

³³Wë nöö sô di soni dë e, dee sëmbë. Fa mi ta fan ku unu aki,

nöö hën da hiniwan womi musu lobi ën mujëë kuma hënseei sinkii. Nöö söseei tu hiniwan mujëë musu lesipeki ën manu. Da sô.

**Aki Paulosu ta fan ku dee mii
ku dee gaan sëmbë u de.**

6 Un dee mii, un musu piki unu mama ku unu tata buka e, kumafa a fiti biibima u Masa Jesosi. ²Ja sabi fa a sikifi a Gadu Buku nö? A taa: I musu lesipeki i mama ku i tata. Hën da di fosu wëti di dë ku wan paamusi a dendu taa, ³ee i lesipeki i mama ku i tata nöö soni fii o waka bunu a di goonliba, nöö joo libi gaandi.

⁴Nöö un dee gaan sëmbë, wan musu ta libi ku dee mii fuunu a wan fasi di na fiti e, te de ko ta hoi unu a bëë. Ma un musu kiija de a wan leti fasi ta lei de kumafa Masa Gadu kë u de musu libi.

**Aki Paulosu ta fan ku dee
saafu ku dee masa u de.**

⁵Nöö un saafu, un musu ta piki dee masa fuunu buka gaanfa ku fëëë seei, u di un ta lesipeki „Masa Jesosi„ Keesitu hedi. Un musu du ën ku hii unu hati, leti kumafa un ta piki di buka u Masa Jesosi. ^{6,7}Wan musu ta wooko a sô wan fasi taa te di basi sai dë bifö un ta wooko bunu, ma te an sai dë nöö un bazia sindo fuunu. Biga te un wooko sô, nöö hën da un ta suku gafa a libisëmbë wojo nöö, ma na a Gadu. Ma un musu wooko leti kuma saafu u „Masa Jesosi„ Keesitu, ta du andi

h 5:26 ee nasö, “Biga de bi konda di buka fëen da u te de kaba, nöö di fa u piki ën hën wasi u ko limbo”.

Gadu kë waiwai. ⁸Biga i sabi taa Masa Gadu ta paka hiniwan sëmbë hën paima kumafa i ta du bunu tjika, ee i dë saafuma, ee i dë fiima.

⁹Wë nöö söseei, un dee masa un musu libi bunu ku dee saafu fu unu tu. Wan musu ta bai de ta musu de ta da de gaan buka. Biga unu tuu abi di wan Masa di dë a liba ala, nöö an ta luku a fesi. Di wan fa nöö a ta si u tuu.

Aki Paulosu ta konda da dee sëmbë fa u de tei dee fetilai u Gadu u de musu feti ku didibi.

¹⁰Wë nöö wan soni nöö fika bi fuu taki möön. Hën da fa unu ku Masa Jesosi ko di wan dë, nöö un musu tei di gaan kaakiti fëen di a abi faa heepi unu fuun ko dë gingin seei a di libi fuunu. ¹¹Leti kumafa dee sodati ta bisi dee peipei soni u de nango a feti, sö nöö i musu wooko ku hii dee fetilai Gadu ta da u. Nöö te di didibi ko a i, nöö an o kisi i ku dee hogi këni fëen a ta boi. ¹²Biga na ku libisëmbë sinkii ku nöngö u ta feti e, ma ku dee tiima dee dë a mundu a liba ala, dee hedima u dee hia didibi dee abi taki a di dungu ten u dë aki. ¹³Nöö fëen hedi i musu biinga seei fu te de dou a i nöö i dë kabakaba këëë ku dee fetilai Gadu da i fii wini de. Nöö joo taanpu gingin, fu te di feti kaba nöö joo dë di winima.

¹⁴Nöö seeka i seei sö: ta waka a dee tuutuu soni u Gadu baka söndö ganjan. Nöö te i du sö kaa, nöö hën da i dë seekaseeka kuma wan sodati dë ku wan degi banti nëen mindi faa go a feti.

Nöö i musu ta libi bunu a Gadu wojo. Nöö te i libi sö kaa, nöö

hën da i dë seekaseeka kuma wan sodati di bisi wan felu soni ta tapëen hati.

¹⁵Nöö hiniwan juu i musu ta dë kabakaba fii go konda da sëmbë kumafa Gadu ta puu sëmbë a hogi basu ta da de böö. Nöö te i dë sö kaa, nöö hën da i dë ku susu taitai a i futu kuma wan sodati nango a feti.

¹⁶Nöö söseei hiniwan juu i musu abi biibi a Gadu liba. Nöö te i dë sö kaa, nöö didibi an o feni baaku a i faa kisi i. I o dë kuma dee sodati ta hoi wan pei felu soni goboo sö a de fesi fu de tapa dee faja piiwa u dee felantima.

¹⁷Nöö hiniwan juu i musu sabi tuutuu taa Gadu puu i didibi faja. Ja dë a di didibi basu möön. Nöö te i sabi sö kaa, nöö hën da i dë kuma dee sodati ta tjubi de hedi ku felu kaapusa.

Nöö i musu tei di wöutu u Gadu di di Akaa fëen ta da i. Hën da sëufangi fii kaa.

¹⁸Nöö hiniwan juu i musu ta tja hii dee fuka i abi tuu ko a Gadu fesi ku begi ku djëmë, kumafa di Akaa fëen ta manda i fii begi. I musu ta dë kabakaba fii ta begi da hii dee sëmbë u Masa Gadu nöömö. Ja musu wei möönsö.

¹⁹Nöö un musu begi da mi tu, dee sëmbë, be Gadu heepi mi u mi konda di buka fëen waiwai söndö fëëë, fu sëmbë sa ko sabi di pakisei fëen di a bi abi a fesi tjubitjubi nëen hati kumafa a bi kë heepi sëmbë tjika. ²⁰Biga tjabukama fëen mi dë ta fan ku sëmbë nëen kamian. Fëen mbei de söötö mi ku bui buta a dunguwosu aki. Nöö un begi da mi

u mi sa ta konda di Buka waiwai sündö fëëë kumafa, a fiti u mi musu kondëen da sëmbë.

Aki Paulosu ta tapa di biifi.

²¹Wë kumafa libi u mi dë aki, dee sëmbë, nöö mi o manda Tikikusi be a ko piki unu be un sabi. Di womi dë dë wan bumbuu futuboi u Masa Gadu e. A dë wan sëmbë fuu, nöö u lobi ën seei. Nöö te a ko a unu ala, nöö a o piki unu kumafa hii soni u mi dë. ²²Fëen hedi mi mandëen ko

a unu faa piki unu be un jei fa mi dë, be hati fuunu kötö.

²³Söö. Wë dee sëmbë fuu dë, Masa Gadu u Tata ku Masa Jesosi Keesitu musu da unu böö. De musu heepi unu be un lobi unu seei ta hoi di biibi nango nöömö.

²⁴Di bunuhati fasi u Masa Gadu musu dë ku unu ku hii dee oto sëmbë dee ta lobi Jesosi Keesitu a wan tuutuu fasi.

„Na soni möönsö. Mi, Paulosu, manda gaan odi da unu. A tan sö.“

Di biifi Paulosu manda da dee biibima u Filipi

Wan wöutu a fesi.

Di tjabukama u Masa Jesosi de kai Paulosu, hën sikifi di biifi aki manda da wanlö biibima u Masa Jesosi dë a wan köndë de kai Filipi. Paulosu seei bi go konda di buka u Masa Jesosi da dee sëmbë aki tefa de bia ko piki di Buka ta biibi a Masa Jesosi. (Luku Tjab. 16.) Nöö hën di Paulosu kumutu a dee Filipi sëmbë ta paaja di Buka a köndëköndë tee wan pisi, hën lanti kisi ën tja go söötö a dinguwosu u Masa Jesosi hedi. Nöö hën dee Filipi biibima ko jei, nöö hën de manda wan sëmbë u de de kai Epafodisi go haikëën. Nöö di di sëmbë ko haikëën tefa a o toona go, nöö hën Paulosu sikifi di biifi aki manda tangi da dee Filipi biibima u di fa de libi ku ën. Söseei a manda lei de unfu u de libi kumafa Gadu kë.

Nöö fa a mbei di biifi aki, nöö a dë söötösöötö eti. An sikifi na un köndë a bi dë, a kandë a dë a Loomë. A sai dë ta haika lanti fu de musu kuutu soni fëën, ee de o kii ën ee de o puu ën.

Aki Paulosu ta manda odi da de.

1 Wë dee sëmbë, mi Paulosu manda gaan odi da unu. Fa mi ta mbei di biifi aki, nöö mi ku Timoteo, nöö sö u dë aki, u dee futuboi fu Jesosi Keesitu. Nöö u ta manda di odi da hii unu tuu, un dee sëmbë a Filipi dee dë apaiti da Gadu fu di unu ku Masa Jesosi Keesitu ko di wan. U ta mandëën da un dee hedima ku dee basia u keiki tuu. ²Fa un sai dë, u Tata Masa Gaangadu ku Masa Jesosi Keesitu musu dë ku unu ta heepi unu ku de bunuhati e. De musu ta da unu böö.

Aki Paulosu ta begi ku wai da dee sëmbë.

³Wë dee sëmbë, hiniwan juu te mi ta mëni unu, nöö mi ta da di Gadu fuu di mi ta dini aki tangi fuunu hedi. ⁴Hiniwan ten mi ta begi da unu tuu ku gaan piizii seei, ⁵fu di u ku unu dë a di wan wooko makandi ta paaja di Buka u Masa Jesosi. Wë biga fu di ten un jei di Buka, nöö hën wë un tei ën, hën i si un dë ku mi makandi a di wooko fu te tide eti. ⁶Nöö mi sabi taa di Sëmbë di seti di bumbuu wooko a unu hati dë, an o disëën a hafu pasi

möönsö. Ma a o tjëen go dou fu te di daka Jesosi Keesitu o toona ko a goonliba aki baka.

⁷Wë dee sëmbë u Filipi dë o, a fiti fa mi ta wai ku unu aki e. Mëni fuunu dë a mi hati. Biga fa Gadu naki mi di kölöku ku ën bunuhati aki fu mi sa ta tja di Buka u Masa Jesosi dëen, nöö mi sabi taa un tuu dë ku mi nëen makandi nöömö. Di juu mi bi ta waka ta lontu ta biinga ku di Buka u sëmbë musu piki ën, ta sitampu ën a kamiankaman, nöö un bi dë ku mi nëen kaa. Nöö fa de söötö mi a dunguwosu aki, un dë ku mi nëen eti. Wan disa mi möönsö. ⁸Nöö Masa Gadu seei dë kotoigima ta si mi hati kumafa mi ta hangi unu tjika e. Jesosi Keesitu hën wë i si buta di gaan lobi fuunu a mi hati aki e.

⁹Nöö te mi ta begi Masa Gadu da unu, dee sëmbë, nöö mi ta begi ën fu di lobi fuunu musu ta göö ku fusutan ku köni nango nöömö.

¹⁰Biga te un dë sö kaa, nöö woon ko sabi unfa u wegi soni te un kaba luku ee undi da di möön bunu wan fuun tei. Nöö woon dë bumbuu sëmbë gbelingbelin seei söndö föutu te di daka dou di „Masa Jesosi, Keesitu o toona ko a goonliba.

¹¹Biga hën o ta wooko a unu liba fuun ta libi bunu a hii futu, be sëmbë sa si. Nöö de o ta gafa Masa Gadu seei, në fëen o ta bai fuunu hedi. Sö wë u ta begi da unu e, dee sëmbë.

Aki ta lei taa di fa de söötö Paulosu dë, a a' wan heepi.

¹²Wë un dee sëmbë u mi dë o, mi kë fuun sabi taa di soni pasa ku mi

aki, hën wë mbei di paaja u di Buka u Masa Jesosi nango a fesi seei.

¹³Biga hii dee wakitima u di Gaan Könu wosu aki palalaa dou, ku hii dee oto sëmbë aki, de tuu ko si taa na wan wojo soni mi du möönsö bifö de kisi mi bui buta aki. Ma fu di mi dë wan futuboi u „Jesosi, Keesitu hedi hën mbei. ¹⁴Nöö hën wë mbei gaan së u dee oto sëmbë fuu dee ta biibi a Masa Jesosi aki ko tei taanga a mi, hën de ko ta konda di Buka waiwai söndö fëëë. Biga de si taa fa de kisi mi fu Masa Jesosi hedi aki, nöö ma a' toobi.

¹⁵Fa u dë aki, a ko dë taa so sëmbë ko ta konda di Buka u „Masa Jesosi, Keesitu ku felanti, fu di de ta haun ku mi. Biga de kë u në u de musu bai kuma mi tu. Ma so sëmbë ta tjëen ku limbohati, ¹⁶ku lobi. Biga de sabi taa na wan hogi mi du mbei de söötö mi buta aki möönsö, ma fu di mi ta fia ku sëmbë u de sabi taa di Buka u ta tja aki, tuutuu soni a dë.

¹⁷Fa dee sëmbë ta tja di Buka fu de feni nëbai hedi dë, nöö de an ta tjëen ku limbohati e. Biga de ta mëni taa fa de ta du dë, nöö möönmöön mi o fuka a di sitaafu mi dë aki. ¹⁸Wë nöö andi seei mi abi u taki fu di soni dë, dee sëmbë? Biga ee de ta tjëen ku limbohati mi ta wai. Ee de an ta tjëen ku limbohati mi ta wai. Wë biga möönmöön seei di Buka u Keesitu ta paaja nango a hii mundu.

Aki ta lei fa di libi u Paulosu dë dëen.

Nöö mi o ta wai nöömö tu e. ¹⁹Biga fa un ta begi da mi naandë, ku fa di Akaa u Jesosi Keesitu ta

heepi mi tjika aki, nöö mi sabi taa mi o kumutu nöömö a di sitaafu i si mi dë aki. ²⁰Nöö mi abi di biibi a Gadu taa ma o du na wan soni fu sen fëen musu kisi mi a bakaten. Ma mi o abi degihati fu mi sa tja miseei a wan bunu fasi, be ƭMasa Jesosi ƭ Keesitu feni gafa fu mi hedi kumafa a bi ta feni nöömö kaa, aluwasi ee mi libi ee mi dëdë.

²¹ƭNöö fa i si mi ta fan aki, nöö mi dë kabakaba fu hiniwan u de tu soni dë e, dee sëmbë. ƭ Biga hii libi u mi dë a ƭJesosi ƭ Keesitu kaa. Hii soni mi ta du kaa, nöö fëen hedi. Nöö ee mi dëdë seei a o dë wan wini da mi ƭbiga nëen ala mi o go. ²²Ma ee mi dë ku libi eti, nöö a kandë mi o sa heepi möön hia sëmbë fu de ko a fesi a di së u Gadu.

Fëen mbei ee a bi dë soni u mi tei, nöö ma bi o sabi undi u de mi kë. ²³Biga mi kë de tuu. Mi kë kumutu a di goonliba aki go dë a ƭMasa Jesosi ƭ Keesitu ala. Di dë sa dë di möön gaan bunu soni da mi o. ²⁴Ma nöö a dë möön fanöudu da unu fu mi fika a goonliba aki ta heepi unu eti.

²⁵Hën mbei misikuma mi o fika tu, fu mi sa heepi hii unu tuu fuun sa ko möön fesi a di biibi un sai dë, ta wai ku ën. ²⁶Nöö ee mi dë te mi toona ko a unu, nöö di wai di un ta wai ku Jesosi Keesitu dë kaa, nöö a o möön bigi eti.

Aki Paulosu ta da de taanga a dee sitaafu de ta tja.

²⁷ƭWë nöö dee sëmbë, fa soni o waka ku mi ku fa soni an o waka

ku mi, nöö di dë ma sabi eti e. ƭ Ma unu, un musu tan ta libi nöömö kumafa a fiti dee lö sëmbë dee piki di buka u Keesitu. Ee mi toona ko a unu, ee ma ko a unu seei, ma mi musu ta jei fuunu nöömö taa un ta hoi dou ku wan hati, un ta tuwë gogo a wan së makandi fu sëmbë musu sabi taa di Buka u Masa Jesosi un ta biibi dë, a dë wan bumbuu buka.

²⁸Fa so sëmbë ko dë felantima ku unu dë seei, dee sëmbë, ma wan musu panta e. Un musu ta hoi nango nöömö sëndö fëë. Nöö te un du sö, nöö de o ko si taa unu ta feni heepi a Gadu, ma de, de ta kaba a sösö. Sö fuun libi ku dee felantima fuunu e, dee sëmbë. ²⁹Biga fa un feni bunu a Gadu naandë fu di un nama ku ƭJesosi ƭ Keesitu, nöö na fuun ta biibi nëen nöö a kaba e, ma fuun ta tja sitaafu fëen hedi tu. ³⁰Nöö di sitaafu di un ta tja a Filipi ala, hën da di wan seei sitaafu un bi si mi tja dë,^a ku di un jei mi ta tja aki tu. Hën da u tuu ta tja di wan sitaafu makandi e, dee sëmbë.

Aki Paulosu ta manda de u de libi makandi.

2 Wë dee sëmbë o, fa unu ku Masa Jesosi Keesitu ko di wan naandë, nöö an ta da unu degihati nö? Fa a lobi unu tjika naandë, nöö hati fuunu an ta dë bööböö nö? Fa un kisi di Akaa u Masa Gadu dë, an ta heepi unu fuun libi makandi a wan suti fasi nö? Wan ko ta abi fii ku tjalihati da unu na unu nö? ²Ma seei a fika wan soni eti o. Biga mi

kè ta jei fuunu taa un tuu ta libi makandi ku wan hati nõömö. Mi kè ta jei taa un ta lobi unu seei ta fiti buka makandi ta biinga ku di wan soni nango nõömö.

³Wan musu ta du soni fuun feni nèbai hedi e, dee sèmbè. Wan musu mbei taa i hei möön otowan tu, ma be i saka i seei da dee otowan fii ta luku de kuma de hei möön i. ⁴Ja musu ta mëni fii wanwan soni nõö a kaba e, ma hibiwan fuunu musu ta mëni soni u di otowan fëen tu.

⁵Dee sèmbè o, fasi fuunu musu djeesi di u Masa Jesosi Keesitu e. ⁶Wè biga fa a sai dè, Gadu a dè. Hèn ku Masa Gaangadu abi di wan hei. Ma an bi biinga faa hoi èn seei gingin a di hei a bi abi naandè e. Nönö. ⁷Ma a butèen a wan sè, nõö hèn a bazia ko a goonliba aki ko dè kuma wan futuboi u libisèmbè. Sinkii fëen bi dè leti kuma libisèmbè, ⁸nõö de bi ta si èn kuma libisèmbè nõö tu. Nõö hèn wè a ta sakèen seei ta piki Gadu buka teefa i si a dèdè gbolo. Nõö di dèdè a dèdè naandè, nõö hèn da [di möön gaan sen dèdè u goonliba e. Biga] de pekèen a lakpa pau kii. Sö a saka hènseei tjika.

⁹Nõö fa a du dè, nõö hèn wè mbei Masa Gaangadu weki èn tja go buta a di möön kaba hei kamian u mundu. Hèn a dëen wan nè di hei möön hii nè, ¹⁰taa hii mundu musu saka deseei nëen basu. Ee i dè a Gaangadu ala, ee i dè a goonliba aki, ee i dè a goonbasu seei, ma hibiwan sèmbè o saka tjökö kini a goon nëen fesi nõömö wan daka. ¹¹Nõö hii

mundu o ko piki taa Jesosi Keesitu hèn nõö da Masa. Nõö gaan nèbai seei hèn Tata Masa Gadu o kisi awaa.

Aki Paulosu ta lei de fa u de libi a oto sèmbè dendu.

¹²Wè dee lobi sèmbè u mi naandè, di mi bi dè a unu ala nõö un bi ta piki di Buka kaa. Nõö fa ma dè a unu mindi dè möön, nõö awaa seei un musu ta piki èn möön eti e. Un musu ta biinga nõömö ku gaan lesipeki, ku panta u Gadu, be di heepi un feni nëen musu dè u sèmbè sa si a unu libi. ¹³Biga hènseei wè ta wooko a i hati fii kè du dee soni dee ta dëen piizii, nõö hènseei ta toona da i taanga tu fii sa du de.

¹⁴Nõö dee sèmbè, wan musu ta kuutu soni a buka ta fia ku sèmbè e. ¹⁵Ma hii libi fuunu musu ko gbelingbelin söndö föutu fu sèmbè sa si.

Fa dee oto sèmbè sai dè, de ta libi fanjanfanjan. Libi u de an ta kai ku Gadu möönsö. Ma un dee mii u Gadu musu dè a dee lö sèmbè naandè mindi leti kuma dee teeja a liba dee ta sèndè faja ta tuwè limbo a mundu. Sö di libi fuunu musu dè limbolimbo tjika. ¹⁶Nõö dee sèmbè an dè a Masa Gadu sè o si taa unu abi dee wöutu dee ta da sèmbè di libi u teego. Nõö te un libi sö kaa, nõö mi o wai seei a di daka [Masa Jesosi] Keesitu o toona ko e. Biga mi o si taa fa mi bi ta biinga ku unu dè, nõö ma wooko u sösö.

¹⁷Wè dee sèmbè, fa un ko ta biibi a Masa Gadu ta dini èn naandè, nõö a dè kuma wan paima^b un ta tja go

b 2:17 Aki Paulosu taa: "A dè kuma wata un ta tuwè."

dëen tangi e. Nöo ee a dë taa fu di Buka di mi ta konda aki hedi dëdë musu kii mi, nöo ma a' toobi. Mi o dë seei waiwai fu di dë. Biga di dëdë u mi o dë sö kuma mi mökisi miseei ku di paima di un ta tja go dëen dë. ¹⁸Nöo unu seei tu, an o dë fuun kusumi fu di dëdë u mi hedi e, ma un musu ta wai ku mi fu di mi ku unu tuu sa tja di paima dë go da Gadu makandi.

Aki Paulosu taki soni u Timoteo.

¹⁹Dee sëmbë o, fa mi dë aki mi a' di mëni taa abiti möön nöo Masa Jesosi o jabi pasi da mi u mi manda Timoteo ko haika unu. Nöo te mi jei unfa un dë, nöo mi o dë bööböo ku telu. ²⁰Biga ma abi sëmbë aki kuma hën möönsö di ta mëni unu ku hii ën hati. Fa a sai dë, hiniwan juu a ta kë jei fa fuunu. ²¹Ma dee otowan u ku de dë aki, de an dë sö e. De ta biinga ku deseei soni nöo. De aan toobi ku soni u Jesosi Keesitu wan bëtë.

²²Ma unu seei sabi Timoteo. Fa mi ku ën ta wooko makandi ta paaja di buka u Masa Jesosi, nöo a dë leti kuma wan mii ta heepi hën tata a wooko. Sö a ta libi bunu ku mi tjika. ²³Nöo fëen hedi te mi jei andi o pasa ku mi aki, nöo mi o mandëen hesihesi ko a unu be un jei. ²⁴Ma mi a' di biibi a Masa taa abiti möön miseei sa ko a unu tu.

Aki Paulosu taa a ta manda Epafodisi toona go.

²⁵Nöo dee sëmbë, un haika e. Mi si taa a dë fanöudu fu mi manda Epafodisi toona ko a unu baka. Di un mandëen ko a mi aki faa sölugu

mi, nöo mi ku ën libi suti seei kuma baa ku baa. U bi dë a di wooko makandi ta biinga seei fu di buka u Masa Jesosi musu paaja.

²⁶Ma fa u dë aki, a ko ta hangi unu tee na soni. A ta mëni unu te a ta kusumi, fu di un bi jei taa a suwaki. ²⁷Wë nöo a bi suwaki tuu o, tee a fika piki nöo a bi dëdë. Ma Gadu bi abi tjali u mi ku ën tuu, hën a heepi ën fu ma musu tja sitaafu a sitaafu liba. ²⁸Nöo fëen mbei mi kë mandëen ko da unu hesihesi be un si unu seei wojo ku wojo, nöo miseei hati o kötö tu.

²⁹Nöo fa i si a o ko a unu ala, nöo mi kë fuun kisi ën hoi ku wai e, biga unu ku ën tuu da sëmbë u Masa Jesosi makandi. Nöo sö wan sëmbë un musu a' lesipeki fëen e, ³⁰biga fu di wooko u ‚Jesosi‘ Keesitu hedi wë mbei a bi fika piki nöo a bi dëdë. A dë wan sëmbë an ta a' toobi ku ën libi, ma a ta biinga kodo ta heepi mi a unu kamian, fu di wan sa dë ku mi aki.

Aki Paulosu ta bai de u de musu kõni ku dee sëmbë dee ta kë buta de a wëti basu.

3 Wë un dee sëmbë u mi naandë, di unu ku Masa Jesosi ko di wan kaa, nöo un musu ta wai u di dë hedi.

Söö. Wë nöo fa a dë taa mi ta sikifi di wan seei soni da unu hibiwanten aki, nöo ma a' toobi. Ma mi o ta du ën nöömö biga mi si taa a dë wan soni di sa tjubi unu fu sëmbë an sa feni unu ganjan.

²Nöo mi o bai unu a wan soni e, dee sëmbë. Biga mi jei taa wanlö daguhatiböö sëmbë takulibima u

goonliba ta ko a unu naandë u ko poi sinkii fuunu. „De taa un musu koti unu sinkii buta di maaka u Isaëli ufö un sa ko sëmbë u Masa Gaangadu.” Ma wan musu piki de e!

³Wë biga fa u dë aki, nöö u da dee sëmbë dee Gadu ta luku apaiti e, na dee sëmbë dee abi di maaka a sinkii. U da dee sëmbë Gadu buta di Akaa fëen a u hati fuu ta begi ën ta gafa. Nöö Jesosi Keesitu, hën wanwan u ta mëni faa heepi u. Hën wanwan u ta wai da, na di maaka dë möön.

⁴Wë ee a dë taa Masa Gadu musu luku wan sëmbë a di fa de pai ën kiiija a libisëmbë fasi, nöö misikuma sëmbë an sa möön mi a di dë. ⁵Biga mi da wan Isaëli sëmbë seei dju. De pai mi a di lö u Benjamin, nöö baka aiti daka fëen, nöö hën de koti mi buta di maaka. Nöö a di së u dee Isaëli wëti fuu nöö mi bi dë basi seei, biga mi kisi lei fëen te mi ko wan Faliseima.

⁶Ka mi bi ta du ën tjika dë, dee sëmbë, nöö mi nama ku dee Isaëli wëti fuu tee mi ko ta sitaafu dee biibima u Masa Jesosi seei „fu di de disa dee wëti dë u hoi”. Ee i luku ën te i kaba, nöö i sa si taa mi bi ta hoi dee gaangaan pisi ku dee pikipiki pisi fu dee Isaëli wëti tuu. Hii sëmbë bi sa si taa mi bi dë söndö föutu a dee soni dë.

Aki ta lei andi da dee soni Paulosu ta kai gaan soni nëen libi awaa.

⁷Ma fa mi ko nama ku „Jesosi” Keesitu a baka aki, nöö dee lö soni i si mi bi ta kai gaan soni dë, nöö ma a’ bisi ku de möön e. De ko dë söso soni da mi seei. ⁸Nöö na de

nöö, ma fa mi ko luku hii soni te mi kaba aki, nöö ma si na wan soni a mundu di dë möön bumbuu soni da mi möön leki fa mi sa ko sabi Jesosi Keesitu mi Masa. Fëen mbei hii dee oto soni tuu fia ko dë gaan söso soni seei a mi wojo, nöö hën wë mi disa de tuu. Biga Masa Jesosi hën wanwan tö nöö mi kë.

⁹Fa mi ku ën ko nama aki, nöö mi kë ko bumbuu sëmbë a Masa Gadu wojo tuú, ma na fu di mi ta hoi wëti mbei e, ma fu di mi ta biibi a „Jesosi” Keesitu hedi. Wë biga te wan sëmbë i biibi nëen ufö Gadu ta tei i u bumbuu sëmbë tuutuu awaa.

¹⁰Dee sëmbë o, di soni di mi kë, hën da u mi ko sabi Masa Jesosi gaanfa e. Mi kë feni di lö kaakiti dë a mi libi di bi weki ën baka a dëdë. Mi kë nama ku ën makandi a dee sitaafu dee a bi tja. Nöö fa a piki Masa Gadu buka tefa dëdë kii ën dë, nöö mi kë djeesi ën a di dë tu. ¹¹Biga tee mi ko dë sö kaa, nöö mi abi di biibi taa mi o feni di njunjun libi di Masa Jesosi bi feni di a hopo baka a dëdë.

¹²Ma nöö fa mi ta fan aki seei, ma mi sabi taa ma dou ka fu mi dou eti e. Wë biga ma ko dë wan gbelingbelin sëmbë söndö föutu eti. Ma mi ta biinga nöömö fu mi musu ko kumafa Jesosi Keesitu bi kë u mi ko, di a tei mi ko sëmbë fëen.

¹³Mi taki e, dee sëmbë, ma dou a di maaka dë eti e! Ma fa i si mi dë aki, a di biinga naandë nöö mi dë. Ma a’ toobi ku dee soni dee bi pasa ku mi kaa, ma mi ta biinga seei ku dee soni dee dë a mi fesi ta ko. ¹⁴Biga mi kë go dou fu mi wini di paima a Masa Gadu Köndë ala di a bi kai

mi fu mi ko tei, fu di mi ku Jesosi Keesitu ko di wan.

¹⁵Nöo fa mi ta fan ku unu aki, nöo uu dee sëmbë dee göö ko a fesi a di biibi, nöo be u tuu abi di wan pakisei a dee lö soni aki e. Ma ee wan sëmbë ja tifihedu ku wan pisi fëen, nöo i disëen da Gadu, nöo a o da i fusutan fëen a bakaten. ¹⁶Ma nöo di soni di u ko abi fusutan fëen kaa, nöo ku ën fuu libi e.

Aki ta lei kumafa dee biibima ku dee sëmbë an ta biibi tooka.

¹⁷Nöo dee sëmbë o, un musu luku kumafa mi ta libi, nöo un djeesi mi e. Nöo te i si wan sëmbë ta libi a di fa u bi lei unu dë kaa, nöo un nama ku ën tu.

¹⁸Biga wë fa u dë aki sëmëni sëmbë an dë ku u a wan së. Leti kumafa i si mi bi taki ën da unu sëmëni pasi kaa, nöo sösei mi o toona taki ën da unu wan pasi möön, ku gaan tjali a hati ku wata a wojo seei, taa sëmëni sëmbë ta libi felanti ku di dëdë „Jesosi„ Keesitu dëdë a di lakpa pau. De ta libi leti kuma an bi dë fanöudu faa bi musu dëdë da u.

¹⁹Nöo fa i si de sai dë, nöo kaba seei de o kaba a sösö go a didibi faja e. Biga dee taku hangü u de hati, nöo a de baka nöo de ta kule, teefa i si a ko kuma gadu u de de ta dini. A sen soni baka nöo de ta waka e, ta suku gafa. Fa de sai u de dë, dee soni u di goonliba aki tö nöo ta dë a de pakisei.

²⁰Ma u wa dë sösö e, baa. Fa u dë aki, u da goonmii u Masa Gadu Köndë, nöo ku gaan piizii seei u dë aki ta luku Masa Jesosi Keesitu di

Heepima fuu, faa musu ko a u. Biga wan daka a o bazia ko a u nöömö.

²¹Nöo te a ko, nöo a o tooka dee goonliba sinkii fuu aki buta ko kuma di fëen seei. Nöo ku di gaan kaakiti fëen di ta mbei hii soni saka nëen basu, nöo ku ën wë a o du ën e.

Aki Paulosu ta manda wan apaiti buka da wanlö sëmbë.

4 Dee sëmbë u mi dë, mi lobi unu e, nöo mi ta hangü unu seei. Unu da dee sëmbë mi ta wai da. Fa un bia ko piki di Buka u Masa Jesosi di mi tja ko da unu naandë, nöo mi ta feni gafa a Gadu fuunu hedi o. Nöo hën mbei wë mi kë fuun finga gingin a Masa Jesosi. Wan musu disëen möönsö.

²Nöo un de tu mujëe dë, Jodia ku Sentike, gaantangi mi begi unu taa be un ta dë makandi ku wan pakisei e, fa i si un tuu ta biibi a Masa Jesosi liba dë. ³Nöo mi ta begi mi mati Sisigusi di mi ku ën bi ta wooko sösö bunu dë, taa be a heepi de tu mujëe dë e. Biga de bi ta biinga seei ta heepi mi, mi ku de bi ta paaja di buka u Masa Jesosi makandi, u ku Kilemeti ku dee otowan tuu. Fa de sai dë, nöo de tuu në dë sikifisikifi a Masa Gaangadu buku ala fu de feni di libi u teego.

Aki Paulosu ta lei de möön fa biibima musu libi.

⁴Nöo un haika e, dee sëmbë. Fa un ta biibi a Masa Jesosi liba dë, nöo sösö wai nöo fuun ta wai e. Mi o taki ën da unu wan pasi möön taa un musu ta wai nango nöömö.

⁵Nöo un musu ta libi ku saka fasi a hii sëmbë dendu be de ta si, biga abiti möön nöo Masa Jesosi o toona ko.

⁶Nöo wan musu ta booko hedi a na wan soni e, ma un musu ta begi Masa Gadu nöömö ta dëen tangi. I musu ta tja hii dee fuka fii nango ta konda dëen, ⁷nöo a o da i kötöhati. Nöo di kötöhati di a o da i dë o bigi pasa hii sëmbë fusutan, nöo a hoi hii pakisei fii ku i hati tuu a Jesosi Keesitu liba.

⁸Nöo dee sëmbë u mi dë, fa i si un sai dë, „pakisei fuunu an musu ta dë a poipoi soni e. Ma dee soni dee dë tuutuu ku dee dë fanöudu ku dee soni dee dë leti, dee soni dee dë gbelingbelin a Gadu wojo, ku dee soni dee dë u lobi, ku dee soni dee dë u kai gaan soni, a dee lö bumbuu soni dë nöo fuun musu buta pakisei e. Wë biga dee soni dee dë u gafa nöo musu ta dë a unu hati un ta mëni.

⁹Nöo hii dee soni un bi lei a mi tuu ku dee un bi si mi ta du, nöo de fuun ta du e. Nöo Masa Gaangadu di nöo ta kötö sëmbë hati o dë ku unu.

**Aki Paulosu manda tangi da
dee sëmbë bi heepi ën.**

¹⁰Dee sëmbë o, mi ta wai seei ta da Masa tangi fu di mi si maun fuunu möön e. Biga mi ko sabi taa un ta mëni mi eti. Ma fa i si mi taki ën dë seei, ma mi sabi taa un bi ta mëni mi nöömö. Wan bi disa mi, ma di wan bi feni sëmbë nöo hën wë mbei.

¹¹Ma fa mi ko ta wai aki seei, ma an dë taa mi bi dë fukafuka e. Biga

mi lei kaa u mi dë tifihedu hiniwan juu ku dee soni dee mi abi. ¹²Biga fa mi dë aki, nöo mi saandi de kai fuka. Söseei mi sabi unfa a dë te mi abi hia. A dee fasi dë tuu mi lei u mi libi. Ee mi abi, mi sabi unfa u libi taa mi abi. Ee ma abi, mi sabi unfa u libi taa ma abi. Mi lei u mi njan hia te mi abi hia, nöo mi lei u tja hangi te ma abi soni u njan. ¹³Hiniwan sootu pei soni di ko a mi, nöo mi dë tifihedu ku ën kaa, biga „Masa Jesosi,“ Keesitu ta da mi kaakiti.

¹⁴Ma tökuseei fa un du dë, nöo hën da un du bunu e, dee sëmbë, biga un nama ku mi a dee sitaafu dee i si mi ta tja aki.

¹⁵Nöo sö mi ku unu bi dë kaa e. Biga unu seei sabi taa di ten di un bi ko piki di Buka njunjun, nöo dee oto biibima a dee köndëköndë an bi ta libi ku mi kumafa mi ku unu bi libi. Wë biga di ten mi kumutu a di pisiwata u Masadonia a unu ala u go paaja di Buka a dee oto köndë, nöo unu wanwan nöo da sëmbë di bi ta manda soni da mi. ¹⁶Fa mi dou a Tesalonika seei, nöo hën un seti manda soni da mi wante te dou sëmëni pasi, dee soni dee mi bi abi fanöudu.

¹⁷Ma nöo fa i si mi ta fan aki, dee sëmbë, an dë taa un musu ta manda soni da mi hiniwan juu e. Ma mi kë fuun ta libi a sö wan bunu fasi nango nöömö, be di paima fuunu di woon feni a Gadu musu ta göö nango nöömö tu.

¹⁸Fa un manda dee soni a Epafodisi da mi aki, nöo mi abi soni te a hia awaa. Soni seei an fuka mi möön. Nöo na mi nöo un da e, dee sëmbë, ma Masa Gadu

seei wë un da tu. Wë biga di bunu di un du mi aki, nöö a suti dëen. A dë leti kuma wan paima un tja ko dëen, nöö hënseei ta wai ku unu tu. ¹⁹Nöö fa a dë di Gadu u mi ƙu unu ƙu aki, nöö a abi sëmëni gudu e, nöö a o da unu hiniwan u de di un abi fanöudu. A o da unu ën te a hia t̄jika pasa maaka seei, fu di unu ku Jesosi Keesitu ko di wan.

²⁰Wë nöö Masa Gadu u Tata, hën musu feni gafa ku nëbai nöömö. A tan sö.

Aki Paulosu tapa di biifi.

²¹Ɔöö. Wë ma a soni u taki möön möön leki ƙu mi ta manda gaan odi

da hii un dee sëmbe ala tuu, dee Gadu ta luku apaiti fasi fu di unu ku Jesosi Keesitu ko di wan. Nöö dee oto sëmbe fuu dee dë ku mi aki, nöö deseei ta manda gaan odi da unu tu. ²²Sösei hii dee oto sëmbe u Masa Jesosi u di köndë aki tuu ta manda odi da unu tu. Nöö dee sëmbe fuu dee ta dë a di wosu u di Gaan Könu ta manda gaan odi da unu apaiti.

²³Ɔöö. Wë aki mi tapa di biifi taa Masa Jesosi Keesitu musu tja unu ku ën bunuhati e, dee sëmbe. A musu ta tii unu akaa. A tan sö.

Di biifi Paulosu manda da dee biibima u Kolosën

Wan wöutu a fesi.

Di ten Paulosu bi dë a dunguwosu, nöö hën a manda di biifi aki go wasiköi dee biibima u Masa Jesosi a di köndë de kai Kolosën, fu de an musu kumutu a di biibi. Biga a jei taa sëmbë ta ko ta ganjan de dë. De ta lei de wan oto fasi u de dini Gadu taa de musu hoi peipei wëti. Ma Paulosu taki da de taa de an musu buta deseei a wëti basu möön. Biga de abi Masa Jesosi, nöö a tjika kaa.

Aki di biifi seti.

1 Wë dee sëmbë, mi da Paulosu e, wan u dee tjabukama u Jesosi Keesitu de ta kai apösutu di Masa Gadu buta ku ën seei kë fu mi ta tja di buka fëen dëen. Nöö mi ku u baaa Timoteo ²ta manda gaan odi da un dee sëmbë u Masa Gadu a Kolosën ala, dee ta biibi a Masa Jesosi Keesitu liba ta piki ën buka nöömö. Masa Gadu u Tata ku Masa Jesosi Keesitu musu ta tja unu ku de bunuhati e. De musu da unu böö.

Aki Paulosu ta wai fu di dee sëmbë piki di buka u Masa Jesosi.

³Wë nöö dee sëmbë, fa u ta begi hiniwanten da unu aki, nöö u ta da di Tata u Masa Jesosi Keesitu tangi fuunu hedi e. ⁴Biga u ta jei u di libi fuunu kumafa un ta biibi a Jesosi Keesitu liba tjika, ku di fa

un ta lobi hii dee oto sëmbë fëen dee ta waka nëen baka. ⁵Sensi di un jei di tuutuu Buka u Gadu taa a abi wan suti libi nëen köndë u da unu, nöö hën un piki ën, hën un bia ko ta libi kumafa di Buka taki.

⁶Nöö di Buka u ta taki aki, nöö hënseei da di Buka di ta paaja a hii goonliba fa u dë aki e. Möönmöön sëmbë ta piki ën ta bia de libi, leti kumafa unu seei bi piki ën di un jei taa sö wan bunuhati fasi Gadu abi tuu.

⁷Nöö fa un jei di Buka dë, nöö u fusutan taa Epafasi, hën tjëen ko da unu ala. Nöö a dë wan futoou futuboi u „Jesosi„ Keesitu e, di ta wooko ku u aki faa heepi unu ala. A dë wan sëmbë di u lobi aki seei. ⁸Nöö hën seei konda da u kumafa di Akaa u Masa Gaangadu buta di lobi fëen a unu hati.

Aki Paulosu begi da dee sëmbë.

⁹Nöö fëen mbei di mi ku Timoteo jei sô fuunu, nöö hën u ta begi Masa Gadu da unu nöömö, fuun musu ko sabi bumbuu fa a kë fuun musu libi, be un abi di fusutan ku telu di di Akaa u Masa Gadu ta da u. ¹⁰Nöö u ta begi tu fuun sa ko libi bunu nëen wojo, leti kumafa a fiti u dee sëmbë fëen musu ta libi. U ta begi fuun musu ta libi bunu ku sëmbë a hii fasi nango nöömö. Möönmöön un musu ko sabi Masa.

¹¹Nöö u ta begi ën tu faa musu da unu di kaakiti fëen a unu libi e. Biga di kaakiti u Gadu bigi te pasa maaka, nöö ee a ta wooko a unu nöö woon a' taihati a soni. Woon sa tei hii dee soni dee ta miti unu ku pasensi, ku wai a hati seei. ¹²Woon ta da u Tata Masa Gadu tangi nöömö, u di a seeka u buta fuu feni dee bunu dee a abi u da u dee sëmbë fëen, dee dë nëen tii basu ta waka a di limbo fëen.

Sô u ta begi da unu e.

Aki Paulosu ta konda da de fa Masa Jesosi hei tjika.

¹³Dee sëmbë o, Masa Gaangadu puu u a di së u dungu, hën a tja u ko buta a di Tii u di lobi Womi Mii fëen basu. ¹⁴Nöö di a du sô kaa, nöö wa o tja di sitaafu u dee hogilibi fuu möön e. Biga di Womi Mii u Gadu dë paka di paima puu u a Gadu bëë kaa.

¹⁵Fa Masa Gadu sai dë, dee sëmbë, na wan sëmbë si ën ku wojo wan daka e, ma ee i si di Womi Mii fëen

dë nöö hën da Masa Gadu seei i si dë kaa. Biga di wan sëmbë nöö de dë. Nöö hën fosu bi dë bifö hii soni u mundu ko, nöö a dë hedima u hii soni Gadu mbei.

¹⁶Biga di Womi Mii fëen dë seei bi mbei hii soni. Dee soni dë a Masa Gadu Köndë a liba ala ku dee teeja u mundu ku dee soni a goonliba aki tuu, hën mbei de. So u de i sa si ku wojo, so u de ja sa si ku wojo seei, ma hën wanwan mbei hii de tuu. Nöö a mbei hii dee takima a goonliba aki, ku dee makiti a mundu ala tu.

Dee soni u taki dë tuu Masa Gaangadu manda di Womi Mii fëen faa mbei e, dee sëmbë, nöö fëen hedi hii dee soni dë tuu bi musu dë fëen wanwan tö. ¹⁷Hën fosu bi dë ufö hii dee lö soni dë ko, nöö ku ën kaakiti a ta hoi de tuu fu de an musu booko pisipisi paaja fanjanfanjan.

¹⁸Nöö fa u ku Masa Jesosi dë aki, nöö Masa Jesosi hën da hedi fuu e, nöö u da di sinkii fëen. Biga leti kumafa wan sëmbë hedi abi taki fëen sinkii, nöö sô Masa Jesosi abi taki a u dee sëmbë fëen liba.^a Hën abi di libi ta da u tu, biga hën da di fosu sëmbë di bi weki kumutu a dëdë. Fëen mbei a dë möön hei möön hii soni u mundu tuu.

¹⁹Fa Masa Jesosi bi ko a goonliba aki, dee sëmbë, nöö a ko ku libisëmbë sinkii, ma a bi dë Gadu seei gbelin e. Biga sô hën Tata bi kë fa a musu dë. ²⁰Hën seei Masa Gadu tei faa musu paka di paima da u. Nöö hën a dëdë a di lakpa pau

a 1:18 Aki Paulosu taa “di keiki fëen.”

tuwëen buuu a goon paka da u te a kaba. Nöo hën i si a ko dë taa Masa Gadu ku hii soni u mundu sa toona ko bunu baka, dee u liba ala ku dee u goon aki tuu.

„Sö di Womi Mii u Gadu du da u e.”

Aki Paulosu ta konda fa Gadu manda di Mii fëen faa seeka libi fuu da u.

²¹Dee sëmbë o, a fesi unu ku Gadu bi dë felantima e. Biga hii dee pakisei ku dee wooko fuunu tuu bi dë hoga nëen wojo. ²²Ma fa u dë aki, unu ku ën ko bunu u di Masa Jesosi dëdë da u hedi. Di libisëmbë sinkii fëen di a bi abi, ku ën a dëdë da u, faa seeka u buta gbelingbelin söndö föutu faa tja u ko da Gadu. Hën mbei kaagi fuunu an dë a Gadu möön. ²³Ma un musu ta biibi nango nöömö e, dee sëmbë. Un musu dë gingin ta mëni dee bakaten bunu woon feni nëen, dee un bi jei a di Buka di a manda da unu.

Aki Paulosu ta biinga ku dee sëmbë u Masa Gadu u de feni di bunu di Gadu kë da de.

Nöo di Buka i si u ta taki aki, a paaja a hii goonliba kaa. Mi seei ko dë wan sëmbë di ta kondëen nöömö tu. Hën da wooko u mi kaa. ²⁴Nöo mi ta tja gaan sitaafu u di wooko Gadu da mi u mi ta du da unu e. Ma ma a' toobi. Mi ta du ën waiwai seei. Biga di sitaafu mi ta tja aki, nöo a dë wan pisi u di sitaafu di bi fika u „Masa Jesosi, Keesitu musu tja u dee sëmbë fëen^b hedi, dee dë kuma hën sinkii. Mi ta heepi tja dee sitaafu go dou.

²⁵Nöo söseei mi ko dë wan futuboi fuun dee sëmbë u Masa Gadu tu. Biga hënseei buta mi u mi heepi un „dee sëmbë dee na Isaëli sëmbë”. A manda mi u mi konda di Buka fëen da unu, be un tuu jei hii soni fëen. ²⁶Nöo di Buka aki sö, a bi dë wan tjubitjubi soni fu sensi seti u goonliba, ma fa u dë aki Masa Gaangadu mbei a ko limbo da u dee sëmbë fëen. ²⁷Biga a kë fuu ko sabi di gaan bunu di a kë da hii sëmbë.

Nöo di gaan waiti bunu u ta taki aki, hën da te i ko piki di buka, nöo Masa Jesosi Keesitu seei o ko ta libi a i hati, „ee i da Isaëli sëmbë, ee ja dë Isaëli sëmbë”. Nöo te di juu dou faa toona ko kisi di nëbai fëen a goonliba aki, nöo i seei o dë a dendu tu.

²⁸Fëen mbei wë u ta konda dee soni u Jesosi Keesitu da hii sëmbë e. U ta bai de ta lei de ku hii di köni di u abi, be de sabi fa u de libi, fu te di juu dou fu de dou a Gadu fesi nöo de o dë gbelingbelin sëmbë kumafa Gadu kë. ²⁹Hën da di soni mi ta biinga da e, ku hii di gaan kaakiti Gadu ta da mi u mi du di wooko fëen.

Aki Paulosu ta begi dee sëmbë u de hoi di biibi de ta biibi a Masa Gadu.

2 Wë nöo fa mi ta biinga taanga aki, nöo fuunu hedi wë e, dee sëmbë, un dee biibima a Kolosën dë ku dee u Laodisea, ku dee otowan dee an si mi fesi wan daka. ²Mi ta wooko sö fuun musu kisi degihati, be un dë ku wan hati ta lobi unu

^b 1:24 ee nasö “u di keiki fëen”

seei. Biga te un ta libi sô kaa, nöö woon ta fusutan soni u Gadu gbelingbelin seei. Nöö woon ko sabi dee tjubitjubi soni u [Masa Jesosi] Keesitu awaa, dee Gadu u Tata bi abi nëen pakisei a fesi. ³Nöö te wan sëmbë i ko sabi Masa Jesosi kaa, nöö joo feni köni ku fusutan e. Biga hën nöö abi dee gaan gudu dë.

⁴Nöö mi ta konda dee soni aki da unu, dee sëmbë, u sëmbë an musu ko ganjan unu ku dee bödjëëbödjëë fan u de. ⁵Biga aluwasi ee miseei an dë a unu mindi seei, ma mi hati dë a unu ala. Nöö te mi jei taa un dë gingin a pasi ta biibi [Jesosi] Keesitu ku wan hati nango, nöö mi ta wai seei.

⁶Wë dee sëmbë, fa i si un tei Jesosi Keesitu ko unu Masa dë kaa, nöö ku ën nöö un musu ta libi e. Biga unu ku ën ko di wan. ⁷Nöö un musu dë a Masa Jesosi kuma wan pau di hën lutu go fundu a goon. Un musu ta biibi ën taanga nango möönmöön, leti kumafa i si de bi lei unu dë. Nöö hiniwan juu un musu ta dë ku tangi seei a unu hati u dee soni a bi du da unu.

Aki Paulosu ta bai de taa de an musu mbei sëmbë ganjan de buta a wëti basu möön.

⁸Nöö un haika, dee sëmbë. Un musu köni e, be na wan sëmbë musu ko lei unu wan oto fasi fuun dini Gadu. Biga de o ko biinga u de wini unu ku dee sösö lei u di goonliba aki taa ee i kë dini Gadu nöö i musu hoi dee pepei wëti u de, dee dese ei mbei. Ma wan musu piki e. Biga dee lö lei dë an kumutu a Keesitu, ma a libisëmbë pakisei

ku dee makiti dee ta tii goonliba de kumutu.

^{9,10}Wë biga di unu ku Masa Jesosi ko di wan kaa, nöö soni an ta makei unu möön e. Biga fa Masa Jesosi dë wan libisëmbë seei, ma Gadu seei gbelin a dë. Hën nöö da di hedima u hii dee basia u Masa Gadu Köndë, nöö a hei möön hii dee didibi tuu a mundu ala. Hii soni dë nëen basu, nöö nëen hii soni fuu dë.

¹¹Nöö di unu ku ën ko di wan kaa, nöö hën Masa Gadu maaka unu u sëmbë musu sabi taa un da sëmbë fëen. Ma di maaka fuunu, hën an dë a sinkii kuma di u dee Isaëli sëmbë e. Nöö na libisëmbë maaka unu tu, ma [Jesosi] Keesitu seei hën maaka unu. Biga a puu dee takuhati fasi fuunu tuwë.

¹²Nöö fa un kisi dopu dë, dee sëmbë, nöö hën ta lei taa un kaba ku di awoo libi fuunu. Biga di de kii Masa Jesosi bei, nöö unu ku ën wë de bi bei makandi dë e. Nöö Gadu weki ën puu a dëdë dëen njunjun libi dë, nöö hën da unu ku ën tuu kisi wan njunjun libi makandi. Biga un ko ta biibi taa Gadu abi kaakiti te tjika u puu unu a hogilibi basu.

¹³Nöö a fesi un bi ta böö nöö, ma wan bi dë ku libi eti e. Biga unu ku Masa Gadu bi dë paatipaati u dee hogihati libi fuunu hedi. Wan bi dë sëmbë u Gadu kuma u dee Isaëli sëmbë, dee bi abi dee wëti u Gadu. Ma fa Masa Gadu weki Masa Jesosi puu a dëdë dëen njunjun libi dë, nöö a da unu njunjun libi tu. Biga unu ku ën ko di wan. A puu unu a bëë u hii dee hogi du fuunu.

¹⁴A fesi un bi a' föutu a Gadu, nöö un bi musu kisi sitaafu kumafa

Gadu bi buta, fu di un bi booko dee wëti fëen. A dë kuma hii dee wëti tuu dee u bi poi bi dë sikifisikifi a pampia, ma nöö hën Gadu tei di pampia naandë tja go peka a di lakpa pau ku Masa Jesosi, be a kaba ku dee wëti naandë. ¹⁵Nöö a di lakpa pau dë seei tu, naandë Masa Jesosi wini hii dee didibi ku dee makiti u de tuu fiaa kaba de a sösö. A da de sen a hii mundu wojo, be hën wanwan nöö dë winima.

¹⁶Söö. Wë nöö dee sëmbë, wan musu mbei na wan sëmbë toobi unu möön a di së u dee lö wëti dë e. Ee de ta kuutu unu taa wan ta hoi dee tjina u njanjan ku soni u bebe, ee nasö saba, ee nasö dee oto pepei daka de ta hoi, nöö wan musu a' toobi ku de e. ¹⁷Biga dee tjina u bi ta hoi dë bi dë wan soni nöö u bi ta du fuu ta mëni di ko u „Jesosi„ Keesitu a bi o ko. Ma fa u dë aki a ko kaa e, nöö an dë fanöudu fuu hoi dee lö wëti dë möön.

¹⁸Nöö söseei wan musu piki ee wan sëmbë ko a unu ku gaan sakafasi ta taki taa Masa Gadu bi lei ën wan soni, nöö fa a lei ën dë nöö a si taa wan ta libi bunu. Sö wan libi wan o feni paima fëen, biga wan ta saka unu seei kumafa a fiti ta begi dee basia u Masa Gadu köndë. Sö so sëmbë ta fan.

Ma nöö te wan sëmbë ko taki sö wan soni da unu, nöö wan musu piki ën e. Biga dee lö sëmbë dë ta mëni taa de bumbuu möön hii sëmbë, ma na tuu. Gaan fasi ku dee taku pakisei u libisëmbë nöö de abi sö. ¹⁹Fa de sai dë, de disa Masa Jesosi gaanduwe. Ma hën da di Hedima fuu di ta sölungu u ta seeka

fuu ko dë kumafa Gadu kë. Hën ta hoi hii u tuu makandi kumafa dee tatai u sinkii ta hoi di sinkii fii makandi faa sa göö kumafa a dë fanöudu.

^{20,21}Wë nöö dee sëmbë, kumafa u taki dë, unu ku „Masa Jesosi„ Keesitu dëdë makandi e, nöö un ko a wan njanjan libi dendu. Un kaba ku dee awoo guwenti fuunu dee un bi abi, ku dee awoo fasi u di goonliba aki. Nöö an dë fuun hoi dee gaduwëti dee libisëmbë ta buta da unu möön e, taa ja musu panjan disi, ja musu tesi di dë, ja musu nama a di soni dë.

Nöö di un kaba ku de kaa, nöö faandi mbei un musu toona go ta libi a pepei wëti basu möön baa? ²²Biga dee lö soni dë an dë wan wojo soni möönsö. Tuu u de di dë kaa, biga libisëmbë wëti nöö de dë.

²³Nöö dee sëmbë dee ta lei i de, a djei taa de köni fu di de ta konda da i taa a sö wan fasi i musu ta dini Gadu. De taa i musu saka i seei gaanfa, be sëmbë si taa ja dë wan wojo soni. I musu ta pena i seei sinkii ta dëen sitaafu. Ma fa de taki ën dë seei, ma na köni de köni sö e. Biga dee lö wëti dë an ta puu dee taku hangi fii hati da i.

Aki Paulosu ta taki da de taa de musu suku dee soni u Masa Gadu dee a ta kai gaan soni.

3 Dee sëmbë o, di unu ku „Jesosi„ Keesitu weki makandi ko a wan njanjan libi dendu naandë, nöö fëen mbei hati fuunu musu dë a dee soni u Gadu Köndë ala e, ka Masa Jesosi dë sindosindo a di letimaun së u Gadu. ²Wan musu ta buta

pakisei a dee soni u di goonliba aki möön e, ma be un buta pakisei fuunu a dee soni u Gadu Köndë ala.

³Biga fa unu ku „Jesosi” Keesitu dëdë makandi dë, nöö dee soni u di goonliba aki an dë wan wojo soni da unu möön. Biga na di tuutuu libi fuunu disi eti e. Di waiti libi di un abi, nöö a dë tjubitjubi a „Masa Jesosi” Keesitu ala. Biga u ku ën dë di wan, leti kumafa hën ku Gadu seei dë di wan. ⁴Nöö te a toona ko a goonliba aki baka u kisi di nëbai fëën, nöö unu seei o dë a dendu tu e, nöö sëmbë o si di tuutuu libi fuunu di un abi awaa.

Aki Paulosu ta bai de u de disa dee takulibi u goonliba.

⁵Wë nöö dee sëmbë, di un sabi sö kaa, nöö un musu kaba ku dee takulibi u di goonliba aki e, kuma mötjö libi sö, fanafiti libi, dee taku hangi a di së u manu ku mujëë, langawojo u soni. Wë biga ee i a’ langawojo, nöö i dë leti kuma dee sëmbë dee ta waka a oto gadu baka.

⁶Nöö fu dee lö soni dë hedi Gadu o kuutu dee sëmbë dee an kë piki ën buka. A o sitaafu de ku gaan hatiboonu.

⁷Nöö a fesi unu seei bi dë kuma de tu, ta libi a di leiki u dee taku hangi fuunu hati. ⁸Ma fa u dë aki nöö wan musu libi sö möön e, dee sëmbë. Un musu kaba ku dee lö libi aki fiaa: dee hatiboonu fasi, buuse sëmbë, du soni ku otowan ku hogihati, ta guunjan di otowan fii ta tjëën ta kosi, ta taki dee dëwojo taki dee na fiti. Dee soni dë an musu dë a unu seei. ⁹Ja musu ta lëgëdë ta mindi soni da di otowan

fii ta ganjëën. Biga i kaba ku hii dee awoo takuhati fasi dee un bi abi.

¹⁰Masa Gadu da i wan njunjun hati kaa e, nöö a ta seekëën faa ko dë kuma di fëën seei. Nöö möönmöön i sabi ën, möönmöön joo ko dë kuma hën. ¹¹Nöö antoobi möön aluwasi ee i dë Dju sëmbë, ee ja dë Dju sëmbë, ee i koti di maaka u Dju, ee ja koti ën, ee i sabi soni, ee ja sabi wan wojo soni, ee i dë saafuma, ee i dë fiima. Biga di wan kodo sëmbë nöö u dë. Masa Jesosi hën nöö u tuu ta kai gaan soni. Hën nöö ta dë a u tuu hati.

Aki Paulosu ta konda da de fa u de musu libi bunu a goonliba.

¹²Dee sëmbë o, fa Masa Gadu tei u buta apaiti fëën seei aki, nöö a lobi u gaanfa e. Nöö fëën mbei un musu a’ tjalihati u otowan. Un musu libi ku ën ku bunuhati, ku saka fasi. Nöö un musu abi sapifasi ta mëni di otowan fii ta hoi pasensi dëën. ¹³Un musu a’ tifiheddi da unu na unu e. Ee i ku sëmbë a’ soni, nöö ja musu hoi ën a bëë, leti kumafa „Masa Jesosi” Keesitu an ta hoi i a bëë.

¹⁴Nöö u hii dee libi aki tuu, nöö lobi hën da di mama u de e. Biga te un lobi unu na unu, nöö un sa libi makandi ku wan hati kumafa Gadu kë.

¹⁵Fa un ko a „Masa Jesosi” Keesitu dë, dee sëmbë, nöö un ko dë bööböö. Fëën mbei na wan toobi musu dë a unu mindi. Biga un tuu dë di wan sinkii, nöö Gadu kai unu fuun ta libi makandi ku wan hati. Nöö un musu ta da Gadu tangi nöömö e.

¹⁶Nöo un musu sabi dee wöutu u [Masa Jesosi] Keesitu bunu ta piki de nango nöömö. Un musu ta lei unu seei dee soni u Masa Gadu ta fan ku unu na unu ku fusutan ta kanda dee kanda dee dë a Gadu Buku ku dee di Akaa u Gadu ta da unu. Un musu ta gafëen ku hii unu hati ta dëen tangi nöömö fu dee soni dee a du da unu.

¹⁷Nöo fa un ko dë sëmbë u Masa Jesosi aki, nöo hii dee soni un ta du ku dee un ta fan tuu musu kai ku ën e^c Un musu ta da u Tata Masa Gadu tangi nöömö, biga Masa Jesosi jabi di pasi da u kaa fuu sa tja tangi ko dëen.

¹⁸Nöo un dee mujëë, un musu ta piki unu manu buka a soni e. Biga sö a fiti biibima u Masa Jesosi fu de musu libi.

¹⁹Nöo un dee womi dee abi mujëë a wosu, un musu lobi dee mujëë fuunu. Wan musu libi hogi ku de e.

²⁰Nöo un dee mii, un musu ta piki dee gaan sëmbë fuunu buka a hii soni, biga sö Masa Jesosi kë fuun ta libi.

²¹Nöo un dee tata, wan musu libi ku dee mii fuunu a wan fasi te de ko ta lasi hati e.

²²Nöo un dee sëmbë dee ta wooko a oto sëmbë basu,^d un musu ta piki dee basi fuunu buka e. Na te de sai dë ufö, kuma un ta suku gafa a libisëmbë. Nönö. Ma un musu piki de buka ku hii unu hati fu di un ta lesipeki Masa. ²³Nöo fëen mbei hiniwan soni di woon ta du kaa, nöo un musu ta du ën ku

hii unu hati. Biga na libisëmbë un ta wooko da e, ma Masa hën un ta wooko da. ²⁴Nöo fa a dë Masa fuu dë, nöo hën o paka u di paima leti kumafa a paamusi u kaa, fu di u dë sëmbë fëen. ²⁵Söseer tu, a o sitaafu hiniwan sëmbë di ta du hogi, leti kumafa a fiti dee du fëen. Biga an ta luku a fesi.

4 Nöo un dee sëmbë ta a' sëmbë ta wooko a unu basu, un musu ta libi bunu ku de kumafa a fiti. Biga i seei sabi taa i abi wan Masa a i liba tu di ta dë a Gadu Köndë ala.

Aki Paulosu ta taki soni u begi.

²Nöo wan musu wei fu begi Gadu e, dee sëmbë. Ma hiniwan juu un musu ta dë kabakaba fu un begi ën ku hii unu pakisei, nöo un musu ta dëen tangi nöömö u di heepi di a ta heepi u.

³Nöo un musu ta begi da u tu, dee sëmbë, u Gadu musu da u pasi fuu ta konda di Buka, be sëmbë jei dee tjubitjubi soni u Gadu dee bi ko a limbo a [Jesosi] Keesitu. Di Buka dë, fu di mi ta kondëen, fëen mbei wë i si de bui mi buta aki. ⁴Nöo un ta begi da mi o, u mi sa kondëen limbolimbo nöömö, be hii sëmbë musu sa fusutëen. Biga hën da di wooko u mi kaa.

Aki Paulosu ta lei dee sëmbë kumafa de musu libi a dee sëmbë dee an ta biibi dendu.

⁵Nöo te un dë a dee sëmbë dendu dee an ta biibi Masa Jesosi, nöo un musu mëni unu seei fuun ta libi ku

c 3:17 nasö i sa lesi ën taa: "Un musu du ën a di në u Masa Jesosi."

d 3:22 Aki Paulosu kai de "saafuma".

fusutan e. Wan musu lasi di okasi fii du wan soni di sa tja heepi ko. ⁶Nöo te woon fan ku sêmbê, nöo un musu fan a wan bunuhati fasi. Wan musu ta fan sösö soni, ma di fan fuunu musu abi goma. Nöo un musu sabi fa fuun ta piki dee sêmbê dee o ta hakisi unu soni, kumafa a fiti wan biibima.

Aki Paulosu ta tapa di biifi.

⁷Nöo di fa hii soni u mi dë aki, nöo Tikikusi hën o kondëen da unu e. Di womi dë, a dë wan bumbuu futuboi u Masa Gadu di u lobi aki. Nöo a ta heepi u seei a di wooko u Gadu. ⁸Nöo mi ta mandëen da unu ala fuun sa jei fa u dë aki, be hati fuunu ko kötö. ⁹Hën ku Onësimusi, di sêmbê fuunu, o ko a unu ala makandi. Nöo te de ko, nöo de o konda hii soni di ta pasa aki da unu. Fa Onësimusi sai dë, a dë wan sêmbê di u lobi aki tu e, nöo u a futoou nëen liba.

¹⁰Alisitakusi di mi ku ën dë a dunguwosu aki makandi, hënseei ta manda gaan odi da unu tu, dee sêmbê, hën ku Maikusi di dë famii u Banabasi. Nöo un bi kisi buka u Maikusi kaa, nöo te a ko a unu ala nöo be un hoi ën bunu e.

¹¹Nöo Josua ta manda odi da unu tu. Hën seei da Jusitusi.

Dee sêmbê mi kai aki, de nöo da Dju sêmbê ta heepi mi a di wooko u Masa Gadu aki ta paaja di tii fëen a goonliba, nöo de ta da mi degihati seei.

¹²Nöo Epafasi, di dë wan sêmbê fuunu, manda gaan odi da unu tu.

Hën seei dë wan futuboi u Masa Jesosi, Keesitu tu, nöo a ta begi taanga seei da unu fuun musu dë gingin a di biibi un ta biibi a Masa Jesosi. A ta begi fuun musu ko gaan sêmbê a di biibi e, be un sabi bumbuu kumafa Gadu kë fuun musu libi. ¹³Nöo di mi sabi sö fëen, nöo mi kë fuun seei musu sabi sö tu taa a ta mbei möiti gaanfa da unu ku dee sêmbê u Laodisea ku dee dë a Hilapolisi tu.

¹⁴Nöo di lobi data fuu de ta kai Lukasi, hënseei ta manda gaan odi da unu tu, hën ku Demasi.

¹⁵Nöo un da dee biibima u Laodisea gaan odi da u e, dee sêmbê, ku Ninfa, ku hii dee sêmbê nango nëen wosu a keiki.

¹⁶Nöo fa woon kisi di biifi aki, nöo un musu lesi ën da hii dee sêmbê u Masa Jesosi a unu ala, be de tuu jei ën. Nöo te un kaba u lesi ën dë, nöo un mandëen da dee biibima u Laodisea be de lesi ën a keiki ala tu. Nöo un tei di oto biifi di mi manda da dee sêmbê a Laodisea ala tja ko lesi a unu naandë tu.

¹⁷Nöo un taki da Akipusi taa be a mbei möiti faa go dou ku di wooko u Masa di a buta nëen maun e.

¹⁸Nöo fa mi dë a dunguwosu aki, nöo un musu ta mëni mi nöömö e, dee sêmbê. Na soni möönsö. Mi, Paulosu seepi, ta sikifi di pisi u di biifi aki ku miseei maun. Mi ta manda gaan odi da unu taa Masa Gadu musu dë ku unu ku ën bunuhati. A tan sö.

Di fosu biifi Paulosu manda da dee biibima u Tesalonika

Wan wöutu a fesi.

Tesalonika bi dë wan köndë a wan pisiwata de kai Masadonia. Nöö a di ten di di tjabukama u Masa Jesosi de kai Paulosu bi ta lontu ta paaja di buka u Masa Jesosi, nöö hën a go dou a Tesalonika. Hën a da dee sëmbë u di köndë di buka. Nöö di de jei ën, hën so u de piki tei Masa Jesosi fu de Gadu. Ma nöö dee oto sëmbë u di köndë an kë sò, nöö hën de mbei toobi ku Paulosu te a kumutu a di köndë go.

Nöö fa Paulosu go dë, a sabi taa dee biibima u Masa Jesosi a Tesalonika ta kisi sitaafu nöömö fu di de ta biibi hedi. Nöö a ta dëen bookohedi. Nöö hën a dë te wan pisi, hën a manda di kijoo de kai Timoteo faa go haika de luku ee de disa di biibi, ee de ta hoi dou.

Nöö di Timoteo go te a ko, hën a tja wan suti buka ko da Paulosu taa dee Tesalonika biibima ta hoi dou eti. Nöö di Paulosu jei sò, hën a mbei wan biifi manda da de u di wai di a ta wai ku de. Nöö hën wë da di pampia aki.

Nöö Paulosu taki sömëni soni a di biifi aki tu u di fa Masa Jesosi o toona ko tei dee sëmbë fëen tja go. Nöö a ta leti dee Tesalonika biibima a di fa de musu libi fu tee Masa Jesosi toona ko.

**Aki Paulosu ta da Gadu
tangi u di fa dee biibima u
Tesalonika hoi di biibi tjika.**

1 Wë dee sëmbë, mi Paulosu ku Timoteo ku Silifani, ᵹhënseei da Silasi,ᵹ u ta mbei di biifi aki manda da un dee sëmbë fuu Tata Masa Gaangadu ku Masa Jesosi Keesitu, dee ta ko makandi a keiki a Tesalonika. Masa Gadu musu dë ku unu ku ën bunuhati e. A musu da unu kötöhati.

^{2,3}Wë nöö dee sëmbë, u kë fuun ko sabi taa hibiwanten te u ta begi nöö u ta mëni hii unu tuu a u Tata Masa Gaangadu fesi. U ta dëen tangi da unu seei. Biga u ta mëni fa un ta biinga da di wooko u Gadu fu di un ta biibi ën hedi, nöö u ta mëni tu fa un ta wooko taanga fu di di lobi u Gadu dë a unu hati. U ta mëni fa un ta tai hati a dee sitaafu dee un ta tja naandë te go dou, fu di un ta mëni dee soni Masa Jesosi Keesitu paamusi u taa de o pasa

nöömö. Dee lö soni dë wë mbei u ta dëen tangi da unu e.

⁴Wë nöö dee sëmbë, Gadu lobi unu tuú o, nöö u sabi taa a tei unu ko sëmbë fëen. ⁵Nöö di soni mbei u sabi sö. Fa u bi tja di Buka u Masa Jesosi ko konda da unu naandë, nöö wa tjëen kuma sösö wöutu u ta taki nöö a kaba. Ma u ko ku di kaakiti u Gadu seei. Di Akaa fëen bi dë ku u, nöö hën u fan gbelingbelin ku unu, te un ko si taa di Buka dë, a dë wan gaan bumbuu soni fuun musu piki.

Nöö unu seei sabi fa u bi libi bunu a unu mindi a di lö ten naandë. Nöö di soni mbei u bi libi sö e, fuunu hedi wë, fuun sa bia ko a di së u Masa. ⁶Hën wë i si un ko ta djeesi u ku Masa Jesosi túu. Biga di un piki di Buka, nöö hën dee sëmbë fuunu köndë dë da unu sitaafu te fu kii, ma töku wan disa. Ma un kisi di Buka hoi ku wan gaan wai di di Akaa u Masa Gadu seei da unu. ⁷Nöö hën un ko dë wanlö sëmbë di hii dee oto biibima u Masa Jesosi tuu musu djeesi, dee ta dë a unu pisiwata a Masadonia ala te dou ku dee ta dë a u a Giiki Köndë aki tu.

⁸Ma fa u taki dë, na dee sëmbë u dee pisiwata fuu aki nöö jei fuunu e, dee sëmbë. Ma di buka u Masa Jesosi paaja seei a mundu, biga hii sëmbë tuu ko ta taki kumafa un ko ta biibi tjika. Te u ta waka an dë fuu ta kondëen da oto sëmbë möön, ⁹biga hii sëmbë jei ën kaa. Nöö deseei tei ën ta konda da u kumafa un bi hoi u ku gaan piizii di u bi ko a unu naandë. De ta konda da u tu kumafa un disa dee ganjanganjan gadu ko ta waka a di tuutu Gadu baka di ta libi u nöömö. ¹⁰De ta

konda da u taa un ta luku di Mii fëen nöömö, faa kumutu nëen Tata köndë ko a u. Sö fuunu de ta konda e, dee sëmbë. Nöö fa Masa Jesosi sai dë, Gadu weki ën puu a dëdë tuu, nöö hën puu u a di sitaafu u Gadu di o ko.

Aki Paulosu taki u di wooko di a bi du a Tesalonika.

2 Wë nöö fa u fan dë, dee sëmbë, hën da unu seei musu sabi taa di ko u bi ko a unu naandë an bi dë u sösö. ²Ma nöö bifö u bi ko a unu u bi tja gaan sitaafu a Filipi e. De bi sösö u ala gaanfa, kumafa un sabi kaa. Ma nöö töku Gadu bi dë ku u, hën a da u hati te u pasa tja di Buka fëen ko da unu tu. Hën u ta kondëen nöömö, hii fa felantima fuu bi dë a unu köndë ala tu ta buta ku u.

Ma wa bi a' toobi ku dee felantima dë e. ³Biga di Buka u ta tja aki tuutu soni a dë, na ganjanganjan soni fuu sa ta tjëen ku ganjan fasi ta naki unu tëtë fuu wini soni a unu. ⁴Nönö e, dee sëmbë. Ma u ta tjëen fu di Gadu seei futoou u te a butëen a u maun, hën mbei u ta tjëen ta konda. Nöö hën mbei tu wa ta suku u kondëen faa kai ku libisëmbë e, ma u ta suku faa kai ku Gadu. Biga hën ta wegdi di hati fuu ta luku ee a dë limbolimbo.

⁵Dee sëmbë o, unu seei sabi fa u bi libi a unu ala. Na wan ten seei u bi ta mbei möiti fuu kisi sëmbë tja ko a u ku suti oto e. Nöö na ku langahati u bi ko a unu tu. Biga na wan daka u tei di hei Gadu da u aki fuu ganjan unu njan. Fa u ta fan aki,

Gadu seepi sabi taa tuutuu soni u ta taki. ⁶Nöo fa u bi libi a unu mindi dë, wa bi ta suku bunu në a na wan libisëmbë, na a unu, na a oto sëmbë möönsö tu, boiti a Gadu wanwan nöo.

⁷Dee sëmbë, ka u dë tjabukama u [Masa Jesosi] Keesitu tjika aki, nöo u bi sa buta ku unu seei fuun dini u. Ma nöo wa du sö. Ma u bi dë a unu mindi leti kuma wan mama ta kiija dee piki mii fëen. ⁸U bi lobi unu tee na soni, hën mbei u bi ta wai seei taa u sa paati di Buka u Masa Gaangadu da unu. Nöo na di buka wanwan u bi paati da unu e, dee sëmbë, ma di libi fuu seei tu. Sö un ko dë wan hati soni da u tjika.

⁹Wan mëni fa u bi wooko taanga di u bi dë a unu ala nö? Ndeti ku didia u bi ta wooko ku u seei maun, biga wa bi kë buta di hebi u soni u njan fuu a unu liba.

¹⁰Unu seei, ku Masa Gaangadu tuu, bi si fa u libi bunu a un dee biibima u Masa Jesosi mindi di ten dë. U bi libi limbolimbo a Gadu wojo e. U libi a wan leti fasi ku unu te na wan sëmbë bi sa feni föutu a u. ¹¹Nöo un sabi fa u bi ta tja unu tu leti kumafa wan tata ta kiija dee mii fëen dee a pai. ¹²Te un lasi hati, u ta da unu degihati. Te soni miti unu, u ta ko këe pena ku unu. U bi ta buta ku unu fuun libi leti kumafa a fiti dee sëmbë dee nama ku di Gadu di u ta dini aki. Biga hën kai unu fuun ko dë a di tii fëen dendu, be un ko a dendu u di hei ku di waiti fëen di a abi.

¹³Wë nöo dee sëmbë, hiniwan juu u ta da Masa Gadu tangi fuunu hedi e. Wë biga di u konda di Buka

da unu naandë, nöo un piki ën leti kuma a Gadu a kumutu, na a libisëmbë. Nöo Gadu Buka a dë tuu o, nöo fa un ta biibi ën dë nöo a ta wooko a unu hati seei. ¹⁴Nöo hën un ko djeesi dee biibima u Jesosi Keesitu dee ta dë a Judea. Fa de ta miti makandi a dee pepei köndë u Judea dë, nöo de ta kisi gaan sitaafu a dee oto Dju sëmbë kuma de, leti kumafa unu seei ta kisi sitaafu a dee sëmbë fuunu.

¹⁵Dee sëmbë o, fa i si dee Dju sëmbë sai naandë, de hogi tuu o. Biga dee gaan sëmbë u de wë bi kii dee fesiten tjabukama u Gadu, nöo hën dee disi toona kii Masa Jesosi tu. Nöo hën awaa de toona ko ta jaka u puu a dee köndëköndë. Fa de sai naandë, dee soni de ta du an ta kai ku Gadu seei, kwetikweti. Nöo de ko felantima u hii sëmbë, ¹⁶biga de ta biinga ku u nöömö fu wa musu konda di Buka da dee oto sëmbë dee an dë Dju. A di fasi dë, de ta tapa de u de an musu feni di heepi u Gadu möönsö.

Nöo fa de ta du ën naandë, nöo di hogi du u de hia te a ko dë tjongoo. Biga di hatiboonu u Gadu ta kai leti a de liba awaa.

Aki Paulosu ta taki fa a hangi dee biibima u Tesalonika tjika.

¹⁷Dee sëmbë fuu o, fa i si dee sëmbë paati u ku unu ku taanga naandë, nöo a hati u e. Ma hii fa u paati a sinkii fasi fu di sati pisiten aki seei, ma pakisei fuu dë leti a unu naandë eti. U ta hangi unu te na soni. Nöo u mbei möiti te u wei fuu toona ko a unu. ¹⁸Sömëni pasi kaa mi Paulosu seei bi kë ko a unu,

ma di didibi, Saatan, ta tapa u. Hèn wë mbei i si wa dou a unu ala eti.

¹⁹Biga dee sëmbë, ambë seei u ta mëni fuu lei Masa Jesosi te a ko? Ambë da di hei fuu, ku dee sëmbë u ta wai da fa u dë aki? Na unu nō? Unu wë e, dee sëmbë. Fuunu hedi wë woo poolo a di daka di Masa Jesosi Keesitu o toona ko baka.

²⁰Biga unu wë da di hei fuu e, ku di wai fuu u ta wai.

**Aki Paulosu taki faandi
mbei a manda Timoteo.**

3 Wë dee sëmbë, u bi ta mëni unu tee wa saanfa u du möön. Nöo hèn wë u kuutu taa woo manda Timoteo ko a unu ala, nöo mi ku Silasi wanwan o fika na Atene aki. ²Nöo hèn wë i si u mandëen ko a unu e, baa. Wë nöo un sabi Timoteo, taa a dë wan sëmbë fuu vö. U ku ën tuu ta dini Gadu makandi ta paaja di buka u „Jesosi” Keesitu. Nöo hèn wë u mandëen ko a unu ala faa ko da unu taanga ku degihati, be un go dou ku di biibi. ³Biga wa kë na wan fuunu musu dë buujabuuja fu di dee sëmbë ta sitaafu unu hedi.

Ma nöo fa mi fan dë seei, dee sëmbë, ma un bi musu sabi taa sö woon kisi sitaafu fu di biibi hedi, na sö nö? ⁴Biga di u ku unu bi sai dë, nöo u bi ta taki ën da unu nöömö taa ee wan sëmbë ko biibi a Masa Jesosi nöo a o kisi sitaafu nöömö. Sö u bi mbei un ko sabi kaa, dee sëmbë, nöo hèn wë ta pasa ku unu fa u dë aki, kumafa unu seei sabi kaa.

⁵Ma seei u bi panta da unu o, dee sëmbë. Hèn mbei di mi si taa wa sa

tan möön longi, nöo hèn mi manda Timoteo be a ko haika unu, ee un dë a di biibi eti. Biga mi bi panta taa kandë di Gaan Tesima de kai di didibi ko tesi unu a wan fasi te a hai unu puu a di biibi. Nöo di wooko u bi wooko a unu mindi dë, nöo a ko dë u sösö.

**Aki Paulosu ta taki u di suti
njunsu di Timoteo bi tja ko dëen.**

⁶Wë nöo dee sëmbë, djunsu aki Timoteo toona ko a u. Nöo a tja wan suti njunsu fuunu ko da u e, nöo u ta wai seei. Biga a konda da u taa di lobi fuunu ku di fa un ta biibi, de dë seei tjentjen eti. Sö a ko taki da u aki. A taki da u tu taa te un ta mëni u, nöo un ta wai te na soni. Un ta hakisi ee na un ten seei u sa toona miti baka. Sö un ta hangi u tjika, leti kumafa u seei ta hangi unu aki tu.

⁷Wë nöo dee sëmbë, di u jei taa un ta hoi a di biibi go dou eti, nöo u kisi degihati seei. Wa a’ toobi möön ku fa sëmbë ta sitaafu u aki ta da u fuka. ⁸Biga di libi fuu toona ko suti da u, fu di u jei taa un dë gingin a Masa Jesosi eti.

⁹Nöo wa saanfa u da Masa Gaangadu tangi da unu baa, fu di wai u ta wai da unu nëen fesi fa u dë aki e. ¹⁰Ndeti ku didia u ta begi ën gaanfa faa sa da u pasi fuu ku unu miti fesi ku fesi möön. Biga u kë lei unu dee soni dee makei unu eti, fu di biibi fuunu musu sa ko dë telutelu. Sö u kë e, dee sëmbë.

¹¹Hèn mbei u ta begi u Tata Masa Gaangadu ku Masa Jesosi tu, fu di pasi sa jabi da u be u ko a unu. ¹²Nöo u ta begi da unu tu e, dee

sëmbë, taa di lobi fuunu di un ta lobi unu na unu, ku di lobi di un ta lobi oto sëmbë musu ta göö nango möönmöön, leti kumafa di lobi di u ta lobi unu ta göö. ¹³Gadu musu seeka dee hati fuunu be un dë gingin a di biibi e. Nöo te u Masa Jesosi toona ko a goonliba, hën ku dee basia fëen köndë, nöo woon dë gbelingbelin söndö föutu a Masa Gaangadu fesi. Sö u kë fuunu e, dee sëmbë.

Aki ta taki fa de musu du fu di libi u de sa da Gadu piizii.

4 ^{1,2}Wë sö wë e, dee sëmbë. Di ten u bi dë a unu naandë, nöo u bi ta lei unu fa fuun libi te nöo Gadu sa wai ku unu. Di lei u lei unu dë, nöo Masa Jesosi seei wë manda u fuu lei unu sö e, kumafa un sabi kaa. Nöo leti sö nöo un ta libi tu. Wë ma nöo u kë fuun musu ta libi sö nöömö nango, fu di un nama ku Masa Jesosi.

³Nöo u kë toona bai unu a wan soni möön. Fa un sai dë, Masa Gadu kë fuun libi a wan apaiti fasi dëen, söndö föutu. An kë fuun libi wan fanafiti libi di na kai ku di fa a buta fu manu ku mujëë musu libi e. Nönö. ⁴Ma hiniwan fuunu musu sabi fa fii tii i libi tololoo a di së u manu ku mujëë soni. Libi fii musu dë seei limbolimbo a Gadu fesi, be sëmbë a' lesipeki fii.

⁵Dee sëmbë o, wan musu libi kumafa dee sëmbë dee an sabi Gadu ta libi e. Biga fa de sai dë, hiniwan hogi di hati u de kë a di së u manu ku mujëë, nöo de ta du ën waiwai kuma na hogi. Ma nöo unu wan musu libi sö e. ⁶Biga na wan

fuunu musu ta libi ku di otowan fii a dee lö hogi fasi dë. Nöo mi taki e, taa ee i du sö nöo Gadu an o disa i. A o sitaafu i nöömö u dee lö soni dë. Sö u bi bai unu kaa e. ⁷Biga Gadu an kai u fuu ta libi a wan sundjusundju fasi, ma fuu libi wan gbelingbelin libi nëen fesi.

⁸Fa u ta fan aki, nöo ee wan sëmbë ja kë piki dee soni u ta taki, nöo na libisëmbë buka ja kë piki e, ma Masa Gadu seei buka ja kë piki. Biga wë hën ta da u di Limbo Akaa fëen fuu sa libi wan limbolimbo libi nëen fesi.

⁹Wë nöo dee sëmbë o, an dë fuu sikifi da unu möön fa fuun lobi unu seei makandi kuma baaa ku baaa e. Biga Gadu seei lei unu di soni dë kaa. ¹⁰Nöo sö nöo un ta libi tu e. Biga un ta lobi hii dee otowan fuunu tuu, dee ta dë a hii Masadonia köndë ala kaa. Nöo u kë begi unu fuun musu ta libi nango sö möönmöön eti.

¹¹Nöo u taki e, fa i si un sai dë, wan musu ta suku takitaki ku unu na unu e, ma, un musu libi a wan pii fasi sö. Wan musu ta hulu dee otowan fuunu soni tumisi, ma hiniwan sëmbë musu ta hulu hënseei soni ta du fëen seei wooko kumafa a fiti. Na sö u bi taki da unu kaa nö? ¹²Biga ee hiniwan daka un ta libi sö, nöo dee sëmbë dee an ta biibi o ta lesipeki unu. Nöo an o dë fuun musu ta langi a sëmbë hiniwanten tu, taa hën nöo musu ta heepi i a soni.

Aki ta lei u fa di toona ko u Masa Jesosi o dë.

¹³Wë nöo u kë fuun sabi wan oto soni möön, dee sëmbë. Di soni aki

nama a dee otowan fuunu, dee bi ta biibi Masa Jesosi ma de dëdë kaa. Biga wa kë fuun musu ta kusumi gaanfa fu de hedi e, kumafa dee sëmbë dee an ta buta mëni u de a Gadu ta kusumi gaanfa te sëmbë u de dëdë.

¹⁴Wë biga u ta biibi taa di Masa Jesosi dëdë nöö hën a toona weki baka. Nöö hën mbei u ta biibi tu taa te a o toona ko, nöö Gadu o tja dee otowan fuu bi dëdë dë, ko ku ën.

¹⁵Nöö fa woo taki aki, nöö na soni u ta mindi e, biga Masa Jesosi seei bi taki di soni aki da u. A taa, uu dee sëmbë dee o dë ku libi a di ten di a o toona ko, nöö wa o waka a dee otowan fuu fesi dee bi dëdë kaa e. ¹⁶Biga a di fasi aki sö di soni o pasa, dee sëmbë. Woo jei wan gaan bai o piki, nöö di gaan hedi basia u Gadu köndë o bai fan te a koti. Nöö wan tutu o piki kumutu a Gadu ala. Nöö di juu dë, nöö Masa Jesosi o kumutu tee a liba ala ta bazia ta ko. Nöö dee otowan fuu, dee sëmbë u Keesitu dee bi dëdë kaa, nöö de o weki wante, nöö de fosu o ta subi nango a Masa Jesosi. ¹⁷Nöö fa i si de o nango dë, nöö u dee dë ku libi eti a di ten dë, u seei o hopo nango ku de makandi te a dee bundji ala pii, go miti ku Masa Jesosi. Nöö fa woo miti ku ën dë, nöö wa o paati ku ën möönsö e. U ku ën o dë makandi fu teego.

¹⁸Wë nöö sö e, dee sëmbë. Fa i si u fan ku unu aki, nöö un tei dee wöutu aki nöö un ta da unu na unu taanga ku de.

**Aki ta bai de taa de musu
dë kabakaba ta luku di
ko u Masa Jesosi.**

5 Wë nöö fa u taa Masa Jesosi o toona ko baka dë, dee sëmbë,

nöö di juu di a o ko ku dee soni dee o pasa ufö di ten dë dou, nöö an dë fanöudu u mi musu sikifi soni u de da unu. ²Biga un sabi kaa taa di daka dë, na wan sëmbë o sabi ën. A o ko vau sö, leti kumafa fufuuma ta ko a ndeti. ³Biga di ten dë, dee sëmbë u di goonliba aki o ta taki taa: “Aai, hii soni dë bunu kaa. An dë fuu fëë möön.” Ma te u de kë mëni, nöö di daka o dou a de vau sö, nöö kaba seei de o kaba a sösö.

Wë nöö un sabi fa a dë ku wan mujëe te a dë ku bëe. Te juu fëen dou, nöö a musu u pali nöömö. Nöö söseei di daka aki o ko nöömö tu. Na wan sëmbë o sa kule kumutu fu an kisi i.

^{4,5}Ma nöö dee sëmbë, an dë fu uun fëë di daka dë. An o kisi unu kuma fufuuma a ndeti, biga uun dë ku mëni fëen kaa. Dee lö sëmbë u taki dë, nöö de dë a dungu së e. A dë kuma de ta du soni a ndeti, biga de an saandi de ta du. Ma fa u ta biibi a Masa aki, dee sëmbë, nöö u dë a didia biga u ta si soni limbolimbo. ⁶Wë nöö di wa dë sëmbë u ndeti, nöö wa musu libi kuma u ta duumi e. Nönö. Ma u musu dë seei ku wojo setiseti fuu saandi u ta du.

⁷A ndeti sëmbë ta duumi e, so sëmbë ta dööngö. Fa de sai dë, de an ta saandi ta pasa. Nöö sö dee sëmbë u taki naandë dë tu. ⁸Ma nöö u, wa musu dë sö e, dee sëmbë. Fa u dë sëmbë u didia aki, nöö u musu dë ku pakisei ta tii u seei kumafa a fiti.

Ja si fa dee sodati ta bisi felu soni ta tapa sinkii fu de an musu kisi makei te sëmbë suti de nö? Wë nöö

sö seepi u dee sëmbë u Masa Jesosi aki musu dë tapatapa tu. Di biibi di u ta biibi a Gadu ku di lobi fëen di dë a u hati aki, de wë musu dë di felu bisi fuu fu wa kisi makei a di biibi. Söseei tu di mëni u ta mëni fa Gadu puu u a hogi basu aki, hën o dë kuma di felu kaapusa u dee sodati. ⁹Biga Gadu an pii u tei faa sitaafu u ku hatiboonu e. Nönö. Ma a pii u tei faa heepi u puu a sitaafu, fu di u nama ku Masa Jesosi Keesitu. ¹⁰Biga hën da di Sëmbë di bi tei di dëdë fuu dëdë. Nöo di soni mbei a dëdë da u sö, biga a kë fuu ku ën ta libi makandi. Ee u dë ku libi a goonliba aki, ee u dëdë, ma u ku ën ta libi makandi nöömö.

¹¹Wë nöo di un sabi sö kaa, dee sëmbë, nöo be un ta da unu seei degihati ta heepi unu na unu fuun nango fesi nöömö, leti kumafa un ta du dë kaa.

**Aki Paulosu ta da de dee lasiti
lai u di fa de musu libi möön.**

¹²Wë dee sëmbë, mi kë begi unu baa taa be un mëni dee fesima fuunu, dee ta wooko taanga a unu dendu dë ta tii unu a di së u Masa, be un ta lesipeki de e. Fa de sai naandë, nöo de ta leti unu fa fuun musu libi a Gadu wojo. ¹³Nöo fëen mbei un musu abi gaan lesipeki da de. Nöo un musu ta lobi de tu fu di wooko de ta du dë hedi.

Nöo mi taki da unu e, taa un musu libi kötökötö fasi ku unu na unu. Wan musu ta suku takitaki.

¹⁴Nöo u ta manda unu, dee sëmbë, taa ee wan malëngëma dë a unu mindi dë, nöo un bai ën be a wooko e. Ee wan fuunu dë fëëfëë, nöo

un fan ku ën be a kisi degihati. Ee wan fuunu dë suwakisuwaki, nöo un musu heepi ën be a ko taanga. Un musu abi pasensi ku hii sëmbë. A dee lö fasi dë un musu ta libi e, dee sëmbë.

¹⁵Nöo un musu luku bunu tu, fu ee wan sëmbë du hogi ku i nöo ja musu toona du hogi ku ën baka. Ma hiniwanten un musu ta biinga fuun libi bunu ku unu na unu te kisi ku hii oto sëmbë tuu.

¹⁶Fa un sai dë, dee sëmbë, hiniwanten un musu ta wai.

¹⁷Hiniwanten un musu ta begi tu.

¹⁸Hii dee soni ta pasa ku unu, ee hogi ee bunu, tökuseei un musu sai dë ta da Gadu tangi nöömö. Nöo sö Gadu kë fuun libi e, fu di un nama ku Jesosi Keesitu hedi.

¹⁹Nöo mi taki e, taa te di Akaa u Gadu ta wooko nöo wan musu tapëen e, ma un musu dëen pasi be a wooko go dou. ²⁰Nöo te sëmbë kisi fan a Gadu, nöo wan musu sösö dee soni dee a ta taki. ²¹Ma un musu ta wegi hii soni luku ee de dë u Gadu tuu. Nöo te un si taa a bunu, nöo un hoi ën. ²²Ma hiniwan soni di un si taa an bunu kaa, nöo un koti pasi dëen e, dee sëmbë.

²³„Söö. Wë nöo mi o tapa di biifi aki e.“ Masa Gaangadu, di nëen hii kötöhati ta kumutu ko, hën musu ta mbei un ko dë apaiti dëen seei söndö föutu. A musu tjubi unu akaa ku unu hati ku unu sinkii tuu be de dë gbelingbelin, fu te Masa Jesosi Keesitu toona ko nöo woon dë söndö föutu nëen wojo. ²⁴Fa u ta taki aki, dee sëmbë, Masa Gaangadu hën bi kai unu fuun ko

sëmbë fëën, nöö un sa futoou ën e. Hën wë o heepi unu fuun libi kumafa u taki aki.

²⁵Wë un dee sëmbë fuu dë, un begi da u e. ²⁶Nöö un da hii dee oto biibima ala gaan odi. Un baasa de da u seei.

²⁷Nöö mi ta manda unu a di në u Masa taa hii dee otowan fuu dee ta biibi Masa Jesosi palalaa dou musu lesi di biifi aki.

²⁸Dee sëmbë, Masa Jesosi Keesitu musu dë ku unu ku ën bunuhati e. A tan sö.

Di u tu biifi Paulosu manda da dee biibima u Tesalonika

Wan wöutu a fesi.

Disi da di u tu biifi di di tjabukama u Masa Jesosi de kai Paulosu sikifi manda da dee sëmbë u Masa Jesosi a di köndë de kai Tesalonika.

Nöö di soni mbei a mbei di biifi aki, biga wë dee biibima u Tesalonika, de ko ta fëëë seei, de an saandi u de du. A dë sö taa de ko ta mëni taa Masa Jesosi toona ko a goonliba kaa. A kandë di sitaafu de ta tja u di biibi hedi hën mbei de ko mëni sö. Biga de bi sabi taa Masa Jesosi bi o ko sitaafu dee sëmbë u goonliba aki wan daka nöömö, nöö hën de ko ta mëni taa kandë di daka naandë hën dou kaa.

Nöö di Paulosu sabi sö, hën a kë mbei de ko sabi taa nönö, an dë sö. Di daka an dou eti. Nöö hën a tei wanlö soni konda da de, dee musu pasa ufö Masa Jesosi o ko sitaafu dee sëmbë u di goonliba aki.

Hën a toona leti de tu fa de musu libi a tatai liba.

Dee soni aki, de abi di biifi aki.

Aki ta lei ambë abi di biifi.

1 Söö. Wë Paulosu ku Silasi ku Timoteo, u wë ta mbei di pampia aki manda da un dee sëmbë ta miti makandi a Tesalonika naandë, dee nama ku u Tata Masa Gaangadu ku Masa Jesosi Keesitu. ²Wë nöö Masa Gaangadu u Tata ku Masa Jesosi Keesitu musu dë ku unu ku de bunuhati ta da unu kötöhati e.

Aki ta lei fa Paulosu ta wai ku dee Tesalonika biibima ku di fa a ta begi da de.

³Dee sëmbë fuu dë, u musu ta da Masa Gaangadu tangi fuunu

hedi e, biga di biibi fuunu ta göö nango seei möönmöön. Nöö söseei di lobi di un ta lobi unu na unu ta göö möönmöön tu. Hën mbei a fiti fuu ta da Masa Gadu tangi da unu nöömö e, dee sëmbë. ⁴Te u ta waka ta miti ku dee biibima u Masa Gaangadu a köndëköndë, nöö u ta njan buka seei fuunu hedi e. U ta konda kumafa un ta biibi tjika. Nöö u ta taki tu taa hii fa dee sëmbë fuunu köndë dë ta da unu sitaafu seei, ma un ta hoi pasensi nöömö nango kodo. Hën wë mbei u ta njan buka da unu e, dee sëmbë.

⁵Ma nöö te un ta pakisei fa dee sëmbë ta sitaafu unu fu di un dë a di Tii u Gadu basu dë, dee sëmbë,

nöö i sa si limbolimbo kumafa Gadu ta du soni ku leti tjika. Biga a ta seeka unu be un ko dë a di fa fuun sa njan di suti u di tii fëen fu nöömö nëen köndë.

⁶Nöö mi taki da unu taa Gadu hën ta kuutu soni ku leti e. Nöö a o paka dee sëmbë dee ta sitaafu unu naandë. A o toona da de di sitaafu baka nöömö. ⁷Ma nöö unu a o da böö u dee fuka i si un ta tja naandë. Nöö u seei o feni böö tu e, te Gadu mbei Masa Jesosi tja di kaakiti fëen ko a limbo. Biga di juu dë, a o kumutu a liba ala ta bazia ta ko, hën ku dee hebi basia fëen köndë. Nöö fa a o ko dë, a o ko ku gaan faja, ⁸faa sitaafu dee sëmbë dee an sabi Gadu, dee an bi kë piki di Bunu Buka fuu Masa Jesosi Keesitu möönsö.

⁹Nöö mi taki da unu gbelin taa di sitaafu dee sëmbë dë o feni, a o dë fu teego e. Biga Masa Jesosi o jaka de tuu puu nëen fesi. A o tapa de fu de an musu si di gaan waiti fëen möönsö ku di kaakiti di a abi kuma könu. ¹⁰Ma nöö di ten dë, nöö hii u dee sëmbë dee bi dë fëen apaiti, nöö u tuu o ta bai ën në ta gafëen. A o bigi da u seei fa a hei ku fa a waiti tjika. Nöö di juu dë, nöö unu seei o dë a dendu tu e, fu di un bi piki u buka a dee soni fëen dee u bi tei konda da unu.

Aki ta lei fa Paulosu ta begi da de.

¹¹Wë nöö dee sëmbë, di a dë sö kaa, nöö fëen hedi u ta begi Gadu da unu nöömö, be un libi a wan fasi faa si taa a fiti tuu fuun feni dee soni dee a bi kai unu fuun feni nëen.

Nöö u ta begi ën tu, fu hiniwan bumbuu soni di un ta kë a unu libi, nöö Gadu musu heepi unu fuun feni ën. Söseei tu a musu da unu kaakiti fuun sa du hiniwan bumbuu soni te dou di un ta pakisei fii du fu di un ta biibi Masa Jesosi. ¹²Sö u ta begi da unu e baa. Biga ee a dë sö kaa, nöö Masa Jesosi Keesitu o kisi gaan nëbai fuunu hedi. Nöö hënseei o hopo unu tu fu di un nama ku ën hedi. Ma nöö fa i si a o hopo unu dë, na di bumbuu fuunu seei mbei e, ma fu di bunuhati u Masa Gaangadu ku Masa Jesosi Keesitu, hën mbei.

Aki ta lei dee soni dee musu pasa ufö Masa Jesosi o ko u ko sitaafu goonliba sëmbë.

2 ^{1,2}Wë dee sëmbë, u kë taki wanlö soni möön u di fa u Masa Jesosi Keesitu o toona ko fu ko kuutu goonliba sëmbë, ku di fa a o kisi u hai tja ko nëen naandë. Biga wa kë sëmbë musu buuja unu ta toobi unu te wan saandi fuun pakisei a di soni dë liba.

A kandë wan sëmbë o ko a unu ko taki taa di Akaa u Gadu fan ku ën taa di daka dou kaa. Ee nasö, de o tja wan biifi ko da unu taa u sikifi ën. Ee nasö kandë de o taa a sö wan sëmbë de jei ën, taa di daka dë dou kaa. ³Ma wan musu piki e, dee sëmbë. Wan mbei sëmbë ganjan unu a na wan fasi.

Wë biga bifö di kuutu daka naandë dou, nöö tu gaan soni musu pasa. Di fosuwan dë sö taa wanlö hila sëmbë o bia baka disa Gadu. Nöö di u tu, hën da di gaan poipoi sëmbë u mundu di dee fesiten

tjabukama bi taki soni fëen kaa, nõö hën musu ko a limbo ufö be sëmbë sabi ën. Ma fa a o ko dë seei, ma Gadu bi buta gaanduwe kaa taa a o kabëen a sösö nõömö tuwë go a didibi faja.

⁴Ma nõö te di lö sëmbë dë ko, nõö a o hopo hën seepi buta a hii soni liba. A o buuse hii soni dee de ta kai gadu te dou ku Masa Gaangadu seei. An o kë u sëmbë ta begi wan oto soni möön leki hën wanwan. Nöo a o go denda a di Wosu u Masa Gaangadu go hopo hënseei a hii mundu fesi ta mbei taa hën tö da Gadu. Sö a o hogi tjika e.

⁵Nöo dee sëmbë, wan mëni möön nõ, taa di ten mi bi dë ku unu ala nõö dee soni aki tuu mi bi taki da unu. Nöo dee soni dë, de musu pasa ufö Masa Jesosi o toona ko a goonliba.

⁶Wë ma nõö un sabi ambë ta tapa di hogima naandë mbei an ko a döo eti, na sö nõ? Awa. Ma te di juu fëen dou nõö a o ko a limbo nõömö.

⁷Ma hii fa i si di wogi sëmbë dë an ko a limbo eti seei, ma nõö wan soni dë ta wooko ku kaakiti kaa a sömëni tjubitjubi fasi. A ta buta libisëmbë u de an musu kë fika a tii basu. Ma nõö an sa go dou ka a kë eti e. Biga di Sëmbë di ta tapa di pasi dëen, nõö a o ta tapëen nango te wan pisi, nõö Gadu o puu ën.

⁸Nöo fa Gadu o puu ën dë, nõö di hogima o booko ko a limbo wajaa seei awaa. Ma nõö mi taki da unu taa te di juu kisi nõö Masa o kabëen a sösö wantewante ku di ventu fëen buka. Biga fa i si Masa Jesosi o ko ku kaakiti, ku gaan waiti ku di Gadu fasi fëen dë, nõö a o booko di

kaakiti u di Hogima dë tuu fiaa seei te an o dë wan wojo soni möön.

⁹Fa i si di Hogima o ko naandë, nõö di didibi o dëen kaakiti faa du gaangaan wooko. A o ta du sömëni foondofoondo soni kuma maaka ta mbei ën seei gadu. ¹⁰Hii dee hogi soni dee a sabi taa libisëmbë lobi u du, nõö de tuu a o tja ko te a hia faa musu kisi sëmbë ganjan. Nöo dee sëmbë dee a o ganjan dë, de o dë dee sëmbë nango kaba a sösö kaa, fu di de an bi kë tei dee tuutuu soni Gadu bi taki da de möönsö fu de feni heepi nëen. ¹¹Hën wë mbei i si Gadu o mbei a ganjan de a sö wan kaakiti fasi. Nöo fa de o piki dee ganjan soni dë, ¹²nöo di sitaafu u Gadu o kisi de nõömö. Biga ku sabi de bi disa dee letileti soni fëen go ta waka a hogi baka ta wai.

Aki ta lei taa de musu hoi go dou nõömö.

¹³Ma nõö un dee lobi sëmbë u Masa dë, u sabi taa un wan dë kuma dee sëmbë u taki naandë e. Hën mbei, a fiti fuu da Masa Gaangadu tangi fuunu hedi nõömö. Biga wë a pii unu tei a dee oto sëmbë dendu, fuun musu dë dee fosu sëmbë u Tesalonika naandë, dee ko feni heepi nëen. Di Akaa fëen wë, hën buta unu apaiti dëen sö e, dee sëmbë, fu di un piki dee leti soni fëen. ¹⁴Biga fa i si u bi tja di Bunu Buka u Masa Jesosi ko konda da unu naandë, nõö hën wë Gadu kai unu e, fuun musu dë a dendu u di hei u Masa Jesosi Keesitu ku di waiti di a abi.

¹⁵Wë nõö dee sëmbë, gaantangi, uwan musu mbei sëmbë ganjan unu

e. Nönö. Ma dee lei dee u bi lei unu di u bi dë ku unu naandë, ku dee u bi sikifi manda da unu, nöö be un taanpu seei ta hoi de gingin.

^{16,17}Dee sëmbë o, u Tata Masa Gaangadu lobi u e. A ta dë ku u ku ën bunuhati ta da u hati nöömö. Aai. A ta da u mëni nöömö tu u dee bumbuu soni dee o ko a bakaten. Nöö a musu dë ku unu e, hën ku Masa Jesosi Keesitu. De musu da unu taihati. De musu da unu kaakiti tu, fu ee un kë du wan bunu wooko nöö un musu sa du ën. Ee un kë taki wan bunu soni nöö un sa taki ën. Sö u ta begi ën da unu e, dee sëmbë.

Aki Paulosu ta hakisi de u de heepi ën begi a wantu soni libi.

3 Wë dee sëmbë fuu dë, u kë taki wantu soni da unu aki eti ufö woo tapa di biifi. U kë fuun begi be di Buka u Masa musu paaja seei waaa go a hii kamian, be de piki ën tei u gaan soni kumafa a bi paaja a unu a Tesalonika naandë te un piki ën tei u gaan soni. ²Nöö un begi da u tu, be Gadu puu u a dee hogi sëmbë maun dee aan bisi ku ën. Biga na hii sëmbë ta biibi Gadu e.

³Fa Masa Gaangadu sai dë, dee sëmbë, un sa a' futoou nëen taa a o mbei un ko dë gingin a di biibi. Nöö a o ta tjubi unu tu, be di didibi an feni pasi faa du unu hogi. ⁴Fa u dë aki, u ta futoou Masa taa a ta heepi unu kaa fuun ta du dee soni u bi taki da unu nango nöömö. Nöö sö woon ta du de nango nöömö tu. ⁵Masa musu mbei un ko fusutan di lobi fëen e, dee sëmbë, te dou a

unu hati dendu. A musu heepi unu be un a' degihati a hii dee sitaafu un ta tja dë te go dou, leti kumafa Jesosi, Keesitu seei bi abi degihati a dee sitaafu dee bi miti ën tu, te go dou.

Aki a ta bai de u de an musu ta malëngë.

⁶Nöö dee sëmbë, woo bai unu a wan soni aki, nöö Masa Jesosi Keesitu seei da u taki fuu fan sö ku unu. U taki e, taa ee wan biibima dë a unu dendu naandë an kë wooko, nöö wan musu nama ku ën e. Söseei tu, wan musu nama ku dee sëmbë dee an ta libi a di fasi kumafa u bi lei unu fuun musu libi. ⁷Nöö unu seei sabi fa u bi libi a unu dë, nöö sö un musu libi tu. Biga wa bi ta malëngë e. ⁸Nöö wa bi ta njan sëmbë soni söndö u pakëen tu, ma ndeti ku didia u bi ta biinga ta wooko seei taangataanga. Biga wa bi kë dë wan hebi a unu liba fuunu musu sölugu u e. Kwetikweti.

⁹Ma fa u ta fan aki, an dë taa wa bi abi leti fu hakisi unu fuun sölugu u e. U bi abi. Ma u libi sö nöö fuun musu djeesi u ta waka a u baka kumafa a fiti. ¹⁰Biga di ten u bi sai a unu dë, nöö u bi ta bai unu gbelingbelin taa ee wan sëmbë an kë wooko nöö an musu njan tu. Sö u bi fan ku unu. ¹¹Ma nöö tökuseei u ko jei taa fa u dë aki wanlö sëmbë dë a unu dë an ta kë ta wooko möönsö. Oto sëmbë soni nöö de ta waka ta hulu. Sö u jei aki.

¹²Wë nöö u taki e, taa fa i si Masa Jesosi Keesitu buta u a di wooko aki, nöö u tei di në fëen bai un dee lö sëmbë dë taa be un disa di

daamadaama libi fuunu dë ko tan a wan kamian, be un ta wooko fuun feni soni u njan. ¹³Ma nöö un dee otowan fuu dë, be un ta du bunu nango nöömö, wan musu wei möönsö.

¹⁴Nöö dee soni dee u sikifi buta a di biifi aki, nöö ee wan sëmbë sai naandë an kë jei di fan, nöö sö wan sëmbë un musu ta kõni ku ën e. Wan musu ta hulu ën möönsö, fu sen musu kisi ën be a sabi taa an ta libi bunu. ¹⁵Ma nöö wan musu luku ën kuma wan felantima e, ma be un ta bai ën nöö be a bia, kumafa i ta bai i baaa womi a soni.

Aki Paulosu tapa di biifi.

¹⁶Söö. Wë nöö dee sëmbë, mi o tapa di biifi aki e. Masa Gaangadu di nëën hii kötöhati ta kumutu ko, nöö hën musu da unu kötöhati a hii fasi hiniwanten. A musu dë ku unu tuu.

¹⁷Mi Paulosu ta sikifi di lasiti pisi u di biifi aki ku miseei maun, manda gaan odi da unu. Hën da di maaka fuun sa sabi dee biifi u mi taa a mi de kumutu tuu.

¹⁸Masa Jesosi Keesitu musu libi ku unu tuu ku ën bunuhati, dee sëmbë. A tan sö.

Di fosu biifi di Paulosu sikifi da Timoteo

Wan wöutu a fesi

Timoteo bi dë wan kijoo di di gaan tjabukama u Masa Jesosi de kai Paulosu bi ta lei di wooko u Masa Gaangadu. De bi ta waka makandi ta paaja di buka u Masa Jesosi a dee köndëköndë. Nöö wan u dee köndë ka de bi go, hën de kai Efeise. Nöö ala Paulosu disa Timoteo kuma hedima faa tii dee sëmbë u Masa Jesosi dee ta dë a di köndë. Nöö bakaten hën mbei Paulosu mbei wan biifi manda dëen faa lei ën möön fini fa faa musu ta lei dee sëmbë, ku fa a musu tjëen seei a di wooko.

Nöö di biifi di a sikifi di ten dë, hën disi.

Aki Paulosu ta manda odi da Timoteo.

1 ^{1,2}Söö. Wë mi mii Timoteo, mi Paulosu wë ta mbei di pampia aki manda gaan odi da i e. Womi, fa i sai dë, nöö i da mihi u mi seei gbelingbelin. Biga fa i si mi bi konda di buka u Masa Jesosi da i, nöö hën wë i piki ën seei leti kumafa wan mii ta piki ën tata buka a soni. Nöö u Tata Masa Gaangadu ku Masa Jesosi Keesitu tuu musu dë ku i ku de bunuhati e, ku de tjalihati, ta da i böö.

Söö. Wë baa, kumafa i bi sabi kaa, mi da wan tjabukama u Masa Jesosi nöö na miseei wë buta miseei e. Ma Masa Gaangadu di Heepima fuu, hën wë manda mi, hën ku Masa Jesosi Keesitu di u ta buta hii

mëni fuu nëen liba taa dee soni a paamusi u, woo feni de nöömö.

Aki Paulosu ta bai Timoteo faa tapa dee fasifasi lei.

³Wë nöö womi, di ten di mi o ko a Masadonia aki, nöö mi bi fan ku i ta be i fika a Efeise ala fii musu tapa wanlö sëmbë sai naandë ta lei wanlö fasifasi lei. Biga dee lei u dee sëmbë dë an ta kai seei ku di buka u Masa Jesosi. ⁴Fa dee sëmbë sai dë, de ta hai dee mindimindi soni ta konda ta kai dee gaan hia avoavo u de në, ta taki soni u de nöömö. Nöö dee lö soni naandë sô, sôsô buja ku toobi de ta tja ko e. Ma te u ta biibi dee soni u Gadu, nöö hën ta heepi u fuu du di wooko u Gadu kumafa a fiti.

Mi taki e, womi, kaba u di lei u dee sëmbë naandë, nöö sôsô fia

tö a ta tja ko. ⁵Ma nöö kaba u di Buka di Gadu manda u u ta lei aki, nöö hën da lobi. Nöö unfä di lobi dë sa ko? A sa ko te hati fii dë limbolimbo. A sa ko tu, te i piki di hati fii a di bunu soni a manda i. Nöö te i ta biibi Masa Gadu söndö ganjan, nöö hën ta tja lobi ko tu.

⁶Ma nöö dee sëmbë dee u taki dë, de bia kumutu a di lei dë gaanduwe, go ta fan wisiwasi soni. ⁷Fa de sai naandë, de kë abi di në taa de dë gaan leima u dee wëti u Gadu, ma deseei an sabi andi de ta taki. Biga de an sabi gogo fëen, de an sabi hedi fëen, ufö de ta fan sö gaanfa nëen liba.

⁸Wë nöö, kijoo, fa i si u taki soni u dee wëti u Gadu naandë, nöö u sabi taa de dë gaan bumbuu soni, ee sëmbë ta wooko ku de a wan leti fasi. ⁹Biga i sabi faandi mbei de ta buta wëti. De an ta buta wëti u tapa dee sëmbë dee ta libi a wan leti fasi e. Nönö, ma fa a tapa dee sëmbë dee na ta libi bunu, kuma dee sëmbë dee an ta libi a tii basu, dee sëmbë dee an kë piki sëmbë buka a soni, ku dee sëmbë dee an ta lesipeki Gadu, dee sëmbë dee ta du gaan hogi soni, dee sëmbë dee na a' toobi ku dee soni u Gadu, ku dee an kë dini Gadu möönsö.

Dee lö sëmbë naandë, u de hedi wë mbei wëti dë e, faa musu tapa de a dee soni de ta du dë. Biga sëmëni pei gaan hogi dee lö sëmbë dë ta du. De ta kii sëmbë fu hogihati fasi te dou ku deseei mama ku tata, ¹⁰de ta libi fanafiti a di së u manu ku mujëë soni, womi ta tei womi, mujëë ta tei mujëë, sëmbë ta kisi sëmbë tei tja go buta

a katibo, de ta mindi soni ta buta a oto sëmbë liba, ee de bi soi fu wan soni seei ma de aan toobi u de booko di soi. Nöö sëmëni hia oto pei hogi möön dee lö sëmbë dë ta du, fu di de bia baka disa di leti lei ¹¹di ta kai ku di gaan waiti buka u di Gadu di dë u gafa nöömö. Nöö di Buka dë, hën Gadu futoou mi te a butëen a mi maun, fu mi sa ta tja ta paati da sëmbë.

Aki Paulosu ta konda fa Masa Jesosi libi ku ën ku bunuhati tjika.

¹²Wë nöö womi, fa i si mi taki dë, nöö mi ta da Jesosi Keesitu tangi seei fu di a futoou mi tee a buta mi ko wookoma fëen, nöö hën a toona da mi kaakiti u mi du di wooko tu. Aai, di soni dë, a bigi da mi e. ¹³Biga a fesi, nöö mi bi dë gaan hogisonima. Mi bi ta sösö Masa Jesosi taa an dë u Gadu. Mi bi ta sitaafu dee sëmbë dee ta biibi nëen liba gaanfa seei. Sö mi bi libi hogi ku ën tjika.

Ma nöö an hoi mi a bëë o. Nönö. Biga a sabi taa fa mi bi ta libi naandë, na ku sabi mi bi ta libi sö e, ma fu di ma bi ta biibi nëen mbei.

Nöö hën wë i si a a' tjalihati u mi gbolo, ¹⁴nöö hën a naki mi gaan kölöku ku ën bunuhati. Biga a mbei mi ko ta biibi nëen liba, nöö hën a toona da mi di lobi di dee sëmbë dee nama ku ën ta feni. Aai womi, di soni dë nöö a bigi da mi e.

¹⁵Wë Timoteo, mi o taki wan soni da i aki gbelin seei, kijoo. Nöö a dë wan gaan bumbuu taki di hii sëmbë musu piki waiwai. Hën da disi: Jesosi Keesitu ko a goonliba u heepi takulibima puu de a hogi basu.

Nöo mi wë bi da di möön gaan takulibima a hii dee otowan dendu.

¹⁶Wë nöo fëen hedi tu Jesosi Keesitu ko abi tjalihati da mi e. Aai. A hoi pasensi da mi seei, fu mi sa dë wan maaka da hiniwan takulibima kuma mi di kë ko biibi nëen, taa a sa feni di libi u teego tu.

¹⁷Wë fa i si Masa Gadu sai dë, hën wë da di kaba Tiima u mundu fu nöömö e. Fa a dë fëen dë, an o dëdë möönsö. Libisëmbë an tjika u si ën ku wojo tu. Fa a sai dë, hën wanwan tö da Gadu u mundu, nöo hën nöo musu kisi gafa. Hën në nöo u musu ta hopo hiniwanten fu teego. A tan sö.

Aki Paulosu ta fan ku Timoteo kuma wookoma u Gadu.

¹⁸Wë mi mii Timoteo, dee soni dee i si mi manda i fii du naandë, kijoo, wë nöo de kai seei ku dee soni dee hedima u keiki bi taki fii a fesi e, di ten di Akaa u Gadu bi ko a de liba. Wë nöo di i sabi sö kaa, nöo be i biinga seei go dou e, womi.

¹⁹Nöo mi taki e, ta hoi di biibi di i si i ta biibi a Masa Jesosi naandë gingin e. Nöo i musu ta piki di hati fii nöömö te a ta manda i a wan bumbuu soni. Biga wanlö sëmbë an bi du sö, nöo hën wë di biibi u de kaba a sösö gbededee, leti kuma te i singi a dan tuwë lai fii go fiaa. ²⁰Wan u dee sëmbë dee mi taki dë, da Himënëusi, wan da Alekesani. Ma nöo mi buta de tu sëmbë dë a di didibi maun kaa, be de lei taa de an musu ta waka ta mindi soni da Gadu ta poi ën në möön. Nöo da sö.

Aki Paulosu ta lei fa dee biibima u Masa Jesosi musu ta tja deseiei.

2 Wë womi Timoteo, awa mi o taki da i fa fii lei dee biibima

u Masa Jesosi a i ala fa u de musu libi.}

Söö. A di fosu kamian, nöo un musu ta begi Masa Gaangadu da hii sëmbë. Un musu ta tja dee fuka u de go a Gadu fesi ku djëmë. Un musu ta hakisi Masa Gaangadu faa limbo fesi da de, nöo un musu ta dëen tangi da de tu e. ²Un musu ta begi da könu ku gaama ku hii oto sëmbë dee dë a tii kaa. Biga te u begi sö nöo sonte de o tii u bunu, nöo u sa abi wan kötökötö libi pii sö fuu sa libi kumafa Gadu kë a hii futu.

³Nöo te u ta begi sö kaa, nöo a dë wan bunu soni di suti da Masa Gaangadu u Heepima. ⁴Biga fa Gadu sai dë, a kë hii sëmbë u goonliba tuu musu feni libi u teego nëen. A kë fu hii sëmbë musu ko sabi dee soni fëen, biga de nöo da tuutuu soni a mundu.

⁵Biga wan kodo Gadu tö nöo dë a mundu e, hën da Masa Gaangadu. Nöo wan kodo Sëmbë tö ta taanpu a u libisëmbë ku Gadu mindi fu seeka taki da u. Hën da Jesosi Keesitu di bi tei libisëmbë sinkii. ⁶Hën wë bi dëen seepi kuma wan paima paka puu u a hogi basu a di juu di Gadu buta. Nöo fa a du ën naandë, ku ën hii mundu sa si fa Gadu kë heepi u libisëmbë tjika.

⁷Nöo fu mi sa ta konda di soni dë hedi mbei Gadu tei mi buta tjabukama fëen e. Nöo fa mi ta fan aki, na mindi mi ta mindi soni e, womi, ma tuutuu soni mi ta taki. Nöo Gadu buta mi leima tu, fu mi ta lei dee oto sëmbë na u Isaëli dee soni u Gadu. Biga de da dee tuutuu soni fuu musu biibi. Nöo sö e.

⁸Wë nöö mi taki e womi, taa a hii kamian ka dee biibima ta ko makandi kaa, nöö mi kë dee womi sëmbë musu dë a fesi a di begi. Ma fa de ta hopo maun ta begi naandë, nöö hati u de musu dë limbolimbo. De an musu dë ku hatiboonu ta hoi sëmbë a bëë fa de ta begi dë e.

⁹Nöö awaa mi o taki soni u di fa dee mujëë musu ta tja deseei. De an musu bisi a wan fasi u tja sen ko da de e, ma de musu bisi kumafa a fiti. Biga di gafa u de an musu dë a di fa de ta beei uwii, ta tuusi sëmëni goutu soni nasö djamati ta bisi dee gaan diidii koosu. Nönö. ¹⁰Ma a musu dë a di fa de ta libi bunu ku sëmbë. Biga di lö gafa dë hën fiti dee mujëë dee ta abi di në taa de ta dini Gadu.

¹¹Fa mujëë sai dë, de musu ta lei a wan saapi fasi ta saka de seei da dee womi. ¹²Mi seei ma ta da mujëë pasi un de ta lei sëmbë wajaa a lanti dendu ta pëë basi a womi sëmbë liba e. Nönö. Ma de musu ta hoi deseei a wan saapi fasi. ¹³Faandi mbei, womi? Biga wë a fosu Gadu mbei Adam, a baka fëën ufö a mbei Eva. ¹⁴Hën tu, di sindeki, na Adam a feni ganjan e. Ma Eva a ganjan, nöö hën a ko poi di wëti u Masa Gaangadu. ¹⁵Nöö fu di dë hedi Gadu taa te mujëë o pai, nöö pai fëën o taanga.

Wë sö a ta pasa tuu. Ma nöö töku di soni an poi. Biga ee wan mujëë sëmbë ta biibi a Gadu ta hoi go dou ta lobi sëmbë ta libi a wan gbelingbelin fasi ku saka fasi nöö hënseei sa feni heepi a Gadu tu.

Sö e, womi.

Aki ta lei fa dee hedima u keiki musu dë.

3 Womi Timoteo, awaa mi o taki soni u di sëmbë di kë ko hedima u keiki. Mi taki e, ee wan sëmbë kë di wooko dë, nöö gaan bumbuu wooko a kë e. ²Ma fu dë hedima u keiki an dë sösö soni. Sö wan sëmbë musu dë gaan bumbuu sëmbë. Oto sëmbë an musu sa feni fasi a di libi fëën faa konda taa anbunu e. Fa a sai dë, a musu dë ku wan kodo mujëë tö. Nöö an musu dë wan sëmbë ta du sondi ku hediwai, ma a musu sa u tii ën seei a soni. Nöö a musu dë a di fa u sëmbë sa lesipeki ën.

Sö wan sëmbë, womi, wosu fëën musu dë jabijabi da sëmbë e. Nöö a musu sabi fa u lei sëmbë soni te de fusutan. ³Sö wan sëmbë, an musu dë bebema. Nönö. An musu abi taanga hatiboonu tu ta feti ku otowan, ma a musu abi wan saapi libi. An musu dë wan sëmbë di lo/ u fia soni e. Nöö an musu abi langahati u möni tu, kwetikweti.

⁴Nöö a musu dë wan sëmbë di sabi fa u tii hën wosu dendu a wan bunu fasi. A musu saanfa u kiija dee mii fëën te de ta lesipeki ën ta piki ën buka a soni. ⁵Biga wë womi, ee wan sëmbë an sabi fa u tii hën seepi wosu dendu libi, wë nöö unfa a sa tii dee sëmbë u di keiki u Masa Gaangadu?

⁶Nöö sö wan sëmbë, womi, an musu dë wan sëmbë di bi ko njunjun a di biibi e. Biga a kandë a o ko abi gaan fasi poi, nöö a o kisi di sitaafu di di didibi bi kisi fu di a ko abi gaan fasi.

⁷Söseei tu, sò wan sèmbè musu abi bunu nè a dee oto sèmbè dee an dè a biibi e, ma ee nasò nöö di didibi o kisi èn a di taapu fëèn. Biga sèmbè o ta lei finga nëèn nöö nè fëèn o poi.

Nöö da sò wan hedima u keiki musu dè e, womi.

**Aki ta lei fa dee basia
u keiki musu dè.**

⁸Nöö wan basia u keiki tu, a musu dè wan gbelingbelin sèmbè, di sèmbè sa lesipeki. Fa a sai dè, an musu dè wan sèmbè ta bia fan a buka te ja sa futoou èn a soni. Nöö an musu dè bebema tu. An musu ta suku u wini soni a wan fasi di na fiti. Kwetikweti. ⁹Nöö a musu dè ku limbohati ta hoi hënseei bunu a dee fundu soni u Gadu dee a mbei u ko sabi fa u dè aki.

¹⁰Nöö mi taki e, te de o buta wan basia faa wooko a keiki, womi, nöö be de wegi èn luku bunu ufö e. Nöö te de an feni wan fa nëèn di na bunu nöö de sa butëèn ko basia awaa.

¹¹Nöö söseei dee mujëe tu e. De musu dè wan letileti sèmbè di sèmbè sa lesipeki. An musu dè wan sèmbè di ta waka ta tja sèmbè ta njan a baka, ma pakisei fëèn musu dè limbolimbo. Nöö sèmbè musu sa futoou èn a hii soni tu.

¹²Nöö dee womi basia, de musu abi wan kodo mujëe tö. Nöö de musu sabi fa u tii wosu dendu libi u de bunu te dou ku dee mii u de tuu.

¹³Nöö ee wan basia ta du di wooko fëèn bunu, nöö i sabi andi o pasa o? A o feni bunu nè a sèmbè. Nöö a o kisi futu seei a di wooko.

Biga an o fëëe u konda da sèmbè dee soni u Jesosi Keesitu dee a ta biibi.

Nöö sò e, womi.

Aki ta lei dee gaan soni u di biibi.

^{14,15}Womi Timoteo, mi ta mëni u mi ko a i abiti möön e baa. Ma nöö fu di ma sabi ee soni o tapa mi fu ma sa ko, fëèn mbei mi ta mbei di biifi aki u manda da i, be dee sèmbè u di famii u Masa Gaangadu musu sabi fa u de libi.

Biga u dee sèmbè u Masa Gaangadu famii, u wè da di keiki u di libilibi Gadu e. U ta mbei sèmbè si limbolimbo andi da di tuutuu lei u Gadu, nöö u ta tjubi di lei dè tu fu an musu poi kaba a sösö.

¹⁶Wè nöö dee soni u ta biibi, womi, gaan soni de dè e. A fesi de bi dè tjubitjubi, ma fa u dè aki de ko a limbo da u fuu sabi. De da:

Gadu tei libisèmbè sinkii ko libi a goonliba aki.

Nöö di Akaa fëèn bi dè ku èn tee hii mundu ko si taa a a' leti a dee soni a ta fan.

Dee basia u Masa Gaangadu köndë seei bi dè kotoigima fëèn.

Dee bakama fëèn tja soni fëèn go konda da peipei nasiön u goonliba,

nöö sömëni sèmbè ko biibi èn.

Hën seei wè Masa Gaangadu tei tja go a di waiti köndë fëèn a liba ala.

De wè i si da dee soni dee u ta biibi, womi. Nöö ee wan sèmbè i ta biibi dee soni aki kaa, nöö a o heepi i fii kisi di fasi u Gadu a i libi.

Aki ta bai de a dee ganjan leima.

4 Söö. Wè womi Timoteo, mi kë bai i a wan soni aki möön. Di

Akaa u Masa Gaangadu fan ku u limbolimbo kaa, taa a bakaten nöö wanlô sêmbê o bia baka disa di fa de bi ta biibi a Masa Jesosi. Biga de o ta waka a dee hogi baka dee ta ko a sêmbê liba ta ganjan sêmbê. De o ta haika dee lei u dee didibi dē, hên mbei de o disa di biibi.

²Wê nöö dee sêmbê ta lei sêmbê dee lö soni dē, nöö ganjansêmbêma de dē e. De o ta mbei kuma tuutuu soni de ta taki, ma na tuu seei. Fa dee sêmbê sai dē, de ku hogidu guwenti te a ko de sinkii kaa. Nöö hên mbei an ta toobi de te de ta ganjan sêmbê a sô wan fasi.

³Fa dee soni o ko a sêmbê liba dē, de o ta lei sêmbê u de hoi peipei wêti dee an dē fanöudu. De o taa ee i kē dē bumbuu sêmbê a Gadu wojo, nöö womi an musu abi mujëë, mujëë an musu abi manu. Sô de o taki. De o ta buta tjina da sêmbê a soni u njan taa sô wan soni ja musu njan mên.

Wê ma womi, uu dee sêmbê dee ta biibi a Gadu aki tee u ko sabi di gbelin lei fëen kaa, nöö wa o sa hoi dee lö wêti naandê e. ⁴Biga u sabi taa hii soni di Gadu mbei buta da u, de tuu dē bumbuu soni. Na wan u de dē u tuwê, ma de dē fuu tei ku tangi. ⁵Wê nöö di Gadu taki taa de bunu kaa nöö hên i begi nëen liba te i kaba da Gadu tangi, wê nöö hogi an dē nëen. I sa tei ën ku piizii.

**Aki ta lei fa Timoteo musu
du di wooko bunu tjika.**

⁶Dee soni mi ta taki da i aki i musu tei de ta leti dee otowan fii e, womi. Nöö joo dē wan bunu wookoma da Jesosi Keesitu. Biga

sensi a njönku ten fii i bi ta jei dee tuutuu soni u Gadu kaa dee u ta biibi aki. I bi kisi bumbuu lei seei, nöö hên i tei ën, hên i ta waka nëen baka te kisi fa u dē aki.

⁷Nöö fa i sai dē, ja musu a' bisi ku dee peipei oto dee an ta kai ku Gadu, dee de ta mindi ta taki dē e. Ma i musu ta biinga ku i seei fii libi kumafa Gadu kē a hii futu.

⁸Ja si fa sêmbê ta biinga ta djombo ta seki sinkii u de fia kule u de wini soni a goonliba aki nō? Wê di soni dē a ta tja wan piki wini tuu. Ma di biinga seki sinkii fii musu libi kumafa Gadu kē, womi, hên ta tja hii wini ko da i. Biga te i biinga sô kaa, nöö joo feni dee bunu soni dee Gadu paamusi i a di libi u di ten u dē aki, te dou ku di oto libi di ta ko a bakaten tuu.

⁹Söö. Wê nöö di soni i si mi taki dē, nöö gaan bumbuu soni a dē fu hii sêmbê musu piki tei ku telu.

¹⁰Biga u sabi ambê u ta futoou. U sabi na ambê liba u ta buta di mên fuu faa tja u. A di libilibi Gadu liba wê e, womi. Hên da di Heepima fu hii sêmbê, ma möön gaanfa fuu dee sêmbê ta biibi nëen liba. Hên mbei u ta biinga seei fu sêmbê musu jei di buka fëen.

¹¹Wê nöö di a dē sô kaa, nöö be i tei dee soni aki ta lei dee sêmbê a i ala e. Be i ta biinga ku de nöömô u de sabi de bunu.

¹²Söö. Wê baa mi taki e, fa i sai dē, ja musu mbei sêmbê dou i ku wojo fu di i njönku mbei e baa. Nönö. Ma be i libi a di fa u dee oto biibima tuu musu sa djeesi i. Di fa i ta fan, ku di fa i ta libi, ku di fa i ta lobi sêmbê, di fa i ta biibi a Masa

Gaangadu, ku di fa i ta hoi i seei limbolimbo a Gadu wojo, womi, hii dee soni dē tuu musu dē a pasi fu sēmbē sa djeesi i a de.

¹³Nöo fa i dē ku mēni u mi taa mi o ko naandē, nöo mi o kai wanlö soni da i aki fii ta du fu te mi ko: I musu ta lesi dee wōutu u Masa Gaangadu da dee sēmbē nöömö. I musu ta konda di buka fēen da de, ta leti de finifini a dee soni u Masa Gaangadu. Sö i musu ta du fu te mi ko e, womi.

¹⁴Mi ta mēni di daka dee tiima u keiki bi buta maun a i liba, nöo hēn di Akaa u Gadu ko a de hēn de fan soni u di wooko di a da i fii du. Di daka naandē, i bi kisi wan apaiti köni. Nöo mi taki e, taa ja musu tuwē di köni naandē disa e, ma i musu ta wooko ku en nango nöömö.

¹⁵Dee soni mi ta fan ku i aki, womi, i musu ta du de ku hii i hati nango nöömö, nöo sēmbē o si taa i nango fesi seei. ¹⁶Fa i sai dē, i musu ta mbei möiti nöömö be hii libi fii dē a tatai liba. Nöo di lei u Gadu di i ta lei sēmbē dē, hēnseei musu dē a tatai liba tu e. I musu köni seei fu ja tookēen. Nöo te i ta libi sö kaa nöo joo puu i seei a hogi basu, i ku dee oto sēmbē dee ta haika i dē tuu.

Aki ta lei fa Timoteo musu libi ku sēmbēsēmbē u di keiki.

5 [Wē womi Timoteo, awaa mi o taki da i fa fii musu libi ku dee peipei sēmbē e, te joo lei de soni ee nasö te joo bai de a soni.]

Ee a dē wan gaan womi möön i, nöo ja musu gandji dēen e, ma i musu dēen piimisi, nöo i fan ku en kuma i tata.

Ee a dē wan kijoo mii kuma i seei, nöo i kai en fan kuma i baa womi.

²Ee a dē wan gaan mujēē, nöo i musu fan ku en ku lesipeki kumafa i ta fan ku i mama.

Ma nöo ee a dē wan njönku mujēē mii, nöo i musu mēni i seei fii fan ku en ku limbohatai seei, leti kumafa i sa fan ku i sisa mujēē.

³Nöo awaa mi o taki soni u dee gaan mujēē dee manu u de dēdē de fika a ganda. Womi, ee sö wan mujēē aan na wan kodo sēmbē seei nēen famii fu sölugu en möönsö, nöo i sa kai en nē a keiki be keiki sölugu fēen. ⁴Ma ee wan mujēē manu dēdē a fika a ganda, ma a abi miii ee nasö miii kai en avo, nöo nēen i musu kai da di keiki u de sölugu e. Dee mii fēen, de musu sölugu en. Biga hēn da fosu soni di de musu du fu sēmbē si taa de ta waka a Masa Jesosi baka tuutu. Leti fa dee gaan sēmbē u de bi sölugu de di de bi dē miii, nöo leti sö dee mii musu toona sölugu dee gaan sēmbē u de baka. Nöo ee de libi sö, nöo a bunu, a o suti da Gadu seei.

⁵Wē ma nöo ee wan mujēē dē, manu fēen dēdē a fika a ganda mindi naandē, aan sēmbē möönsö u sölugu en, ma a hopo en seei da Masa Gaangadu ta begi en ndeti ku didia. [Nöo te i si sö wan mujēē, womi, nöo i musu kaabu i seei taa di sēmbē dē, a dē fanöudu u keiki sölugu en.]

⁶Ma nöo ee i si wan mujēē manu fēen dēdē nöo hēn a dē fēen ta waka ta daama a köndē nango a piizii söndö a ta pakisei andi a ta du, nöo mi taki da i taa di soni dē

an bunu. Sö wan mujëë, fa i si a dë ku libi dë seei, ma nëën akaa a dëdë e. „Nöö di lö mujëë dë, nëën de musu kai da keiki u de sölugu.”

⁷Hii dee soni mi ta taki da i aki, womi, i musu ta tei de ta lei dee sëmbë a i ala, be de libi fu sëmbë an musu kosi de taa de an ta libi bunu. ⁸Biga ee wan sëmbë an ta sölugu hënseei wosu dendu ku dee famii fëën, nöö di sëmbë dë hogi möön leki dee sëmbë dee an dë a biibi. Fa a ta libi fëën dë, a dë kuma an nama ku Masa Jesosi seei.

⁹Nöö awaa mi o lei i andi ku andi i musu luku ufö joo buta wan mujëë di hën manu an dë ku libi möön faa dë wan apaiti sëmbë da di keiki. Sö wan mujëë, a musu pasa sikisiteni jaa e. Nöö an bi musu waka ku oto womi möön leki hën manu. ¹⁰Fa a sai dë, de musu ta konda fëën taa bumbuu soni wanwan nöö a bi ta du. A bi kiija dee mii fëën a wan bumbuu fasi. A bi ta hoi wakama waiwai nëën wosu. A musu dë wan mujëë di bi lo/ u sölugu dee sëmbë u Masa Gaangadu ku sakafasi seei. Nöö a musu dë wan sëmbë di bi ta lobi u heepi oto sëmbë dee dë a fuka. De musu ta taki fëën taa bunu nöö a bi ta du. Nöö te wan mujëë dë sö, womi, nöö hën i sa buta faa dë wan apaiti sëmbë da di keiki.

^{11,12}Ma nöö dee njönku mujëë dee manu u de dëdë de fika a ganda naandë, nöö an dë fii „buta de apaiti da di keiki e.” Biga te wan pisi nöö di piizii u manu o ko a de liba. Pakisei u de o bia, nöö de o go ta suku manu möön. Nöö ee de dë sö, nöö Masa Gadu ku libisëmbë tuu o tei de fu hogi fu di de booko

di buka di de bi mbei taa „Jesosi” Keesitu nöö de o ta dini. De an hoi ën go dou kumafa de bi taki möön.

¹³Nöö na di dë nöö womi, ma de o ko malëngë. Nöö de o ta waka nango ta ko ta daama a dee wosuwosu ta tjökö buka a sëmbë soni ta lëgëdë ta konda soni di an dë fanöudu. ¹⁴Nöö fëën mbei mi taa dee njönku mujëë dee manu dëdë disa a ganda naandë, be de tei manu toou pai mii ta tii wosu dendu u de, be de ko abi soni u du. Nöö dee felantima fuu an o sa feni pasi u kosi u. ¹⁵Biga sömëni mujëë kuma dee lö naandë bia baka disa Gadu kaa go ta libi u de kumafa di didibi kë, hën wë mbei mi taki sö, womi.

¹⁶Wë mi kë taki wan soni möön u dee gaan mujëë dee dë söndö manu. Ee wan mujëë dë a biibi, nöö hën a abi gaan sëmbë nëën famii di manu dëdë disa, nöö di mujëë dë, hën musu sölugu fu dee gaan sëmbë fëën e. Biga di lö hebi naandë an musu dë u di keiki. Nöö di keiki o sa feni pasi u sölugu dee gaan sëmbë dee dë a nöutu tuutuu.

Aki a ta taki u dee hedima u keiki möön.

¹⁷Wë awa mi o taki wan oto soni da i möön u dee sëmbë dee ta tii keiki. Dee ta du de wooko a wan bunu fasi, nöö de musu kisi möön hia hei ku paka tuu, fuu taki dee ta konda di buka da sëmbë bunu ku dee ta lei sëmbë a wan finifini fasi. ¹⁸Biga ja jei fa di Buku u Gadu taki nöö? A taa:

Ja musu tai di kau buka fu an
musu njan

ka a ta wooko naandë.
Söseei a taa:

A fiti u wan wookoma
musu feni hën paima.

¹⁹Nöö mi taki e, ee wan sëmbë tja wan kaagi u wan u dee tiima ko a i, nöö ja musu piki ën hesi e. I musu jei ën a tu nasö dii sëmbë a wan fasi fii sabi taa tuu, ufö fii piki awaa. ²⁰Ma nöö te i ko si taa a du hogi tuu, nöö i musu gandji dëen a lanti fesi e, mbei hii dee sëmbë dee sai dë musu tei kõni nëen.

²¹Timoteo, fa mi ta fan ku i aki, kijoo, nöö mi kë fii sabi taa Masa Gaangadu ku Masa Jesosi Keesitu ku dee basia u Gadu köndë tuu ta jei fa mi ta fan ku i aki. Nöö fëen mbei i musu ta du hii dee soni mi ta taki da i aki tuu da hii sëmbë, ja musu koti adjabëë da na wan sëmbë.

²²Söö. Wë nöö womi, te joo buta maun a sëmbë liba faa wooko da Gadu, nöö i musu kõni fu ja du ën hesi poi. Ma i musu wegì ën finifini luku ufö i du ën. Biga ee nasö, a kandë a baka nöö de o ko si taa di sëmbë dë an ta libi bunu, nöö a o dë taa i seei dë a dendu tu. Nöö fëen mbei wë mi fan sö, biga i musu hoi i seei limbolimbo a hii futu.

²³Nöö mi taki e, womi, fa i si bëë ta hati i, i ta siki hesihesi dë, nöö na wata wanwan nöö fii bebe e. Ma i musu ta bebe wan piki win tu, nöö a o heepi i.

²⁴Haika e, womi. So sëmbë di hogi di a ta du, a dë a döö kaa bifö de kai ën a kuutu. Ma so sëmbë ta du hogi a wan tjubitjubi fasi. Ma te wan daka a o ko a döö nöömö fu sëmbë sabi ën. ²⁵Nöö söseei a

dë a di bunu di sëmbë ta du tu. So fëen dë a döö kaa u hii sëmbë sa si. Ma u so sëmbë ta dë tjubitjubi, ma bakaten sëmbë o ko sabi ën biga a o ko a döö nöömö.

„Kijoo, dee soni dë i musu sabi fa i si i sai dë e.“

**Aki ta lei fa dee saafu musu
libi ku dee masa u de.**

6 Womi Timoteo, awa mi o taki da i fa wan saafu musu libi ku ën masa. Fa i si dee saafu sai dë, nöö de musu ta luku de masa u de kuma wan sëmbë di de musu lesipeki. Biga ee de libi sö, nöö sëmbë an o feni pasi u de kosi Masa Gaangadu ku di lei fëen di i si u ta lei sëmbë aki.

²A kandë wan saafu abi wan masa di ta biibi Masa Jesosi tu. Nöö hën da de dë baaa ku baaa makandi. Ma nöö di saafu an musu ta sösö di masa fëen fu di dë hedi e. Awaa seei a musu ta wooko möön taanga dëen. Biga möön a ta wooko dëen, möön di masa ta feni wini. Nöö hën da a ta heepi di fëen seei sëmbë di a lobi.

Kijoo, sö fii ta lei dee saafu e.

**Aki ta lei taa di dini u Masa
ta tja hia wini ko tuu.**

Nöö hii dee soni dee i si mi ta taki da i aki, womi, de tuu i musu tei ta lei dee sëmbë fii ala, nöö i ta buta ku de fu de tei de tu. ^{3,4}Ma nöö ee wan sëmbë tja wan oto lei ko ta lei di an ta kai ku di lei fuu Masa Jesosi Keesitu u ta lei aki, nöö gaan fasi di sëmbë dë abi e. Aan fusutan u soni. Biga an kë di bumbuu lei di sa heepi sëmbë u de

libi a wan limbolimbo fasi a Masa Gadu wojo.

Fa dee lö sëmbë sai dë, de lobi u pii oto ta fan ta fia ku sëmbë. Te kaba fëen, nöö sösö haun de o bia ta haun ku deseei, ta kosi deseei, ta taki föutu u otowan ta mëni hogi u de na de. Te wan pisi de an ta futoou na wan sëmbë möön. ⁵De an o sa si de na de a wojo möönsö tu. Sö dee lö sëmbë naandë dë e, womi. A dë kuma dee hogi fasi u de puu dee tuutuu soni u Gadu a de hati fiaa. Nöö hën de ko ta mëni taa te wan sëmbë i ta dini Gadu, nöö a ta tja gaan wini ko da i fii ko gudu.

⁶Wë nöö womi, te i ta dini Gadu, nöö a ta tja gaan wini ko da i tuu e. Ma na möni wini a ta tja. Nönö. Ma te i ta libi kumafa Gadu kë ta tifiهدي ku dee soni i abi, nöö hën da wan gaan wini fii kaa. ⁷Biga di de pai u ko a goonliba aki, nöö wa bi tja na wan wojo soni ko ku u e. Nöö söseei te u dëdë, wa o tja na wan soni go tu. ⁸Nöö fëen mbei, ee u abi sondi fuu njan pasa u libi ku koosu fuu tapa u sinkii, nöö a tjika fuu dë tifiهدي.

⁹Biga wë ee wan sëmbë i ta suku fii ko gudu, nöö di soni i ta suku dë sa hai i tja go a sëmëni soni di sa puu i a di pasi u Gadu. Te kaba fëen, a dë kuma taapu kisi i, ja sa ko kumutu möön. Biga sëmëni wisiwasi soni joo ta pakisei a i hati, nöö joo kë ta waka a de baka. Te fii sabi, libi fii poi kaba a sösö fiaa.

¹⁰Biga wë di langawojo u möni, nöö a dë kuma wan lutu a i hati di sa nasi tja hii sootu pei hogi ko da i. Biga so sëmbë bi abi di lö langawojo dë kaa, nöö sapisapi de

ta pusa ta kumutu tefa de disa di biibi fiaa. Nöö hën de ko fika dë ku sëmëni gaan hila fuka a de hati.

**Aki Paulosu ta da Timoteo
wanlö lasiti lai.**

¹¹Ma nöö womi, i da sëmbë u Masa Gaangadu vö, hën mbei i musu kule da hii dee hogilibi u taki dë, be de an dou a i. Nöö a dee lö soni aki baka fii ta kule e, womi: I musu biinga fii libi leti a Gadu wojo. I musu mbei möiti fu hii pakisei fii musu dë a Gadu. I musu ta biibi a Masa Gaangadu nöömö. I musu ta lobi sëmbë. I musu ta tai hati a hii dee fuka dee ta miti i. I musu ta libi ku saapi fasi ku sëmbë. Womi, a dee lö soni dë baka wë fii biinga e.

¹²Fa u ko ta biibi Masa Jesosi aki, nöö sëmëni soni dë ta biinga u puu u a di pasi fëen. Nöö i musu ta fia ku dee soni dë ta feti di bunu feti go dou te nöö i feni di libi u teego. Biga fu di ten di i bi taki sö wan bumbuu soni a lanti fesi taa joo waka a Masa Jesosi baka, nöö kumutu a di ten dë a buta di libi u teego faa da i kaa.

¹³Kijoo, fa i si mi ta fan ku i aki, mi ta fan ku i a Masa Gaangadu fesi di ta da hii dee soni a goonliba aki libi. Mi ta fan ku i a Jesosi Keesitu fesi tu, di an bi fëë u taki di tuu da sëmbë möönsö, te dou ku Gaama Pontuisi Pilati seei. ¹⁴Nöö mi taki e, taa be i go dou ku di wooko di i si Gadu buta a i maun naandë. I musu ta du ën a wan gbelingbelin fasi söndö föutu e, fu te dou di daka di Masa Jesosi Keesitu o toona ko. ¹⁵Biga Masa Gadu o mbei a ko nöömö a di juu di a buta.

Womi, fa Masa Gaangadu sai naandë, nëen hii bunu dë. Hën nöö da tiima u mundu. Biga hën da di kaba hei Könu a hii könu liba, ku di kaba hei Masa a hii masa liba. ¹⁶Fa a sai dë, hën wanwan tö nöö an sa dëdë a mundu möönsö. A ta libi a wan gaan limbo dendu ta koti faja te na wan libisëmbë sa go dou ka a sai dë. Sëmbë an dë di si ën ku wojo wan daka tu, biga libisëmbë wojo an sa kai nëen möönsö. Fa a sai dë, di nëbai fëen ku di kaakiti fëen dë u nöömö teego. A tan sö.

¹⁷Wë nöö Timoteo, mi taki e, taa dee sëmbë dee dë guduma a goonliba aki, nöö i musu bai de be de disa gaan fasi, be de an buta futoou a dee gudu u de. Biga dee gudu naandë, nöö de an dë wan soni di o tan fu nöömö, u sëmbë musu ta buta mëni a de liba. Ma Masa Gaangadu wanwan nöö fii musu ta mëni e. Biga hën ta da u hii dee soni dee u abi, fuu sa njan de ku piizii. An ta pindja sondi da u.

¹⁸Nöö fa dee guduma sai naandë, na di gudu u de, de musu luku

kuma gaan soni e. Ma, be de ta du bunu te a hia ta paati dee gudu u de da sëmbë ku wai hati. De an musu giii. ¹⁹Nöö te de libi sö kaa, nöö hën da de ta lai gudu a Gadu Köndë ala te a hia fu de sa njan a di bakaten libi. Biga di libi u teego di Gadu abi u da de a bakaten, hën wë da di tuutuu libi, na di u goonliba aki. Nöö nëen baka de musu biinga.

Sö i musu ta bai dee guduma e, womi.

²⁰Womi Timoteo, gaantangi mi begi i kijoo, tjubi dee soni dee i si Masa Gadu futoou i buta a i maun naandë e, be de an poi kaba a sösö. Nöö mi taki e, i musu köni ku dee sëmbë dee ta fan hia ta taki dee wisiwasi soni u de dee an ta kai ku Gadu. Fa de ta fia u de dë ta mbei taa de sabi soni poi seei, ma ja musu haika de seei. ²¹Biga so sëmbë bi ta fan dee lö fan dë, hën wë sapisapi de hai kumutu disa di biibi a Masa Jesosi. Nöö fëen mbei baa mi ta bai i nëen.

Womi, Masa Gaangadu musu dë ku i ku ën bunuhati e.

Di u tu biifi di Paulosu sikifi da Timoteo

Wan wöutu a fesi.

Di biifi aki, hën da di u tu biifi di di tjabukama u Masa Jesosi de kai Paulosu sikifi da di kijoo de kai Timoteo. A dë sö taa Paulosu ta paaja di buka u Masa Jesosi da sëmbë te wan pisi, nöö hën dee felantima fëen kisi ën hën de tjëen go söötö a dinguwosu a di köndë de kai Loomë. Nöö fa a dë a dinguwosu dë nöö a kë Timoteo musu ko nëen. Nöö hën a mbei di biifi aki manda dëen.

Nöö te i lesi di biifi aki, nöö joo sabi fa Paulosu ta fii u sömëni soni. Biga a ta taki u di fa a lobi Timoteo tjika. A ta taki u di dëdë fëen seei di a o dëdë abiti möön. A ta taki fa sëmbësëmbë libi ku ën fa a dë a dinguwosu dë. Nöö a ta leti Timoteo a di fa a musu du di wooko fëen kuma wan wookoma u Gadu. A ta lei tu fa di lasiti ten u di goonliba o dë.

Dee soni dë tuu joo lesi a di biifi aki.

Aki Paulosu ta manda odi da Timoteo.

1 ^{1,2}Söö. Wë mi Paulosu ta sikifi di pampia aki manda da Timoteo kuma miseei mihi di mi lobi gaanfa. Kumafa i bi sabi kaa, kijoo, mi da wan tjabukama u Jesosi Keesitu. Masa Gaangadu seei feni ën u bunu faa kai mi ko buta a di wooko, fu mi musu ta konda da sëmbë u di libi di Gadu paamusi u taa u sa feni a Masa Jesosi Keesitu. Womi, u Tata Masa Gaangadu ku Jesosi Keesitu musu dë ku i ku de bunuhati ku de tjalihati ta da i kötöhati.

³Wë nöö mi ta da Masa Gaangadu tangi da i o, di i si mi ta dini ku limbohati söndö ganjan aki, leti kumafa dee gaan sëmbë u mi bi ta dini ën. Hii juu mi ta begi da i a ndeti ku didia, womi. ⁴So juu mi ta mëni „fa mi ku i bi paati,„ fa wata bi pasa a i wojo, nöö mi ta hang i seei. Mi kë si i be hati u mi toona wai te dou.

Aki Paulosu ta da Timoteo hati a di wooko.

⁵Te mi ta mëni i, womi, nöö mi ta mëni kumafa i seei ta biibi Gadu söndö ganjan tu e. A di fasi dë seei i avo Loisi ku i mama Euniki

tuu bi ta biibi kaa, nöö mi sabi taa di lö biibi dë, a dë leti a i naandë tu. ⁶Fëen mbei mi kë toona mëni i möön a di fa mi bi buta maun a i liba nöö hën Gadu da i wan apaiti kõni fii musu sa wooko dëen. Wë nöö di kõni i si naandë, i musu böö faja dëen be an kötö möönsö. ⁷Biga wë fa Gadu da i di Akaa fëen naandë, an da i ën fii ta dë fëëfëë e. Ma fii dë ku kaakiti ta lobi sëmbë ta tii i seei a soni.

⁸Wë nöö di a dë sö kaa, nöö ja musu ta hai baka te ja sa konda soni u Masa da sëmbë e. Nöö sen an musu ta kisi i da mi tu, te ja sa nama ku mi fu di mi dë a dunguwosu aki fu Masa Jesosi hedi. Ma Gadu musu da i kaakiti fu mi ku i sa tja dee sitaafu makandi. Biga dee sitaafu dee i si u ta tja aki, de dë fu di u ta konda di Bunu Buka u Masa Jesosi hedi.

⁹Fa Masa Gadu sai dë, womi, a kai u puu a di hogilibi fuu basu fuu musu libi wan apaiti libi dëen. Nöö an dë taa di bumbuu fuu mbei a du ën sö e. Nönö. Ma fu di bunuhati di hënseei abi, ku di pakisei a bi abi a u liba gaanduwe kaa, hën mbei. Biga bifö a mbei goonliba, a bi buta taa a o manda Jesosi Keesitu ko. Sö a bi abi bunuhati fuu tjika kaa. ¹⁰Ma nöö awaa ufö di bunuhati fëen dë ko a döö, di i si taa u Heepima Jesosi Keesitu ko tuu. Nöö fa a ko aki, a booko di kaakiti u dëdë fiaa, puu u a di fëë naandë basu. Nöö nëen ufö u ko sabi taa wan njunjun libi dë u feni, ku wan njunjun sinkii di an o poi kaba a sösö möönsö, te u ta piki di Bunu Buka fëen.

¹¹Wë nöö di Bunu Buka aki, hën wë i si Gadu buta mi tjabukama fëen kuma wan basia ta bai ta kondëen da sëmbë. A buta mi u mi ta lei dee sëmbë na u Isaëli ën a wan finifini fasi tu. ¹²Nöö fu di mi ta du di lö wooko dë, hën mbei mi dë a di sitaafu aki. Ma an dë taa sen ta kisi mi e. Nönö. Biga mi sabi di Sëmbë di mi ta futoou di futoou aki taa a abi kaakiti tjika faa tjubi hii soni di mi buta nëen maun, fu tee dou di gaan daka di a o kuutu hii libisëmbë.

¹³Söö. Wë womi, mi taki e, taa dee lei dee mi bi lei i, nöö gbelingbelin soni de dë e, fii seei musu tei ta maaka ku dee lei i ta lei sëmbë dë luku ee de kai a di wan. Nöö fa joo ta lei sëmbë dë, nöö i musu dë gingi a di biibi ta lobi sëmbë ku di lobi di i si u ta feni a Jesosi Keesitu. ¹⁴Nöö di gaan bumbuu soni di Masa Gadu futoou i te a butëen a i maun naandë, womi, i musu kõni ku ën gaanfa e. I musu ta tjubi ën ku di heepi u di Akaa u Gadu di i si ta libi a u hati aki, be an kaba a sösö.

Aki Paulosu ta taki kumafa dee oto biibima u Masa Jesosi libi ku ën.

¹⁵Söö. Wë womi, i seei sabi taa dee biibima fu Asia Köndë tuu go disa mi e, te dou ku Figelusi ku Hemogenesi. ¹⁶Ma di womi de kai Onësi folu baa, mi ta begi dëen fu Masa Gaangadu musu a' tjalihati fëen ku dee sëmbë fëen wosu dendu tuu. Biga di womi dë, sen an kisi ën seei faa nama ku mi möönsö, hii fa mi dë buibui a dunguwosu aki. ¹⁷Biga di a ko a Loomë aki, hën a ta

waka ta suku mi a hii kamian teefa a si mi. ¹⁸Nöo sömëni pasi seei a ko a mi ko da mi degihati e. Nöo i seei sabi dee hia bunu a bi du mi tu di mi bi dë a Efeise ala. Fa a libi ku mi tjika dë, nöo Masa Gaangadu musu heepi ën a wan apaiti fasi e, a di gaan kuutu daka fëen. A musu a' tjalihati fëen.

Aki Paulosu ta taki da Timoteo fa a musu du di wooko fëen.

2 Söö. Wë womi Timoteo, mii, i musu da Jesosi Keesitu pasi faa libi ku i ku ën bunuhati e, be a da i taanga a di wooko. ²Nöo mi bi lei i ku dee otowan sömëni soni, nöo i musu toona tei dee soni dë ta lei bumbuu sëmbë dee ta abi köni tjika u toona lei oto sëmbë tu.

³Nöo mi o konda wanlö soni aki da i e, fa fii musu ta du di wooko fii, kijoo. Fa i sai dë, i musu ta dë kabakaba fii tja sitaafu da Jesosi Keesitu e, leti kumafa wan sodati dë kabakaba faa tja sitaafu dëen köndë. ⁴Nöo i sabi fa wan bumbuu sodati ta dë nö, womi? An ta waka ta hulu soni a së së möönsö möön na di wooko di a sai dë. Biga a kë u di oposii musu ta wai ku ën u di fa a ta wooko.

⁵Söseei tu, te wan sëmbë ta fia ta pëe wan pëe faa wini wan soni, nöo ee an pëe kumafa dee wëti u di pëe dë, nöo an o wini soni dë e.

⁶Nöo söseei tu, di sëmbë di ta wooko taanga a wan goon, a fiti fu hën fosu musu feni di njanjan u di goon, na sö nö?

⁷Womi, dee soni mi ta fan aki, nöo be i ta buta pakisei a de liba e, nöo Masa Gaangadu o mbei i sabi unfä de nama ku di fa i musu du di wooko fii.

⁸Söö. Wë womi Timoteo, ta mëni Jesosi Keesitu nöömö taa hën da di Sëmbë di Masa Gaangadu bi weki puu a dëdë. Hën da di Bakamii u Könu Dafiti tu, di o sindo nëen könu sutuu fu teego. Ja musu fëekëtë dee soni dë, womi. Biga te mi ta konda di Bunu Buka, nöo de da dee soni mi ta taki nöömö.

⁹Nöo fu di mi ta konda dee soni dë, fëen mbei i si mi dë a di sitaafu aki e, ka de bui mi buta a dunguwosu aki kuma wan sëmbë di du gaan hogi. Ma ma a' toobi e, womi. Biga mi sabi taa di wöutu u Gadu, hën an sa dë buibui möönsö. Nönö. ¹⁰Nöo di a dë sö kaa, nöo hën mbei mi dë tifihedu u tja hii fuka. Biga mi ta mëni dee sëmbë dee Gadu tei kaa u de ko sëmbë fëen. Mi kë u de musu feni di heepi u Gadu nöömö di a abi u da de a Jesosi Keesitu, be de njan di suti u di waiti köndë fëen fu teego.

¹¹Nöo mi o taki wanlö soni aki, de dë tuu möön hii soni, womi.

Ee u ku Masa Jesosi dëdë makandi,^a

nöo u ku ën o libi makandi tu.

¹²Ee u hoi dou a dee sitaafu dendu, nöo u ku ën o tii makandi a bakaten.

Ee u piki taa wa dë ku ën, nöo hënseei o piki taa an dë ku u tu.

a 2:11 Te a taa "u ku Masa Jesosi dëdë makandi", hën da u piki tei di dëdë Masa Jesosi dëdë a di lakpa pau paka da u, fu wa musu kisi sitaafu a Gadu maun.

¹³Ma ee wa dë u futoou a dee soni u ta du, ma hën a o dë u futoou nöömö. Biga di fa a dë, sō nōö a o dë u nöömö, an o sa tooka möönsö.

Aki Paulosu ta lei Timoteo fa wan wookoma u Gadu musu dë.

¹⁴Womi o, hii dee soni mi ta taki aki, nōö i musu toona ta konda de a baka futu da dee sëmbë dee Gadu buta a i maun e, kijoo. Nōö i musu ta bai de a Gadu fesi tu taa de an musu sai dë ta fia a peipei wöutu liba. Biga dee lö fia naandë an ta tja bunu ko, ma poi nōö de ta poi dee sëmbë dee ta jei de ta kaba de a sösö.

¹⁵Nōö fa i seei sai dë, i musu ta biinga fu Gadu sa wai ku i a hii fa i ta libi. Nōö i musu wooko a wan fasi fu sen an musu kisi i a bakaten. I musu ta tei di wöutu u Gadu ta lei ën leti kumafa a dë e, biga tuutuu soni gbelingbelin a dë.

¹⁶Nōö womi, ja musu nama ku dee sëmbë ta fan dee sösö fan dee an ta kai ku Gadu e. Biga dee sëmbë ta fan dee lö fan naandë, nōö libi u de o ta hogi nango nöömö te de ko dë kuma de an sabi Gadu seei.

¹⁷Dee lei u dee lö sëmbë dë ta poi sëmbë libi leti kuma te wan hogi siki kisi i paaja a hii i sinkii. Nōö Himënëusi, ku Filitusi da tu u dee sëmbë dee libi a di lö fasi naandë.

¹⁸Fa de sai dë, de kumutu disa di tuutuu lei u Gadu gaanduwe, nōö hën wë i si de go ta fan wanlö poipoi fan ta bai taa di weki baka a dëdë pasa kaa. Nōö ku dee lö fan naandë, de go ta poi sëmbë te de an saandü u de biibi möön.

¹⁹Ma dee lei u Gadu an dë sō e, womi. De, de dë gingin kuma wan goonsei di an sa seki. Nōö di goonsei abi tu posu. Di fosuwan hën da: “Gadu sabi ambë da dee sëmbë fëën.” Di u tu, hën da: “Hibiwan sëmbë di ta piki taa a nama ku *ᵐ*Masa Jesosi_ᵐ Keesitu, nōö a musu disa hogi du.”

²⁰Wë nōö i sabi fa a dë a wan gaan wosu dendu, womi. Sömëni pei soni dë nëën fii tei ta wooko ku de e. Goutu soni dë nëën, soofu soni dë nëën, pau soni, soni de mbei ku doti. Fa de sai dë, so u de dë fu du lagi wooko, so u de dë u du hei wooko, na sō nō?

²¹Wë nōö mi taki e, ee wan sëmbë i disa dee hogi sondi u taki dë fii ta libi limbolimbo a Gadu fesi, nōö joo dë kuma wan u dee möön waiti soni u wan wosu di de sa tei du wan gaan wooko ku ën. Biga joo dë apaiti seei da Masa, nōö joo dë kabakaba faa tei i faa du hiniwan bumbuu soni ku i.

²²Womi Timoteo o, i musu kule da dee hangü dee ta ko a un dee njönku sëmbë hati e, dee na bunu u du. Ja musu da de pasi a i libi seei. Nōö haika dee soni dee fii musu ta kule a de baka: leti libi, biibi a Gadu, lobi, ku kötöhati. A dee lö soni aki baka i musu ta kule e, kijoo, nōö de o si taa i mökisi ku dee sëmbë u Gadu dee ta begi ën ku limbo hati.

²³So seei dee sëmbë ta fia sösö fia naandë, womi, ja musu nama ku de nëën e. Biga i seei sabi taa toobi nōö de ta tja ko. ²⁴Nōö ee wan sëmbë i dë futuboi u Masa Jesosi, nōö ja musu ta suku toobi, ma i

musu ta libi a wan saapi fasi ku hii sēmbē. Fa i sai dē, i musu abi di kōni fii lei sēmbē sondi a wan bunu fasi ku pasensi.

²⁵Ee sēmbē ta fia ku i a dee soni i ta lei, nōo i musu bai de, ma ku saka fasi e. Biga wē fa de abi taangajesi dē seei, ma ja o sabi. A kandē te wan ten, nōo Gadu o mbei hati u de bia te de ko piki dee tuutuu soni fēen. ²⁶Nōo de o kisi fusutan tjika u de sa kumutu a di kamian awaa ka di didibi bi kisi de buta fu de musu ta du andi a kē.

Aki Paulosu ta lei fa sēmbē o ko hogi tjika a di lasiti ten u goonliba.

3 Wē nōo womi Timoteo, mi kē i sabi taa a dee lasiti daka u di goonliba aki, nōo wan tumisi hogi ten o ko e. ²Biga sēmbē u di ten naandē an o lobi oto sēmbē möön leki de seei nōo. De o abi langahati möön hii soni. De o ta njan buka ta mbei deseei taa de dē gaan womi. De o ta kosi Gadu ta dēen gaan buka. Di ten dē, de an o ta saka deseei a de mama ku de tata basu möönsō. De an o ta da sēmbē tangi tu, na Gadu, na libisēmbē, te de feni bunu. Na wan pisi u di libi u de o kai ku Gadu möönsō. ³De an o abi fii a de hati da na wan kodo sēmbē. De o ta hoi sēmbē a bēē ta mindi soni da sēmbē ta tja de ta njan a baka. Fa de sai dē, de an o ta hoi deseei a tii möönsō. De o dē hogi leti kuma taku mbeti.

Womi, mi taki da i taa dee lö sēmbē dē an o lobi na wan soni di dē bumbuu möönsō. ⁴Fa de sai dē, ja o sa futoou de, biga te fii sabi nōo de o ta tja i go sei da sēmbē.

De o abi hesihati. De o ta abi gaan fasi. De o ta lobi piizii möön Gadu.

⁵Nōo ku di tan u de dē seei de o ta mbei taa de ta nama ku Gadu, ma ee i luku de te i kaba, nōo de an ta da di kaakiti u Gadu pasi möönsō a de libi. Mi taki e, womi, taa dee lö sēmbē i si naandē, i musu bia baka da de e.

⁶Wē biga de o ta waka ta naki sēmbē tētē kuma bumbuu sēmbē fii musu kai de ko a i wosu. Nōo ee wanlö wisiwasi mujēē sai a di wosu, nōo de o ta suku u de kisi de buta a di tii u de basu. Fa dee lö mujēē sai dē, de guwenti u ta piki dee hogi kē u de hati tee nōo awaa de ko ta fii di fuka u di hogilibi u de. ⁷Nōo de o ta suku lai a hiniwan sēmbē, ma nōo de an sa fusutan dee tuutuu soni u Gadu möönsō e.

⁸Dee lö leima u ta taki aki, de o dē leti kuma Janēsi ku Jambesi, dee tofuma u Falao, dee bi ta fia ku Mosesi. Sō dee lö sēmbē aki o tuwē gogo ta fia ku di gbelingbelin lei u Gadu. Fa de sai dē, pakisei u de poi gaanduwe kaa te de an ta mēni bumbuu soni möönsō. De an kē ko sabi Gadu u de biibi ēn seei.

⁹Ma nōo mi taki da i taa de an o sa ta ganjan sēmbē nōömō e. Biga leti kumafa i si Janēsi ku Jambesi gogo bi ko a döo wajaa da lanti, nōo leti sō nōo dee sēmbē aki gogo o ko a döo wajaa tu, u lanti si taa sösō de bi ta du.

Aki Paulosu ta taki kumafa hēnseei bi du di wooko.

¹⁰Wē ma Timoteo, i, i sabi kaa taa ma dē kuma dee lö sēmbē u taki dē, na sō nōo? Biga i sabi hii fa mi ta

lei sëmbë, i sabi unfa mi ta libi tu. I saandi mi kë musu pasa a bakaten fa i si mi ta wooko aki. I sabi fa mi ta biibi Gadu tjika, womi. I sabi fa mi ta hoi pasensi ku sëmbë. I sabi fa mi ta lobi Gadu ku libisëmbë tuu.

Womi, i sabi fa mi bi hoi dou a hii dee soni dee pasa ku mi. ¹¹I sabi kumafa sëmbë bi ta da mi sitaafu tjika. I sabi dee oto fuka tuu dee bi miti mi. I seei sabi fa de bi sitaafu mi na Antiokia, ku Ikonium, ku Lisita tuu. Hii dee sitaafu dë mi bi tjia, ma Masa Jesosi hën wë bi heepi mi puu mi a de tuu.

¹²Wë nöö sö a dë e, womi. Ee wan sëmbë i kë libi gbelingbelin kumafa Gadu kë, fii ta waka a Jesosi Keesitu baka, nöö i musu u feni sitaafu a libisëmbë maun nöömö. ¹³Dee takusëmbëma ku dee sëmbë ta ganjan sëmbë taa de dë leima dë, nöö de o ta hogi nango fesi nöömö. Fa de sai dë, de o ta ganjan sëmbë nöö sëmbë seei o ta ganjan de tu.

Aki Paulosu ta taki soni u Gadu Buku.

¹⁴Söö. Ma nöö womi Timoteo, dee lei i si i lei naandë te ko sinkii fii kaa, nöö i musu tan a de go dou e. Biga i sabi dee sëmbë dee bi lei i de, taa i sa futoou de. ¹⁵Fa i sai naandë, sensi di i bi dë piki mii seei, hën wë i bi lei Masa Gaangadu Buku te sabi. Nöö di Buku dë, a abi kaakiti tjika u ta da i fusutan fii sa biibi a Jesosi Keesitu fii feni heepi nën.

¹⁶Biga di fa hii dee pisipisi u di Buku u Gadu bi sikifi dë, nöö di Akaa fëen seei wë ko a peipei sëmbë liba fu de sikifi de e. Hën mbei di Buku sa heepi i fii sabi di lei u Gadu di dë tuutuu. A sa heepi

i tu, fu te ja ta libi bunu nöö a leti i buta a pasi. A sa bai i seei fii disa hogilibi. Fa di Buku sai dë, a ta leti i fii sa libi kumafa Masa Gaangadu kë a hii futu. Sö di Buku u Gadu bumbuu tjika, womi. ¹⁷Nöö ee wan sëmbë i ta dini Gadu nöö hën i sabi di Buku fëen, nöö joo dë a di kamian ka i sa du hiniwan bumbuu wooko di Gadu buta da i fii du.

Aki Paulosu ta fan ku Timoteo taanga u di fa a musu du di wooko.

4 Söö. Wë nöö womi, mi o manda i a wanlö soni aki e. Nöö fa mi o fan, Masa Gaangadu seepi ta jei, ku ën mii Masa Jesosi Keesitu di o ko a goonliba aki wan daka nöömö u tei di Könu Tii fëen. Fa a o ko dë, nöö a o kuutu hii sëmbë, dee libi wan ku dee dëdë wan tuu. Nöö a de fesi mi ta fan ku i, womi, ²taa i musu ta konda di Buka u Gadu nöömö da sëmbë e. Ee i a' peesa u kondëen, ee ja a' peesa seei, ee sëmbë kë jei ën, ee de an kë jei, ma töku i musu dë kabakaba fii ta kondëen nöömö. Ee wan sëmbë an ta libi bunu, nöö i musu leti ën buta a pasi. I musu bai ën seei be a disa di lö libi dë. Ee wan sëmbë lasi hati, nöö i musu fan ku ën dëen hati. Hii dee soni dë tuu i musu ta du a wan finifini fasi ku gaan pasensi.

³Biga mi taki da i taa wan ten o dou, nöö libisëmbë an o kë haika di bumbuu lei möön. De o ta hai peipei leima tjia ko, dee ta lei de dee soni de ta giuu u de jei. ⁴Sö de o booko jesi tapa tjika da di tuutuu lei, go ta haika mindimindi oto.

⁵Ma nöö womi, hii fa soni o ta waka dë, ma i, i musu dë ku limbo

pakisei nöömö e. Ja musu fëë u tja sitaafu da Masa Jesosi Keesitu. I musu ta konda di Bunu Buka fëen da sëmbë nöömö ta hai de tja ko nëen së. Hii dee soni Gadu buta da i fii du a di wooko fii, nöö de tuu i musu du. Nöö sö mi fan ku i e, womi.

Aki Paulosu ta taki soni fëen seei.

⁶Nöö di soni mbei mi ta fan ku i sö. Biga di dëdë juu u mi ko zuntu kaa. Hii di libi u mi bi dë kuma wan wata mi bi ta tuwë da Gadu u dëen tangi, nöö awaa mi ta dou a di kaba pisi fëen. ⁷Mi bi feti di bunu feti e, womi. Nöö di pasi Gadu buta da mi u mi kule nëen, nöö mi kule nëen te mi dou a di kaba pisi fëen fa mi dë aki. Nöö hii di ten dë, nöö mi bi dë a di biibi ku telu, ma kumutu nëen möönsö.

⁸Nöö fa Masa Jesosi dë di Leti Kuutuma tjika naandë, nöö mi sabi taa a buta wan paima kabakaba da mi kaa, fu di mi bi ta libi a wan leti fasi nëen wojo. Nöö di paima dë, a o da mi ën a di daka di a o kuutu hii libisëmbë. Ma nöö an dë taa mi nöö o feni ën e, womi, ma hii u dee sëmbë bi ta hangì Masa Jesosi faa ko, u tuu o kisi ën.

Aki Paulosu ta taki wanlò soni da Timoteo apaiti.

⁹Nöö mi taki e, womi, mi kë fii biinga fii ko a mi hesihesi e baa. ¹⁰⁻¹²Biga de go disa mi tuu. Demasi ko lobi dee soni u goonliba aki tee a disa mi go fëen a Tesalonika. Këlësënsi hën a go a Galasia, nöö Titusi go a Dalimatia. Tikikusi hën mi manda go a Efeise. Lukasi

wanwan nöö dë ku mi aki a di mindi.

Nöö te joo ko, nöö be i tja Maikusi ko ku i e, biga a dë wan heepi da mi a di wooko.

¹³Nöö mi begi i baa taa te i ta ko, nöö i go a Toasi e, a Kaapusi wosu, nöö joo si di djapona naandë di mi ta tapa da kötö, ku dee buku u mi dee sai naandë. Nöö mi begi i be i tja de ko da mi e. Ma dee mbeti kakisa buku, ja musu fëëkëtë de möönsö.

¹⁴Nöö mi kë i sabi taa Alekesani di sëmbë di ta wooko ku köpö, nöö a du mi gaan hogi e. Aai. Ma nöö Gadu seei o pakëen kumafa a wooko. ¹⁵Ma i musu köni ku ën e, womi, biga fa u bi sai naandë, nöö a bi dë gaan felantima fuu ta fia ku u, u di Buka di u ta tja hedi.

¹⁶Nöö mi kë i sabi tu taa di fosu pasi di de kai mi a kuutu fu mi piki de andi mbei mi ta libi a di fasi aki, nöö na wan sëmbë bi sai dë fu heepi mi. De tuu go disa mi. Ma Gadu an musu hoi de a bëë.

¹⁷Ma nöö fa mi fan dë seei, ma Masa hën an disa mi e. A taanpu ku mi, nöö hën a da mi kaakiti te mi fan seei a wan limbolimbo fasi. Nöö a di fasi dë, di pasi jabi u di Buka sa feni pasi paaja seei be hii dee sëmbë na u Isaëli musu sa jei ën. Nöö sö Masa heepi mi tjika. A puu mi a lëun buka seei fu de an feni mi kii.

¹⁸Nöö hiniwan ten sö nöö a o ta heepi mi tu, ta puu mi a hogi maun nöömö, fu te mi dou bumbuu a di Köndë fëen ka a dë Könu fu nöömö. Fëen mbei fa Gadu sai naandë, womi, a musu abi hii nëbai ku hii waiti fu teego. A tan sö.

Aki Paulosu tapa di biifi.

¹⁹Wë baa o, mi o tapa di pampia aki. Nöö mi kë i da Pesila ku Akila gaan odi da mi e, ku dee sëmbë dee ta dë a Onësifolu wosu. ²⁰Mi kë i sabi taa Elatusi fika a Kolenti, nöö Toofimusi, hën mi bi disa sikisiki a Milete ala.

²¹Nöö mi begi i baa, be i biinga seei kumafa i sa, fii ko a mi aki bifö di gaan kötö ten dou.

Jubulusi, Pudensi, Linusi, Kalaudia ku hii dee otowan fuu aki tuu ta manda gaan odi da i. ²²Masa musu dë ku i baa ku ën bunuhati ta tii di hati fii. A tan sö.

Di biifi Paulosu manda da Titusi

Wan wöutu a fesi.

Titusi bi dë wan u dee kijoo ta waka ku Paulosu ta lei di wooko u Masa Jesosi. Nöö hën Paulosu disëen a di gaan paati de kai Keeta faa seeka wanlö keiki dë. Di paati bi dë ku sömëni köndë, nöö hiniwan u dee köndë ta abi wanlö biibima u Masa Jesosi nëen. Ma dee biibima an bi abi hedima u tja de eti, nöö hën Paulosu manda Titusi faa musu seeka dee keiki buta hedima a hiniwan u de. Hën a mbei di pampia aki manda taki dëen fa faa musu du di wooko.

Aki da seti u di biifi.

1 Mi mii Titusi, wë mi Paulosu ta manda gaan odi da i taa mi dë. Kumafa i sabi kaa womi, mi da wan futuboi u Masa Gadu e. Nöö mi da wan tjabukama u Jesosi Keesitu tu. Biga a manda mi fu mi go konda di Buka fëen, be dee sëmbë a bi tei u de ko sëmbë fëen musu ko biibi nëen liba. A manda mi tu u mi mbei de ko sabi dee tuutuu soni u Gadu, be de libi kumafa Gadu kë a hii futu. ²Nöö te de piki di Buka ko ta libi sö kaa, nöö de o dë ku di sabi taa Masa Gadu o da de di libi fëen fu teego.

Biga gaanduwe a fesi bifö a mbei goonliba, Masa Gadu bi paamusi taa sö a o da u ën. Nöö Gadu an ta lëgëdë. Di soni a taki, a o du ën nöömö. ³Nöö fa u dë aki, di juu dou fu di libi a paamusi dë ko a limbo da sëmbë. Nöö hën wë i si de

ta konda da lanti fa u dë aki. Nöö a di wooko naandë Masa Gadu, di Heepima fuu, buta mi e.

⁴Nöö ku di pampia aki mi manda gaan odi da i, baa, kuma womi mii u mi. Biga fa mi heepi i te i ko ta biibi Gadu kuma miseei aki, nöö hën da i ko womi mii u mi kaa. Nöö Masa Gadu ku di Heepima fuu, Jesosi Keesitu, musu dë ku i ku de bunuhati. De musu da i böö.

Aki Paulosu ta lei kumafa wan hedima u keiki musu dë.

⁵Wë di soni mbei mi disa i a Keeta dë, womi, mi disa i fii musu seeka dee soni dee dë fanöudu u seeka eti. Nöö i musu buta tiima a hii dee keiki a dee köndëköndë dë tuu kumafa mi bi taki da i fii seeka dou.

⁶Nöö mi bi taki da i taa fa joo buta dee hedima dë, nöö hii sëmbë musu si taa dee lö sëmbë dë ta libi

bunu. Na wan libi u de seepi musu toobi sêmbê möönsö. De musu dë ku wan kodo mujëë, nöö de an musu waka ku oto mujëë möönsö. Dee mii u de seei musu ta waka a Masa Jesosi baka tu. De an musu ta libi fanjanfanjan, ma de musu ta piki de tata buka a soni.

⁷Biga di hedima u di keiki hën da futuboi u Masa Gadu ta tii di keiki fëen dëen. Hën mbei a musu libi bunu fu na wan sêmbê musu sa kaagi ën.

Nöö an musu abi gaan fasi ta buta hënseei hei tumusi. Hati fëen an musu ta boonu hesihesi. Söseei an musu lo/ u suku toobi ta buja ta feti ku sêmbê. An musu ta bebe daan ku win te a dööngö. An musu abi langahati u möni tumusi ta suku faa ko guduma.

⁸Ma fa a sai dë, bumbuu soni wanwan nöö a musu ta suku. A musu lobi u kisi sêmbê hoi nëen wosu. A musu abi fusutan ta tii ën seei fu an ta du soni di na fiti. A musu ta libi bunu ku sêmbê. A musu ta hoi dee wëti u Masa Gadu ta libi wan apaiti libi dëen. ⁹Nöö a musu ta dë ku di Buka u Masa Gadu nöömö kumafa a bi lei ën. An musu biëen möönsö. Ma a musu sabi ën bumbuu, faa sa lei dee oto biibima ta da de hati a di biibi. Söseei tu a musu sabi fa u leti dee sêmbê dee ta fia ku di Buka, buta de a pasi.

Aki Paulosu bai Titusi a dee sêmbê dee ta ganjan sêmbê a di köndë.

¹⁰Sö dee hedima u keiki musu dë e, womi,„ biga sêmbê sai dë dee an ta kë piki sêmbê buka a soni. De ta fan sösö ta ganjan sêmbê. Gaan së

u de da dee Isaëli sêmbê dee ta kë hoi dee awoo wëti u de eti. ¹¹Nöö di fan u de dë musu kaba e. Biga de ta ganjan sêmbê ta toobi de ku di lei u de, te de ta puu hii famii a Masa Gadu. Nöö fu möni hedi wë de ta du sö e.

¹²Wan u dee nëbai sêmbê u Keeta seei ta kosi dee sêmbê fëen seei köndë taa: “Keeta sêmbê ta lëgëdë ta mindi soni ta ganjan sêmbê nöömö. De ta libi leti kuma mbeti u matu. De malëngë te de an ta du oto soni möön leki sindo njan nöö. Sö nöö de dë.” ¹³Nöö fa di sêmbê taki dë, nöö leti sö dee Keeta sêmbê dë tuu. Na lëgëdë. Hën mbei baa i musu bai de taanga be de ta biibi a Masa Jesosi liba ku wan hati. ¹⁴De an musu ta mëni dee kontu oto u dee Isaëli sêmbê möön. Söseei de an musu ta hoi dee wëti u dee sêmbê dee disa di Buka u Masa Gadu.

¹⁵Biga ee wan sêmbê abi limbohata, nöö hii soni fëen dë limbolimbo kaa. „An dë faa hoi wëti ufö a dë limbolimbo.” Ma ee wan sêmbê aambi limbohata, nöö na wan soni fëen o dë limbolimbo möönsö. „Ee a hoi wëti seei an o heepi,„ biga hii pakisei fëen te dou ku ën hati tuu poi. Hogi bebe ën kaa. ¹⁶Dee lö sêmbê dë taa de sabi Masa Gadu, ma i ta si a di libi u de taa na tuu seei. Hii libi u de bita da Gadu, biga de an ta piki di buka fëen. Fa de sai u de dë, de an abi fasi u du bumbuu soni möönsö.

Aki Paulosu lei Titusi fa faa musu ta lei dee peipei sêmbê dee dë a dee keiki.

2 Ma baa o, i musu ta lei sêmbê fa u de libi kumafa Masa Gadu

taki e. ²I musu lei dee gaan womi fu de ta hoi deseei fu de an du soni di an fiti. De musu dē a di fa u sēmbē sa lesipeki de. De musu abi taihati ta biibi Masa Gadu ku wan hati. De musu lobi sēmbē. De musu ta waka a Masa Gadu baka nōömō.

^{3,4}Nöo i musu toona lei dee gaan mujēē u de libi ku lesipeki fasi kuma sēmbē u Masa Gadu. De an musu ta waka ta lēgēdē ta kosi sēmbē. De an musu ta bebe win ku daan te de ko bebesonima. Ma de musu ta lei dee wēndjē mujēē mii fa fu de libi bunu. De musu ta lei de fa fu de lobi de manu ku dee mii u de. ⁵De musu ta lei de u de libi a wan lesipeki fasi ku bumbuu pakisei. De musu ta lei de fa fu de dē ku limbo hati. De musu ta lei de fu de ta du mujēē soni ta sölugu dee sēmbē u de ta libi bunu ku de. De musu ta lei de fu de piki dee manu u de buka, ee nasō sēmbē o ta kosi di Buka u Masa Gadu taa an ta lei sēmbē bumbuu libi.

⁶Nöo söseei i musu lei dee kijoo mii be de a' bumbuu pakisei ta libi a wan lesipeki fasi.

⁷Nöo i seepi tu womi, i musu ta libi bunu a hii futu u sēmbē musu sa djeesi i e. Nöo fa i ta lei sēmbē di buka u Masa Gadu dē, nöo ja musu biēen möönsō, ma i musu ta lei de a wan tuutuu fasi ku limbo hati.

⁸Di fan fii musu bunu fu te dee felantima fuu ta jei ēn nöo de an o feni soni nēēn u de sa kosi u. Ee de kosi u seei, ma de sen o kisi, biga di fan fii aan soni u sēmbē feni kosi.

⁹Nöo i musu toona lei dee saafu be de piki di masa u de buka, be de ta libi a hii futu kumafa de masa

kē. De an musu ta saanti de ta da de gaan buka. ¹⁰De an musu fufuu soni u de tu, ma de musu libi be de masa futoou de a hii soni. Biga te de libi sō kaa nöo sēmbē o si, nöo de o gafa di buka u Masa Gadu taa di lei u di Heepima fuu a dē bumbuu soni.

¹¹Wē biga fa u dē aki, Masa Gadu du hii libisēmbē wan gaan bunu. Biga fu di a abi bunuhati fuu nöo hēn a manda Masa Jesosi ko a goonliba, faa puu u a di sitaafu di u bi o kisi a didibi faja.

¹²Nöo di Buka u Gadu u kisi dē, hēn ta bai u a dee libi Gadu an lobi taa u musu kaba ku de. U musu kaba ku dee soni dee sēmbē u di goonliba aki ta hangi u de feni. U musu ta hoi u seei fu wa du soni di an fiti. U musu libi lesipeki fasi kumafa Masa Gadu kē fuu libi, hii fa u ta libi a di hogi ten u dē aki.

¹³Nöo u musu dē a goonliba aki ku gaan wai a u hati seei ta mēni u Heepima Masa Jesosi faa toona ko a u. Biga di gaan makiti Gadu fuu dē o ko nöömō ku di gaan waiti fēēn sinkii di ta sēndē kuma sonuwojo.

¹⁴Hēn da di sēmbē di dēdē a u kamian faa puu hogi a u hati buta u ko wanlō limbohatai sēmbē fēēn seei apaiti, dee ta biinga u libi bunu dēēn.

¹⁵Wē womi, hii dee soni mi ta taki da i aki tuu i musu tei ta konda da sēmbē e. I musu ta leti de ta biinga ku de fu de musu piki di buka u Gadu. Nöo te i ta fan ku de, nöo a musu dē a wan fasi fu de sabi taa Gadu hēn manda i, nöo na wan u de o kosi i taa: "Di piki mii aki, andi a sabi?"

**Aki Paulosu ta lei Titusi möön
fa faa lei dee sëmbë a di keiki.**

3 Nöo womi, i musu toona mëni dee sëmbë fii dë, u de musu ta saka deseei a dee sëmbë basu dee ta tii di köndë e. De musu ta hoi dee wëti u di köndë tu. Nöo de musu dë kabakaba u du hiniwan bumbuu wooko de kai de u de du.

²Nöo de an musu ta kosi sëmbë e. De an musu ta buja ku sëmbë tu, ma de musu a' saapifasi ku lesipeki ta libi suti ku hii sëmbë.

³Wë biga a fesi nöo söseer u bi a' sösö pakisei tu. Wa bi kë piki na wan sëmbë buka, na u libisëmbë, na u Gadu seei. Hii pei hangi di dë a u libisëmbë hati, ku hii piizii u di goonliba aki tuu, bi ta ganjan u kisi buta a katibo. U bi ta dë nöömö ku di sösö takuhati libi fuu dë, ta haun ku sëmbë ta buuse otowan, di otowan ta buuse u tu. Sö u bi dë a fesi.

⁴Ma tefa juu dou hën Masa Gadu, di Heepima fuu, heepi u fu di a lobi u. A puu u fu wa kisi di sitaafu u didibi faja. ⁵Ma na fu di u bumbuu mbei a heepi u sö e. Nönö. Ma fu di a a' tjali fuu nöo hën a manda di Akaa fëen ko da u. Nöo hën di Akaa wasi di hati fuu puu hogi nëen. A da u wan njunjun hati, nöo hën u bia ko njunjun sëmbë kuma njunjun pai mii.

⁶Nöo fa i si a da u di Akaa fëen dë nöo an pindjëen da u e, ma a da u ën tuu ku telu fu di Jesosi Keesitu, di Heepima fuu, bi tei dëdë fuu dëdë. ⁷Nöo di soni mbei a da u di Akaa fëen sö. A da u ën ku ën bunuhati faa sa heepi u ko bunu ku

ën, be u dë ku di sabi taa woo feni di libi fëen fu teego nöömö di a abi u da u.

⁸Nöo womi, fa mi ta taki dee soni da i aki, tuutuu soni wë mi ta taki da i e. Fëen mbei i musu ta lei dee sëmbë dee ta biibi Masa Gadu naandë dee soni aki nöömö, be de buta deseei ku telu fu de ta libi bunu hiniwanten. Biga dee soni mi ta taki da i aki, nöo de dë bumbuu fan di sa tja heepi ko da sëmbë.

⁹Ma ja musu sai dë kuma dee sëmbë dee ta fan sösö fan. De ta kai dee fesiten sëmbë u de në ta fia u de hedi. De toona sai dë ta fia ta buja a dee wëti u de liba möön. Dee lö fan dë an bunu. De aan heepi, nöo ja musu dë nëen.

¹⁰Nöo womi, ee wan sëmbë ta konda wan oto buka te a ta puu sëmbë a di tuutuu lei u Gadu, nöo i musu bai ën be a disa e. Bai ën wan pasi. Di u tu pasi, ee an jei, nöo i disëen. Na hulu ën möön. ¹¹Biga i sabi taa di lö sëmbë dë an kë waka a Gadu baka. Hogi nöo a ta du, nöo hënseei sabi sö tu.

Aki da kaba u di biifi.

¹²Wë nöo womi, mi o manda Atemasi ko da i, ee nasö mi o manda Tikikusi. Nöo te wan u de dou a i ala, nöo i musu biinga be i ko a mi a di köndë de kai Nikopolisi. Biga ala mi kë go pasa di kötö ten.

¹³Nöo un musu mbei möiti da Apolo ku di afokati de kai Zenasi fu te de kumutu a unu naandë u de go a dee oto kamian nöo de musu feni hii dee soni de abi fanöudu a di waka u de. ¹⁴Biga dee sëmbë fuu ta dini Gadu dë musu lei u de ta heepi

sëmbë ta puu de a fuka. Ee nasö,
libi u de an o a' heepi möönsö.

¹⁵Söö. Wë nöö hii dee sëmbë aki
tuu ta manda gaan odi da i e. U
ta manda gaan odi tu da hii dee

sëmbë ala dee ta lobi u fu di u ku
de tuu ta biibi a Masa Jesosi.

Nöö na soni möönsö, womi.
Masa Gadu musu dë ku unu ku ën
bunuhati.

Di biifi u Paulosu di a manda da hën mati Filemon

Wan wöutu a fesi.

Wë nöö a di ten u di tjabukama u Masa Jesosi de kai Paulosu, nöö de bi ta bai sëmbë a wojowojo. Nöö di sëmbë di i bai dë, nöö a o dë saafu fii ta wooko da i. Fa a sai dë, soni fii seei a dë. An sa du fa a kë, an sa waka fa a kë tu ee na i dëen pasi.

Wë nöö Paulosu bi abi wan mati fëen de kai Filemon. Nöö Filemon bi abi wan saafu fëen de kai Onësimusi. Nöö hën de dë te wan pisi, hën Onësimusi fufuu soni fëen masa Filemon, nöö hën wë a fusi go. Hën a nango tee a go dou a di köndë de kai Loomë, nöö hën a go miti ku Paulosu a dunguwosu. Nöö hën Paulosu konda di Buka u Masa Jesosi dëen, nöö hën a piki di Buka ko ta waka a Masa Jesosi baka.

Nöö hën de dë te wan daka, nöö hën Paulosu kë toona manda Onësimusi go nëen masa baka. Biga na Paulosu abi di saafu. Filemon hën abi ën, hën mbei a o mandëen go. Nöö hën Paulosu sikifi wan biifi dëen mati Filemon te a kaba, nöö hën a da Onësimusi di biifi faa tja go dëen.

Nöö di biifi Paulosu sikifi dë, hën wë disu.

---

^{1,2}U lobi mati Filemon, mi Paulosu ku u baa Timoteo ta manda odi da i. Mati, fa i si i sai dë, wë nöö u ku i tuu ta wooko di wan kodo wooko da Masa Jesosi, nöö hën u ta mbei di pampia aki manda da i. Nöö ka i si mi ta mbei ën aki, nöö a dunguwosu mi dë, mati. De söötö mi aki fu di mi ta konda di buka u Masa Jesosi.

Nöö u ta manda gaan odi da i, ku u sisa Apifia, ku Akipusi di u ku ën ta biinga ku di wooko u Masa Jesosi makandi, ku hii dee sëmbë u Masa

Jesosi tuu dee ta miti makandi a i wosu naandë. De tuu u ta manda gaan odi da. ³Fa un sai dë, u Tata Masa Gaangadu ku Masa Jesosi Keesitu musu limbo fesi da unu. De musu ta da unu böö.

⁴Te mi ta fan ku Masa Gaangadu, nöö mi ta mëni i e, mati, ta dëen tangi nöömö da i. ⁵Wë biga mi ta jei fa i ta biibi Masa Jesosi ku fa i ta lobi ën tu. Nöö mi ta jei tu fa i ta lobi hii dee sëmbë fëen e. ⁶Nöö mi ta begi ën da i, taa te sëmbë si di bunuhati libi fii dë, nöö de musu ko

sabi möönmöön taa sômëni bunu soni dë u feni te u ta waka a Jesosi Keesitu baka.

⁷Wë biga mi ta jei kumafa i ta lobi dee sëmbë u Masa Gaangadu ta puu de a fuka. Nöö te mi ta jei sô, nöö mi ta wai te na soni. A ta da mi hati seei.

^{8,9}Nöö hën mbei mi o begi i wan gaan soni aki, mati. Mi bi sa tei Masa Jesosi në bai i taa di soni mi o begi i aki nöö hën i musu du. Ma ma kë bai i, biga mi ku i lobi poi. Begi mi ta begi i. Fa mi dë aki, nöö mi da Paulosu. Mi dë wan gaandigaandi tata a dunguwosu aki fu Masa Jesosi Keesitu hedi. Nöö hën mi kë begi i a wan soni.

¹⁰Mi kë begi i da di womi mii u mi de kai Onësimusi. Di soni mbei mi kai ën miii u mi. Ka mi dë a dunguwosu aki nöö hën a ko aki, nöö hën mi konda di buka u Masa Jesosi dëen. Nöö hën a piki di buka ko sëmbë fuu, hën mbei mi ta kai ën mi mii.

¹¹Wë i saandi di në Onësimusi kë taki kaa. A kë taki “heepi” . Wë nöö a fesi nöö di womi an bi abi heepi da i, mati. Ma fa u dë aki mi ku i tuu sa feni heepi nëen, biga di poipoi pisi fëen pasa kaa.

¹²Nöö mi ta toona mandëen ko da i. Nöö fa a o kumutu a mi aki, nöö hii pakisei u mi o dë nëen, biga a dë wan hati soni da mi. ¹³Ma bi kë mandëen ko da i möön seei. Mi bi kë hoi ën aki, be a ta heepi mi a i kamian ta sölugu mi ka mi dë buibui aki fu di buka u Masa Jesosi hedi. ¹⁴Ma fu di di dë fëen aki an bi dë wan soni di mi ku i bi taki, nöö hën mbei ma o hoi ën. Biga ma kë

musu i fii heepi mi, mati. Ma ku i bunu pakisei nöö mi sa kë fii du mi sô wan bunu.

¹⁵Nöö mi ko pakisei wan soni aki tu. Kandë di soni mbei a go disa i fu di wan pisiten dë, a go faa sa toona ko tan ku i fu teego. ¹⁶Biga di sëmbë an dë sôsö saafu möön e, mati. Fa u ku ën dë a Masa Jesosi së makandi aki, nöö a ko dë wan hati sëmbë fuu. Mi feni ën fu mi womi mii, ma i seei feni ën a tu së. Wë biga a bi dë saafuma fii kaa a di së u wooko, bifö awaa a ko dë sëmbë fii a di së u Masa Jesosi.

¹⁷Nöö ee i sabi taa mi ku i dë makandi a di wooko u Masa Jesosi tuu, nöö fa i si mi o mandëen ko da i dë, nöö mi begi i be i limbo fesi dëen leti kumafa i bi o limbo fesi da miseei. Sö mi ta begi i, mati. ¹⁸Nöö ee a bi poi wan soni fii ee nasö a fufuu i, nöö mi kë fii disëen ufö, nöö te mi ko a i ala nöö mi o paka i di paima.

¹⁹Mi Paulosu seei ta sikifi di soni aki ku miseei maun taa te mi ko nöö mi o ko paka i hiniwan paima di di womi abi a i. Nöö na langi fu di i bi a' paima fii paka mi hedi e, mati. Na di paima dë soni u ta taki. Fa i jei di Buka a mi hën i feni di libi u teego dë, nöö hën mbei mi taa mi a' paima a i fu tee mundu kaba. Ma nëen u ta taki aki. Di u tide nöö hën nöö u ta taki. ²⁰Mi begi i, mati, fu di mi ku i tuu dë u Masa Jesosi, be i limbo fesi da di kijoo be mi wai.

²¹Fa mi ta mbei di pampia aki, nöö mi sabi kaa taa joo du ën nöömö kumafa mi begi i. Nöö joo du ën te pasa tu.

²²Nöö mi kë begi i wan oto soni möön. Mi kë hakisi i fii seeka wan kamba u di wosu fii da mi fu mi ko pasa daka ku i. Biga ka i ta begi Masa Gaangadu da mi tjika dë, nöö mi a' di biibi taa a sa puu mi a dinguwosu aki nöömö be mi ko a i ala.

²³Efafasi dë ku mi aki. Hën seei dë a dinguwosu tu fu di a

konda di buka u Jesosi Keesitu hedi, nöö a ta manda gaan odi da i. ²⁴Maikusi, Alisitakusi, Demasi, ku Lukasi, dee dë ku mi makandi a di wooko u Masa Jesosi aki, nöö de tuu ta manda gaan odi da i taa de dë.

²⁵Na soni möönsö, mati. Masa Jesosi Keesitu musu limbo fesi da i. A tan sö.

Hebelejën

(Di biifi u dee Isaëli biibima)

Wan wöutu a fesi.

Di biifi aki, de sikifi ën da dee Isaëli^a sëmbë dee ko ta biibi a Masa Jesosi. Nöo de an sabi ambë mbei ën, biga di sëmbë di mbei ën an sikifi ën në nëën. Nöo te i lesi ën te i kaba, i ta si kuma Paulosu hën mbei ën, ma a so kamian i ta si kuma nëën mbei ën.

Nöo dee sëmbë dee di biifi aki sikifi da, a djei kuma de an dë tifiheddi ku di fa de ta dini Gadu kuma sëmbë u Masa Jesosi. De kë toona go möön a di awoo fasi de bi ta dini ën kuma Isaëli sëmbë. Biga de toona ta mëni kumafa de bi ta tja mbeti nango ta kii da Gadu kuma paima. De toona ta mëni dee begima u de kumafa de bi dë, nöo de ta kë toona go a dee awoo soni dë baka.

Nöo hën di di sëmbë di mbei di biifi aki jei sö, hën a kë u dee Isaëli biibima musu sabi taa dee soni u abi a Masa Jesosi fa u dë aki, de bunu gaanfa möön dee soni de bi abi a fesi. Biga an dë fuu paka paima u na wan soni möön. An dë fuu hoi dee pepei wëti u Isaëli möön tu. Fa Masa Jesosi dëdë da u dë, nöo hën da a paka hii paima da u kaa, nöo a puu u a dee Isaëli wëti basu. Hën nöo ko dë di Mindima^b fuu ku Gadu fa u dë aki, nöo a bumbuu gaanfa möön dee mindima u Isaëli dee bi dë a fesi.

Nöo sëmëni oto soni möön di sëmbë di mbei di biifi aki tei konda fuu sabi fa soni ko möön bunu da u a di ten u dë aki.

Aki di biifi seti.

1 [Wë dee sëmbë, u kë taki
wanlö soni da unu aki.] A bi dë

sö a fesi taa Masa Gadu bi ta manda
dee tjabukama fëen u de musu ta
fan ku dee fesiten sëmbë fuu. Nöo
sëmëni pasi de bi ta fan ku de a

---

a Oto fasi u kai Isaëli da “Dju” ku “Hebelejën”. Hën mbei de ta kai di biifi aki “Hebelejën”, biga de sikifi ën da dee Hebelejën sëmbë dee ko biibi a Masa Jesosi.

b Dee sëmbë dee u ta kai “begima” a dee oto pisi u di Buku, u ta kai de “mindima” a Hebelejën aki. Wë biga aki di mindima wooko u de ta ko gaanfa a fesi möön dee oto wooko de ta du.

pepei fasi. ²Ma nöö a di lasiti ten aki, nöö hën a manda di fëen seei Mii ko fan ku u awaa.

„Wë nöö di Mii u Gadu u ta taki aki, a abi kaakiti e.„ Biga di ten di Masa Gadu bi mbei mundu, nöö hën wë da di Sëmbë di a bi buta mbei hii dee soni tuu dëen. Nöö fa a sai dë, Gadu buta taa a o dëen hii soni faa abi de nëen maun.

³Fa joo si di Mii u Gadu dë, dee sëmbë, nöö i musu sabi taa Gadu seei wë i si dë kaa e. Biga hii fa Masa Gadu dë, ku hii waiti di a abi, nöö sô nöö di Mii fëen naandë dë tu. Nöö di fan fëen di a ta fan abi kaakiti e, ta hoi hii soni u mundu tuu a de kamian be de an ta waka fanjanfanjan. Hën wë bi dëdë di dëdë wasi dee hogi du fuu puu a u liba da u tefa a kaba, nöö hën a go sindo fëen a di möön kaba hei kamian a di letimaun së u Gadu a liba ala.

Di pisi aki ta konda fa Masa Jesosi hei möön dee basia u Gadu Köndë.

⁴Nöö fa u ta fan aki, dee sëmbë, nöö nëen i sa si taa Masa Jesosi hei möön dee basia u Masa Gadu Köndë gaanfa. Wë biga di në di a kisi taa a dë di Mii u Gadu, nöö hën ta lei limbolimbo taa a hebi möön de tuu.

⁵Wë biga na un juu ten Gadu bi kai wan u dee basia fëen köndë, miii fëen? Nönö, an bi kai de sô e. Ma di Mii fëen di u ta taki aki, hën nöö a kai sô. Biga a bi taki a di Buku fëen taa:

Tide mi tja i ko buta a lanti fesi e,
be de si i taa ju da mi mii,
mi da i tata.

Nöö hën a toona taki möön taa:

Awaa de o ko sabi taa mi da i tata,
nöö ju da mi mii.

⁶Nöö te Gadu o ta tja di Mii fëen ko a goonliba, nöö a di juu ten dë nöö a taa:

Be hii dee basia u mi dee dë a mi köndë tuu
ta lesipeki ën fu di hei di a abi.
Sô Gadu taki u di Mii fëen e.

⁷Ma di soni di a buta u de sikifi u dee basia fëen köndë, an hebi sô e. „Futuboi u Gadu nöö de dë.„ Biga di Buku sikifi taa:

Dee basia Gadu abi,
a ta buta de fu de musu sa waka kuma ventu.
A mbei de futuboi fëen,
kuma faja tòngö sô nango ta ko kumafa a kë.

Sô Gadu taki u dee basia.

⁸Ma te a o taki soni u di Mii fëen, „nöö an ta mbei sipootu e. Gadu seei a kai ën. Biga, a taa:

Di Könu bangi fii i sindo nëen dë, Gadu,
ja o kumutu nëen möönsö.

Joo dë Könu u nöömö.

Nöö di tii fii ta dë wan leti tii seei.

⁹Wë biga fa i sai dë,
nöö leti libi hën i lobi.

Ma hogilibi ja sa si a wojo seei.
Nöö fëen mbei Masa Gadu, di Gadu fii, hopo i.

A buta i hei möön hii dee otowan fii i ku de ta nama tuu.

Nöö fa a hopo i dë, nöö ku gaan piizii,

ku wai, a buta i a di hei dë.

Sô Gadu taki fëen mii. ¹⁰Nöö söseei a wan oto kamian u di Buku „a kai ën “Masa” di, a taa:

Masa, i wê seti di goonsei u di goonliba.

Dee soni dee dë a mundu ala, nöö i wê mbei de buta sö e: „dee teeja, libawojo, sonu, dee soni dë tuu,„ i wê tēmbë de sö.

¹¹Ma hii fa i si de sai dë seei, de tuu seei o kaba a sösö nöömö wan daka.

Ma i, joo tan u nöömö. Fa i si de sai u de dë, de tuu o ko gaandi kuma koosu.

¹²Joo doba de kumafa de ta doba awoo koosu tja go buta a wan kamian

fii toona tei otowan.

Sö de o tooka e.

Ma i, fa i sai dë, ja o tooka möönsö.

Joo dë fu nöömö.

Sö wê Gadu taki da di Mii fëen e, dee sēmbë. ¹³Ma na wan daka seei a taki sö da wan u dee basia fëen e. Söseei tu na wan ten a kai wan u de wan daka taa:

Ko sindo a mi letimaun sē aki be mi mbei dee felantima fii saka a i basu

kuma wan bangi di i ta buta futu.

¹⁴Ma nöö dee basia fëen, de dë futuboi nöö na akaa fasi. Wa ta si de ku wojo ma Gadu ta manda de u de musu ta wooko da u dee sēmbë fëen, dee a buta fuu feni hii di heepi fëen di a abi u heepi u.

Aki ta bai de taa di baka buka aki hebi möön di fosuwan.

2 Wê nöö dee sēmbë, dee soni u Gadu u ko jei fa u dë aki, nöö u musu ta köni nöömö be wa misi

de e. ²Wê biga di buka di Gadu mbei ku u a bakaten aki, a dë wan hebi buka.

Wan sabi fa a bi dë di Gadu mbei di fosu buka ku Isaëli sēmbë nö? Dee basia u Gaangadu köndë wê bi tja di buka dë ko, nöö a bi abi kaakiti e. Biga ee i misi wan piki pisi fëen seei, nöö i musu fu kisi ën sitaafu nöömö kumafa a fiti.

³Wê nöö di gaan heepi Masa Gadu manda ko da u ku di baka buka di a mbei ku u aki wê? Ee u kai ën sösö soni, nöö na a möön hogi nö? Wê biga di aki sö, Masa Jesosi seei hën fosu tjeën ko konda da sēmbë, nöö dee sēmbë dee jei ën nēen, nöö hën de tei ën tja ko konda da u tu fuu jei.

⁴Nöö fa de ta kondëen dë, Gadu seei dë ku de nēen. Biga a du sömëni foombo soni a de liba ku sömëni maaka u sēmbë musu si taa dee soni de ta taki dë, de dë tuutuu soni. Dee peipei köni u di Akaa fëen seei a paati da de kumafa a kē fu de musu abi, be sēmbë si taa a nama ku de a di buka de ta konda dë.

Sö di baka buka aki hebi tjika e.

Aki ta lei fa Masa Jesosi nama ku libisēmbë tjika.

⁵Un boo luku di soni di u bi ta taki naandë, dee sēmbë. Fa di goonliba o pasa, njunjun wan o ko dë, nöö na a dee basia fëen köndë maun Gadu o buta di njunjun goonliba naandë e. Nönö. „Ma a libisēmbë maun a o butëen.„ ⁶Biga wan sēmbë bi hakisi Gadu soni a wan kamian u di Buku taa:

Ambë seei da libisēmbë di i ta mëni ën sö?

Ambè da wan libisèmbè mii di i
a' pakisei fèèn sò?

⁷I bi mbei èn fu wan pisiten
möön lagi möön dee basia fii
köndè.

Nöö hèn i toona hei èn dèèn
nèbai möön hii soni.

⁸Hii soni i buta nèèn basu.

Sö Gadu Buku taki e.

Wè di Gadu buta hii soni a u
libisèmbè basu kaa, nöö na wan
soni fika di dè a u liba möönsö. Ma
töku wa ta si taa a dè sò eti e.

⁹Ma wan soni u ta si tuu o,
dee sèmbè, taa fa u dè aki, wan
Libisèmbè dè di ko feni di hei dè.
Hèn da Masa Jesosi. Leti kumafa di
Buku taki dè, söseei Gadu bi sakèèn
fu wan pisiten buta möön lagi
möön dee basia fèèn köndè. Biga di
a ko dè a goonliba aki, a bi tja pena
tefa a dèdè seei. Nöö a di dèdè fèèn
dè, nèèn i sa si fa Masa Gaangadu
abi bunuhati fuu libisèmbè tjika,
dee sèmbè. Biga a mbei Masa Jesosi
tei di dèdè fu hii sèmbè dèdè da u.
Ma nöö baka u di dè hèn a toona
hopo èn, hèn a dèèn di möön hei nè
a mundu.

¹⁰Fa Masa Gaangadu mbei hii
soni dè, dee sèmbè, a mbei de fu
de musu dè fèèn seei. Nöö a bi abi
nèèn pakisei gaanduwe taa a o
mbei sömèni libisèmbè ko miii fèèn.
Nöö fu di woo dè miii fèèn, nöö a
o mbei woo dè a dendu u di hei ku
di waiti di hèn Masa Gaangadu abi.
Nöö hèn mbei a manda Masa Jesosi
ko kuma wan Fesima, faa mbei pasi
da u fuu feni di hei dè.

Wè nöö a bi fiti u di Fesima dè
musu tja fuka e. Biga a sò wan fasi
nöö Gadu bi sa seekèèn faa ko wan

kaba bumbuu fesima fuu. Nöö di
sèmbè di i si Gadu buta faa heepi
u sò dè, hèn da Masa Jesosi e, dee
sèmbè. ¹¹Hèn wè ta mbei u ko
apaiti sèmbè gbelingbelin da Gadu
söndö föutu. Nöö fa a ta heepi u
tjika dè, u ku èn tuu ko dè di wan
famii. Nöö fèèn mbei sen an kisi èn
faa kai u sèmbè fèèn.

¹²Wan sabi fa a bi taki dèèn Tata
a di Buku nö? A taa:

Mi o ta konda soni fii da dee
baaa u mi e.

Fa de o ta ko ta miti makandi
dè,

mi o ta dè leti a de mindi naandè
ta kanda ta kai i nè ta gafa i.

Wan si fa a kai u “baaa” nö?

¹³Nöö söseei a fan kuma wan
libisèmbè di a taki soni u Gadu a di
Buku taa:

Mi o buta futoou u mi nèèn liba.
Hèn a toona taki möön taa:

Luku e. Luku mi aki, ku dee mii
dee Gadu da mi.

Sö a nama ku u libisèmbè tjika e,
dee sèmbè.

¹⁴Wè leti kumafa i si u dee mii a
taki dè abi sinkii ku gadjabia, nöö
sö hènseei ko abi sinkii ku gadjabia
tu, faa musu sa dèdè kuma wan
libisèmbè. Nöö di dèdè fèèn dè, hèn
kaba di sèmbè a sösö di ta tja dèdè
ko. Hèn da di didibi. Masa Jesosi
booko èn kaakiti gbedegede, dee
sèmbè. ¹⁵Fa u bi dè a fesi ta fèèè
dèdè a hii di libiten fuu dè, naandè
u bi dè a katibo. Ma Masa Jesosi
puu u a katibo dè mbei u ko dè fiifi.

¹⁶Nöö dee sèmbè dee i si a heepi sò,
na basia u Gaangadu köndè e, ma u
libisèmbè wè, kuma un dee böngö
fu Abahamu dè.

¹⁷Nöo da sö i si taa Masa Jesosi bi musu ko dë a hii pei futu leti kuma dee “baaa” fëen e, dee sëmbë, faa sa dë wan tjalihati Mindima ta fan ku Gadu da u. Fa u dë aki, u ko abi wan futoou sëmbë ta wooko da Gadu. Hën seei bi paka da dee hogi du fuu, fuu sa ko bunu ku Gadu baka. ¹⁸Biga fu di a bi dë libisëmbë, hën mbei a ko sabi dee fuka di wan libisëmbë abi. Dee sëmëni soni ta biinga u hai u fuu du hogi, de seepi bi ta biinga u hai ën tu, tefa de dëen fuka. Nöo hën mbei a sa heepi u awaa te u dë a fuka e, dee sëmbë.

**Aki ta lei fa Masa Jesosi
hei möön Mosesi.**

3 Wë nöo dee sëmbë fuu dë, un dë sëmbë u Gadu apaiti e, biga a kai unu fuun ko sëmbë fëen köndë. Hën mbei mi taki e, taa un musu buta pakisei fuunu gaanfa seei a Jesosi liba. Biga hën da di Tjabukama u Gadu di a manda ko, ufö hën da di Gaan Mindima fuu ku Gadu a di biibi di u dë aki.

²Wë nöo un sabi fa de ta tei wan sëmbë buta faa tii sëmëni hia sëmbë dee ta dë a wan gaan wosu dendu. Wë sö nöo Gadu bi buta Mosesi faa musu tii hii dee sëmbë fëen dëen, a di ten de bi dë a di sabana. Nöo Mosesi bi du di wooko a wan futoou fasi tuu, leti kumafa Gadu bi kë. Nöo hën a di bakaten aki, hën Gadu tei Masa Jesosi buta a di wooko dë, faa tii dee sëmbë fëen dëen, kumafa Mosesi bi ta tii de a fesi. Nöo a ta wooko di wooko a wan futoou fasi tu, kumafa Mosesi bi ta wooko.

³Ma fa i si Masa Jesosi ko a di kamian dë, nöo a hebi möön Mosesi

e. Nöo a abi möön nëbai tu. Wë biga hën da di Mii u di Sëmbë di, abi di wosu, nöo di Sëmbë di abi di wosu hën hebi möön hii dee sëmbë dee dë a di wosu tuu, na sö nö?

⁴Nöo hiniwan wosu ta abi hën basi, ma di gaan basi a hii soni liba nöo hën da Masa Gaangadu.

⁵Fa Gadu bi buta Mosesi futuboi fëen dë, nöo a bi wooko bunu tuu kumafa Gadu kë, ta tii hii dee sëmbë dee dë a di wosu dendu u Gadu. Ma hii fa a bi ta du dë seei, a bi dë wan peentje nöo fu lei u dee soni dee o ko a bakaten aki.

⁶Ma Jesosi, Keesitu, fa a ko aki, nöo na wookoma u di wosu wanwan nöo a dë e, ma hën da di Mii seepi u di Sëmbë di abi di wosu. Nöo hën abi taki a hii di wosu.

Nöo dee sëmbë dee ta dë a di wosu u Masa Gaangadu dendu dë, nöo u wë e. Nöo fa u ko sëmbë fëen aki, nöo u musu biibi go dou söndö lasi hati. U musu dë ku wai ta mëni dee soni dee Gadu paamusi u taa woo feni. Nöo ee u dë sö kaa, nöo u sa dë sëmbë fu di wosu u Masa Gaangadu dendu seei gbelin.

**Aki ta lei fa dee Isaëli sëmbë bi
lasi di böö di Gadu bi o da de.**

⁷Dee sëmbë, wan jei fa di Akaa u Gadu bi bai u nö? A taa:

Tide te un ko jei di töngö u Masa,

⁸nöo wan musu mbei taangajesi dëen e,

kumafa dee sëmbë fuunu u

fesiten bi mbei taangajesi

dëen a di sabana,

di ten de bi pooba Gadu luku.

De bi taanpu tuwë gogo a wan

së taa de an dë a mi du.

- ⁹ Dee gaan sëmbë fuunu wë bi pooba mi sô e, hii fa de bi si dee gaan wooko dee mi bi du da de hii de föteni jaa longi.
- ¹⁰ Nöo hën wë mbei hati u mi bi boonu ku dee lö sëmbë dë. Hën mi taa: “Fa i si de sai dë, sô nöo u de. Hati u de an ta fika ta mëni mi möönsö. De an kë ko sabi möönsö fa mi ta libi ku de tjika.”
- ¹¹ Nöo fëen mbei hati u mi boonu ku de teee, hën mi soi taa na wan daka de o dou a di kamian möönsö, di mi bi abi u da de, ka de sa feni böö.
- Sö Gadu taki e, dee sëmbë.
- ¹² Nöo hën mbei un musu mëni unu seei, dee sëmbë fuu dë, be na wan fuunu seei musu abi di lö hogihati di dee sëmbë dë bi abi. An musu dë taa wan kë biibi te un bia baka kumutu disa di libilibi Gadu.
- ¹³ Wan jei fa di Buku taki “tide” nö? Wë nöo un musu ta da unu seei taanga hibiwan daka u nöömö, wan musu wei, sô langa a dë tide eti. Ee nasö, nöo soni o ganjan i tja go a hogi së tee ja o a’ bisi ku Masa Gadu möön seei. Nöo an musu pasa sô ku na wan kodo fuunu e, dee sëmbë. ¹⁴ Ma ee wan sëmbë i ta hoi taanga a di biibi kumafa i bi seti ën tee go dou, nöo hën da u ku i tuu o ta njan di suti u di libi di „Jesosi, Keesitu abi u da u.
- ¹⁵ Wë nöo un boo haika di soni di di Buku taki dë wan pasi möön. A taa:

Tide te un ko jei di töngö u Masa,
wan musu mbei taangajesi dëen e,
kumafa dee sëmbë u fesiten bi mbei taangajesi dëen.

¹⁶ Wë nöo ambë seei bi da dee sëmbë bi jei fa Gadu taki ma nöo de taanpu tuwë gogo taa de an dë nëen? Na dee sëmbë dee Mosesi bi tja kumutu a Egepiti köndë nö?
¹⁷ Nöo ambë da dee sëmbë Gadu hati bi boonu ku de föteni jaa longi? Wë na dee sëmbë dee bi du hogi te de kai dëdë fika a di sabana dendu ala nö? ¹⁸ Nöo ambë da dee sëmbë dee a bi soi da taa de an o dou a di kamian fëen ka de sa feni böö möönsö? Na dee sëmbë dee an bi kë piki ën buka nö? De wë e, dee sëmbë.

¹⁹ Wë nöo hën wë u ko si taa de an feni di böö di Gadu bi kë da de möönsö, fu di de an bi kë biibi ën hedi.

**Aki ta lei taa Gadu abi
wan böö u da u eti.**

4 Dee sëmbë o, wan jei fa Gadu bi paamusi dee sëmbë fëen dë taa a abi wan böö u da de nö? Wë nöo di paamusi dë, a dë eti o. An tooka möönsö. Nöo fëen hedi u musu ta köni fu na wan fuunu musu fika a baka te ja feni di böö dë. ² Wë biga de bi konda Gadu buka da u aki leti kumafa de bi kondëen da dee sëmbë u di ten ala, ma töku an bi heepi de e, fu di de bi jei ma de an bi kë biibi. ³ Ma fu di u ko ta biibi ën aki, nöo u, u ta feni di böö dë.

Fa dee oto sëmbë dë bi sai dë, nöo a kai da de leti kumafa Gadu bi taki di a taa:

Hati u mi boonu ku de teee,
 nöö hën mi soi taa de an o
 feni di böö di mi abi u da de
 möönsö.

Ma fa Gadu soi da dee lö sëmbë
 dë seei, ma di böö u Gadu hën a bi
 sai dë kaa. Biga sensi a fesiten di a
 mbei goonliba, nöö hii dee wooko
 fëen tuu a bi seeka buta dë kaa, te
 dou ku di böö fëen di a abi u da
 sëmbë. 4 Nöö Gadu seepi feni di
 böö dë kaa. Wë biga a wan pisi u
 di Buku de bi sikifi fa Gadu mbei
 goonliba a de sëbën daka dendu.
 Hën de taki wan soni taa:

A di daka di fu mbei sëbën,
 nöö nëen Gadu böö u hii dee
 wooko dee a bi wooko.

5 Nöö a baka u di dë ufö Gadu
 taki di soni u dee sëmbë dë taa:
 De an o feni di böö di mi abi u
 da de möönsö.

6 Wë ma tökuseei di böö u Gadu a
 sai dë eti o, dee sëmbë, nöö sëmbë
 dë di o sa feni ën nöömö. Dee
 otowan dee u bi taki dë, nöö de an
 feni ën möönsö fu di de bi jei di
 buka ma de an kë piki ën. 7 Nöö hën
 Gadu toona buta wan oto ten möön
 fuu sa toona piki ën buka be u feni
 di böö fëen, nöö hën da “tide”. Biga
 a baka sëmëni jaa fu di dee sëmbë
 bi mbei taangajesi dëen, nöö hën a
 buta Dafiti faa fan di soni dë taa:

Tide te un ko jei di töngö u
 Masa,
 nöö wan musu mbei taangajesi
 dëen.

8 Wë nöö u sabi taa baka u di
 Mosesi ku dee lö sëmbë naandë
 dëdë, hën Josua ko nëen kamian.
 Nöö hën tja dee Isaëli sëmbë go dou
 a Kaana naandë. Biga hën bi da di

köndë di Gadu da de u de böö u hii
 di waka de bi ta waka a di sabana
 dendu. Ma nöö nëen bi da di tuutuu
 böö u Gadu di a bi mëni u da dee
 sëmbë fëen eti e. Biga ee hën bi da
 di böö fëen kaa, nöö an bi o taki
 taa woo sa feni ën möön a wan oto
 ten.

9 Ma fa i si u dë aki, nöö wan böö
 fika eti da u dee sëmbë u Gadu.
 10,11 Nöö leti kumafa i si Gadu bi
 böö a di saba daka dë, nöö söseei
 di sëmbë di o feni di böö aki o böö
 tu. Nöö un boo biinga taanga e, dee
 sëmbë, boo feni di böö u Gadu. Biga
 na wan kodo fuu seei musu lasi ën fu
 di a dë taa piki wa kë piki ën mbei,
 kumafa dee sëmbë ala bi lasi ën. Un
 boo piki di fan u Gadu e, be u feni di
 böö fëen nöömö di a abi u da u.

12 Wë biga dee Wöutu u Gadu a
 ta fan, nöö kaakiti ku libi dë a de
 e. De dë leti kuma wan ufangi di dë
 saapusaapu selenselen a de tu së tuu,
 ta koti dee mindimindi u kamian te
 dou a di bonu dendu. Nöö sö di fan
 u Gadu dë e. Biga te i jei ën, nöö a ta
 koti nango tee dou a i hatiböö kisi i
 akaa. A ta buta i i ta kuutu dee fasi
 fii ku dee soni dee dë a i hati, luku
 ee de bunu ee de an bunu.

13 Nöö u sabi taa na wan kodo u
 dee soni Masa Gaangadu mbei dë
 tjubitjubi dëen e, te dou ku libisëmbë
 hati seei. Hii soni tuu dë jabijabi
 hoo sö nëen wojo a ta si. Nöö sö
 wan Sëmbë wë u musu piki e, dee
 sëmbë, a di fa u ta libi a goonliba aki.

**Aki ta lei u taa Masa Jesosi hën
 da di Mindima fuu ku Gadu.**

14 Wë ma nöö un boo toona mëni
 di soni di u bi taki, dee sëmbë. U

abi wan Gaan Mindima a u ku Gadu mindi ta heepi u e. Hën da Jesosi di Mii u Masa Gaangadu, nöö hën bi pasa langalanga go dou tee a Gaangadu Köndë a liba ala.

Nöö fa u ko ta biibi dee soni fëen aki, nöö be un hoi go dou e. ¹⁵Wë biga di Gaan Mindima di u abi aki, an dë taa an ta fii ku u tee wan soni taanga da u poi fuu musu du. A ta fii ku u o. Biga dee soni dee ta pooba u puu u a di pasi u Gadu aki, nöö hii de tuu bi pooba u puu ën tu di ten a bi dë libisëmbë a goonliba aki. Ma hën an bi du hogi wan daka möönsö.

¹⁶Nöö hën mbei an dë fuu panta, dee sëmbë. Ma un boo go nëen waiwai go begi ën ka a dë nëen könubangi dë ta tii u ku ën bunuhati. Nöö a o abi tjali fuu, nöö a o ta heepi u a soni ku ën bunuhati te u dë a wan fuka.

Aki ta lei fa wan mindima musu dë ku fa di wooko fëen hebi tjika.

5 Wë nöö dee sëmbë, un sabi fa dee Isaëli sëmbë dee an nama ku Masa Jesosi eti ta du. De ta abi wan sëmbë di dë di Gaan Mindima u de ku Gadu, nöö di sëmbë dë a dë wan libisëmbë kuma deseei di de tei a de dendu buta a di wooko. Nöö fa a sai a di wooko naandë, nöö a ta tja peesenti go da Gadu. So juu a ta kii mbeti ta tjuma da Gadu tu kumafa di wëti taki, u paka paima da sëmbë fu dee hogi de bi du.

²Wë nöö sô wan mindima musu ta fii ku dee sëmbë dee a ta heepi dë e. Wë biga fa de ta misi di wëti u Gadu fu di de an bi fusutëen bunu

ta kumutu a pasi dë, nöö sôseei a sa miti ën tu. ³Hën mbei leti kumafa i si a ta kii dee mbeti da dee oto sëmbë ta tjuma ta paka paima da de dë, nöö sôseei a musu ta kii dëen seepi tu.

⁴Nöö sô wan sëmbë an sa tei sô wan hei wooko buta nëen seei liba e, ee na Gadu hën kai ën nëen, kumafa a bi kai di fosu mindima de kai Alon.

⁵Wë nöö sôseei „Masa Jesosi, Keesitu tu e, dee sëmbë. Fa a ko dë di Gaan Mindima fuu aki, nëen seei hei ën seei sô e, ma Masa Gaangadu hën butëen a di lö wooko dë. Biga wë un sabi di soni di Gadu bi taki dëen ala kaa taa:

Tide mi tja i ko buta a lanti fesi e,
be de sabi taa ju da mi mii, nöö mi da i tata.

⁶Nöö a taki a wan oto kamian u di Buku taa:

Ju da wan mindima kuma Melikiseideki.

Nöö di mindima di i dë aki, ja o kumutu nëen möönsö.

Joo dë nëen fu teego.

Sô Gadu taki e.

Aki ta konda fa Masa Jesosi dë Mindima tjika.

⁷Nöö di Masa Jesosi bi dë a goonliba aki „nöö a bi tja fuka e. Nöö nëen a lei u fii ku sëmbë. Biga a go a Gadu ku gaan begi, ku bai këë, ku wata a wojo seei, fu di a sabi taa Gadu nöö sa puu ën fu an musu dëdë di lö dëdë di a o dëdë naandë. Nöö Gadu jei di begi fëen tu, dee sëmbë. „An puu ën fu an musu dëdë, ma a dëen taanga faa

tjëen, fu di a sakëen seei nëen basu ku lesipeki.

⁸Nöo sö u si taa hii fa hën Tata bi dëen taki fëen seei seei, ma a dee fuka dendu a lei u piki hën Tata buka a soni. ⁹A di lö fasi dë wë a ko di möön gbelingbelin sëmbë u heepi u. Nöo fa u dë aki, hiniwan sëmbë di ta piki ën buka sa ko nëen awaa faa feni heepi nëen u teego. ¹⁰Biga Gadu butëen Gaan Mindima fuu ku ën awaa. Nöo an dë mindima a di fa dee Isaëli mindima^c ta dë, ma, a dë mindima a di fasi u Melikiseideki.

Aki ta lei ambë da gaan sëmbë a di biibi ku ambë da piki mii.

¹¹Wë nöo fa u ta kai Melikiseideki në aki, dee sëmbë, hia soni dë nëen fuu sa taki e, ma a o taanga da unu fuun fusutan. Wë biga un malëngë u lei soni tumisi. ¹²Wë biga fu di juu ten di un ko a biibi, a bi longi tjika fu sonte un tuu bi sa bia ko leima ta lei otowan. Ma awaa seei un sai naandë eti fu sëmbë musu toona ta lei unu hii dee goonsei pisi u di woto u Masa möön, dee un bi musu sabi gaanduwe kaa.

Fa un sai dë, un dë leti kuma wan piki mii di ta bebe bobi eti. Wan sa njan bambuu njanjan eti. ¹³Biga di sëmbë di ta bebe bobi, nöo hën da miii e. An ta fusutan di Buka u Gadu tjika faa sabi andi da leti libi ku andi da wogi libi a Gadu wojo. Biga piki mii nöo a dë eti.

¹⁴Ma di gbelingbelin njanjan, nöo a dë u dee gaangaan sëmbë, dee

bi ta guwenti u piki di Buka tee de ko ta sabi andi da hogi ku andi da bunu.

Aki ta kai dee fosu soni dee wan biibima musu sabi.

6 Wë dee sëmbë o, wan boo fika ku dee fosu pisi u di lei u „Jesosi” Keesitu ta taki nango ta ko nöömö e, ma un boo go a dee möön fundu pisi awaa. Wan boo fika kuma miii, ma un boo ta lei nango te u ko gaangaan sëmbë a di biibi. Biga u bi sabi gaanduwe kaa taa u bi musu bia disa dee lö guwenti dee an heepi u fuu feni di libi u teego. U bi sabi kaa taa u musu ta biibi Gadu ta a’ futoou nëen. ²U bi sabi andi ku andi dee dopu kë taki. U bi sabi faandi mbei de ta buta maun a sëmbë mindihedi ta begi. U bi sabi taa te u dëdë, nöo woo weki baka. U bi sabi taa Masa Gaangadu hën o kuutu hii soni buta fa de musu dë u teego. ³Dee lö soni dë tuu u bi lei sabi gaanduwe kaa, nöo ee Gadu da u pasi nöo un boo go a dee otowan awaa e.

⁴Wë biga ee wan sëmbë wojo fii bi limbo wan pasi kaa, i bi fusutan soni u Gadu nöo hën i sai dë bia baka disëen, nöo unfa dee lei dë o du heepi i möön? Biga i bi tesi di bunu di Gadu da u luku fa a suti kaa. I ku dee otowan fii bi njan di bunu u di Akaa u Gadu makandi. ⁵I bi fii di wöutu u Masa Gaangadu fa a suti tjika. I bi sabi soni u dee kaakiti dee ta dë a di libi di o ko a baka. ⁶Sö wan sëmbë ee i bia

^c 5:10 Dee sëmbë dee u ta kai “begima” a dee oto pisi u di Buku, u ta kai de “mindima” a Hebelejën aki. Wë biga aki di mindima wooko u de ta ko gaanfa a fesi möön dee oto wooko de ta du.

kumutu disa dee soni dë, nöö unfa de sa du toona heepi i möön fii bia libi baka toona ko a Gadu möön? De an sa heepi i e baa.

Wë biga a dë leti kuma i seei toona ta tei di Mii u Gadu tja go peka a di lakpa pau möön, buta naandë da hii lanti ta hoi a sipootu ta kosi.

⁷Biga ee wan goon dë, nöö hën tjuba ta kai nëen hiniwanten faa sa feni wata kumafa a dë fanöudu, nöö njanjan o ko bunu nëen da dee sëmbë dee bi wooko ën. Sö wan goon, Gadu wë i si dë ku ën e. ⁸Ma ee wan goon dë, nöö sösö baakamaka ku gaanwomihati nöö ta göö nëen, nöö di lö goon dë an abi na wan wojo heepi. A hogi poi. A fika u de suti faja nëen tjuma puu dë. Nöö sö di sëmbë u taki dë, sö a dë. Nöö ee an mëni ën seei nöö di siba u Gadu o kisi ën e. A o kaba a sösö.

Aki a ta gafa dee sëmbë a di fa de ta libi bunu.

⁹Ma un dee lobi sëmbë fuu dë, hii fa u ta bai unu aki seei, ma na sö u sabi taa un dë e. Wë biga u ta abi mëni a unu liba sabi taa un ta libi wan möön bunu libi da Gadu, kumafa a fiti dee sëmbë dee feni di heepi u Gadu. ¹⁰Nöö fa Gadu sai dë, an ta kuutu könku e, ma a ta kuutu leti a pasi. Nöö an o fëëkëtë dee bunu libi fuunu dee un ta libi naandë. A ta si fa un ta lobi ën ta heepi dee oto sëmbë fëen. Sö un ta libi nöömö. ¹¹Nöö sö wë u kë tu e, dee sëmbë, fu hibiwan fuunu musu ta libi sö nango nöömö te dou. Biga te un ta libi sö kaa, nöö woon

sabi gbelin taa woon kisi dee bunu u Gadu nöömö dee a abi u da u a bakaten.

¹²Fëen mbei wa kë fuun ko malëngëma e, dee sëmbë. Ma be un ta djeesi dee otowan nöömö, dee bi tai hati ta biibi tefa de feni dee soni dee Gadu bi paamusi de.

Aki ta lei taa te Gadu paamusi wan soni nöö an o bia.

^{13,14}Wë nöö dee sëmbë, un boo toona mëni di soni Gadu bi paamusi di gaan sëmbë fuu de kai Abahamu. A taa:

Mi taki da i gbelin taa mi o dë ku i ta heepi i,
nöö mi o mbei di böngö fii ko hia seei.

Sö Gadu bi taki da Abahamu. Wë nöö di ten a paamusi ën di soni dë, nöö ku soi a paamusi ën e. Nöö an dë taa a kai oto sëmbë në soi. Nönö. Ma hënseei në wë a kai soi taa a o du sö nöömö. Wë biga oto në an dë di hebi möön di fëen, faa tei soi nëen liba. ¹⁵Nöö fa Gadu fan dë, hën Abahamu dë ta hoi pasensi ta luku di soni nöömö di Gadu bi paamusi ën dë, teefa a ko feni ën.

¹⁶Wë biga sö a dë e, dee sëmbë. Te wan libisëmbë o soi, nöö a ta kai wan në di hebi möön di në fëen seei nöö a soi, fu di fan fëen musu a' gaan kaakiti. Nöö sëmbë an o sa feni soni u taki nëen liba möönsö, biga fa a taki dë, a tan sö.

¹⁷Nöö fëen mbei di Masa Gaangadu paamusi dee sëmbë fëen taa a o da de di bunu fëen, nöö a taki ën ku soi. Biga a kë u de sabi taa di soni a paamusi dë an o kaba a mundu möönsö, a o pasa sö nöömö.

¹⁸Nöo a ko dë tu soni u Gadu di an sa puu möönsö, di paamusi fëen ku di soi fëen. Nöo hën mbei hati fuu sa kötö gaanfa awaa e, dee sëmbë. Biga fa u kule go a Gadu fuu tei dee bunu a abi u da u, nöo u sabi taa an sa ganjan u. A o da u de nöömö.

^{19,20}Nöo di sabi u ta sabi taa Gadu o da u dee soni a paamusi u dë, hën ta hoi hati fuu leti kuma wan hanka de tuwë fu hoi wan sipi faa tan pii a wan kamian. Nöo leti kumafa wan sipi hanka musu abi wan kamian ka a sa peka gingin, söseei di biibi fuu dë gingin a Masa Jesosi. Biga hën waka a u fesi kaa. A pasa di gaan koosu di bi tapa sëmbë fu de an sa dou a Gadu, hën a waka tololoo go dë leti ka Gadu dë ala, faa sai dë ta heepi u. Hën wë i si ko dë di Gaan Mindima fuu ku Gadu fu nöömö e, nöo a dë kuma Melikiseideki.

**Aki ta konda da u ambë
da Melikiseideki ku fa hën
ku Masa Jesosi djei.**

7 Wë nöo, dee sëmbë, fa u ta taki aki taa Masa Jesosi hën ko dë wan mindima kuma Melikiseideki, nöo andi di dë kë taki? Wë Melikiseideki bi dë wan hebi sëmbë u fosuten. Hën bi dë könu ta tii di köndë de kai Salem. Nöo a bi dë wan mindima tu e, ta fan ku di möön hei Gadu u mundu da libisëmbë.

Nöo di juu ten Abahamu bi go feti ku dee könu u oto köndë wini de tefa a toona ta ko, nöo hën di Melikiseideki aki go miti ku ën a pasi. Nöo hën a begi da Abahamu te a kaba kai di bunu u Gadu faa

ko nëen liba. ²Nöo hën Abahamu paati dee gudu dee a wini a di feti a teni hipi, hën a da Melikiseideki wan hipi fu di a bi dë Mindima u libisëmbë ku Gadu.

Wë nöo sö i si Melikiseideki ku Masa Jesosi djei, biga de tuu abi di wan wooko.

Nöo fa di në u Melikiseideki sai dë, un sabi andi a kë taki nö, dee sëmbë? A kë taki “Könu fu Leti Libi”. Nöo fa a bi dë könu u di köndë de kai Salem dë, nöo hën da a dë “Könu fu Kötöhati” tu, biga “Salem” hën da “kötöhati” a di töngö.

Wë nöo söseei Masa Jesosi dë di Könu u Letilibi tu, ku di Könu fu Kötöhati, biga nëen dee soni dë ta kumutu.

³Nöo fa Melikiseideki sai dë, nöo wa jei tata fëen, wa jei mama fëen. Nöo de an sikifi fëen tu ambë da gaan sëmbë fëen, ambë da bakamii fëen di a abi. De an sikifi disa da u taa a sö wan daka de pali ën ku sö wan ten a dëdë. Di mindima wooko fëen di a bi dë, hën nöo fika dëen u nöömö, leti kuma di Mii u Masa Gaangadu.

⁴Nöo luku fa di sëmbë naandë hei tjika. Biga hii fa Abahamu bi dë di möön hei gaan sëmbë fuu, ma tökuseei a da Melikiseideki hafu u dee gudu a bi wini a di feti. Sö Melikiseideki bi hei tjika e.

⁵Wë nöo sö a dë a dee Isaëli wëti taa te i abi teni soni nöo di mindima o tei wan a i da Masa Gaangadu. Ma nöo di mindima u Isaëli, a musu dë fu di lö u Leifi, biga di lö dë nöo Gadu hei te a da de di wooko dë. Aluwasi fa hii Isaëli sëmbë seei dë Abahamu

böngö, ma töku sëmbë u di lö u Leifi nöö ta tei soni a dee otowan.

⁶Ma di Melikiseideki aki, hën an bi dë böngö u Leifi möönsö e, ma tökusei a bi tei soni a Abahamu hën a kai di bunu u Gadu ko nëën liba.

Wë nöö sö u ko si taa hii fa Abahamu bi kisi dee gaan paamusi a Gadu, ma Melikiseideki bi möön hei möön hën. ⁷Wë biga di möön hei sëmbë hën ta kai di bunu u Gadu ko buta a di otowan liba, na sö nö?

⁸Wë nöö dee sëmbë, a di soni u taki aki u ko si taa de dë tu pei mindima ta tei soni a otowan: dee mindima dee dë a di lö u Leifi, ku dee dë kuma Melikiseideki. Nöö de tooka e. Biga dee u Leifi, de ta dëdë, ma di aki sö wa jei dëdë fëen möönsö. Libi nöö fika dëen u nöömö, kuma Masa Jesosi.

^{9,10}Wë nöö u sa taki wan oto soni möön tu kumafa Melikiseideki hebi tjika. Biga fa hën ku Abahamu bi miti, a bi dëen dee soni dë, nöö fuu taki nöö Leifi seei wë bi dëen tu e, hii fa a bakaten hën ko ta pii soni a dee otowan. Biga di ten dë de an bi pai ën eti, ma a bi dë a di böngö u Abahamu ta ko eti.

Aki ta lei u faandi mbei di mindima musu tooka.

¹¹Wë nöö di soni u Abahamu di u ta taki aki, nöö a baka fëen ufö Gadu ko buta di wëti taa dee sëmbë ta du di mindima wooko u Isaëli nöö de musu dë u di lö u Leifi. Nöö faandi mbei a di ten fuu aki wan oto pei mindima musu toona ko dë möön, kuma Melikiseideki

baka? Andi mbei de an sa fika kuma de Alon go dou, dee dë u di lö u Leifi? Wë biga dee sootu pei mindima naandë, dee u Leifi, de an sa heepi u te u ko bumbuu sëmbë a Gadu wojo möönsö e, hën mbei di mindima musu toona tooka baka.

¹²Wë nöö ee di mindima tooka, nöö dee wëti dee nama ku ën seei musu tooka tu. ¹³Wë nöö sö de tooka tuu e, dee sëmbë. Biga di Mindima fuu di ko a bakaten aki, hën an bi dë a di lö u Leifi möönsö kumafa di wëti bi buta. Ma hën bi dë u wan hii oto lö, nöö na wan sëmbë fu di lö dë bi ko dë mindima wan daka ta tjuma soni da Masa Gaangadu. ¹⁴Biga wë hii u tuu sabi taa di Masa fuu an bi dë di böngö u Leifi e, ma a bi dë di böngö u Juda. Nöö fa Gadu bi da Mosesi dee wëti dë, nöö na Juda bi kisi di mindima wooko e, ma Leifi hën bi kisi ën kumafa u bi taki dë kaa. Ma töku awa wan sëmbë u Juda ko abi di wooko dë.

¹⁵Nöö da sö u ko si gbelingbelin taa di wëti ko tooka e, dee sëmbë. Wan oto pei mindima ko awaa nöö hën an dë kuma dee otowan. Disi toona ko dë kuma Melikiseideki baka. ¹⁶Nöö an kisi di wooko fu di a dë a di mindima lö, ma a kisi ën fu di di libi fëen abi sö wan kaakiti tee dëdë an sa kii ën möönsö.

¹⁷Fëen mbei Gadu bi taki fëen a di Buku taa:

I dë wan mindima kuma
Melikiseideki,
nöö di mindima wooko fii dë,
an o kaba möönsö.

¹⁸Nöö da awa u ko si taa dee lö wëti dë ku hii di awoo fasi fa

libisëmbë bi musu ta dini Gadu, de tuu kaba awaa e. Nöo di soni mbei de kaba, fu di de an bi abi kaakiti u sa heepi u. ¹⁹Fa di lö fasi u dini Gadu dë bi sai dë, an bi sa mbei na wan sëmbë ko bumbuu a Gadu wojo möönsö e, dee sëmbë. Ma fa Gadu ko tookëen a baka aki, hën u ko abi wan möön bunu soni fuu biibi. Biga u sabi awaa taa u sa nango dou te a Gadu nöömö awaa.

Aki ta lei u fa Masa Jesosi tooka ku dee oto mindima möön.

^{20,21} Wë nöö, dee sëmbë, fa Jesosi ko dë u mindima aki, a tooka ku dee oto mindima a wan oto futu möön e. Biga dee otowan, na ku soi de bi ta buta de e, ma di i si aki hën ko dë mindima ku wan soi fu Gadu. Biga de bi taki fëen a di Buku taa:

Masa bi soi wan soi taa di mindima wooko fii dë an o kaba möönsö.

Nöo fa a taki ën dë, nöo an o tooka pakisei möönsö.

Sö di Buku taki e.

²²Nöo hën mbei u ko si taa di buka di Gadu mbei ku libisëmbë a bakaten aki, a dë möön hebi möön di a bi mbei a fesi. Biga di mindima u di buka aki, hën Gadu buta ku soi faa dë nöömö. Hën da Masa Jesosi seepi.

²³Fa dee oto mindima bi dë, nöo de bi dë te a hia e, fu di dëdë an bi ta da na wan u de pasi fu de tan a di wooko fu nöömö. Fëen mbei wë de bi ta tooka. ²⁴Ma di aki sö, Jesosi, hën a o libi u nöömö. Hën mbei di mindima wooko fëen o dë fu nöömö tu. ²⁵Fëen mbei tu, ee wan sëmbë i kë go dou a Gadu, nöo

Masa Jesosi fii begi e. Biga hën sa heepi u te dou fu di a ta libi nöömö faa ta fan ku Gadu da u.

²⁶Wë nöö sö wan mindima u bi musu abi e, dee sëmbë, di dë apaiti gbelingbelin da Gadu söndö föutu. Fa a sai dë, na wan daka seei a bi du hogi kuma dee otowan e. Hën wë Gadu tja go buta te a di möön hei kamian u mundu ala. ²⁷Nöo fa a dë a di mindima wooko dë, nöo an dë faa musu ta du kumafa dee oto mindima ta du e. De, de ta kii mbeti da Gadu hiniwan daka baka na baka ta paka u dee hogi di deseeri ta du te de kaba, ufö de musu kii da dee oto sëmbë tu. Ma disi, wan kodo pasi tö a bi hopo hënseei da Gadu paka paima da libisëmbë fu nöömö.

²⁸Fa u dë aki, Isaëli wëti dë sö taa wan Gaan Mindima musu dë ta fan ku Gadu da de. Nöo te de o buta di mindima dë, nöo wan libisëmbë de ta tei buta. Nöo fu di a dë wan libisëmbë, nöo an ta abi kaakiti tjika möönsö faa libi söndö föutu a Gadu wojo e. Ma di Gaan Mindima di Gadu buta ku soi a baka aki, hën da di Mii fëen seei. Nöo fu di a libi söndö föutu a goonliba aki, hën mbei a ko dë di kaba bumbuu Mindima fuu ku Gadu u nöömö.

Aki ta taki soni u di wosu u Gadu ka Masa Jesosi ta wooko a liba ala.

8 Wë nöö dee sëmbë, di mama u di soni di u ta fan aki dë sö taa u ko abi sö wan Gaan Mindima tuu, a u ku Gadu mindi. Hën da Masa Jesosi. Nöo di bangi fëen ka a go sindo dë, a dë leti a di kaba hebima kamian a letimaun

sê u Masa Gaangadu ka a dë nëën könubangi a liba ala.

²Nöö fa Masa Jesosi dë di Mindima fuu dë, a ta wooko a di leti Wosu fu Gadu e, di gbelingbelin wan, nöö di wosu dë an dë kuma di de bi ta begi Gadu a di sabana ala. Biga fa dee gaan sëmbë fuunu bi hopo di wosu u Gadu a di sabana dë, nöö ku deseei maun de bi hopo ën. Ma di Wosu di u ta taki aki, Masa Gaangadu seei hopo disi.

³Fa dee mindima u Isaëli sai dë, dee sëmbë, hibiwan u de de ta buta u de musu ta tja soni go da Gadu. So juu de ta tja peesenti go dëen. So juu de ta tja mbeti fu de kii tjuma u paka paima. Nöö sô nöö a dë a di Mindima fuu a liba ala, a Masa Jesosi, tu. Fa a sai dë, sô hënseei musu abi soni fu tja go da Gadu tu.

⁴Ma nöö Masa Jesosi, ee a bi dë a goonliba aki, de an bi o dëen pasi faa dë wan mindima e. Biga dee u goonliba aki, de ta tja soni ta tjuma da Gadu kumafa dee Isaëli wëti buta. Ma di mindima wooko u Masa Jesosi, hën an nama a dee Isaëli wëti möönsö.

⁵Nöö fa dee mindima u Isaëli ta wooko a di Wosu u Gadu a goonliba aki, nëën da di tuutuu Wosu u Gadu eti e. Ma a dë kuma wan peentje u lei fa soni dë a Gadu ala. Fëen mbei wë Gadu bi bai Mosesi taanga di juu ten di a o mbei di fosu Wosu u Gadu a di sabana ala. A taa:

Mëni i seei bunu ku di Wosu di joo mbei dë,
fii mbei hii soni buta leti
kumafa i si mi bi lei i a di
kuun liba ala.

Di soni mbei a bai ën sô, fu di a kë u hii soni musu djeesi di fa soni dë a Gadu ala.

⁶Nöö fa Masa Jesosi ta wooko di mindima wooko fëen a Gadu ala, nöö di wooko di a feni dë a bumbuu gaanfa möön di dee mindima bi ta wooko a di fesiten wosu u Gadu naandë. Wë biga di buka di Gadu mbei ku u a bakaten aki, a dë bumbuu gaanfa möön di a bi mbei ku dee sëmbë u di ten dë. Masa Jesosi seei wë tja di baka buka aki ko da u e, dee sëmbë, nöö a paamusi u möön bumbuu soni möön dee soni di oto buka bi paamusi.

⁷Haika e, dee sëmbë. Ee di fosu buka di Gadu bi mbei ku dee gaan sëmbë fuunu a di ten u Mosesi bi a' kaakiti tjika fu sa heepi libisëmbë kumafa a dë fanöudu, nöö Gadu an bi o suku faa toona mbei wan oto buka ku u möön e. ⁸Ma hënseei si taa di buka dë an heepi dee sëmbë fu de ko bumbuu tjika. Biga a feni föutu a de di a taa:

Un haika e, woo dë te dou wan ten,
nöö mi o toona mbei wan
njunjun buka möön
ku dee lö u Isaëli te kisi dee lö u Juda.

⁹Ma di njunjun buka an o dë kuma di mi bi mbei ku dee gaan sëmbë u de.
Biga fa i si mi bi tja dee gaan sëmbë u de
kumutu a Egepiti köndë ala,
nöö mi bi tja de leti kumafa
wan tata ta tja hën mii a
maun.
Sö mi bi tja de tjika.

Nöö hën mi mbei wan buka ku de.

Ma de an bi hoi di buka di mi mbei ku de dë e.

Nöö hën wë mbei miseei bia baka da de tu.

Sö Gadu taki. ¹⁰Nöö hën a toona taa:

Di buka di mi o toona mbei ku Isaëli sëmbë a bakaten o dë sö taa

mi o tja dee wëti u mi go buta a de fusutan.

Tee a de hati dendu seei de o ta fii de.

Nöö mi o ko dë Gadu u de awaa, nöö de o ko mi sëmbë.

¹¹Nöö na wan sëmbë seei o dë ta buta ku di otowan fëën möön taa a musu ko sabi mi.

Na wan baaa o ta buta ku ën baaa sö tu.

Biga hii de tuu o sabi mi kaa, kumutu a dee möön gaan wan te dou a dee piki wan.

¹²Nöö fa de o ko sëmbë u mi dë, nöö mi o a' tjali u de, nöö ma o hoi dee hogi du u de a bëë möön.

Ma o ta mëni de möön seei.

Sö wë Gadu taki e, dee sëmbë.

¹³Wë nöö di fa a taki u di njunjun buka aki, nöö nëën u ko si taa aan toobi ku di fosu buka möön. Di ala ko gaandi kaa. Nöö di soni di i si ko gaandi, te wan pisi a o kaba fiaa. De an o dë nëën du möön seei.

**Aki ta lei fa di wosu u
Gadu a di sabana bi dë.**

9 Wë nöö dee sëmbë, di Gadu mbei di fosu buka ku dee gaan sëmbë fuunu a fesi dë, nöö a bi da

de dee wëti fëën, ku unfa de musu ta begi ën ta dini. Nöö söseei a lei de unfa u de mbei di wosu fëën a goonliba aki.

²Nöö di Wosu u Gadu dë, a mbei ku mbeti kakisa leti kumafa de ta mbei pelawosu sö, ma a abi tu kamba. Nöö a di fosu kamba fëën, nöö naandë di gaan lampu bi ta dë ta tuwë limbo a di wosu, ku di tafa di de ta buta bëëë apaiti da Masa Gaangadu. Nöö di kamba dë, hën de bi ta kai di Hebi Kamian u Gadu.

³Ma nöö a baka fu di kamba dë, nöö wan oto kamba bi dë tu, nöö a paati ku di fosuwan ku wan gaan degi koosu, hebi wan. Nöö di baka kamba dë, hën de kai di Kaba Hebi Kamian fu Gadu. ⁴Nöö hën abi di goutu tafa de ta buta dee sumëë suti soni de ta tjuma da Masa Gaangadu, ku di kädë di de ta kai di Kädë u di Buka.

Nöö fa di Kädë u di Buka bi sai naandë, nöö de tapëën ku goutu te lontu dou. Nöö a di Kädë dendu i abi di goutu paniki di de bi buta so u di bëëë di kumutu a Gadu de kai "mana", ku di kokoti fu Alon di bi nasi folo, ku dee paatapaata sitonu di de bi sikifi dee wëti u di Buka. Dee lö soni dë bi dë a di Kädë dendu.

⁵Nöö a di Kädë liba i abi wanlö soni de mbei kuma dee libilibi soni dee ta dë a Gadu Köndë ala ku hanza, nöö de ta lei di waiti u Gadu fa a dë. Nöö dee hanza u de ta tuwë kötö a di Kädë tampa liba ka libisëmbë ta feni paadon a Gadu. Ma nöö dee soni dë tuu, wa sa taki de finifini nöunöu kumafa de bi dë e.

**Aki ta lei fa de bi ta du a
di fosu Wosu u Gadu.**

⁶Wë nöö di de seeka dee soni buta sô kaa, nöö dee begima nango hiniwan juu a di fosu kamba dë, fu de ta dë a di wooko ta dini Masa Gaangadu kumafa a dë fanöudu.

⁷Ma nöö a di u mbei tu kamba dendu, naandë di Gaan Mindima nango hën wanwan tō wan pasi nöö a wan jaa dendu. Nöö fa a nango dë, na söndö buuu e. Biga a musu kii mbeti tei buuu lëmbë di Këdë faa paka da hënseei te a kaba, bifö a musu toona tei lëmbë paka da dee oto sëmbë fu dee soni de bi misi söndö de sabi. Sö di wëti bi dë kaa.

⁸Wë nöö ku dee soni naandë di Akaa u Gaangadu bi ta lei limbolimbo taa sô langa di fosu wosu sai dë ku di gaan koosu di paati de tu kamba, nöö hën da di pasi an jabi eti fu sëmbë sa go dou a di Kaba Hebi Kamian ka Gadu dë.

⁹Nöö fa u dë aki u ko fusutan wan oto soni tu. Hën da, fa sëmbë bi ta tja dee peesenti ko da Gadu dë ta kii mbeti dëen seei, ma dee soni dë an bi a' kaakiti tjika u seeka di sëmbë di ko begi Gadu a di fasi dë e, te hati fëen an ta latja möön u dee hogi a bi du. Na seei. ¹⁰Biga dee lö soni dë, dee njanjan soni sô, soni u bebe, bamba sömëni pei fasi u wasi, de bi dë döösë soni nöö fu sëmbë ta du kumafa dee wëti taki. Ma töku wan ten bi o ko nöömö di hii dee soni dë tuu o kaba, njunjun wan o ko.

¹¹Wë nöö fa u dë aki, di ten ko kaa e, dee sëmbë. Biga „Jesosi” Keesitu hën tja di njunjun fasi ko fu

dini Gadu, nöö bumbuu soni seei dë nëen dendu. Nöö Masa Jesosi seei da di Gaan Mindima u disi.

**Aki ta lei fa de soni u tide djei dee bi
dë a fesi, ku fa de tooka ku deseeci.**

Fa Masa Jesosi ko dë Gaan Mindima fuu aki, dee sëmbë, hën an bi denda go a wan wosu di libisëmbë maun mbei e. Ma a go a wan möön bumbuu kamian, hebi wan, di an dë soni u goonliba basu aki. ¹²Nöö fa a go naandë, an tja mbeti buuu, kuma dee kaabita sô ku dee kau mii dee dee mindima u goonliba aki ta kii ta tja buuu. Nönö. Fëen seei buuu wë a tja e. Nöö a waka seei langalanga go tee go dou a di Kaba Hebi Kamian ka Gadu dë a liba ala. Naandë sô a go e, di wan kodo pasi dë tō.

Nöö di soni di Masa Jesosi du dë, dee sëmbë, an o dë faa du ën a bakafutu möön kumafa dee oto mindima ta du. Wë biga di buuu fëen di kai a goon di wan pasi dë, hën paka di paima fu nöömö fu hii dee hogi du fuu libisëmbë.

¹³Wë un sabi fa dee mindima u Isaëli ta du kaa. De ta tei di buuu u kaabita, ku dee womi kau, ku di sindja u dee njönku mujëë kau dee de bi tjuma, nöö de ta lëmbë sëmbë ta puu sundju a de fu de musu sa ko limbo. Ma hii fa de ta du dë seei, ma di buuu dë an ta limbo de hati dendu e. Nönö. Döösë soni nöö de ta du dë.

¹⁴Ma nöö di buuu u „Masa Jesosi” Keesitu di a paka da u wë? An bumbuu gaanfa möön di buuu u dee lö soni dë nö? Biga hën ta limbo u hati ta puu dee hogi a u

hati dee bi ta paati u ku Gadu, fu wa mëni de möön seei. Hën mbei u sa dini di libilibi Gadu waiwai awaa.

„Nöo i abi wan oto fasi di di buuu u Masa Jesosi tooka ku di u dee mbeti de ta kii da Gadu dë. Dee mbeti ta paka de buuu söndö de sabi.” Ma Masa Jesosi, ku ën seei kë wë a hopo ën seei paka da u. Fa a du dë, di Akaa u Masa Gaangadu di dë u nöömö, hën wë heepi ën faa du sö e.

„Nöo leti kumafa dee mbeti de ta kii dë musu dë telutelu söndö föutu, nöo sö nöo, Masa Jesosi bi dë söndö föutu tu. Biga an du hogi wan daka.

¹⁵Fa Masa Jesosi Keesitu du da u dë, dee sëmbë, hën mbei Gadu sa toona mbei wan hii njunjun buka ku u libisëmbë. Biga Masa Jesosi dëdë paka puu u fu wan musu kisi sitaafu u hii dee hogi u bi du di ten u bi dë a di fosu buka basu. Nöo awaa u dee sëmbë dee a kai fu ko nama ku ën a di njunjun buka aki, u sa feni hii dee bunu tuu awaa dee a bi paamusi faa da u. Nöo dee bunu naandë, de an o kaba a mundu möönsö.

Aki ta lei u fa di buuu u Masa Jesosi abi kaakiti tjika.

^{16,17}Wë nöo dee sëmbë, dee Buka u Gadu u ta taki aki, de dë leti kuma te wan sëmbë o mbei buka ku i taa te a dëdë nöo joo feni dee gudu fëën. Ma di sëmbë dë, de musu sabi bunu taa a dëdë tuu ufö joo feni dee gudu fëën e. Biga ee an dëdë, nöo di buka di a mbei dë aan kaakiti eti.

¹⁸Nöo söseei di buka bi dë tu, di Gadu bi mbei ku dee gaan sëmbë fuunu a fesi. An bi sa abi kaakiti ee na wan soni bi dëdë tuwë buuu a goon. ¹⁹Biga di Mosesi konda hii di buka pisipisi da dee sëmbë te a kaba kumafa dee wëti taki, nöo hën de tei kau mii buuu ku kaabita buuu hën de mökisi ku wata. Nöo hën de tei di uwii de kai “hisopu”, ku sikafu puuma di de bi bë, nöo hën de ta nama a di buuu ta lëmbë di buku di de bi sikifi di buka, ku hii dee sëmbë dee bi sai dë tuu te de kaba.

²⁰Nöo hën Mosesi fan ku de taa: Di buuu aki sö, nöo hën sitampu di buka di Gadu mbei ku unu aki e, fuun musu hoi ën.

²¹Nöo söseei de lëmbë di Wosu u Gadu tu. Hii dee soni dee dë a di wosu dendu dee de ta wooko ku de apaiti, de tuu de lëmbë ku di buuu e. Ee nasö, de an bi o dë limbolimbo a Gadu wojo möönsö.

²²Nöo a fika piki möön, nöo hii soni tuu musu limbo ku buuu. Biga sö di wëti taki kaa. Wë biga ee buuu an kai a goon, nöo Gadu an bi o sa puu sëmbë a bëë u di hogi de du, fu de an kisi sitaafu.

²³Wë nöo a bi dë fanöudu fu de ta kii dee mbeti dë e, dee sëmbë, ta tei di buuu ta seeka soni faa musu ko dë limbolimbo. Ma nöo hii fa de ta du dë seei, ma a dë kuma wan peentje nöo fii fusutan fa dee soni u Masa Gadu Köndë dë. Ma a Gadu Köndë ala wan möön bumbuu soni, hebi wan, bi musu dëdë paka fu de tei buuu fëën lëmbë soni. Ee nasö

soni an sa seeka limbo tjika faa sa dë ka Gadu dë.

²⁴Nöö di wosu ka de nango ta begi Gadu a goonliba aki, nöö hën seei dë wan peentje fuu lei soni nëen tu. Biga hën ta lei u taa a sö wan gaan hebi kamian Gadu ta dë a liba ala. Nöö na a di wosu di libisëmbë maun mbei aki Masa Jesosi Keesitu go e, dee sëmbë. Nönö. Ma a go te a liba ala ka Masa Gaangadu seei ta dë. Nöö fa a go dë, fu u libisëmbë hedi wë e.

²⁵Nöö Masa Jesosi ku dee Gaan Mindima u goonliba aki, de tooka a sëmëni soni. Biga dee disi, na de seei buuu de ta tja go paka e, ma hën a paka ku fëen seei buuu. Hën tu, an dë fanöudu fu Masa Jesosi musu nango ta ko hiniwan jaa, kumafa dee disi nango a di Kaba Hebi Kamian u Gadu ta ko. Nönö. ²⁶Biga ee sö, nöö fu sensi di ten di Masa Gaangadu mbei goonliba, nöö a bi o ta tja pena ta dëdë sëmëni pasi kaa, tee kisi fa u dë aki. Ma nöö an dë sö e. Wë biga a di mama u hii ten, nëen a ko di wan kodo pasi tö, hën a hopo ën seei da Gadu kuma wan paima, paka puu hogi du a u liba.

²⁷Dee sëmbë o, Masa Gadu buta taa hibiwan libisëmbë musu dëdë wan kodo pasi tö, nöö a baka fëen a o kai i a kuutu. ²⁸Nöö söseei wë Jesosi, Keesitu dëdë wan kodo pasi tö. Nöö fa a dëdë dë, naandë Gadu kuutu ën da sitaafu, fu sëmëni sëmbë sa kumutu a di sitaafu de bi o kisi u dee hogi du u de. Nöö hën wë a toona go ka a bi kumutu, ma a o toona ko di u tu pasi e. Ma nöö fa a o ko dë, na fa a dëdë paka

da sëmbë u hogi du möön e, dee sëmbë. Nönö. Ma a o ko faa puu u dee sëmbë dee ta luku ën tja go ka hogilibi an dë möön.

Aki ta lei faandi mbei Masa Jesosi ko a goonliba.

10 Wë nöö dee sëmbë, leti kumafa u taki dë, dee soni dee dë a dee wëti u Isaëli bi dë soni u luku ku wojo nöö, fu sëmbë sa sabi fa dee möön bunu soni dee bi o ko a bakaten aki o dë. Ma de an bi dë dee tuutuu wan u dee soni eti e. Fëen mbei dee mbeti de ta tja ko ta kii hiniwan jaa baka na baka nöömö naandë, de an sa heepi dee sëmbë dee ta ko ta begi Gadu a di fasi dë möönsö u de sa ko dë gbelingbelin sëmbë söndö föutu a Gadu wojo. ²Biga ee de bi sa heepi, nöö dee sëmbë bi o ko dë limbolimbo a Gadu wojo di wan pasi. An bi o dë fu de musu ta tja mbeti nango ta kii baka na baka nöömö. Hën tu, ee dee soni bi a' kaakiti tjika, nöö hati u dee sëmbë an bi o ta latja sö te de misi a wan soni, biga a bi paka kaa.

³Ma an bi dë sö e. Fa dee sëmbë ta paka hiniwan jaa baka na baka dë seei, ma an ta puu dee hogi du u de a de liba möönsö. Ma a ta toona ta da de mëni nöömö fu dee awoo hogi dee de bi du. An ta kaba a de hati möönsö. ⁴Wë biga di buuu u dee lö soni dë, dee womi kau, de kaabita sö, an tjika u sa puu hogi a sëmbë liba e, kwetikweti.

⁵Nöö fëen mbei a di ten di Masa Jesosi ta ko a goonliba, hën a fan ku Gadu taa:

Dee soni dee de ta tja ko kii ta paka i dë,

na de wë i bi kë e.

Ma i seeka wan libisëmbë sinkii
da mi,

„fu mi sa go du di soni di i kë
awaa.”

⁶ Biga dee soni de ta kii ta tjuma
ta da i tangi,

ku dee de ta tjuma ta paka
paima u hogi du,

ja a' piizii ku de seei.

⁷ Nöo hën mbei mi taa:

“Wë luku, mi ko e, Gadu,
fu mi ko du di soni di i kë awaa.
Sö de bi sikifi u mi buta a di
buku kaa.”

Sö Masa Jesosi taki e.

⁸ Wë ja jei fa a taki dë nö? Hii
fa di Isaëli wëti buta da de taa de
musu ta tja dee soni dë ko da Gadu
seei, ma töku Masa Jesosi taa: “Dee
mbeti dee de ta tja ko ta kii ta da i
dë, ku dee peesenti dee de ta da i,
ku dee de ta tjuma ta paka paima u
hogi du, na de i bi kë. Ja a' piizii ku
de.” ⁹ Nöo hën a toona taki taa: “Wë
luku, mi ko fu mi ko du di soni di i
kë awaa.”

Wë nöo sö i si taa Jesosi Keesitu
puu dee awoo soni dee bi dë, buta
di Gadu kë. ¹⁰ Nöo hën a ko e, hën
a dëdë paka dee hogi du fuu da u
ku ën seei sinkii di wan pasi dë fu
nöömö. Hën wë da di soni Gadu bi
kë e, dee sëmbë. Nöo hën mbei u
sa ko dë gbelingbelin a Gadu wojo
söndö föutu awaa.

**Aki ta lei fa di paima di Masa
Jesosi paka hebi tjika.**

¹¹ Dee sëmbë o, fa dee mindima u
Isaëli dee ta taanpu ta du di wooko
u de sai dë, nöo di wan paima nöo
wë de ta tja ko hiniwan daka baka

na baka naandë e. Ma an ta heepi
möönsö u puu hogi du a sëmbë liba.

¹² Ma di oto Mindima u ta taki
aki, wan kodo pasi tö a tja wan
paima go paka, nöo hën tjika fu
nöömö fu paka dee hogi du fu hii
u libisëmbë tuu. Nöo di a paka te a
kaba, nöo hën a go sindo fëen a di
kaba hebima kamian a di letimaun
së u Gadu. ¹³ Nöo kumutu a di ten
dë, hën a sai dë ta luku fu Gadu
musu booko dee felantima fëen
saka buta nëen basu, kuma wan
piki bangi i ta buta futu. ¹⁴ Fa a sai
dë, an dë fa a hopo paka oto paima
möön e. Biga di wan kodo paima
dë, hën tjika kaa faa seeka hii u dee
sëmbë dee dë apaiti da Gadu tuu.
Fa a paka da u dë, nöo u ko seei
gbelingbelin sëmbë a Gadu wojo
kaa, nöo sö nöo woo dë fu nöömö.

¹⁵ Nöo di soni naandë wë di Akaa
u Gadu bi taki a fesi e, di a taa:

¹⁶ Sö wan buka mi o mbei ku de a
bakaten.

Mi o tja dee wëti u mi go buta a
de fusutan.

Tee a de hati dendu seei de o ta
fii de.

Nöo hën a toona taki möön, a taa:

¹⁷ Dee awoo hogi du u de, kumafa
de bi booko dee wëti u mi,
ma o mëni dee soni dë möön seei.

Sö a taki e.

¹⁸ Wë nöo ka Gadu an ta hoi dee
hogi du u sëmbë a bëe möön, nöo
an o dë u paka paima möön tu e,
dee sëmbë. Kaba u di soni di dë.

**Aki ta lei fa Masa Jesosi
heepi de tjika.**

¹⁹ Dee sëmbë u mi o, fa Masa Jesosi
tuwë di buuu fëen a goon da u dë,

hën wë jabi di pasi da u fuu sa waka fuu seei waiwai go dou leti a di Kaba Apaiti Kamian ka Gadu dë. ²⁰Biga di gaan koosu di bi tapa di pasi da u, hën an dë möön. Di sinkii u Masa Jesosi di de sitaafu tefa de kii ën dë, hën wë da di gaan koosu di tënë jabi da u fuu sa go dou a Gadu awaa.

²¹Nöö fu di di pasi jabi da u sö kaa, u ko abi sö wan bumbuu Gaan Mindima ta tii u dee sëmbë dee dë a di wosudendu u Gadu, nöö an dë fuu panta e, dee sëmbë. ²²Ma un boo nango a Gadu ta begi ën ku limbohati söndö ganjan. Un boo go nëen ku bumbuu biibi seei sabi taa an o jaka u. Wë biga di hati fuu lëmbë ku di buuu fu Masa Jesosi kaa. Fa u dë aki, an ta latja möön u dee hogi u bi du. Nöö di sinkii fuu seei, hënseei wasi ku wan limbolimbo wata, „biga u waka a Masa Jesosi baka te u tei dopu,.

²³Nöö fa u ta piki sëmbë taa woo feni bunu a Gadu a bakaten dë, dee sëmbë, nöö wan boo disa u biibi sö e. Ma un boo hoi gingin nëen. Wë biga di sëmbë di paamusi u di bunu dë, a dë wan sëmbë di u sa abi futoou nëen liba. An o ganjan u möönsö.

²⁴Nöö di u sabi sö kaa, nöö un boo buta mëni a di fa u sa du heepi u seei fuu libi bunu ta lobi u seei makandi. ²⁵Wan boo disa u ta miti makandi e, kumafa so sëmbë ta disa. Ma un boo ta ko makandi ta da u seei taanga nöömö. Di soni dë, a dë gaan fanöudu soni da unu e, fa un ko ta si taa di daka ta zuntu di Masa Jesosi o toona ko aki.

Aki ta bai de a wan gaan soni.

²⁶Nöö mi kë bai unu a wan soni möön e, dee sëmbë. Ee wan

sëmbë i bi ko sabi dee soni u Masa Gaangadu, gbelingbelin wan kaa, nöö hën i ta du hogi ku sabi nango nöömö, nöö paima an fika da i möön e, di sa paka puu i fu ja kisi sitaafu a Gadu. ²⁷Fa i sai dë, nöö ku panta nöö joo ta dë ta luku di kuutu u Gadu di a o kuutu i, ku di gaan faja di i si o tjuma dee felantima fëen.

²⁸Wan sabi fa a bi dë a fesi nö, dee sëmbë? Ee wan Isaëli sëmbë i söso dee wëti dee Gadu da Mosesi taa ja dë nëen, nöö i musu dëdë. Ee tu dii sëmbë si i, hën de konda taa sö wan soni i bi du tuu, nöö sëmbë an bi dë u sa puu i möönsö fu ja dëdë e.

²⁹Wë nöö unfä i mëni? Ee a dë sö taa di sëmbë di misi dee lö wëti naandë sa kisi sö wan gaan sitaafu, nöö ee wan sëmbë ta makisa di Mii u Masa Gaangadu aki ku basufutu wë? Na wan möön gaan sitaafu a o kisi ö? Biga a ta söso di buuu di bi sitampu di Buka di Gadu mbei ku u aki, di buuu di bi limbo ën kaa. A ta söso di Akaa u Gadu di ta libi ku u ku sö wan bunuhati. Nöö sö wan pei sëmbë i musu kisi wan gaan sitaafu. ³⁰Nöö di sitaafu di i si joo kisi dë, na libisëmbë o da i ën e. Biga u sabi ambë bi taki di soni dë taa:

Mi a fika da, fu mi toona paka
dee sëmbë
dee ta du hogi.

Gadu wë taki sö e, dee sëmbë. Nöö a dë sikifisikifi a wan oto kamian u di Buku möön taa:

Masa, hën o kuutu dee sëmbë
fëen.

³¹Nöö a dë wan gaan soni u panta da tuutu, fii musu ko kai a di

libilibi Gadu maun fu hën musu sitaafu i.

**Aki ta bai de fu de an
musu disa di biibi.**

³²Dee sëmbë o, fa i si mi ta fan ku unu aki, un musu toona mëni di ten wojo fuunu bi ko limbo njunjun. De bi ta toobi unu seei ta fuka unu, ma tókuseei wan bi hai baka disa möönsö. ³³So juu de bi ta buta unu a lanti fesi ta da sen ta sitaafu. So juu oto sëmbë bi kisi dee lö sitaafu dë, nöö hën un taanpu ku de. ³⁴Un bi ta kusumi makandi ku dee otowan fuunu dee de bi tuwë a dinguwosu. Di ten di de bi tei dee gudu fuunu, wan bi kai ën gaan soni möönsö, ma un bi dë ku wai seei fu di un sabi taa un abi wan möön bumbuu gudu a Gadu ala di an o kaba a sösö möönsö. ³⁵Fa un bi dë fuunu ku kötöhati ku wai dë, nöö wan musu bia möönsö e, dee sëmbë. Sö nöö un musu ta dë nöömö, nöö woon feni gaan paima seei a Gadu.

³⁶Fëen mbei wan musu lasi hati e, ma be un tai hati go dou. Be un ta du kumafa Masa Gadu kë fuun ta du nöömö, nöö woon kisi dee soni dee a bi paamusi unu. ³⁷Wë biga fa u dë aki an o dë longi möön, nöö di soni de bi sikifi a Gadu Buku o ko pasa taa:

Di sëmbë di bi taa a o ko, nöö a o ko tuu e,
a di leti ten fëen.
An o lati.

³⁸Nöö di sëmbë di biibi te a ko gbelingbelin a mi wojo, hën o feni libi.

Ma ee i ta hai baka disa nöö ma o a' piizii ku i e.

Sö Gadu taki e, dee sëmbë.

³⁹Ma fa u taki ën dë seei, ma wa dë a dee sëmbë dë dendu e, dee ta hai baka fu de go kaba a sösö. Ma u dë a dendu u dee sëmbë ta biibi ën, dee a heepi te u feni libi nëen kaa.

Aki ta lei andi da biibi.

11 Wë dee sëmbë o, di soni de kai biibi, andi dëen? Wë biibi hën da wan soni dë a i hati i ta mëni nöö i sabi gbelingbelin taa joo feni ën nöömö. Söseei tu, a dë wanlö soni ja ta si ma i sabi gbelingbelin taa de dë tuu. Hën wë da biibi e. ²Nöö di biibi dë dee gaan sëmbë u Isaëli bi abi, hën mbei de bi feni gafa.

³Nöö u seei tu, fa u ta biibi aki, nöö hën mbei u ko sabi taa dee wöutu u Gadu wë mbei goon ku liba ku hii soni tuu. An dë taa a tei dee soni libisëmbë wojo sa si nöö hën a mbei de e, ma fan nöö a fan, nöö hën dee soni ko.

Aki ta taki soni u di biibi u Abeli.

⁴Wë nöö un boo toona mëni fa so u dee fesiten sëmbë u Isaëli bi ta biibi Gadu.

Fa Abeli bi sai dë, nöö a biibi Gadu e, hën wë a tja wan paima go tjuma da Gadu di bumbuu möön di fëen baaa Kain. Nöö di fa a biibi dë mbei Gadu tei ën fu wan bumbuu sëmbë te hënseei gafëen taa a tja wanlö bumbuu paima ko dëen. Nöö hii fa Abeli dëdë gaanduwe kaa, ma töku di biibi di a bi ta biibi dë mbei u ta lei soni nëen eti.

Aki ta taki soni u di biibi u Enöku.

⁵Nöö söseei Enöku bi ta biibi Gadu, hën mbei Gadu puu ën a goonliba aki söndö dödë kii ën. De suku ën te de wei, de an si ën möönsö, biga Gadu bi tei ën puu tja go fiaa. Ma nöö de bi ta taki sö fëen kaa bifö di soni dë pasa taa Gadu bi abi piizii ku ën te tjika.

⁶Nöö sö e, dee sëmbë. An dë taa Gadu sa a' piizii möönsö ku wan sëmbë di an ta biibi e. Kwetikweti. Biga te wan sëmbë joo ko nëen, nöö i musu biibi taa a dë. Nöö söseei tu i musu biibi taa a ta paka dee sëmbë dee ta suku ën ku wan hati.

Aki ta taki soni u di biibi u Noa.

⁷Nöö Noa bi ta biibi Gadu tu e. Hën mbei Gadu bi wasiköi ën fu dee soni dee o ko ma de an bi dë u si eti. Nöö hën Noa kisi lesipeki u Gadu, hën a mbei di gaan sipi faa tjubi dee sëmbë fëen wosu dendu fu de an dödë a di wata. Nöö di fa Noa biibi Gadu dë, nöö hën puu gogo u dee otowan a döö taa de, de an bi kë biibi möönsö. Fëen mbei de kaba a sösö. Ma Noa hën a fika ku libi e, nöö hën Gadu kondëen a dendu u dee sëmbë dee a ta tei u bumbuu sëmbë fu di de ta biibi ën hedi.

Aki ta taki soni u di biibi u Abahamu.

⁸Nöö söseei Abahamu bi ta biibi Gadu tu. Hën mbei di Gadu kai ën faa musu kumutu a di köndë fëen go a wan oto köndë di a o kisi a bakaten, nöö hën a piki e. Nöö hën a tei pasi, hën a nango söndö faa sabi naasë a nango.

⁹Nöö di fa a ta biibi Gadu dë, hën mbei tu aan toobi faa libi kuma wan wakama a di köndë di Gadu bi paamusi ën dë. Biga na a wan bëtë wosu a ta libi e, ma a ta libi fëen a wanlö mbeti kakisa wosu kuma pelawosu sö, hën ku dee böngö fëen, dee Isaki ku Jakopu. Biga de tuu abi dee paamusi u Gadu makandi. ¹⁰Fa Abahamu bi ta sai fëen dë, nöö a ta mëni wan köndë eti di o ko, nöö di köndë dë o dë seei fu nöömö, kuma wan wosu de mbei ku bumbuu sionu posu. Nöö di Sëmbë di buta fa di köndë dë musu mbei, ku di Sëmbë ta mbei di köndë seei, hën da Masa Gaangadu.

¹¹Fa Abahamu biibi Gadu tjika dë,^d hën wë mbei a kisi kaakiti faa sa pali wan mii, hii fa di jaa fëen faa pali bi pasa gaanduwe kaa nöö di mujëe fëen Sala seei tu an bi sa pali. Ma tökuseei de pali e. Wë biga fa Gadu paamusi Abahamu wan mii dë, nöö Abahamu futoou ën fu di a sabi taa a dë wan sëmbë di i sa a' futoou nëen liba, nöö di soni a taki o ko pasa nöömö. ¹²Nöö hii fa i si taa a di së u pali mihi, nöö a bi dë kuma wan dëdëdëdë sëmbë di na sa pali möönsö, ma töku a pali e. Nöö hën di wan kodo sëmbë dë hën ko abi bakamii te a hia kuma dee teeja a liba ala ku dee sandu sii dee dë a ze di na wan sëmbë sa konda.

¹³Fa u ta taki soni u dee sëmbë aki sö, nöö de tuu dödë bifö de feni hii dee soni Gadu bi paamusi de. Ma tökuseei te dou a di dödë ten u de seei, de ta biibi Gadu eti. A dë kuma de bi ta si dee soni te a longi

ala, nöö de ta wai da de seei. Hii fa de ta libi a goonliba aki seei, ma de ta piki kodo taa de an dë u goonliba aki. Wakama nöö de dë. ¹⁴Nöö ee wan sëmbë i taki sô kaa, nöö hën da i ta mëni wan oto köndë eti, di dë fii seei.

¹⁵Ma nöö fa i si dee sëmbë bi ta mëni wan oto köndë dë, nëen da di köndë ka de bi kumutu e. Wë biga ee hën de bi ta mëni nöö de bi sa toona go nëen baka. Ma an bi dë sô. ¹⁶Ma di köndë di de ta hangî fu de go naandë, nöö a dë wan möön bumbuu köndë di dë a Gadu ala. Nöö fëen mbei sen an kisi Masa Gaangadu faa taa a dë Gadu u de, biga a bi seeka di köndë dë da de kaa.

^{17,18}Nöö Abahamu fa a sai dë, a bi ta biibi Gadu tuu o. Biga di ten di Gadu poobëen luku, nöö a piki. An niinga u tja di wan kodo womi mii fëen dë go faa tjuma da Gadu kuma wan paima kumafa Gadu mandëen. Hii fa Gadu bi ta paamusi ën taa Isaki, di mii fëen naandë, hën o pai mbei böngö dëen, ma nöö an hoi di mii a baka möönsö. Ma a go u go du di soni di Gadu taki dëen. ¹⁹Wë biga a kuutu ku ën hati taa ee a kii di mii seei, ma Gadu abi taanga tjika faa sa toona weki ën baka. Nöö ee fuu taki, nöö sô a pasa tu e. Biga Abahamu toona feni hën mii, Gadu puu ën a dëdë [buka] tuu.

**Aki ta taki soni u di biibi
u Isaki ku Jakopu.**

²⁰Wë nöö söseei Isaki biibi Gadu tu. Nöö fëen mbei di a o dëdë hën a fan ku dee mii fëen, Jakopu ku Esau, te a kaba konda fa soni o

waka ku de a bakaten. Hën a hopo maun a de liba fu Gadu musu limbo fesi da de.

²¹Nöö Jakopu, sô a bi ta biibi tu. Hën mbei di a o dëdë, hën a hopo maun a dee mii u Josëfu liba tu, fu Gadu musu limbo fesi da de. Fa a bi gaandi dë seei te a ta hëngi a di kokoti fëen, ma töku a ta begi Gadu ta gafëen eti.

Aki ta taki soni u di biibi u Josëfu.

²²Nöö söseei Josëfu biibi Gadu tu. Fëen mbei di a bi sabi taa a o dëdë, nöö hën a fan ku dee sëmbë fëen manda de taa te a dëdë nöö de musu tjubi dee dëdëbonu fëen, fu te de o toona go a de köndë nöö de tja de go ku de go bei. [Wë biga a bi ta biibi taa te wan daka Masa Gadu o puu dee Isaëli sëmbë fëen a Egepiti köndë nöömö kumafa a bi paamusi de, toona tja de go a de köndë Kaana baka.]

**Aki ta taki soni u di biibi u
Mosesi ku dee sëmbë fëen.**

²³Söseei di tata u Mosesi ku ën mama biibi Gadu tu e. Hën mbei wë di de pai ën, de tjubi ën dii liba a wosu dendu naandë. Hii fa di könu u Egepiti bi buta di wëti dë taa de musu kii hii dee njunjun pai womi mii u Isaëli sëmbë, ma de an fëëë u de booko di wëti dë. Biga de si taa di mii aki sô dë wan apaiti mii, nöö an musu dëdë.

²⁴Nöö di juu ten di Mosesi ko bigi tjika, nöö hënseei ta biibi tu e. Hën mbei an kë fika a Egepiti köndë dë ta tja di në taa a dë miii u di mujëë mii u könu Falao möön. ²⁵Ma a ta kuutu ku ën hati taa a möön bunu

dëen faa saka go tja sitaafu ku dee sëmbë u Gadu makandi, möön leki fa a sai ku dee sëmbë u Egepiti köndë ta njan dee piizii u de, dee an ta kai ku Gadu. Fa dee lö piizii sai naandë, a wan ten nöö de o kaba nöömö, „ma dee u Gadu an o kaba möönsö.

²⁶Nöö hën a sakëen seei tja sen e, fu di Heepima di o ko hedi. Biga a si taa di nama a o nama ku dee sëmbë u Gadu dë, nöö a möön bunu dëen möön dee hia gudu fu Egepiti köndë. Biga a o kisi wan möön bumbuu paima a Gadu a bakaten. ²⁷Di fa a biibi Gadu tjika dë, nöö hën mbei wë a kumutu fëen a Egepiti köndë. Aan toobi seei ee könu hati boonu ku ën, ma a go fëen fiaa. Nöö hën a hoi go dou leti kuma hënseei wojo ta si Gadu nëen fesi dë, di libisëmbë wojo an sa si. Biibi nöö a biibi taanga sö.

²⁸Nöö baka u di dë, nöö fu di a ta biibi Gadu, hën mbei a buta dee Isaëli sëmbë fëen u de njan di daka de ta kai Pasika. A di daka dë, de bi kii mbeti tei nongö lëmbë dee wosu dööbuka u de, fu di basia u Masa Gadu Köndë an musu kii dee fosu womi mii u de „kumafa a o kii dee fosu womi mii u dee Egepiti köndë sëmbë.

**Aki ta taki soni u di biibi
u dee Isaëli sëmbë.**

²⁹Nöö söseei tu, dee Isaëli sëmbë u di ten ala bi ta biibi tu e. Nöö fëen mbei de waka a di Bë Ze dendu pasa go dou a di oto së tela ala, leti kuma de dë a wan dëedëe goon ta waka. Ma di dee Egepiti sëmbë bi go u go waka a de baka,

nöö hën de dëdë kaba a sösö fiaa a di wata.

³⁰Nöö dee sëmbë u Isaëli dee ko a baka, nöö deseei biibi Gadu tu. Fëen mbei di de waka lomboto di köndë de kai Jelikou sëbën daka, nöö hën dee sitonu peni ta tapa di köndë dë booko holou kai a goon, hën de waka go tei di köndë.

Aki ta taki u di biibi u Lakabu.

³¹Nöö söseei di jajo mujëe de kai Lakabu di bi ta libi a di köndë de kai Jelikou bi ta biibi Gadu tu e. Hën mbei di dee sëmbë u Isaëli puu sëmbë u go luku di köndë ee unfa de sa booko ën, nöö hën di mujëe dë kisi dee sëmbë hoi tjubi nëen wosu. Hën mbei di de booko di köndë, nöö de an kii ën kumafa de kii dee otowan dee an bi kë piki Gadu buka.

**Aki ta lei fa sëmëni soni bi
pasa fu di sëmbë bi ta biibi.**

³²Wë andi seei dë u mi musu taki möön, dee sëmbë? Wë biga di ten ko sati da mi kaa u mi musu konda da unu fa Gidion bi ta biibi, fa Baaki bi ta biibi, fa Simison bi ta biibi, fa Jefita bi ta biibi, fa Dafiti bi ta biibi, fa Samuëli ku dee oto fesiten tjabukama u Gadu bi ta biibi. ³³Biibi nöö de bi biibi Gadu sö, nöö so u de wini köndë, so u de ko hedima ta tii köndë a wan leti fasi. So u de ta biibi tefa de kisi dee paamusi u Gadu dee a bi da. So u de biibi te de tapa di mbeti de kai lëun buka seei fu an njan de kii. ³⁴So u de biibi te Gadu booko di kaakiti u faja saka da de, an tjuma de kii möönsö. So u de, a fika piki

de kii de ku sëufangi, ma di biibi de biibi Gadu nöö hën puu de. So u de an bi taanga, ma di biibi di de biibi Gadu mbei de ko taanga. So u de bi kisi gaan kaakiti a feti dendu seei fu de feti go dou, hën de fon dee gaan hia sodati u oto köndë tuu fiaa jaka de puu tuwë go. ³⁵So u dee mujëë, dee sëmbë u de bi dëdë nöö de toona feni de baka e. Di biibi u de wë mbei de toona weki baka.

Aki ta lei taa na hii biibima ta kumutu a sitaafu.

„Ma fa i si u ta taki ën aki seei, ma na hii dee biibima tuu kumutu a sitaafu e.„ Biga so u de, dee hogihatima da de gaan sitaafu kii. De bi sa disa di biibi kumutu a di sitaafu, ma de an kë. Wë biga de sabi taa ee de dëdë seei, ma te de toona weki nöö de o feni wan möön bumbuu libi.

³⁶So u de bi dë tifiهدي a hii fasi, ee de ta mbei de fa, ee de ta kosi de, ee de ta fon de, ma de bi dë u de nöö. So u de, de tai ku bui tja go söötö a dunguwosu. ³⁷So u de, de vinde sitonu naki de kii pii. So u de, de san koti puu a mindi. So u de, de kii ku sëufangi. So u de bi dë a sitaafu te de ko fika de wanwan tö ta bisi sikapu kakisa ku kaabita kakisa fu koosu u de. Pena nöö de bi pena sö.

Sö wë libisëmbë bi ta sitaafu dee sëmbë bi ta biibi dë tjika e, ta du pepei hogi ku de. ³⁸So u de an bi a' tan kamian hën de go ta waka ta lontu a dee sabana kamian, a dee kununu liba, ta libi a dee sitonu baaku ku dee doti baaku. Fa i si dee sëmbë dë bi ta biibi Gadu ta tja

sitaafu tjika dë, nöö dee oto sëmbë u goonliba aki an bi waiti tjika e, fu de ku sö wanlö bumbuu sëmbë musu nama seei.

³⁹Wë nöö dee sëmbë u taki aki, nöö de tuu kisi gafa fu di de bi ta biibi Gadu hedi, dee sëmbë. Ma di soni di Gadu paamusi de, hën nöö de an bi feni eti a di libiten u de. ⁴⁰Biga Gadu bi ta mëni wan möön bumbuu sondi faa du da u a di ten fuu aki. Nöö di a du ën kaa, nöö u ku dee sëmbë u taki dë tuu makandi sa ko bumbuu sëmbë gbelingbelin a Gadu wojo awaa söndö föutu.

Aki ta lei u fa fuu ta kule a di pasi u Gadu.

12 Wë nöö dee sëmbë, fa u bi taki u dee hia sëmbë gidjii dë, nöö u musu tei hati a de e. Biga de da kotoigima „ta lei u taa Gadu dë wan Gadu di u sa a' futoou nëen liba.„

Boo taa di libi fuu a goonliba aki, u dë kuma te wan sëmbë ta fia kule faa wini wan paima. Sö u musu kule bunu a di pasi di Gadu buta da u. Dee soni dee ta hebi u fu wa sa kule bunu, nöö u musu puu de a u sinkii tuwë. Söseëi tu, dee soni dee lo/ u kisi u a di libi fuu ma de an ta kai ku Gadu, nöö u musu lusu de puu mbei de an kisi u tuwë. Nöö un boo tai hati e, dee sëmbë, ta kule a di pasi liba nöömö di Gadu maaka buta da u fuu kule nëen.

²„Ja sabi fa a dë te wan sëmbë ta fia kule nö? A abi wan maaka tee nëen fesi ala di a ta luku nöömö faa kule tolooo go dou nëen.„ Wë sö nöö u seei abi wan maaka tu e. Hën

da Masa Jesosi. Nöo wa musu puu wojo nëen möönsö e. Biga hën da di Sëmbë di waka a u fesi kaa ta lei u fa fuu musu biibi, nöo hën da di Sëmbë ta seeka di biibi fuu tu, faa musu dë gbelingbelin a Gadu wojo.

Nöo di Masa Jesosi bi dë a goonliba aki, hënseei bi abi wan maaka nëen fesi tu di a bi ta biinga u dou nëen. Hën da di wai di a o wai a bakaten. Nöo fëen mbei aluwasi fa di sitaafu u di lakpa pau bi hebi dëen u tjai, ma tókuseei a tjëen e, dee sëmbë. An bi a' toobi ku di sen di de dëen naandë. Nöo hën a tja di sitaafu dë te a kaba, nöo hën a go sindo fëen a di kaba hebi kamian a di letimaun së u Gadu ala.

³Wë nöo hën wë fuun ta mëni e, dee sëmbë, fa a bi tja sò wan gaan sitaafu a dee takuhati sëmbë maun. De bi ta biinga seei u booko ën saka ta fon mëen ku buka, ma nöo an piki. Nöo ee un dë ta mëni fa a tja di sitaafu dë tjika, nöo wan o lasi hati a dee fuka fuunu. ⁴Wë biga fa un ta biinga dë ku dee soni dee an ta kai ku Gadu fu de an wini unu, nöo wan biinga kuma Masa Jesosi eti e. Biga na wan daka buuu kumutu a unu sinkii eti.

**Aki ta lei fa u de musu luku
dee sitaafu dee de ta kisi.**

⁵Dee sëmbë o, fa un ta tja sitaafu dë, a sa kë un fëekëtë di fan Gadu bi fan ku unu fu da unu hati ö? A kai unu miii fëen taa:

Mii o, di kiija Masa ta kiija i aki ta da i sitaafu,
ja musu tei ën kuma wan sösö soni e.

Ja musu lasi hati te a ta gandji da i.

⁶Wë biga di sëmbë di a lobi, hën wë a ta kiija.

Söseei di sëmbë di a tei ko miii fëen,

hën a ta sitaafu te a du hogi.

Sö Gadu taki e.

⁷Hën mbei te un ta tja sitaafu, nöo un musu ta luku ën kuma Gadu hën ta kiija unu kuma wan tuutuu mii fëen. Wë biga unsë un sabi wan mii di hën tata an ta kiija ta gandji da so juu? ⁸Ma ee ja ta kisi kiija kumafa dee oto mii u Gadu ta kisi, nöo hën da ja dë wan leti mii fëen e, ma i dë oto tata mii.

⁹Wë un sabi fa a dë a goonliba aki, dee sëmbë. U ta abi tata aki di ta kiija u, nöo u ta lesipeki de, na sò nö? Wë nöo di kiija fuu Tata a liba wë? Na u musu saka möön gaanfa dëen möön dee tata fuu u goonliba aki nö? Biga Gadu hën ta kiija di akaa fuu, fuu feni libi u teego.

¹⁰Nöo fa dee tata fuu u goonliba aki sai dë, de ta kiija u fu wan pisiten nöo, ku wan kiija di de ta mëni taa sonte hën sa bunu da u. Ma Gadu hën ta kiija ku wan gbelingbelin kiija seei. Biga a sabi taa sò wan kiija o heepi u fuu ko dë bumbuu kuma hënseei, söndö föutu a u libi.

¹¹Nöo a dë sò tuu taa te i ta kisi sitaafu a di kiija liba nöo ja ta si ën kuma wan bumbuu soni da i, biga a ta hati i. Ma ee i tai hati tei di sitaafu dë, nöo a bakaten nöo joo si taa a mbei i ko ta libi a wan leti fasi a Gadu wojo, ku wan bööböö hati seei.

¹²Nöo sò e, dee sëmbë. Fa i si un ta tja sitaafu dë, nöo wan sindo dë

gudjuu möön e. Ma un hopo taanpu be dee suwakisuwaki maun fuunu ku dee suwakisuwaki kini fuunu ko taanga baka. ¹³Un musu ta waka tololoo a di pasi u Masa Jesosi e, ta koti ën ku sinkii tee a ko gbededee. Nöo te dee sëmbë dee an bi sa waka taanga ta ko, nöo de o feni ën limbolimbo fu de waka, nöo de o ta waka a di pasi te de ko kisi deseeri.

Aki ta lei u fa wan biibima musu libi.

¹⁴Nöo awaa woo taki wantu soni u di fa un musu libi kuma biibima. Fa un sai dë, dee sëmbë, un musu mbei möiti be un ta libi fiifii ku hii sëmbë e. Un musu dë seei gbelingbelin sëmbë apaiti da Masa Gaangadu. Biga ee wan sëmbë ja dë sö, nöo ja o si Masa. ¹⁵Nöo un musu köni tu, fu na wan fuunu musu lasi di bunu di Gadu kë da u ku ën bunuhati.

Nöo ee wan hogi soni bi pasa ku i, nöo ja musu hoi ën a hati faa fika dë mbei lutu e. Biga te fii sabi a sa ko wan gaan toobi soni da i ta poi sömëni sëmbë libi.

¹⁶Nöo be un köni tu e, mbei na wan fuunu musu libi a wan fanafiti fasi a di së u manu ku mujëë.

Nöo wan musu dë kuma di womi de kai Esau e, dee sëmbë. Biga Esau an bi a' toobi ku Gadu, nöo hën a du söso te a lasi di leti a bi o abi kuma di fosu mii fëën tata. Hii dee gaan bunu dë tuu a sei fu wan kodo paabi baafu hedi. ¹⁷Nöo un sabi taa a bakaten a bi toona kë ën, ma an bi sa feni ën möön. Hii fa a toona ta suku ën ku wata wojo ku këë seei, ma de an dëën möön. Biga a poi kaa.

**Aki ta lei u möön fa di fesi
buka ku di baka buka tooka.**

¹⁸Dee sëmbë o, fa un ko a Gadu aki, nöo an dë kumafa a bi dë a fesi e, di ten Gadu da Isaëli sëmbë dee wëti. A di ten ala de bi dou a wan gaan kununu u goonliba aki. Nöo di kununu ta kisi faja, kamian ko baaka dungudungu pii, gaangadu ta koti faja ta bai, hii mundu bi dë ku panta tee na soni. ¹⁹De jei wan tutu ta piki, wan töngö ta piki a di kununu dë liba, ta fan ku de. Gadu wë ko ta fan ku de sö e. Nöo de fëëë seei tee na soni. Hën de begi Mosesi taa be di töngö dë an musu fan ku de möön, biga de an sa tjëën. ²⁰Söseeri tu de fëëë di wëti taa na nama seei de musu go nama a di kununu dë. Ee wan mbeti seei go nama nëën, nöo de musu tei sitonu naki ën kii wante. ²¹Hii dee soni dë bi dë wan gaan panta soni te Mosesi seei taa: “Mi ko fëëë tee sinkii u mi ta tëëmë.” A sö wan fasi Gadu bi da de di fosu buka e, dee sëmbë.

²²Ma fa un ko a Gadu a bakaten aki, nöo an dë sö möön e. Biga na a di kununu ala un ko. Ma un ko dou a di kununu de kai Sion di dë a Jelusalen dendu, nöo di Jelusalen dë, an dë u goonliba aki. Ma hën da di köndë u di libilibi Gadu di dë a liba ala. Un ko dou a dee gaan hila basia u Masa Gaangadu köndë dusudusu wan, ka de dë makandi ta wai tee na soni. ²³Un ko mökisi a di keiki u Gadu, nöo hii u dee sëmbë dee dë a di keiki aki tuu dë kuma wan fosupai mii di o kisi di bunu fëën Tata a bakaten. Biga

në fuu tuu dë sikifisikifi a liba ala kaa. Un ko dou a Masa Gaangadu seei, di Kuutuma di ta kuutu ku leti a hii sëmbë liba. Un ko mökisi ku dee akaa u dee sëmbë dee Gadu bi tei fu bumbuu sëmbë di de bi dë a goonliba aki, nöö fa u dë aki de ko dë söndö föutu tuutuu awaa.

²⁴Un ko dou a Masa Jesosi tu e, dee sëmbë, di tja di njunjun buka ko, di Gadu mbei ku u aki. Nöö un ko dou tu a wan buuu di ta taki wan möön suti soni da u möön leki di u Abeli di bi ta bai ta hakisi paima. Biga di buuu i si dë, ku ën de lëmbë u puu dee hogi du fuu a u liba mbei u ko limbo.

²⁵Nöö fa Masa ta fan ku unu fa u dë aki, nöö wan musu mbei taangajesi dëen, dee sëmbë. Biga di a bi fan ku dee sëmbë ala ta bai de a soni, nöö a wan kununu u goonliba a bi dë ta fan ku de. Nöö ee de bi niingëen, nöö aan fa u de bi sa du te nöö de an bi o kisi sitaafu e.

Wë nöö ee sö a bi pasa di a fan ku de a di goonliba aki, nöö di ka a dë a Gadu Köndë ala ta fan ku u wë? An dë möön hebi nö? Nöö ee u bia baka dëen, nöö woo kisi wan möön gaan sitaafu seei.

²⁶Di Gadu bi fan ku dee sëmbë a di ten ala, nöö di fan fëen bi seki di goonliba. Ma nöö fa u dë aki a ko paamusi wan soni taa:

Mi o ko seki goonliba wan pasi möön e,
ma na goonliba wanwan mi o seki.

Goon ku liba tuu mi o seki.
Sö Gadu taki e.

²⁷Nöö fa a taki “di wan pasi möön” dë, a dë sö taa hii dee soni

dee dë u seki tuu o puu kai kaba a sösö di wan pasi dë wante, dee soni Gadu mbei buta a liba ala ku dee a mbei buta a basu aki tuu. Nöö di soni mbei a o pasa sö, fu dee soni dee an sa seki kaba a sösö nöö musu fika.

²⁸Ma uu dë sëmbë u wan köndë di an o seki kaba a sösö möönsö, nöö Gadu hën da di Könu u di köndë dë. Nöö di u sabi sö kaa, nöö un boo ta da Gadu tangi ta lesipeki ën gaanfa a wan leti fasi di fiti ën. ²⁹Wan boo dë felantima fëen e. Wë biga di Gadu di u ta begi aki, a abi kaakiti tjika kuma faja faa tjuma hii poipoi soni kaba a sösö fiaa.

Aki ta lei fa u musu libi.

13 Dee sëmbë o, un musu ta lobi unu seei makandi nöömö kuma baa ku baa e, leti kumafa un ta du dë kaa.

²Nöö wan musu fëëkëtë u kisi oto sëmbë hoi a unu wosu e. Wë biga sö wanlö sëmbë bi du kaa, nöö hën de bi tei basia u Masa Gadu Köndë gbolo söndö de sabi.

³Nöö un musu ta mëni dee otowan fuunu dee dë a dunguwosu, leti kuma unu seei dë makandi ku de a dunguwosu dë tu. Söseei tu, ee so fuunu ta kisi sitaafu, nöö a musu dë da un dee otowan leti kuma unu seepi ta kisi di lö sitaafu dë tu.

⁴Nöö di fa manu ku mujëe ta libi, a musu dë wan gaan lesipeki soni da hii sëmbë e. Wan womi an musu waka ku wan oto mujëe di an dë mujëe fëen a wosu, nöö söseei tu wan mujëe an musu waka ku wan oto womi di an dë manu fëen. Ee wan sëmbë i booko di wëti dë, nöö

Gadu o kuutu i da i sitaafu e. Biga a o kuutu hiniwan sêmbê di ta libi a wan fasi di na fiti di fasi di a buta fu manu ku mujêê musu libi.

⁵Fa un sai dë, dee sêmbê, wan musu lobi mōni te a kisi unu buta nêên basu e, ma un musu ta tifihedu ku dee soni un abi kaa. Biga Gadu bi taki taa:

Ma o disi i seepi, kwetikweti.

Na wan juu mi o disa i wanwan mōönsö.

⁶Nöö hên mbei u sa taki seei söndö panta a u hati taa:

Masa hên da mi Heepima. Ma o fêêê.

Andi seei wan sösö libisêmbê sa du ku mi?

⁷Nöö dee sêmbê o, un musu ta mēni dee fesima fuunu e, dee bi tja di buka u Gadu ko konda da unu. Un musu luku un wini de wini a di libi u de, nöö un ta djeesi de a di fa de ta biibi.

⁸Jesosi Keesitu, fa a sai dë, an ta tooka e. Di fa a bi dë jeside ku tide, sö nöö a o dë u nöömö teego.

Aki ta bai de a wanlö njunjun lei sêmbê ta tja ta lei.

⁹Nöö mi taki e, dee sêmbê, wan musu ta bia nango ta ko a dee sômēni njunjun lei de ta tja ko ta lei unu naandê e. Biga de ta toona buta wēti a unu liba möön, kuma sö wan soni un musu njan mēn a sö wan fasi. Nöö ee i hoi dee lö wēti dë seei, un heepi de abi da i? Döösê soni nöö de dë, ma de an sa tooka di hati fii möönsö. Ma di bunuhati u Gadu di a abi ta heepi u, hên nöö sa da u taanga fuu ko kumafa a kē.

¹⁰Wê biga wan kamian dë ka de paka dee hogi du fuu da u kaa e,

hên da di lakpa pau. Nöö di sêmbê di paka de da u, hên da Masa Jesosi. Nöö di paka dë an nama seei a soni u njan a wēti fasi e. Nöö dee sêmbê dee ta suku heepi nöömö a dee awoo döösê wēti u Isaëli, de aan leti u de mökisi ku u a di kamian aki.

¹¹Fa i si di Gaan Mindima u Isaëli bi ta tja di buuu u dee mbeti go paka a di Kaba Hebi Kamian naandê seei, ma tökuseei a döösê u di kampu ala de bi ta tja di mbeti sinkii go tjuma. ¹²Nöö söseei a bi pasa ku Masa Jesosi tu. A döösê u di köndê a go tja di sitaafu. Naandê a tuwê di buuu fêên paka di paima da u fuu ko limbo a Gadu wojo.

¹³Fêên mbei, dee sêmbê, ee de ta luku u kuma wan döösê sêmbê fu di u ta biibi a Masa Jesosi liba hedi, nöö an musu bigi da u. Ma un boo go nêên ala a döösê u di köndê nöö, go tja sen ku ên makandi. ¹⁴Biga u sabi taa dee köndê ka u ta libi a goonliba aki, de an o dë fu nöömö e, ma u ta luku wan oto köndê a Gadu ala di o ko, nöö hên o dë u nöömö.

Aki ta lei fa u musu libi möön.

¹⁵Fa Jesosi paka di paima da u dë, dee sêmbê, nöö a dë fuu ta gafa Gadu nöömö. Biga te u du sö, nöö a o dë kuma wan suti peesenti u ta tja ko dēên ta dēên tangi. Nöö di lö peesenti dë, a fiti wi dee sêmbê dee ta piki taa u ku ên nama.

¹⁶Nöö wan musu fêêkêê u ta libi bunu ku sêmbê e, ta paati dee bunu dee un abi da unu na unu. Biga Gadu ta tei dee lö libi dë tu kuma wanlö peesenti un ta tja ko dēên, nöö a ta wai ku de seei.

¹⁷Dee sëmbë o, un musu ta saka unu seei a dee fesima fuunu dee ta heepi unu a di biibi e. Te de taki wan soni da unu, nöö be un ta piki de buka. Wë biga de da dee sëmbë dee ta luku unu fu hati fuunu dë a Gadu nöömö, nöö te wan daka de o piki Gadu soni fëën. Hën mbei un musu ta piki de buka a soni, be de sa dë waiwai a di wooko u de. Wan musu mbei de dë fukafuka, biga ee nasö nöö an o tja bunu ko da unu tu.

¹⁸Fa u dë aki, dee sëmbë, u si kuma u abi wan limbo hati, an ta toobi u a soni möön, nöö u kë fuun ta begi da u be u ta libi a sö wan leti fasi nango nöömö.

¹⁹Nöö mi kë fuun begi da mi apaiti baa taa abiti möön mi o sa toona ko a unu baka. Sö mi kë fuun begi da mi e, dee sëmbë.

Aki di biifi ta tapa.

^{20,21}Wë dee sëmbë o, Masa Gadu di nëën hii kötöhati ta kumutu musu dë ku unu e. A musu da unu hii dee soni un abi fanöudu fuun libi kumafa a kë. Biga fa a weki Masa Jesosi a dëdë dë, hën da a

tei di buuu fëën kuma paima hën a sitampu di njunjun Buka a mbei ku u libisëmbë fu nöömö. Nöö hën a butëën faa kiija u kumafa wan Bumbuu Sikafuma ta kiija dee sikapu fëën.

Fa Gadu sai dë, nöö a musu ta seeka di libi fuu e, dee sëmbë. A musu mbei Jesosi Keesitu ta heepi u nöömö fuu libi fa a kë. Fa a sai dë, hën abi hii gafa ku hii nëbai fu nöömö teego. A tan sö gbelin.

²²Nöö dee sëmbë u mi dë, mi ta hakisi unu piimisi e, fu dee fan mi fan aki kuma wan lai sö fu da unu taanga. Di fan u mi sati, ma be un tei ën sö nöö kumafa mi sikifi ën dë.

²³Nöö mi kë fuun sabi taa de puu u mati Timoteo a dunguwosu e. Nöö ee a ko a mi a di ten aki, nöö mi ku ën o ko haika unu ala makandi.

²⁴Un da dee fesima fuunu ku dee oto sëmbë u Gadu ala tuu gaan odi da mi taa mi dë. Dee otowan fuu dee ta biibi Masa a Italia köndë, de seei ta manda gaan odi da unu tu e.

²⁵Masa Gadu musu tja unu tuu ku ën bunuhati. A tan sö.

Di biifi u Jakobosi

Wan wöutu a fesi.

Wë dee sëmbë, un haika e. Di biifi aki, nöö wan sëmbë de kai Jakobosi hën sikifi ën, nöö de si kuma a dë wan baaa u Masa Jesosi. Nöö hën an bi dë wan u dee Gaan Tjabukama u Masa Jesosi de ta kai apösutu, ma a bi dë hedima u keiki a Jelusalen. Nöö a mbei di pampia aki da dee biibima u Masa Jesosi dee paaja libi a dee kamiankamian. A konda da de taa di biibi a Masa Jesosi an dë wan soni faa dë a i hati i ta konda ku buka nöö a kaba, ma a musu dë u si a di libi fii.

Aki di biifi seti.

1 Ku di pampia aki mi, Jakobosi, ta manda gaan odi da un dee sëmbë u dee tuwalufu lö u Isaëli dee paaja libi a dee kamiankamian u goonliba, dee tei di biibi a Masa Jesosi. Fa mi ta fan ku unu aki, nöö mi da wan u dee futuboi u Masa Gadu ku ën mii Masa Jesosi Keesitu.

Aki Jakobosi ta konda da dee sëmbë fa u de libi te soni miti de.

²Wë nöö dee sëmbë, te soni miti unu a peipei futu nöö an musu bigi da unu poi e, ma wai un musu ta wai. ³Biga hën da Masa Gadu ta tesi unu ta luku ee woon biibi ën go dou. Nöö te bakaten nöö joo si bunu fëën nöömö, biga ee ja disa di biibi i ta biibi nëën, nöö joo ko a' degihati fii hoi go dou. ⁴Nöö di fa joo ta hoi pasensi ta tja dee sitaafu dë, nöö hën o puu föutu a i buta i

ko wan gbelingbelin sëmbë a Gadu wojo.

⁵Dee sëmbë o, ee wan sëmbë i si taa ja a' fusutan tjika a soni, nöö i musu begi Gadu faa da i fusutan e, nöö a o da i ën. An o tei i u hogi biga a lo/ u da sëmbë bumbuu soni.

⁶Ma nöö te joo begi, nöö i musu a' di biibi a Gadu taa a o da i di soni i ta begi ën naandë nöömö. Ma ee i ta panta kuma an sa da i ën, nöö i dë kuma sekiwata nango ta ko. Tide i biibi disi, amanjan i biibi di dë.

⁷Nöö sö wan sëmbë ja musu a' di mëni taa ee i begi Gadu soni nöö a o da i ën. ⁸Biga i dë ku tu hati, ja ta fika a wan kamian.

⁹Nöö un dee pooti sëmbë dë a unu dendu dë, un musu ta wai e. Biga un bi dë möfina sëmbë, ma fa u dë aki un ko dë nëbai sëmbë a Gadu wojo.

^{10,11}Söseei tu, un dee guduma musu ta wai tu, fu di un saka unu

seei te wan dē a dee gudu fuunu basu möön.

Biga ee i gudu seei, i dē kuma wan folo ta jabi a mamate a hanse tee na soni, ma te di sonu jabi te sapate nöö di waiti fëen kaba kaa. Te wan pisi a puu kai a goon, a pondi. Nöö sö ta pasa ku dee guduma dee ta dē a gudu baka. De ta mbei möiti ta booko hedi ta wooko, tee wan pisi de dēdē go fiaa. Ja jei soni u de möön.

¹²Haika e, dee sēmbē. Ee wan sēmbē nöutu ko miti i a di biibi ma nöö i tai hati te di nöutu dē ko pasa, nöö di sēmbē dē i naki gaan kölöku e. ¹³Biga Masa Gadu abi wan paima neēn köndē faa da i, hēn da di libi u teego di a paamusi dee sēmbē dee lobi ēn.

Ma nöö ee wan sēmbē hati fii ta manda i fii du hogi, nöö ja musu taa Masa Gadu hēn manda i e. Biga leti kumafa Masa Gadu seei an ta pakisei faa du hogi, nöö söseei an o manda i fii du hogi tu. ¹⁴Ma te i si wan soni ta manda i fii du hogi, nöö i musu sabi taa dee taku hangi dee dē leti a i hati dē, de wē ta hai i fii du di hogi e. ¹⁵Nöö di taku hangi dē, te a göö ko bigi kaa nöö a ko toon hogi du, nöö hogi du hēn ta tja dēdē. [Biga hēn ta paati sēmbē ku Gadu.]

¹⁶Wē nöö dee lobi sēmbē u mi dē, na mbei sēmbē ganjan unu e. ¹⁷Fa hii soni ta ko a u a di goonliba aki, nöö dee bumbuu wan dee ta tja heepi ko, nöö de nöö Masa Gadu ta manda da u. Hēn wē mbei di sonu ku di libawojo ku dee teeja tuu dee ta tja limbo ko. Ma hii fa dee soni dē ta tooka nango ta ko, ma hēnseei

an ta tooka möönsö. Fa i si a sai dē, nöö sö a ta dē nöömö. [Hēn mbei ja musu pena mēni ēn a hogi du, biga di bumbuu fasi fëen an ta tooka möönsö.]

¹⁸Nöö Gadu abi bunuhati fuu tuu e, dee sēmbē. Biga a bi abi di pakisei nöömö faa heepi u ko sēmbē fëen, fuu feni wan njunjun libi. Nöö hēn a manda di buka fëen ko da u di ta lei u soni gbelin kumafa a dē a Gadu. Nöö fa u ko sēmbē fëen aki, hēn mbei fa u dē aki u ko dē a fesi u hii dee soni dee a mbei.

Aki Jakobosi taki da de taa de an musu haika di Buka nöö, ma de musu du fa a taki tu.

¹⁹Nöö wan soni un musu sabi, dee lobi sēmbē u mi dē. Hēn da wan musu hesi u taki soni tumisi e, ma un musu hesi u jei soni. Söseei hati fuunu an musu lo/ u boonu hesi tu. ²⁰Biga di hatiboonu u wan libisēmbē an ta heepi i fii libi di leti libi di Gadu kē e.

²¹Nöö ee un kē libi kumafa Gadu kē, nöö un musu disa hii dee peipei fanafiti libi. Un musu kaba ku dee hogihati libi u di ten u dē aki, nöö un bia ko a' sakafasi ta mēni di Wöutu u Masa Gadu di a bi paandi a unu hati. Biga di Wöutu fëen abi kaakiti tjika u puu unu a hii dee lö hogilibi dē.

²²Nöö un haika, dee sēmbē, wan mbei hati fuunu ganjan unu. Wan musu ta haika Gadu Wöutu nöö a kaba e, ma un musu ta du dee soni dee di Wöutu ta manda u fuu du. ²³Biga ee wan sēmbē i ta haika Gadu Wöutu nöö ma ja ta du dee

soni a ta taki da i fii du, nöö i dë leti kuma wan sëmbë di luku ën fesi a sipei te a kaba hën a hopo go fëën. ²⁴Nöö fa a go dë, hën a fëëkëtë fiaa fa ën fesi bi dë.

²⁵Ma ee wan sëmbë i ta jei di Wöutu nöö i toona ta pakisei dee soni i jei dë nöömö te nöö i hopo go du kumafa i jei ën dë, nöö dee soni i ta du dë tuu o tja i a bunu liba. Biga dee wöutu u Masa Gadu dë gbelingbelin söndö föutu, nöö de ta puu u a hogilibi basu fuu feni böö.

²⁶Nöö ee wan sëmbë i taa i ta dini Gadu, ma ja sa hoi i buka fu ja taki soni di an fiti, nöö di sëmbë dë, ganjan i ta ganjan i seei e. Na Gadu i ta dini. Sösö i ta du. ²⁷Biga di leti fasi fii dini Gadu u Tata, nöö hën da disi: i musu ta heepi dee sëmbë dee dë fanöudu fii heepi, kuma dee mii dee na a' gaan sëmbë u sölugu de, ku dee mujëë manu dëdë disa de. Nöö i musu hoi i seei fu ja mökisi ku dee soni u di goonliba aki de na bunu a Gadu wojo. Nöö ee i libi sö, hën da i ta dini Gadu a wan gbelingbelin fasi e, dee sëmbë.

Aki Jakobosi ta bai de taa de an musu hei sëmbë möön sëmbë.

2 Wë dee sëmbë o, un haika e. Unu da biibima u Masa Jesosi Keesitu, di gaan nëbai Masa u mundu. Nöö wan musu hei wan sëmbë möön wan. ²Biga ee tu sëmbë ko a di keiki fuunu, nöö hën wan u de bisi fiafia koosu buta goutu andelu a finga nöö di otowan bisi tënëntënë koosu, ³nöö hën un fan ku di guduma ku lesipeki taa: “Mati luku, go sindo a di möön hei kamian ala,” nöö hën un taki da di

pootima taa: “Womi, ko sindo leti a mi fesi a goon aki,” ⁴nöö andi un du dë? Nëën da un hei wan sëmbë möön wan fu di a dë guduma nö? Nöö hën da pakisei fuunu an bunu, kwetikweti. ⁵Nöö na sö Masa Gadu hën a ta libi e! Biga hën ta tei dee pootima u di goonliba aki u de musu ko biibi a Masa Jesosi Keesitu, fu de feni dee gaan waiti gudu nëën köndë dee a bi paamusi dee sëmbë dee lobi ën. ⁶Ma unu, wan ta libi sö e. Un ta da dee pootima sen.

Dee sëmbë o, un pakisei di soni bunu e! Dee guduma un ta hei dë, na de da dee sëmbë ta ganjan unu njan ta tja go a kuutu nö? ⁷Nöö deseei wë ta kosi Masa Jesosi ta poi di bumbuu në fëën di unu ta tja taa un dë sëmbë fëën. Nöö fa un ta hei sö wan sëmbë, hën da un ta du bunu nö? Na seei.

⁸Ma te i ta hoi di gaan bumbuu wëti dë taa i ta lobi sëmbë kumafa i lobi i seei, nöö hën da i ta du bunu. Biga sö a dë a Gadu Buku. ⁹Ma ee i ta luku taa di ala hei nöö di otowan möfina, nöö na Gadu soni i ta du möön e. Hën da i ta libi hogi ta booko Gadu wëti.

¹⁰Wë nöö, dee sëmbë, wan musu hoi dee wëti u Gadu hafuhafu e, ma un musu hoi de tuu ku telu. Biga ee wan sëmbë i ta poi ee wan kodo seei, nöö hën da i pasa Gadu buka kaa. ¹¹Biga di wan seei Gadu di taa ja musu tei oto sëmbë mujëë, ja musu tei oto sëmbë manu, hënseei taa ja musu kii sëmbë. Wë nöö ee ja tei oto sëmbë mujëë, ja tei oto sëmbë manu, ma i kii sëmbë, nöö hën da i booko Gadu wëti kaa e.

¹²Hën mbei hiniwan soni di joo taki ku hiniwan soni di joo du, nöö

i musu dë ku di mëni nöömö taa wan daka Masa Gadu o kuutu i a de. Biga te a dou di juu, nöö a o luku ee u bi ta hoi dee wëti dee a bi da u fu puu u a wogi du basu buta ko fii. ¹³Nöö fa a o kuutu u dë, nöö ee wan sëmbë ja bi a' tjalihati u sëmbë nöö söseei Gadu an o a' tjalihati fii tu. Ma ee i bi ta a' tjalihati u sëmbë, nöö ja o fëëe te Gadu o kuutu i. Biga a o a' tjalihati fii baka.

Aki Jakobosi ta lei de taa di biibi a Gadu ku buka nöö aan heepi.

¹⁴Wë nöö dee sëmbë, ee wan sëmbë i taa i a' biibi a Gadu ma ja ta libi a di fasi, nöö di biibi fii dë o heepi i nö? A sa puu i a didibi faja nö? Nönö, an sa puu i e. ¹⁵Biga ee wan oto biibima kuma i ko a i, hën a taa aan koosu faa bisi ee nasö aan soni u njan, ¹⁶nöö hën i taki dëen taa: "Masa Gadu musu dë ku i e, mati. Go këndë faja nöö i njan be bëë fii fuu," ma fa i taki dë seei ja dëen wan wojo soni, nöö hën da i heepi ën nö? Nönö. ¹⁷Söseei ee wan sëmbë taa a ta biibi a Gadu ma an ta libi a di fasi u sëmbë sa si taa a ta biibi, nöö di biibi dë, a dë wan sösö biibi dëen. Aan heepi.

¹⁸A kandë fa mi ta taki aki, sëmbë dë a unu dendu dë di o sa kë fia ku mi taa: "Wë i sabi nö? I, i ta hoi Gadu wëti ta du soni kumafa Gadu kë, ma mi, ma dë sö. Mii ta biibi a mi hati nöö a kaba."

Ma nöö ee wan sëmbë taki sö da mi, nöö i sabi fa mi o piki ën nö? Mi o piki ën taa: "Wë, i sabi nö? Fa mi dë aki, ee sëmbë luku mi libi te de kaba nöö de o si taa mi ta libi a di fasi. Mi ta biibi a Gadu tuu. Ma,

fa ii sai dë, ee de luku libi fii te de kaba, nöö de o si taa ja ta libi a di fa. Nöö unfa de o du sabi taa i ta biibi a Gadu?"

¹⁹Wë nöö söseei kandë i taa i ta biibi taa Masa Gadu hën wanwan nöö da di Gadu u mundu fuu begi, oto gadu an dë möönsö. Wë nöö fa i taki dë nöö a bunu, ma di dë seei an tjika e. Biga dee didibi seei ta biibi sö tu, hën mbei de ta dëdë ku panta sö.

²⁰Un dee wisiwasima dë, unfa mi sa du te nöö un ko fusutan taa ee i taa i a' biibi a Gadu ma ja ta libi a di fa, nöö di biibi fii dë wan sösö soni, aan heepi da i. ²¹Biga luku di fesiten sëmbë fuu de kai Abahamu. Fa a bi sai dë, di libi a bi libi kumafa di biibi fëen bi dë a Gadu, hën wë mbei a ko dë wan bumbuu sëmbë a Gadu wojo e. Wë biga a bi tei di wan kodo womi mii fëen tö di a bi abi tja go faa tjuma da Gadu kumafa a mandëen. ²²Ja si nö? Sö Abahamu bi ta biibi Gadu tjika. Fa Gadu ko fan ku ën dë, hën a piki. Nöö hën a go u go du di soni Gadu taki dëen. Nöö fa a du dë, nöö di biibi fëen ko dë wan gbelingbelin biibi awaa.

²³Nöö sö i si a pasa kumafa de sikifi ën a di Buku u Gadu taa fu di Abahamu biibi Gadu, hën mbei a ko wan bumbuu sëmbë a Gadu wojo. Nöö hën de kai ën Gadu mati. ²⁴Nöö sö u si taa di libi di wan sëmbë ta libi kumafa Gadu kë, hën ta buta i i ko dë söndö föutu a Gadu wojo e, dee sëmbë. Na te i ta biibi ku buka wanwan.

²⁵Nöö söseei a bi pasa ku di jajo mujëe de ta kai Lakabu. A bi ta dë

a di köndë de kai Jelikou „ma a bi ta fëëë Gadu. Nöö hën a tjubi dee sëmbë u Masa Gadu nëën wosu, dee bi ko luku di köndë a wan tjubi fasi, hën a lei de oto pasi u de musu toona go. Nöö fu di a bi libi a sò wan fasi, nöö hën mbei a ko dë wan bumbuu sëmbë a Gadu wojo e.

²⁶Biga leti kumafa u sabi taa wan sinkii söndö akaa aan libi, nöö söseei biibi ku buka söndö du aan wan wojo heepi tu.

**Aki Jakobosi ta lei fa
sëmbë buka hogi tjika.**

3 Wë nöö mi kë fan ku un dee sëmbë ta suku fuun ko leima a dee soni u Gadu. Mi taki e, un musu mëni unu seei o. Biga fa un ta lei sëmbë soni u Gadu dë, nöö ee wan sëmbë ja ta libi a di fasi i ta lei dë, nöö Gadu o sitaafu i möön dee otowan tuu.

²Nöö fa u ta taki aki, nöö hii u tuu ta mbei föutu ta misi Gadu. „Nöö fa woon ta fan ta lei sëmbë dë, nöö un musu këni ku dee soni un ta taki ku unu buka e.„ Biga sëmbë buka hogi. A taanga u tii. Ma ee i ta biinga ku ën te i ko ta tii ën tololo, nöö dee oto kamian fii sinkii o dë sösö soni da i fii tii. Biga di sëmbë di an ta taki sösö ku ën buku, nöö hën dë söndö föutu.

³Nöö sëmbë buka piki, hën sinkii bigi, ma luku dee gaangaan hasi. I ta buta wan piki tii sò a de buka, nöö ku ën i ta tii ën tja go ka i kë. Di tii piki, di hasi bigi, ma tökuseei di tii dë hën ta tja di hasi. ⁴Söseei wan gaan sipi, aluwasi fa a bigi ku aluwasi fa di ventu di ta tuusi ën ta a' kaakiti tu, ma wan piki pada nöö

ta tii ën ta tjëën go ka di sëmbë abi ën kë faa go.

⁵Nöö söseei sëmbë buka dë tu e, dee sëmbë. A dë wan piki soni a u sinkii, ma a ta du gaan wooko ta taki gaangaan soni. ⁶Leti kumafa wan piki faja sa tjuma wan gaan matu, nöö sò di buka fuu sa du gaan hogi e. Biga hii dee hogi u goonliba aki tuu, a sëmbë buka dë ta kumutu ta paaja ta kaba hii libi fuu a sösö. Biga di didibi seei, hën ta buta sëmbë u de ta suti faja a soni ku de buka.

⁷Nöö hii dee libi soni u di goonliba aki dë a libisëmbë basu kaa, de sa tii de kumafa de kë: mbeti, ku fou, ku sindeki, ku dee soni ta libi a wata tuu. ⁸Ma na wan sëmbë dë tjika u tii ën seei te nöö an mbei föutu ta taki sösö soni ku ën buka e. Biga hiniwanten sëmbë buka ta dë kabakaba ku bita u poi sëmbë libi kaba a sösö. ⁹Ku ën u ta gafa Masa Gadu u Tata, nöö ku ën seei u toona ta siba libisëmbë di Gadu bi mbei faa dë kuma ën seei. ¹⁰Bunu ku hogi tuu ta kumutu a di wan seei buka. Nönö, dee sëmbë, di dë an fiti sò e. Na sò di mundu mbei. ¹¹Biga suti wata ku bita wata an ta kumutu a di wan seei baaku. ¹²Nöö manjan an sa pai apeesina, kökönötö an sa pai awaa. Söseei tu, di peti di ta puu suti wata an sa puu bita wata möön.

Aki ta taki u tu pei fusutan.

¹³Wë un haika e, dee sëmbë. Ee wan sëmbë dë a unu mindi dë, nöö hën a mëni taa a a' bumbuu pakisei ku fusutan, nöö a musu dë u si a di libi fëën e. Sëmbë musu si dee

bumbuu du fëen de a ta du, ku sakafasi ku fusutan. ¹⁴Ma ee i ta haun da otowan ta suku bunu fii wanwan, ja a' toobi ku di otowan fii möönsö, nöö an bunu e. Nöö ee sö i ta libi, nöö ja musu ta waka ta mindi soni ta njan buka taa i abi fusutan. ¹⁵Biga di lö fusutan dë na a Gadu a ta kumutu e, ma goonliba fusutan di dë. Didibi fusutan seei a dë, nöö di Akaa u Masa Gadu an dë a dendu seei. ¹⁶Biga ka sëmbë ta haun ku deseei ta suku bunu u de wanwan, nöö naandë buuja ku hii pei hogilibi dë.

¹⁷Ma di sëmbë di Gadu da fusutan, nöö a o dë u si nëen libi e. Biga hati fëen o dë limbolimbo, nöö a o ta libi fiifii ku sëmbë. A o ta lesipeki sëmbë. An o a' taangajesi. A o ta a' tjalihati u sëmbë. Hiniwanten a o ta mbei möiti faa heepi sëmbë a soni. An o ta luku taa wan sëmbë hei möön di otowan. An o ta ganjan sëmbë a soni tu. Sö dee sëmbë o libi e, dee abi di fusutan u Gadu.

¹⁸Nöö dee sëmbë dee lo/ u libi fiifii ku sëmbë ta heepi otowan u de libi fiifii ku de na de tu, nöö dee lö sëmbë dë o ta tja di bunu libi u Gadu ko a sëmbë dendu te a hia e.

Aki Jakobosi ta lei de taa de musu saka deseei a Gadu basu.

4 Wë dee sëmbë o, faandi mbei un lo/ u kisi toobi ku unu seei sö? Na dee taku pakisei fuunu hati ta manda unu fuun libi dee lö libi dë nö? ²Biga dee soni un ta kë wan ta feni de, nöö hën mbei hati fuunu ta boonu ku unu seei tee un ta mëni fuun kii otowan. Un ta haun ta biinga fuun musu abi wan soni, ma

wan ta feni ën möönsö. Nöö hën un ta buja ta feti ta du soni ku unu na unu. Ma di soni mbei wan ta feni ën, hën da fu di wan ta begi Gadu faa da i ën. ³Nöö ee un ta begi ën wan soni seei, ma wan ta feni ën, fu di wan ta begi kumafa a fiti tu. Biga te un ta begi nöö un ta suku soni fuunu seei musu kisi piizii, nöö a kaba.

⁴Dee sëmbë o, un dë leti kuma wan mujëe di disa di manu fëen go ta lobi oto womi. Biga un disa Masa Gadu, nöö hën un go ta lobi dee soni u di goonliba aki dee Gadu an lobi. Wë nöö ee wan sëmbë i ta lobi dee soni dë, nöö ja sabi taa i ku Gadu dë felantima nö?

⁵Wë unfa un mëni? Un ninga taa u sösö de bi sikifi a di Buku u Gadu taa:

Di Akaa u Masa Gadu di a buta a u hati aki,

a ta haun o.

Biga an kë oto soni musu ko a u hati möönsö.

Ma a ta biinga ku u

fuu musu dë fëen wanwan vö.

⁶Sö Masa Gadu a' toobi ku u tjika e, dee sëmbë, „hën mbei a ta heepi u ku ën bunuhati. Nöö di heepi a ta heepi aki, a taanga möön dee taku mëni fuu hati e.

Wan sabi fa a sikifi a Gadu Buku nö? A taa:

Gadu ta saka dee sëmbë dee a' gaan fasi,

ma dee sëmbë dee ta saka

deseei dëen

nöö de a ta heepi ku ën

bunuhati.

⁷Nöö hën mbei un musu saka unu seei a di tii u Gadu basu. Un musu

feti ku di didibi fu an ko a i hati, nöö a o kule go disa i. ⁸Pusa go a Gadu e, nöö Gadu seei o pusa ko a i tu.

Un dee sëmbë dee dë ku tu hati, un disa dee hogilibi fuunu e. Un puu dee taku pakisei a unu hati. ⁹Dee hogi du un bi ta du musu ta hati unu e. Wan musu go sai dë ta lafu, ma un musu ta kai wolo da dee hogi libi fuunu. Wan musu dë ta wai, ma këë fuun musu ta këë. ¹⁰Un saka unu seei da Masa Gadu e, dee sëmbë, be a hopo unu.

Aki Jakobosi ta taki da de taa de an musu ta kosi otowan ta kuutu soni u de.

¹¹Nöö dee sëmbë u mi o, fa un ta kosi unu seei ta guunjan unu na unu a baka dë, nöö un musu disa e. Biga te i ta kosi di otowan fii ta si hogi pisi feën hiniwan juu, nöö hën da i ta sösö di wëti u Masa Gadu seei taa an bunu. „Biga Gadu bi da u di wëti taa u musu lobi di otowan fuu.„ Wë nöö dee wëti u Gadu, na wan sëmbë sa taki ee de bunu ee de an bunu, ma i musu piki de nöö.

¹²Wë biga Masa Gadu hën nöö ta buta dee wëti, nöö hën nöö sa kuutu soni fuu paati adjabëë ku leti da u. Hën nöö sa buta u a sitaafu u dee hogi du fuu, nöö hënseei nöö sa puu u a sitaafu tu. Wë nöö ambë da ju fii ko dë ta kuutu soni u di otowan fii?

Aki Jakobosi ta bai de fu de mëni Gadu a dee soni de ta du.

¹³Wë un dee sëmbë dee ta fan dee lö fan aki taa: “Amanjan woo go a sö wan köndë, nöö woo go tan dë

wan jaa ta wooko ta bai soni ta sei, nöö woo feni wan gaan hia möni,” ¹⁴nöö un sootu fan un ta fan dë? Un sabi ee amanjan woon dë ku libi nö? Naa unfa un ta pakisei u di libi fuunu? Biga di libi fuu dë kuma wan sumuku fii si pala sö, nöö ja si ën möön.

¹⁵Nöö ka fuun fan a di fasi dë, nöö un musu taa: “Ee Gadu kë, nöö sö wan soni mi o du.” ¹⁶Wan si ö? Di gaan fasi un abi, hën ta mbei un ta njan buka ta konda sömëni soni a buka. Nöö dee lö pei fan dë an bunu.

¹⁷Wë nöö sö e, dee sëmbë. Ee wan sëmbë i sabi unfa fii libi bunu ma ja ta libi sö, nöö hën da i du hogi kaa.

Aki Jakobosi ta bai dee guduma möön.

5 Un dee guduma, un musu bai këë taa un kaba a sösö awaa. Biga di sitaafu juu fuunu ta ko e. ²Dee gudu fuunu kaba a sösö. Kopikopi njan dee koosu fuunu tuu fiaa. ³Di möni fuunu seei an dë wan wojo soni möön, un butëën dë te a poi. Nöö di poi feën dë, hën o kuutu unu taa wan bi wooko bunu ku ën.

Nöö fa di gudu fuunu kaba a sösö dë, nöö sö unu seei kaba a sösö tu e. Biga di giii hati fuunu dë mbei un kisi wan sitaafu kuma te faja ta tjuma i.

Nöö fa un lai dee gudu fuunu a wosu dë, dee sëmbë, wan sabi taa di goonliba aki o kaba djunsu nö? ⁴Dee sëmbë bi wooko da unu seei un njan dee möni u de tuu fiaa, nöö awaa di këë u de dou a Masa Gadu jesi awaa. Di sëmbë di abi taki a hii mundu liba jei.

⁵Fa un sai dē, un bi ta libi kumafa un kē a di goonliba aki e. Un bi ta njan ta bebe fuunu, nöö un ko fatu kuma wan fatu kau di de ta kiija ta seeka, fu te juu dou de tjēen go kii. ⁶Biga dee bumbuu sēmbē u di köndē seei un bi ta buta u de musu kii puu, nöö de an bi mbei möiti möönsö fu de puu deseei a unu maun. „Nöö fa u dē aki nöö Gadu seepi o seeka unu awaa e. Söö.”

**Aki Jakobosi ta fan ku dee
biibima u de tai hati.**

⁷Ma nöö un dee biibima dē, un musu tai hati fu tefa Masa Jesosi ko puu unu a dee sitaafu fuunu basu e. Wan si fa dee sēmbē ta paandi goon ta hoi pasensi nö? Te de paandi goon te de kaba, nöö de ta tai hati ta luku di tjuba faa kai nasi di alisi, te juu dou a göö ko lepi u de koti. ⁸Nöö söseei un musu dē tu e. Wan musu lasi hati, ma un musu ta hoi dou, biga abiti möön Masa Jesosi o toona ko.

⁹Nöö hēn mbei wan musu dē ta kai unu seei nē ta guunjan unu na unu e. Ee un du sö nöö woon kisi gaan sitaafu, biga fa mi taki aki, di Gaan Kuutuma seei dē leti a dööbuka kaa ta ko.

¹⁰Dee sēmbē u mi o, un luku dee fesiten tjabukama dee Gadu bi manda, kumafa de bi ta tai hati ta tja sitaafu, be unu seei ta djeesi de a dee sitaafu ta miti unu tu. ¹¹Dee sēmbē dē bi tai hati go dou, nöö hēn u taa de naki kölöku. Masa Gadu tja de a bunu liba.

Nöö un luku di sēmbē de kai Jopu tu, fa a bi hoi degihati a dee soni dee bi miti ēn dē. An bi disa Masa

Gadu möönsö. Nöö baka fēen, hēn Gadu toona dēen soni te a hia pasa maaka. Biga Gadu abi tjalihati u sēmbē e.

**Aki Jakobosi ta lei de peipei
soni u de musu du.**

¹²Wē nöö dee sēmbē, wan soni mi kē un musu sabi, hēn da wan musu tei soni ta soi nēen liba e. Na dee soni u goonliba aki, na dee soni u liba ala, na wan sootu soni seei un musu ta tei ta soi nēen liba möönsö. Ma te un taki aai, a musu tan aai. Te un taa nönö, a musu tan nönö fu Masa Gadu an musu sitaafu unu.

¹³Nöö ee wan sēmbē fuunu dē ku fuka, nöö be a begi Masa Gadu e. Ee wan sēmbē hati dē ku wai, nöö be a ta kanda ta gafa Gadu.

¹⁴Ee wan sēmbē dē a unu mindi sikisiki nöö be a kai dee tiima u keiki e, be de ko nēen ko begi dēen nöö de lobi fatu nēen sinkii a Masa nē. ¹⁵Nöö fa de o begi ku biibi dē, nöö di sikima o ko bunu. Biga Gadu o hopo ēn. Nöö ee a bi du hogi, nöö Gadu o puu ēn a bēē.

¹⁶Hēn mbei mi taki da unu taa un musu fan ku unu seei ta konda dee hogi dee un ta du ku unu na unu, nöö un ta begi da unu seei. Nöö Gadu o kula unu. Biga te wan sēmbē ta libi bunu kumafa Gadu kē, nöö di begi fēen a ta begi Masa Gadu nöö a ta wooko gaan wooko e.

¹⁷Wē biga luku di fesiten tjabukama u Gadu de kai Elia. A bi dē wan libisēmbē leti kuma u tu. Ma nöö hēn a begi wan begi u tjuba an musu kai. Hēn a tan dii jaa ku sikisi liba longi, tjuba seei an kai möönsö. ¹⁸Nöö hēn a baka fēen hēn

a toona begi u tjuba musu kai, nöö hën tjuba toona kai a goonliba, hii soni toona nasi baka. ǀHën mbei mi taki da unu taa un musu ta begi e, dee sëmbë.ǀ

¹⁹Wë dee sëmbë u mi o, ee wan fuunu bi ta waka a di tuutuu lei u Gadu baka te nöö hën a disa go ta libi takulibi, nöö hën wan otowan go tei ën toona tja ko da Gadu

baka, ²⁰nöö di sëmbë di heepi ën dë musu sabi taa a puu wan sëmbë a di sitaafu u didibi faja e, di a bi o kisi. Biga a heepi ën u Gadu an musu hoi dee hogilibi fëen a bëë möön.

Da sö a dë e, dee sëmbë.

ǀWë nöö mi o tapa di biifi aki. Jakobosi ta manda gaan odi da unu. A tan sö.ǀ

Di fosu biifi u Petuisi

Wan wöutu a fesi.

Di tjabukama de kai Petuisi bi dë wan u dee tuwalufu bakama u Masa Jesosi, dee bi ta waka ta lontu ku ën. Nöö hën sikifi di biifi aki. Nöö a sikifi ën da dee biibima u Masa Jesosi dee dë wakama a oto köndë, faa da de degihati a dee sitaafu dee ta miti de. A taa de musu mëni dee soni Gadu buta da de u de feni a bakaten, nöö de hoi go dou a di biibi. Nöö a taki sömëni soni da de tu unfa sëmbë u Masa Jesosi musu libi.

Aki Petuisi ta manda odi da de.

1 Dee sëmbë o, mi, Petuisi, ta mbei di pampia aki. Mi da wan u dee Tjabukama u Jesosi Keesitu, nöö mi ta manda di biifi aki da un dee sëmbë u Masa Gaangadu dee dë paajapaaja kuma wakama a dee pepei köndë u goonliba, kuma Pontusi, Galasia, Kapadosia, ku Asia, te kisi Bitinia. ²Fa un sai dë, unu da sëmbë dee u Tata Masa Gaangadu bi sabi gaanduwe a fesi kaa taa woon ko sëmbë fëën. Nöö hën a pii unu tei fuun musu piki di buka u Jesosi Keesitu, be di buuu fëën puu dee hogi du fuunu a unu liba. Fa u dë aki, un ko dë bumbuu sëmbë gbelingbelin a Masa Gaangadu wojo, nöö di Akaa fëën wë heepi unu te un ko sô e, dee sëmbë.

Masa Gaangadu musu dë ku unu e, ta heepi unu gaanfa ku ën bunuhati. A musu da unu kötöhati seei.

Aki Petuisi ta gafa Gadu fu dee soni dee u sabi taa woo feni a bakaten fu di u ta biibi.

³Un boo ta gafa Masa Gaangadu e, dee sëmbë. Hën da di Tata fuu Masa Jesosi Keesitu ku ën Gadu tu, nöö u musu hopo ën në. Biga a bi abi gaan tjalihati fuu, nöö hën a tooka u hati mbei u ko wan hii njunjun sëmbë kuma tide pai mii. Fa a weki Jesosi Keesitu baka a dëdë dë, a mbei u ko ta abi wan gaan biibi a u hati di an ta kaba möönsö, taa woo feni libi a Gadu nöömö a bakaten.

⁴Nöö u sabi tu taa woo feni hii dee soni dee Gadu abi u da u, fu di u dë sëmbë fëën. Nöö dee soni dee woon feni dë, de an dë kuma soni u goonliba aki e. Biga na wan daka seei de o sa poi kaba a sösö möönsö. De an o lasi di waiti u de möönsö tu, fu wa kai de soni möön. Nöö de dë leti a Masa Gaangadu köndë ala,

ka Gadu seei ta tjubi de da u fuu feni de a bakaten.

⁵Nöo fu di un ta biibi en hedi, dee sëmbë, nöo a ta tjubi unu ku en kaakiti fu te di lasiti daka dou. Nöo di juu dë, hii di heepi fëen di a bi abi kabakaba kaa faa heepi u, hën tuu o ko a limbo awaa u sëmbë si.

⁶Nöo te un ta mëni dee soni dë nöo un musu ta wai e, hii fa un ta tja sëmëni pei sitaafu ku fuka a di mindi aki. ⁷Wë biga dee sitaafu dee un ta tja naandë, de dë kuma wan soni ta pooba unu luku nöo, u sëmbë sa si taa di biibi un ta biibi Masa Jesosi dë wan tuutuu soni. Na sipootu un ta mbei.

Dee sëmbë o, un sabi fa dee sitaafu dë da unu nö? De dë kuma te de ta jö goutu puu kaka, fii sa puu di gbelingbelin goutu tei. Sö wë dee sitaafu ta heepi di biibi fuunu faa musu ko gbelingbelin. Ma di biibi fuunu dë, a bumbuu pasa goutu gaanfa e. Biga hën an dë wan soni o poi kaba a sösö möönsö, kumafa goutu ta kaba a sösö. Nöo ee un ta biibi go dou, nöo woon feni gafa ku nëbai di juu ten Masa Jesosi Keesitu o ko a limbo u sëmbë si di kaakiti fëen di a abi.

⁸Fa Masa Jesosi sai dë, dee sëmbë, hën da di Sëmbë di wan bi si wan daka, ma tükuseei un ta lobi en. Hii fa wan ta si en fa u dë aki seei, ma un ta biibi nëen liba, nöo hën Gadu buta wan gaan wai a unu hati te wan sa kondëen da sëmbë fa a dë.

⁹Nöo di soni mbei un ta wai sö, fu di Gadu ta heepi unu ta seeka di hati fuunu fu an musu kaba a sösö. Hën wë da di soni di un bi suku a Masa Jesosi di un ko biibi en e.

^{10,11}Wë nöo di heepi Gadu ko ta heepi u a di ten aki, nöo hën wë dee fesiten tjabukama fëen bi ta biinga seei fu de fusutan e, ma de an bi sa fusutëen möönsö. Biga di ten de bi dë a goonliba aki, nöo di Akaa u di Keesitu bi ta ko a de liba, nöo de bi ta konda fa Gadu o heepi u a bakaten aki ku en bunuhati. De bi ta konda seei fa di Paamusi Könu o ko a goonliba ko tja pena, te bakaten nöo a o kisi sëmëni nëbai. Nöo fa de ta fan dee lö soni dë, nöo de bi kë sabi ee na un ten de o pasa, ku andi ku andi musu pasa bifö di lö ten dë o dou.

Ma hii fa de ta suku fini a dee soni dë, ma de an ko sabi de möönsö. ¹²Nöo hën de ko fusutan taa na soni u de de dë, ma de dë fu wi dee sëmbë dee o ko a bakaten aki.

Nöo hën u dë tee di ten aki, nöo hën wë i si Masa Jesosi ko e. Nöo hën dee tjabukama fëen ko konda di Buka fëen da unu te de kaba. Nöo di Buka dë, hën wë da di wan seei soni di dee fesiten tjabukama bi ta taki. Nöo fa dee sëmbë konda di buka da unu dë, nöo ku di kaakiti u di Akaa u Gadu di a manda kumutu a liba ala ko da u, ku en wë de kondëen.

Nöo, dee sëmbë, dee soni u ta taki aki, gaan soni de dë e. Biga dee basia u Masa Gaangadu dee ta dë a Gadu Köndë ala seei ta bendi ta luku ee deseei sa sabi soni u de tu.

**Aki ta lei u fa u musu
libi di njunjun libi.**

¹³Nöo hën mbei un musu buta ku unu seei, dee sëmbë, fu wan fika

gudjuu dë. Un musu tai hati ta buta mēni gaanfa a dee bunu Gadu o da unu ku ɛn bunuhati a di ten di a o tja Jesosi Keesitu ko a limbo.

¹⁴Nöo leti kumafa wan mii ta piki ɛn tata buka a soni, nöo söseei un musu ta piki Gadu buka a soni tu. Wan musu ta nama ku dee lö hogi dee di hati fuunu bi lobi u du di ten wan bi sabi Gadu e. ¹⁵Wë biga di Sëmbë di kai unu fuun ko nëen aki, a dë wan limbolimbo Sëmbë söndö föutu, nöo sö un musu dë tu e, dee sëmbë. Libi fuunu musu dë gbelingbelin a hii futu. ¹⁶Biga Gadu bi taki a di Buku taa:

Mi dë limbolimbo söndö föutu, nöo söseei un musu dë tu.

¹⁷Dee sëmbë o, fa un ko ta kai Gadu unu Tata aki, hën ta kuutu hii sëmbë makandi a di fa i ta libi. Nöo fëen mbei un musu ta mēni ɛn nöömö ta lesipeki ɛn gaanfa, hii di ten un ta libi kuma wakama a goonliba aki. ¹⁸Wë biga an dë taa wan soni di sa poi kaba a sösö kuma möni sö a tei paka puu unu a di sösö libi di un bi lei a dee gaan sëmbë fuunu e. ¹⁹Ma di buuu u Jesosi, Keesitu di dii möön hii soni, hën wë paka puu unu. Fa de kii ɛn dë, nöo a bi dë kuma dee sikafu mii de bi ta kii ta paka paima u hogi du nöömö naandë. Nöo leti kumafa dee sikafu mii bi musu dë gbelingbelin söndö föutu, nöo söseei Masa Jesosi bi dë tu.

²⁰Wë nöo gaanduwe kaa bifö goonliba mbei, Masa Gaangadu bi buta taa sö a o manda Masa Jesosi ko paka di paima dë da u. Ma tefa di bakaten aki bifö di soni dë ko a limbo fuun sa feni heepi nëen awaa.

²¹Nöo di nama un ko nama ku Masa Jesosi dë, dee sëmbë, hën heepi unu fuun ko biibi Gadu e. Biga un ko sabi fa a weki Masa Jesosi a dëdë te a tjëen go te a di möön hei kamian a liba ala. Hën mbei un ko ta buta mēni nëen gaanfa taa hii dee soni a bi paamusi unu tuu, woon feni de nöömö.

²²Dee sëmbë o, un bi jei di tuutu lei u Gadu kaa, nöo hën wë i si un ta piki ɛn tefa hati fuunu ko dë limbolimbo, un ko ta lobi unu na unu söndö ganjan. Ma nöo un musu ta lobi unu seei möön taanga eti e, ku hii unu hati. ²³Biga un ko feni wan hii njunjun libi awaa kuma wan njunjun mii di de pai. Ma di lö böngö di i si pai unu dë, na libisëmbë böngö e, di sa kaba a sösö, ma di wöutu fu Gadu wë. Hën da di böngö di mbei un feni di njunjun libi dë.

Nöo fa di wöutu u Gadu sai dë, dee sëmbë, a dë kuma wan libilibi soni ta wooko a u hati dendu ta seekëen, nöo an o kaba a sösö möönsö. ²⁴Biga un sabi di soni di Gadu bi taki. A taa:

Hii libisëmbë tuu dë kuma ahun ta lenguwa jööö sö.

Nöo hii nëbai fu wan libisëmbë dë kuma wan folo ta dë a sabana, te fii sabi a dëe puu kai kaba a sösö.

²⁵Ma di wöutu u Masa, hën a ta dë fu nöömö.

Nöo hën wë da di wöutu i si de bi tja ko konda da unu e, dee sëmbë.

2 Wë di un ko jei dee soni dë kaa, nöo un musu disa dee hogi fasi dee un bi abi e, dee

takuhati fasi sō, bōdjēē fasi, ganjan sēmbē fasi, haun, ku waka njan sēmbē a baka. Un musu puu dee soni dē tuu fiaa a unu libi.

^{2,3}Nöō fa i si i bi tesi luku fa Masa abi bunuhati tjika dē, nöō i musu ta dē nēēn baka nöömō leti kuma wan tide pai mii ta hangi di bobiwata fēēn mama. Sō un musu ta abi hangi da di wōutu u Gadu fuun musu ta sabi soni fēēn. Nöō ee un dē sō, nöō woon nango a fesi seei, te un ko gaangaan sēmbē a di biibi.

Aki ta taki soni u di wosu u Gadu ku di mama sitonu u di wosu.

⁴Dee sēmbē, un boo toona mēni di soni di bi dē sikifisikifi a Gadu Buku e. De bi tuwē wan sitonu a kapēē, ma Gadu si ēn kuma wan gaan bumbuu soni. Nöō hēn a tei ēn buta ko di mama sitonu u di wosu fēēn. Ma nöō di Sitonu i si dē, libilibi soni a dē e, dee sēmbē. Biga Masa Jesosi hēn wē da di sitonu dē. Ku ēn Gadu seti di wosu fēēn.

⁵Nöō fa un ko ta biibi ēn dē, nöō unu seei ko kuma wanlō libilibi sitonu tu, di Gadu ta tei ta nama ku Masa Jesosi makandi faa mbei hēn wosu. Ma nöō di wosu u ta taki aki, na soni u si ku wojo e. Akaa soni a dē.

Nöō na di wosu nöō Gadu tei unu mbei e, dee sēmbē, ma a tei unu tu fuun ko dē wanlō apaiti sēmbē fēēn kuma mindima ta tja peesenti go dēēn. Nöō dee peesenti un ta tja go dēēn dē, deseei an dē u si ku wojo tu. Soni na akaa fasi deseei dē tu e, nöō de ta suti da Gadu seei, fu di unu ku Jesosi Keesitu nama.

⁶Nöō di soni u bi taki dē, de bi sikifi ēn buta a di Buku u Gadu taa: Un luku, mi tja wan sitonu go buta a Sion dē.

Ku ēn mi o seti di wosu u mi. Nöō di sitonu dē, a dii möön hii soni.

A dē wan gaan bumbuu sitonu di mi tei apaiti.

Nöō ee wan sēmbē i abi biibi nēēn liba, nöō ja o lasi möönsō fii tja sen a bakaten.

Sō Gadu taki e, dee sēmbē.

⁷Wē nöō di Sitonu i si de taki dē, gaan bumbuu soni seei a dē tuu da u dee sēmbē ta biibi ēn. Ma dee sēmbē dee an kē biibi, nöō an dē wan wojo soni da de. De dē kuma dee sēmbē dee di Buku bi taki ta mbei wosu. A taa:

Di sitonu di dee sēmbē dee ta mbei wosu an bi kē seei te de tuwē a kapēē, hēn ko dē di mama sitonu u di wosu.

⁸Ma di Buku taki wan oto soni u di Sitonu dē tu taa:

A dē wan sitonu di sēmbē ta naki futu nēēn ta kai. Hēn ta tuwē sēmbē.

Wē da sō i si taa a buta kaa taa dee sēmbē dee an ta kē piki di buka u Masa Jesosi, nöō sō de o kaba a sösō.

⁹Ma unu, wan dē sō e, dee sēmbē. Fa un ko ta biibi Masa Jesosi dē, nöō un ko dē wanlō apaiti sēmbē dee Gadu tei ko fēēn seei. Un ko dē a dendu u wan könu famii ta tja peesenti go da Gadu. Un ko dē wan föluku u Gadu di dē fēēn vō, fuun

musu ta konda da sëmbë kumafa a bumbuu tjika, ta gafëen.

Biga a kai unu puu a dungu tja ko a di waiti limbo fëen. ¹⁰Wan bi dë wan wojo soni a wan ten ala e, dee sëmbë, ma fa u dë aki un ko dë wan apaiti sëmbë fu Gadu gbolo. A di ten ala wan bi si fa Gadu abi tjalihati, ma awa un ko si ën awaa.

Aki ta lei fa u musu libi wan bunu libi ku saka fasi.

¹¹Un dee lobi mati u mi o, fa u dë aki wan dë goon mii u di goonliba aki möön e, ma un dë wakama nöö. Döösë sëmbë seei un dë. Nöö fëen mbei mi begi unu baa taa dee hogi soni dee libisëmbë ta hangi u du, wan musu ta da de pasi a unu libi möönsö. Biga de ta biinga u poi di hati fuunu kaba a sösö.

¹²Ma unu musu ta libi bunu a dee sëmbë dee na ta biibi naandë wojo e. Nöö fa de o ta kosi unu taa un ta du hogi dë seei, ma de o ko si gbelin taa bumbuu soni nöö un ta du. Nöö bakaten de o ko ta gafa Masa Gadu fuunu hedi a di daka di a buta faa ko a u.

¹³Fa un ko nama ku Masa dë, nöö un musu ta saka da hii dee tii dee lanti buta e. Un musu ta saka da di könu biga hën da di möön hei wan. ¹⁴Nöö un musu ta saka da dee takima tu, dee a pii tei buta a kamiankamian. Biga di soni mbei a buta de, fu de musu ta sitaafu dee sëmbë ta du hogi, nöö de gafa dee sëmbë ta du bunu.

¹⁵Gadu kë fuun ta libi bunu e, dee sëmbë. Biga te un ta libi sö, nöö dee sëmbë dee ta fan söndö fusutan ta kosi unu dë, nöö de o ko dë pii.

Biga de o ko si taa sösö soni de ta taki.

¹⁶Fa Masa Gadu puu unu a dee peipei wëti basu buta ko fii dë, nöö un musu libi kuma fiima tuu. Ma ja musu dë ta du hogi fu di i kumutu a wëti basu hedi, kwetikweti. Ma be i toona ta saka i seei da Gadu kuma wan saafuma fëen.

¹⁷Nöö i musu ta libi a wan lesipeki fasi ku hii sëmbë. I musu ta lobi dee otowan dee ta biibi Masa Jesosi kuma i. Nöö i musu ta fëëë Masa Gaangadu tu e, fu wan du na wan soni di an kai ku ën. I musu ta lesipeki könu ta luku ën fu wan hei sëmbë tu.

¹⁸Nöö mi kë taki wan soni da un dee saafuma dee ta wooko da wan goonliba masa. Mi taki e, un musu ta lesipeki dee masa fuunu gaanfa e, dee sëmbë. Un musu ta saka a de basu. Nöö fa mi fan dë, na dee ta libi bunu ta abi pakisei a unu liba nöö e, ma dee ta libi hogi ku unu tu.

¹⁹Wë biga ee wan sëmbë i ta kisi sitaafu di ja bi musu kisi ma i ta tjëen ku pasensi fu di i ta mëni Gadu hedi, nöö hën da i ta libi seei kumafa Gadu kë.

²⁰Ma ee i bi du hogi nöö hën de fon i fëen hedi, nöö i tjëen ku pasensi fu di i sabi taa hogi i bi du tuu, nöö di dë an dë gaan soni e. Biga i seei suku ën. Ma ee bunu nöö i ta du nöö i kisi sitaafu fëen, nöö hën i tjëen söndö guunjan, hën da i libi kumafa Gadu kë. ²¹Biga fa Gadu kai unu fuun ko sëmbë fëen dë, nöö a fiti fuun tja sitaafu ku pasensi e, dee sëmbë. Biga [Masa Jesosi] Keesitu seei bi tja sitaafu fuu hedi söndö guunjan, nöö fëen mbei

u musu ta tjëen sô tu. Nöo te u du sô, hën da u ta waka nëen baka a di lö futu dë tu.

²²Fa Masa Jesosi sai dë, a libi leti kumafa di Buku bi taki fëen e, taa:

Hën an bi du hogi wan daka.

Na wan ten seei a taki

ganjanganjan soni.

²³Biga di dee sëmbë bi ta kosi ën ta dëen gaan buka ku gaan sen dë, nöo an jabi buka kosi de möönsö e. Di de du hogihogi ku ën, an bë wojo da de möönsö tu, ma a disa de da di Sëmbë di ta kuutu a wan leti fasi.

²⁴Nöo fa i si a tja dee hogi du fuu nëen sinkii a di lakpa pau dë, nöo wa dë a de basu möön e. U dëdë da de, fuu sa toona libi wan bunu libi awaa.

Dee sëmbë o, dee maaka dee Masa Jesosi kisi nëen sinkii dë, de wë kula unu e, mbei un ko bunu.

²⁵Fa un bi sai dë, un bi dë leti kuma wanlö sikapu na abi tiima. Sô un bi ta waka fanjanfanjan tjika. Ma fa u dë aki un ko feni di leti sëmbë di fu tii unu. Nöo di Sëmbë dë, hën ta luku di hati fuunu be a dë tololoo a pasi.

Aki ta lei fa manu ku mujëe musu libi ku deseei.

3 Nöo awaa mi kë fan ku un dee mujëe dë ku manu taa be un ta saka unu seei a dee manu fuunu basu e. Nöo ee wan fuunu sai dë hën manu an piki di buka u Gadu eti, nöo a o bia piki ën söndö i fan ku ën. ²Biga a o si taa i ta libi wan gbelingbelin libi ku lesipeki u Gadu.

³Nöo fa i si un ta beei di uwii fuunu a dee pepei fasi dë, so juu

un ta bisi gaan waiti koosu, ee nasö goutu soni a unu sinkii, nöo na a dee lö soni dë un musu suku gafa e, dee mujëe. ⁴Ma di gafa fuunu musu dë a di fa i hati dë. Te i ta libi a wan saapi fasi, pii fasi sô, hën da di soni Gadu ta kai gaan waiti soni e. Nöo di waiti dë an o saka möönsö.

⁵Sô wan waiti dee mujëe u fesiten bi abi kaa, dee bi dë apaiti da Gadu ta mëni ën fu de feni wini nëen a bakaten. Fa de bi sai dë, nöo de bi ta saka da dee manu u de. ⁶Biga luku fa Sala bi ta saka dëen manu Abahamu ta kai ën "Masa". Nöo ee un ta libi a sô wan leti fasi nöo woon ko ta djeesi Sala kuma unu da mii fëen. Nöo an o dë fuun ta dë fëëfëëfëë.

⁷Nöo un dee womi dee dë ku mujëe, un musu ta fii da dee mujëe fuunu e. Un musu ta lesipeki de fu di de da di möön suwaki wan. Wë biga fa un sai dë, unu ku de tuu o feni di libi u Gadu makandi di a o da unu ku ën bunuhati fu di un dë sëmbë fëen. Nöo te un ta libi bunu ku dee mujëe fuunu, nöo Gadu o piki dee begi fuunu tu.

Aki ta lei taa a möön bunu fii tja sitaafu fu wan soni di ja du, möön leki i tjëen fu di i du hogi.

⁸Nöo awaa mi o fan ku hii unu tuu taa be un ta libi makandi ku wan hati e. Un musu ta fii ku dee otowan fuunu ta lobi unu seei kuma baaa ku baaa. Un musu ta abi tjalihati da unu na unu, ta libi ku sakafasi. ⁹Ee wan sëmbë du hogi ku i, ja musu du hogi ku ën baka e. Ee wan sëmbë kosi i, disëen. Na toona kosi ën baka, ma begi Gadu dëen

be a feni bunu. Biga sö Gadu bi kai i fii libi, dee sëmbë, nöö joo feni bunu nëën.

¹⁰Biga wë haika fa di Buku taki. A taa:

Ee wan sëmbë i kë abi piizii ku di libi fii,
nöö i musu ta duwengi i seei fu ja fan taku fan.

Ee i kë u di libi suti da i,
nöö i musu kõni fu ja ganjan sëmbë ku buka.

¹¹I musu kaba ku hogi du, nöö i bia ta du bunu.

I musu ta suku fii dë fiifii ku hii sëmbë.

A di dë baka fii ta biinga nöömö.

¹²Biga Gadu ta luku dee sëmbë ta libi bunu nëën wojo faa heepi de,
nöö a dë setiseti jesi faa jei dee begi u de.

Ma di sëmbë di ta du hogi,
hën a o bia baka da.

Sö di Buku taki e.

¹³Wë be mi hakisi unu wan soni, dee sëmbë. Ee i ta biinga nöömö fii ta du bunu wanwan, nöö ambë da di sëmbë di o du hogi ku i? ¹⁴Ma etiseei ee i kisi sitaafu fu wan bunu soni di i du hedi, nöö hën da Gadu naki i kölöku e.

Ja jei fa di Buku taki nö? A taa:
Na fëëë libisëmbë te de ta bë wojo da i e.

Na panta da de seei.

¹⁵Ma Masa Jesosi Keesitu hën nöö fuun ta mëni a wan apaiti fasi a unu hati, dee sëmbë, biga hën da di Masa fuu. Hën da Gadu seei.

Nöö i musu ta dë kabakaba hiniwanten fu ee wan sëmbë hakisi i taa: “Unfa i du ta pakisei taa joo

feni wini a bakaten?” nöö i musu sabi fa u piki ën. Ma ja musu piki ën ku gaan fasi e, ma ku saapi fasi, ku lesipeki. ¹⁶Biga hati fii musu ta dë limbolimbo nöömö a hii futu.

Fa i ku 〔Jesosi〕 Keesitu ko di wan dë, dee sëmbë, nöö i musu ta libi bunu nöömö e. Nöö te i libi sö, nöö sen musu u kisi dee sëmbë dee bi ta suku u poi unu në fu takuhati fasi dë. Biga de o si taa sösö de bi ta du.

¹⁷Dee sëmbë o, ee Gadu si taa a fiti fii tja sitaafu, nöö a möön bunu i tjëën fu wan bunu soni di i du hedi, möön leki fu wan hogi soni di i du. ¹⁸Biga 〔Jesosi〕 Keesitu seei bi tja sitaafu tee fa de kii ën dë, hii fa an bi du hogi wan daka. Fa a dëdë dë, nöö dee hogilibi fuunu wë a paka di wan pasi dë fu nöömö e. Di Bunulibima dë hën tja sitaafu a u dee takulibima aki kamian, faa sa tja u ko a Gadu.

Fa de kii Masa Jesosi dë, dee sëmbë, a dëdë tuu, ma di akaa fëën hën a fika ku libi. ^{19,20}Nöö hën a go konda di buka u Gadu da dee akaa u dee sëmbë bi dëdë a di ten u Noa, ka de bi go dë a di kamian ka de an sa kumutu möön. Dee sëmbë dë, de an bi kë piki di buka u Gadu a di ten di Noa bi ta mbei di gaan boto. Hii fa Gadu bi ta wasiköi de ta hoi pasensi da de seei, ma nöö de an bi kë piki möönsö. Fëën mbei aiti sëmbë nöö bi fika ku libi, dee na dëdë a wata a di ten dë.

²¹Nöö hën di wata dë, hën da wan soni ta lei u fu di dopu di u ta dopu fa u dë aki. An dë taa sundju a ta puu a u sinkii e, ma a ta lei sëmbë taa u mbei buka ku Gadu ku wan limbolimbo hati, fuu sa feni

heepi nëen. Nöo di heepi dë, u sa feni ën fu di Jesosi Keesitu bi toona weki baka a dëdë. ²²Nöo di a weki baka, hën a subi go tee a liba ala e, nöo awa a dë a di kaba heima kamian a letimaun së u Gadu. Nöo hii dee basia u Masa Gaangadu köndë tuu, ku hii takima, te kisi ku hii dee kaakiti u mundu tuu fiaa dë nëen basu fa u dë aki. Hën abi taki a de liba.

**Aki ta lei fa wan njunjun
libi dë fanöudu tjika.**

4 Söö. Wë dee sëmbë, kumafa u taki dë, ‚Jesosi‘ Keesitu hën tja sitaafu nëen sinkii. Nöo sö nöo unu seei musu dë kabakaba u tja sitaafu tu e. Wë biga te i ta tjeën söndö guunjan fu di i ta mëni Masa Jesosi hedi, nöo a o ta seeka di hati fii te nöo joo ko kaba seei ku hogi du. ²Nöo dee taku hangi ta ko a u libisëmbë hati, ja o dë a de leiki möön, ma joo ta dë a Masa Gaangadu leiki fu hii di libiten fii di fika da i a goonliba aki. Fa a kë fii du, nöo sö joo du.

³Biga un bi ta libi te tjika kaa kumafa dee sëmbë an sabi Gadu ta libi e. Un bi ta du fanafiti soni a di së u manu ku mujëe. Un bi ta miti makandi ta bebe ta dööngö ta bai ta kai olo ta booko Gadu wëti tee, ta begi dee soni dee an dë fanöudu fuun begi. Dee lö libi dë wë un bi ta libi.

⁴Ma fa u dë aki, wan ta libi sö möön. Nöo a ko bigi seei da dee sëmbë unu ku de bi ta libi dee lö libi dë makandi. A ko fika de ta luku unu kuma wan hii oto sëmbë fu di wan ta kule go mökisi ku de

möön a dee pepei hogi de ta du. De ko ta kosi unu seei. ⁵Ma de musu fu piki di Sëmbë nöömö e, di dë kabakaba fu kuutu hii sëmbë, dee dëdë wan ku dee libi wan tuu.

⁶Fëen mbei di buka u Masa Jesosi bi konda da dee sëmbë dee dëdë kaa e, fu aluwasi fa de bi kisi sitaafu dëdë a libisëmbë fasi seei, ma nöo di akaa u de sa feni libi a Gadu.

**Aki ta lei fa i musu wooko
ku dee köni Gadu da i.**

⁷Dee sëmbë o, fa u dë aki di ten ko zuntu u hii soni musu kaba, nöo un musu dë ku fusutan e, fuun sa begi Gadu a wan bumbuu fasi. ⁸Ma di gaan soni, hën da un musu ta lobi unu na unu makandi gaanfa. Biga ee i lobi wan sëmbë, nöo ee a ta du sömëni soni seei dee an ta kai, ma nöo ja o si de biga i lobi ën.

⁹Nöo un musu ta kisi unu seei ta hoi a wosu ku piizii e, söndö guunjan, dee sëmbë.

¹⁰Nöo fa Masa Gaangadu paati dee köni fëen da unu dë, hiniwan fuunu musu ta wooko ku di fëen a wan fasi di ta heepi otowan e. Biga a da unu de pepei ku ën bunuhati, nöo un musu ta wooko ku de a wan futoou fasi. ¹¹Kuma ee wan sëmbë i abi di köni fii ta konda Gadu wöutu da sëmbë, nöo i musu fan gbelingbelin be de sabi taa Gadu wöutu seei di dë. Ee wan sëmbë i ta heepi sëmbë a soni, nöo ja musu du ën ku i seei kaakiti. Ma i musu du ën ku di kaakiti u Gadu. A hii dee lö soni dë tuu, Masa Gaangadu hën nöo musu kisi gafa e. Biga hën wë ta da u dee köni fu di u nama ku

Jesosi Keesitu. Fa a sai dë, hën nöö musu feni hii nëbai ku hii kaakiti fu nöömö teego. A tan sö.

Aki ta taki soni u sitaafu möön.

¹²Wë un dee lobi sëmbë u mi dë, wan musu tei di sitaafu un ta tja naandë u wan gaan soni e, hii fa a hebi seei. Wan musu luku ën kuma wan soni di an bi musu miti unu. ¹³Ma be un ta wai seepi. Biga un ko ta fii makandi ku [Masa Jesosi] Keesitu a dee sitaafu dee a bi tja. Nöö tee di juu ten dou faa ko a limbo fu hii sëmbë musu si di gaan waiti fëen di a abi, nöö woon ko ta wai gaanfa seei awaa.

¹⁴Ee sëmbë kosi unu fu di un nama ku Masa Jesosi Keesitu hedi, nöö hën da Gaangadu naki unu kölöku e, dee sëmbë. Wë biga di nëbai Akaa fëen seei, hën wë dë a unu liba dë.

¹⁵Ma nöö dee sitaafu dee un ta tja dë, de an musu dë fu di i bi kii sëmbë e, ee nasö fu di i bi fufuu. An musu dë tu fu di i ta hulu sëmbë soni hedi, ee nasö fu hiniwan sootu pei hogi i sa du. Na fu dee lö soni hedi un musu kisi sitaafu e, dee sëmbë. ¹⁶Ma ee fu di un nama ku Masa Jesosi Keesitu hën abi di sitaafu de ta sitaafu unu dë, nöö sen an musu kisi unu fu di dë hedi e. Ma be i ta gafa Gadu nöö fu di a si taa i waiti tjika u ta tja di në taa i nama ku Masa Jesosi.

¹⁷Fa u dë aki, nöö di ten kisi fu di kuutu u Gadu musu seti. Nöö ku u dee sëmbë fëen wosu dendu fosu wë a o seti ën. Wë nöö ee u dee sëmbë fëen seei a ta sitaafu fa u dë aki, nöö dee sëmbë dee an kë piki

ën buka wë? Na di u de o möön hebi nöö? ¹⁸A dë leti kumafa de bi sikifi a di Buku taa:

Ee dee sëmbë Gadu ta luku nëen wojo fu bumbuu sëmbë, ee de musu tja sö wan gaan sitaafu ufö Gadu sa heepi de [puu hogi a de hati] nöö dee oto sëmbë wë, dee an dë a Gadu soni seei, ku dee hogilibima.

Di u de an o möön hebi u tja nöö?

¹⁹Nöö da sö e, dee sëmbë. Ee Masa Gadu kë fuun musu ta tja sitaafu ufö, nöö un disa unu seei nëen maun nöö e, be un ta du bunu nango nöömö. Biga hën mbei unu, nöö a dë wan Sëmbë di i sa abi futoou nëen liba nöömö.

Aki ta taki soni u dee sikapu u Gadu ku dee tiima u de.

5 Awa mi kë fan ku unu dee sëmbë dee ta dë tiima fu otowan. Fa mi dë aki, miseei dë wan tiima tu e, hën mbei mi sa feni pasi u fan ku unu sö. Biga miseei bi si ku miseei wojo fa [Masa Jesosi] Keesitu bi tja sitaafu di a bi dë a goonliba aki. Nöö te di juu kisi fu di waiti fëen di a abi musu ko a limbo u hii mundu si, nöö miseei o dë a dendu ta njan di piizii dë tu.

²Nöö mi taki e, taa un musu ta luku dee sëmbë u Gadu bunu, dee dë a unu maun dë. Un musu dë da de kuma wan sëmbë ta luku sikapu ta tja de buta a pasi tololoo fu de an kaba a sösö. Sö un musu ta dini de tjika. Nöö wan musu ta du ën a wan duwengi fasi e, ma be un ta du ën ku piizii, ku wai hati seei. Biga

sö Gadu kë. Nöo wan musu du en tu fu di un gihi u möni hedi, ma fu di un abi wan gaan hangi a unu hati fu heepi sëmbë.

³Fa Gadu buta dee sëmbë a unu maun fuun ta luku de dëen dë, nöo wan musu ta pëë basi a de liba e, ma be un ta libi ku de a wan suti fasi fu de sa djeesi unu. ⁴Nöo te di Möön Gaan Sikafuma ko a limbo u hii sëmbë si en, nöo woon kisi wan gaan paima nëen.

„Dee sëmbë o, wan sabi fa de ta du te wan sëmbë wini a wan fia kule nö? De ta bisi en wan uwii kaapusa ta wai ku en fu di hën da di winima. Sö wan paima di sëmbë dë ta kisi.” Ma di paima fuunu di woon kisi a bakaten, a o möön waiti gaanfa möön di uwii kaapusa u di winima dë e, biga di fuunu an o dëë kaba a sösö möönsö.

⁵Nöo awaa mi o taki wan soni da un dee kijoo mii tu taa un mëni dee sëmbë dee dë gaan wan fuunu e, fuun saka unu seei a de basu. Nöo hiniwan daka un musu ta abi saka fasi da unu na unu, kuma wan koosu di i lo/ u ta bisi hiniwan daka, an ta kumutu a i sinkii. Sö di sakafasi musu dë gaan soni da unu tjika. Wë biga a dë a di Buku taa:

Gadu dë felantima u dee sëmbë
dee abi gaan fasi,
ma dee sakafasi sëmbë a ta
heepi ku en bunuhati.

⁶Nöo fëen mbei i musu saka i seei a Masa Gaangadu basu, be a tii i ku en kaakiti maun. Nöo te di juu kisi nöo hënseei o hopo i.

⁷Nöo be i tuwë hii dee fuka fii tuu da Gadu e, dee sëmbë, biga a a' toobi ku i.

⁸Nöo mi taki e, un musu dë setiseti ku wojo limbo. Biga di gaan felantima fuunu de kai di didibi ta waka zuuu sö ta lontu leti kuma hogimbeti ta suku ambë a sa feni faa tënë pisipisi njan. ⁹Nöo i musu abi biibi a Gadu fii sa taanpu tuwë gogo dëen e, be an feni i kisi.

Fa un ta tja sitaafu dë fu di un ta biibi en hedi, nöo na unu nöo ta tja dee sitaafu dë e, dee sëmbë. Sö nöo dee otowan fuunu dee ta biibi Masa a kamiankamian a di goonliba aki ta tja de tu.

¹⁰Nöo di Gadu fuu di abi hii bunuhati o dë ku unu e. Hën bi kai unu fuun ko feni di waiti fëen di ta dë u nöömö, fu di un ko nama ku Jesosi Keesitu. Nöo dee sitaafu an o dë u nöömö e, dee sëmbë, ma de o dë u wan pisiten nöo. Nöo baka fëen, nöo Gadu o da unu böö. A o mbei un ko taanga gingin a di biibi, kuma wan sitonu posu di an sa hön kai. ¹¹Fa Gadu sai dë, hën nöo da di Gadu di abi kaakiti fu nöömö e. A tan sö.

Aki Petuisi ta tapa di biifi.

¹²Fa mi ta mbei di biifi da unu aki, dee sëmbë, nöo Silifani di mi ta si u wan futoou sëmbë fuu, hën wë heepi mi sikifi en. Nöo mi mbei en a wan sati fasi sö fuun feni degihati nëen. Biga dee soni mi sikifi aki, de ta lei unu di bunuhati u Gadu fa a dë tuutuu soni tjika, nöo un musu taanpu nëen gingin e, dee sëmbë.

¹³Nöo dee biibima u Masa Jesosi dee ta ko makandi a Babilon, dee Gadu bi pii tei leti kumafa a tei unu, nöo de ta manda gaan odi da unu e, ku Maikusi di mi ta si kuma mi seei miii.

¹⁴Nöö un da unu na unu gaan odi e, ta baasa unu seei makandi a wan lobi fasi.

Nöö sö e, dee sëmbë. Un musu dë ku kõtöhati, hii un dee sëmbë tuu dee ko nama ku Jesosi Keesitu. A tan sö.

Di u tu biifi u Petuisi

Wan wöutu a fesi.

A di biifi aki, Petuisi bai dee biibima u Masa Jesosi a dee pepei lei sëmbë ta tja ko ta ganjan de dë. Biga so sëmbë ta lei de taa Masa Jesosi an o toona ko möön, nöö de sa libi u de kumafa de kë.

Ma Petuisi taa ee de libi hogilibi, nöö de o kisi sitaafu fëen nöömö te di kuutu daka u Gadu dou. Hën mbei de musu biinga u de libi kumafa Gadu kë.

Aki di biifi seti.

1 Söö. Wë dee sëmbë, mi Simon Petuisi ta mbei di pampia aki. Fa mi dë aki, mi dë wan futuboi fu Jesosi Keesitu, biga mi da Tjabukama fëen. Nöö mi ta mbei di biifi aki da un dee sëmbë dee ko ta biibi Masa Jesosi. Nöö mi sabi taa di biibi fuunu dë, a dë wan gaan bumbuu soni seei da unu, leti kumafa a dë da u tu.

Nöö di soni mbei u ko ta biibi, dee sëmbë, fu di di Gadu fuu di u ta dini aki ku di Heepima fuu, Jesosi Keesitu, ta wooko ku leti. „De an ta luku taa wan sëmbë bunu möön otowan,„ nöö hën wë mbei u ku unu tuu ko ta biibi ën makandi.

²Wë nöö fa un ko sabi Masa Gadu ku Masa Jesosi dë kaa, nöö un musu ko sabi de möönmöön eti e. Biga möön un ko sabi de, nöö möön de o dë ku unu ku de bunuhati ta da unu böö.

Aki ta lei fa u musu libi fu di Gadu kai u ko sëmbë fëen.

³Nöö mi taki e, dee sëmbë, di fa Masa Gadu abi kaakiti tjika dë, nöö a da u hii soni u abi fanöudu fuu sa abi libi fu teego, hën tu fuu sa libi a wan leti fasi nëen wojo a goonliba aki. Nöö fu di u ko sabi ën, hën mbei a da u dee soni dë. Biga hën kai u fuu sa kisi di waiti fasi di hënseei abi, nöö a kai u tu fuu ko bumbuu sëmbë a hii fasi leti kumafa hënseei dë.

⁴Wë nöö di u dë a dendu u dee soni dë kaa, nöö Gadu paamusi u sëmëni gaan bumbuu soni e. Nöö ee u tei dee soni a paamusi u naandë ta libi ku de, nöö woo ko kisi di fasi u Gadu a u libi. Nöö dee poipoi libi u goonliba aki an o feni u kisi möönsö, biga wa o ta mëni de seei fuu kë de.

⁵Dee sëmbë, fa i si un ko ta biibi Masa Jesosi dë, nöö an tjika eti

e. Ma i musu biinga fii libi bunu a hii futu. Nöo na di dë nöö, ma i musu biinga tu fii sabi soni u Gadu möön fini. ⁶Nöo na di dë nöö, ma i musu biinga fii tii i seei a soni tu. Nöo na di dë nöö, ma i musu biinga fii ta abi taihati a soni go dou. Nöo na di dë nöö, ma i musu biinga fii ta mēni Gadu a hii soni di i ta du. ⁷Nöo na di dë nöö, ma i musu biinga fii libi ku dee otowan fii kuma baaa ku baaa. Nöo na di dë nöö, ma i musu biinga fii lobi di otowan fii te dou söndö ganjan e.

⁸Biga ee dee lö soni u kai dë ta göö ta ko möönmöön a di libi fii, nöö di fa i ko sabi Masa Jesosi Keesitu dë, nöö an o dë u sösö. Ma a o tja gaan wini ko da Gadu. ⁹Ma ee dee lö soni dë an dë u sēmbē si a i libi, nöö hēn da ja a' fusutan. I dë kuma bookowojoma, ja sabi naasē i nango, kuma i fēēkētē taa Gadu bi wasi dee hogi du fii puu a i liba.

¹⁰Dee sēmbē, wan si taa Masa Gaangadu kai unu tei fuun ko sēmbē fēēn nö? Wē nöö un musu biinga be a dë sō tuu a unu libi fu sēmbē si e. Biga te un biinga ku dee soni u taki dë, nöö wan o kai kumutu a di pasi u Gadu möönsö. ¹¹Nöo te di juu dou, nöö de o tei unu ku gaan wai seei a di köndē ka di Heepima fuu Masa Jesosi Keesitu dë könu ta tii fu nöömö.

¹²Ma fa mi ta fan aki seei, dee sēmbē, ma mi sabi taa un sabi dee soni dë kaa e. Biga un ta hoi gingin a dee tuutuu sondi u Gadu dee un bi kisi. Ma tökuseei mi o toona ta taki de da unu a bakafutu nöömö.

¹³Nöo a bunu tu fu mi toona ta mēni unu a dee soni de fu sō langa

libi dë a mi sinkii eti. ¹⁴Biga wē mi sabi taa abiti möön nöö di sinkii u mi aki o go fika a wan sē ala. Sō Masa Jesosi Keesitu lei mi limbolimbo kaa. ¹⁵Nöo fēēn mbei mi o ta biinga seei fu te di ten mi go, nöö dee soni aki musu fika da unu, un ta mēni nöömö.

Aki Petuisi ta taki fa a bi si di hei u Masa Jesosi.

¹⁶Dee sēmbē o, wan sabi fa u bi konda da unu kumafa Masa Keesitu Jesosi abi kaakiti tjika nö, ku fa a o toona ko a di goonliba aki? Wē nöö dee soni naandē, na mindimindi soni u bi taki da unu e. Nöo na libisēmbē köni u bi tei taki de da unu tu, kwetikweti. Ma u seei bi si di hei fēēn ku di könufasi fēēn di a abi ku u seei wojo. ^{17,18}Biga di a bi dë a goonliba aki, nöö u ku ēn bi dë makandi a di kuun liba naandē. U seei jesi bi jei limbolimbo kumafa di töngö bi kumutu a liba ala fan ku u. Di juu dë, hēn Tata, di da di gaan nēbai Gadu fu mundu, bi dēēn gaan hei di a taa: "Wan si di lobi Womi Mii u mi aki nö? Libi fēēn ta kai ku mi tee."

Sō wan töngö kumutu a di kaba hebi kamian ala e, nöö u bi dë leti dë di di soni pasa.

¹⁹Wē nöö fa u si di soni dë, dee sēmbē, nöö dee soni dee tjabukama bi sikifi a fesi, de tuu ko dë möön limbo da u awaa. Nöo a o bunu da unu tu ee unu seei tei dee soni dee tjabukama bi sikifi ta pakisei. Biga de o dë da unu kuma wan faja ta sēndē a dungu ta lei unu di pasi, fu tee di daka Masa Jesosi toona ko. Nöo a di daka dë, nöö hii fusutan

fuunu tuu o ko limbo seei gbegedee, kuma di gaan teeja di ta tja didia ko.

^{20,21}Nöö wan soni un musu sabi gbelingbelin, dee sëmbë, taa dee soni dee tjabukama u Gadu bi sikifi buta a Gadu Buku, nöö na wan u de de bi sikifi ku deseei kõni e. Nönö. Ma fu di dee tjabukama bi dë apaiti sëmbë u Gadu, nöö hën di Akaa fëen ko a de liba hën de sikifi de. Nöö sö.

Aki ta lei taa te i du hogi, nöö joo kisi sitaafu fëen.

Jud. 3-13

2 Ma nöö dee sëmbë, fa i si u bi taki u dee fesiten tjabukama u Gadu dë, nöö ganjansëmbëma bi dë leti a de dendu dë e, ta mbei taa de ta tja Gadu buka tu. Nöö leti sö nöö ganjan leima o dë a unu mindi dë tu, nöö sapisapi de o ta tja dee lei u de ta ko fu de kaba sëmbë a sösö puu a Gadu pasi.

Ma fa dee lö leima o sai dë, libi u de o ta lei taa Masa Jesosi an bi puu de a hogilibi basu eti e. Nöö fëen mbei hesihesi seei de o hai di sitaafu u Gadu ko a de liba. ²Biga sëmëni sëmbë o bia ko ta waka a de baka ta libi di wan seei poipoi libi, sensen wan, di de ta libi naandë. Nöö a di fasi dë, de o ta mbei sëmbë ko ta kosi dee bumbuu lei u Gadu dee a buta da u aki.

³Fa i si dee lö leima sai dë, langahati tö nöö de abi sö, nöö de o ta mindi sëmëni soni ta taki fu de sa feni soni a unu njan. Ma nöö mi taki da unu taa di sitaafu di de o kisi a Gadu, a bi dë gaanduwe a de liba zëngëë dë kaa, kuma lakpë.

Nöö soni an o tapëen fu an kai a de liba.

⁴Biga na dee basia fëen köndë seei Gadu bi disa söndö da sitaafu e, di de bi booko hën wëti. A tuwë de go a di gaan sitaafu kamian a wan dungudungu baaku dendu tapa buta dë, fu te di daka dou, nöö a kuutu de da sitaafu.

⁵Nöö söseei tu, a di ten u Noa Gadu an bi disa dee sëmbë dee bi libi hogi nëen wojo. A bi sitaafu de e. Biga a singi hii di goonliba tuu pii, kaba dee hogi sëmbë naandë fiaa puu. Noa ku dee sëbën sëmbë fëen wanwan nöö bi fika. Nöö di soni mbei Gadu tjubi de, biga Noa hën bi ta konda da dee sëmbë u di ten dë fa u de musu libi bunu a Gadu wojo.

⁶Söseei tu, Gadu an bi disa de tu köndë de kai Sodom ku Gomola söndö da de sitaafu e. A tjuma de seei gililili fia te a fika sösö sindja, fu dee hogi sëmbë u dee köndë dë hedi. Nöö a di fasi dë a buta wan maaka da dee oto sëmbë dee o ko a baka, be de tei kõni a de taa ee deseei ta poi Gadu wëti nöö söseei a o sitaafu de tu.

⁷Di juu dë, nöö Lotu wanwan tö nöö a bi puu, biga hën bi ta libi a wan leti fasi a Gadu wojo. Fa a bi dë a dee sëmbë mindi dee bi ta libi söndö wëti naandë, nöö a bi dë fukafuka a hati seei fu dee gaan hogi sensen libi de bi ta libi dë hedi.

⁸Biga hënseei bi ta si ku ën wojo, a ta jei ku ën jesi daka na daka dee soni de ta du, nöö dee poipoi libi u de naandë bi ta da di bumbuu sëmbë dë gaan fuka seei nëen hati. Nöö hën Gadu puu ën fu an musu

kisi sitaafu mökisi ku dee hogilibi sëmbë naandë.

⁹Nöö sö i ta si taa Gadu sabi fa faa puu dee sëmbë dee ta libi bunu nëen wojo fu de an kisi sitaafu. Ma nöö a sabi tu, fa faa hoi dee sëmbë dee ta libi hogi nëen wojo, buta de fu tee di daka dou faa kuutu de da de di sitaafu di de bi musu kisi awaa.

¹⁰Ma nöö dee sëmbë dee o kisi di möön gaan sitaafu, nöö de da dee sëmbë dee ta hopo deseei ta tuwë fu de piki dee gaan poipoi soni de hati ta kë du. Nöö di soni mbei de o kisi sitaafu sö, fu di de an ta kë dë a tii basu möönsö.

**Aki ta taki soni u dee
ganjansëmbëma.**

Nöö dee poipoi leima u ta taki aki, un be mi konda soni u de da unu. Fa de sai dë, nöö de abi degihati e. Gaanfasima seei de dë. De an ta fëëë na wan wojo soni seei. Biga dee gaan hei tiima u goonliba aki te kisi dee u mundu ala tuu de ta kosi. Sö de abi degihati tjika.

¹¹Ma nöö dee basia u Gadu Köndë, hii fa de abi kaakiti ku taki möön dee sëmbë u ta taki aki, ma de an o kosi dee lö hebi tiima dë e. Na wan daka de o kaagi de da Gadu. «Biga de sabi di kaakiti u de.» ¹²Ma dee taku leima mi ta taki aki, de, de aan toobi. De ta sösö hii soni te dou ku dee soni dee de an ta fusutan tuu.

Fa dee leima sai naandë, de dë leti kuma hogi mbeti e, biga de an ta du soni ku pakisei. De ta du di soni de kë du nöö a kaba. Nöö fa de ta du hogi ku sëmbë ta poi de

libi kaba a sösö tjika dë, nöö a fiti u de kisi de kii tu, kumafa de ta kii takumbeti. ¹³Nöö mi taki da unu, taa te wan daka Masa Gadu o kaba de a sösö tu e. A o paka de di paima u di hogi di i si de ta du dë.

Biga fa dee leima u ta taki aki sai dë, hiniwan hogi pakisei di ko a de hati, nöö de ta du ën seei wajaa a lanti a ndeti ku didia söndö sen. Hën da piizii u de kaa. Fa de sai dë, de dë leti kuma sumuku udu a otowan dendu, fii puu tuwë go a wan së ala. Biga hii fa i si de dë ku unu a tafa sindosindo ta njan ku unu makandi naandë, piizii u deseei tö nöö de ta suku. ¹⁴De ta tuwë wojo ta luku dee mujëë u de kisi tja go booko Gadu wëti. De an ta kaba seei u du hogi möönsö. Sö dee sëmbë naandë dë e.

Fa de sai dë, de ta suku u hai dee sëmbë dee an dë sö taanga a di biibi tja go a de, fu de libi hogilibi kuma de. Nöö di langa bëë u möni di de abi, hën buta de de lei fa u de wini möni a sëmbë tee de ko basi fëën. Mi taki da unu taa di siba u Gadu dë a dee lö sëmbë dë liba e.

¹⁵Nöö dee sëmbë u ta taki aki, de kumutu a Gadu pasi gaanduwe kaa. De lasi go ta libi kumafa di mii u Beoli de kai Biliam bi ta libi e. Biga Biliam bi lobi möni tefa an bi a' toobi u du hogi faa feni ën. ¹⁶Ma wan bi jei di soni bi pasa ku ën nö? Di mbeti de kai buliki a ta waka nëen liba dë, hën musu bia fan ku ën a libisëmbë töngö. Nöö sö i si taa di gaan tjabukama u Gadu naandë, nöö wan buliki hën Gadu bi musu tei bai ën puu a di wisiwasi fasi fëën di a ta waka dë, ufö a sa jei.

¹⁷Wē nōo dee lö poipoi leima dee mi ta taki aki, be mi konda soni u de da unu möön kumafa de dē. De dē kuma wan kiiki ka i nango ta ba wata fii bebe, nōo hēn i naki te i go dou, a dēē koti kalalaa. Ja feni wata nēēn fii bebe möönsō. Sō dee lö sēmbē dē dē e. De dē kuma te tjuba baaka faa kai fii feni wata, te wan pisi wan gaan ventu ko böō ēn vuuu tjēēn pasa fiaa, ja feni wata möönsō. Sō dee sēmbē i si naandē dē. Hēn mbei Gadu seeka wan gaan dungu kamian faa tuwē de go.

¹⁸Dee lö sēmbē dē, de ta waka ta poolo ta taki sōsō ta njan buka. Nōo fu di de sabi taa hogi pakisei ta dē a libisēmbē hati kaa, hēn de ta taki soni nōömō fu de weki dee hogi pakisei dē. Biga de ta suku dee sēmbē dee bi kumutu djunsudjunsu a hogilibi basu, u de toona tja de go ta du hogi möön. Sō dee sēmbē aki hogi tjika e. ¹⁹De ta paamusi de taa ee de ko nama ku de, nōo de o dē fiifi, de aan fu hoi wēti möön. Ma hii fa i ta jei naandē, deseei an dē fiifi e. Hogilibi wini de buta nēēn basu gaanduwe. Biga di soni di ja sa kumutu nēēn basu, nōo i da saafu fēēn kaa.

²⁰Wē nōo mi taki e, so u dee sēmbē aki bi kumutu a dee poipoi libi u di goonliba aki basu te de kaba. Biga de bi ko sabi Jesosi Keesitu di dē u Masa ku u Heepima. Hēn de toona sai dē ta du sōsō teefa hogilibi toona wini de möön, de ko möön hogi möön leki fa de bi dē a fesi.

²¹Wē mi taki e, a bi sa möön bētē ee de an bi sabi fa u de libi bunu a Gadu wojo wan daka, möön leki

de ko sabi ēn te de kaba hēn de bia toona go a dee awoo libi u de go ta booko Gadu wēti möön. Di dē hogi poi e, dee sēmbē. ²²Sō wan sēmbē, i sa maakēēn leti kumafa de ta koti wan nōngō taa, di soni dagu balaki, hēn seei a toona go njan. Sōseei de taa i wasi hagu a wata te i kaba, hēn a toona go logoda a pötöpötō dendu möön.

Dee sēmbē i si u ta taki aki, nōo sō de dē e.

**Aki ta taki taa sēmbē o mbei
de fa, fu di de ta biibi taa
Masa Jesosi o toona ko.**

3 Sō wē un haika, dee lobi mati u mi naandē, disi mbei di u tu pampia di mi ta sikifi da unu kaa. Nōo a hii de tu pampia tuu mi ta konda soni a bakafutu da unu, be pakisei fuunu musu dē limbolimbo. ²Nōo mi kē fuun toona mēni dee soni dee fesiten tjabukama u Masa Gadu bi taki, ku dee soni Masa Jesosi u Heepima bi taki tu, dee un bi jei a u dee Tjabukama fēēn seei buka.

³A di fosu kamian nōo mi kē fuun sabi taa a di kaba ten nōo wanlō mbeisēmbēfama o ko, nōo de o ta waka a dee taku kē u de hati baka. Nōo de o ta mbei un dee sēmbē u Gadu fa seei. ⁴De o taa: “Wē di Jesosi bi paamusi taa a o toona ko a di goonliba aki, nōo naasē a dē? Dee gaan sēmbē fuu bi dēdē gaanduwe kaa ma soni an tooka möönsō. „De an weki baka möönsō u Gadu musu kuutu de, kumafa un ta taki,„ Biga sensi Gadu mbei goonliba tee kisi di ten aki, nōo hii soni dē di wan seei fasi eti.” Sō de o ta taki ta tuwē da unu.

⁵Ma nöö fa de o ta fan dë, kë seei wë de an kë sabi fa soni tooka tjika kaa e. „Nöö de an kë sabi tu fa di fan u Gadu abi kaakiti tjika u te a taki wan soni nöö a ta pasa.„ Biga di Gadu mbei goonliba, nöö hën a fan. Hën wë di fan fëen paati di wata buta hafu a liba, hafu a basu, di goonliba fuu aki ku dee teeja ku dee oto soni u ta si a liba ala tuu fika a mindi. ⁶Nöö a baka fëen hën Gadu si taa libisëmbë ta libi hogi poi, hën a tei dee wata dë hën a singi hii di goonliba kaba a sösö pii, be an fika kumafa a bi dë. „Nöö fa dee sëmbë ta fan taa soni an tooka möönsö dë, nöö de an sabi taa sö dee lö soni dë bi pasa nö?“

⁷Nöö hën a bakaten, hën Gadu toona fan möön. A taa di goonliba fuu aki ku dee teeja te dou ku dee oto soni tuu dë a liba ala, de tuu o tjuma kaba wan daka nöömö. Sö a taki buta dë kaa e. Ma nöö fa u dë aki, a ta tjubi dee soni dë eti, be di gaan kuutu daka dou ufö. Biga te wan daka, nöö Gadu o kuutu dee sëmbë dee an bi a' bisi ku di fan fëen te a kaba, nöö a o manda de go kaba a sösö. Nöö di juu dë, dee soni u taki dë tuu o tjuma kaba a sösö. Sö Gadu taki buta e, dee sëmbë. ⁸Hën mbei wan musu piki dee sëmbë ta mbei sëmbë fa dë e.

Nöö wa musu pakisei tu taa kumafa libisëmbë ta konda daka aki, nöö sö Gadu hën a ta konda. Nönö.„ Biga a Masa Gadu wojo a dë sö taa wan daka dë kuma wan dusu jaa, wan dusu jaa dë kuma wan daka. Nöö sö e, dee sëmbë.

⁹Söseei wan musu pakisei kuma de taa fa Masa Jesosi taa a o toona

ko dë, nöö a ta buuja poi. Nönö, kwetikweti. Ma pasensi nöö a ta hoi da libisëmbë sö. Fa i si a sai dë, an kë fu na wan kodo sëmbë musu lasi kaba a sösö. Ma a kë u hii sëmbë musu bia de libi ko nëen, fu de sa kumutu a di sitaafu di u taki dë basu.

**Aki ta lei andi o pasa te
Masa Jesosi toona ko.**

¹⁰Söö. Wë dee sëmbë, un musu sabi taa te Masa Jesosi o toona ko nöö a o ko kuma wan fufuuma. Biga na wan sëmbë o sabi di daka. Nöö te a ko, nöö hii dee soni dee dë a liba ala tuu o bai gbou sö paaja go fiaa, de an o dë u si möön seei. Di juu dë, nöö di goonliba aki ku hii dee soni tuu dë nëen dendu o tjuma gbededee kaba fiaa.

¹¹Nöö dee sëmbë, di i si dee soni dë o pasa sö, nöö an fiti fuu libi limbolimbo da Gadu nö? ¹²Fa u ta luku di daka dë, nöö un boo ta watji ën seei ku wai ta biinga ta du soni fu di daka musu ko möön hesi. Biga hii fa i si dee soni u di mundu aki o jö kaba a sösö ku di gaan kendi dë, ¹³ma nöö wan oto paamusi dë eti e, dee sëmbë. Masa Gadu paamusi u taa wan njunjun goonliba ku wan njunjun mundu o ko a dee di dë kamian. Nöö di njunjun goonliba di o ko dë, nöö hogilibi an o dë nëen fu poi ën möönsö e. Nönö. Ma leti libi wanwan nöö o dë nëen. Sö wë Masa Gadu paamusi u e.

¹⁴Wë di un ta luku sö wan soni ku wai sö kaa, dee sëmbë, nöö un musu biinga seei fu te Masa Jesosi toona ko, nöö woon dë limbolimbo

söndö föutu ku kötöhati nëen fesi.

¹⁵Nöö un musu abi ën a unu pakisei taa fa Masa Jesosi an ko aki eti nöö pasensi a ta hoi da libisëmbë. Biga a kë da de pasi u de kumutu a dee hogilibi u de basu, hën mbei an ko eti.

┐Nöö fa mi ta fan aki taa Gadu o sitaafu hogilibi,┐ nöö sö nöö u lobi baaa Paulosu ta sikifi tu, ku di gaan fusutan di Masa Gadu dëen. ¹⁶Biga hiniwan biifi di a ta sikifi te a dou a dee lö soni aki, nöö sö nöö a ta taki tu. ┐Hii fa a taki taa Gadu puu u a dee wëti u Isaëli basu, ma hënseei tu ta lei taa wa musu libi hogi libi möön e.┐

Fa dee biifi u Paulosu sai naandë, dee sëmbë, soni dë a de dendu di ja sa fusutan wantewante e. Nöö fëen mbei dee sëmbë dee an sabi soni

tjika ku dee sëmbë dee an dë gingin a di biibi, nöö de ta tei dee fan fëen tja go a sösö së. Nöö sö de ta du ku hii dee oto pisi u Gadu Buku tuu. Ma nöö fa i si de ta du ën naandë, nöö de seei wë de ta kaba a sösö e.

¹⁷Wë dee sëmbë, di i si un sabi dee soni aki a fesi kaa, nöö un musu këni seei ku dee fasifasi lei u dee sëmbë ta libi söndö wëti naandë. Wan be de kisi unu tja go ku de e, fuun kai kumutu a di bumbuu kamian un sai naandë.

¹⁸Ma nöö un musu ta da Gadu pasi be a sa lei unu hën bunuhati möönmöön. Un musu ko sabi Jesosi Keesitu di Heepima fuu möönmöön tu. Biga hën da u Masa, nöö hën wanwan tö abi nëbai a mundu fa u dë aki te kisi fu teego. A tan sö.

Di fosu biifi u Johanisi

Wan wöutu a fesi.

Di sëmbë de kai Johanisi, a bi dë wan u dee tuwalufu bakama u Masa Jesosi dee bi ta waka ta lontu ku ën. (Bakaten de ko ta kai de Tjabukama.) Nöo hën mbei di pampia aki manda da wanlö biibima u Masa Jesosi a dee kamiankamian. A mbei ën da de fu di wanlö ganjansëmbëma bi ko a de ko ta mbei taa Gadu manda de. Ma na Gadu manda de e, ma de ko u ko ganjan dee biibima. Biga de ko ta lei de wanlö poipoi soni ta mindi soni da Masa Jesosi. Hën de toona lei de taa an dë fii hoi Gadu wëti, i sa libi fii kumafa i kë. Hën mbei Johanisi mbei di pampia aki, fa a leti de buta a pasi.

Aki Johanisi ta lei ambë da Masa Jesosi.

1 ^{1,2}Wë dee sëmbë, fa mi o fan ku unu aki, nöo mi o seti di fan ku wanlö soni u „di Sëmbë de ta kai„ di Wöutu u Gadu. „Hën seei da Masa Jesosi.“

Nöo a bigi u mundu Masa Jesosi bi dë kaa. „A bi dë ku Masa Gadu a liba ala teefa juu fëen dou, hën a saka ko a goonliba aki fuu sa si di libi u Gadu tuutuu. Nöo hën di a ko,„ u ku dee otowan fuu bi jei di fan fëen. U bi si ën ku u seei wojo. U panjëen ku u seei maun. Nöo hën u toona ta konda da unu taa di Sëmbë dë, nëen di Libi u Teego dë di Masa Gadu manda da u aki.

³Nöo dee soni u bi jei dë ku dee u seei wojo bi si, deseei u toona ta konda da unu aki, fuun musu sa feni di suti libi di u ku Masa Gadu

ku ën Mii Jesosi Keesitu ta libi ku u seei. ⁴Nöo hën i si u ta mbei di pampia aki da unu fuun musu dë waiwai te dou.

Aki Johanisi ta lei de taa ee wan sëmbë dë u Gadu nöo a musu ta libi limbolimbo.

⁵Söö. Nöo di Buka di Masa Jesosi bi da u fuu musu toona konda da unu, nöo hën nöo i si u ta konda da unu aki taa Masa Gadu aan na wan piki hogi nëen hati möönsö. A dë limbolimbo te dou. Na wan piki dungu seei dë nëen. ⁶Nöo ee wan sëmbë i ta libi hogilibi ma i ta mbei taa i ta libi ku Gadu, nöo hën da i ta mindi soni e. Hën da a di së u dungu i dë, biga ja ta libi a wan tuutuu fasi. ⁷Ma ee u ta libi a di së u limbo kumafa Masa Gadu ta libi limbolimbo, nöo woo ta libi suti ku u seei. Nöo woo dë limbolimbo

tu. Biga fu di Jesosi Keesitu, di Mii u Gadu, lasi ën buuu fuu hedi kaa, nöö Masa Gadu ta puu dee hogilibi fuu tuu a u hati fuu ta dë limbolimbo.

⁸Ma ee u ta mbei taa wa du hogi wan daka, wë nöö u seei u ta ganjan. Nöö hën da wa ta taki di tuu, biga wë u ta du hogi.

⁹Ma ee u piki taki aai u du hogi tuu, nöö Masa Gadu an o hoi dee hogi du fuu nëen bëë möön. A o ta puu dee hogilibi tuu a u hati nöömö kumafa a bi taki. Wë biga an ta ganjan sëmbë möönsö.

¹⁰Ma ee u piki taki nönö wa du hogi wan daka, nöö hën da u ta fia ku Masa Gadu taa a mindi soni da u. Nöö hën da di buka fëen an dë a u hati.

2 Wë dee lobi mii u mi dë, di pampia i si mi ta mbei da unu aki sö, mi ta mbei ën fu wan musu du hogi. Ma ee a ko dë taa un du hogi, nöö un musu sabi taa i abi wan Sëmbë dë a Masa Gadu bandja di ta begi ën da u. Hën da Jesosi Keesitu, di Sëmbë di an du hogi wan daka. ²Nöö hënseei paka di paima da u. Nöö di paima di a paka da u dë, hën da di dëdë a dëdë fuu hedi, fu Masa Gadu an hoi dee hogi du fuu nëen bëë möön. Ma na u wanwan a dëdë paka di paima da e, ma a dëdë pakëen da hii mundu.

³Nöö ee u ta piki Masa Gadu buka ta libi kumafa a kë, nöö woo sabi tuutuu taa u ku ën dë. ⁴Ma ee wan sëmbë i ta mbei taa i sabi Masa Gadu ma töku ja ta piki ën buka ta libi kumafa a kë, nöö hën da ja sabi ën. Soni i ta mindi. Di buka u Masa Gadu an dë a i hati.

^{5,6}Ma ee wan sëmbë i ta piki ën buka nöö hën da i lobi ën tuutuu ku wan hati.

Nöö ee i kë sabi taa i ku Gadu dë, nöö i musu ta luku i libi ee i ta libi bunu. Biga di sëmbë di ku Gadu dë, nöö hën ta libi kumafa Masa Jesosi bi ta libi _{di} a bi dë a di goonliba aki_].

Aki Johanisi da de wan njunjun wëti.

⁷Nöö un dee lobi mati u mi dë, mi ta manda wan wëti da unu aki _{taa} un musu lobi unu seei_]. Nöö an dë wan njunjun wëti e. A dë di awoo wëti di de bi tja ko konda da unu a fesi. ⁸Ma töku a ko dë kuma wan njunjun wëti aluwasi fa a bi dë a fesiten seei. Biga te un ta piki di wëti aki ta lobi sëmbë kumafa Masa Jesosi ta lobi sëmbë, nöö sëmbë ta si andi da tuutuu lobi awaa. Nöö di dungu u bi dë ta pasa, limbo ta ko kaa.

⁹Ma ee wan sëmbë ja lobi dee oto biibima kuma i seepi nöö ja sa konda taa i dë a limbo e. A dungu i dë. ¹⁰Ma ee wan sëmbë i lobi dee oto biibima kuma i seei, nöö hën da i dë a limbo. Soni an dë u bia i hati te nöö i go du hogi. Söseei ja o ganjan di otowan fii faa lasi pasi tu. ¹¹Ma ee wan sëmbë i ta buuse di otowan fii, nöö a dë kuma i ta waka a dungu söndö faja, ja ta si soni. Ja sa' naasë i nango.

Aki ta lei ambë Johanisi sikifi di biifi da.

¹²Wë un dee mii, mi ta mbei di pampia aki da unu biga Masa Jesosi paka da unu kaa, nöö Gadu an ta hoi dee hogi du fuunu nëen bëë möön.

¹³Wë nöö un dee gaan womi, mi ta mbei di pampia aki da unu tu, biga un sabi di Sëmbë di bi dë a seti u mundu.

Wë söseei un dee kijoo, mi ta mbei di pampia aki da unu tu, biga un wini di didibi kaa.

Nöö un dee piki mii dë, mi ta mbei di pampia aki da unu tu, biga un sabi u Tata a liba kaa.

¹⁴Nöö un dee gaan womi, mi ta mbei di pampia aki da unu, biga un sabi di Sëmbë di bi dë a seti u mundu.

Dee kijoo mii, mi ta mbei di pampia aki da unu biga un ta biibi taanga a Masa Gadu. Di buka fëen ta dë a unu hati nöömö. Un wini di didibi kaa.

¹⁵Dee mii o, wan musu lobi dee soni u di goonliba aki e, dee an ta kai ku Gadu. Biga ee i ta lobi de, nöö hën da ja ta lobi u Tata Masa Gadu. ¹⁶Biga dee taku kë u libisëmbë hati ku langawojo ku gaan fasi, nöö dee lö soni dë dë soni u goonliba. De an dë fuu Tata Masa Gadu. ¹⁷Nöö a a' wan daka di goonliba aki o kaba ku hii dee lö libi dë tuu fia. Ma dee sëmbë dee ta piki Masa Gadu buka, de, de an o kaba möönsö, ma de o dë u teego.

Aki Johanisi ta bai de taa de musu mëni deseei ku dee buusema u Masa Jesosi.

¹⁸Dee mii o, di kaba ten u goonliba dou kaa e. Biga de bi taki da unu kaa taa te wan ten wan Gaan Buusema u Masa Jesosi Keesitu o ko a goonliba. Nöö fa u dë aki, u musu sabi taa di kaba juu ta zuntu, biga di fasi u di sëmbë dë

dë a sëmëni sëmbë hati ta wooko kaa. ¹⁹De bi dë ku u a fesi ma de kumutu go u de, biga u ku de an dë di wan. Biga ee u ku de bi dë di wan, nöö de an bi o go. Ma de kumutu go, hën mbei hii mundu si taa u ku de an dë di wan.

²⁰Ma unu, wan dë sö e. Biga Masa Gadu tuwë di Akaa fëen a unu liba kaa. Nöö hën ta mbei un ko sabi fuun wegì dee buka luku undi da ganjan wan ku undi da tuutuu wan.

²¹Wë nöö fa i si mi ta mbei di pampia da unu aki, na fu di wan sabi dee tuutuu soni u Masa Gadu mbei e, ma fu di un sabi de. Nöö un sabi taa di Buka u Masa Gadu ku di buka u dee ganjansëmbëma an dë di wan. ²²Biga di sëmbë di o ko ta fia taa Masa Jesosi nëen da di Paamusi Könu Masa Gadu manda ko da u aki fuu ta biibi ën, nöö di sëmbë di ko taki sö, hën da wan ganjansëmbëma. A dë buusema seei u Masa Jesosi. An kë u Tata Masa Gadu, nöö an kë di Womi Mii fëen tu.

²³Nöö ee wan sëmbë ko ta fia taa Masa Jesosi an dë di Womi Mii u Gadu, nöö Masa Gadu hën Tata an o dë ku di sëmbë dë seei. Ma ee wan sëmbë i ta piki taa: "Aai, Masa Jesosi Keesitu hën da di Womi Mii u Masa Gadu tuu," nöö hën Tata o dë ku i.

²⁴Nöö dee mii, di Buka de bi taki da unu a fesi, hën un musu ta hoi a unu hati ta biibi nöömö e. Nöö te un du sö kaa, nöö unu ku di Womi Mii u Masa Gadu ku ën Tata tuu o nama ko dë di wan fu nöömö.

²⁵Nöö Masa Gadu o da unu di soni di a paamusi u, hën da di njunjun

libi fëen di a o da u fuu ta libi nöömö u teego.

²⁶Fa mi ta mbei di pampia aki, nöö mi ta mbei ën fu dee ganjansëmbëma hedi e, fu di de ta biinga u ganjan unu. ²⁷Ma unu, fa un sai dë, Masa Gadu tuwë di Akaa fëen a unu liba kaa, nöö hën ta dë a unu hati nöömö. Wan a' fanöudu fu sëmbë lei unu möön biga di Akaa ta lei unu hii soni. Nöö fa a ta lei unu soni dë, a ta lei unu tuutuu soni e. An ta ganjan unu. Nöö fëen mbei un musu ta dë a Masa Jesosi leiki nöömö, kumafa a taki da unu. Wan musu bia toona disëen möönsö.

²⁸Aai, sö a dë tuu, dee mii. Fa unu ku Masa Jesosi ko di wan dë, nöö wan musu disëen möönsö e. Biga a a' wan daka nöö a o toona ko a goonliba aki. Nöö te a ko, nöö ee u bi tan nëen leiki nöö wa o dë pantapanta. Sen an o kisi u fuu waka go nëen fesi.

²⁹Wë nöö di un sabi taa Masa Gadu hën an ta du hogi möönsö, bunu wanwan nöö a ta du, nöö un musu sabi taa dee sëmbë dee ta libi bunu nöö de da mihi fëen gbelingbelin.

Aki Johanisi ta lei de u de libi kuma de da mihi u Gadu.

3 Dee sëmbë o, de ta kai u Masa Gadu mii e. Nöö sö a dë. U da mii fëen tuu. Wë nöö ee u ta tja di në taa u da Gadu mii, nöö nëen da Masa Gadu lobi u te na soni nö? Ma nöö dee sëmbë dee an sabi Masa Gadu, de an sa sabi soni fuu. Biga ee ja sabi soni fu wan tata, nöö ja o sabi soni fëen mii tu.

²Wë dee lobi mati u mi dë, fa u dë aki u da mihi u Masa Gadu tuu.

Nöö wa sabi fa woo dë eti e. Ma u sabi nöö taa te a o ko nöö u seei wojo o si ën kumafa a dë, nöö woo tooka ko kuma hën seei. ³Nöö ee u dë ku di mëni aki, nöö woo ta biinga u hogi musu kumutu a u hati, fuu ko dë limbolimbo kumafa Masa Jesosi seei dë limbolimbo. ⁴Biga di sëmbë di ta du hogi, nöö hën ta booko dee wëti u Masa Gadu. Biga hogilibi hën ta booko wëti. ⁵Ma nöö u sabi taa Masa Jesosi bi ko a di goonliba aki u ko paka puu hogi a u liba da u.

Fa Masa Jesosi sai dë, dee mii, na wan piki sundju seei dë nëen hati e. Hii ën hati tuu dë limbolimbo, biga an du hogi wan daka. ⁶Fëen mbei ee i ku Masa Jesosi nama ko di wan, nöö ja o sa ta libi hogilibi nöömö. Biga di sëmbë di ta libi sö an sabi Masa Jesosi. An ta fusutan soni fëen möönsö.

⁷Wë nöö un dee mii dë, un haika e. Wan mbei sëmbë ganjan unu. Biga di sëmbë di ta libi leti kumafa Masa Gadu kë, hën da bumbuu sëmbë kuma Masa Jesosi Keesitu. ⁸Ma ee wan sëmbë libi an ta kai ku Gadu wëti, nöö sëmbë u di didibi di dë e. Biga di didibi bi ta libi hogi nöömö, sensi a fesiten tee kisi tide. An disa möönsö. Hën mbei di Womi Mii u Masa Gadu ko a di goonliba aki faa poi dee wooko u di didibi.

⁹Fëen mbei ee wan sëmbë dë mihi u Gadu nöö an sa ta libi a wan fasi nöömö di an ta kai ku Gadu. Biga Gadu dëen wan hati kuma di fëen seei di a abi, hën mbei an sa ta libi hogi libi nöömö biga Masa Gadu hën dëen Tata. ¹⁰Nöö ee i kë sabi ambë da dee mii u Gadu ku ambë

da dee mii u didibi, nöö i luku a di libi u de nöö joo sabi. Biga di sëmbë di an ta libi bunu, nöö hën an sa dë mii u Gadu e. Söseei ee wan sëmbë ja ta lobi di otowan fii, nöö ja dë Masa Gadu mii tu. ¹¹Wë biga di awoo buka di un bi ta jei a fesi te kisi tide, nöö hën da disi: u musu ta lobi di otowan fuu.

¹²Nöö wan musu abi hogihati kuma Kain. Kain bi dë sëmbë u didibi, hën mbei a a' hogihati tefa a kii ën baaa. Nöö faandi mbei a kii ën? A kii ën fu di hën baaa bi ta libi bunu, hën mbei a haun ku ën tefa a kii ën.

¹³Wë nöö dee sëmbë, fëen mbei te u si wan sëmbë ta buuse u, nöö an musu bigi da u. Biga dee sëmbë dee an dë a di së u Masa Gadu, nöö de an o lobi u möönsö.

¹⁴Ma u, u feni wan njunjun libi a Gadu. A fesi u bi dë kuma dëdë sëmbë ma u bi ta böö nöö. Ma fa u ko dë aki, u sabi taa u feni wan njunjun libi biga u ko ta lobi dee sëmbë u Masa Jesosi.

Ma di sëmbë di ta buuse di otowan fëen, nöö hën an kumutu a di së u dëdë ko a libi eti e. ¹⁵Biga ee wan sëmbë i buuse di otowan fii, nöö hën da wisihatiböö i abi. Nöö un sabi taa ee wan sëmbë i a' wisihatiböö, nöö ja abi di teego libi u Masa Gadu möönsö.

¹⁶Dee mii o, ee u kë saandi da lobi, nöö u musu luku a Masa Jesosi Keesitu, fa a bi tei di dëdë fuu dëdë paka di paima fuu da u. Hën wë da lobi e. Nöö söseei u seei tu, u musu dë kabakaba fuu sa dëdë da di otowan fuu. ¹⁷Ma ee wan sëmbë i dë nöö i a' dee soni u goonliba aki,

nöö hën i si otowan fii ta pena fu di aambi soni ma ja dëen soni möönsö, nöö di sëmbë dë ja lobi Masa Gadu e.

¹⁸Wë nöö dee mii u mi dë, wan musu ta lobi sëmbë ku buka wanwan e, ma a musu dë u si a i libi tuutuu. ¹⁹Nöö te u ta lobi sëmbë ta libi bunu ku de, nöö u sabi gbelin taa u dë a di së u Masa Gadu, nöö wa o fëëë ën fuu go nëen fesi. ²⁰Ma aluwasi u seei hati taki da u taa wa libi bunu, ma töku Gadu hei möön libisëmbë hati e. A sabi hii soni.

²¹Ma nöö ee hati fuu taki da u taa u ta libi bunu, nöö woo sa waka waiwai go a Masa Gadu fesi. ²²Nöö woo feni dee soni u ta hakisi, biga a si taa u ta piki ën buka ta libi kumafa a kë.

²³Nöö di buka fëen di u musu piki nöö a dë tu fasi. Di fosu wan dë taa u musu biibi taa Jesosi Keesitu hën da di Womi Mii u Masa Gadu. Hën da di Paamusi Könu di a manda da u. Nöö di u tu dë taa u musu lobi u seei makandi kumafa a bi taki da u kaa. ²⁴Nöö di sëmbë di ta piki Masa Gadu buka, nöö hën ku Gadu dë di wan. A ta libi ku Gadu, nöö Gadu ta libi ku ën. Nöö u sabi taa sö a dë tuu, biga di Akaa u Masa Gadu di a da u aki, hën dë a u hati ta piki u taa sö a dë.

Aki Johanisi ta lei de fa fu de musu wegi dee buka luku ee naasë de kumutu.

4 Wë nöö dee lobi mati u mi dë, un haika e. Sömëni sëmbë o ta tja buka ko da unu taa di Akaa u Masa Gadu hën manda de ko. Ma

nöö wan musu piki ku de wante e. Ma i musu wegi ën luku ee naasë di lö buka dë kumutu, ee Gadu buka, ee didibi buka. Biga fa u dë aki, wanlö hia ganjansëmbëma ta waka ta lontu a hii goonliba ta ganjan sëmbë taa de dë tjabukama u Masa Gadu, ma na tuu seei.

²Nöö ee wan sëmbë da i wan buka taa sö wan soni di Akaa u Masa Gadu taki, nöö hën i kë sabi ee tuu ee ganjan, nöö i musu luku ee unfa a o taki u Jesosi Keesitu. Ee a taa a kumutu a Masa Gadu Köndë ko libisëmbë a goonliba aki, nöö i musu sabi taa a dë Gadu buka tuu. ³Ma ee a fia taa nönö, Jesosi Keesitu na a Gadu a kumutu, nöö i musu sabi taa na buka u Gadu di dë. Hën da wan buka u di buusema u Masa Jesosi Keesitu. Biga de bi taki da unu kaa taa a a' wan daka di Gaan Buusema u Masa Jesosi o ko a goonliba. Nöö fa u dë aki, di fasi fëën dë a sömëni sëmbë hati ta wooko kaa.

⁴Nöö dee sëmbë u mi dë, un haika e. Unu da sëmbë u Masa Gadu, nöö dee ganjansëmbëma dë an sa feni unu ganjan. Dee lö sëmbë dë an dë a di së u Masa Gadu, de dë a dee soni u di goonliba aki nöö. De ku di didibi tuwë gogo a wan së. Ma un wini de. Wë biga di Akaa u Gadu a unu hati dë abi kaakiti möön leki didibi.

⁵Ma nöö te dee ganjansëmbëma ta fan nöö dee sëmbë dee an dë ku Masa Gadu ta piki de buka, biga di fan u de ta kai ku de.

⁶Ma u, wa dë sö e. U da sëmbë u Gadu. Nöö dee sëmbë dee sabi Gadu, nöö de ta haika u. Ma dee

sëmbë dee an sabi Gadu nöö de an ta haika u möönsö.

Nöö sö u ta paati dee buka ta luku fuu sabi undi u de dë u di Akaa u Masa Gadu, ku undi u de dë u di Buusema fëën.

⁷Wë nöö un dee lobi mati u mi dë, un boo lobi u seei e. Biga Masa Gadu hën abi lobi. Nöö di sëmbë di ta lobi di otowan fëën, hën da miii u Gadu. Hën sabi Masa Gadu. ⁸Ma di sëmbë di an ta lobi di otowan fëën hën an sabi Gadu e. Biga Masa Gadu, hën hatiböö da lobi. ⁹Nöö u si taa Masa Gadu lobi u tuu. Biga a tei di wan kodo Womi Mii fëën tö di a abi, manda ko a di goonliba aki fuu sa feni di teego libi u Masa Gadu.

¹⁰Dee sëmbë o, ee i kë saandi da lobi, nöö ja musu luku a di fa u lobi Gadu e, ma i musu luku a di fa Gadu lobi u. Biga a tei di wan kodo Womi Mii fëën manda ko a di goonliba aki ko tei di dëdë fuu dëdë fu an hoi dee hogidu fuu nëën bëë möön. ¹¹Wë nöö, un dee lobi mati u mi dë, di Masa Gadu lobi u sö kaa, nöö an fiti fuu lobi u seei tu nö?

¹²Na wan libisëmbë si Masa Gadu wan daka e. Ma te u ta lobi u seei makandi, nöö hën da Masa Gadu ta dë a u hati. Nöö fa i si u ta lobi u seei dë, nöö di lobi u Gadu di u abi a u hati o ko dë telutelu.

¹³Biga wë Masa Gadu tuwë di Akaa fëën a u liba kaa, nöö fëën mbei u sabi taa u ku ën dë. U ku ën ko di wan. ¹⁴Nöö u seei bi si Masa Jesosi tuu di a ko. Nöö fa u si ën dë, nöö hën u toona tei ta konda da lanti taa u Tata Masa Gadu manda di Womi Mii fëën ko a di goonliba

aki tuu, faa ko dē di Heepima u hii mundu. ¹⁵Nöö di sēmbē di piki a lanti taa Masa Jesosi hēn da di Womi Mii u Gadu tuu, nöö di sēmbē dē, hēn ku Gadu ta libi makandi. De ko di wan.

¹⁶Wē fa u ta taki aki, nöö hēn mbei u ko sabi tuutuu taa Gadu lobi u. Biga Gadu, hēn abi lobi. Nöö di sēmbē di ta lobi di otowan fēen, hēn ku Masa Gadu ko di wan kaa. ¹⁷Nöö fa u ku ēn ko di wan aki, di lobi di u lobi ēn, möönmöön a o ta göö ta ko tee a ko dē ku telu. Nöö te u ku Masa Jesosi ko miti fesi ku fesi a di Gaan Kuutu Daka, nöö wa o dē fēēēfēēē. Biga fa u dē a goonliba aki seei, ma libi fuu djeesi di fēen kaa.

¹⁸Haika e, dee sēmbē. Di soni de ta kai lobi, hēn ku fēēē an ta koti e. Biga ee wan sēmbē lobi i ku hii ēn hati kumafa Gadu kē, nöö ja o fēēē ēn. Ma te i si i fēēē wan sēmbē, nöö di soni mbei i ta fēēē ēn, i pakisei taa a sa du i wan hogi. Nöö fa i si i ta fēēē ēn dē, nöö hēn da di lobi makei.

¹⁹Wē nöö dee sēmbē, Masa Gadu hēn fosu lobi u, nöö hēn mbei u seei sa toona lobi otowan tu. ²⁰Nöö ee wan sēmbē i dē nöö ja ta lobi dee otowan fii ma i ta mbei taa i lobi Gadu, nöö hēn da soni i ta mindi. Biga di sēmbē i ta si ku i wojo mii dē hēn ja lobi, nöö unfā i sa lobi Gadu di ja si ku wojo wan daka? ²¹Biga Masa Jesosi seei da u di wēti aki taa: “Ee i lobi Masa Gadu, nöö sōseei i musu u lobi di otowan fii tu.”

5 Wē nöö ee wan sēmbē i ta biibi taa Masa Jesosi hēn da

di Paamusi Könu di Masa Gadu manda da u aki tuu, nöö hēn da i dē wan mii u Gadu. „Hēn da i Tata.”

Wē nöö ee i lobi wan tata, nöö joo lobi dee mii fēen tu. ²Nöö ee u lobi Masa Gadu ta piki ēn buka, nöö hēn da u ta lobi dee oto mii fēen kaa. ³Biga ee u lobi Masa Gadu tuu, nöö woo hoi dee wēti fēen dee a da u fuu hoi. Nöö dee wēti fēen an hebi da u poi. ⁴Biga hii u dee mii u Gadu feni di kaakiti kaa fuu tai hati disa di hogi libi di sēmbē ta libi a di goonliba aki. Biga di biibi di u dee mii u Gadu ta biibi a Masa Jesosi, hēn ta wini hogi du. ⁵Nöö dee sēmbē dee ta biibi taa Masa Jesosi hēn da di Womi Mii u Gadu, nöö de nöö sa abi taihati u de disa dee hogi du u di goonliba aki.

Aki Johanisi konda soni u de dii kotoigi u Masa Jesosi

⁶Wē nöö dee mii, Jesosi Keesitu hēn da di Sēmbē di ko a goonliba tuu. Nöö ee i kē fia, nöö i luku fa soni waka a di wata dopu fēen, ku di dēdē fēen di a dēdē lasi ēn buuu fuu hedi. Nöö te i luku ēn te i kaba nöö joo si taa hēn da di Womi Mii u Masa Gadu di ko a goonliba tuu. Nöö na di dopu fēen wanwan nöö fii musu mēni e, ma i musu mēni di dēdē fēen ku di dopu fēen tuu. Biga di wan soni nöö di Akaa fēen ta taki ku de, taa Masa Jesosi hēn da di Womi Mii u Masa Gadu tuutuu. Nöö di Akaa an ta mindi soni, tuutuu soni nöö a ta taki. ^{7,8}Söö. Nöö a dē sō taki taa di dopu fu Masa Jesosi, ku di dēdē fēen di a dēdē lasi ēn buuu fuu hedi, ku di Akaa fēen, de dii soni dē tuu dē

kotoigi ta taki da u gbelingbelin taa Masa Jesosi hën da di Womi Mii u Gadu tuu.

⁹Wë nöö ee i guwenti u piki te libisëmbë taki soni da i, nöö te Masa Gadu taki soni da i wë? Na i musu piki ën möön eti nō? Biga Gadu buka hebi möön libisëmbë buka. Nöö di soni di a ko taki da u aki, hën da Masa Jesosi da di Womi Mii fëen. ¹⁰Nöö di sëmbë di ta biibi a Masa Jesosi liba, a sabi te dou nëen hati dendu taa tuu, Masa Jesosi da di Womi Mii u Gadu.

Ma di sëmbë di an ta biibi a Masa Gadu, nöö hën ta sösö ën. Biga a ta mbei taa Gadu mindi soni fu di a taa Masa Jesosi hën da di Womi Mii fëen.

¹¹Nöö Masa Gadu taki tu taa a da u wan njunjun libi kaa fuu libi u teego. Nöö di libi dë, a di Mii fëen nöö u sa feni ën. ¹²Nöö ee wan sëmbë i nama ku di Womi Mii u Gadu dë, nöö ii feni di njunjun libi dë kaa e. Ma ee ja nama ku ën, nöö ja abi di libi dë möönsö.

Aki Johanisi tapa di biifi.

¹³Wë dee mii o, mi mbei di pampia aki sö manda da un dee sëmbë ta biibi a di Womi Mii u Masa Gadu liba, fuun musu sabi taa di njunjun libi u teego u ta taki aki, nöö un abi ën kaa. ¹⁴Nöö u sabi tu taa te u begi ën wan soni, nöö ee di begi kai ku di pakisei fëen, nöö a o

jei. ¹⁵Nöö te u sabi taa a jei u kaa, nöö woo dë ku di sabi nöömö taa a o da u di soni di u begi ën dë.

¹⁶Nöö ee i si taa di otowan fii ta du hogi, ma nöö di hogi di a ta du dë an bigi poi fu Masa Gadu musu sitaafu ën kii, nöö i musu begi Gadu dëen be a toona dëen libi. Ma a a' di hogi fii du di musu mbei Gadu kii i puu, nöö nëen u ta taki. Ma ee a sa mbei a fika ku libi, nöö i musu begi dëen. ¹⁷Te i pasa Masa Gadu buka hën wë da i du hogi kaa e. Ma a a' di hogi fii du an bigi poi fu Masa Gadu musu kii i fëen hedi.

¹⁸Nöö u sabi taa wan mii u Gadu an sa ta libi hogilibi nango nöömö, biga Masa Jesosi seei ta tjubi ën u di didibi an sa feni ën du hogi.

¹⁹Wë nöö dee mii, u sabi taa u dë sëmbë u Masa Gadu, nöö hii dee oto sëmbë u di goonliba aki tuu dë a didibi basu. ²⁰Nöö söseei u sabi tu taa di Womi Mii u Masa Gadu ko kaa, faa da u fusutan fuu sa sabi di tuutuu Gadu. Nöö fa u dë aki, u ku di tuutuu Gadu ko di wan kaa. Biga u ku di Womi Mii fëen, Jesosi Keesitu, ko dë di wan. Nöö di tuutuu Gadu dë, hën wë abi di libi u teego faa da u.

²¹Söö. Wë dee mii u mi dë, na soni möönsö möön leki, un mëni unu seei, fu wan waka a dee ganjanganjan gadu u goonliba aki baka e. A tan sö.

Di u tu biifi u Johanisi

Wan wöutu a fesi.

Disi da di u tu biifi u di Tjabukama u Masa Jesosi de kai Johanisi. Nöö a di biifi aki a ta kai ën seei Gaan Sëmbë u keiki. Nöö a mbei di biifi manda da wan mujëë. Ma fa a taa mujëë dë, nöö wa sabi ee mujëë tuu, ee keiki a ta kai sö.

Nöö di biifi aki ku di fosuwan di Johanisi sikifi, di wan soni nöö de tuu taki.

¹Wë di pampia aki, di Gaan Sëmbë fu keiki hën ta mbei ën manda gaan odi da wan mujëë di Masa Gadu tei u ko sëmbë fëën. Mi ta mbei ën dëën ku dee mii fëën tuu, taa mi dë.

Wë nöö dee sëmbë, fa mi ku unu dë a di biibi aki, nöö mi lobi unu tuutuu e. Ma na mi wanwan, ma mi ku hii dee sëmbë dee sabi di tuutuu lei u Gadu, mi ku de tuu lobi unu.

²Biga di lei u Gadu u ta taki aki, nöö hën ta dë a u hati nöömö, an o kumutu möönsö.

³Nöö mi ta manda gaan odi da unu taa fa u ta waka a dee lei dë baka ta lobi dee otowan fuu makandi, nöö u Tata Masa Gadu ku Masa Jesosi Keesitu, di Womi Mii fëën, tuu o libi ku u ku de bunuhati. De o a' tjalihati fuu, nöö de o da u böö.

⁴Nöö di mi ko aki, nöö hën mi ko si wanlö mii fii, nöö de ta libi a dee tuutuu lei u Gadu leti kumafa

u Tata Masa Gadu manda u fuu libi. Nöö di mi si sö, nöö mi wai seei.

⁵Söö. Wë Mujëë, haika e. Mi kë da i wan wëti aki, ma na njunjun soni a dë e. Di awoo wëti fuu di de bi konda da u a fesi, nöö hën nöö. Hën da u musu lobi u seei. ⁶Nöö di lobi u ta taki aki, nöö hën da u musu ta piki di buka u Masa Gadu ta libi kumafa dee wëti fëën ta taki. Nöö u musu lobi dee otowan fuu ta libi bunu ku u seei. Hën da di wëti kaa e.

⁷Nöö di soni mbei mi taki sö, fu di wanlö hia sëmbë ta waka ta lontu ta mindi soni taa Jesosi Keesitu an bi ko dë libisëmbë a goonliba aki. Nöö dee sëmbë dë, de da ganjansëmbëma e. De da buusema u di Paamusi Könu Masa Gadu manda ko da u. ⁸Nöö un mëni unu seei ku de e, fu wan musu lasi di bunu un ta suku a Masa Gadu dë. Un musu ta mbei möiti fuun feni dee paima fuunu tuu ku telu.

⁹Nöö ee wan sëmbë i disa dee soni dee ƭMasa Jesosiƭ Keesitu bi lei i nöö hën i go tei wanlö oto soni ta biibi, nöö Masa Gadu an o dë a soni fii möön e. Ma di sëmbë di ta biibi di tuutuu lei nango nöömö, nöö Masa Gadu ku di Womi Mii fëen tuu o dë ku i.

¹⁰Nöö fëen mbei ee wan sëmbë tja wan oto buka ko a unu di an ta kai ku di buka u Masa Jesosi, nöö di sëmbë dë wan musu tei ën buta a

unu wosu seei. ¹¹Biga te i ta kisi ën ku wai, nöö a o dë taa i ku ën tuu ta du di hogi makandi.

¹²Söö. Wë nöö mi abi sëmëni soni a mi hati fu mi taki da unu eti, ma ma kë sikifi de e. Mi seei kë ko a unu, be mi ku unu miti fan fesi ku fesi, nöö woo dë waiwai te dou.

¹³Söö. Wë na soni möönsö möön leki dee mii u di lobi sisa fii, di Gadu tei ko sëmbë fëen tu, manda gaan odi da i taa de dë bumbuu.

Di u dii biifi u Johanisi

Wan wöutu a fesi.

Disi mbei di u dii biifi u di Tjabukama u Masa Jesosi de kai Johanisi. Nöo a di biifi aki a toona ta kai ën seei di Gaan Sëmbë u keiki möön, nöo a mbei ën manda da wan womi de ta kai Gajusi. Nöo a ta taki soni u dee sëmbë dee ta tja di Buka ta paaja, ufö a ta taki u wanlö oto sëmbë möön.

¹Wë di pampia aki, di Gaan Sëmbë u keiki hën ta mbei ën manda gaan odi da di lobi mati fëen de kai Gajusi, taa a dë. Fa mi ku i dë a di biibi aki, nöo mi lobi i tuutuu seei, mati. ²Nöo i musu dë bumbuu e, leti kumafa mi sabi taa di akaa fii dë bumbuu kaa. Hii soni fii tuu musu dë tololo a pasi.

³Nöo fa mi dë aki, mi dë waiwai ku i o. Biga dee sëmbë fuu ta ko ta gafa i da mi aki taa i ta libi bunu, i ta waka a di pasi ta piki di lei u Masa Gadu ku hii i hati. ⁴Wë nöo te mi ta jei sö taa dee mii u mi ta piki di lei u Masa Gadu, nöo mi ta wai te na soni. Soni seei an dë a goonliba di ta da mi wai kuma di dë.

⁵Wë mati Gajusi, di bunu di i ta du dee bakama u Masa Jesosi dë, nöo a dë wan gaan bumbuu wooko seei e. Biga dee awoo sabima fii ku dee njunjun sëmbë dee ja sabi tuu i ta sölugu. ⁶Nöo dee sëmbë i ta heepi dë, nöo de ta ko ta konda da u dee biibima aki taa sö i ta libi

bunu ku de. Nöo sö Gadu kë fii libi tu e, mati. Ja musu disa möönsö, biga sö de ta waka ta lontu a di wooko liba. ⁷Fa de dë a pasi nango dë, nöo fu Masa Jesosi hedi wë e. Nöo de an ta suku heepi a dee sëmbë dee an ta biibi. ⁸Hën mbei u dee sëmbë u Masa Jesosi musu heepi de e. Nöo hën da u ku de tuu ta dë a di wooko u Masa Gadu makandi ta tja di lei fëen ta paaja.

⁹Söö. Wë nöo haika e. Mi bi mbei wan pampia manda da un dee sëmbë u Masa Gadu dë kaa. Ma di sëmbë de kai Dioteefesi aan toobi ku u. A kë hënseei musu dë fesima a di keiki, nöo an kë piki taa mi a' taki a unu liba möönsö. ¹⁰Nöo te mi ko a unu ala, nöo woo kuutu di soni naandë. Biga a ta kosi mi a baka ta mindi soni da mi. Nöo an tjikëen eti e. Hën a toona ta du hogihogi ku dee sëmbë ta waka ta paaja di buka u Masa Jesosi, dee ta ko a unu dë. Biga te de ko dë, nöo an ta kë ta hoi de. Nöo te dee otowan kë heepi de, nöo a ta tapa de tu. A di keiki

seei a ta jaka de ta puu, fu di de kë heepi dee wakama.

¹¹Nöö mati, fa i si i dë a goonliba aki, na djeesi dee lö sëmbë dee ta du hogi naandë e. Ma i musu djeesi dee sëmbë dee ta du bunu. Biga di sëmbë di ta libi bunu ku sëmbë, nöö hën da sëmbë u Masa Gadu. Ma di sëmbë di ta libi hogi ku sëmbë nöö an sabi Gadu e.

¹²Nöö di womi de kai Dëmëtusi, fa a sai dë, nöö hii sëmbë ta gafëen taa a dë bumbuu sëmbë. Wë nöö sö a dë tuu, biga libi fëen ta kai ku di

lei u Masa Gadu. Mi seei si ën sö tu hën mi taki ën da i, nöö i sabi taa ma o ganjan i.

¹³Wë nöö mi a' wanlö hia soni a mi hati u mi taki da i eti, ma ma kë sikifi de a pampia manda da i. ¹⁴Mi seepi kë ko a i hesihesi, be mi ku i sa fan fesi ku fesi.

¹⁵Söö. Wë na soni möönsö e, mati, möön leki hati fii musu ta dë bööböö. Nöö dee mati fuunu aki manda gaan odi da i ku hii dee mati fuu dee dë a i ala tuu, hiniwan sëmbë ku fëen odi.

Di biifi u Judasi

Wan wöutu a fesi.

Di biifi aki sö, wan biibima de kai Judasi hën sikifi ën, nöö de si kuma a bi dë wan u dee baaa u Masa Jesosi.

Nöö di soni mbei a mbei di pampia aki. A ko sabi taa wanlö leima ko a wanlö biibima u Masa Jesosi ko ta taki taa fa Masa Jesosi bi dëdë paka dee hogi du da de, nöö an dë u de ta hoi wëti möön. De sa libi hogilibi kumafa de kë. Sö dee leima ta lei dee biibi sëmbë. Nöö hën Judasi ta bai de taa de an musu piki di soni dë, biga an dë sö. Nöö hën a hai sëmëni oto u fesiten konda da de kumafa Gadu bi sitaafu wanlö sëmbë dee bi du hogi.

Nöö ee Gadu bi sitaafu dee sëmbë u fesiten ala, nöö hën da ee sëmbë du hogi pasëën buka fa u dë aki, nöö sö a o sitaafu de tu. Sö Judasi ta bai dee sëmbë. Nöö a ta konda da de fa dee leima naandë hogi tjika tu, de an dë soni u futoou.

Nöö di a ko faa tapa di biifi, hën a taki da dee biibima taa be de libi kumafa a fiti. Nöö hën a gafa Masa Gadu dëën tangi.

Nöö hën da di biifi aki.

Aki di biifi seti.

¹Söö. Wë dee sëmbë, mi Judasi wë ta sikifi di pampia aki manda da un dee sëmbë dee u Tata Masa Gadu kai ko dë sëmbë fëen apaiti. Fa mi dë aki, mi dë wan futuboi u Jesosi Keesitu, nöö mi da wan baaa u Jakobosi tu.

Dee sëmbë, Gadu lobi unu e, nöö a ta tjubi unu a Masa Jesosi. ²Nöö a musu dë ku unu te tjika, ku ën lobi, ku ën tjalihati, ta da unu böö.

Aki Judasi ta taki soni u dee ganjansëmbëma.

2 Pet. 2:1-17

³Wë dee sëmbë, mi bi dë kabakaba këë seei u mi sikifi soni

da unu möön fini u di fa Gadu ta puu u ku unu makandi a hogi basu ta heepi u a hii soni, ma nöö mi ko si taa a möön bunu mi sikifi wan hii oto soni da unu.

Mi taki e, dee sëmbë, un musu biinga seei da di Buka u Gadu di a buta a u dee sëmbë fëen maun fuu biibi aki. Fa a da u di buka di wan pasi dë sö kaa, nöö u musu hoi ën sö e. Wan musu mbei sëmbë tookëen da u möönsö.

⁴Nöö di soni mbei mi taki sö. Mi jei taa wanlö sëmbë fusi saapi ko dë leti a unu dendu dë söndö un sabi, nöö dee lö sëmbë dë an dë ku Gadu a wan së möönsö. Biga di fa Gadu libi ku u ku ën bunuhati fuu

kumutu a wëti basu aki, nöö hën de ta tei tja go a sösö së. De taa Gadu puu u a wëti basu kaa, nöö u sa du hii hogi fa u kë. Biga wëti an dë u sitaafu u möön. Sö dee sëmbë dë ta taki, nöö sö de ta libi tu. De an ta kë piki möönsö taa Jesosi Keesitu hën nöö da Takima a hii sëmbë liba. Hën nöö da u Masa.

Wë nöö mi taki da unu seei gbelin, taa fa de ta libi dee lö libi dë, nöö Gadu o kuutu de da sitaafu nöömö. Sö a bi sikifi gaanduwe kaa.

Aki a ta toona mëni de a wanlö sëmbë Gadu bi sitaafu.

⁵Dee sëmbë, mi kë toona mëmbë unu a wanlö soni bi pasa, hii fa mi sabi taa un sabi de kaa.

Wan bi jei fa Gadu bi puu dee Isaëli sëmbë fëen a dee Egepiti sëmbë basu mbei de ko fii nö? Ma nöö bakaten, sëmëni u de an bi kë biibi ën möön, nöö hën a manda dëdë go kii de wante.

⁶Nöö un bi jei tu taki taa so u dee basia u Masa Gadu Köndë an bi kë tan a dee kamian ka Gadu bi buta de, hën de kumutu go ta du di soni de kë. Nöö hën wë Gadu kisi de buta a wan gaan dungu kamian tai de ku këti gingin te de an sa kumutu. Nöö a dë ta luku te di gaan kuutudaka dou bifö a o kuutu de da de sitaafu awaa.

⁷Nöö un bi jei tu fa dee sëmbë u Sodom ku Gomola ku dee oto köndë sëmbë a de bandja naandë bi ta libi. Hiniwan hogi hangi bi ta ko a de hati de ta tei waiwai, te de poi hii dee wëti dee Gadu buta u fa womi ku mujëë musu libi. Te dou di juu nöö hën Gadu an sa tjëen möön,

hën a tjuma dee köndë dë gililili puu gbegedee. Fa u dë aki, dee köndë dë fika kuma wan maaka da hiniwan sëmbë di ta libi dee lö libi naandë taa ee i libi sö nöö söseei Gadu o sitaafu i tu ku di faja di ta kisi nöömö söndö tapa.

Sö wë Gadu bi sitaafu dee peipei sëmbë dë tjika e, fu di de an libi bunu.

Aki a ta taki soni u dee ganjansëmbëma möön.

⁸Ma nöö dee sëmbë u ta taki aki, deseei ta libi a di wan seei fasi dë tu. Fa de sai dë, a dë leti kuma sunjan de ta sunjan. Biga de an ta mëni möönsö taa a bakaten de sa kisi sitaafu u di libi de ta libi dë. Fa de ta libi dë, sundju nöö de ta sundju deseei sö, biga de an ta kë dë a tii basu möönsö. Nöö na wan makiti u mundu seei de ta fëëë möönsö tu, te dou ku dee hebi tiima dee ta dë a mundu seei de ta kosi ta da gaan buka.

⁹Ma dee basia u Gadu Köndë an dë sö. Biga hii fa di hedibasiasia u de de kai Mikaëli hebi tjika dë seei, ma hënseei an o da dee lö makiti u mundu dë gaan buka e. Biga di hën ku didibi bi ta fia u di dëdë sinkii u Mosesi seei, ma an puu na wan kodo kosi nëen buka kosi di didibi. Ma a taki dëen nöö taa: “Masa hën o du ku i.”

¹⁰Ma nöö dee oto sëmbë u ta taki aki, fa i si de sai dë, nöö de ta da gaan buka nango nöö, ta kosi hii soni te dou ku dee soni de an sabi seei. De dë leti kuma mbeti. De ta du go dë nöö a kaba ta libi söndö fusutan. Nöö mi taki da unu taa fa i

si de ta du dē, poi nöö wē de ta poi deseei kaba a sösö sö.

¹¹Nöö mi taki e, dee lö sēmbē i si naandē, di siba u Gadu kisi de kaa. Biga de abi taangajesi leti kumafa Kain bi abi taangajesi da Gadu tefa a bi hopo du gaan hogi.

Nöö di langabēē u möni di dee sēmbē abi te kaba, hēn wē buta de de kule go ta libi di fasifasi libi di Biliam bi libi, fu di hēn seei bi abi langabēē u möni tu.

Fa de sai dē, nöö de ta mbei taangajesi da Gadu kumafa Koola bi mbei teefa a dēdē wan gaan hogi dēdē leti a di sabana dendu naandē. Nöö söseei dee sēmbē u ta taki aki o kaba a sösö kuma Koola tu e.

¹²Fa de sai a unu dendu naandē, de dē leti kuma sumuku udu a otowan dendu. Te un ko sindo fuun njan makandi fu di un lobi unu seei, nöö de aan toobi u de hai ko sindo njan ku unu makandi ta mbei kuma unu ku de dē di wan.

Fa de sai dē, de dē leti kuma wanlö sēmbē ta kiija sikapu ma de an ta da dee sikapu soni u njan. De seei nöö de ta sölugu te de ko fatu.

De dē kuma te tjuba baaka i ta mēni taa a o kai fii feni wata, te wan pisi wan gaan ventu ko böö ēn tja go fiaa. Sö dee lö sēmbē naandē dē, fa i si de sai dē. Ee i ta langi a de, nöö ja o feni heepi möönsö.

Fa i si i ta si de dē, nöö de dē leti kuma wan fuuta pau di an ta pai möönsö, te wan pisi a dēē tjakaa fika naandē u de go hön puu tuwē. Mi taki da unu taa sö Gadu o du ku dee lö sēmbē dē tu e.

¹³Fa de sai naandē, de dē leti kuma pököpökö u sekiwata ta ko ku

ēn kaakiti, ma sundju nöö a ta tja ko buta a bandja sē. Sö dee sēmbē dē ta ko ku kaakiti ma sensen soni nöö de ta tja ko ta puu disa dē.

De dē kuma teeja ta kumutu a tii ko ta waka fanjanfanjan te de kaba a sösö fiaa a mundu. Sö dee sēmbē naandē ta waka söndö tii e. Ma mi taki da unu taa Gadu seeka wan gaan dungudungu kamian buta dē ka a o tuwē de go u teego.

¹⁴Dee sēmbē o, un haika fa di bumbuu sēmbē u fesiten de kai Enöku bi taki kaa u dee lö pei sēmbē aki. Enöku hēn mbei di u sēbēn u dee bakamii u Adam. Nöö a wan juu dē, Masa Gadu bi dēēn wan buka, nöö hēn a taa:

Masa ta ko ku wanlö dusudusu sēmbē dee dē fēēn seei vö,

¹⁵nöö a o kuutu a hii sēmbē tuu liba.

Nöö dee sēmbē dee na bi a' bisi ku ēn, de tuu a o sitaafu.

Fa dee sēmbē sai dē, de ta du sömēni pei hogi dee na ta kai ku Gadu.

De ta fan sömēni gaangaan fan ta kosi ēn.

Hii dee soni dē tuu mbei a o kuutu de da sitaafu e.

Hēn di buka dē Masa Gadu da Enöku fa a taki.

¹⁶Wē dee sēmbē dee Enöku bi taki dē, na de da dee sēmbē u ta taki aki nö? Fa de dē a unu dendu dē, waka nöö de ta waka ta konda soni a buka ta suku föutu a sēmbē u de feni tja go ta konda. Fa de sai dē, ku dee taku kē u de hati nöö de ta biinga. De ta waka ta njan buka ta taki gaangaan taki. De ta ganjan sēmbē ta naki tētē u de feni wini a

de. Dee lö sëmbë naandë, sö de dë fa i si de sai naandë.

Aki Judasi ta lei de fa de musu libi.

¹⁷Wë nöö dee sëmbë u mi dë, mi kë mëmbë unu a wan soni. Wan jei fa dee tjabukama u Jesosi Keesitu bi bai unu nö? ¹⁸De bi taki taa a di kaba lasiti ten u goonliba aki, nöö wanlö mbeisëmbëfama o hopo ko ta sösö di buka u Gadu. Fa de o ko dë, nöö a dee taku kë u de hati nöö de o ta waka.

¹⁹Wë dee sëmbë dee tjabukama bi taki dë, na de u ta taki aki ö, dee ta tja paati ko a unu dendu naandë? Biga fa de sai dë, nöö di Akaa u Gadu an ta tii libi u de seei. A dee taku kë u de hati baka wanwan tö nöö de ta waka nöö a kaba.

²⁰Ma nöö un dee sëmbë u mi naandë, un wan musu dë sö e. Biga di un piki di buka kaa, nöö hën da un feni wan apaiti biibi seei di dë u Gadu. Nöö un musu heepi unu seei makandi be di biibi fuunu musu ta göö möönmöön u sëmbë si ën a unu libi.

Nöö un musu ta begi nöömö tu, ku di kaakiti u di Akaa u Gadu.

²¹Un musu ta hoi unu seei a wan fasi ka di lobi u Gadu sa dou a unu, nöö a di lobi dë seei dendu un musu dë ta watji di ko fuu Masa Jesosi Keesitu. Biga wan daka a o ko nöömö, nöö woo feni di libi u

teego di a bi buta da u kaa fu di a abi tjalihati fuu.

²²Nöö unu seei musu abi tjalihati tu e, dee sëmbë. Un musu saa dee sëmbë dee an dë taanga a di biibi eti. ²³Nöö dee sëmbë dee ta kumutu a di pasi u Gadu, un musu toona kisi de hai puu tja ko buta baka, leti kumafa i ta hai sëmbë puu a faja.

Nöö dee sëmbë dee kumutu a pasi kaa, un musu abi tjalihati u de e. Ma fa i si de ta waka ta piki dee hogi pakisei u de hati naandë, nöö un musu fëëë fu de an hai unu tja go a dee du u de. Dee koosu de ta bisi a de sinkii seei u de du dee soni dë, de musu dë wan nasinasi soni da unu tee wan kë nama a de.

Aki a ta tapa di biifi.

^{24,25}Wë dee sëmbë, u ta buta unu a Masa Gadu maun e. Biga hën da di Heepima fuu di mbei Jesosi Keesitu u Masa ko dëdë faa puu u a dee hogilibi fuu basu. Hën wanwan tö nöö abi kaakiti tjika u tjubi u fu wa musu kai kumutu a di pasi. A abi kaakiti tu u puu föutu a u te u ko dë gbelingbelin, faa sa tja u go ka a ta dë ku di gaan waiti fëën. Nöö ku gaan piizii seei a o du ën.

Fa a sai dë, hën wanwan tö nöö da Gadu. Hën da könu u mundu, nöö a abi hii waiti ku hii makiti ku hii taki. Sö a bi dë kaa ufö mundu mbei, nöö sö a o dë fu teego. A tan sö.

Akoalimbo (Dee soni dee Masa Jesosi tja ko a limbo da Johanisi)

Wan wöutu a fesi

Söö dee sëmbë, wë di lasiti pisi u di Gadu Buku aki, nöö Johanisi hën sikifi ën di a ko gaan sëmbë. Nöö kumafa u bi taki a dee oto pisi u di Buku aki kaa, Johanisi bi dë wan u dee tuwalufu sëmbë dee Masa Jesosi bi pii tei a oto sëmbë dendu fu de waka nëen baka, nöö hën de ko dee gaan tjabukama u Masa Jesosi de kai Apösutu. Nöö di ten Johanisi mbei di pampia aki nöö a bi dë a wan paati a ze mindi. De bi tjëen go disa ala faa tja sitaafu fu di a ta waka ta paaja di buka u Masa Jesosi hedi.

Nöö di pampia aki ta taki u wanlö soni Masa Jesosi bi tja ko a limbo da Johanisi a di ten di a bi dë a di paati. Dee soni aki bi dë tjubitjubi soni da libisëmbë, ma Johanisi ko si de ku ën seei wojo kuma sunjan ma na sunjan. Biga tuutuu soni de dë, nöö de ta taki u wanlö soni bi pasa kaa, ku dee ta pasa a di ten u Johanisi dë, ku dee o ko pasa a bakaten. Ma nöö so u de taki a wödu fasi.

Nöö dee soni Johanisi konda aki, a konda de da dee sëmbë u Masa Jesosi dee bi ta miti makandi a sëbën köndë a di ten dë, faa da de kötöhati ku degihati u de musu hoi go dou. Biga sëmbë bi ta sitaafu de gaanfa seei fu di de ta biibi a Masa Jesosi liba.

Nöö te joo lesi di pisi u Gadu Buku aki, nöö joo si sëmëni soni nëen di o taanga u fusutan. Ma te i lesi ën te i kaba nöö joo ko si gbededee taa Masa Gaangadu ku di Miii fëen di de ta kai di Sikafu Mii a di pampia aki, nöö de da kaba Winima a mundu u teego. Nöö te i nama ku de, nöö i seei o dë winima tu.

Aki di pampia seti.

1 Wë dee sëmbë, mi Johanisi ta sikifi di pampia aki da unu e. Nöö dee soni mi o sikifi aki, nöö de dë wanlö soni dee Jesosi Keesitu tja ko a limbo da u dee sëmbë ta dini

ën. Masa Gaangadu seei da Masa Jesosi de, faa musu mbei u ko sabi de. Nöö fa woo taki de aki, nöö abiti möön nöö de o ko pasa e.

Nöö a di fasi aki Masa Jesosi mbei u ko sabi de. A manda wan basia fëen köndë ko a mi Johanisi

ko lei mi de, fu di mi dē futuboi fēen. ²Nöo fa mi ta sikifi dee soni aki, nöo de tuu mi jei ku miseei jesi, mi si de ku miseei wojo. A Gadu seei de kumutu, nöo de ta lei u soni u Jesosi Keesitu. ³Nöo fēen mbei ee hën wan sëmbë i tei dee fan u Gadu aki ta lesi, nöo Masa Gadu o mbei i feni bunu e. Söseei tu, ee wan sëmbë i ta haika de te i tei de buta a i hati ta libi ku de, nöo Gadu o mbei i feni bunu tu. Biga abiti möön nöo de o ko pasa.

Aki Johanisi ta manda odi da dee sëmbë u Masa Jesosi dee dë a sëbën köndë u Asia.

⁴Söo. Wë mi Johanisi ta sikifi di pampia aki manda da dee sëmbë u Masa Jesosi dee ta miti makandi a sëbën köndë u Asia.

Dee sëmbë o, fa Masa Gadu sai dë, nöo a bi dë kaa te kisi di ten di u dë aki, nöo a o dë u nöömö tu. Nöo hën wë musu dë ku unu ku ën bunuhati. A musu mbei un feni böö, hën ku di Akaa fēen tuu. Fa di Akaa u Masa Gadu sai dë, a dë telutelu a hii fasi e, soni seei an makei ën. Nöo a dë leti a Gadu fesi dë ka a dë sindosindo a di könubangi fēen. Nöo a musu dë ku unu tu, ⁵hën ku Jesosi Keesitu di bi konda dee soni u Gadu gbelingbelin da u.

Fa i si Masa Jesosi sai naandë, dee sëmbë, hën wë da di fosu sëmbë di dëdë weki fu an dëdë möön. Hën da di Sëmbë di abi taki a hii dee könu dee dë a goonliba aki tuu. Nöo hën wë lobi u sö tee a dëdë tuwëen buuu a goon paka

puu u a hogi du basu. ⁶A mbei u ko dë sëmbë a di könu tii fēen dendu, nöo hën a buta u ko mindima fuu sa ta tja libisëmbë ko a Gadu fesi. A buta u fuu sa ta dini Masa Gadu di da hën Tata ku di Gadu fēen tu. Wë nöo dee sëmbë, a musu kisi gafa ku hii kaakiti hiniwanten fu teego. A tan sö.

⁷Nöo un luku ala e.

A dë a dee bundji dendu a liba ala ta saka ta ko.

Nöo hii sëmbë wojo tuu o si ën, te dou ku dee sëmbë dee bi manda sëmbë u de pekëen ku peegu a di lakpa pau.

De tuu o si ën.

Nöo fa de o si ën dë, nöo hii dee nasiön sëmbë u goonliba tuu o ta bai ta kää fēen hedi.

Leti fa u taki ën dë, nöo sö a o dë e.

⁸Masa Gadu hën taki sö, dee sëmbë. Hën a taa: “Mi da di kaba fosu wan ku di kaba lasiti wan u hii soni.” ^aMi bi dë kaa nöo mi dë fa u dë aki nöo mi o dë u nöömö tu. A mi hii kaakiti u mundu dë.” Sö Masa Gadu taki.

Aki Masa Jesosi tjëen seei ko lei Johanisi.

⁹Wë nöo kumafa mi bi taki kaa, nöo mi Johanisi ta sikifi di pampia aki. Nöo mi dë wan sëmbë u Masa Jesosi leti kuma unu seei. Mi ta tja gaan sitaafu fēen hedi, leti kumafa unu seei ta tja tu. Nöo mi dë leti a di Njunjun Tii u Gadu dendu kuma unu tu, nöo Gadu ta da mi degihati fu mi hoi go dou leti kumafa i si a ta da unu ën tu.

Nöö dee soni i si mi o taki aki, nöö mi si de a di paati de ta kai Patimosi di dë a ze mindi. De tja mi ko tjökö a di paati aki fu di de an kë u mi musu ta konda dee wöutu Masa Gadu da sëmbë nöö de an kë u mi taki dee soni u Masa Jesosi dee mi sabi. Hën mbei de tja mi ko tuwë disa aki.

¹⁰Nöö di daka di mi si dee soni aki, nöö a bi dë di daka u Masa Gadu. Di juu dë, nöö di Akaa u Gadu bi dë a mi liba hebi, nöö te fu mi mëni, hën mi jei wan tönögö leti kuma afematutu ta piki seei limbolimbo. ¹¹A taki da mi taa: “Dee soni dee joo si aki, nöö de tuu i musu sikifi buta a pampia e, nöö i musu manda di pampia go da dee sëmbë u mi dee ta miti makandi a mi në a sëbën köndë u Asia. Nöö dee disi da dee köndë: Efeise, Similina, Peegamu, Tiatila, ku Saadisi, Filadelifia, ku Laodisea. A dee köndë dë tuu i musu manda di pampia go e.”

¹²Wë nöö fa mi jei di fan naandë, hën mi bia luku ee ambë da di sëmbë ta fan ku mi naandë. Nöö hën mi si sëbën soni kuma goutu tamundu faja, ¹³nöö leti a de mindi dë mi si wan Sëmbë kuma libisëmbë ma a tooka. Nöö a bisi wan gaan langa djapona sô ta kai nëen futu u goon ala zëë. Nöö a dë ku wan goutu banti nëen hati. Nöö sô wan Sëmbë mi si dë e, dee sëmbë. ¹⁴Fa mi si ën dë, di uwii fëen hedi dë wetiweti faan sô kuma maaun, nöö wojo fëen ta sëndë kuma te faja ta kisi gililili sô. ¹⁵Nöö futu fëen dë limbolimbo gbegedee kuma köpö di de bi buta a faja jö

puu hii sundju te a fika di köpö wanwan njënjën.

Nöö fa a ta fan dë, nöö tönögö fëen ta giinta leti kuma wan gaan dan. ¹⁶Nöö di mi luku nëen leti maun së, nöö hën mi si sëbën teeja nëen maun. Nöö wan saapusaapu ufangi di de maa a de tu së tuu ta kumutu nëen buka. Nöö fesi fëen ta koti faja leti kuma tuwalufu juu sonu, sô a ta sëndë tjika.

Sô wan Sëmbë mi si a dee goutu tamundu mindi e, dee sëmbë. ¹⁷Nöö fa mi si ën dë, hën mi tombi kai gbolou a goon nëen fesi dë, leti kuma mi dëdë. Fëëë nöö mi fëëë sô. Ma nöö hën a tëndë di leti së maun fëen ko buta a mi liba, hën a taa: “Na fëëë sô e. Mi wë da di seti ku di kaba u hii soni. ¹⁸Fa i si mi dë aki, nöö mi da di Sëmbë di o libi fu teego. Biga mi bi dëdë tuu, ma luku, mi toona weki baka. Nöö hën mbei mi abi dee sötö u dëdë ku dëdë köndë tuu. ¹⁹Nöö dee soni joo si aki, nöö de tuu i musu sikifi e, dee ta pasa a di ten aki, ku dee o pasa a bakaten tuu.

²⁰“Nöö haika e, andi dee goutu tamundu ku dee teeja a mi leti së maun aki kë taki. Dee sëbën teeja aki, nöö de da dee tiima fu dee sëmbë u mi dee ta miti makandi a dee sëbën köndë u Asia mi kai dë. Nöö dee goutu tamundu aki, de da dee sëmbë u mi seei dee ta miti makandi a dee lö köndë dë.”

Sô wë di Sëmbë di mi si dë taki da mi e.

Aki Masa Jesosi ta fan ku dee sëmbë fëen a Efeise.

2 Hën di Sëmbë toona fan ku mi möön, a taa: “Söö. Awaa mi kë

fan ku di sɛmbɛ di ta tii dee sɛmbɛ u mi a di kɔndɛ de kai Efeise. Mi kɛ fii sikifi dɛɛn taa:

Mi di Sɛmbɛ di ta fan aki, Mi wɛ ta hoi dee sɛbɛn teeja a mi leti maun. Mi da di Sɛmbɛ ta waka ta lomboto a dee sɛbɛn goutu tamundu faja mindi ɽta wegi soni ta luku. Nɔɔ miseei wɛ ta fan di fan aki.

²Nɔɔ mi taki e, taa mi ta si hii dee bunu soni dee un ta du, kumafa un ta biinga tjika dɛ. Nɔɔ mi si taa un ta hoi go dou sɔndɔ lasi hati. Mi sabi taa wan ta kɛ ta si takulibima a wojo seei. Nɔɔ mi si taa un wegi dee sɛmbɛ luku dee ta ko a unu kuma tjabukama u mi, nɔɔ un ko si taa de dɛ ganjansɛmbɛma. ³Nɔɔ mi si fa un ta hoi pasensi go dou a dee fuka ta miti unu fu di un nama ku mi hedi. Wan ta hai baka disa mi mɔɔnsɔ. Hii dee bunu soni dɛ tuu mi ta si e.

⁴Ma nɔɔ mi si wan fɔutu a unu eti di an bunu da mi seei. Hɛn da wan ta lobi mi kumafa un bi lobi mi a fesi mɔɔn. Di lobi fuunu ko booko saka. ⁵Wɛ nɔɔ un wegi luku fa un bi dɛ fajafaja a fesi, ku fa un ko dɛ fa u dɛ aki. Nɔɔ mi taki e, un bia unu libi, be un toona libi kumafa un bi ta libi a fesi. Biga ee nasɔ, nɔɔ mi o ko puu di goutu tamundu fuunu nɛɛn kamian e.

⁶Ma fa mi taki aki seei, ma wan oto bunu pisi dɛ a di libi fuunu mɔɔn. Hɛn da un ta buuse dee soni dee sɛmbɛ u di feleniki de kai Nikolaiti ta du, leti kumafa miseei ta buuse de tu.

⁷Sɔɔ. Wɛ nɔɔ di sɛmbɛ di abi jesi nɛɛn bandjajesi u jei soni, nɔɔ be a jei andi di Akaa u Gadu ta taki da dee sɛmbɛ u mi a dee kɔndɛkɔndɛ. Nɔɔ ee wan sɛmbɛ i wini dee soni ta tapa pasi da i fii du fa Gadu kɛ, nɔɔ di sɛmbɛ dɛ i dɛ bunu e. Biga mi o da i pasi fii njan di fuuta u di pau di de ta kai di Pau u di Libi u Teego. Nɔɔ di pau i si dɛ, a dɛ leti a di waiti kamian u Gadu dendu de kai Paladɛisi.

Hɛn di soni dɛ wɛ mi bi kɛ taki da dee sɛmbɛ u mi a Efeise e.”

Aki Masa Jesosi ta fan ku dee sɛmbɛ fɛɛn a Similina.

⁸“Sɔɔ. Nɔɔ awaa mi kɛ fan ku di sɛmbɛ di ta tii dee sɛmbɛ u mi a di kɔndɛ de kai Similina. I musu sikifi dɛɛn taa:

Mi, di Sɛmbɛ i si ta fan aki, nɔɔ mi da di fosu wan ku di lasiti wan u mundu. Mi bi dɛdɛ tuu, ma nɔɔ mi toona weki baka, nɔɔ mi ta fan di fan aki.

⁹Wɛ nɔɔ mi taki e, taa mi sabi dee gaan fuka dee un ta abi, ku dee sitaafu dee un ta tja. Mi sabi fa un ta pena tjika a di goonliba aki, ma a Gadu ala nɔɔ un abi gudu te a hia e. Nɔɔ mi sabi fa dee Dju sɛmbɛ ta kosi unu ta tja unu nɛ ta poi a kɔndɛ. Fa de ta du dɛ, de ta mbei deseei taa de da dee sɛmbɛ u Gadu apaiti, ma nɔɔ wan piki e. Sɛmbɛ u di didibi seei de dɛ.

¹⁰Nɔɔ mi taki e, taa wan musu fɛɛɛ dee sitaafu dee o ko a unu. Biga di didibi sa buta so fuunu un go a dunguwosu faa pooba unu

luku unfa un dē ku mi tjika, nöö woon kisi sitaafu fu wan sati ten sō. Nöö a o hebi da unu fuun tjai tuu, ma nöö un musu ta a' futoou a mi nöömö. Ee a dē fii dēdē seei, ma be un tei en nöö, nöö woon wini wan gaan paima a mi, hēn da di libi u teego. Nöö sō mi taki da unu e, dee sēmbē.

¹¹Nöö di sēmbē di abi jesi nëen bandjajesi u jei soni, nöö be a jei andi di Akaa u Gadu ta taki da dee sēmbē u mi a dee kōndēkōndē. Nöö ee wan sēmbē i wini dee soni ta tapa pasi da i fii du fa Gadu kē, nöö di sēmbē dē i dē bunu e. Biga ja o dēdē di dēdē di ta paati libisēmbē ku Gadu fu teego. Hēn di soni dē wē mi bi kē taki da dee sēmbē u mi a Similina.”

Aki Masa Jesosi ta fan ku dee sēmbē fēen a Peegamu.

¹²“Söö. Awaa mi o fan ku di tiima u dee sēmbē u mi a di kōndē de kai Peegamu. I musu sikifi dēen taa:

Mi, di Sēmbē ta fan aki, mi da di Sēmbē te mi ta fan nöö a dē kuma wan ufangi di dē maamaa a de tu sē buka fēen tuu, sō dee wōutu u mi abi kaakiti tjika. Nöö mi wē ta fan di fan aki.

¹³Nöö mi taki e, taa mi ta si di kōndē ka un ta libi naandē taa di didibi seei hēn ta libi leti dē tu ta tii en. Ma fa a dē fēen sindosindo nëen kōnubangi dē seei, ma un dē gingin a mi sē eti. Biga di de kii Antipasi, di sēmbē di bi ta konda sondi u mi a sō wan futoou fasi dē, nöö un si ma wan disa mi u bibi möönsō.

¹⁴Ma nöö mi si wanlō föutu a unu e, di na bunu da mi seei. Biga sēmbē dē leti a unu mindi dē ta tei di hogi lei u di fesiten lukuma de kai Biliam. Fa Biliam bi sai dē, hēn bi da Kōnu Balaki hogi lai unfa a sa du kisi dee Isaēli sēmbē u mi poi kaba a sōsō. Biga a taki dēen taa te dee sēmbē u Balaki o tuwē njanjan da dee gadu u de, nöö de musu kai dee Isaēli sēmbē tja ko a de dendu be de njan ku de makandi. Nöö naandē de o kisi de puu a dee wēti u Gadu te dou a di sē u manu ku mujēe soni tuu. Sō wan hogi lai Biliam da Kōnu Balaki. Nöö sēmbē dē leti a unu dendu naandē ta da dee lö lai dē eti e.

¹⁵Nöö sōseei tu, sēmbē dē leti a unu dendu dē ta lei sēmbē dee poipoi lei u dee Nikolaiti sēmbē ta puu de a Gadu sē. ¹⁶Wē nöö mi taki e, taa un musu bia kumutu a dee sondi naandē. Ma ee nasō, abiti möön mi o ko a unu ko feti ku dee sēmbē dē ku di ufangi di dē a mi buka aki.

¹⁷Söö. Wē nöö di sēmbē di abi jesi nëen bandjajesi u jei soni, nöö be a jei andi di Akaa u Gadu ta taki da dee sēmbē u mi a dee kōndēkōndē e. Nöö ee wan sēmbē i wini dee sondi ta tapa pasi da i fii du fa Gadu kē, nöö di sēmbē dē mi o da di njanjan u Gadu de kai ‘mana’ di dē tjubitjubi da oto sēmbē. Nöö mi o da di sēmbē dē wan wetiweti sitonu faan tu, ku wan njunjun nē sikifisikifi nëen. Nöö di sēmbē di o kisi en dē, hēn nöö o sabi andi di nē dē kē taki.

Hën di soni dë wë mi bi kē taki da dee sëmbë u mi a Peegamu.”

**Aki Masa Jesosi ta fan ku
dee sëmbë fëën a Tiatila.**

¹⁸“Söö. Wë nöö awaa mi kē fan ku di tiima u dee sëmbë u mi a di köndë de kai Tiatila naandë. I musu sikifi dëën taa:

Mi di sëmbë ta fan aki, mi da di Mii u Gadu seei di abi wojo kuma faja ta kisi gililii. Mi wë da di sëmbë abi di futu ta sëndë kuma köpö felu njëinjëin, nöö mi wë ta manda di buka aki da unu.

¹⁹Nöö mi taki e, mi sabi hii dee bunu dee un ta du a Tiatila ala. Mi sabi di gaan lobi fuunu tu. Mi sabi fa un ta biibi Gadu tjika. Mi sabi fa un ta dini oto sëmbë ta heepi de. Nöö mi sabi fa un ta tai hati ta biibi Gadu tu. Wan hai baka möönsö. Mi sabi taa un ta du bumbuu soni gaanfa möön leki fa un bi du a fesi. Dee soni naandë tuu mi sabi e.

²⁰Ma nöö fa mi fan dë seei, ma un abi wan föutu a mi eti. Hën da un ta disa pasi da di hogi mujëë de kai Isebeli faa musu ta kai mi në taa mi dëën buka faa tja ko da unu. Un ta disëën faa musu go dou ku dee poipoi lei fëën. Nöö a ta hai dee futuboi u mi baka u de libi sömëni fanafiti libi a di së u manu ku mujëë. A ta buta unu fuun njan di njanjan de ta tuwë da dee gadu u de dë. Sö wanlö hogi di mujëë dë ta du e.

²¹Wë nöö fa i si a ta du ën dë, nöö mi dëën ten longi tjika faa bi musu bia disa di jajo libi fëën naandë, ma an kē jei möönsö.

²²Wë nöö [fu di a bi lobi u dë a bedi kaa, nöö] mi o manda wan hebi siki ko nëën, be a fika a bedi u kooo. Nöö dee sëmbë ku ën bi ta libi dee lö libi dë, nöö mi o mbei de kisi gaan hebi sitaafu te tjika de, ee de an bia disa dee hogilibi u de naandë. ²³Dee sëmbë dee abi di wan hati kuma hën, de tuu mi o kii puu naandë e.

Nöö te mi du sö kaa, nöö hii dee oto sëmbë u mi dee ta miti a dee köndëköndë tuu o ko sabi taa mi da di Sëmbë di ta wegi libisëmbë hatiböö ku de pakisei tuu ta luku. Nöö mi o paka hiniwan sëmbë leti kumafa i bi libi. Nöö sö mi taki e.

²⁴Ma nöö mi abi wan oto buka fii da dee otowan u mi dë, dee an ta piki di poipoi lei u di mujëë naandë möönsö. Fa un sai dë, dee sëmbë, nöö un dë bunu e. Biga wan go lei dee lö köni u Saatan dë möönsö, dee de ta gafa ta kai gaan tjubitjubi köni. Nöö fëën mbei ma o buta na wan oto hebi a unu liba möönsö, ²⁵möön leki fuun hoi unu seei a dee soni un abi naandë kaa go dou nöömö, u te mi toona ko.

²⁶Nöö mi taki e, taa ee wan sëmbë wini dee soni dee ta tapa pasi dëën nöö a ta hoi go dou ku dee soni dee mi ta mandëën faa du, nöö di sëmbë naandë hën mi o da taki a dee nasiönnasiön u goonliba palalaa te dou. ²⁷Nöö leti kumafa mi Tata da mi taki, nöö söseei mi o toona da di sëmbë dë taki tu. Biga di Buku bi taki taa:

A o ta ko a de liba ku gaan
kaakiti seei,

kuma te i naki wan doti paabi
ku felu kodjo gboo booko
pisipisi.

Sö di Buku taki e. Nöö sö wan
kaakiti mi o da dee lö sëmbë
dë tu. ²⁸Nöö di paima di mi o
da de, a o dë wan gaan waiti
soni limbolimbo kuma di gaan
mamate teeja di ta tja didia ko.

²⁹Söö. Wë nöö di sëmbë di abi
jesi nëen bandjajesi u jei soni,
nöö be a jei andi di Akaa u Gadu
ta taki da dee sëmbë u mi a dee
köndëköndë e.

Sö wë mi bi kë taki da dee sëmbë
u mi a Tiatila.” So Masa Jesosi fan
ku mi.

**Aki Masa Jesosi ta fan ku
dee sëmbë fëen a Saadisi.**

3 Hën Masa Jesosi fan möön, a
taa: “Wë nöö awaa mi o fan
ku di sëmbë ta tii dee sëmbë u mi
dee ta miti makandi a di köndë de
kai Saadisi. I musu sikifi dëen taa:

Mi di sëmbë ta fan aki, mi abi
di Akaa u Gadu di dë telutelu
söndö föutu a hii fasi fëen. Mi wë
ta hoi dee sëbën teeja a mi maun
dendu, nöö mi ta fan ku unu aki.

Nöö mi taki e, taa mi sabi dee
soni dee un ta du ala, nöö mi si
fa un abi në a hii dee köndëköndë
taa un dë seei kendikendi a di së
u Masa Gadu soni. Sö në fuunu
paaja. Ma mii sa piki unu taa
wan dë sö seei e! ²Nöö un musu
weki hopo seeka di bumbuu libi
fuunu pikiwan di fika da unu dë
eti, bifö a kaba a sösö. Biga ma si
di libi fuunu seei taa a dë ku telu
a Gadu fesi e, kwetikweti. ³Un
musu toona pakisei dee soni de bi

konda da unu a fesi, nöö un bia
toona piki de baka. Ma ee nasö,
mi o ko a unu leti kuma wan
fufuuma ta ko a wan juu di wan o
mëni, nöö mi o kuutu unu seei.

⁴Ma nöö fa i si mi taki dë seei,
ma mi sabi taa un abi wantu
sëmbë a unu dendu eti, libi u de
dë seei gbelingbelin. Nöö dee lö
pei sëmbë dë, mi ku de o ta waka
makandi ku weti koosu a sinkii
faan. Biga sö de libi fiti.

⁵Nöö ee wan sëmbë i wini dee
soni ta tapa pasi da i fii du fa
Gadu kë, nöö di sëmbë dë i seei o
ko feni di lö bisi dë tu. Nöö ma o
kaabu i në puu möönsö a di Buku
ka dee sëmbë në dë sikifisikifi dee
o feni di libi u teego e. Ma mi o
kai di sëmbë dë në a mi Tata ku
dee basia fëen köndë tuu fesi, taa
mi ku ën nama.

⁶Söö. Wë nöö di sëmbë di abi
jesi nëen bandjajesi u jei soni, nöö
be a haika andi di Akaa u Gadu ta
konda da dee sëmbë u mi dee dë
a dee köndëköndë e.

Sö wë mi bi kë taki da dee sëmbë u
mi a Saadisi.”

**Aki Masa Jesosi ta fan ku dee
sëmbë fëen a Filadelifia.**

⁷Hën Masa Jesosi toona fan möön,
a taa: “Wë nöö awaa mi o fan ku
di sëmbë ta tii dee sëmbë u mi a
Filadelifia. I musu sikifi dëen taa:

Mi di Sëmbë ta fan aki, mi dë
apaiti da Gadu tuutuu nöö na
wan piki ganjan seei dë a mi. Nöö
mi wë abi di söötö a mi maun fu
mi sa jabi di döö go sindo a di
könubangi u Könu Dafiti. Nöö te
i si mi jabi wan döö, nöö na wan

sëmbë o sa tapëen e, nöö te mi tapa wan döo na wan sëmbë o sa jabi ën tu. Nöö mi wë ta fan di fan aki.

⁸Nöö mi taki e, taa mi sabi di libi fuunu fa un ta libi naandë. Nöö mi jabi wan döo a unu fesi di na wan sëmbë sa tapa e. Biga mi sabi taa a libisëmbë wojo, nöö wan abi wan bëtë kaakiti, ma mi ta wai ku unu. Biga dee soni u mi un bi jei, nöö un ta hoi de nöömö. Na wan daka un hai baka disa mi möönsö.

⁹Nöö fa dee Dju sëmbë dë a unu ala ta sösö unu ta mbei de seei kuma de da dee bumbuu sëmbë u Gadu apaiti dë, ma nöö na sö de dë a Gadu wojo e. Fa i si de sai dë, mindisonima de dë, didibi seei de dë. Nöö mi o mbei de ko saka kai a goon a unu fesi wan daka nöömö piki taa unu wë mi bi lobi tei ko sëmbë u mi apaiti.

¹⁰Nöö fu di un bi hoi dou ku pasensi kumafa mi bi manda unu, nöö fëen mbei mi o tjubi unu fu di sitaafu di o ko a hii goonliba an musu kisi unu. Mi o tjubi unu da di lö tesi dë.

¹¹Nöö un haika e, dee sëmbë. Abiti möön mi o ko. Nöö be un hoi go dou a dee soni dee un ta piki naandë kaa, be na wan sëmbë musu ganjan unu kisi te un lasi di hei di dë fuun kisi a bakaten.

¹²Nöö ee wan sëmbë i wini dee sondi ta tapa pasi da i fii du fa Gadu kë, nöö di sëmbë dë mi o tei buta kuma posu a di Wosu u Masa Gadu, di dë di Gadu u mi tu. Sö a o dë gingin tjika, te na wan daka

seei de o sa puu ën dë möönsö. Nöö mi o sikifi dii në buta nëen. Wan u dee në o dë di në u Masa Gadu. Wan u de o dë di njunjun në u miseei. Wan u de o dë di në u di köndë u mi di o kumutu a Gadu a liba ala bazia ko a goon, hën da di Njunjun Jelusalen. De dii në dë tuu mi o sikifi a dee lö sëmbë dë, [be sëmbë sabi taa de da sëmbë u mi tuutu].

¹³Söö. Wë nöö di sëmbë di abi jesi nëen bandjajesi u jei soni, nöö be a jei andi di Akaa u Gadu ta konda da dee sëmbë u mi a dee köndëköndë e. Nöö sö mi bi kë taki da dee sëmbë u mi a Filadelifia.”

Aki Masa Jesosi ta fan ku dee sëmbë fëen a Laodisea.

¹⁴“Nöö awaa mi o fan ku di sëmbë ta tii dee sëmbë u mi a di köndë de kai Laodisea. I musu sikifi manda dëen taa:

Mi di Sëmbë ta fan aki, Mi da di Sëmbë ta konda dee soni u Gadu gbelingbelin söndö misi. Te mi ta fan, nöö sö nöö a dë kaa. Nöö hii dee soni dee Gadu mbei tuu fiaa, nöö a mi wanwan de kumutu. Nöö mi wë ta fan di fan aki.

¹⁵Wë mi taki e, mi sabi hii dee libi dee un ta libi ala taa wan dë kötökötö a di së u Masa Gadu soni e. Ma nöö wan dë kendikendi tu. A bi o möön bunu da mi ee un bi dë kötökötö ee nasö un dë kendikendi. ¹⁶Ma di un dë gbölöö sö kuma wan wata di na bunu u bebe, nöö fëen mbei mi o fula unu puu a mi buka tuwë abiti möön. ¹⁷Biga fa un

sai dē, nōo un ta mbei unu seei taa un dē guduma, un dē fa un kē, un abi hii sondi kaa. Sō un ta mēni. Ma hii fu di dē, un dē seei gaan hogihedisēmbē, penama, makisamakisa sēmbē un dē. Un dē pēnēpēnē sōndō koosu a sinkii, un dē bookowojoma u sēmbē musu ko kēē pena ku unu. Ma wan sabi sō mōōnsō.

¹⁸Nōo mi o da unu wan lai aki e.

Un ko a mi, ko bai tuutuu goutu di de jō a faja puu sundju te a ko gbegedee, nōo woon dē tuutuu guduma awaa. Un ko a mi ko bai limbo koosu faan fuun bisi, be wan waka pēnēpēnē mōōn. Un ko bai wojo deesi a mi fuun tuwē a wojo, nōo wojo fuunu o ko limbo fuun si sondi bunu awaa.

¹⁹Nōo mi taki e, di sēmbē di mi lobi nōo hēn mi ta gandji da ta kijiēn ku sitaafu faa musu ko bumbuu sēmbē. Nōo un biinga e, be un bia disa dee hogilibi fuunu dee un abi dē.

²⁰Fa i si mi dē aki, mi dē taanputaanpu leti a unu dōōbuka ta naki di dōō fuunu nōōmō. Nōo ee wan sēmbē i jei mi tōngō nōo hēn i jabi dōō da mi, nōo mi o ko a dendu nōo mi ku i o ta njan makandi.

²¹Nōo di sēmbē di wini dee soni dee ta tapa pasi dēēn, nōo hēn mi o da pasi fu mi ku ēn sa sindo makandi a di kōnubangi u mi, leti kumafa mi bi wini dee soni bi ta tapa pasi da mi, nōo hēn mi ku mi Tata ko sindo makandi a di kōnubangi fēēn.

²²Sōō. Wē nōo di sēmbē di abi jesi nēēn bandjajesi u jei soni, nōo

be a jei andi di Akaa u Gadu ta konda da dee sēmbē u mi a dee kōndēkōndē e.

Sō wē mi bi kē taki e, da dee sēmbē u mi a Laodisea.”

Sō wanlō buka Masa Jesosi manda da dee sēmbē fēēn dee dē a dee kōndēkōndē.

Aki Johanisi si fa de ta begi Gadu a Gadu Kōndē.

4 Nōo hēn a baka di Masa Jesosi da mi dee buka sō kaa, hēn mi hopo wojo luku liba, hēn mi si wan dōō te ala jabijabi hoo sō. Nōo hēn mi jei di wan seei tōngō di bi ta fan ku mi a fesi ta piki limbolimbo kuma te de ta böō afematutu. A kai mi taa: “Ko a liba aki, nōo mi o mbei i ko sabi dee soni ku dee soni o pasa a bakaten.”

^{2,3}Nōo hēn di Akaa u Gadu ko a mi liba wante. Nōo hēn mi si wan kōnubangi dē ku wan Sēmbē nēēn sindosindo ta koti faja seei kuma dee gaan dii djamati sitonu de ta kai jasipisi ku koonaleini. Sō di Sēmbē dē waiti tjika. Nōo mi si wan mutjama lontu di kōnubangi, a waiti mōōn hii sondi, hēnseei dē kuma di djamati sitonu de kai samalagida.

⁴Nōo hēn mi luku mōōn, hēn mi toona si tuwenti-a-fō kōnubangi mōōn, de lontu di fosuwan dē buta a mindi. Nōo tuwenti-a-fō tiima dē sindosindo a dee kōnubangi dē. Nōo fa mi si dee tiima dē, nōo de tuu dē ku weti koosu limbolimbo faan, ku goutu kaapusa a de hedi kuma kōnu kaapusa. ⁵Nōo mi ta si di gaan kōnubangi a mindi dē ta koti faja seei kuma te gaangadu

ta koti faja, liba ta bai, sömëni gaangaan giinta mi ta jei ta kumutu a di könubangi naandë. Nöo hën mi luku a di könubangi fesi, hën mi si sëbën tamundu faja dë sëndësëndë ta kisi. Hën di Akaa u Gadu wë di dë telutelu a hii fasi, hën wë i si da dee faja dë e.

⁶Nöo hën mi tuwë wojo luku möön hën mi si wan ze, gaan limbo soni gbegedee kuma gaasi, ma a möön waiti möön gaasi. Hën seei dë a di gaan könubangi u mindi dë fesi tu.

Nöo di mi toona luku di könubangi möön, nöo hën mi si fö gaan soni, libilibi wan, lontu ën. Fa mi si de dë, nöo hii de sinkii dë ku wojo djaaa te dou, baka ku fesi tuu. ⁷Nöo di fosuwan u dee libilibi soni ta djei lëun. Di u tu ta djei womi kau. Di u dii, fesi fëen dë kuma libisëmbë. Di u fö ta djei wan gbanini ta buwa. ⁸Nöo hibiwan u de abi sikisi hanza, nöo kumafa u taki dë, wojo u de dë djalalaa hii de sinkii te dou a de hanza basu. Nöo fa de sai naandë, de an ta wei u gafa Masa Gaangadu möönsö. Ndeti ku didia de ta gafëen ta taki taa:

Ke Masa Gadu oo, i wanwan tö nöo dë limbolimbo söndö föutu.

Masa Gadu, i wanwan tö abi hii kaakiti a mundu.

I bi dë kaa, nöo i dë fa u dë aki eti,

nöo i o dë u nöömö tu.

Sö de ta taki.

⁹Nöo fa dee fö libilibi soni sai dë, nöo sö de ta gafa Masa Gadu nöömö di dë a di könubangi dë, ta hei ën ta dëen tangi. Biga hën nöo

da di Gadu u teego di an o dëdë möönsö.

¹⁰Nöo de tuwenti-a-fö tiima dee bi dë sindosindo a dee könubangi naandë, nöo deseei ta tjökö kini ku fesi a goon a Masa Gadu fesi ta puu dee könu kaapusa u de a de hedi ta tuwë a goon nëen fesi naandë. Nöo de ta gafëen ta bigi ën, biga hën da di Gadu ta libi u nöömö. De ta taki taa:

¹¹Ke Masa Gadu o, i bigi.

I nöo waiti tjika fii kisi gafa e.

I wanwan fiti fii kisi hei, ku makiti a mundu o.

Biga fa i sai naandë,

nöo i wë mbei hii soni u mundu tuu.

Nöo fu di i bi kë sö,

nöo hën mbei i mbei de buta fa i si de sai dë.

Sö de ta gafëen ta taki.

Aki ta taki u wan pampia di hebi te na wan libisëmbë a' hati u jabi ën.

5 Nöo di mi toona luku möön, hën mi si taa di Sëmbë di dë sindosindo a di könubangi, a abi wan pampia nëen leti maun panjanpanjan. Di pampia dë lolulolu, nöo a sikifi a dendusë ku döösë tuu. Nöo fa mi si di pampia dë, a dë palakipalaki gingin ku sëbën sitampu fu sëmbë an musu jabi ën.

²Nöo hën mi si wan gaan hebi basia u Masa Gadu Köndë ta bai basia taanga seei taa: "Ambë dë bumbuu tjika fu sa booko dee sitampu a di lolulolu pampia aki jabi ën?"

³Ma fa di basia bai dë seei, de an feni na wan sëmbë möönsö di

bumbuu tjika u jabi di pampia dē, an dē a liba ala, an dē a goonliba aki, an dē a goonbasu seei tu u de feni. ⁴Nöö a bigi da mi tee ma saanfa u du, nöö hën mi këë te a bigi, fu di a dē taa na wan sëmbë fiti u sa jabi di pampia luku andi dē nëen dendu möönsö.

⁵Ma nöö hën wan u dee tuwenti-a-fö tiima taki da mi taa: “Mati, na këë möön e. Kabuka. Sëmbë dē di bumbuu tjika u booko dee sëbën sitampu jabi di pampia lolu e. Hën de kai di Lëun fu di lö u Juda. Hën da di bakamii u Könu Dafiti di Gadu bi taki taa a o manda ko fu tii goonliba, nöö hën nöö sa du di soni naandë. Biga hën wini hii soni a mundu tuu kaa. Nöö kabuka e. Na këë möön.”

⁶Nöö fa a taki dē, hën mi toona luku di kamian möön, ka de fö libilibi soni ku de tuwenti-a-fö tiima dē. Nöö hën mi si wan Sikafumii, a dē taanputaanpu leti mindi a di könubangi liba dē. Nöö fa mi si ën dē, nöö a djei da mi kuma de bi kii ën wan daka. Nöö a abi sëbën tutu nëen mindi hedi, ku sëbën wojo sii. Sö mi ta si ën. Nöö dee tutu ku dee wojo dē, de kë taki u di Akaa u Masa Gadu di dē telutelu a hii fasi, di Gadu ta manda go a hii goonliba palalaaa te dou.

⁷Söö. Nöö hën wë di Sikafumii tei di pampia lolu di dē a di letisë maun u di Sëmbë di dē sindosindo a di gaan könubangi. ⁸Nöö fa a tei ën dē kaa, hën dee fö libilibi sondi u bi taki dē ku de tuwenti-a-fö tiima, hën de tuwë deseei a goon nëen fesi. Nöö dee tiima naandë, de tuu seei dē ku wan pei gitali a maun ta pëë,

de dē ku goutu komitji a de maun tu. Nöö wan sumëë suti soni dē a dee komitji dendu di de ta tjuma da Gadu. Nöö fa i ta si di sumuku fëen ta puu nango a liba dē, nöö a ta da i mëni u dee hia begi dee sömëni sëmbë u Gadu bi ta begi ën nöömö.

⁹Nöö hën de ta kanda wan njunjun kanda da di Sikapumii taa:

I wë bumbuu tjika u tei di pampia lolu booko dee sitampu fëen e. Biga i wë de bi kii.

Ku di buuu fii i paka di paima bai libisëmbë da Gadu kumutu a hii pei nasiön, ku hii pei lö, ku hii pei föluku, ta fan hii dee peipei töngö u goonliba tuu.

¹⁰Nöö hën i tja de ko buta a di Könu Tii fii basu.

I mbei de ko dē mindima ta tja libisëmbë ko a Gadu fesi.

Nöö de wë o tii di goonliba e. Hën di kanda dē dee tiima ta kanda.

¹¹Nöö di juu ten dē, hën mi ko ta jei sömëni basia u Gadu Köndë, dusudusu milionmilion, de hai ko gidjii dē leti ka dee könubangi sai dē ku dee fö libilibi sondi, ku de tuwenti-a-fö tiima. Nöö hën de ta wai ta piizii tee. ¹²De ta kanda ta bai ta taki taa:

I wë, di Sikapu Mii de bi kii, I wanwan tö nöö abi di waiti tjika

fii fendi hii kaakiti u mundu, ku hii gudu, ku hii köni, ku hii taanga, ku hii nëbai, ku hii lesipeki,

ku hii gafa.

Sö wë i bumbuu tjika e.

Di Sikafu Mii wë de ta bigi sö e.

¹³Nöö hën mi toona jei hii sondi dee dë ku libi a liba ala ku dee u goonliba aki, te kisi ku dee u ze ku dee dë a goonbasu tuu. Hii de tuu ta kanda seei ta taki taa:

I di Sëmbë di dë sindosindo a di könubangi dë,
ku di Sikapumii,
un musu kisi gafa e,
ku waiti
ku nëbai
ku kaakiti fu teego.

¹⁴Nöö fa de ta kanda dë, nöö dee fö libilibi sondi dë ta piki taki: “Aai, leti sö a dë tuu.” Nöö de tuwenti-a-fö tiima ta tuwë deseei a goon ta hei Masa Gadu di dë sindosindo a di könubangi naandë.

„Sö wan gaan soni mi si e, dee sëmbë.”

Aki de booko sikisi u dee sitampu.

6 Nöö hën wë mi toona luku möön, hën mi si di Sikafumii booko di fosuwan u dee sitampu u di pampia. Nöö hën mi jei wan u dee fö libilibi sondi bai a wan taanga töngö leti kuma te liba ta bai, a taa: “Ko o! Ko!”

²Nöö fa a bai dë, hën mi si wan weti hasi leti a mi fesi dë, ku wan sëmbë nëen liba. Nöö di sëmbë dë ku wan bö setiseti nëen maun. Nöö hën de dëen wan winima kaapusa faa buta a hedi, nöö a nango kuma wan gaan winima faa go wini feti.

Nöö sö wë di fosuwan u dee sitampu, sö hën a bi dë.

³Nöö hën di Sikafumii booko wan otowan u dee sitampu möön. Nöö hën mi jei wan otowan u dee libilibi sondi naandë bai taa: “Ko o! Ko!”

⁴Nöö hën mi bia luku hën mi si wan bë hasi hëii ta ko ku wan sëmbë nëen liba sindosindo. Nöö hën di sëmbë ko dou, hën de dëen wan gaan së ufangi, nöö de dëen makiti tu faa musu go puu fii a goonliba, be sëmbë ku sëmbë musu ta feti ku deseei ta kii de na de.

Nöö sö di u tu sitampu, sö soni fëen dë.

⁵Nöö hën di Sikapumii toona booko di u dii sitampu. Nöö hën mi jei di u dii u dee libilibi soni ta bai taa: “Ko o! Ko!”

Nöö hën mi si wan baaka hasi piöö sö, ku wan sëmbë sindosindo nëen liba ku wan wegü nëen maun.

⁶Nöö hën mi jei kuma wan töngö ta piki kumutu a de fö libilibi sondi naandë dendu, a taa: “Wan pontu boon, wan daka wooko möni. Dii pontu alisi, wan daka wooko möni. Nöö un köni ku fatu ku win e!”

Nöö sö di u dii sitampu, sö soni fëen dë.

⁷Nöö hën di Sikafumii toona booko di u fö u dee sitampu. Nöö hën mi jei di u fö u dee libilibi sondi bai taa: “Ko o! Ko!”

⁸Nöö hën mi bia luku, hën mi si wan oto hasi, a dë seei fökii sö. Nöö Dëdë dë nëen liba sindosindo, nöö Dëdëköndë seei ta waka nëen baka ta ko. Nöö hën de da Dëdë taki taa a musu kaba wan hii pisi^b u dee libisëmbë u goonliba ku feti, ku hangi, ku siki, ku hogimbeti.

b 6:8 Aki taa 1/4 u goonliba.

Nöö sö wë di u fö sitampu, sö soni fëen dë.

⁹Nöö hën mi si di Sikafumii toona booko di u feifi u dee sitampu.

Nöö hën mi bia luku hën mi si wan begi tafa ka de ta tjuma soni da Gadu. Nöö hën mi luku a di tafa basu, nöö hën mi si wanlö hia akaa u dee sëmbë dee de bi kii, fu di de bi ta konda di buka u Gadu ta taki soni fëen da sëmbë.

¹⁰Nöö hën dee akaa bai taanga taa: “Ke Masa oo, i di Makiti Gadu a liba, i wanwan tö nöö dë limbolimbo apaiti söndö föutu. I ta hoi di taki fii nango nöömö söndö puu buka. Wë nöö un longi joo tan möön ufö joo kuutu dee sëmbë dee bi kii u aki, da de sitaafu?” Sö de hakisi Gadu.

¹¹Nöö hën de da de weti koosu faan u de musu bisi. Hën de taki da de taa: “Tan ufö e. Biga wanlö oto futuboi u Gadu dë fu de musu kii fu Masa Jesosi hedi eti, kumafa de bi kii unu.” Nöö sö de piki de.

Sö wë di u feifi sitampu, sö soni fëen dë.

¹²Nöö hën wë mi si di Sikafumii booko di u sikisi sitampu. Nöö hën goonliba ko ta seki gaanfa, di sonuwojo ko dungu kankan ma a dë kasakasa kuma anakitapu. Nöö hën di libawojo ko bë hëii sö, kuma buuu. ¹³Nöö dee teeja a gadu ala ta puu ta kai a goon gililii sö, kuma te wan gaan ventu ko ta sakwi figa ta puu njanjan ta tuwë, leti sö de ta puu ta kai. ¹⁴Nöö mundu ala jabi seei wajaa, kuma wan soni bi tapëen hën de lola ën puu, di kamian fika hoo jabijabi.

Nöö di juu ten dë, hii dee gaan kununu a dee kamiankamian ku

dee paati dee dë a di ze dendu, de tuu go kumutu ka de bi dë, de an dë u si möön seei. ¹⁵Nöö hii sëmbë u goonliba ta kule nango tjubi a baaku ee nasö a dee sitonu basu a dee kununu mindi. Fëëë nöö de fëëë sö. Dee könu u goonliba, ku dee hebi tiima, dee sodati hedima, ku dee guduma, dee sëmbë bi abi makiti a goonliba, dee sëmbë bi dë fiifii te kisi dee saafuma tuu, sö de tuu ta kule seei gililii nango suku kamian u de tjubi. ¹⁶Hën de ta bai ta kai wolo ta begi dee kununu ku dee gaan sitonu fu de musu kai a de liba tapa de. Biga de an kë fu di wojo u di Sëmbë di dë sindosindo a di könubangi a liba ala musu kai a de sinkii. Söseeri de an kë u di hatiboonu u di Sikafumii musu kai a de liba tu. ¹⁷Biga di gaan kuutudaka u Gadu faa puu hatiboonu a libisëmbë liba, nöö hën wë dou dë e, nöö ambë sa tja di soni dë?

Nöö sö wë di u sikisi sitampu, sö soni fëen dë e, dee sëmbë.

Aki ta taki soni u 144.000 sëmbë dee kisi di sitampu u Gadu a de mindifesi.

7 Nöö a baka fëen möön, nöö hën mi si fö basia u Masa Gaangadu köndë, de dë taanputaanpu a dee fö huku u di goonliba. Fa de sai naandë, nöö de ta tapa de fö ventu fu de an musu böö ko a di goonliba möön. De an musu böö ko a tela, de an musu böö go a ze, de an musu böö a dee pau hedi möön tu.

²Nöö hën mi toona luku a di së u sonu kumutu ala, hën mi si wan

oto basia u Gadu Köndë ta subi ta ko zuuu sö, kuma te sonu ta booko ta ko. Nöo fa mi si di basia ta ko dë, nöo a dë ku wan soni nëen maun faa maaka sëmbë buta di sitampu u di libilibi Gadu a de.

Nöo hën a bai da dee oto fö basia dee bi kisi di makiti u de sa tapa di ventu ta poi di goonliba ku di ze.

³A taki da de taa: “Un tan ufö e! Wan du hogi a di goonliba eti, na a tela, na a di ze, na a dee pau hedi tu. Biga u musu naki sitampu a dee futuboi u Gadu mindifesi ufö.”

⁴Nöo hën de naki di sitampu da de te de kaba. Nöo dee sëmbë dee kisi di sitampu naandë, nöo mi jei un mëni de dë. De dë 144.000 sëmbë kumutu a dee tuwalufu lö u Isaëli:

⁵a di lö u Juda, 12.000

a di lö u Lubëni, 12.000

a di lö u Gati, 12.000

⁶a di lö u Asë, 12.000

a di lö u Nafutali, 12.000

a di lö u Manase, 12.000

⁷a di lö u Simion, 12.000

a di lö u Leifi, 12.000

a di lö u Isakali, 12.000

⁸a di lö u Zebulon, 12.000

a di lö u Josëfu, 12.000

a di lö u Benjamin, 12.000.

Dee sëmbë dee kisi di sitampu naandë, nöo sö de hia tjika.

Aki Johanisi ko si wanlö gaan hia sëmbë möön.

⁹Nöo hën mi bia luku a di së ka di könubangi dë möön, hën mi si wanlö gaan hia sëmbë dë taanputaanpu a di Sikafumii fesi. De hia tee sëmbë an tjika u konda de. Nöo de dë sëmbë dee kumutu

a hii pei nasiön, ku hii pei lö, ku hii pei föluku, ta fan hii dee peipei töngö u goonliba tuu. Nöo de dë bisibisi ku weti djapona faan, nöo de dë ku palo maun a de maun ta wai da di Sikafu Mii.

¹⁰Nöo hën wë de bai taanga, taa:

Aai o, Masa Gaangadu,

i wë da di Gadu fuu,

di dë sindosindo a di könubangi,

nöo a ju ku di Sikafumii wë

hii heepi ta kumutu ta ko a u

libisëmbë aki e!

Nöo sö de bai.

¹¹Nöo hën mi si dee basia u Masa Gadu Köndë, de dë taanputaanpu gbitii lontu hii di kamian dë ko kai, ka dee tiima ku dee fö libilibi soni ku di könubangi sai dë. Nöo de ta tuwë deseei a di könubangi fesi ka Masa Gadu dë sindosindo. De ta kai ku fesi a goon ta bigi Gadu ta lesipeki ën taa:

¹²“Aai Masa Gadu,

i wanwan tö nöo musu feni gafa,

ku nëbai,

ku köni,

ku tangi,

ku lesipeki,

ku makiti ku hii kaakiti a mundu.

I wanwan nöo abi de fu teego

nöömö.

A tan sö.”

¹³Nöo hën wan u de tuwenti-a-fö tiima naandë hakisi mi taa: “Wë dee sëmbë dee dë ku weti koosu faan a sinkii dë, ambë da de, mati? Unsë de kumutu ko aki?”

¹⁴Nöo hën mi piki ën taa: “Wë nönö mati, ma sabi soni u de. Ma a kandë i, i sa sabi.”

Hën a piki mi taa: “Söö. Wë mati, dee sëmbë i si naandë, de pasa di

gaan hogi sitaafu söndö bia baka disa Gadu. De wë da dee sëmbë bi tei di paima di di Sikafumii bi paka da de, di a dëdë tuwëen buuu a goon. Hën wë mbei i si de ko dë limbolimbo faan sö.

¹⁵“Nöö hën mbei tu de sa taanpu a di könubangi u Masa Gaangadu fesi dë ta dini ën ndeti ku didia, leti ka i si a dë a di Wosu fëen naandë. Nöö hënseei wë o tjubi de e, fu soni an musu du de möön. ¹⁶Hangi seei an o kisi de möön, dëwata an o kisi de möön tu, sonu an o tjuma de. Na wan taanga kendi seei de o fii möön a mundu. ¹⁷Biga di Sikafumii di i ta si a di könubangi dë, nöö hën o kiija de ta tja de kumafa wan bumbuu sëmbë ta kiija sikafu. Nöö a o ta tja de go ka de sa bebe di wata di ta da libi u teego. Nöö Masa Gadu seei o feki di wojowata puu a de wojo fu de an musu këë möön a mundu.”

Nöö sö wë di tiima dë fan ku mi e.

Aki de booko di u sëbën sitampu.

8 Nöö hën di Sikafumii booko di u sëbën sitampu fu di pampia lolu awaa. Nöö hën mundu ko dë piiii sö wan hii hafu juu langa. Na wan soni seei i ta jei di ten dë möön.

²Nöö hën mi bia luku, nöö hën mi si sëbën basia u Masa Gadu Köndë, dee hebiwan seei dee ta taanpu a Gadu fesi. Nöö hën de da de sëbën tutu, hiniwan ku fëen.

³Hën mi luku, hën mi si wan oto basia möön ku wan goutu paabi

nëen maun, nöö a di lö paabi dë de ta tjuma sumëë suti soni da Gadu.

Hën di basia waka go a di goutu tafa ka de ta tjuma soni da Gadu a di könubangi fesi dë. Nöö di a go dou, hën de dëen wanlö hia sumëë suti soni faa musu tjuma a di tafa liba da Gadu, mökisi ku dee begi u dee sëmbë u Gadu. ⁴Nöö dee begi ku di sumuku u dee sumëë suti soni ta mökisi makandi ta subi nango te a Masa Gadu fesi a liba ala.

⁵Nöö hën di basia dë tei faja a di begitafa hën a lai ën a di goutu paabi te a fuu, nöö hën a vindëen tuwë go a goonliba. Nöö di juu dë, liba ta koti faja hwaihwai, kamian ta bai gbalalala ta giinta gililili, goonliba ta seki.

Aki fö u dee basia u Gadu böö dee tutu u de.

⁶Nöö hën de sëbën basia ta seeka fu de böö dee tutu u de.

⁷Nöö hën wan u de böö di fëen tutu. Nöö hën mi si ëisi logologo kuma tjumbu mökisi ku faja ku nöngö, ta kumutu a liba ta kai. A dë kuma sëmbë ta hiti de ta ko a goonliba. Nöö hën wan hii pisi^c u goonliba ku pau fëen ku uwii fëen tuu tjuma kaba a söso faa.

Nöö sö wë a pasa di de böö di fosu tutu.

⁸Nöö hën baka u di dë, hën di u tu basia böö di fëen tutu. Nöö hën mi si wan gaan gindi soni kuma gaan kununu sö ta kisi faja gililii. Hën de tei ën hiti go a ze dendu djuvuu, nöö hën wan hii pisi^d u di ze bia ko buuu

c 8:7 Aki taa 1/3 u goonliba, ku pau fëen, ku uwii fëen.

d 8:8 Aki taa 1/3 u di ze.

hëii sö. ⁹Nöö wan hii sê^e u dee soni dee ta libi a di ze dëdë kaba a sösö fiaa, söseei sëmëni^f u dee sipi bi dë a di ze kaba a sösö tu.

Nöö sö wë a pasa di de böö di u tutu.

¹⁰Nöö hën di u dii basia böö di fëen tutu. Nöö hën mi si wan gaan teeja kumutu a liba, ta kisi faja gililii sö ta ko. Hën a kai go a wan hii pisi^g u dee lio te kisi ku dee kiikihedi.

¹¹Nöö di teeja naandë hën wë de ta kai Bita. Nöö fa a kai dë, nöö wan hii sê^h u dee wata u goonliba ko bita tee, nöö sëmëni hia sëmbë dëdë fu di de bebe di wata dë hedi.

Nöö sö wë a pasa di de böö di u dii tutu.

¹²Nöö hën di u fö basia böö di fëen tutu. Nöö hën wan soni pasa ku di sonu te wan hii pisi fëenⁱ ko dungu kankan, an ta sëndë möön. Söseei wan hii pisi^j u di libawojo ku wanlö hia^k teeja ko dungu pii. Nöö dee soni dë wë mbei wan hii pisi u didia ku wan hii pisi u ndeti^l an abi na wan piki limbo möön seei.

¹³Nöö fa mi ta luku dë, nöö hën mi si wan gbanini ta buwa ta lontu, mi jei a bai kai dii buka olo taa: “Mi bai helu oo, mi bai helu! Mi bai helu da dee sëmbë ta libi a di goonliba aki, fu de dii tutu dee fika dee dee basia musu böö eti. Biga dee soni dee o pasa dë, nöö de hogi poi.” Nöö sö mi jei di gbanini bai.

Aki Johanisi si wanlö hogi atiti.

9 Nöö hën di u feifi basia böö ën tutu, nöö hën mi si wan teeja di bi kumutu a liba kai a goonliba. Nöö di teeja naandë, de dëen di sөөтö di ta jabi di döö u di baaku di na abi goon. ²Nöö di a jabi ën, nöö hën mi si sumuku ta kumutu nëen gbitii sö kuma te soni ta tjuma a wan gaan onfu dendu. Nöö fa a ta puu sumuku dë, nöö te i hopo wojo luku liba ja sa si sonuwojo möön, na gaangadu seei i sa si. Sö di sumuku degi tjika.

³Nöö hën mi si wanlö soni kuma gaan atiti ta kumutu gililili a di sumuku dendu naandë ta buwa ta paaja a goonliba. Nöö hën de da dee atiti poosian leti kuma kukutulabu. ⁴Nöö de bai de taa de an musu njan dee ahun u goon, de an musu kai a pau hedi njan dee pau wiwii, de an musu njan na wan kuwakuwa uwii u goonliba. Ma dee sëmbë dee an abi di maaka u Gadu a de mindifesi, nöö de de musu njan. ⁵Ma nöö fa de o go njan de dë, nöö de an musu njan de kii, ma de musu sitaafu de nöö. Biga te de njaan i gbalau sö, nöö a o ta hati i seei leti kuma te kukutulabu njaan i. Nöö feifi liba longi de o sitaafu libisëmbë a di lö fasi dë. ⁶Nöö di juu dë, sëmbë o ta kai dëdë ta suku ën te de wei, dëdë o kule go tjubi da de.

e 8:9 Aki taa 1/3 u dee soni bi ta libi a di wata dëdë.

f 8:9 Aki taa 1/3 u dee sipi.

g 8:10 Aki taa 1/3 u dee lio.

h 8:11 Aki taa 1/3 u di wata.

i 8:12 Aki taa 1/3 u di sonu.

j 8:12 Aki taa 1/3 u di libawojo.

k 8:12 Aki taki 1/3 u dee teeja.

l 8:12 Aki taki 1/3 u didia ku 1/3 fu ndeti.

⁷Nöö fa mi si dee atiti dë, de djei hasi dee dë kabakaba këë u go a feti. Nöö de dë ku wan goutu kaapusa a de hedi kuma könu kaapusa, nöö fesimindi u de dë kuma libisëmbë. ⁸Nöö di uwii u de a de hedi, nöö a dë leti kuma mujëë uwii ma tanda u de dë kuma di mbeti de kai lëun tanda. ⁹Nöö hatimindi u de dë ku felu djakiti. Nöö te de ta buwa, nöö dee hanza u de ta giinta kuma wanlö gaan hia hasi ku dee wagi u de ta kule nango a feti. ¹⁰Nöö labu u de dë kuma di u kukutulabu, nöö nëën di poosian u de dë. Ku ën de ta suti sëmbë ta sitaafu de feifi liba longi.

¹¹Nöö fa dee atiti sai naandë, nöö de abi wan könu. Hën da di basia u di baaku di na abi goon naandë. Nöö hën abi taki a de liba. Nöö di könu abi wan në, a Dju tängö de ta kai ën Abadon, ma nöö a Giiki tängö de ta kai ën Apolion. „Dee në kë taki “Di sëmbë di ta poi soni ta kaba a sösö”.”

¹²Söö. Nöö di fosu wan u dee helu di di gwanini bi bai hën di dë, nöö a fika tu helu eti u ko.

Aki di u sikisi basia böö ën tutu.

¹³Nöö hën di u sikisi basia böö hën tutu, nöö hën mi jei wan tängö kumutu a dee fö huku u di goutu tafa a Masa Gadu fesi naandë, ka de ta tjuma sumëë suti soni dëën. ¹⁴A ta fan ku di basia di böö di tutu naandë taa: “Dee fö basia dee dë taitai a di gaan lio de kai Efaata, nöö fii lusu de e.”

¹⁵Nöö hën de lusu dee basia. Nöö fa de lusu de dë, nöö de bi dë kabakaba këë kaa ta luku di jaa ku di liba ku di wiki ku di daka ku di juu faa dou, be de hopo go kii wan hii gaan pisi u dee sëmbë u goonliba.^m ¹⁶Nöö mi jei fa dee sodati u de hia tjika e. De dë tuhöndö-miliön sodati.

¹⁷Nöö fa mi ta si dee soni aki sö, nöö mi si di bisi u dee sodati ku di bisi u dee hasi u de. De tuu ta bisi felu djakiti bë, ku baau, ku kooko. Nöö dee hasi hedi dë leti kuma lëun, nöö faja ku sumuku ku wan gaan tingitingi soni de kai zuwalufu ta kumutu a de buka dendu. ¹⁸Nöö dee soni ta kumutu a de buka dë, hogi soni fu mundu de dë e. Biga di faja ku di sumuku ku di zuwalufu siki wan hii gaan pisiⁿ u goonliba sëmbë kii pii.

¹⁹Nöö di poosian u dee hasi an dë a de buka nöö e, ma a dë a de labu tu. Biga di labu u de abi buka leti kuma sindeki nöö ku ën de ta njan sëmbë.

²⁰Ma nöö fa i si dee hogi dë ta kii sëmbë seei, ma dee sëmbë dee fika an ta disa dee soni de ta dini möönsö. Dee soni dee ta ko a sëmbë liba, ku dee pindigadu dee de ta mbei ku goutu, soofu, köpö, sitonu, nasö pau, de tuu de ta begi eti. Fa dee soni de ta begi sai dë, de an sa si soni, de an sa fan ku de buka, de an sa jei soni ku de jesi, de an sa waka ku de futu, ma eti seei dee sëmbë sai dë ta begi de nango nöömö. De an ta disa möönsö.

m 9:15 Aki taa 1/3 u dee sëmbë u goonliba.

n 9:18 Aki taa 1/3 sëmbë.

²¹Sösei de an ta disa sëmbë u kii möönsö tu, de ta du dee tofu wooko u de nango nöömö, de an ta disa di puta libi u de möönsö, de an ta disa soni u fufuu. Sö dee lö sëmbë dë abi taangajesi tjika.

**Aki wan hebi basia u Gadu
ko ku wan piki pampia.**

10 Nöö hën mi si wan oto basia, gaan makiti wan, kumutu a Masa Gadu Köndë ta bazia zalalala ta ko a goon. Fa a ko dou naandë, nöö a bisi wan soni kuma bundji sö, nöö wan mutjama dë nëen hedi. Nöö fesi fëen ta koti faja kuma sonuwojo, nöö panteja fëen dë hëii sö kuma faja posu.

²Nöö a dë ku wan piki pampia nëen maun jabijabi. Nöö fa a saka ko dou dë, hën a taanpu djam sö, letisë futu fëen dë te a ze, töötösë futu fëen dë te a tela liba. ³Nöö hën a bai taanga, leti kuma te lëun ta bai. Nöö fa a bai dë, nöö hën dee sëbën bai fu liba ala tuu ta giinta ta piki.

⁴Nöö di mi jei dee soni dee sëbën bai ta taki, nöö mi bi kë sikifi de. Ma nöö hën mi jei wan töngö a liba fan ku mi taa: “Nönö womi, na sikifi dee soni dë e. De musu fika tjubitjubi a i dë.”

⁵Nöö di basia di mi si dë, di bi taanpu ku wan së futu a ze ku wan së futu a tela, nöö hën wë a hopo leti maun fëen a liba a Masa Gadu fesi. ⁶Di Gadu di ta libi u teego di mbei liba ku goon ku di ze ku hii dee soni dee dë a de tuu, nëen fesi a hopo maun. Nöö hën a kai Masa Gadu në djula taa: “Di juu dou! ⁷Te di u sëbën basia böö di fëen tutu, nöö di tjubitjubi soni di Masa Gadu

bi konda da dee futuboi fëen a fesi, dee tjabukama, nöö hën wë o ko pasa ku telu awaa.” Sö di basia taki.

⁸Nöö hën mi toona jei di töngö di bi kumutu a liba ala möön. A taki da mi taa: “Haika e. Ja si di piki pampia di dë jabijabi a di basia maun dë nö? Go tei ën nëen.”

⁹Nöö hën mi waka go taanpu a di basia fesi, hën mi hakisi ën faa da mi di pampia.

Hën a taki da mi taa: “Antoobi. Tei ën, nöö i njan mën e. Nöö te i njan mën, nöö a o suti a i buka kuma höniwata, ma te i guli ën go a i bëë, nöö a o ko bita da i.”

¹⁰Nöö hën mi tei di pampia nöö hën mi njan mën. Nöö a pasa leti kumafa di basia bi taki da mi tuu. Biga fa mi njan mën dë, nöö a suti seei a mi buka kuma höniwata, ma di mi guli ën go a mi bëë nöö a ko bita.

¹¹Nöö hën di basia fan ku mi möön taa: “Haika e. Masa Gadu o lei i sömëni soni eti dee o pasa ku dee könükönu, ku dee nasiönnasiön, ku hii pei sëmbë dee ta fan dee töngötöngö u goonliba. Nöö te a lei i dee soni, nöö joo ta konda de tuu da sëmbë e.” Nöö sö di basia fan ku mi te a kaba.

**Aki ta taki u tu sëmbë Gadu o
manda ko fu taki soni dëen.**

11 Söö. Nöö hën de da mi wan langa soni kuma baluma sö u maaka soni. Nöö hën de taki da mi taa be mi maaka di Wosu u Masa Gadu ku di köpö begitafa di de ta tjuma soni da Gadu tu. Nöö hii dee sëmbë dee dë a di Wosu ta begi, mi musu konda de te mi

kaba un mēni de dē. ²Ma an dē u mi pena maaka di djai dendu ka di Wosu dē, biga di dē o dē u dee sēmbē dee an dē u Gadu ufō. Nöō fa de o da de di kamian dē, nöō de o sai dē a di köndē u Gadu ta du hogi soni te dou föteni-ku-tu liba longi. Sö de taki da mi.

³Ma nöō hēn de toona taki da mi taa tu sēmbē o ko naandē bisibisi ku djodjo a de sinkii, „nöō di bisi u de, hēn ta lei fa dee hogilibi u dee sēmbē u goonliba ta tjika de. Nöō fa de o ko naandē, Gadu o da de kaakiti u de kisi fan nēen ta konda da sēmbē hii dee föteni-ku-tu liba dē. Hēn da dii jaa ku hafu. Sö de taki da mi.

⁴Wē de tu sēmbē ta konda soni u Gadu dē, nöō de wē da de tu oleifi pau e, „di di fesiten tjabukama u Gadu de kai Sakaliasi bi taki. Nöō de da de tu tamundu faja tu, dee ta dē taanputaanpu a Masa Gaangadu fesi nöömō, di Gadu di abi di goonliba aki. ⁵Nöō fa dee sēmbē o ko ta konda soni u Gadu dē, nöō ee wan sēmbē i kē du de hogi nöō wantewante faja o kumutu a de buka dendu ko tjuma i kii puu dē. Hiniwan sēmbē kaa di o kē pooba fu du hogi ku de, nöō a di wan seei fasi dē nöō de o dēdē.

⁶Nöō fa de tu sēmbē u Masa Gadu o ko dē, de o ko ku gaan makiti e, „kuma dee fesiten tjabukama u Gadu. Biga de o sa tapa tjuba be an musu kai hii di ten di de ta kisi fan a Gadu ta konda soni da sēmbē naandē. Nöō de o abi makiti tu u mbei hii wata bia ko gadjabia. De o abi makiti u de mbei hii sootu pei hogi paaja go a sēmbēsēmbē so hesi kumafa de kē.

⁷Ma nöō a baka u di de o kaba dee fan u de dē, nöō wan gaan taku mbeti, hogi wan, o kumutu a di baaku di na abi goon naandē dendu, nöō a o ko feti ku de te a wini de, nöō a o kii de. ⁸Nöō fa a o kii de dē, nöō dee dēdē sinkii u de o fika a sitaati gindigindi dē, leti a di gaan köndē naandē ka i si de bi manda di Masa u de go kii a lakpa pau. Fa dee sēmbē u Jelusalen sai dē, de hogi tee sēmbē ta kai di köndē u de Sodom ee nasō Egepiti köndē, sö de hogi tjika.

⁹Nöō fa i si di mbeti o ko kii de tu sēmbē u Gadu dē, nöō hii dee nasiönnasiön sēmbē u goonliba tuu o ta si de dēdēdēdē a goon naandē. Hii dii daka ku hafu longi sinkii u de o dē a goon. Na wan sēmbē o da pasi u de bei de puu naandē möönsō. ¹⁰Nöō di juu ten dē, dee sēmbē u goonliba o ta wai te na soni u di dēdē dee sēmbē naandē dēdē. De o ta mbei piizii ta manda soni da de na de a dee kamiankamian. Sö de o ta wai tjika e, biga de tu tjabukama u Gadu dee bi ta da de sitaafu sö, nöō de dēdē.

¹¹Ma nöō a baka u de dii daka ku hafu dē, nöō Masa Gaangadu o da de böō ku libi baka e, nöō de o hopo taanpu a pē. Nöō hii dee sēmbē dee bi si de taa de bi dēdē, nöō hati u de o latja.

¹²Nöō di juu dē, de o jei wan taanga bai kumutu a liba ala kai de taa: “Un subi ko a liba aki.” Nöō de o ta hopo nango zaaa a wan bundji dendu te de go pii. Nöō hii dee felantima u de tuu o ta luku de diin, fa de ta hopo nango a liba dē.

¹³Nöō di juu naandē, goonliba o ta

seki gidigidi tee nöö wan hii pisi u di köndë° o booko kai holou. Nöö sēbēn dusu sēmbē o dēdē u di seki di goonliba o seki naandē.

Nöö dee sēmbē dee fika dee di seki u di goonliba an kii, nöö de o ko fēēē gaanfa seei, nöö de o bia ta hopo Masa Gadu nē awaa, di Gadu di ta dē te a hei ala.

¹⁴Söö. Wē nöö di u tu helu hēn di dē e, nöö di u dii ta ko awaa.

**Aki di u sēbēn basia u
Gadu böö hēn tutu.**

¹⁵Nöö hēn di u sēbēn basia u Masa Gaangadu köndē böö di fēēn tutu awaa. Nöö hēn mi ta jei sōmēni tōngō ta piki taanga a liba ala. De taa:

Aai o, awa ufō goonliba kumutu a dee könu u goonliba maun e, nöö hēn a ko a di Tii u Masa Gadu,

ku di Könu fēēn de kai di Keesitu di a bi paamusi u.

Hēn o dē Könu fu nöömō,

Di Tii fēēn an o kaba möönsō a mundu.

¹⁶Sö de ta bai. Nöö de tuwenti-a-fö tiima dee bi dē sindosindo a dee könubangi lontu di gaan könubangi u Masa Gaangadu naandē, nöö de ta tuwē deseēi a goon ta tapa fesi ta bai Masa Gaangadu nē ¹⁷taa:

Aai Masa Gaangadu, i wē da di Gadu di abi hii makiti.

I bi dē kaa, nöö i dē te kisi fa u dē aki eti.

Aai.

Nöö u da i tangi o,

Biga awaa i ko ku di gaan kaakiti fii, fii tii goonliba ku telu awaa. Awaa joo seti di könutii fii.

¹⁸Dee pepei nasiön u goonliba, hati u de bi ta boonu ku i.

Ma awaa ufō i seei hati o ko boonu ku de awaa.

Biga di juu fii kisi

fii musu kuutu dee dēdē sēmbē.

Di juu kisi fii paka dee futuboi fii,

dee tjabukama ku dee sēmbē fii dee bi ta hopo i nē,

lagiwan ku heiwan tuu.

De tuu o kisi di paima u de awaa.

Dee sēmbē dee bi poi di

goonliba fii kaba a sösō,

nöö awaa juu fii kisi fii poi de kaba a sösō tu.

Sö de tuwenti-a-fö tiima ta taki.

¹⁹Nöö fa u mbei dē, nöö hēn di Wosu u Masa Gaangadu a liba ala jabi hoo, nöö nēēn dendu i sa si di Kēdē di bi dē a di Wosu u Gadu a goonliba aki. „Nēēn dendu de bi ta hoi di buka di Gadu bi mbei ku libisēmbē, di de bi ta booko nöömō, Di juu dē, nöö gaangadu ta koti faja hwaihwai, goonbasu ta giinta, liba ta bai, goonliba ta seki ta jabi. Nöö ēisi pisi logologo ta kumutu a liba ta kai a goon gulululu.

Nöö sō mi si e, dee sēmbē.

**Aki ta taki u wan mujēē
ku wan hogi kaima.**

12 Wē nöö hēn baka u di dē hēn mi si wan maaka, gaan foombo wan, a liba ala. Mi si wan

mujëë bisibisi ku sonu a sinkii, nöö di libawojo dë nëën basufutu. Nöö a dë ku wan könu kaapusa nëën hedi, nöö di kaapusa dë ku tuwalufu teeja. ²Nöö fa mi si di mujëë naandë, a dë ku bëë. Nöö juu fëën kisi faa pai, bëë ta njan mën te a ta kai olo seei.

³Ma nöö hën mi toona si wan oto soni a liba dë möön kuma maaka. Mi si wan gaan gindi kaima bë hëii sö. A dë ku sëbën hedi ku teni tutu. Nöö hiniwan u dee hedi fëën dë bisibisi ku könu kaapusa. ⁴Nöö ku di labu fëën a feki wan hii pisi^p u dee teeja a liba ala puu tuwë ko a goonliba. Nöö fa di kaima sai dë, a dë leti a di mujëë fesi dë, setiseti pii ta watji ën fu te a pai di mii tuwë a goon, nöö a feni ën njan puu dë.

⁵Nöö te wan pisi hën di mujëë pai di mii tuu. A dë wan womi mii. Ma nöö di a pai ën tuwë a goon, nöö hën de kisi di mii tei wante tja go da Masa Gadu ka a dë nëën könubangi ala sindosindo. Biga di Mii naandë, hën o tii hii goonliba ku wan gaan kaakiti, leti kuma te wan felu ta naki doti paabi booko pisipisi. Sö di tii fëën o hebi tjika.

⁶Ma nöö di mujëë, hën a kule go te a wan sabana kamian di Gadu bi seeka dëën faa musu ta tjubi ta kisi sölugu wan-dusu-ku-tu-höndö-ku-sikisiteni-daka longi. [Hën da dii jaa ku hafu.]

⁷Nöö hën mi luku a Masa Gadu Köndë ala möön, nöö hën mi si wan gaan feti hopo ala. [Di gaan hedibasia u Masa Gadu Köndë de kai, Mikaëli ku dee basia fëën go

feti ku di gaan kaima. Nöö hën di gaan kaima ku dee basia fëën ta feti baka. ⁸Nöö hën de ta feti teee, ma nöö di gaan kaima an wini, biga an taanga tjika. Nöö di hën ku dee basia fëën lasi kaa, nöö de an da de pasi u de tan a Gadu Köndë ala möön e. ⁹Biga de kisi de vinde puu ala tuwë go a goon.

Wë nöö di gaan bë kaima i si dë, hën wë da di didibi e, Saatan seei, di ta ganjan sëmbë a hii di goonliba. Hën wë de wini sö e. De hiti ën ku dee basia fëën tuu tuwë go a goonliba gbolo.

¹⁰Nöö hën mi jei wan taanga töngö sö kumutu a Gadu Köndë taa: Aai, u böö e.

Awa u si di heepi u di Gadu fuu fa a bigi tjika.

U ko si di gaan kaakiti fëën di a abi. Aai.

Awa di Tii fëën o paaja a mundu awaa.

Nöö woo ko si di Könu fëën di a bi paamusi faa da u, fa a abi taki tjika.

Biga di könkuma an dë a liba aki möön e.

Fa a bi dë aki, a bi ta sei dee otowan fuu da Gadu ndeti ku didia,

nöö awa de vindëën puu aki tuwë go a goon.

¹¹Nöö ku dii soni wë dee sëmbë u Gadu wini di könkuma dë e. De wini ën ku di buuu u di Sikafumii di a bi dëdë tuwë da de.

Nöö de wini ën fu di de bi ta piki nöömö taa de ku di Sikafumii nama.

Nöö de wini en tu fu di de an
bi ta fëë u de dëdë fu di
Sikafumii hedi.

Ku de dii soni dë wë de wini di
könkuma.

¹²Wë nöö Gadu Köndë, ku un dee
sëmbë dë nëen tuu, un wai e!
Aai, un piizii seei.

Biga u böö u di hogi dë.

Ma helu u di goonliba ku di ze,
biga di didibi saka ko a unu
awaa.

Nöö fa a saka ko dë, a ko ku
taanga hatiboonu,

biga a sabi taa ten fëen ko sati.

Sö mi jei di töngö bai taki.

¹³Nöö hën di di gaan kaima ko si sö
taa de hiti en puu a liba ala, nöö hën
a seti kule ku di mujëe di bi pai di mii.

¹⁴⁻¹⁶Ma nöö di juu ten dë, hën Gadu
da di mujëe hanza kuma wan gaan
gbanini sö, faa sa buwa go tjubi a di
sabana kamian di Gadu bi seeka dëen.

Nöö di di kaima si taa di mujëe
nango, nöö hën a ta puu wan gaan
hia wata nëen buka ta tuwë nango
nëen baka djululu kuma wan lio
ta kule faa musu kisi en kii kaba
a sösö. Ma nöö goonliba heepi di
mujëe. Biga a jabi hoo bebe di
wata fiaa, an kisi di mujëe möönsö.

Nöö hën di mujëe buwa go te a
di sabana dendu, nöö ala a go fika
hii de dii jaa ku hafu longi, ka di
kaima an sa dou nëen.

¹⁷Nöö hën di di kaima si taa wë
nönö, an sa kisi di mujëe möönsö,
nöö hati fëen boonu te na soni. Hën
a taa: “Mi o go buta ku dee oto mii
fëen awaa.” Nöö dee oto mii fëen,
de da dee sëmbë dee ta piki Gadu
buka ta hoi a dee lei u Jesosi dee a
bi konda da de.

¹⁸Nöö hën wë di bë kaima go dë a
di gaan ze bandja ala pii ufö.

Aki ta taki u wan mbeti
di kumutu a ze.

13 Söö. Nöö hën wë mi toona
si wan oto mbeti möön
kumutu a ze, hënseei dë ku sëbën
hedi ku teni tutu tu kuma di kaima
möön. Nöö dee tutu fëen tuu dë
ku könü kaapusa, nöö hiniwan u
dee hedi fëen dë ku gaan hogi në
sikifisikifi ta kosi Masa Gaangadu
ta sösö en. ²Nöö di mbeti aki, fa mi
si en dë, sinkii fëen dë pëndëpëndë
kuma takumbeti, ma futu fëen degi
kuma di hogi mbeti de kai “beer”.
Nöö buka fëen djei lëun. Nöö sö di
mbeti naandë dë e.

Nöö di gaan kaima u bi taki soni
fëen dë, a da di mbeti aki gaan
kaakiti e. Biga a dëen di könubangi
fëen faa musu sindo, hën a dëen
gaan taki a sëmbë liba.

³Nöö fa mi si di mbeti dë, nöö
a bi kisi wan gaan makei a wan u
dee hedi fëen. A bi fika piki nöö a
dëdë, ma fa u dë aki sö nöö a toona
ko bunu gbelingbelin baka. Nöö
di soni dë bigi seei da hii sëmbë
u goonliba, fu di a dë taa di mbeti
dë kisi sö wan makei ma a kula ko
bunu. Hën de tuu ko ta waka nëen
baka. ⁴Nöö de tei hën ku di gaan
kaima tuu kuma gadu u de de ta
begi, biga di kaima hën bi da di
mbeti naandë taki. De taa: “Ambë
seei dë a goonliba kuma di mbeti
aki? Jee? Ambë seei sa hopo taa i
nango feti ku en?” Sö de ta taki ta
gafa di mbeti.

⁵Nöö fa di mbeti dë sai dë,
nöö hii föteni-ku-tu liba longi

a feni pasi faa ta njan buka ta taki gaangaan taki ta sösö Masa Gaangadu. Hii de dii jaa ku hafu dë a abi taki a sëmbë liba tu ta tii de.

⁶Nöö a ta jabi buka ta fan takutaku fan ta tuwë ta kosi Masa Gadu ku di kamian ka a sai dë, te dou ku hii dee sëmbë dee ta dë nëen köndë tuu a ta kosi. Sö a ta du nöömö.

⁷Nöö a ta feni pasi tu faa feti ku dee sëmbë u Gadu wini de. Fa a sai dë, nöö a feni taki a hii sëmbë u goonliba liba, a hii pei nasiön, ku hii pei lö, ku hii pei föluku dee ta fan dee pepei töngö u goonliba, de tuu ko dë nëen basu. ⁸Nöö hii de tuu tei ën kuma gadu u de de ta begi, ma boiti dee sëmbë dee në dë sikifisikifi a di Buku u di Libi u Teego. Nöö di Buku dë, di Sikafumii di bi dë u de kii fu sensi Gadu mbei goonliba, hën abi ën.

⁹Wë nöö ee wan sëmbë i abi jesi u jei soni, nöö be i haika e. ¹⁰Ee wan sëmbë de kisi i buta a sitafu fu di ja begi di mbeti naandë hedi, nöö ja a' köni fëën, be de du sö nöö. Ee a kai da i fu de musu kii i ku së ufangi fu di ja begi di mbeti, nöö be de kii i nöö. Nöö fa u ta fan aki, nöö a dë fanöudu u dee sëmbë u Gadu musu abi taihati ku gaan futoou a Masa Gadu liba nöömö.

Aki ta taki u wan mbeti di kumutu a goonbasu.

¹¹Söö. Nöö hën mi toona si wan oto mbeti möön, ma disi, a goonbasu hën a kumutu. Nöö a abi tu tutu kuma wan sikafu mii, ma a ta fan leti kuma di hogi kaima.

¹²Nöö fa disi ko aki, nöö a ko ku hii di taki di di oto mbeti u bi taki dë

abi. Biga a ta wooko dëen. Nöö hën wë a buta ku hii sëmbë tuu taa de musu ta begi di fosu mbeti nöömö, di bi kisi makei nëen hedi dë.

¹³Nöö di njunjun mbeti aki, nöö a ta du sëmëni foondofoondo soni e. A ta kai faja kumutu a liba ta puu ta kai a goon a hii lanti fesi.

¹⁴Nöö fa a ta heepi di fosu mbeti ta du dee foondo wooko naandë, nöö ku de a ta ganjan sëmbë u goonliba. Biga a buta de u de mbei wan pindi te de kaba da di fosu mbeti di bi abi di makei nëen hedi. ¹⁵Hën a kisi wan gaan kaakiti faa musu da di pindi böö faa sa ta böö, nöö di a du sö, nöö hën di pindi ko ta fan.

Nöö hën di mbeti ta duwengi hii sëmbë taa de musu ta gafa di pindi ta begi ën kuma gadu. Ee wan sëmbë ja kë du sö, nöö de o kii i. ¹⁶Hën a buta taki taa hii sëmbë, gaan sëmbë ku piki mii, guduma ku penama, fiima ku saafuma tuu musu kisi wan sitampu a de leti maun nasö a de mindifesi. ¹⁷Ee wan sëmbë ja abi di lö sitampu naandë, nöö ja o sa bai soni möön, ja o sa sei soni da sëmbë tu.

Söö. Wë nöö di sitampu u taki aki, a dë di nöbu u di mbeti ku di në fëën e. Hën wë dee sëmbë musu ta tja ufö de sa bai soni, ee nasö ufö de sa sei soni da sëmbë. ¹⁸Wë nöö aki i ta si taa fusutan dë fanöudu e, fii wegi di nöbu naandë luku ee andi a kë taki. Biga a dë di nöbu u libisëmbë. Hën da sikisi-höndö-ku-sikisiteni-ku-sikisi.

Aki Johanisi toona si di Sikapu Mii möön ku wanlö hia sëmbë fëën.

14 Nöö di mi bia luku möön, nöö hën mi si di Sikapu Mii

taanputaanpu te a di kununu de kai Sion liba, nöö a dë ku 144.000 sëmbë nëen bandja. Nöö hii dee sëmbë dë tuu ta tja di në fëen ku di në fëen Tata sikifisikifi a de mindifesi.

²Nöö hën mi haika, hën mi jei wan gaan bai ta piki a liba ala. A ta piki kuma te gaan dan ta giinta gililili sö, kuma te gaangadu ta bai, kuma te sömëni sëmbë ta pëe wan pei soni kuma gitali. Hii dee peipei soni dë tuu mi ta jei a di bai dë dendu.

³Nöö hën wë dee hia sëmbë naandë, de tuu ta kanda wan njunjun kanda di sëmbë an jei wan daka. De ta kandëen leti ka de dë a di könubangi u Gadu fesi naandë, nöö de fö libilibi soni ku de tuwenti-a-fö tiima tuu sai naandë tu. Nöö di kanda di de ta kanda naandë, nöö dee sëmbë wanwan nöö sa lei ën. Oto sëmbë an sa sabi ën boiti de 144.000 sëmbë naandë, dee Masa Jesosi paka tei a dee oto sëmbë dendu ko fëen dju. ⁴Fa i si de sai naandë, nöö de an poi dee wëti u Gadu möönsö a di së u manu ku mujëe, de dë u de limbolimbo gbelingbelin a Masa Gadu wojo. Nöö hiniwan kamian ka di Sikapu Mii ta waka nango, nöö deseei ta waka nëen baka nango tu. Dee sëmbë de wë di Sikafu Mii paka tei a libisëmbë dendu, nöö de da dee fosu sëmbë dee dë kuma wan paima da Masa Gadu ku di Sikafu Mii. ⁵Fa de sai naandë, nöö na wan sëmbë o jei ganjan ku mindisoni woto a de buka, biga de dë söndö föutu tee dou.

Nöö de wë da dee sëmbë dee dë ku di Sikafu Mii taanputaanpu naandë.

**Aki Johanisi si dii basia u Gadu
Köndë oto a oto baka ta ko.**

⁶Nöö hën mi bia luku möön, hën mi si wan oto basia u Masa Gadu Köndë ta buwa a liba, nöö hën abi di Bunu Buka di dë u teego faa musu konda da dee peipei sëmbë u goonliba. Hii pei nasiön sëmbë, ku hii pei lö, ku hii pei föluku dee ta fan hii dee peipei töngö u goonliba, de tuu a musu konda di buka da.

⁷Nöö hën wë a bai basia taa: “Heei! Heei! Lanti, un haika! Un musu saka unu seei da Masa Gadu e! Un musu hopo ën në. Biga di juu kisi faa musu kuutu a libisëmbë liba. Un musu begi Masa Gaangadu ta gafëen, di mbei liba ku goonliba ku ze ku hii dee baaku ka wata ta kumutu ta ko.” Nöö sö di basia bai taki.

⁸Nöö hën mi bia luku möön, hën mi si wan oto basia u Gadu Köndë möön ta buwa ta ko a di otowan baka, nöö hënseei ta bai basia tu taa: “Heei, dee sëmbë, un haika ooo, un haika e! Di gaan köndë de kai Babilon, a kai e! A booko kai seei. Di köndë dë, hën bi buta hii nasiön sëmbë u goonliba u de musu ta du peipei hogi ta libi fanafiti libi a di së u manu ku mujëe, nöö awa ufö de o tja di sitaafu u di hatiboonu u Gadu a de liba awaa. Nöö sö mi taki da unu e!”

⁹Nöö hën mi toona si wan oto basia u Masa Gadu Köndë, di u mbei dii, ta buwa ta ko a di naandë baka. Nöö hën seei ta bai basia tu taa: “Ee wan sëmbë i begi di mbeti ku di pindi fëen, ee nasö i tei di nöbu fëen a i mindifesi ee nasö a i

maun, ¹⁰nöö sö wan sëmbë Gadu hati o boonu ku i e. Nöö di gaan sitaafu di a abi u da i, an o puu ën hafu da i seei. A o da i ën tuu ku telu. Nöö joo go dë a di hogi faja di o ta tingi zuwalufu da i, ta tja sitaafu. Nöö dee basia u Masa Gadu Köndë ku di Sikapu Mii tuu o sai leti dë ta si taa sö wan soni ta pasa ku i. ¹¹Nöö di faja dë, an o tapa möönsö e. Di sumuku fëen o ta puu nöömö nango a liba. Sö wan sitaafu wë dee lö sëmbë dë o ta tja u nöömö, ndeti ku didia. De an o feni böö möönsö. Nöö sö mi taki da unu e, dee sëmbë.” Sö di basia ko naandë bai taki.

¹²Nöö fa u jei dë, fëen mbei mi taki da un dee sëmbë u Gadu dee ta hoi dee wëti fëen ta biibi Masa Jesosi dë taa wan musu disa möönsö e. Be un tai hati hoi go dou nöömö.

¹³Nöö hën mi toona jei wan oto tóngö a liba möön. A taa: “Söö. Wë nöö i musu sikifi taa bigi u tide nöö dee sëmbë dee nama ku Masa Jesosi, nöö de naki kölöku ee de dëdë.”

Nöö hën di Akaa u Gadu piki taa: “Aai, sö a dë tuu. Gaan kölöku seei de o abi. Biga de o böö fu hii dee taanga wooko de bi ta wooko. Fa i si de sai dë, nöö di libi de bi ta libi a pasi nöö paima fëen o faaka de e.” Sö di Akaa taki.

Aki di goonliba lepi tjika u koti.

¹⁴Nöö hën mi bia luku, hën mi si wan bundji wetiweti faan sö a mi fesi dë, nöö nëen liba mi si wan sëmbë sindosindo kuma libisëmbë sö, ma a tooka. Nöö fa mi si ën dë,

a dë ku wan goutu könu kaapusa nëen hedi, nöö wan gaan saapu ufangi selenselen sö dë nëen maun.

¹⁵Nöö hën mi si wan basia u Gadu kumutu a di Wosu u Masa Gadu. Nöö hën a bai taanga da di sëmbë dë sindosindo a di bundji liba taa: “Söö. Wë di koti ten dou e. Di goonliba lepi tjika u koti buta a suwa awaa. Nöö fii koti oo, koti!” Sö a bai.

¹⁶Nöö hën wë di soni aan soni. Hën di sëmbë di dë a di bundji liba ku di ufangi a maun, nöö hën a koti a hii di goonliba te dou.

¹⁷Nöö hën mi bia luku möön, hën mi si wan oto basia u Masa Gadu Köndë kumutu a di Wosu u Gadu a liba ala möön. Nöö hën seei dë ku wan gaan saapu ufangi nëen maun selenselen.

¹⁸Hën wan oto basia u Gadu di ta wooko a di Wosu u Gadu dë ta seeka di faja ka de ta tjuma soni da Gadu, a kumutu ka a ta wooko ala. Nöö hën a bai taki da di oto basia naandë di dë ku di ufangi nëen maun taa: “Söö. Koti dee doloifi bondji e, puu a dee doloifi pau u goonliba. Biga de lepi tjika.”

¹⁹Nöö hën wë di basia naandë hai ufangi tja ko, nöö hën a ta koti dee doloifi bondji a goonliba ta hai ta tja ko te a kaba. Nöö hën a tei de tuwë go a di hatiboonu baki u Masa Gadu dendu, ²⁰di dë a döösë u di köndë u Gadu a wan së buka. Nöö hën de makisa dee doloifi nëen. Nöö fa de ta makisa de, nöö mi ta si gaan hila buuu ta kule ta kumutu a di baki djulululu sö, kuma wan lio di langa dii höndö kilomëti, a sa fundu kuma wan feifi futu sö. Sö di

buu ta kumutu a di baki dë dendu hia tjika.

Aki Johanisi si sēbēn basia ku sēbēn sitaafu u Gadu.

15 Nöo hēn mi si wan oto gaan foondo maaka a liba ala möön. Mi si sēbēn basia u Masa Gadu Köndē, nöo de dë ku sēbēn sitaafu möön. Nöo de da dee kaba lasiti sitaafu u Gadu, biga te de pasa kaa nöo di hatiboonu u Gadu seei o kaba tu.

²Nöo hēn mi toona si wan oto sondi möön kuma ze, ma a dë kuma gaasi ku faja mökisimökisi. Nöo fa mi si ēn dë, nöo wanlō sēmbē dē nēēn bandja taanputaanpu. Dee lö sēmbē dē, nöo de bi wini di mbeti ku di pindi fēēn tuu. Nöo de an bi da sēmbē pasi möönsö u de sitampu di nöbu u di mbeti a de mindifesi.

Nöo dee sēmbē naandē, de tuu Gadu da wan soni kuma gitali a de maun de ta pēē, ³nöo de ta kanda wan kanda. Nöo a dë kuma di kanda di Mosesi di gaan futuboi u Gadu di bi dë a fesiten bi ta kanda ta gafa Gadu. Sö de ta kandēēn ta gafa di Sikafu Mii. De ta kanda ta taki taa:

Ke Masa Gadu ooo, di makiti Gadu u mundu,
dee soni dee i ta du, de bigi e. Aai. De foondo tu.
Fa i sai dë, nöo i dë di könu ta tii fu nöömö.
Hii dee fasi fii seei dee i abi,
de tuu dë gbelingbelin söndö ganjan,
nöo i a leti a dee soni i ta du.

⁴Masa Gadu o, ambē seei dë a mundu

di an sa saka hēn seepi da i ta hopo i nē ta konda kumafa i dë? Biga i wanwan tö seei dë a mundu limbolimbo söndö föutu.

Nöo hii pei nasiön sēmbē u goonliba tuu
o ko tjökö kini a i fesi ta hopo i nē, Masa Gadu.
Biga fa u dë aki, nöo a ko a döo wajaa,
taa dee du fii dë letileti söndö föutu.

Nöo sö di kanda ta taki.

⁵Nöo hēn a baka u di dë, hēn mi luku a liba ala möön, hēn mi si di Wosu u Masa Gadu döo dë jabijabi hoo, te dou a di kamian ka Masa Gadu seei ta dë. ⁶Nöo hēn mi si dee sēbēn basia u bi taki dë, de ta kumutu a di Wosu u Gadu ko a döo, nöo de abi dee sēbēn lasiti sitaafu u Gadu. Fa mi si de dë, nöo de bisi gaan limbo koosu a de sinkii ta koti faja te na soni, nöo de banti de hatimindi ku goutu banti.

⁷Nöo hēn wan u de fö libilibi soni u ta taki nöömö aki, hēn a da hiniwan u dee basia wan goutu komitji fuufuu ku di hatiboonu u Masa Gadu di ta libi nöömö fu teego. ⁸Nöo di juu dë, sumuku ta puu a di Wosu u Gadu dendu te di Wosu dendu tapa ku sumuku gbittii. Nöo di sumuku i si dë, a Gadu wë a ta kumutu e, nöo hēn ta lei di hei ku di kaakiti fēēn di a abi.

Nöo fa i si u mbei dë, nöo na wan sēmbē seei sa denda go a di Wosu dendu möön e, solanga dee sitaafu de sēbēn basia abi naandē an pasa.

Aki ta taki u dee sitaafu di dee basia u Gadu ta kandi ta tuwē a goonliba.

16 Nöo hēn mi haika, hēn mi jei wan tōngö kumutu a di

Wosu u Masa Gadu a liba ala möön. A bai fan ku de sēbēn basia u Masa Gadu Köndē u bi taki dē taa: “Söö. Wē di soni na a’ soni. Un musu go kandi de sēbēn komitji dee dē fuufuu ku di hatiboonu u Gadu dē, tuwē go a goonliba.”

²Nöö hēn di fosu basia kandi di komitji fēen tuwē go a goon. Nöö hii dee sēmbē dee dē ku di sitampu u di mbeti a de fesimindi ta begi di pindi fēen, hēn wē kasikaasi kisi de kpatii hii de sinkii ta kii de ku njan.

³Nöö hēn di u tu basia kandi di fēen komitji tuwē a di ze. Nöö hēn di ze wata bia ko buuu kuma dēdē sēmbē buuu. Nöö hēn hii dee soni dee dē ku libi a di ze dendu tuu dēdē kaba a sösö djee.

⁴Nöö hēn di u dii basia hēn a kandi di fēen komitji tuwē a dee liolio ku dee baaku ka wata ta kumutu ta ko, hēn hii wata u de bia ko nōngö.

⁵Nöö hēn mi jei di basia di abi taki a dee wata liba bai taki taa:

Aai, Masa Gadu, i dē apaiti sōndö föutu.

I bi dē kaa, nöö joo dē u nöömö. Dee kuutu dee i ta kuutu aki nöö i a’ leti nēen.

⁶Biga dee sēmbē bi kii dee apaiti sēmbē fii ku dee tjabukama fii, tuwē buuu u de a goon u sösö, nöö awa i toona ta da de buuu u de bebe.

Aai oo, i a’ leti e.

Biga sö di paima u de fiti.

Nöö sö de taki.

⁷Nöö hēn mi jei wan tōngö kumutu a di begitafa naandē taki taa:

Aai oo, Masa Gadu, i wē abi hii makiti u mundu e.

Dee kuutu dee i ta kuutu, i ta a’ leti a de,

nöö i ta du de a wan leti fasi tu.

Sö mi jei a taki.

⁸Nöö hēn di u fö basia kandi di fēen komitji tuwē a di sonuwojo, nöö hēn di sonu ko kendi taanga tee ta tjuma sēmbē u goonliba.

⁹Nöö fa a ta tjuma de naandē, nöö de ta tja sitaafu seei, ma ka u de disa di hogilibi u de bia suku Masa Gadu fu hopo en nē, nöö hēn de sai naandē ta kosi en nöömö ta taki taku fēen a pepei futu. Hii fa Gadu abi makiti a dee sitaafu naandē liba seei, ma dee lö sēmbē dē an kē saka deseiei dēen möönsö.

¹⁰Nöö hēn di u feifi basia kandi di fēen komitji tuwē go a di könubangi u di mbeti liba, ka a ta sindo ta tii libisēmbē, hēn wan gaan dungu ko tapa hii dee köndē ka a ta tii dou kankan. Nöö dee sēmbē dee sai naandē, de ta fuka te na soni. De ta bai ta kai wolo ta njan tanda. Hogi nöö di sitaafu hogi sö. ¹¹Ma nöö hii fa i si de ta tja pena ku fuka dē, dee kasikaasi ta kii de ku njan seei, ma de an ta bia disa dee hogilibi u de möönsö. Hēn de sai naandē ta kosi Masa Gadu ta taki taku fēen tee ka a dē a liba ala.

¹²Nöö hēn di u sikisi basia, hēn a kandi di fēen komitji tuwē a di gaan lio de kai Efaata, nöö hēn di lio dēē seei fika pasi a mindi da dee könu u sonukumutu ku dee sodati u de, fu de waka.

¹³Nöö hēn mi toona si di bē kaima möön, ku di fosu mbeti hogiwan, ku di oto mbeti di ta tja

buka da di fosu mbeti ta ganjan sēmbē, nōō hēn mi si dii soni kuma tōdō kumutu a de buka dendu.

¹⁴Nōō dee tōdō dē, nōō dee akaa u dee didibi wē de dē e. Nōō de ta du sōmēni gaan foondofoondo soni ta ganjan sēmbē ta hai tja ko a de. De ta waka a dee kōndēkōndē u goonliba tuu te dou nango ta hai dee kōnu tja ko makandi u de feti di gaan feti a di Daka di di Gadu di abi hii makiti u mundu buta.

¹⁵Nōō hēn mi jei wan tōngō taa:

Un haika e.

Mi o ko a unu a wan kōni fasi kumafa wan fufuuma ta ko a ndeti.

Nōō ee wan sēmbē i dē ku wojo ku koosu bisibisi a i sinkii, nōō i naki bunuhedi e.

Biga sēmbē an musu ko si i pēnēpēnē u sen musu kisi i.

Nōō sō di tōngō taki.

¹⁶Nōō hēn de dii akaa u dee didibi hēn de waka a hii goonliba pii dee kōnu u dee kōndēkōndē tuu te de kaba, nōō hēn de tuu hai ko makandi a di kamian di dee Dju ta kai Amagedon fu de go a di feti.

¹⁷Nōō hēn di u sēbēn basia ko kandi di fēēn komitji, lasiti wan, tuwē go a di ventu dendu.

Nōō hēn mi jei wan gaan tōngō kumutu te a di kōnu sutuu u Masa Gaangadu a di Wosu dendu dē. A taa: “Sōō. Kaba fēēn disi e!”

¹⁸Nōō di juu dē, liba ta koti faja hwaihwai, gaangadu ta bai gbalam gbalam, gaan giinta ta piki gililili, goonliba ta seki ta latja ta jabi. Nōō di seki di goonliba seki dē, nōō fu kumutu a di ten di Masa Gaangadu mbei goonliba buta sēmbē nēēn u

te dou di ten aki, nōō goonliba an bi seki sō wan daka. ¹⁹Nōō fa a seki naandē, hēn di gaan kōndē de kai Babilon, booko a dii pisi. Nōō hii dee oto kōndē u dee nasiōnnasiōn tuu kai booko pisipisi tu.

Wē nōō a di fa dē sō Gadu mēni di gaan kōndē de kai Babilon e, kumafa a hogi tjika. Nōō hēn a tei wan gaan kan lai di hatiboonu fēēn nēēn te a fuu pōō, hēn a duwengi ēn faa bebēēn. ²⁰Nōō hii dee paati a dee ze dendu tuu go tee na wan u de dē u si mōōn. Hii dee gaangaan kununu an dē u feni mōōn tu, goonliba ko dē palalaa te kamian an dē u tjubi mōōn. ²¹Nōō hēn ēisi ta kumutu a liba ala dombodombo ta kai gbii gbii ta naki sēmbē ta kii. Dee ēisi dombo naandē, wan u de ta hebi kuma feifiteni kilo sō.

Nōō fa dee soni pasa dē seei, ma dee sēmbē fika a goonliba ta kosi Masa Gaangadu eti ta taki taku fēēn fu di gaan sitaafu de ta tja naandē hedi.

Aki Johanisi si wan mōtjō mujēē.

17 Nōō hēn wan u dee sēbēn basia dee bi abi dee sēbēn komitji ko a mi. Hēn a taki da mi taa: “Ko go ku mi, nōō mi o lei i di sitaafu di di gaan mōtjō mujēē di dē sindosindo a dee sōmēni wata mindi o kisi. ²Fa a sai naandē, hii dee kōnu u goonliba ku dee sōsō sinkii sēmbē tuu a butēēn seei da de u de libi mōtjō libi ku ēn tee a dōōngō de. Leti kuma te win dōōngō wan sēmbē, nōō sō a dōōngō de poi pakisei u de tjika.”

³Nōō fa di basia fan dē, hēn a tja mi go te a wan sabana dendu.

Ma na mi sinkii go e, mi akaa. Nöo hën mi go si wan mujëë, a dë sindosindo a wan mbeti liba. Nöo di mbeti dë, sinkii fëen bē hēii sō, nöo a abi sēbēn hedi, ku teni tutu a dee hedi fëen. Nöo hii ēn sinkii tuu dë sikifisikifi ku wanlō hogi nē ta sōsō Masa Gadu.

⁴Nöo di mōtjō mujëë di i si a di mbeti liba sindosindo naandē, a dē bisibisi ku gaan dii soni nēen sinkii te a hia. Biga a bisi baau ku bē koosu, nöo a bisi sōmēni djamati sitonu ku goutu soni, ku diidii konda ta koti faja njēngēnjēngē te na soni. Nöo a dē ku wan goutu kan nēen maun. Nöo di kan dē fuufuu pōo ku sōsō hogi, ku poi poi soni, sensen wan. Nöo dee soni dē wē ta lei unfa di mōtjō libi fëen hogi tjika.

⁵Nöo wan wōdu dē sikifisikifi a di mujëë mindifesi taa:

DISI DA DI GAAN BABILON,
DI GAAN MÖTJÖ MAMA U
MUNDU.

HËN TA PAAJA MÖTJÖ LIBI A
GOONLIBA

TA LEI SĒMBĒ HII POIPOI LIBI,
SENSEN WAN DI NA FITI
LIBISĒMBĒ U DU A GOONLIBA.

Sō wan hogi mujëë mi si dē e.

⁶Nöo fa mi ta luku di mōtjō naandē, nöo mi si taa a dē döōngödöōngō ku di buuu u dee sēmbē u Gadu, dee de bi kii fu di de bi ta piki gbelin taa de nama ku Masa Jesosi.

Nöo a bigi da mi seei fa mi si di mujëë naandē.

⁷Nöo hën di basia hakisi mi taa: “Mati, faandi mbei di soni dē bigi da i sō? Wē haika e. Mi o puu dee tjubitjubi soni da i. Di mujëë, ku di

mbeti di a dē nēen liba dē di abi dee sēbēn hedi ku dee teni tutu, de tuu mi o puu da i be i sabi andi de kē taki.

⁸“Fa i ta si di mbeti naandē, nöo a bi dē kaa e, ma fa u dē aki an dē möön. Ma te wan pisi, nöo a o kumutu a di baaku di na abi goon toona ko baka. Ma nöo fa a o ko dē, nöo a o ko faa kaba a sōsō go u koo awaa.

“Nöo te a o toona ko, nöo a o foondo dee sēmbē dee nē u de an dē sikifisikifi a di Buku u Libi fu sensi Masa Gadu mbei goonliba. Te dee lö sēmbē dē si di mbeti a o bigi da de seei. Biga di mbeti dē an bi dē möön. A bi go ma nöo te u de kē si hën a toona ko baka.” Sō di basia taki da mi.

⁹Nöo hën a toona fan ku mi möön, taa: “Mati, fa mi o fan ku i aki sō, nöo i musu abi fusutan ku köni e, ufō i sa sabi dee soni mi o taki aki.”

Nöo hën a taa: “Haika e. Dee sēbēn hedi u di mbeti naandē, de kē taki u dee sēbēn kununu ka di mōtjō mujëë dē a de liba. Sōseei tu de kē taki u sēbēn könu. ¹⁰Nöo feifi u dee könu tii pasa go kaa e, nöo di u mbei sikisi nöo hën dē ta tii eti. Nöo di u mbei sēbēn nöo hën an dou eti e. Nöo fa i si a o hopo ko dē, nöo a musu u ko ma fu wan sati ten sō nöo, nöo soni fëen o kaba.

¹¹“Sōo. Wē nöo di mbeti di i si an bi dē möön naandē ma te wan pisi a toona ko, nöo hën kē taki taa wan oto könu, di fu mbei aiti, o ko. Ma fa a o ko naandē, nöo a bi dē wan u dee sēbēn dee bi tii kaa. A bi tii te a go, nöo hën a toona ko a tii möön. Sō di mbeti dē kē taki. Ma fa a o ko

dë, nöö te wan pisi, nöö a o go kaba a sösö fu nöömö.

¹²“Nöö de teni tutu a di mbeti hedi i ta si naandë, nöö de seei da könu tu e, ma de an ko a tii eti. Nöö te juu u de dou, nöö de o kisi makiti u de ku di mbeti tuu sa tii makandi, ma fu wan sati pisiten nöö. ¹³Nöö fa i si dee teni könu o tii dë, nöö de tuu o wooko ku di wan kodo pakisei. Biga hii makiti u de ku hii taki u de tuu o dë a di mbeti maun.

¹⁴“Nöö de o hopo go feti ku di Sikafu Mii, ma di Sikafu Mii o wini de e. Biga hën da di Masa a hii masa liba, hënseei da di Könu a hii könu liba. Nöö fa a o wini de dë, a o abi wanlö hia sëmbë nëën së dee a bi pii tei buta ko sëmbë fëen apaiti. De tuu o ta waka nëën baka ku di wan kodo hati, nöö hën ku de tuu makandi o wini dee könu e.”

¹⁵Nöö hën di basia fan ku mi möön taa: “Dee wata dee i si di mujëë dë a de mindi sindosindo naandë, nöö de wë da dee gaan hia sëmbë u mundu e, dee peipei nasiön sëmbë, ku dee peipei lö, ku dee peipei föluku ta fan dee peipei tōngö u goonliba.

¹⁶“Nöö di mbeti di u taki dë, ku dee teni tutu fëen tuu, o ta buuse di mötjö mujëë te de an sa si ën a wojo seei. Nöö de o puu hii soni nëën di a abi, te a fika pënëpënë ku maun tjululuu. De o njan mën te de kaba, nöö di fëen di o fika de o tjuma a faja fiaa puu dë. ¹⁷Ma nöö fa i si de o ta du ën dë, nöö Masa Gadu wë butëen a de hati u de du sö e. Nöö a o buta de teni könu fu de saka hii di tii u de ku telu da di

mbeti, faa musu pasa a bakaten leti kumafa Gadu bi buta.

¹⁸“Wë nöö di mujëë dë, nöö hën wë da di gaan köndë de kai Babilon e, di ta buta hii dee könu u di goonliba aki tuu nëën basu.”

Nöö sö di basia taki da mi e.

Aki di gaan köndë de kai Babilon kai.

18 Nöö a baka u di dë, hën mi si wan oto basia u Masa Gaangadu köndë kumutu a liba ta bazia ta ko a goon. Nöö fa a ko dë, nöö a abi gaan makiti, nöö di waiti fëen sinkii di a abi ta limbo hii goonliba. Sö a abi poosian tjika.

²Nöö hën wë a bai basia taa:

“Heei, un haika ooo, lanti un haika e.

Di gaan köndë de kai Babilon nöö a booko ooo, a booko kai holou seei.

Fa i si u dë aki, a ko fika wan kamian ka dee didibi nöö ta libi. Mi taki e, a ko dë wan kamian seei ka dee soni bi ta mbei deseei gadu ta daama nango ta ko.

Na ala dee tingi fou ku hii dee taku fou u goonliba tuu na bunu wan hai go fika ta libi.

³Fa di köndë bi sai naandë, nöö hii dee nasiönnasiön sëmbë u goonliba tuu njan di poipoi libi fëen kaa tefa de dööngö. Aai.

Dee könu u goonliba seei njan di fanafiti libi fëen naandë ku ën makandi.

Nöö di langahati sëmbë bi abi u dee soni fëen, hën mbei dee wënkëma ko gaan guduma seei.

Ma nöö fa u dë aki
 a booko kai o,
 a kai kaba a sösö gbegedee!”
 Sö di basia bai taki.
⁴Nöö hën wë mi jei wan töngö
 piki a liba ala möön, a taa:
 “Un kumutu a di köndë naandë e,
 un dee sëmbë dee dë u mi.
 Wan musu nama ku ën a dee
 hogi du fëen a ta du,
 fu dee sitaafu a o tja an musu
 kisi unu.
⁵Biga fa a sai dë,
 nöö dee hogi du fëen lai oto a
 oto liba
 tee dou a Masa Gadu Köndë aki.
 Sö de hila tjika.
 Nöö Gadu an fëëkëtë de e.
⁶Nöö mi taki e,
 a musu kisi paima fu dee hogi
 dee a bi ta du naandë.
 Aai.
 De musu sitaafu ën tu toon
 möön hebi möön fa a bi
 sitaafu otowan.
 Di kan di a bi lai da sëmbë u de
 bebe,
 nöö de musu lai ën tu pasi
 fuufuu dëen,
 be a bebëen tuu.
 Sö de musu dëen gaan sitaafu
 tjika.
⁷Fa a bi ta libi hebi tjika dë kuma
 guduma
 ta njan buka a hii soni,
 leti sö nöö de musu toona
 penëen dëen fuka e. Aai.
 Biga fa a sai naandë,
 a bi ta sindo ta taki nëen hati taa:
 ‘Fa mi dë aki,
 könu mi dë e.
 Ma dë kuma dee mujëë manu u
 de dëdë, de fika a ganda.

Nönö. Di soni de kai kusumi,
 na wan ten seei mi o sabi ën a
 mundu möönsö.’
 Sö a bi ta taki nëen hati.
⁸Nöö fëen mbei wë a o kisi dee lö
 sitaafu dë e.
 A di wan kodo daka de o ko
 nëen liba seei gililii sö ku telu.
 Aai.
 Ee fuu taki ën,
 nöö kusumi, ku hangi ku dëdë
 tuu o ko nëen a di wan kodo
 daka.
 Faja o ko tjumëen kaba a sösö
 djee.
 Biga di Kuutuma fëen da Masa
 Gaangadu seei
 di abi hii kaakiti u mundu.”
 Sö di fan di kumutu a liba ala, nöö
 sö a taki e.
⁹Nöö fa di köndë o ta tjuma,
 sumuku fëen o ta hopo nango a liba
 naandë, nöö dee könu u goonliba
 dee bi ta libi di poipoi libi hogi
 wan ku ën makandi, nöö de o si
 di sitaafu fëen di a kisi, nöö de o
 ta bai ta këë ta kusumi seei te a
 bigi. ¹⁰Ma de an o sa go zuntu ku
 ën e, biga de o fëëë poi. De o panta
 seei ta tëëmë. Nöö de o taanpu te a
 longi ala ta bai taa:
 “Ee, aai oo maingë, a tjali!
 Babilon, di gaan gindi nëbai
 köndë naandë,
 hën kisi sitaafu sö hesi nö?
 Aai, wë a bigi!”
 Sö de o ta këë pena ta konda soni a
 buka.
¹¹Nöö dee sëmbë dee bi ta
 bai soni a dee kamiankamian u
 goonliba ta tja go ta sei a Babilon
 dë, nöö deseëi o ta këë ta kusumi
 tu. Biga dee sipi u de dë lailai ku

hii pei gudu, ma sëmbë an dë u bai de möön. ¹²Dee goutu soni, soofu soni, djamati sitonu, dee gaan diidii konda, dee peipei koosu gaan dii wan, baabaau, ku bë, ku dee linzo koosu, dee lasua sò, hii peipei dii pau dee ta sumëë suti, dee tëmbë de ta tëmbë ku zaun tanda, pau, köpö, ku dee de ta tëmbë ku hanse sitonu, ¹³dee peipei soni de ta tuwë a njanjan faa ko suti, dee peipei soni de ta tjuma a dee begitafa da dee gadu u de, dee gaan dii sumëësuti fatu, peipei win u bebe, fatu u lobi a sinkii, boon u jasa soni, dee alisi fania sò, kau, sikafu, hasi, dee gaan dii wagi dee hasi ta tja, dee libisëmbë dee de ta tja ko sei u saafu, te kisi dee de ta sei buta da fanafiti libi ta poi pakisei u de, dee lö soni dë tuu seei sëmbë an o dë u bai de möön.

¹⁴Nöö dee sëmbë bi ta tja de ta sei dë, nöö de o këë pena da di köndë taa:

“A tjali baa.

Hii dee soni dee i bi ta giini u de, na wan u de fika da i möön e.

Hii dee gudu fii ku di nëbai i bi abi,

de an dë u si möön.

De tuu kaba fiaa.

Aan fa joo du te joo sa feni de möön a mundu oo.”

Nöö sò de o ta bai ta taki.

¹⁵Nöö dee wënkëma dee bi ta sei soni da dee sëmbë u Babilon tefa de ko gaan guduma dë, nöö deseei o si fa di köndë ta pena, nöö de o panta tee. De o tuwë gogo te a wan sè ala ta konda soni a buka taa:

¹⁶“Ee, aai oo maingë, di soni aki a tjali.

A bigi da u.

Di gaan nëbai köndë naandë, hën kaba a sösö sò. Aai.

Di köndë dë,

hën wë bi abi hii dee gaan diidii koosu sò,

bë ku baau.

Hën bi abi dee peipei goutu soni ku dee djamati,

ku dee diidii konda dee ta koti faja njëngënjëngë.

¹⁷Nöö hën sò hesi hii dee gudu dë kaba a sösö tuu fiaa!

A bigi a mundu e baa!” Sò de o ta bai ta këë ta taki.

Nöö dee kabiteni u dee sipi, ku dee matoosi, ku dee sëmbë dee ta waka a dee sipi, ku hii dee sëmbë kaa dee ta wooko a dee sipi u de feni soni u njan, hii dee lö sëmbë dë tuu o taanpu a longi tu, ta luku fa di köndë ta tjuma ta kaba a sösö.

¹⁸Nöö fa de o ta si di sumuku ta puu gbitii nango a liba naandë, nöö de o bai taa:

“Ee aai oo, maingë,

di nëbai foto hën ko sò nö?

Biga na wan köndë seei bi dë a mundu aki

di i bi sa tei maaka ku ën.

Aai maingë, wë a bigi.”

¹⁹Nöö de o ta ba gudugudu ta hiti a de hedi ta bai ta këë ta konda soni a buka ta kusumi taa:

“U kai wolo da i oo,

u kai wolo da i e,

i di gaan köndë naandë.

Di soni aki bigi da u poi.

Biga dee sëmbë dee bi ta waka a di ze ta sei soni

i wë bi mbei de ko gaan guduma.

Ma nöö fa u dë aki,

nöö hën i poi kaba a sösö
wantewante sö nö?

Aai, wë a bigi.”

Sö de o ta kää pena ta taki.

²⁰ “Wë ma nöö un dee sëmbë u

Masa Gadu Köndë,

un musu wai e.

Un wai seei,

un dee tjabukama u Masa Jesosi

ku un dee fesiten tjabukama u

Gadu.

Un wai oo,

hii un dee sëmbë u Gadu tuu.

Biga Masa Gadu paka di köndë

dë baka

u dee hogi dee a bi du unu e.”

²¹ Nöö hën wan gaan makiti basia
u Masa Gaangadu köndë hopo wan
gaan gindi sitonu kuma di de ta
lala soni, nöö hën a tuwëen a di ze
dendu dubuu pii.

Nöö hën a taa:

“Sö de o hiti i tu e,

ju di gaan köndë de kai Babilon dë.

Sö joo kai hebi tjika.

Nöö fa de o tuwë i dë,

nöö ja o dë u si ku wojo möön a

mundu e, kwetikweti.

²² Dee gitalima fii,

ku dee kandama,

ku dee sëmbë bi ta böö foloiti

ku tutu,

na wan kodo u de o dë u jei a i

möön.

Dee tëmbëma dee bi ta mbei

dee soni a i dë,

na wan u de o dë a i möön e.

Na wan kodo u dee mbii giinta

seei o dë u jei a i möön.

²³ Faja an o dë ta sëndë a i möön

tu.

Nöö fa wan womi ku ën njunjun
mujëë bi ta fan suti ku deseëi
dë,

ma di fan dë an o dë u jei a i
möön e.

Fa i bi sai dë,

nöö dee sëmbë dee bi ta sei soni
a i,

de bi dë gaan hebi sëmbë u
goonliba.

Hii nasiön sëmbë u goonliba tuu
i bi ta dööngö ta hai ta tja ko a
i dë

ku dee gaan tofu fii,

ku dee ganjan fii,

ta poi de ta kaba a sösö.

²⁴ Fa i si i sai dë,

a di doti fii dë

nëen wë de feni di buuu u dee

tjabukama u Gadu

ku hii dee oto sëmbë fëen dee

de bi kii a goonliba aki.

Hën wë mbei joo kisi sö wan

gaan hogi sitaafu e.”

Nöö sö mi jei di basia bai taki.

**Aki dee sëmbë u Gadu ta
wai fu di Babilon kai.**

19 Nöö hën a baka u di dë, hën
mi jei soni ta giinta a liba
ala kuma wanlö gaan hia sëmbë ta
bai taa:

Aai oo, dee sëmbë,

un boo ta gafa di Gadu fuu e!^q

Biga hën abi hii heepi a mundu.

Fa a sai dë, a waiti e,

nöö a a' nëbai tu.

Hën abi hii makiti u mundu.

² Dee kuutu dee a ta kuutu, a ta a'
leti a de,

nöö a ta kuutu a wan leti fasi tu.

q 19:1 Aki taa de ta bai: “Haleluja.”

Biga a kuutu di gaan mötjö
mujëë

di bi poi hii goonliba ku di
fanafiti libi fëën.

A dëën di sitaafu di fiti ën.

Biga nëën maun de feni di buuu
u dee futuboi u Gadu dee de
bi kii.

Hën wë mbei Gadu dëën di
sitaafu dë sö e.

³Nöö hën mi jei de bai wan pasi
mööñ taa:

Aai oo, un gafa Masa Gadu e.

Biga fa a tjuma di gaan köndë
dë,

nöö sumuku fëën ta puu nango
a liba ala fu nöömö.

⁴Nöö hën de tuwenti-a-fö tiima
ku dee fö libilibi soni, hebi wan
dë, nöö hën de kai ku fesi a goon
a Masa Gaangadu fesi dë ta gafëën
ka a dë a di könubangi sindosindo
naandë.

Nöö hën de taa:

Sö a dë. Un boo gafa Gadu e!^r

⁵Nöö hën mi jei wan oto töngö
kumutu leti ka di könubangi sai
naandë. A taa:

Aai, tuu, un gafa di Gadu fuu.

Hii un dee sëmbë dee ta dini ën
ta lesipeki ën,
pikiwan ku gaanwan tuu,
un gafëën e!

⁶Nöö hën mi toona jei wan giinta
fu wanlö gaan hia sëmbë ta piki
kuma wan gaan dan ta mbei wooo,
kuma liba ta bai gbalamgbalam sö.
De ta bai taa:

Aai, dee sëmbë, un gafa Gadu e.^s
Hën da Masa fuu.

Hën wë abi hii makiti.

Fa a sai dë,

nöö hën da könu u mundu ta tii
hii soni.

⁷Un piizii ku ën.

Un boo wai ku ën ta bai ën në.

Biga di juu di di Sikafu Mii
musu toou ku di mujëë fëën,
nöö a dou e.

Fa i si u dë aki,

di mujëë seekëën seei te a kaba
kaa.

⁸Nöö fa i si a bisi dë,

a dë ku gaan limbo koosu
gbelingbelin,

waiti wan seei ta koti faja
njëinjëin.

Sö wan koosu wë de dëën faa
bisi e.

(Wë nöö di koosu naandë, dee
sëmbë, hën wë ta lei kumafa dee
sëmbë u Gadu ta libi limbolimbo
nëën wojo tjika e.)

⁹Nöö hën di basia di ta lei mi dee
soni taki da mi taa: “Söö. Wë sikifi
sö e, mati, taa: ‘Dee sëmbë Gadu
kai fu de ko a di toouwosu u di
Sikafu Mii ko njan di piizii, nöö de
a’ kölöku e.’ ”

Hën a taki da mi taa: “Dee soni
dee i si mi ta tei ta konda da i aki,
nöö de dë tuutuu soni, gbelingbelin
wan. Biga a Gadu seei wë de
kumutu.”

¹⁰Nöö di mi jei a taki sö, hën wë
mi kai a di basia dë futu ku fesi a
goon naandë, u mi musu begi ën.
Ma nöö hën a bai mi taa: “Nönö e,
mati, na du sö e. Biga fa i si mi dë
aki, nöö mi dë wan futuboi u Gadu

r 19:4 Aki taa de ta bai: “Haleluja.”

s 19:6 Aki taa de ta bai: “Haleluja.”

leti kuma i seei ku dee otowan fii dee i si tei dee soni dee Masa Jesosi bi konda. Sö nöö u tuu dë e. Gadu wanwan fii musu begi. Biga hën nöö Masa Jesosi bi mbei sëmbë ko sabi di a bi dë a goonliba aki, nöö hën nöö di Akaa bi ta buta a dee tjabukama hati tu u de ta konda soni fëen da sëmbë. Nöö hën mbei hën nöö i musu begi.”

Aki Masa Jesosi ku dee sodati u Gadu Köndë miti feti ku dee felantima fëen.

¹¹Nöö hën mi bia luku, hën mi si liba ala jabi hooo. Hën mi si wan weti hasi ku wan Sëmbë nëen liba sindosindo. Nöö di Sëmbë dë, hën de kai Futoou ku Leti. Biga i sa futoou ën a hii soni dee a ta du, nöö dee soni a ta taki, de tuu dë gbelingbelin soni. Hën ta kuutu ku leti, nöö söseei a ta feti ku leti tu. ¹²Fa a sai dë, nöö wojo fëen ta sëndë kuma faja, ku ën a ta si hii soni tuu tee dou, nöö a dë ku sömëni könu kaapusa nëen hedi. Nöö wan në dë sikifisikifi nëen di oto sëmbë an sa sabi möönsö, boiti hën wanwan tö nöö sabi ën.

¹³Nöö a ta bisi wan gaan langa djapona nëen sinkii, nöö di djapona dë kuma de tuusi ën a buuu toona puu. Nöö di oto në fëen, hën da di Wöutu u Gadu.

¹⁴Nöö fa a dë a di hasi liba ta waka ta ko dë, nöö dee sodati u Masa Gaangadu köndë tuu dë nëen baka sililii ta ko, nöö de tuu dë a weti hasi liba tu, ku gaan limbo koosu faan a de sinkii. ¹⁵Nöö wan së ufangi saapusaapu selenselen a de tu së ta kumutu a di Fesima dë

buka dendu. Ku ën a o feti ku dee felantima fëen u hii dee nasiön tuu te a wini de. A o ta tii de ku gaan kaakiti seei, leti kuma te wan felu kai a wan doti paabi liba booko ën pisipisi. Nöö fa i si a o ta ko dë, nöö hën o makisa hii dee doloifi njanjan dee dë a di hatiboonu baki u Masa Gaangadu dendu, di abi hii makiti u mundu.

¹⁶Nöö wan në dë a di djapona fëen ku ën asakpaa tuu taa:

DISI DA DI KÖNU A HII KÖNU
LIBA,
KU DI MASA A HII MASA LIBA.

Aki wan basia ta bai da fou u de jei.

¹⁷Nöö hën mi bia luku leti a di sonuwojo ala, hën mi si wan basia u Gadu taanputaanpu. A ta bai da hii dee tingifou ta buwa a liba ala taa:

Un hai ko ooo!

Un hai ko e!

Un ko njan di gaan njan di Masa Gaangadu ta seeka da unu.

¹⁸Biga hia gbamba o dë u njan e! --
dee könu,

ku dee sodati hedima,

ku dee gaan hebima u mundu,

ku hasi,

ku dee sëmbë bi ta waka a dee

hasi liba,

sö di gbamba hia tjika e!

Un hai ko njan dee sinkii u

hii pei libisëmbë dee dë a

goonliba e:

fiiima ku saafuma,

lagima ku hebima,

pikiwan ku gaanwan tuu.

Un tuu ko njan e!

Sö di basia bai da dee fou.

¹⁹Wë nöö fa a bai dë, hën mi si di mbeti ku dee könu u goonliba ku

hii dee sodati u de, ka de bi hai go zunta ta seeka fu de go feti ku di Sëmbë di dë a di weti hasi liba ku dee sodati fëen.

²⁰Nöo hën wë aan soni. Hën di Fesima dë ku dee sodati fëen hën de kisi di mbeti gbolo, ku di ganjan tjabukama fëen di bi ta du dee foondofoondo wooko da di mbeti. Di ganjan tjabukama dë, hën bi ganjan hii dee sëmbë dee dë ku di nöbu u di mbeti a de mindifesi tuu, dee ta begi di pindi fëen. Hën ku di mbeti seei tuu de kisi ku libi vinde voo tuwë go a di gaan faja kuma ze di ta kisi ku zuwalufu fu nöömö. ²¹Nöo hën de toona kii dee bakama u di mbeti tuu puu ku di sëufangi di dë a di Fesima buka dë.

Nöo hën wë dee fou kai de na de e, nöo hën de go ta njan dee dëdëdëdë sëmbë a goon naandë teefa bëë u de fuu.

Sö wan soni mi si e, dee sëmbë.

Aki ta taki u di dusu jaa tii u Masa Jesosi ku fa de du ku di didibi.

20 Nöo hën a baka u di dë, hën mi si wan basia u Masa Gadu Köndë möön kumutu a liba ala ta bazia ta ko. Nöo fa a ta ko dë, nöo a dë ku wan söötö mii nëen maun. Nöo di söötö mii dë, hën ta jabi di baaku di na a' goon. Nöo a dë ku wan gaan këti nëen maun tu.

^{2,3}Nöo hën a kisi di gaan bë kaima gbaa, di oto në fëen da di awoo sindeki, hën da di didibi Saatan seei. Nöo hën wë a bui ën ku di këti te a kaba, vinde viiin go a di baaku di na abi goon naandë dendu. Nöo fa a vindëen tuwë go

dë, nöo a o sai dë wan dusu jaa longi bifö de o toona lusu ën baka.

Nöo hën di basia söötö di baaku buka te a kaba naki sitampu nëen gbai be di kaima tan a di kamian dë. An musu kumutu faa go ta ganjan dee nasiönnasiön sëmbë u goonliba möön, hii dee dusu jaa longi naandë. Ma nöo a baka u di dë, nöo de musu toona lusu ën fu wan sati pisiten sö.

⁴Nöo di mi toona luku möön, nöo hën mi si wanlö sëmbë sindosindo a wanlö könubangi dë. Dee sëmbë naandë, de Gadu da taki fu de musu dë kuutuma.

Nöo hën mi toona si dee akaa u dee sëmbë dee de bi koti hedi kii fu di de bi nama ku Masa Jesosi ta konda di buka u Gadu. Dee lö sëmbë naandë, de an saka deseei da di mbeti ku di pindi fëen wan daka möönsö, de an tei di maaka fëen a de mindifesi nöo de an tei ën a de maun tu. Nöo de wë toona weki ko dë ku libi e, nöo de ku Masa Jesosi tuu ta tii makandi a de dusu jaa longi dë.

⁵Nöo fa dee sëmbë toona weki dë, hën wë o dë di fosu wekibaka u dëdë sëmbë. Ma dee oto sëmbë an o weki baka eti e. Te dee dusu jaa pasa ufö de o weki. ⁶Fa dee fosu sëmbë weki dë, nöo de dë apaiti sëmbë u Gadu, nöo de dë bunu. Biga di u tu dëdë di ta paati libisëmbë ku Gadu fu nöömö, an o kisi de möönsö. Nöo fa de sai naandë, de o abi di mindima wooko ta tja sëmbë go a Gadu ku Masa Jesosi di Keesitu, nöo de ku ën o ta tii di tii makandi di wan dusu jaa longi dë.

Aki ta lei fa di didibi kaba a sösö.

⁷Nöö a baka u de dusu jaa dë nöö de o lusu di didibi puu a di baaku dendu ka de bi tuwëen go. ⁸Nöö a o ta waka a hii kamian u goonliba ta lontu ta kai dee nasiönnasiön sëmbë u de musu hai ko fu de feti ku Gadu. Nöö dee sëmbë a o ganjan hai tja ko dë, nöö de o ta kai de Gögi ku Magögi, nöö de o hia teee kuma dee sandu sii dee dë a di ze bandja di na wan sëmbë sa konda.

⁹Nöö fa dee hia sëmbë o kumutu a hii köndë u goonliba dë, nöö de o booko ku baai gililili hai ko lontu dee sëmbë u Gadu, ka de dë a di köndë di a lobi dë. Hën da Jelusalen. Nöö de o paaja lontu di köndë buta a djegi u de feti ku ën. Ma nöö di juu dë, wan gaan soni o pasa. Faja o kumutu a liba ala kai a de liba tjuma de kii tuu fiaa puu dë.

¹⁰Nöö de o kisi di didibi di bi ganjan dee hia sëmbë di gaan ganjan naandë, nöö de o tuwëen go a di gaan faja di ta kisi u nöömö ta tingi zuwalufu, ka de bi hiti di mbeti ku di ganjan tjabukama tuwë go kaa. Nöö naandë wë de o fika ta tja gaan sitaafu fu teego. De an o kumutu dë möönsö.

Aki ta lei di kaba lasiti kuutu u Gadu.

¹¹Nöö hën mi bia luku, hën mi si wan gaan könubangi wetiweti faan sö, ku wan Sëmbë nëen sindosindo. Nöö fa u mbei dë, hën mundu ku goon go kumutu a di Sëmbë naandë fesi te de an dë u si möön seei, kwetikweti. „Sö wë di kaakiti u Gadu bi hebi a di kamian dë e.”

¹²Nöö hën mi si dee dëdë sëmbë, heiwan ku lagiwan tuu, taanputaanpu a di Sëmbë di dë a di könubangi fesi.

Nöö aan soni, hën de jabi dee buku. Nöö hën de tei wan oto buku bi sai dë möön de kai di Buku u Libi, nöö hën de jabi ën tu. „Nöö a di buku naandë, dee sëmbë dee kisi di libi u teego në dë sikifisikifi.” Nöö hën de kuutu dee dëdë sëmbë dee dë taanputaanpu dë te dou kumafa de bi libi a goonliba. Biga hii fa de bi libi a goonliba tuu dë sikifisikifi a dee buku de jabi naandë dendu.

¹³Nöö fa de du dë, nöö di ze seei puu hii dee dëdë sëmbë dee bi dë nëen dendu tuu tja ko, nöö dëdë ku dëdëköndë seei puu dee sëmbë u de tja ko tu. Nöö hën di Sëmbë di dë a di könubangi kuutu hiniwan u dee lö sëmbë dë te dou kumafa de bi libi.

¹⁴Nöö hën de tei dëdë ku dëdë köndë tuu tuwë ku telu go a di gaan faja dendu. Nöö di faja dë, hën wë da di u tu dëdë e. Naandë dee sëmbë dee o paati ku Gadu o go dë fu nöömö. ¹⁵Nöö hiniwan sëmbë di në an dë sikifisikifi a di Buku u Libi, nöö de o hiti ën tuwë go a di gaan faja kuma ze dë dendu.

Sö wan gaan soni mi si möön e, dee sëmbë.

Aki ta taki u di njunjun mundu ku di njunjun goonliba di o ko.

21 Nöö hën mi bia luku möön, hën mi si wan njunjun mundu ku wan njunjun goonliba, biga di fosu mundu ku di fosu

goonliba an dē möön. Nöo di ze seei an dē u si möön tu. De tuu pasa go fiaa.

²Nöo hën mi si di apaiti köndë u Masa Gaangadu, hën de kai di Njunjun Jelusalen, ta kumutu a Gadu ala ta saka ta ko. Nöo fa a ta ko dë, nöo a hanse leti kuma wan mujëe de seeka bisi te de kaba këe da wan womi faa tööu ku ën. Sö di köndë waiti tjika.

³Nöo hën mi jei wan töngö piki leti a di könubangi naandë. A bai taanga taa: “Fa u dë aki, nöo di tan kamian u Masa Gaangadu ko dë a libisëmbë dendu e. Aai. Masa Gadu o ta libi ku libisëmbë awaa. De o dë sëmbë fëën, nöo hënseei o dë Gadu u de tu. ⁴Nöo fa de o ko sëmbë fëën dë, nöo a o feki hiniwan u de wojowata puu. Këe an o ta kisi de möön. Dëdë ku tjali ku kusumi an o dë a de dendu möön tu. Söseei sinkii hati an o dë möön seei, kwetikweti, biga dee awoo soni dee bi dë tuu pasa go kaa.”

⁵Nöo hën di Sëmbë dë sindosindo a di könubangi naandë taki taa: “Wan si ö? Mi ta tooka hii soni buta ko njunjun.”

Nöo hën a taki da mi taa: “Dee soni i si mi ta konda da i aki, nöo i musu de tuu sikifi e. Biga bumbuu soni seei de dë fii sa a’ futoou a de liba, nöo de tuu seei o ko pasa.”

⁶Nöo hën a taki da mi möön taa: “Wë a kaba. Mi wë da di seti u hii soni ku di kaba fëën.” Nöo ee wan sëmbë dëewata kisi i nöo be i ko a mi e, nöo mi o tja i go ka di wata fu di libi u teego ta kumutu. Nöo di

wata dë an o dë fii paka ufö mi da i ën.

⁷“Nöo hii dee suti soni u ta taki aki tuu dë u di sëmbë di wini dee soni dee bi ta tapa pasi dëen faa du fa Gadu kë. Dee lö sëmbë dë o dë miii u mi e, nöo mi o dë Gadu u de.

⁸“Ma nöo dee sëmbë ta fëëë sëmbë te de an sa nama ku mi, ku dee sëmbë dee an kë biibi a mi liba, ku dee sëmbë dee ta du dee soni ma sa si a wojo, dee kiisëmbëma, dee sëmbë ta libi fanafiti libi a di së u manu ku mujëe, ku dee tofuma, dee wisima, dee sëmbë ta begi oto gadu, dee mindisonima, mi taki da i taa di kamian u dee lö sëmbë dë, nöo hën o dë di gaan faja ze di ta kisi gililili dë ta tingi zuwalufu. Nëen dendu dee lö sëmbë dë o dë e. Hën wë da di u tu dëdë.” Sö di Sëmbë sindosindo a di könubangi dë taki da mi.

Aki ta taki fa di Njunjun Jelusalen o hanse tjika.

⁹Nöo hën wan u dee sëbën basia u Gadu Köndë di bi abi dee sëbën komitji ku dee lasiti sitaafu u Gadu, nöo hën wë a ko a mi. Hën a taa: “Ko boo go. Be mi tja i go lei di tööu mujëe u di Sikafu Mii.”

¹⁰Nöo hën a tei mi na akaa fasi tja go tee a wan gaan kuun liba, hei wan, nöo hën a mbei mi si di köndë u Masa Gaangadu, di njunjun Jelusalen di ta kumutu a Gadu ala ta bazia ta ko. ¹¹Nöo fa a ta ko naandë, nöo a ta sëndë seei. Nöo di sëndë fëën, hën di waiti u Gadu di a abi, hën i ta si dë e. Nöo a hanse

tee, i ta si ën kuma di djamati sitonu de kai jasipisi, sò a ta koti faja tjika. Nöo a dë limbolimbo gbegedee tu, kuma gaasi.

¹²Nöo de mbei wan gaan hei peni lontu di köndë, nöo di peni abi tuwalufu döobuka fii denda go a di köndë dendu. Nöo hiniwan u dee döobuka naandë ta abi wan u dee në u de tuwalufu lö u Isaëli sikifikikifi nëen liba, nöo a abi wan basia u Masa Gadu ta watji ën. ¹³Nöo dee döobuka dë a de fö së kanti u di peni. Dii u de dë a di së u sonukumutu, dii dë a di së u sonugo, dii dë a di së u basusë, dii dë a di së u libasë.

¹⁴Nöo fa di peni u di köndë sai dë, a mbei a tuwalufu gaan sitonu liba. De da goonsei fu di peni. Nöo hiniwan u dee sitonu abi di në u wan u de tuwalufu tjabukama u di Sikafu Mii sikifikikifi.

¹⁵Wë nöo fa di basia ta fan ku mi naandë, nöo a dë ku wan goutu pau nëen maun, faa maaka di köndë ku dee döobuka fëen ku di peni fëen tuu, luku unfa de langa tjika. ¹⁶Nöo di köndë mbei fökanti e, langa fëen ku baai fëen dë makandi.

Nöo hën di basia maaka di köndë te a kaba ku di pau dë nëen maun naandë, nöo a langa kuma tu-dusu-ku-fö-höndö kilomëti sò. Nöo di baai fëen ku di hei fëen dë tu-dusu-ku-tu-höndö kilomëti sò tu. ¹⁷Nöo hën a maaka di degi u di peni te a kaba tu, nöo a dë kuma 60 mëti sò. Nöo hii fa wan basia u Gadu hën maakëen seei, ma a maakëen ku di wan seei maaka di libisëmbë ta maaka soni.

¹⁸Nöo fa di peni sai dë, ku di djamati sitonu de kai jasipisi de

mbei ën e, nöo a dë gaan hanse soni. Nöo di köndë seei mbei ku goutu wanwan tö, nöo di goutu dë dë limbolimbo gbegedee kuma gaasi sò, ta koti faja njëngënjëngë. Sò a limbo tjika.

^{19,20}Nöo de tuwalufu sitonu u taki dë, dee dë di goonsei u di peni, nöo deseei dë bisibisi ku gaan hanse djamati sitonu, hiniwan sitonu ku hën pei djamati:

Di fosuwan de bisi ën ku di djamati sitonu de kai jasipisi.

Di u tu de bisi ën ku di djamati sitonu de kai safila.

Di u dii de bisi ën ku di de kai agaati.

Di u fö de bisi ën ku di de kai samalagida.

Di u feifi de bisi ën ku di de kai saadonisi.

Di u sikisi de bisi ën ku di de kai koonaleini.

Di u sëbën de bisi ën ku di de kai kiisoliti.

Di u aiti de bisi ën ku di de kai belileesi.

Di u nëigi de bisi ën ku di de kai tapasiön.

Di u teni de bisi ën ku di de kai kiisopasi.

Di u ëlufu de bisi ën ku di de kai hiasin.

Di u tuwalufu hën de bisi ku di djamati sitonu de kai ametisi.

„Nöo fa u kai dee peipei sitonu dë, nöo so u de dë bë, so u de dë guuunguun, so u de dë kuma jaififolo sò, so u de dë kuma baau, so u de dë kookokooko. Fa de sai dë, de dë gaan hanse soni e, ta koti faja njëinjëin.” Nöo sò de mbei di goonsei u di peni hanse tjika.

²¹Söö. Nöö de tuwalufu döo u di peni mbei ku wan hanse soni tu, kuma di weti konda faan sö de kai paaleli. Hiniwan döo mbei ku wan sii fëen.

Nöö di gaan pasi u di köndë naandë mbei ku goutu wanwan limbolimbo gbededee te dou. Nöö fa di goutu sai dë, i sa si pasa nëen te dou a goon kuma gaasi, sö a limbo tjika.

Nöö sö wë di köndë waiti e, dee sëmbë.

²²Nöö fa mi si di köndë naandë, nöö Wosu u Gadu an dë nëen dendu e. An dë fanöudu, biga Masa Gaangadu di abi hii makiti, ku di Sikafu Mii, nöö de dë a hii di köndë kaa. «An dë fii go a kamian u go begi de möön.»

²³Nöö sonu ku libawojo an dë fanöudu u tuwë limbo da di köndë tu. Biga di waiti u Gadu ku di limbo u di Sikafu Mii ta tuwë limbo da hii di köndë kaa.

²⁴Nöö ka di köndë o limbo tjika dë, nöö hii sëmbë u goonliba o dë a di limbo dë dendu ta libi. Nöö hii dee könu u di goonliba tuu o tja hii nëbai u de ko a di köndë kaa. ²⁵Nöö dee döo u di köndë an o ta tapa möönsö. Jabijabi nöö de o ta dë hii daka, biga ndeti an o dë möön. ²⁶Nöö di nëbai ku di hei fu hii nasiön o dë a di köndë naandë dendu.

²⁷Ma nöö fa u taki aki, ee wan soni an dë limbolimbo, nöö an o sa ko a di köndë e. Dee sëmbë ta du fanafiti soni, sen soni, ganjan, mindi soni, de an o ko dë. Ma dee sëmbë dee në dë sikifisikifi a di Buku u di Sikafu Mii, nöö de nöö o

sa pasa ko a di köndë dendu u de feni di libi u teego.

Aki Johanisi ta tapa di pampia.

22 Nöö hën wë di basia lei mi di lio di abi di wata u di libi u teego. Fa mi si di lio dë, nöö a dë seei limbolimbo gbededee ta koti faja njëngënjëngë sö, nöö a kumutu leti ka di könubangi u Masa Gadu ku di Sikafu Mii dë. ²Nöö di lio ta kule seei langalanga leti a mindi u di gaan pasi u di köndë, nöö a de tu së bandja tela fu di lio, nöö i abi di pau de ta kai Di Pau u di Libi u Teego. Nöö tuwalufu pasi di pau i si dë ta pai a wan jaa dendu, hiniwan liba a ta pai wan pasi. Nöö di uwii fëen ta kula hii nasiön u goonliba.

³Nöö di juu ten dë, na wan soni o dë möön di siba dë nëen liba e. Nöö di könubangi u Masa Gadu ku di Sikafu Mii o dë leti a di köndë ganda mindi. Nöö naandë dee futuboi fëen o ta dini ën. ^{4,5}De o ta si ën fesi hiniwan juu, nöö di në fëen o dë a de mindifesi. Nöö sö hën ku de o ta tii makandi fu nöömö teego.

Nöö di juu ten dë, ndeti an o dë möön e. Nöö de an o abi lampufaja fanöudu möön u limbo kamian. Sonu seei an o dë fanöudu möön faa tuwë limbo ko a di köndë, biga di waiti Masa Gaangadu abi, hënseei da di limbo u di köndë kaa.

⁶Nöö hën di basia taki da mi taa: “Söö. Wë haika e. Dee soni dee i si ku dee i jei aki, nöö tuutuu soni de dë e. Nöö i sa a’ futoou a de liba biga a Masa Gadu seei de kumutu. Fa i si a bi ta manda di Akaa fëen ko a dee tjabukama fëen

liba a fesiten u de ta konda soni dëen, nöö söseei a manda di basia fëen ko konda dee soni dee o pasa abiti möön da i tu. Biga a kë fu dee futuboi fëen musu sabi de.” Nöö sö di basia taki da mi.

⁷Nöö Masa Jesosi seei fan tu. A taa: “Mi ta ko djunsu e. Nöö di sëmbë di o ta piki dee soni dee dë a di Buku aki u dee soni o ko a bakaten, nöö di sëmbë dë hën o feni bunu a Gadu.”

Sö wë Masa Jesosi taki.

⁸Wë nöö mi Johanisi, miseei piki tu taa miseei si dee soni aki ku miseei wojo, mi jei de ku miseei jesi. Nöö de bigi da mi tee mi kai a di basia di ta lei mi de dë fesi, fu mi begi ën. ⁹Ma a taki da mi taa: “Nönö mati, na du sö e. Biga mi dë wan futuboi u Masa Gadu leti kuma i seei ku hii dee otowan fii, dee tjabukama u Gadu ku hii dee sëmbë dee ta piki dee soni dee dë sikifikikifi a di Buku aki. Nöö ja musu begi mi e. Masa Gaangadu hën wanwan nöö i musu begi.”

¹⁰Nöö hën a toona taki da mi taa: “Haika e. Dee soni dee dë a di Buku aki, de ta taki u dee soni o pasa a bakaten, nöö ja musu hoi de buta kuma wan tjubitjubi soni. Biga di ten ta zuntu u de pasa. ¹¹Nöö di sëmbë di ta du hogi, nöö be a ta du hogi nango nöömö, nöö a o si. Di sëmbë di ta libi fanafiti libi, nöö be a ta libi sö go dou, nöö a o si. Ma nöö di sëmbë di ta libi bunu a Gadu wojo, nöö be hënseei libi sö go dou tu e. Di sëmbë di dë apaiti da Gadu, nöö be a dë sö go dou.” Sö a taki da mi tefa a kaba.

¹²Nöö haika fa Masa Jesosi taki möön. A taa: “Mi o ko hesihesi e. Nöö te mi ko, nöö mi o tja paima ko paka hiniwan sëmbë kumafa i bi libi a goonliba.

¹³“Mi wë da di A ku di Z, di fosuwan ku di lasiti wan. Mi da di bigi ku di kaba u hii soni.

¹⁴“Nöö mi taki e, kölöku u di sëmbë di ta wasi ën koosu fa a ta dë limbolimbo. Biga joo feni pasi u denda go a di köndë dendu fii go njan di fuuta u di pau u di libi u teego.

¹⁵“Ma nöö dee sëmbë dee ta libi doti libi kuma dagu, ku dee sëmbë dee ta du tofu wooko ta wisi otowan, ku dee ta booko Gadu wëti a di së u manu ku mujëë, dee sëmbë dee ta kii sëmbë, ku dee ta biibi oto gadu, ku dee mindisonima, ku dee lëgëdëma, nöö dee lö sëmbë dë, de an o sa denda go a di köndë möönsö e.

¹⁶“Nöö mi Jesosi, miseei manda di basia u mi faa konda hii dee soni aki da un dee sëmbë dee ta miti makandi a mi në, be un sabi de. Nöö mi wë da di Böngö u Könu Dafiti, di bakamii fëen di di Buku bi taki taa o ko könu. Mi da di gaan waiti teeja di ta tja didia ko.” Sö Masa Jesosi taki.

¹⁷Nöö fa a fan dë, hën di Akaa fëen ku di mujëë u di Sikafu Mii tuu ta piki taa: “Aai, Masa, ko e!” Nöö di sëmbë di ta jei di kai dë, nöö hënseei tu musu piki taa: “Aai, ko o, Masa!” Nöö ee wan sëmbë dëewata kisi i, nöö be i ko e. Hiniwan sëmbë di kë kaa, nöö be i ko tei di wata u di libi u teego u

ta taki aki. Biga di wata dë, a dë u feni söndö i paka fëen.

¹⁸Wë nöö un dee sëmbë dee ta jei dee soni dee dë sikifisikifi a di Buku aki fu ko pasa a bakaten, mi kë bai unu a soni e. Mi taki e, taa ja musu sikifi wan soni buta a liba möön leki dee soni dee dë sikifisikifi aki kaa. Biga ee i du sö, nöö Gadu o tja dee sitaafu dee dë sikifisikifi a di Buku aki ko buta a i liba tu.

¹⁹Nöö ja musu puu soni a dee soni dee dë sikifisikifi aki tu. Biga ee i du sö, nöö Gadu o puu i tu, fu

ja feni dee suti soni dee di Buku aki ta taki. Sö wan sëmbë ja o sa ko a di köndë fëen dendu möönsö, nöö ja o sa feni di fuuta u di pau u di libi u teego njan möönsö tu.

²⁰Wë nöö di Sëmbë di taanpu kuma kotoigima taa dee soni aki dë sö tuu, nöö hënseei taa: “Aai, mi o ko hesihesi tuu.”

Soni antoobi, Masa Jesosi. Ko fii nöö!

²¹Söö. Wë dee sëmbë, u tapa aki e. Masa Jesosi Keesitu musu dë ku unu ku ën bunuhati. A tan sö.